Melchioris Canis Episcopi Canariensis, Opera (1734)

Melchior Cano

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/isbn_9781120002020

Melchioris Canis Episcopi Canariensis, Opera

Melchior Cano

In the interest of creating a more extensive selection of rare historical book reprints, we have chosen to reproduce this title even though it may possibly have occasional imperfections such as missing and blurred pages, missing text, poor pictures, markings, dark backgrounds and other reproduction issues beyond our control. Because this work is culturally important, we have made it available as a part of our commitment to protecting, preserving and promoting the world's literature. Thank you for your understanding.

MELCHIORIS CANI

EPISCOPI CANARIENSIS,
Ex Ordine Prædicatorum,

OPERA,

In hac primum editione clarius diviſa,

Et Præfatione inſtar Prologi Galeati illuſtrata

A P. HYACINTHO SERRY DOCT. SORBON.

Et in Pat. Lyceo S. Theol. Primario Profeſſ.

PATAVII, Typis Seminarii, MDCCXXXIV.

Apud Joannem Manfrè.

Superiorum Permiſſu, & Privilegio.

MELCHIORIS
CANI
EPISCOPI CANARIENSIS,
Ex Ordine Prædicatorum,
OPERA,
In hac primum editione cleris divisa,
A REVACUENTO SERAY DOCTORIBUS,
PATAVII, Typis Seminarii, MDCCXXXIV.

ELENCHUS

EORUM,

Quæ hoc Volumine continentur.

Melchioris Cani Vindicationes, quibus nonnullorum in ejus libros de locis Theologicis accuſationes refelluntur.

Ejuſdem locorum Theologicorum libri duodecim, quibus non modo oſtenditur vera ratio univerſos Chriſtianæ religionis hoſtes refellendi, ac ſacra dogmata confirmandi; verum etiam omnia fere, quæ hodie in controverſiam vocantur, luculentiſſime examinantur, ac diſcutiuntur.

Ejuſdem Relectio de Sacramentis in genere, habita in Academia Salmanticenſi.

Ejuſdem Relectio de Pœnitentiæ Sacramento, in ſex partes diviſa.

CENSURA

F. RODERICI VADILÆI

BENEDICTINI,

Sacræ Cæſareæ Majeſtatis a Sacris Concionibus, in Libros de Locis Theologicis Adm. R. P. F. Melchioris Cani, Sancti Dominici Monachi, Epiſcopi Canarienſis.

DE Mandato Regii Senatus, Opus, cui titulus eſt, De locis Theologicis, admodum Rev. Magiſtri Fratris Melchioris Cani, Ordinis Sancti Dominici Monachi, olim Canarienſis Epiſcopi inſpiciendum ac excutiendum accepi. Laborem ſane viribus ingenii mei longe diſparem ſentiens, non ſum averſatus, tum ob tanti Senatus dignitatem, cujus obſiſtere imperio citra graviſſimi criminis notam haud licebat; tum ob ejuſdem Operis magnam toti Eccleſiæ utilitatem futuram. Adde, quod ejuſdem Authoris elucubrationes, hanc præſertim, perlegendi magno tenebar deſiderio. Itaque legi, evolvi, perlegi præſens opus. Sed, quid potiſſimum in tanto quidem opere laudem, vix dicere queo. Nam ſi dictionis caſtitatem, & elegantiam quæras, eam certe reperies, quæ cum Ciceroniana conferri poſſit. Si vero rerum geſtarum hiſtoriam, rationemque tractandæ hiſtoriæ requiras, Salluſtio hiſtorico ſatis laudato, ſi non ſuperiorem, inferiorem profecto non invenies. Si autem Philoſophiæ ſubtilem, accuratamque rationem percupias, hic compendio omnem Platonicæ, Ariſtotelicæque diſciplinæ rationem cumulatiſſime contemplari licebit. Si vero Theologiæ Scholaſticæ capiaris argumento, poſt Divum Thomam (quem ſemper excipiendum duxi) nullo ex multis, qui de hac Familia docte ac diſerte ſcripſerunt, inferiorem judicare licebit, ita ut vere illius non ſatis laudati Magiſtri Fratris Franciſci a Victoria diſcipulum eximium agnoſcere poſſis, cui omnes ſuos is author (quæ non ejus prudentiæ, eruditionis, modeſtiæ, ac humilitatis laus minima exiſtimanda eſt) progreſſus in re Theologica refert acceptos. Porro ſi juris Pontificii (cui author non conteminendam dedit operam) affectes peritiam, ex hujus Monachi laboribus compendiariam tractandi ejuſdem juris rationem petere licebit. Jam vero ſi ſacrarum profan-

funda literarum myſteria perſentire, ac perveſtigare cures, nullo, poſt illos magnos ſanctæ Eccleſiæ Doctores, magiſtro plenius ac clarius diſces. Quid dicam de eo, quo adverſus omnes hæreticos zelo accendebatur? quos ſane ceu venaticus procul odorabatur canis, perſequebaturque, magni illius Athanaſii incorruptos ac catholicos referens mores, ac fortes labores: quos omnes pro catholicæ veritatis amore inſtar magni Patriarchæ Jacobi facile perpetiebatur. Caterum tanti Autoris utilitatem, doctrinam, omniumque diſciplinarum tractandarum rationem, Chriſtiane lector, Illuſtriſſimo, ac Reverendiſſimo Archiepiſcopo Hiſpalenſi, Ferdinando Valdeſio, ſupremo rerum fidei cognitori (quem hujus præclari Operis hæredem reliquit) acceptam referto, qui ſummo curavit ſtudio, ut præſens opus in lucem omnium utilitati profuturum ederetur. Nec minor, ſtudioſe lector, Illuſtriſſimo ac Reverendiſſimo Domino Gaſparo de Cuniga, Archiepiſcopo Compoſtellano, ſummo Sacræ Cæſar. Majeſt. Capellano gratia debetur, qui pro ea neceſſitudine, qua authori devinctus erat, ſummopere ſtuduit, ut quam brevi tam inſigne opus in lucem ederetur. Quapropter opus tam elegans, eruditum, omniumque diſciplinarum genere refertiſſimum (ut prætermittam valde catholicum, hiſque calamitoſis temporibus apprime utile, immo dicam neceſſarium) excudendum, non ſolum magna cum laude totius ſanctiſſimi Patris Dominici Ordinis, ſed etiam totius Hiſpaniæ, immo Eccleſiæ Catholicæ, oppido duximus.

Madriti 15. die menſis Auguſti, Anni Dominici MDLXII.

Rodericus Vadilæus.

NOI REFORMATORI
Dello Studio di Padova

AVendo veduto per la Fede di Reviſione, e Approvazione del P. F. Tommaſo Maria Gennari Inquiſitore, nel Libro intitolato: *Melchioris Cani Ordinis Prædicatorum, Epiſcopi Canarienſis, &c.* non v' eſſer cos' alcuna contro la Santa Fede Cattolica; e parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro, niente contro Prencipi, e buoni coſtumi, concediamo Licenza a Gio: Manfrè Stampatore, che poſſa eſſere ſtampato, oſſervando gli ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. 28. Luglio 1713.

(Girolamo Venier Kav. Proc. Ref.
(
(Gio: Franceſco Moroſini Kav. Ref.

Agoſtino Gadaldini Secret.

MEL-

MELCHIORIS CANI

VINDICATIONES,

Quibus nonnullorum in ejus Libros de Locis Theologicis accuſationes refelluntur.

CAPUT PRIMUM.

Egregia Virorum Illuſtrium de Melchiore Cano teſtimonia.

NICOLAUS ANTONIUS HISPALENSIS J. C.

In Bibliotheca Hiſpanica.

FA Melchior Canus, vulgo Cano, Prædicatorum Sodalis, oppidum quoddam Toletanæ Diœceſis *Taracon* appellatum patriam ſortitus mihi videtur fuiſſe. Ibi enim edita eſt Anna ejus ſoror, Melchioris alterius Cani, qui in eadem Dominicana familia excellentem vivus, moriensque pietatis famam ſuſtinuit, mater: quod Monopolitanus Epiſcopus, Hiſtoriæ hujus Ordinis parte 4. lib. 3. cap. 31. diſerte affirmat. Parentis ipſe meminit initio lib. 11. de locis Theologicis, Viennæ Auſtriæ tunc extincti, cum abſolviſſet is ſuperiorem huic librum; cujus quidem cauſa, non ſolum ſe hunc laborem ſuſcepiſſe, ſed & ei nuncupaturum, ſi viveret, fuiſſe ait. Nomen autem cur reticuit ejus, quem dignum hoc munere, & apud mortales, qualis ille fuit, reliquum eſſe nullum, vir doctiſſimus, & prudentiſſimus non temere, ac impoſtenter dixiſſe credendus eſt. Dominicanis ſe aggregavit Salmanticæ ad S. Stephani ampliſſimam hujus Ordinis domum. Profecit in Theologicis maxime, ſub ſummo ætatis ſuæ, & profeſſionis viro Franciſco Victoria ibi docente; qui Cani ingenio, ut ipſe ajebat, egregie delectabatur; & tamen vereri ſe adjungebat, *ne hujus inſolentia elatus, & exultans* (verba audis ex principio lib. 12. de Locis) *immoderate jactaretur, & grandior effectus, non læte modo, & libere ingrederetur, ſed temere etiam, ac licenter præceptoris veſtigia conculcaret*. Quod Victoriæ judicium ne in ſe comprobaret, ſedulam dediſſe operam, ſibi ipſe arrogat; quanquam illos probare non ſoleat, qui velut ſacramento rogati, vel etiam ſuperſtitione conſtricti, ut Fabius ait, nefas ducunt a ſuſcepta ſemel perſuaſione diſcedere. *Theologo quippe nihil eſt neceſſe* (utor ſemper elegantiſſimis, & prudentiſſimis ejus verbis, eodem loco) *in cujuſquam jurare leges. Majus enim eſt opus, atque præſtantius, ad quod ipſe tendit, quam ut Magiſtri debeat veſtigiis ſemper inſiſtere, ſi quidem eſt futurus Theologiæ laude perfectus*. Id vero ingenium tantæ expectationis non totum is ſcholæ dedit, atque ejus conflictationibus; quod fere alii apud nos ſolent, neſcientes quam non lauta ſibi ea, qua maxime gloriantur, exinde cum pedem moverint, apparitura ſit ſupellex. Imo cogitationes ſuas in id ſe aliquando contuliſſe, initio libri 10. affirmat, ut ſe quavis via, & ratione ab iis liberaret. Interim animadverſo, verum Theologum

gum præſtare illum vix poſſe, qui ſine literarum ſæcularium, & hiſtoriæ cognitione, linguarumque orientalium peritia, jejune dijudicandis ſcholæ quæſtionibus horas omnes impenderit: non ſolum ab his diſciplinis egregia ſibi comparavit adjumenta, & ornamenta, ſed & inſignem eloquentiæ cultum, veluti elegantiſſimam veſtem pulcro corpori adjunxit. Quo magis inſtructus ad ſcholam rediit, cum Academia Viros illos ſummos amiſiſſet, qui huic Doctrinæ operam dabant; prudenter exiſtimans honeſtiſſimum ſe in eo exhibiturum officium Chriſtianæ reipublicæ, ſi animum in ſchola ſuum, ut ipſe loquitur libro 10. vel repugnantem contineret. Victoria nempe ad MDXLVI. diem ſuum obeunte, Canus noſter docendi locum e cathedra principe ſuſcepiſſe dicitur, qui forte jam veſpere militabat. Bartholomæus Caranza, & Miranda, qui poſtea fuit Toletanus Antiſtes, florebat eo jam tempore in Provincia Caſtellæ, non minus opinione literarum, quam dignitate; quocum noſtro male conveniebat, adeo ut factio ſua quemque, ab ejus cognomine appellata, in negotiis domeſticis ſectaretur. Unde nata eſt fama, Mirandæ calamitatis, de qua in ejus mentione locuti ſumus, aliqua extitiſſe Canum ex parte authorem. Impatiens enim quiſque eorum fuiſſe loci ſecundi in literarum laude, aut in ſodalium exiſtimatione videri poteſt. Academico iſto conſpicuus munere, Italiam ad Concilium venit ſub Paulo III. Tridentinam ad urbem convocatum, ibique tam perſpicaciæ mentis, atque judicii maturitatis, quam profundæ ſapientiæ, & ſingularis facundiæ laudem eximiam communi omnium collegarum ſententia reportavit. Cujus rei ſatis idoneum teſtimonium præſtare poterit Sforza Pallavicinus S. R. E. Cardinalis doctiſſimus, ante paucos annos e vivis ereptus, dum in Concilii hujus Hiſtoria, vulgaris linguæ Italicæ, vix uſquam, quin ſimul commendet, Cani recordatur. In Hiſpaniam reverſus, Salmanticæ adhuc docuit, ſuccedentique vice Caroli Philippo filio gratus valde extitit: cui nempe Regi author fuiſſe dicitur, non tamen ſine totius Collegii Salmanticenſium Theologiæ, ac Juris Doctorum ſuffragatione, conſilii de juſtitia belli adverſus quemcumque ſuprema etiam in terris dignitate ſublimem, pro defenſione propriæ ditionis excuſabiliter inferendi. Quod quidem ingratiſſimum fuiſſe dicitur Paulo Quarto, ſummo Pontifici, vixque ab eo obtineri potuiſſe, etiam pacatis rebus, ut ad nutum Regis Epiſcopus ille Canariarum inſularum in locum Franciſci de la Cerda ejuſdem Ordinis Dominicani, Capræ comitis filii, crearetur. Cum tamen huic honori, ne ab Hiſpania diſcederet, renunciaſſet; non diu poſt electus ante annum Provinciæ ſuæ Caſtellæ præfectus. Sæculi ſuperioris ſexageſimo vitam cum morte Toleti commutavit, immortali præparata ſibi fama, in opere illo vix juſti voluminis, quod vere tot laudatores, & admiratores, quot lectores habet, locorum ſcilicet Theologicorum lib. 12. in quibus non modo vera refellendi univerſos Chriſtianæ religionis hoſtes, confirmandique ſacra dogmata ratio, ac uſus exacte oſtenditur; verum etiam omnia fere, quæ hodie in controverſia habentur, luculentiſſime examinantur.

Id non niſi poſt Authoris mortem, primum Salmanticæ publici juris factum fuit, apud Matthiam Gaſtium 1563. in fol. editionem promovente D. Ferdinando de Valdes Hiſpalenſi Archiepiſcopo, & Generali Hiſpaniarum Inquiſitore, cui Canus edendum legato reliquerat, nec tamen perfectum. Deſtinaverat enim is decimumtertium, ac decimumquartum libros pro colophone operis adjungere; ad quos non ſemel, aut bis (nempe in fine capitis 3. lib. 10. cap. 2. lib. 8. cap. 4. lib. 12. & cap. 1. lib. 11. eorum, quibus hodie fruimur) lectorem remittit. Venetiis dein prodiit opus ex officina Bartholomæi Rubini 1567. in octavo, Lovanii 1569. Coloniæ 1574. iterumque 1585. apud Bitkman in octavo, tertioque 1603. cum Relectione de pœnitentia, &c.....

Præter locos Theologicos, reliquit etiam Relectionem de Pœnitentia, habitam in Academia Salmanticenſi anno 1548. ſuper decimamquartam diſtinctionem lib. 4. ſententiarum, Compluti apud Petrum Rombles 1563. in fol.

Item Relectionem alteram *de Sacramentis in genere*: Quæ una cum ſuperiore

Me-

Mediolani edita eſt 1580. in octavo. Judicium quoque id, cujus meminimus, *de ſecta Jeſuitarum* tribuit ei is, qui ſub nomine Alphonſi de Vargas latere voluit, in *Relatione ad Reges, & Principes Chriſtianos* cap. 7. atque item *Adverſus ſtatutum* Eccleſiæ Toletanæ, quo infecti ſanguinis homines a beneficiis hujus Eccleſiæ arcentur, aliquid ſcripſiſſe, idque in lucem emiſſum fuiſſe alicubi legimus.

CARDINALIS SFORTIA PALLAVICINUS

In Vindicationibus Societatis Jeſu, capite 28.

PLacet hoc loco recitare, quid exiſtimaverit hac de re non acutulus quidam Sophiſta, qui non tam Theologiam, quam Theologiæ fumum, & umbram per captationes, & ſcitamenta ſectaretur; ſed Theologus evoluti ſæculi pereruditus, doctrina pariter, atque ingenio præſtans, fama magnus, re major. Loquor Melchiorem Canum, qui aureo plane volumine hanc ipſam de locis Theologicis tractationem ante omnes & ſupra omnes eſt executus. Idemque primus fuit, reor, qui docuerit, &, quod minus eſt, latinam linguam in lyceo divina effari; & quod maximum, Catholicos novatoribus bellum, & cladem inferre. Perinfenſum noſtræ familiæ hominem laudo: ſed laus judicii munus debet eſſe, non voluntatis; & merito, non amori rependitur.

ANTONIUS POSSEVINUS SOCIETATIS JESU

In Apparatu Sacro.

QUod ad libros locorum communium ſpectat, negandum non eſt, quin e fœcundo, erudito, & facundo ingenio prodierint; eo commemorandi magis, quod ipſe noſtra ætate primus ea brevitate, copia, diſpoſitione, ac perſpicuitate de iis perutiliter egerit.

FRANCISCUS GARSIA E SOCIETATE JESU

In Prolegomenis Evangelici Concionatoris, de Eccleſiæ Canarienſis Præſulibus.

VEriſſime poſſum affirmare, unum Melchiorem Canum, ſuſpicienda Monachalis Togæ authoritate, acumine ingenii in diſſerendo, conſtantia, atque felicitate, argumentorum multiplici nexu vinctorum robore, in ipſa Doctorum Inſtituti Dominicani Academia, potuiſſe integræ claſſis vicem præſtare.

SERAPHYNUS RAZZIUS

Prælectione ſecunda de locis Theologicis.

MElchior Canus, natione Hiſpanus, profeſſione Dominicanus, dignitate Canarienſis Epiſcopus, Fratris Franciſci de Victoria viri doctiſſimi quondam

dam discipulus, Dominici Bannez Mondragonensis olim præceptor, & denique primariæ Cathedræ in Academia Salmanticensi aliquando magni nominis Præfectus: quem ego hominem de facie novi Florentiæ, in Ædibus Divæ Mariæ Novellæ transeuntem hospitem. Obiit anno Domini 1560.

BENEDICTUS PERRERIUS SOCIETATIS JESU

Lib. 12. Comment. in Danielem, cap. 7.

EX omnibus Theologis, qui Concilio Tridentino interfuerunt, Melchior Canus maximæ, clarissimæque famæ fuit. Nemo ab illius ætate mysteria sacrarum Scripturarum melius explicuit.

AUBERTUS MIRÆUS

De Scriptoribus Ecclesiasticis.

MElchior Canus fuit vir politus, & elegans, atque in Historia Sacra versatissimus.

ANTONIUS SENENSIS

In Bibliotheca Fratrum Prædicatorum.

FRater Melchior Canus natione Hispanus, qui fuit aliquando Canariensis Ecclesiæ Præsul, &, postquam Episcopatui cessit, factus fuit Provincialis Hispaniæ, vir eloquentissimus, Græcæ etiam linguæ non ignarus, in Aristotelis, & D. Thomæ doctrina plenissime instructus, in Sacris vero literis, & in Patribus adeo versatus, ut toto vitæ suæ tempore in nulla re alia occupatus fuisse videatur. In historicis quoque evolvendis magnifice tritus, & undequaque doctus. Unde & in Concilio Tridentino etiam viris eminentibus admirationi fuit, & ab omnibus in multo pretio habitus. Scripsit librum illum eruditissimum, qui hodie omnium passim manibus teritur, ac merito, cui titulus est *de locis Theologicis*, in quo tam insigniter, & exacte, & tanta eloquentia firmat, quæ sunt Theologo potissima loca ad suas firmandas Conclusiones, & veluti bases, quibus nixa tota debet structura Theologica consurgere, ut nihil possit esse exactius, & absolutius. Edidit quoque Relectionem quandam de Sacramentis in genere, aliam quoque de Sacramento Pœnitentiæ, dum publice Theologiam profiteretur in celebri Universitate Salmanticensi. Claruit anno Dom. 1540.

DOMINICUS BANNEZ

Prima parte, Quæst. prima, Artic. 8.

INter Theologos recentiores diligentissime, ac cum mirabili eruditione Præceptor meus Cano, in locis Theologicis pertractandis supereminere videtur.

GA-

GABRIEL NAUDÆUS

In Bibliographia Politica.

UTile erit Caſſandrum evolvere, qui tot lites de Religione aperte quidem componere tentavit; & Melchiorem Canum, qui hoc idem, ſed occulte conatus eſt ingenio majori, quam pietate, ac propemodum admirabili judicio. Vix etim poteſt imaginatio conſequi, quantum authorum hujuſmodi lectione Politicorum mentes acuantur, excitenturque ad ſaluberrime de rebus iſtis conſulendum, quibus non unius, aut alterius hominis modo, ſed univerſæ plerumque Reipublicæ ſalus, & belli, paciſque momenta continentur.

AMBROSIUS DE ALTAMURA

In Bibliotheca Ord. Prædic. centur. 4. ad annum 1554.

MElchior Canus vir fuit ſumma eloquentia ditatus, in Græca lingua, Hebraica peritus; in Sacris litteris, in Patribus, in Hiſtoriis, in Divi Thomæ, & Ariſtotelis doctrina verſatiſſimus.

ADRIANUS BAILLET

In Suo Eruditorum judicio, Gallice Pariſiis edito, Tomo ſecundo 1. partis.

MElchior Canus Dominicanus, Epiſcopus Canarienſis, criticus ævi ſui ſagatiſſimus, ac liberrimus, ad aniles fabulas, erroreſque populares, libris præſertim hiſtoricis inſertos, carpendos perſtringendoſque a natura factus videbatur. De eo, ubi de Theologis agemus, ſermo redibit. Id unum notare in præſentia ſatis ſit, Criticam ejus artem Voſſio maxime probari; eundemque *cenſorum Magiſtrum* a Combefiſio vocari ſolitum fuiſſe: quamquam ejus in cenſendo libertas nonnihil Cardinali Baronio ſtomachum moverit.

ELLIES DU PIN

In Bibliotheca Authorum Eccleſiaſt. ſæculo 16. Tom. 14.

MElchior Canus ſublimi ingenio pollens, non modo Philoſophiam, & Theologiam apprime edoctus erat, verum etiam in hiſtoria, & politiori litteratura verſatiſſimus, cultiſſimo ſermone latino utebatur..... Tractatus de locis Theologicis opus plane aureum eſt, omnibuſque numeris abſolutum, ſummaque elegantia conſinnatum.

JACOBUS GADIUS

De Scriptoribus non Eccleſiaſticis, tom. 1.

CAnus nomine Melchior, Canarienſis Epiſcopus, Theologus doctrinæ, & eruditionis maximæ, cui parem addidit pietatem, atque eloquentiam, condidit inſigne opus, ac memorabile de locis Theologicis communibus, in quo gra-

graviter, candideque præcipua Theologiæ, ac religionis argumenta videtur tractasse.

ALPHONSUS GARSIAS MATAMORUS

Libro de Academiis, & doctis viris Hispaniæ.

SUmmi viri Melchioris Cani, & Bartholomæi Mirandensis, omnis illa ingeniorum, & doctrinæ nunquam satis laudata facultas, ex monumentis ipsorum non inelegantur scriptis perspici potest: Quæ & omnino absoluta est, perfecte diserta, in eoque constituta loco, quem multi mirentur, & pauci attingant.

VINCENTIUS CONTENSONIUS

Libro 5. Theologia, dissert. præambula, seu commendatione locorum Theologicorum.

DE locis Theologicis omnium primus methodice, nec minus eleganter egit Melchior Canus, vir literis, & eruditione præcipuus, moribus, & pietate insignis, Pontificalibus etiam infulis conspicuus, & in rebus Theologicis summa eloquentia dicendis, nulli sui temporis secundus. Insignis ille author integrum, & aureum librum de decem locis edidit, quem vere thesaurum dicam, ex variis fodinis extractum, in quo nihil non pretiosum, non obryzum, non numeris omnibus absolutum invenitur. Nam secum advehit omnes priscorum hominum divitias, quas, magnis aliorum voluminibus diffusas, compendiosa utilitate contrahit; non arido stylo, sed locutione selecta, ornato verborum contextu, & perquam exquisito rerum apparatu proponit. Patrum, & Ecclesiasticæ doctrinæ gemmas non parca manu, sed plena diffundit; Et cuncta, quæ sunt vel difficilia dictu, vel sensu grandiora, vel digniora lectu, excerpsit, & in uno medullato volumine, Theologorum usibus profutura, transtulit ..... Hunc quisquis serio, & attente legerit, ultro fatebitur, vix ullum hactenus librum aut copia ditiorem, aut methodo commodiorem, aut varietate feraciorem, aut oratione cultiorem, aut rerum omnium digestu illustriorem (solis exceptis Ecclesiæ Patribus) post hominum memoriam prodisse: quippe in quo eximius elegantiæ nitor, sublimis sapientia, & profunda eruditio de palma contendunt.

NATALIS ALEXANDER

In Historia Ecclesiastica seculo 16. In synopsi, articulo 2. de Theologis seculi 16.

MElchior Canus Hispanus, Canariensis Episcopus, ex Ordine Fratrum Prædicatorum assumptus, vir non solum in Scholastica, sed in positiva Theologia eruditissimus, magnum sibi nomen in Concilio Tridentino sub Julio III. peperit; ingeniique sui, doctrinæ, & industriæ perenne reliquit monumentum, libros 12. de locis Theologicis, elegantissimo stylo elaboratos, & Relectiones de Sacramentis in genere, & Pœnitentia. Obiit vir laudatissimus, cujus ingenium præ cæteris Dominicani Ordinis Scriptoribus post S. Thomæ Angelicam mentem maxime suspicio, Toleti anno 1560.

CA-

CAPUT II.

Diluitur prima in Melchiorem Canum accuſatio, de leſo Gregorio magno in Dialogis, & Venerabili Beda in Anglorum hiſtoria.

QUamquam tot virorum illuſtrium præconiis celebratus ſit Canus noſter, nonnullorum tamen cenſuras expertus eſt, qui ſublime licet ingenium, & omnigenam eruditionem demirati, nonnullas tamen illius opiniones improbarunt, nimiamque in alienis carpendis licentiam objecere. In iis eruditionis fama, & dignitatis amplitudine princeps eſt Cardinalis Baronius, quem doleo in Theologum laudatiſſimum fuiſſe aliquando minus æquum; ac tum maxime, ubi nullus, aut certe minimus reprehenſioni locus erat. Hunc durioribus verbis excipit in Annotationibus ad Martyrologium Romanum ad diem 23. Decembris, quaſi nimis acrem in libros Dialogorum Gregorii Magni, necnon in Anglorum Hiſtoriam Venerabilis Bedæ cenſuram exercuiſſet lib. 11. de locis Theologicis cap. 6. Inconſtantis, & inconſulti judicii incuſat, quod illos Gregorii libros (de Bedæ ſiquidem Hiſtoria nihil minutatim obſervat) *quos jam mille fere annis tam Occidentalis, quam Orientalis Eccleſia ſumma fide, digna veneratione, immenſiſque eſt laudibus proſecuta, auſus ſit novus aſſertor in controverſiam revocare, ac fide minuere.* Hinc in Divi Gregorii laudes effunditur, multaque veterum teſtimonia congerit, quibus ejus Dialogorum libros commendet. Canum etiam adverſus Canum adducit, quaſi ſui immemor de Gregorii Dialogis hoc ipſo in capite mitius pronunciaſſet; dum videlicet leges tradens, quibus veraces hiſtorias a fallacibus diſtinguere, atque internoſcere liceat, *prima lex*, inquit, *ex hominum probitate, integritateque ſumetur. Quæ omnino res locum habet, cum, quæ narrant hiſtorici, ea vel ipſi ſe vidiſſe teſtantur, vel ab iis, qui viderunt, accepiſſe. Qualia ſunt pleraque in Epiſtolis Ambroſii, Cypriani, Hieronymi, Auguſtini; in libris quoque hujus de Civitate Dei; in Dialogis Gregorii; breviter, in omnibus fere Doctorum Eccleſiæ probatiſſimorum ſcriptis, in quibus mendacium ſuſpicari, quod ad memoriam ſempiternam tranſferre illi ſcribendo voluerint, piaculum eſt. Magnis quippe præclariſque virtutibus Viri ſanctiſſimi, atque optimi id conſequi meruerunt, ut in rebus hujuſmodi, quas vel ſpectaſſe ſe, vel ab aliis fide dignis, qui ſpectarint, ſe audiſſe teſtati ſunt, fides omnino illis habeatur.*

Baronium imitatur Philippus Labbe, lib. de Scriptoribus Eccleſiaſticis, de libris Dialogorum Gregorii Magni ſermonem habens; ſeque Melchioris Cani cavillos, ac machinas in examine diſſoluturum ſpondet.

Stylum multo acrius in eumdem exercet Theophilus Raynaudus, ſub Petri a Valle clauſa nomine delitescens, in Diatribis contra Cyriacos, multa in Virum celeberrimum pro more ſuo convicia congerens, & Baronii obſervationes dumtaxat exſcribens. Male habet, Cani librum vel ob id ſolum non fuiſſe a Romanis cenſoribus aut prohibitum, aut ſcopa mundatum. *De ſanctis itaque Gregorio, & Beda,* inquit, *talia ſcriptis committere auſum Melchiorem Canum, res eſt profecto dignissima admiratione. Nec minus ſtupendum eſt, talia ſcripſiſſe hominem religioſum, & impune tuliſſe: ita ut nullus judex publicus de libro adeo petulans de Sanctis Scriptoribus judicium continente præſcribat, aut ſupprimendum eſſe, aut corrigendum.* Sic ſane Melchioris Cani reprehenſores.

Age itaque, quid tandem in Gregorii Magni Dialogos, & in Bedæ Hiſtoriam Canus ſcripſerit, quo tam acres in ſe reprehenſiones excitavit, paulo diſtinctius videamus. *Veteres excuſo,* inquit ille, libro 11. de locis, cap. 6. *& Sanctos;*

ctos, & eruditos viros, quorum & libros, & nomina volentem ascribere pudor me ac religio vetaret, nisi contra vererer, ne mea haec taciturnitas plerisque causa esset, ut aut damnarent, quae non intelligerent, aut errore vario circum Sanctorum omnium historiam vagarentur. Atque Theologum etiam admoneri operae pretium est, ne id statim illi persuasum sit, omnia, quae magni auctores scripserint, undique esse perfecta. Nam & labuntur aliquando, ut ille ait, & oneri cedunt, & indulgent ingeniorum suorum voluptati, vulgoque, ut dixi, interdum etiam indulgent: Nec semper intendunt animum, & nonnunquam fatigantur: adeo, ut Ciceroni Demosthenes dormitare, Horatio vero Homerus quandoque ipse videatur. Summi enim sunt, homines tamen. Quae ego eadem de Beda, atque Gregorio jure fortasse, ac vere dicere possum. Quorum ille, in Historia Anglorum, hic in Dialogis quaedam miracula scribunt vulgo jactata, & credita, quae hujus praesertim saeculi Aristarchi incerta esse censebunt. Equidem historias illas probarem magis, si earum auctores, juxta praefinitam normam, severitati judicii curam in eligendo majorem adjunxissent. Sed quoniam modeste, & circumspecto judicio de tantis viris pronuntiandum est, ne in his quidem duobus rejicienda sunt plurima. Pauca enim in eis possis arguere, quamvis historiam Ecclesiasticam revocare ad severiora judicia contendas. Ac si necesse est in alteram peccare partem, omnia eorum probari legentibus, quam reprobari malo. Haec ibi.

Ita ne vero in Gregorium, & Bedam injurius Canus, quia & illos in historicis narrationibus oneri cessisse aliquando, & ingeniorum suorum voluptati, vulgoque indulsisse dixit? ita in Divos nimis audax, quod quaedam illos miracula vulgo jactata, & credita, quae hujus praesertim seculi Aristarchi incerta esse censeant, scripsisse notet; eorumque historiam se multo magis probaturum profiteatur, si, juxta praefinitam normam, severitati judicii curam in eligendo majorem adjunxissent? Nemo sane est judicio vel leviter accurato, qui non talia plerumque moneat de miraculorum ac piarum historiarum scriptoribus, ex aliena praesertim fide, gesta narrantibus. Idque prae caeteris aequiori jure monere debuit Melchior Canus, qui pro sui operis instituto non pium lectorem, pro componendis moribus, fovendaque pietate, ad religiosae historiae lectionem informat, sed Theologum accuratum erudit ad manus contra religionis hostes conferendas, ex historiae fide penitus inconcussa. Valeant ergo per Canum licet ad informationem morum petita undecumque miracula, historicae narrationes a viris probis ac piis undevis acceptae; quales plerumque in eum finem ex aliena fide Gregorius narrat in Dialogis: at expugnandis Haereticis valere omnia illa, sine criterio, sine discrimine, sine delectu nemo dicet, qui severiores illos saeculi Aristarchos, & Haereseos ingenium expertus est.

Egit ergo Gregorius in Dialogis pro suo instituto quod debuit, laude, eaque plurima longe dignissimus: interim tamen asceticum Historicum egit, non Polemistam. Verum personam aliam in locis Theologicis induit Canus noster, monetque ex officio, quid Theologis congruat, ut certa & indubitata habeant argumenta, refellendis haereticis opportuna. *Aliud quippe est*, inquit Hieronymus contra Jovinianum, *gymnasticos libros scribere, aliud dogmaticos; aliud quaerere, aliud definire.*

Ad haec, cum Gregorius ex amicorum fide pleraque gesta, ac miracula referat, ut loquitur epist. quinquagesima; quid mirum, si, ut erat & adversa admodum valetudine, dum scriberet, & publicis Ecclesiae negotiis implicitus, atque districtus, satis illi non fuit otii, ut singula ad severioris criticae limam vocaret; quae aliunde (quod unum illi studium erat hoc loco) & pietati favebant, & fidelium genio arridebant?

Caeterum tantum abest, ut grandia illa Gregorii, ac Bedae nomina contempserit Canus noster; ut suam potius in illos venerationem hoc ipso in loco, qui a censoribus reprehenditur, egregie testatus sit. *Veteres*, inquit, *excuso, & Sanctos & eruditos viros; quorum & libros, & nomina volentem ascribere pudor me ac religio vetaret, nisi contra vererer ..... sed quoniam modeste, & circumspecto judi-*

judicio de tantis Viris pronunciandum eſt, ne in iis quidem duobus rejicienda ſunt plurima. Pauca enim in eis poſſis arguere.

Melchioris Cani de libris Dialogorum judicium probarunt Viri doctiſſimi. Petrus Gonzavillæus, operum Sancti Gregorii diligentiſſimus editor, uſque adeo Sanctum Doctorem piæ amicorum fidei plus juſto in enarrandis hiſtoriis dediſſe putat, ut *pietatis errorem* illum fuiſſe dicat; quam non decet in iſtiuſmodi factis adeo eſſe ſollicitam.

In ejuſdem ſententiam venit Natalis Alexander ſæculo 6. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, ubi Sanctiſſimi Pontificis dialogos a Dallæi cavillationibus vindicans, Melchioris Cani, ſeu *viri doctiſſimi* judicium probat, ac pene tranſcribit ex integro, facitque ſuum.

Adſtipulatur verbis etiam multo durioribus, a quibus Canus longe abeſt, Ellies Du Pin in Bibliotheca Eccleſiaſtica, Tomo quarto, ſæculo ſexto. *Tametſi*, inquit, *in dubium verti nequeat, an, qui Sancti Gregorii nomen Dialogi præferunt, illius reipſa ſint; quandoquidem eos ipſe ſuos agnoſcit, & ab ejus diſcipulis, cæteriſque, qui paulo poſt floruere, ſcriptoribus agnoſcuntur: minus tamen Pontificis Sanctiſſimi gravitatem, judiciumque referre videntur: adeo ſcilicet prodigiis prorſus inuſitatis narrationibuſque fidem omnem ſuperantibus paſſim abundant. Equidem hæc ille aliena fide narrat; verum nec fidem illis ita de facili adjungere debuit, nec ea uti certiſſima venditare. Opus in quatuor libros diſtributum eſt, in Dialogi modum, quo Gregorius ipſe, ac Petrus Diaconus colloquuntur. Stylus plus aquo humilis ſerpit: Geſta rudi & impolita oratione narrantur: elegantia nulla, lepore nullo condiuntur. Petri interlocutiones fatuæ ſemper & incondita: ſæpius etiam a propoſito aberrant. Narratæ hiſtoriæ, ſola ſæpe ſenum imperitorum ſtante fide, aut pervagato rumore: prodigia adeo frequentia, ſtupendaque, ac levi interdum de cauſa perpetrata recitantur, ut fidem univerſis adjungere difficillimum ſit. Hiſtorias etiam nonnullas vix cum eorum, de quibus narrantur, ætate conciliaveris: ut voluntariam Divi Paulini cuſtodiam ſub Vandalorum Rege. Viſiones, ac ſomnia frequentius, quam alibi uſpiam, recitantur. Unde & Gregorius ipſe ſub finem Dialogorum profitetur, plura ætate ſua, quam retroactis ſeculis, de altera vita fuiſſe retecta. Verum haud ſatis ſcio, an quis facta illa, dictaque omnia velit in ſe recipere.*

Quid ſi ea libertate de Gregorii Magni Dialogis pronuntiaſſet Canus? Quam dura animadverſione exciperetur? At poſuit ille cenſuræ ſuæ modum. Falli Gregorium potuiſſe in enarrandis ex amicorum fide, ac vulgi fama nonnullis miraculis, obſervavit: quia tametſi ſummus, homo tamen erat; multiſque negotiis, curiſque diſtrictus animum totius orbis ſaluti intentum ad minutiarum iſtarum examen adducere non poterat. Quid hinc porro mali, cum id de ſe fateatur Optimus Pontifex iis ipſis in Dialogis, quos expendimus? Miranti ſiquidem Petro, qui fieri potuerit, ut de ſancto Abbate Equitio (quem Apoſtolici muneris indignum Gregorius a nonnullis æmulis circumventum judicaverat) Pontifici tanto ſubreptum eſſet? reſpondet ad rem, quam verſamus, admodum appoſite: *Quid miraris Petre, quia fallimur qui homines ſumus? An mente excidit, quod David, qui propheticum ſpiritum habere conſueverat, contra innocentem Jonathæ filium ſententiam dedit, cum verba pueri mentientis audivit? Quod tamen, quia per David factum eſt, & occulto Dei judicio juſtum credimus, & tamen humana ratione, qualiter juſtum fuerit, non videmus. Quid ergo mirum, ſi ore mentientium aliquando in aliud ducimur, qui Prophetæ non ſumus? Multum vero eſt, quod uniuſcujuſque Præſulis mentem curarum denſitas vaſtat: cumque animus dividitur ad multa, fit minor ad ſingula; tantoque ei in unaquaque re ſubripitur, quanto latius multis occupatur.* Lib. 1. Dialog. cap. 4.

Neque vero ſecum ipſe pugnare cenſendus eſt Canus, quemadmodum opponit Cardinalis Baronius, dum is paulo ſupra Gregorii Dialogos iis Patrum, Scriptorumque probatiſſimorum libris annumerat, quibus fides omnino eſt adhibenda, nullumque in eis mendacium ſuſpicari licet. Hoc etenim ejus eſt

in Gregorium venerationis argumentum; quo eum a mendacio ſtudioſe conficto, & ad illudendum ſimplicibus de induſtria conſarcinato alienum, pro ſua ſanctitate, reputavit. id ſiquidem magnis præclariſque virtutibus meruit Sanctiſſimus Pontifex; etſi, ut homo erat, ceſpitationi, atque obreptioni eſſet obnoxius. Valde quippe duo illa inter ſe diſtant, mendacium, ac ceſpitatio: primum perverſæ voluntatis, alterum humanæ conditionis eſt vitium. Habent viri Sancti, quia Sancti ſunt, ut fallere nolint; ſed habent, quia homines ſunt, ut falli ab hominibus poſſint. Nec quia emunctiorem in Gregorio narem deſideravit Canus, fidem illi negavit omnem. Quod enim deluſus aliquando fuerit, caſu factum eſt; quod vera ſæpius dixerit, voluntate.

Baronium ipſum ea in re judicem volo, ac etiam appello. Is certe Trajani Imperatoris ex inferis liberationem Divi Gregorii precibus impetratam, tametſi a Sancto Joanne Damaſceno in Oratione de Fidelibus Defunctis magna pompa explicatam, narratamque, ad fabulas amandat totum Æſopum olentes, in Annalibus ad annum 604. num. 60. Sed quid tum, ne Damaſceni ſanctitati, ac doctrinæ injurius habeatur, cujus hiſtoricam narrationem exſufflat? Audi hiſtorici eminentiſſimi promptam liberamque excuſationem. *Primum quidem*, inquit, *ab omni impoſturæ ſuſpicione virum ſanctiſſimum immunem reddimus, nihilque ab ipſo commentitium eſſe factum vel excogitatum conſtanter aſſerimus: ſed quod ipſe vere factum accepit, ac credidit, hoc ipſum, quomodo audivit, ſcriptis ſuis bona fide mandavit. At in iis, quæ ad rerum geſtarum veritatem ſpectant, quam frequenter accidat falli etiam prudentiſſimos, non in antiquis tantummodo, ſed & in iis quæ dicuntur in eodem loco, quo ipſi ſunt, & quo vivunt tempore, cum uſus doceat, pluribus demonſtrare ſupervacaneum eſſe putamus. Ob idque nihil eſt, ut quantavis ſive ſanctitatis, ſive Doctrinæ cujuslibet prærogativa Viri, quod non factum ſit unquam, ut factum aſſerentis, ipſi veritati præjudicium poſſit inferre, cum in his quæ ſunt facti, non dogmatis, potuerit quiſque ſanctiſſimus, atque doctiſſimus, fideique orthodoxæ profeſſor, atque defenſor aliquando falli.* Recte id quidem, prudenterque Annalium parens. At quid aliud ſibi voluit Canus noſter, ubi paucula illas ex Divi Gregorii Dialogis fabulas rejecit, ex alienorum fide, & narratione recitatas? Mirum in Melchiore Cano damnaſſe Baronium, quod is pari fiducia, ac majori etiam libertate uſurpavit.

CAPUT III.

Altera Criminatio refellitur, de eodem Gregorio Læſo in Epiſtola 31.

LEgimus apud Gregorium Magnum lib. 6. epiſt. indictione 15. epiſt. 31. *In hiſtoria autem Sozomeni, de quodam Eudoxio, qui Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ Epiſcopatum arripuiſſe dicitur, aliqua narrantur. Sed ipſam quoque hiſtoriam Sedes Apoſtolica ſuſcipere recuſat, quoniam multa mentitur, & Theodorum Mopſveſtiæ nimium laudat, atque uſque ad diem obitus ſui magnum Doctorem Eccleſiæ fuiſſe perhibet.* Quem Gregorii locum ad trutinam revocans Melchior Canus lib. 11. de locis cap. 6. nihil tale apud Sozomenum de Theodoro Mopſveſteno legi notat, bene vero apud Theodoretum lib. 5. Hiſtoriæ cap. 27. ubi Theodorum iſtum *præclarum Doctorem* fuiſſe ſcribit: & cap. 40. ubi ſic habet: *Moritur Theodorus Epiſcopus Mopſveſtias, cum omnium Eccleſiarum Doctor, tum hæreticæ cohortis profligator.*

Quare nodum ut ſolvat Vir eruditus, ita pronunciat: *Non video, quemadmodum reſponderi poſſit, niſi dicamus, aut Gregorium alios libros Sozomeni legiſſe, qui in manus noſtras non venerunt; Aut memoria lapſum, pro Theodoreto Sozo-*

menum ſcripſiſſe. Quid aptius, rectiuſque excogitari potuit; cum alias certo certius ſit, quæ de Theodoro Mopſveſteno a Gregorio recitantur, non apud Sozomenum, ſed apud Theodoretum hodie reperiri? Et hoc tamen Cani reſponſum ſugillat Baronius in Annotationibus ad diem 23. Novembris. Quodque mirandum magis, priorem reſponſionis partem diſſimulans, quaſi de interciſis Sozomeni Codicibus nihil Canus obſervaſſet; imo primam illam reſponſi partem, uti ſolvendæ difficultati opportunam arripiens, ita de Cani judicio pronunciat: *Gregorius Sozomeni locum citat de Laude Theodori Mopſveſteni Epiſcopi. Quem quidem cum Canus apud Sozomenum non reperiri contendat, quaſi oſcitantia Gregorium redarguens, locum illum dicit eſſe Theodoreti lib. 5. cap. 39. ſed non animadvertit, nos non habere integram Hiſtoriam Sozomeni, ac complures ejus libros excidiſſe.*

Lectorum fidem appello, an non id quoque, ac primo etiam loco animadverterit Canus? *Aut Gregorius*, inquit ille, *alios libros Sozomeni legit, qui in manus noſtras non venerunt: aut &c.* Illius quippe, ut vidimus, bimembre reſponſum eſt: hancque primam, de interciſis Sozomeni Codicibus, ſolvendi nodi intricatiſſimi viam aperuit, quam unam occurrere Baronius exiſtimavit. Quare ſi quid in ea probabilitatis eſt, totum id Melchiori Cano, qui eam primus omnium aperuit, acceptum referre debuit, non oſcitantiæ, quaſi minus adverterit, redarguere.

Sed & in hoc multo magis falſus eſt Baronius, quod ita ſolutioni huic ſtandum velit, ut alteram ab eodem Cano ſubjunctam deſpicetur; viroque erudito ſuccenſeat, quod Gregorium Magnum memoria forte lapſum dixerit, ut Sozomenum pro Theodoreto nominaret. Quandoquidem longe certius eſt, Sozomenum pro Theodoreto ex memoriæ lapſu a Gregorio ſcriptum eſſe, quam aliquos Sozomeni libros, quod conſtanter Baronius aſſerit, excidiſſe.

Et quidem Henricus Valeſius in ſuis ad Socratem, & Sozomenum, quos latine reddidit, obſervationibus, hanc Baronii reſponſionem improbat, ut alteram ex Cano petitam ineat. *Hæc*, inquit, *Baronii reſponſio, licet Mireo, & Voſſio, aliiſque placuerit, mihi tamen haudquaquam ſatisfacit. Quis enim credat Gregorii Magni ætate integriores fuiſſe Sozomeni Codices, quam nunc ſint? Nam Caſſiodori ætate, qui Gregorium Magnum anteceſſit, nihilo auctiores erant Sozomeni Codices iis, quos nunc habemus: Idque ex Hiſtoria tripartita ejuſdem Caſſiodori facile eſt cognoſcere.*

Decretorium profecto eſt contra Baronium Valeſii argumentum, quod ex Tripartita Caſſiodori Hiſtoria repetit. Cum enim is e tribus Græcis Auctoribus Theodoreto, Socrate, ac Sozomeno per Epiphanium Scholaſticum latine redditis hiſtoriam ſacram compendio redegerit, non ultra hiſtoriam ex Sozomeno defloratam producit, quam ubi hodierni Sozomeni Codices deſinunt. Adeo verum eſt, Caſſiodori ætate, atque adeo multo magis Gregorii Magni temporibus Sozomeni codices nihilo auctiores fuiſſe iis, quos nunc habemus. Falſum itaque, libros aliquos poſteriores ejus hiſtoriæ excidiſſe, e quibus illa de Theodoro Mopſveſteno lacinia a Gregorio Magno peti potuerit. *Hæc igitur*, inquit Caſſiodorus in Præfatione, *Hiſtoria Eccleſiaſtica, quæ cunctis Chriſtianis valde neceſſaria comprobatur, a tribus Græcis Auctoribus mirabiliter conſtat eſſe deſcripta; Uno ſcilicet Theodoreto venerabili Epiſcopo, & duobus diſertiſſimis viris, Sozomeno, & Socrate; quos nos per Epiphanium Scholaſticum latino condentes eloquio, neceſſarium duximus eorum dicta deflorata in unius ſtyli tractum, Domino juvante, perducere, & de tribus auctoribus unam facere dictionem.*

Iis adde, Sozomenum, ſi pauca e ſuo penu interjecta excipias, nil niſi Socratem exſcripſiſſe in hiſtoria concinnanda. Res legenti, & utrumque hiſtoricum conferenti perſpicua eſt. At Socrates hiſtoriam ad ea duntaxat tempora perduxit, quo eam hodierni Sozomeni Codices referunt. Non ergo pro arbitrio fingendum eſt, poſteriores ejuſdem hiſtoriæ extitiſſe libros, quos & Gregorius legerit, & injuria temporum nobis abſtulerit.

Sed rem totam plane conficit, & Baronio prorſus occludit os Sozomeni præfatio ad Theodoſium Imperatorem, cui ſuam nuncupavit hiſtoriam. Novem duntaxat hujus hiſtoriæ libros ſe ſcripturum adpromittit: *In novem libros commode diſtribui poſſe judicavi.* Totidem porro referunt hodierni Codices, a quibus controverſa lacinia procul abeſt. Quo itaque jure plures hujus hiſtoriæ libros fingere liceat, qui a Gregorii ætate nobis exciderint?

Satius igitur eſt, hodiernos Sozomeni codices integros fateri; & Gregorium Magnum memoria lapſum Sozomenum pro Theodoreto nominaſſe. Nam & ea levis oſcitantia eſt, quam viri vel maximi pati poſſunt, cujus & exempla non pauca Baronius ipſe nobis ſubminiſtrat in Annalibus ad annum 604. atque iſtud maxime *Divi Gregorii Nazianzeni, Theologi antonomaſtice dicti, Sanctitate, atque Doctrina celeberrimi, qui in ea oratione, quam de Sancto Cypriano ad populum habuit, manifeſto lapſus errore cognoſcitur, cum duos in unum Cyprianos conflat, Antiochenum, atque Carthaginenſem, quos conſtat fuiſſe diverſos, inter ſeque diſtinctos.* Aliunde vero in Theodoretum, uti Canus notat, optime cadunt quæcunque hoc ipſo, quem expendimus, loco refert Gregorius Pontifex. Theodoretus enim lib. 5. cap. 27. & 40. Theodorum Mopſveſtenum commendat, ceu præclarum Doctorem, & hæreticæ factionis debellatorem: atque ob id ipſum a Quinta Synodo Generali damnatus eſt, actione quinta, can. 13. & 14.

Melchioris Cani judicium probat Chriſtianus Lupus in Notis ad Collat. 5. Synodi Quintæ; *Gregorius*, inquit, *lapſus eſt memoria, dicens, Hermiæ Sozomeni hiſtoriam finiri laudibus Theodori.*

Cardinalis Henricus de Noris in Diſſertatione Hiſtorica de Quinta Synodo cap. 11. in Cani ſententiam propendet magis. *Sententia Cani eſt probabilior*: eumque idcirco *acerrimi judicii virum vocat*; & Baronii in illum cenſuram minus probat.

In eandem Cani ſententiam concedit, & Henrici Valeſii in illius confirmationem prolata momenta mutuatur, ac probat Natalis Alexander in Synopſi Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ quinti ſæculi cap. 4. art. 18. *Aut dicendum eſt, Gregorium Magnum memoriæ vitio lapſum fuiſſe, qui id, quod a Theodoreto dictum eſt, Sozomeno tribuerit, qua in ſententia fuit noſter Melchior Canus lib. 11. locorum Theologicorum: Aut certe cum Baronio, in Annotationibus ad Martyrologium Romanum, dicendum eſt, maximam partem libri noni Hermiæ Sozomeni hodie deſiderari: Hiſtoriam ſcilicet annorum circiter decem, & octo, a Conſulatu Agricolæ, & Euſtachii uſque ad Conſulatum decimum ſeptimum Theodoſii Auguſti; & in iis capitibus, quæ hominum incuria periere, Sozomenum ea ſcripſiſſe de Theodoro Mopſveſteno, quæ a S. Gregorio Magno referuntur. Verum hanc Baronii reſponſionem Valeſius non probat, quia Gregorii Magni ætate integriores non erant Sozomeni Codices, quam nunc ſint. Nam Caſſiodori ætate, qui S. Gregorium anteceſſit, nihilo auctiores erant iis, quos nunc habemus. Quod ex hiſtoria tripartita ejuſdem Caſſiodori perſpicuum eſt.*

At iis omnibus præſtat Juſtinianus Imperator in edicto contra tria capitula, ubi poſtquam Theodori lapſum recitavit, ita ſubdit: *Pro iis teſtimonium præbent Sozomenus, & Heſichius, & Socrates, & Theodoretus, qui multas pro Theodoro laudes fecit.* Theodoreto itaque ſpeciale fuit, ut Theodorum laudibus commendaret, non Sozomeno. Quod quidem argumentum pro Melchiore Cano adverſus Baronium videtur invictum.

Verum opponit Baronius: Spondet Sozomenus in præfatione ad Theodoſium, ſe perducturum hiſtoriam ſuam uſque ad 17. Conſulatum ipſius, nempe ab anno 324. uſque ad annum 439. Hodierni vero Codices deſinunt in Conſulatu Agricolæ, & Euſtachii. Terminantur enim nece, ſeu potius placida morte Conſtantii Imperatoris Collegæ Honorii, qui ſub Agricola, & Euſtachio Conſulibus extinctus eſt anno 421. Deſunt ergo anni circiter 18. qui ab eo Conſulatu ad 17. Theodoſii Conſulatum effluxere. Quibus præſertim temporibus, oborta hæreſi Neſtoriana, quæ a prædicto Theodoro Mopſveſteno ducit originem,

nem, de eodem Theodoro prolixior erat absque dubio narratio.

Ita sane spondet Sozomenus. At qui historiam ad decimum septimum Consulatum Theodosii se perducturum spondet, hanc quoque novem duntaxat libris se complexurum profitetur: *Porro hoc opus meum*, inquit ille, *a tertio Consulatu Crispi & Constantini Cæsarum, usque ad septimum decimum Consulatum tuum progreditur. Idque in novem libros commode distribui posse existimavi*. Nonum autem librum habemus. Quid ergo? Profecto si quidpiam hujus historiæ intercidit, ubi decem, & octo annorum spatia concludantur, non libri integri, ut Baronius putat, sed capitula forte aliqua interciderunt: quæ post decimum septimum, quod in hodiernis codicibus ultimum est, legebantur. Quidni etiam dicamus, Sozomenum alienis forte curis occupatum non stetisse promissis? Divinationi enim hic locus est.

Ut ut est, excitata illa a Baronio difficultas nihil juvat Gregorii Magni causam. Demus quippe historiam decem & octo annorum ex Sozomeni Codicibus intercidisse: eam certe ante Gregorium intercidisse necesse est, cum in Cassiodori Compendio, qui Gregorio ætate superior est, desideretur. Atque adeo nihil ex ea de Theodori laudibus exscribere potuit Sanctissimus Pontifex.

Interea quod ad Canum attinet, is profecto in tuto est. Nemo prudens responsionem ejus improbaverit, in ea utrinque difficultatum obsidione. Alterutrum enim necessario respondendum est: Vel Gregorium alia in Sozomeno legisse, quæ ad manus nostras non venere: Vel memoria lapsum, pro Theodoreto Sozomenum scripsisse.

CAPUT IV.

Tertia de læso Doctore Angelico accusatio depellitur.

PErgo ad alteram quorumdam reprehensorum criminationem. Res sic se habet. Oraculum Euangelicum Lucæ secundo, *Jesus autem proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines*, exponens in Catena Aurea Doctor Angelicus, congestis pro more suo variorum Patrum interpretationibus, ita Gregorium Nazianzenum loquentem inducit. Græcus Nazianzenus: *dicitur autem secundum humanitatem proficere, non quod ipsa susceipiat augmentum, quæ ab initio fuit perfecta, sed ex eo quod paulatim manifestabatur*. In quæ verba observat Melchior Canus lib. 12. de locis cap. 14. lectionem vitiosam esse, eumque locum immerito tribui Gregorio Nazianzeno, apud quem nihil hujusmodi legere est. *Græcus*, inquit ille, *quem refert sæpissime Divus Thomas in Catena (quamvis hoc loco vitiosa sit lectio, & tribuatur Gregorio Nazianzeno) ait, dicitur secundum humanitatem proficere*, &c.

Cani censuram, qua locum illum Gregorio Nazianzeno falso tribui monet, carpit Jacobus Billius in Annotationibus ad Orationem 20. S. Gregorii Nazianzeni num. 65. *Vir doctissimus Melchior Canus lib. 12. de locis cap. 14. in hoc fallitur, quod ille, ubi Divi Thomæ Catenam citat, vitiosam lectionem esse ait, falsoque ea verba Nazianzeno nostro tribui. Vides enim Græcum illum, quem Divus Thomas profert, Græcum nostrum esse. Quare periculosum est, negare aliquid in auctore quopiam esse, nisi totus ille auctor memoria teneatur*. Nazianzeni vero locus, quem a Doctore Angelico vere indigitatum Billius opinatur, sic habet ea in Oratione, quæ est de Basilii laudibus: *quod ego in Salvatore prospicio, atque etiam, ut opinor, sapientiorum quilibet, quo tempore nobiscum extitit, id quod supra nos, & nostrum erat formatus, hoc quoque hic contigisse animadverto. Proficiebat enim, inquit, ut ætate, ita etiam sapientia: non quod hæc in illo incrementum caperent (quid enim in eo, quod a principio perfectum erat, perfectius esse possit?) sed quod hæc paulatim detegerentur, & elucerent. Eodem modo Basilii virtutem eo tempore*

non incrementum, ſed majorem operationem accepiſſe arbitror, uberiorem nempe materiam ſuppeditante poteſtate.

Billii animadverſionem mutuatur Theophilus Rainaudus in diatribis adverſus Cyriacos, multaque in Canum probra jacit, atque dicteria. At perperam illi & injuria; Ac primo quidem, quod hic cenſura notat Melchior Canus, Divum Thomam non tangit, ſed ejus dumtaxat operis editorem. Siquidem Doctor Angelicus paſſim in Catena Aurea Græcum illum expoſitorem indicat, abſque ulla peculiari nomenclatione, vage tantum, atque ex ſolo nomine patriæ: Qui vero veteres editiones curarunt, vagum illud Græci auctoris nomen ſpeciali quadam nota determinarunt; prout in Græcis Auctoribus reperiſſe ſibi viſi ſunt, quæ ex Græco auctore Doctor Angelicus recitabat. Ea fiducia freti viri boni, Gregorium Nazianzenum notarunt hoc loco, quaſi ex eo petita eſſet recitata ſententia; quia non nihil ſimile apud eum legere eſt Oratione 20. de laudibus S. Baſilii. Quare non Divum Thomam, ſed ejus veteres editores carpit hic Canus noſter. Jure porro, an injuria carpat, expendamus.

Certe, quantum capio, jure omnino id agit. Nam ſi ſententiam ab Angelico Doctore ex græco auctore relatam cum Nazianzeni loco conferamus, non verbis modo, ſed &, quod notandum magis, ſenſu differunt. Sententia quippe a Divo Thoma laudata de profectu humanitatis aperte diſſerit, prout complectitur *eſſentialia* homini, quatenus homo eſt: Nazianzeni autem Oratio de accidentibus, ætate ſcilicet, atque ſapientia. Non ergo Græci auctoris nomine Nazianzenus deſignatur. Hincque effectum eſt, ut Joanes Nicolai Theologus Pariſienſis noviſſimus, cæteriſque omnibus diligentior, & accuratior Catenæ Angelicæ editor, totam illam Græci expoſitoris indiſtincte laudati pericopen, non Nazianzeno, ſed Cyrillo Alexandrino tribuerit, apud quem (videlicet aſſertione 28. theſauri) legi poteſt, ſin minus totidem verbis, at certe ſenſu, ac poteſtate.

Ego vero, ut fatear ipſe quod ſentio, nec Nazianzenum, nec Cyrillum, nec alium ex notis auctoribus hoc loco (aut aliis quibuſvis, ubi Græcus ſimpliciter expoſitor notatur) legi velim. Sentio quippe, nec forte mihi vana fides, Græcum illum certum auctorem eſſe, ſed Anonymum; qui, ut aliis contigiſſe notum eſt, ſua dumtaxat ſcripta ſciri ad publicam utilitatem, ſed ſe neſciri, ad privatam humilitatem voluit. Etſi, quoquo pacto ſe res habeat, ſtat prudens, nullique animadverſioni obnoxia Cani cenſura.

CAPUT V.

De oppugnato Divo Hieronymo querela refutatur.

IN judicium a nonnullis traducitur Canus, tamquam in Divum Hieronymum nimis injurius lib. 11. de locis cap. 5. ubi recolens S. Doctoris ſententiam de veterum Patrum traditione, qua Adamum in monte Calvariæ ſepultum ajunt, *Non debuit*, inquit, *tantopere ridere Hieronymus Adami in loco Calvariæ ſepulturam: Nec nos, viri licet ſanctiſſimi exemplo, hiſtorias hujuſmodi ridere debemus*. Id ſcilicet minus reverenter dictum criminantur nonnulli reprehenſores. Age itaque videamus, a quibus, & per quos ad nos uſque ea traditio manarit, quæ a Divo Hieronymo irriſa eſt; ut hinc judicari merito poſſit, an irriſionem moleſte tulerit Canus noſter. Certe vix ulla de pia quadam, ac religioſa hiſtoria traditio ferri poteſt, quæ adſtipulatoribus & antiquitate, & auctoritate majoribus adnitatur.

Horum agmen, ut par eſt, duceret Tertullianus lib. 2. contra Marcionem metrice ſcripto, ſi ipſius re vera opus eſſet, ut a multis creditum eſt. Ita quippe ibi legere eſt.

Gol-

Golgotha locus eſt, capitis calvaria quondam,
Lingua paterna prior ſic illum nomine dixit.
Hic medium terræ eſt, hic eſt victoria ſignum.
Os magnum hic veteres noſtri docuere repertum:
Hic hominem primum ſuſcepimus eſſe ſepultum;
Hic pariter Chriſti pio ſanguine terra madeſcit,
Pulvis Adæ ut poſſit veteris cum ſanguine Chriſti
Commixtus, ſtillantis aquæ virtute ſanari.

Verum ſpurium Tertulliani partum rejiciunt quotquot extant criticæ ſcientiæ periti; quibus perſuaſum eſt, tantum virum tam iratas muſas non habuiſſe.

Quare meliori titulo chorum ducet S. Cyprianus tractatu de Reſurrectione Chriſti: *Nos ad Chriſtum pertinentes, cujus ſanguine conſperſa creditur Adam Calvaria, qui ſub loco, quo crux Domini fixa eſt, humatus dicitur ab antiquis, ejuſdem ſanguinis ſanctificati elapſu latemur, & delectemur in Domino.*

Sequitur Origenes tractatu 35. in Matthæum. *Venit ad me traditio quædam talis, quod corpus Adæ primi hominis ibi ſepultum eſt, ubi crucifixus eſt Chriſtus; Ut ſicut in Adam omnes moriuntur, ſic in Chriſto omnes vivificentur: Ut in illo loco, qui dicitur Calvariæ locus, ideſt locus capitis, caput humani generis reſurrectionem inveniat cum populo univerſo per reſurrectionem Domini Salvatoris, qui ibi paſſus eſt, & reſurrexit.*

Succedit Baſilius magnus enarratione in cap. 5. Iſaiæ. *Obtinuit fama quædam in Eccleſia memoriam conſervans, non quidem ſcripto proditam, quæ & talis eſt. Quod prima utique Judæa hominem habebat incolam, nimirum Adam, ſimul atque excidit deliciis Paradiſi, in hac terra collocatum, ad mitigandam jacturam bonorum, quibus fuerat exutus. Prima igitur etiam mortuum hominem excepit, qui & illic eam ſententiam condemnationis plane eſt executus. Itaque inſolens eſſe, ac novum videbatur illius ætatis hominibus ſpectaculum, Os capitis defluente carne nudum. At illi recondentes cranium, loco illi indidere κρανίου, ideſt Calvariam. Probabili ratione potuit Noe non ignoraſſe ſepulchrum principis hujus, & mortalium omnium primigenii. Siquidem hac de re fama a diluvio mox per orbem propagata eſt ab ipſo, & dimanavit. Eoque Dominus excuſſa origine humanæ mortis, in loco, qui κρανίου dicitur, ideſt Calvaria, paſſus eſt: Ut quo in loco corruptio, ſive mors hominum initium accepit, illic vita regni ſuum ſumeret exordium. Et quemadmodum invaluit in Adam, ita & in Chriſti morte inefficax redderetur, & peſſum iret.*

S. Athanaſius, aut quiſquis alius auctor pervetuſtus Homiliæ de Paſſione, ſeu de Cruce Domini, apud eumdem. *Ubi corruptum eſt genus humanum, ibi Chriſtus proprium corpus expoſuit: Ut ubi ſeminata eſt corruptio, ibidem incorruptio oriatur: Propter quod in loco Calvariæ crucifigitur: Dicit enim, Et poſtquam venerunt in locum, qui vocatur Calvariæ, ibi crucifixerunt eum: Quem locum Doctores Judæorum ajunt eſſe ſepulchrum Adæ.*

Chryſoſtomus homilia 84. in Joannem: *Et exivit in eum, qui dicitur Calvariæ locus. Ubi quidam dicunt, Adam & mortuum, & ſepultum eſſe: Et Jeſum, ubi mors dominata eſt, ibidem trophæum erexiſſe, hoc eſt crucem, quam tulit contra mortis tyrannidem.*

Ambroſius lib. 4. in Lucam: *Ipſe autem Crucis locus vel in medio, ut conſpicuus omnibus: vel ſupra Adæ, ut Hebræi diſputant, ſepulchrum. Congruebat quippe, ut ibi vitæ noſtræ primitiæ locarentur, ubi fuerunt mortis exordia.*

Theophylactus in caput 27. Matthæi: *Calvaria Cranii locus dictus eſt, eo quod dicunt, quod traditiones Patrum tenent, quod Adam illic ſepultus ſit.*

Idem in cap. 19. Joannis: *Porro Calvariæ locum dicebant, ſicut narratio prodit, quod illic ſepultus ſit Adam; ut ubi principium mortis, illic & caſus ejus fieret. Traditio enim eccleſiaſtica eſt; quia prior Judæa, poſtquam ejectus fuit homo de Paradiſo, domicilium ibi habuit, in ſolatium bonorum quæ in Paradiſo perdiderat, data eſt ei terra illa, quæ omnium aliarum optima eſſet, & pinguiſſima. Propterea*

& prima omnium ſuſcepit hominem. Homines igitur, qui tunc erant, habuerunt pro miraculo mortui Calvariam depilatam; in illo loco habitantes, inde eum nominaverunt, & poſt diluvium fama hæc in omnes divulgata eſt.

S. Epiphanius lib. 1. adverſus Hæreſes tom. 3. verſus finem: *Eſt profecto, quod intelligenti mirum videatur id quod e librorum monimentis deducimus: Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum in Golgotha eſſe crucifixum, nimirum in eo potiſſimum loco, in quo Adami corpus jaceret. Hic enim e Paradiſo digrediens diu ex adverſo illius habitavit. Deinde longo poſtea tempore in illum, quem dixi Hieroſolymorum locum ſeceſſit, ubi & vita functus, in Golgotha ſepultus eſt. Qua ex re merito locus ipſe nomen accepit, ut Calvariæ interpretando diceretur.* Tum quorundam opinationem confutat, qui locum illum Calvariam dictum ajunt, quod in Calvariæ ſimilitudinem aptatus ſit: ac demum ſubdit: *Unde igitur Calvariæ nomen obtinuit? quod nimirum primi hominis illic calvaria reperta ſit, ejuſque reliquiæ defoſſæ, ob id Calvariæ locus appellatus eſt: In quo Dominus noſter Jeſus Chriſtus ſublatus in cruce, per aquam illam, & ſanguinem, ex ejus perforato latere profluentem, veluti imaginem quamdam, totum ſalutis noſtræ negotium adumbravit: Dum primi hominis reliquias ab ipſo maſſæ principio rigare cæpit, ut ad detergendam labem, fœditatemque noſtram, ac pœnitentis animæ repurgationem, ſui ſanguinis aſperſionem oſtenderet.*

Paula, & Euſtochium, doctæ Virgines, in epiſtola ad Marcellam, inter Hieronymianas 17. *In hac urbe (Hieroſolyma) imo in hoc toto loco & habitaſſe dicitur, & mortuus eſſe Adam. Unde & locus, in quo crucifixus eſt Dominus noſter, Calvaria appellatur, ſcilicet quod ibi ſit antiqui hominis calvaria condita. Ut ſecundi Adami, ideſt Chriſti, ſanguis in cruce ſtillans, primi Adam, & jacentis protoplaſti peccata dilueret, & tunc ſermo ille Apoſtoli compleretur, Excitare qui dormis, & reſurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus.*

Eos inter antiquæ traditionis ſuffragatores, ac teſtes annumeratur ab aliquibus Auguſt. ſermone 71. de tempore, ubi ita legimus: *Hoc antiquorum relatione refertur, quod & Adam primus homo in ipſo loco, ubi crux fixa eſt, fuerit aliquando ſepultus. Et ideo Calvariæ locum dictum eſſe, quia caput humani generis ibi dicitur eſſe ſepultum. Et vere, fratres, non incongrue creditur, quod ibi erectus ſit medicus, ubi jacebat ægrotus: & dignum erat, ut ubi occiderat humana ſuperbia, ibi ſe inclinaret Divina miſericordia; & ſanguis ille pretioſus etiam corporaliter pulverem antiqui peccatoris, dum dignatur ſtillando contingere, redemiſſe credatur.* Verum ſermo ille in noviſſima Benedictinorum editione velut apocryphus in appendicem rejectus eſt. Imo, quod notandum magis, tota illa de Calvariæ loco narratio a manuſcriptis codicibus abeſt.

Laudat Cardinalis Baronius eundem Auguſtinum quæſt. 161. in Geneſim: At non de Adam, ſed de Abrahamo, cæteriſque Patriarchis dumtaxat agit, dum inquit: *Ubi ergo ſepelienda erant cadavera Patriarcharum, niſi in ea terra, ubi ille crucifixus eſt, cujus ſanguine facta eſt remiſſio peccatorum?* Eumdem illum Doctorem ſanctiſſimum lib. 16. de civit. Dei cap. 32. laudat Maldonatus, ſed aberrat: Nihil quippe de ea, quam movemus, quæſtione eo loci legere eſt. Quare fruſtra inter hujus traditionis teſtes producitur.

Iis longe verius certiuſque adjungendi veniunt Anaſtaſius Sinaita, Cyrillus Monachus, Nonnus Panopolitanus, S. Germanus, Euthymius, Honorius Auguſtodunenſis, quorum teſtimonia recenſet Malvenda noſter, de Paradiſo voluptatis cap. 55.

Primus omnium adverſus traditionem tot teſtibus quavis exceptione majoribus aſſertam calamum acuit S. Hieronymus, ac veluti anilem fabellam exſufflavit lib. 4. commentariorum in Matthæum, ad cap. 27. quaſi a privato quodam, vacuoque cerebello excogitatam. *Audivi quemdam*, inquit ille, *expoſuiſſe Calvariæ locum, in quo ſepultus eſt Adam, & ideo ſic appellatum eſſe, quia ibi antiqui hominis ſit conditum caput; & hoc eſſe, quod Apoſtolus dicat: Surge, qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Favorabilis interpretatio,*

& mulcens aurem populi , nec tamen vera . Extra urbem enim , & foras portam loca ſunt , in quibus truncantur corpora damnatorum ; & Calvariæ , ideſt decollatorum , ſumpſere nomen . Propterea autem ibi crucifixus eſt Dominus , ut ubi prius erat area damnatorum , ibi erigerentur vexilla martyrii : Et quomodo pro nobis maledictum crucis factus eſt , & flagellatus , & crucifixus , ſic pro omnium ſalute , quaſi noxius , inter noxios crucifigeretur . Sin autem quiſpiam contendere voluerit , ideo ibi Dominum crucifixum , ut ſanguis ipſius ſuper Adæ tumulum diſtillaret ; interrogemus eum , quare & alii latrones in eodem loco crucifixi ſint ? Ex quo apparet , Calvariam non ſepulchum primi hominis , ſed locum ſignificare decollatorum ; ut ubi abundavit peccatum , ſuperabundaret gratia . Adam vero ſepultum juxta Hebron , & Arbee , in Jeſu filii Nave volumine legimus . Joſue 14. Quibus ſimilia habet lib. 3. commentariorum in epiſt. ad Epheſios ad caput 3.

Hieronymum ſecutus eſt Iſidorus lib. 15. originum cap. 1. *Hebron civitas Judææ : Ipſa eſt Harbe , a numero ita vocata , quod ibi tres Patriarchæ ſepulti ſint , & quartus Adam .*

Subſcripſit Venerabilis Beda in caput 27. Matthæi : *Golgotha namque* , inquit ille , *Syrum nomen eſt , & interpretatum Calvariæ . Eſt autem ipſe locus in Helia , tunc extra urbem ad ſeptentrionalem plagam montis Sion , & Calvariæ , non ob calvitium primi hominis , quem ibi quidam errantes ſepultum fruſtra ſuſpicantur : ſed ob decollationem reorum , atque damnatorum dicitur . Et propterea ibi crucifixus eſt Dominus , ut ubi prius area damnatorum erat , erigerentur vexilla martyrii .* Lege eundem in cap. 23. Lucæ .

Adſtipulati ſunt Paſchaſius Ratbertus lib. 12. in Evang. Matthæi , & Doctor Angelicus 3. p. quæſt. 47. art. 10. ad 3. ubi Divi Hieronymi verba exſcribit , eorumque rationem iſtam profert , quia *magis Jeſus crucifigendus erat in loco communi damnatorum , quam juxta ſepulchrum Adæ ; ut offenderetur , quod crux Chriſti non ſolum erat in remedium contra peccatum perſonale ipſius Adæ , ſed etiam contra peccatum totius mundi .*

Porro nemo erit , opinor , qui ſi rem paulo penitius introſpiciat , traditionem ab Hieronymo irriſam , teſtibus longe pluribus , iiſque gravioribus confirmatam non agnoſcat . Atque ita Canum noſtrum ex hiſtoriæ legibus egiſſe , dum pro defendendis tot reliquis Patribus , a me paulo ante laudatis , ab Hieronymo in re præſertim ad fidem minime ſpectante , quæque facti duntaxat eſt , diſceſſit . Quin imo nil dubitandum , Cypriani , Origenis , Baſilii , Athanaſii , Chryſoſtomi , Ambroſii , Epiphanii teſtimonia Hieronymum latuiſſe ; quibus ſi probatam de Adami calvaria traditionem noviſſet , non ita libenter irriſiſſet , tanquam ab obſcuri nominis homunculo excogitatam .

Melchioris Cani de contraria Hieronymi opinione judicium probat annalium parens ad annum 34. *At* , inquit ille , *tanti Patris in primis rogata venia , his nequaquam adduci poſſumus , ut quod non ab uno , vel alio , ſed ab omnibus fere antiquis Patribus , nec ut quidpiam recens excogitatum , ſed a majoribus traditum , & ſcriptum eſt , tam facile contemnamus , cum præſertim ea , quæ ad hæc impugnanda inducunt , non videantur eſſe hujuſmodi , quæ nos ab illis penitus diſſentire compellant .* Quod idem habent Pamelius in notis ad ſermonem S. Cypriani de reſurrectione , Perrerius lib. 7. in Geneſim , Toletus in cap. 19. Joannis annotatione 12. Bellarminus lib. 3. de ſtatu peccati cap. 12. Fevardentius in notis cap. 34. lib. 2. S. Irenæi , & alii non pauci .

Et vero duo duntaxat in oppoſitum adducit Hieronymus . Primum , quod Calvariæ locus non a primi Parentis cranio , ſeu calvaria nomen traxerit , ſed a capitibus decollatorum ; quia illic truncabantur capita damnatorum : ſecundum quod Joſue 14. Adam ſepultus dicatur in Cariatharbe , verſu 15. *nomen Hebron ante vocabatur , Cariatharbe ; Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt .* Utrumque vero elumbe eſt . Ac primum quidem nihil conficit . Eſto quippe a capitibus truncatorum Calvariæ locus appellatus eſſet ; quid tamen vetat , ne & locus ille , ubi primus homo ſepultus aſſeritur , poſtmodum ſit electus ad ſupplicia damnato-

mnatorum ; quod in edito ſitus eſſet , & Hieroſolymis proximus ? Nos locum publicum damnatorum fuiſſe non ambigimus : fuerunt enim ibi cum Chriſto & alii crucifixi latrones : ſed unde Calvariæ nomen obtinuerit , certo neſcimus . Nam quod de truncatis ibi reorum capitibus dicitur , vix credi poteſt : cum ejuſmodi ſupplicium apud Hebræos nec lege ſancitum eſſet , nec conſuetudine comprobatum . Unicum enim ante Chriſti paſſionem Joannis Baptiſtæ capite minuti exemplum occurrit apud Hebræos , cætera inde ſecuta , quæ vel in Scripturis, vel in antiquæ memoriæ inſtrumentis occurrunt , a Romanis tunc imperitantibus , apud quos hæc ſupplicia in uſu erant , ad Judæos ſibi ſubditos derivata ſunt . Quare nihil ex ea nuncupatione certo colligi poteſt . Quin & Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 13. locum hunc , nec ex Adami cranio , nec ex capitibus damnatorum , ſed a Chriſto capite noſtro ibidem aliquando paſſuro , Calvariam Prophetice nuncupatum affirmat . *Redde uſuram illi , qui propter te hoc ſacro Golgotha crucifixus eſt , Golgotha vero interpretatur Calvariæ locus . Aliqui ergo prophetice locum hunc Golgotham appellaverunt , in quo verum caput Chriſtus crucem ſuſtinuit .*

Secundum ex Joſue 14. petitum argumentum eruditiſſime a Cano noſtro confutatum eſt ; cui hac in parte conſentiunt Critici ſacri Baronius , Maldonatus , Serrarius , Eſtius , & alii pene omnes adverſus Hieronymi opinationem . Minus etiam iis interpretibus probatur, quod Sanctus Doctor in epiſtola ad Euſtochium de Paulæ epitaphio ſcripſerat : *Hæc eſt Cariatharbe , id eſt oppidum virorum quatuor , Abraham , Iſaac , Jacob , & Adam magni , quem ibi conditum , juxta librum Jeſu Nave Hebræi autumant . Licet plerique Caleb , quartum putent , cujus ex latere memoria monſtratur .* Obſervant ſcilicet laudati Bibliorum interpretes , Cariatharbe ſignificare potius civitatem Arbeæ , *la Città di Arbea* , quæ & magnitudine , & robore celebris erat , necnon Enaci Pater ; unde & Enacitæ dicti ſunt gigantes illi prægrandes , quorum comparatione Iſraelitæ *quaſi locuſtæ videbantur* , Numerorum cap. 13. verſu 34. Is enim civitati nomen dederat ; ibique demum ſepultus eſt , quod Scriptura iis verbis ſignificat : *Adam maximus ibi inter Enacin ſitus eſt* , Joſue 14. verſu 15. Quaſi diceret , *homo maximus inter gigantes Enacitas ibi ſepultus eſt* . Adam enim quandoque commune nomen eſt , hominem quemcumque ſignificans .

Merito itaque Canus noſter veterum traditionem ab Hieronymo irrideri moleſte tulit , cui leves dumtaxat rationes Sanctus Doctor oppoſuit , & ab omnibus pene Interpretibus impugnatas .

Ratio vero Doctoris Angelici in contrarium excogitata congrua quidem eſt , & ingenioſa , poſita facti veritate , ſed factum non evincit : cum & rerum contingentium , quæque meri facti ſunt , nulla dari ratio poſſit . Aut certe ſi quid hæc myſtica ratio valet , ea certe quadrabit longe felicius in hypotheſi traditionis a Divo Hieronymo rejectæ . Si enim crucifixus eſt Chriſtus eo in loco , ubi & ſepultus eſt Adam , & rei communiter plectebantur ; hinc colligere erit , Chriſtum & in remedium contra peccatum perſonale ipſius Adæ , & contra peccatum totius mundi mortem ſuſtinuiſſe .

CA-

CAPUT VI.

De actis ſextæ Synodi œcumenicæ oſcitanter lectis, ac temere uſurpatis querimoniæ diluuntur.

POſſevinus in apparatu ſacro Canum male habet, quod ex aliis minus fidis Scriptoribus nonnulla narravit. *In qua tanta ſegete rerum*, inquit, *& hiſtoriarum, ſi quid irrepſit ex aliis minus fidis Scriptoribus, id jam ab aliis eſt indicatum.* Exemplum porro minus fidorum Scriptorum, quorum narrationibus plus æquo tribuerit Canus, mox ſubjicit: *Sane*, inquit, *Auctor Summæ Conciliorum contra fidem epiſtolarum Agathonis Pontificis maximi ſcripſit (cujus tamen rei mentio nulla ſit) ſcriptam fuiſſe epiſtolam illam ad Concilium ſextum; cum ad Imperatorem utraque fuerit ſcripta. Extant vero illæ ſecundo Conciliorum tomo. Cæterum corrigendi quicunque auctores tum Græci, tum Latini, qui Honorio Pontifici maximo notam inurere hæreſeos alicujus auſi ſunt, ex Synodi actionibus a Theodoro depravatis.* Hæc ille. Ad marginem vero librum 4. indigitat de locis communibus cap. 3. quaſi ibi Canus noſter hac in parte lapſus ſit; cum nihil ea de re eo loci habeat, ſed verius lib. 6. cap. ultimo, in reſponſione ad ultimum argumentum.

Baronius non abſimiliter in Annalibus ad annum 681. num. 37. hac ipſa de cauſa eidem inſultat: *Quem*, inquit, *voluiſſem ſenſibus potius Canum, quam nomine.* Hoc idem in Cano carpit Bellarminus lib. 4. de Romano Pontifice cap. 11. Verum quo titulo, perpendamus.

Ita igitur Canus noſter libro ſexto, cap. ultimo, in reſponſione ad ultimum argumentum: *Sententiam in Honorium latam ex Romani Pontificis conſenſu fuiſſe, exploratum eſt, in ſexta Synodo generali, actione quarta, ubi Agatho in epiſtola ad Concilium, Honorium ipſum anathematizat.* Utrumque illud, ſi Poſſevino, Baronio, Bellarmino credimus, falſum eſt. Nam & epiſtola, inquiunt illi, ad Imperatorem directa eſt, & nulla in ea legitur Honorii mentio, ſed aliorum tantummodo; *quorum auctores*, Agathonis verba ſunt, *extiterunt Theodorus Pharanitanus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Pyrrhus, Paulus, & Petrus Conſtantinopolitani, vel quivis ei conſentanei uſque in finem demonſtrati ſunt.*

Sed etſi venialis eſſe poſſet Cani culpa, ſi quid forte hac in re ab illo aberratum eſſet; quia, ut ipſi fatentur reprehenſores, Auctor Summæ Conciliorum, quæ illius ætate circumferebatur, contra fidem epiſtolarum Agathonis, Honorii nomen addiderat, nihil tamen ab ipſo erratum evinco. Nam & epiſtola illa ad Concilium quodam ſenſu ſcripta dici poterat, etſi ad Imperatorem directa eſſet: quia nihil aliud erat, quam Legatorum, quos ad Synodum Agatho dirigebat, *inſtructio doctrinalis.* Unde & illam actione quarta in Synodo legi neceſſe fuit, & in octava confirmari: & ad illam reſcripto reſponderunt Synodi Patres. Quare ad Imperatorem pro Synodi Patribus ſcripta erat.

Honorium etiam ferit, & anathematizat ea in epiſtola Agatho Pontifex, ſin minus diſtincto nomine, at ſaltem generali ſententia, ob doctrinæ ſcilicet communionem. Unde & ait, *vel quivis ei conſentanei uſque in finem demonſtrati ſunt.* Quos inter profecto fuit Honorius. Nec vana illa conjectatio eſt, ſed ipſius ſextæ Synodi auctoritate confirmata, in epiſtola Synodica ad Agathonem Romanum Pontificem; ubi Honorium cum ceteris Monothelitis anathematizare ſe profitentur Epiſcopi, ob ſententiam jam in ipſos ab ipſomet Agathone in datis epiſtolis pronunciatam. *Anathematibus interficimus ex ſententia per ſacras veſtras litteras de iis prius lata, Theodorum Epiſcopum Pharam, Sergium, Honorium, Cyrum, Paulum, Pyrrhum, & Petrum.* Quæ res argumento eſt, vel Honorium diſtincto

nomi-

nomine cum cæteris anathemate percuſſum fuiſſe, in ea Agathonis epiſtola; quod ſubinde neſcio quo pietatis officio à quopiam expunctum ſit: vel quod certius longe eſt, Honorium ex communione cauſæ, generali cum cæteris damnatione petitum fuiſſe.

Id etiam ex actione 13. ejuſdem ſextæ Synodi compertum eſt: Ubi cum ſententiam in Sergium, Cyrum, Pyrrhum, Paulum, Petrum, & Theodorum ab Agathone ea in epiſtola latam memoraſſent Synodi Patres, ſuoque calculo comprobaſſent, Honorium conſequenter eodem telo petitum colligunt. *Cum iis vero*, inquiunt, *ſimul projici a Sancta Dei Catholica Eccleſia, ſimulque anathematizari prævidimus & Honorium, qui fuerat Epiſcopus antiquæ Romæ, eo quod invenimus per ſcripta, quæ ab eo facta ſunt ad Sergium, quia in omnibus ejus mentem ſecutus eſt, & impia dogmata confirmavit.*

Adſtipulatur Adrianus Secundus Romanus Pontifex in epiſtola lecta, & approbata in octava Synodo: Ubi poſtquam Honorium a ſexta Synodo damnatum memoravit, ob injectam hæreſeos accuſationem, ſubjungit: *quamvis nec ibi, nec Patriarcharum, nec cæterorum Antiſtitum cuipiam de eo fas fuerit proferendi ſententiam, niſi ejuſdem primæ ſedis Pontificis conſenſus præceſſiſſet auctoritas.* Quibus verbis ſignificat, Honorium ab Agathone primam ſedem obtinente fuiſſe prædamnatum.

Cæterum, an Honorius, uti privata perſona, re ipſa de fide duplicis in Chriſto voluntatis male ſenſerit; atque idcirco Hæreticus fuerit, quod Canus exiſtimat: an œconomia, & conniventia in Monothelitas dumtaxat peccaverit, atque idcirco uti fautor erroris anathemate petitus ſit, quod alii plerique ſentiunt, opinionis eſt, Bellarmino teſte libro 4. de Romano Pontifice cap. 11. in reſponſione ad 4. nullaque idcirco lis in virum eruditum movenda eſt.

Quod vero ſuffugium quærunt laudati cenſores, Baronius ſcilicet, Bellarminus, & Poſſevinus, ut Honorium quacumque vel aſſerti erroris, vel favoris errantibus impenſi labe liberent, vitiata ſcilicet eſſe ſextæ Synodi acta a Theodoro viro hæretico; pie quidem excogitatum eſt, at non ita certo. Quanquam hic inſtituti noſtri non eſt, illud expendere. Hoc dicam unum: ſi ſextę Synodi acta, ubi inter Monothelitas notatur Honorius, ab aliquo nebulone, qui venerandum Pontificis nomen intulerit, vitiata ſunt; vitiata quoque dicenda ſunt acta Synodi ſeptimæ, & octavæ; ubi ejuſdem Honorii nomen cæteris Monothelitis annumeratur; Vitiata quoque epiſtola Leonis Secundi ad Conſtantinum Imperatorem, quæ ſextæ Synodi acta confirmavit. Nam & illic perinde Honorius anathemate petitur. Sed ab invidioſa, noſtroque inſtituto inutili quæſtione temperandum.

CAPUT VII.

Cani ſententia de Sacramenti Matrimonii adminiſtro ab æmulorum cenſuris eximitur.

Diſplicet non paucis Melchioris Cani ſententia de Sacramenti Matrimonii adminiſtro, quem uſque adeo presbyterum eſſe docet lib. 8. de locis cap. 5. ut matrimonium ſtare quidem velit ratum, ac firmum titulo contractus, non tamen titulo ſacramenti, dum a Miniſtro eccleſiaſtico ſacris, ac ſolemnibus verbis minime celebratur. Similiter & verba, quibus conſenſum mutuum conjuges exprimunt, formam eſſe vult contractus conjugalis, non itidem ſacramenti; perſonaſque contrahentes miniſtros eſſe fatetur contractus civilis, non ſacramenti conjugii.

Hanc

Hanc opinionem uti *novam & ſingularem* ſugillat Bellarminus lib. 1. de matrimonio cap. 6. & ſequentibus; quin etiam addit, Canum, dum totis viribus probare conatur Matrimonium ſine forma verborum a miniſtro eccleſiaſtico prolata celebratum non eſſe Sacramentum, illud etiam evincere, quantum in ſe eſt, nullum re vera eſſe in Eccleſia matrimonii ſacramentum. Non deſunt & alii, qui ſuis præjudiciis occupati in eamdem eruditi viri ſententiam liberius obloquantur, variiſque pro arbitrio cenſuris afficiant.

Non eſt hic inſtituti noſtri Theologicas quæſtiones integras texere, dum obſervationes duntaxat apologeticas damus. Nec idcirco officii ratio poſtulat, ut, quę pro tuenda illa Cani ſententia ferri poſſunt, ſummo ſtudio congeramus. Id nobis ad pręſens ſatis eſt, ſi hanc eruditi viri doctrinam nec ſingularem, nec novam probemus; & cum novatorum errore, qui matrimonii ſacramentum ab Eccleſia pellunt, nihil habere commune demonſtremus.

Novam eſſe profecto non dicet, quiſquis eam a Guillelmo Pariſienſi traditam noverit, lib. de ſacramentis, tractatu de Matrimonio cap. 9. quęſt. 1. & cap. 1. de Baptiſmo: a Petro Paludano in 4. ſenten. diſt. 5. quæſt. 2. a Simone Vigorio Theologo Pariſienſi, in ſuffragio Tridenti dato, cujus meminit Cardinalis Pallavicinus lib. 22. hiſtoriæ cap. 9. num. 5. Addam etiam a Divo Thoma (etſi illum ſuas in partes vel invitum cæteri trahant) in 4. ſenten. diſt. 1. quęſt. 2. art. 3. ad 5., ubi inquit: *Matrimonium ſecundum quod eſt in officium, & pœnitentia ſecundum quod eſt virtus, non habent aliquam formam verborum; ſed ſecundum quod utrumque eſt ſacramentum, in diſpenſatione miniſtrorum Eccleſiæ conſiſtens, utrumque habet aliqua verba, ſicut in matrimonio ſunt verba exprimentia conſenſum, & iterum benedictiones ab Eccleſia inſtitutæ; In pœnitentia autem eſt abſolutio Sacerdotis, verbo tenus facta.* Ac tandem a Synodi Colonienſis anno 1536. celebratæ Patribus, in Enchiridio Chriſtianæ inſtitutionis: *Videmus*, inquiunt, *& in veteri lege quoſdam fuiſſe, qui Dei vice conjuges jungerent. Quanto ergo magis putandum eſt, in nova lege Sacerdotes, qui legatione pro Deo funguntur, legitimos hujus Sacramenti miniſtros eſſe? In lege quidem veteri Pater, aut, defuncto patre, proximus puellæ agnatus, ſeu tutor Dei loco conjuges jungebat ..... ad eumdem modum ab Apoſtolorum temporibus, matrimonii ſacramentum in facie Eccleſiæ celebrandum eſt, miniſtris ſacerdotibus Chriſti.*

Quæ omnia, ut a reliquis temperem, nec novam, nec ſingularem in Melchiore Cano doctrinam illam fuiſſe, plus ſatis oſtendunt. Sed & qui patronos pręeuntes habuit, ſequaces, eoſque magni nominis adſtipulatores invenit: Dominicum Bannes in prima parte Divi Thomę quęſt. 1. ar. 8. ubi contrariam magiſtro ſuo Melchiori Cano ſententiam a multis improbari ait, illiuſque opinionem *a multis jam abſque ulla temeritate defendi*: Franciſcum Cardinalem Toletum lib. 7. Inſtit. 2. diſerte ſtatuentem, *efficientem cauſam matrimonii eſſe ipſos contrahentes, inquantum eſt contractus quidam; at vero, ut ſacramentum, Deum eſſe cauſam principalem, & miniſtrum eſſe cauſam inſtrumentalem, ſicut in aliis ſacramentis*: Guillelmum Eſtium in 4. Sentent. diſt. 26. §. 10. & ſequentibus: Franciſcum Sylvium in ſupplemento, quęſt. 42. art. 1. quęſito 1. Joannem Marium Scribonium diſput. 9. de matrimonio: Vincentium Contenſonium lib. 11. Theologię mentis, & cordis parte 4. diſtinct. 4. cap. 1. de Sacramento Matrimonii: Conbefiſium ad orationem Damaſceni in Conſtantinum Caballinum num. 8. Gaſparem Iveninum in Commentario hiſtorico dogmatico de Sacramentis diſſert. 12. de Matrimonio quęſt. 3. Claudium Fraſſevium in Scoto academico tract. 3. de Matrimonio diſput. ultima artic. 1. quęſt. 3. Natalem Alexandrum in Theologia dogmatica, & morali lib. 2. de ſacramento Matrimonii art. 5. §. 2. Apud quos quidem magni nominis Theologos, quiſquis Melchioris Cani, quam tuentur, ſententiæ fundamenta ex Patribus, atque Conciliis petita legere voluerit, nimiam profecto in ea vellicanda Bellarmini, aliorumque licentiam deprehendet. Sed & Gaſpar Iveninus ſupra laudatus

datus Diſſertationem gallicam edidit in hujus Melchioris Cani ſententiæ defenſionem, ubi permultos hujus ævi, qui eam tuentur, ſcriptores percenſet; ut obviam iret obtrectationibus nonnullorum, qui ſingularitatis inſimulabant propoſitionem, in ſuo Oratorii Collegio Biſuntino Granvelano, de hac materia, publicis theſibus propugnatam. Illud etiam notiſſimum, ſententiam hanc frequentius in Academia Pariſienſi defendi, nec ab ea abhorrere Romanos publicarum illic concluſionum cenſores; quibus probantibus Cani ſententiam defendi quandoque publice, & vidi ipſe Romæ dum degerem, & ab aliis, ex quo diſceſſi, non ſemel accepi.

Tantum vero abeſt, ut hæc tot virorum eruditorum doctrina Neotericis ſacramentum Matrimonii de medio tollentibus faveat, ut potius Eccleſiæ fidem multo felicius in tuto ponat, dum quæ meræ Theologos inter opinationis ſunt, a fidei ſumma ſecernit; ut, illis in doctorum arbitrio relictis, hoc unum, quod religionis eſt, adverſus hæreticos tueatur. Et quidem matrimonium eccleſiaſtico ritu celebratum ſacramentum eſſe, fides docet. Hoc adverſus Lutheranos, & Calviniſtas ſummo ſtudio tuendum, propugnandumque eſt. An autem ſacro ritu ſemoto, nullo ſacerdotis accedente miniſterio, ex ſolo conjugum aſſenſu ſacramentum olim fuerit: An ſteterit alias fixum, ratumque, ratione contractus, non ſervata dignitate ſacramenti, ubi ſine miniſtro ſacerdote ducebatur: An nunc etiam miniſtri vices obeant ambo conjuges, non ſacerdos: An conſenſus conjugum acceptus forma ſit, an ſacerdotis ſacra verba: Theologorum ſunt opiniones, quas a fidei capite ſecernere neceſſe eſt, ne dum hæc promiſcue confundimus, tanto imbecillius Eccleſiæ cauſam videamur agere, quanto levius molliuſque privatæ hominum opinationes defenduntur. Prudentius ergo, ac longe felicius Eccleſiæ cauſam Bellarminus egiſſet, ſi, Canum imitatus, quæ Fidei ſunt, a ſcholaſticis diſceptationibus diſcreviſſet; & in hoc unum intentus, quod Fidei caput eſt, peregrinas quæſtiones, quæ cauſam multo plus implicant, hæreticiſque cavillandi aditum præbent, a polemicis quæſtionibus longius amandaſſet. Etenim, ut prudenter Eſtius obſervat, ſtatuta Cani ſententia, multa vitantur paradoxa, quæ contra hæreticos ex traditione tueri difficile eſt, ut quod hujus ſacramenti miniſter non ſit unus, ſed duo; non ordinati, ſed laici, vir, & mulier: quod iidem ſuſcipientes ſint, & conferentes; quod forma conſiſtat ſine verbis: quod nullam contineat ceremoniam particularem. Quæ omnia ad ſcholaſticos ablegare ſatius eſt, quam, uti fidei dogmata, tueri velle.

Fuit hoc unum Melchioris Cani inſtitutum, dum de matrimonii miniſtro obiter dixit. *Primum*, inquit, *opinionem a dogmate ſecerni, & internoſci volumus; Deinde Theologos admoneri, ne affectu animi, qui plerumque brevis eſt, & ad tempus, ſed maturo judicio de rebus hiſce pronuncient, in quibus præſertim non ita facile expediri poteſt, ad fidem pertineant, nec ne ..... id ago, ſcholaſticas opiniones oportere a decretis ſejungere, Fideique quæſtiones ab iis, quæ modo huc, modo illuc transferuntur, & ſine pietatis jactura poſſunt in utramque partem diſputari. Decreta arcte tenere debemus, accurateque defendere; Opiniones non item; ſed ſi non cum Academiæ, at cum Chriſtianæ modeſtiæ temperamento ..... Nego enim ſcholæ certo, conſtantique decreto finitum, matrimonium ſine Eccleſiæ miniſtro contractum eſſe vere, & proprie dictum ſacramentum; nego eam rem ad fidem, & religionem attinere; nego omnes ſcholæ Theologos id aſſeruiſſe.* Quæ certe Cani doctrina a nullo prudenti, ſanoque Theologo damnari poteſt.

Quod vero ex Cani opinione derivatur incommodum, ut idcirco ab æmulis cauterio digna judicetur? ſi ita eſt, inquiunt illi, matrimonia clandeſtina, quæ ante Concilium Tridentinum frequentiora erant, ſacramenti dignitate caruerunt, cum tamen ſacra Synodus de illis ita pronunciaverit ſeſſ. 24. cap. 1. de reformatione: *Tametſi dubitandum non eſt, clandeſtina matrimonia libero contrahentium conſenſu facta rata, & vera eſſe matrimonia, quamdiu Eccleſia ea irrita non fecit: & proinde jure damnandi ſunt illi, & eos Sancta Synodus ana-*

the-

themate damnat, qui ea vera, & rata esse negant. Egregie scilicet ac solerter. Age vero demus, illatam consecutionem veram esse, nihil tamen ex Cani sententia contra Tridentinam Synodum sequeretur, quæ matrimonia clandestina rata quidem, ac vera matrimonia fuisse definit, quod & Canus contendit; sed illis dignitatem sacramenti non arrogavit. Quin & illam Tridentinorum Patrum prudentiam fuisse monet Cardinalis Pallavicinus in Historia lib. 23. cap. 9. ut ab illa controversia scholæ consulto abstinerent; ne quod liberę opinionis est, in Fidei dogma converterent; *Omitto*, inquit ille, *nunquam declarasse Concilium, matrimonia clandestina fuisse sacramenta: adeo ut quidam graves Theologi id negent*. Quos inter graves Theologos Melchiorem Canum dubio procul intelligi vult, qui hanc suam opinionem ab obtrectatoribus hodiernis intempestive vellicatam, coram sacro Concilio impune, ne dicam laudabiliter, defendit.

Sed & perfracte nego consecutionem illam ita generatim elicitam, (matrimonia scilicet clandestina ante Tridentinam Synodum contracta fuisse irrita) ex Cani sententia fluere. Quę enim ante Concilium vocabantur clandestina matrimonia, nec ita frequentia erant, ut vulgus putat; nec semper absente Presbytero, qui ministerium exhiberet, contrahebantur; sed vel absente Parocho, vel sine solemnitatibus, testibusque ducebantur: Horum enim defectu, clandestina quoque vocari, & esse poterant.

CAPUT VIII.

Pia Melchioris Cani sententia De Christi Domini tristitia in Passione, a reprehensorum morsibus vindicatur.

SI qua unquam virorum Theologorum censuras passa est Melchioris Cani sententia, ea profecto est, quam de tristitia Christi ad Crucis sacrificium properantis docet lib. 12. de locis, cap. 13. sub finem. Quęstionem a Theologis tritam movet, qui fieri potuerit, ut Christus cum beatus re ipsa fuerit, atque idcirco infinito ex Dei visione profluente gaudio perfusus, summa tristitia sit affectus, ut diceret, *tristis est anima mea usque ad mortem*, Matthęi 26. Duas in primis celebriorum Theologorum difficillimi nodi solutiones affert; quasque secum difficultates involvant, pro more differit: illorum nempe, qui vel Christum secundum inferiorem duntaxat animæ partem tristatum ajunt, dum sacro illo in superiori animæ parte gaudio potiretur; vel qui summam tristitiam cum summo gaudio, ex divino miraculo, una eademque parte stare posse profitentur. Tum demum, (quod multi ægris auribus excipiunt) propugnatam a se quondam, cum juvenis esset, enodandæ salebrosæ difficultatis viam exponit. *Sed & olim juvenis*, inquit, *ut hinc jam nos demum extricemus, coram celebri Theologorum concione diximus, quod sicut per totam vitam Dominus gloriam animæ quasi premebat, ne in corpus efflueret; sic saltem in Cruce retinuit gaudium, quod suapte natura ex clara Dei notitia prodiret. Gaudium fateor ex Deo viso in voluntate necessario nasci, non secus atque ex sole lumen, calorem ex igne. Sed retraxit aliquando sol radios suos, & ne calefaceret, comprehensus est etiam ignis. Quare nihil mirum videri cuipiam debet, si in hominum redemptione, per hominis unius dolores explenda, voluptas omnis reprimeretur, quam alias ex visione Dei proficisci naturæ ratio demonstrat*. Quod ille subinde paucis adstruit, ac demum ita colligit, pietatis suæ sensus in hanc suam ultimam assertionem explicans: *Certe sive primo, sive secundo, sive tertio modo quæstionem solvas, miraculum facis. Sed & hoc postremum eo plausibilius, quo majores in nobis igniculos excitat tum pœnitentiæ, tum amoris, tum gratitudinis.*

Mirum quantum in piam illam assertionem nonnulli Theologi invehantur,

quos

quos vellem non adeo in ferendis cenſuris fuiſſe præcipites. Hanc Henricus *hæreticam* dicit, quodlib. 8. quæſt. 7. Hanc Suarez 3. parte, diſput. 38. ſect. 3. & Vaſques 3. parte diſput. 73. *temerariam* vocant: Hanc Joannes de Lugo diſput. 22. de Incarnatione ſect. 2. *velut a Theologis conſtanter rejectam* inſectatur. Aliique bene multi, quos numerare longum eſſet, variis pro arbitrio cenſuris inurunt. Sic ſua quemque præjudicia occupant; quęque ipſi non probant, cenſoria virga, quaſi ex ſenatuſconſulto, configunt.

Itane vero diris devovenda ſententia hęc? Meo quidem judicio eſſet etiam vir maximus venia aliqua dignus, ſi quid forte novi procudiſſet, ex nimio pietatis ſenſu, quę ſeveriores Theologię leges quandoque non conſulit; minuſque accuratam enodandę difficultatis viam aperuiſſet, ex nimio, quo fervebat, commendandæ Chriſti erga nos charitatis deſiderio. Sed nec eget ille venia, imo laude plurima dignus eſt: ſatiuſque ſibi ii Theologi conſuluiſſent, ſi a cenſuris nulla, ut arbitror, ratione fultis abſtinuiſſent. Sua quippe probabilitate frui Cani ſententiam, multa probant.

Suffragatur in primis Divus Ambroſius lib. 10. in Lucam, ad illa verba, *Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte;* quem non tam expreſſiſſe, quam exſcripſiſſe Canus viſus eſt. *Ergo pro me doluit Chriſtus, qui pro ſe nihil habuit quod doleret: &, ſequeſtrata delectatione divinitatis æternæ, tædio meæ infirmitatis afficitur.* Sequeſtrationem illam delectationis divinitatis æternæ paſſionis tempore occurrentem, quid commodius, quam gaudii ex divina viſione profluentis repreſſionem a Cano aſſertam intelligamus?

Hanc Divi Ambroſii mentem eſſe, docet Societatis ſcriptor longe doctiſſimus Alphonſus Salmeron, qui & Cani doctrinam hac parte ſummopere commendat, uti ſolvendo nodo intricatiſſimo opportunam, tomo 10. tract. 11. de triſtitia animę Chriſti. *Secundum ſententiam Beati Ambroſii, de qua ſuperius (ſequeſtrata delectatione divinitatis æternæ) & quorumdam aliorum, qui eum in hoc ſecuti videntur, Chriſtus ſponte privavit ſe conſolatione ex viſione Dei reſultante, quo ſic magis peccato ſatisfaceret, & triſtitia convenienti delectationem noſtram in illo habitam expungeret: Et hoc uſque ad mortem. Nam propterea ſuſcitatus dixit, Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes tuæ in dextera tua uſque in finem. Nam quemadmodum, dum vixit, ſuſpendit animæ gloriam in corpus redundantem, ut poſſet pro nobis & pati, & mori; ita ad tempus per aliquot horas cœpit triſtari, id eſt ſuſpendere delectationem animæ, quæ ex viſione Dei reſultabat, ut poſſet pro nobis ſupremum & timoris, & triſtitiæ ſenſum habere; quod ingens erga nos Charitatis argumentum fuit. Nam difficile capere poſſumus, quomodo ſummus dolor exiſteret cum ſummo ejus gaudio. Nam etſi una manus poſſit in ſummo eſſe frigida, poſita in nivibus; & altera in ſummo calida, poſita in igne: tamen quod una & eadem manus ſimul ſit frigidiſſima, & ſimul calidiſſima, vix intelligimus. Quamvis dici poſſit, ut alias etiam tetigi, aliam eſſe rationem, propterea quod eadem voluntas non ſecundum idem fuit ſumme beata, & ſumme triſtis, ſed ſecundum diverſas animæ rationes, nimirum ſuperiorem, & inferiorem.*

Accedit Maldonatus ejuſdem Societatis Theologus non ignobilis, & Scripturarum interpres celeberrimus, in caput 26. Matthæi, ad hunc verſiculum, *cœpit contriſtari, & mœſtus eſſe.* Ubi quæſtionem movet, qui fieri potuerit, ut Chriſtus, cum beatus fuerit, triſtitiam habuerit? Rejicit in primis eorum opinationem, qui illum ſecundum inferiorem tantum animę partem triſtatum ajunt: tum ſubdit, in Cani ſententiam deſcendens: *Melius igitur alii, diſpenſatione quadam factum fuiſſe dicunt, ut, cum Chriſtus beatus eſſet, triſtitiam etiam in ſuperiorem animæ partem admiſerit. Nam ſicut beatitudinem ſuam cohibere potuit, ne defluereet in corpus, ut pati poſſet; ita premere eam potuit, & quodammodo occultare, ut ad tempus triſtitiæ cederet, quæ una paſſionis ſuæ pars futura erat.*

Explicatius vero Gregorius de Valentia, cum officioſa quoque Melchioris

Cani

Cani commendatione, 3. parte, quæſt. 9. puncto 2. *Quomodo vero Chriſtus, etſi fuerit ſecundum animam beatus, potuerit nihilominus non ſolum ſecundum corpus pati, ſed etiam ſecundum animam triſtari, & angi, explicat bene Canus: quia ſcilicet divinitus paſſionis tempore factum eſt, ut ex viſione beatifica ne ad animam quidem aliqua delectatio manarit. Quamquam ſunt etiam, qui ſentiant, potuiſſe cum ſumma delectatione orta ex beatitudine conſiſtere maximum dolorem, & triſtitiam, reſpectu aliorum objectorum. Sed illa expoſitio Cani conſonat magis cum magnitudine, & acerbitate paſſionis, quam exiſtimamus fuiſſe in Chriſto: & ſic demum melius intelligitur, Chriſtum in paſſione etiam a Patre ſuo fuiſſe derelictum, per hoc quod his prohibuerit redundantiam illam beatificæ delectationis; ſicut ipſe Dominus in cruce clamavit, Deus Deus meus, ut quid me dereliquiſti? Matthæi 27.*

Hæc ſi Suarez, ſi Vaſquez, ſi Lugo attentius perpendiſſent ſodalium ſuorum egregia teſtimonia, non ita forſan incaute Cani ſententiam cenſuris proſcidiſſent, & a Theologorum nemine propugnatam affirmaſſent.

Sed & numquid, vel ob id maxime, probanda venit ea Cani ſententia, quod faciliorem nobis viam ſternat, qua nonnullas veterum Patrum duriores loquendi formulas exponamus, qui de Chriſti derelictione diſſerentes ad illa Evangelii verba, *Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquiſti?* divinitatem a Chriſto brevi aliquo tempore receſſiſſe volunt, & ab illo aliquandiu fuiſſe ſeparatam?

Sic Divus Ambroſius lib. 10. in Lucam, hęc Evangeliſtę verba recolens, *clamans voce magna emiſit ſpiritum*, in hunc ſenſum interpretatur: *Evidens eſt manifeſtatio conteſtantis Dei receſſionem divinitatis, & corporis: Sic enim habes, clamavit Jeſus voce magna dicens, Deus Deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti? Clamavit homo ſeparatione divinitatis moriturus.*

Sic Divus Hilarius commentario in Matthæum cap. 3. *clamor ad Deum, corporis vox eſt, recedentis a ſe verbi Dei conteſtata diſſidium.*

Sic S. Epiphanius hæreſi 69. n. 62. hæc Chriſti ſpiritum emittentis verba perpendens, *Deus Deus meus, quare me dereliquiſti?* ſic habet: *videns divinitatem jam in procinctu quodam eſſe, ut Sanctum corpus deſereret, ex ipſius hominis Dominici perſona, hoc eſt, humanæ naturæ a Verbo ſuſceptæ ..... vox ad conjunctam divinitatem illam eſt edita, Deus Deus meus, &c.*

Sic Leporius in libello emendationis: *Divinitas cum unita ſibi anima, non crucifixum hominem reliquit in pœnam, ſed exanimam carnem reliquit ad tempus.*

Certe iis Patrum ſententiis explicandis impenſe favet Cani ſententia; ſecundum quam divinitatis ſeparationem, ac receſſionem ab iis inſinuatam commode interpretabimur, *ſequeſtrationem delectationis divinitatis* (ut ſuimet interpres eſt Divus Ambroſius,) gaudiique ex divina viſione orituri repreſſionem, ac ceſſationem; ſic ut nihil aliud Patres illi, aliique nonnulli, quos recenſere facile fuerit, ſenſiſſe hac in parte videantur, quam quod Canus explicatius diſtinctiuſque defendit.

Haud me fugit, Magiſtrum Sententiarum l. 3. diſt. 21. §. 1. aliam laudatorum Patrum interpretationem excogitaſſe: *Divinitatem ſcilicet ſeparaſſe ſe foris, ut non adeſſet ad defenſionem, ſed non defuiſſe intus ad unionem.* Sed etſi non contemnenda illa expoſitio videatur; opportunior forte ex Cani ſenſu petita interpretatio cenſebitur. Nam priori modo expoſita ſeparatio divinitatis, de qua laudati Patres, non ad mortis tantum agonem referenda foret, ſed ad totum mortalis vitę tempus; quo certe divinitas ſeparata eſt foris, ut non adeſſet ad defenſionem, juxta illud Auguſtini ſermone nunc 77. n. 11. *Deus eſt; & fit homo: ſeponit divinitatem, ideſt, quodammodo ſequeſtrat, hoc eſt, occultat quod ſuum erat, apparet quod acceperat.* Speciale vero extremo agoni fuiſſe videtur, ut etiam divinitas ſeparata ſit intus juxta Cani ſenſum, interioris ſcilicet gaudii repreſſione, non unionis hypoſtaticæ ſolutione.

Jejunum porro eſt, quod in oppoſitum objici ſolet. Primo, delectationem a

Dei fruitione ſejungi non poſſe; quia fieri nequit, ut ſummum bonum ſine delectatione videatur. Secundo, minus congruere, ut Chriſtus aliqua beatitudinis perfectione defraudetur; alias Sanctis Deo in cœlo fruentibus fuiſſet inferior. Tertio, eadem libertate fingi poſſe, Chriſtum interdum viſione beata fuiſſe privatum. Quarto, pari jure ſtatuendum fuiſſe, Chriſtum toto pene vitæ tempore gaudio illo ex divina viſione profluente deſtitutum fuiſſe: cum frequentiſſime triſtatus ſit, tum in peccata hominum intuens, tum mortem ſuam uti præſentem animo revolvens.

Primum negatur omnino, ſi Dei præſertim poteſtas attenditur. Non enim gaudium fruitio ipſa eſt, ſed fruitionis quietæ conſectarium. Hinc fruitur homo arboris ſuę fructibus, ſuiſque divitiis avarus, cum etiam per morbum voluptatem ex eis nullam capit.

Secundum nihil movet. Nemo enim defraudatur volens: Id porro, voluiſſe Chriſtum, contendit Canus, in majoris charitatis argumentum; alias & gloria corporis toto vitæ tempore concedenda illi fuiſſet, ne & illo jure defraudaretur; & hac parte Sanctis poſt reſurrectionem Deo fruentibus eſſet inferior. At ſunt hæ futiles argutię. Semotis quippe quibuſvis illis beatitudinis conſectariis, Sanctis omnibus præſtabat vel hoc ſolo titulo Deus homo, quod Deum præ illis altiori longe modo cerneret ejus anima, perſona comprehenderet.

Tertium nihilo plus officit. Viſio etenim eſſentia beatitudinis eſt, delectatio conſectarium. Chriſti vero animam beatam fuiſſe, inconcuſſum dogma eſt.

Quartum negatur, ob facti diſcrimen longe maximum. Major quippe triſtitia fuit imminente morte, quam fuerit ante; minuſque idcirco cum ſummo gaudio componenda. Rurſus, quod hic maxime notatum velim, non ob id ſolum gaudium ex viſione beata profluens, Paſſionis tempore repreſſum dicit Canus noſter, quaſi abſoluta ratione, Deoque ita volente, cum ſumma triſtitia ſociari non poſſet; ſed ut ſuam in nos Charitatem miris omnino modis oſtenderet. Hæc vero in extremo mortalis vitæ ſacrificio maxime comprobata fuit: nec quod ea extrema mortalis vitæ periodo ingenti miraculo factum eſt, ad totam retroactam Chriſti vitam referri propterea poteſt.

CAPUT IX.

Melchior Canus Divo Stephano Protomartyri nequaquam injurius oſtenditur.

MInus nonnullis arridet Cani reſponſio, qua graviſſimam difficultatem, ex Stephani Protomartyris Concione petitam edidit lib. 2. de locis cap. ultimo. Objectæ difficultatis ſumma hæc erat. Geneſis 23. verſu 16. legimus Abraham locum ſepulchri emiſſe quadringentis ſiclis argenti ab Ephron filio Seor: Ac rurſus Geneſis 33. verſu 19. Jacob agri partem, in qua fixerat tentoria, emiſſe centum agnis a filiis Hemor patris Sichem. Stephanus vero Protomartyr concionem ad Judęos habens, a Luca relatam Actorum 7. narrat verſ. 16. Jacob, & filios ejus in Ægypto defunctos, *translatos eſſe in Sichem, & poſitos eſſe in ſepulchro, quod emit Abraham pretio argenti a filiis Hemor filiis Sichem*. Quo loco duplex videtur aberratio contineri: Tum quod Abraham non emiſſet a filiis Hemor, ſed ab Ephron filio Seor: Tum quod Hemor, a quo verius emerat Jacob, non fuerit filius Sichem, ſed pater.

Eo ut ſe nodo Canus expediat, cum varias interpretum expoſitiones attuliſſet, quibus recitata auctorum verba conciliare nituntur; eaſque partim coactas, partim ſolvendo nodo impares obſervaſſet; Bedæ tandem, & Rabani ſolutionem amplectitur; qua nempe contendunt, *Stephano, id, quod vulgo fere ſolet*,

ſolet, accidiſſe, ut in longa videlicet narratione, eademque præſertim ſubita, confuderit nonnulla, & miſcuerit: in quibuſdam etiam memoria lapſus fuerit, in iis duntaxat, quæ ad rem parum, aut nihil omnino attinent. Nam cauſæ, de qua potiſſimum agebatur, erat intentus. Lucas vero hiſtoriæ veritatem retinere volens, ne jota quidem immutavit, ſed rem, ut a Stephano narrata erat, expoſuit.

Cani ſententiam, quidquid Æmuli cavillentur, ipſa in primis argumenti neceſſitas probabilem facit. Quandoquidem vix alia, quę plane objectę difficultati reſpondeat, expoſitio ſuppetit. Probabilitatem auget Bedę, ac Rabani mediæ ætatis Scriptorum auctoritas, quos duces ſecutus eſt Canus. Venerabilis Bedę, quem Rabanus exſcripſit, hęc verba ſunt in Commentariis ad eum Scripturę locum: *Docet Geneſis, Abraham ab Ephron filio Seor Hethæi in Cariatharbe locum Sepulchri quadringentis argenti ſiclis emiſſe, in quo ipſe Abraham, Iſaac, & Jacob, & Adam Protoplaſtus ſepulti: Itemque Jacob de Meſopotamia reverſum, juxta urbem Sichem, partem agri, quo tabernacula tenderet, ab Hemor patre Sichem datis centum agnis accepiſſe. Non emit ergo Abraham ab Hemor Sichimita, ſed ab Ephron Hethæo, in quo duodecim Patriarchæ non ſunt ſepulti, ſed in Sichem. Verum Beatus Stephanus vulgo loquens vulgi magis in dicendo ſequitur opinionem. Duas enim pariter narrationes conjungens, non tam ordinem circumſtantiis hiſtoriæ, quam cauſam de qua agebatur intendit. Qui enim inſimulabatur adverſus locum Sanctum, & legem docuiſſe, pergit oſtendere, quomodo Jeſus Chriſtus ex lege monſtraretur eſſe promiſſus, & quod ipſi nec tunc Moyſi, nec Domino nunc ſervire voluerint. Hæc ut potui dixi, non præjudicans ſententiæ meliori, ſi adſit.*

Has Venerabilis Bedæ, & Rabani Mauri interpretationes mutuatus eſt vetus Auctor Gloſſæ ordinariæ in Actus Apoſtolicos, necnon etiam Nicolaus de Lira in ſuis ad eumdem locum Commentariis.

Nec deſuere ſecutis inde temporibus magni nominis Viri, qui Cani ſententiam vel amplexi omnino ſint, vel ſaltem uti probabilem admodum commendarint.

Petrus Lorca Ciſtercienſis Ordinis, & Complutenſis Academiæ profeſſor eximius 2. 2. poſt q. 16. in append. ad tr. de fide diſp. 2. memb. 3. n. 24. etſi Melchioris Cani ſententiam non paucis diſplicere notet, eam tamen ſibi ſatis probari ſignificat. *Tertio*, inquit, *objicitur narratio Stephani, Act. 7. in cujus explicationem libenter amplecterer reſponſum ſapientiſſimi magiſtri Melchioris Cani lib. 2. de locis cap. ult. Stephanum pro celeritate ſermonis, & fervore ſpiritus alio intentum, pauca illa tranſmutaſſe, ut pro Jacob, Abraham, pro Patre, filium dixerit. Nam ſi id dicamus, primo in Scriptura nullum mendacium admittitur; Scriptura enim non illo modo refert hiſtoriam, ſed refert Stephanum ita locutum: Deinde nec Stephano aliquid detrahitur: nam leves illæ immutationes hiſtoriæ facile, & abſque omni culpa contingere potuerunt. Quin potius Scripturæ veritas maxime commendatur; quæ referens viri ſancti ſermonem, prout ipſe protulit, punctim, & verbatim narravit, non omittens illa etiam, in quibus memoria lapſus eſt. Quæ ſolutio abſque omni nota, & ſcrupulo admitti poteſt: Tum quia primo tradita eſt a Sancto Beda, & Rabano in commentariis hujus loci: Tum etiam ſi quid contra objici poteſt, illud eſt, quod Stephanus ante, & poſt illam narrationem plenus Spiritu ſancto dicitur: In eo autem, qui Spiritu ſancto plenus loquebatur, nefas eſt admittere non ſolum mendacium, ſed nec lapſum aliquem memoriæ, & linguæ, in quo a veritate deviet. Hoc tamen non urget, quia Stephanus dicitur plenus Spiritu ſancto, quatenus erat plenus gratia, & ſapientia, non tamen quia Spiritu ſancto movente, omnia, & ſingula locutus fuerit. Nec eſt verbum, quo hoc modo per Spiritum ſanctum locutum fuiſſe convincatur. Et certe ſolutio hæc omnem difficultatem evacuat, & infidelibus plus ſatisfaciet, qui calumniari non poterunt, aliquid gratis excogitatum eſſe ad fugam argumenti.*

Emmanuel Sa Societatis Jeſu in annotationibus ad hunc locum: *Quidam dicunt, Stephanum intentum, ut fit, in aliud, pro Jacob dixiſſe Abraham, & pro Patris Sichem, filii Sichem: Lucam vero fideliter, quod ille dixerat, retuliſſe. Quæ mihi opinio non diſplicet. Nec enim id repugnat Stephani ſapientiæ, & ſpiritui,*

quo plenus erat. Accidit enim id interdum ſapientiſſimis, & ſanctiſſimis.

Guillelmus Eſtius in annotationibus, Stephanum quidem memoria lapſum diſertis, diſtinctiſque verbis non aſſerit: ſed id nihilominus adſtruit, unde illum memoria lapſum eſſe, neceſſario colligas, cum diverſas hiſtorias in unam ab illo commixtas fuiſſe contendat. Ita quippe habet: *Hic difficultas in hiſtoria concilianda. Ac primum leve illud eſt, quod poſtremo loco dicitur, Hemor filii Sichem, cum Hemor Pater fuerit Sichem. Nam in græco tantum habetur τῦ Συχεμ, quod juxta fidem Hiſtoriæ Geneſeos, & Joſue, vertendum potius erat, Patris Sichem. Sed cætera multum diſcrepare videntur, & continere commixtas diverſas hiſtorias; Nempe de ſpelunca duplici in Hebron, quam ab Hephron Hetheo emit Abraham quadringentis ſiclis argenti; ubi ſepulti ſunt Sara, Abraham, Iſaac, Rebecca, Lia, Jacob, Gen. 23. 25. 35. 49. & 50. & alteram de agro Sichem, quem a filiis Hemor Hethæi patris Sichem emit Jacob centum agnis, ubi ſepultus eſt Joſeph. De eo habes Geneſis 33. & Joſue ultimo.*

Salianus in Annalibus veteris Teſtamenti ad annum mundi 2175. num. 8. *Gravis hoc loco exoritur difficultas ex cap. 7. Actuum, ubi Divus Stephanus ait, hunc ſepulchri locum ab Abrahamo emptum a filiis Hemor filii Sichem: cum hic dicatur emptus ab Ephron filio Seor.* Poſtmodum eorum relata opinione, qui Ephronis patrem binomium fuiſſe putant, ſubjungit: *verum quia dicitur Jacob emiſſe partem agri a filiis Hemor patris Sichem, cenſuit Beda, & Rabanus, Divum Stephanum duas pariter narrationes conjunxiſſe, nec tam ordinem hiſtoriæ, quam cauſam, de qua agebatur, intendiſſe.* Ac demum concludit: *Eligat lector utram interpretationem amplecti malit. Ego venerabilis Bedæ, & Rabani expoſitionem non improbo, cui vides graves, & doctos viros ſubſcripſiſſe.*

Natalis Alexander in diſſertatione anticritica contra Fraſſenium art. 46. difficultatem iſtam expendens data opera: *Si vulgata verſio*, inquit, *ſervetur, dicendum, Sanctum Stephanum lapſu memoriæ duo facta ſimilia confudiſſe, emptionem ſcilicet ab Abrahamo factam, de qua Gen. 23. cum ea, quæ a Jacobo facta eſt Gen. 33. verſ. 19. Agrum quidem, in quo erat ſpelunca duplex, emiſſe Abram ab Ephron quadringentis ſiclis argenti: Jacob vero emiſſe partem agri, in qua fixerat tabernacula, a filiis Hemor patris Sichem, centum agnis: Stephanum utramque hiſtoriam confudiſſe: Sanctum vero Lucam ne jota quidem immutare voluiſſe in Sancti Protomartyris verbis.* Quam quidem obſervationem multis confirmat Alexander, variiſque contra Fraſſenii cavillationes momentis confirmat. Tot porro ſuffragantibus viris doctiſſimis, an non tibi videtur Canus in tuto eſſe?

CAPUT X.

Accuſatio de vellicato nomine Societatis Jeſu depellitur.

SCribens Melchior Canus lib. 4. de locis cap. 2. de Eccleſia, hujuſque nominis poteſtatem expendens ex Epiſt. 1. ad Corinth. cap. 1. ita habet: *Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in ſocietatem Filii ejus Jeſu Chriſti: Quæ ſine dubio ſocietas cum Chriſti Eccleſia ſit, qui titulum illum ſibi arrogant, ii videant an Hæreticorum more, penes ſe Eccleſiam exiſtere mentiantur.* Quo loco Jeſuitas, ob arrogatum ſibi Societatis Jeſu nomen, tacite ſugillari perſpectum eſt: Tametſi, ut Canum excuſent, nonnulli repugnent, qui Lutheranos, & Calviniſtas eo loco perſtringi dicunt, Eccleſiæ nomen Marcionitarum, & Donatiſtarum more ſibi ſuperbius arrogantes. Verum conatu plane irrito. Canus ſiquidem non eos ibi deſignat, ac mordet, qui penes ſe Eccleſiam exiſtere mentiuntur; ſed illos potius, qui Societatis Jeſu ſibi titulum arrogant. Vereturque, ne & ipſi, contra mentem Apoſtoli, penes ſeſe Eccleſiam exiſtere mentiantur. Quid ergo? nihil ne excuſationis habebit Canus, quod id nominis in Ignatii filiis vellicare auſus ſit?

ſit? Dicam ego ſimpliciter, quod res eſt: Canum ea ætate temporum ſcripſiſſe, qua rebus nondum ad liquidum perductis, ſiniſtræ neſcio quæ de naſcente Societatis inſtituto ſuſpiciones, virorum etiam inſignium ingenia occupaverant, quas ſucceſſu temporis religioſa Societas eluit. Nec mirandum idcirco, ſi ſiniſtrum quidpiam de arrogato ſibi, ut plurimis videbatur, ſuperbo Societatis Jeſu nomine fuerit ſuſpicatus vir alias prudentiſſimus. Fuit enim hæc illi tum temporis cum aliis multis ſuſpicio communis, cujus nobis & domeſtici Societatis, & extranei teſtes fidem plurimam faciunt.

Franciſcus Suarez tomo 4. de relig. tract. 10. lib. 1. cap. 1. num. 9. *Non defuere*, inquit, *viri Catholici, & docti arrogantiæ Patrum Societatis tribuentes, quod nomen univerſæ Catholicæ religionis ſibi uſurparent ..... Atque hic primus dicitur fuiſſe articulus cenſuræ, quam contra Societatem Univerſitas Pariſienſis edidit.*

Cardinalis Sfortia Pallavicinus in Vindicationibus Societatis Jeſu cap. 6. *Certarunt*, inquit, *nonnulli invidiam creare huic nomini, tamquam ſuperbiori ..... Accuſatio hæc levior videretur, quam ut in ejus purgatione immoraremur, niſi grandia Theologorum nomina illam nobis intentaſſent.*

Jacobus Auguſtinus Thuanus in hiſtoria tomo 1. lib. 15. *Jeſuitæ poſtea*, inquit, *novo, atque, ut pleriſque viſum eſt, ſuperbo nomine appellati ſunt.* Quibus paria refert Alexander Ziliolus in hiſtoria rerum memorabilium, parte 1. lib. 9. pag. 241.

Et quidem Academia Pariſienſis in judicio, quod inſtante auguſtiſſimo Galliarum Senatu, de naſcente Societate tulit anno 1554. die 1. Septembris, cujus fragmentum exſcribit Nicolaus Orlandinus in hiſtoria Societatis ſuæ parte 1. lib. 15. num. 45. *Hæc nova Societas*, inquit, *inſolitam nominis Jeſu appellationem peculiariter ſibi vindicans*, &c.

Conventus etiam Epiſcoporum Galliæ Piſſiaci congregatorum anno 1561. Patres Societatis Pariſiis admittendos cenſuit, ea inter alias conditione, ac lege, ut Jeſuitarum, aut Societatis Jeſu nomen deponerent: *Que cette Compagnie des Jeſuites eſtoit reçûe par forme de ſociete & College, & non par forme de Religion nouvellement inſtituée, a la charge quils ſeroient tenus de prendre autre titre, que de Jeſuites, ou de la Societé de Jeſus, &c.* Uti fuſius legere eſt apud Stephanum Paſquier, in Oratione pro Academia Pariſienſi, habita in auguſtiſſimo Galliarum Senatu, anno 1564., quam ex integro inſeruit lib. 3. diſquiſitionum, ſeu ut gallice ſcribit, *des Recherches.*

Quæ omnia non idcirco ſunt a me recitata, ut vel id nominis religioſis viris ereptum velim, vel etiam jure a quoquam vellicatum exiſtimem: ſed ut omnes intelligant, hanc primitus inſediſſe viris etiam maximis opinionem, quæ Melchiori noſtro, antequam ſubobſcuris initio rebus nonnihil lucis accederet. Nec idcirco laudatiſſimo Theologo ſuccenſendum, ſi quid ſuperbiæ ea in appellatione initio ſuſpicatus ſit, tot, ac tantis in eamdem ſuſpicionem adductis viris variorum Ordinum ſpectatiſſimis, antequam Gregorius XIV. anno 1591. ſuſpicionem demum omnem amoviſſet, ita peculiari diplomate decernendo: *Statuimus, nomen Societatis Jeſu, quo laudabilis hic Ordo naſcens a Sede Apoſtolica nominatus eſt, & hactenus inſignitus, perpetuis futuris temporibus in eo retinendum eſſe.* Imo præ ceteris venia dignior habendus eſt Canus, qui quod de nova illa Societatis Jeſu appellatione judicium fecit, modeſte admodum, & oblique duntaxat innuit, quod alii plerique apertis, & invidioſis declamationibus prodiderunt.

CAPUT XI.

Judicii Pontificii in Religiosis Institutis approbandis indeficientia, qualis a Melchiore Cano negata sit, explicatur.

ECclesiæ in religiosis Ordinibus approbandis indeficientiam a Melchiore Cano negatam lib. 5. de locis, cap. 5. multi volunt, ejusque ea de re judicium summæ temeritatis arguunt, atque audaciæ. Sic porro ille eo loci: *Ordines igitur vel probare, vel refellere, quoniam non e scientia id solum, sed etiam e prudentia pendet, non ad ea pertinet, in quibus summus Pontifex errare nequit.* Quod subinde multis ostendit argumentis.

Si quis tamen Cani mentem intimius explorare velit, nihil ab eo traditum inveniet, quam quod Theologorum vulgus agnoscit. Duo quippe in instituendis Ordinibus fecerunt prudentissime: Primum, quod ad substantiam Ordinum spectare dicunt, vota scilicet, legesque, quibus viri religiosi ad Christianam perfectionem veluti manu ducuntur: Alterum, quod ad circunstantias institutorum Ordinum, multitudinem scilicet, necessitatemque, pro temporum, locorumque ratione, pertinere volunt. In primo decernendo, non in altero, Ecclesiam falli nesciam communiter docent. Hoc ipsum dedita opera propugnat Franciscus Suarez, ex iis scilicet unus, qui in Melchiorem Canum liberius declamant, tom. 3. de Relig. lib. 2. cap. 17. num. 18. *Omnino sentiendum, & dicendum est, non posse errare Pontificem in approbatione religionis, quoad judicium de honestate, & sufficientia talis modi vivendi, ut sit status perfectionis acquirendæ, seu religionis; quidquid sit de approbatione practica, quoad licentiam, & facultatem introducendi de novo aliquam religionem, & quoad judicium prudentiale, in qua talis concessio fundatur.*

Disertius vero, & explicatius Dominicus Bannes in 2. 2. quæst. 2. art. 10. dub. 8. concl. 5. *Possibile est, summum Pontificem ex negligentia, aut ignorantia, aut falsa informatione aliquo modo errare, secundum prudentiam, in approbatione, & confirmatione plurium Religionum, quam opus erat in Ecclesia Dei. Nunquam tamen hujusmodi error cedet in perniciem Ecclesiæ, quamvis quibusdam possit esse nocivus. Utraque pars conclusionis facile a nobis probabitur ..... Nostra conclusio ita est intelligenda, ut error, qui contingere potest in confirmandis Religionibus, non sit major, quam qui accidere potest in multiplicatione legum Ecclesiasticarum de iis rebus, quæ ad salutem necessariæ non sunt, ut ita, vel aliter fiant, nisi solum propter legis obligationem. Cum igitur in hujusmodi communibus legibus, juxta communem etiam opinionem Doctorum, possit summus Pontifex minus prudenter procedere, non est quare timeamus asserere, quod etiam in confirmandis tot, tamque variis Religionibus, ex quibus in Ecclesia confusio potest oriri, & talia incommoda ad perfectam Ecclesiæ, & tranquillam gubernationem emergere, possit etiam summus Pontifex minus caute aliquam, vel aliquas Religiones approbare, & confirmare.*

Quid aliud amabo Canus noster? perspicua ejus verba sunt, modo quis mentem intendat. *Ordines*, inquit, *vel probare, vel refellere, quoniam non e scientia id solum, sed etiam e prudentia pendet, non ad ea pertinet, in quibus summus Pontifex errare nequit.* Ea igitur parte Pontificii judicii deficientiam admittit, in qua non scientia, sed prudentia duce decernit. Scientia porro duce de religiosi status substantia judicat, prudentia vero de accidentibus.

Et vero nihil aliud suis in probationibus inculcat vir eruditus, quam de accidentibus, & circumstantiis, multitudine scilicet, & utilitate religionum verti quæstionem. Duplici enim capite assertionem suam evincit: Primo, quod nimia religionum multitudine nonnunquam exortæ sint querimoniæ in Conciliis, scilicet

licet Lateranenſi, & Lugdunenſi: Secundo, quod nonnullæ primitus approbatæ, ſucceſſu temporis, mutatiſque rerum conditionibus, ut noxiæ, vel certe inutiles extinctæ ſint. Quapropter dum ait, *imbecillum eorum argumentum eſt, qui ex hujuſmodi privilegiis, quæ iis facile temporibus vel conceduntur, vel potius extorquentur, novas religiones non aliter, ac de cœlo lapſas excipiendas eſſe confirmant; eas quoque, quæ nullam regulam ex approbatis habent, nullam vel a ſuis editam profitentur:* non ipſam novarum religionum ſubſtantiam inſectatur, ſed conſectaria accidentia, ex privilegiis extortis conſecuta, quibus demum evenire ſolet, ut noxiæ tandem, & inutiles habeantur. Unde & concludit: *Noſtro hoc ſæculo tam multæ ſunt religiones a Pontificibus confirmatæ, ut qui eas omnes tueri voluerit, tamquam Eccleſiæ vel utiles, vel neceſſarias, hic imprudentiæ, ne dicam ſtultitiæ nomine, jure optimo, ſummiſque rationibus arguatur.* Quod quam verum, certumque ſit, paulo poſt probavit eventus, dum Pius Quintus Pontifex Sanctiſſimus Ordinem Humiliatorum ab Eccleſia ſuſtulit, aliique ſubinde Pontifices alios ut inutiles ſuſtulere.

Nihil ergo a Melchiore Cano hoc de argumento dictum exiſtimo, quam quod Theologi de more docent: adeo ut mirari mihi ſubeat, litem illi hac ipſa de cauſa fuiſſe a plurimis intentatam. Quamquam, ut fatear ipſe quod cenſeo, in eum commoventur aliqui paulo vehementius, quod ſuum fortaſſe inſtitutum oblique ab eo vellicatum putent; cujus, ut arbitrantur, confirmationem ætate ſua recentem moleſte tulerit. Sed cum id Cani verba non poſtulent, non eſt de religioſiſſimo viro, Epiſcopoque digniſſimo temere pronunciandum, nec interni animi ſenſus incuſandi ſunt, ubi innoxia verba ſe produnt.

Non deſunt qui, ut majorem illi invidiam creent, factam eo loci in prioribus editionibus de Societate recens confirmata expreſſam mentionem dictitent; quæ tamen e poſterioribus a prudentibus curatoribus expuncta ſint. At id pro arbitrio dictum, cujus nulla probatio. Et quidem extant hic Patavii, ubi hæc ſcribo, primæ editionis anno 1563. Salmanticæ apud Matthiam Gaſtium adornatæ exemplaria duo; alterum quidem in celebri Abbatia Divæ Juſtinæ, alterum in Cœnobio Divi Auguſtini, in quibus ne verbum quidem, quod a poſterioribus diſſideat editionibus deprehenditur: nec dubitandum, quin cætera omnia ejuſdem primæ editionis exempla per omnia, & in omnibus congruant.

Addunt iidem Cani oſores, iſtiuſmodi priorum editionum, ſpecialem Societatis Inſtituti mentionem habentium codicem ab Ozorio viſum, quo & ipſe ad ejuſdem confutationem uſus ſit. Sed & Ozorius ipſe, qui Cani ſententiam perperam ac latius, quam par eſt, intellectam prolixe confutat par. 2. Inſtitutionum moralium lib. 5. cap. 7. nihil vel de ſugillata ab ipſo nominatim Societate, vel de prioribus editionibus aliter, quam hodiernæ habeant ferentibus, omnino habet. Subjungunt pari fidentia, ac libertate iidem reprehenſores, ſervari illorum codicum unum Romæ in quadam bibliotheca. At quæ ſit illa, ne innuunt quidem; quod profecto, ſi res ipſa ſic eſſet, diligentius adnotaſſent: adeo ut perſpicuum ſit, ſervidiores illos Cani accuſatores nil niſi verba dare, ut decantatas ſæpe nænias, atque fabellas ſpecioſis pigmentis obducant.

Paris levitatis eſt alterum a Morerio in Dictionario Hiſtorico exaratum commentum, & a Dupinio tranſcriptum, in nova Bibliotheca Scriptorum Eccleſiaſticorum tomo 17. ſæculo 16. *Academiam Salmaticenſem Cani conſilio repugnaſſe Philippo Secundo Hiſpaniarum Regi dato, de juſtitia belli adverſus quemcumque ſupremæ etiam in terris dignitate fulgentem inferendi, ubi de tuendis Coronæ juribus ageretur.* Cujus quidem aſſertionis teſtem Nicolaum Antonium Bibliothecæ Hiſpanicæ Scriptorem advocat Morerius. Tantum enim abeſt, ut Cani conſilio Academiam Salmaticenſem repugnaſſe ſignificet Nicolaus Antonius: ut potius id conſilii Philippo datum aſſerat, *non ſine totius Collegii Salmaticenſium Theologiæ, ac Juris Doctorum ſuffragatione.*

CAPUT XII.

De S. Auguſtino temere depreſſo circa immortalitatem, & originem animarum, querela repellitur.

LIppis, & cæcis ſcripſiſſe Carterium puto, dum in ſuis adverſus Canum expoſtulationibus, eidem fidenter affingit, quod Auguſtino licentius inſultarit lib. 12. de locis cap. 15. ubi poſt inſinuata nonnulla Scripturarum oracula, quibus Sanctiſſimus Doctor animæ immortalitatem colligere ſibi viſus erat, ita ſubjungit Canus noſter: *Quod Auguſtinus affirmat, ex lege Moyſis eſſe cæteris evidentius, id ne probabile quidem mihi videri ſolet, ut animas ab interitu vindicemus.* Solis quippe oculis opus eſt, ut internoſcat quiſquis iis uti voluerit, ea a Carterio corraſa Melchioris Cani verba non certam ſummi viri ſententiam continere, ſed verius objectionem, cui ille multis interjectis reſpondet ad finem capitis, ibi: *ſed jam tempus eſt, ut objectiones oppoſitas repellamus*, &c. Quapropter in refellenda criminatione adeo futili operam ludere nolim.

Meliori fortaſſe fide, at non ita inſigni eruditionis, ac doctrinæ ſpecimine Canum laceſſit idem Carterius, quod Auguſtinum *in eam opinionem, quæ animas a parentibus generari docet, magis inclinaſſe*, dixerit; *ſeque eam hodie tanquam errorem condemnare* ſignificarit lib. 12. de locis cap. 15. Ecquis enim neſciat in eam re ipſa ſententiam inclinaſſe Auguſtinum, aut certe hæſiſſe dubium, num ex traduce fierent animæ noſtræ; certoque poſſe, quæſtionem illam totam ad fidem Catholicam minime pertinere? Quod unum Auguſtino tribuit eo loci Canus noſter. In eo quippe totus eſt Sanctiſſimus Doctor, quatuor ferme libris editis de origine animæ, tribus ad Optatum datis epiſtolis, alteraque Hieronymo inſcripta, quæ eſt 28. ac demum lib. 10. de Geneſi ad literam cap. 6. & ſequentibus. Id porro citra Præſulis Hipponenſis injuriam, pro ſui conditione temporis, ut erroneum rejicere potuit Canarienſis Epiſcopus, quod ille pro ætate quidem ſua innoxie, & inculpate tradiderat. Auguſtini enim ætate, actum deinceps, ad undecimum uſque ſæculum, dubia in Eccleſia Catholica quæſtio erat de origine animarum; Patrum quidem aliis eas in ſingulorum hominum conceptione a Deo creari opinantibus; aliis non creari illas a Deo, ſed ex parentis anima traduci ſtatuentibus: ut plane Auguſtini dubitatio veterum Patrum ſuffragatione niteretur. Quod multis adverſus Bellarminum momentis evincit Cardinalis Henricus de Noris in Vindiciis Auguſtinianis cap. 4. §. 3. Secutis vero temporibus tam altas in ſcholis Theologorum radices egit ea ſententia, quæ ſingulas ſingulis corporibus creari a Deo animas ponit, ut a multis inter fidei capita numeretur. Quid ergo peccavit Canus, quamve Auguſtino irrogavit injuriam? Etſi enim diverſa ſenſerint ambo, uterque tamen pro ſui conditione temporis recte ſenſit.

Neque enim in iis numerandus eſt Auguſtinus, neque a Melchiore Cano numeratus eſt unquam, qui animas *per corporeum ſemen traduci*, cum Tertulliano commenti ſunt: (quem ſenſum hæreticum pronunciavit Doctor Angelicus prima par. quæſt. 118. art. 2.) cum & id diſerte damnarit Hipponenſis Antiſtes epiſt. 157. ad Oceanum: *Illi, qui animas ex una propagari aſſerunt, quam Deus primo homini dedit, atque ita eas ex parentibus trahi dicunt, ſi Tertulliani opinionem ſequuntur, profecto eas non ſpiritus, ſed corpora eſſe contendunt, & corpulentis ſeminibus exoriri. Quo perverſius quid dici poteſt?* At id unum ut ſumme voluit, ſeu verius de hoc uno dubitavit, *Utrum incorporeum animæ ſemen, ſua quadam occulta, & inviſibili via, ſeorſum ex patre currat in matrem, cum fit conceptus in fœmina? An, quod eſt incredibilius, in ſemine corporis lateat?* Quod quidem incorporeum ſemen, ſeu materiam ſpiritualem, ex qua fieret anima, captu ſem-

per-

perdifficilem existimavit : maxime vero lib. 7. de Genesi ad literam cap. 7. ubi tam multa de ea quærit, nihil certo definiens, statuensque, *An illa spiritualis materia, si fuit ulla, unde anima fieret; vel si est ulla, unde animæ fiunt, quod ipsa est? quod nomen, quam speciem, quem usum in rebus conditis tenet? Vivis, an non?* &c.

CAPUT XIII.

De commissis invicem Romanis Pontificibus Pio II. & Sixto IV.

HAud multo æquior in Canum Theophilus Raynaudus diatriba 2. de immunitate Cyriacorum, cruda in eum verba jaciens, quasi Romanos Pontifices in edendis decretis humano affectu ductos scripsisset lib. 5. de locis cap. 5. *Nec sapientior fuit idem Canus* (Theophili verba sunt) *in negotio stigmatum sanctæ Catharinæ Senensis, quæ a Sixto IV. Ordinis Minorum abrogata, & soli Sancto Francisco adscripta, affirmat admissa a Pio II. Senensi, quippe Beatæ Catharinæ cive. Videndus lib. 5. de locis cap. 5. Quasi Pontifices colludere, & ex sæculi, ac carnis legibus moveri, ad decernenda plane contraria, res sit flocci facienda.*

Iniqua profecto, si uspiam alibi, accusatio. Certe Sixtum Quartum sacras Divæ Catharinæ imagines cum stigmatibus pingi deinceps vetuisse, pictasque deleri jussisse anno 1483. indubitata res est, historicorum bene plurium testimonio confirmata. Nec minus certum, Pium Secundum, re plenius discussa, non modo pictas illas cum stigmatibus imagines permisisse, verum etiam eo sacrorum stigmatum privilegio donatam Divam Catharinam carmine celebrasse;

Quem latet virtus, facinusque clarum,
Quo nequit dici sanctius per orbem?
Vulnerum formam miserata Christi
Exprimis ipsa.

Quam subinde litem Prædicatores inter & Franciscanos pendentem, Urbanus Octavus ex Sacræ Rituum Congregationis consulto, die 16. Februarii 1630. multo disertius, firmiusque Prædicatoribus adjudicavit. Non ergo culpandus Canus, quod illud Romanorum Pontificum in factis duntaxat historicis invicem dissidentium exemplum dederit. Nihil quippe certius, & exploratius. Reprehensioni ut ut maxime obnoxius videretur, si Sixtum Quartum, & Pium Secundum humanis duntaxat affectibus ductos innuisset, ut ita pugnantia decernerent. At nihil ejusmodi Canus noster, sed ita simpliciter; *Sixtus IV. docuit Divam Catharinam Senensem stigmata non habuisse; non defuit, qui contra judicarit. Neutrius Pontificis judicium ad Ecclesiam spectat; utrumque aut probare, aut improbare sine fidei discrimine possumus.* Ubi ne Franciscana quidem Sixti Quarti professio, aut Pii Secundi patria, nomenve, unde ad contraria decernenda moti credi possent, insinuantur.

CAPUT XIV.

De objecta Pontificibus negligentia, & oscitantia in castigandis Divorum Historiis.

RAynaudum ancipiti, & æquivoco verbo lusisse existimabam, dum Canum nostrum læsæ Pontificiæ majestatis reum agit, diatriba 2. de immunitate Cyriacorum a censuris, quod is lib. 11. de locis cap. 6. obiter innuis-

innuiſſet, in caſtigandis, corrigendiſque rerum ſacrarum hiſtoriis, Divorumque, ut ajunt, legendis, *Romanorum Pontificum prudentiam, & diligentiam deſiderari*. Id enim a religioſo Præſule haud dubie dictum arbitrabar, ut Pontificum hac in parte diligentiam, prudentiamque requiri, ſeu hanc illis neceſſario adeſſe ſignificaret; quod tetricus cenſor pro *deeſſe*, ac *deficere* perperam accepiſſet, ut cavillandi anſam arriperet. Priori quippe ſenſu verbum hoc a latiniſſimis etiam ſcriptoribus interdum accipi nemo neſcit. Cicero pro Quintio, *qui in vita rationem ſummi officii deſideremus, & inſtituta bonorum virorum requiramus*. Lib. 5. epiſt. 104. ad Atticum: *Hæc longam deſiderant orationem*. Verum caput 6. libri 11. de locis ſemel & iterum evolventi mihi, affecta Melchiori verba reperire minime contigit: ac fallor maxime, ſi quis ea ſit reperturus: cum privatos ibi duntaxat Scriptores perſtringat, qui in Divorum præſertim prodigiis deſcribendis ſparſos rumores & excepere, & ſcriptis etiam ad poſteros retulere: quorum in libris miraculorum monſtra ſæpius, quam vera miracula legere ſit; nulla Romanorum Pontificum mentione facta, quorum *prudentiam*, *ac diligentiam* in ea ſacrorum dehoneſtatione caſtiganda, corrigendaque deſiderari ſignificarit. Ut quid ergo tam amarulenta Theophili Raynaudi in modeſtum, ac moderatum Theologum declamatio? *Hujus ſacrorum dehoneſtationis culpam omnem in Pontifices refert ſuperciliosus cenſor, ſolo nomine Canus, dicens eorum hac in parte prudentiam, & diligentiam deſiderari. Itaque dormitant, vel etiam alte ſtertunt Pontifices, dum Canus ſolus vigilat; Et inimico homine ſuperſeminante zizania fabularum, pro ſacris hiſtoriis ſocordes, judice quidem Cano, Pontifices viam muniunt ad abrogationem fidei omnibus ſacris hiſtoriis per cordatos faciendam*. Gerræ profecto, gerræ, eæque vaniſſimæ viri ferrei oris, animique, (ut mitius loquar) parum prudentis, & cauti in clariſſimo Theologo deprimendo.

Non antea inſtitutis hiſce Vindicationibus finem imponam, quam ſtupendam Ambroſii de Altamura ceſpitationem lectorum oculis ſiſtam, arguamque; (etſi nihil ad clariſſimi Theologi defenſionem res iſta pertineat) qui Melchiorem Canum nepotis ſui initio libri 11. meminiſſe ait, illiuſque gratia volumen illud edidiſſe, illique, niſi prius fato ceſſiſſet, nuncupaturum fuiſſe. Vah pinguem errorem, putidumque anachroniſmum! de patre ſiquidem, non de nepote loquitur Canus. Perſpicuus adeo locus eſt, ut oculis tantum egeat, non interprete. *Superiorem locum*, inquit, *vixdum finieram, & ecce nuntius affertur, Parentem meum cariſſimum Viennæ diem extremum obiiſſe ..... Cum autem ego illi meas has lucubrationes nuncuparem, ſcilicet a laboribus, quos ejus potiſſimum cauſa ſuſceperam, aliquandiu ceſſatum eſt*, &c.

Quamquam & ipſe nepotem cognominem habuerit, ejuſdemque Inſtituti Dominicani profeſſorem, eximiæ Sanctitatis fama apud ſuos, exteroſque clariſſimum; cujus pietatem, mentemque divinis chariſmatibus perfuſam commendat Diva Thereſia epiſt. 16. quæ eſt ad Rev. P. Dominicum Bannes. Verum obiit Canus noſter anno 1560. die 6. Novembris. Nepos autem vivere deſiit anno 1607. die 30. Martii.

INDEX

INDEX

LIBRORUM, & CAPITUM.

LIBER I.

Cap. 1. *De totius Operis partitione.* pag. 1.
Cap. 2. *De duobus generibus argumentorum, quibus omnis disputatio transigitur.* ibid.
Cap. ult. *De locorum Theologicorum numero, atque ordine.* 2

LIBER II. De auctoritate Sacræ Scripturæ.

Proœmium. 3
Cap. 1. *De sacrarum literarum solidissimo firmamento, & quatuor machinis, quibus illud impetitur.* 4
Cap. 2. *Ubi argumenta referuntur suadere volentium, quod Deus fallere aliquando possit.* ibid.
Cap. 3. *Ostendit, Deum nec per se, nec per alium fallere unquam posse.* 6
Cap. 4. *Ubi argumenta Cap. 2. diluuntur.* 8
Cap. 5. *Ubi quatuordecim libri e sacris Bibliis numerantur, quos quidam vel ambigunt esse canonicos, vel certe a canone rejiciunt.* 17
Cap. 6. *Continet argumenta eorum, qui suadere conantur, Scripturam sacram non egere Ecclesiæ approbatione.* ibid.
Cap. 7. *Docet, ad cujus auctoritatem spectat de libris canonicis judicare.* 19
Cap. 8. *Ubi confutantur argumenta capitis sexti.* 24
Cap. 9. *Ostendit, illos libros, de quibus nat controversia, habendos esse sine dubio pro canonicis.* 31
Cap. 10. *Continet argumentationes adversariorum contra ea, quæ capite superiori definita sunt.* 34
Cap. 11. *Ubi confutantur argumenta capite nunc proximo posita.* 38
Cap. 12. *Ubi eorum argumenta ponuntur, qui suadere volunt, in sacrarum intelligentia Scripturarum, ad fontes Hebraicum, & Græcum recurrendum.* 50
Cap. 13. *In quo veteris vulgatæ editionis auctoritas demonstratur, & quod non est nunc ad Hebræos, Græcosve recurrendum.* 53
Cap. 14. *In quo argumenta capitis duodecimi refutantur.* 60
Cap. 15. *De linguarum Hebraicæ, & Græcæ utilitate.* 66
Cap. 16. *Ubi ponuntur argumenta eorum, qui sunt opinati, sacros auctores in libris canonicis non semper divino Spiritu fuisse locutos.* 71
Cap. 17. *Ubi ostenditur, singulas particulas librorum canonicorum Spiritu sancto assistente scriptas fuisse.* 73
Cap. 18. *Ubi refelluntur argumenta capitis decimisexti.* 75

LIBER III. De Traditionibus Apostolicis.

Cap. 1. *Ubi eorum argumenta referuntur, qui Apostolicas traditiones impugnarunt.* 86
Cap. 2. *Supervacaneam videri cum Lutheranis non de hoc solum loco, sed de quibusque aliis disputationem.* 88
Cap. 3. *In quo quatuor fundamenta ponuntur ad traditiones Christi, & Apostolorum constituendas.* 90
Cap. 4. *Ubi sternuntur viæ ad traditiones Christi, & Apostolorum investigandas.* 95
Cap. 5. *De variis generibus Traditionum Apostolicarum.* 97
Cap. 6. *De firmitate, & certitudine Traditionum Apostolicarum.* 99

Cap. po-

Cap. postremum. *In quo refelluntur argumenta capitis primi.* 101

LIBER IV. De Ecclesiæ Catholicæ auctoritate.

Cap. 1. *Quibus argumentis Ecclesiæ auctoritas impugnetur.* 107
Cap. 2. *Quid Ecclesiæ voce significetur.* 112
Cap. 3. *Quinam sint fideles illi, e quibus vere & proprie Ecclesia conflatur.* 115
Cap. 4. *Quænam sit Ecclesiæ catholicæ in fidei dogmate auctoritas.* 118
Cap. 5. *Adversus hanc postremam conclusionem objectiones quædam.* 124
Cap. postremum. *In quo argumenta primi capitis confutantur.* 128

LIBER V. De auctoritate Conciliorum.

Cap. 1. *Argumenta continet, quibus hæretici utuntur ad hujus loci auctoritatem labefactandam.* 144
Cap. 2. *Docet, quidnam nomen aut Synodi, aut Concilii hoc sane loco significet.* 146
Cap. 3. *In quo Synodorum varia genera ponuntur.* 149
Cap. 4. *Ubi conclusiones ponuntur, quibus loci hujus auctoritas continetur.* 150
Cap. 5. *Ubi nodi quidam solvuntur, quibus interdum homines etiam docti illigari solent.* 155.
Cap. postremum. *In quo refelluntur argumenta capitis primi.* 172

LIBER VI. De Ecclesiæ Romanæ auctoritate.

Cap. 1. *Ubi ponuntur argumenta, quibus hujus loci auctoritas impugnatur.* 183
Cap. 2. *In quo redditur causa, cur sedes Apostolica quintum locum obtineat.* 185
Cap. 3. *Tria pronunciata continet, quibus efficitur, Petri in fide firmitatem ad successores quoque derivari.* 186
Cap. 4. *In quo ostenditur, quod Romanus Episcopus ille sit, qui Petro & in fidei firmitate, & in componendis religionis controversiis divino jure succedat.* 191
Cap. 5. *Ubi conclusio eadem ostenditur Sanctorum veterum testimoniis manifestis.* 194
Cap. 6. *Ubi Conciliorum clarissima testimonia referuntur, quibus Ecclesiæ Romanæ vis, & auctoritas comprobatur.* 195
Cap. 7. *Rationibus Theologiæ probat, Romanum Pontificem in fidei controversiis finiendis errare non posse.* 197
Cap. 8. *Ubi argumenta capitis primi refutantur.* 200

LIBER VII. De Sanctorum auctoritate.

Cap. 1. *Argumenta complectitur, quibus Sanctorum Patrum auctoritas impugnatur.* 212
Cap. 2. *Varios modos exponit, quibus de Sanctorum Patrum auctoritate potest disputari.* 214.
Cap. 3. *Certis conclusionibus Patrum auctoritatem definit, atque defendit, simulque satisfacit argumentis capitis primi.* 215
Cap. 4. *Nonnullos Osiandri, & Cajetani scrupulos eximit.* 230

LIBER VIII. De auctoritate Doctorum Scholasticorum.

Cap. 1. *Lutheranorum in Theologiam furor: quinam veri nominis Theologi censendi.* 232
Cap. 2. *Multiplex Theologiæ Scholasticæ munus exponit.* 233
Cap. 3. *Præcipua Lutheranorum in Scholæ auctoritatem argumenta complectitur.* 235
Cap. 4. *Scholæ auctoritatem certis finibus circumscriptam tuetur, atque defendit.* 236
Cap. 5. *Respondet argumentis capitis tertii; docetque, quid de variis Theologorum placitis statuendum.* 238
Cap. 6. *De auctoritate juris Pontificii prudentium.* 247
Cap. 7. *Quis usus Juris Canonici in Theologica facultate.* 249

LIBER IX. De argumentis Rationis Naturalis.

Cap. 1. *Primus error in hujus loci usu vitandus, ne plus æquo in re Theologica rationi naturali tribuatur.* 252
Cap. 2. *Extremum aliorum errorem percenſet, qui a naturæ rationibus prorſus abhorrent, quorum etiam argumenta proponit.* 253
Cap. 3. *Memorati erroris architectos, ac ſectatores percenſet.* 255
Cap. 4. *In quo recenſitus error refellitur.* 256
Cap. 5. *Philoſophiam Theologo neceſſariam oſtendit.* 257
Cap. 6. *Apoſtolos, alioſque ſanctos viros naturæ etiam rationibus uſos evincit.* 259
Cap. 7. *Extrema quorundam Theologorum vitia in uſu Philoſophiæ caſtigantur.* 261
Cap. 8. *Quæ ſit hujus loci firmitas in Theologica diſciplina.* 262
Cap. 9. *Satisfacit argumentis capite ſecundo propoſitis.* 263

LIBER X. De Philoſophorum auctoritate.

Cap. 1. *Hujus loci pertractandi neceſſitatem exponit.* 269
Cap. 2. *Ubi argumenta proponuntur, quibus Philoſophorum auctoritas elevatur.* 270
Cap. 3. *Qui Philoſophi ſint Theologis utiles.* ibid.
Cap. 4. *Quam habeat in re Theologica certitudinem Philoſophorum auctoritas.* 272
Cap. 5. *Quibus finibus Ariſtotelis auctoritas circumſcribenda.* 275
Cap. 6. *Ubi ſatisfit argumentis capite ſecundo poſitis.* 277
Cap. 7. *De Juris civilis in Theologicis controverſiis auctoritate. Quibus imputatur argumentis.* 278
Cap. 8. *Juris civilis ſtudium Theologo utiliſſimum probat.* ibid.
Cap. 9. *Quæ vis, aut poteſtas argumenti ex jure civili deſumpti.* 280

LIBER XI. De humanæ hiſtoriæ auctoritate.

Cap. 1. *Nuncius de morte parentis, vix dum finito ſuperiori libro allatus, enarratur.* 281
Cap. 2. *De hiſtoriæ humanæ in Theologiam utilitate.* ibid.
Cap. 3. *Argumenta continet, quibus auctoritas humanæ hiſtoriæ impugnatur.* 284
Cap. 4. *Quod Auctoritas humanæ hiſtoriæ aliquando probabilis, quandoque etiam certa ſit.* 288
Cap. 5. *Ubi reſpondetur argumentis capitis tertii.* 290
Cap. 6. *Qui ſint probatæ fidei auctores, qui contra non ſint.* 318
Cap. poſtremum. *In quo 15. 16. 17. & 18. argumenta capite tertio propoſita refelluntur.* 237

LIBER XII. De locorum uſu in Scholaſtica diſputatione.

Proœmium. 340
Cap. 2. *Quid Theologia ſit, quæ ei objecta res, quis finis.* 341
Cap. 3. *Quæ ſint Theologiæ principia.* 345
Cap. 4. *Capitis ſuperioris argumenta refellit.* 352
Cap. 5. *Quæ ſint quæſtiones, ſeu concluſiones Theologicæ.* 357
Cap. 6. *Quibus notis quæſtiones Fidei dijudicari poſſint.* 363
Cap. 7. *De variis errorum gradibus, primumque de hæreſi, & hæretica propoſitione.* 369
Cap. 8. *Contra hæreſis finitionem argumenta quædam.* 372
Cap. 9. *Regulæ tres, ad quas Fidei externa judicia ſunt dirigenda.* 384
Cap. 10. *De propoſitione erronea, ſapiente hæreſim, piarum aurium offenſiva, temeraria, ſcandaloſa.* 387
Cap. 11. *Quemadmodum argumenta Theologiæ inveniendæ, atque e locis ducenda ſint.* 394
Cap. 12. *Exemplum primum, ubi principium Theologiæ in quæſtionem vertitur. Controverſia de Euchariſtiæ ſacrificio.* 400
Cap. 13. *Exemplum ſecundum, ubi Theologiæ concluſio in quæſtionem vertitur. Quæſtio de vi-*

visione Animæ Christi. 435
Cap. 14. *In quo ea quæstio vocatur in dubium, quæ cum naturalis sit, tum etiam ad fidem pertinet.*
Disputatio de Animi immortalitate. 448

RELECTIO de Sacramentis in genere, in quinque partes divisa.

Pars 1. *De definitione Sacramenti.* 460
Pars 2. *De necessitate fidei Christi ad salutem.* 464
Pars 3. *De necessitate Sacramentorum ad salutem.* 479
Pars 4. *De Sacramentis causantibus gratiam.* 482
Pars 5. *De discrimine inter nova, & vetera Sacramenta.* 490

RELECTIO de Sacramento Pœnitentiæ, in sex partes divisa.

Pars 1. *De definitione Pœnitentiæ.* 494
Pars 2. *De Pœnitentia ut virtute.* 503
Pars 3. *De necessitate Pœnitentiæ ut virtutis.* 509
Pars 4. *De præcepto Pœnitentiæ ut virtutis.* 526
Pars 5. *De necessitate Sacramenti Pœnitentiæ.* 536
Pars 6. *De præcepto Sacramenti Pœnitentiæ.* 551

FRATRIS

MELCHIORIS CANI

ORDINIS PRÆDICATORUM,

& Sacræ Theologiæ Profeſſoris,

Epiſcopi Canarienſis, ac Primariæ Cathedræ in Academia Salmaticenſi olim Præfecti

IN LIBRUM

DE LOCIS THEOLOGICIS

PROOEMIUM.

SÆpe mecum cogitavi, Lector optime, boni ne plus is attulerit hominibus, qui multarum rerum copiam in diſciplinas invexit, an qui rationem paravit, & viam, qua diſciplinæ ipſæ facilius, & commodius ordine traderentur. Nam & rerum inventoribus nos debere multum, negare non poſſumus, & debemus certe iis multum, qui ratione, atque arte res inventas ad communem uſum accommodarunt. Equidem cum veterum eruditionem conſidero, & variam in eis doctrinæ ſupellectilem animo colligo, non minimam video per eos invectam eſſe partem commodorum. Cum autem junioris ſcholæ operam & curam repetere inſtituo, plurimas utilitates intelligo novæ hujus artis ſubſidio, & diligentia comparatas. Ac me ſane diu cogitantem ratio ipſa in hanc potiſſimum ſententiam ducit, ut exiſtimem utroſque de bonis artibus juxta eſſe bene meritos. Quoniam etſi priſci doctrinarum auctores doctiſſimis quibuſque, ac diligentiſſimis magnam divitiarum copiam ſuppeditavere: at recentiorum inopia docendi facilitate penſatur: qua in rudium,

&

& inertium animos artificiosius influunt, & quæ fuse olim disputabantur ac libere, ea nunc articulatim pressèque dicentes, lucem non parvam inventis priscorum obscurioribus afferunt. Atque hac una in re, quantum animi mei conjectura colligere possum, juniores vel pares antiquis, vel etiam superiores reperiantur, cæteris omnibus longe inferiores. Certe post priores illos, in rerum inventione tribuere sibi posteriores vix quicquam possunt. Ordinem vero, dispositionem, perspicuitatem sibi si assumunt, videntur ea jure suo quodammodo vendicare. Quapropter utrisque legendis efficiet Theologus scholasticam disputationem sine dubio pleniorem. Nam ex illis quasi materiam, ex his tanquam formam differendi mutuatus, potens nimirum erit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Quod est (ut Apostolus Paulus ad Titum ait) Christiani doctoris præcipuum institutum. Cujus explicandi desiderium omnino me movit, ut de Locis Theologicis disputationem instituerem, viris doctis (nisi me opinio fallit) non prorsus ineptam, indoctis vero magnopere necessariam. Id autem eo libentius feci, quod nemo Theologorum adhuc, quod equidem sciam, genus hoc argumenti tractandum sumpsit: cum præter communem illam artem differendi, quam a Dialecticis accepimus, aliam Theologus habeat necesse sit, aliosque item ad disputandum locos, unde argumenta non quasi communia, & aliena, sed tanquam propria ducat, & suis dogmatis confirmandis, & adversariorum sententiis refellendis. Hoc vero opus, arduum quidem illud, statim exordior, si prius animo demisso, atque humili ad opem Jesu Christi supplex, abjectusque confugio. Non enim ego illud aut ingenio, aut eruditione mea fretus aggredior, sed Spiritus sancti auxilio, atque favore; quem si Pater & Filius mihi ad hunc librum conficiendum impertierint, operæ pretium haud mediocre, ut spero, Theologis facturus sum, in quorum gratiam vel maxime opusculum editur.

DE

DE LOCIS THEOLOGICIS

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

De totius Operis partitione.

DE locis ego Theologicis perpetuam orationem habiturus, totam mox in quatuordecim libros partiri conſtitui. Quorum primus breviter enumeret locos, e quibus idonea poſſit argumenta depromere, ſive concluſiones ſuas Theologus probare cupit, ſeu refutare contrarias. Decem reliqui erunt, qui fuſius & accuratius doceant, quam vim unuſquiſque locorum contineat, hoc eſt, unde argumenta certa, unde vero probabilia ſolum eruantur. In duodecimo & tertiodecimo differetur, quem uſum ejuſmodi loci habeant, tum in ſcholaſtica pugna, tum in ſacrarum Literarum expoſitione. Nam in concione populari quis eorum ſit uſus, haud ſane difficile dictu eſt: ſed prætereundum tamen, ne ab ſcholæ inſtituto aliena videatur oratio. Poſtremus denique liber, quoniam non omnes loci omni diſputationi conveniunt, ſigillatim oſtendet, quibuſnam argumentis proprie adverſum hæreticos, quibus peculiariter adverſum & Judæos, & Saracenos, quibus vero tandem adverſum Paganos tranſigenda Theologo diſputatio ſit, ſi quando ſit cum his pro fide catholica decertandum. Quæ ſcilicet cum, favente Deo, plenius abſolvero, undique apta atque perfecta erit de locis Theologiæ diſputatio mea, expletaque omnibus ſuis numeris & partibus.

CAPUT II.

De duobus generibus argumentorum, quibus omnis diſputatio tranſigitur.

PRius autem, quam locos Theologicos numero, quod pars huſus diſputationis prima pollicetur, illud nobis conſtituendum eſt, omne argumentum vel a ratione, vel ab auctoritate duci. His enim duobus modis cujuſque rei, quæ in controverſiam venit, aſſenſionem facimus. Cum vero in reliquis diſciplinis omnibus primum locum ratio teneat, poſtremum auctoritas, at Theologia tamen una eſt, in qua non tam rationis in diſputando, quam auctoritatis momenta quærenda ſunt. Etenim locum ab auctoritate adeo ſibi proprium vendicavit, ut rationes vel tanquam hoſpites & peregrinas excipiat, vel in ſuum etiam obſequium adſciſcat, quaſi longe repetitas. Quippe fidei potiſſimum innititur: quæ niſi ab auctoritate proficiſcatur, non modo fides eſſe, ſed ne intelligi quidem poteſt. Eſt namque fides (ut Apoſtolus tradit) argumentum rerum non apparentium, quas ſi certas certa velis ratione facere, cum ratione profecto inſanies. Principem itaque locum, ſicut apud fideles, ita apud Theologos auctoritas habet. Ratio deinde veluti pediſſequa ſequitur. Id quod Apoſtolus videtur ſignificare, cum ait, oportere Eccleſiæ doctorem amplecti eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem, ut potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere. Primum enim ſtringat fidei ſermonem neceſſe eſt, quicunque Chriſtianæ ſcholæ magiſter eſſe volet; ſed, niſi mox doctrinæ rationem adhibeat, fidelis quidem eſſe poterit, ſed fidelium doctor eſſe non poterit. Nam & homines quamlibet experientes, quod ex Ariſtotele recte colligit D. Thomas, diſputare cum adverſariis non queunt, niſi experimento ratio artis acceſſerit. Utraque igitur Theologo neceſſaria eſt, & auctoritas, & ratio: ſed ita tamen, ut auctoritas primas in Theologia partes obtineat, ratio vero habeat poſtremas. Quod ergo Primæ partis fundamentum erat, præclare illud jactum eſt. Nam traditi ſunt qui-

Hebr. 11.

Tit. 1.

1. Meta.

dem, e quibus argumenta ducuntur, duplices loci, uni ex auctoritate, alteri ex ratione; sed omnia ferme argumenta Theologica a priore illo fonte derivantur. Quam rem, sicut & locorum numerum atque ordinem, index, qui sequitur, ostendet.

CAPUT ULT.

De locorum Theologicorum numero atque ordine.

QUod a Platone prius & Aristotele traditum præcipit Cicero, Omnem institutionem, quæ de re quacunque suscipitur, debere a definitione proficisci, ut intelligatur, quid sit id, de quo disseritur; hoc mihi in disputatione, quæ de locis Theologicis futura est, non erat certe negligendum, ut, quid esset locus Theologicus, ante omnia explicaretur, nisi ex iis, quæ diximus, ita esset in promptu, ut res explicatione non egeret. Non enim in hoc opere de locis communibus, qui de universa re tractari solent, seu de capitibus rerum illustrium, quæ nunc etiam communes appellantur loci, ut de justificatione, de gratia, de peccato, de fide, deque aliis hujus generis, nos disputaturos pollicebamur, (id quod e nostris fecere plurimi, e Lutheranis non modo Philippus, sed Calvinus etiam fecit, homines non parum eloquentes, impii tamen, ut Lutheri discipulos possis agnoscere) sed, quemadmodum Aristoteles in Topicis proposuit communes locos, quasi argumentorum sedes & notas, ex quibus omnis argumentatio ad omnem disputationem inveniretur, sic nos peculiares quosdam Theologiæ locos proponimus, tanquam domicilia omnium argumentorum Theologicorum, ex quibus Theologi omnes suas argumentationes, sive ad confirmandum, sive ad refellendum invenient. Quare, cum definitio loci Theologici ante oculos ex iis esset, quæ in proœmio dicta sunt, non erat hic nobis accuratius explicanda, sed, quod obscurum erat, id statim aggrediendum, & locorum hujusmodi certus definitusque numerus indicandus. Locorum ergo Theologicorum elenchum denario nos quidem numero complectimur, non ignari, futuros aliquos, qui eosdem hos locos in minorem numerum redigant, alios, qui velint etiam esse majorem. Sed de enumerationis figura nihil morandum est, modo nullus omnino locus vel superfluus numeretur, vel prætermittatur necessarius.

Primus igitur locus est auctoritas sacræ Scripturæ, quæ libris Canonicis continetur.

Secundus est auctoritas Traditionum Christi, & Apostolorum, quas, quoniam scriptæ non sunt, sed de aure in aurem ad nos pervenerunt, vivæ vocis oracula rectissime dixeris.

Tertius est auctoritas Ecclesiæ Catholicæ.

Quartus auctoritas Conciliorum præsertim generalium, in quibus Ecclesiæ catholicæ auctoritas reſidet.

Quintus auctoritas Ecclesiæ Romanæ, quæ divino privilegio & est, & vocatur Apostolica.

Sextus est auctoritas Sanctorum veterum.

Septimus est auctoritas Theologorum scholasticorum, quibus adjungamus etiam Juris Pontificii peritos. Nam juris hujus doctrina, quasi ex altera parte, scholasticæ Theologiæ respondet.

Octavus ratio naturalis est, quæ per omnes scientias naturali lumine inventas latissime patet.

Nonus est auctoritas Philosophorum, qui naturam ducem sequuntur; in quibus sine dubio sunt Cæsarei Jurisconsulti, qui veram & ipsi (ut Jureconsultus ait) Philosophiam profitentur.

Postremus denique est humanæ auctoritas Historiæ, sive per auctores fide dignos scriptæ, sive de gente in gentem traditæ, non superstitiose atque aniliter, sed gravi constantique ratione.

Sunt itaque hi loci decem, in quibus argumenta omnia Theologica delitescunt, eo scilicet discrimine in lucem eruenda, ut, quæ ex septem prioribus locis eliciantur, propria fere sint ea hujus facultatis; quæ vero ex tribus posterioribus, adscriptitia sint, ac velut ex alieno emendicata. Nam cum sint, ut supra dixi, duo genera argumentandi, unum per auctoritatem, alterum per rationem, cumque illud proprium sit Theologi, hoc Philosophi, confugiendum Theologo est ad posterius, si uti ei non licet superiori. Quanquam licet aliquando utrumque

que ſimul argumentandi genus adhibere, ut ſuo poſtea loco demonſtraturi ſumus. De prima igitur operis parte, quoniam, ut a principio dixímus, longa oratione non egebat, hactenus dictum ſit.

Libri Primi Finis.

DE LOCIS THEOLOGICIS

LIBER SECUNDUS.

In Librum Secundum de Locis Theologicis

PROŒMIUM.

QUamquam plures in illa ſententia eſſe video, qui orationis ſplendore illuſtrare cogitationes ſuas neſciat, eum, ſi ſcribat, impudenter abuti & ſcientia & literis: ego tamen, ſi Theologus non afferat eloquentiam, tantum abeſt ut aſperner, ut ne flagitem quidem. Nam de rebus obſcuris, atque ad intelligendum difficilibus dilucide dicere, nec ſententiis ſolum argute, ſed verbis etiam ornate, adeo eſt operoſum & arduum, ut iniquus futurus ſit, qui voluerit efflagitare. Atque id equidem paucis adhuc video contigiſſe, ut iidem utroque in genere laborarent, ſimulque in Theologia controverſius ſequerentur & elegans illud dicendi, & hoc argutum diſputandi genus. Nos autem quantum in utroque profecerimus, aliorum ſit judicium; utrumque certe ſequuti ſumus. Flumen enim nobis inanium verborum diſplicet, quibus ſententia deeſt; nec ſententiarum ſubtilitate capimur, ſi orationis eſt ſiccitas. Ac de ſermonis cultu noſtra legens ſuo quiſque judicio libere utatur; nihil enim impedio: in rerum autem earum tractatione, quas his libris multas, & graves, & utiles accurate, copioſeque diſputaturi ſumus, magnum, ut videmur, afferemus adjumentum Theologis noſtris, ut non modo rudes, ſed etiam docti aliquantum fortaſſe adepturi ſint & ad diſſerendum, & ad judicandum. Nec vero hoc arroganter dictum exiſtimari velim. nam eloquendi ſcientiam concedens multis, quod eſt ſcholæ proprium, ſtrictim, preſſeque diſſerere, & quaſi ad vivum omnia reſecare, quoniam in eo ſtudio ætatem conſumpſi, non ſum (ni fallor) arrogans, ſi id jure quodam meo vendicarim. Nec uſque adeo ineptus ego ſum, ut non verear me in rebus quoque ipſis ſæpe etiam hallucinatum. Sed aliud eſt nunquam falſum ſentire, quod mihi non tribui; aliud res tum graviſſimas, tum difficillimas via & ratione premere, quod utique aſſumpſi jure, ut mihi videor; at falli poſſum; condonetur injuria. Etenim quæ dixi, eo pertinent omnia, non ut rerum mihi ſcientiam arrogem: quid enim a viro modeſto alienius eſſe poteſt? ſed ut nemo politioris literaturæ candidatus in ſcholaſtica diſputatione orationem a me terſam poſtulet, nedum rhetorum phaleris adornatam. Scholam enim ego placare volo, ſcholæ propria verba, peculiareſque loquendi formas ſubmovere non audeo. Nam etſi diſputare cupio ornatius, quam ſolent noſtri, at non debeo tamen labores duos afferre Theologis, unum in rerum, alterum in verborum intelligentia. Breviter lectoribus ego

meæ mentis fateor arcanum: qui per me formam in Theologia differendi habiturus eſt, nolo ut is mea ſcripta difficulter intelligat, & ad Theologum cognoſcendum Grammaticum quærat interpretem. Sed de his ſatis. Jam enim tempus eſt, ut ea perſequamur, quæ ſunt deinceps explicanda. Quæ quidem ut magnum negotium nobis, ita quoque prolixam diſputationem exhibebunt. Sed prolixitas utilitate penſabitur. Nihil autem utilius ſchola Theologorum tradi poteſt, quam ut diſcant, quiſnam locus argumenta firma, & quis contra infirma ſubminiſtret. Qua re vel maxime Theologiæ nervi, atque artus preſſi, ſolidique conſiſtunt.

CAPUT I.

De ſacrarum Literarum ſolidiſſimo firmamento, & quatuor machinis, quibus illud impetitur.

AC primus quidem locus ſine controverſia firmus eſt divina, eademque graviſſima auctoritate. Nam libros Sacros & Canonicos appellamus, quos, Spiritu Sancto dictante, ſacri auctores exceperunt. Quos igitur tales eſſe conſtiterit, eos dubio procul certiſſimos ac veriſſimos eſſe credemus; quemadmodum Auguſtinus lib. de Civit. Dei 11. cap. 3. & lib. confeſſ. cap. 15. & epiſt. 7. ad Marcellinum, & epiſt. 19. ad Hieron. & lib. 1. de doct. Chriſti cap. 37. & lib. 2. de baptiſ. cont. Donat. cap. 3. & in proœmio 3. lib. de Trinit. docet, reſumit, inculcat. Ac recte ille quidem. Niſi enim fundamentum hoc fideliter jeceris, quidquid in Theologia ſuperſtruxeris, corruet: corruetque adeo civitas illa Dei, cujus fundamenta in montibus ſanctis, & in ſcripturis principum, qui fuerunt in ea. Quarum ſcripturarum auctor *Pſal. 86.* eſt non homo, ſed Deus. Dominus enim narrabit in ſcripturis populorum, & principum horum, qui fuerunt in ea. Dominus itaque hujus loci auctoritatem tuetur, tuentur & principes. Turris quippe David eſt, & mille clypei *Cantic. 4.* pendent ex ea, omnis armatura fortium. Quam omnino rem, quoniam in tertiodecimo libro ſumus latius explicaturi, ſatis hic fuerit breviter attigiſſe. Verumenimvero turris hæc tam aliquin munita arietibus quatuor concuti ſolet. Primo, quod homines a Deo aliquando deceptos ſacræ ipſæ literæ prodidere: fieri igitur poteſt, ut auctores ſacri ab Spiritu Sancto fallantur: ita quodcunque ex hujuſmodi auctoribus argumentum ſumas, incertum erit. Altero, quod nondum videtur exploratum, quinam libri ſint in Canonem ſanctatum Scripturarum referendi, cum ex veteri teſtamento ſeptem, ex novo totidem a viris & doctis, & catholicis rejiciantur. Quocirca ſi argumentum inde Theologus promat, imbecillum erit, carebitque divina auctoritate. Tertio, quod, ut certo conſtaret, quinam eſſent hujuſmodi ſacri libri, non tamen adhuc conſtat, an Latini codices Græcis Hebraiciſque concordent; quapropter argumentatio, ex Latino exemplari ducta, infirma erit, cum ſolius interpretis ſenſu, intelligentiaque nitatur. Quarto, quod, ut perſpicuum eſſet, quodnam exemplar potiſſimum ſequendum ſit: tamen an Apoſtoli, vel Prophetæ in teſtimoniis, quæ videlicet ex ipſis afferuntur, de Spiritu Dei, an de ſuo loquantur, non perinde certum eſt, cum auctores ſacri nonnulla humano more citra divinam revelationem ſcribere videantur. Non itaque omnia librorum canonicorum teſtimonia Dei auctoritatem habent, ut certam fidem facere poſſint. Nec vero in his argumentis explicandis eam copiam, quam poſſumus, perſequemur; ne hoc uno in loco tota inſumatur oratio: ſed quatuor hos arietes, quibus noſtræ religionis mœnia nonnulli quatere & diruere conantur, quanta maxima brevitate licebit, repellere curabimus. Non enim materiam huc & farraginem multarum rerum conamur invehere, ſed formam Theologo diſſerendi præſcribere. Quæ nimirum quo brevior, eo præſtabilior erit.

CAPUT II.

Ubi argumenta referuntur ſuadere volentium, quod Deus fallere aliquando poteſt.

UT autem ab illa controverſia ordiamur, quæ licet facillima, tamen caput eſt cæterarum, prima veniat

Prima controverſia.

aiat in medium juniorum opinio, quæ plerisque notissima est, non omnium quidem, sed paucorum, asserentium, aliquando Deum humano angelicove ministerio homines fefellisse. Nam quod Spiritus veritatis ipse per se quempiam fallat; ne impietatis invidiam subeant, in dubium vocare non audent. Quod vero per alium decipere Deus possit, id persuadere se posse arbitrantur. Primum, quod Abraham pueris mentitus est, inquiens: Expectate hic, ego & puer, postquam adoraverimus, revertemur ad vos. Et tamen illa erat prophetia divinæ revelationis, ut docet Ambr. lib. 1. de Abraham, cap. 8. in hæc verba: Prophetavit quod ignorabat: ipse solus disponebat redire immolato filio, sed Dominus per os ejus locutus est. Captiose autem loquebatur cum servulis, ne cognito negotio aut impediret aliquis, aut gemitu obstreperet, aut fletu. Hominis ergo ministerio homines Deus fallit. Alterum quoque ejusdem rei argumentum proferunt, quod Jacob patrem suum Isaac mendacio etiam de industria conficto decepit, dicens: Ego sum primogenitus tuus Esau: feci, sicut præcepisti mihi, surge, & comede de venatione mea. Et paulo post, cum Isaac interrogasset, Tu es filius meus Esau? respondit Jacob, Ego sum. Mentitus est ergo Jacob: id quod agnovit pater, inquiens, Venit germanus tuus fraudulenter, &c. At ea omnia Jacob & fecit, & dixit ex divina revelatione, ut Innocentius tradit. Deus igitur per alium decipere potest. Ad hæc Esaias Ezechiæ: Cras, inquit, morieris, & non vives. Esaias autem sine dubio suis ipse verbis assentiebatur, nec vero nisi lumine prophetico: agnoscebat enim revelationem illam esse divinam. Lumen ergo prophetiæ causa quandoque prophetæ est, ut decipiatur. Non enim tunc temporis mortuus est Ezechias, sed convaluit. Præterea cum Dominus aliquando interrogasset, Quis decipiet Achab? egressus spiritus, Ego, inquit, decipiam illum. Cui Dominus, In quo? Tum ille: Ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Et dixit Dominus, Decipies, & prævalebis: egredere, & fac ita. Subdit vero Michæas: Nunc igitur ecce dedit Dominus spiritum mendacii in ore omnium prophetarum, qui hic sunt, & Dominus locutus est contra te malum. Deus itaque per cacodæmonem administrum decipit. Id quod August. lib. 83. Quæst. confitetur. Quemadmodum enim judex damnatum percutere, sua persona indignum & nefarium judicat, ejus tamen jussu hoc facit carnifex: ita quem Deus per se non falleret, eum fallit Deo jubente cacodæmon. Libet namque similitudine eadem, eisdemque pene verbis, quibus August. utitur, hujus rei argumentum facere. Item Judæi Domino præcipiente Ægyptios decepere. Fecerunt enim filii Israel, sicut præceperat Dominus Moysi, & petierunt ab Ægyptiis vasa argentea & aurea. Dominus autem dedit gratiam populo suo coram Ægyptiis, ut commodarent eis; & spoliaverunt Ægyptios. Deo igitur auctore homo hominem fallit. Nec mirum, si hostem decipi dignum decipere Deus jubet, quoniam hoc pertinet ad justitiam & veritatem, ut dignis digna distribuantur: quemadmodum idem Augustinus loco nunc citato argumentatur. Atque hæc testimonia non perinde urgent; illa difficiliora sunt, quæ quoniam unius modi sunt ferme, simul commemorabuntur. Primum est illud: Qui immutat cor principum, & decipit eos: & errare eos facit quasi ebrios. Secundum illud: Homo, qui posuerit immunditias in corde suo, & venerit ad Prophetam interrogans per eum me: Ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum: & Propheta cum erraverit, & locutus fuerit verbum, ego Dominus decepi Prophetam illum. Tertium illud: Quare errare nos fecisti Domine de viis tuis? Quartum est Apostoli dicentis: Sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum. Quintum est etiam ejusdem Apostoli: Eo quod charitatem veritatis non receperunt, ideo mittet illis Deus operationem erroris. Quibus testimoniis Augustin. manifeste doceri existimat, Deum in cordibus hominum operari ad inclinandas eorum voluntates in malum, nedum mentes in falsum. Nec ab his ratio aliena est. Cum enim error pœna sit, nihil obstat, quominus Deus, qui pœnarum omnium auctor esse a Prophetis dicitur, errorem ipse efficiat in eo præsertim, qui antecedentibus culpis commeruit, ut a justo judice in errorem induceretur. Vita

Primum argum.

Genes. 22.

Hoc Ambr. testimonio Grati. 22. quæst. 2. §. Abraham mendacii culpa liberat Patriarcham.

2. Argu.

Genes. 27.

De div. c. gaudemus.

Esa. 38.

3. Argu.

3. Reg. 22.

4. Argu.

Quæst. 53.

5. Argu.

Exod. 12.

6. Argu.

Job. 12.

Ezech. 14.

Esai. 63.

Rom. 1.

2. Thes. 2.

De gra. & li. ar. c. 21.

7. Argu.

Amos 3.

Esaia 45.

Eccle. 11. & mors, inquit, paupertas & honeſtas a Deo ſunt: ſapientia & diſciplina apud eum: error & tenebræ peccatoribus concreata ſunt. Confirmat autem illud vel maxime, quòd cujuſque motionis Deus eſt cauſa: in ipſo enim movemur & ſumus. Errorem itaque, qui hominis errantis motio eſt, Deus efficere in homine poteſt, poteritque proinde decipere. Cujus etiam rei argumentum aliud eſt, quod mendacium non eſt ſuapte natura malum. Poteſt ergo Deus cuiquam præcipere, ut mentiatur. Illud vero primum ex eo oſtenditur, quod Joſeph mendacium etiam juramento confirmavit. Per ſalutem (inquit) Pharaonis exploratores eſtis. Non eſt autem credendum, quod mendacium juramento firmatum vir juſtus diceret, niſi divinam haberet revelationem, per quam a mortali peccato excuſaretur. Deinde illud etiam probatur ex eo, quod Michæas ait: Utinam vir eſſem non habens ſpiritum, & mendacium potius loquerer. Non ergo eſt intrinſecus malum, quod Propheta Deo inſtigante deſiderat. Adde huc, quod Ariſtot. 4. Ethicorum Mendacium in jactantiam & ironiam partitur, quæ eſt diviſio propria mendacii, auctore Divo Thoma 2.2. quæſt. 110. art. 2. At uſus ejus, quæ diſſimulatio Latine dici poteſt, Græce enim εἰρωνεία dicitur, frequens in ſacris Literis eſt, ut ibi: Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt. Et alio loco: Jam ſaturati eſtis, jam divites facti eſtis, ſine nobis regnatis. Et 3. Reg. 22. Aſcende (ait Michæas) & vade proſpere, &c. Si igitur ironia mendacium eſt, Deus vero per ſacros auctores ironice interdum loquitur, non eſt, ut videtur, cur negemus, Deum poſſe per alios mentiri. His teſtimoniis atque rationibus opinationem ſuam ſuadere poterant Theologi novi, & in ſacris Literis parum exercitati. Nam quibus ipſi argumentis utuntur, ego data opera fileo: ne, qui hunc librum legerint, ſcholaſticis illis auctoribus invidiam conflent, vulgique & imperitorum inſcitiam Academiis præferant, cum ea audierint, quæ nonnunquam differuntur a noſtris. Sed de his hactenus. Jam quæſtionem ipſam explicemus: divinamque veritatem (quod erit facile) ab ejuſmodi adverſariis vindicemus. Deum hamque deceptorem credere, nefarium & impium eſſe, quis non facillime intelligat?

Gen. 24.

Mich. 2.

Cap. 7.

Gen. 3.

1. Cor. 4.

8. Arg.

Act. 17.

9. Argu.

CAPUT III.

Oſtendit, Deum nec per ſe, nec per alium fallere unquam poſſe.

EA igitur explicanda quæſtione, quoniam brevis eſſe cupio, illud ſtatim ponendum eſt, divinæ potentiæ deſcriptionem eſſe duplicem. Nam & generalem quandam intelligimus, quæ, quoniam lege nulla etiam naturali conſtringitur, a Theologis abſoluta vocatur; & aliam huic ſubjectam, quæ ſpectat in rerum ordinem præfinitum, ideoque potentiam appellant ordinatam. Atque illa ſuperior definiri ſolet circa eas res, quas eſſe non repugnat, quæve non implicant contradictionem: ſic enim loquuntur. Quæ autem potentia ordinaria ſubjecta illi priori quaſi generi eſt, eam definiunt circa ea, quæ eſſe poſſunt ſalva lege, ſtatutiſque divinis. Illud etiam ponere debemus, mentiri nihil aliud eſſe, quam aſſerere falſum animo fallendi. Sic enim Auguſtin. ac Gelaſius definierunt. Ex duobus itaque mendacium conflatur, ſi falſum dicitur, & ſi eo animo dicitur, ut fallantur audientes. Sed & quis proprie dicatur fallere, explicandum eſt ante breviter, quo facilius id, quod docere volumus, intelligi poſſit. Non enim qui verum dicit, is proprie fallax exiſtimandus eſt, licet ille, qui audit, ex prava intelligentia veritatis in maximos incurrat errores. Improprie autem res a Deo creatæ dicuntur eſſe fallaces: dicuntur item eſſe muſcipulæ, ſed pedibus inſipientum. Ecquis igitur alium proprie fallit? Nempe qui, falſum aſſerendo, cauſa alii eſt, ut fallatur. Alioqui ſi ex alieno errore & ignorantia fallacem quempiam definimus, ipſa quoque veritas erit nobis fallaciſſima.

Lib. 1. de mon. c. 3. & 4. lib. Item de mon. c. 12. 22. q. 2. c. Beatus.

Matth. 13.

Sap. 14.

His poſitis ſit prima concluſio. Hæreticum eſt aſſerere, quod Deus de potentia ordinata mentiri poſſit. Eſt enim Deus verax; omnis autem homo mendax. Et rurſum, Si non credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt. Et alio loco tandem, Non eſt Deus quaſi homo, ut mentiatur. Atque hæc quidem concluſio adeo eſt apud omnes certa, ut eam teſtimoniis etiam

1. Conc.

Rom. 3.

2. Tim. 2.

Num. 23.

iam apertis confirmaſſe, ſupervacaneum fuiſſe videatur. Quare illa breviter poſita, pergamus ad reliquas.

2. Conc. Secunda concluſio eſt. Qui exiſtimat, Deum ex ordinaria potentia per adminiſtrum poſſe vel mentiri, vel fallere, errat ille in fide turpiſſime. Nam hæreſeos notam huic inurere, ad Eccleſiæ auctoritatem pertinebit. Atque hæc quidem concluſio primum ex eo colligitur, quod ejuſdem eſt præcipere malum, & facere malum: quiſque enim ejus rei cauſa eſt, quæ eo imperante fit. At juxta fidem catholicam Deus auctor peccati eſſe non poteſt; ergo ne mendacii quidem, quod juxta potentiam ordinariam peccatum eſt. Non itaque Deo auctore, vel angelus, vel homo quempiam fallit. Deinde, cum Dominus per adminiſtros, vel angelos, vel homines nobis loquitur, ipſe ſe loqui teſtatur: ut multis locis ſacrarum literarum conſtat. Ita ſi Dei adminiſtri mentirentur, Deum quoque mentiri neceſſe eſſet. Quod quam abſurdum ſit, quis non videt?

Rmd. 3. Eſd. 1. Rier. 1. 2. 3. 4 5. Luc. 1. ad Hebr. 1. Hilar. in Pſal. 118. in illâ verſ. Declaratio ſermonum tuorum illuminat, &c.

Præterea, ſic opinantibus non conſtaret, an Deus nos per Apoſtolos & Prophetas fefellerit. Et cum in ſacris literis Deus ipſe per ſe quidem raro fuerit locutus, per angelos autem, & per homines frequentiſſime: ſi his adminiſtris falli a Deo poſſumus, certe ſacrarum literarum firmitas corruet. Atque hæc quidem ratio tam magnum apud me momentum habet, ut non dubitem, ab Eccleſia Catholica errorem hunc hæreſeos nota damnatum iri, ſi in conſultationem referatur; quippe qui aut prorſus evertit noſtræ fidei fundamenta, aut certe non patitur firma conſiſtere. Porro ſacris auctoribus fidem habere non tenebimur, ſi ſemel eam opinionem induerimus, quod Deus per alios decipere poſſit. Nec ulla Dei pollicitatio firma erit, niſi quam Deus per ſe ipſe præſtiterit. Id quod aperte cum Apoſtolo pugnat. Nam cum in Epiſtola ad Hebræos in eam promiſſionem incidiſſet, quæ Abraham per angeli hand dubie miniſterium facta eſt, volens (inquit) Deus oſtendere pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilii ſui, interpoſuit jusjurandum: ut per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, fortiſſimum ſolatium haberemus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam. Non eſſet autem tuta & firma, ſi huic opinationi credimus. Efficitur itaque, Deum nullo modo poſſe fallere. Nec mihi dicas, ſcriptores ſacros juſtos ſanctoſque fuiſſe: Spiritu enim Sancto inſpirante locuti ſunt ſancti Dei homines; & rurſum, Sicut locutus eſt per os ſanctorum, &c. per hujuſmodi autem viros Deum nec velle fallere, nec vero poſſe, ſed per improborum miniſterium poſſe. Primum enim ſi ſpiritu Dei inſpiratus loquitur etiam impius, Deo verba illa tribuuntur, atque adeo Dei auctoritatem habent. Deinde ſi Dei vel conſilio vel præcepto mentitur impius, certe eodem conſilio præceptove mentiri poterit pius. Non igitur Deus poteſt per alium fallere, id quod ſecunda concluſione dictum eſt.

Rib. 6.

2. Pet. 1. *Luc. 1.* *Joan. 11.* *Num. 23.*

3. Conc. Tertia concluſio. Deus etiam ex abſoluta potentia nec per ſe, nec per alium mentiri poteſt. Cum ſit (inquit Auguſt.) omnipotens, mori non poteſt, falli non poteſt, mentiri non poteſt. Et rurſum idem, Dum de omnipotentia Dei (ait) tam multa dixerimus, ſi volunt invenire quod omnipotens non poteſt, habent prorſus: Ego dicam, mentiri non poteſt. Dominus autem id mihi manifeſte videtur confirmare, cum ait: Cœlum, & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Vel concidat ergo omne cœlum, omniſque natura, divina tamen veritas conſiſtat neceſſe eſt. Præterea & illud Apoſtoli teſtimonium, quod ante citatum eſt, idipſum oſtendit: Eſt, inquit, Deus verax, omnis autem homo mendax. Quo loco Paulus non ſignificat quidem omnes homines mentiri, ſed eo eſſe ingenio, ut mentiri poſſint. De natura quippe agit, non de more. Nam reperire licet viros aliquando, qui vel rationem rectam ducem ſequentes, vel Evangelii gratia legeque adjuti ac moniti a mendacio abhorrent, veritatem amplectuntur. Sed, quoniam humanitatis ea eſt imbecillitas, ut veritatem, quam tenet, deſtituere interdum poſſit, idcirco ſcriptura omnem hominem dixit eſſe mendacem. Ex quo intelligitur, in eo ſenſu Deum appellari veracem, quo cum divina natura mendacium pugnet. Id, quod non modo probabili argumentatione, ſed etiam neceſſaria Theologorum ratione concluditur. Nam quæ contrarietas eſt mali & boni, eadem eſt veri &

Lib. 1. de Sym. cap. 1. Lib. 10. de Civ. Dei, c. 23. *Luc. 21.*

ri & falſi : ſed primæ bonitati repugnat facere malum : ergo & primæ veritati dicere falſum. Hinc enim illa ſunt : Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Et, Fidelis Deus, & abſque ulla iniquitate. Tam alienus itaque Deus eſt a falſitate, quam ab iniquitate : & ſicut nec per ſe, nec per alium iniquitatem facere, ita nec fallere quempiam poteſt. Quod ſi quiſpiam Deo auctore falleretur, jam a fonte veritatis mendacium emanaret. At non ſolum Euangeliſta teſtante, ſed natura etiam duce cognovimus, omne mendacium non eſſe ex veritate. At revera (ut eo, unde egreſſa eſt, referat ſe oratio) utrumque, & malum facere, & falſum dicere, cum natura ſtabili immobilique pugnat. Inde enim cum Scriptura dixiſſet, Non eſt Deus, ut homo, ut mentiatur, e veſtigio ſubdidit, Nec ut filius hominis, ut mutetur. Mendacium quippe mobilis naturæ nota eſt. Adde huc, quod ſi per alium Deus decipere homines poteſt, & per ſe quoque idem poterit efficere. Cætera ſiquidem mala, quæ pœnam habent a culpa disjunctam, Deus dare & per miniſtros, & ſine miniſtris per ſe ipſe poteſt. Atque ut ſemel finiam, ſi Deus mentiri poſſet, merito etiam nos formidare poterimus, an fuerit aliquando mentitus. At nullus eſt, inquies, formidandi locus, cum ex potentia ordinaria conſtet, Deum non poſſe mentiri. Belle id quidem: ſed, cum hoc niſi per revelationem conſtare nequeat, qui ſcire poſſumus, an illa ipſa revelatione Deus potentia ſua abſoluta fuerit abuſus? Ut enim apud Auguſtinum eſt, quomodo credendum eſt ei, qui putet quandoque eſſe mentiendum? Nam & forte tunc mentitur, cum præcipit, ut ei credamus. Perit ergo, ni ita ſit, ſacrarum literarum certitudo. Præterquamquod apud Philoſophos tam evidens eſt, Deum non mentiri, quam eſſe tum optimum, tum ſapientiſſimum, ac proinde nec fallere, nec falli poſſe: nihil autem intereſſe, an per ſe ipſe id efficiat, an per adminiſtros ſuos. Etenim nec puriſſima veritas eſt, cui quodammodo eſt vel falſitas, vel fallacia permixta; nec ſumma intelligitur, qua majorem aliam cogitamus. Veracior autem is eſſet, qui nec per ſe, nec per alium, quam qui per alium fallere poſſet: Ita divina veritate firmiter poſita, ac rationum, ac teſtimoniorum certitudine corroborata, non aliud ſupereſt, niſi ut adverſariorum argumenta diluamus.

Pſal. 144. *Deut.* 32. *Num.* 23. *Lib. cont. Mend. cap.* 4. & 18. Et *de Mend. cap.* 8.

CAPUT IV.

Ubi argumenta cap. ſecundi diluuntur.

AD Primum igitur argumentum non eſt Theologorum una & ſimplex reſponſio. Sunt enim, qui pie graviterque contendant, Abraham non eſſe mentitum. Non enim, ut aiunt, contra id, quod mente gerebat, locutus eſt: quin filium credidit protinus ſuſcitandum: quemadmodum Apoſtolus videtur in hæc verba tradere: Fide obtulit Abraham Iſaac, cum tentaretur, & unigenitum offerebat, in quo ſuſceperat repromiſſiones: arbitrans quia & a mortuis ſuſcitare potens eſt Deus. Sunt alii contra, quibus ego vehementer aſſentior, qui admittunt quidem Abraham ea ratione fuiſſe mentitum, quod contra mentem diſſimulandi cauſa locutus eſt; prophetaſſe autem, quia dixit verum, quod tunc ſcilicet ignorabat. Id namque Ambroſii verba præ ſe ferunt. De primo igitur argumento ſatis dictum eſt. Deinceps, ut erat propoſitum, & de reliquis dicamus.

Reſpon. ad 1. *Gabr.* 3. *d.* 38. *ſequut. eſt Auguſt. ſerm.* 1. *de immol. Iſaac. Eſt hic in num.* 71. *Id. in ſer.* 72. *ad Hebr.* 11. *Adrianus quodlib.* 2. *ad primum princ.*

Ad ſecundum Theologi quidem non ignobiles reſpondent, utique Jacob mentitum fuiſſe, ſed matre conſulente, non Deo revelante. At nos, quibus in animo eſt Sanctorum ſenſa pro noſtra quidem virili tueri, multo aliter reſpondere debemus. Auguſt. ſiquidem in quæſtionibus ſuper Geneſim, Jacob a mendacio excuſat; adducitque in hoc, quod de illo Scriptura dixit, virum ſimplicem fuiſſe, hoc eſt, non fictum & ſine dolo, ut 70. Interpretes converterunt. Sine dolo igitur erat, qui dolum feciſſe videtur. Quapropter in eo loco, ut ait, ſpirituale myſterium cogimur intelligere. Et 16. lib. de civit. Dei, Quis eſt (inquit) dolus ſimplicis, quæ fictio non mentientis, niſi profundum myſterium veritatis? Chryſoſt. etiam hom. 6. in epiſt. ad Coloſſ. & hom. 53. in Gen. ſicut Abraham & Phinees ab homicidio, ita & Jacob (quoniam Deum illi cooperatum eſſe credit) a mendacio excuſat.

Reſpon. ad 2. *Scot.* 3. *d.* 38. *Cajet. in Gen.* 4. 744

Cap. 37.

ſat. Excuſant etiam Ambr. l. 2. de Jacob & vita beata, cap. 2. & 3. Innocent. de divort. cap. gaudemus. Magiſt. ſent. 3. d. 38. Gratian. 22. quæſt. 2. cap. quæritur. Alexand. Alen. 2. part. quæſt. 139. mem. 6. D. Thom. 2. 2. quæſt. 110. art. 3. ad 3. Nec vero audiendi ſunt, qui putarunt Jacob per revelationem quidem excuſari, non ne mentitus ſit, ſed ne peccarit mentiendo. Quod mendacium, ut ajunt, recte nonnunquam dici poteſt ex familiari conſilio Spiritus Sancti. Quos ego auctores non modo redarguerem, verum etiam quam plurimis argumentis graviter erraſſe monſtrarem, niſi D. Aug. in eadem cauſa adverſum Priſcilianiſtas accurate elaboraſſet, atque ita multa diſſeruiſſet, ut, ſi labor idem rurſum a nobis ſuſciperetur, nihil aliud, quam actum ageremus, quod vetamur veteri proverbio. Hos itaque cum ſua iſta Theologia relinquamus, cum doctores ſancti non modo negent peccaſſe Jacob, ſed aſtruant etiam & verum dixiſſe, & verbis illis prophetaſſe. Qua in re illud equidem animadverto, Majores noſtros, quod perſpicuum & exploratum erat, id latere non potuiſſe, nempe verba illa Jacob in ſenſu proprio eſſe mendacium; nec eſſe tamen abſurdum, ſi homo quamlibet juſtus ſemel aut iterum mentiatur.

Gab. 3. d. 38. qu. un. ad 2.

Pet. Alia. 1. ſen. q. 12. Nec Lyr. ab hac ſen. abhorrere videtur.

In lib. de men. in l. cu. men.

Aug. cont. men. c. 10.

Quamobrem cum conſtanter aſtruerint Jacob non fuiſſe mentitum, exiſtimandi ſunt peculiares, eaſdemque graves cauſas habuiſſe, quibus in hanc ſententiam inducerentur. Porro quemadmodum per legitimas allegoriæ rationes juſtus figura juſtorum, iniquus iniquorum eſt, ita & falſum abſurde in typum veritatis aſſumitur. Scio quæ contra hoc dici poſſunt. Legi enim D. Gregorii Commentaria, in quibus huic regulæ non alligat expoſitionem ſuam: legi & Hieron. qui Abac. 1. cum ſpiritum malum per tropologiam convertiſſet in bonum, Tropologia, inquit, libera eſt, & his tantum legibus circumſcripta, ut pietatem ſequatur intelligentiæ. Sed hæc longior pugna eſt: nec hujus temporis patitur anguſtias. Equidem abuti hac libertate nollem, ſed myſticos ſenſus quibuſdam potius terminis lineiſque præſcribere. Nec enim conſentaneum eſt, niſi a rebus vicinis, & ſimilibus, ut metaphoram; ita & figuram imaginemque rerum trahi; quippe cum rem, quæ alterius figura eſt, ejus ſimilitudinem gerere neceſſe ſit. Nec Salomon in peccatis Chriſti typus erat, ſed in pace: nec Jephte in impietate adverſus filiam typus erat Dei, ſed in zelo. At D. Thomas 1. ſecund. quæſt. 88. articul. 2. ad 2. repugnat: videtur profecto. Verum jam dixi, hic me non agere de liberis allegoriis, ſed de his, quæ certa via & ratione premuntur. Quo ſenſu nec Hieronymus, nec Thomas locuti ſunt. Quæ enim conventio lucis ad tenebras? quid Chriſto cum Belial, ut, per myſticum ſenſum, lucem quidem tenebrarum, Chriſtum vero Belial figuram faciamus? Sed de his plura alio loco opportunius. Nunc, ut ad propoſitum revertamur, nobis ad certam regulam divinæ ſcripturæ tractandæ ſunt; nec iniquum in eo, quo iniquus eſt, nec mendacem in eo, quo mendax, aut juſti aut veracis typum faciemus. Quia ergo conſtat, Jacob tum etiam, cum præripuit fratri benedictionem, gentium fidem prænotaſſe, conſequens fit, ex peculiari Dei procuratione ea omnia & dicta & facta futuræ veritatis imaginem habuiſſe, ac proinde non fuiſſe mendacia. Quid ergo? verumne illud eſt, Ego ſum primogenitus tuus Eſau? Nempe verum eſt. Eſt enim & primogenitus ſecundum carnem, & primogenitus ſecundum jus. Nam & Apoſtolus duo filiorum genera exprimit, inquiens: Non omnes, qui ex Iſrael ſunt, ii ſunt Iſraelitæ; nec qui ſemen ſunt Abrahæ, omnes filii: ſed qui filii ſunt promiſſionis, æſtimantur in ſemine. Et ſtatim: Non ſolum autem illa, ſed & Rebecca ex uno concubitu, &c. Et quia major ſerviet minori, &c. Paulus itaque ſemen Abrahæ vocat populum gentium, eundemque fratrem appellat minorem, cui major erat ſerviturus. Ut igitur ſine mendacio gentium hic populus in fidem jam & hæreditatem Judæorum ſuffectus dicere poterat; Ego ſum ſemen Abrahæ: ita & Jacob, quoniam jus habebat ad primogenituram, in quam Deo auctore fuerat ſubſtitutus, vere utique dixit, Ego ſum primogenitus tuus Eſau. Quid? cum Joannes Baptiſta Elias a Domino vocatus ſit, non natura quidem, ſed præcurſoris officio; num non & ad eundem quoque modum Jacob, qui hæreditario jure fratri ſucceſſit, ſe eſſe Eſau ſine falſitate potuit aſſerere? Sed ais. Unde jus hoc

ad Rom. 9.

Matt. 12.

Jacob

Jacob intellexit ad ſe pertinere? Certe vel Deo revelante, vel matre inſtruente, quam Dei familiare conſilium habuiſſe, Gen. 25. cap. traditur. Atque in ſecundi argumenti confutationem ſatis multa diximus.

Reſpon. ad 3. Tertium autem, quod ex Eſajæ teſtimonio nobis opponitur, D. Th. 2. 2. q. 171. ar. 6. ad 2. confutat. Quæ quidem confutatio, quoniam prolixa eſt, nos vero brevitati ſtudemus, non eſt hic adſcribenda. Nam & aliter reſponderi brevius poteſt, ejuſmodi prophetias comminatorias eſſe; ſic enim ſcholaſtici vocant. Id quoniam Prophetæ intelligebant (nam intelligentiæ opus eſt in prophetia) minime fallebantur. Quin potius fide quidem bona ſuo miniſterio functi, exiſtimabant tamen comminationes mutatis poſſe moribus

Deu. 10. commutari. Ob eam enim cauſam Jonas nolebat Ninive ſubverſionem prænunciare, quod divinam putabat miſericordiam Ninivitis pœnitentibus eſſe flectendam. Quocirca in ſimplicibus ejuſmodi denunciationibus natura rerum, uſuſque communis eo nos ducit, ut conditionem tacitam ſubaudiamus. Cujus rei inſigne exemplum legitur Gen. cap. 20. ubi Abimelech regem corripiens Dominus his verbis utitur: Et morieris propter mulierem quam tuliſti. Poſtquã autem ille ſe excuſavit, in hunc modum Dominus locutus eſt: Nunc redde viro ſuo uxorem, & orabit pro te, & vives. Si autem nolueris reddere, ſcito, quod morte morieris. Vides ut primo edicto vehementius animum ejus concutiat, quo ſatisfactioni reddat intentum: ſecundo autem voluntatem liquido ſuam explicet, qua pœnam denunciando nihil aliud ſignificat, quam eos ſe monere, quibus vult parcere: niſi quod ſyllabatim non exprimit, quod intelligere tamen promptum eſt. Ad tertium itaque argumentum ſic reſponſum eſto.

Reſpon. ad 4. Ad quartum autem facile reſpondetur, verbum imperandi non ſemper aut præceptum, aut conſilium ſecum, ſed aliquando etiam permiſſionem ferre, ut apud Joannem; Quod facis, fac citius: & alio loco Dominus ad Balaam; Si vocare, inquit, te venerint homines iſti, ſurge, & vade cum eis. Cui tamen poſtea Angelus dixit: Ego veni ut adverſarer tibi, quia perverſa eſt via tua. D. Th. de Maloqu. 3. art. 1. ad 17. Sic igitur dictum eſt, egredere, & fac:

Joan. 13.

Num. 22.

ſitque omnino, Deum dediſſe ſpiritum mendacii in ore omnium Prophetarum, concedendo ſcil. non jubendo. In quem ſenſum illud etiam intelligitur; Ne nos inducas in tentationem: & illud forſitan; Tu rex regum es, & deus cœli regnum, & imperium dedit tibi, &c. & illud; Non haberes poteſtatem in me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper; atque illud demum; Quod pater dicitur filium in manus impiorum tradidiſſe. Quia vero permiſſionem ipſam Divinam (redeundum eſt enim ad propoſitum) qua homo vel in errorem, vel in culpam inducitur, non miniſtri boni, ſed mali exequuntur; ideo Auguſtinus aſſeruit, per adminiſtros malos Deum aliquando decipere. Ac quarto argumento refutando hæc dicta ſint modo: nam poſterius illud apertiore fortaſſe via & ratione refutabimus.

Matth. 6.

Deu. 4.

Joan. 19.

Argumentationi quoque, quæ quinto loco poſita eſt, ita reſpondeo: Deum non Juſſiſſe quidem filiis Iſrael, ut circumvenirent Ægyptios, ſed ut vaſa argentea, & aurea peterent commodato. Præcepit vero poſtea, ne accepta vaſa redderentur. Id quod facere legitime potuit, tum propter alia, tum his præcipue de cauſis. Una, quod Ægyptii operarum mercedem Judæis non reddiderant. Preſſerant ſiquidem eos operibus duris luti & lateris, omnique famulatu, ut Exodi 1. cap. legitur. Itaque vel in pace mercedem ab invitis rapere potuerunt, quando res alioqui debitas nulla alia erat via repetendi. Altera autem erat cauſa, quoniam in bello juſto res hoſtium victoriæ jure auferre poterant. Quemadmodum & Epiphanius in libro Ancoratus explicunt, & docuit ante Clemens Alexandrinus lib. 1. ſtromat. Certe utramque cauſam e Sapientiæ cap. 10. colligere licet. Priorem ibi, Et reddidit juſtis mercedem laborum ſuorum; poſteriorem autem ibi, Ideo juſti tulerunt ſpolia impiorum. Magiſter vero ſent. in 3. diſt. 37. Judæos affirmat viros optimos nullo modo peccaſſe: infirmis autem, qui cupiditate quadam Ægyptios fefellere, magis eſſe illud ut facerent permiſſum, quam juſſum. Quod enim Auguſtinus dixit, Iſraelitas juſſos eſſe hoſtem decipere, id ipſe eodem prorſus loco, ac quæſtione correxit, inquiens: Factum eſt, ut juberet Deus, vel potius pro illorum cupiditate permitteret. Pertinet vero ad juſtitiam & veritatem,

Reſpon. ad 5.

ut

ut is, qui meretur decipi, decipiatur a Deo quidem concedente, ab homine autem, vel angelo malo efficiente. Quos juſtitiæ ſuæ adminiſtros licet Deus ſevere ſane ad vindicandum proferat, non continuo tamen pravi eorum operis cauſa eſt. Non enim mox, ſi quis ab uſurario pecunias petit, hominiſque perverſi culpa utitur, idem ipſe uſurarum eſt auctor. Nec vero difficile videbitur eadem opera ad Deum, Sathanamque referri, ſi in uno eodemque motu actionem, & paſſionem res plane diverſas inſpiciamus. Has namque res dum faciunt, ut in talibus longe alia ſit ratio divinæ, diabolicæque actionis. In calamitate porro ſua Job non ſolum dæmonis, ſed Dei etiam opus recognoſcit, quem ea dicit ſibi abſtuliſſe, quæ inſtigante, impellenteque Sathana per Chaldæos fuerant erepta. Etenim, quia paſſio bona juſta erat, conſilium quoque Dei optimum, finiſque ſanctiſſimus, in promptu viro Dei fuit, ibi inculpatam Dei operationem agnoſcere, ubi hominum, Sathanæque nequitia cum prava ſua operatione ſe prodidit. Hoc video, dum breviter voluerim dicere, dictum a me eſſe paulo obſcurius: ſed experiar, & dicam, ſi potero, planius. In opere illo malo & culpa erat, & pœna, actioque prava rectæ juncta paſſioni. Deus igitur illic non erat otioſus: ſed ejus erat omnino auctor, quod in illo opere erat bonum; ab eo autem erat alienus, quod in illo erat malum. Ita Deus viro ſancto camelos abſtulit quidem, at non juſte ſolum, ſed benigne: Abſtulit & Sathan, at crudeliter, nedum impie: Chaldæi quoque abſtulerunt, at tum avare, tum etiam inique. Nihil ergo eſt abſurdi, ſi opus idem, quatenus pœna eſt, ad Deum; quatenus eſt culpa, ad Sathanam auctorem referamus: ut Sathan & in culpa agat, & in pœna; Deus in pœna agat quidem, at in culpa non agat, ſed permittat.

Reſpon. ad 6. Atque hac eadem reſponſione ſextum quoque argumentum refellitur. Non enim decipit Deus deceptionem ipſam faciendo, ſed permittendo ut fiat. Qua etiam ratione corda & excæcare dicitur, & indurare: ut Gregorius 13. moral. lib. cap. 16. & Tho. 3. adverſus Gentes, cap. 162. docuere. Et Clemens Alexandrinus, lib. Strom. 1. explicans illud Matthæi 13. Ideo in parabolis loquor eis, &c. Non Dominus præbet ignorationem, inquit (hoc enim ſentire eſt nefarium) ſed ipſam, quæ inerat, prophetice arguit. Sic etiam homines tradit Deus in reprobum ſenſum, & in paſſiones ignominiæ. Dimiſi eos, ait, ſecundum deſideria cordis eorum: ibunt in adinventionibus ſuis. Atque hoc item ſenſu reliqua teſtimonia interpretanda ſunt. Nam Auguſtini verba ipſe idem Auguſtinus in libro de prædeſtinatione, & gratia, cap. 4. docuit, quomodo accipere debeamus. Non operatur, inquit, Deus in homine ipſam duritiam cordis, ſed indurare cum dicitur, quem mollire noluerit: ſic etiam excæcare, quem illuminare noluerit, & repellere eum, quem noluerit vocare. Hactenus ille. Et in libro de articulis ſibi falſo per Pelagianos impoſitis, art. 10. eorum opinionem deteſtatur, qui Deum pravæ cujuſquam aut voluntatis, aut actionis credunt auctorem, ſive excitantem, ſive ſuadentem, ſive impellentem peccantium cupiditates. Deus quippe neminem tentat. Et rurſum: Non dicas, ille me implanavit. Et iterum: Perditio tua, Iſrael, tantummodo in me auxilium tuum. Et alio loco: Diligis omnia quæ ſunt: & nihil odiſti eorum quæ feciſti. At odio habet Deus cæcitatem cordis, errorem, obſtinationem: cum odio ſint Deo impius, & impietas ejus. Deus igitur nihil ejuſmodi in homine proprie facit, ſed tantum judicio permittit. Nam obſtinatio, error animi, ac cæcitas, peccata ſunt: quæ ſcilicet in hominibus, ſi proprietatem verbi ſequi volumus, Deus nullo modo operatur. Niſi Melanchthonis ſtultitia placet, qui æque proprium Dei opus, Judæ proditionem, ac vocationem Pauli eſſe ait. Verum hic error non ſolum ſcripturæ teſtimoniis, ſed naturæ quoque rationibus manifeſte refellitur. Primum enim illa Auguſtini ratio expedita eſt: nullo ſapiente auctore aliquem deteriorem fieri. Tanta enim culpa eſt, quæ in ſapientem quemvis hominem cadere nequeat. Multo igitur minus Deo auctore fiet homo deterior, cum ſit Deus quovis homine ſapiente præſtantior. Illa item ejuſdem Auguſtini cauſa non eſt levis, quod, quæ me auctore fiunt, ea me volente, & aut ſuadente, aut conſulente, aut imperante fieri neceſſe eſt: nullum autem Dei juſtum, rectumque

Jac. 1. *Eccl. 15.* *Oſee 13.* *Sap. 11.* *Sap. 14.* *In annotat. ep. ad Rom.* *Lib. 83. qq. q. 3.* *In lib. de artic. falſ. per Pelag. impoſ.*

que de culpis judicium futurum esset, si homines Dei voluntate, suasu, consilio, præceptoque peccarent. Plato insuper in secundo de Republica libro, modis omnibus pugnandum esse, ait, ne Deus, qui bonus est, dicatur esse malorum causa. Alioqui secum Deum pugnaturum, qui suis legibus contraria fieri mandaverit. Ita eos civitate extrudi jubet, qui verba illa nefaria dixerint, nobis utique perniciosa, ut inquit, sibique ipsis male consona; Sed alterius & loci, & temporis est, hanc sive amentiam, sive insaniam refutare. Nunc reliqua prosequamur. Nam & eis refellendis hujus sexti argumenti testimonia apertius explicabuntur.

Respon. ad 6. Cum itaque septimo loco objicitur, Deum esse omnium pœnarum causam, nos certe id negamus: sed earum vere ac proprie causa est, quæ solum pœnæ sunt, non culpæ. Est autem interdum, ut ad Romanos, & Thessalonicenses tradit Apostolus, una culpa alterius pœna. Quo casu in pœnam incurrit impius Deo deserente, non efficiente. At vero Cajetanus in illud, Ecce ego suscito super te malum de domo tua, Est sermo, inquit, non de malo culpæ, sed de malo pœnæ. Deus enim non est auctor peccati, ut sic, sed quatenus pœna est peccantis, vel alterius. Hactenus ille. Et in illud, Dominus præcepit ei, ut malediceret Davidi: Agnoscit, ait, maledictionem illam, quatenus pœnalem, sibi procedere a Deo. Efficit siquidem Deus per Semei maledictionem illam, non quatenus erat peccatum, sed quatenus erat pœna ipsius Davidis. Quemadmodum superius etiam per os Nathan dixerat: Suscitabo malum de domo tua, non quatenus erat malum culpæ, sed pœnæ. Hactenus etiam ille. Ac posterior hæc sententia quidem faciliore ratione defendi potest, si ea distinctio repetatur, quæ quinto argumento diluendo posita est, in opere uno, eodemque & actionem considerari & passionem. Cum autem res temporariæ, salus quoque, & vita auferuntur, passio non modo ex parte Dei justa est, verum etiam ex parte patientis est bona. Non utilem patienti dico (nam hoc quis dubitet?) sed honestam ac meritoriam, si æquo animo, patienterque feratur. Quia vero quo passio est, eo pœna est, rite, ni fallor, dici potest Deus auctor esse operis mali, non qua est malum culpæ, sed qua est malum pœnæ. Cum enim Aristoteli actio, & passio iidem motus sint, illud perinde est, ac si Deum auctorem dicamus esse non malæ actionis, sed bonæ passionis. Cæterum quando unum peccatum alterius est pœna, res non ita facile expediri potest. Tunc enim nec actio, nec passio honesta est: sed is, qui plectitur, & agendo, & patiendo peccat, ut, cum gentes, verbi causa, contumeliis affecerunt corpora sua in semetipsis, & relicto naturali usu, turpitudinem naturæ inimicam operati sunt, mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes, nihil omnino illic distinguere possumus, cujus Deum causam asseramus. Sive enim agentes, sive patientes, & quia agebant, & quia patiebantur, utrinque omnino peccabant. Quamobrem Deus nec actionum ejusmodi auctor erat ullo modo, nec passionum. Illud igitur, quod priore loco Cajetanus ait, dilutius videtur esse, quam ut consistere in vera Theologia possit, quæ an argutias adeo formales recipiat, ignoro. Si enim Deus auctor peccati est, quatenus est pœna peccantis, omnium pœnarum absolute causa erit, tum etiam, cum peccantis culpa posterior culpæ prioris pœna est. Ita erit causa indurationis, cæcitatis, erroris, earumque passionum, quas ne nominare quidem per verecundiam licet. Et cum causa moralis, de qua in præsenti sermo est, non agat nisi per voluntatem movens: Deo certe volente, atque adeo vel jubente, vel suadente, vel instigante, ea peccata provenient, quæ in priorum pœnam accidunt. Quæ nimirum omnia & per se sunt falsa perspicue, & inter se vehementer repugnantia. Intelligo autem D. August. lib. cont. Julian. 5. longa oratione contendere, non permissionis tantum, aut patientiæ divinæ esse peccata, sed etiam potentiæ: quum priora videlicet per posteriora puniuntur. Adducit vero in hoc non ea modo testimonia, quæ nos in argumentis attulimus; verum illa etiam: Miscuit Dominus spiritum vertiginis in medio ejus, & errare fecerunt Ægyptum, sicut erat ebrius. Et, Domini sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum, & non mererentur ullam clementiam, sicut præceperat Dominus Moysi. Et, Non acquievit Rex populo, quoniam aversatus fuerat eum Dominus, ut suscitaret

Rom. 1. 2. *Thess.* 2. 2. *Reg.* 12. 2. *Reg.* 16. 3. *Physic.* tex. 18. *Isa.* 19. *Jos.* 11. 3. *Reg.* 12.

ver-

verbum ſuum, &c. loco autem ejus, quod noſtra translatio habet, quoniam averſatus fuerat eum Dominus, 70. tranſtulerunt, ὅτι παρὰ Κυρίου ἦν ἡ μεταστροφή. Quæ verba Auguſtinus ita reddidit, quoniam a Domino erat converſio. Ac recte ille quidem. nam μεταστρέφω proprie, converto, eſt. Huic vero illud etiam ſimile eſt, Convertit cor eorum, ut odirent populum ejus, & dolum facerent in ſervos ejus. Addit denique Auguſtinus & illud, quo uno cauſam videtur obtinere, In hoc ipſum excitavi te, ut oſtendam in te virtutem meam; ac protinus: Quem vult, indurat. Volens ergo indurat Deus; & poſterius, quod ſi Deus volens oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, &c. Potentiæ igitur divinæ ſunt ejuſmodi peccata: quare Deus in his agit etiam, nedum permittit. Confirmat autem hoc vel maxime, quod, cum David increpuret Abiſai, qui caput Semei cuperet amputare, Dimitte, inquit, eum, Dominus enim præcepit ei, ut malediceret David; & paulo poſt, Dimitte eum, ait, ut maledicat juxta præceptum Domini. In eam quæſtionem, quam velis equiſque, ut dicitur, fugere conabar, volens nolens incurri. Ita enim conjuncta eſt huic, quæ præſenti loco verſatur, ut illam ab hac non potuerim ſeparare, quamvis in ea re diu multumque elaboraverim. Cum enim conſidero, quid ferat inſtituti operis ratio, occurrentes, conſequenteſque etiam controverſias pro mea certe virili declino; magis adeo eas, quas dignas eſſe video, ut & tractentur fuſius, & explicentur accuratius. Hinc quippe volumen mihi grande diſplicet; inde autem moleſte fero, res quam graviſſimas minus accurata diligentia expendi, quam earum amplitudo requirat. Id quod in ea, quæ eſt nunc in manibus, accidat neceſſe eſt. Nam etſi multa dicentur, multa tamen prætereunda ſunt, quæ huic argumento plene abſolvendo erant valde neceſſaria. Atque veteres patres, ne feneſtram impiis aperirent duritiem, cæcitatem, erroreſque ſuos, & peccata in Deum referendi, in id genus locutionibus, quæ actionem Dei ſonare videntur, ſolam permiſſionem agnoſcunt. Quam ſobrietatem ut exoſculor, ita minime periculoſam judico, ſi permiſſioni nonnihil addamus: quod nec actio proprie Dei ſit, nec ſola permiſſio. Ita enim, ut reor, ſcripturæ ſacræ intelligentiam germanam, ſolidam, expreſſamque tenebimus. Principio autem illud intelligendum eſt, vim ſcripturæ & energiam in illiuſmodi locis non ſatis per negationem explicari. Etenim, ſi eum Deus excæcat, quem non illuminat; eumque indurat, quem non emollit: omnes profecto, quicunque in peccato ſunt mortui, excæcati a Deo ſunt & indurati. Quod nec ſcriptura, nec ratio recipit. Quoſdam ſiquidem peculiariter excæcatos a Deo & induratos legimus: in quibus iram, juſtitiam, ac potentiam ſuam inſigni ſingularique vindicta Dominus oſtenderit. Deinde id quoque certum nobis expeditumque ſit, Deum nec proprie excæcare, nec indurare, nec decipere, nec hominum corda in odium convertere, nec ea demum facere, quæ in literæ ſuperficie facere aſſeritur. Illa enim, quemadmodum ante conſtituimus, a natura Dei abhorrent omnia. Itaque Deo improprie & figurate tribuuntur; triplici, ut ego ſentio, ratione. Primum enim, cum, ſublato ejus lumine, nihil aliud, quam caligo & cæcitas ſuperſit; cum, ablato ſuavitatis ejus ſpiritu, corda noſtra in lapides obdureſcant; cum, ceſſante ejus directione, in obliquitatem contorqueantur, excæcare eos, indurare, errare facere dicitur, quibus facultatem videndi, liqueſcendi, ad veritatem rectam ingrediendi adimit. Nam & qui lucem hanc oculis noſtris auferrent, & qui columnam, qua firmatur, & conſiſtit ædificium, tollerent; ii vere ac jure & obtenebrare oculos, & diruere ædificium dicerentur. Cum autem dicimus, Deum facultatem videndi auferre, cæteraque ſimilia, id non ita accipiendum eſt, quaſi homo arbitrii facultate privatus nec videre, nec molleſcere, nec recta ingredi ipſe poſſit; ſed ita demum intelligere oportet, ut, quia ſine lumine videre homo non valet, nec ſine ſpiritus ſuavi oleo emolliri, nec ſine Dei directione recta ingredi, idcirco qui illa juſto hominibus judicio adimit, hic facultatem quoque ea exequendi quodammodo dicatur adimere. Altera eſt ratio, quæ propius ad verborum proprietatem videtur accedere, quod ad exequenda judicia ſua Sathana adminiſtro utitur, ob idque ea dicatur efficere, quæ

Reg. 16.

Vid. Damaſc. l. 4. cap. 14. ubi ait, mortem eſſe divinæ ſcripturæ, permiſſionem

Dei, actionem ejus vocare.

miniſter illius auctoritate roboratus efficit ; quemadmodum quæ judicis adminiſter, dum juſtam ejus ſententiam exequitur, facit, ea ſuo modo a judice quoque fieri ſane intelligimus. Tertiam rationem Hieronymus ad Hedibiam reddidit. Sicut enim unus eſt ſolis calor, & ſecundum eſſentias ſubjacentes alia liquefacit, alia indurat ; alia ſolvit, alia aſtringit ; liquatur enim cera, & induratur lutum ; & tamen caloris non eſt diverſa natura : ſic Deus eodem omnino lumine male affectum excæcare dicitur, bene inſtitutum illuminare ; eodemque prorſus beneficio indurare illum, hunc mollire. Videlicet miraculis eiſdem editis emollitus Iſrael eſt, obduruit Pharao ; eadem doctrinæ luce Apoſtoli viderunt, Phariſæi cæci facti ſunt. Quoniam divina lux, tametſi per ſe quidem ad videndum editur, ſed per occaſionem tamen in eo cæcitatem efficit, qui prave affectos habet oculos ; in eo duritiem, qui pravo affectus eſt animo. Atque huic illud ſimile eſt, quod hi feducere decipereque dicuntur, qui oratione dubia, vel obſcura tenebras alicui offundunt. Hac enim ratione Dominus, in parabolis turbas alloquutus, eas excæcaſſe dicitur. Ac Hieremias, Seduxiſti (ait) me Domine, & ſeductus ſum. Quia enim in principio illud audierat, Prophetam in gentibus dedi te ; & iterum, Ecce conſtitui te ſuper gentes & regna : arbitratus eſt, nihil ſe contra populum Judæorum, ſed contra diverſas in circuitu nationes eſſe dicturum ; unde & Prophetiam libenter aſſumpſit. Cum vidiſſet autem aliter ſibi, ac exiſtimaverat, accidiſſe, queritur a Domino ſe eſſe deceptum : non falſitate autem deceptus eſt, ſed ambiguitate. Nihil autem refert, an (quod Hieronymus ait) inde Hieremias fuerit ſeductus, an ex illis potius verbis, Ne timeas a facie eorum, quia tecum ego ſum, ut eruam te, &c.

Quæ. 10.

Iſa. 5. & 7. *Ezech.* 22. *Hier.* 50. *Eſa.* 10.

His igitur tribus rationibus non illa ſolum explicantur, quæ retro citata ſunt, ſed & illud ſimul intelligitur, quod Deos miniſtros iræ ſuæ nunc ſibilo evocaturum ſe minatur, nunc eos inſtar novaculæ ſibi fore ad radendum caput, & barbam univerſam, nunc ſagenam & rete ad irretiendos improbos, nunc malleum ad feriendos, virgam denique, ſecurim, ſerram, quam elevet, in qua ſecet, quam trahat. Nam, quod 2. Reg. 16. legitur, Domini præcepto Semei Davidi regi maledixiſſe, id per figuratam dictionem uſurpatum eſſe, vel illud ſatis abunde magno argumento eſt, quod Eccleſiaſt. 15. ſcribitur, Nemini mandavit impie agere. Et re vera cum recta ratione pugnat, in eo peccare hominem, quod Deo præcipiente agit. At Semei ſine dubio maledicendo peccavit. Præceptum igitur in libris ſacris pro lege & ordinatione quandoque accipitur, ſive ſit lex obligans ex imperio, ſive permiſſio, ſive pœna præſcripta, ſeu ordo etiam naturæ præfixus. Sic enim, quod Matth. 19. dicitur, Ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis, Marc. cap. 10. dictum eſt, Scripſit vobis præceptum iſtud. Sic etiam Threnor. 3. Quis eſt iſte, qui dixit, ut fieret, Domino non jubente? Quem locum alii ita vertunt, Quis hoc dixerit, aliquid fieri, quod Dominus non præcipiat? Et iterum : Statuit ea in æternum & in ſeculum ſeculi, præceptum poſuit, &c. Quod ergo ordine divinæ juſtitiæ fit, id divino præcepto fieri dicitur. Jam illud fueram oblitus, quod Paulus ait : Quem vult, indurat. Sed primum, voluntas etiam permiſſionis a Theologis ponitur. Unde Auguſtinus in Enchirid. cap. 95. Non fit quicquam, ait, niſi omnipotens fieri velit, vel ſinendo ut fiat, vel ipſe faciendo. Deinde, volente aliquo ea fieri dicuntur, quæ illo non invito fiunt. Sic enim pater volens dicitur filium gignere. Ac de 7. argumento nimis multa dicta ſunt.

Octavum autem breviſſime refutabitur. Intelligendum eſt enim cauſarum duo eſſe genera, naturale, & morale. Ut qui imperat, qui conſulit, qui ſuadet, qui impellit, is ejus rei, quæ imperio, conſilio, ſuaſione, impulſu ejus fit, cauſa moralis dicitur. Eſt autem Deus cauſa naturalis quidem omnium motionum ; nam generali naturalique concurſu cum omnibus cauſis agentibus operatur : at cauſa moralis non eſt nec erroris, nec pravæ cujuſque actionis. Actus igitur ille, qui peccatum eſt, ſi in genere rerum naturalium conſideratur, ad cauſas tantum naturales referendus eſt ; ſin conſideratur in rerum moralium ordine, ad cauſas naturaliter agentes inepte quidem, & abſurde revocabitur. Stultus quippe erit is, qui in cœlorum

Reſpon. ad 8.

motu

motrices intelligentias culpas vel proprias, vel alienas retorſerit. Quocirca, tametſi res, atque actiones univerſæ, quatenus effecta naturæ ſunt, Deum auctorem habent: ſed, cum de peccatis agitur, quoniam mox in peccati nomine liber & moralis actus intelligitur, ineptiſſimi profecto erimus, quicunque in Deum errores, peccataque noſtra regeremus. Ille enim, quemadmodum diximus, in moralis cauſæ modum nec ad errorem movet, nec ad pravam aliam quamlibet actionem, hoc eſt, nec mentitur omnino, nec ſuadet, aut imperat malum. Quibus modis ac ſimilibus & deciperet proprie, & cauſa peccatorum haberetur. Sed hæc cauſæ partitio in relectione de Sacramentis in genere uberius explicata eſt. Nunc ad octavi argumenti explicationem diximus ſatis.

Reſpon. ad 9. At poſtremum facile refellitur. Nego enim id, quod primo loco antecedit, cui ſcilicet ſuadendo tota illa argumentatio incumbit. Mendacium namque ita malum natura eſt, ut nulla ratione quiſquam juſte mentiri poſſit, quod & Ariſt. 4. Ethic. tradit, & Auguſt. in lib. de mendacio demonſtrat. Ad primam vero rationem, qua hujus contrarium ſuadetur, ſunt qui reſpondeant, Joſeph fuiſſe revera mentitum, ſed joco tamen. Et ſi objicias, perjurium omne eſſe mortale peccatum, argute reſpondent, Joſeph non juraſſe abſolute, eos eſſe exploratores, ſed ex conditione. Ait enim, Mittite ex vobis unum, & adducat eum, donec probentur ea, quæ dixiſtis, vera, an falſa ſint: alioqui per ſalutem Pharaonis exploratores eſtis vos. At D. Auguſt. in quæſt. ſuper Geneſ. totam aſſertionem a mendacio liberat, & verbum illud Eſtis accipit pro verbo, habebimini. Quæ verbi uſurpatio non eſt inſolens. Nam 3. Reg. 18. Elias ait, Qui exaudierit per ignem, ipſe ſit Deus, hoc eſt, habeatur. In quam ſententiam D. quoque Bonaventura ivit, adjecitque, Joſeph illa verba tentando, & quaſi inquirendo (quod Judices ſolent) ſine mendacio diviſſe. In judiciis nimirum enunciationes loco interrogationum uſurpantur. Interrogantes autem non mentiuntur. Nihil enim cenſentur aſſerere, ſed, ut veritatem eliciant, pertentare. Qualis illa interrogatio fuit: An ignoratis, quod non eſt ſimilis mei in ſcientia augurandi? Gratianus tamen docet, joco id eſſe dictum, quare non habendum pro mendacio, ut quod non animo fallendi dictum ſit.

qu. 139.

22. qu. 2. ca. quod ment.

Ad ſecundam vero rationem reſpondeo, ſermonem Prophetæ eſſe figuratum, vel ad exprimendam rei maximam certitudinem, vel ad deſiderium vehemens explicandum, ut, ſi fieri poſſet, ea mala non acciderent; quod vulgo apud Hiſpanos inculpate dicitur, *plega a Dios qui yo mienta*. At tertiæ rationi hoc habeatur reſponſum: Ironiam ab Ariſtotele ibi accipi pro cavillatione quadam turpi, ac diſſimulata, aſtuteque parata ad decipiendum. Verbum enim Græcum εἰρωνεύεσθαι interdum idem eſt, atque cavillatorie decipere. Atqui Socrates in omni oratione ſimulator, quem εἴρωνα Græci nominarunt, non ſolum abſque vitio, ſed etiam cum laude fuit. Nam & ironia, illuſio, ſeu irriſio, eſt figura apud Latinos uſurpata, ubi nullum mendacium ineſt. Argumenta igitur omnia, quæ a principio hujus controverſiæ poſuimus, hoc quidem pacto fuerint refutata.

Cic. l. 1. off.

Occurri autem nobis poteſt, & quidem a doctis, & eruditis, quærentibus, ſatiſne prudenter agere videamur, qui, cum in hujus operis initio Dei veritatem, cui fides innititur, primum Theologiæ principium eſſe docuerimus, nunc tamen longe aliter doctrinam videmur inſtituere: quoniam divinam veritatem in quæſtionem revocamus, & rationibus etiam Philoſophiæ confirmare nitimur. Abſurdum eſt autem, ut Ariſtot. docet, de cujuſque diſciplinæ principiis velle cum quovis homine differere. Et Baſilius in Pſal. 115. in quolibet ſtudio, inquit, quod ordine in finem procedit, impoſſibile eſt primorum ſubjectorum demonſtrationes inquirere. Sed neceſſe eſt, omnium artium, quæ probatione nituntur, principiis ſine inveſtigatione, aut ratione poſitis, reliqua, quæ deinceps ſequuntur, cum ratione oſtendere. Sic & Theologiæ myſterium ex fide minime rationibus probata ædificium quærit. Hactenus Baſilius. Atque Hilarius in lib. ad Conſtantium Auguſtum, Fides, ait, non in quæſtione philoſophiæ eſt, ſed in Euangelii doctrina. Cum ergo & Theologia, & fides eo tanquam ſummo principio adnitantur, quod omnia in Scripturis a Deo revelata vera ſint, ſtultum videtur eſſe, id aut in dubium vertere, aut philoſophiæ argumentis velle finire, quaſi fides in

Quæſtio incidens.

quæ-

quæſtionibus philoſophiæ ſit, & non magis oporteat, cum in aliis doctrinis, tum in hac maxime diſcipulum addiſcentem credere. Ac revera quemadmodum prima philoſophiæ principia quibuſque non omnino rationis expertibus animo antecepta ſunt, nec niſi abſurdiſſime in quæſtionem vocarentur: ſic omnes Chriſtiani iſtam ſive anticipationem, ſive prænotionem, nullo argumento intercedente, habent animo quaſi inſculptam, Deum eſſe naturâ veracem, neminemque proinde ab eo poſſe falli. Quamobrem imprudentiæ nomine, ut dictum eſt, accuſari a viris etiam eruditis poſſumus, qui de re, quæ controverſa eſſe non debet, controverſiam fecimus, & primum Fidei, ac Theologiæ fundamentum non teſtimonio ſolum, ſed etiam ratione conſtituimus.

Reſpon. ad quæ. incidentem.

Quibus vellem, ſatis cognita eſſet noſtra ſententia. Non enim ſumus ii, quorum vagetur animus errore, nec habeat unquam quid ſequatur. Quæ enim iſta eſſet Theologia, vel quæ diſciplina potius, principiorum ratione ſublata? Quæ prorſus tollitur, ſi perinde, atque concluſio, principium quoque in controverſiam veniat. Quoniam autem mihi interdum videor diſſerere non cum perfectis Theologis, pleneque ſapientibus, ſed cum iis, quibuſcum præclare agitur, ſi inſunt ſimulacra Theologiæ, non nullos lapides ego moveo, quos ſcilicet non moverem, niſi quorundam imprudentiam veritus, qui dum juniores paſſim Theologos ſine judicio legunt, in eas opiniones incurrunt, quas refellere, ut videtur, neceſſe eſt, ut Theologiæ fundamenta & doctis, & indoctis pariter jaciamus. Itaque concedendum nobis eſt, ſi imperitorum cauſa quædam præter differendi artem differimus. Nec prudentiam noſtram ibi deſiderare oportet, ubi doctor tanto prudentior eſt, quanto ſeſe magis indoctorum ingeniis & imperitiæ accommodat. Porro autem (ut viris doctis nonnihil etiam reſpondeamus) diſciplinarum principia non eandem rationem univerſa ſubeunt. Quædam enim ſunt tam nota, atque perſpicua, ut, qui ea in quæſtionem vocent, hi non ſint verbis, argumentis, & diſputatione philoſophorum, ſed verberibus, vinculis, & carcere fatigandi; ut, quodlibet eſſe, vel non eſſe, omne totum eſſe majus ſua parte: alia vero ſunt ejuſmodi, ut & negari ex ignorantia quandoque poſſint, & rationibus etiam illuſtrioribus comprobari. Sic enim Ariſtoteles tradidit, Dialecticen, ac Metaphyſicen eos coarguere, qui aliarum diſciplinarum principia inficiantur; atque ipſe idem ſæpe ex effectis manifeſtis cauſas rerum minus manifeſtas perſuadet, quibus cauſis tamen philoſophiæ principia continentur. Sed & duas eſſe cujuſque diſciplinæ partes exploratum eſt: unam, in qua principia ipſa tanquam fundamenta ponimus, ſtatuimus, firmamus; alteram, in qua principiis poſitis, ad ea, quæ ſunt inde conſequentia, proficiſcimur. Atque in hac quidem poſteriore, ſi quis principia negarit, quæ nimirum in ſcientia ſupponuntur, non eſt cum eo contentioſa diſputatione certandum. Si enim Theologo ſuas concluſiones ex principiis colligere volenti neget quiſquam, Deum eſſe, ſtultus erit, ſi adverſum ejuſmodi diſputationem Theologicam velit inſtituere. In illa vero, quam priorem eſſe diximus, licebit utique non ſolum obſcura perſpicuis illuſtrare, ſed etiam minus nota principia ex his, quæ ſunt nobis notiora, oſtendere. Fere autem fit, ut cauſæ rerum, quæ ſunt ſuapte natura manifeſtæ, ſint nobis obſcuræ. Quemadmodum oculo nictycoracis radii ſolares tenebræ ſunt; ita ſi viro ſapienti negaretur Deus eſſe, licet primum ſit Theologiæ principium, daret tamen ille operam, ut via aliqua, & ratione Deum eſſe conſtitueret. Non igitur mirum eſſe cuipiam debet, ſi hoc ſane libro, ubi de principiorum Theologicorum firmitudine agimus, ipſa nos principia non modo explicemus, verum etiam conſtituamus. Aliter autem urbium fundamenta inimicus concutit, qui conatur evertere: aliter artifex, qui nititur non ſolum jacere, ſed etiam confirmare. Sed jam iſta omittamus, & ad ea quæ propius ac validius urgent, feſtinemus. Nam prima illa quidem machina non erat adeo inſtructa, ut ad eam deturbandam aut longior, aut acrior futura eſſet oratio. In illam vero alteram, ut quam adverſarii majori arte, & viribus inſtruxerint, majori quoque nos ſtudio & acriori diſputationis vi debemus incumbere.

CA-

CAPUT V.

Ubi quatuordecim libri e ſacris Bibliis numerantur, quos quidam vel ambigunt eſſe canonicos, vel certe a canone rejiciunt.

IN dubium itaque & olim & noſtra hac tempeſtate vocatum eſt, an ſeptem illi libri veteris teſtamenti, Baruch, Tobias, Judith, Sapientia, Eccleſiaſticus, duoque Machabæorum, ſint habendi canonici. Ex novo quoque Teſtamento, quæſtio ferme eadem exiſtit de epiſtola Pauli ad Hebræos, de epiſtola Jacobi, de ſecunda Petri, duabuſque poſterioribus Joannis, de epiſtola Judæ, & libro Apocalypſis. Sunt enim Theologi & fuerunt, atque in his quidem & nobiles veteres longeque principes, & quidam juniores docti & graves, qui multis magniſque rationibus adducti, negarint eos libros oportere in canonicis computari. Alii vero auctores, ipſi quoque præſtantiſſimi, contra aſſeverant, hos omnes eſſe canonicos. Atque ad eam rem confirmandam plurimis etiam maximiſque argumentis utuntur. Ita addubitare cogit doctiſſimorum hominum de maxima re tanta diſſenſio. Ego autem, quo controverſiam hanc manifeſtius explicem, dividam omnino totam iſtam de libris canonicis quæſtionem in quatuor partes. Primum illud oſtendam, ad cujuſnam auctoritatem ſpectet definire, quis liber ſit canonicus. Deinde eos libros, qui nunc in dubium veniunt, ſacros eſſe demonſtrabo. Tum adducam argumenta, quæ veriſimilitudine homines alioqui & doctos & pios fallere potuerunt. Poſtremo eadem argumenta diluam. Hæc enim omnia ad hanc quæſtionem referenda ſunt.

CAPUT VI.

Continet argumenta eorum, qui ſuadere conantur, ſcripturam ſacram non egere Eccleſiæ approbatione.

1. Controverſiæ pars. ET quidem, quod ad primam partem attinet, Lutherani aliquando aſſeruerunt, ſcripturam non egere eccleſiæ, aut alterius cujuſque approbatione, ſed judicium de ſcriptura ex ipſis ſcripturis eſſe faciendum: ſeu potius per ipſas ſcripturas cætera omnia judicanda, eas vero per ſe quidem cuique habenti Spiritus ſancti, & fidei lumen eſſe manifeſtas. Quod ſi ab illis roges, ecquis nobis fidem faciat, hæc a Deo prodiiſſe; ecquis ſalva & intacta ad noſtram uſque ætatem perveniſſe certiores reddat, ecquis perſuadeat, librum hunc reverentia excipiendum, illum vero numero expungendum: ajunt, perinde eſſe ac ſi quis roget, unde diſcemus lumen diſcernere a tenebris, album a nigro, ſuave ab amaro: non enim obſcuriorem veritatis ſuæ ſenſum ſcripturam præ ſe ferre, quam coloris ſui res albas ac nigras, ſaporis ſuaves, & amaras; ſicut etiam apud philoſophos per communes animi conceptiones (ſic enim vocant) reliqua omnia probantur, cum ipſæ probatione non egeant. Ita exiſtimant Lutherani, divini verbi cognitionem, quod eſt doctrinæ catholicæ commune principium, uſque adeo in promptu eſſe, ut nulla hominum approbatio ſit neceſſaria. Atque hic idem perniciosiſſimus error olim apud Wicleſiſtas invaluit, ut Thomas Waldenſis auctor eſt, lib. 2. doctr. fid. Antiq. c. 19. ne quiſquam exiſtimet a Luthero hanc primum hæreſim prodiiſſe. Suadent autem in principio ex eo, quod Dominus apud Joan. dicit, Ego non ab homine teſtimonium accipio. At ſive ſummus Pontif. ſive concilium, ſeu etiam Eccleſia tota homines ſunt: non igitur ab his Chriſti Euangelium, aut reliquæ ſcripturæ partes accipiunt teſtimonium. Idem rurſum ex illo confirmant, quod Joan. Apoſt. ait, Non neceſſe habetis, ut aliquis doceat vos; ſed ſicut unctio ejus docet vos de omnibus, & verum eſt. Tertio loco argumentantur ex eo verbo Domini; Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoſcet ex doctrina, utrum ex Deo ſit; cui ſimile eſt illud, Oves meæ vocem meam audiunt, alienum autem non ſequuntur. Quo teſtimonio Lutherus quaſi re confecta gloriatur, &, nondum collata manu, tanquam ferox victor inſultat. Aperte enim (ut ait) Euangelium teſtatur, ipſas per ſe oves habere idoneam diſcernendi ſcripturas facultatem.

Primum argum.

2. Argu. 1. *Joan.* 2.

3. Argu. *Joan.* 7.

Joan. 10.

Quarto illud Joannis afferant, Si teſtimonium hominum accipitis, teſtimonium Dei majus eſt: Qui credit in Filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe. In omnibus igitur, quæ ad fidem pertinent, non ad externa hominum teſtimo-

4. Argu. 1. *Joan.* 5.

nia recurrere debemus, ſed ad id, quod Deus intra nos teſtimonium præbet.

5. Argu. Deut. 18. Addunt etiam huc illud ex Deuter. Qui verba Prophetæ, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor exiſtam: Propheta autem, qui voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, ut diceret, interficietur. Quod ſi tacita cogitatione reſponderis, Quomodo poſſum intelligere verbum, quod Dominus non eſt locutus? hoc habebis ſignum. Quod ſi in Nomine Domini propheta ille prædixerit, & non evenerit, hoc Dominus non eſt locutus, &c. Ecce quemadmodum diſcernendis verbis Dei a verbis hominum non remittitur fidelis populus ad Pontificem aut ſacerdotem, non ad hominum concilium, ſed ex ipſa rerum evidentia, ut diſcernat, inſtituitur.

6. Argu. 1. Joan. 4. Eodem quoque pertinet illud Joannis, Chariſſimi nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſunt: quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum. In hoc cognoſcitur ſpiritus Dei &c.

7. Argu. 1. Cor. 1. 1. Cor. 14. Confirmant præterea idem ex illo Apoſtoli teſtimonio, Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, ſpiritualis autem judicat omnia; rurſum ex eo, Prophetæ duo aut tres loquantur, cæteri dijudicent; & paulo poſt, Si quis videtur eſſe ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quod Domini ſunt mandata. Quicunque igitur, in quo eſt ſpiritus Dei, cognoſcere verba Domini, eaque diſcernere jure ſuo poteſt. Proferunt etiam alia teſtimonia, quæ quoniam eodem ſpectant, eodemque modo refelluntur, non eſt neceſſe ea hoc loco proferre: ſed rationes illas addere, quibus etiam utuntur in ſui erroris confirmationem.

1. Ratio. Si Eccleſia, inquiunt, de divinis ſcripturis judicium ferret, tum inferior in ſuperioris legem auctoritatem uſurparet. Id quod abſurdum plane eſt. Nam, ut Auguſt. inquit, non licet judici de legibus judicare, ſed ſecundum ipſas, diſt. 4. cap. in iſtis.

2. Ratio. Præterea quæ ſecuritas (aiunt) nobis erit æternæ vitæ, ſi quæcunque de ea in ſacris literis extant promiſſiones, ſolo hominum judicio fultæ conſiſtant? Rurſum fides noſtra quantum apud homines in ſuſpicionem vocabitur, ſi credatur hominum beneficio non ſecus, ac precariam habere auctoritatem? Et cum Apoſtolus aſſerat, fundamentum Eccleſiæ eſſe catholicam & Apoſtolicam doctrinam, ſuam huic certitudinem ante conſtare oportet, quam illa extare incipiat. Nam ſi Chriſtiana Eccleſia Prophetarum ſcriptis, & Apoſtolorum prædicatione fundata fuit, ubicunque reperiatur ea doctrina, Eccleſiam certe præceſſit ejus approbatio, ſine qua nunquam Eccleſia ipſa extitiſſet. Vaniſſimum ergo commentum eſt (1. cap. inſtitut. Calvinus ait) ſcripturæ judicandæ poteſtatem eſſe penes Eccleſiam, quaſi ab hujus nutu illius certitudo pendeat.

3. Ratio. Præterea ſi ſcripturæ ſacræ veritas ab hominum teſtimonio penderet, ex eoque comprobaretur, tunc ultima fidei reſolutio in Eccleſiæ auctoritatem fieret. Credimus enim Chriſtum fuiſſe filium David: quoniam Deus Prophetis & Apoſtolis revelavit. Quod ſi Deum revelaſſe, ex Eccleſiæ auctoritate teneremus, jam fides noſtra non in Deum tandem, ſed in homines revocaretur. Quocirca ratio fidei formalis non divina, ſed humana veritas eſſet.

4. Ratio. Poſtremo, ut Ariſtoteles docuit 1. lib. Poſt. cap. 2. Propter quod unumquodque tale, & illud magis. Si igitur ſcriptura canonica Eccleſiæ auctoritate comprobaretur, plus hominibus, quam Deo crederemus. Conſtat vero nullam auctoritatem majorem eſſe divina: qua videlicet ſacræ literæ pollent. Non ergo ſcriptura ſacra per Eccleſiam confirmabitur, & ab illius approbatione pendebit. His, atque aliis argumentis errorem ſuum Hæretici ſuadere poſſunt, perſuadere non poſſunt. Errant enim vehementer, cum in aſſerendis ſcripturis Eccleſiæ auctoritatem labefactare conantur. Qua de re nunc breviter, & ad hanc ſolum de libris canonicis cauſam diſputabimus; propterea quod & a pleriſque viris catholicis contra hæreticos de Eccleſiæ auctoritate accuratiſſime diſputatum eſt; & hanc nos quoque in univerſum poſtea aſſerere & confirmare debemus.

CA-

CAPUT VII.

Docet, ad cujus auctoritatem ſpectet de libris canonicis judicare.

1. Conc. SIt igitur, quod ad præſentem locum attinet, prima propoſitio. Judicium de ſcripturis per ſcripturas ipſas nullo pacto idoneum eſſe poteſt. Nam, ut de pluribus aliis taceamus, quorum ſimilis omnino cauſa eſt, certe libros Ruth, Eſter, Job eſſe canonicos, nullo modo ex ipſis ſcripturis comprobabitur. Ergo ſi res hæc in controverſiam veniat, aliunde, quam ex ſacris literis petenda probatio eſt. Deinde, quoniam hoc idem amplius urgere volumus, ſi in controverſia ſit, an ambo Teſtamenta novum & vetus Deo auctore ſint edita, per nullam alterutrius Teſtamenti auctoritatem hæc diſceptatio componi poteſt. Qua enim ratione de toto volumine dubitabitur, eadem quoque de qualibet particula voluminis ambigetur. Neceſſe igitur eſt, hujus quæſtionis aliquem præter ſacras literas judicem conſtituere. Præterea Baſilides Prophetas neſcio quos produxit, Barchabam, Barchob, alioſque id genus, qui revera prioribus ſæculis nunquam extiterint, ut auctor eſt Euſebius lib. 4. Eccl. hiſtor. cap. 8. At hujuſmodi prophetarum libri per ſcripturas ipſas refelli non poſſunt. Diceret namque Baſilides, præter quatuor majores, & quatuordecim minores, alios item Prophetas in veteri Teſtamento fuiſſe, idque ejuſdem teſtamenti teſtimoniis confirmaret. Nec his rationibus alia exempla deſunt. Nam quidam hæretici rejecerunt Euangelia, quod Chriſtus Dominus nec ſcripſerit aliquid, nec ſcribendum præceperit, ut Auguſt. 2. retract. cap. 16. refert. Alii omnes epiſtolas Pauli reſpuerunt, apud Euſebium, lib. 3. hiſt. Eccl. cap. 27. Iren. lib. 1. cap. 26. & Origen. in 82. Pſal. referente eodem Euſeb. lib. 6. cap. 28. vide Iren. cap. illo 26. 29. Alii univerſam Moyſi legem, atque adeo omnes inſtrumenti veteris ſcripturas abnegarunt, ut Auguſt. cum alias ſæpe, tum in lib. cont. Fauſtum, & Euſeb. 5. lib. cap. ult. auctor eſt. Nos vero hos libros in univerſum recepimus. Item, quæ Nicodemi & Bartholomæi nomine ab Hæreticis proferuntur, evangelia contemnimus, Marci euangelium veneramur. Ac nos quidem harum rerum cauſam reddimus: illi vero ejus, quod univerſa tenet, tenuitque ſemper Eccleſia, rationem reddere nullo pacto queunt. Imo, vivorum judicum auctoritate ſublata, nihil illis ſupereſt, niſi ut totum ſacrorum Bibliorum codicem de medio tollant. Adde, quod ſcriptura Judex eſt mortuus, qui nec litigantium utrinque rationes audire, nec ſententiam ipſe eloqui valet. Accedit, quod, ſi in humana aliqua republ. talis judiciorum eſſet forma præſcripta, ut nulli eſſent judices vivi, ſed ſolis exaratis literis controverſia quæcunque de illius reip. ſcripturis exorta finiretur, præterquamquod forma judicandi ſtultiſſima eſſet, nullus etiam eſſet litigandi finis. Ei enim, qui neget inſtrumentum, nulla vis inferri queat, ſi vivi judices nulli habeantur. Ita Deut. 17. non ad ſcripturam diffidentes homines referuntur, ſed ad vivorum examen judicumque: Et Malach. 2. cap. Labia, inquit, ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent de ore ejus; de ore ejus, ait, non de lege ipſa: Et Actor. 15. non ad ſcripturam appellaverunt Antiocheni, ut intelligerent, an verba Pauli divina eſſent, ſed ad Apoſtolos & ſeniores, qui erant Hieroſolymis. Nec Apoſtoli & ſeniores ſcripturam judicem, ſed ſemetipſos & Spiritum ſanctum poſuerunt. Viſum eſt, inquiunt, non ſcripturæ, ſed ſpiritui ſancto, & nobis. Sanctus quippe ſpiritus non habitat in litera, ſed in ſpiritu: non in ſyllabis, ſed in cordibus. Quod ſi ii qui Paulo adverſabantur, ſcripturæ in cauſa iſta judicium peterent, quæſtio hodie maneret ambigua.

Secunda propoſitio. Judicium de ſcripturis canonicis ad privatos reipub. Chriſtianæ cives non pertinet. Primo, quia in humana repub. ejuſmodi judicia non permitterentur privatis hominibus, niſi legislatores deſipuiſſent. Uterque enim eorum, qui diſſidium habent, hanc ſibi judicandi pari ratione vindicaret auctoritatem: ſicque nullus eſſet diſſidiorum finis. Privatas ergo cujuſque vel revelationes, vel opinationes velle ſequi, idque in quæſtione fidei neceſſaria, ſtultum erit. Pro ſua etenim factione quiſque definiet, & quæ ipſe exiſtimaverit, ea 2. Conc.

ſibi aſſeret a Deo revelata.

Quid quod nullus homo privatus certam habet in Eccleſia auctoritatem, nullus apud reliquos fideles exploratam & ſolidam veritatem? ita judicium quodcunque ab ejuſdem privato cive profectum infirmum erit: & ſcripturarum proinde fides incerto & imbecillo fundamento nitetur. Quid quod Deuter. 17. quæſtiones graves non ad privatos jubentur deferri, ſed ad eos, qui habent publicam in Eccleſia poteſtatem? Quid? Num Antiocheni privati homines judicium ſibi aſſumpſere in illa controverſia, qua dubium erat, Pauline verba Dei eſſent, an non? Minime vero; ſed miſerunt ad Apoſtolos & ſeniores, qui erant in Hieruſalem. Actor. 15. Adde huc, quod, cum quidam viri doctiſſimi negarint epiſtolam ad Hebræos eſſe canonicam, alii auctores quoque ipſi non ignobiles Apocalypſim Joannis excluſerint, non poſſet ex cujuſque privati hominis ſenſu ea doctiſſimorum virorum controverſia componi. Vide Origenem, homil. 7. in Ezech. Gregor. Nazianzenum in Apolog. Hieron. in Ezech. cap. 13. & in Hiere. cap. 23. ut intelligas, quam parum ſit deferendum in hujuſmodi rebus privatorum hominum præjudiciis. Sed de his multa poſterius. Nunc reliqua perſequamur.

3. Concl. Tertia propoſitio. Ab Eccleſia eſt determinandum, quiſnam liber ſit canonicus, & illius auctoritas certa regula eſt ad libros vel in ſacrorum numerum recipiendos, vel etiam ex eo numero rejiciendos. Hanc tenuit Irenæus, lib. 3. adverſus Hæreſes, cap. 2. 3. & 4. & Auguſt. lib. contra Fauſtum 13. cap. 4. & lib. 28. cap. 2. & 4. & ſecundo libro de doctrina Chriſtiana, cap. 8. denique in libro contra epiſtolam Manichæi, cap. 5. ubi illa eſt omnium ſermone trita ſententia, Euangelio non crederem, niſi me Eccleſiæ moveret auctoritas.

Hæc eadem definitur a Concilio Toletano primo in hæc verba: Si quis dixerit, vel crediderit alias ſcripturas eſſe canonicas, præter eas, quas Eccleſia catholica recipit, anathema ſit. Eccleſiæ igitur catholicæ auctoritas certum argumentum exhibet ad libros ſacros vel recipiendos, vel rejiciendos, id quod multis magniſque rationibus comprobatur.

Primum enim, ſi hujuſmodi res in contentionem veniat, cum nec ex ſcripturis ipſis, nec ex privata cujuſvis opinatione ſit cenſura ferenda, ex aliquo hanc loco petere neceſſe eſt. Non eſt autem, unde commodius atque conſtantius ejuſmodi judicium cenſuramque petere debeamus, quam ab Eccleſia, quæ eſt columna & firmamentum veritatis. Ad Eccleſiæ igitur tribunal eſt hæc quæſtio referenda; & ejus decretum Lydius lapis erit ad explorandum, qui liber canonicus ſit. 1. Timot. 3.

Item, ut D. Auguſtinus contra Fauſtum Manichæum argumentatur, in libris Ethnicorum non alia ratione magis veros auctores exploramus, quam ex communi conſenſu & teſtimonio eorum, qui fuerunt ante nos. Unde enim Platonis, Ariſt. Ciceronis libros novimus, niſi ex eorum, qui nos ætate anteceſſerunt, continuis teſtimoniis? Si ergo in cæteris omnibus hæc via tutiſſima, & certiſſima eſt ad cognoſcendum cujuſque libri auctorem, cur hæc eadem non erit certa, & explorata viro catholico ad intelligendum hunc librum eſſe Matthæi, illum non eſſe Thomæ, hanc epiſtolam eſſe ſcriptam a Paulo, illam a Paulo ſcriptam non fuiſſe? Eccleſiæ itaque teſtificatione libri ſacri ſunt admittendi. Quod videtur Joannes Euangeliſta ſignificaſſe, cum ait, Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimonium perhibet de his; & ſcimus quia verum eſt teſtimonium ejus. Joannes ergo teſtimonium perhibet Euangelii, & Eccleſia probat, inquiens, Et ſcimus, &c. Alioqui, quorſum illa numeri tam ſubita & inopinata mutatio? Apoſtolus quoque Paulus id manifeſte docet in epiſtola ad Galat. cap. 2. Nam cum accepiſſet Euangelium per revelationem Jeſu Chriſti, & manſiſſet cum Petro & Jacobo diebus quindecim, aſcendit rurſus Hieroſolymam ſecundum revelationem, & contulit cum Apoſtolis & fidelibus Euangelium, quod prædicabat in gentibus; ſeorſum autem iis, qui videbantur aliquid eſſe: ne forte in vanum curreret aut cucurriſſet. Quod ſi Eccleſiæ probatio non eſſet neceſſaria, certe non fuiſſet ſollicitus Paulus, ut aſcenderet ad conferendum Euangelium, ne forte, &c. Atque (ut Auguſtinus contra Fauſtum ait) ſi Apoſtolus Paulus Joan. ult. Lib. 33. c. 6. Lib. 28. c. 2.

non

non inveniret in carne Apoſtolos, cum quibus conferret Euangelium, Eccleſia illi omnino non crederet. Et Hieron. in Epiſt. ad Auguſtinum, hæc Apoſtoli verba pertractans, ex his, inquit, oſtendit, ſe non habuiſſe ſecuritatem Euangelii prædicandi, niſi Petri, &, qui cum eo erant, fuiſſet ſententia roboratum. Eſt autem hæc epiſt. etiam in tomo operum Auguſtini ſecundo, num. 11. Et Tertull. lib. 4. adverſus Marcionem, Propterea, inquit, Paulus Hieroſolymam aſcendit ad Apoſtolos conſultandos, ne forte in vacuum cucurriſſet. Non enim ſufficeret ad fidem ſingularitas inſtrumenti deſtituta patrocinio anteceſſorum. Denique, ut cum auctoribus contulit, & convenit de regula fidei, dexteras miſcuere. Igitur, ſi ipſe illuminator Lucæ auctoritatem anteceſſorum & fidei, & prædicationis ſuæ optavit, quanto magis eam Euangelio Lucæ expoſtulem, quæ Euangelio magiſtri ejus fuit neceſſaria? Hactenus ille.

Idem quoque habetur Act. 15. Cum enim apud Antiochiam dubitaretur, an Paulus, & Barnabas vere ſentirent & docerent de ceſſatione legalium, ſtatuerunt fideles, ut aſcenderent Paulus, & Barnabas, & quidam alii ad Apoſtolos, & presbyteros in Hieruſalem. Non ergo unuſquiſque per ſe cognoſcit, an doctrina ex Deo ſit, necne, aut ipſa ſtatim doctrina cuivis ſeſe eſſe divinam manifeſtat; ſed Eccleſiæ opus eſt approbatione. Quod Lutherani tandem in comitiis Auguſtanis confeſſi ſunt, habere ſcilicet Eccleſiam auctoritatem ad diſcernendum verba Dei a verbis hominum. Atque Lutherus in libro de captivit. Babylonica, ubi de Ordinis Sacramento agit, confitetur quidem, Eccleſiam habere poteſtatem diſcernendi verbum Dei a verbis hominum, ſed non proinde tamen judicem eſſe verbi Dei. Quemadmodum Auguſtinus ait, quod veritate ipſa ſic capitur anima, ut per eam de omnibus certiſſime judicare poſſit, ſed veritatem judicare non poſſit; dicere autem cogatur infallibili certitudine, hanc eſſe veritatem judicata magis, quam judicans: ita & in Eccleſia talis, inquit, eſt ſenſus, illuſtrante ſpiritu, in judicandis, & approbandis doctrinis, quem demonſtrare non poteſt, & tamen certiſſimum habet. Sicut enim apud Philoſophos de communibus conceptionibus nemo judicat, ſed omnes per eas judicantur: ita apud nos de ſenſu ſpiritus, qui judicat omnes, & a nemine judicatur. Sed nos hoc ſane loco de verbis certare nolumus.

Tantum definimus, id quod jam Lutherani vel inviti concedunt, ex Eccleſiæ auctoritate certum argumentum ſumi vel ad libros ſacros admittendos, vel ad eos repellendos, qui ſacri non ſunt.

At vero non parva quæſtio ſe offert, an nomine Eccleſiæ ſignificemus hoc loco Eccleſiam, quæ fuit tempore Apoſtolorum; an fidelium congregationem, qui modo ſunt; an potius univerſam collectionem Chriſtianorum a Baptiſmo Chriſti per Apoſtolos & cæteros ſucceſſores eorum uſque ad hæc tempora propagatam. Durandus enim in 3. Senten. diſtinct. 24. quæſt. 1. & Gerſon de vita ſpirituali animæ, lect. 2. coroll. 7. hujuſmodi auctoritatem ſacros libros approbandi, vel etiam non ſacros reprobandi ad Eccleſiam referunt fidelium, qui cum Apoſtolis exiterunt. At Joannes Driedonis lib. 1. de Eccleſiaſticis Scripturis, & dogmatib. cap. 1. & Thomas Waldenſis lib. 2. doctrinal. fid. antiquæ cap. 19. & 20. hanc auctoritatem exiſtimant referendam ad ſeriem Patrum omnium, & fidelium ab Apoſtolis ſuccedentium: quæ eadem profecto videtur fuiſſe ſententia Irenæi lib. 3. cap. 3. & libro 4. cap. 63. adverſus hæreſes; & Tertulliani lib. 4. adverſus Marcionem; & Auguſtini lib. 33. contra Fauſtum Manichæum, & in lib. 2. cap. 6. contra Julianum Pelagianum, & lib. 2. de doctrina Chriſti, cap. 8. & Epiſt. 63. Sed & alii tamen hanc auctoritatem hujus etiam temporis Eccleſiæ tribuunt; quæ videlicet eadem eſt cum antiqua, habetque eundem veritatis ſpiritum aſſiſtentem.

Ego vero primum ſentio, ad Apoſtolos pertinuiſſe libros ſacros probare, non ſacros rejicere. Nec enim alios libros canonicos habemus ſive veteris, ſive novi teſtamenti, quam quos Apoſtoli probaverunt, atque Eccleſiæ tradiderunt.

Exiſtimo deinde, hujuſmodi traditionem Apoſtolicam non alia ratione melius innoteſcere, quam per Patres, & Doctores Eccleſiæ poſt Apoſtolos ſuccedentes; quemadmodum non alia via

certior, atque expeditior est ad Christi & Apostolorum reliquas traditiones cognoscendas: quod suo postea loco demonstrabimus. Atque horum quidem neutrum opus est exquisitis rationibus confirmare: tantum satis est admonere.

Illud vero demonstrandum est, Ecclesiam fidelium nunc viventium non quidem scribere canonicum librum posse, sed definire, an liber, de quo disputatio est, canonicus sit, an non. Quia definitio dubiorum, quæ circa fidem modo exoriuntur, ad præsentem Ecclesiam pertinet. Oportet enim judicem vivum in Ecclesia esse, qui fidei controversias decidere possit; siquidem Deus in necessariis Ecclesiæ suæ non defuit. At librum esse canonicum, necne, fidem maxime tangit. Ad Ecclesiam igitur hujus temporis hujus rei judicium pertinebit. Nam si errores, qui sanæ doctrinæ adversantur, Ecclesia, quæ nunc est, condemnare nequit; profecto, judicibus de medio sublatis, hujus sæculi hæretici impune vivere, atque adeo regnare possunt.

Rursum, tempore Hieronymi dubitare catholico licuit, an Apocalypsis Joannis sacra & canonica esset. Nunc autem, ut suo loco ostendemus, id non licet in dubium vertere. Ergo post tempora Hieronymi Ecclesia auctoritatem habuit illam quæstionem profligandi.

Quamobrem cum nostro tempore quidam in dubium vocent, an Baruch, & Machabæorum libri, ac cæteri, de quibus quæstio in manibus est, canonici sint, necne; hanc certe ambiguitatem præsentis Ecclesiæ judicium explanare poterit.

Præterea. Ecclesia, quæ nunc est, in fide errare non potest. Ergo, si crediderit, aliquem librum esse canonicum, ex ejus testimonio idoneum firmumque sumetur a Theologis argumentum. Nam & Ecclesia præsens docere eos, qui fidem susceperint, suo jure potest, quæcunque fidei sunt, & sacros libros, quos per traditionem veterum accepit, posteris suis ipsa tradere. Qui quidem posteri fidem proxime habeant Ecclesiæ præsenti necesse est; ut præsentes credidimus proxime antecedentibus, & illi superioribus, serie quadam & ordine usque ad Apostolos, quibus fideles tunc vivi proximius crediderunt.

Sicut enim in disciplinis duo principiorum genera cernimus, unum remotum, alterum proximum, hoc postremum, illud primum, nec conclusiones ad prima initia, nisi per postrema, referuntur: sic nec fides succedentium ad eos, qui nos ætate antecesserunt, nisi per nos referri potest, donec ad Apostolos, & inde ad Christum pervenitur, ubi tanquam in primo fundamento catholica fides consistit. Quemadmodum etiam utraque disciplinarum principia firma sunt, utraque item conclusiones certo probant, licet altera mediata, altera immediata sint: ita & Ecclesia, quæ nunc est, certum argumentum dogmatis Christiani exhibet, quamvis ipsius demum fides ad Christi & Apostolorum sit doctrinam referenda.

Qua in re videtur mihi falsus Thomas Waldensis. Etenim, ut paulo ante indicavimus, aliud est quærere, quid Ecclesia præsens definire possit, & quousque habeat controversias decernendi auctoritatem, aliud vero investigare, quanam via & ratione ad rectam & firmam harum rerum definitionem valeat pervenire. Ac nos quidem ingenue fatemur, non esse nunc novas revelationes expectandas, sive a summo Pontifice, sive a Concilio, sive etiam ab Ecclesia tota; sed inquirenda potius majorum documenta, ac Sanctorum scripta, Apostolicas rursum traditiones, sacras etiam literas consulendas, atque per hujusmodi conquisita media quæstionem de fide propositam decernendam. Nam & Apostoli & seniores congregati in Concilium Hierosolymitanum, magna facta conquisitione, tum ex rebus ante actis, tum ex scripturis Prophetarum, sententiam de re proposita atque in quæstionem vocata tulerunt.

Fallitur & in alia re, nisi fallor ego, Thomas Waldensis, cum asserit testimonium laicorum fidelium etiam huc pertinere; sed ideo ad eos non esse opus recurrere, quia nescierunt, inquit, fidem suam congruis vocabulis, atque ab omni intricatione liberis successorum consignare memoriis. Nam, quæ ad fidem spectant, sunt in duplici differentia. Altera, quæ omnes fideles explicite credunt; ut Filium Dei humanam naturam suscepisse: altera vero sunt, quæ videlicet soli majores

cre-

credere tenentur explicite, populus autem implicite in majorum fide; ut Patrem & Filium esse unum principium Spiritus sancti. A populo igitur rudi in rebus fidei, quæ sub priori genere continentur, jure forsitan testimonium postulaveris, quod earum rerum fides æque ad majores ac minores pertinet. At in his quæ ad alterum genus spectant, si qua quæstio exoriatur, ineptissimum erit, ut imperitum vulgus, delirus senex, garrula anus, sutor indoctus consulatur; idque maxime, si non ad ecclesiam præsentem, sed ad eam, quæ superiorum fuit temporum, hujusmodi quæstiones sint referendæ. Quod fieri oportere, Thomas ipse Waldensis asseruit. Cum igitur fides de numero canonicorum librorum explicita non popularium sit, sed majorum, ad quos utique spectat, quinam sint sacri libri, cognoscere, fateamur necesse est, in hujusmodi quæstione, quam modo versamus, testimonium a plebe non esse requirendum, sed a doctoribus Ecclesiæ, quibus & plebs rudis debet credere, ad quosque similium rerum judicium pertinere, ut justum, ita quoque certum est. Quo fit, ut, si omnes sancti & doctores Ecclesiæ asseruerint aliquem librum esse canonicum, id pro certo habendum sit, perinde ac si tota Ecclesia asseruisset. Quod uberius alio loco explicandum est. De tertia igitur propositione satis est dictum.

4. Concl. Quarta propositio. Ad Concilium universale præcipue pertinet definire, qui liber sit canonicus. Quam quidem propositionem æquo animo paterer ab hæreticis non admitti. Sed illud tamen doleo vehementer, quod eam nonnulli fideles inficiantur, in quibus Thomas Waldensis esse videtur, lib. 2. doctrinalis fidei antiq. cap. 19.

Probatur tamen illa manifeste, quia proponere fidelibus ea, quæ sunt divinitus revelata, ad Ecclesiæ pastores maxime spectat; tum quia tota Ecclesia hujusmodi revelata proponere & docere non valet; tum quoniam, ut posset, non deceret tamen, ut tota Ecclesia docendi officium assumeret; tum quia pascere oves in scientia & doctrina, proprium munus pastorum est, ut Hieremiæ 3. dicitur; tum quoniam aliquando inter ipsos catholicos concertatio est, an hic, aut ille liber canonicus sit. Ad dirimendam igitur hujusmodi disceptationem, oportet in ecclesia judices esse, quorum sententiam fideles debeant sequi. Judices autem in doctrina fidei non alios convenientius accipimus, atque Episcopos & Doctores, quibus fidelium institutio demandata est, quosque si de medio tollas, Ecclesiæ universalis judicia protinus aufers; cum tota ipsa Ecclesia, hoc est, fideles omnes, convenire ad judicandum de proposita quæstione nec debeant, nec vero possint.

Præterea Concilium est certa regula in his, quæ fidei sunt, ut posterius ostendemus. Cum igitur hæc quæst. de libris sacris atque canonicis ad fidem attineat, Concilii testimonio abunde poterit definiri. Id quod Antiochenos intellexisse constat. Non enim quæstionem de legalibus ad fidelium plebem, sed ad Apostolorum & seniorum synodum retulere. Nec post Concilii sententiam ullus relictus est dubitandi locus. Actor. 15.

Quinta propositio. Ad summum Pontificem pertinet definire, quinam liber sit canonicus. Primo, quia majores Ecclesiæ causæ ad Summum Pontificem referendæ sunt, ut Innocentius probat de baptismo cap. majores; nosque idem etiam sumus demonstraturi. At hæc de libris canonicis causa maxima est: ad summum itaque Pontificem est referenda. Deinde quia contingit esse dissidium inter Patres in concilio congregatos. Quod si non esset judex in Ecclesia, qui hanc contentionem litemque dirimeret, certe non esset Ecclesiæ a Deo provisum in rebus necessariis. 5. Concl.

Præterea quia Summus Pontifex, quoties de fide pronuntiat, errare nequit: quod suo postea loco etiam commonstrandum est. Ipsius ergo Pontificis testimonio tanquam certo judice probare poterimus, quis liber sit canonicus, quis contra non sit.

Postremo id ostenditur argumento Nicolai Papæ. Nam quod vere sedes Apostolica probavit, hodie tenetur acceptum, & quod illa repulit, hactenus inefficax prorsus habetur. Ita opuscula doctorum, quæ approbavit, Ecclesia probat; quæ contra reprobavit, Ecclesia reprobat. Summorum ergo Pontificum de hisce rebus testimonium, ipso etiam perpetuo rerum experimento, firmum ac certum habere compellimur. Nam & Euangelium, quod Paulus prædicabat in gentibus, ut ante ex *C. si Romanorum. 19. dist.*

Tertulliano, Hieronymo, & Augustino monstravimus, non fuisset ab Ecclesia receptum, nisi Petri auctoritate fuisset roboratum; &, ut idem Hier. in lib. de viris illustribus ex Clemente in 6. ὑποτυπώσεων scribit, Marci Euangelium, cum Petrus audisset, probavit, & Ecclesiæ legendum sua auctoritate edidit. Idem vero Eusebius libro 2. Ecclesiasticæ historiæ, cap. 15. non solum Clementis, sed & Papæ testimonio confirmat. Constat autem, qui Petro succedit, hunc eandem potestatem habere in illis sane, quæ sunt Ecclesiæ necessaria. Ad summum ergo Pontificem hujusmodi de libris canonicis judicium pertinet. Nam & si qua similis quæstio in veteri lege exoriretur, ad Pontificem ejus definitio pertineret, ut Deut. 17. legimus. Hactenus quanta fieri potuit brevitate a nobis ea dicta sunt, quæ præsenti loco satis erant, ut pius lector intelligeret, quibus auctoribus, in libris canonicis constituendis, fidem habere oporteret. Nam si qua horum majori vi & argumentis indigent, ut in universum probentur omnibus, ea suis postea locis confirmabuntur. Nunc vero illud agendum esse puto, ut argumentationes hostium veræ religionis, quam brevissime etiam possumus, refellamus.

In Marc.

CAPUT VIII.

Ubi confutantur argumenta capitis sexti.

Respon. ad 1. AD primum igitur argumentum sic respondeo: Si Christus ab homine testimonium non accipit, ubinam illud est, Fuit homo missus a Deo, ut testimonium perhiberet de lumine? ubi rursus illud, Vos testimonium perhibebitis de me, quia ab initio mecum estis? ubi denique illud (ne omnia repetamus) Eritis mihi testes in Hierusalem &c. Sensus igitur est: Ego hominis testimonio non egeo quidem, sed affero tamen testimonium Joannis propter vos. Ideoque subjungit, Sed hæc dico, ut vos salvi sitis. Quod autem ipse humanum testimonium non quærat, quo videlicet ipse minime egere credendus est, probat subjungens, Ego habeo testimonium majus Joannis, &c. Et revera convincit, ut, qui divinum testimonium habet, ipse quidem propter se non accipiat ab homine testimonium, sed oblatum tamen propter aliorum utilitatem non repudiet. In eundem quoque sensum deinde subinfert, Claritatem ab hominibus non accipio; cum tamen Petrus dictus sit sua morte Deum glorificasse. Ac de primo quidem argumento satis.

Joan. 1. *Joan. 15.* *Hebr. 1.* *Joan. ult.*

Ad secundum vero facile respondetur, Apostolum ibi non cum imperitis, sed cum doctis habere sermonem. Ait enim, Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam. Sapientibus ergo Ecclesiæ magistris unctio interior sufficit ad ea, quæ fidei adversantur, refutanda; at ignorantibus opus est etiam externa doctrina, eorum maxime, quos Deus constituit in Ecclesia pastores & doctores. Intelligendum est etiam, doctrinam fidei singulis hominibus necessariam unicuique per se forte innotescere, si spiritum manentem in se habet. At vero, quæ sunt in fide non singulis quidem necessaria, sed ad Ecclesiæ communem utilitatem pertinentia, non ea statim a bonis viris cognoscuntur, quamlibet spiritum Dei & unctionem habentibus. Si enim simplici mulierculæ proponatur, an accidentia in Sacramento altaris sine subjecto sint, quamvis sancta sit & justa, non est opus ea de re ab unctione doceatur. Sed si illud ab ea inquiras, num Christus pro peccatis nostris sanguinem fuderit, id profecto ab unctione docebitur, quoniam præstanti, quod in se est, Deus fidem ad salutem necessariam non negat. Porro autem, cum quæstio hæc de numero librorum Canonicorum non spectet ad singulos, sed ad doctos in Ecclesia viros referenda sit, fit consequens, ut ad cognoscendum, an hic liber, an ille sit Canonicus, non sit satis unctionem habere. Non enim unctio quemcumque simpliciter docet de omnibus, sed quemque de his, quæ sunt ei propria & necessaria. Atque hæc satis abunde erant, ut secundum argumentum eluderetur. Sed, ut iis morem geramus, qui aliud præterea quicquam in illius testimonii explicatione desiderant, tertia adhuc responsio adjicienda est. Non, si quidam in Ecclesia primitiva tantos habuere & in virtute & in doctrina progressus, ut nullo doctore externo indigerent, quippe qui spiritu docente nossent omnia, idcirco gratiam illam Spiritus Sancti nos & ad omnes, &

Respon. ad 2.

ad

ad hoc etiam tempus referemus. Alioqui ſi quis aut linguarum donum, aut alia multa, quæ ſpiritus a principio fidelibus impertiebatur, modo non habeat, non ſe arbitretur ſpiritum accepiſſe, nec unctum ſeſe exiſtimet, niſi cum Antonio Monacho Ægyptio ſine ulla ſcientia literarum divinas ſcripturas intellexerit. Quod ſi etiam num unctio docet ſine externo doctore de omnibus, non doceant parentes parvulos ſuos doctrinam Chriſti; ſed ne ad ipſum quidem Evangelium audiendum atque diſcendum eat populus in Eccleſias; quin etiam codices nullos legat, nec legentem explicantemque hominem audiat; expectet vero rapi ſe uſque ad tertium cœlum, & ibi omnia Chriſtianæ doctrinæ myſteria percipere: Caveamus, Auguſtinus ait, tales tentationes ſuperbiſſimas, magiſque cogitemus & ipſum Apoſtolum Paulum, licet divinis & voce & ſpiritu inſtructum, ad hominem tamen miſſum eſſe, ut ab eo diſceret, quid ſe oporteret facere; (Actor. 9.) & Cornelium cogitemus, quamvis & exaudıtas orationes ejus, eleemoſynaſque reſpectas ei Angelus nunciarit, Petro tamen traditum imbuendum, a quo, quid credendum, quid ſperandum, quid diligendum, audiret. Act. 10. Ac de ſecundo argumento hactenus.

Vide Aug. in præmio lib. de doct. Chriſtian.

Reſpon. ad 3. Tertium vero eludi primum poterat eo rerum diſcrimine repetito, quod in ſuperioris argumenti confutatione poſuimus. Concedimus enim liberaliter, doctrinam cuique in ſua vita & ſtatu neceſſariam illi fore perſpectam & cognitam, qui fecerit voluntatem Dei: ſicut enim guſtus bene affectus differentias ſaporum facile diſcernit; ſic animi optima affectio facit, ut homo doctrinam Dei ad ſalutem neceſſariam diſcernat ab errore contrario, qui ex Deo non eſt: quæ vero Eccleſiæ ſunt communia, nec ad judicium & fidem ſpectant ſingulorum, ea non a quovis diſcerni & judicari poſſunt, quantumcunque is Dei faciat voluntatem. Hujuſmodi autem ſunt, quæ verſantur in hac controverſia de librorum divinorum numero. Nec illarum etiam rerum judicium adeo perſpicuum eſt cuivis, ut ſtatim, ac ſine doctore in promptu ſit. Erant enim quidam verbum Pauli cum aviditate ſuſcipientes, & quotidie tamen ſcrutabantur ſcripturas, ſi hæc ita ſe haberent: (Actor. 17.) & cum quidam docuiſſent, ſine circumciſione neminem poſſe ſalvari, non protinus cuilibet exploratum fuit, num ea vox ac doctrina ex Deo eſſet, an non; ſed relata eſt potius ad Apoſtolos & ſeniores quæſtio, &, adhibito concilio, magnaque prius facta diſquiſitione, finita, Act. 15. Quod ſi, quæ in hujus argumenti refutatione dicta ſunt, cuipiam adhuc non eſſe illa ſatis videantur, habeat & hoc reſponſum, Chriſtum non dixiſſe quidem, qui fecerit voluntatem Dei, hunc per ſe & ſine magiſtro veram omnem Prophetarum, Euangeliſtarum, Apoſtolorumque doctrinam poſſe a falſa diſcernere, aut oves ſine doctore externo vocem Chriſti internoſcere, contrariamque alieni refutare: ſed id docuit, cum adeſt fidei magiſter idoneus, qui rem credendam aptis loco & tempore, ſolido pondere ac certa auctoritate proponat, tunc auditorem, ſi bonus eſt, Dei Doctrinam accepturum, ſin malus, repudiaturum. De ſe quippe Chriſtus ſuaque doctrina peculiariter loquebatur: quem quoniam Pater ſignaverat Deus, ducem ac præceptorem mundo dederat, omnique teſtimoniorum genere comprobarat, ei tot, tantiſque argumentis Euangelium annuncianti, ei vitæ, doctrinæ, miraculorum gloria præſtanti, ei humana atque adeo divina auctoritate pollenti, fidem non habere nemo ſine peccato poterat. Abeat nunc Lutherus, & quaſi Eccleſiæ fidem validiſſimis arietibus concuſſerit, vaniſſima exultatione bacchetur: nos vero intelligamus potius illum, quem diximus, eſſe verborum Chriſti ſenſum, cum ex aliis Euangeliſtæ teſtimoniis, tum vero præcipue ex ipſo eodem, quod ex cap. 10. Lutherus adverſus nos citat. Opera, inquit Dominus, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me; ſed vos non creditis, quia non eſtis ex ovibus meis: & ſtatim, Oves meæ vocem meam audiunt. Nam certe ſi non audirent, ex oves Chriſti non eſſent, ut quæ ad vocem proprii paſtoris tam exploratam & certam clauſis auribus obſurdeſcerent. Qua ex re patet, quam inepte a Luthero illa Domini teſtimonia in hac cauſa, de qua nunc diſſerimus, referantur. De tertio igitur argumento tantum.

Reſpon. ad 4. Quarto prius quam reſpondeo, operæ pretium mihi facturus videor, ſi ſtri-

nonnullis prætermissis.

strictim quædam attigero, quo facilius non hoc solum argumentum diluatur, verum etiam ea, quæ deinceps differenda sunt, explicari queant.

Primum ergo id statuo, juxta communem legem, aliqua exteriora & humana incitamenta necessaria esse, quibus ad Evangelii fidem inducamur. *Ad Rom. 10.* Quomodo enim credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Item, si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent: &, Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, excusationem haberent de peccato suo. *Joan. 15.* Non igitur solum necessarium est, ut credituro ea, quæ sunt fidei, simpliciter ab homine proponantur, quasi prima principia discipulo; verum etiam opus est exteriorem aliquam persuasionem, & humanum incitamentum adhiberi: quomodo principia Geometriæ nonnulla a magistro explicantur, & suadentur. *Exodi 4.* Hinc illud est, quod cum dixisset Moyses Domino, Non credunt mihi, Dominus ei dedit potestatem signa faciendi; hinc rursum illud, Prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. *Marc. ult.* Huc illa pertinent, Hic venit in testimonium, &c. ut omnes crederent per illum. *Joan. 1.* Et Sergius Paulus vir prudens cum vidisset factum, credidit, admirans super doctrina Domini, Actor. 13. Et Centurio videns quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens, Vere filius Dei erat iste, Lucæ 23. *Joan. 4.* Et cognovit pater, quod illa hora esset, in qua dixit ei Jesus, Filius tuus vivit, & credidit ipse, & domus ejus tota; Et paullo ante, Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis, quia dixit mihi omnia quæcunque feci: &, multi venerunt ad Jesum, & dicebant, Quia Joannes quidem signum fecit nullum. *Joan. 10.* Omnia autem, quæcunque dixit Joannes de hoc, vera erant. Et Joan. 20. Introivit ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum: & vidit, & credidit. *Actor. 8.* Nondum enim sciebant scripturam, quia oportuit eum a mortuis resurgere. *Actor. 10.* Philippus denique & Petrus non utcumque fidem Eunucho, Cornelioque proposuere; sed & causas etiam adhibuerunt, & cæt.

Deinde id quoque statuendum est, auctoritatem humanam & incitamenta omnia illa prædicta, sive alia quæcunque adhibita ab eo, qui proponit fidem, non esse sufficientes causas ad credendum, ut credere tenemur: sed præterea opus esse interiori causa efficiente, id est, Dei speciali auxilio moventis ad credendum. Docet id Divus Thomas, ad Roman. 10. Lection. 2. ac Divus Augustinus lib. 1. retrac. cap. 21. & alias sæpe. Quin sacræ literæ id quoque docent. Quam speciosi, inquit, pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! sed non omnes obediunt Evangelio. Esaias enim dicit, Domine, quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui revelatum est? Item, Nolite murmurare invicem: nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum: Est scriptum in Prophetis, Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis, qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me. Et inferius, quibusdam discipulis dicentibus, Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? Propterea (inquit Dominus) dixi vobis, quod nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. Et alioloco, Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, ut sermo Esaiæ impleretur, Domine quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui revelatum est? &c. Externæ igitur omnes & humanæ persuasiones non sunt satis ad credendum, quantumcumque ab hominibus competenter ea, quæ sunt fidei, proponantur; sed necessaria est insuper causa interior, hoc est, divinum quoddam lumen incitans ad credendum, & oculi quidam interni Dei beneficio ad videndum dati. *Deut. 29.* Videsunt (inquit Moyses) oculi tui signa illa potentaque ingentia, & non dedit tibi Dominus cor ad intelligendum, & aures ad audiendum, nec oculos ad videndum. *Joan. 1.* Hoc quoque sua voce dilucide confirmavit Christus Petro inquiens, Beatus es Simon Barjona, quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est. Certe Petrus audierat Joannis Baptistæ testimonium, quo aperta voce clamaverat, Christum esse filium Dei; multa insuper Christi miracula viderat: & tamen post hæc omnia non aut testimonio, aut auctoritati Joannis, non miraculis visis, fidei confessionem Christus assignat, sed divinæ revelationi.

Et

Theſſ. 2. Et ad Theſſalonicenſes: Gratias agimus Deo, quoniam cum acceperiſſetis a nobis verbum auditus fidei, accepiſtis illud non ut verbum hominum, ſed ſicut eſt vere, verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidiſtis. Sunt & alia pleraque ſacrarum literarum teſtimonia in hujus rei confirmationem, ut ad Corinth. Nemo poteſt dicere, *1. ad Cor. 12.* Dominus Jeſus, niſi in Spiritu Sancto, *1. ad Cor. 13.* & cætera quæ ſequuntur. Et rurſum inter ſpiritus charismata Paulus enumerat fidem; Et alibi, Non ſumus ſufficientes, &c. Et apud Lucam, Quædam mulier colens Deum audivit *2. Cor. 3.* Paulum; cujus Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur a Paulo. Et illud, Erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quaſi magiſtrum. Dominus Deus aperuit mihi aurem. Dies me deficiet, ſi omnia velim commemorare, quibus ſecundum hoc fundamentum ſtabilitur. *Act. 16.* *Iſa. 50.*

Cui & tertium ſubjiciendum eſt, rationem formalem noſtræ fidei non eſſe Eccleſiæ auctoritatem, hoc eſt, fidei ultimam reſolutionem non fieri in Eccleſiæ teſtimonium. Ipſæ ſcholaſticæ res formas dicendi ſcholaſticas rapiunt, & quæ vocabula ſcholarum conſuetudo diuturna trivit, ea Latini nobis condonare debent. Nec enim tam ſermonis ornatum, quam diſputationis lucem ſequimur. Sed ad rem. Eorum hic errorem diſſimulare non poſſum, qui aſſerunt, fidem noſtram eo, tanquam in ultimam credendi cauſam, reducendam eſſe, ut credamus, eccleſiam eſſe veracem, cui prius (inquiunt) aſſentimur per fidem acquiſitam, quam per infuſam. Quod ſi verum eſſet, prima ratio formalis infuſæ fidei non eſſet veritas increata, ſed creata. Quare fides noſtra non inniteretur tanquam ſuo fundamento divinæ veritati, ſed humanæ. Deinde, cum aſſenſus concluſionis non ſit certior principiorum aſſenſu, ut Ariſtoteles 1. Poſt. lib. demonſtrat, ſi fides infuſa fide acquiſita niteretur, tum Deum eſſe trinum, cui aſſentimur per infuſam fidem, non eſſet nobis aut firmius, aut certius, quam Eccleſiam eſſe veracem, cui juxta horum ſenſum aſſentimur per fidem acquiſitam, & per humanarum cauſarum incitamenta. *Vide Sco. 3. d. 23. q. unic. & Durand. d. 24. q. 1. a. 1. & d. 25. q. 3. & Gabr. d. 23. q. 2. ar. 1. & 2. qui videtur eſſe in hoc errore.*

Præterea nunquam hominem quemvis ita per fidem acquiſitam exiſtimamus eſſe veracem, quin formidemus, cum poſſe vel falli, vel fallere. Quapropter, ſi aſſenſus catholicæ fidei ex acquiſita fide penderet, firmus omnino eſſe non poſſet.

Ad hæc, ſi omnes hi, qui me docuerunt, imo adeo angeli cœlorum mihi aſtruerent oppoſitum ejus, quod fide teneo, non ex eo fides mea labefactaretur, juxta Pauli Apoſtoli præſcriptum illud, Licet nos, aut Angelus de cœlo evangelizet vobis, &c. Noſtræ igitur fidei aſſenſio humanis cauſis, & incitamentis non innititur, quæ ſcilicet fides acquiſita ſectatur. Quare, ne mens noſtra vacillet, altius petenda, quam ab hominis vel ratione, vel auctoritate, ſcripturæ divinæ auctoritas eſt. *Galat. 1.*

Præterea Apoſtoli, & Prophetæ reſolvebant ultimo fidem ſuam in divinam & auctoritatem & veritatem. Ergo nos in humanam Eccleſiæ auctoritatem fidem noſtram non reſolvimus. Eadem enim fides eſt, idemque proinde habet objectum, rationemque formalem.

Confirmat autem hoc vel maxime, quod ea, quæ per accidens contingunt objecto alicujus habitus, non variant illius objecti formalem rationem: Sed articulos credendos proponi per hos, aut illos homines, per accidens omnino contingit. Cum ergo Prophetæ, & Apoſtoli aſſentirentur articulis fidei, quia Deus revelavit: eandem quoque nos credendi rationem habebimus. Niſi forte fides noſtra non eſt virtus Theologica, cujus videlicet prima & formalis ratio, ſi his credimus, non divina, ſed humana veritas eſt.

Nec deſunt ſacrarum teſtimonia literarum in hujus rei confirmationem, ut illud, Crediderunt Domino, & Moyſi ſervo ejus. Non dixit, Moyſi & Domino, ſed, Domino & Moyſi. Item, qui credit in me, non credit in me, ſed in eum qui miſit me, & cætera quæ ſequuntur: & ad Theſſalon. Gratias agimus Deo, quoniam cum accepiſſetis a nobis verbum auditus fidei, accepiſtis illud, non ut verbum hominum, ſed, ſicut eſt vere, verbum Dei. *Exod. 14.* *Joan. 12.* *1. Theſſ. 2*

His vero tribus certis ſtabilibuſque ſententiis illa etiam conjuncta eſt, ultimam fidei noſtræ reſolutionem fieri in cauſam interiorem efficientem, hoc eſt, in Deum moventem ad credendum. Verbi gratia, huic articulo, Deus eſt trinus, & huic, Eccleſia non poteſt errare, & cæteris univerſis doctrinæ

ſtrinæ Chriſtianæ principiis aſſentio per infuſam fidem, non quod Joannes dixerit, aut quivis alius homo, ſed quod Deus revelaverit: huic autem, Deus revelavit: immediate credo, a Deo motus per inſtinctum ſpecialem. Itaque ex parte objecti ratio formalis movens eſt divina veritas revelans; ſed illa tamen non ſufficit ad movendum, niſi adſit cauſa interior, hoc eſt, Deus etiam movens per gratuitum ſpecialemque concurſum. Divus Thomas, 2. 2. quæſtion. 2. art. 9. ad 3. Auguſtin. 11. confeſſ. cap. 3. Et licet fundamento in hoc ſecundo jam jacto firmiter hæreat, ſubſiſtit tamen eo etiam teſtimonio, quod in argumento refertur. Hunc enim ſenſum habet, quod Joannes Apoſtolus dicit: Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei majus eſt. Atqui, unde credemus, Apoſtole, id eſſe Dei teſtimonium? Qui credit, inquit, in filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe. Quod ſi rem hanc a capite arceſſere, & unde omnia manant, videre volumus; illud tandem intelligamus oportet, habitum fidei in ordine ad Theologiæ diſciplinam ſe habere, ut habitus intellectus ſe habet ad humanas ſcientias, & facultates. Quemadmodum itaque intellectus noſter in diſcurſu diſciplinarum naturalium, primo cum principiis congreditur, deinde ad reliqua cognoſcenda proficiſcitur, quæ videlicet a principiis poſitis derivantur: ſic in cognitione ſupernaturalium rerum quædam ſunt principia ſupernaturalia, ex quorum fide fidelis animus ad cætera inveſtiganda procedit. Accedentem (inquit) ad Deum oportet credere quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit; & iterum, Cum deberetis magiſtri eſſe propter tempus, rurſum indigetis, ut doceamini, quæ ſint elementa exordii ſermonum Dei; & ſtatim docet, quænam ſint ejuſmodi elementa, inquiens, Intermittentes inchoationis Chriſti ſermonem ad perfectiora feramur, non rurſum jacientes fundamentum pœnitentiæ, fidei ad Deum, baptiſmatum doctrinæ, impoſitionis quoque manuum, reſurrectionis mortuorum, & judicii æterni. Quibus rebus expoſitis, facile (ut opinor) intelligi poteſt, vera eſſe, quæ paullo ante ſunt dicta, hoc eſt, oportere humana quædam & exteriora adminicula interve-

Ad Hebr. 11.

Ad Hebr. 5.

Ad Hebr. 6.

nire ad credendum; nec tamen ea eſſe idonea per ſe, nec fidei noſtræ reſolutionem in ejuſmodi fieri, ſed in interiorem cauſam divinam, quæ excitet, & moveat, ut credamus. In aſſenſum ſiquidem principiorum Geometriæ, vel Arithmeticæ multa veniunt quaſi præambula & antecedentia, ut cognitio ſenſitiva, explicatio, & ſuaſio præceptoris, qui eadem principia non utcumque proponit, ſed explicat etiam vel per exempla ſenſibus manifeſta, vel per effecta notiſſima. At ratio aſſentiendi formalis non eſt quicquam illorum, ſed ſunt illa quaſi determinationes, & veluti conditiones, ſine quibus ejuſmodi principia a diſcipulo non intelligerentur. Ratio autem formalis lumen naturale eſt exiſtens, quo videlicet evidens ille aſſenſus efficitur, ut & lumen hoc exterius ratio formalis eſt, quæ colores efficit evidentes. In hunc ergo modum, proponere credenda, ſuadere, miracula facere, determinant quidem intellectum, ut credat, quaſi conditiones, ſine quibus vix unquam intellectus determinatur; at ratio formalis aſſentiendi lumen fidei eſt, quod Deus infundit credenti.

Jam ſi hæc, quæ diximus, ſacris literis accommodaveris, invenies profecto, ea eſſe uſque adeo conſentanea, ut obtinere a quovis adverſario debeamus. Huc enim pertinet illud Joannis 4. Jam non propter tuam loquelam credimus; ipſi enim audivimus, & ſcimus, quia hic eſt vere Salvator mundi: ut illa alia prætereamus, quæ retro ſunt nobis commemorata. Nam quarto argumento refellendo ſatis ſuperque dictum eſt: unde tamen tria poſtrema argumenta facillime diluantur. Quamvis enim, reſpectu unius aut alterius hominis ſacras videlicet literas rejicientis, prior ſit Eccleſiæ auctoritas, quoniam jure probamus illi hanc eſſe epiſtolam Pauli, illam Jacobi, per Eccleſiæ auctoritatem; non tamen inde colligitur, quod abſolute Eccleſiæ auctoritas ſit ratio credendi formalis: quomodo ſi neganti principia philoſophiæ naturalis ex effectis notiſſimis nitamur ea ſuadere; non quærimus cauſam, a qua principia philoſophiæ pendeant, ſed argumentum aliquod vel indicium certum ejus rei, quæ in controverſiam venit. Ac fere in omnibus diſciplinis contingit, ut

Reſpon. ad rationes argumentis ſubjectas.

ad-

ſ' erſus ignorantem cauſam utamur effectu; & adverſus negantem effectum utamur cauſa, propter utriuſque mutuam connexionem. Atque id quidem copioſe variis multarum diſciplinarum exemplis monſtrare poſſem, ſed, quæ perſpicua ſunt, longa eſſe non debent. Adhibebimus ergo exemplum unicum generis ejus, quod & facile intellectu ſit, & poſitum in una re transferri per multas poſſit. Terram interjici inter Solem & Lunam, ex Lunæ defectu ſuadet Aſtrologus, nec affert tamen genus argumentationis ineptum. Præclare enim eſt hoc uſurpatum a doctiſſimis, quorum auctoritate non uterer, ſi mihi apud aliquot agreſtes habenda eſſet oratio. Cum vero ad eos ſcribam, quibus hæc inaudita non ſunt, cur ego ſimulem, me, ſi quid in his ſtudiis operæ poſuerim, perdidiſſe? Uſurpatum eſt igitur ab eruditiſſimis viris quoddam argumentandi genus, quod a poſteriori juniores vocant, Ariſtoteles juxta veterem interpretum demonſtrationem quia eſt, nos ab effectis vocamus. Quæ quoniam ſuis ſæpe cauſis notiora ſunt, ad eas commonſtrandas identidem inferuntur; nec illico tamen effecta hæc cauſarum ſuarum formales rationes erunt. Non enim, ut in eodem verſemur, ſi terram interjici ex Lunæ defectu ſuademus, idcirco defectus ipſe ratio eſt interjectionis formalis: quin e contrario, ſi rerum natura ſpectetur, ipſa terræ interjectio ratio eſt formalis, cur Luna defectum patiatur; quod igitur in cæteris artibus, idem quoque in Theologia contingit, ut rerum ordo interdum humani ingenii cauſa permutetur. ita fit, ut contra negantes novum Teſtamentum aptiſſime argumentemur ex veteri, atque e diverſo contra negantes vetus ex novo. Etenim ab his, quæ notiora ſunt nobis, ad ea, quæ minus nota ſunt, quodam quaſi naturæ ductu homines ferri non ſolum Philoſophus auctor eſt, ſed nullo etiam philoſopho auctore experimur. Quamobrem Judæo, cui vetus Teſtamentum certius eſt, novum ex veteri ſuademus. Habemus, inquit, firmiorem propheticum ſermonem: cui bene facitis attendentes quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris. Et Actor. 17. Ii qui cum aviditate verbum Pauli ſuſceperant, ſcrutabantur quotidie ſcriptu-

2. Pet. 1.

ras, an hæc ita ſe haberent. Contra vero oportet, ut adverſus eum, qui novum Teſtamentum recipit, ac rejicit vetus, ex novo veteris auctoritatem colligamus. Ad eundem quoque modum auctoritas Eccleſiæ cum ſacrarum literarum auctoritate connexa eſt, & per legem connexorum utramque in alterius probationem ſumimus. At ſi generaliter quæratur, unde fideli conſtet, ea, quæ fide tenet, eſſe a Deo revelata, non poterit Eccleſiæ auctoritatem inducere, quia unum de revelatis eſt, Eccleſiam errare non poſſe, ut 1. ad Tim. 3. cap. habetur. Nec verus catholicus, quod nonnulli fingunt, aſſentitur huic, Eccleſia eſt verax, ſolum per conjecturas humanas, quibus acquiſita fides innititur: ad quem modum & Saraceni ſuis præceptoribus, & Judæi ſuis Rabbinis, & Gentes ſuis Philoſophis, & omnes denique ſuis majoribus inhærent. Non ſic (inquam) Chriſtiani; ſed per interius lumen infuſum a Spiritu Sancto: quo firmiſſime atque certiſſime moventur ad credendum, Eccleſiam Chriſtianam errare non poſſe; Saracenorum, Judæorum, Paganorum, errare poſſe. Deinde reſponderi poteſt, quod, etiamſi in univerſum opus eſſet, ut Eccleſia ea, quæ ſunt credenda, proponeret, non tamen proinde colligeretur, ultimam fidei reſolutionem in Eccleſiæ auctoritatem fieri. Non eſt enim Eccleſiæ auctoritas ratio per ſe movens ad credendum, ſed cauſa ſine qua non crederemus. Quippe ut nos credamus juxta præſcriptam a Paulo legem, oportet, ut illa, quæ credere debemus, nobis per hominem proponantur. Providit autem Deus, ut Eccleſia eſſet, quæ certo ac firmo judicio ea, quæ vere nobis ſunt credenda, proponeret. Proponit enim Eccleſia (ut rem exempli cauſa illuſtremus) Euangelium Matthæi eſſe a Deo revelatum; nec mihi proponere niſi verum poteſt. Ego igitur non credo, Euangeliſtam dicere verum, quia Eccleſia eum dicat verum dicere, ſed quia Deus revelavit. Et tamen Eccleſia proponens eſt cauſa, ſine qua ego non admitterem illud Euangelium eſſe Matthæi. Spiritu itaque ſancto Eccleſiam afflatam certo credo, non ut veritatem, auctoritatemve libris canonicis tribuat, ſed ut doceat, illos, non alios eſſe canonicos. Nec ſi nobis aditum præbet ad hujuſmodi ſacros libros cognoſ-

gnoſcendos, protinus ibi acquieſcendum eſt; ſed ultra oportet progredi, & ſolida Dei veritate niti. Qua ex re intelligitur, quid ſibi voluerit Auguſtinus, cum ait, Euangelio non crederem, niſi me Eccleſiæ moveret auctoritas; & rurſum, Per catholicos Euangelio credideram. Videlicet negotium Auguſt. erat cum Manichæis, qui abſque controverſia ſuo cuidam Euangelio credi volebant, & Manichæo fidem aſtruere. Rogat igitur Auguſt., ecquid facturi ſint, ſi in hominem incidant, qui ne Euangelio quidem credat; quoque genere perſuaſionis ſint eum in ſuam ſententiam adducturi. Certe ſe affirmat non aliter potuiſſe adduci, ut Euangelium amplecteretur, quam Eccleſiæ auctoritate victum. Non itaque docet fundatam eſſe Euangelii fidem in Eccleſiæ auctoritate, verum ſimpliciter nullam eſſe certam viam, qua, ſive infideles, ſive in fide novitii, ad ſacros libros ingrediantur, niſi Eccleſiæ catholicæ unum eundemque conſenſum. Id quod ejuſdem epiſtolæ cap. 4. & in libro de utilit. cred. ad Honorat. ſatis ipſe explicavit. Certum itaque argumentum in controverſia de unoquolibet libro ſacro ex Eccleſiæ auctoritate ſumitur, idque Auguſt. tradit; ſed non ad hanc, ſed ad divinam auctoritatem fides librorum divinorum referenda eſt.

Reſpon. ad 5. Nec poſt hæc in poſtremis illis tribus argumentis eluendis lectorem amplius morari volumus, ſed ad ea, quæ in medio relicta ſunt, explicanda properare. Teſtimonium igitur ex Deuteron. illud, quo deinceps adverſarii utuntur, pro eis nihil omnino facit. Quemadmodum enim, cum Dominus fideles monuit, ut a lupis attenderent, eoſque ceu arbores non ex foliis, ſed ex fructibus internoſcerent; non ſtatim excluditur nec canum fida cuſtodia, & ad diſcernendum lupos naturæ mira ſagacitas, nec paſtorum vigilans cura, & diligens omnium providentia (nam ſi iſthæc deſunt, ipſæ per ſe oves ſibi cavere non poſſent, quamlibet ſignum a Chriſto habeant, unde lupi internoſcantur) ſic Moſes diſcernendis prophetis falſis per rerum quidem eventa populum inſtituit, ſed non proinde tamen ſacerdotum in his judicium negligit, ad quos ſcilicet cauſas omnes dubias ipſe idem paullo ante referri juſſerat. Sæpe autem uſu venire poterat, ut difficile eſſet & ambiguum de propheta quopiam judicium, & variæ, ut fit, diſcrepanteſque ſententiæ.

Teſtimonium vero, quod affertur ex Joanne, quoniam ſimile eſt, ſimili quoque ratione convellitur. Aliud vero ex prima ad Corinthios epiſt. non ita facile refelli poteſt; ſed id conſtat, verba Pauli mirifice a Lutheranis torqueri. Nam ſi ſpiritualis homo, id eſt, in quo eſt ſpiritus Dei (ſic enim illi interpretantur) judicat in univerſum omnia; quomodo Eliſæus, Anima, inquit, ejus in amaritudine eſt, & Dominus celavit a me? 4. Reg. 4. Quomodo Job, cum multa ſe ignorare argumentis certis cognoviſſet, ignorationem ſuam fatetur, inquiens, Inſipienter locutus ſum, & quæ ultra modum excedunt ſcientiam meam? Job 38. 39. 40. 41. 42. Quomodo Apoſtoli non intelligebant, quæ dicebantur? Lucæ 18. Quomodo Petrus & Joannes nondum ſciebant ſcripturam? Joan. 20. Quomodo aperuit ſcripturas diſcipulis ſuis Chriſtus, quæ illis antea erant clauſæ? Luc. 24. Quomodo Petrus non judicavit ſimulationem ſuam eſſe Euangelio contrariam? Quomodo rurſus idem, Abſit, Domine, inquit, quia nunquam manducavi omne commune & immundum? Hæſitavit enim intra ſe, quidnam eſſet viſio, quam viderat. Act. 10. Expediant mihi ſi poſſunt Lutherani, cur Eunuchus, in quo ſine dubio ſpiritus Dei erat, locum Eſaiæ ſine externo doctore expedire non poterat. Act. 8. & Explicent & id quoque, quamobrem fideles, qui erant ex circumciſione, diſceptabant adverſus Petrum, quod ad Cornelium acceſſiſſet, ſi omnia viri juſti dijudicare poſſunt. Exponant item, id quod paullo ante in hac cauſa retulimus, quidnam Antiochenis impedimento fuit, ut non diſcernerent doctrinam Pauli veram eſſe, aliorum vero falſam; ſed in ſenatum Hieroſolymitanum retulerunt, ut ſeniorum, Apoſtolorumque concilio illa quæſtio dijudicaretur. Adderem e ſacris libris hujuſcemodi non pauca, niſi in promptu eſſent; & ea etiam, quæ poſuimus, ſatis ſunt ad evincendam cauſam. Paulus itaque non vult quemvis hominem juſtum poſſe de omnibus judicare. Erant enim inter Corinthios ipſos parvuli quidam & imperfecti, quibus etſi ſpiritus ad juſtitiam

Reſpon. ad 6. & 7.

tiam non deerat, deerat tamen ad ea discernenda mysteria, quæ Apostolus perfectis communicabat. Non potui, inquit, vobis loqui quasi spiritualibus; tanquam parvulis in Christo lac potum vobis dedi, &c. Per viros igitur spirituales, perfectos intelligit, inter quos sapientiam ipse loquebatur, qui similes Paulo spiritum Apostolicum acceperant, ut scirent, quæ ipsis donata essent, quæ loquebantur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, qui breviter sensum Christi peculiari spiritus dono possidebant. Sed ne ii quidem simpliciter omnia dijudicabant, nisi velimus eos per spiritum & Geometras, & Physicos, & Astrologos fuisse. Atque nec spiritualia universa cognoscebant. Nam quædam sibi spiritus reservavit, quædam privatim uni, alia alii revelavit. Est ergo distributio accommoda, ut ibi, ille docebit vos omnem veritatem: & ibi etiam, Unctio docet vos de omnibus. Spirituales igitur & Apostolici viri omnia discernunt, hoc est, supernaturalia & naturalia, spiritualia & corporalia, non singula, sed ea omnia, quæ ad salutem fuerint necessaria. Quibus rebus intellectis, nihil est opus respondere ad alterum ejusdem epistolæ testimonium. Altero prima ratio hoc modo eluditur. Non decet veros graveſque Theologos verborum ambiguitate ludere. Non itaque hoc loco Judicium usurpamus pro ejus sententia, qui re ipsa, quam judicat, superior est. Alioqui, si ea semper esset vocis hujus significatio, cum juxta Paulum prophetæ duo aut tres loquuntur, & cæteri dijudicant, oporteret hos, qui judicium ferunt, & prophetis, & prophetia esse superiores. Asserimus ergo Ecclesiam de scripturis earumque sensu judicare, id est, discernere humanam a divina, verum a falso. Atque Ecclesia sine usurpata auctoritate, quemadmodum ante constituimus, hanc habet a Christo facultatem. Spiritus, inquit, meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore seminis tui usque in sempiternum. De qua re quoniam alio loco sumus fuse disputaturi, nihil est nunc præterea dicendum. Rationes autem, quæ sequuntur, omnes jam sunt in quarti argumenti responsione confutatæ. Pergamus itaque ad reliquas controversias, & institutum ordinem persequamur.

CAPUT IX.

Ostendit, illos libros, de quibus erat controversia, habendos esse sine dubio pro canonicis.

IN secunda hujus controversiæ parte polliciti sumus, nos quidem ostensuros, quatuordecim illos libros, qui in dubium sunt vocati, canonicos esse. Id ut fiat quam brevissime, sit prima concluſio.

1. Concluſ. Baruch a canone sanctarum scripturarum eximere, non solum temerarium sed etiam erroneum est. Erroneum vero hic appello (quoniam varia & ambigua est hujus nominis significatio) id, quod hæresi proximum, hæresim non audeo vocare.

Hæc primum patet ex concilio Florentino sub Eugenio IV. in Decreto super unione Jacobinorum & Armeniorum, ubi Baruch inter Prophetas & sacros auctores annumeratur.

Deinde Synodus Tridentina sub Paulo III. aperte librum Baruch in canonicis censet. Erroneum igitur est, illum a canonicis excludere. nam & Eusebius libro de demon. Euangel. cap. 19. Prophetiam Baruch divinam esse non dubitat affirmare; affirmat quoque idem Clemens Alexand. lib. 2. pædag. cap. 3.

Denique in vigilia Pentecostes, nomine prophetæ, toti populo Christiano per omnes ecclesias legitur. Qua in re si ecclesiæ Christi fallerentur, pernicioſissime fallerentur. Quid ita? Nempe simul atque populus intelligeret, se in re ejusmodi a sacerdotibus ludificari, nullam deinceps certam fidem haberet aut prophetis, aut etiam euangelia proponentibus, ut qui in simili causa atque negotio jam & essent falsi, & fefelliſſent. Quod si hic plebis Christianæ fides vacillat & claudicat; certe ego non video, quo alio in loco possit firma consistere. Eorum autem, qui volunt plebem rudem non a Sacerdotum auctoritate pendere, sed per seipsam exquirere, an liber, qui legitur, canonicus sit, Jampridem explosa sententia est.

Fateamur ergo, ne in ecclesiæ doctrina graviter erremus, librum Baruch, quem illa nomine prophetæ a multis annorum centuriis legit, inter canonicos esse censendum. Nec enim viro cuiquam pio persuaderi potest, Deum pas-

passurum fuisse, ut populus Christianus tot seculis in re adeo gravi deluderetur.

2. Concl. Secunda conclusio. Tobiam, Judith, Sapientiam, Ecclesiasticum, duosque Machabæorum libros a canone rejicere, multo magis erroneum est, ne dicam hæreticum. Augustinus in primis hos etiam sex inter alios canonicos enumerat, lib. 2. de doctr. Christian. c. 5. ubi divinarum scripturarum catalogum intexuit, ex communi Ecclesiæ procul dubio sententia.

Isidorus quoque 6. etymolog. cap. 1. de his libris loquens ait, quod, licet Hebræi intra suum canonem non recipiant, sed ecclesia Christiana inter divinos honorat & prædicat libros.

Hanc præterea conclusionem definit Innocentius I. in epist. ad Exuperium Tolosanum Episcop. cap. ultimo, quo loco sanctarum Scripturarum libros inseruit.

Gelasius etiam Papa cum concilio 70. Episcoporum id decrevit, asseruitque, hos quoque libros sanctam & catholicam Romanam ecclesiam in ordine veteris testamenti suscipere ac venerari.

Hanc eandem conclusionem docet Concilium tertium Carthaginense. Quod tametsi provinciale fuit, confirmatum est tamen & a Leone IV. 20. distin. cap. de libellis, & a Synodo in Trullo celebrata. Nec movere nos debet, quod Trullana illa synodus concilium Carthaginense probasse legitur, non concilia; quoniam apud Græcos Carthaginense unicum est, quod Græcum vocatur, in cujus 24. c. hæc habetur sacrorum librorum annumeratio. Tametsi Patres Trullanæ synodi non Concilium Carthaginense probent numero singulari, ut Gratianus accepit, sed canones editos in nova Carthagine.

Postremo. Hanc eandem conclusionem habes apud duo Concilia jam citata, & Florentinum sub Eugenio IV. & Tridentinum sub Paulo III.

3. Concl. Tertia conclusio. Hæreticum est, epistolam ad Hebræos inter canonicas non reponere. Primo, quoniam adversatur definitioni omnium Pontificum & Conciliorum sacros libros annumerantium, ut Innocentii I. atque Gelasii, Concilii tertii Carthaginensis, Florentini insuper ac Tridentini, denique Laodicensis; quod utique Concilium manifeste confirmatum est a synodo Trullana.

Cap. 59. Cap. 2. 16. dist. in. C. quoniam.

Deinde probatur hæc conclusio, quoniam epistola ad Hebræos recepta est in concilio Niceno, ut auctor est D. Thom. in commentariis super eandem. Rem vero adeo gravem vir S. non astrueret, nisi compertum habuisset.

Præterea manifeste id ostenditur ex Concilio Ephesino, cujus verba sunt, Pontificem & Apostolum confessionis nostræ factum esse Christum divina scriptura commemorat; Si quis ergo Pontificem & Apostolum nostrum negat esse factum ipsum Dei verbum, anathema sit. Hactenus concilium. Id autem non alio loco, nisi in epistola ad Hebræos Apostolus dixit. Divina igitur scriptura est: ex cujus etiam solius auctoritate efficax argumentum trahitur ad hæresim revincendam. *Cap. 10.*

Quod si post tam præclara & summorum Pontificum & Conciliorum testimonia sanctos auctores in hujus sententiæ confirmationem citare voluero, vereor, ne mihi illud objiciatur, quod asferam in re non dubia testes minime necessarios. Atqui non est leve argumentum, quod ex communi omnium sanctorum consensione ducitur. Atque ut Græcos scriptores præteream, quorum omnium (ut Hieronymus ad Dardanum ait) manet ad unum firma consensio; utque Latinos omittam reliquos, præter unum Hieronymum (de quo, quid sentiat, postea differemus) D. Augustinus constantissime ubique tenet, hanc epistolam esse canonicam. Nam in lib. 2. de doctrina Christiana in canonem sanctarum scripturarum refert; & tertio de Trinit. ita solidam credit hujus epistolæ auctoritatem, ut ab ea (sicut ne ab aliis quidem divinis scripturis) aberrare non liceat. Cumque post Augustini tempora omnes sancti, omnes Theologi, omnes catholici pro canonica eam epistolam habuerint, quid est, quod Juniores isti in meridianam lucem tenebras inferre conentur? Nisi volunt universam Ecclesiam abhinc mille annos in summo errore, inque magna hujus quæstionis ignoratione versatam: cujus videlicet usu cunctis gentibus nomine Apostoli hæc epistola legitur. *Cap. 8.* *Cap. 11.* *Vide lib. 2. de baptism. cap. 6. 27.*

4. Concl. Quarta conclusio. Hæreticum est, epistolam Jacobi in canonicas non referre. Primo, quoniam Hieronymus in lib. de viris illustribus asserit, hanc (licet aliquando fuerit dubitatum) paulatim tamen procedente tempore

pore meruiſſe auctoritatem. Jam ergo vel D. Hieronymi ætate hanc epiſtolam Eccleſia receperat.

Item quoniam Innocentius, & Gelaſius, Conciliaque omnia, Carthaginenſe, Laodicenſe, Florentinum, Tridentinum eam inter ſacras repoſuerunt. His adde Sanctos antiquos, quos nominatim etiam poſtea commemorabimus, omneſque juniores cum veteribus Theologis ſcholaſticis, breviter omnes Catholicos. Uſu quippe Eccleſiæ legitur ubique gentium pro ſacra & Apoſtolica. Abeat igitur Lutherus, &, relictis graviſſimis teſtimoniis, ſibi ſoli fidem habeat, teſti ſcilicet integro atque incorrupto. Nos autem ſolido fundamento innixi teneamus, illam eſſe canonicam.

Atque, ſi ſuper hoc Eccleſiæ fundamentum ſane ædificare volumus, ſecundam Epiſtolam Petri, duas poſteriores Joannis, & illam aliam Judæ in canonicis numeremus, hujuſque contrarium dogma hæreticum cenſeamus. Cauſæ enim omnino ſubſunt eædem, quas dixi paulo ante.

Prima, quod hujus ſententiæ fuit Hieronymus in Epiſtola ad Paulinum; Auguſtinus 2. de Doctr. Chriſt. cap. 8. Iſidorus 6. lib. Etymologiarum cap. 1. Damaſcenus 4. lib. cap. 18. ne omnes commemorem antiquos: e quibus nullus ex his epiſtolis tanquam divinis teſtimonia non refert.

Altera, quod Innocentius, Gelaſius, Concilium Laodicenum, Carthagineuſe, Florentinum, Tridentinum illas communi conſenſu in Canonicis ſupputant. Id quoniam conſtat inter omnes, fateamur, opus eſt, has eſſe Canonicas.

Poſtrema, quod diverſis anni temporibus has Eccleſia univerſalis nomine Apoſtolorum proponit & legit. Qua in re (ut eundem locum frequentius urgeam) ſi populus a Sacerdotibus ludificaretur, nulla poſtea ratione poſſet adduci, ut ſuis paſtoribus etiam in eandem ſententiam concurrentibus fidem indubitatam haberet. quo malo non aliud gravius in Eccleſiam poſſet invadere.

§. Concl. Quinta concluſio. Librum Apocalypſis a canonicis excipere, hæreticum eſt. Patet in primis, quoniam, D. Hieronymo auctore in lib. de Viris Illuſtribus, & in epiſtola ad Dardanum, & in epiſtola ad Paulinum, & aliis quoque locis, D. quoque Auguſtino referente 2. de Doctr. Chriſti, Eccleſia librum Apocalypſis pro canonico habet.

Item Epiphanius hæreſi 51. quæ fuit Alogorum, tanquam Hæreticos eos refellit, qui Joannis ſive Euangelium, ſive Apocalypſim ſcripturam ſacram eſſe negant. Et Clemens Alexandrinus lib. 2. pædag. c. 12. inter ſcripturas Apocalypſim cenſet. Et Dionyſius libro Eccleſ. Hierarch. cap. 3. Euangeliſtæ Joannis eſſe comprobat. Et Orig. apud Euſebium 6. lib. Eccl. hiſtor. cap. 18. Ipſe quoque idem Euſeb. in Chronicis. Ac Dionyſ. Alex. per Dei ſpiritum ſine dubio Apocalypſim eſſe ſcriptam affirmat, Euſebio auctore 7. lib. Eccl. hiſtor. cap. 23. & Juſtin. mart. apud Euſeb. lib. 4. Eccl. hiſtor. cap. 18. extat locus in dialog. cum Tryphon. Et Irenæus lib. 4. adverſum hæreſes. Et Chryſoſt. Suida referente. Et Damaſ. 4. lib. cap. 18. Nam recentiores prætereo, qui hunc etiam librum ſuis commentariis illuſtrarunt, Bedam, Caſſiod. Rabanum, Rupertum, Richard. a ſancto Victore, & alios bene multos. Quamobrem veriſſime Tertullianus lib. 4. adverſus Marcionem aſtruit, ordinem Epiſcoporum ab Apoſtolis ſuccedentium hunc eundem librum Joanni Euangeliſtæ tribuere. Scriptura igitur ſacra eſt, ſi ordini Epiſcoporum ab Apoſtolis ſuccedentium credimus.

Præterea Innocentius, Gelaſius, Concilium Carthaginenſe, Florentinum, Tridentinum inter libros canonicos habendam eſſe Apocalypſim definierunt.

Præterea Concilium Toletanum quartum, Apocalypſim, inquit, multorum Conciliorum auctoritas, & præſulum Romanorum ſynodica decreta inter divinos libros recipiendam eſſe conſtituerunt: &, quia plurimi ſunt, qui ejus auctoritatem non recipiunt, ſi quis deinceps non receperit, excommunicationis ſententiam habebit. Hactenus Concilium.

Tandem, cum uſu Eccleſiaſtico nomine Joannis Euangeliſtæ, hoc eſt, tanquam ſacra populo legenda proponatur; dubitare non licet, quin ſit canonica. Quibus rebus & apertiſſime expoſitis, & firmiſſime corroboratis ſatis docuiſſe videor, id quod ſecunda quæſtionis hujus parte promiſeram, quatuordecim illos libros veteris ac no-

vi testamenti honore divino cum sacris reliquis afficiendos, habendosque posthac citra controversiam pro canonicis.

CAPUT X.

Continet argumentationes adversitarum contra ea, quæ capite superiori definita sunt.

NUnc tertia pars argumenta subjiciet, quibus permoti esse videntur, qui adversa dogmata temere & inconsulte tenuerunt. Nam, quod Lutherus argumentatur, nullum lib. veteris testamenti a Christiano recipiendum, quia, si accipimus Moysen in uno mandato, oportet Moysen totum accipere, circumcidi, & Sabbatum observare, nihil est cur solicitari debeamus; cum & Tertullianus libris quinque adversus Marcionem, & Augustinus triginta tribus libris contra Faustum Manichæum non hoc solum Lutheri argumentum, sed & multa alia copiose, docteque refutaverint. Præterquamquod multas multorum objectiones dedita etiam opera in hoc libro dissimulamus, partim, quod frivolæ sint & nugatoriæ, (docuit autem prudenter Aristoteles, quolibet stulto proferente contraria, non decere solicitum esse sapientem) partim, quod sint aut curiosæ, aut inutiles; nec in opere, quod ego & gravissimum & utilissimum fore cupio, expectandum est, dum de remo inflexo, & de collo columbæ respondeam.

1. Argu. Primum itaque argumentum primam conclusionem præfinitam labefactare conatur, quod Baruch libellum illum nec Augustinus, nec Damascenus, nec Innocentius, nec Gelasius, nec Concilium Laodicenum, nec Carthaginense in numero librorum canonicorum supputarent. Imo Augustinus, cum totum canonem scripturarum divinarum texere se profiteretur, libellum Baruch in numeratione prætermisit; & Innocentius, cæteris præter hunc unum supputatis, reliquos asserit esse damnandos.

Confirmat autem hujus argumenti vim procemiolum in hunc librum, ubi, quoniam in Hebræo canone non habetur, propter notitiam solum legentium adscribi dicitur. Est autem desumptum ex procemio D. Hieronymi in commentaria Hieremiæ, Ob quam etiam causam, cum Hieronymus reliquos omnes Prophetas suis commentariis illustrasset, in hunc nihil prorsus commentatus est.

2. Argu. Secundum vero argumentum secundam conclusionem infirmare nititur, quod D. Hieronymus in prologo Galeato, qui præmittitur libris Regum, & in epistola ad Chromatium & Heliodorum, quæ Proverbiorum procemium est, sex illos libros veteris testamenti excipit a canone. Quos autem libros rejicit Hieronymus, Ecclesia rejicit, ut c. sancta Romana 15. dist. Gelasius tradit. Non igitur sunt canonici. Confirmatur quoque idem alia argumentatione non levi, Nam Cyprianus in Expositione Symboli eosdem sex libros Patrum auctoritate, a quibus se accepisse ait, a numero sacrorum eximit. Quod idem fecit Melito: qui quidem ad Orientem hujus rei sciscitandæ causa perrexit, ubi scilicet prædicationis nostræ cœpit exordium, cumque diligenter de omnibus exploraverit, omni investigatione comperit, hos libros esse a veteris instrumenti canone rejiciendos, ut auctor est Eusebius 4. Ecclesiasticæ historiæ libro, cap. 26. Origenes etiam in Psalmum primum hos sex libros cum Hebræis a canone rejicit, quod Eusebius refert lib. 6. cap. 18. Sed & idem Eusebius lib. 6. cap. 11. hos libros a sacris videtur eximere. Nec ab hac sententia alienus est Damascenus 4. lib. cap. 18. nec D. Thomas de Ecclesiastico certus est; sed ne D. quidem Augustinus in libro de cura pro mortuis gerenda. Epiphan. quoque in libello de ponderibus & mensuris, libros Sapientiæ & Ecclesiastici a canone rejicit. Eadem autem est ratio de aliis quinque. Non est igitur tam explorata ista conclusio, quam volumus. *1. part. q. 89. art. 8. ad 2.*

Confirmatur deinde hujus argumenti robur, quoniam in Concilio Laodiceno ex veteri testamento ii solum enumerantur, quos Hieronymus numerat, nec ulla prorsus mentio de sex illis habetur. *Cap. ult.*

Confirmatur præterea idem, quoniam a Trullana Synodo probantur & octoginta quinque capita canonum Apostolorum; at capite 84. non numerantur inter canonicos nec Tobias, nec Judith, nec Ecclesiasticus; non ergo sunt canonici. Nam hujusmodi libros Apostoli Ecclesiæ tradiderunt;

nec

nec alios ſacros habemus, quam quos ab ipſis accepimus.

Confirmat autem id poſtremo, quod ſynagoga in fide errare non poterat, (erat ſiquidem eadem tunc Eccleſia, quæ in gentes deinceps propagata eſt; quocirca eodem Divino Spiritu continebatur, eundemque Deum aſſiſtentem & gubernatorem habebat) ſed Hebræi omnes ſex illos libros a canone rejecerunt, ut conſtantiſſime non Hieronymus modo & Joſephus, verum etiam Origenes in primum Pſalmum, & auctores reliqui perhibent: non igitur illi ſex libri ſunt canonici.

Joſeph. li. 1. adv. Appion. ubi quæ volumina apud Hebræos in authoritate habeantur, ſecundum Majorum traditionem docet, ut author eſt Euſeb. li. 3. Hiſt. Evang. c. & 10.

3. Argu.

Tertium autem argumentum contra ambas concluſiones inſiſtit. Si enim eſſet erroneum libros illos veteris inſtrumenti a canone rejicere, profecto viri pii juxta ac docti, poſt Pontificum Conciliorumque definitiones, in damnatum errorem neutiquam incidiſſent. Nec enim veriſimile eſt, ejuſmodi viros latuiſſe, quid de hac re Summi Pontifices, & Concilia præſcripſerint. Conſtat autem plurimos eoſdemque doctiſſimos in contrariam ſententiam iiſſe; qui tamen ſemper in Eccleſia catholici ſunt habiti. Nam gloſſa in prooemium Hieronymi ſuper omnes Divinæ Scripturæ libros, Joannes item Driedonis primo lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus negant, Baruch eſſe canonicum. At Nicolaus Liranus ſuper Eſdram, cap. 1 & ſuper Tobiam, Abulenſis ſuper Matthæum cap. 1. D. Antoninus 3. part. tit. 18. Cajetanus cum aliis locis, tum maxime in fine commentariorum ſuper libros hiſtoricos Veteris Teſtamenti, alios etiam ſex ſacros eſſe inficiantur. Quos omnes ſi daremus a fidei definitione exorbitaſſe, non in ipſos modo, verum in reliquos etiam fideles eſſemus contumelioſi; ut in quibus zelus Chriſti ita obdormierit, ut nullus contra præſcriptos auctores proclamaverit. Quod certe, ut nullum eſſet aliud, ſatis magnum argumentum eſt, cur eos libros non eſſe canonicos confiteamur.

4. Argu.

Porro quartum argumentum peculiare eſt, ut Machabæorum libri e numero canonicorum expungantur. Nam Gelaſius Papa rejecit ſecundum librum, ubi ſupra commemoravimus; D. autem Greg. lib. moral. 19. rejicit ambos; rejicit Euſebius in lib. de Temporibus; & Ricardus lib. 2. exceptionum, cap. 9. & Ocham. 4 parte dialogorum, tractatu primo lib. 3. cap. 26. ac D. Auguſt. contra ſecundam Gaudentii epiſtolam, c. 23. docet, ab Eccleſia quidem eſſe receptos, ſed non certa fide.

Cap. 17.

Nec deeſt hoc loco copia rationum, quibus idem ſuaderi poſſit. Ration. in confirmat.

Prima eſt, quod priori libro dicitur Antiochus illuſtris regnaſſe anno centeſimo trigeſimo ſeptimo regni Græcorum; quem tamen anno centeſimo quinquageſimo tertio regnum tenuiſſe, compertum eſt tum ex annalibus Græcorum, tum ex Euſebio in ſua Chronographia. Item eodem libro & capite abominationem deſolationis, quæ prædicta eſt a Daniele, ad idolum Antiochi detorſit auctor libri ejus; qua in re falſus eſt, ut Cajetanus in cap. Matthæi 24. oſtendit. 4. argu. *Cap. 1.*

Secunda ratio eſt, quod in 1. lib. auctor culpam a lectoribus deprecatur; quod alienum eſt a divina auctoritate. Certe qui ſcripta ſua indigere venia fatetur, is Spiritus ſancti oracula non eſſe clamat, ut etiam Calvinus cap. 9. inſtitutionis argumentatur. *Cap. ult.*

Tertia ratio eſt, quod eodem libro ſtatim a principio in epiſtola, quæ priori loco ponitur, fit mentio de altera, quæ e veſtigio ſubditur; dicitur autem ſcripta anno centeſimo ſexageſimo nono; cum tamen ſcripta fuerit anno centeſimo octogeſimo octavo, quemadmodum in ejuſdem epiſtolæ initio videre licet. *Cap. 1.*

Quarta ratio, quod in ea, quæ ſecundo loco ponitur, cujus videlicet in ſuperioti commemoratio fit, Judas refertur eſſe vivus; qui tamen non ſolum anno centeſimo octogeſimo octavo, verum etiam anno centeſimo ſexageſimo nono jam erat vita functus, ut primo Machabæorum libro cernere eſt. *Cap. 9.*

Quinta ratio, quod eodem libro ſecundo dicitur Antiochus membratim diviſus; at poſtea mors ejus longe diverſa deſcribitur. *Cap. 1.*

Sexta ratio, quod eodem libro ſecundo quædam apocrypha referuntur de Arca Domini, probanturque ea ex deſcriptionibus Hieremiæ; quæ tamen ne per ſomnium quidem Hieremias adumbravit, quin etiam contraria ſcripſiſſe videtur, cap. 3. ſuæ Prophetiæ, inquiens: Non dicent ultra arcam Domini, &c. *Cap. 9.*

Poſtrema ratio, quod utroque libro referuntur Manichæi duces fuiſſe ſe-

per Judam, & Hierusalem; quos tamen de tribu Juda non fuisse, sed de tribu Levi notius est, quam ut a me sit in præsentia confirmandum. Philo siquidem libro 2. de temporibus, ob eam causam, inquit, inimicitias, & simultates ortas id temporis fuisse, quod Machabæi ducatum a Domo David surripuerint: id autem manifeste pugnat cum illa Jacob Prophetia, Non auferetur sceptrum de Juda, nec dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est. Quæ singulæ rationes si non movent, at simul omnes movere possunt, non solum indoctos, sed etiam doctos, ut libros Machabæorum non esse arbitrentur in canone. Atque hæ rationes universæ quarti argumenti appendices sunt, ut secunda conclusio labefactetur.

An Philon. lib. hic sit, incertum est. Euseb. certe lib. Eccles. hist. 2. c. 18. cum indicem librorum Philonis diligentissime scripserit, hujus libelli non meminit, ita a plerisque rejicitur. Gene. 49.

5. Argu. Nam quintum præcipuum argumentum cum conclusionibus quidem non pugnat; rationem tamen eam, quæ a nobis affertur, non satis firmam esse contendit. Nam Concilium Carthaginense & Innocentius numerant quinque libros Salomonis, Proverbia, Ecclesiasten, Cantica, Sapientiam, Ecclesiasticum. At hos duos posteriores non esse Salomonis, inter doctissimos quosque fere convenit; ut Augustinus etiam tradit de civitate Dei 17. lib. cap. 20. Erravit igitur Innocentius, erravit quoque Concilium. Quocirca nolebant quicquam de fide pronuntiare, sed ex opinione loquebantur. Ita nullum aut ex Pontificibus, aut ex Conciliis certum argumentum sumitur ad id, quod volumus, confirmandum.

6. Argu. Sextum etiam argumentum invehitur in eas rationes, quæ duabus istis conclusionibus confirmandis constitutæ sunt. Nam canonicus liber Latine dicitur regularis. Id vero bifariam esse potest. Vel enim regularis intelligitur ad firmandam fidem, vel ad instruendos mores. Ergo licet illi libri a Pontificibus & Conciliis definiantur esse canonici, non cogimur protinus credere, canonicos esse ad fidei dogmata confirmanda, sed sat est, si canonicos posteriori significatione fateamur. Sancti quoque auctores eadem religione testimonia ex quarto libro Esdræ referunt, qua ex his septem, qui a nobis approbantur, ut patet apud Ambrosium, libro de bono mortis, c. 10. & super Lucam, cap. 1. At quartum Esdræ librum, certum est, non esse canonicum. Non igitur ex eo, quod sancti ex hujusmodi libris testimonia tanquam sacra referant, satis ostenditur, eos esse divinos.

7. Argu. Septimum argumentum contra tertiam conclusionem est, quod D. Hieronymus ambigit, an epistola illa ad Hebræos sit canonica; imo asserit, Latinos eam non recipere, ut patet ex lib. de viris illustr. in Cajo, & ex commentariis super Esajam. Eusebius item libro 6. cap. 16. Cajus, inquit, vir disertissimus Pauli Apostoli tredecim esse epistolas asserit, eam, quæ ad Hebræos scripta est, non commemorans, & quæ nunc apud Latinos putatur non esse Pauli Apostoli. Non igitur certum est, eam esse canonicam. Dubitat etiam idem Hieronymus de auctoritate hujus epistolæ in lib. de viris illustribus in Paulo, & in epistola ad Paulinum, & in commentariis Hieremiæ.

Cap. 6. & 8.

Cap. 31.

Ratio. in confirmat. 7. argu. Ac ne omnia ad Divi Hieronymi auctoritatem revocentur, ratio hoc idem ipsa suadet. Prima Lutheri est, in prologis dicentis, Ad Hebræos epistola nec Pauli est, nec ullius Apostoli. Nam durum habet nodum, quod in 6. & in 10. capite simpliciter denegat pœnitentiam peccatoribus post baptismum; & duodecimo cap. ait, Esau non inveniisse pœnitentiæ locum, quanquam cum lacrymis inquisiverit eam. Quod est contra omnia Euangelia, & epistolas Pauli. Hæc Lutherus.

Alteram quoque rationem adjiciunt viri quidam haud mediocriter in Ecclesia catholica celebres, quod si Pauli hæc epist. fuisset, procul dubio ad Hebræos ab Hebræo sermone fuisset Hebraico conscripta. At non esse, multis argumentis suadent, tum quoniam auctor hujus epistolæ, Melchisedech, inquit, interpretatur rex justitiæ, quod si Hebraica lingua diceret, absurdum esset, non aliter ac si dixisset, Melchisedech interpretatur Melchisedech; tum quoniam idem auctor Hebraica testimonia citat, non juxta veritatem Hebraicam, sed juxta translationem septuaginta; non erat igitur Hebræus Hebræa lingua scribens ad Hebræos: tum quoniam epistola Hebraica nusquam gentium reperitur; non est autem probabile, ex omnibus epistolis Apostolicis hanc unam periisse; nam re-

Cap. 8. 9. & 10.

reliquæ in idiomate, quo ab Apoſtolo ſunt ſcriptæ, apud nos ſervantur.

Tertia inſuper ratione ſuadent, auctorem hujus epiſtolæ non fuiſſe Paulum, quoniam ad probandum He-
Cap. 1. bræis, Chriſtum eſſe filium Dei, illo teſtimonio utitur; Ipſe erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem. Quod tamen in germano literæ ſenſu de Salomone intelligitur: ut patet in lib. 2.
Cap. 7. Reg. & in 1. lib. Paralipomenon. De-
Cap. 28. decet autem tantum Apoſtolum in tanta re, idque in principio epiſtolæ, Hebræis pertinacibus loquentem, argumento imbecillo uti.

Cap. 2. Quartam adhuc rationem addunt, quoniam auctor hujus epiſtolæ aſſerit, ſe in doctrina Euangelica ab his, qui Dominum audiere, confirmatum.
Cap. 1. At Paulus ad Galatas clamat, ſe non didiciſſe Euangelium ab homine, ſed ſine homine per revelationem Jeſu Chriſti.

Quintam rurſum apponunt, quod
Cap. 9. hujus epiſtolæ auctor loquens proprie de teſtamento, qua ratione a pacto diſtinguitur, probat vetus quoque Teſtamentum morte ac ſanguine confirmatum, probatque Exodi teſtimo-
Cap. 24. nio, ubi tamen Moyſes non de teſtamento proprie, ſed de pacto loquebatur. Non eſt igitur ille Paulus, ut qui minus apte referat ſacrarum teſtimonia literarum.

Poſtrema ratio eſt, quoniam ejuſ-
Cap. 9. dem epiſtolæ auctor aſtruit, in arca fuiſſe urnam mannæ, virgam Aaron,
Cap. 8. & tabulas; cum tamen tertio libro Reg. expreſſe dicatur, in arca non niſi tabulas fuiſſe. Nec igitur Pauli eſt, nec epiſtola canonica, utpote quæ cum libro canonico evidentiſſime pugnet. Ecce quibus rationibus Eraſmus Roterodamus, & hunc ſecutus Cajetanus tertiam concluſionem moliuntur evertere.

8. Argu. Quartam vero concluſionem infirmare conantur argumentis ejuſmodi.

Salutatio epiſtolæ, quæ Jacobi inſcribitur, nihil Dei, nihil Jeſu Chriſti, nihil gratiæ pacisve ſonat, ſed profano more ſalutem dicit. Non ergo ſapit Apoſtolicum uſum & auctoritatem. Quare non videtur Jacobus auctor ejus epiſtolæ, atque adeo ne alius quidem Apoſtolus. Cujus rei alia conjecturâ eſt apud Euſeb. lib. 2. hiſt. Eccleſ. cap. 23. de hac epiſtola differentem his verbis. Sciendum tamen eſt, quod a nonnullis non recipiatur, nec facile quis antiquorum meminerit ejus. Nam quod Lutherus pingui Minerva argumentatur, hanc epiſtolam nullius Apoſtoli eſſe, quia contra Paulum tribuit operibus juſtificationem, & a viris doctis prorſus contemnendum eſt, & a nobis diſſimulandum, ne de fide, & operibus παράγγυος differamus.

Nonum argumentum adverſus eandem concluſionem intenditur; quod 9. Argu.
ſtylus epiſtolæ ſecundæ, quæ Petro tribuitur, longe alius ſit ab ſtylo primæ, ac proinde non ſint ab eodem auctore conſcriptæ. Certum eſt autem, auctorem primæ fuiſſe Petrum Apoſtolum. Non igitur ſecunda a Petro Apoſtolo ſcripta fuit. Ob hoc enim argumentum de illa ſecunda epiſtola in epiſtola ad Cyprianum Hieronymus dubitat; atque Euſebius libro tertio, cap. 3. de ſecunda Petri multis, inquit, incertum eſt, &c.

Decimum argumentum in eandem 10. Argu.
concluſionem eſt, quod Euſebius libro tertio Eccleſ. hiſtor. eorum ſen- Cap. 25.
tentiæ ſubſcribit, qui aſſerunt, duas poſteriores Joannis epiſtolas non eſſe Euangeliſtæ, ſed cujuſdam Joannis cognomento presbyteri; unde & ſalutatio harum epiſtolarum hujuſmodi eſt, Senior Cajo, Senior Electæ. Eſt autem idem ſenior, qui presbyter. Sed etiam Hieronymum in hanc Euſebii opinionem liquet deſcendiſſe, in libro de viris illuſtribus, cum & Joannis Euangeliſtæ, & Papiæ vitam operaque texeret.

Undecimum eandem item conclu- 11. Argu.
ſionem labefactare contendit; quod epiſtola Judæ teſtimonium refert ex libro Enoch apocrypho. Quamobrem multi eam merito rejecerunt. Nam
Cap. 25. pleroſque rejeciſſe Hieronymus auctor eſt; Euſebius item 3. Eccleſiaſt. hiſt. lib.

Poſtremum argumentum contra quin- 12. Argu.
tam concluſionem multis conjecturis nititur, quas omnes congeſſit Eraſmus in annotationibus in Apocalypſim. Igitur quantum complector animo, novem cauſas reperit, cur Apocalypſis Cap. 39.
non eſſe Joannis Apoſtoli & Euange- Euſeb. lib. 7.
liſtæ videatur; unam, quod Euſebius cap. 23.
libro 3. hiſt. Eccleſ. aſſerit, Apocalypſim non eſſe Joannis Euangeliſtæ: alteram, quod Dionyſius Alexan-

drinus, gravis imprimis auctor, & qui candidissime de hoc libro judicavit, suspicatur opus ab alio quopiam Joanne conscriptum: tertiam, quod Dorotheus Tyri Episcopus ac martyr prodidit, Joannem Euangelium suum scripsisse in insula Pathmo, de Apocalypsi autem nullam omnino facit mentionem: quartam, quod Cajus, vir sane orthodoxus, aperte negat, Apocalypsim esse Joannis Euangelistæ, apud Eusebium libro septimo, capite vigesimo primo: quintam, quod Anastasius in suo catalogo, ubi sine controversia de hujuscemodi rebus accuratissime disputavit, non audet affirmare, hoc opus esse Joannis Euangelistæ: sextam, quod Joannes Euangelista nomen suum per modestiam in Euangelio tacet, auctor vero Apocalypseos suum contra nomen frequenter inculcat: septimam, quod Græci hunc librum non receperunt, ut auctor est Hieron. ad Dardanum; imo multi eruditissimi viri totum librum ceu fictum insectati sunt, quasi nihil haberet Apostolicæ gravitatis, nec in sententiis quicquam esset, quod Apostolica majestate dignum videretur: octavam, quod stylus Evangelii & hujus libri magnopere discrepant: nonam, quod in Græcis codicibus non erat titulus Joannis Euangelistæ, sed Joannis Theologi, qui alias Presbyter cognominatus est. His conjecturis Erasmus utitur, ut hunc librum Joanni Euangelistæ adimat. At Lutherus nec Apostolicum, nec Propheticum existimat, quod beatos dicat eos, qui servant, quæ in ea scripta sunt, cum tamen nemo sciat, an felix sit an non sit; & præterea cum humana intelligentia scripturam illam penitus non assequatur: tantumdem (inquit) est, ac si eam non haberemus. Quippe divini libri, quoniam ad populi utilitatem accommodantur, ab humana intelligentia non sunt prorsus remoti. En argumenta, quibus fidei veritas impugnari quidem ab hominibus potest, vinci certe, aut superari non potest. Quod parte hujus quæstionis ultima palam fiet; ubi eorum argumentorum quantum quodque valeat, quantumque idoneum sit unumquodque, videbimus.

Vide etiam eundem l. 3. c. 25.

CAPUT XI.

Ubi confutantur argumenta capite nunc proximo posita.

NOn ego catholica dogmata crassis istorum circumfunderem tenebris, nisi lumen possem accendere, quo quasi sole ex oriente fugarentur. Alioqui in hæreticorum argumentationibus recitandis digitos ad fontes solum intendere, ne videlicet lutulentæ illorum aquæ in nostra scripta deriventur, consilium est amicorum quidem, sed (nisi me fallit amor) timentium, ubi non est timor. Existimarent namque imperiti, argumenta esse majora, quam ut a nobis refelli possent, si aut summatim & breviter perstringeremus, aut certe omnino dissimularemus. Mucronem itaque adversariorum ipsi, qui acuimus, retundemus.

Nam ad primum argumentum tametsi respondere possumus, non omnes libros canonicos esse simul ab universa Ecclesia receptos, quo fieri potuisse, ut quem priora Concilia minime recepissent, eum posteriora confirmarent; respondemus tamen (idque verius) Baruch prophetiam tanquam partem quandam Hieremiæ fuisse a veteribus computatam. Quod (ne nostrum videatur esse commentum) testimoniis antiquitatis roborandum est. Augustinus, in primis tradit hoc 18. de civit. Dei lib. hæc in verba, Prophetans autem de Christo Hieremias, Hic Deus meus (inquit) & non æstimabitur alter ad eum: Posthac in terris visus est, & cum hominibus conversatus est. Atque e vestigio Augustinus, hoc testimonium, ait, quidam non Hieremiæ, sed Baruch scribæ ejus attribuunt: sed Hieremiæ celebratius habetur. Et auctor lib. qu. vet. & nov. testam. qu. 102. sive Augustinus, sive quicunque tandem alius is fuerit, Cassiod. etiam in Psalm. 81. Chrysostomus quoque idem testimonium nomine Hieremiæ citat, in homil. quadam de Trinitate. Sexta etiam Synodus sess. 8. refert ex ejusdem Chrysost. altera homilia, cujus initium est, Profundam sectionem, nomine Hieremiæ illud idem testimonium. Clemens item Alex. lib. 1. pædag. cap. 10. illud, Audi Israel mandata vitæ, &c. quod

Respond. ad 1.

Cap. 33. Baruch. 3.

Ba-

Baruch 3. nos habemus, Hieremiæ aſſignavit: & l. 2. c. 3. referens illud, Ubi ſunt, &c. divinam ſcripturam vocat. Et Baſil. 4. lib. contra Eunomium ſuper illud, Ut cognoſcant te ſolum verum Deum. Ambroſius item lib. 1. de pœnitentia, cap. 8. & lib. 3. Exameron, cap. 14. & lib. 1. de fide cap. 2. ex eodem lib. ſub nomine Hieremiæ teſtimonia referunt. His adde Sixtum Papam in epiſt. ſua prima ad omnes Chriſti fideles; Felicem in epiſt. ad Petrum Epiſcopum Antiochenum in 5. Synodo condemnatum; Pelagium denique in epiſtola ad Vigilium. Ecce qui libellus Baruch nomine nunc legitur, eum olim antiqui Hieremiæ tribuebant: eſſetque difficile credere, niſi teſtes hujus rei certiſſimos haberemus, quorum auctoritate primum illud argumentum difficulter quidem, ſed abunde tamen eluſimus.

Ad confirmationem autem facilius reſponderi poteſt. Fateor enim tempore D. Hieronymi, quod nunc tenemus, id non fuiſſe adeo certum. Sed quemadmodum ante tempora Hieronymi, licet quidam aſſeruerint epiſt. Jacobi ab alio ſub nomine ejus editam, tamen paulatim (ut idem ait) procedente tempore, obtinuit auctoritatem; & epiſtola Judæ, quam a pleriſque Hieronymus aſtruit fuiſſe rejectam, auctoritatem uſu meruit: ita & liber iſte Baruch, quamquam olim a quibuſdam non fuerit receptus, modo tamen dignus eſt habitus, qui ab Eccleſia & Conciliis univerſalibus reciperetur.

Reſpon. ad 2.

Secundum quoque argumentum facile diluitur. Nec enim verum eſt, in libris canonicis decernendis Eccleſiæ regulam eſſe Hieronymum, quod Cajetanus perperam, ne dicam perniciose exiſtimavit. Hieron. quippe (ut Joan. Cochlæus vere dixit) in enumeratione canonicorum librorum veteris Teſtamenti Joſephum ſecutus eſt; qui in 1. lib. adverſus Appionem ex majorum ſuorum traditione, ut inquit, 22. libros enumerat. Auctor eſt Euſeb. lib. 3. c. 9. & 10. At Auguſt. non Judæos, ſed Chriſtianos in ea re ſequitur, & recte hic quidem. Nam Eccleſia gentium columna eſt, & firmamentum veritatis. Probatur vero a Gelaſio ſententia Hieronymi non in canone ſanctarum ſcripturarum conſtituendo, ſed in his auctoribus condemnandis, quos Hieronymus zelo Dei & fidei religione reprehendit. Atque ad ſecundum argumentum hæc ſatis dicta ſint.

In prine. ep. ad Heb. & in reſp. ad 16. artic. Pariſiis damnatos, ar. 4. in prologo Galeato Hiſt. Eccleſ.

Nam ad primam ejus confirmationem reſpondeo (id quod doctiores fere credunt) librum illum non eſſe Cypriani, ſed Ruffini. Certe D. Cyprianus in epiſtola ad Rogatianum, Eccleſiaſticum, & in libro de habitu virginum, Sapientiam, ut divinos libros citat. quod vero Ruffinus aſſerit, ex patrum traditione eos libros a canone rejiciendos (pace lectoris dictum ſit) patrum traditiones ignoravit. Tertium namque Carthaginenſe concilium, quod hos inter canonicos numeravit, dicit ſe a patribus accepiſſe; & Auguſt. lib. 1. de prædeſt. Sanctorum, proximos Apoſtolorum affirmat librum Sapientiæ tanquam divinum citaviſſe; atque Dionyſius ex eodem libro magno præfationis honore teſtimonium allegat, inquiens, In Primis ſcripturarum inſtitutionibus quendam de divina ſapientia dixiſſe comperies, Amator factus ſum formæ illius. Quid omnes commemorem? Hieronymus in primum caput Hieremiæ, ut librum prophetæ citat; Ambroſius autem 1. lib. de fide; Gregor. 18. moralium, & concil. Sardicenſe in epiſtola ad omnes Epiſcopos, ut divinum librum Sapientiæ referunt; Concilium demum Toletanum undecimum in confeſſione fidei ſanctam eſſe ſcripturam aſſeverat.

4. cap. de divin. nom.

Cap. 4.

Cap. 1.

Quid Eccleſiaſticum? Ut divinum citat Clemens Alexand. 7. lib. Strom. Ambroſ. ſerm. 31. & lib. 4. de fide; Evariſtus Papa in epiſtola prima ad Epiſcopos Africanos; Sixtus ſecundus in epiſtola ad Gratum Epiſcopum. Utrumque autem lib. divinam ſcripturam eſſe, tanquam rem certam in fide tradit Epiphanius hæreſi 76. Anomæorum. Non igitur patrum traditione eos libros Ruffinus, ſed ſuo potius ſenſu refutavit. At eo tempore, quo res nondum erat definita. Qua etiam ratione & reliquos excuſamus. Nam quod D. Tho. in eam ſententiam advocatur, id ferendum nullo modo eſt, ut ex 1. parte, q. 1. art. 3. colligere licet, & ex commentariis in quartum caput de divinis nominibus. Sed in illa quæſt. 89. nihil de ſuo dixit; quin ad verbum retulit Auguſtinum;

Cap. 4.

qui tamen quam haberet constantem firmamque sententiam, lib. 2. de doct. Christiana cap. 8. & l. 17. de Civitate Dei, c. 8. & ad Horosium contra Priscillianistas, cap. 11. imo eo ipso libro de cura pro mortuis gerenda, c. 17. manifeste declaravit.

Secunda autem confirmatio, quæ ab auctoritate concilii Laodiceni sumitur, imbecilla est. Non enim concilium negat esse canonicos, licet inter canonicos noluerit annumerare; quod nondum ea res satis erat explorata. Videlicet (quod sæpe jam diximus) non omnes simul libri canonici ab Ecclesia sunt communi consensu recepti.

Ad tertiam vero confirmationem (quoniam nihil in præsentia de auctoritate canonum, qui dicuntur Apostolorum, disputare volumus; nam hæc quæstio ab ea, quæ nunc in manibus est, seperatur) dupliciter respondemus. Prius, ne quis ejusmodi argumento nos velit urgere, intelligat eodem cap. 84. tres Machabæorum libros inter canonicos supputari. Quod si Apostolorum hos octoginta quinq; canones recipere cogimur; respondeant hic ipsi nobis, qui Machabæorum lib. rejiciunt: sin autem (ne confiteantur, hos esse canonicos) testimonium hujus capituli contemnunt, jam profecto non est, cur pondere illius nos velint obruere. Sed hanc disputationem (ut diximus) in aliud tempus reservantes, quod ad præsentem locum satis est, alteram responsionem subjicimus: Clementem, qui eos canones dispersos in unum volumen congregasse dicitur, non omnes libros canonicos collegisse, quos Apostoli verbo tenus Ecclesiæ tradiderunt. Non enim aliunde vel Concilia, vel Patres Apostolorum proximi, hos esse sacros, quam ab Apostolis didicerunt. Ait tamen Iren. lib. 3. c. 3. referturque ab Euseb. lib. 5. cap. 6. Clementem, quoniam cum Apostolis vitam semper egerit, atque ab Apostolis institutus fuerit, recentem gessisse traditionis eorum memoriam, & eorum formam semper in oculis habuisse. Ita si hæc responsio non placet, detur alia: non omnes illos canones a Clemente editos; sed nonnullos a Græcis adjectos esse.

Ad postremam denique confirmationem, hujusmodi habeto responsum. Ut cum iis liberaliter agamus, donemusque eis, Synagogam in fide errare non posse (quod tamen non perinde, ut de Ecclesia catholica certum est) negamus, hos libros a Synagoga esse rejectos. Aliud est enim non recipere, aliud vero rejicere. Judæi ergo intra suum canonem hos quidem libros publica auctoritate minime receperunt: tametsi nonnulli etiam ex eis divinos, & sacros esse crediderunt. Qua de re vide Cochlæum in libello de canonicæ scripturæ & catholicæ ecclesiæ auctoritate. *Cap. 11.* De secundo igitur argumento hactenus.

Ad tertium autem præcipuum argumentum respondetur, ante id temporis nec rem fuisse tam expeditam, nec Conciliorum lectionem tam assiduam, nec hæreticorum impudentiam tam procacem in libris canonicis vel infirmandis, vel etiam rejiciendis. Quocirca non fuerunt perinde soliciti fideles de hujusmodi quæstione, cujus definitionem sine jactura pietatis poterant ignorare. Quod si argumentum idem contorquere in adversarios volumus, nihil est, quod facilius efficere possimus. Nam (ut ex concilio primo Toletano didicimus) si quis dixerit, vel crediderit, alias scripturas præter eas, quas ecclesia catholica recipit, in auctoritate habendas esse, vel venerandas, anathema est. Cum ergo plerique (quod retro nos ostendimus) hos libros tanquam divinos venerentur, certe, si ecclesia non reciperet, in anathema concilii Toletani pariter omnes incurrerent. Ne igitur hos audaciæ & temeritatis condemnemus, illos potius ignorantia laboraſse concedamus. Imo cum perniciosius ecclesiæ sit libros recipere pro sacris, qui revera non sunt, quam librum rejicere, qui alias vere sacer est (ut D. Thom. prima parte quæst. 68. artic. 1. & de potentia quæst. 4. articul. 1. latius explicat) cum concilium Carthaginense, Florentinum, Tridentinum, Innocentius, Gelasius, ac fere sancti omnes hos libros tanquam sacros Ecclesiæ tradiderint, profecto si ii non essent, pernicioſissime falleremur. De tertio igitur argumento satis dictum est. *Respon. ad 3.*

Ad quartum vero argumentum primo dicitur, quod Gelasius fortasse unius libri nomine ambos complectitur; quod etiam in Esdra non ipse modo fecit, sed & Isidorus, & Hieronymus, qui Esdram interpretatus unicum edidit, sequens Hebræorum *Respon. ad 4.* *9. Etymol. cap. 1.*

rum conſuetudinem, qua Eſdræ primus & ſecundus liber in uno eſt, ut Origen. in primum Pſalmum docet, & Euſebius lib. 6. capitulo 18. Hanc autem mentem fuiſſe Gelaſii, vel illud abunde magnum argumentum eſt, quod idem ipſe probat lectionem ſcripturarum, quæ per anni circulum diſtribuuntur, librum autem Machabæorum pro Dominicis Octobris, in quibus ambos eccleſia legit. Deinde reſpondetur, Gelaſium de ſecundo libro ambiguam forte ſententiam tenuiſſe, eoque conſilio in enumeratione eum librum prætermiſiſſe. At Auguſt. 18. de civitate Dei, & Iſidorus 6. Etymologiarum, utrumque Machabæorum ab eccleſia recipi aſſeverant: quod & in proœmio horum librorum aſſeritur. Nec id modo in dubium vocare licet, quod D. Gregorio, Euſeb. atque reliquis licuit aliquando dubitare.

Cap. 36. *Cap. 1.*

Reſpon. ad ration. 4. argum. *Annius hos libros Philoni tribuit, et doctè negat.*

Jam ad primam rationem, quæ in hujus quarti argumenti confirmationem affertur, Joannes Annius in commentariis ſuper ſecundum librum Philonis de temporibus tradit, libros Machabæorum, qui abſque temporibus ſcripti erant, Joſephum adjectione temporum apocryphos reddidiſſe. Oſtendit vero id argumento, quo nos uſi ſumus; quo eodem Joannes quoque Lucidus permotus eſt 4. ſuæ chronographiæ libro. Unde autem Annius noſter acceperit, aut ſine temporibus Machabæorum olim libros haberi, aut Joſephum adjeciſſe tempora (ingenue fateor) me præterit. Sed ſi id verum eſt, quemadmodum mendum, quod in numeris facillimum eſt, non auctoribus, ſed librariis imputatur, ita menda, quæ Joſephi per incuriam inducta ſunt, non auctori libri Machabæorum, ſed Joſepho tribuemus; nec ob id libros hos apocryphos exiſtimabimus. Tametſi Joſephum germanam veramque catholicorum lectionem vitiaſſe, viris eccleſiaſticis omnibus diſſimulantibus, atque adeo conniventibus, mihi quidem non ſit verſimile. Niſi volumus, mille quingentos annos, & eo amplius, eccleſia in utramque aurem dormitante, inimicum hominem zizania ſuperſeminaſſe. Quamobrem multo melius Euſeb. Cæſarienſis, licet hos libros non crediderit in ſacrorum numerum referendos, aſſerit tamen auctorem illorum non ſupputare Græcorum regnum ab Alexandro, ſed a Seleuco Nicanore, qui regnavit in Syria anno a morte Alexandri exacto undecimo. Cui numero ſi addas quinque annos, quibus Alexander tanquam Monarcha imperavit Græcis, conficitur numerus annorum exactus ſexdecim; quibus minor erat ſupputatio Monarchiæ Græcorum juxta rationem Hebraicam. Nam Græci ab Alexandro ſupputabant. Igitur quod juxta annalia Græca Antiochus regnaſſe dicitur anno centeſimo quinquageſimo tertio, & juxta primum Machabæorum anno centeſimo trigeſimo ſeptimo, verborum, non rerum diſſenſio eſt. Quippe, ſi centeſimo trigeſimo ſeptimo ſexdecim adjicias, numerus centeſimus quinquageſimus tertius conficietur. Joannes vero Lucidus in eo diſcrepat ab Euſebio, quod ſcribit Alexandrum poſt adeptam Monarchiam annos ſeptem regnaſſe, Seleucum vero anno octavo poſt mortem Alexandri jam exacto. Sed quod ad præſentem attinet quæſtionem, non admodum refert, utrum ex his verum ſit, cum ſupputatio præcipua, de qua hic agimus, minime varietur.

Quinque annos integros: nemo regnavit præterea & aliquot menſes.

Lib. 4. c. 3.

In hujus vero confirmatione argumenti Ambroſius Catharinus Cajetanum affirmat tot peccata admiſiſſe, quot verba pene effudit. Sic enim ille loquitur. Nec advertit homo ad carpendum promptulus, ſe quoque in reprehendendo Cajetano ſæpe ac multum erraſſe. Hoc certe loco ter erravit. Sed iſtius errores coarguere nec meum eſt, nec hujus temporis. Quid ergo? Nonne hic peccavit Cajetanus? Peccavit ſane. Primum in eo, quod temere & inconſiderate, ne ſuperbe dicam & arroganter, auctorem libri Machabæorum ait in intelligentia Danielis eſſe deceptum, quem conſtat Spiritus ſancti afflatu eum librum ſcripſiſſe. Deinde falſo exiſtimat Cajetanus, ſi auctor libri Machabæorum verba Danielis uſurpat, idcirco Danielem interpretari. Quaſi non licuerit Bernardo verbis ſcripturarum paſſim uti: quas ſi arguat ab ipſo male intelligi, quod verba non in eum afferat ſenſum, qui ſcripturarum erat germanus & proprius, is ſtultus eſſe videatur. Certe Poetæ recentiores veterum verſus etiam integros uſurparunt elegantiſſime: nec tamen priorum illi verſus a poſterioribus in eandem ſententiam capiuntur. Fallitur præterea Cajetanus in eo, quod putat Danielis prophetiam non potuiſſe ad Idolum Antiochi referri, quia Domi-

nus

nus ad futura tempora referendam declaravit. Eadem quippe ſcriptura & ad Luciferum pertinet, & ad Nabuchodonoſor, & ad Antichriſtum. Vaniſſimum ergo fuit, auctorem libri Machabæorum reprehendere, quod in idolo, abominatione, & deſolatione Antiochi ad verba Danielis alluſerit, vel ea certe in ſimili cauſa uſurparit. Nam etſi in illum ſenſum Danielem adduxiſſet, id feciſſet egregie, quod & Paulus, & Apoſtoli cæteri ſæpe fecerunt.

At ſecunda ratio duobus modis refellitur. Prius enim nihil impedit, ut Spiritus S. ſcriptori aſſiſtat, qui in quibuſdam tamen humano more ex modeſtia loquitur. Sic enim Paulus ait,
1. *Cor.* 11. Etſi imperitus ſermone, non tamen
ſcientia; & rurſum, Ut minus ſapiens
2. *Cor.* 12. dico plus ego; & iterum, Donate mihi hanc injuriam.

Poſterius, aliud eſt loqui de ipſius hiſtoriæ veritate, aliud de interpretatione in aliam linguam. Interpres ergo veniam petit, non falſitatis, quæ nulla erat, ſed elocutionis, quæ ab homine erat. Secunda igitur illa ratio hac duplici reſponſione convellitur.

Sed & tertia bis quoque confutari poteſt; & quia non eſt opus confiteri, epiſtolam, cujus in priori fit mentio, eam eſſe, quæ e veſtigo ſubditur; & quod ſi eſſe quis contendat, habet in promptu quid dicat, puncta librariorum incuria eſſe male diſtincta. Illa enim verba, Anno centeſimo octogeſimo octavo, non ſunt initium epiſtolæ ſequentis, ſed finis antecedentis; ut ſubſequens epiſtola hoc principium habeat, Populus qui eſt Hieroſolymis. Cujus rei illud eſt argumentum, quod diem, annumve, quo ſcribitur epiſtola, non ab initio ſtatim, ſed a fine ponere ſolemus; ſalutationem vero ſtatim a principio. Tametſi utrumque Conſtantinus & in epiſt. ad Donum Papam, & in epiſtola ad Georgium Conſtant. Patriarcham, conjunxerit. Quæ igitur ſecundo loco ponitur, hæc ſcripta eſt anno centeſimo ſexageſimo nono, ut in priori epiſtola dicitur: quæ vero ordine quidem ſcripturæ antecedit, ſed reipſa tamen poſterius miſſa eſt, ea ſcripta fuit anno centeſimo octogeſimo octavo.

Ita ad quartam rationem facile dici poterat (quod ante monuimus) illam Epiſtolam non eſſe, cujus prior meminit. Quare nec neceſſe eſt fateri, eam eſſe ſcriptam anno centeſimo ſexageſimo nono. Quin compilator illius ſecundi libri, ſive is fuerit Joſephus, ut Annio placet, ſive quiſquam alius, quaſcunque epiſtolas invenire potuit a Judæis ſcriptas, nullo ſervato ordine, in initio libri forſitan collocavit.

Quod ſi ſecundam illam eſſe admittimus, quam commemorat prima, dicere oportet, numerum non ſecundum Hebraicam computationem haberi, ſed ſecundum Græcam. Potuit enim (nec id incommode) fieri, ut, qui eas literas dederint, ii Græcam monarchiæ ſupputationem ſuerint ſecuti, quam tamen is, qui librum illum dicitur in compendium redegiſſe, noluit immutare, ſed exſcribere numerum, ut ſcriptum reperit. In aliis vero ſecutus eſt ſemper ſupputationem Hebraicam. Judas itaque mortuus eſt, juxta Hebræorum rationem, anno centeſimo quinquageſimo ſecundo expleto, hoc eſt, anno centeſimo quinquageſimo tertio. Quibus ſi apponas ſexdecim annos Græcæ ſupputationis, conſtat numerus centeſimus ſexageſimus nonus, qui idem eſt cum priori. Nam, quo anno Judas mortuus eſt, ſcripſit epiſtolam. Ita non eſt neceſſe cum Ruperto, libro de victoria verbi, alium a Machabæo Judam divinare, qui eam epiſtolam dederit. *Lib. 10. de vict. verb. c. 15.*

Ad quintam, non deſunt, qui exiſtiment non Antiochum membratim diviſum, ſed ducem ab eo miſſum; ſic enim videtur 1. capite ſignificari: illum vero fuga elapſum morbo peſtilenti interiiſſe, ut capitulo 9. dicitur. Sunt etiam, qui contendunt, in capillo 1. particulam, Et, adjectam eſſe librariorum vitio, lectionem autem veram hanc eſſe, Percuſſerunt ducem, & eos, qui cum ipſo erant, diviſerunt membratim, &c. Scio autem, verbum percutere interdum ſignificare idem, quod occidere, ut eo loco, Percuſſit Philiſthæum, &c. & ibi, Percuſſit Saul mille, &c. Sed non cogimur hic, vocabuli propria ſignificatione deſerta, ad dictionem confugere figuratam: præſertim cum Danielis 11. cap. de Antiocho ſcriptum ſit, Et venient ſuper eum Romani, & percutietur; quo loco Hieronymus, Percuſſus, ait, dicitur eſſe, non quod interierit, &c. & 2. Reg. 2. Servi David percuſſerunt de Benjamin 360. qui & mortui ſunt. Sed ne illud quidem huic expoſitioni repugnat,

gnat, quod Liranus objicit, Antiochum (ut hic dicitur) cecidiſſe. Non enim ſemper eo verbo mors ſignificatur; ſed, qui victus eſt, cecidiſſe vere aſſeritur. Ceciderunt, inquit, per prona fugientes. Sed ne illud quidem obſtat, quod ibi legitur, Cum ingreſſus eſſet intra ambitum fani, clauſerunt templum, cum autem intraſſet Antiochus, &c. ubi videtur deſignari, Antiocho concluſo nullum fuiſſe locum fugiendi relictum. Non enim intelligendum eſt templum clauſum poſt ingreſſum ducis, ſed cum milites eſſent intra fani ambitum: ut, ſi exempli cauſa dicamus, in atriis ſacerdotes clauſerunt januas templi. At contra, cum milites Antiochi aditum templi occluſum aperuiſſent, ut cognita res eſt, lapidibus ſunt a Judæis obruti. Potuit ergo dux ipſe percuſſus, ſi ducis nomine Antiochus intelligitur, quo aditu aperto intraverat, exire atque fugere: ob quam fugam cap. 9. dicitur, inhoneſte ac turpiter de Perſide rediiſſe. Sed ne rimulas quærere ad elabendum videamur, illa reſponſio & planior & verior eſt (cui hiſtoricorum gravium conſentit auctoritas) non eundem eſſe Antiochum, de quo primo capite, & de quo capite nono perhibetur; ſed ibi Antiochi Magni mortem ſcribi, hic vero Antiochi Epiphanis, cujus etiam finis primi libri capite ſexto texitur. Nam illum Strabo libro 16. ait templum Beli expoliare conatum, finitimos Barbaros interemiſſe.

Joſue 7.

Ad ſextam, licet Rupertus omnia ea figurate velit intelligi de arca novi teſtamenti, id eſt, humanitate Jeſu Chriſti; ad literam tamen miraculum illud vel jam factum eſt, cum expulſis gentibus a Judæa Hebræi ex diverſis locis, ubi erant diſperſi, convenerunt: vel forte etiam, in converſione Judæorum ante diem judicii futura, fiet.

Nec noſtris conjecturis divina promiſſio debilitanda eſt. Eſt enim Deus verax, omnis autem homo mendax.

Poſtrema demum ratione ſolvenda varie torquentur auctores. Alii namque fingunt, Machabæos per matrem a tribu Juda originem ducere; eaque ratione defendunt, ſceptrum de Juda non eſſe translatum. Alii, ſequentes traditiones Thalmud, aſtruunt, Machabæis quoque exiſtentibus ducibus fuiſſe judices quoſdam ex tribu Juda, penes quos ſumma decernendi atque imperandi poteſtas reſideret, qui Hebraice *Zanedrin*, Latine ſenatus, ut apud Romanos, appellabatur. Unde illud eſt, Populus qui eſt Hieroſolymis, ſenatuſque & Judas, &c. Hos itaque cum Herodes, qui primus ex alienigenarum genere ortus regnum Judaicæ gentis obtinuit, in odium Davidici regni de medio ſuſtulit, tunc vere ſceptrum de tribu Juda dicitur abſtuliſſe. Alii hunc nodum ſolvunt, affirmantes illam Jacob Prophetiam, promiſſionem fuiſſe ad legem comminationum intelligendam; quæ ſcilicet mutatis moribus commutetur: & quemadmodum ſententia adverſus Ninivitas poſt pœnitentiam translata eſt, ita quoque hæc divina promiſſio filiis Juda peccantibus fuerit commutata. Quam quidem normam in explicandis tum comminationibus, tum promiſſionibus ex Ezechiele deſumunt, apud quem Dei & comminatio & pollicitatio pro converſis, aut averſis hominum moribus transferuntur. Nos vero, quibus conſilium eſt alienas expoſitiones non inimice aut inſectari, aut repellere, facilius hunc locum expediemus, ſi ex primo Machabæorum libro intelligamus, populum Judæorum ducatum Machabæis tradidiſſe, non tanquam proprium & hæreditarium, ſed ad legem depoſiti conſervandum; ut videlicet Iſraeliticam plebem interea tuerentur, donec ſurgeret Propheta fidelis, vel qui eos inſtrueret, vel quem de tribu Juda venturum expectabant. Qua ex re ſceptrum de tribu Juda non auferebatur; eo præſertim, quod ipſa quoque tribus in hoc populi conditum ſententiamque a principio ſaltem creditur conſenſiſſe. Quartum ergo argumentum cum ſuis confirmationibus hoc modo fuerit confutatum. Nam quod argumentum Cajetanus in Matthæi 24. cap. ponit, auctorem libri Machabæorum erraſſe in interpretatione Prophetiæ Danielis, quam ad Antiochum ille refert, cum Lucas ad exercitum Romanorum perſpicue retulerit, id nullius momenti eſt. Eadem quippe litera & ad Nabuchodonoſorem & ad Antichriſtum ſpectare poteſt. Sic eadem & ad Antiochum, & ad Idolum Romanorum, & ad Antichriſtum pertinet. Quæ omnino res, quoniam nihil obſcura eſt, noſtra explicatione non eget.

Ezech. 33. vid. 2. Regum 7. & 3. Reg. 9. de promiſſione throni Davidi facta.

At quintum argumentum refellamus. Non modo concilium Carthaginenſe, Reſpon. & ad 5.

& Innocentius, ſed plerique alii Sapientiam & Eccleſiaſticum Salomoni aſſignaverunt. Nam librum quidem Sapientię nomine Salomonis citat Tertullianus de præſcriptionibus hæreticorum; Origen. ſuper epiſtolam ad Romanos lib. 8. Cyprianus ſermone quarto de immortalitate; Baſilius lib. 5. contra Eunomium; Ambroſius ſermone 8. in pſalmum, Beati immaculati, & lib. 3. Exameron cap. 15. & 4. lib. de fid. cap. 6. & Euſeb. 11. lib. præparationis Euangelicæ, cap. 5. Quin Euſebius ipſe lib. 4. Eccl. hiſt. cap. 22. aſſerit, Egeſippum, Irenæum, & omnes antiquos librum Sapientiæ Salomoni tribuiſſe. Tribuerunt certe Evariſtus in epiſtola ad Epiſcopos Africanos; Felix primus ad omnes Epiſcopos Galliæ; Felix ſecundus ad Athanaſium & cæteros Epiſcopos Egypti; Epiphanius hæreſi 76. Anomœorum; Damaſcenus quarto ſuæ Theologiæ libro, ubi Jodocus Clichtoveus multis argumentis contendit, librum illum non fuiſſe Philonis, ſed Salomonis: in quibus illud maximum eſt, quod verba, quæ auctor cap. 9. ejuſdem libri de ſe dicit, non alii, quam Salomoni congruere poſſunt.

Hilar. in Pſ. 118. Caſſiod. in Pſal. 88. & 89. & 91. Et 5. l. hiſt. Eccle. c. 18.

Cap. 18.

Eccleſiaſticum quoque auctores nobiliſſimi Salomonis nomine retulerunt; Clemens Alexand. lib. 7. ſtrom. Gregorius Nazianzenus oratione octava; Baſilius quarto libro contra Eunomium; Chryſoſtomus, ſive quis alius fuerit, homil. tertia imperfecti operis in Matthæum; Ambroſ. ſuper 7. caput prioris ad Corinth. Hieronymus in cap. 10. Eccleſiaſtis; Cyprianus ad Rogatianum, & 3. lib. ad Quirinum, & 1. ſerm. de eleemoſyna; Caſſiodor. in Pſal. 55. & 66. & 93. Gregorius 10. libr. Moralium, & 1. quæſt. 1. cap. Non eſt putanda; Sixtus primus in epiſt. ad omnes fratres; Marcellinus ad Salomonem Epiſcopum; Fabianus in epiſt. ad omnes Orientales Epiſcopos; Sixtus ſecundus ad Gratum; Damaſus ad Epiſcopos Italiæ; Joannes Papa ad Valerium Epiſcopum. Quod ſi poſt tot, tamque graves auctores libros illos Salomonis eſſe aſſeveremus, nihil erit profecto cur timere debeamus.

Cap. 19.

Cap. 14.

Vide ea, quæ in confutat. 7. argum. ex Hieron. referuntur.

Deinde librum eſſe hujus aut illius ſcriptoris non admodum intereſt catholicæ fidei, dummodo Spiritus ſanctus auctor eſſe credatur. Quod Gregorius in procœmio ſuper Job c. 1. erudite & tradit & explicat. Nec enim refert, qua penna rex epiſtolam ſcripſerit, ſi vere ſcripſit. Unde nihil obſtaret, ut in ea re, quæ ad fidem non pertinet, Innocentius, & concilium Carthaginenſe communem antiquorum opinionem ſequerentur. Nec proinde tamen in libris canonicis enumerandis errare potuere, quippe quod ad fidem attinere certum ſit.

Deinde, ut has duas reſponſiones prætermitteremus, habemus aliam multo potiorem, quam ex Euſeb. lib. 11. præparationis Euangelicę Joannes Driedonis expreſſit. Cum enim Salomon, juxta ſcripturam, locutus fuerit tria millia parabolarum, & carminum quinque millia, quæ non ſunt in unum aliquod volumen a Salomone coacta; fuerunt alii atque alii, qui ſententias Salomonis ſparſas collegerunt, ut patet Proverbiorum c. 25. Ita Auguſtinus Eugubinus, ſecutus Rabbi Moyſen, & Thalmudiſtas, credidit Eſaiam libros Salomonis ſcripſiſſe: quod equidem incertum habeo; illud vero exploratum, ſententias librorum, qui Sapientiales vulgo nuncupantur, a Salomone quidem fuiſſe primum excerptas, ſed non ab eodem auctore collectas. Unde & Jeſus Syrach in Eccleſiaſtico non ait, ſe protuliſſe, ſed renovaſſe ſapientiam de corde ſuo. Hujus ergo rei Innocentius & concilium Carthaginenſe non ignari, optima ratione hos omnes libros Salomoni dederunt. Ac de quinto argumento hæc dixerimus.

Cap. 5.

3. Reg. 4.

In comment. ſuper Gen.

Cap. 50.

Sextum vero argumentum Cajetani eſt in ſine commentariorum ſuper libros hiſtoricos veteris Teſtamenti. Pudet autem virum alioqui ingenioſum & doctum, virum pium, ac noſtræ familiæ columen, vano diſtinctionis novę commento argumentum firmiſſimum eludere voluiſſe, atque, ut leviorem plagam repelleret, graviorem accepiſſe. Cum enim nomen libri canonici apud ſcriptores omnes, uno excepto Cajetano, pro ſacro atque divino ſumatur, non modo comprehendi animo, ſed ne ſuſpicione quidem poteſt attingi, Pontifices & Concilia omnia aliter vocabulum uſurpaſſe, quam erat in uſu univerſorum. Deinde concilium Carthaginenſe, ne quis aliter inverteret, quid nomine ſcripturarum canonicarum intelligeret, declaravit inquiens, Præter ſcripturas canonicas, nihil in eccleſia legatur ſub nomine divinarum ſcripturarum. Sunt autem canonicæ ſcriptu-

Reſpon. ad 6.

læ, &c. Et Innocentius, Hi libri, ait, recipiuntur in canonem ſanctarum ſcripturarum. Et in concilio Florentino eodem ſpiritu inſpirante illi omnes libri, quos ſuſcipit, & veneratur eccleſia, & de quibus præſens diſputatio inſtituitur, ſcripti a ſacris auctoribus aſſeruntur. Præterea, cum ſub eodem contextu omnes illi libri nullo facto diſcrimine definiantur eſſe canonici, ridiculum eſt, ut partim in una ſignificatione, partim in alia libros canonicos habeamus. Ac ſi hanc ſemel diſtinctionem admittimus, auctoritate conciliorum atque pontificum nullus liber facer conſtare poterit. Nam pari cauſatione, ſi id quidem lubitum eſſet, hæretici dicerent, unumquemlibet de cæteris non eſſe canonicum ad firmandam fidem, ſed ad inſtruendos mores. Id quoniam abſurdum omnino eſt, retineamus potius eam rationem oportet, quam Cajetanus voluit evertere, vir (ut ſæpe jam dixi) cum primis eruditus & pius, ſed qui in libris ſacris conſtituendis Eraſmi novitates, ingeniumque ſecutus, dum alienis veſtigiis voluit inſiſtere, propriam gloriam maculavit. Ac de ſexto argumento hactenus.

Cap. 56. Ad confirmationem autem facilius reſponderi poteſt, non Ambroſium modo, ſed & Cyprianum ad Pompejanum, & Auguſtinum 18. de Civ. Dei, referre ex 3. & 4. libro Eſdræ teſtimonia, ſed non tanquam ex ſpiritu divino edita, quibus ſcilicet nefas ſit refragari.

Reſpon. ad 7. In ſeptimo principali argumento moleſte fero, non alienos modo, verum etiam noſtrates (bona venia legetur) in tam novam, ne dicam levem, ſententiam incidiſſe, ut epiſtolam ad Hebræos Apoſtoli Pauli eſſe negaverint. Sed id multo moleſtius, ut, ſi Pauli non ſit, protinus non ſit canonica. Nam, auctore incerto, poterit epiſtola certo eſſe canonica. Sive enim Lucas, ſeu Barnabas (quod quidam ſunt opinati) eam epiſtolam ſcripſerint, canonica erit. Nam & per Lucam, & per Barnabam Spiritus ſanctus loquebatur. Sed ad rem. Cum hæreticum ſit, hanc epiſtolam a ſacris ſcripturis excludere, certe temerarium eſt (nequid amplius dicam) de hujus epiſtolæ auctore dubitare, quem Paulum fuiſſe certiſſimis teſtimoniis confirmatur. Origenes in primis libro 1. commentariorum ſuper Matthæum, & refertur ab Euſebio lib. 6. eccleſiaſticæ hiſtoriæ, Ego dico (ait) quod ipſa manifeſtiſſime eſt Pauli Apoſtoli; & ſemper omnes antiqui majores noſtri eam ut Pauli Apoſtoli ſuſceperunt: & opinio uſque ad nos pervenit, quod ſermo ejus eſt Græco ſermone compoſitus, vel per Clementem Romanæ urbis Epiſcopum, vel per Lucam. *Cap. 18.*

Arrius negavit hanc epiſtolam eſſe Pauli, ut auctor eſt Epiphan. 69.

Clemens item Alexandrinus apud Euſebium 6. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro, Manifeſte (inquit) eſt Pauli, ſcripta quidem Hebræo ſermone tanquam Hebræis, ſed a Luca in Græcum interpretata. *Cap. 11.*

Euſebius quoque in eandem ſententiam ivit, 3. lib. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ: Ubi cum dixiſſet, Clementem Romanum Epiſcopum in epiſtola ad Corinthios nomine Pauli teſtimoniis hujus epiſtolæ uſum, continuo ſubjicit: Unde conſtat, quod Apoſtolus hanc epiſtolam tanquam Hebræis mittendam, patrio eam ſermone conſcripſerit: & (ut quidam tradunt) Lucam Euangeliſtam, alii autem Clementem interpretatum eſſe: quod & magis verum eſt, quia & ſtylus ipſe epiſtolæ Clementis cum hac concordat, & ſenſus nimirum utriuſque ſcripturæ plurimam ſimilitudinem ferunt. Hactenus Euſebius. Et c. 3. ejuſdem libri, Pauli manifeſte 14. ſunt epiſtolæ. Dies me deficiet, ſi velim enumerare auctores Græcos, qui hanc epiſtolam Paulo tribuerunt. Nec minus ſi commemorem etiam Latinos. Quid enim referam Athanaſium in epiſtola ad Epiſcopos Africanos, & lib. 11. de fide Trinitatis? Quid Cyrillum 12. lib. Theſauri? Quid Chryſoſtomum infinitis prope locis? Quid Ignatium? Quid Irenæum? Quid Damaſcenum? Quid Anacletum in epiſtola de ordinatione Epiſcoporum? Quid Higinium in epiſtola ad omnes Chriſti fideles? Quid concilium Laodicenum? Quid tandem concilium Epheſinum? cum omnes Græci ſcriptores (ut auctor eſt Hieronymus ad Dardanum) hanc epiſtolam Apoſtoli Pauli eſſe una voce fateantur. Theophylactus certe miratur eorum impudentiam, qui hanc epiſtolam Pauli eſſe inficiantur; affirmatque eos non ſecus peccare, quam ſi a Paulo abeſſe Chriſtum negarent. Quid Latini? Nempe fatentur etiam. Fatetur Ambroſius ſuper Pſalmum, Beati immaculati: & libro de his, qui myſte- *Cap. 37.* *Cap. 9.*

Concilium Epheſinum expreſſe dolet Apoſtoli teſtimonio probari, quod Chriſtus eſt ſacus Pontifex, & Apoſtolus confeſſionis noſtræ. Conc. Epheſinum dixi, quia illa ep. licet Cyrilli ſit, præſidebat ſamen Synodo, & eſt a Synodo approbata. Caſſiod. in Pſal. 109. Adrian. in epiſt. ad Conſt. & Irenem.

ſteriis initiantur, cap. 8. Auguſtinus inſuper 2. lib. de doctr. Chriſtian. cap. 8. & ſæpe alias. Item Gregor. 5. lib. Moralium cap. 3. Gelaſius cum concilio ſeptuaginta Epiſcoporum: Innocentius Papa: Concilium Carthaginenſe, Florentinum, Tridentinum. Quid moror? mille quingentos abhinc annos Eccleſia legit hanc nomine Pauli Apoſtoli. & audemus nos in dubium vertere, quod omnes catholici tot retro ſæculis ſine ambiguitate tenuerunt? Omitto quod Petrus, niſi me valde opinio fallit, teſtatur Paulum Hebræis epiſtolam ſcripſiſſe. Nam primam Petri Hebræis ſcriptam eſſe, ſalutatio ipſa adeo aperte docet, ut ne Cajetanus ipſe quidem negare potuerit. At ſecunda Petri eiſdem quoque ſcripta eſt. Ait enim: Ecce jam vobis hanc ſecundam ſcribo epiſtolam. In hujus vero fine ſic Petrus inquit, Sicut & chariſſimus frater noſter Paulus ſcripſit vobis, ſicut & in omnibus epiſtolis, &c. Vobis, ſcilicet Hebræis, ad quos ſcribebat Petrus. Unde facta diſtinctione ſubjungit, Sicut & in omnibus epiſtolis: ut non obſcure intelligeres, quod Paulus Hebræis de longanimitate & ſalute Chriſti, idem & in aliis epiſtolis ſcripſiſſe. Non eſt ergo, cur de auctore hujus epiſtolæ quiſquam dubitet.

At Hieronymus dubitat. Certe, ut dubitaſſet, non proinde noſtram hanc certam indubitatamque fidem ambiguam efficere potuiſſet. Sed negamus, Hieronymum ancipitem hoc loco (quod illi falſiſſime impingitur) habere ſententiam. Nam, ut innumera loca ſilentio prætereamus, quibus refert Hieronymus ex hac epiſtola nomine Pauli teſtimonia; ut illud etiam diſſimulemus, quod de viris illuſtribus in Paulo, cum quorundam contrarium ſenſum expreſſiſſet, eorum argumenta refellit: ille profecto locus Hieronymianæ ſententiæ clariſſimus teſtis eſt, qui habetur in epiſtola ad Dardanum de terra promiſſionis, in hæc verba: Vas electionis loquitur ad Hebræos, fide qui vocatur Abraham, &c. Nec me fugit, quod perfidia Judæorum hæc teſtimonia non ſuſcepit. Illud noſtris dicendum eſt, hanc epiſtolam, quæ inſcribitur ad Hebræos, non ſolum ab Eccleſiis Orientis, ſed ab omnibus retro Græci ſermonis ſcriptoribus, quaſi Pauli Apoſtoli, ſuſcipi; & nihil intereſſe cujus ſit, cum Eccleſiaſtici viri ſit, & quotidie Eccleſiarum lectione celebretur. Quod ſi eam Latinorum conſuetudo non recipit inter ſcripturas canonicas, nec Græcorum Eccleſiæ Apocalypſim Joannis eadem libertate ſuſcipiunt; & tamen nos utramque ſuſcipimus, nequaquam hujus temporis conſuetudinem, ſed veterum ſcriptorum auctoritatem ſequentes, qui utriuſque teſtimoniis utuntur, non ut interdum de apocryphis facere ſolent, ſed quaſi canonicis & Eccleſiaſticis. Hactenus Hieronymus. Et in epiſtolam ad Titum, Lege (inquit) ad Hebræos epiſtolam Pauli Apoſtoli, ſive cujuſcunque alterius eam eſſe putas, quia jam inter Eccleſiaſticas eſt recepta. *Cap. 8.*

Reſpon. ad rationes 7. argumenti.

Ad primam igitur rationem, quoniam in relectione de pœnitentia accurate ſane ac diligenter illa Apoſtoli loca explicata ſunt, non eſt neceſſe modo reſpondere.

Ad ſecundam reſpondere neceſſe eſt, & quidem eo ordine, quo adverſum conſtitutam veritatem objectionis ſingulæ particulæ fuere propoſitæ. Nam, quod prima particula objiciebatur, facile diluitur, cum contingere potuerit, ut interpres reliquerit quidem in textu verba Hebraica, ſed in margine, quod fieri ſolet, addita fuerit interpretatio, quam librarius textui deinceps inſeruerit. Quod etiam idem in Matthæo uſu fortaſſe venit in verbis illis, Eli, Eli, &c. Quod autem, quæ expoſitor fortaſſe quiſpiam in margine appoſuerit, ea ſcriptorum vitio textui nonnunquam inſerantur, Nicolaus Liranus recte 2. Reg. 8. animadvertit. illa enim verba, De quo fecit Salomon omnia vaſa aurea in templo, & mare æneum, & columnas, & altare, in hunc modum & adjecta, & inſerta eſſe conſtat. *Cap. 27.*

Potuit & alia ex cauſa proficiſci ut Apoſtolus vel Euangeliſta Hebraice ſcribens, quorundam vocabulorum interpretationem adjecerit, quod apud Judæos erant verba quædam vel Chaldaica, vel Syriaca, quæ potuerunt commode in linguam Hebraicam verti: ut Golgotha, & Epheta. *Joan. c. 18. videtur aſſerere vocem Hebraïcam eſſe. Sed quia voces Chaldeæ erant Hebræis quaſi propriæ, ideo Euangeliſta dixit, Hebraice autem Golgotha: quemadmodum ſi ego dicam,*

Ecce duas cauſas, quibus interim argumentum illud Cajetani poſſet eludi. Quo ne librum quidem Geneſeos Hebraico ſermone ſcriptum ſibi Cajetanus ſuaderet. Nam ibi legitur, Ra-

Hispane autem Javali, Quam vocem Punicam esse certum est pro apro ab Hispanis usurpatam. *Cap. 35.* *Cap. 12.*

Rachel vocasse filii sui nomen Benoni, id est, filium doloris mei: nomen vero ei a patre inditum Beniamin, id est, filium dextræ. & in Exodo, Est enim phase, id est, transitus Domini. Respondeant nobis isti, qui simili argutia negotium nobis exhibere volunt: & si non valuerint, tertiam causam nos reddemus. Videlicet, sunt nomina composita ex multis simplicibus, quæ nonnunquam integra in compositione manent, interdum corrupta. ea si aliis verbis eadem etiam lingua explicare voluero, nihil absurdum orietur: ut si verbi causa dicam Deicola, interpretatur Dei cultor: paterfamilias, hoc est, domus gubernator & parens. Quod idem in nominibus Benoni & Melchisedech evenire potuit.

Sed ne ad hæc tanquam in aram confugiamus, illa causa & præstantissima & verissima est, interpretem id jure suo facere potuisse, cum videlicet necessum fuit Hebraica verba manere. Si enim interpres transtulisset, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? non fuisset a Latinis perceptum, quorsum astantes dixerint, Heliam vocat iste. Quare verba Hebraica retinere coactus, eorum interpretationem apposuit, quod facere æque poterat verbis Hebraicis non retentis. Certe Geneseos 35. & Exodi 12. in Hebræo nominum interpretatio non habetur: sed interpres adiecit de suo.

Quod si objicias, illam particulam non esse sacram scripturam, si hoc verum est, ut quæ ab officina interpretis prodierit: primum conceditur conclusio; nec ego video cur perhorrescere debeamus. Deinde, negatur illa collectio, Si ab interprete proficiscitur, extra sacras literas est. Nam particula quæ ad servandam vel congruitatem, vel intelligentiam in sacrarum literarum interpretatione additur, non censetur a sacris literis aliena. Unde Hieronymus in commentariis epistolæ ad Galatas, Hanc consuetudinem, inquit, in pluribus locis scriptura conservat, ut Hebraicum verbum cum interpretatione sua ponat; Bartimeus filius Timei, Aser, divitiæ, Tabita, Dorcas, & Mesech, vernaculus. Ecce scripturam Hieronymus vocat etiam eam particulam, quam interpretem addidisse compertum est.

Cap. 4. in illud, Abba pater.

Atque id in epistola ad Hebræos vel maxime locum habet; cujus interpres fuit vel Lucas, vel Clemens; quod Apostolo & vivente & vidente factum esse, ad veritatis similitudinem videtur esse propensius. Verum esse asseverarem, nisi Academiæ temperamentum in causa conjecturali placeret. Nihil ergo prima illa causa movere nos debet, ut credamus hanc epistolam Hebraice scriptam non fuisse. Sed ne secunda quidem causa movet. eadem enim in Apostolum torqueretur, qui in Actorum lib. Judæis loquens citat scripturam veterem juxta translationem Septuaginta. Itaque interpres aut Lucas, aut Clemens, licet Hebræos Hebraice Paulus fuerit allocutus, versionem tamen septuaginta interpretum magis reddere voluit, ne Græci literæ novitate turbarentur. Quam etiam ob rem Apostolus Romanis scribens abutitur testimonio Abacuch juxta translationem septuaginta; ne Romanis auribus insuetam orationem afferret: ut Hieronymus auctor est in commentariis super Abacuch.

Actor. 13. *Cap. 1.* *Cap. 2.*

Jam vero, tertia illa causa, quæ in postrema hujus rationis parte nobis opponitur, nulla est. Audivi equidem ab Hebræo, cui Hebræi Carpentoratenses primas ex suis hominibus deferebant, epistolam hanc Hebraicam hodie etiam, Matthæique Euangelium extare. Sed ut Judæus ille nos irridere voluerit, aut etiam ex alicujus Hebræi versione illi habeant nunc Hebraicam epistolam Pauli, Euangeliumque Matthæi, perierint vero legitimum Matthæi ad Hebræos Euangelium, & epistola Pauli ad Hebræos, Judæorum cura id verisimillimum est accidisse.

Ante paucos annos Sebastianus Munsterus dedit Euangelium Matthæi Heb. & ejus in Latinam linguam versionem.

Ad tertiam rationem, qua etiam id agitur, ut Paulus auctor hujus epistolæ non credatur, prius respondetur, testimonium illud in sensu literali ad Christum referri. Nec obstat, sensum etiam literalem ad Salomonem etiam pertinere; cum eadem litera plura simul literalia sensa contineat; ut D. Thom. & ante hunc D. Augustinus tradidere. Quemadmodum igitur nomine David Christus interdum ad literam significatur, ut Ezech. 34. Suscitabo super ea pastorem unum, servum meum David: & Hieremiæ 30. Servient Domino Deo suo, & David regi suo, &c. Sic & per nomen Salomonis Christum Dominum eo loco scri-

1. part. q. 1. art. 10. 3. de doct. Christ. c. 27. & 12. conf. c. 26. 31. & 32.

scriptura signavit. Id ne nos præteriret, adjecit, Stabiliam thronum ejus usque in sempiternum. Quod apud Lucam Angelum ad Christum retulisse, notius est, quam ut explicandum sit; Filius, inquit, altissimi vocabitur, & super domum David sedebit. Augustinus porro auctor est, Psal. 71. licet in Salomonem inscribatur, Judæos tamen de Christo esse prophetiam invictissime defendere, quia nonnulla ibi ita dicta sunt, ut in Salomonem convenire non possint. Quæ eadem profecto causa, ut de Psalmo 44. idem sentiamus, cogit.

Cap. 1.

De unitat. Eccl. c. 8.

Posterius, ut in sensu allegorico hoc testimonio Paulus abuteretur, nihil a suo more faceret alienum; qui cum sæpe alias, tum maxime in priori ad Corinth. epistola, ex sensu allegorico argumentatur. Aliud est enim ex sensu spirituali certum & efficax argumentum trahi, quod Augustinus, Dionysius, Hieronymusque negarunt; aliud vero argumentum inde probabile duci, id quod nemo sane doctus negare potest. Quod enim Rhetores argumenta verosimilia certis & exploratis adjungunt, id Apostolus quoque facit. Potuit autem hoc loco multo & commodius & vehementius facere, ubi Hebræi intelligebant ea, quæ David in Salomone Deus promiserat, in Christo esse complenda. Intelligebant autem eisdem sacris literis sæpius admoniti, ut Mich. 4. Dan. 7. patet.

Cap. 9. August. ad Vincen. Donatistam, epist. 48. Dionys. in epi. ad Tit. Hieron. in 23. Matth. c.

Ad quartam rationem non oporteret respondere, si oratio Pauli colo & commate aptius distingueretur. Itaque lectio in hunc modum habere debet, Quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum ab eis qui audierunt, in nos confirmata est; ut illa verba, Ab eis qui audierunt, non ad participium sequens, sed ad infinitivum antecedens referantur. Sed cui hæc displicent, is tale habeat responsum. Quod Paul. ait, In nos confirmata est, non ad se peculiariter refert, sed ad Judæos generaliter, ut Glossa interlinearis admonuit. Præterquamquod Paulus non ait se accepisse doctrinam ab eis, qui audierunt, sed salutis confirmationem: accepit enim & Sacramenta ab illis, & doctrinæ confirmationem, tum quia Ananias dixit illi, quid oporteret eum facere, tum quia ascendit ad antecessores apostolos, ne forte in vanum curet, &c.

Ad quintam vero respondere oportet in hunc modum: nomen Testamenti apud Latinos interdum significare pactum, & promissionem, ut Hieron. in Hierem. 31. cap. & in Malac. 2. cap. scripsit, & Innocentius in capite; Cum Marthæ, de celebratione missæ, erudite postea docuit. In quam significationem illud tradidit accipiendum, quod in canone dicitur; Hic est calix novi & æterni Testamenti, id est, novæ ac æternæ promissionis: & illud etiam ad Hebræos, Novi Testamenti mediator est, ut repromissionem accipiant qui vocati sunt, hæreditatis æternæ. Illud etiam exploratum est, apud Græcos nomen διαθήκη, interdum proprie testamentum, nonnunquam pactum, fœdus, & pollicitationem significare, ut ex Actorum Apostolicorum capite tertio Budæus in commentariis probat. In qua etiam posteriori significatione & Geneseos nono, & Psalm. 54. & 88. & 105. nomen διαθήκη legitur.

Cap. 9.

Cap. 9.

Vocabulum quoque Hebraicum *Berith*, quod Exodi 24. & Hierem. 31. habetur, licet frequenter pactum fœdusque significet, quandoque tamen ad testamenti significationem flectitur. Nam & Hieron. Zachariæ nono, & Psalmorum interpres Psal. 44. nomen *Berith* in testamentum vertit. Imo licet Aquila nomen illud semper pactum interpretetur, at 70. tamen fere testamentum, ut Hieron. in 2. cap. Malac. testatur. In nomine igitur Hebraico Paulus ludere potuit Rhetorum more, & vocem a proprio ad improprium significatum flectere: quod idem, si aut Græce, aut Latine loqueretur, facere potuisset. Idque eo magis, quod instrumentum, a sanis obsignatum, testamentum dicitur; quamvis codicillo postea vel mutentur aliqua, & aliqua inducantur, vel etiam totum omnino, quod testamento semel cautum erat, antiquetur. Quocirca & vetus illud legatum, testamentum quidem erat signatum a vivo: sed apertum moriente Christo, ut velum scissum ostendit, ac per euangelicam legem velut per codicillum abolitum. Id quod Lactantius de vera sapientia videtur mihi intellexisse. Nihil igitur obstat, quominus Exodum loquentem de veteri fœdere, loquens etiam proprie de testamento Paulus

Berith

Cap. 20.

ad-

adducat. Quinimò conſentaneum argumentum eſt, ut perfectum teſtamentum, ſcilicet novum, ſanguine confirmatum ſit & morte teſtatoris: quandoquidem imperfectum illud vetus non ſine ſanguine firmatum eſt: ut figura figurato congrueret. Atque hæc quidem reſponſio argumento Cajetani ſatis facit; etiamſi nomen Hebraicum non teſtamentum proprie, ſed fœdus ſolum ſignificet; quod & Hieron. in 31. cap. Hierem. & Hebræi docti contendunt.

Ad poſtremam vero rationem is ipſe, qui poſuit, reſpondet; illa tria quidem in arca fuiſſe omnia, ut Paul. dicit, ſed urnam & virgam foris pendentes a latere; tabulas vero intus, *Cap. 8.* ut 3. lib. Regum habetur. Rurſum etiam forte poſt illa Salomonis tempora ſacerdotes cupientes, virgam, & manna in ſecretiori tutiorique eſſe cuſtodia, intra arcam cum tabulis poſuerunt. Cujus rei Paulus non erat inſcius; nos ſumus, qui Hebræorum traditiones ignoramus. Theoph. in epiſtol. ad Hebræos, cap. 9. aſſerit Paulum optime inſtitutum in rebus Judaicis a Gamaliele ex traditione hoc habuiſſe, hodieque Phariſæorum ſectam aſſentiri, rem ita ſe habere. Admonuerat fere idem prior Chryſoſtom. hom. 18. De ſeptimo itaque argumento, & huic adjunctis rationibus ſatis eſt dictum. Nam quod ex illis verbis; Celerius autem videbo vos, Cajetanus argumentatur, alienum a ratione videri, ut, poſtquam appellaverit Cæſarem, ſpondeat ſe Paulus daturum Judæis; adeo leve eſt, ut referre pigeat; nedum refellere.

Reſpon. ad 8. In octavo vero principali argumento, quo quarta concluſio coarguitur, Cajetanus quidem non negat, epiſtolam Jacobi eſſe canonicam, ſed auctorem aſſerit incertum eſſe. Eraſmus addit, eam non ſapere apoſtolicam auctoritatem. *Orig. 2. ho. in Lev.* At cum Hieron. de viris illuſtr. Urbanus Papa in Epiſt. de communi vita, Alexan. quintus a Petro in epiſt. ad omnes Epiſcopos, Anacletus in epiſt. de oppreſſione Epiſcoporum, Marcellus Papa ad Epiſcopos Antiochenæ provinciæ, Gelaſius cum Concilio ſeptuaginta, Innocentius I. Concil. Milevitanum c. 7. Concil. Laodicen. Carthagin. Florent. Trid. hanc epiſt. Jacobi Apoſtoli, Jacobi, inquam, Apoſt. eſſe affirmaverint, idque Eccleſiæ univerſalis uſu confirmante; temerarium eſt, ne dicam erroneum, hujus epiſtolæ certitudinem velle aut ex incerto auctore, aut ex ſtylo ſalutationis infirmare; idque argumento leviori, quam cui reſpondere debeamus.

Ad nonum argumentum ſic reſpondeo. Erroneum eſt, ne dicam hæreticum, ſecundam illam epiſtolam Petri Apoſtoli eſſe, negare. Adverſatur enim in primis omnibus ſanctis; deinde Innocentio & Gelaſio; præterea conciliis Laodiceno, Carthaginenſi, Florentino, Tridentino; denique uſui catholicæ Eccleſiæ, quæ legit eam in feſto transfigurationis nomine Petri Apoſtoli. Reſpon. ad 9.

Contineret etiam aliquid falſi, ſi Petrus Apoſtolus ejus auctor non fuiſſet. Nam, licet argumentum ex ſalutatione ipſius epiſtolæ forſitan eluderetur, quod a falſario quopiam eſſet adjecta; at, quod capite primo illius epiſtolæ legitur, eludi nulla ratione poteſt. Hanc vocem (ait) nos audivimus de cœlo allatam, cum eſſemus in monte ſancto cum ipſo. Quod ſi Petrus non ſcripſit epiſtolam, (Joanni autem Jacobove tribuere, ſtultitiæ manifeſtariæ eſt) falſum epiſtola continet. Quod eſt Hæreticum. Argumentum vero illud, quod Eraſmum movit, imo pleroſque olim ante Hieronymum (ut refert idem de viris illuſtribus in Petro) infirmum eſt: cum eundem auctorem ſæpe contingat non aliam modo, verum eandem quoque ſententiam ſtylo ſcribere differenti. Quod (ut reliquos prætereamus) in D. Gregorio videre licet; cujus epiſtolas ſi cum aliis ejuſdem operibus conferas, judiciumque feras ex diverſo dicendi charactere, ab alio auctore ſcriptas eſſe judicaveris. Hieronymus tamen ad Hedibiam, qu. 11. aliter reſpondet, inquiens: Duæ epiſtolæ, quæ feruntur Petri, ſtylo inter ſe & charactere diſcrepant, ſtructuraque verborum: ex quo intelligimus, Petrum pro neceſſitate rerum diverſis fuiſſe uſum interpretibus. En Hieronymus ex diſſimili ſtylo non diverſos auctores colligit, ſed interpretes differentes. Apoſtoli enim in aliena lingua malebant per interpretem ſcribere, quam dono linguarum abuti; quod non ad elegantiam & luxum, ſed ad uſus neceſſarios acceperant. Nec me fugit, quod Eraſmus hunc locum Hieronymi detorquet: ſed more ſuo facit, ut pro ſua libidine interturbet omnia.

Clem. Alex. 7. li. Strom. Glauciam tradit fuiſſe Petri interpretem Super epiſt. ad Cypr. & ſuper epiſt. ad Hedib.

Propter decimum argumentum Eraſ-

Reſpon. ad 10. mus & Cajetanus duas illas poſteriores epiſtolas negant eſſe Joan. Evangeliſtæ. Quam ego ſententiam non temerariam modo, ſed etiam erroneam eſſe crediderim. Quoniam ſi Joannis, cognomento Senioris, aſſeruntur, non ſunt profecto canonicæ. Nec enim quiſquam Joannem presbyterum auctorem ſacrum exiſtimavit. Sunt autem ſine dubio, ut ante a nobis demonſtratum eſt, epiſtolæ canonicæ: non ergo ſunt Joannis presbyteri, ſed Euangeliſtæ. Quod Origenes in 1. Pſal. apud Euſebium 6. lib. Eccleſiaſt. hiſt. cap. 18. Clemens lib. 2. ſtrom. Damaſcen. 4. libro, Iſidorus ſexto etymolog. Auguſt. 2. de doctrina Chriſtiana, Hieronymus ad Evagrium, Innocentius primus, Gelaſius, Concilium Laodicenum, Carthaginenſe, Florentinum, Tridentinumque teſtantur. Sed tempore Paſchali univerſalis Eccleſia duas has epiſtolas nomine Joannis Apoſtoli populo legit. Eccleſiæ autem, conciliis, & ſanctis antiquis tutius nos committemus, quam novitiis iſtis auctoribus; quorum argumentum cum imbecillum ſit, alia confutatione non eget.

Cap. 18. *Cap.* 1. *Cap.* 8. *93. diſt. 6. legimus.*

Reſp. ad 11. Undecimum vero argumentum indignum eſſet, quod in aliorum numero cenſeretur, niſi ob illud Cajetanus aſſeruiſſet, hanc epiſtolam minoris eſſe auctoritatis, quam alias, quæ ſunt certo ſcripturæ ſacræ. Nam hujus epiſtolæ auctoritatem expreſſe negare non audet, ne quid invidiæ ſubeat, aut criminis. Cum autem Hieronymus aſſerat, auctoritatem jam vetuſtate & uſu meruiſſe, & inter canonicas computari; miror equidem, cur Cajetanus aliorum opinionem ſub Hieronymi cenſuram non redegerit, quem pro certa regula ſacrorum librorum habendum exiſtimavit. Cajetani igitur aſſertio hoc loco periculoſa eſt, ſi vis comparativi teneatur: Minoris (inquit) auctoritatis eſt iis, quæ ſunt certo ſcripturæ ſacræ. Non eſt igitur certo ſcriptura ſacra: quod eſt erroneum. At quidam ante Hieronymum hanc epiſtolam non probarunt. Fateor; ſed fuerunt nonnulla ante Hieronymum in controverſia, quæ modo in dubium vertere, hæreticum eſt. At citat librum apocryphum. Forſitan apocryphus apud Hebræos non erat. Quod ſi eſſet, ut ſæpe Hieronymo, & pleriſque aliis placet, nihil mirum, ſi ab Apoſtolo Juda referatur; cum teſtimonia referat Paulus ex Arato, Menandro, Epimenide, ethnicis prophaniſque poetis. Vide Hieronymum in epiſt. ad Epiphan. c. 5. & ad Tit. 1. At coarguit hoc reſponſum Cajetan. Non abs re, inquiens, hæc epiſtola a multis refutata eſt: quoniam, etſi citare apocrypha multo magis licet, quam poetas; auctoritati tamen ſacræ ſcripturæ derogat, ut apocrypha Prophetia, ut ſimpliciter & abſolute Prophetia, inducatur. Hæc ille. Verum aliud eſt, totum librum apocryphum eſſe, quod Hieronymus ait, quia ſcilicet quædam in eo libro continerentur, quæ eſſent ambigua; aliud, particulam illam, quam Judas excitavit, apocryphum eſſe, quod nec Hieronymus, nec alius ex catholicis dixit. Nam, licet ex alio loco non haberemus eam eſſe Prophetiam; at auctoritas Judæ ſatis eſt, ut illam veriſſime a Spiritu ſancto extitiſſe ſentiamus; ſicut credimus illa verba, Beatius eſt magis dare, quam accipere, Jeſu Chriſti eſſe, quia Paulus dixit. Sed ſtultus ego ſum, qui hujuſmodi argumenta conor refellere.

Act. 17. 1. ad Cor. 15. ad Ti. 1.

Reſpon. ad 12. Ad poſtremum argumentum, ubi Eraſmi Lutherique conjecturæ ponuntur, ut Apocalypſeos auctoritas infirmetur, poſt ea, quæ diximus, non fuerit opus reſpondere: tantum ſatis fuerit admonere diſcipulos. Manifeſta enim percurrimus, ut in obſcurioribus immoremur; atque Franciſcus Titelmannus in hac cauſa accuratiſſime laboravit, ediditque peculiarem controverſiam, unde lector petere ea poterit, quæ huic reſponſioni noſtræ deeſſe videbuntur. Nam ratio poſtulat, ut ſecundæ hujus controverſiæ finem aliquando faciamus.

CAPUT XII.

Ubi eorum argumenta ponuntur, qui ſuadere volunt, in ſacrarum intelligentia ſcripturarum, ad fontes Hebraicum, & Græcum recurrendum.

IN tertia vero quæſtione magna diſſenſio eſt, eaque niſi dijudicetur, in ſummo errore neceſſe eſt nos, atque in maximarum rerum ignoratione verſari; An in ſacrarum literarum intelligentia ad Hebraicum Græcumque fontem ſit recurrendum: an potius editio ipſa Latina tam magnæ ſit auctorita-

ſitatis & ponderis, ut nec ab originali ſcriptura pendeat, nec per eam aut corrigi oporteat, aut limari.

Primum argum.

Prior autem hujus controverſiæ pars ſuadetur ante omnia D. Hieronymi teſtimonio, qui in libro adverſus Helvidium hujus aſſertionis primus auctor eſſe creditur, ea ratione vel maxime, quod multo purior credenda ſit manare fontis unda, quam rivi. Idem etiam in epiſtola ad Marcellam, cujus initium, Poſt priorem, cum faceretur, aliqua ſeſe in vulgata editione Evangeliorum Latinorum emendaſſe, atque ad Græcam originem revocaſſe Latina, obtrectatores ſuos contemnens: ſi diſplicet (inquit) fontis unda puriſſimi, eamne bibat rivulos, & diligentiam, qua avium ſylvas, & concharum gurgites norunt, in ſcripturis legendis adjiciant. Idem confirmat in epiſtola ad Damaſum de verbo Oſanna, cujus initium eſt, Multi; & in commentariis ſuper Zachariam, dicens, Cogimur ad Hebræos recurrere, & ſcientiæ veritatem de fonte magis, quam de rivulis quærere, nempe, ut Cicero de oratore etiam ait, tardi ingenii eſt, rivulos conſectari, fontes rerum non videre. Et in epiſtola ad Vitalem docet, ſe ad Hebraicam veritatem, tanquam in præſidium & arcem, ſolitum eſſe confugere.

Poſtrema 2. tomi ejuſdem.

3. Tomo.

Cap. 8.

1. Argu. *Diſt. 9. ca. in vet.*

Huc adde Auguſtini teſtimonium ex 2. de doct. Chriſti. cap. 15. & 18. de civit. Dei, quibus locis Hieronymi ſententiæ ſubſcribit.

Præterea Damaſus coegit Hieronymum, ut novum Teſtamentum ad Græcam reduceret veritatem, quemadmodum Hieronymus idem in præfatione ſuper quatuor Euangelia teſtatur. Id vero Damaſus non juſſiſſet, niſi intellexiſſet novi Teſtamenti veritatem a Græco fonte petendam.

3. Argu.

Hieronymus quoque ipſe in commentariis veterem interpretem ſæpe vellicat, ut qui interpretando frequenter erraſſe. Non igitur veteri editioni Latinæ fidem habere neceſſum eſt; niſi Hieronymum aut malevolentiæ velimus arguere, ſi dedita opera, aut imperitiæ, ſi ignorans ea, quæ bene converſa erant, reprehendit. Aliunde igitur, quam ab editione Latina, quærenda eſt ſacrarum literarum firma intelligentia. Quid quod Laurentius, Faber, Eraſmus, Eugubinus, aliique nonnulli juniores veteris interpretis nunc oſcitantiam, nunc negligentiam, nunc imperitiam, nunc ſuperſtitionem coarguere idoneis cauſis rationibuſque videntur? Nec animus eſt tamen omnia eorum argumenta referre, qui Latinam editionem, qua Eccleſia utitur, ſolent reprehendere. His enim argumentis refutandis aliud & temporis, & operis dandum eſt. Illas ſolum reprehenſiones afferemus, quibus veterem editionem falſitatis accuſant. Primum autem Num. ultim. ca. Latinum ajunt interpretem ſenſum reddidiſſe non Hebraicæ modo veritati, verum etiam ſacris omnino literis repugnantem. Illius enim editio præceptum non obſcurum habet, ut nullus vir fœminam ducat, niſi de tribu & familia ſua; nec ulla fœmina viro nubat alterius tribus & familiæ. Id autem tantum abeſt a ſcripturæ fide, ut nihil illi magis poſſit eſſe contrarium. Moyſes quippe primus hoc neglexit, nec uſque de ſua ille tribu duxit uxorem; Aaron uxorem accepit Eliſabeth de tribu Juda. Exo. 6. Soror regis Juda nupſit Joiadæ Pontifici. 2. Paralip. 22. & 4. Reg. 11. Eliſabeth, cum eſſet de filiabus Aaron, cognata erat Beatæ Mariæ, quæ ſine dubio erat e tribu Juda; David Michol duxit filiam Saulis de tribu Beniamin. Undecim tribus non legem, ſed juramentum præterunt, quominus filias ſuas Beniamitis collocent, cum interim tamen eos, qui non jurarant, nulla lege prohiberi apertiſſime præ ſe ferant. Judi. 21. Subditium ergo eſt, adulterinum, & falſum, quod interpretis ſolum auctoritate redditum eſt. Deinde Michæ 5. Latina vetus editio hunc in modum habet, Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Juda, ex te mihi egredietur, &c. At Matthæus contrario penitus ſenſu verba eadem allegavit, inquiens, Et tu Bethlehem nequaquam minima es. Præterea Pſalm. 7. verſ. 12. noſtra editio habet, Nunquid iraſcitur per ſingulos dies? ubi Hebraica veritas contrarium ſenſum habet, cui Hieronymus omnino conſentit. Contendit etiam Calvinus, locum illum Eccleſiaſtes 9. Nemo ſcit, utrum odio vel amore dignus ſit, mendoſe eſſe ab interprete redditum, falſamque eſſe ſententiam interpretis, cum plerique ſciant, ſe odio dignos eſſe, & nonnulli ſcierint, ſe fuiſſe amore dignos. Ac ſunt, qui credant interpretem Matth.

Deu. 137.

Deu. 14.

24. falsam reddidisse lectionem, dum pro, Fulgore, reddidit, Fulgur: quod utique non pertingit ab oriente in occidentem, sed solis fulgor est, qui pertingit. Atque illud quoque urgent, quod Jonæ 4. vertit interpres, Dominum hederam præparasse, ut esset umbra supra caput Jonæ, &c. cum, ipso quoque Hieronymo auctore, *kikaion* nec hedera sit, nec cucurbita, sed quoddam genus fruticis, Latinis & Græcis incognitum, quod Syris familiare est: Non ergo Dominus hederam præparavit, nec Jonas sub umbra hederæ requievit, quod interpres falso transtulit.

In præfat. super Dan. & Abacuch.

4. Argu. Ad hæc, si veteris latini interpretis editioni addicti esse debemus, compellemur adeo historiam Susannæ recipere, atque etiam Bel draconis narrationem, quam quoniam Hebraica veritas non habet, Hieronymus fabulam vocat, non eam sacris libris additurus, nisi apud imperitos (ut ipse ait) videretur magnam partem voluminis detruncasse: item cogemur etiam Marci postremum caput accipere, quod Hieron. ad Hedib. quæst. 3. non credit esse necessarium, cum in raris feratur Euangeliis, & omnibus pene Græciæ libris hoc capitulum non habeatur: necessarium quoque erit historiam adulteræ mulieris venerari, quæ Joannis 8. c. nunc habetur, cum eam tamen nec Eusebius cognoscat, nisi in Euangelio secundum Hebræos; nec Hieronymus eam prorsus agnoscat; sed ne Chrysostomus quidem eam interpretatione sua dignatus sit, quamvis illius alias fecerit mentionem. Atque Euthymius, licet eandem enarret, paulo tamen superius ait, in exactioribus exemplaribus non haberi, eo quod illegitima videatur.

5. Argu. Rursum, si Latini interpretis sequenda esset editio, fateri oporteret, omnes esse resurrecturos, ac proinde morituros, juxta id, quod in priore ad Corinthios epistola dicitur, Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. *Cap. 15.* At huic sententiæ stare non cogimur, ut D. etiam Thom. in commentariis super eundem locum astruit: quin probabilissima opinio est, homines, qui reperientur in die judicii vivi, nulla interveniente morte vivos esse judicandos. Quod Apostolus certe videtur asserere in priore ad Thessalon. epistola. *Cap. 4.* Adde huc, quod interpres non erat Propheta, auctorve sacer, sed humano spiritu, & intelligentia sacras literas ex aliena lingua in propriam transferebat. Errare igitur fallique interpretando potuit. Quamobrem interpretis sensum non tenemur amplecti, sed ipsum textum, quemadmodum ab auctore sacro vel Hebraice, vel Græce traditus est. Aliud quippe fuerit (ut Hieronymus ait) vatem esse, aliud interpretem: ibi enim spiritus ventura prædicit; hic eruditio & verborum copia, quæ intelligit, transfert.

In præfat. super Pentateuch.

Præterea, si non licet ab interpretis Latini translatione discedere, damnamus juniorum omnium in vertendis sacris literis diligentiam, linguarumque peritiam, tanquam videlicet otiosam ad sacras literas intelligendas. Nimirum, etiamsi alium sensum habeant verba vel Hebraica, vel Græca, hic scilicet contemnendus est: ille vero omni ratione tenendus, quem Latina vetus litera præferat. Nec his argumentis satisfieri ea responsione potest, quod Hieron. hujus editionis auctor multo fuerit linguarum peritior, quam alius quisquam, ac proinde illius auctoritas, ingenium, & eruditio majora sint, quam cujusquam alterius interpretis junioris. Hæc (inquam) responsio non facit satis. Primum, quoniam præstat oculis tuis videre, quam alienis: satius igitur erit, ut quisque linguas ipsas calleat, & videat ipse potius, quam credat interpreti. Deinde etiam, quoniam cum septuaginta interpretes, viri doctissimi, atque Hebraicæ, Græcæque linguæ peritissimi interdum lapsi interpretando fuerint, non est, cur existimemus, unum Hieronymum nusquam a vero, dum interpretaretur, errasse. Ut illud prætereamus, quod editio hæc vetus an Hieronymi sit, an alterius, summa virorum doctissimorum dissensione certatur; novum certe testamentum (ut de veteri taceam) aut Hieronymus non vertit, aut si vertit, ejus versio non extat. Quod si extaret, manet semper integrum argumentum, quod modo posuimus, Hieronymi utique sensum, ut qui sacer auctor non fuerit, non oportere semper amplecti.

6. Argu.

Hieronym. in epist. ad August. cujus initium, Tres simul; & de Viris Illustribus in fine emendationem agnoscit, non interpretationem.

Præterea, in Clementina prima, titulo de magistris, Viennense concilium statuit, in Universitatibus Bononiensi, Parisiensi, Salmaticensi parandos esse trium linguarum doctores, qui earum pe-

7. Argu.

peritiam ſtudioſa inſtructione in alios transfundant; quod niſi eſſet ad ſacras literas intelligendas magnopere neceſſarium, nulla ratione ſynodus ſtatuiſſet.]

Inſuper non videtur hoc divinæ ſcripturæ negandum, quod humanis ſcripturis omnibus concedere neceſſe eſt, ut, cum de aliqua ſcriptura ſcilicet ambigitur, ad archetypum, unde translata eſt, recurratur.

His argumentis, & iis quidem non levibus, ſed (ut plerique judicant) ſane firmis novarum rerum ſtudioſi ſibi primum perſuaſerunt, ad veritatem novi ac veteris teſtamenti cognoſcendam duarum linguarum Græcæ & Hebraicæ peritiam eſſe neceſſariam: inde rurſum in eam opinionem deſcenderunt ut non ſe exiſtiment ſacras literas exponere, ſi interpretationem Latinam vulgarem ſequantur; id enim (inquiunt) eſt non auctorem ſcripturæ ſacræ, ſed ejus interpretem explicare: denique & eo progreſſi ſunt, ut aſſerant, non oportere Latini interpretis auctoritatem amplecti, ſed ipſius textus Hebræi in veteri teſtamento, Græci autem in novo; quo fieri, ut Latina editio noſtra per exemplaria Hebraica & Græca ſit omnino limanda ac corrigenda.

Hanc vero perſuaſionem, Lector optime, ſi forſitan induiſti, exue, rogo, tantiſper, dum tibi, quæ ſunt veriora certioraque, proponimus. Nos ſiquidem hanc ſententiam a pleriſque receptam refellere tentabimus. Refellemus autem (ut ſpero) illo ferente opem, cujus tueri cauſam cupimus adverſum impugnatores veritatis. Ego enim ſi aut oſtentatione aliqua adductus, aut ſtudio certandi ad hanc potiſſimum diſputationem me applicui, non modo ſtultitiam meam, ſed etiam mores & ingenium condemnandum puto. Nam ſi in minimis rebus pertinacia reprehenditur, calumnia coercetur; ego ne de maximis & quæ ad Eccleſiæ unitatem continendam magnopere pertineant, aut certare cum aliis pugnaciter, aut fruſtrari cum alios, tum etiam me ipſum velim? Cauſa igitur veri reperiendi diſputare cupientes, controverſiam hanc quatuor concluſionibus breviſſime definiemus.

CAPUT XIII.

In qua veteris vulgatæ editionis auctoritas demonſtratur, & quod non eſt nunc ad Hebræos Græcoſve recurrendum.

PRima concluſio, quæ maxime rem, cauſamque continet, nam cæteræ ſunt quaſi conſectariæ: editionem hanc veterem atque vulgatam, quam poſt tempora D. Hieronymi Latina Eccleſia uſurpavit, fidelibus eſſe retinendam in his omnibus, quæ ad fidem & mores ſpectabunt.

Secunda. Si qua morum & fidei quæſtio inter catholicos exoriatur, eam definiri oportere per latinam hanc veterem editionem: cujus videlicet ſi aliquod teſtimonium alteram quæſtionis partem confirmaverit, ea ſit catholicis amplectenda: ſin contra reprobaverit, rejicienda.

Tertia. In fidei ac morum diſputatione non eſſe nunc temporis ad Hebraica Græcave exemplaria provocandum, nec ex iis certam controverſiarum fidem eſſe faciendam.

Quarta. In his, quæ ad fidem & mores pertinent, non eſſe Latina exemplaria per Hebraica, vel Græca corrigenda.

Primum, ſive axioma, ſive pronunciatum, ſive propoſitionem ſcholaſtico more vocare velis, Concilium Tridentinum ſeſſione 4. in hæc verba definit, Sacra ſynodus conſiderans non parum utilitatis accedere poſſe Eccleſiæ Dei, ſi ex multis Latinis editionibus, quæ circumferuntur, ſacrorum librorum, quænam pro authentica habenda ſit, innoteſcat, ſtatuit & decrevit, ut hæc ipſa vetus & vulgata editio, quæ longo tot ſæculorum uſu in Eccleſia probata eſt, in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, aut expoſitionibus pro authentica habeatur, & quod eam nemo rejicere quovis prætextu audeat vel præſumat. Hactenus Concilium.

Ne autem Concilii ſolum auctoritate adverſarios obruamus, cauſas cur id definierit, ſubjiciemus; nec enim ſynodo rationes deeſſe potuerunt, quibus ita judicaverit.

Primum enim, vel in hac ſcriptura Latina aliquod falſum continetur, quod ad fidem moreſque pertineat; vel e con-

trario verum, eſt, quod nobis ubique tradit. Si verum eſt, id confirmare nitimur: ſin falſum, jam Eccleſia Romana atque Latina, in qua vel ſola nunc temporis fides catholica perſeverat, circa ea, quæ fidei ſunt, graviter aberraret: falſam enim aliquam ſcripturam, tanquam ab Spiritu Sancto revelatam nomine vel Prophetæ, vel Apoſtoli, vel Euangeliſtæ proponeret. Qua una re auctoritatem ſibi adimeret in reliquis proponendis; quo nihil aut abſurdius, aut incommodius poſſet accidere.

Deinde (ut exempli cauſa ponatur aliquid, quod latius pateat) ſi forte modo vocetur in dubium, An hiſtoria mulieris adulteræ vera ſit, neget autem quiſpiam veram eſſe, tunc aut hic error ſatis exploditur ex codicum Latinorum unanimi conſenſione; & id profecto eſt, quod quærimus: aut non ſatis exploditur, impuneque licet eam hiſtoriam contemnere, quæ Latinorum omnium conſenſu celebratur; quæque nomine Joan. Euangeliſtæ quotannis in Eccleſia legitur; & jam Romanæ, Latinæque ac catholicæ Eccleſiæ fides & auctoritas infringitur, violatur, enervatur, dum errare in cæteris poſſe ſimili ratione exiſtimabitur. Quod quoniam abſurdum penitus erat, jure idem Concilium Tridentinum eadem ſeſſione decernit, ut, ſi quis libros ipſos canonicos integros cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia Catholica legi conſueverunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro ſacris non ſuſceperit, anathema ſit. Conficitur itaque, editionem Latinam tot annorum centenariis uſu Eccleſiæ comprobatam in his, quæ ad fidem & mores attinent, eſſe inconcuſſe tenendam.

Præterea, cum ſcholaſtici auctores abhinc fere quadrigentos annos in dogmatis theologicis confirmandis, aut etiam in hæreſibus refellendis ſolum Latinam editionem tenuerint; id peto, an quicquam in ſuis diſputationibus confecerint, necne? Quod ſi nihil certi confectum eſt, o miſeros homines, qui tercentum annos, atque eo amplius, & oleum & operam perdiderunt! Quippe linguæ Græcæ atque Hebraicæ non habuerunt peritiam; ſed, ſolo interprete Latino contenti, ſcholæ quidem dogmata confirmabant, rejiciebant autem univerſa, quæ illis adverſarentur, Romana atque adeo Latina Eccleſia tacente, vidente, probante. Sin vero confectum eſt a Theologis ſcholaſticis quippiam, credendum eſt certe, ſuis ſtabiliendis concluſionibus tuto ſeſe Latinæ editioni commiſiſſe. Ea igitur editio eſt a fidelibus retinenda.

Poſtremo Hæreticæ pravitatis inquiſitores in refutandis hæreticis atque puniendis rogo, an hanc editionem Latinam ſedulo tenere debeant? an potius neceſſe eſt illis, ad Græcam & Hebraicam, quam minime noverunt, recurrere veritatem? Quod ſi indignum eſt, a re prorſus incognita graviſſimi tribunalis pendere judicium, ſi abſurdum, e noſtratibus ad alienos, id eſt, Hebræos & Græcos appellare; ſi impium, ad Judæorum & ſchiſmaticorum ſenatum referre catholicæ fidei conſultationem: haud equidem intelligo, quorſum Theologus huic errori conſentiat, ut non exiſtimet, editioni Latinæ certam fidem habendam. Intelligo autem, noſtra hæc dilemmata verſutos homines & impudentes cum plauſu etiam elufuros. Nam & irrident ſcholæ univerſos auctores, & totum negotium cognitionis fidei cavillantur. Sed nos his argumentis ſane nolumus hæreticos petulantes tanquam adverſarios convincere, ſed Theologis modeſtis veritatem ſuadere.

Latrand de peritia linguarum ſuperbientes, nos veteres Theologos contempſere. Quod ſi quis novitatibus eorum contradiceret, prætendebant ſtatim lectionem Græcam, vel Hebraicam, & continuo in Græcarum & Hebraicarum literarum ignaros plenis convitiorum plauſtris invehebantur. Cochlæus auctor eſt.

Enimvero, qui hanc noſtram editionem infirmare cupiunt, videntur mihi nihil aliud moliri, niſi quoddam occultum hæreticorum patrocinium. Nempe inquiſitores deſpicient, qui ſcripturam Latinam tanquam certam regulam teneant, cum veritatis Græcæ atque Hebraicæ ignorantia teneantur; Scholaſticos auctores deſpicient, qui vulgari Latino interpreti fidem ſuam alligarint, cujus tamen (ut ajunt) intelligentiam ſequi non cogimur; deſpicient ſanctos etiam priſcos, qui Hebraicæ linguæ peritia caruere. Nam ex Græcis Dorotheum, Origenem, & Euſebium Hebraicas literas legimus calluiſſe, ex Latinis autem, præter Clementem, & Hieronymum, vix alius quiſquam Hebræas literas novit. Quocirca fere ſanctos in veteri teſtamento hallucinari neceſſe erat, imo adeo ejuſdem inſtrumenti ſacramenta omnia cæcis oculis attrectare. Ea ſi Chriſtianæ aures merito perhorreſcunt, conſentiamus, prorſus Latinam vulgatam editionem a fidelibus eſſe tenendam. Sane (quod Frater Franciſcus Titelman-

mannus, vir literis & eruditione præcipuus, moribus & pietate insignis, præclarissime dixit) dum providam Dei dispensationem advertimus, facile videmus, quemadmodum cum fidei rectitudine connexa semper fuerit scripturæ veritas, & cum illa solita fuerit emigrare. Donec enim apud Judæos solos firmitas perstitit rectæ fidei, apud eos quoque solos scripturarum soliditatem cognoscimus latitasse. Postea vero quam veritas a Judæis repulsa a gentibus suscepta est, digna Ecclesia gentium est habita, quæ proprio suo idiomate, id est, Græco, quod & vulgatissimum erat inter eos, qui ex gentibus crediderant, & latissime cognitum, scripturam novi testamenti acciperet in stabilimentum fidei salutaris. Porro autem, cum ad Latinos devolvi jam fidei veritas cœpit, Græcis maxima ex parte vel ob innatam levitatem, vel ob contentionis studium ab Ecclesiæ corpore disjunctis; certe dignam aliquam, divino munere, scripturæ stabilitatem Latinos accepisse consequens fuit. Nec quoquam pacto illud fieri verisimile potest, Latinam Ecclesiam, apud quam jam inde a multis annis Christianæ fidei veritas fuit, nullam adhuc scripturam Latinam habuisse, cui suis stabiliendis dogmatis tuto inniti, suæque fidei adversarios condigna posset auctoritate revincere.

Aliud quoque gravissimum incommodum in Ecclesiam mihi videntur inferre, qui, Latina editione postposita, aliunde censent puram firmamque veritatem hauriendam: Quod Latini fideles, Græcas videlicet Hebraicasque literas ignorantes, cum scripturam sacram in suo idiomate Latino legerint, semper ancipiti sententia pendebunt. Siquidem nesciunt, num, quæ Latine legunt, sic, an aliter apud Græcos & Hebræos habeantur. Vacillabit itaque omni loco legentium fides, nec poterit alicubi firma consistere. Quo quid perniciosius esse potest? Latinam igitur vulgatam editionem tutam esse legentium fidelium anchoram, sine dubio teneamus; eisdemque argumentis etiam secundam conclusionem, quæ (ut ante diximus) hujus primæ, quam modo confirmavimus, corollaria est.

Tertiam vero primum ostendimus ex eo, quod plures scripturæ particulæ nobis subtrahentur, quæ scilicet in Græcis aut Hebraicis hujus temporis exemplaribus non leguntur: ut historia puerorum & Susannæ apud Danielem: & historia mulieris adulteræ apud Joannem. Imo & illud egregium de Trinitate testimonium, Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, &c. ex Græcorum mendis ante aliquos annos nobis fuerat detractum: ut & Marci extremam coronidem, atque alia item multa ex Latino exemplari novi isti interpretes expunxerunt. Non igitur in Græca, vel Hebraica exemplaria fidei controversia resolvenda est: alioqui eas scripturæ partes rejiciamus oportet, quas Concil. Trident. atque adeo ecclesia una voce & consensu recipit.

Da. 1. 3. & 13.

Joan. 8.

1. Joan. 5.

Hiero. ad Hedibiam q. 3. asserit hoc c. in variis exemplaribus haberi.

Deinde tertia illa conclusio hoc etiam argumento monstratur, quod, si est ad Græca exemplaria veritas expendenda, in Psal. 13. octo versus nos habemus, quos Hebraicus textus minime habet. Ita merito a nobis expungerentur, cum eos tamen auctoritate Apostoli nos habeamus.

Ad. Ro. 3. in comment. super epist. ad Ro.

Huic vero argumento nec Origenem, nec Hieronymum fecisse satis, Ecclesia demonstravit, quæ usque ad hoc temporis octo illos versus in Psal. 13. servandos credidit, non servatura, si (quod illi asserunt) errore ignorantium fuissent inserti.

In proœm. super. 16. li. comment. in Esaiam. Cajetan. in illum Psal. homo, ut solet, ad scribendi licentiam liber nos omnes tanquam ignorantes & confidentes damnat.

Item Hebræorum doctores, nostri videlicet inimici, multo studio contenderunt textum Hebraicum corrumpere, ut vetus testamentum nostris exemplaribus faceret esse contrarium, ut Euseb. l. 4. Eccl. hist. c. 18. refert. Græci quoque eadem contentione multis locis, ut scripturam ad suum sensum traherent, novum testam. violarunt, ut Tertul. 5. lib. adversus Marcionem testatur, & Euseb. lib. 5. eccl. hist. cap. ult. & Iren. adverf. hær. lib. 1. cap. 29. & Basil. l. 2. contra Eunom. D. quoque Ambrof. in comment. super epist. ad Roman. & in proœmio primi libri super Lucam, & Hieron. in proœmio super epist. ad Philemonem, & Origenes in commentariis super epistolam ad Romanos. Nam in plerisque Græcis exemplaribus deest tota illa clausula, Ei autem qui potens est, &c. Quam ne Theophylactus quidem habuit. Nec in sacris literis solum, sed in sanctorum codicibus fecere idem. Nam & in sexto Concilio Constantinopolitano Macarius, ejusque discipuli convicti sunt, quod in confirma-

tionem ſui erroris ſanctorum teſtimonia aut truncarint, aut depravarint. & in 7. Syn. Action. 4. oſtenditur, Iconomachos ex teſtimonio beati Nili depravato nonnullis impoſuiſſe, & Act. 5. oſtenſi ſunt ſynodo libri quidam ab Hæreticis depravati. Quin ſub nomine Vigilii Romani Pontificis duos libellos productos, & epiſtolam nomine Menæ ad eundem Vigilium ſcriptam, titulos ementitos & ſuppoſititios habuiſſe, eodem Concilio palam factum eſt. Et Leo in epiſtola quadam ad Palæſtinos queritur epiſtolam, quam ad Flavianum ſcripſerat, a Græcis depravatam. Atque hunc Græcorum morem fuiſſe, Nicolaus in Epiſtola ad Micha. Imperatorem teſtatur. Exiſtimat Gregorius epiſtola decima quarta 5. lib. Calcedonenſem Synodum, ſicut & Epheſinam, eſſe a Græcis depravatam. Unde monet Narſum, ut non novis codicibus paſſim credat. Romanos autem codices veriores eſſe affirmat, quam Græcos. Dionyſius quoque Corinthienſ. epiſcop. apud Euſeb. lib. 4. cap. 23. quid autem mirum, inquit, ſi dominica verba ſanctæ ſcripturæ falſare conati ſunt, qui vilia hæc, quæ nos ſcripſimus, corruperunt? Hæc Dionyſ. cum quæreretur, ſuas epiſtolas eſſe ab hæreticis adulterinis detractionibus additionibuſque corruptas. Extat epiſt. Cyrilli ad Succeſſum Diocæſarienſ. Epiſcopum, ubi refert ſe ſciſcitatum a Budo, Emeſenæ civitatis Epiſcopo, an conſentiret epiſtolæ Athanaſii ad Epictetum Corinthiorum Epiſcopum, reſpondiſſe, Si hæc apud vos ſcripta non ſunt adulterata, nam plura ex his ab hoſtibus Eccleſiæ deprehenduntur eſſe depravata. Et cum contuliſſent epiſtolam cum antiquis exemplaribus, depravatam invenerunt &c. Quo loco admonendi ſunt omnes boni, ut a Calvini, Philippi, ac cæterorum ſimilium fraude cavendum intelligant, quoties ſanctorum veterum ſententias ad cauſam ſuam accommodabunt. Id vero tam magis, cum nec librum, nec locum annotaverint; ibi enim eorum fides in veterum ſententiis proferendis ſuſpectior eſt. Proferrem autem multa hujuſmodi loca, niſi eſſet lectori moleſtum, nec nunc alias res nos ageremus. Non igitur ad Hebraica & Græca exemplaria, ut quæ depravata ſint, eſt recurrendum. At Hieron. in Eſa. 6. cap. non credit eſſe veroſimile, ut Hebræi ſcripturam ſuam depravarint. Quid Hieronymi ætate fuerit, ego non diſputo: quamvis Juſtinus Triphonem evicerit, quod a Judæis multa Prophetarum loca detruncata fuiſſent; illudque inter cætera refert, Dicite in nationibus, quia Dominus regnavit a ligno. Equo verſu illa verba, A ligno, detracta fuiſſe contendit. Poſt ea certe tempora a Judæis ſcripturas contaminatas Hieronymus, ſi viveret, non negaret. Præterea, qui Hebraicis exemplaribus adhæreſcunt, neceſſe eſt eos ſequi Rabbinorum expoſitiones, & non catholicorum. Nam catholici vel ſeptuaginta interpretum, vel Latinam editionem expoſuere. Indignum autem eſt, ut nunc denuo ab Hebræis noſtræ fidei oracula petantur. Chriſtiana quippe veritas ab Eccleſiæ viris quærenda eſt, non a Rabbinis Synagogæ.

Ad hæc, ut ex multis unum aut alterum exemplum in medium proferatur, Geneſeos octavo capite, noſtra editio Latina habet, quod corvus a Noe dimiſſus egrediebatur, & non revertebatur. Sic Hieronymus habet in dialogo contra Luciferianos, & in Epiſtola ad Oceanum; ſic Cyprianus in epiſtola ad Novatianum hæreticum quod lapſis non eſt ſpes veniæ deneganda; ſic Ambroſius de Noe & Arca, cap. 17. ſic Auguſtinus tractatu ſexto in Joannem; ſic Iſidorus & Chryſoſtomus in commentariis ſuper Geneſim; ſic Euſeb. in chron. ſic breviter omnes doctores catholici tam Græci, quam Latini, tum vetuſti, tum juniores ex 70. interpretibus habuere. Contra nunc Judæi legunt, Corvum egredi & reverti: quos ſequuntur novi interpretes Lutherani, Pelicanus & Munſterus; quibus ergo putas potius credendum eſſe? Num Judæis hoſtibus Chriſti? Num hæreticis inimicis Eccleſiæ? Nonne magis ſeptuaginta interpretibus? Nonne magis Hieronymo? Nonne magis ſanctis antiquis viris Eccleſiaſticis? qui omnes inter ſe concinentes eadem aſſerere nullo modo poſſent, niſi uno divino ſpiritu continerentur. Symmachi, Theodotionis, Aquilæ translationes, quod vel Judaiſmo infecti, vel hæreſeos nota eſſent infames, parum auctoritatis habere Hieron. non ſemel teſtatur. Irenæus etiam apud Euſeb. lib. 5. ec-

In præfat. ſuper Job, & in prolog. Eſdræ.

cleſ-

tleſ. hiſt. cap. 8. hoc argumento Theodotionis & Aquilæ translationem infirmat, quod Judæi eſſent ambo, & Proſelyti, eoſque Hebionitæ ſequerentur. Et nos Judæos atque hæreticos Judæorum interpretes, & in errore ſocios admittemus? ita ne omnia exemplaria noſtra tam Græca, quam Latina, tam antiqua, quam nova a librariis corrupta ſunt, ſicque mille annis permanſerunt? minime vero gentium. Quod ſi recentiores aliud ſentiunt, quam veteres Hebræi, quis non malit veterum ſententiæ ſubſcribere, quam horum magis adhærere? præſertim cum tot exiliis agitati, tantaque cæcitate ſint percuſſi, ut, amiſſa ſuæ linguæ & omnium bonarum diſciplinarum cognitione, nullam in Deum fidem, hominum vero vix communem ſenſum obtineant. Quo loco mirari ſatis non poſſum, Auguſtinum Eugubinum, virum alioqui egregie doctum & pium, maluiſſe Judæis & hæreticis, quam Catholicis conſentire. Nam Cajetanus eiſdem ſemper veſtigiis inhærendo, per omnia in veteri teſtamento Hebraicos, in novo Græcos codices prorſus amplectitur, vix ulla Latini interpretis habita ratione. Non eſt autem vel a ſe ipſo admonitus, qui cum in Luc. 3. cap. ſcriberet, conſentaneum rationi eſſe dixit, ut potius novi textus Hebræi manci & corrupti ſint, quam ut 70. Interpretes, viri boni & inſignes, ſtuduerint commento & mendacio fingendo. Hæc nimirum apud viros doctos vehemens idoneaque ratio eſt. Nam quas illi ratiunculas addunt ad compurgandam incredibilem novitatem, non eſt quidem diei locique hujus refutare. Satis enim modo eſt, adverſarios ſuis quoque argumentis refellere: quoniam his de gradu dejectis, abunde ſententiæ noſtræ veritas comprobatur. Ut igitur eo, unde digreſſa eſt, recurrat oratio, ſi vocetur in quæſtionem, an corvus reverſus fuerit ad Arcam, rogo, an impune liberque a catholico negari poſſit, etiam ſi in Hebraicis omnibus exemplaribus (quod iſti dicunt) contrarium habeatur. Si negari poteſt, profecto evicimus, Hebraica exemplaria nec firma, nec apta eſſe ad catholicas controverſias finiendas. Si non poteſt, jam dicito, ſi ita libet, nec Hieronym. nec Ambroſ. nec Cyprian. nec Auguſt. nec Chryſoſt. nec reliquos hujus ordinis viros catholicos eſſe, nos vero hæreticos etiam dicito: corvum namque ad arcam reverſum inficiamur. Hoc dicere quoniam inſolentiſſimæ veſaniæ eſt, illud dicamus potius, Hebræorum nova iſta exemplaria in Theologiæ quæſtionibus nihil virium habere ad faciendam fidem.

Pagninus quoque Judæos movet ſequutus eſt.

Præterea magna eſt diſſenſio ſæpenumero Græcorum codicum, qui nunc habentur in manibus: unde & qui noſtris temporibus ad Græca dicunt ſe expendere Latina, haud raro inter ſe diſſident, non in verbis modo, ſed in ſententiis quoque. Quid, quod interim eadem exemplaria novi iſti interpretes non eodem ſenſu interpretantur? Nam verſum quartum Pſalm. 109. aliter Lutherus, aliter Pomeranus, aliter Pelicanus, aliter Bucerus, aliter Munſterus, aliter Zuinglius, aliter Felix, aliter Pagninus traduxerunt, ut jam mihi videantur Theodotionis, Symmachi, Aquilæ, quinta, item ſexta, & ſeptima editio, ac vulgata quoque ſeptuaginta numero pauciſſimæ, ſi ad horum innumeras conferamus. Quid, quod Eraſmo cum ſeipſo non convenit? Extat enim quinta, extaret & ſexta editio, niſi vel inconſtantiæ notam inurendam ſibi metuiſſet, vel morte fuiſſet interceptus. At certe hæc varietas verſionum ſemper fuit hæreticis quaſi gentilis & propria. Id enim Artemonitis olim a viris Eccleſiaſticis objectum eſt, quod ne ipſa quidem exemplaria ſibi ipſis concordarent, ſi priora cum poſterioribus conferrent: Semper, inquit, emendant, quibus ſemper diſplicet quod emendant, & nova quæque perquirunt, cum eis, quæ in uſu ſunt, videbuntur adverſa. Et Lutherus primum quidem novi Teſtamenti veterem editionem Germanica ſua verſione mutavit, quo perſuaderet populo ſcilicet, majores noſtros uſque ad id temporis verum Euangelii textum non habuiſſe. Ipſe tamen idem non poſt multos annos ſuam editionem ita correxit, ut ex ſolo Matthæi Euangelio annotaverint viri docti triginta, & eo amplius locos immutatos. Itaque homines leves non tam ex fontibus ſacras literas vertunt, quam circa fontes ipſi vertuntur, doctriniſque variis & peregrinis adducti, parvuli fluctuant, & circumferuntur omni vento doctrinæ. Et re vera, cum novitas quælibet quaſi novus ventus ebullit,

Euſeb. lib. 5. Eccleſ. hiſt. cap. ult.

ſtatim

ſtatim cernitur frumentorum gravitas, & levitas palearum, tuncque ſine magno molimine id excutitur ab area, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Quorſum hæc (inquies) tam longo repetita principio? Nempe, ut intelligamus, novitios iſtos interpretes, vel exemplarium, vel interpretationum diſcrepantia, varietatem in Eccleſiam inducere magnopere ſuſpectam, & piis omnino mentibus formidandam. At novitas ipſa quidem primum timenda eſt, quæ ſine Reipubl. perturbatione eſſe non poteſt; ob eam enim cauſam Hebræis regem petentibus, ſi Gregorio credimus, Dominus ſuccenſuit, quod omnem in Repub. novitatem habeat exoſam. Metuenda quoque rerum mutatio eſt. nam & parva momenta tantum valent ad communem ſtatum civium perturbandum, ut, mutatis (quod Plato ait) muſicæ modis, & Reipubl. morumque neceſſe ſit mutationem fieri. Quamobrem qui graviſſimos legis divinæ modos novis aliis, acutis illis fortaſſe quidem, ſed levibus tamen commutare pergunt, videant illi, ne religionis cæremonias, ſacramenta, ſacerdotium, verſionum prætextu, ſimul invertant. Adeo hæc enim inter ſe connexa copulataque ſunt, ut ex his nullum a cæteris nec divelli, nec diſtrahi poſſit: Ita qui unum horum quodlibet verſarit, reliqua etiam vèrſet oportet; id quod Lutheranorum exemplo didicimus, qui novis inventis univerſa illa pariter mutaverunt. Porro autem varietatem, ut ante dixi, ac multo etiam magis reſpuere ac formidare debemus, quæ nimirum conſtantiæ atque unitatis inimica eſt. Quas Eccleſia virtutes habere nequit, ſi ſcripturæ non eſt unitas eadem & conſenſus. Qua in parte feliciora noſtra ſecula ſunt, quam antiqua. Nam olim tot pene vulgabantur exemplaria, quot codices. At vero nunc ſancti Spiritus ſine dubio peculiari providentia, Damaſi ſolicitudini, Hieronymi ſummis laboribus, Eccleſia ſancta concordem Scripturarum unitatem accepit, omniſque ſublata de medio varietas eſt, unica Latina editione omnium conſenſione recepta. Quapropter, qui ad Græca exemplaria nos revocant, eandem varietatem inferre volunt, a qua olim Hieronymus libros noſtros aſſeruit, imo eandem falſitatem, a qua ille codices noſtros expurgavit. Nam varietas codicum facilis depravationis occaſio eſſe ſolet. Atque ut nulla depravatio ſit, ipſa tamen varietas noxia eſt. Nec enim poteſt unquam verum aſſeri, quod diverſum eſt, ut Hieronymus ad Donemonem, & Rogatianum ſcripſit, & ad Damaſum: Verum, inquit, non eſſe quod variat, etiam maledicorum teſtimonio comprobatur. Si enim Latinis, ait, exemplaribus fides eſt adhibenda, reſpondeant ii, quibus tot ſunt exemplaria pene, quot codices. Varietas igitur exemplarium Latinorum, quæ tunc erat, fidem ejuſmodi exemplaribus derogabat. Atque hujus quidem argumenti tanta vis & efficacia fuit, ut vel refractariam illam Lutheri procacitatem retuderit. Is ſiquidem (referente Cochlæo in libro de Canonicæ Scripturæ auctoritate) ſic ait, Si diutius ſteterit mundus, iterum erit neceſſarium, ut propter diverſas Scripturæ interpretationes, quæ nunc ſunt, ad conſervandam fidei unitatem Concilii decreta recipiamus. Providentiſſime igitur a ſacra Synodo Tridentina conſtitutum eſt, ut ex multis Latinis editionibus ſacrorum librorum, una vetus & vulgata editio, longo tot ſeculorum uſu recepta, in publicis diſputationibus pro authentica habeatur. Non eſt itaque nunc temporis in fidei ac morum diſceptatione ad Hebraica Græcave exemplaria provocandum: quippe cum fidei dogmata per diſcrepantes aut Hebræorum, aut Græcorum codices male confirmari poſſint, aut Eccleſiæ unitas contineri.

Cicer. 2. de legibus.

Cap. 11.

Atque eiſdem fere argumentis quarta illa poſtremaque concluſio perſuaderi poteſt. Nec enim ſunt Hebræorum aut Græcorum codices modo emendatiores quam Latini; imo plerumque aliter habent, quam ratio ipſa & veritas poſtulant; quemadmodum Frater Franciſcus Titelmannus & in Collationibus ſuper Epiſtolam ad Romanos, & in Apologia pro veteri interprete doctiſſime copioſiſſimeque diſſeruit. Unde duo ſolum ex innumeris loca deſumere placuit, ut in his Theologi diſcant, quam parum novis iſtis interpretibus ſit fidendum.

Unus locus eſt ad Rom. 12. Ubi enim noſtra editio habet, Domino ſervientes, novi fere interpretes reddunt, Tempori ſervientes; & tamen noſtra litera præferenda eſt, quam & olim Græci emendati codices habuere. Chryſo-

sostomus siquidem, & Theophylactus non legunt τῷ καιρῷ δουλεύοντες, sed τῷ κυρίῳ. Quam etiam lectionem habuit Origenes. Atque adeo Hieronymus in epistola ad Marcellam, cujus initium est, Post priorem epistolam, eum lectionem aliam reprehendisset, asseruit, secundum Græcam veritatem legendum esse, Domino servientes.

Alter habetur prioris ad Corinthios septimo. Nam, ubi nos legimus, Qui cum uxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est; isti ex Græco (ut ajunt) fonte sic vertunt, Qui cum uxore est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, divisa est uxor & virgo. Quam posteriorem lectionem D. Hieron. in priori adversus Jovinianum libro docet, non esse Apostolicæ veritatis. Quamquam fatetur se aliquando illum locum in eum sensum edisseruisse, &c. Sic igitur quædam exemplaria, tum Hebraica, tum Græca, olim Hieron. nactus est, multo emendatiora, quam ea, quibus juniores interpretes & expositores fidem suam alligarunt. Cumque nobis opponunt codices quosdam ante annos sexcentos aureis literis descriptos (hos enim fontes appellant) Hieronym. pro nobis illis respondet, inquiens, Habeant qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque descriptos, vel uncialibus (ut vulgo ajunt) literis, onera magis exarata, quam codices: dummodo mihi meisque permittant pauperes habere schedulas, & non tam pulchros codices, quam emendatos. Quamobrem hominibus his, qui novandis rebus student, illud sæpe accidit, ut, dum codicum vel Hebraicorum, vel Græcorum, quos penes se habent, exempla sequuntur, nihil aliud agant, quam ex non correctis emendata corrigere.

In præfat. super Job.

Quo quidem in loco Isidorus Clarius ferendus non est, cujus emendatio nihil est aliud, quam interpretis veteris reprehensio. Pollicetur enim in operis fronte veterem editionem correctam; postea vero quam pollicitatione hac depellit invidiam novitatis, multa inserit, adjicit quædam, nonnulla mutat; ut lector non aliud possit in locis mutatis intelligere, quam aut veteris interpretis errorem, aut veterum codicum depravationem. Quam bellum erat potius novam editionem confiteri, quam veterem emendatam: ne lectores simplices verbis ambiguis deciperentur. Nota sunt ejusmodi plurima loca apud Isidorum Clarium & in veteri & in novo Testamento; proferremque illa, nisi ad alia properaret oratio. Illud tantum admoneo, hujusmodi vel mutationes, vel detractiones, vel additiones, quæ curiosos homines sæpe delectant, parentibus nostris, si nunc viverent, futuras esse molestissimas. Id quod ex primo libro Historiæ, quam vocant Tripartitam, colligere licet. Cum enim (ut ibi dicitur) multi Episcopi convenirent, & quidam eorum rogatus esset, ut faceret sermonem populo, vir scilicet eloquio & sapientia præditus, ille locus venit in medium, Tolle lectum tuum, & ambula: ubi pro lecto, Cubile dixit. Tunc Spiridion Cypriorum Episcopus vir sanctissimus indignatus in eum, & exiliens de cathedra sacerdotali, Tu melior es (inquit) eo, qui lectum dixit, quia ejus verbis uti confunderis? Hoc autem fecit populo conspiciente, mediocritatem docens eum, qui eloquii supercilio prætumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiendum, cum esset venerandus, & operibus gloriosus, simulque presbyter ævo atque sacerdotis officio. Quid hic faceret, si Isidori Clarii, quid si Erasmi, quid si Cajetani, quid si reliquorum tam varias & multas versiones & inversiones audiret? Quo putas animo ferret, cum in aliis libris, tum maxime in Davidicis Psalmis, Cajetani lectionem & textum usque adeo a nostro discrepantem, ut vix possis agnoscere, an idem liber sacer, an alius sit? Quid Hieronymus? Psalmosne ad verbum translatos pateretur? qui in libro de ratione interpretandi Horatianum præceptum illud, Nec verbum verbo curabit reddere fidus interpres, etiam in sacris literis interpretandis magnopere commendat? Et in epistola ad Augustinum asserit Hieronymus sensuum potius veritatem, quam verborum se ordinem conservasse; & ad Suniam & Fretellam boni interpretis regulam ponit, ut non verba verbis quasi paria & demensa respondeant, sed sensus sensui. Quid, quod Cicero in lib. 3. de finibus ait, verbum e verbo exprimere indisertos interpretes solere? Fallitur ergo præ cæteris Cajetanus, qui hujus præcepti immemor, Psalmorum versionem dum

Cap. 16.

fidam

fidam voluit reddere, reddit ad Ecclesiæ quidem usum prorsus inutilem.

CAPUT XIV.

In quo argumenta capitis duodecimi refutantur.

Respon. ad 1.

AC primum quidem, cum Hieronymi auctoritas nobis objicitur, haud difficile erit respondere. Duabus enim ex causis tunc erat ad fontes recurrendum; una quod non tam turbidi fontes erant, nec primariæ scripturarum scaturigines conturbatæ; altera, quod tunc varietas Latinorum codicum & dissonantia magna erat, nec tolli commode poterat, nisi ad exemplaria Græca atque Hebraica Latina referrentur. Has vero causas fuisse Hieronymo, ut in eam sententiam induceretur, manifeste patet ex proœmio super quatuor Euangelia ad Damasum, & ex epistola ad Suniam & Fretellam. At modo cum exemplarium Latinorum una apud omnes concordia sit, potius Græca variantia per nostram Latinam editionem sunt limanda, atque in pristinam unitatem reducenda: saniorisque consilii est, limpidam aquam e lacunulis defæcatis, quam ex turbato fonte liquorem obscœnum bibere. Porro (ut ab scholastica disputatione interim excurrere annuente lectore liceat) nos, qui Abraham secundum promissionem filii sumus, puteos fodimus in aliena Palestinorum regione: at vero Palestini alienæ felicitati invidentes, puteos inventos conantur obstruere. Quos tamen Isaac multa diligentia refodit, ac repurgavit: donec aqua viva reperta est. Ibi pastores Geraræ cum pastoribus jurgantur Isaac, dicentes, Nostra est aqua. Quamobrem nomen putei Isaac ex eo, quod acciderat, vocavit Calumniam. Profectus inde fodit alium puteum, pro quo non contenderunt: itaque vocavit nomen ejus Latitudo. Fodit in hunc omnino modum Ecclesia Romana atque Latina puteos aquarum viventium, hoc est sacrarum literarum; invenit autem aquam sapientiæ salutaris; venas vitæ (inquam) invenit: sed in aliena veluti regione Judæorum & Græcorum. At illi puteos oblimare, obstruereque nituntur; quin etiam jurgantur contra nos, & inquiunt, Nostra est aqua: fons noster est: qui Hebraicus Græcusque non fuerit, in alieno solo fodere non debet. Nostro idiomate, ajunt, locutus est Christus, locuti Prophetæ, Apostoli, & Evangelistæ. Vos Latini hospites estis: & has literas a nobis emendicare debetis: nostra opera, nostraque castigatione restituendi sunt in genuinam veritatem vestri codices. Sic puteos nostros Judæi, hæretici, curiosi novarum rerum amatores humo opplere contendunt, certantque nobiscum; sed mera calumnia est. Qui enim sunt alieni a corpore, quo pacto illustrabunt ipsum? Qui sensum Christi non habent, quomodo sensa Christi interpretabuntur? Qui adversum nos pugnant, num arma nostra sunt instructuri? nequaquam. Fodiamus igitur alium puteum, quem Latitudinem nuncupemus? Ecclesiam scilicet longe lateque dispersam, pro quo nulla controversia excitetur. Est enim Ecclesia columna & firmamentum veritatis; est civitas Dei, quam fluminis impetus lætificat. Hæc potavit filios suos mille abhinc annis hujus fluminis aqua. Hanc nos aquam & probare & tenere debemus, nec alios fontes veritatis exquirere.

Genes. 20.

1. Tim. 3. Psalm. 45.

Respon. ad 2.

Sed prima argumenta vidimus; jam reliqua videamus. Nam, quod Augustini ac Damasi auctoritas objicitur, post ea, quæ dicta sunt, nihil ponderis habet. Sive enim Augustinum, seu Damasum nobis opponas, de suo tempore ambo loquuntur. Innocen. vero 20. dist. cap. de quibus, quem nonnulli etiam nobis adversum esse volunt, quid sibi velit, equidem non intelligo nisi locus depravatus sit. Existimo enim non Græca, sed Canonica esse legendum. De qua re alio libro fortasse latius.

L. 5. c. 5. q. 3.

Respon. ad 3.

Nam illud quidem, quod Erasmus gravissime urgere existimavit, levissimum est. Multa siquidem quæ Hieron. primum & in novi testamenti editione veteri & translatione 70. errata esse crediderat, ea post majori diligentia perpendens, aut etiam vel ab amicis, vel certe ab inimicis admonitus, comperit, non esse corrigenda: id quod Franciscus Titelmannus in Apologia declaravit. Certe Hieronymus in Hebraicis quæstionibus 70. interpretes notat, quod contra Hebraicam veritatem pro Amico Opilionem verterint. Et ipse tamen postea 70. secutus est. Nec me

præ-

præterit Auguſtini Eugubini ſententia; ſed eam eſſe commentitiam patet. Quid enim ineptius dici poteſt, quam 70. Interpretum errorem vitio librariorum in Hieronymi editionem irrepſiſſe? Quid rurſum improbabilius, quam 70. Interpretes viros clariſſimos in re apertiſſima, quæ vel vulgo facilis erat, fuiſſe hallucinatos? Jam vero quam indigne a Laurentio, Fabro, Eraſmo vetus editio paſſim reprehendatur, in una epiſtola ad Romanos Franciſcus Titelmannus liquido oſtendit. Ex qua re ſatis intelligitur, quantum fidei Ariſtarchis iſtis ſit habendum.

At illud primum, quo falſitatis noſtra vetus editio inſimulatur, Oſiandri eſt in Harmonia Euang. argumentum. Atque eandem ante notam veteri interpreti inuſſerant Nicolaus Lyranus, Judicum 10. & Burgen. Num. 36. Sed Hieronymus ſecutus eſt 70. Quibus conſentiunt Damaſc. lib. 4. cap. 15. Euſeb. lib. 1. Eccleſ. hiſt. cap. 6. Epiphan. Hæreſ. 78. Ambroſ. lib. 3. comment. in Lucam, Nicephor. lib. 1. cap. 11. Beda lib. 1. in Lucam cap. 10. Quorum libentius ego æmulor negligentiam. Igitur, cum in lege ratio finis habeatur, lex intelligenda eſt de fœminis illis, quæ ex defectu maſculorum paternam hæreditatem ſortiuntur. Quæ cauſa fuit Divi Thomæ, 1. 2. quæſt. 105. art. 2. ad ſecundum, & 4. Sentent. diſtin. 30. quæſt. 2. art. 1. quæſt. 3. ad quartum, ut filiabus Aaron liberum matrimonium concederet; in quibus ſcilicet ratio hujus legis deerat. Et Levitici 21. jubetur pontifex ducere uxorem virginem de populo ſuo, non de familia aut tribu ſua. Et Judicum 10. conſtat, Tholaa & Abimelech conſanguineos fuiſſe, quorum alter fuit ex tribu Iſachar, alter ex tribu Manaſſes. Et vir Levites de ſorte Ephraim uxorem duxit de tribu Juda, Judic. 19. Joſephus libro quinto annal. cap. 6. Non ergo falſa eſt editio noſtra, ſed eſt tamen litera ſane interpretanda. Quid ergo (nam hoc dicet aliquis) pertinet ad Dominum generationis ordo deductus uſque ad Joſeph? Certe pertinet multum. Nam quando Euangeliſta ſcribebat, Judæis erat exploratum, Joſeph ex eadem tribu eſſe; ideo enim ambo in Bethleem cenſentur, ut de una videlicet ſtirpe generati. At Beatam Virginem nullos fratres habuiſſe, hiſtoriæ omnes conſentiunt. Itaque viro contribuli nupſerat. Quod ergo populo tunc Judaico notum erat, non erat opus, ut Euangeliſta ſcriberet: id docuit, Joſeph a David deſcendiſſe. Qua una re & ſervavit conſuetudinem ſcripturarum, qua mulierum in generationibus ordo non texitur, & vere docuit id, de quo poterat eſſe controverſia. Nam quod Maria ex eadem familia eſſet, ut quod eo tempore plebi notiſſimum erat, non putavit Euangeliſta admonendum.

Argumentum etiam alterum ejuſdem Oſiandri eſt in Harmon. Euangel. ubi tradit Hebræos in dictionum inflexionibus neutrum genus non habere, ex quo effici, ut voce maſculina vel fœminina pro neutra abutantur. Ut ubi nos dicimus, Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, imperitus interpres redderet, Non eſt bonus eſſe Adam ſolus. Ad eundem quoque modum, loco ejus, quod Hieronym. vertit, Parvulus es; perſpicue, & vere convertendum eſt, Parum eſt, ut ſis inter Chiliarchos, ſeu principes Judæ. Cujus axiomatis cauſa aptiſſime redditur, Ex te enim, &c. Quæ ratio ineptiſſima eſt, ſi ad præcedens pronunciatum juxta Hieronymi verſionem accommodetur. Quod autem poſterius membrum prioris ratio ſit, ſermonis natura prodit, ſenſus communis judicat, & Spiritus Sanctus per os Euangeliſtæ teſtatur. Hactenus Oſiandri verba retulimus. Sed miranda eſt hæretici inſolentis impudentia. Chaldæa paraphraſis, recentiores Judæi omnes, Septuaginta Interpretes cum Hieronymo conſentiunt, & hic unus ſibi ſolus ſapit. Sed cum Hebraicus textus conjunctionem non habeat, poteſt quidem ſic tota oratio accipi, ut ſecundum membrum cauſa ſit primi. Quem ſenſum pontifices, & ſcribæ habuerunt, quorum verba fide qua oportuit Matthæus retulit. Poteſt autem ſic etiam accipi, ut poſterior pars quaſi adverſative intelligatur, quo ſenſu accepit Hieronymus, ut patet ex commentariis in Michæam. Ac ſi rem ipſam diligentius animadvertas, parum certe intereſt, utro modo accipiatur oratio. Quocirca ridiculus eſt Oſiander, qui in re nihili tantas tragœdias excitet.

Illud eſt facile, quod tertio loco additur. Nam Codices 70. Interpretum interrogandi notam habuere, & ita converterunt, Nunquid iraſcetur per ſingulos

gulos dies? Et Auguſtinus quidem, licet ſine interrogatione legerit, noſtrum tamen ſenſum expreſſit, inquiens, Longanimis, & non iram adducens per ſingulos dies. Itaque 70. Interpretes optime ſenſum illius verſiculi videntur expreſſiſſe, ſi antecedentia conſequentibus hærere debeant. Quod vero Calvinus cap. 5. Inſtitut. objicit, frigidum id languidumque eſt, tum quoniam, ut quibuſdam placet, de amore, & odio prædeſtinationis, & reprobationis loquitur Salomon, idque ſuaderi putant ex eo, quod ſubjungitur, Sed omnia in futurum ſervantur incerta; tum quoniam ſecundum communem legem loquitur, atque ad communem etiam loquendi formam orationem accommodat, qua cum ignoret homo an amore dignus ſit, vere dicit, Neſcit homo, utrum odio, vel amore dignus ſit; tum quoniam, ut alias in eo libro ſæpe, argumentantis locum aſſumit, atque perſonam, non definientis. Itaque eo capite argumentatur a principio ſtatim, multa mala conſequi ex eo, quod omnia æque eveniant juſtis, & impiis in hoc mundo. Unum autem ex abſurdis, quæ proponit, eſt, quod ſint in domo Domini ſervi differentes, alii boni, alii pravi, & tamen Dominus non declaret, quem amet, quem odio proſequatur: ſed ita benigne ſe erga impium, ut erga pium gerere videatur; nec minus gravis & ſeverus ſit erga bonos ſervos, quam erga improbos. Omnia enim bona, malaque hujus vitæ utriſque ſunt communia. Nihil ergo falſi noſtra editio continet, ſive primum, ſive ſecundum, ſive tertium hunc ſenſum amplectamur.

Nam quod ſuſpicantur quidam, Matthæi 24. interpretem falſo pro Fulgere Fulgur reddidiſſe, ideo quod non fulgur exit ab oriente, & protenditur uſque in occidentem, ſed fulgor; perridiculum argumentum eſt. Primum enim, ſi quis hoc in loco error ineſt, hunc non interpretis, ſed librariorum fuiſſe, ad veritatis ſimilitudinem videbatur eſſe propenſius. Voces quippe illæ, Fulgur, & Fulgor, uſque adeo ſimiles ſunt, ut proclive ſit unam pro altera ſubſtituere. Quare parum æque ea in interpretem culpa rejicitur, quam librariis aſſignare æquius erat. Deinde interpretis peccatum hic nullum omnino eſſe potuit, ubi græca omnia exemplaria & vetera, & nova conſentiunt, nec aliud, quam ἀστραπὴ legunt, quæ utique vox non fulgorem, ſed fulgur ſonat. Sed ne de fulgore quidem accipi poteſt, etiamſi græca vox utrumque ſoneret. Sol namque paulatim oritur, ejuſque adventus diu præſentitur, antequam appareat. Illius itaque fulgor non inexpectatus advenit. Dominus autem ſine dubio ſignificat, adventum ſuum ſubitum, & inopinatum fore. Id quod fulguris ſimilitudine aptiſſime exprimitur, quod priuſquam expectes, jam emicuit & abiit. Et quanquam fulgur non pertingit ab oriente uſque in occidentem, ſi ad Philoſophiæ rationem expendas, ſed ad exprimendum ſubitum & inexpectatum quidem, ſed conſpicuum omnium oculis adventum Chriſti ſatis eſt accommodare id, quod oculis noſtris apparet. Alioqui arguatur D. Thom. quaſi perſpectivæ facultatis indoctus, qui explicaturus, quemadmodum res divinæ in humanis eluceant, exemplum ponit ſpeculi, in quo, ut ait, rei imago conſpicitur; quod licet revera ita non ſit, nobis tamen ita videtur: quineriam arguatur Moyſes tanquam Aſtronomiæ imperitus, qui duo luminaria magna poſuit, cum ſint alia multo majora. Sed ſenſui noſtro illa duo maxima apparent; nec alienum eſt a ſacræ Scripturæ auctoribus ſe ſe populo rudi attemperare, loquique, ut vulgus ſolet. Hiſce vero rebus exempla plura ego adjungerem, niſi de hoc argumento ſatis ſuperque eſſet dictum. Helio certe juxta hanc rationem illud dixit, Ab interioribus egredietur tempeſtas, & ab arcturo frigus: Job trigeſimo ſeptimo. Ad eundem modum Propheta ait, Qui fundavit terram ſuper aquas: quaſi aquæ inferiores ſint, cum tamen eminant, ut decimotertio libro oſtendemus. Simili quoque lege tres Angeli, qui Patriarchæ apparuerunt, comediſſe dicuntur, non quod revera comederint, ſed quod comedere viſi ſunt. Quanquam Juſtinus figurate accipit, perinde ut ignis devorare & exedere dicitur, quia conſumit. Eſt autem locus in Dialogo cum Triphone. Jam vero illa non longam orationem deſiderant, quamobrem exiſtimarint interpretes, non oportere ſemper eaſdem omnino res, quæ in Hebræo ſunt ſignificatæ ſermone, in Græcum, Latinumque transferri; ſed ſatis eſſe quandoque, ſi proximæ, atque ſimillimæ ponerentur. Illud enim in ſcri-

Origenes a fulgure: de quo primum locutus eſt, ad fulgorem deinde labitur. At nec Græcum nomen idem utrumque ſignificat, nec voces, quæ Græcis fulgur, fulgoremque deſignant, ſimiles, cognataque ſunt, ſed valde diverſæ.

eris etiam litteris convertendis præ se tulerunt, quod de lege interpretandi est a Cicerone dictum, verba non numeranda esse, sed ponderanda, sensumque sensui ita reddendum, ut, quoad fieri posset & liceret, verborum quoque interdum neglecta cura, lectoris intelligentia juvaretur. Id vero tum vel maxime licere sibi arbitrati sunt, cum Hebræi auctores similitudine unaqualibet aut animalis, aut arboris, aut fruticis, aut herbæ, aut rei denique alius usi essent, quæ esset Græcis ac Latinis incognita; ut Esaiæ 1. ubi Latina editio habet, Cum fueritis velut quercus defluentibus foliis, Hebraice habetur *Ela*, quæ vox, si 70. Interpretibus, ac Hieronymo etiam ipsi in commentariis credimus, Terebinthum magis, quam quercum sonat. At quia Terebinthus est arbor peregrina, & incognita, soloque apud Latinos nomine celebrata, non incongrue Terebinthi loco Quercus posita est, arbor omnibus & linguis, & gentibus manifesta. Psalmo item 101. pro pelicano in Hebræo habetur *Like*, pro nicticorace autem *Kokom*. Illud alii monedulam, alii onocrotalum, alii pelicanum: hoc, partim bubonem, partim cuculum, partim noctuam reddiderunt. Ac 70. Interpretes quidem vocem Hebraeam, quam Hieronymus in onocrotalum perpetuo vertit, nunc in pelicanum, nunc in avem, nunc etiam in leonem transtulerunt. Nec vero ita id factum est ab illis, quod voces essent multiplices & ambiguæ, sed quod, cum apud Hebræos animantium præsertim, plantarumque vocabula penitus ignorata sint, nihil referre existimarunt, quamquamlibet ex rebus similibus poni, si idem omnino sensus remaneret. Similitudo enim ibi quæritur, in qua res omnes illæ conveniunt, non alia quævis propria, specialisque natura. Quemadmodum etiam cum apud Latinos proverbialiter dicitur, In præsepio canis; si Hispane quispiam verteret, *el perro del ortolano*, Olitoris canis, optime profecto interpretaretur; quoniam sub re, & voce diversa unus idemque sensus esset lectori insinuatus. Quamobrem illa Cajetani religio nimia fuit, qui Esaiæ 1. vocem Ela noluit in Latino exemplari mutari: quasi periculum esset, si aut quercum, aut terebinthum, aut aliam quamvis similem arborem legeremus. Ex eadem quoque re illorum error coargui tur, qui, quoniam ibi Hieronymus onocrotalum reddit, ibi fere Septuaginta reddunt pelicanum, eandem esse avem existimarunt. In quo errore auctor etiam commentariorum fuit, quæ Hieronymi titulo in Psalmos circumferuntur. Ea vero Divo Hieronymo tribuere, manifestariæ ignorantiæ esse vel ex hoc uno loco aperte convincitur. Ait enim hic auctor, pelicanum Latine dici onocrotalum. Equa autem ignoratio major esse potest, quam vocem onocrotali Latinam existimare? Sed de his hactenus. Nunc illud etiam atque etiam asserimus, in hujusmodi comparationibus transferendis nihil omnino interesse, an res eadem in eadem, an in similes & proximas convertantur, si sensus non diversus, sed idem est.

Non nego omnia illa esse Hier. Credo enim in quosdam Psalm. cum commentaria edidisse.

Quid quod cum Latinis res ipsa Hebræa & nomenclatura deest, si interpres ex re agnita & vicina rem nobis alias incognitam nominavit, nihil prorsus absurdi fecit? Quin rem tentavit interpretibus universis aut ex auctoritate, aut ex vicinitate concessam, ut aut nomen Latinum ad significandum imponeret, aut certe ad rem similem vel proximam insinuandam transferret. Cum itaque Jonæ c. 4. alii cucurbitam, alii hederam converterunt, usi sunt illi quidem jure suo, nec verborum religione astricti debuerunt committere, ut illo in loco nullam omnino rem nec Græci intelligerent, nec Latini. Non est autem huic illud dissimile, quod Danielis Prophetiæ objecit Porphyrius, confictam esse scilicet, nec haberi apud Hebræos, sed Græci sermonis esse commentum: quia in Susannæ historia contineatur, σχῖνε τὸ πρῖνο, πρῖνε, ἢ σχῖνε τὸ σχῖνο, σχῖνε. Quam etymologiam Græco magis sermoni convenire, quam Hebræo. Cui quoniam id, quod Eusebius, Apollinaris, atque Hieron. responderunt, ab ecclesia reprobatum est: multo nos verius respondemus, hoc interpretem Græcum facere potuisse, aut jure potuisse quidem, quod Latinus interpres reformidavit. Non enim necesse erat, easdem arbores eo loco reddi, quas lingua haberet Hebræa, quoniam si eadem redderentur, non solum etymologia servari non poterat, sed nec prophetiæ festivitas, nec ratio sententiæ. Alias ergo vel similes, vel proximas vertit, in quibus judicii prophetici & acumen servaretur & causa. Per-

ter-

terquamquod arbores illæ a Propheta Chaldæo ſunt nominatæ ſermone: nec opus eſt, ſolicitos nos eſſe, ſi in Hebræo nec illæ, nec ſimiles habeantur.

Argumentis igitur, quibus editionis noſtræ veritas impugnari ſolet, abunde, ni fallor, reſponſum eſt. Quanquam nonnulla de induſtria prætermiſi, quæ ſcilicet faciliora viſa ſunt, quam quibus refellendis deberem aut oleum, aut operam ſumere. Quale illud eſt, quod Faber Stabulenſis ait, Eccleſiam interpretis errore verſatam impie pro Deo angelos legere. Nam lectionem illam impiam credit, Minuiſti eum paulo minus ab Angelis. Qua in re quam indocte & inconſulte, quam temere & inſipienter errarit, non eſſet difficile oſtendere, niſi ante nos Eraſmus magna argumentorum vi eandem cauſam eviciſſet.

Certe interpres epiſtolæ ad Hebræos vel Clemens, vel Lucas fuit, quemadmodum auctores graviſſimi prodidere. Horum utrumlibet impietatis inſimulare, piaculum erit. Eccleſiam quoque accuſare, quæ eam probarit epiſtolam, in qua error impius eſt, an ſine impietate fieri poſſit, ignoro. Sed de his ſatis. Jam reliqua perſequamur.

Reſpon. ad 4. Enimvero cum hiſtoriam Suſannæ poſt ea tempora Eccleſiaſticus uſus approbarit, & Danielis prophetæ nomine populo legerit, cumque Tridentinum Concilium ſua quoque id definitione firmaverit, ea certe hiſtoria nunc a fidelibus recipienda eſt. Africanus quidem Origeni objecit, quod hiſtoria Suſannæ ficta videatur, & aliena a ſcriptura prophetica, ut Euſebius teſtis eſt lib. 6. cap. 23. At illi tamen, ut idem Euſebius ait, Origenes manifeſtiſſime reſcribens aſſerit, nequaquam Judæorum commentis, & fabulis auſcultandum, ſed hoc ſolum pro vero habendum in Scripturis divinis, quod 70. Interpretes tranſtuliſſent. nam id eſſe ſolum, quod auctoritate Apoſtolica confirmatum ſit. Hæc Euſebius. Idem vero refert Hieronym. in catalog. de Julio hoc Africano loquens, & Hieronymus ipſe lib. 1. Apol. adverſus Ruffin. quæ in præfationibus dixerat, ea purgat, inquiens, Quod autem refero, quid adverſus Suſannæ hiſtoriam, & hymnum trium puerorum, & Belis draconis fabulas, quæ in volumine Hebraico non habentur, Hebræi ſoleant dicere; qui me criminatur ſtultum, ſe ſycophantam probat: non enim quid ipſe ſentirem, ſed quid illi contra nos dicerent, explicavi. Hactenus Hieronymus.

Reſpon. ad 5. Ad aliud ergo argumentum, quoniam nolumus eſſe longi in ſingulis explicandis, breviter reſpondetur, eum locum ex priori epiſtola ad Corinthios bifariam apud Græcos legi, & ut vulgata habet editio, & in hunc modum, Omnes quidem non dormiemus, ſed omnes immutabimur. Cujus rei auctor eſt Didymus, & Hieronymus in epiſtola ad Minerium, & Alexandrum. Neutra autem lectio a viris Eccleſiæ reprobata eſt. Quin admonuere ſemper, lectionem dubiam, & variam eſſe; nec alterutram ex eis ut certam & exploratam amplexi ſunt. Neutram igitur lectionem recipere cogimur, quia neutram partem Doctores Eccleſiæ tanquam exploratam & catholicam aſſeruere. Quod idem in alia particula qualibet Latinæ editionis fieret, ſi idem penitus contigiſſet. At ubi Doctores catholici unam, & eandem lectionem ſine varietate tenuerunt, nec ancipitem aſſertionis libravere ſententiam, nobis non licet Latinam editionem in quæſtionem vertere. Sed ne in hoc quidem loco Eraſmi, Fabri, & Cajetani ſententia probari poteſt, qui in re, ubi nihil intererat, utro modo diceretur, eam lectionem deligere maluerunt, quam novitatis ratio redderet plauſibiliorem. Id quod gentile his eſt, qui curioſa ſectari volunt magis, quam ſolida. Nos autem Origenem, Didymum, Athanaſium, Auguſtinum, Cyprianum, Tertullianum, communemque Latinorum conſenſum ſequi malumus. Nam & Acacius Cæſareæ civitatis Epiſcopus apud Hieronymum in pluribus Græcis exemplaribus lectionem noſtram haberi dicit, aliam vero in paucioribus. Nec me tamen illud præterit, quod Chryſoſtomus, & Theophylactus in commentariis, Hieronymus quoque in epiſtola quadam ad Marcellam ſcripſere. Sed, quod ante dixi, male habet, in rebus, quæ in utramque partem controvertantur, nova delectare Theologos magis, quam vetera, eaque uſu parentum noſtrorum comprobata. Ac de quinto argumento ſatis.

Lib. 20. de civit. Dei, c. 20.

Ad Miner. & Alex.

Initium epiſt. eſt, Magnis nos provocas.

Ad id vero, quod ſequitur, hoc habeto reſponſum. Magnus error eorum eſt, qui ſine Spiritus ſancti peculia-

Jamblicus Pythagoræ doctrinam ait, quoniam

divinitus tradita fuerit, nonnisi quopiam Deorum interpretante intelligi posse. Itaque invocandum esse Deum a discipulo, cum Deorum auxilio egeat.

culiari dono Scripturam sacram existimant se posse vel intelligere, vel interpretari. Quod utique donum quanto magis sacris literis intelligendis atque interpretandis opus est, tanto rarius difficiliusque contingit. Nam eruditionem, verborum copiam, multarum linguarum peritiam hominum diligentia præstat. At si spiritus quidem peculiaris, non tam ob ipsius, qui percipit, quam ob Ecclesiæ utilitatem, gratuita Dei miseratione donatus sacrorum librorum interpreti desit, jejuna erunt & frigida omnia, quamlibet elaborata, & diu ante excogitata & inventa fuerint; imo falsa erunt in interpretatione pleraque humano sensu intelligentiaque traducta. Nam interpretationem Scripturæ prophetiam, & inspirationem Dei credit Clemens Alexandr. lib. 1. Stromat. & Apostolus in priori ad Corinthios epistola inter reliqua Spiritus Sancti dona commemorat; nec philosophiam, sed prophetiam vocat: videlicet quod sacris litteris explicandis eodem spiritu opus sit, quo ipsæ sunt conditæ, divino utique atque prophetico. Id quod *Cap. 1.* Petrus posteriori sua epistola confirmat, inquiens, Habemus firmiorem propheticum sermonem: cui bene facitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco; hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, Sed Spiritu Sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Hoc autem, quemadmodum ante nos viri clarissimi intellexerunt, eum habet sensum, Bene quidem facitis prophetis attendentes: sed id primum intelligite, divinas prophetias humana & propria interpretatione non intelligi. Spiritu enim sancto locuti sunt sancti Dei homines, & animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Quis enim cognovit sensum Domini? Atque idipsum Esaias significavit, inquiens, Dominus dedit mihi linguam *Isa. 50.* eruditam, ut sciam sustentare eum qui lapsus est verbo. Erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam *Luc. ult.* quasi magistrum; & apud Lucam, Aperuit Dominus discipulis sensum, ut intelligerent scripturas. Quo testimonio probat Hilarius in Psalm. 115. scripturarum intelligentiam donum Dei esse. Quod si scripturarum intelligentia donum Dei est, scripturas autem interpretari, nemo, nisi qui intelligit, potest; conficitur utique, sacrarum literarum in aliam linguam versionem sine Dei peculiari gratia nemini posse contingere. Alioqui si D. Hieronym. sufficere existimat verborum copiam, eloquentiam secularem, trium linguarum peritiam, rerum multijugam cognitionem, cum his omnibus abunde se noverit instructum, cur in epistola ad Desiderium deprecatur alienarum orationum adjutorium, ut eodem spiritu, quo scripti sunt libri, in Latinum eos possit transferre sermonem? Cur item in epistola ad Paulinum Scripturas sanctas interpretaturus, Revela, inquit, oculos meos; & considerabo mirabilia de lege tua? Lex enim spiritualis est, & revelatione opus est, ut intelligatur, & rursum, Quanti, inquit, hodie putant se nosse literas, & tenent signatum librum, nec aperire possunt, nisi ille reseraverit, qui habet clavim David, & in illud ad Galat. 1. Sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt convertere Euangelium Christi, Omnis, ait, qui evangelium alio interpretatur spiritu, quam scriptum est, credentes turbat, & convertit Evangelium Christi; ut id, quod in facie est, post tergum faciat, & ea, quæ post tergum sunt, vertat in faciem. Si quis tantum literam sequitur, posteriora ponit in faciem; si quis Judæorum interpretationibus acquiescit, post tergum mittit ea, quæ ex natura sua in faciem constituta sunt. & posterius eodem quoque cap. in illud, Notum vobis facio Euangelium, quia non est secundum hominem, & cæterа, Marcion, & Basilides, ait, *1. quæst. 1. Marcion.* & cæteræ Hæreticorum pestes, non habent Dei Euangelium, quia non habent Spiritum Sanctum, sine quo humanum fit Euangelium quod docetur. Nec putemus in verbis scripturarum esse Euangelium, sed in sensu; non in superficie, sed in medulla; non in sermonum foliis, sed in radice rationis. Hactenus Hieronymus. Qui si vera dicit, cogit nos profecto credere, aut veterem interpretem Spiritus Sancti peculiari dono sacras literas convertisse, aut Ecclesiam Latinam multis retro seculis non Dei habuisse Evangelium, sed hominis. Cum igitur objicis, interpretem non fuisse Prophetam; sane vero propheta non fuit,

habuit tamen (ut Titelmannus recte aſſeverat) Spiritum quendam prophetico vicinum & proximum; qualem neceſſarium eſſe oſtendimus ſacris literis interpretandis: imo qualis erat neceſſarius, ut Eccleſia Latina editionem ſacrorum librorum haberet, quam tuto in fide & moribus ſequeretur.

Jam ad poſtremum argumentum facile reſpondemus. Quod ſi Latinorum ad Græca Hebraicaque collatio a nobis negligeretur, exemplo D. Ambroſii tueri nos utcunque poſſemus, qui cum Græce ſciret, & commentarios in ſacras literas ederet, ſæpe tamen non eſt dignatus Græca conſulere, etiam ubi diverſitatem aliquam lectionis eſſe conſtabat. Videre hoc eſt in commentariis ſuper caput duodecimum epiſtolæ ad Romanos. Quod ſi interpretum etiam magis varietate turbaremur, quam juvaremur, Sophronii nos excuſaret exemplum, qui id de ſe apud Hieronymum fatebatur. Nos vero nec verſiones novorum interpretum, nec linguarum peritiam, nec ad Græca & Hebraica exemplaria Latinorum collationem damnare volumus; quin potius magnopere commendamus. Nam ſi Auguſtinus de doctrina Chriſt. lib. 2. cap. 11. vulgarium etiam & parum doctorum interpretum verſiones plus adjuvare inquit intelligentiam, quam impedire, ego varias doctiſſimorum hominum editiones jure reprehendere nec poſſum, nec debeo. Atque ut invidiam eorum deprecer, qui nos aut miſeros & barbaros, bonarumque literarum expertes, aut etiam laborum alienorum invidos reprehenſores calumniari poſſunt; ego in linguarum cognitione plura etiam commoda ad ſacras literas intelligendas eſſe fateor, & id quidem peringenue. Tantum abeſt, ut linguarum peritiam inſecter.

Hieron. in epi. ad Sophronium.

CAPUT XV.

De linguarum Hebraica & Græca utilitate.

PRincipio enim ſunt linguæ utiliſſimæ, ubi diſſeritur cum infidelibus; vel etiam ubi infideles alienæ linguæ ad fidem inſtituuntur. Quæ cauſa vel ſola redditur in illa Clementina 1. de magiſtris, propter quam linguæ ſunt in academiis perdiſcendæ. Alioqui, quorſum attinebat Arabica lingua, quæ ibi doceri præcipitur? Qua de re, leviter motus videtur Eraſmus, ut Clementinæ hujus argumento aſſereret, ad ſacras literas intelligendas Hebraicam, Græcamque linguam eſſe neceſſarias. Altera linguarum commoditas eſt in his dictionibus explicandis, quæ magnam emphaſim habent, aut aliquam innatam proprietatem apud Hebræos & Græcos, quam Latinus ſermo exprimere non valet. Hujuſmodi dictiones multas cum in Hebraicis quæſtionibus tum in commentariis adnotavit Hieronymus. Nos unam aut alteram exempli cauſa ponemus. Ut Marc. 6. interpres reddidit, Et cum dimiſiſſet eos; ubi verbum tamen Græcum ἀποτάσσεσθαι non ſignificat ſimpliciter dimittere, ſed dimittere benigne ac gratioſe, quemadmodum amicis celebrato convivio benevole valedicimus. Qua in re Evangeliſta Græce ſcribens, Jeſu Chriſti etiam erga ruſticos ſummam comitatem & gratiam commendavit. Id quod Latina voce exprimi vix poteſt. Et in epiſt. ad Epheſ. pro eo, quod noſtra editio habet, A conſtitutione mundi, Græce habetur καταβολή, cujus vocis Emphaſim Hieronymus in commentariis explicare volens, Non idipſum (inquit) καταβολή, quod conſtitutio ſonat; unde & nos propter paupertatem linguæ & rerum novitatem, & (ſicut quidam ait) quod ſit Græcorum ſermo latior, & lingua felicior, conabimur non tam verbum transferre e verbo (quod impoſſibile eſt) quam vim verbi quodam explicare circuitu. καταβολή, proprie dicitur cum quid deorſum jacitur, vel cum aliqua res ſumit exordium. Unde & hi, qui ædium futurarum jaciunt fundamenta, καταβεβλῆσθαι dicuntur. Volens itaque Paulus oſtendere, quod Deus univerſa ſit machinatus ex nihilo, non conditionem, non creaturam atque facturam, ſed καταβολήν, id eſt, initium fundamenti ad eum retulit. Hactenus Hieronymus. Et 1. libr. adverſus Jovinian. tractans illum locum, 1. Corinth. 7. Non ut laqueum vobis injiciam, Sed & proprietatem, ait, Græcam Latinus ſermo non explicat; quibus enim verbis, quis poſ-

In præfat. ſuper Laurentii emendat.

ſit

sit dicere, &c. unde & in Latinis codicibus ob translationis difficultatem hoc penitus non invenit. Cujusmodi sunt & alia exempla plurima, quæ nos causa brevitatis omittimus. Legat multa qui volet apud Hilarium in expositione Psalmorum, pluribus in locis asserentem, Latinum sermonem plenam Græcæ literæ intelligentiam non reddere. Ambrosius quoque in explanatione Psalm. 118. Latinos, ait, non posse in omnibus vim Græci sermonis exprimere, quod in Græco plerumque major sit vis & pompa sermonis. Qua in re plurimum Theologos juvare possent Erasmi in novum Testamentum adnotationes, nisi eas tam multis erroribus aspersisset.

In Psal. 65. & in illum vers. Ps. 118. Omnis consummationis vidi finem; & in illum, Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum; & in illum, Dedue me in semitam mandatorum tuorum.

Est alia quoque utilitas, ad accipiendos plures sensus catholicos ex eadem scriptura, præsertim cum apud Græcos & Hebræos est æquivoca. Sic enim dictiones polysemas & ambiguas dialectici nostri vocare solent. Nam interpres unam solam vocabuli significationem reddere potuit. Ut Eccles. 2. ubi nostra editio habet, Cogitavi abstrahere a vino carnem meam, alii vertunt, Trahere in vinum carnem meam, alii, Attrahere in vino carnem meam. Cujus quidem contrariæ omnino versionis contrarius verbi Hebraici significatus causa fuit. Quod & Hieronym. ipse in commentariis admonuit. Atque 1. lib. Apologiæ adversus Ruffinum, tractans illud 2. Psalm. Apprehendite disciplinam, pro quo ipse interpretatus est, Adorate filium, vel etiam, Adorate pure, Nisi (inquit) prolixum esset, & redoleret gloriolam, jam nunc tibi ostenderem, quid utilitatis habeat magistrorum limina terere, & artem ab artificibus discere; & videres, quanta sylva sit apud Hebræos ambiguorum nominum atque verborum, quæ res diversæ interpretationi materiam præbuit, dum unusquisque inter dubia, quod sibi consequentius videtur, hoc transfert. Hactenus Hieronym. Ambrosium item vide, in Psalm. secundum de verbo, Beresit. Ambiguitas etiam in aliena lingua festivum quandoque vocis usum lusumque præbet, qui in nostra non solum conservari nequit, sed ne sensus quidem germanus sine magna licentia reddi. Ut Hierem. primo, pro eo, quod nos habemus, Vigilantem, in Hebræo est vocabulum, *Soced*, quod ambiguum est, nucemque & vigilias significat; ut Hieronymus ibidem & in Ecclesiastis cap. ult. differit. Cum itaque Prophetæ in visione virga nucea seu amygdalina fuisset ostensa, rogatus a Domino quid videret, Hebræa lingua virgam *Soced* se videre respondit. Tunc ergo Dominus sermonis occasione ludens, Bene, inquit, vidisti? quia vigilabo ego, &c. Ita quanquam Hieremias in una significatione nomen accepit, at Dominus ad alteram flectens, fecit ex sermonis ambiguitate concentum sententiæ elegantissimum, ut si sydus quoddam cœleste quis videns, canem se videre diceret, scite illi diceretur, bene vidisti, Canis enim lacerabit te, &c. Jam vero si interpres Latinus *Soced* in nucem transtulisset, quod 70. fecerant, absurde sane subjungeretur, Bene vidisti, quia vigilabo, &c. unde coactus fuit nova quadam, insolitaque interpretandi licentia, virgam vigilantem Latinis auribus reddere. Quæ ego asserere non auderem, nisi auctor gravissimus Hieronymus astruxisset.

Quarta utilitas in linguarum eruditione est ad cognoscenda idiomata, phrases; & proverbia linguæ alienæ, ut sunt illa, Ne respicias post tergum, &, neminem salutaveritis in via; quibus maxima quædam itineris celeritas quasi proverbialiter & figurate significatur. Illud etiam per proverbialem figuram apud Hebræos atque Hispanos dicitur, Omni habenti dabitur, ab eo autem, qui non habet, & quod habet auferetur ab eo. Sic apud Ecclesiasticum de consiliario infido & traditore dicitur, A consiliario serva animam tuam, ne forte mittat sudem in terra, & dicat tibi, Bona est via tua. sic Hebræa phrasi, filii excussorum robusti & expediti dicuntur. Qua de re Hieronym. lege in epistola ad Marcellam, cujus initium, Beatus Pamphilus. Sic filiæ carminis, Eccles. 12. aures intelliguntur. Sic Saul filius unius anni dicitur, cum regnare cœpisset, id est, innocens. Nisi (quod Eucherio visum est) ita intelligas, Saulem electum a Samuele uno anno domi tacuisse, & expleto anno cœpisse regnare. Sed de hoc exemplo alias. Nam vitio scribentium forte, pro 21. anni, unius anni inducitur. Sic Nemrot robustus venator coram Domino, id est, sub cœlo, quasi robustissimus

In 12. cap. Eccl. & in 21. c. Hier. Gen. 19. Luc. 10.

Hispane, Nojeas ygdo ai visto. ideſt, nullam moram facias. Al rico todos le dan &c. al pobre aun lo que tiene le qui tan. Cap. 37. Habla con vos y coge piedras con plos les.

omnium hominum, qui sub cœlo erant. Scio quosdam ita interpretari, ut venator coram Domino dictus sit, quasi Dei venator: quod significaretur civilem unius monarchiæ potestatem vindictam esse a Deo approbatam, ut quæ Dei administra sit. Sed id, quod prius dixi, Hebræorum doctissimis placet. Vel certe venator coram Deo vocatur, id est, sub dio. Homines enim ferarum more palantes in agris ad civilem societatem coegit.

Sic pluisse Dominum a Domino, Hebraismum esse quidam existimant, id est, desuper: sed filium a patre intelligunt Euseb. lib. 1. Ecclesiast. Histor. cap. 1. Hieronym. Oseæ 1. Irenæus lib. 3. cap. 6. Basilius lib. 5. contra Eunom. Marcellinus ad Salomonem Episcopum, Concil. Syrmiens. canon. 15. Ac certe, ut alios libros veteris Testamenti prætermittamus, Salomonis Proverbia, nisi habita ratione Hebraicæ consuetudinis & sermonis, vix ullo pacto explicari queunt. Nam quod apud Hebræos proverbiali figura dicitur, id apud Latinos nullum quandoque proverbium est; quod plerique ignorantes, in proverbiorum expositione aut ad allegorias confugiunt, aut varia etiam deliramenta confingunt; multoque melius fuerat, simpliciter inscitiam confiteri, quam imperitiæ suæ alios hæredes facere. Horum ego Latinorum errata facile commemorarem, nisi aliud hujus temporis ratio postularet; & nos aut reverentiæ, aut benevolentiæ causa neminem hic certo nomine volumus lacerare. Illud constat, Parabolas aliud in medulla, aliud in superficie polliceri, neque hoc sonare, quod scriptum est. Ex quo, ut Hieronym. in Ecclesiast. cap. ult. ait, manifestum fit, Proverbiorum librum non, ut simplices arbitrantur, patentia habere præcepta, sed, quasi in terra aurum, in nuce nucleus, in hirsutis castaneorum operculis absconditus fructus inquiritur, ita in eis divinum sensum altius perscrutandum. Id quod sine Hebrææ linguæ peritia difficulter, ne quid amplius dicam, faciemus. Juvaret autem Hieronymus vehementer Latinam intelligentiam, si commentarios in libros Proverbiorum edidisset. Nam, qui circumferuntur, quanquam Hieronymo in Decretali, tit. de constit. tribuuntur, Hieronymi tamen non esse liquido deprehenditur.

Quinta commoditas est ad menda ea corrigenda, quæ ex incuria videlicet typographorum, aut eorum, qui exscripsere, imperitia obrepserunt. Ut Josue 11. cap. Non fuit civitas, quæ se non traderet; ubi secunda negatio superfluit, ut ex consequentibus manifeste colligitur. Sed quia fortasse 70. interpretes negationem illam in exemplari habuerunt, coacti sunt verbum, Tradidit, ad suppositum aliud referre, & pronomen, Se, vel expungere, vel omittere. Item Psalm. 29. Ut videam voluntatem Domini, pro, Voluptatem, Græce τερπνότητα: & in ti. Psalm. 62. Idumææ, pro, Judææ, ut Græca omnia Hebræaque exemplaria demonstrant. Et Psalm. 65. Et exultavi sub lingua mea, pro Exaltavi, id quod tam ex Græcis, quam ex Hebræis manifestum est. Sunt qui putent, etiam subesse mendum Psalm. 19. Ipsi obligati sunt, & ceciderunt, pro, Obliquati sunt: sic enim Hieronymus vertit, Incurvati sunt; & consentiunt cæteri interpretes. Ac Psal. rursum 124. Declinantes autem in obligationes, pro, Obliquationes, Hieronymus reddidit, pravitates; Felix, perversa; alii, iniquitates. Consentit hic Titelmannus. Verum hæc duo loca incorrupta sunt. In priore siquidem Græce habetur συνεποδίσθησαν. Συμποδίζω autem est, obligo, nexu impedio, & implico. In posteriore vero Græce legimus στραγγαλιὰς, quæ vox Latinis est obligatio, nodus, & nexus implicatus; quemadmodum & Nazianzenus in orat. usurpavit. Ac Hieronym. in Esaiæ cap. 58. obligationes nobiscum legit. Unde & nodus gutturis, & locus strangulationis, στραγγάλη Græcis dicitur: & στραγγαλόω, strangulo, suffoco. Illud sane corruptum est in Psalmo 206. Effusa est contentio super principes, pro, Contemptio; Græce, ἐξουδένωσις. Quam eandem vocem, Psalm. 122. in Despectionem vertit interpres. Ruffinus autem libro 8. Histo. Eccle. cap. 1. illud ita convertit, Effusa est contumelia super principes. Et Job. 19. Vel celte sculpantur in silice, pro, Certe; & Lucæ 10. Suspiciens, pro Suscipiens, ὑπολαβών; tametsi auctor libelli de vera & falsa pœnitentia, qui nomine Augustini circumfertur, communem errorem secutus est; Et Lucæ decimo quinto, Evertit, pro, Everrit, σαρεῖ; & primæ ad Corinthios 2. Spiritualiter

Vid. Job. 12.

ter examinatur : pro , Examinantur , ἀνακρίνεται , & capitulo 10. Omnes , qui de uno pane , pro , Omnes quidem ; & cap. 15. Quotidie morior propter gloriam veſtram , pro , Per gloriam . Jurat quippe ibidem Apoſtolus, & particula νὴ adverbium jurantis eſt apud Græcos. Et ad Hebræos cap. 5. interpretabilis ſermo, pro, ininterpretabilis , hoc eſt , ineffabilis , explicatuque difficillimus , quemadmodum ex Hieronymo in epiſt. ad Evagrium liquet. Atque idem Hieron. in quæſtion. Hebr. Geneſ. 3. legendum ait , Ipſe conteret caput tuum , non ipſa. Cum enim apud Hebræos neutro genere ad ſemen referatur , interpres rem ſignificatam perpendens , in maſculino genere tranſtulit , Ipſe. Quod imperiti non intelligentes , vitiumque ſcriptoris exiſtimantes , ſubſtituerunt , Ipſa.

Job. 7. Ut illa prætereamus , quæ Auguſtinus Eugubinus commemorat. Sicut cervus deſiderat umbram , pro , Servus ; &,

Deut. 29. Pſal. 41. ſolis ardore , pro , Salis ; &, Sitivit anima mea ad Deum fontem , pro , Fortem ; &, interfecta eſt terra a ſanguinibus , pro, Infecta. Nam & Pſal. 10. pro eo , quod nos habemus , Qui diligit iniquitatem , odit animam ſuam, Divus Hieronymus legendum credit , Anima ſua , hoc eſt , ipſius. refertur enim , anima ſua, ad Deum, non ad peccatorem . Senſus autem mirificè convenit , ut Deus ſcilicet intelligatur utrumque quidem interrogare, & juſtum & impium ; ſed impium tamen reprobare : odium enim Dei reprobatio eſt. Nos autem Græca 70. interpretum exemplaria, quæ nunc quidem extant, ſequi poſſumus. Non enim illa habent, *Cap. 12.* τῆς ψυχῆς , ſed , τὴν ψυχὴν. Atque fortaſſis hinc illud apud Tobiam acceptum eſt, Qui autem faciunt iniquitatem , hoſtes ſunt animæ ſuæ. Similiter & in epiſtola ad Suniam & Fretellam, pro eo, quod in Pſalm. 5. legitur, Dirige in conſpectu tuo viam meam , legendum contendit , Dirige in conſpectu meo vitam tuam. Sic enim ipſe verterat, Dirige ante faciem meam viam tuam. At in hoc etiam nos Græcorum exemplaria ſequimur: & vulgatam lectionem, cum fieri ſane poteſt , approbamus. Simile illud eſt ad Philippen. 3. Qui ſpiritu Deo ſervimus , ubi , ſpiritui , legendum eſſe credit Ambroſius lib. 2. de Spiritu Sancto, cap. 6. Nec ſolum in Latina lingua hujuſmodi errores accidunt ; ſed eos etiam in Hebraica & Græca deprehendimus . Deprehendit Cajetan. ac vere ille , meo judicio quidem , 2. Regum 21. vocem Michol falſo ab Hebræis pro , Merob , fuiſſe ſubſtitutam , ut patet 1. Reg. 12. Deprehendit quoque Hieron. in Pſal. 131. ſeptuaginta interpretes non χήραν, id eſt, viduam , ſed θήραν, id eſt, venationem tranſtuliſſe, ſed propter vocum ſimilitudinem pro , θήραν , id eſt , venatione, χήραν , id eſt , viduam , eſſe ſuppoſitam, maxime quia in ſequenti verſiculo Pauperes ſequebantur . Niſi forte Latinus interpres Victum , aut Venationem reddidit , & error obtinuit, ut Vidua legeretur . Nam vox Hebraica nullo modo viduam , ſed venationem, victum , viaticumque ſignificat . Huſuſmodi menda gravi ratione , prudentique conſilio corrigi poſſunt. Nam illos quis ferat , qui , ſicut eſt apud Quinctilianum, dum librariorum inſectantur inſcitiam , produnt ſuam ? & dum libros ſacros mendis (ut ajunt) ſcatentes purgare volunt, contaminant ? Fateor ſiquidem proclive fuiſſe & facile indocto , & negligenti librario , præſertim in verborum & rerum nonnulla ſimilitudine , ea , quæ recta erant , explodere , & quæ erant depravata ſubſtituere ; fateor etiam , tantam fuiſſe olim in ſacras literas reverentiam , ut , quæ menda quamlibet dilucida ſemel irrepſerant , religio fuerit attingere : ſed video quoque hujus temporis improbam temeritatem , quæ adeo nihil non audet ſacris codicibus corrigendis , ut Manichæi olim parum in hac re immodeſti fuiſſe videantur, quos Auguſt. ad Hieron. ſcribit , multa divinarum ſcripturarum loca vitiata eſſe contendere ſolitos , non ab ſcribentibus Apoſtolis , ſed a quibuſdam (neſcio quos) codicum depravatoribus. Verum hæc hactenus . Illud tamen non eſt prætereundum , quod D. Hieron. in 40. c. Ezechielis ſcribit , omnia prope verba Hebraica, & nomina , quæ in Latina translatione ſunt poſita , nimia eſſe vetuſtate corrupta , ſcriptorumque vitio depravata . Ut igitur hæc emendentur , Hebraicæ linguæ cognitio neceſſaria eſt. Nam etſi nomina adhuc integra & illibata manerent omnia , ſed ipſæ tamen nominum interpretationes , quibus multa Scripturæ ſacræ myſteria aperiuntur , ſine hujus

Auguſt. 2. de doctr. Chriſt. c. 13.

Vide Aug. lib. de bono perſev. c. 11.

linguæ peritia non habentur : ut Auguſt. 2. de doct. Chriſt. cap. 16. auctor eſt. Quo etiam loco illud agnoſcit, non parum beneficii eos Latinis hominibus contuliſſe, qui Hebraica nomina ſeparatim interpretati ſunt.

Sexta utilitas fuerit ad intelligenda quædam loca, ſcilicet quæ vel apertius ab interprete reddi poterant, vel etiam quæ ſine linguarum cognitione nequeunt explicari, ut apud Joannem, *Cap. 4.* Erat quidam regulus; pro quo Græce, βασιλικὸς, hoc eſt, de aula regia, ſeu *Cap. 65.* Palatinus, ut Hieron. in Eſaiam annotavit. Videtur interpres Græce legiſſe, βασιλίσκος. Græca vero examplaria habent omnia βασιλικὸς, id eſt, regalis, ſeu regius. Qua ex re conjectura fit, interpretem, Regalem, vertiſſe, ſed a ſciolo, Regulum, eſſe ſuppoſitum. Et Joannis primo, Qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt, quod evidentius verteretur, Mihi præpoſitus, ſeu ante latus eſt, ut Auguſt. ſuper Numeros, quæſt. 51. & ſuper Joannem homil. 3. ſubnotavit. & Actor. 27. Cum non eſſet tuta navigatio, eo quod jejunium jam præteriſſet; pro eo, Quod ultra tempus ſuſtinuiſſent inediam, & ad Roman. 12. Non voſmetipſos defendentes, pro Ulciſcentes. Nam numerum beſtiæ, qui Apoc. cap. 13. ſcribitur, ſine alphabeti Græci ſecundum ordinem arithmeticum intelligentia, aut vix, aut certe nullo modo exponere *Vide notam in fine libri 11.* poſſumus. De qua re 13. libro fuſius diſſeremus.

Septima utilitas, ad evitandum errorem ex Latini ſermonis amphibologia. Ut, filius hominis in Euangelio dicitur Chriſtus. Ubi cum genitivus apud Latinos communis generis ſit, apud Græcos articulo maſculino definitur : ut non, filius virginis, ſed filius Adam intelligatur. Filius ſiquidem hominis juxta Hebraicam phraſim dicitur, ut filius terræ, homo obſcurus & contemptibilis; qua utique nomenclatura Dei filius identidem in Euangelio gloriatur. Tanta fuit Verbi incarnati modeſtia. Quanquam, ut Auguſtinus ait, commendat Chriſtus frequenter nobis, quid miſericorditer dignatus ſit eſſe pro nobis. Hujuſmodi etiam exemplum eſt ad Romanos ultimo, Salutat vos Cajus hoſpes meus, & univerſæ Eccleſiæ, ubi, Univerſæ Eccleſiæ caſus gignendi eſt, non nominandi, ut Cajus intelligatur, non Paulum modo, verum etiam totam Eccleſiam hoſpitio excipere. Et Lucæ 11. Quod ſupereſt, date eleemoſynam; ubi Latinus ſermo anceps eſt. Poteſt enim intelligi, Quod ſupereſt, pro eo, quod unum illud vobis reſtat, ſeu reliquum eſt : vel, Quod ſupereſt, id eſt, quod ſuperfluum eſt. Quam utramque intelligentiam Latinus quidem ſermo recipit; Græcus tamen excludit. Habetur enim τὰ ἐνόντα, id eſt, quæ inſunt, ſeu quæ habetis, ut & Theophylactus, & Cyrillus lib. 2. in Leviticum, & Auguſtinus ſuper Pſalm. 125. & Chryſoſt. homil. 33. ad populum, & ſuper epiſtol. ad Hebræos, hom. 9. exponunt. Nam hunc poſtremum ſenſum Græca lectio habet, primum & ſecundum non videtur habere : tametſi ſecundus ille D. Thomæ placuerit; qui quidem in ea re & Bedam ſequitur ſuper Lucam, & Gregorium in epiſtola ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum; referturque 12. quæ. 1. cap. Quia tua.

Alia denique utilitas eſt, ad quædam vocabula vel Hebraica, vel Græca percipienda, quæ in editione Latina remanſerunt, vel propter ſanctiorem antiquitatis ſervandam auctoritatem, vel quia in linguam alienam transferri commode non potuerunt, quod Auguſtin. lib. 18. de civitate Dei, c. 11. tradit. ut Matthæi 11. Pauperes evangelizantur : id eſt, bonum accipiunt nuncium. Cum enim in humano principatu regum myſteria, ſecreta ad pauperes per divites deriventur, in Chriſti regno e contrario nuncia cœleſtia ad divites per pauperes ſunt delata. & 1. ad Corinth. ult. *Anathema*, *Maranaetha*. Quorum illud prius Græcum, hoc poſterius non tam Hebræum, quam Syrum eſt. Qua de re Hieronymus diſſerit in epiſtola quadam ad Marcellam, cujus initium eſt, Nuper; & in epiſt. ad Damaſum de verbo Oſanna, in qua Hilarium notat, quod ob linguæ hebraicæ imperitiam, verbum illud male fuerit interpretatus. Sunt & alia forſitan in peritia linguarum utilitates. Nec enim ego omnes enumerare potui; ſed quæ ſatis erant, ne hujus rei invidia labefactaretur diſputatio mea. Iſthæc autem melius ab aliis copioſiuſque tradentur, qui linguarum patrocinium forte ſuſceperint. Qua in cauſa quæ volent, omnia poterunt dicere, ac nos quidem libenter audiemus,

mus; ſi intra præſcriptos modo religionis modeſtiæque terminos ſe contineant; nec aut veras linguarum utilitates fallaci vanitate, aut etiam veterem Latini interpretis editionem novis aliis quaſi elegantioribus melioribuſque permutent. Sunt enim nonnulli, quibus, quoniam novi Teſtamenti antiqua verſio parum elegans & culta eſt, placeret maxime, ut, illa ſummota, in illius locum Latinior alia ſuccederet. Scilicet artis coloribus Dei volunt ſapientiam pingere, & quaſi puellam rhetorum floſculis exornare. At illa modeſta cum ſit, non ambit ornatum; cum ſit gravis, fucum ignorat; cum virilis, mundo muliebri non capitur. Sine phaleris eſt, ait quidam, omne quod dictat affectio. Amor itaque phaleras neſcit. Dicendi ornamenta, alius inquit, non ſunt negotii, ſed otii; nec militiæ ſunt picta verba, ſed quietis. Igitur quæ bellicum canit, quæ exaltat quaſi tuba vocem ſuam, quæ irruentes hoſtes, mortem præſentem intonat: ea horridum neſcio quid & barbaricum ſonat, non tanquam lyra citharave carmen muſicum ſuavi dulcique ſono canit. Quid Theopompo acciderit in Scriptura ſacra rhetorum more ludenti, memoriæ proditum eſt. Sed dimittamus externa, ad noſtra veniamus. Non in perſuaſibilibus, ait, humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis; Et rurſum, O Timothee, devita, inquit, prophanas vocum novitates. Si ergo vitanda eſt vocum etiam novitas, tenenda eſt antiquitas; &, ſi prophana novitas eſt, vetuſtas ſacrata eſt; quemadmodum Vincent. Lirinen. dixit. Item, Eloquia domini, eloquia caſta, argentum igne examinatum. Scilicet ab ſpiritu puro & ſimplici pura, ſimplexque oratio expectanda erat. Nec fœminam gravem, honeſtam, ſeniorem decebat, niſi caſtus ornatus. Vide Aug. lib. de doct. Chriſti. 4. cap. 6. Quamobrem ingenue dicam, ne illos quidem probare unquam potui, qui paraphraſes quamlibet Latinas & elegantes in ſacras literas ediderunt. Cum enim perſonam Chriſti, Paulive loquentis aſſumunt, quo elegantius nitidiuſque eloquuntur, eo minus illorum ſpiritum & majeſtatem ſervant, atque adeo rei quodammodo fiunt læſi ſpiritus, & majeſtatis. Certe, quod olim puer magno aſſenſu virorum ſapientium dixi, Si aut Chriſtus, aut Paulus iſtorum mihi lingua loquerentur, nec Chriſtus mihi, nec Paulus eſſent. Non eſt nitidulus Chriſtus, mihi crede, non eſt comptulus, non elaborate ornatus: Paulus vero non ſcientia ille quidem, ſed ſermone imperitus eſt tamen. Permitte Chriſto igitur linguam ſuam, linguam ſuam permitte Paulo: utraque enim calamus eſt ſcribæ velociter ſcribentis, non ad ſingula verba & apices elaborantis. Novi ergo teſtamenti vetus editio, id namque agebamus, quam vis ſimplex & inculta ſit, non eſt propter hoc minoris facienda. De tertia igitur quæſtione ſatis dictum eſt.

Euſeb. de Præparat. Evangel. l. 2. c. 1.

Cor. 2. 1.

Tim. 6.

CAPUT XVI.

Ubi ponuntur argumenta eorum, qui ſunt opinati, ſacros auctores in libris Canonicis non ſemper Divino Spiritu fuiſſe locutos.

QUarta conſequens ſit, An auctores ſacri in libris Canonicis ſpiritu interdum humano ſine divina & ſupernaturali revelatione loquantur. Fuerunt enim viri Eccleſiaſtici nonnulli (ut Hieronymus in proœmio ſuper epiſtolam ad Philemonem teſtatus eſt) qui crederent, non ſemper auctores ſacros Spiritum in ſe loquentem habuiſſe, quia nec humana imbecillitas unum tenorem ſancti Spiritus tam longo orationis decurſu ferre potuiſſet; nec dignum eſt (inquiunt) ut ad hujus corpuſculi naturales & evidentes neceſſitates Spiritus ſancti majeſtatem ſine cauſa deducamus. Adhibent vero hujus rei exempla ex epiſtola ad Timotheum 2. Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum; & illud, Lucas eſt mecum ſolus; &, Trophinum reliqui infirmum; & alia hujuſmodi, quæ paſſim in epiſtolis Pauli humanitus ſcripta inveniuntur. Non igitur ſcriptores ſacri Spiritum ſanctum ſemper manentem, & in ipſis loquentem habuere. Nam & hoc Chriſto Domino peculiare fuit, ut Joannis 1. cap. dicitur. Super quem videris (inquit) Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, & cæt. Confirmatur autem idem hoc argumento, maxime quod ſicut Deus non deficit in neceſſariis, ita non redundat in ſuperfluis, quemadmodum Ariſtoteles demonſtravit. Ad ea vero, quæ natura-

Controverſia 4.

1. Argu.

li lumine nota erant, non erat ſupernaturalis revelatio neceſſaria. Quæ igitur ſcriptores ſacri viderant, & manibus attrectaverant, non divino lumine infuſo, ſed humano locuti ſunt.

2. Argu. Deinde, Apoſtolus in priori ad Corinthios epiſtola quædam ponit, de quibus aſſerit, quod domini ſunt mandata. Præcipio (inquit) non ego, ſed Dominus. Mox vero ſubdit, Cæteris ego dico, non Dominus. Quod ſi Paulus ex interna revelatione Spiritus ſancti omnia ſcriberet, profecto non diceret, Ego dico, non dominus: quoniam ejuſmodi conſilia, quæ Deo revelante dantur, Domini ſunt: quemadmodum quæ a prophetis per revelationem dicebantur, Dei verba erant. Non enim Propheta aſſeruiſſet, Hoc ego dico, non Dominus.

Hanc vero argumentationem non leviter, ſed haud ſcio an graviſſime Baſilius confirmat lib. 5. contra Eunomium capite penultimo, in hæc verba, Quæcunque ſpiritus loquitur, Dei verba ſunt; & propterea omnis ſcriptura divinitus inſpirata, & utilis eſt, quam locutus eſt ſpiritus. Nam vere id monſtrat, ſpiritum non eſſe creaturam; quoniam omnis rationalis creatura eſt, quando ea, quæ Dei ſunt, loquitur: ut cum dicit Paulus, De virginibus autem præceptum non habeo: conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſecutus: & his autem, qui matrimonio conjuncti ſunt, præcipio, non ego, ſed dominus. Et propheta, O domine, judicia loquar ad te. Quid, quoniam impii proſperantur? Et rurſus, Heu me mater, ut quid me peperiſti? Nonnunquam autem dicit, Hæc dicit dominus. Et nonnunquam Moyſes, Ego ſum tenuis voce, & tardæ linguæ. Aliquando vero is ipſe, Hæc dicit Dominus, emittas populum meum, ut mihi ſacrificet. Spiritus autem non ſic. Non enim aliquando ſua, aliquando quæ Dei ſunt; loquitur (id namque creaturæ eſt) verum omnia ſpiritus verba Dei verba ſunt. Hactenus Baſilius. Sed & Origenes homilia 16. ſuper Numeros, Sermo (ait) qui apud Jonam ſcriptus eſt, & non eſt factus, a Jona potius, quam a Deo prolatus eſſe videtur. Non enim ſemper ea, quæ per prophetam dicuntur, quaſi a Deo dicta ſuſcipiantur oportet. Nam per Moyſen multa quidem locutus eſt Deus, aliquanta tamen & Moyſes propria auctoritate mandavit. Quod Dominus in Euangeliis evidentiſſima diſtinctione ſecernit, cum dicit de repudio mulieris interrogatus, Ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis Moyſes dimittere uxores veſtras; ab initio autem non fuit ſic, &c. Oſtendit hæc & Paulus in literis ſuis, cum dicit de quibuſdam, Dominus dicit, & non ego; & de aliis, Hæc autem ego dico, non Dominus; & iterum in aliis, Præceptum Domini non habeo, conſilium autem do: & iterum, Quæ loquor, non loquor ſecundum Deum. Unde ſimiliter etiam in cæteris Prophetis aliqua quidem Dominus locutus eſt, & non Prophetæ, alia vero Prophetæ, & non Dominus. Hactenus Origenes. Qui eandem quoque ſententiam in procemio commentariorum in Joannem amplexus eſt. Et Ambroſ. lib. 8. in Lucam, c. 60. explicans illud, Ad duritiam cordis veſtri, &c. oſtendit, ait, locus hic, quæ propter fragilitatem humanam ſcripta ſunt, non a Deo ſcripta. Unde & Apoſtolus, Denuntio, inquit, non ego, ſed Dominus, uxorem a viro non diſcedere; Et infra, Cæteris, inquit, ego dico, non Dominus: Si quis, &c. Hic Apoſtolus negavit legis eſſe divinæ, ut conjugium qualecunque ſolvatur. Tantum Ambroſius. Cum igitur Baſilius, Ambroſius, & Origenes viri clariſſimi, non in ea modo ſententia fuerint, verum etiam ſcripturæ ſacræ teſtimoniis confirmaverint, nihil erit abſurdi, ſi nos etiam aſſeramus, non omnia quæ ſacri auctores ſcripſere, Spiritus ſancti afflatu ſcripta fuiſſe.

Nititur Origenes illo Deut. teſtimonio: Quod ſi in nomine Domini prophetæ quicquam prædixerit, & non evenerit, hoc Dominus non eſt locutus.

Matth. 19.

1. Cor. 7.

2. Cor. 11.

Adde quod Apoſt. in poſteriore ad Corin. epiſtola, affectum ſe pœnitentia dicit, quod illos prioris epiſtolæ reprehenſione vexarit. Rei autem ſemel ſcriptæ non alium pœnitere poteſt, niſi eum, qui ſcribendo crediderit ſe erraſſe. Non igitur Paulus, quæcunque ad Corinthios ſcripſit, divino ea ſpiritu ſe ſcripſiſſe exiſtimavit. Adde rurſum, quod in hac etiam epiſtola poſteriore, In quo quis audet, inquit, in inſipientia dico, audeo & ego. Miniſtri Chriſti ſunt (ut minus ſapiens dico) plus ego. At blaſphemum eſt, verba Spiritus ſancti in inſipientia dicta affirmare. Spiritu igitur homo his Paulus ibidem locutus eſt. Adde etiam quod in eadem epiſtola, cum dixiſſet Apoſtolus, ſe plus omnibus

3. Arg.

Cap. 7.

Cap. 12.

la-

laboraſſe, correctione mox adhibita, docet parum ſe caute fuiſſe locutum. Non autem ego, inquit, ſed gratia Dei mecum.

Argu. 4. Præterea, ſi quæcunque Apoſtoli præſcripſerunt, ex divina auctoritate ac revelatione exiſtunt omnia, certe illud Pauli præceptum, quo jubet, ut Epiſcopus ſit unius uxoris vir, divinum eſſet, non humanum. Ita fieret, ut ſummus pontifex in eo diſpenſare non poſ-
Epiſt. 118. ſet. Nam, ut Aug. ad Januarium ait, quæ Chriſtus præſcripſiſſet, ea nemo auderet variare. At, ut qui bigamus fuiſſet, is fieret epiſcopus, ſummus pontifex, orbe etiam probante, aliquando fecit. Non ergo Apoſtoli decreta omnia Spiritu ſancto auctore præſcripta ſunt.

5. Argu. *Matth. 27. Marc. 1.* Matthæus inſuper memoria lapſus eſt; nam pro Zacharia Hieremiam poſuit: & Marcus item, cum in Eſaia ſcriptum affirmet, quod in Malachia ſcriptum eſt; & cum rurſum hora tertia narret Dominum crucifixum, qui hora fere ſexta a Pilato judicatus eſt, ut Joan. c. 19. dicitur. Qua ex re fit, ut non ſemper in omnibus Euangeliſtæ ſcribenti Spiritus Sanctus affuerit.

6. Argu. Præterea Lucas capite Euangelii 3. dicit Cainam filium fuiſſe Arphaxad, Salec autem filium Cainam. Conſtat vero Geneſ. cap. 11. Salec non Arphaxad nepotem fuiſſe, ſed filium, nullamque inter hos mediam generationem interceſſiſſe. Superflua igitur eſt in genealogia Chriſti una generatio, atque adeo non eſt inſtinctu Sancti Spiritus appoſita.

7. Argu. Lucas denique idem act. 7. multa refert, quæ ſpiritu afflante referri non poterant. Ut eſt illud primum, quod Joſeph accerſivit omnem cognationem ſuam in animabus 75. At bene 46. & Exod. 1. ſeptuaginta ſolum animæ enumerantur. Nec vero dici poteſt, Stephanum Joſephi eos etiam filios ſupputare, qui nati ſunt poſtea; & per anticipationem aut prolepſim hos cum illis ſimul 75. dicere. Eos enim Joſephus accerſire non potuit. Dicit autem Lucas, Joſeph 75. animas accerſiſſe. Illud gravius eſt, quod deinde ſubjicitur, Jacob & Patriarchas tranſlatos fuiſſe in Sichem, cum Joſephus 2. antiq. lib. c. 8. fratres Joſeph affirmet conditos eſſe in Hebron. Qua in re non aliud ſcribere credendus eſt, quam quod a majoribus per manus traditum vulgo etiam tenebatur. Præterquamquod Lucas hic aperte dicit, Patriarchas ſepultos eſſe in ſepulchro, quod emit Abraham. Atqui certum eſt, Abraham in Hebron emiſſe ſepulchrum, Geneſ. 23. Tertium vero multo difficilius eſt, quod rurſum addit, Abraham ſepulchrum emiſſe a filiis Emor, filiis Sichem. Jacob ſiquidem a filiis Emor partem agri emit, ut Gen. cap. 33. ſcribitur; Abraham autem non a filiis Emor, ſed ab Ephron filio Sohac, ſpeluncam emit duplicem, quod Gen. cap. 23. non obſcure traditum eſt. Quid, quod Emor Lucas dicit filium fuiſſe Sichem, cum Gen. 33. contra dicatur, Emor patrem Sichem fuiſſe, non filium? Fruſtra ergo, ut videtur, aſſerimus, nihil in ſacris eſſe libris, quod non idem ſpiritus afflatu ſcriptum ſit. Verum a contraria parte illud facit, quod ſi in libris Canonicis aliqua humano more & ſpiritu vel ſcripta, vel commemorata fuiſſent, nihil obſtare videretur, quominus in iis aliquod mendacium eſſet. Jam ſi errorem aliquem in ſcripturis ſacris agnoſcimus, earum auctorem Spiritum ſanctum eſſe quis credet?

CAPUT XVII.

Ubi oſtenditur, ſingulas particulas librorum canonicorum Spiritu Sancto aſſiſtente ſcriptas fuiſſe.

IN hac quæſtione & controverſia non defuiſſe, qui priorem illam partem amplecterentur, auctor eſt D. Hier. non in eo ſolum loco, quem paulo ante retulimus, ſed in Commentariis etiam ſuper quintum Micheæ caput. Cujus erroris nota Eraſmo quoque, ut alios diſſimulem, inuſta eſt. Is autem error quam ſit impius, illo primum argumento demonſtro, quod ſacrarum ſcripturarum magna ex parte labefactatur auctoritas, ſi hæc opinio vera eſt. Nam, ut Auguſtinus ait, ſi in ſacro quovis libro unaquælibet falſitas reperitur, totius libri certitudo interit. Quo uno argumento Auguſtinus de conſen. Euangel. lib. 2. cap. 12. ſatis oſtenſum ac patefactum eſſe credit, Prophetarum & Apoſtolorum ſcripta nullam omnino habere falſitatem, non ſolum eam, quæ mentiendo promitur, ſed ne eam quidem, quæ obliviſcendo. Levibus, inquiunt, in rebus, & nihil

In adnot. in c. 2. Matt. & 1. Marc. Et rurſ. in cap. 27. Matth.

Epiſt. 8. & 13. ad Hieron. Diſt. 9. c. Si ad ſcripturas. & ea. Ego ſolis.

nihil ad ſalutem noſtram pertinentibus, auctores ſacri & fallantur, & fallunt. Ea igitur in dubium vocare poſſumus, quæ maxima, & graviſſima ſunt. Non eadem, ajunt, cauſa eſt; quoniam, ſi eccleſiam, cujus erudiendæ gratia ſpiritum ſacri auctores habuere, ſpiritus ipſe in parvis deſtituit, non mox deſtituit in magnis. Conſentiunt enim Theologi graviſſimi, eccleſiam errare in minimis poſſe, in maximis non poſſe. Quid igitur obſtat, inquiunt, cur non ad eundem quoque modum aſſeramus, Apoſtolos, & Euangeliſtas in rebus parvi momenti interdum lapſos, cum in rebus neceſſariis lapſi non fuerint? Nam, ſi ſuperis placet, hujuſmodi errores in Apoſtolis maxime & Euangeliſtis agnoſcunt. quod ſi dicimus, ſpiritus ſuggeſſit Apoſtolis & Euangeliſtis omnia; ajunt, non omnia ſimpliciter, ſed quæcunque Chriſtus dixiſſet illis. Hæc autem erant maxima. Si addimus, docuit ſpiritus eos omnem veritatem; reſpondent, non abſolute omnem quidem; ſed quæ eſſet ad ſalutem neceſſaria. Sic elabi conantur iſti. Sed fruſtra conantur tamen. Principio enim ecquid, rogo, iſti facturi ſunt, ſi cum homine differant, qui multa Euangeliorum miracula commentitia eſſe, Euangeliſtaſque, Herodoti, Xenophontis, ac Platonis exemplo, confictis narrationibus abuſos dicat, aut Chriſti illuſtrandi gratia, aut fidelium in Chriſtum affectus excitandi? Nempe hoc facere, ut homines, ſine Dei ſpiritu potuere.

Deinde quam facile erit cuique res vel graves, vel leves pro ſuo arbitratu ingenioque æſtimare? Jam hic dicet tibi, tres unius ſubſtantiæ prædicari perſonas leviculum eſſe, nec ad ſalutem noſtram pertinere: jam contendet alius, duas in Chriſto & operationes & voluntates e rebus eſſe non gravibus. Nam & ſpiritus a patre & filio procedentis unicum eſſe principium, tanquam rem levem quidam contemnendam arbitrabitur. Quin, quod tertia die an quarta Chriſtus reſurrexerit, cum non valde ad ſalutem attineat, pro nihilo quiſpiam habebit. In his itaque Euangeliſtas, Apoſtolos, Prophetas errare, labi, hallucinari potuiſſe. Porro, ut reliquas ſcripturæ partes prætereamus, in ſacris hiſtoriis diſtingui diſcernique non poſſet, quid ex Deo, quid ex homine ſit; quid auctor ex revelatione divina, quid contra ex ſpiritu humano & ingenio proferat. Quocirca fluctuaret paſſim & legentium & audientium fides, dum ignoraret, quonam ſpiritu, hominis, an Dei, unaquælibet chronicorum ſanctorum particula fuiſſet ſcripta. Quis eſt autem tam perfrictæ frontis (ut pro Euangeliſtis nonnihil humano more loquamur) ut, ſi quid in publicum ſcribere velit de rebus, quarum memoria ſit recentiſſima, quaſque lectores fere ſuis non auribus audierint, ſed conſpexerint oculis; ea ſponte inferat, quæ cum ad rem nihil faciant, tum narrationem totam falſam & incertam efficiant? Adeone ſtulti erant Euangeliſtæ, ut ea, quæ omittere ſine periculo poterant, aut affingerent, aut etiam pro certis aſſererent cum manifeſto diſcrimine cauſæ, quam perſuadendam acceperant? Quod ſi tales fuiſſent, certe Judæi, quibus tanto erant opere inviſi, omni vi & arte contenderent, atque adeo efficerent, ut hujuſmodi vel figmenta vel errata deprehenderentur. Sed humana loquimur. Nam ſi in ſubitis concionibus Spiritus Sanctus Apoſtolorum linguas attemperabat, quid in ſcriptis, quæ futura erant æterna? Et ſi novi teſtam. idonei adminiſtri Apoſtoli & Euangeliſtæ facti ſunt, illorum profecto ſufficientia non ex illis, ſed ex Deo eſt: illorum proinde error Dei eſt, non illorum. Nos enim ab Apoſtolis Chriſti teſtamentum accepimus; & cum illos audimus, Chriſtum audimus; cum eorum Euangelium legimus, Chriſti legimus Euangelium. At cum lex Moyſis, quod eſt miniſterium mortis, tam exacta diligentia ſcripta ſit, ut iota unum aut unus apex ex ea præteriri non poſſit, multo certe magis Euangelium Chriſti, quod eſt miniſterium ſpiritus ac vitæ, ſcriptum erit tanta cura & Dei aſſiſtentis afflatu, ut non modo verbum, ſed ne apex quidem ullus ſit, qui non ſit a ſpiritu divino ſuppeditatus. Quid, quod Apoſtolus officioſum mendacium, quodque ad Dei laudem maxime pertinere videretur, penitus horret, inquiens, Si autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra; inanis eſt & fides veſtra. Invenimur autem & falſi teſtes Dei; quoniam teſtimonium diximus adverſus Deum, quod ſuſcitaverit Chriſtum, quem non ſuſcitavit, ſi mortui non

non resurgunt. Quod si falsitas hæc, quæ cum Dei potentiam commendaret, tum populum in officio contineret, a sacris auctoribus excluditur, certe quæcunque alia ac multo etiam magis rejicietur. Nulla enim in sacris litteris levis, sed gravis esset, per quam scripturæ auctoritas elevaretur.

Jam si in hujus rei confirmationem arcanarum literarum nos testimonia referre velimus, verendum sane est, ne, qui oppositum errorem tueri cupiunt, illa se ratione tueantur, quod auctor scripturæ sacræ eo etiam loco, qui a nobis afferetur, non de spiritu divino, sed de suo fuerit locutus. Ita fieret, ut vix ullum e sacris litteris testimonium adversum hæreticos firmum esset. Quamobrem hos quidem ab hoc sermone removeamus, qui erronea sententia omnem scripturæ & vim minuunt, & elevant auctoritatem. Ipsi vero fateamur, singula quæque sive magna, seu parva a sacris auctoribus Spiritu sancto dictante esse edita. Id a patribus accepimus, id fidelium animis inditum & quasi insculptum est, id itaque & nos, & ecclesia præsertim ipsa magistra & duce, retinere debemus.

CAPUT XVIII.

Ubi refelluntur argumenta capitis decimi sexti.

Resp. ad 1.

COnfirmandæ atque tuendæ veritati ea rationum ac testimoniorum præsidia satis sint, quæ capite superiore sunt posita. Nunc vero argumenta ea confutanda sunt, quibus adversarii contra pugnarunt. Atque a primo quidem argumento, quo veritas impugnabatur, facilis est & expedita defensio. Fateor enim, non singulas scripturæ particulas, ut a sacris auctoribus scriberentur, propria, & expressa revelatione indiguisse; sed singulas tamen scriptas ex peculiari Spiritus sancti instinctu afflatuque, vere & jure contendo. Ille, Christus ait, vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis. Alias etiam oblita suggeret, alias etiam vestris auribus audita suggeret, quæ alias natura sponteque sua in mentem venire poterant, ea quoque suggeret, non supernaturalia modo, sed & naturalia suggeret, & quæ alias humano more scriberentur. Omnia, inquit, quæcunque dixi vobis. Atque Apostolus, Nos, ait, non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis: quæ & loquimur, non indoctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes. Spiritualis enim judicat omnia, sicut scriptum est, Quis cognovit sensum Domini? Nos autem sensum Christi habemus. Ecce Apostoli, in quorum nomine Paulus loquitur, ad doctrinam spiritus edendam spiritum accepere, per quem in Christi sensu omnia judicabant. Nimirum animalia illa oculis undique plena ad expressionem quatuor Euangelistarum posita, per scriptores omnes sacros transferre merito & optimo jure possumus. Nihil ergo auctores sacri cæcis oculis scribebant; sed scribentium calamum spiritus ipse attemperabat, ne scribendo laberentur. Inde enim, cum in secunda ad Cor. epistola quædam dixisset Apostolus, quæ humano more ab ecclesiæ præfecto dici possent, subjecit protinus, an experimentum ejus quæritis, qui in me loquitur Christus? Spiritu igitur sancto inspirati, quasvis scripturæ partes scripsere sancti Dei homines. Nolite, inquit, cogitare, quomodo, aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Quod idem profecto sacris auctoribus præceptum erat, ut non cogitarent scilicet, quomodo, aut quid scriberent; dabatur enim illis in illa hora quid scriberent. Hoc vero Spiritus sancti donum toto vitæ decursu non habebant; sed tantisper dum lingua eorum calamus erat scribæ velociter scribentis. At Christus nullum unquam verbum locutus est, quod non idem ab Spiritu sancto extiterit. Erat enim, ut scholæ verbis utar, Christi Jesu sacratissima lingua perpetuum divinitatis instrumentum. Et hinc appareret ejus argumenti certa ruina, quo deinde contrariam partem confirmabamus. Non enim asserimus, per immediatam Spiritus sancti revelationem, quæ quidem proprie revelatio dicenda sit, quamlibet scripturæ sacræ partem fuisse editam. Quin Lucas, quæ ab Apostolis accepit, ea scripto ipse mandavit, ut in Euangelii sui proœmio testatur: & Marcum, quæ a Petro didicerat, rogatum a discipulis scripsisse, auctores sunt Clemens in 6. dis-

Joan. 14. *1. Cor. 2.* *Cap. 13.* *Matth. 10.*

diſpoſitionum libro, apud Euſebium lib. 2. Eccleſ. hiſt. cap. 15. Papias apud eundem eodem lib. &c. & lib. 8. cap. ult. & Orig. 1. lib. comment. in Matth. eodem Euſeb. referente, lib. 6. cap. 18. & Euſeb. quoque ipſe, lib. 3. cap. 4. & Hieronymus de viris illuſtribus in Marco; & Irenæus lib. 3. adverſum hæreſes, cap. 1. Sive ergo Matthæus & Joannes, ſive Marcus & Lucas, quamvis illi viſa, hi audita referrent, non egebant quidem nova Spiritus ſancti revelatione, egebant tamen peculiari Spiritus ſancti directione. Primæ igitur argumentationi hoc modo ſatisfecerimus.

Reſpon. ad 2. Secundæ vero ſic reſponſum eſto, Paulum Domini ſeu præceptum, ſeu conſilium eo ſane loco vocare, quod Chriſtus Dominus ore proprio vel præcepit in Euangelio, vel conſuluit. Nam, quod conſilium ſuum Paulus Spiritus ſancti conſilium exiſtimaret, ſatis ipſe indicat, dicens, Beatior erit, ſi ſic permanſerit ſecundum meum conſilium: puto autem, quod & ego Spiritum Dei habeam. Hujus vero argumenti confirmatio ex iis maxime elicitur, quæ primæ ſunt argumentationi reſponſa. Etenim, quæ ſacri auctores ſcripſere, hæc in duplici ſunt differentia. Quædam, quæ ſupernaturali ſolum revelatione cognoſcebant; & ea Baſilius tradit a Spiritu ſancto eſſe: alia vero naturali cognitione tenebant, quæ ſcilicet aut oculis viderant, aut manibus etiam attrectaverant. Atque hæc quidem, ut paulo ante diximus, ſupernaturali lumine & expreſſa revelatione, ut ſcriberentur, non egebant, ſed egebant tamen Spiritus ſancti præſentia & auxilio peculiari, ut, licet humana eſſent, & naturæ ratione cognita, divinitus tamen ſine ullo errore ſcriberentur. Hæc vero illa ſunt, quæ juxta Baſilium Paulus & Prophetæ de ſuo loquebantur. Solent etiam nonnulli veterum Origenis non ſententias modo, ſed verba referre, non aliter certe accipienda, quam Origenes ipſe acceperit. At Origenes eam rem ſignificavit potius, quam aſſeruit. Nec enim in ea ſententia perſiſtit. Sed & Ambroſius in priorem epiſtolam ad Corinthios, ubi locus proprius erat, nobiſcum apertiſſime ſenſit.

2. Cor. 7.

Cap. 36.

Reſpon. ad 3. Ad illud vero, quod tertio loco objectum eſt, brevis & non difficilis eſt reſponſio. Non enim ibi, pœnitere, reſipiſcere eſt, ſed triſtari. Triſtatur autem pater, cum filios dolentes videt; ſed lætatur, cum dolorem ad ſalutem fuiſſe intellexit. Nam quod additur, id facillimum etiam eſt. Quo enim modo Paulus ſit intelligendus, Paulus ipſe explicat, inquiens, Quod loquor, non loquor ſecundum Deum, ſed quaſi in inſipientia; & paulo ante, Iterum dico, ne quis me putet inſipientem eſſe, alioquin velut inſipientem accipite me; & capite ejuſdem epiſtolæ duodecimo, Si voluero gloriari, non ero inſipiens: veritatem enim dicam; & paulo poſt, Factus ſum inſipiens, vos me coegiſtis. Quid ergo, ſapiens & inſipiens? Nempe ſapiens re vera, ſed quaſi inſipiens, qui tanquam inſipientis perſonam aſſumere, & ſeipſum jactare videretur. Laudare quippe ſe inſipientis hominis nota eſt. Verum hæc, quæ ſtultitia eſſe videbatur, Dei erat ſapientia, ut Apoſtolus non ſponte, ſed coactus, non ex vanitate, ſed ex charitate gloriaretur. Ab ſpiritu igitur ſancto erat hujuſmodi quaſi ſtulta gloriatio. Sed ne illud quidem eſt difficile, quod deinde ſubjicitur. non enim, quod ait quidam, incaute Paulus fuerat locutus; ſed ne quis in ea laude aut arrogantiam, aut vanitatem aliquam ſubeſſe interpretaretur, docet ſe non in ſe, ſed in Domino gloriari. Non ego, inquit, ſed gratia Dei mecum. Simile fere illud eſt, quod, cum Dominus doctrinam Euangelii ſuam appellaſſet, ſubjecit protinus, Mea doctrina non eſt mea, ſed ejus qui miſit me Patris. Hunc igitur in modum cum Paulus vere dixiſſet, ſe plus omnibus laboraſſe, addit, & vere etiam addit, ſe non plus omnibus laboraſſe, &c.

Reſpon. ad 4. Ad quartum vero argumentum ſunt qui reſpondeant, Eccleſiæ auctoritatem tantam eſſe, ut quædam etiam de ſcripturis ſacris immutarit. Hujus generis exempla ponunt, Sabbatum, eſum ſuffocati, & ſanguinis, Baptiſma in nomine Jeſu: & quod Chriſtus cœnatis dedit Euchariſtiam; Eccleſia jejunis: Chriſtus ſub ambabus ſpeciebus; Eccleſia laicis ſub una: quod Paulus denique permiſit diſpares in fide conjuges; Eccleſia improbavit. Ita quamvis lex ſcripturæ ſit, ut is non ordinetur Epiſcopus, qui duas habuerit uxores, Eccleſia tamen eam legem po-

te-

terit vel ex parte ſolvere, vel etiam omnino abrogare. Hoc autem reſponſum hanc quidem habet viam, quæ deducit ad convenientiam conſervationemque Eccleſiaſticæ auctoritatis, quam ſi ſequemur, nunquam aberrabimus, ſequemurque & id, quod certum & tutum eſt, & id, quod ad fidelium conſociationem accommodatum, & id, quod vehemens atque forte. Sed cavendum ſane eſt, ne, ſi in argumentorum confutatione ad Eccleſiam tanquam in aram confugimus, ruſtici potius, quam theologi eſſe videamur. Mihi itaque aliud reſponſum multo & doctius videtur, & verius, quod duplici partitione ſubnixum eſt. Una eſt hujuſmodi: Scripturæ præcepta quædam temporaria erant, id eſt ad tempus, ex loci, temporis, perſonarum, aliarumve rerum & cauſarum ratione ſervanda. Atque hujuſmodi ipſa ex ſe in præfinito tempore antiquabantur, nulla etiam Eccleſiæ interveniente auctoritate. Quod enim pro neceſſitate temporis ſtaturum eſt, ceſſante neceſſitate, debet ceſſare pariter quod urgebat, 1. qu. 1. Quod pro neceſſitate. Ejus generis fuit Sabbatiſmus, & reliqua omnia, quæ proprie ad legem veterem pertinebant: talis etiam lex illa fuit de immolatis, ſanguine, & ſuffocato: talis quoque uſus Apoſtolicus de baptiſmo in nomine Jeſu. *Act. 15.* Alia vero præcepta æterna ſunt, quorum ſervandorum ratio non brevis & temporalis, ſed perpetua & ſempiterna eſt. Sempiternum autem ſcripturæ more voco, quod ſemper erit, non quod ſemper fuit. In hoc genere ſunt omnia naturæ præcepta, quæ tam in veteri, quam in novo Teſtamento continentur: in hoc etiam lex illa, Niſi quis renatus fuerit, &c. & altera ſimilis de pœnitentiæ Sacramento. Præcepta rurſum Apoſtolorum, quæ in ſacris literis ſcripta ſunt, quædam a Chriſto ipſi acceperunt gentibus evulganda, juxta illud, Baptizate omnes gentes, docentes eos ſervare omnia, quæcunque mandavi vobis: altera vero non fuerunt quidem a Chriſto Apoſtolis injuncta; ſed ipſi poſt Chriſtum in cœlos aſſumptum ea populis tradiderunt. Quæ tamen Chriſti Deique præcepta dicuntur, non ob eam modo cauſam, quod per acceptam a Domino poteſtatem lata ſunt; verum etiam quia Dei Spiritu peculiariter ſuggerente edita fuere. Viſum eſt, inquiunt, Spiritui ſancto, & nobis, nihil ultra imponere, &c. Quæ verba Baſil. 5. lib. contra Eunomium referens, Spiritui, ait, viſum eſt quidem, a quo ut Domino Eccleſiæ leges datæ ſunt; Apoſtolis vero tanquam miniſtris, per quos decreta ſunt edita. Quod autem præcepta hæc Chriſti quoque dici poſſint, Chriſtus ipſe docet, inquiens, Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit. Inter hæc autem ſcripturæ mandata non leve diſcrimen eſt, quod priora illa a Domino Apoſtolis tradita, ut propria ſunt legis novæ præcepta, ita ea Eccleſia nec ſolvere, nec remittere ulli poteſt, ſicut ne legem naturæ quidem. Cujus rei cauſam nos in relectione de pœnitentia dedimus, quod legis auctor Euangelicæ Chriſtus Dominus non alia præcepta per ſe ipſe edidit, quam quæ eſſent ſummopere ad ſalutem neceſſaria. At poſteriora mandata proprie quidem humana & Eccleſiaſtica fuere, quæ videlicet ab Apoſtolis Eccleſiam gubernantibus edita ſunt, non aliter atque alia fuere poſtea a præfectis Eccleſiæ ſubſequentibus, diſpari tamen auctoritate. Nam Apoſtolorum nemo in præceptis ſuis errare poterat; ſed a Spiritu ſancto peculariſſime eorum quiſque dirigebatur in ferendis Eccleſiæ legibus. Poſteriores vero antiſtites hanc peculiarem Spiritus Sancti præſentiam non habent, niſi cum in nomine Chriſti & Eccleſiæ congregantur. Quod utique fit in conciliis generalibus. Qua de re libro poſtea quinto fuſius diſſeremus. His autem præceptis, licet Apoſtolica fuerint, & in ſacris etiam literis ſcripta, Summus Pontifex ſubditos ſuos liberare, vel ex parte, vel omnino poteſt: qua etiam ratione, ut alia non eſſet, lex illa Apoſtolica de abſtinendo a ſanguine & ſuffocato per Eccleſiæ poteſtatem abrogari potuit. Quanquam, ut diximus, ea lege admonitæ ſunt gentes, ne ſua libertate in fratrum offenſionem abuterentur. Præſcribunt autem Apoſtoli quatenus pro tempore expediebat, quibus illæ rebus in fratrum offenſionem poſſint incurrere. Quia igitur lex a fine ſuo æſtimanda eſt, tunc hæc intelligitur abrogata, cum ab illis offenſionibus ac diſſidiis, quibus occurrere voluerunt Apoſtoli, nihil amplius pe-

Matth. ult.

riculi

Div. Thom. in Addit. q. 66. a. 5. ad 1.

riculi fuit. Quibus poſitis, facile, ut opinor quartum illud argumentum refelletur. Nam Pauli præceptum de non ordinando Epiſcopo, qui bigamus fuerit, ſecundi generis eſt, id eſt, humanum & Eccleſiaſticum; cujus proinde vinculum ſolvere Eccleſia jure ſuo poteſt. Sed id tamen, niſi ſemel aut iterum, & gravi etiam urgente cauſa non fecit. Nec id niſi ſummo Pontifici permiſſum in Eccleſia eſt. nam Epiſcopis contra Apoſtolum diſpenſare cum bigamis non licet; ut Lucius & Innocentius tradunt. Divus vero Auguſtinus de legibus primi generis loquebatur, quas ſi Chriſtus ipſe tulerit, ut quæ vere & proprie divinæ & Euangelicæ ſunt, nemo aut poſſit, aut auſit immutare. Quarto igitur argumento diluendo ſatis dixiſſe mihi videor.

De Bigam. non ordin. ca. ſuper, & c. a nobis.

At quintum ſic refellitur.

Reſpon. ad 5.

Primum, ſunt qui velint, aut impiorum malitia, aut librariorum errore pro Zacharia Hieremiam ſcriptum eſſe. Cujus ſententiæ fuit Euſebius lib. 10. demonſtr. Euang. demonſtr. 4. Id quod nec Origeni diſplicuit, & Cajetanus vero ſimile exiſtimavit. Nec Hieronymus certe ab hac opinione alienus eſt: quin in Pſalm. 77. errore ſcriptoris dicit pro Zacharia Hieremiam eſſe ſuppoſitum. Sunt alii, qui opinentur, eandem ſententiam & apud Hieremiam olim ſcriptam reperiri: ſed non omnia Hieremiæ vaticinia nunc extare. Opinatur quoque Auguſtinus lib. de conſen. Euangeliſt. 3. cap. 7. quoniam eodem ſpiritu Hieremias & Zacharias ſcripſere, nihil referre, ſi unius ſententiam alteri tribuas; imo peculiari Spiritus ſancti conſilio id factum eſſe, ut ab eodem auctore ſcripti libri omnes ſacri credantur.

Illud vero, quod Marco Euangeliſtæ objectum eſt, frivolum his videri ſolet, qui Latinam editionem paſſim ad Græca exemplaria expendunt. In quibus quoniam non legitur, Sicut ſcriptum eſt in Eſaja, ſed, Sicut ſcriptum eſt in Prophetis; argumentum eſſe infirmum ajunt, ut quod librorum depravatione nititur. Huic vero ſententiæ Theophylactum ſubſcripſiſſe, facile profecto ſuaderi poteſt. Non enim in Eſaia, ſed, in prophetis, legit. Atque Hieronymus in comment. ſuper. 3. Matthæi caput, huic quoque opinioni ſubſcribit, inquiens, Nos nomen Eſajæ putamus additum ſcriptorum vitio, quod & in aliis locis probare poſſumus; aut certe de diverſis teſtimoniis ſcripturarum unum corpus effectum. Exiſtimat ergo Hieronymus, ſive hoc, ſive illud accipias, locum eſſe depravatum. Id quod & de Pſal. 13. credidit. At Eraſmus, tametſi fatetur Græca exemplaria omnia, quæ videre quidem ipſe potuit, ἐν περάτοις habere: lectionem noſtram probat tamen, Græcamq; aſſerit a Græcis fuiſſe immutatam. Hieronymus etiam ipſe in epiſtol. ad Pammach. de opt. gen. inter. ſolam hanc, quam habemus lectionem, probat; alterius autem eo loco ne meminit quidem. Et Porphy. 14. lib. Marcum Euangeliſtam eo nomine accuſat, quod homo imperitus & rudis vel ſuas literas neſciat, idque quaſi ab uno eodemque propheta ſcriptum referat, quod non ab uno, ſed a duobus ſcriptum eſt. Cui calumniæ Chryſoſtomus reſpondens non cauſatur, aut codices mendoſos eſſe, aut certe ab impio locum depravatum, ſed plane conſentit, eo prorſus modo lectum iri, quo Porphyrius in objectione legit. Qua ex re perſpicuum fit, ante Chryſoſtomi & Hieronymi tempora in editionem noſtram omnes & Græcos & Latinos codices conſenſiſſe. Ubi non poſſum novitios iſtos interpretes non ridere, qui tanta facilitate & confidentia e pravis Græcis Latina emendant non prava. Nimirum enim patientur hic, ſi de ipſis ludimus, quibus in uſu eſt ludere de nobis; imo patientur potius, ut, quod hoc loco eorum anteſignanus Eraſmus ſummo jure magnaque ratione facit, idem nos aliis quoque locis faciamus, &, Græcis exemplaribus poſthabitis, Latinam editionem veneremur. Sed ut eo revocetur, unde huc declinavit oratio, cum argumentum illud non ſit tam facile, quam iſtis eſt viſum, majore omnino vi & arte refellendum eſt. Illa igitur verba, Sicut ſcriptum eſt in Eſaja, non referuntur ad omnia ea, quæ ſequuntur; ſed ad id tantum, Vox clamantis in deſerto, &c. Illa vero, Ecce ego mitto Angelum meum, &c. tanquam de ſuo Euangeliſta addidit, quod facere jure potuit, quamvis eadem in alio propheta reperiantur. Non enim, ſi Ariſtotelem refero, opus eſt ſequentia verba omnia Ariſtotelis eſſe; quin licet mihi nonnulla de meo

In hom. de initiis Evang. ſecundum Matt.

ad-

adjicere, præſertim ſi ad explicationem Ariſtotelis conducunt maxime. Sic, quoniam Euangeliſtæ illa verba, Ecce ego mitto Angelum meum, &c. verborum Eſaiæ erant expoſitio quædam; nihil Marci derogat fidei, ſi Eſaiæ teſtimonium verbis ejuſmodi adjectis & expoſuit, & ornavit. Niſi infidelis ſervus eſt, qui appoſito verborum ornatu heri ſui munus amplificat. Hoc reſpondet Chryſoſtomus. Hieronymus autem Euangeliſtae fuiſſe ait non de verbis, ſed de ſenſu ſollicitos; omnia vero illa, quæ in Marco ſequuntur, ab Eſaia ſcripta, non ſecundum verba quidem, ſed ſecundum ſenſum eſſe. Qui enim vocem clamantem, &c. aperte dixit, is Angelum eundem eſſe ſenſit, qui viam Domino præpararet. Atque hæc reſponſio a Beda vel maxime probatur in commentar. ſuper Marcum. Jam, quod falſitatis etiam Marcus arguitur, qui Chriſtum ſcripſerit hora tertia crucifixum, de hac re quatuor video ſententias ferri, quarum nulla eſt, in qua non major adhuc probabilitas deſideretur. Prima eorum eſt, qui animadvertunt, Joannem non ſcribere, Pilatum hora ferme diei ſexta pro tribunali ſediſſe, ſed paraſceves hora fere ſexta. Aliunde vero diem, aliunde paraſcevem initium ſumere. Nam Judæos ante diei principium, hoc eſt, ante ſolis ortum præparationi paſchali operam dare ſolitos, rationi conſentaneum eſt. Si enim Chriſtiani in hujuſmodi feſtorum vigiliis multo ante diluculum incipiunt quædam neceſſaria præparare, Judæi, ac multo etiam magis, idem feciſſe credendi ſunt, qui non modo azyma in multos dies, verum complura quoque alia erant paraturi, non ſolum ad feſtum diem, ſed ad veſperam etiam Paſchæ. Sunt & alii, qui Auguſtinum ſecuti, putant, Marcum non de crucifixione militum locutum eſſe, ſed de crucifixione Judæorum. Hi enim vel maxime Chriſtum crucifixerunt; quemadmodum Actorum cap. 4. illis Petrus edixit. Ut ergo oſtenderet Euangeliſta, Dominum Jeſum non tam a militibus, qui ſimplex miniſterium præſidi tribuere, quam a Judæis crucifixum, poſteaquam militum miniſterium expreſſit, inquiens, Et crucifigentes eum, diviſerunt &c. tum vero ad vocem, quæ ſanguinem juſti petiit, auctoreſque flagitii crucem Domini revocavit in hæc verba, Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Horam quippe crucifixionis militum, ut quæ vulgo nota erat, non credidit exprimendam. Alii credunt huic ſe abſurditati ſatis occurrere, ſi dicant, Chriſtum intra horam tertiam, & ſextam crucifixum; & ab utroque extremo, quemadmodum media ſolent, horam mortis Chriſti eſſe nominatam, ab uno videlicet tertiam, ab altero ſextam. Sed hæc reſponſio patentem habet ſcrupulum. Quod enim hora quinta fiat, hoc ſi quis vel quarta, vel ſexta fieri ab utroque extremo dicat, quamvis improprie id quidem dicat, ſed ferri tamen utcunque poteſt. At quod in quinta hora fit, hoc in tertia, vel ſecunda fieri, nec uſus profecto, nec ratio fert. Ponunt igitur alii hoc, quod, quemadmodum nox in quatuor vigilias, ita dies in quatuor ſtationes, & partes diviſus a Judæis eſt. Quarum prima incipiebat a diluculo, & durabat uſque ad horam diei tertiam, vocabaturque prima, eo quod ab hora prima initium ſumeret; ſecunda autem incipiebat ab hora tertia, & durabat uſque ad horam ſextam, vocabaturque hora tertia, quod ab hora tertia principium haberet; tertia vero diei pars incipiebat ab hora ſexta, & durabat uſque ad horam nonam, appellabaturque ſimiliter ab hora, unde principium acceperat, hora ſexta; quarta demum ſtatio, parſque diei incipiebat ab hora nona, & durabat uſque ad occaſum ſolis, vocabaturque vel hora nona, vel veſpera. Quæ ſi vera ſunt, jam pulchre conſentient Euangeliſtæ. Nam in ſecunda ſtatione, quæ hora tertia dicebatur, circa finem Chriſtus crucifixus eſt, hora ſcilicet illa nondum elapſa. Aliquanto vero prius, in eadem hora tamen ſtationeque diei, Pilatus pro tribunali ſedit, nempe hora quaſi ſexta. Vere ſiquidem tertia erat, ſed erat proxima ſexta. Quæ nimirum opinio longe erit probabiliſſima, ſi probetur ad eum modum diem a Judæis dividi ſolitum. Atque in hiſtoria paſſionis quidem nominatim diluculi, tertiæ, ſextæ, & nonæ horarum mentio fit; de reliquis autem interfluentibus omnino tacetur. At parabola de patrefamilias operarios in vineam ſuam conducente, quam iſti etiam afferunt in hujus rei confirmationem,

De opt. gen. Interp.

non

non ſolum nihil juvat, ſed etiam officit, quoniam ibi Dominus non tantum primæ, tertiæ, ſextæ, & nonæ, ſed undecimæ meminit. Id quod abſurdum eſſet, ſi quarta diei pars, hoc eſt, hora nona, reliquum omne ejuſdem diei tempus complecteretur. Ac re vera, ut breviter, ſimpliciterque dicatur, qui undecimæ horæ, quæ inter nonam, & duodecimam interfluxit, expreſſam mentionem fecit, eum certo certius conſtat diem non ad eum modum in ſtationes, & horas quatuor, ſed, ut moris eſt noſtri, in partes, & horas duodecim diviſiſſe. Verum ut hæc cunque habeant, huic nos reſponſioni libentiſſime ſubſcribemus, ſi illa diei in ſtationes quatuor partitio, illæque rurſum ab initiis denominationes quatuor, aut idoneo teſtimonio, aut probabili ratione conſiſtant.

Nec etiam deſunt, qui exiſtiment, hæc a recentioribus Judæis eſſe conficta omnia. Nam ſecunda diei ſtatio, cum tres ſolum horas complecteretur, quartam, quintam, & ſextam, non hora tertia a fine ſcilicet ſtationis proxime elapſæ, ſed hora quarta ab initio ſtationis ejuſdem nominanda erat. Ecquis autem ferre poſſit ſtationem, quæ a decima uſque ad duodecimæ finem protenditur, nonam horam appellari? Certe ſicut prima hora, ſi verum eſt, quod iſti dicunt, a principio ſuo nomen accipit, ſic & ſtationes cæteræ a ſuis propriis principiis nominarentur.

Refert. & D. Th. in cat. Joan. 19.

Mihi ſimpliciſſima ratio hujus loci explicandi eſſe apparet, ſi cum Theoph. & Cajet. dixerimus, Marcum ita ſcripſiſſe, ἦν δὲ ὥρα ϛ, id eſt, erat autem hora ſexta; ſed indoctos, oſcitanteſve librarios notam illam ſenarii ϛ in γ, quæ eſt nota ternarii, mutaſſe. Quod & hoc loco ob nonnullam literarum ſimilitudinem factu proclive fuit, & in his auctoribus, quorum libri hujuſcemodi numeros & notas habent, ſæpe fieri notius eſt, quam ut indicandum ſit. Nec Theoph. ſolum & Cajet. auctoritas, ſed ratio quoque me, ut ita tenerem, impulit. Nam ſexta hora Dominum vere ac proprie crucifixum, ut omittam quod & vulgo Chriſtianorum perſuaſum eſt, & paſſim in crucis officio ac precibus celebratur, certe ex Joannis Euangelio colligitur. Tradit enim, Pilatum hora ferme ſexta pro tribunali ſediſſe. Erat igitur propemodum elapſa quinta. Alioqui falſo hora fere ſexta diceretur. Incredibile autem eſt id, quod reliquum erat horæ quintæ, cum eſſet breve, & perexiguum, in ſententia ferenda, in ſuſcipiendo Jeſu & educendo, in cruce uſque ad Calvariæ locum bajulanda, non eſſe inſumptum. Etenim nec locorum intercapedo parva erat, nec tantum fuit celeritatis in via, ut non potuerit interea & Simon angariari Cyrenenſis, & a Chriſto oratio haud momentanea ad mulieres haberi. Itaque ſine dubio, ſi proprie & vere Marcus loqui voluit (cur autem noluerit, nulla eſt cauſa) non ſcripſit hora tertia, ſed ſexta Dominum crucifixum. Id quod Hieronymus, ſi is tamen horum commentariorum eſt auctor, in Pſalm. 77. aperte docet. Sed quiſquis illum Pſalmum expoſuit, ſi non fuit Hieronymus, certe eruditus fuit. Atque Eraſmus in annotationibus ſuper hunc Marci locum nomine Hieronymi hunc commentarium refert. Accedit, quod non alia fere ſcribit Marcus, quam Matthæus, idque maxime in hiſtoria paſſionis Chriſti. Itaque dum conſidero, Marcum in hiſtoria paſſionis non ſolum eadem eodem ordine cum Matthæo, ſed eiſdem etiam pene verbis ſcripſiſſe, facile adducor, ut ſentiam, ipſum non notam ternarii, ſed ſenarii, ut eſt apud Matthæum, poſuiſſe. Quod autem huic ſententiæ objicit auctor commentariorum in Marcum, quæ Hieronymi titulo circumferuntur, hoc facillime refellitur. Si ſexta, inquit, hora Dominus fuit crucifixus, cum a ſexta uſque ad nonam tenebræ ſuffuderint terram, non potuiſſent prætereuntes in eum movere capita, quem per tenebras omnino non cernerent. Cui ego reſpondeo breviſſime, Chriſtum in ſextæ horæ principio crucifixum. Hora autem eadem labente, convicia in eum jacta ſunt. Sed circa ejuſdem horæ finem tenebræ orbem circumfuderunt. Quod Marcus appoſitiſſime ſignificare videtur his verbis, Et facta hora ſexta. Quid enim expeditius eſt, quam factam intelligere, non incipientem, ſed expletam? Id quippe factum, & vulgo, & Philoſophis vere dicitur, non quod inchoatum, ſed quod conſummatum eſt. Qua ex re, velit nolit Oſiander, ſatis plane intelligitur, omnia Euangeliſtæ dicta cohærere, ſi legamus, Erat autem

hora

hora ſexta, & crucifixerunt eum: Qua hora interfluente quoniam ea geſta ſunt, quæ Euangeliſta ſubjicit, idcirco ait tandem, Et facta hora ſexta, tenebræ, &c. ut expleta jam hora, niſi valde eſſemus tardi, tenebras factas acciperemus. Ac de quinta objectione ſatis abundanter, ut arbitror, diſputatum eſt.

Reſpon. ad 6.

Eam vero objectionem, quæ ſexto loco poſita eſt, qua via Cajetanus noſter repellere tentaverit, invitus quidem facio, ut dicam, ſed dicam tamen, ne in Euangelii veritate tuenda noſtris videar pepercriſſe. Significat certe ille primum (nam deinde in ea opinione non perſtat) Lucam Euangeliſtam 70. interpretum errorem in hac parte, ſine proprio tamen errore, ſecutum. Id quod ego non ſolum intelligere, ſed ne cogitatione quidem informare poſſum. Si enim Euangeliſta imprudens 70. Interpretes errantes in hiſtoria Euangelii ſequitur, licet imprudens, ſed errat tamen. Sin autem videns prudenſque, ut dicitur, fictam a 70. narrationem ſuo Euangelio inſerit, errat quoque, & eo magis, quod dedita opera Euangelii ſinceritatem fabula commentitia contaminat. Breviter, ſi Cainam non fuit filius Arphaxad, nec Salec filius Cainam, falſa eſt profecto euangelica hiſtoria, in qua non obſcure dicitur Cainam filius Arphaxad fuiſſe, Salec vero filius Cainam. Quod autem Lucas auctores habuerit graviſſimos, quos in errore ſequeretur, id Euangeliſtam culpa liberare fortaſſe poterit, euangelium certe errore non poterit. Quo magis Eugubinum reprehendendum cenſeo; qui aperte, conſtanter, & ſine ullo aut modeſtiæ aut reverentiæ temperamento aſſerit, erraſſe 70. eoſque Lucam in errore ſecutum. Jam, quod Hieron. adverſus Helvidium ait, Euangeliſtas opinionem vulgi quandoque exprimere, quos, ut inquit, vera hiſtoriæ lex eſt; id recte dicitur, ſi ad voces ſpectes. Non ſolum enim hiſtorici, ſed omnes omnino ſapientes, ut Ariſtot. monuit, licet aliter ac vulgus ſentiunt, cum vulgo ſæpe loquuntur; nec loquuntur falſo tamen. Sic ſcriptura eos fratres appellat, qui juxta Philoſophiæ regulas propriè & vere fratres non ſunt, ſed qui vulgo, ac ſine falſitate id quidem; fratres vocantur; ſic etiam Euangeliſtæ Joſeph patrem Domini vocaverunt, nec ſe tamen ipſa falſam opinionem vulgi ſecuti ſunt, quamvis ſint locuti cum vulgo. Pater namque Chriſti Joſeph ſine mendacio dicebatur, & quia nutritius erat, & quia vir matris Chriſti erat: utrique enim patres vocari ſolent. Quid ergo facturi ſumus, qui, ut in proverbio eſt, lupum utraque aure tenemus? Si enim veteris teſtamenti verſionem, qua Eccleſia utitur, aſſerere & vindicare nitimur: arguimus non ſolum 70. interpretes commenti frigidiſſimi, ſed apertiſſimi etiam erroris Euangeliſtam. Sin Lucam defendere tuerique volumus, verſionem ſcripturæ ſacræ Eccleſiæ uſu decretoque probatam improbamus. Incidit in Scyllam cupiens vitare Carybdim.

Nobis autem illud in primis vitandum eſt, ne Lucam Euangeliſtam, atque adeo Chriſti Euangelium ſua, hoc eſt, divina auctoritate fraudemus. Tueamur itaque illam in genealogia Chriſti generationem, quam Lucas ex 70. interpretum editione poſuit. Et enim hanc quoque editionem Eccleſia ſuo uſu probavit. Græci certe ſcriptores omnes hanc generationem cum 70. interpretibus agnoſcunt, & Auguſtin. 16. de civit. Dei cap. 10. Nec quoquam pacto fit vero ſimile, 70. interpretes viros probos vane frigideque generationem illam unam confinxiſſe. Quid quod, ut Origenes ait, hoc pro vero habendum in ſcripturis divinis eſt, quod 70. interpretes tranſtulerunt? nam id eſt, quod auctoritate Apoſtolica confirmatum ſit. Noſtra igitur teſtamenti veteris editio imminuta eſt. Exemplaria vero, quæ Hieron. nactus eſt, non fuerunt integra. Itaque ſine culpa & errore potuit unam generationem omittere. Nam & Euangeliſta Matthæus plures omiſit, & ſine errore omiſit, quum Chriſti genealogiam texeret. Alioqui noſtram nos editionem a falſitate quidem omni, ſed non ab omni imperfectione vindicamus. Nec me illud latet, quod ab Hermanno, Joanne Nauclero, & Lucido dictum eſt, Lucæ evangelium eſſe depravatum, ac pro verbo, Fuit, particulam, Et, ſubſtituendam hoc modo, Qui fuit Sale, qui & Cainam; ut Sale binomius intelligatur. Sed hi non videntur editionem 70. legiſſe, unde Cainam nomen ab Euangeliſta acceptum eſt. In editione quippe 70. interpretum eundem fuiſſe Sale & Cainam, ne

Euſeb. l. 6. Ec. hiſt. 6. 23.

Id vero ſimilius eſſe credit Cajetan. in 3. Luc. C. Atque Hieron. in commen. ad Gal. 3. non conſeo eſſe abſurdum, ſi dicatur aut libros Hebraicos aliter ante paſſionem Chriſti habuiſſe, aut Hebræos poſt paſſionem aliqua vel detraxiſſe, vel addidiſſe,

fingi quidem potest. Sed & aliter, ac fortasse melius hæc controversia dirimitur, si dicamus, exemplaria Hebraica vera & emendata non habere quidem generationem illam Cainam; sed a septuaginta interpretibus fuisse adjectam. Nec adjecta est falso tamen; quin vel ex majorum traditione, vel ex historiis fide dignis habitum est, Arphaxad genuisse Cainam, Cainam vero genuisse Sale. Septuaginta igitur interpretes non vere solum; sed forte etiam prudenter illam unam generationem posuere; id videlicet metuentes, ne Ethnici aut Hebræorum antiquas traditiones, aut sacras certe literas falsitatis arguerent, si in his legerent, Arphaxad genuisse Sale: ex illis acciperent, non Arphaxad, sed Cainam Sale genuisse. Spiritus autem Dei occulta nobis ratione Moysis mentem manumque permovit, ut in ea patrum serie unam illam generationem præteriret; quemadmodum divino consilio Matthæus plures etiam in Christi genealogia prætermisit. Eandem vero causam Moysi Matthæoque fuisse, non absurde hac conjectura assequemur. Matthæus ubi primum Christi majores recensuit, Omnes, inquit, generationes ab Abraham usque ad David, &c. ut ne quis suspicaretur, aliquem ex majoribus memoriæ lapsu, & non potius de industria fuisse silentio præteritum. Et quamvis multas rei hujus fortasse causas Euangelista posset reddere, eam magis tamen in epilogo videtur præ se ferre, quæ tessaradecadis commendationem habet. Ob id quippe tres generationum ordines numero æquales esse voluit, ut numerus 14. ter etiam in Domini stemmate consecraretur. Quod Moyses ut fecerit, subest omnino causa eadem. Ab Adam enim ad Noe decem generationes attexuit; a Noe autem ad Abraham decem item alteras: ut in denario numero, in quem majorum utramque seriem redegerat, mysterium aliquod subesse intelligeremus. Cur autem numerus quartus decimus ad legem euangelicam, decimus vero ad naturæ legem referatur, non est hujus diei locique disserere. Ubi id tantum dicimus, nec sine causa septuaginta interpretes Cainam generationem addidisse, nec sine mysterio eandem Moyseu prætermisisse; utrumque vere, utrumque prudenter factum esse: alterum & vere, & prudenter Lucam esse secutum. Nec vero quis tragœdias nobis excitare debet, quod editionem nostram imperfectam esse in quibusdam locis dixerimus. Possunt enim verba Hebraica nonnulla in medium adduci, quæ Hieronymus ipse in commentariis fatetur significantius & melius potuisse transferri. Quin etiam in Isaiæ cap. 19. In eo, inquit, quod nos transtulimus, Incurvantem & refrænantem, possumus dicere, Incurvum & lascivientem. Nos autem verbum Hebraicum, *Akum*, * dum celeriter quæ scripta sunt, vertimus, ambiguitate decepti, Refrænantem diximus. Quod significantius Aquila transtulit στρεβλοῦντα, id est, qui nihil recte agit, sed omne perversum. Hactenus Hieronymus; qui & cap. 9. ejusdem Prophetæ vocabulum idem in depravantem verterat. Ac certe nec sensus, nec verba Hebraica patiuntur, ut, Refrænantem, admittamus, quod alio loco explicandum erit. Nam de sexto argumento dictum est satis, ut arbitror, diligenter.

In Zachar. 11. ca. pro plaste, Hieron. ait, atq; fictore, statuarium olim interpretatus sum verbi ambiguitate compulsus; cum melius certo figulum transtulisset, quemadmodũ apud Matth. 27. interpres vero convertit.

* *Agmon.*

Respon. ad 7.

Ad illud vero, quod septimo demum loco sequitur, multa quidem & varia sunt virorum doctissimorum responsa, sed adeo tamen improbabilia, ut nec doctis, nec piis faciant satis. Nam primam objectionis particulam Augustinus Eugubinus ita repellit, ut in editione 70. interpretum, & Genes. 46. & Exod. 1. librariorum vitio dicat pro 70. animabus scriptum esse 75. Eandem quoque corruptelam a librariis Actor. 7. accidisse; vel etiam Lucam, ut qui Hebraice nescierit, locum, ut se haberet ea tempestate, corruptum citasse; aut certe si 70. interpretes ita converterint, Euangelistam eorum editionem, quæ ubique erat receptissima, fuisse secutum: At Hieronymus in quæstionibus Hebraicis librariorum negligentiæ nihil imputat, sed docet reclamare quidem Hebræam veritatem; 70. autem interpretes per prolepsim 75. animas posuisse: Lucam vero non debere contrarium aliquid scribere adversus eam scripturam, quæ jam fuerat gentibus divulgata. Majoris enim opinionis illo duntaxat tempore 70. interpretum habebatur auctoritas, quam Lucæ, qui ignotus, & vilis, & non magnæ fidei in nationibus ducebatur. Licet plerique, inquit, tradant Lucam Euangelistam, ut proselytum, Hebræas

bræas literas ignoraſſe. Tantum Hieronymus. Principio autem, ut a capite exordiamur, omnia exemplaria, tum nova, tum vetera, Græcaque & Latina tribus ſimul locis fuiſſe corrupta, vix credibile eſt. Nullum vero auctorem ante Eugubinum, quum & in ea loca, & in hanc quæſtionem incurriſſent plurimi, rem apertiſſimam animadvertere potuiſſe, mihi quidem non fit vero ſimile. Atque ſi hujuſmodi ſolvendis nodis librariorum incuria pro libidine abutimur, verendum ſane illud eſt, ne, dum alienam prodere conamur inſcitiam, prodamus noſtram. Alioqui ſi ita placet, omnes ambiguas quæſtiones, & quæ in ſcriptura ſacra videntur eſſe pugnantia, ad iſtum modum explicemus. Id quod paſſim Eugubinus facit. Nam & ad poſtremam objectionis partem pellendam affirmat, ſcribentium vitio pro, Jacob, poſitum eſſe, Abraham, &, Patris, poſitum eſſe, pro Filii. Certe ſi Div. Hieronym. quum ipſi 70. interpretum objiceretur auctoritas, hac ſe defenſione tueri poſſet, ea libentiſſime abuteretur. Sed, quum videret exemplaria univerſa mirifice conſentire, Expoſitoreſque omnes unum idemque ſonare, non mendoſos codices cauſatus eſt, ſed confeſſus eſt plane 70. interpretes ita vertiſſe, quos Lucas Euangeliſta ſequeretur. At enim Lucam Euangeliſtam locum ex veteri teſtamento, ut ea erat ætate, depravatum citaſſe, multo abſurdius invenio, cum ad veritatem cœpi revocare rationem. Aut enim ignorantem facimus Evangeliſtam, ſi eum latebat depravatio; aut timidum facimus, ſi, divina auctoritate pollens, non eſt auſus depravata reſtituere, quod ſine ulla auctoritate Eugubinus eſt auſus. Impium eſt autem, quod Spiritus ſancti conſilio ſcripſit Lucas, id Hebraicarum literarum ignorationi tribuere. Cum ergo ſingulas ſcripturæ particulas divina inſpiratione & afflatu ſcriptas eſſe cauſis neceſſariis dixerimus, nulla earum profecto poteſt a linguarum ignorantia profiſciſci, niſi Spiritus ſanctus, qui Euangeliſtæ regebat & mentem & manum, Hebraicas literas ignoraſſe. Dicamus igitur id, quod præſenti loco ſatis eſt, 70. interpretes 75. animas Geneſ. 46. & Exo. 1. poſuiſſe, id quod ex contextu manifeſte colligitur. Cum enim Geneſ. 46. filios Manaſſes & Ephraim, hoc eſt, Nachir, Galaad, Sutalaam, Taam, Edem interpretes 70. annumeraverint, neceſſe fuit, ut numerus 75. conflaretur. An vero Hebraica exemplaria, quæ 70. interpretes converterunt, nepotes illos Joſeph in illa genealogia ſupputarint; an potius ipſi 70. interpretes per anticipationem addiderint, incertum eſt. Illud certum, quæ detraxerint, bona fide hæc, & prudenti fortaſſe conſilio detraxiſſe; quæ adjecerint, ea ſine dolo adjeciſſe. Conſtat enim, eos nonnullis locis magis paraphraſim, quam interpretationem edere. Lucas vero, ac cæteri Apoſtoli & Euang. 70. interpretum editione uſi ſunt, quoniam eo tempore illa erat præſtantiſſima. Nec alienum ſequuntur errorem, quod nonnulli imprudenter affirmant, ſed in eo, quo illi vere locuti ſunt, eorum teſtimoniis utuntur. Nec me illud terret, quod quidam objiciunt, hiſtoriæ hujus veritatem nonniſi per figuratam dictionem defendi poſſe. Nam & editio noſtra eadem defenſione eget. Quum enim 70. animæ ingreſſæ in Ægyptum dicuntur, neceſſe eſt quoque Ephraim & Manaſſem ad explendum numerum ſupputari, qui tamen ipſi in Ægyptum non ſunt ingreſſi. Nec mirum eſt, ſi in 70. interpretum editione anticipatio ſit, cum etiam in noſtra admittamus poſtpoſitionem. Geneſeos ſiquidem c. 12. poſt mortem Thare præceptum Domini ſcribitur, quo jubet Abraham exire de terra ac cognatione ſua. At Actor. 7. Stephanus non obſcure docet, præceptum illud datum eſſe in Chaldæa prius, quam Thare moreretur, & veniret in Charran. Id quod & D. Auguſt. acute vidit 16. libr. de civit. Dei; & ratio quoque ipſa demonſtrat. Cum enim jubeatur Abraham exire de terra & cognatione ſua, Chaldæam cogimur intelligere, quæ propria erat terra Abraham, ubi etiam habebat cognationem ſuam. Si autem de Charran juberetur exire, certe nec de terra ſua exiret, nec de cognatione. Nam licet Charran pars Meſopotamiæ eſſet, non erat tamen Chaldæa pars, quod quidam parum docte aſſeruerunt. Nec clam me eſt, Hieronym. in Ezech. 30. cap. ſcripſiſſe, in libris hiſtoricis præpoſteram narrationem nullam reperiri, ſed in Pſalmis, & Prophetis. Quod mirari magis equidem, quam refellere deboo, cum *Cap. 31.*

Matth. 1o. in Euangeliis conſtet anticipationes uſurpari. Qua de re alio loco diligentius. Sed ne illud quidem movet, quod Joſeph dicitur 75. animas accerſiſſe: eadem enim difficultas eſſet, ſi 7o. ſolum animas poſuiſſet, cum Ephraim. & Manaſſem nuſquam omnino accerſierit. Non igitur (ut Hieron. ad Pammach. de opt. gen. interp. recte dixit) in ſcripturis verba ſunt conſideranda, ſed ſenſus. De prima ergo 6. argumenti particula hactenus.

Jam ſecunda, licet difficilior eſſe videatur, facilius tamen refelletur. Nam 12. Patriarchas ſepultos eſſe non in Hebron, ſed in Sychem, non ſolum ex Stephani narratione, ſed etiam ex Hieronymi teſtimonio cognoſcimus. In epitaphio namque Paulæ ad Euſtochium, quum Paulæ peregrinationem ſcriberet, ſic ait, Tranſivit Sychem, & circa puteum Jacob extructam intravit eccleſiam. Atque inde diverſens, vidit 12. Patriarcharum ſepulcra. Ad Pamma. autem de opt. gen. int. duodecim, inquit, Patriarchæ non ſunt ſepulti in Hebron, ſed in Sychem. Quam eandem ſententiam Beda ſequitur, aliique viri eccleſiaſtici. Quantum vero fidei Joſepho ſit in hiſtoria habendum, undecimo poſtea loco demonſtrabimus. Atque de 2. argum. 6. parte tantum dictum ſit.

Hieron. de op. gen. int. proponit, & non ſolvit. Tertia vero, eademque poſtrema, indiſſolubilem videtur habere quæſtionem. Nam quod Auguſt. Eugubinus, & hunc ſecutus Aloyſius Lippomanus dicunt, locum eſſe depravatum, & pro Abraham, legendum eſſe Jacob, pro, Filii, eſſe ſubſtituendum, Patris: conſiſtere hoc nullo modo poteſt; tum quoniam omnia exemplaria Græca atque Latina jam inde ab Apoſtolorum ætate fuiſſe corrupta, non vero ſimile quidem eſt; tum quoniam non eſt probabile, Hieronymum, Rabanum, Bedam, alioſque item Eccleſiæ auctores, qui in hunc locum & quæſtionem incidere, hujuſmodi defenſionis præſidium neglecturos, ſi vel tantillum probabilitatis in ea ipeſſe exiſtimaſſent. Nec viri prudentes & graves difficillimam quæſtionem eſſe dixiſſent, quæ minimo quidem negocio, ut junioribus iſtis viſum eſt, explicaretur. Quid quod in vocibus adeo diſſimilibus nulla depravationis occaſio erat? Si enim librarii pro, Everrit, ſcribant, Evertit; pro, Fortem, Fontem, vocem ſcilicet magna ſimilitudine faſſentur. At pro Jacob, Abraham; pro Patris, ſcribere Filii, in tanta nimirum nominum diſcrepantia nullæ depravationis cauſæ fingi poſſunt, niſi librariorum aut ebrietas, aut amentia. Quid quod in exemplari Græco nec Filii, nec Patris expreſſum eſt, ſed poſt vocem, Emor, ſolus genitivus τῦ Συχέμ ſcriptus legitur? Ubi Latinus interpres, quoniam propenſius id erat, filium ſubintellexit, non patrem. Ad quem omnino modum Sanctes quoque Pagninus interpretatur. Nec me fugit, in epiſtola ad Pamma. de opt. ge. int. Patris legi, non Filii. Sed Eraſmi fortaſſe lectio illa eſt, non Hieron. Verum de voce patris nihil moror. Nam ſi Græca phraſis permittit, quod permittit certe, ut vel filii, vel patris nomen ſubintelligatur, Stephanus, qui Græce locutus eſt, nihil patietur in hac parte calumniæ. At in voce Abraham locum non habet Eugubini reſponſum, pro qua ſi Lucas Jacob ſcripſiſſe dicitur, nihilo ſecius accuſabitur. Jacob enim non pretio argenti ſepulchrum emit, ſed centum novellis ovibus, ut Joſue cap. ult. ſcriptum eſt. Scio autem, quæ novitii interpretes hoc loco differant; ſed ſcriptura, quam Eccleſia probat, editio quoque 7o. Centum novellas oves habent, non, Nummos argenteos centum. Maneat igitur, exemplaria non eſſe corrupta. Et quoniam eadem facilitate reliquæ aliorum, reſponſiones coargui poſſunt, nihil video eſſe cauſæ, cur eis refellendis immoremur. Sed ne libenter quidem aliorum ſententias reprehendimus.

Vid. Eugubinum in recog. Geneſ.

Hoc igitur loco mihi Bedæ opinio placet, cui & Rabanus aſſenſus eſt. Verba illius in hunc modum habent, Beatus Stephanus, vulgo loquens, vulgi magis in dicendo ſequitur opinionem. Duas enim pariter narrationes conjungens, non tam ordinem circumſtantis hiſtoriæ, quam cauſam, de qua agebatur, intendit, &c. Eadem fere Rabanus. Quibus verbis verecunde quidem ac modeſte ſignificarunt, Stephano, id quod vulgo fere ſolet, accidiſſe, ut in longa videlicet narratione, eademque præſertim ſubita, confuderit nonnulla & miſcuerit, in quibuſdam etiam memoria lapſus fuerit, in his duntaxat, quæ ad rem parum, aut nihil omnino attinerent. Nam cauſæ,

de

de qua potiſſimum agebatur, erat intentus. Lucas vero hiſtoriæ veritatem retinere volens, ne jota quidem immutavit, ſed rem, ut a Stephano narrata erat, expoſuit. Nos autem non Stephanum ab omni lapſu, ſed Euangeliſtam vindicare debemus. Solis quippe Apoſtolis, Prophétis, & Euangeliſtis hunc honorem deferre Catholica fide docente didicimus, ut nullum eorum vel memoria lapſum eſſe credamus, nullum nec in magnis, nec in parvis erraſſe. At Stephanus plenus erat Spiritu ſancto. Fateor. At ſpiritus loquebatur in eo. Et id equidem fateor. Sed aliter in Chriſto ſpiritus loquitur, aliter in Prophetis & Apoſtolis, aliter in Stephano & Ambroſio. At certe per hos omnes loquebatur. Per Concilium generale Deus Eccleſiæ loquitur, per Eccleſiæ Paſtores Deus Eccleſiæ loquitur, per veteres Sanctos Deus Eccleſiæ loquitur. Et hi omnes tamen in parvis labi poſſunt, memoria præſertim, ubi lapſus facilior eſt. Scriptorum ergo ſacrorum hoc privilegium eſt, ut eorum nullus in ſcribendo erret. Apoſtolorum privilegium eſt, ut nullus eorum in docendo erret. Stephano privilegium hoc nec ratio concedit, nec auctoritas. Nec vero a ſacris auctoribus alienum eſt, errantium quoque verba referre. Sic enim Jephte Judic. 11. trecentos annos poſſeſſionis prætendit, cum
Matth. 2. Mich. 5. revera trecenti non fuiſſent. Et ſacer tamen hiſtoricus trecentos retulit. Sic etiam Matthæus, ſi Hieronymo credimus, prophetiam Michææ, non ut a Michæa ſcripta erat, ſed, ut a ſcribis erat enunciata, retulit. Scribere autem, quam vanis & frivolis argumentis hanc
In annot. in 2. c. Matth. Hieronymi ſententiam Eraſmus reprehenderit, non eſt hujus aut loci, aut temporis. Illud dicendum eſt, Hieronym. & Auguſt. verba in eum torquere ſenſum, ut credantur aſſerere Euangeliſtas eſſe aliquando lapſos, niſi parum prudenter fieri non poſſe. Cum enim Hieronymus in epiſtola de opt. gen. inter. quædam loca a ſacris auctoribus retuliſſet, quæ lapſui memoriæ aſſignari poſſent, ſubdit, Hæc replico, non ut Euangeliſtas arguam falſitatis. Hoc quippe impiorum eſt, Celſi, Porphyrii, Juliani. Id tamen ita Eraſmus accipit, ut falſitatis crimen abominetur in Euangeliſtis Hieronymus: memoriæ lapſum non item. Quaſi falſum non ſit, niſi quod mendacio de induſtria confictо ſcriptum eſt. Certe ſive memoria, ſeu ignorantia lapſi Euangeliſtæ a veritate diſceſſerint, jure falſitatis arguentur. Cumque etiam Auguſtinus libro de conſenſu Evangeliſt. 3. cap. 7. non lapſui memoriæ, non errori tribuerit, quod Euangeliſta Matth. cap. 27. nomine id Hieremiæ citaverit, quod apud Zachariam reperitur; ſed tribuerit Spiritus Sancti conſilio, directioni, conſtitutioni, præcepto, quamobrem contenderit illud ſine falſitate eſſe factum: at Eraſmus errorem & lapſum Euangeliſtæ ex Auguſtini ſententia interpretatur. Ea quam falſo viris ſanctiſſimis impingantur, facillime judicari poterit cum ex iis ipſis locis diligenter evolutis, tum ex aliis eorundem auctorum teſtimoniis, quæ nos capite ſuperiori citavimus. Nam quartæ controverſiæ, jam tempus eſt, ut finem faciamus. Hic autem primus etiam locus concludetur, non paucis ille quidem (nam id fieri non poterat, quod ampliſſimus eſſet, & juſti voluminis copioſam materiam ſuppeditaret) ſed quam pauciſſimis fieri licuit, ut loci firmiſſimi auctoritas eo ſtatu eſſet, quem neque humani ingenii temeritas, neque Hæreticorum labefactaret injuria.

In annot. in 2. c. Matth.

In annot. in 27. Matth. c.

Secundi Libri Finis.

DE TRADITIONIBUS APOSTOLICIS,

Quæ ſecundo loco poſitæ ſunt,

LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

Ubi eorum argumenta referuntur, qui Apoſtolicas traditiones impugnarunt.

BEne habet. Scripturæ divinæ auctoritatem primo jam loco conſtituimus. Ad ſecundum deinceps aggrediamur; Apoſtolicarumque traditionum quanta ſit & vis & auctoritas, via, & ratione explicemus. Et quidem hunc locum Lutherani imbecilliorem eſſe credunt, quam ut ductis inde argumentis dogmata fidei confirmentur. Nam, quod Eccleſiæ traditiones a Chriſto & Apoſtol. deſcenderint, exiſtimant nullo modo poſſe probari. Non enim adeo ſunt ſtupidi, ut verba Chriſti, quæ modo Chriſti eſſe conſtaret, infirmare pergant, quod non fuerint ab Euangeliſtis ſcripta. Sed quoniam quid Chriſtus, quidve Apoſtoli fuerint locuti, eos ſolum noſſe putant, qui Chriſtum & Apoſtolos audiere, colligunt, apud nos nunc ne unum quidem dogma poſſe traditione probari; quin oportere omnes fidei & religionis controverſias ſacrarum literarum teſtimoniis componere; finire vero nihil, niſi quod ſacris literis ſit expreſſum. Eraſmus etiam cum ſæpe alias, tum in epiſtola nuncupatoria operum Hilarii, hoc demum aſſerit eruditionis vere Theologicæ eſſe, nihil ultra, quam ſacris libris proditum eſt, definire; cætera omnia eſſe problemata in illud rejicienda tempus, quum ſublato ſpeculo videbimus Deum de facie. Nec hi tamen aut primi, aut ſoli peſtem huic loco afferre tentarunt. Tentaverat idem prior Wicleſſus, ut Thomas Waldenſis ſcribit lib. doctr. fid. antiq. 2. cap. 19. Tentarant hoc aliis ante ſæculis hæretici quidam, quos Bernardus homil. 66. in Cantica commemorat. Sed & Arianis hanc hæreſim tribuit Auguſtinus in conflictu contra Maximinum, Thom. Waldenſe referente libro de Sacramental. doctr. 2. Ariani certe, qui in Synodum Seleucianam convenerunt, non obſcure teſtati ſunt, ſe in fidei quæſtione præter divinas ſcripturas nihil omnino recepturos, ut auctor eſt Epiphanius hæreſ. 73. qui & ipſe Arianis hunc errorem aſſignat hæreſ. 75. Baſilius Eunomium dicit in eodem errore verſatum. Tertullianus lib. de præſcript. hæret. & Irenæus 3. lib. adverſus hæreſes, cap. 2. his adjungunt Valentinum, ac Marcionem. Baſilius vero quidam Anciranus Epiſcopus in confeſſione, quam exhibuit ſeptima Synodo, Anathematiſmo ſeptimo, non ſolum Iconomachorum, ſed Arii, Neſtorii, Eutychis, Dioſcori ſententiam hanc communem fuiſſe confitetur. Quamquam autem error hic communis fuit hæreticis pene omnibus, Lutherani tamen quaſi proprium uſurparunt, quantaque maxima potuere vi aſtruere niſi ſunt, nihil præter ſcripturas ſacras Apoſtolicam habere auctoritatem.

Infidelis, inquiunt, eſt, & incerta illa per manus traditio, quod is, qui accipit, vel non ſatis accurate auſcultat, vel morbi, ætatis, naturæque injuria nonnunquam obliviſcitur, vel certe interdum moritur, antequam tradat accepta. Ea etiam, quæ de aure in aurem tranſeunt, aut in dies majora fiunt, aut non eadem profecto perſeverant, ſed mutatis auribus permutantur. Quin etiam pereunt, niſi ea literarum monimenta conſervent. Pythagoræ quam pauca extant? Druidarum ecquid eſt reli- 1. Argu.

reliqui? Nempe traditionibus illi confiſi, nihil ad memoriæ æternitatem literis prodiderunt. Quamobrem quæ Chriſtus Dominus ad ſalutem fidelium vidit eſſe neceſſaria, & quæ in Eccleſia certa eſſe voluit, atque perpetua, ea literis conſecrari vel juſſit, vel ſuggeſſit.

2. Argu. *in Jo. ſer. 49.* Auguſtinus item teſtis eſt, multa quidem Dominum & feciſſe, & dixiſſe, quæ ſcripta non ſunt; electa vero eſſe, quæ ſcriberentur, quæ credentium ſaluti ſufficerent. Auguſtinus etiam idem docuit, quod ubi de re obſcuriſſima diſputatur, non adjuvantibus divinarum ſcripturarum certis, clariſque documentis, cohibere ſe debet humana præſumptio, nihil faciens in alteram partem declinando. Et mox; Illud credo, inquit, quod divinorum eloquiorum etiam hinc clariſſima auctoritas eſſet, ſi homo illud ſine diſpendio promiſſæ ſalutis ignorare non poſſet. Nihil ergo creditu neceſſarium extra ſacras literas eſt.

Lib. 2. de pec. mer. & rem. c. ult. Id. in ep. ad Optat. de orig. an.

3. Arg. *2. Tim. 3.* Paulus quoque ſcripturam idoneam eſſe docet, ut per eam perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus. Si igitur quæ erant ſatis, ut fideles eſſent ad omne opus bonum inſtructi, ea ſcripta ſunt omnia, quorſum iſtæ non ſcriptæ Traditiones moribus formandis neceſſariæ fingunter?

4. & 5. argum. *Deut. 17.* Quid quod non jubemur credere quæcunque nos docuerint ſacerdotes, ſed quæ docuerint juxta legem Domini? Si ergo quicquam illi præter legem docent, fidem eis habere non eſt neceſſe. Cum enim ex ipſis veris Eccleſiis frequenter exeant ſeductores, quod auctor Imperfecti argute dixit, ne doctoribus quidem credendum eſt, Eccleſiarum traditionem quamlibet præferentibus, niſi ea dicant, quæ ſcripturarum congruant veritati. Nam & Papias mille ille ſuos poſt reſurrectionem futuros annos tanquam Apoſtolis tradentibus inferens, Irenæum, alioſque multos Eccleſiæ viros, non tam veritate diſputationis, quam Apoſtolicæ traditionis auctoritate commovit. Et Irenæus quoque ipſe Joannis Evangeliſtæ, aliorumque Apoſtolorum traditione docet Chriſtum Dominum, quo die mortuus eſt, annos quadraginta fuiſſe natum. Quod tantum abeſt a veritate, ut nihil veritati magis poſſit eſſe contrarium.

Ho. 49. in Matth.

Euſeb. lib. 3. eccleſ. hiſt. c. ult.

Lib. 1. ca. 39. & 40.

Ita Theophilus Alexandrinus ſcripſit, dæmoniaci ſpiritus eſſe, aliquid extra ſcripturarum auctoritatem putare divinum. Et Hieronymus dogmata condemnavit, quæ abſque auctoritate & teſtimoniis ſcripturarum ex traditione Apoſtolica præferuntur; & rurſum, Sine auctoritate, ait, ſcripturarum garrulitas non habet fidem; & iterum, Eorum ſententiam, qui traditione veteris hiſtoriæ tenuerunt, Zachariam illum, qui occiſus fuit inter templum & altare, patrem fuiſſe Joannis Baptiſtæ, ea ſolum ratione reprobat, quod de ſcripturis non habet auctoritatem. Unde eadem facilitate contemni, qua probatur. Atque Origenes, Neceſſe eſt, inquit, nobis ſcripturas ſanctas in teſtimonium vocare. Senſus quippe noſtri, & enarrationes ſine his teſtibus non habent fidem.

6. 7. & 8. Argu. *Lib. Paſc. 2. In Aggæum cap. 1. In ep. ad Ti. c. 1. in Matt. cap. 23. Baſ. de hum. Chriſti gen. & Orig. ho. 26. in Mat.* *In Hierem. hom. 1.*

9. Argu. Confirmat autem hoc maxime oratio illa, qua in Nicæna Synodo uſum fuiſſe Conſtantinum, refert Theodoretus. In diſputationibus, inquit, rerum divinarum habetur ſancti Spiritus doctrina præſcripta. Euangelici enim, & Apoſtolici libri cum Prophetarum antiquorum oraculis, plene nobis oſtendunt ſenſum numinis. Proinde ſumamus ex dictis divini Spiritus explicationes quæſtionum. Cui orationi, Calvinus ait, nemo tunc fuit, qui refragaretur. Quod ſilentium perfidia non carebat, ſi verum eſt, præter ſcripturas ſacras Euangeliſtarum, Apoſtolorum, & Prophetarum traditiones eſſe tenendas in fidei ambiguis quæſtionibus. Cum igitur Theodoretus ſcribat, Epiſcopos libenter amplexos eſſe id, quod dixit Imperator, conſtat novum eſſe traditionum dogma, illiſque ſæculis omnino incognitum. Traditiones igitur iſtæ ſeniorum parum valent ad dogmata fidei comprobanda; quin cum humanæ ſint, non divinæ, non ſunt nobis magni faciendæ; ne quod Phariſæis, idem nobis obliciatur, Sine cauſa colunt me, docentes doctrinam, & mandata hominum.

Li. 1. hiſ. ſua Eccl. c. 7.

Matth. 15. Eſa. 29. Cypr. lib. 2. ep. 3. diſt. 8. c. ſi ſolus.

10. Argu. *Joan. 18. Matth. 10. Ire. l. 1. c. 23. ſcribit hæreticor. præceptum eſſe, non oportere myſteria eorum effari, ſed in* Quod quod hæreticis ſemper gentile fuit, myſteriis, & traditionibus ſuos diſcipulos imbuere? Id quod a Chriſti doctrina alienum eſt, qui palam locutus eſt mundo, & in occulto locutus eſt nihil. Ac ſi quid in tenebris dixit, profecto juſſit Apoſtolis, ut dicerent ipſi in lumine, & quod in aurem audierunt, ut prædicarent

abscondite continueri. super tecta. Non ergo habemus Christiani occultas mysteriorum traditiones.

11. & 12. Arg. Quod si veterum traditionibus fidem & religionem nostram asserimus, id Pagani, id Judæi, id Saraceni faciunt, eoque præsertim nomine sectas suas retinent, quod quemadmodum nos, ita ipsi quoque majorum institutis inhærent: eaque longissimi temporis possessione tuentur, justumque pro illis bellum suscipiunt. Non est autem disciplina nostra Pythagorica, ut traditionibus quasi vestigiis insistamus; literis est Christi doctrina prodita, illas in omni fidei & religionis quæstione amplecti debemus. Hæc Lutherani argumentantur.

Judic. 11.

CAPUT II.

Supervacaneam videri cum Lutheranis non de hoc solum loco, sed de quibusque aliis disputationem.

EGo vero cum Lutheranis quotiescunque me comparo ad differendum, repente a me avertitur oratio mea, & omnis statim mihi disputandi ratio tollitur. Quo namque consilio adversum hos disputare aut debeam, aut possim, qui cum omnia Theologiæ principia tollunt, tum una fere sola asseverandi audacia utuntur, quæ illis perpetua est pro locis Dialecticis Theologicisque omnibus? Quid ego contra hos scribam, qui nullam in Ecclesia legem esse volunt, per quam scripturæ sensa finiantur; sed suo cuique ingenio esse utendum, nec id sentire oportere, quod alii senserint, sed quod ratio propria præscripserit? Quid autem stultius, quam cum eo disputare, qui nihil admittit nisi scripturæ verba, sed hujus interpretationem sibi uni reservans, reliquos omnes existimat miris modis hallucinari? Machumetus, ne, si res esset via & ratione explorata, in male susceptæ causa cedere cogeretur, omnem disputationis aditum lege suis edita præclusit: & Lutherus differendi principia suis universa tollens, si disputationem instituat, nec aditum, nec exitum poterit reperire. Perinde enim est, scripturas solas sine lege & pro cujusque interpretatas arbitrio accipere, ac si nullum fixum certumque differendi principium acceperis. Quapropter miseri Lutherani, haud secus atque Saraceni, nec suas, nec magistri possunt ineptias deprehendere; nec nos cum iis differendo aliud possumus, quam tempus & operam ludere. Qui tamen haberent jus suum disputandi, si principiorum aliquem delectum reliquissent, ut ad veritatis inventionem aditus esset. Nunc autem nulla principia relinquunt. Vana igitur cum eis erit, & futilis disputatio. Omnino enim meminisse debemus, id quod ab scholasticis sæpissime usurpatum jam quasi in proverbii consuetudinem venit, Contra negantem principia, quoniam frustra id fiat, non esse disputandum.

Accedit eodem, quod paradoxa cum communi sensu pugnantia asserunt, quæ si vis argumentando refellere, res minime dubias argumentando dubias facis. Cum enim illa, quæ in syllogismo antecedunt, ut fidem aliquam faciant, certiora notioraque esse oporteat his, quæ ex antecedentibus consequuntur, verendum sane est, quando Lutheranorum placita coarguimus, ne res maxime absurdas minore evidentia refellentes, peccatum hoc ratiocinationis vitiosæ ineptæque peccemus.

Nec vero hujus rei explicandæ gratia longe exempla petenda sunt, cum habeamus in manibus. Etenim ut hanc, quam modo dixi, opinationem Lutherani tueantur, ponunt primo sacras literas non habere plures sensus. Falso autem illud ponunt: sed demus hoc eis liberaliter. Assumunt deinde, in scripturis sensum illum unum certissime familiarissimeque doceri, nec esse eas, velut cereum quendam nasum, in sensum omnem flexibiles, sed potius esse per se expositas, & in promptu cuique sine magistro & docente patere. Quibus egregie sciteque positis, jam facile conficiunt, sacris libris intelligendis nec veterum traditionem, nec Ecclesiæ judicium expectandum. Quæ omnia cum & per se sint falsa perspicue, & scripturis ipsis vehementer repugnantia, si contendam ego ex adverso refellere, aqua mihi, ut dicitur, hærebit; qui scilicet intelligam, quam sit ridiculum confutare velle vanas commentitiasque sententias, portenta non differentium Theologorum, sed hominum somniantium; quam stultum cuilibet opponenti contraria respondere; quam inutile faces in meridia-

dianam ſolis lucem inferre; quam denique otioſum in re manifeſta pericli-tari. Petrus ait, in Paulinis epiſtolis eſſe quædam difficilia intellectu; quæ indocti homines & inſtabiles depravant ad ſuam ipſorum perditionem: hi vero contra aiunt, omnes Pauli epiſtolas eſſe intellectu facillimas. Paulus perfectis ſapientiam loquitur in myſterio abſconditam, parvulis autem lac potum dat, quoniam ferre aliud non poſſunt: iſti ſine diſcrimine omnes, ac, ſi Deo placet, inter pocula univerſa ſcripturæ ſacramenta devorant, & ſolidum etiam cibum ſtruthiorum more concoquunt. Sapientibus & prudentibus quædam pater abſcondit: iſtis omnia revelavit. Filius diſcipulis ſuis aliquando in parabolis eſt locutus: his palam ſemper loquitur, & proverbium nullum dicit. Liber in Apocalypſi ſeptem ſigillis ſignatus oſtenditur, quem cum dederis homini ſcienti literas ut legat, reſpondebit tibi, Non poſſum; ſignatus eſt enim: at his librum agnus aperuit, aperuit item oculos, ut videant, quæ nos miſeri & cæci videre non poſſumus, imo quæ Origenes, Baſilius, Gregorius, Chryſoſtomus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, Hilarius non viderunt. Eunuchus ille actorum Apoſtolicorum tam religioſus, ut relicta aula regia de extremis mundi finibus veniret ad templum, tam divinæ legis amator, ut etiam in vehiculo ſacras literas legeret, non poterat Eſaiam intelligere, niſi aliquis eum doceret: & ab iſtis prophetæ omnes ſine magiſtro & interprete intelliguntur. Breviter, ut Hieron. ait, nulla ars ſine præceptore percipi poteſt; ſola ſcripturarum ſcientia eſt, quam hi paſſim ſibi omnes vendicent, præſumant, doceant, antequam diſcant.

Vide Hier. ad Paulin. & Auguſt. in proœm. lib. de doctr. Chriſt.

Sunt in libris ſacris loca plurima, in quibus tanta difficultas & obſcuritas ineſt, ut poſt veterum omnium interpretum vigilias, ſtudia, operas adhuc vix a doctiſſimis & optimis quibuſque intelligi poſſe videantur. Et multitudo imperita, in qua nec ratio ineſt, nec judicium, univerſos ſcripturæ locos facile expediet atque interpretabitur? Itane facile eſt expedire, ut reliqua taceam, Hebræi ſermonis ambiguitatem, tropos vel vetuſtate obſcuriſſimos, phraſes alienas ab hiſce linguis, quibus aſſuevimus, noſtris inaudita proverbia, parabolas peregrinas, translationes interdum etiam longiſſime petitas? Expone mihi facile, ſi potes, Proverbia Salomonis & Cantica: Ezechielis, Danielis, Eſaiæ, Hieremiæ prophetias: Davidicos Pſalmos expone: & ſi expoſueris, tum vero libri ſacri nec ſunt difficiles, neque obſcuri. Quis ſapiens, ait Oſeas, & intelliget iſta; intelligens, & ſciet hæc? & Salomon, Quis talis, ut ſapiens eſt? &, quis cognovit ſolutionem verbi? Atqui ſapientes ſunt omnes iſti, & ſumma facilitate difficillimas ſcripturæ quæſtiones ſolvunt. Quod ſi ſcripturæ in varium ſenſum torqueri flectique non queunt, quomodo hæreſes omnes ex prava intelligentia ſcripturarum ortæ ſunt? At hoc non ſolum tradentibus Hilario 2. lib. de Trinit. Hieronymo ad Galat. 1. Irenæo lib. 1. adverſ. hæreſ. cap. 1. Auguſtino in Joannem, tractat. 18. Vincentio Lirinenſ. contra profan. nov. Septima Synodo, act. 6. ſed manifeſte etiam experimento cognovimus. Unde vero inter ipſos quoque Lutheranos de rebus maximis controverſiæ, ſi ſcripturæ in varios ſenſus non flectuntur? Nam illa verba, Hoc eſt enim corpus meum, alii proprie, alii per tropum accipiunt. Quæ cum ita ſint, alia ratione, atque iſti dicunt, ſcripturæ divinæ inveſtiganda tenendaque intelligentia eſt. Si enim ad privatam hæc regulam dirigatur, unde evincetur Helvidius de perpetua Mariæ virginitate? unde Arius de vera Dei in Chriſto natura? imo vero unde conſtabit, hujus ne, an illius intelligentia vera ſit, ſi ſcripturas cuique liceat pro ſuo ingenio interpretari? Cum enim varie erunt, ut ſit, de eodem ſcripturarum loco ſententiæ, quæ certa ſit, eam nemo præſtabit. Ii enim omnes, qui inter ſe diſſentient, pari ratione ſuum quiſque ſenſum tuebuntur. Hoc enim morbi fere innatum eſt hominum ingeniis, ut cedere neſciant, ſimul atque res in contentionem vocata eſt; quæ poſtquam incaluit, hoc cuique videtur veriſſimum, quod temere etiam tuendum ſuſceperit. Aut igitur ſenſum quiſque ſuum certum habet, & redibit inſania veterum, quam Ariſt. 4. Metaph. lib. manifeſtis argumentis exploſit: aut nullius ſententia certa erit, & præterquamquod diſſidiorum nullus erit finis, nullum habebimus certum fidei Chriſtianæ judicium,

Tertul. de reſur. car. Hæreſes, ait, eſſe non poſſunt, ſi non & perperam ſcriptura intelligi poſſent.

dicium, sed ex sua opinione quisque suam fidem sibi affinget. Ita fides catholica nulla erit. Ac re vera ridiculi Lutherani sunt, qui postulent, ut ipsis sacras literas interpretantibus, ac novo quidem mirabilique more interpretantibus certa fides habeatur. Non est creditum Apostolis, ut salse ridet Erasmus, donec multa magnaque miracula fidem adstruxissent doctrinæ; & nunc quilibet sibi postulat credi, quod affirmet se habere spiritum intelligentiæ, cum nullus eorum tamen ne equum quidem claudum sanare potuerit. Multa prætereunda sunt, ne quid habeat injucunditatis oratio; & tamen multa dicuntur, quæ aperte horum insaniam refutent.

Sane nisi Cochlæus in epistolis ad Germaniæ Principes & ad Bernenses antevertisset, exemplis positis periculum facerem, & in illis varie in utramque partem luderem, ut vel hoc ipso periculo compertum esset omnibus, quam non sit difficile unumquodlibet thema e sacris literis aut probari, aut improbari, si pro suo eas quisque ingenio interpretetur. Quanquam, fateor, nonnulla sunt scripturæ loca, quæ in alium atque alium sensum trahi, ne a contentiosis quidem, possunt. Quis enim illud torqueat, quod Paulus ad Corinthios scripsit, alii per spiritum dari sermonem sapientiæ, alii sermonem scientiæ, alii interpretationem sermonum? At isti omnia ecclesiastici corporis munia confundunt, istis totum corpus est oculus. Omnes siquidem Spiritu doctore intelligunt scripturæ universa mysteria. Sed bene habet, quod vel Lutherus ipse quædam in Psalmis loca se non intelligere confitetur. Bene habet, quod doctores in Ecclesia Christus dedit, non omnes, sed quosdam, ad consummationem sanctorum in opus ministerii. Verum de his & multa in secundo libro disserui, & plura adhuc in septimo disserentur, non quo adversum Lutheranos pugnam inire velimus, qui clausis, ut dicitur, oculis more Andabatarum pugnant; sed quo videant catholici, cum omnes locos ratione animoque lustraverint, nullum esse certiorem, nullum stabiliorem, nullum denique sacris literis exponendis magis necessarium, quam is est, quo Ecclesiæ traditio continetur. Quo est detestabilior Lutheranorum impudentia, qui hunc locum labefactare, ac funditus delere nituntur. Sed ut hæc omnis quæstio semel hic, ubi proprius est locus, constituatur, aliquot fundamenta jacienda sunt, quæ Theologiæ fideique simul nervos, ac vires continent.

2. Cor. 12.

Ephes. 4.

C. 6. 7. & 8.

c. 3. concl. 5. & 6.

CAPUT III.

In quo quatuor fundamenta ponuntur, ad traditiones Christi & Apostolorum constituendas.

Primum fundamentum.

Ecclesiam esse antiquiorem scriptura, fidemque proinde ac religionem sine scriptura constare. Nam vetustissimi illi primorum sæculorum patres, qui in lege naturæ ante Moysen veri Dei cultores sunt habiti, sacrificiorum ritum, veramque de rebus divinis sententiam non scriptis legibus, sed more & instituto majorum servavere. Circumcisionem quoque a Deo primum acceptam, Abraham deinceps familiæ prodidit. Proles vero illa hominum Hebræorum ejusmodi sacramentum non aut membranis, aut tabulis inscriptum, sed in animis consuetudine imbutis quasi impressum conservavit: multosque annos in Ægypto, citra ullam scriptam legem, unius Dei veram fidem & religionem tenuit. Christus etiam Dominus librum nullum scripsit, imo, quantum legimus, ne præcepit quidem, ut scriberetur. Euntes, non ait, scribite, sed prædicate euangelium omni creaturæ, Mar. ult. Et per Hierem. cap. 30. Dabo, inquit, legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Et Apostolus 2. Cor. 3. Epistola, ait, estis Christi, administrata a nobis, & scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Lex ergo euangelica, quæ lex spiritus est, non literæ, non est a principio literis exarata, sed in animis fidelium insculpta. Nam & cæteri Apostoli prius viva voce euangelium docuerunt, deinde mandarunt literis, ut testes satis graves & idonei sunt, Irenæ. 3. adversus Valentinum libro; Euseb. cum aliis locis non obscure, tum luculentius in 3. histor. Eccl. lib. cap. 24. Chrysost. Homil. 1. in Matthæum, Theophylactus

Joseph c. 4. l. 1. Antiq. tradit, Seth & posteros duas columnas edidisse, unam latericiam, alteram lapideam, in quibus disciplinam rerum cælestiū insculpserunt, ne quæ ab ipsis inventa erant, deperirent. Sed de inventis loquitur, non de iis, quæ a majoribus acceperant: sed ne de his quidem, quę ad mores pertinerent. Has forte vocat Jamblichus antiquas Mercurii columnas, quas Plato quondam & Pythagoras cum lectitassent, Philosophiam constituerunt.

lib. 2. Eccl. hist. c. 15. & l. 3. c. 4.

lactus in initio comment. in Matth. Hieron. in catalogo scri. Eccles. in Matth. & in Joan. breviter, ne omnes sigillatim enumerem, universi Ecclesiastici auctores. Nolo enim in apertis rebus multus lectori videri : eo maxime, quod Lucas Euangelista hujus rei certissimum testimonium præbet, inquiens, Quoniam multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum : sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis : visum est mihi assecuto omnia, a principio diligenter ex ordine tibi scribere, optime Theophile, ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem. Constat igitur, doctrinæ fidei jam vulgatæ scriptionem Euangeliorum accessisse. Accessisse, inquam, non præcessisse. Constat item, Christianam Ecclesiam & religionem non literis primum, sed traditione substitisse. Constat rursus, fidei doctrinam in Ecclesia primitiva non a scripturis habuisse auctoritatem, sed contra scripturas a traditione. Sicut tradiderunt, ait, nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Constat denique, aliquando in Ecclesia Christi fuisse catholica dogmata, quæ sacris nullis litteris continerentur. Qua re per-
Lib. 3. c. 4. motus Irenæus, ait, Quod etsi Apostoli nullas nobis scripturas reliquissent, tamen & oportebat nos sequi ordinem traditionis Ecclesiæ, quam fideles scilicet ante scriptum Euangelium sequebantur.

Secundum fundamentum.

Non omnia, quæ ad doctrinam Christianam pertinent, esse etiamnum in sacris literis expressa. Nam perpetuam beatæ Mariæ Virginitatem, descensum Christi ad inferos, Baptismum parvulorum, conversionem panis & vini in corpus & sanguinem Christi, processionem Spiritus sancti ex Filio, trium personarum in una substantia æqualitatem, earundemque per relativas proprietates distinctionem, non ita expressa in libris canonicis invenies, sed adeo tamen certa in fide sunt, ut contrariorum dogmatum auctores Ecclesia hæreticos judicarit. Quemadmodum igitur articulus resurrectionis continebatur in illo, Ego sum Deus Abraham, & Isaac, quod postea Christus Dominus minus intelligentibus exposuit; ita nonnulla per spiritum veritatis explicuit Ecclesia, quæ in sacris literis habentur obscura.

Tertium fundamentum.

Multa pertinere ad Christianorum doctrinam & fidem, quæ nec aperte, nec obscure in sacris literis continentur. Id primum Innocentius probat de celebr. missæ c. cum Marthæ. Verba enim, quibus in calicis consecratione utimur, quibusque Christum dominum usum esse profitemur, scilicet, Mysterium fidei, & æterni testamenti, in Euangelistis non habentur. Ac ne illud quidem, Elevatis oculis ad Deum patrem suum. Sententiam quoque illam, Beatius est multo dare, quam accipere, Christum dixisse nescire-
Cap. 20. mus, nisi Paulus in Actis docuisset. Quemadmodum ergo non omnia gesta Jesu Euangelica scriptura complexa est; *Joan. ult.* ita ne omnia verba quidem, sed quædam per traditionem accepta sunt. Rursum, sanctorum Martyrum auxilium precibus implorandum, eorumque memorias celebrandas, imagines venerandas esse, in sacrificio Eucharistiæ simul cum corpore sanguinem sacerdotibus esse & conficiendum & sumendum, sacramenta confirmationis & ordinis non iteranda, sacræ literæ nusquam forte tradiderunt. At ejusmodi atque alia pleraque id genus ita firmiter Ecclesia catholica retinet, ac si sacris codicibus fuissent inscripta. Quatuor demum euangelia, quæ nunc Ecclesia recipit, quatuordecim epistolas Pauli, breviter, ut in summa dicam, utrumque & vetus & novum testamentum firmissime retinemus: nec tamen ea tenere possumus scripturæ auctoritate. Multa igitur sunt fidei catholicæ dogmata, quæ sacris literis non habentur.

Quartum fundamentum.

Apostolos maximis de causis alia quidem literis, alia autem viva voce prodidisse. Sed quæ illæ causæ sint; repetendum altius videtur. Morem porro hunc tradendi quædam discipulis non scripto, sed verbo, olim quoque scimus a Philosophis observatum. Pythagoram certe hunc in modum discipulos instituisse, posteriorum omnium scri-

ſcripta teſtantur ; qui & ipſe, ut 1. ſtrom. Clemens Alexan. refert, circumciſus fuit, ut adyta ingrediens Ægyptiorum myſticam diſceret philoſophiam. Galenus lib. 2. de anatom. admin. veteres Phyſicos, ait, artes a majoribus quaſi per manus traditas conſervaſſe. Cicero lib. 1. de legibus, ſerendos in Republica mores exiſtimat, nec ſcriptis omnia ſancienda ; & eodem rurſus libro, ſacra putat melius in Republica conſervari, ſi a patribus accepta deinceps familiis prodantur. Cæſar de bello Gallico lib. 6. Druidas ſcribit diſciplinæ præcepta nefas exiſtimaſſe, ut literis mandarentur. Scribunt item, non modo celebres Hebræorum doctores, ſed ex noſtris Hilarius & Origenes, Moyſen non legem ſolum, ſed ſecretiorem legis enarrationem in monte divinitus accepiſſe: præceptum autem ei a Deo, ut legem quidem populo ſcriberet, legis autem occulta myſteria ipſe miniſtro ſuo Joſue, hic deinceps ſuccedentibus ſacerdotum primoribus magna ſilentii religione revelaret. Anatolius quoque apud Euſeb. lib. 7. eccle. hiſt. cap. 28. 70. interpretes refert Ptolemæo regi percontanti multa ex Moyſis traditionibus reſpondiſſe. Atque illud etiam auctor 4. Libri Eſdræ, cap. 14. non obſcure teſtatur. Enarravi, inquit, Moyſi mirabilia multa, & præcepi ei dicens, Hæc in palam facies verba, & hæc abſcondes. Quod idem præceptum Dominus Eſdræ lege inſtauranda dedit, inquiens, Quædam palam facies, quædam ſapientibus abſconſe trades. Ad hujuſmodi vero traditiones Propheta videtur ſpectaſſe, cum ait, Deus auribus noſtris audivimus, patres noſtri annunciaverunt nobis; & rurſum, Quanta mandavit patribus noſtris, nota ea facere filiis ſuis. Ad ſimiles quoque veterum traditiones Moyſes ipſe revocat, ubi dicit, Interroga patres tuos, & dicent tibi: majores tuos, & annunciabunt tibi. Quædam igitur non ſcripto, ſed verbo tradere, non philoſophorum modo, verum Moyſis, imo Dei etiam conſilium fuit. Hujus ergo optimi conſilii rationem Jeſus Chriſtus vitæ magiſter habuit, habuerunt Apoſtoli. Multa enim a Domino illis tradita ſcribere noluerunt. Quibus vero rebus adducti idipſum fecerint, breviter explicandum eſt. Cæſar de bello Gall. lib. 6. duabus de cauſis Druidas inſtituiſſe dicit, ne diſciplinæ præcepta literis proderentur: quod neque in vulgus diſciplinam efferri velint, neque eos, qui diſcunt, literis confiſos minus memoriæ ſtudere. Quod fere pleriſque accidit, ut literarum præſidio diligentiam in perdiſcendo ac memoriam remittant. Nimirum, ut Joanni Pico in Apologia placet, prior illa cauſa Pythagoræ ac Platoni præcipua fuit, ut myſteria quædam occulta verborum traditione diſcipulis commendarent. Nec enim aliter exiſtimarunt Philoſophiæ dignitatem ſe poſſe tueri. Ægyptios, Clemens Alexand. 5. ſtromat. refert, non quibuslibet myſteria commiſiſſe, nec rerum divinarum cognitionem ad prophanos deferre ſolitos, ſed ad eos ſolos, qui erant ad regnum perventuri : & ex ſacerdotibus iis, qui judicati fuerant probatiſſimi & educatione, & doctrina, & genere. Extat Lyſidis Pythagoræi epiſtola, in qua Hipparchum reprehendit, quod publice, contra ac magiſter inſtituit, philoſopharetur. Nec enim fas eſſe, ea omnibus porrigere, quæ paucis & iis quidem diſertis & laborantibus communicanda ſunt. Qui autem Pythagoræ præcepta paſſim vulgo traderent, æque eos impios haberi, ut qui prophanis hominibus Eleuſinarum dearum arcana patefacerent. Eis etiam eſſe ſimiles, qui in præaltum puteum cœno plenum aquam puram atque nitentem effuderint, quos nihil aliud, quam cœnum turbare & aquam amittere. Nec ſolum a Lyſide Hipparchus reprehenſus eſt, ſed accuſatus a diſcipulis aliis, & expulſus e ſchola, & propter ipſum tanquam propter mortuum facta columna eſt, quemadmodum Clemens Alexand. 5. ſtrom. ſcripſit. Non licet, inquit quoque Pindarus, apud omnes veterem aperire orationem, præterquam fideliſſimis ſilentii viis. Amat enim natura celari, ut Porphyrius ſcripſit, nec divina myſteria Deus patitur in aures vulgi introire pollutas. Aurum & gemmas in altiſſimas terræ latebras natura condidit. Ita magno habentur in pretio: vileſcerent, ſi eſſent expoſita. Baſil. in lib. de Spiritu Sancto, cap. 29. & Origenes homil. 5. in Num. ob id aſſerunt Moyſen non eſſe paſſum, ut omnia, quæ erant in templo, omnibus eſſent pervia, quod ſciret, res uſu tritas, expoſitas eſſe contemptui: quod vero ſepoſitum eſt, &

Hilar. ſuper 2. Pſa. *Orig. hom. 5. in Num.*

Pſal. 43. *Pſal. 77.*

Deut. 32.

Li. 7. hiſt. c. 2.

ta-

rarum, huic conjunctam esse summam admirationem & reverentiam.

Plato scribens Dionysio de quibusdam sacris mysteriis monet, ut epistolam e vestigio concerpat, ne in manus indigni vulgi perveniat. Tantæ fuit olim vel ethnicis curæ, disciplinarum mysteria & a contemptu, & a prophano abusu defendere. Id vero maxime, si ad res sacras mysterium pertineret. Tarquinius rex Marcum Tullium duumvirum, quod librum secreta sacrorum continentem, suæ fidei custodiæque commissum, Petronio Sabino scribendum dedisset, culeo insutum in mare abjici jussit; quod supplicii genus multo post parricidis irrogatum est. Ac justissime quidem, ut Valerius ait, quia pari vindicta parentum, ac Dei violatio expianda est. Quæ videlicet causa Apostolis fuit, ut secreto quædam ex animo in animum solo intercedente verbo transfunderent. Consentaneum enim erat, mysteria quædam, præsertim sacra clam populo rudi habere, perfectis & majoribus seorsum communicanda. Non judicavi, inquit, me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum. Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Et rursum, Formam, ait, habe sanorum verborum, quæ a me audisti. Bonum depositum custodi, & quæ a me audisti per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Quod si Apostoli, quibus formis sacramenta essent conficienda, quibusve ritibus administranda, aliaque id genus religionis secreta, passim vulgo tradidissent, quid esset aliud, quam adversus Christi legem sanctum dare canibus, & inter porcos spargere margaritas? Imo vero quid esset aliud, quam omnia mysteria Christianæ religionis abolere? Nec enim mysterium est, quod ad populares aures effertur. Hæc itaque prima ratio est, cur Apostoli quædam sine scripto traderent; nempe ne aut ab ethnicis sacra nostra irriderentur, aut vulgo etiam fidelium venirent in contemptum. Secunda est, quoniam habet nescio quid latentis energiæ viva vox, & in aures discipuli de auctoris ore transfusa fortius sonat, quemadmodum Hieronymus ad Paulinam ait. Indignum ergo erat, ut tota Euangelii doctrina, quæ lex est spiritus & vitæ, mortuis ubique literis committeretur, nec ulla ex parte committeretur cordibus, cum de ea peculiariter scriptum esset, Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Servorum, & rudium est, omnia ex præscripto agere. Judæorum ergo sit scripta hæc lex, qua universa, etiam minima præfiniantur. At filii perfecti jam viri, & in libertatem gratiæ vocati, habeant legem insculptam in cordibus. Quamobrem, qui Euangelium omni ex parte in characteribus & membranis includunt, nihil illius verbo, nihil cordibus relinquentes, hi Euangelio multum adimunt & dignitatis, & vitium. Papias apud Eusebium, Si quando, ait, advenisset aliquis ex iis, qui secuti sunt Apostolos, ab ipsis sedulo expiscabar, quid Andreas, quid Petrus dixerit, quid autem Philippus, vel Thomas, quid vero Jacobus, Joannes, Matthæus. Nec enim tantum mihi librorum lectiones prodesse credebam, quantum vivæ vocis, præsentisque magisterium. Hactenus Papias. Ubi vero gentium est verbum, quod tantopere Lutherani jactare solent? Nam scriptum verbum, si vere ac proprie loqui volumus, non est verbum. Apud nos autem, qui Christi & Apostolorum oracula vocesque tuemur, verbum Domini vere & proprie manet in æternum. Verbum, inquam, vivum, quod ex doctorum ore in discipulorum transfusum aures fortius resonat. Verba, inquit, mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore seminis tui amodo, & usque in sempiternum.

Adde, quod ad confutandos hæreticos major vis in traditione, quam in scriptura est. Egesippus apud Eusebium refert, virginem mundam & immaculatam Ecclesiam permansisse, donec discipuli Domini extiterunt, corruptoribus veritatis, si qui forte fuerunt, in occultis terræ hiatibus delitescentibus: ut vero omnis illa ætas, quæ a Domino susceperat vivæ vocis auditum, de hac luce discessit, tum hæreticos, nudato, ut ajunt, capite, Apostolicam veritatem oppugnasse. Et Ignatius apud eundem ea maxime ratione docet, hæreticorum vitari contagia, si diligentius ac tenacius Apostolorum traditionibus inhæreatur. Tertullianus quoque adhuc apertius monet, ut adversum hæreticos magis traditionibus, quam scripturis disseramus. Scripturæ enim in

Val. Max. de sacr. relig. l. 1.

3. l. eccles. hist. c. 39.

2. Cor. 2.

2. ad Tim. 1. & 2.

3. l. eccles. hist. c. 32.

Montanus primus traditioni contraria nova quædam ingessisse dicitur hist. eccl. l. 5. c. 16. 3. l. eccl. hist. c. 36. In lib. de præs. hæret.

Vid. Hier. ad Gal. 4. in illud: Vellem ap. vos modo esse, & mutare vocem meam.

in varios ſenſus facile trahuntur, traditiones non item. Nemo hæreticorum eſt, ut Hilarius ad Conſtantium Auguſtum tradit, qui ſe non ſecundum ſcripturas prædicare ea, quibus blaſphemat, mentiatur. Omnes ſcripturas ſine ſenſu loquuntur. Et Irenæus 1. lib. 1. cap. Hæretici, inquit, ſcripturis nituntur ſua dogmata confirmare, ne ſine teſte eſſe videantur. Sed deformant eloquia Dei, atque ex figura hominis vulpis aut urſi figuram reddunt. Hactenus ille. Faciunt porro hæretici, quod patrem ſuum feciſſe vident, ut Vincentius Lirinenſis eleganter ait, & auctoris ſui callida machinamenta ſectantur. Nam quid ille non faciet miſellis hominibus, qui ipſum Dominum majeſtatis ſcripturarum teſtimoniis appetivit? Si filius, inquit, Dei es, mitte te deorſum: Scriptum eſt enim, &c. Ita, quodcunque dogma hæreticus proferat, ſtatim ait, Scriptum eſt enim, & non unum, ſed mille teſtimonia, mille exempla parat de Lege, de Pſalmis, de Apoſtolis, de Prophetis, quibus novo more interpretatis ſententiam ſuam approbare conatur. Quorſum hæc tam longo ſermone repetita? Nempe, ut intelligas non modo adverſum hæreticos plus habere traditionem, quam ſcripturam virium, ſed etiam omnem ferme cum hæreticis diſputationem ad traditiones a majoribus acceptas eſſe referendam. Nam cum utrique & catholici, & hæretici pro ſua ſententia quiſque ſacras literas referant, in ſenſu & interpretatione diſcrimen eſt. Quis autem verus ac legitimus ſcripturæ ſenſus habendus ſit, niſi Eccleſiæ traditione cognoſci certo non poteſt. Quemadmodum & paulo ante docuimus, & 7. lib. ſumus multis, magniſque argumentis demonſtraturi. Atque hinc patet cauſa graviſſima, cur traditiones Apoſtolicæ fuerint neceſſariæ. Senſus enim ſcripturarum Apoſtolicarum non erat ab Apoſtolis ſcripturis aliis explicandus, niſi ipſi in opera ſua ederent commentarios, quod a viris graviſſimis ſemper alienum fuit. Intelligentiam ergo ſcripturæ ſacræ diſcipulis ſuis viva voce tradiderunt, ut illud Deus omni tempore in ſuis Eccleſiis impleret, Dabo legem meam in viſceribus eorum. Lex ſiquidem Evangelica, ut Hieronymus in commentar. ad Galatas ſcripſit elegantiſſime, non in ſcripturis eſt, ſed in ſenſu; non in ſuperficie, ſed in medulla; non in verborum foliis, ſed in radice rationis. Ex quo magis emergit, per hujuſcemodi traditiones eccleſiaſticos ordines ſuo quenque loco divinitus contineri; dum & majores, qui regni eorum claves habent, ſacroſanctæ ſcripturæ ſacræ myſteria, quibus, quoque & tempore, & loco dignum viſum fuerit, aperiunt, & minores ab Eccleſiæ magiſtris libri clauſi ſacramenta percipiunt. Alioqui nulli eſſent Eccleſiæ doctores, ſed quivis, quamlibet plebejus, & rudis, earum per ſe rerum ſine præceptore quæreret intelligentiam, quas Apoſtolorum interpretatione, & literis obvias expoſitaſque haberet. Nunc autem traditiones Apoſtolicæ non quibuslibet commendatæ ſunt, ſed, juxta Paulum, ſapientibus & prudentibus, fidelibus quoque, ac religioſis depoſiti ſacramenti cuſtodibus, qui etiam idonei ſint & alios docere. Qua de re Dionyſius Timotheum diligentius admonet, ne ſancta ſanctorum efferat, ea paſſim rudibus exponens, ſed ſanctis ſolis ſacratum rerum intelligentias ſecretius pandat. ob hanc enim cauſam primos illos noſtros duces neceſſario ſumma, & ſuperſubſtantialia partim ſcriptis, partim non ſcriptis inſtitutionibus, juxta quod ſacræ definiunt leges, tradidiſſe. Quid quod, ut Cicero ait, ſuavius mores in republica traditione ſeruntur? ne ſi ſcripto ſanciantur omnia, & moleſte illa fiant, & legum, ac doctrinæ codex ſua mole & magnitudine terreat. Quid quod hac via vel maxime Eccleſiæ commendatur auctoritas, quam ut ſponſæ chariſſimæ, Chriſtus tantopere commendavit. Cum enim ſponſi ſui non verba modo, ſed ſenſum etiam in corde ſervat, vere, quod Apoſtolus dixit, columna eſt & firmamentum veritatis. Et æquum erat, ut aliquis quaſi lydius lapis in manu Eccleſiæ relinqueretur, quo falſas, veraſque doctrinas exploraret, verumque item ſcripturæ ſenſum a falſo diſcerneret. Sed de cauſis hactenus.

ca. 3. tract. 3. & 6.

ad Gal. 5.

2. Tim. 1. & 2.

De cæleſt. Hier. c. 1.

Nunc fundamentum illud confirmandum eſt, oſtendendumque, Apoſtolos Evangelii doctrinam partim ſcripto, partim etiam verbo tradidiſſe. Cujus rei primum teſtes ſunt Dionyſius lib. de eccleſiaſt. hierar. cap. 1. Clemens Alexandrinus in lib. de paſch. apud Euſebium lib. 6. eccleſ. hiſt. cap. 11. & in 1. ſtrom.

1. &

1. & 5. Origenes homil. 5. in Numer. Papias apud Eusebium lib. 6. Ecclesiast. hist. cap. 39. Egesippus, eodem Eusebio auctore, lib. 4 eccl. hist. cap. 8. Ignatius, eodem Eusebio referente, lib. 3. cap. 36. Irenæus lib. 3. cap. 3. & 4. quem etiam Eusebius retulit, lib. 4. eccles. hist. cap. 14. & lib. 5. cap. 6. & 20. Tertullianus in libro de corona militis; Cyprianus de ablutione pedum; Epiphanius de hæresibus cum alias sæpe, tum ibi maxime, ubi Arianorum, & Apostolicorum dogmata coarguit; Hieronymus adversum Luciferianos; Augustinus lib. 2. de Bapt. contra Donatistas cap. 7. & lib. 4 cap. 24. & lib. 5. cap. 23. & 26. Damascenus lib. 4. cap. 13. & 17. Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 27. & 29. Refert autem ex his unum, & item alterum Gratianus 11. distinct. cap. ecclesiasticarum, & 12. distin. cap. Illa autem. Potest igitur quicquam verum esse, quod sit huic talium virorum choro contrarium? Sed si tanta nubes testium hæreticorum corda non movet, vel divinis testimoniis moveantur. Quanquam quod uno eodemque consensu tot, tantique viri testati sunt, id non humanum, sed divinum est. At suppetunt etiam scripturæ divinæ præclara testimonia. State, inquit Paulus, & tenete traditiones, quas accepistis, sive per epistolas, sive per sermonem; & rursum, Laudo autem vos fratres, quod, sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis; & eodem cap. postea, Ego accepi a Domino, quod & tradidi vobis; & paulo post, Cætera, cum venero, disponam; atque ad Timotheum, Formam habe sanorum verborum, ait, quæ a me audisti, bonum depositum custodi; & deinceps, Quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Ac Joannes in epist. 2. Plura, inquit, habens vobis scribere, nolui per chartam, & atramentum: spero enim me futurum apud vos, & ore ad os loqui. Quid multa? Duas Petri epistolas habemus, & credimus mutum annis septem Antiochiæ sedisse, elinguem Romæ annis viginti quinque? Num nihil aliud verbo docuit, quam quod epistolis duabus scriptum reliquit? Quid? Andreas, Thomas, Bartholomæus, Philippus, nonne sine scriptura, solo intercurrente verbo, Ecclesias sibi destinatas & fundarunt in fide, & in religione continuerunt? Consentiamus igitur, quod negari non potest, fidei doctrinam non scripto totam, sed ex parte verbo ab Apostolis esse traditam.

Just. mart. q. 118. a gentib. posita.

Hæres. 76. & 61.

2. *Thes.* 2.

3. *Cor.* 1.

1. *Tim.* 1.

2. *Tim.* 2.

CAPUT IV.

Ubi sternuntur viæ ad traditiones Christi, & Apostolorum investigandas.

His igitur cognitis, restat illud explicandum, ubi totius orationis cardo versatur, quonam modo Theologo constare possit, hoc, aut illud dogma ab Apostolis esse traditum. Verbi causa ponamus aliqua, quæ pateant latius. Si in quæstionem veniat, num minores Ordines, Jejunium quadragesimæ, Baptisma parvulorum, Imaginum venerationem, Symbolum fidei ex traditione Apostolorum habeamus: id nunc explicandum esse dicimus, anne sit via aliqua plana & expedita, qua ad certam earum rerum intelligentiam possit perveniri. Non enim sumus ii, qui Pharisæorum instar traditiones nostras velimus quasi divinas & Apostolicas venditare, sed ubique gentium cupimus, ut vera a falsis, ita ab humanis divina secernere; eo vero in loco maxime, ubi de dogmatis fidei Catholicæ agitur. Quo in loco quidem rerum illiusmodi permixta confusio pernicioſissima est. Sunt igitur viæ quatuor apertæ, quas si sequamur, traditionibus Apostolorum vestigandis minime aberrabimus.

Prima via ab Augustino aperitur cum aliis locis, tum lib. 4. contra Donatist. in hæc verba, Quod universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur. Est autem ratio hujus in promptu. Si enim consuetudinis cujusquam diu in tota Ecclesia observatæ originem & principium nec ad summos Pontifices, nec ad concilia Episcoporum referre possumus, sed ea consuetudo ad Apostolorum usque tempora retro trahitur, conficitur plane illam ab Apostolis esse profectam. Ut si in dubium vocetur, an minores Ordines, subdiaconatus, lectoratus, & cæteri, ex Apostolorum traditione in Ecclesia sint, hunc in modum pervestigabitur. Si horum ordinum initium vel a Damaso sit, vel a Symmacho, vel ab ullo alio seu Pontifice, seu

Cap. 24.

seu Concilio, certe Apostolorum traditio non fuit. Sin ante quemcunque Pontificem, ante quodcunque etiam concilium mentio hujus rei apud priores habetur, donec ad Apostolorum tempora perventum est, tunc demum intelligimus, minores Ordines ex Apostolica traditione fuisse, ut & re vera fuerunt, quoniam non posteriores modo, sed Ignatius epist. 8. ad Antioch. Dionys. 3. cap. eccles. hierar. Clem. in epist. ad univers. Anaclet. in decretis suis, ejus rei tanquam in ecclesia jam acceptæ meminerunt. Eadem quoque ratione docebis, Jejunii legem traditionis Apostolicæ fuisse; cujus videlicet mentionem feciſſe constat Augustinum ad Casulanum epist. 86. & ad Januar. epist. 118. & 119. Hieron. ad Lætam de institutione filiæ, & lib. 2. adverſ. Jovinianum, & in Esaiam cap. 58. Ambros. serm. 25. & 28. Chrysost. ad popul. Antioch. ho. 3. & 16. Basil. cum in aliis concionibus, tum in ejus initio, quam in ebriosos habuit, & in posteriore de jejun. Concil. Nicæn. referturque 18. dist. cap. Habeatur; Concil. Laodic. multis capitibus; Sozomenum hist. tripart. lib. 1. cap. 16. Origenem hom. 10. in Levit. Irenæum apud Eusebium eccleſiast. histor. lib. 5. cap. 24. Telesphorum in epist. ad universos, qui Jejunii nostri auctor falso a quibusdam existimatur. Quoniam Ignatius in epist. 4. ad Philipp. ejus rei prior meminit; atque habemus etiam canonem Apostol. 68. probatum etiam a Trulla. Synod. canone 9. & canone 20. Quamobrem vere ac jure Theophil. Alexan. lib. Paschali 1. & 3. non solum legem jejunii a majoribus traditam esse præscribit, sed affirmat fuisse euangelicam traditionem. Et Epiphanius hæresi 80. ubi doctrinam Ecclesiæ docet, & fidem, quæ traditione ecclesiastica servatur, cum meminit jejunii quadragesimæ, tum dixit aperte Apostolos tradidisse jejunia 4. & 6. feriæ. Atque Leo Papa in concione de Pentecost. cujus initium, Pleniſſime, jejunium quatuor temporum Trinitatis ab Apostolis dicit esse institutum. Hieron. autem ad Marcellam adversus Montanum non obscure tradit, quadragesimam nos secundum traditionem Apostolorum jejunare. Quod vero in hoc exemplo fecimus, id facere per multa possumus; & hac eadem ratione parvulorum baptisma, consecrationem virginum, monasticam professionem, lucernam in templis, cereosque lucentes, imaginum venerationem, & alia id genus multa, ab Apostolis tradita comprobare. Sane quod in moribus diximus, idem in fidei dogmate servandum est, si unumquodlibet novum esse hæretici calumnientur. Hujus rei illustre exemplum habes apud Eusebium lib. eccleſiast. histor. 5. cap. ult. Sed nos pergamus ad reliqua.

V. Busob. de temporib. Forte ante hac tempora jejunium move ab Apost. accepto servatum est: a Telesph. autem primum lege præscriptum, ac præceptum est.

Secunda itaque via huic proxima, & ea quidem expeditior, est. Si quod fidei dogma patres ab initio secundum suorum temporum succeſſionem concordiſſime tenuerunt, hujusque contrarium ut hæreticum refutarunt, quod tamen e sacris literis non habetur, id nimirum per Apostolicam traditionem habet Eccleſia. Exempla sunt, Perpetua B. Mariæ virginitas, Descensus Christi ad inferos, ut animam Adæ & reliquorum patrum, qui ibi tenebantur, erueret, Certus euangeliorum numerus, & cætera id genus, quæ, ne longum faciam, non sunt annumeranda. Omnia siquidem fidei dogmata ab Apostolis accepit Eccleſia vel scripto, vel verbo, quoniam ii ministri fuere sermonis, nec ullas in fide novas revelationes Eccleſia habet; sed eas servat, quas Apostoli per Spiritum sanctum fideli populo reliquerunt, quemadmodum postea sumus demonstraturi.

Tertia via. Si quicquam est nunc in Eccleſia communi fidelium consensione probatum, quod tamen humana potestas efficere non potuit, id ex Apostolorum traditione necessario derivatum est. Ut vota dissolvere, & remittere juramenta, non erat humanæ potestatis; tum quia jure naturæ vota nuncupata Deo reddere, & juramenta servare tenemur, humana vero facultas ea, quæ jure naturæ debita, & constituta sunt, condonare, ac tollere non potest, ut Gratianus 13. distinct. statim a principio docet; tum etiam, quia in his, quæ superiori ex conventione debentur, inferioris potestas nulla est. Eademque est ratio de matrimonii rati diremptione per monasticum solemne votum. Cum enim matrimonium etiam non consummatum ante Euangelicam legem jure esset naturæ indissolubile, nec esset in republica humana facultas ulla hujusmodi matrimonii dirimendi, consequens fit, hunc Eccleſiæ morem ex Christi, & Apostolorum instituto de-

deſcendiſſe. Nec enim credi poteſt, Eccleſiam Dei aliquam ſibi poteſtatem generaliter uſurpaſſe in his, quæ ad jus naturæ pertinerent, niſi quam Chriſto & Apoſtolis tradentibus accepiſſet. Jam enim hic error eſſet gravis in moribus, in quibus Eccleſiam errare non poſſe, ſuo loco oſtendemus. Nec me clam eſt, quod Alexander Tertius aliter in poſtremo illo exemplo docere videatur. Cum enim illi eſſet objectum, non poſſe per ſolenne religionis votum matrimonium dirimi, quoniam ſcriptum eſſet, Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet, reſpondit, hoc ſcripturæ teſtimonium de matrimonio conſummato eſſe interpretandum. Quo videlicet reſponſo ſignificavit, matrimonium ratum, ſi conſummatum non eſſet, licere humanitus ſeparari. Verum ut omittam, quod verba illa Adæ, Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, &c. e quibus Dominus collegit, quod conjunxiſſet Deus, id hominem ſeparare nec debere, nec vero poſſe, eo tempore fuerunt in Paradiſo dicta, quo nondum erat matrimonium conſummatum; utque illud etiam præteream, quod matrimonii ipſe contractus adeo natura ſua firmus ac perpetuus eſt, ut ne voluntate quidem contrahentium diſſolvi poſſit, quæ tamen hominum conventionibus dirimendis valere ſolet plurimum: certe Theologis graviſſimis ſemper abſurdum viſum eſt, matrimonium ullum per hominem ſeparari. Quanto gravius Innocentius Tertius aliorſum quidem, ſed ad hunc etiam locum apoſite dixit, non hominem, ſed Deum id ſolvere, quod ſummus Pontifex non humana, ſed divina auctoritate diſſolveret. Nimirum quod Dominus Petro dixit, Quodcunque ſolveris ſuper terram, &c. quouſque, & quatenus vel amplificandum eſſet, vel etiam conſtringendum, id ab Apoſtolis Eccleſiam accepiſſe conſentaneum eſt, qui ejuſmodi res ad Eccleſiæ gubernationem neceſſarias ſine dubio tradidere. Atque tradunt nonnulli, Joannem Euangeliſtam jubente Chriſto a ſponſa ſua Euangelii gratia fuiſſe ſejunctum. Hieronymus certe 1. adverſ. Jovinian. libro Joannem affirmat & virginem fuiſſe, & maritum. Theclam quoque Epiphan. hær. 78. tradit a Paulo nuptiis exſolutam, cum ſponſum haberet primarium urbis, formoſiſſimum, & virginem ſanctam contempſiſſe terrena, ut cœleſtium potens efficeretur. Sed contra Alexandrum dicimus. Nam hoc forte dicet aliquis. Minime vero gentium. Nec enim ſtatim Pontifici contrarius eſt, qui argumento, quo Catholici urgentur, aliam reſponſionem parat. De tertia igitur via dictum eſt ſatis.

De conc. con. cap. ex publico.

De transl. epiſc. cap. quanto.

Præam. in Jo. Euang. quod Hier. nonnulli tribuunt.

Quarta via, eademque & mollior, & tritior, eſt hujuſmodi. Si viri eccleſiaſtici aliquod dogma, vel unam quamlibet conſuetudinem uno ore teſtentur nos ab Apoſtolis accepiſſe, ſine dubio certum argumentum eſt, ut ita eſſe credamus. Ut imagines ab Apoſtolis eſſe traditas, Patres in ſeptima Synodo generali, actione ſexta dixerunt. Et ſymbolum fidei, quo vulgus fidem ſuam profitetur, Eccleſiam Apoſtolis tradentibus habuiſſe, auctores ſunt Rufinus in expoſitione ſymboli, Hieronymus ad Pammachium de erroribus Joannis Hieroſol. Ambroſius in ſer. 38. de jejunio, & quadrageſima, Caſſianus lib. 6. ad Leonem Imperatorem, Iſidorus lib. 6. etymol. cap. 18. Leo Papa in epiſt. 8. & 13. ad Auguſtam, Clemens in epiſtola prima ad Jacobum, ſi Clemens tamen illius epiſtolæ auctor eſt. Sed de his hactenus. Nam plura exempla ponere longum eſſet, nec ad rem, quam inſtituimus, neceſſarium. Satis autem fuerit, quatuor vias demonſtraſſe, quibus traditionem aliquam eſſe Apoſtolicam inveſtigetur.

14. diſt. cap. Canones.

CAPUT V.

De variis generibus Traditionum Apoſtolicarum.

AT vero, priuſquam hujus loci auctoritatem confirmo, illud animadvertendum cenſeo, præcepta, & inſtituta Apoſtolorum eſſe in duplici differentia. Quædam enim temporaria fuere, quorum ratio brevis & ad tempus fuit; alia fuere perpetua, utpote quæ cauſam habuere ſempiternam, ut in Eccleſia ſervarentur. Illius generis exempla ſunt, de baptiſmo in nomine Jeſu, de abſtinentia a ſanguine & ſuffocato; hujus autem poſterioris exemplum eſt, de aqua permiſcenda calici. Atque etiam alia diviſio eſt Apoſtolicæ traditionis. Nam alteras Apoſtoli a Chriſto domino acceperunt, ut Matrimonium, Confirmationem, Extremam unctionem, eſſe ſacramenta no-

væ legis, quæ ipſe quidem inſtituit Chriſtus, ſuorum ſacramentorum primus idemque ſolus auctor, ſed Apoſtolis tradidit Chriſtiano populo adminiſtranda; alteras vero traditiones Apoſtoli ipſi, Spiritu ſancto ſuggerente, ad Eccleſiæ utilitatem ediderunt, quas tamen eis Chriſtus Dominus, dum in terra degeret, nuſquam edidit, ut quadrageſimæ jejunium; quod licet Hieronymus in ſecundum Jonæ caput, Ambroſius conc. 36. Chryſoſtomus hom. 1. in Geneſ. ad Chriſtum auctorem referre videantur, at revera, ut equidem ſentio, Apoſtolicum inſtitutum fuit. Quod Chriſto tamen aſſignatur, vel quia ad Chriſti jejunantis exemplum ab Apoſtolis inſtitutum eſt, vel quia Apoſtolica edicta Chriſti eſſe cenſentur, qui per Apoſtolos Eccleſiæ loquebatur, atque adeo per Spiritum Sanctum Apoſtolis, juxta illud, quod Joannis 16. cap. ſcriptum eſt, Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: non enim loquetur a ſemetipſo, ſed quæcunque audiet, loquetur, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Et Apoſt. cum quoddam de ſuo conſilium dediſſet, Puto autem, ait, quod & ego ſpiritum Dei habeam; & rurſum, An experimentum ejus quæritis, qui in me loquitur Chriſtus? In his autem traditionum generibus illa eadem conſideranda ſunt quidem, quæ in ſuperiore libro de ſcripturæ etiam legibus admonuimus; ſed diſcrimen illud maxime, quod de ſcripturarum præceptis ibi poſitum transferri huc ad traditiones debet. Ex traditionum quippe vinculo, quas a Chriſto acceptas Apoſtoli fidelibus ſervandas reliquere, Eccleſia fideles eximere non poteſt, nec illas contraria aliqua conſuetudine abolere. Si enim exempli cauſa, materias & formas ſacramentorum Confirmationis, Ordinis, Extremæ unctionis a Chriſto Apoſtoli, nos ab Apoſtolis accepimus: ſi ad eundem quoque modum matrimonia non conſummata per ſolennem caſtitatis profeſſionem dirimi, conſummata vero per converſionem ad fidem, conjuge infideli diſcedente, Chriſtus Dominus Apoſtolis, illi nobis edixerunt, in his tanquam in divinis inſtitutis Eccleſia nihil habet poteſtatis.

2. Cor. 7.

2. Cor. 13.

cap. 18. in reſp. ad 4. arg.

In quem ſenſum explicanda ſunt duo illa capita, Sunt quidam, &, Contra ſtatuta, 25. quæſt. 1. Nec hujuſmodi traditiones poſſunt per contrariam conſuetudinem antiquari; ſed tali adverſæ conſuetudini jure objiciuntur cap. Veritate, & cap. Si conſuetudinem, & cap. Fruſtra, 8. diſtinctione. In aliis vero, quæ videlicet Apoſtoli conſtituerunt tanquam Eccleſiæ paſtores, poterit quidem ſummus Pontifex, ut in cæteris Eccleſiæ legibus diſpenſare (ſic enim ſchola loquitur) poteritque item contrarius populi mos inſtituta hujus generis abrogare. Ut trina immerſio, quam ex Apoſtolica traditione in Baptiſmi ſacramento Eccleſiam habuiſſe, Canon Apoſtolorum 49. oſtendit, per contrariam conſuetudinem abolita eſt. Ejuſdem quoque ordinis eſt Quadrageſimæ jejunium, ac pœnæ rurſum ab Apoſtolis pro criminibus præfinitæ, quæ 82. diſtinctione, cap. Presbyter, ex Concilio Gangrenſi referuntur. Ad hoc genus illud refertur, quod ex Anacleti prima epiſtola hæretici urgere ſolent, Peracta conſecratione omnes communicent, qui noluerint Eccleſiaſticis carere liminibus: ſic enim Apoſtoli ſtatuerunt. Quanquam de miniſtris, qui Epiſcopo ſacrificanti in diebus ſolemnioribus inſerviebant, Anacletus loquitur. Quare inde colligi non poteſt, omnes eos, qui miſſæ intererant, oportere etiam tunc communionem Euchariſtiæ ſumere, in his præſertim diebus, qui ſolenniores non eſſent. nam, ut antiquo more, Apoſtolorumque inſtituto communio totius etiam populi a principio ſtatim naſcentis Eccleſiæ exigeretur, ætate tamen Chryſoſtomi præceptum relaxatum eſſe conſtat, & communionem aſtantium voluntati permiſſam, ad quam eos Diaconus alta voce invitabat, non cogebat. Hæc enim & alia hujuſmodi, tametſi ab Apoſtolis tradita ſunt, non ſunt tamen ita fixa, ut moveri non queant; cum Chriſti ipſius præcepta & inſtituta, quemadmodum diximus, adeo ſtabilia rataque ſint, ut convelli nullius hominis auctoritate liceat. Cujus ratio loco ſuperiore reddita, fruſtra hic a nobis reſumeretur. Atque illud de inſtitutis ad gubernationem populi pertinentibus intelligi volo. Nam dogmata fidei ſive Chriſtus ipſe per ſe Apoſtolis revelarit, ſeu Spiritus ſanctus poſt Chriſti aſcenſionem in cœlum, mutari non poſſunt, ſed firma hæc in veritate ma-

De conſ. di. 4. c. Si quis presbyter.

manent, perinde atque illa, quæ Chriſti ſunt ore prodita.

CAPUT VI.

De firmitate & certitudine Traditionum Apoſtolicarum.

QUibus rebus expoſitis, non erit difficile oſtendere, id quod in hac parte maxime quæritur, ex Chriſti & Apoſtolorum traditionibus certiſſima poſſe argumenta elici, & ad Eccleſiæ conſuetudines, & ad fidei dogmata comprobanda. Si enim Apoſtolus Paulus Eccleſiæ conſuetudinem Corinthiis contentioſis opponit, cur nos itidem Eccleſiæ morem ab Apoſtolis uſque receptum, totque ſæculorum uſu ac gentium conſenſione probatum, non opponemus hæreticis, cum a nobis ſcripturam in cujuſque rei confirmationem efflagitant? Certe Paulus, cum & per ſcripturas, & per naturæ rationem ſatis dixiſſe videretur ad ejus rei fidem faciendam, quam Corinthiis perſuaſam eſſe cupiebat; conſiderans tamen inter Corinthios fore quoſdam, qui illiuſmodi forte & teſtimoniis & rationibus repugnarent, non aliud potius argumentum ad cauſam evincendam habuit, quam ſi eos ad Eccleſiæ morem revocaret. Si quis, ait, videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, nec Eccleſiæ Dei. Quod dicit, tale eſt: Si quis adeo eſt durus & pertinax, ut argumentis poſitis non adducatur, ſed adhuc contendat, fœminam aperto capite orare oportere, hunc ego non aliter refello, quam quod Eccleſiæ Dei talem conſuetudinem non habent. Tanta vis in traditione eſt, ut quos nec ſcripturæ, nec naturæ ratio moviſſet, eos Paulus exiſtimarit, Eccleſiarum more & inſtituto refellendos. In priore rurſum ad Timoth. epiſtola, Si quis, ait, aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus: non dicit, Scripturis. Et ad Galat. Si quis, inquit, vobis euangelizaverit præter id, quod accepiſtis, anathema ſit. Quibus ex locis recte Origenes in commentariis epiſtolæ ad Titum definit hæreticum eum, qui ſe Chriſto credere profitetur, & aliud de veritate fidei Chriſtianæ credit, quam habeat traditio eccleſiaſtica. Et lib. 1. Periar. Sicut multis, inquit, apud Græcos & Barbaros pollicentibus veritatem, deſuevimus apud omnes eam quærere, qui eam falſis opinionibus aſſerebant, poſtquam credidimus filium Dei eſſe Chriſtum, & ab ipſo hanc diſcendam eſſe perſuaſi ſumus: ita, cum multi ſint, qui ſe putant ſcire quæ Chriſti ſunt, & nonnulli eorum diverſa a prioribus ſentiant, ſervetur vero eccleſiaſtica prædicatio per ſucceſſionis ordinem ab Apoſtolis tradita, & uſque ad præſens in Eccleſiis permanens, illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica traditione diſcordat. Hactenus Origenes. Ignatius quoque in epiſtola ad Heronem, Omnis, ait, qui dixerit præter ea, quæ tradita ſunt, tametſi fide dignus ſit, tametſi jejunet, tametſi virginitatem ſervet, tametſi ſigna faciat, tametſi prophetet, lupus tibi appareat. Si igitur anathema, hæreticus, & lupus habendus eſt, qui eccleſiaſticæ traditioni repugnat, ex illa profecto certiſſima argumentatio promitur ad fidei dogmata & Eccleſiæ mores comprobandum. Præterea auctores graviſſimi aperte confirmant, hujuſmodi inſtituta etiam ſine literis accepta eandem vim habere, ac ſi ſcripta ab Apoſtolis fuiſſent. Irenæus lib. 3. adverſ. hæreſes, cap. 4. & lib. 4. cap. 43. Tertull. item, quamvis ipſe poſtea ab Eccleſiæ traditione diſceſſerit, in lib. tamen de corona militis eandem ſententiam habet. Cujus verba licet in præſentia referre: nec enim ſolum quid ſentiat, tradit, ſed cur etiam ſentiat. Antiquas, inquit, obſervationes Eccleſiæ, ſi nulla ſcriptura determinavit, certe conſuetudo corroboravit, quæ ſine dubio de traditione manavit. Et ſtatim, cum quarundam traditionum meminiſſet, quarum in ſcripturis mentio nulla eſt, Iſtarum, ait, & aliarum diſciplinarum ſi expoſtulas legem, nulla tibi legis traditio prætenderetur. Auctrix eſt conſuetudo, confirmatrix eſt, & fidei obſervatrix, idonea eſt teſtis traditionis veteris. Conſuetudo autem etiam in civilibus rebus pro lege ſuſcipitur: nec differt, ſcriptura, an ratione conſiſtat. Hactenus Tertullianus. Ac præclare ille quidem; quoniam ſi legem ratio commendat, mos, qui ratione conſtet, non minus, quam lex, habet commendari. Diſt. 1. cap. conſuetudo. Baſilius inſuper, in libro de Spiritu ſancto, cap. 27. ac magno quidem ar-

1. Cor. 11.

Cap. 6.

Cap. 1.

His commentariis ſid refertur locus in Apologia Pamphi.

gumento eandem rem confirmat, inquiens, Dogmata, quæ in Eccleſia prædicantur, quædam habemus e doctrina ſcripto prodita, quædam rurſus ex Apoſtolorum traditione in myſterio occulto recepimus. Quorum utraque parem vim habent ad pietatem; nec in his quiſquam contradicit, qui ſane vel tenuiter expertus eſt. Nam ſi conſuetudines, quæ ſcripto proditæ non ſunt, tanquam non multum habentes momenti, conemur rejicere; & ea damnabimus, quæ in Euangelio neceſſaria ad ſalutem habentur; imo potius ipſam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahimus. Hactenus Baſilius. Cujus ratio, ſi auctoritas negligitur, certiſſimam rei hujus faciet fidem. Cum enim ſcripturas ipſas Eccleſiæ auctoritate recipiamus, nec certiore argumento Euangelium Matthæi nomine inſcriptum ipſius vere eſſe probemus, quam quod ſic a patribus accepimus; ſimili profecto ratione ex reliquis inſtitutis, quæ videlicet ab Apoſtolis retinemus, firma argumenta derivabimus. Quod ſi quis novum librum ſacrum ingerat, quem patres noſtri minime receperunt (ut Baſilides, qui prophetas ſibi nuncupavit atque conſtituit) is non alio certiore argumento refelli poteſt, quam traditione majorum: ut ſecundo jam libro latius explicatum eſt. Sic quippe apud Euſeb. libr. 6. cap. 10. Euangelium nomine Petri ab hæreticis prolatum, Serapion graviſſime excluſit. Atque, ut Baſilius idem argumentatur, etiam in reipubl. judiciis, ubi ſcripturæ deeſt inſtrumentum, teſtibus habetur fides; & ſicut in rebus humanis oculatos teſtes, ita in fide auritos accipimus, quia fides ex auditu eſt. Eſſet autem ridicula reſpublica, quæ in Judiciis ſcripto omnia, nihil ſine ſcripto probaret. Scripturas enim propter litigioſos facimus. Alioqui boni viri ſolo verbo in veritate & officio continentur.

Ruſt. lib. 4. Eccleſ. hiſt. cap. 8.

Cap. 7.

Præterea multa ad Chriſtianos mores & doctrinam pertinent, quæ e ſacris literis non habentur, ut ante a nobis conſtitutum eſt: ſtultum ergo fuerit in omnibus ſcripturam poſtulare. Traditione itaque opus aliquando eſt ad fidei dogmata comprobanda. Rurſus, cum traditiones non ſcriptas Polycarpus, Tertullianus, Irenæus, Marcioni ac Valentino; Epiphanius Melchiſedechianis, Apoſtolicis, Aerianis; Hieronymus Vigilantio, Auguſtinus Donatiſtis; denique (ut in ſumma dicam) omnes ſancti adverſariis Catholicæ fidei fidenter objecerint, earumque vi, perinde ac ſi ſuiſſent ſcriptæ, hæreſes ſui quiſque temporis deturbaverint: certe non minori efficacia per hujuſmodi traditiones nos hæreticorum, qui aut nunc ſunt, aut etiam ſunt futuri, quæcunque dogmata refellere ac deturbare poterimus. Abſurdiſſimum quippe fuerit, ut Hieronymus adverſus Vigilantium colligit, unum Lutherum, aut Oecolampadium in Eccleſiæ angulo obloquentem audire, univerſos autem majores noſtros uſque ab Apoſtolis contemnere; quorum traditiones ſi negligamus, difficile dictu eſt, quantum religio detrimenti ſit latura, quemadmodum diſtinct. 11. cap. Eccleſiaſticarum, dicitur. Qualis enim rerum omnium facies erit, qualis præſertim erga Deum pietas, cultus, cæremoniæ, non in Eccleſia dico, cujus & myſteria, & ſacramenta maxima ex parte traditione conſtant, ſed in unaqualibet republica, vel mediocriter inſtituta, ſi mores illi, qui a principio ſtatim cum rep. adoleverunt, contemnantur, labefactentur, evertantur?

Longiores hoc loco ſumus, quam neceſſe eſt. Quis enim eſt, cui non perſpicua ſint illa quæ pluribus verbis a quibuſdam commemorantur? Commemoratur ab his Auguſtinus in epiſtola ad Januarium, & in altera quoque ad Caſulanum, in quibus ſcripſit inſolentiſſimæ inſaniæ eſſe diſputare, an ejuſmodi conſuetudines ſervandæ ſint; nec minus eſſe eos coercendos, qui has contempſerint, quamvis humanæ aliquæ illarum ſint, quam ſi divinas leges prævaricarentur. Commemorare & alios auctores poſſumus, ſed uteremur in re non dubia teſtibus non neceſſariis. Paulus enim unus abunde rei hujus facit fidem in 2. ad Theſ. epiſtola, cap. 2. inquiens, Tenete traditiones, quas accepiſtis ſive per epiſtolam, ſive per ſermonem. Parem ergo vim habent Apoſtolica dogmata, pariterque retinenda ſunt, ſive ſcripto, ſeu verbo ad Eccleſiam pervenerint, ut D. Baſilius in l. de Spir. ſancto cap. 29. ex hoc ipſo Apoſtoli teſtimonio argumentatur. Quin Apoſtolus ipſe ad Hebræos, & ex ſcripturis,

Diſt. 11. c. in his rebus

pturis, & ex traditione argumentatus est, quemadmodum Chrysostomus homilia 18. in Epistola ad Hebræos admonuit.

Ex quibus omnibus, multisque aliis perspicuum est, qui traditiones contempserint, eos tanquam hæreticos jure ac merito ab Ecclesia fuisse semper explosos. Ita enim hæretici illi sunt habiti, qui solemnia quadragesimæ jejunia ab Apostolis accepta pro nihilo habuere, ut apud Augustinum de hær. cap. 53. & apud Concil. Gangrens. in epist. ad Episcopos Armeniæ videre licet; ita qui distinctionem Episcopi & Presbyteri negarunt, etiam hi hæreseos sunt damnati, ut apud Augustinum eodem lib. & cap. & apud Epiphanium lib. 3. cap. 75. & apud Concilium Constantiense reperies; ita breviter, sive Wicleffistas, sive Lutheranos, sive alias quascunque antiquiores pestes non minus exhorruit Ecclesia in eo, quod hujusmodi traditiones inficiati sunt, quam in eo, quod scripta dogmata rejecerunt. Inde adeo venit, ut septima Synodus generalis action. 7. doctrinam nostræ orationi maxime consentaneam ediderit in hæc verba, Fatemur nos Ecclesiasticas traditiones sive scripto, sive consuetudine valentes retinere velle, quarum de numero est imaginum effiguratio. Catholicæ igitur Ecclesiæ traditionem observantes, definimus sanctas imagines venerandas. Qui ergo ausi fuerint aliud sentire, aut more impiorum hæreticorum Ecclesiasticas traditiones contaminare, si Episcopi fuerint, deponuntor; si laici, communione privantor. Et in fine ejusdem sessionis, si quis, ajunt patres, traditiones Ecclesiæ sive scripto, seu consuetudine valentes non curaverit, anathema. Et Concilium Tridentinum sessione 4. idem definit his verbis, Sacrosancta Tridentina Synodus prospiciens veritatem Evangelii salutarem, & morum doctrinam contineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus ipsius Christi, quæ ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu sancto dictante quasi per manus traditæ, ad nos usque pervenerunt; traditiones ipsas tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus a Christo, vel a Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia catholica conservatas, pari pietatis affectu, ac reverentia cum libris sacris suscipit, ac veneratur. Et posterius, Si quis autem traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit. Ne plura. Reverti enim decet ad ea, quæ capite tertio posui fundamenta, ex quibus ut nihil aliud adjiceremus, id ipsum, quod hoc nunc capite persequimur, satis exploratum esset. Verum ut singula persequi, est operis infiniti; ita quædam explicare fusius, est necessarium. Nec tamen quæ huic loco explicando dedimus, nimis multa videri debent. Quo enim huic loco vis ab hæreticis major infertur, eo nobis magis elaborandum erat, ut is quam diligentissime & explicaretur, & muniretur. Atque quemadmodum supra diximus, ex decem partibus, in quas loci Theologici naturam, vimque divisimus, secunda hæc, quæ in Traditione consistit, maxime Theologiam, & fidem attingit. Et res tanta paucis absolvenda non erat. Sed jam argumenta ea tandem diluamus, quæ capite primo adversum traditiones opposuimus.

CAPUT POSTREMUM.

In quo refelluntur argumenta Capitis primi.

ILlud vero argumentum, quod est a principio positum, non est difficile refutare. Ridiculum est enim credere, Apostolicas traditiones non eadem fide ac diligentia posse in fidelium cordibus asservari, ac si in papyro scriberentur. Nam nec scriptura Spiritus Dei vivi facilius quam atramenti deletur, & sunt pleræque traditiones, quas more & usu facillime videas retineri. Quod si Christi providentia Ecclesiæ Christianæ deest, tum vero nec traditiones asservatas ego defendo, nec certam scripturæ auctoritatem: utraque enim juxta res sine Dei procuratione non constat, quam si tollas, neque traditio, nec scriptura vindicatur. Sed si Christo curæ Ecclesia sua est, jam non erit ambiguum, quin quemadmodum Euangelium illa in sensu potius, quam in litera custodit, ita & cæteras custodiat traditiones, quas ei Apostoli tantopere commendarunt. O Timothee, inquit Paulus, depositum custodi, devitans prophanas vocum * novitates, oppositiones falsi nominis scientiæ. Quem locum miror

Respon. ad 1.

* 1. ad Tim. κενοφωνίας noster

legit interpres, quemadmodum & Amb. & Chrys. legisse videntur. Certe Latina eccles. Novitates legit, non inanitates. Sic etiam Bas. ubique legit, ut auctor est Theoph. 2. Tim. 2. in illud, Prophanas autem & vaniloquia devita, & in hunc ipsum locum 2. Tim. 6.

a Cajetano de gregis commissi deposito, non de commissa doctrina esse intellectum; præsertim cum alterum simillimum in posteriore ad Timotheum epistola non de grege, sed de doctrina interpretetur. Debuerat autem Cajetanus admoneri, Paulum de verbo Dei fuisse locutum, ex iis, quæ e vestigio subdit, Devitans prophanas vocum novitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ. utraque enim harum traditioni Apostolicæ adversa est, & vocum prophana novitas, & falsi nominis scientia. Traditio quippe vetustate commendatur; &, si quid audieris in Ecclesia novi, tum vero id scias esse, ut antiquitati, ita quoque Apostolicæ fidei contrarium. Cum autem legis, voces esse vitandas, non tibi vocum sonus veniat in mentem, sed vocum significatus. Dogmata enim sententiasque novitias vitare jubet Apostolus, non verborum sonitus inanes aut novos. Tametsi novitia quoque verba, quoad licebit, vitare in fidei, morumque disciplina debemus. Scientiam vero falsi nominis vel Sophisticen, vel artem Cabalisticam intellige. Nam traditionibus Apostolicis occultæ illæ Cabalistarum traditiones non aliter opponuntur, ac fabulosa veris, sacris superstitiosa. Quanquam adversus Gnosticos Apostolus differens, ut vere Theophylactus affirmat, falsam illorum scientiam traducit, quam tamen illi rudi plebi magno pretio vendebant. Quod si nihil est tam contra tradita ab Apostolis antiqua dogmata, quam opiniones in Ecclesia tum novæ, tum prophanæ, (vetera enim, eademque sacra mysteria fides Apostolica probat, aspernaturque contraria) nihilque tam est secundum Apostolos, quam non recedere ab his, quæ olim accepimus, (nimirum de verbi, non de gregis depositio Apostolus loquitur) itemque si falsi nominis scientia vel Sophistica intelligitur, ut quibusdam placet, vel Cabalistica, ut etiam Cajetano est visum, vel illa Gnosticorum, ut Theophylacto, mihique etiam probatum est: necesse est, cum veræ falsa scientia adversetur, contrariorum eundem esse sermonem. Quæ quanquam ita sunt in promptu, ut res confirmatione non egeat, sunt tamen nobis Vincentii Lirinen. viri gravissimi auctoritate confirmanda. Depositum, inquit, id est, quod tibi creditum est, non quod a te inventum: quod accepisti, non quod excogitasti: rem non ingenii, sed doctrinæ: non privatæ usurpationis, sed traditionis publicæ: rem ad te perductam, non a te prolatam: in qua non auctor esse debes, sed custos: non institutor, sed sectator: non ducens, sed sequens. Aurum accepisti, aurum redde: nolo mihi pro aliis alia subjicias. Custodi propter inimicos, propter fures; custodi etiam diligenter, sedulo, fideliter, ut suo tempore, cum oportuerit, quibusque oportuerit, reddas, devitans prophanas vocum novitates, id est, sententiarum, dogmatum, rerum, quæ sunt vetustati contrariæ. Nulla quippe hæresis nisi sub certo nomine, certo loco, certo tempore emersit; nec quisquam hæresim instituit, nisi qui se prius ab Ecclesiæ catholicæ & antiquitatis consensione discreverit. Hoc ergo apud omnes hæreses legitimum fuit atque solemne, ut prophanis novitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiant. Contra vero Catholicorum hoc proprium, deposita sanctorum Patrum & commissa servare, damnareque prophanas novitates. Ita enim in concilio Ephes. omnium patrum una fuit vox, ut, quod erat antiquitus traditum, teneretur; quod adinventum nuper, exploderetur. Hactenus Vincentius. Hujus vero Apostolici testimonii tanta vis adversum Hæreticos fuit, ut Clemens Alexan. 2. strom. lib. scribat Hæreticos, quoniam eo testimonio evincebantur, epistolas Pauli ad Timoth. explosisse. Ut eo igitur, unde digressa est, se referat oratio, non fuerunt majores nostri in re tam necessaria negligentes; sed quod Apostolus Timotheo, & in illo magna cura commisit omnibus, id magna etiam illi cura servarunt. Itaque in primo illo argumento Lutherani haud secus ratiocinantur, ac si non divinitus res Ecclesiasticæ gererentur. Quod si ita pergunt, pari ratione suadebunt, nec canonicos libros quidem eosdem mansuros semper, sed si placet, etiam perituros. Nam quot libri tineas pascunt blattasque diserti? Quot auctorum monumenta hominum ineuria interciderunt? Nimirum enim Pythagoras quoque ipse, ut Lysias Pythagoricus ad Hipparchum scribit, commentariolos quosdam Damæ filiæ testamento reliquit; qui tamen, ac multo etiam magis quam tradi-

ditiones, interſere. Quæ cum ita ſint, verendum non eſt, ne Apoſtolorum inſtituta, quæ digito Dei non in tabulis lapideis, ſed in Eccleſiæ viſceribus ſcripta ſunt, humana oblivione deleantur. Ac de primo quidem argumento ſatis multa diximus: vereor etiam ne nimis multa.

Reſpon. ad 2. At ſecundo ita reſpondeo. Non vult Auguſtinus, dicta, factaque Jeſu ab Euangeliſtis ſcripta, ad ſalutem fidelium & doctrinam eſſe ſatis. Alioqui epiſtolæ Apoſtolicæ, Apoſtolorum acta, liber Apocalypſis, totum etiam legis veteris inſtrumentum, ſupervacanea eſſe, non neceſſaria viderentur. Sed hoc vult, non fuiſſe opus ad fidelium ſalutem, ut ex dictis, factiſque Jeſu alia ſcriberentur, quam quæ ſcripta ſunt. Hæc enim ſcribere ſatis fuiſſe, reliqua ab Euangeliſtis ſine culpa prætermiſſa. Nam quod rurſum nobis Auguſt. objicitur, facilis eſt & prompta defenſio. Quæ enim uſu & more Eccleſiæ tenemus, ea non modo non ſunt obſcura, ſed adeo ſunt aperta, ut de iis diſputare inſolentiſſimæ inſaniæ eſſe idem Auguſt. exiſtimarit. Cum ergo ait, ubi de re obſcuriſſima diſputatur, &c. ſatis indicat, ſe de his loqui nullo modo, quæ Eccleſiæ inſtituto & traditione conſtant. Alioqui illud nobis adverſarii expediant, velim, quod Auguſt. idem lib. cont. Creſcon. 1. c. 33. diſerte tradit in hæc verba, Quamvis hujus rei certe de ſcripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen ſcripturarum etiam in hac re a nobis teneretur veritas, cum hoc facimus, quod univerſæ jam placuit Eccleſiæ, quam ipſarum ſcripturarum commendat auctoritas: ut quoniam ſancta ſcriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit, eandem Eccleſiam conſulat, quam ſine ulla ambiguitate ſancta Scriptura demonſtrat.

In epiſt. ad Caſul.

Reſpon. ad 3. Jam vero Apoſtoli teſtimonium perverſe nobis opponitur. Nam hominem Dei Eccleſiæ doctorem hic Paulus appellat, qui per literas ſacras ad omne miniſterii ſui opus inſtruitur. Quatuor quippe ſunt res, quas verbi ſacri adminiſter præſtare debet: nempe docere, arguere, corripere, erudire. Quæ utique omnia doctoribus Euangelii ſcriptura divina ſuppeditat. Quod ſi quiſquam contendit, generaliter hunc locum intelligendum, huic non maximo equidem opere repugnaverim; concedat mihi modo, ſcripturas non ſingulatim & in ſpecie ſemper de rebus univerſis præcipere. Si enim ſpecialiter ſcripta ſunt omnia, quid illud eſt, Cætera cum venero, diſponam? Quid illud rurſum, Plura habens vobis ſcribere, nolui per chartam & atramentum: ſpero enim me futurum apud vos, & ore ad os loqui? Scriptura itaque divina non de iis ſolum inſtruit, quæ ſcripta ſunt; ſed de iis etiam, quæ non ſunt ſcripta. Tenete, inquit Paul. traditiones quas accepiſtis, ſive per epiſtolas, ſive per ſermones. Et in hoc ipſo 3. cap. poſterioris ad Tim. ep. cujus nos teſtimonio impetimur, cum dixiſſet Apoſtolus, Tu autem aſſecutus es meam doctrinam & inſtitutionem (quibus verbis utrumque genus diſciplinæ complexus eſt, & quod ſcripto, & quod inſtituto continetur) mox ſubjungit, Tu vero permane in his, quæ didiciſti, & credita ſunt tibi. Didicerat enim ſacras literas Tim. ut ibid. tradit Apoſt. & præterea myſteria Euangelicæ doctrinæ concredita acceperat, ut cap. 2. dictum erat, & cap. 6. prioris ad eundem epiſtolæ. Non ergo eo loco traditiones excludit Apoſtolus, ſed potius commendat.

1. Cor. 11. Joan. in 2. epiſt. 2. Theſſ. 2.

Sane vero quod argumentum ex Deut. 17. cap. Lutherus addit, hoc nullius propemodum eſt momenti. Legem enim nos non in chartis ſolum papyraceis ſcriptam accepimus, ſed eam magis, quæ in viſceribus inſcripta eſt. Nec adeo rudes ſumus, ut apud nos lex verbo tenus tradita legis nomen minus habeat, quam ea, quæ literis editur. Fatemur ergo ſacerdotes non eſſe audiendos, niſi docuerint juxta legem Domini. Sed qui inſtituta Apoſtolica Eccleſiæ tradunt, ii vel maxime docent nos juxta legem Domini; qui vero contra eccleſiaſticas traditiones pugnant, hos cum lege Domini pugnare contendimus. Qua ex re Calvini calumnia facile obteritur. Accuſat enim Eccleſiam, quaſi traditiones contra ſacras literas invexerit. Dicitur enim Deut. 12. ne requiramus alias in colendo Deo cæremonias præter eas, quæ lege præceptæ ſunt, nec his quicquam vel addamus, vel minuamus. Et Salomon, Ne addas, inquit, quicquam verbis Dei, & arguaris, inveniariſque mendax. At

Reſpon. ad 4.

Prov. 30.

vero quamvis traditiones Eccleſiæ quædam eſſent ſcripturæ ſacræ additamenta, non tamen ſunt illæ verbo Dei additæ; quin potius divina verba ſunt, non aliter, ac illa, quæ ſacris libris ſcripta ſunt. Non enim in præſenti de traditionibus diſſerimus, quæ a poſteris Eccleſiæ præfectis prodierunt, quas alterius loci & temporis eſt defendere; ſed de Chriſti & Apoſtolorum traditionibus diſputatio eſt, quas hic nos, ut divina oracula, jure, vereque tuemur. Nec traditiones etiam hujuſmodi divinarum ſcripturarum ſunt additamenta; ſed complementa ſunt potius, & earum quaſi commentaria. Alioqui accuſentur prophetæ, quod legi Moyſis quidpiam adjecerint; accuſentur Apoſtoli, qui epiſtolas addiderint Euangeliis, aſinæque & pulli ſimplicitatem ſuis appoſite veſtimentis ornarint; accuſa item, ſi placet, eoſdem, qui decretum de idolothytis, ſanguine, & ſuffocato ſanxerint, ac canones quoque aliquot ediderint, qui in ſacris libris ſcripti non ſunt. At non ſunt iſtæ, ut diximus, ſcripturæ additiones, ſed interpretationes, quemadmodum adverſus Græcos in Concil. Florentino ſeſſ. 4. 5. 6. & 7. latius explicatum eſt. Qua etiam ratione Eccleſiaſticas & doctrinam & leges, inſtitutaque ſalutaria defendimus. Non enim Eccleſia his edendis aut nova fundamenta jacit, aut novas fabricas addit: ſed ſuperædificat ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum aurum, argentum, & lapides pretioſos; regnique cœlorum ſemina reddit non alia, ſed eadem auctiora, ut Euſ. 3. lib. eccl. hiſt. c. 37. dixit. Atque nos itidem hanc eandem doctrinam lib. 7. capite poſtremo, ſi vita ſupereſt, locupletabimus. Nunc de 4. argumento dictum eſt ſatis.

Reſpon. ad 5. Ad quintum reſpondeamus. Chryſoſtomus porro, ſive quis alius eſt auctor, non ait, ſcripturarum veritati, quod hæretici ciare ſolent, ſed niſi ea dixerint, quæ convenientia ſunt veritati. Quanquam, qui traditiones Apoſtolicas docent, ii revera ea dicunt, quæ congruunt ſcripturarum etiam veritati. Quod vero de Papiæ traditione nobis opponitur, id ab Euſebio refellitur 3. lib. Eccl. hiſt. cap. ultimo, ubi ait Papiam, ut qui exigui ſenſus vir & minus capacis eſſet, ſpirituales & myſticas Apoſtolorum traditiones corporaliter & ſecundum literam ſuſcepiſſe. Non ergo ſi unus aut item alter traditionum Apoſtolicarum prætexerit auctoritatem, fidem nos ſtatim habere debemus. Nam & nonnulli ſacras literas præferunt, quos jure ac merito explodimus, quoniam ſacrarum literarum teſtimoniis abutuntur. Eodem quoque modo Irenæus potuit a Papia, & aliis diſcipulis Joannis decipi in ætate Domini ſalvatoris: credidit enim, nec diſcuſſit, an vera dicentibus crediderit. Sed de hac re diſſeremus poſtea diligentius.

Theophili autem, Hieronymi, Origeniſque teſtimoniis non eſt cur pluribus reſpondeamus. Nam adverſum eos loquuntur, qui vel humana commenta ſacris etiam literis adverſa, vel hiſtorias quaſdam apocryphas, tanquam res divinas & certas, poſteris venditabant. Alioqui ſi Hieronymus (hujus enim teſtimonium urgentius premunt) non exiſtimabat quicquam eſſe credendum, niſi quod ſacris literis eſſet proditum, qua fronte adverſus Luciferianos, Vigilantium, Helvidium traditionum auctoritate argumentatur? Reſpon. ad 6. 7. & 8.

Calvini porro confirmatio quam frivola ſit, & plane ridicula, faciam ut nullo negotio intelligant ii, qui mecum eam paululum expendere volent. Equidem eum quoque hortarer, ut huc animum ſerio adverteret, ſi quid docendo proficere me apud illum poſſe confiderem. Sed quando Lutheranis, omiſſa veritatis ratione, hoc unum propoſitum eſt, quacunque poſſunt via rem ſuam agere, pauca tantum dicam, quibus ſeſe boni ac veri Theologi ab eorum captionibus expedire queant. Primum autem Joachimus Camerarius, non, plene, ſed, plane, habuit in hunc modum, Euangelia enim, &c. plane inſtruunt nos de ſenſu numinis. Deinde, ut quem in modum Calvinus citat, nos quoque legeremus; nihil affertur tamen. Nam cum ſcripturæ ipſæ & Eccleſiæ magiſterium, & traditionum auctoritatem non obſcure commendent, profecto de ſenſu numinis plene nos inſtruunt. Docent enim ſenſum numinis ſive ſcripto, ſeu verbo traditum juxta eſſe tenendum. Quid quod concitatæ & ineruditæ concionis eſſet, ſtatim in proœmio verba dicentis retundere, ejus præſertim, qui bona fide loqueretur? An mox cieri turbas æquum eſſet, & id impudenter antever-

vertere, quod erat in Concilio magna vi, & contentione tranſigendum? Illud enim Ariani præſcripſerant, ut capite primo oſtenſum eſt, ſeſe in fidei quæſtione præter ſcripturas nihil omnino recepturos. Conſueverunt autem Synodi Patres, quæ obiter ab unoquolibet dicuntur, qui non ſit fidem facturus Concilio, ea prudentiſſime diſſimulare, quo res, de qua potiſſimum agendum eſt, ſuo & loco & tempore commodius agatur; quemadmodum nobis libro poſtea quinto explicandum eſt. Nec Nicæni Patres omnia ea, quæ Conſtantinus dixerat, amplexi ſunt; ſed cum monuiſſet, ut hoſtili poſita diſcordia quæſtiones explicarentur, & omnes cuperet confiteri Apoſtolicorum dogmatum unitatem; His, inquit Theodoretus, aſſenſus maximæ partis acceſſit, interque ſe concordiam & ſanitatem dogmatum conſtituerunt. Pauci tamen. &c. Ex Conſtantini igitur teſtimonio, Synodique ſilentio nihil omnino conficitur. Præterquamquod etſi literis ſacris diſputatio eſſet inſtituenda, ſenſum earum tamen non ex ipſis literis mortuis, ſed ex vivæ vocis traditione oporteret accipere: ita traditionis ſemper uſu, & auctoritate indigeremus. De octavo igitur argumento hactenus.

Reſpon. ad 9. Traditiones autem Apoſtolorum, de quibus agimus, humanæ non ſunt, ſed divinæ. Itaque qui eas docent, hi non docent doctrinas hominum; quæ omnino doctrinæ vel Dei præceptis contrariæ intelliguntur, juxta illud, quod Dominus Marci decimoquinto dixit, Quare vos tranſgredimini mandata Dei propter traditiones veſtras? vel otioſæ quædam, & vanæ traditiones; qualis erat illa de manibus a prandio abluendis, quæ ad manuum quidem purificationem utilis eſſe fortaſſe poterat, ad Dei certe cultum non poterat. Quam ob cauſam recte per Eſaiam Dominus dixerat, Sine cauſa autem colunt me. At Cyprianus in ea epiſtola eos reprehendit, qui morem novum Chriſti inſtituto repugnantem inſerere conabantur.

Reſpon. ad 10. Decimum vero argumentum inſtantius equidem preſſi, ut in hac reſponſione explicaretur, inter hæreticorum, & Catholicorum traditiones maximum eſſe diſcrimen. Hæretici enim myſteria ſua mulierculis, & idiotis homunculis produnt; at Catholici myſticas, & ſacras Eccleſiæ traditiones muliercularum, homuncionumque vulgo prodere, piaculi loco habent. Cujus rei cauſæ quoniam capite tertio ſunt redditæ, illinc lector aſſumet, quæ ad hunc locum pertinebunt. Hæretici rurſum ſecretas illas traditiones ſuas a viris doctis, præſertim iis, qui Eccleſiis catholicis præſunt, abſcondere ſolent; catholici contra, juxta quod Apoſtolus præcipit, Chriſtianæ diſciplinæ myſteria iis ſolum committunt, qui idonei ſunt & alios docere. Quare doctrinæ depoſitum publicum eſt, utpote quod Reipublicæ magiſtratibus commendatur. O Timothee, inquit, o Epiſcope, qui Eccleſiæ & præfectus, & doctor es, depoſitum cuſtodi; & rurſum, Quæ audiſti a me, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Atque illud animadvertendum eſt diligentius, quod non clam in angulo, & privatim hoc depoſitum Timotheo commiſſum eſt, ſed coram multis teſtibus, ut res non privatæ uſurpationis, non clandeſtinæ, furtivæque doctrinæ, ſed publicæ traditionis, diſciplinæ manifeſtæ, ſineque dolo intelligeretur. Quod qui parum perſpiciunt, hi non ſatis expediunt, quemnam ſenſum locus ille habeat, Ego in occulto locutus ſum nihil. Doctrina quippe Chriſti, in qua nihil fucatum, nihil fictum, nihil fraudulentum eſt, ſed omnia ſincera, vera, ſimplicia, nihil habet omnino tectum, penetrale, tenebricoſum. Hoc quoniam hæretici habent, eorum doctrina occulta recte dicitur; quemadmodum civis quiſque tum quicquam reipublicæ occulere dicendus eſt, quum quæ magiſtratibus revelanda ſunt, ea non illis plane, ſed privatis hominibus furtim prodit. Nam qui, quæ populo vulganda ſunt, ea populo invulgat, quæ contra ſolis reipublicæ magiſtratibus expedit aperiri, ſolis quidem magiſtratibus, ſed aperte tamen manifeſtat, hic nihil prorſus occulte gerit. Non itaque nos hæreticorum more myſteria occulimus, ſed Apoſtolorum inſtituto ea vulgo celamus, majoribus aperimus, quæ majores ſcire decet, vulgus ſcire non decet. Quid igitur ſibi vult, inquies, Quæ in aure auditis, prædicate ſuper tecta? Quod enim ſuper tecta prædicatur, id in vulgus effertur. Enimvero quo tempore Dominus hoc diſcipulis præceptum edi-

1. *Tim.* 6.

2. *Tim.* 2.

Matth. 5. 6. & 7.

edidit, nondum eis aperuerat ſenſum, ut intelligerent ſcripturas; nondum per dies quadraginta locutus illis fuerat de regno Dei, id eſt, de reipublicæ Chriſtianæ adminiſtratione; nondum ſpiritum miſerat, qui doceret ea, quæ vivente Chriſto portare non poterant: eam partem Euangelicæ diſciplinæ tradiderat, quæ ad omnes fideles pertineret, eaſque leges, quas vulgo etiam notas eſſe expediret. Hujuſmodi igitur præceptum dominicum eſt, Quod audiſtis in myſterio, apertius prædicate, quod didiciſtis abſcondite, publice loquimini, quod vos erudivi vel in monte, vel intra domum, in urbibus audacter dicite. Sed temporis rerumque ratio habenda eſt. Nam habeo multa vobis dicere, quæ non poteſtis portare modo. Ea cum vobis edixero, alia videlicet lex erit. Nolo illa prædicetis ſuper tecta, nolo vulgo annuncietis. Eadem enim vobis celandi cauſa tunc erit, quæ mihi nunc eſt: quod vulgus portare non poterit. Scio Clemen. Alexand. 1. Strom. lib. de arcanis traditionibus, quæ in aurem editæ ſunt, hunc locum intelligere: Quas exponit ſuper tecta prædicandas, id eſt, excelſe & excellenter. Sed mihi id, quod dixi, multo probabilius apparet. Nam & noſtrum hunc ſenſum illud habet, Ego ſemper docui in Synagoga & in templo, quo omnes Judæi conveniunt, & in occulto locutus ſum nihil. Decimum igitur argumentum confutatum eſt ſatis.

Reſpon. ad 11. At undecimum, quoniam tertiodecimo hujus operis libro eſt nobis diligenter explicandum, non eſt animus in præſentia refellere. Tantum ſunt lectores admonendi, id quod Lucianus martyr apud Euſeb. 9. lib. eccleſ. hiſt. cap. 6. fuſe eruditeque perſequitur, nos Chriſtianos non humanæ alicujus perſuaſionis errore conſtringi, nec indiſcuſſa, ut alios, parentum traditione decipi; ſed auctorem nobis inſtitutionis & doctrinæ Deum eſſe, quo magiſtro jure ac vere gloriamur. Sed de his plura alias. Nunc poſtremum argumentum diluendum eſt.

Reſpon. ad 12. Sed & ejus argumenti confutatio; ut quæ ad 13. quoque lib. referenda eſt, breviſſima hoc loco erit. Sane Julianus Apoſtata Chriſtianis objecit irrationalitatem & ruſticitatem, ſapientiamque, ubi nihil eſſet aliud, præterquam credere. Huic vero objectioni Greg. Nazianz. reſpondet in 1. adver. Julianum Steliteutica, non alienum eſſe a ſuis philoſophis, quos ille tantopere admiratur, ut hac ſpecie doctrinæ utantur. Siquidem primum & maximum Pythagoræ præceptum erat, ut ſi quis diſcipulos ſuos de dogmatibus interrogaſſet, aut eorum rationem aliquam exegiſſet, nihil aliud reſponderent, quam quod ita viſum fuiſſet Pythagoræ; eſſetque illa dogmatis ratio inculpabilis. Ita ergo, ac multo etiam magis, exigit ratio, ne fidem nos denegemus iis, quæ a divinis dicta ſunt hominibus, habeaturque pro rationis demonſtratione fide digna illorum relatio omni vi rationabili & irrationabili validior. Hactenus Gregorius. Ubi certe non videtur Gregor. horrere, id quod in argumento quaſi abſurdum refellitur, diſciplinam noſtram eſſe ſimilem Pythagoricæ, aut hanc potius noſtræ eſſe ſimilem. Sed eſto, diſſimillima ſit, cur magis argumentum illud contra doctrinam verbo traditam, quam adverſum eam pugnet, quæ literis prodita eſt? Nimirum enim utranque credimus, & utriuſque, ſi poſſumus, conabimur reddere rationem. Reddemus autem, ſi Dominus vitam conceſſerit, multas, maximas, atque graviſſimas, quo ſumus loco polliciti. Nam locus hic concludi jam poteſt. Ac de ſecundo quidem argumentorum fonte diximus. De octo autem reliquis latiſſime patet diſputandi ratio: ſed nos, quoad poterimus, & licebit, in breves anguſtias contrahemus.

Illud Platonis in Timæo fieri non poteſt, ut deorum filiis fides non habeatur, etiam ſi abſque neceſſariis dicant demonſtrationibus, huc etiam refert Clemens Alex. in Strom. Ac certe a Plat. videtur Gregor. hanc ſententiam depromſiſſe.

Finis Libri Tertii.

DE

DE ECCLESIÆ CATHOLICÆ AUCTORITATE,

Quæ tertio loco continetur,

LIBER QUARTUS.

CAPUT I.

Quibus argumentis Eccleſiæ auctoritas impugnetur.

TErtia hujus operis pars perfecta eſt, quam Theologis cupio eſſe notiſſimam. In quarto nunc libro auctoritatem Eccleſiæ explicare ac tueri debemus: de qua ita copioſe a viris Eccleſiaſticis diſputatum eſt, ut una hac de re magna etiam volumina ediderint. Quorum conſilium quale fuerit, nihil ſane ad hoc tempus. Illud autem eſt hujus inſtitutæ ſcriptionis ac temporis, de Eccleſiæ auctoritate in fidei judicio diſſerere, atque adeo id docere breviter, unde ex fidelium communi ſenſu firma duci argumenta poſſint ad dogmata Theologiæ comprobanda. Ac Montanus quidem diſcipulis ſuis primus fuaſit, ut nihil reverentiæ deferrent Eccleſiæ, quæ per orbem terræ eſt, quemadmodum Apollinaris, Euſebiuſque teſtati ſunt. Neſtorius deinde totam Eccleſiam errare affirmavit, quæ ignaros (ſic enim ajebat) erroneoſque doctores ſequeretur, ut Vincentius Lirinenſis retulit. Et Iconomachi poſt aſſeruere, Eccleſiam adorandis imaginibus diu ac multum in turpi errore verſatam, quod Synodus ſeptima in actione ſexta tradidit. Nam & Donatiſtas, & Rogatianos Eccleſiæ catholicæ auctoritatem non voce illos quidem, ſed re ipſa tamen contempſiſſe, Auguſtinus ſcripſit cum alias ſæpe, tum in epiſtolis, 48. ad Vincentinum, 50. ad Bonifacium, 161. ad Honoratum. Et, ne omnes commemorem, Lutherus demum ſuum Vvicleffum ſecutus eſt, Eccleſiamque cum in aliis, tum in eo errare dixit, quod ſub una ſpecie, contra Chriſti legem, communionem tribuit laicis. Quin aſtruxit aliquando, ſi vera Cochlæus perhibet, erraſſe illam mox ab initio, ut quæ Paulo repugnante ſenſerit, legem & opera eſſe neceſſaria ad ſalutem. Breviter, hæreticis omnibus hoc gentile eſt, ſimulatque ſeſe Eccleſiæ auctoritate urgeri vident, aut illam ſpernere, aut Eccleſiæ rem ad ſe nomenque transferre, & eam in illis eſſe negare, in quibus revera eſt. Utrumque horum, quoniam ambo in unum idemque recidunt, plurimis argumentis hæretici perſuadere conantur.

Act. 15. ubi præſcriptum eſt, abſtinere a ſanguine & ſuffocato neceſſarium eſſe.

In lib. 2. de Proph. nova.

1. lib. adv. Canph. 3. lib. Eccleſ. hiſt. c. 16.

Primum eſt hujuſmodi. Aaron ſummus ipſe Sacerdos, aliique ex plebe, ſive majores, ſive minores, vitulum conflatilem adorarunt, eique obtulerunt hoſtias pacificas & holocauſta. Eccleſia ergo Chriſti ad eundem modum poterit ſculptile & imagines adorare. Id ſi faciat, ut facit, errabit ſine dubio in fide ac religione turpiſſime. 1. Arg.

Exod. 23.

Rurſum. Eccleſia Eſaiæ, Hieremiæque temporibus in unius veri Dei cultu lapſa eſt. quid igitur prohibet, quominus & nunc in Deo uno veroque colendo erret? Eadem quippe Eccleſia eſt, nec in hac re ullum reperitur populi novi veteriſque diſcrimen. Quod vero eſt hujus argumentationis antecedens, id eorundem Prophetarum clariſſimis teſtimoniis exiſtimant ſe oſtendere. Cognovit bos, prior ille inquit, poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, Iſrael autem me non cognovit, &c. A planta pedis uſque ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas. Et poſterior, Confuſi ſunt, ait, domus Iſrael, ipſi, & reges eorum, principes & ſacerdotes, & Prophetæ, dicen- 2. Arg.

Eſa. 1.

Hier. 2.

centes ligno, Pater meus es tu, & lapidi, Tu me genuisti; & paulo post, Quid vultis mecum judicio contendere? Omnes dereliquistis me, dicit Dominus; item, Circumite vias Hierusalem, & quærite, an inveniatis virum facientem judicium, & quærentem fidem: & propitius ero ei. Ego autem dixi, forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, Judicium Dei sui. Ibo igitur ad optimates, ipsi enim cognoverunt viam Domini. Et ecce magis hi confregerunt jugum, &c. Tota igitur Ecclesia eo tempore errabat.

Hierem. 5.

3. Argu. Præterea Ecclesiam non oportet digito demonstrari; quin nulla apparente forma consistere in occulto potest. Frustra autem ejus judicium expectes, quam, quæ sit, penitus ignores. Illud suadent, quoniam in populo Judæorum sic sæpe Ecclesia deformata est, ut nulla ejus species extaret. Quam enim putamus formam eminuisse, cum Helias solum se relictum deploraret? Quam, cum populus ille apud Babylonios, Persas, Ægyptiosque dispersus sine sacerdotio, sine templo, sine sceptro, gentibus, ac diis alienis in terra aliena serviret? A Christi ergo adventu deformis etiam latere Ecclesia poterit; bellisque, seditionibus, & hæresibus ita opprimi, ut nulla parte refulgeat.

3. Reg. 19.

4. Argu. Et sane suo jam seculo Hilarius latentem Ecclesiam potius credebat, quam cernebat. Adeo Ariana factio omnia miscuerat. Male, inquit, vos parietum amor cepit; male Ecclesiam Dei in tectis ædificiisque veneramini; male sub his pacis nomen ingeritis. Anne ambiguum est, in iis Antichristum esse sessurum? Montes mihi, & sylvæ, & lacus, & carceres, & voragines sunt tutiores: in his enim Prophetæ aut manentes, aut demersi prophetabant. Quibus ille verbis modeste ac verecunde significat, Ecclesiam Christi non in Episcopis, non in sacerdotibus, non in templis, non in populi frequentia, sed in piis esse quærendam; qui interdum Prophetarum more vel in agro locisque desertis errant, vel in sylvis abstrusi sunt, in speluncis & in cavernis terræ.

Const. Augustium.

2. Thes. 2.

Hebr. 11.

5. Argu. Quid quod sub diversis Pontificibus, diu schismate perdurante, nulla interim Ecclesiæ facies apparuit? Manifestam porro Ecclesiam si ejus seculi fideles requisissent, nec aliam crederent, quam quæ oculis cerneretur humanis, nullam profecto invenissent. An vero tunc nulla fuit, quoniam occulta fuit?

6. Argu. Atque ut antehac Ecclesia dilucide clareque resplenduisset, qui scimus tamen, an posthac veram semper genuinamque formam sit habitura? Nimirum enim si præteritis seculis ita Dominus populi sui facinora vindicavit, ut eum & absurdissimis mendaciis ludi, & altissimis tenebris offundi passus sit, cur non timeamus, Ecclesiam Christi etiamnum cæca nocte, crassaque caligine adeo occultari & circumfundi posse, ut nulla ejus vera facies effulgeat? Quasi vero jam nulla sint Domini judicia, ut eodem pœnæ genere mundum hodie puniat, quo populi veteris ingratitudinem aliquando ultus est; nempe, ut pastores atque oves stupore ac cæcitate percutiat, Ecclesiæque suæ exteriorem notitiam ab hominum aspectu auferat. Hic videlicet hæretici quasi re confecta insultant, nosque miris modis irrident, qui gloriemur in verbis illis, Templum Domini, templum Domini est. Translata, inquiunt, Samaria est: & cum Hierusalem externis larvis inhærens templum, cæremonias, sacerdotium, sacramenta, scripturasque jactaret, & ipsa quoque translata est. Ita, quod de orientali Ecclesia accidit, idem occidentali poterit, ut forma ejus vel in fumos abeat, vel certe omnino deliteſcat. Ecquis autem fidem faciet, aut peccata nostra, quam illorum esse leviora, aut Deum in nos, quemadmodum in illos, non esse animadversurum? Præsertim cum non obscure vaticinetur Apostolus, venturam in Ecclesia defectionem, quæ utique venire non potest, dum vera Ecclesiæ forma & facies extiterit. Qualis autem hæc illo erit tempore, de quo Dominus ait; Veruntamen filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra? Qualis, inquam, erit, cum deficient hostia & sacrificium? Qualis demum, cum, ut Joannes scribit, putei fumus solem & aerem obscurabit? Qua ex re nihil sane aliud intelligitur, quam Ecclesiam usque adeo nostra hac ætate obscurandam, ut nisi in tenebris inveniri non queat. Quid autem externam Ecclesiæ faciem fulgoremque desendimus, cum omnis gloria filiæ regis ab intus? Quod si invisa & occulta Ecclesia est, inexploratum quoque

Hierem. 7.

2. Thess.

Luc. 18.

Daniel. 9.

Apocal. 9.

Psal. 44.

&

& incertum erit, quod ſumetur ex ejus auctoritate argumentum.

7. Argu. Præterea Eccleſia ex ſolo prædeſtinatorum numero conſtituitur: ſoli autem Deo notus eſt numerus electorum in ſuperna felicitate locandus: Eccleſia igitur nobis abdita omnino & incognita eſt. Prior illa propoſitio, in qua difficultas tota ineſt, ſuadetur in primis Auguſtini teſtimonio, diſertis verbis aſſerentis, ex numero ſolum prædeſtinatorum, qui in occulto ſunt intus, conſtare hortum concluſum, fontem ſignatum, puteum aquæ vivæ, paradiſum cum pomorum fructibus. Nemo vero fidelium dubitat, Eccleſiæ Chriſti hæc proprie eſſe attributa omnia. Sed ne ambigi quidem poteſt, quamvis non ita Auguſtinus exponeret, in horto concluſo & fonte ſignato non alios intelligi, atque eos, de quibus ſcriptum eſt, Firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc, Novit Dominus, qui ſunt ſui. Probat quoque eandem rem Auguſtinus ex eo, quod Petrus arcam Eccleſiæ typum eſſe dixit, in qua octo animæ ſalvæ factæ ſunt per aquam. Non ergo niſi ii, qui ſervantur, intra arcam eſſe exiſtimandi ſunt. Nam Chriſtus non eſt alterius Eccleſiæ caput, niſi ejus, cujus ſalvator eſt, & quam ſibi exhibet glorioſam, ut ad Epheſios docet Apoſtolus. Ii ergo, qui nec ſalvi, nec glorioſi futuri ſunt, non ſunt ejus Eccleſiæ partes, cujus Chriſtus caput eſt. Deinde, e filiis Dei Eccleſia conficitur, utpote cum non aliorum ſit Eccleſia mater ac eorum, quorum Deus pater eſt. Hos autem vere filios Dei eſſe liquet, qui paternam hæreditatem percepturi ſunt. Si filii, inquit, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. Ovile item Chriſti nonniſi ex Chriſti ovibus conſtituitur: at oves Chriſti illæ modo ſunt, de quibus ipſe ait, Oves meæ vocem meam audiunt, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum. Joannes denique Euangeliſta de quibuſdam, qui ab Eccleſia exiiſſe videbantur, cum re vera nunquam fuiſſent in Eccleſia, Ex nobis, ait, prodierunt: ſed non erant ex nobis. Quid ita? Quia ſi fuiſſent, inquit, ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum. Non igitur ex Eccleſia ſunt, niſi qui in ſuſcepta gratia permanent. Atque hunc locum, quoniam in promptu erat, Auguſt. in libro de corre. & gr. cap. 9. & de bono perſev. cap. 8. de prædeſtinatis intelligit, ſcilicet Hieronymum ſecutus in dialogo adverſum Luciferianos.

Lib. 5. cont. Don. c. 17. *Cant. 4.* *2. Tim. 2.* *Lib. 5. c. 18. 1. Petr. 3.* *Epheſ. 5.* *Rom. 8.* *Joan. 10.* *1. Joan. 2.* *De Panit. d. 4. c. ſi ex bono.*

8. Argu. Ad hæc, veram Chriſti Eccleſiam perfectam eſſe & immaculatam oportet. Tota enim pulchra eſt, & macula non eſt in ea. Et rurſum, Una, ait, eſt columba mea, perfecta mea. Et Apoſtolus quoque ipſe ſine macula eam ac ruga deſcribit. Et Eſaias, Non adjiciet, inquit, ut pertranſeat per te incircumciſus & immundus. Eccleſiam vero immaculatam cenſere, cujus membra nonnihil impuritatis habeant omnia, quam inane ac fabuloſum eſt? Nulla igitur ejuſmodi nunc temporis extat Eccleſia. Illo ſolum tempore extitiſſe videtur, cum vere a Joanne ſcriptum eſt, Omnis, qui peccat, non cognovit eum. Et, Omnis, qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit. &, Non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt. In hoc manifeſti ſunt filii Dei, & filii diaboli. Quod ſi univerſos, qui Eccleſiaſticæ ſocietatis participes ſunt, neceſſe eſt ſine peccato & macula exiſtere; aut nulli profecto ſunt, aut occulti nobis & incogniti ſunt. Quod Apoſtolus videtur affirmare, cum Eccleſiam Chriſti a Synagoga diſcernens, non eam ſenſibilem & tractatam, ſed ſpiritualem intractatamque deſcribit, nempe ex ſolis perfectis prædeſtinatiſque conſtantem. Non acceſſiſtis, ait, ad tractabilem montem, & accenſibilem ignem, ſed ad Sion montem & civitatem Dei viventis, Hieruſalem cœleſtem, & Eccleſiam primitivorum, qui conſcripti ſunt in cœlis, & ſpiritus juſtorum perfectorum.

Cant. 4. *Cant. 6.* *Epheſ. 5.* *Iſai. 52.* *1. Joan. 3.* *Heb. 12.*

9. Arg. Adde, quod Eccleſiam non quamlibet, ſed ſanctam fideles tenentur credere. At in ſancta congregatione non niſi ſancti intelliguntur. Filii ſapientiæ, inquit, Eccleſia juſtorum. Quod ſi homines aliquot demonſtres, quorum vel unus iniquus ſit, falſo dixeris hos eſſe æquos; quemadmodum ſi ex decem viris unus ſedeat, cæteris licet currentibus, decem currere falſum eſt. Eſt quoque altera cauſa ejuſdem rei vehementiſſima, quod ſi mali membra Eccleſiæ ſunt, membra etiam Chriſti erunt: ſunt autem haud dubie membra diaboli. Quare & iidem cives Hieruſalem ac Babyloniæ ſimul erunt, & membra quoque ſimul Chriſti & diaboli.

Eccle. 3.

boli. Quo quid absurdius aut dici, aut excogitari potest? Nisi forte societas est luci ad tenebras, conventio Christo ad Belial. Membra certe corporis ejusdem sibi vicissim contraria esse non queunt; at contra bonum malum est, contra vitam mors, & contra virum justum peccator, ut Sapiens ait: non ergo justus & peccator Ecclesiastici sunt corporis membra. Docet item Aristoteles auctor sentiendi gravissimus, cui etiam Divus Thomas assentitur, membra mortua non aliter esse membra, atque ea, quæ dicta & figurata sunt. Peccator ergo, cum mortuus sit, membrum Ecclesiæ, & pars vere ac proprie non est, sed æquivoce ac figurate. Præterea unus panis & unum corpus multi sumus, quemadmodum in priore ad Corinthios epistola Apostolus tradidit; constat autem, ut acute Cyprianus ad Magnum argumentatur, panem ex multorum granorum adunatione congestum: peccatores ergo, qui paleæ sunt, sicut nec in panis, ita nec in corporis Ecclesiæ compositionem veniunt. Id quod Augustinus non obscure testatur; atque ita multis in locis, ut de judicio ejus dubitari non possit, quin hanc habuerit firmam perpetuamque sententiam. Libro enim contra Petilianum secundo, Nec putandi sunt mali, ait, in Christi corpore esse, quod est Ecclesia, quamvis sacramentorum ejus corporaliter participes fiant; item libro contra Cresconium secundo, Qui mente, inquit, perversa videtur intus esse, cum foris sit, ab ipso Christo jam judicatus est; & posterius, Etiam nesciente Ecclesia propter malam pollutamque conscientiam damnari a Christo jam in corpore Christi non sunt, quod est Ecclesia, quoniam non potest habere Christus membra damnata. Proinde & ipsi extra Ecclesiam baptizant. Omnia quippe ista monstra absit omnipo, ut in membris columbæ illius unicæ computentur. Loquitur autem dubio procul de fidelibus peccatoribus, ut ex antecedentibus & consequentibus liquido apparet. Item libro de unitate Ecclesiæ affirmat, malos in Ecclesia minime deputari. Item libro quarto de baptismo contra Donat. & libro sexto differte etiam affirmat, qui contra Christi mandata faciunt, eos ad illam Ecclesiam non pertinere, quam Christus mundat lavacro aquæ, & de qua scriptum est, Una est columba mea. Et libro septimo ait, malos non pertinere ad compagem domus, quæ est Ecclesia, atque haud secus in domo esse, quam palea dicitur esse in frumento. Sed & in eodem libro Cyprianum refert in Epistola ad Magnum, hujus sententiæ non solum auctorem, sed etiam confirmatorem. Confirmat autem eam illo prophetico testimonio, Qui habitare facit unanimes in domo. Quibus igitur nec una anima, nec unum cor in Domino est, hi in Ecclesia, quæ domus Dei est, nullo modo habitant. Et Hieronym. Ecclesia, ait, Christi non habet maculam, nec rugam. Qui ergo peccator est, & aliqua sorde maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari. Possibile est autem, ut peccator currat ad medicum, & curentur vulnera ipsius, & fiat de Ecclesia, quæ corpus est Christi. Quod si Ecclesiam, cujus auctoritati deferimus, sanctam esse necesse est, atque adeo ex piis solum justisque constare; nusquam porro faciet certam in Theologia fidem, quousque certo indicio demonstret se sanctam esse. Id quod nullo modo potest, siquidem solus Deus novit corda filiorum hominum.

Ecclus. 33. — 2. de anim. tex. 9. — 1. ad Cor. 10. — Ep. 6. l. 1. — Cap. ult. — Cap. 21. — Cap. 12. — Cap. 3. — Cap. 3. — Cap. 51. — C. 49. & 50. — In epist. ad Ephes. c. 5. — 2. Par. 6.

Quærunt etiam a nobis, cur in censenda Ecclesia insaniamus, cum eam minime dubio symbolo designarit Christus? Ego, inquit, sum pastor ille bonus, & cognosco oves meas, & cognoscunt me meæ; Oves meæ meam vocem audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me. Qui ergo vocem Christi non audit, is ad Christi ovile non pertinet, ac proinde ne pars quidem Ecclesiæ Christi est.

10. Arg. — Joan. 10.

Præterea si Ecclesiam boni simul ac mali constituerent, qua ratione propter justos pauculos sancta dicitur, eadem, ac multo etiam majore, propter iniquos plurimos iniqua Ecclesia diceretur. Quamobrem idem omnino cœtus & Christi esset Ecclesia & synagoga Sathanæ. Non igitur nisi boni Christi Ecclesiam conficiunt. Quocirca invisa hominibus illa est, atque adeo minus cognita, quam ut ejus testimonium certam & exploratam faciat fidem.

11. Arg.

Duæ insuper Ecclesiæ sunt, Græca, & Latina; quarum utri credendum sit, non satis, ut ajunt, expeditum est. Responderi solet, Græcos esse schismaticos; idcirco apud eos Ecclesiam periis-

12. Arg.

periiſſe. Quo jure? Quia a Romano Pontifice deſciſcendo, privilegium eccleſiaſtici nominis amiſerunt. Quid vero? an non multo magis amittunt, qui a Chriſto vero Eccleſiæ capite deficiunt? Atque ante Chriſti nativitatem una priorum omnium Eccleſia fuit, nec in ea tamen fuit unus paſtor aut rector. Non ergo ex uno Pontifice Eccleſiæ nomen ac veritas pendet. Eccleſia igitur Græca erit, quamvis Epiſcopo Romano non pareat; quo videlicet mortuo, nihilo ſecius una Eccleſia eſt, eademque & columna, & firmamentum veritatis. Non ergo ex hoc capite Eccleſiæ veritas unitaſque exiſtit. Sed ſi unum Dominum habet, unam Chriſti fidem, unum baptiſma, ſi unum Filium agnoſcit, unum Spiritum colit, unum Deum & patrem omnium ſuſcipit, una Chriſti Eccleſia erit. Iis enim rebus unam Chriſti Eccleſiam definit Apoſtolus. Nihil itaque cauſæ eſt, cur Græci, in quibus ea omnia inſunt, in quibuſque multi etiam boni ſunt viri, Eccleſiam Chriſti non faciant. Arroganter igitur Eccleſia Latina in fidei judicio Eccleſiæ Catholicæ ſibi nomen uſurpat. Quapropter niſi idem cum Græca ſentiat, Eccleſiæ univerſalis auctoritate caret; non tenemurque perinde ejus judicium revereri, ac ſi catholica vere eſſet. *Ephe. 4.*

13. Arg. *Cap. 38.* Præterea catholica Eccleſia ideo vocatur, quia per omnes gentes, perque totum orbem diffuſa eſt, ut Auguſtin. lib. 2. cont. Petilian. patefecit: hæc vero ſola eſt, quæ ſuo nos judicio ligat & aſtringit, quoniam hanc & non aliam quamlibet ſacræ nobis literæ commendarunt, quemadmodum plurimis in locis idem Auguſt. oſtendit: non ergo Eccleſia, quæ modo eſt, ſi qua demum eſt, certam auctoritatem habet, ut quæ catholica, id eſt univerſalis eſſe deſierit. *cont. Petil. lib. 2. cont. Crefco. l. 3. de unit. eccleſ. lib. un. cap. 4. 8. 50. 261.*

14. Arg. Præterea ex univerſalis Eccleſiæ ſententia nullum omnino argumentum ſumi poteſt. Quomodo enim fidelium omnium ſenſum in fidei quæſtione requiremus? Vanum eſt igitur ab Eccleſia catholica velle argumentum ducere. Forſitan quiſpiam dixerit, Paſtores Eccleſiam repræſentant, atque adeo ipſiſſima Eccleſia ſunt. Eorum itaque ſenſum quærere ſatis eſſe, quippe cum idem omnino ſenſus Eccleſiæ ſit. At erat Eſaiæ temporibus Eccleſia Hieroſolymis; de paſtoribus vero ſic loquitur, Speculatores ejus cæci omnes, neſcierunt univerſi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes & amantes ſomnia. Ipſi paſtores ignoraverunt intelligentiam. Omnes in viam ſuam declinaverunt a ſummo uſque ad noviſſimum. Durabat quoque Eccleſia ad tempus Hieremiæ: audiamus quid de paſtorib. dicat, Quomodo dicitis, ſapientes nos ſumus, & lex Domini nobiſcum eſt? Vere mendacium operatus eſt ſtylus mendax ſcribarum. Confuſi ſunt ſapientes, verbum enim Domini projecerunt, & ſapientia nulla eſt in eis. A minimo uſque ad maximum omnes avaritiam ſequuntur: a propheta uſque ad ſacerdotem cuncti faciunt mendacium. Cur autem ſecundum hanc rationem eccleſiam non referrent 400. prophetæ illi, qui Achab mentiebantur omnes? At Eccleſia Dei vera, id eſt, quicunque in populo erant pii, a partibus Michææ ſtabant. Certe, ſi res ad eum modum ſe habet, Eccleſiæ imaginem præ ſe ferrent prophetæ & ſacerdotes, cum adverſus Hieremiam omnes ad unum fidenter ſane jactarent, non poſſe fieri, ut periret lex a ſacerdote, conſilium a ſapiente, verbum a propheta. Adverſum omnes tamen unus Hieremias mittitur, qui a Domino denunciet fore, ut lex pereat a ſacerdote, conſilium a ſapiente, verbum a propheta. Quod ſi ſacerdotes & paſtores Eccleſiam Dei conſtituunt, cujus revereri teſtimonium oporteat, ſequitur, ab Eccleſia Dei alienos fuiſſe, cumque illa etiam pugnaſſe, in Iſraele quidem Heliam, Michæam, & ſimiles, in Juda autem Eſaiam, Hieremiam, & reliquos ejus notæ, quos ſui ſæculi ſacerdotes, paſtores, & prophetæ non a ſe modo abalienarunt, ſed diris etiam execrati ſunt. Illud ſi abſurdum & impium exiſtimandum eſt, ut ne dicam etiam ſtultum; maneat, ſacerdotes & paſtores Eccleſiam Dei non fuiſſe, ſed impiam adverſus Deum conſpirationem, cœtumque hominum peſſimorum, a quorum neceſſe fuit conſenſione deſciſcere. Cum itaque paſtores etiamnum ſimiles veterum eſſe poſſint, nec Chriſti Eccleſiam profecto referunt, nec ex eorum judicio dogmata fidei probantur. Atque ſi ex paſtoribus & epiſcopis Dei Eccleſia conſtat, ubinam gentium Eccleſia reſidet, ex quo Baſilienſe concilium Eugenium Pontificatu dejecit, ſubrogato in ejus lo- *Iſa. 56.* *Hier. 8.* *Reg. 3. 22.* *Hier. 18.*

cum

cum Amedæo? Concilium ſiquidem, quantum ad externos ritus attinet, legitimum fuit, nec ab uno ſolum Pontifice, ſed a duobus indictum. Damnatus eſt illic Eugenius ſchiſmatis, rebellionis, pertinaciæ, cum toto cardinalium & epiſcoporum grege, qui concilio refragabantur. Ex illorum ſchiſmaticorum, rebellium, pertinacium gremio prodiit, quicquid poſtea Paparum, cardinalium, epiſcoporum, abbatum, presbyterorum fuit. Utram igitur in partem Eccleſiæ nomen conferetur? Negabimuſne generalem ſynodum eam fuiſſe, quæ præſidente Romanæ ſedis Legato conſecrata eſt? An fatebimur ſchiſmaticum Eugenium cum tota ſua cohorte, a qua omnes ſuccedentes epiſcopi ſanctificati ſunt? Aut ergo paſtores in concilium etiam generale coacti Eccleſiam Dei minime repræſentant, aut quotquot ſunt, ab hæreticis & ſchiſmaticis ordinati ſunt. His potiſſimum argumentis Lutherani abutuntur. Nam, quod Calvinus addit, duo eſſe Eccleſiæ ſymbola, verbi ſynceram prædicationem, & ſacramentorum adminiſtrationem rectam; in catholicorum vero cœtu pro verbi miniſterio mendaciis conflatam regnare doctrinam, in locum cœnæ Domini fœdiſſimum ſacrilegium ſubiiſſe, publicos in templa conventus idololatriæ & impietatis ſcholas eſſe; quamobrem veram apud nos & germanam Chriſti Eccleſiam non eſſe, ſed Sathanæ exitialem & ſacrilegam conjurationem; id quoniam impudenter, turpiter, & maledice objicitur, non eſt in præſentia refellendum.

CAPUT II.

Quid Eccleſia voce ſignificetur.

EGo vero pergam, & id faciam, quod in principio fieri, cum in omnibus diſputationibus, tum in hac magis oportere cenſeo, ut quid illud ſit, de quo diſputatio ſit, explanetur, ne vagari & errare cogatur oratio, ſi ii, qui inter ſe diſſenſerint, non idem eſſe illud, de quo agitur, intelligent. Eccleſia ergo Græcum nomen eſt, &, ſi verbum verbo reddas, Latine convocatio dicitur, ſive quod omnes ad ſe vocet, ut Julio & Rabano viſum eſt, ſive quod quicumque in eam conveniunt, hi non meritis & juſtitia ſua, ſed Dei gratia & vocatione conveniant. Nam & hanc nominis etymologiam ſpero lectoribus placituram. Eccleſiæ quippe Romanæ ſcribens Paulus, Omnibus, ait, qui ſunt Romæ, vocatis ſanctis; atque in priore ad Corinthios epiſtola, Eccleſiæ Dei, inquit, quæ eſt Corinthi, vocatis ſanctis; & paulo poſt, Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in ſocietatem Filii ejus Jeſu Chriſti. Quæ ſine dubio ſocietas cum Chriſti Eccleſia ſit, qui titulum ſibi illum arrogant, hi videant, an hæreticorum more penes ſe Eccleſiam exiſtere mentiantur. Verum de nominis ratione nihil moror, Eccleſia certe concio eſt; unde eccleſiaſtes, concionator. Et licet generaliter vox illa quandoque uſurpata ſit pro quacunque concione ſive impiorum, ſive piorum infidelium atque fidelium; ſed in novo teſtamento, quantum memoria repetere poſſum, nuſquam infidelium concio Eccleſia vocata eſt. Qui quidem uſus adeo in Chriſtianis invaluit, ut in nulla nunc multitudine Eccleſiæ nomen agnoſcant, niſi quæ Chriſti fide & vocatione coaluerit. Eſt autem Eccleſia & locus ipſe, quo multitudo confluit, & ipſa proprie multitudo. Cujus utriuſque rei exempla ſunt in ſacris literis plurima. Illud vero diſcrimen inter Synagogam & Eccleſiam ſcriptores ſancti obſervarunt, quod populus ille vetus æque & Eccleſia & Synagoga nuncupatus eſt; at Chriſtianam plebem nec ſcriptura ſacra, nec ullus unquam probatus auctor Synagogam appellavit. Id porro aut diſcernendæ utriuſque reipubl. cauſa factum eſt, aut quod inter congregationem, quod Synagoga notat, & convocationem, quod ſonat Eccleſia, nonnihil interſit. Congregari enim pecora ſolent, unde & greges dicimus, non hominum proprie, ſed pecudum & beſtiarum; at convocari niſi homines non ſolent. Tantum Chriſti Eccleſia Synagogam excellit. Et quamvis ſocietas angelorum & hominum interdum vocetur Eccleſia, nonnunquam vero regnum cœlorum, quod ex hominibus comprehenſoribus viatoribuſque conficitur; nobis tamen in præſenti non eſt animus diſſerendi, niſi de Eccleſia militante, hoc eſt, cœtu fidelium viatorum. Nec neceſſe eſt, hos vocis ſignificatus exemplis adhibitis oſtendere, cum ea paſſim & in literis ſacris, & in ſanctorum hominum libris occurrant. Sane vero, quem-

Jul. in Det. cap. 5. apud Burch. li. 3.

Raban. de inſtit. Cler. c. 1.

Rom. 1.

Cap. 1.

In Pſalm. eccleſia ſanctorum, & eccleſia malignantium.

Deut. 23. Judith. 6. 1. Cor. 11. Num. 20. Galat. 1. Eph. 1.

Auguſt. in Pſal. 77. Bed. in 5. cap. Prov. Iſid. 8. lib. etym. c. 8.

Eph. 1.

Eph. 5.

Eph. 5.

quemadmodum infideles nondum baptizatos in Ecclesiæ Christi voce intelligere, non cum veritate solum, sed cum sensu etiam communi pugnat: ita hæreticos partes Ecclesiæ non esse, constituendum est. Id quod commune est quidem omnium Theologorum, non eorum modo, qui nuper scripserunt, sed eorum etiam, qui vetustate ipsa habentur nobilissimi. Testantur hoc Cyprianus, Augustinus, Gregorius, duoque Concilia, Lateranense & Florentinum. Recte igitur Nicolaus Papa definit, Ecclesiam esse catholicorum collectionem. Certe nervosius qui Ecclesiam finiunt, illi non dubitant eam fidelium tantum numero conflari; qui autem remissius, hi tamen non audent, quos catholicos esse non vident, eos Ecclesiæ homines appellare. Absurdum est enim, qui catholicæ Ecclesiæ partes non sint, hos Ecclesiæ Christi partes asserere.

Epist. 3. 1. lib. ad Corne. & 6. ad Magn. De hære. Firmissime 12. Mora. c. 15. de sum. Tri. Firmiter de con. d. 1. Eccles.

Object. At Papa etiam hæreticus, donec ab Ecclesia deponatur, cum suam retineat semper auctoritatem, caput adhuc Ecclesiæ erit: hæretici itaque in Ecclesiæ partibus numerabuntur. Apostolus quoque cum dixisset Hymenæum & Philetum a veritate excidisse, & subvertisse quorundam fidem, subjunxit, In magna domo non solum esse vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia; & quædam quidem in honorem, alia vero in contumeliam. Quibus verbis, ut August. ait, eos etiam, qui a fide aberrarunt, in magna domo esse significat, scilicet non ut vasa in honorem, sed ut vasa in contumeliam. Quam omnino sententiam Cypriani quoque testimonio confirmat. Sed enim ad ea, quæ promisimus, exolvenda properantibus non est consilium scrupulos omnes, qui in via objiciuntur, excutere. Quid enim illud hoc loco expendamus, an Papa hæreticus esse possit? Quid illud rursum, an, simulatque in hæresim lapsus est, Ecclesiæ caput esse desierit? At horum utrumque tamen priore argumento diluendo necesse erat explanare. Quod nec brevitatis nostræ est, nec ad opus institutum pertinet; & si quid de hisce rebus dicendum erit, alio loco opportunius dicetur. Atque illam quæstionem quidem in libro sexto nos explicaturi sumus; de hac autem in libro de Auctor. Pap. & Conc. Cajetanus noster longe lateque disseruit.

2. Tim. 2.

L. 3. de Baptism. c. postrem. lib. 4. de Baptis. c. 12. Adi Antonian. lib. 4. epist. 22.

Resp. ad object. Ne autem argumenti hujus difficultate deterriti dare terga videamur, intelligendum est, dupliciter Ecclesiam posse dici. Primum eam, quam fidelium omnium ab initio mundi usque in finem congregatio conficit, quomodo Divus Thomas de Ecclesia loquitur 3. parte, quæstione 8. articulo 3. illique omnes, qui esse nunc eandem Ecclesiam dicunt, quæ fuit & in populo Judæorum sub lege Moysi, & in hominibus piis sub lege olim naturali. In quem sensum Catechumeni sunt membra Ecclesiæ verissima. Non enim hæc baptismi sacramento secernitur, sed fide, quæ omni tempore populum Dei ab infidelium cœtibus discriminavit. Deinde & ea Ecclesia dicitur, quæ in Christi nomine per baptismum cogitur, qui & fidei sacramentum est, & proprie Ecclesiæ membra partesque facit, & Christi Ecclesiam a Synagoga distinguit. Hujus Ecclesiæ nec Catechumeni partes sunt, & illi omnes sunt partes, qui a baptismo Christi characterem habent, nisi post hæresim exteriorem publico Ecclesiæ judicio fuerint excisi. Quamdiu enim aliquis reipublicæ minister est, ejusque auctoritate & potestate fungitur, tamdiu illius pars dici & potest, & debet. In hoc igitur sensu quemadmodum Ecclesia, hoc est, Respub. Christiana, non interiore solum fide constituitur, sed baptismi etiam exteriore sacramento; sic ejus partes non interior modo infidelitas, sed schisma, externique judicii divisio separat. Itaque si in illa Nicolai finitione Ecclesia hoc secundo modo accipiatur, fideles dicantur oportet non a Christi fide, sed a fidei sacramento. Verum de hoc in capite hujus libri postremo plura. Argumento vero posteriori ita respondeo. Apostolus si ad Hymenæum & Philetum verba illa retulit, non ad id tempus spectavit, quo jam de domo fidelium communi per sectam privatam exierant, sed ad illud potius, quo per susceptam fidem ac baptismum in magna domo continebantur. Quæ sententia est Augustini his ipsis, quos attulimus, locis. Quanquam propter Cyprianum, cujus se dicit auctoritate urgeri, fatetur etiam hæreticos in magna domo quodammodo esse, propter eadem sacramenta, quibus administrandis cum Ecclesia conveniunt. Verum id Augustinus, ut dixi, invitus addidit: nam illud prius libenter

sequitur. Ego vero, ut, quemadmodum sentio, loquar, non intelligo, quid causæ Augustino fuerit, ut verba Cypriani in eum sensum acceperit, qui mihi sane tam apparet a Cypriani mente alienus, quam cœlum a terræ natura alienum est. Nam, ut omittam, quod in locis paulo ante a me citatis Cyprianus ipse hæreticos non obscure ab Ecclesia excludit, certe in epistola ad Antonianum, cujus Augustinus testimonio abutitur, non solum non ab ea sententia discedit, sed eandem apertius confirmat, inquiens, Quod vero ad Novatiani personam pertinet, scias nos curiosos esse non debere, cum foris doceat. Quisquis ille est, & qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est, &c. Nec alia Cypriano causa fuit hæreticorum baptisma negandi, nisi quia eos extra Ecclesiam & esse, & baptizare, perpetua illi fuit firmaque sententia. In verbis autem, quæ Augustinus refert, nihil aliud Cyprianus significat, quam Novatianorum arrogantiam & tumorem, qui putarent se posse facere id, quod ne Apostolis quidem concessum est, ut zizania a frumento discernerent, paleas separarent a tritico, vasisque ligneis & fictilibus ejectis, aurea argenteaque seligerent. Ubi per vasa lignea & fictilia non eos Cyprianus accepit, quorum sermo ut cancer serpserat, sed eosdem prorsus, quos & zizania, & paleas vocaverat, hoc est, fragiles & imbecillos, qui firmis perfectisque erant, suntque semper in Ecclesia permixti. Quos Novatiani quoniam ferre non poterant, humilitatis ac lenitatis obliti, ab Ecclesia ante tempus ejicere conabantur. Quanquam vasa lignea fictiliaque ad solos improbos referre, quod Cyprianus facit, non Augustino solum, sed mihi etiam parum probatum est. Sensus igitur Apostoli planus est. Cum enim dixisset, quosdam a veritate excidisse, &c. ne omnes fragiles existimarentur, ac proinde Ecclesiæ fidei timeremus, subjicit, Sed firmum fundamentum Dei stat, &c. Quia vero quæreret fortasse quispiam, cur Deus in Ecclesia sua alios firmos, alios infirmos haberet, hos stare, illos excidere pateretur; huic respondet Apostolus, in magna domo non solum esse vasa aurea & argentea, sed lignea & testacea, &c.

Est & altera hujus Apostolici testimonii intelligentia, ex qua Manichæorum, Pelagianorum, Catharorum, Donatistarum, Beguardorum, & Beguinarum pariter eluuntur errores, in quos Hymenæus forte & Philetus incurrerant. Non enim vero simile fit, in eam hos amentiam incidisse, ut astruerent corporum resurrectionem esse jam factam. Sed quoniam falsa absolutæ sanctimoniæ persuasione imbuti, vitam in carne mortali asserebant similem ei, quam justi cum angelis post resurrectionem immortales habituri sunt, ab omni scilicet fragilitate & imperfectione alienam; idcirco vas electionis Apostolus eos asseruisse ait resurrectionem esse jam factam. Horum igitur vanam futilemque sententiam paucis refutat Paulus, inquiens, Sed firmum fundamentum Dei stat, &c. Quæ verba, ni fallor ego, hunc sensum habent, Electio fidelium ex parte Dei quidem certa atque immutabilis est. Hanc enim ille vocat fundamentum, quoniam primum est humanæ salutis initium. Nam quos prædestinavit, hos & vocavit; & quos vocavit, hos & justificavit; Quos autem justificavit, illos & glorificavit. Firmum igitur fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, Novit Dominus qui sunt sui. Electio quippe nostra, nobis ipsis obscura & incognita, solius Dei notitia quasi signaculo quodam obsignata claditur, ut hinc & apud nos incerta & occulta sit, & apud Deum stata & fixa. Sed quia salus nostra a nostro quoque arbitrio pendet, nemo ex electione Dei certam sibi stabilemque justitiam polliceri debet, nemo sensu inflatus carnis suæ angelorum religionem in carne mortali prædicare, nemo impeccantiam & virtutem omnibus numeris absolutam sibi assumere, nemo reliquorum fidelium aspernari consortium, in quibus humanum adhuc aliquid subesse cernat. Hoc est autem, quod subjungit, Discedat ab iniquitate, &c. Satagat, inquit, in primis per bona ipse opera certam facere vocationem suam, nec tantum munditiæ suæ fidat, ne timeat iniquitate se posse contaminari & pollui. Intelligat deinde, in magna domo non solum esse vasa aurea & argentea, sed lignea & fictilia; ac quædam quidem in honorem, alia autem in contumeliam. Ita si vasa aliqua frangi cognoverit, reformet ea pro sua virili & consolidet;

Clem. ad nostrum de Har.

Rom. 8.

1. Pet. 2. Vide Iren. lib. 1. cap. 1.

con-

considerans seipsum, ne forte & ipse frangatur. Atque si vas in honorem sibi videtur esse, ferat patienter vasa in contumeliam, nec horum abominatione a magna domo discedat. Nam & vasa ista inhonorata & ingloria, quemadmodum libero arbitrio versa sunt in contumeliam, sic verti eadem libertate poterunt in honorem. Quibus ex rebus non modo argumentum illud eliditur, verum etiam id constat, quod in hac definitione vel maxime quæritur, Ecclesiam omnium fidelium, & fortium & imbecillium, & justorum & iniquorum collectione constitui. Id quod si plane ac breviter confecerimus, nec nos industriæ nostræ, nec sui lectorem laboris pœnitebit.

CAPUT III.

Quinam sint fideles illi, e quibus vere & proprie Ecclesia constetur.

ENimvero in partibus Ecclesiæ censendis tres errores fuisse animadvertimus. Primus eorum fuit, qui non putarunt illic Ecclesiam habere partem, ubi non est solida vitæ puritas, & integritas. Tales olim fuere Cathari, &, qui ad horum vesaniam accedebant, Donatistæ; hodie sunt ex Lutheranis Anabaptistæ, qui cum Pelagianis perfectam omnino in hac etiam mortali vita fidelium esse justitiam volunt; cum Catharis & Donatistis nullam in Ecclesia infirmitatem ferunt. Fuere alii, qui solis prædestinatis ad gloriam locum in Ecclesia concesserunt; cujus erroris auctores præcipui reperiuntur Joannes Wicleffus, & Joannes Hus, damnati in Concilio Constant. Postremi solos probos ad Ecclesiam pertinere arbitrati sunt, improbos autem nullo modo. Id quod post veteres quosdam modo asserunt Lutherani non omnes, sed qui in eis habentur nobilissimi. Verum non est animus, quæ adversum hos errores a catholicis disputata sunt, ea hic exquisite resumere. Summatim ergo argumenta referemus, quibus singuli confutantur.

Aug. lib. 3. cons. Parm. cap. 2.

Session. 15.

Primus itaque error ante omnia refellitur eisdem omnino testimoniis, quibus Pelagiani olim & Donatistæ resu-

Conc. Mil. c. 6. 7. & 8.

tati sunt. Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est; item, Dimitte nobis debita nostra: quam orationem Christus Apostolos suos docuit, qui Ecclesiæ nimirum partes erant; item, In multis offendimus omnes; item, Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur, ut offerat sacrificia pro peccatis, qui condolere possit iis, qui errant, quoniam & ipse circumdatus est infirmitate, & propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis: item, Non intres in judicium cum servo tuo, quia non justificabitur coram te omnis vivens; item, Non est homo, qui non peccet; item, Quis potest dicere, mundum est cor meum, mundus sum a peccato? item, Non est homo justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet: cæteraque similia, quæ ex Job & Daniele referri solent. Si igitur Ecclesiam in singulis etiam membris omni prorsus labe & culpa vacare oporteret, nulla profecto in terris esset Ecclesia, quoniam nemo usquam mortalium est, ut prædicta testimonia comprobant, qui omni ex parte perfectus & immaculatus sit. Præterea Cephas Ecclesiæ sine dubio pars erat, qui Ecclesiæ columna erat; at ei tamen in faciem Apostolus restitit, quia reprehensibilis erat, nec recte ambulabat ad veritatem Euangelii. Non ergo opus est Ecclesiæ membra adeo pura esse, ut nulla in eis macula, nullus nævus resideat.

1. Joan. 1. *Matth. 6.* *Jacobi 3.* *Hebr. 5.* *Psal. 142.* *3. Reg. 8.* *Prov. 20.* *Eccles. 7.* *Job. 9. & 14.* *Dan. 9.* *Gal. 2.*

Ad hæc, in Thessalonicensibus Ecclesiam agnoscebat Apostolus; in his vero iisdem quosdam etiam notabat ambulantes inquiete, & curiose agentes, quos docet non quasi alienos & inimicos existimandos, sed corripiendos ut fratres. Christi igitur confraternitas & societas aliquos habet fratres & socios imperfectos. Quid plura? Nonne Apostolus parvulos quosdam & imbecilles in Ecclesia esse affirmat? Tanquam parvulis in Christo, ait, lac potum dedi, non escam; & rursum, Infirmum in fide assumite. Quid illud? Quosdam quidem dedit Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores & doctores, ad consummationem sanctorum in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vi-

2. Thes. 2. *2. Thes. 3.* *1. Cor. 3.* *Rom. 14.* *Ephes. 4.*

rum perfectum, ut jam non ſimus parvuli fluctuantes. Et ſtatim, Creſcamus, inquit, in illo, ex quo totum corpus compactum & connexum, augmentum corporis facit in menſuram uniuſcujuſque membri. Non igitur omnia Eccleſiæ membra undique conſummata ſunt, expletaque ſuis omnibus numeris & partibus. Sed otioſum erit amplius in erroris hujus confutatione verſari, præſertim cum Auguſtinus & Hieronymus in hac ferme eadem cauſa diligentiſſime elaboraverint. Pergamus itaque ad reliqua.

In lib. de perfect. juſtitiæ, lib. 2. cont. Jovin. In epiſt. ad Cteſiphon. l. 1. & 2. adv. Pelag.

Secunda porro hæreſis a noſtris majoribus primum exploſa eſt, quoniam nexu neceſſario illi cohærent aliæ peſtilentiſſimæ in eodem Concilio damnatæ. Si Papa fuerit præſcitus, non habet poteſtatem ſuper fideles, niſi forte a Cæſare; item, Nullus ſine revelatione poteſt rationabiliter de ſe aſſerere, quod ſit caput particularis Eccleſiæ; item, præſens juſtitia & gratia non facit aliquem eſſe aut Chriſti membrum, aut Eccleſiæ; item, prædeſtinati etiam infideles ſemper ſunt Chriſti Eccleſiæque membra. Quare nec Paulus unquam fuit membrum diaboli, nec Judas Chriſti. Quæ omnia & per ſe ſunt falſa perſpicue, & catholicæ fidei vehementer repugnantia. Res certe Chriſti publica fuiſſet inſipientiſſime conſtituta, ſi magiſtratuum in ea poteſtas tantis eſſet tenebris circumfuſa, ut nulli prorſus fidelium eluceret. Cum enim univerſi fideles dubitent, an ſummus Pontifex, Epiſcopi, ſacerdotes, ac cæteri Eccleſiæ miniſtri prædeſtinati ſint, necne; dubitent etiam oportet, num decretis judiciiſque eorum aſtringantur. Ita fiet, ut Eccleſiæ ac Conciliorum dogmata ambigua ſint omnia, & leges cunctæ imbecilles, fineque vi ad coercendum idoneæ. Quid autem ſtultius dici poteſt, quam civem civitatis ſuæ magiſtratus cognoſcere, qui ſint, omnino non poſſe? Qui igitur ita ſentiunt, ii cum ſtultum Chriſtianæ Reipublicæ auctorem faciunt, tum omnia ſcita, præcepta, ſanctiones evertunt, omnemque funditus Eccleſiæ poteſtatem; quæ apud eos ſane vacillet & cadat neceſſe eſt, quibus occulta, incerta, atque infirma eſt. Nec argumentis a ratione ductis opus eſt irrationalem, non opinionem dicam, ſed inſaniam coarguere, cum ad eam refellendam

Conc. Conſtant. Seſſ. 25.

manifeſtiſſima ſint ſcripturæ teſtimonia. Vos, inquit, eſtis lux mundi. Non poteſt civitas abſcondi ſupra montem poſita, nec accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, &c. item, Si non audierit eos, dic Eccleſiæ, ſi autem Eccleſiam non audierit, &c. Eccleſiam igitur manifeſtam & cognitam fidelibus eſſe neceſſum eſt. Item, ad regnum cœlorum familiamque ſuam Chriſtus eum quoque ſervum pertinere docuit, qui, quoniam conſervi ſui non eſt miſertus, tortoribus traditus eſt. Non ergo in Chriſti familia, quæ Eccleſia eſt, ſoli ſervi prædeſtinati continentur. Item, Simile factum eſt regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo, in quas intravit etiam ille, qui miſſus eſt in tenebras exteriores. Item, Simile eſt regnum cœlorum decem virginibus, quarum quinque erant fatuæ, & quinque prudentes. Non ait, quinque ſimile eſſe, fed decem. Et tamen quinque ex illis clauſa eſt janua. Item Eccleſiam eſſe ex prædeſtinatis præſcitiſque permixtam, illa Chriſti parabola demonſtrat, in qua reti comparatur, quo piſces omne genus colliguntur, nec ſeliguntur, donec in littore ſint expoſiti, ubi angeli ſeparabunt de medio juſtorum malos, & mittent eos in caminum ignis.

Matth. 5. *Matth. 18.* *Matth. 18.* *Matth. 22.* *Matth. 25.* *Matth. 13.*

Illa quoque idem oſtendit, in qua agri dicitur ſimilis, qui bona fruge conſitus, zizaniis inimici fraude inficitur, quibus non expurgatur, donec in aream advecta fuerit meſſis, cum colligenda zizania ſunt, & alliganda in faſciculos ad comburendum. Et quoniam omnia perſequimur, Eccleſia area illa eſt, in qua ſic collectum eſt triticum, ut ſub palea deliteſcat, donec vanno & cribro repurgatum in horreum tandem reconditur: paleæ autem comburuntur igni inextinguibili. Præterea non ex præſcientia, ſed ex præſenti juſtitia Dei populum, civitatem, familiam nominari, illud demonſtrat, Qui aliquando non populus Dei, nunc autem populus Dei; illud item, Eratis illo in tempore alienati a converſatione Iſrael, & hoſpites teſtamentorum; jam autem non eſtis hoſpites & advenæ, ſed eſtis cives ſanctorum, & domeſtici Dei, &c. Quod niſi ita ſit, beatus & juſtus eſt omnis ille, qui eſt prædeſtinatus ad gloriam, tum etiam cum miſer & impius eſt. Non igitur

Aug. cont. Parm. parabolam hanc inſigniter explicat.

Matth. 13.

1. Pet. 2. Epheſ. 2.

a præ-

a præscientia, sed a præsenti justitia proprie denominamur. Dedit eis potestatem, ait, filios Dei fieri. Quibus? Num iis, quos præscivit esse credituros? Non, sed his, qui credunt in nomine ejus. Item, Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: ut filii lucis ambulate. Item, An nescitis, quia corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Item, Qui facit justitiam, justus est: qui facit peccatum, ex diabolo est. In hoc manifesti sunt filii Dei & filii diaboli. Item, Multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Quod nisi secundum Justitiam præsentem nullo modo sumus. Item, In uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus. Per baptismum ergo, & non per prædestinationis gratiam in Christi corpus transimus. Sed in hujus erroris confutationem satis multa diximus. Jam tertium eundemque postremum refutemus.

Joan. 1. *Ephes. 5.* *2. Cor. 5.* *1. Joan. 3.* *Vide Orig. in Joan. 8. cap. com. 21.* *Rom. 12.* *1. Cor. 12.*

Id quod in primis eædem omnino Euangelii parabolæ conficiunt, quibus ante usi sumus. E quibus hoc idem Cyprianus, Hieronymus, Augustinus argumentantur. In agro quippe dominico inter nitentia culta, lappæque, & tribuli, & steriles dominantur avenæ. In area paleæ frumentum operiunt. In reti pisces & boni concluduntur & mali. In magna domo vasa sunt lignea, & fictilia, honorata quoque & inhonorata. In regno cœlorum cum sapientibus virginibus fatuæ sunt. In Christi familia servus nequam invenitur; non ille solum, qui conservo negavit misericordiam, sed is etiam, qui super familiam constitutus, cum moram Domini causaretur, pristinumque timorem abjiceret, cœpit percutere servos & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari. Quid? an non Ecclesias in Apocalypsi legimus, quarum angelos & ministros Deus ad pœnitentiam admissi criminis cohortatur? Nonne Apostolus ad Galatas eas etiam Ecclesias vocat, quas ipse idem errore arguit depravatas? Inter Corinth. quoque non una erat peccati species, sed plurimæ: neque levia erant errata, sed flagitia. Et tamen Apostolus eos non solum Ecclesiam, sed sanctam Christi societatem & agnoscit, & prædicat. Si inter Corinthios manet Ecclesia, ubi fervent contentiones, sectæ, æmulationes; ubi lites vigent & jurgia; ubi favetur sceleri, quod gentibus ipsis foret execrabile; ubi proscinditur Pauli nomen, quem ceu patrem colere debuerant; ubi divina dona ambitioni, non charitati serviunt; ubi quidam mortuorum resurrectionem ludibrio habent; ubi permulta demum indecenter & inordinate geruntur: ecquis audet Ecclesiæ titulum eripere iis, quibus decima pars istorum criminum impingi non queat? Qui tanta morositate sæviunt in præsentes Ecclesias, quid quæso Galatis, Corinthiisque fecissent, tantum non Euangelii desertoribus? Habet igitur Ecclesia carnales suos, quos non esse a spiritualibus deserendos monet Apostolus; habet suos ægrotos & infirmos, quibus parata a Christo Sacramentorum remedia medici administrant. Iis quippe, qui intus sunt, pœnitentiæ sacramentum paratum est. Quod frustra esset in Ecclesia, si nulli essent in ea peccatores. Atque Lutherani, quoniam eludere Ecclesiæ judicia volunt, ne fateri cogantur, improbos habere Ecclesiasticam potestatem, hos Ecclesiæ partes esse negant, sibique proinde Ecclesiam fingunt, quam nullus hominum videre potest, ut quæ tenebras habitat inaccessibiles: Ecclesiam certe, quam ego non intelligo. Puderet me dicere non intelligere, si ipsi intelligerent, qui defendunt. At involvere isti, & obscurare id volunt, quod in clara luce a Christo positum est, ne a catholicæ Ecclesiæ unitate recessisse videantur. Nulla est autem, ut Augustinus ait, securitas unitatis, nisi apud Ecclesiam, quæ supra montem posita abscondi non potest. & ideo necesse est, ut omnibus terrarum partibus nota sit. Recte etiam est ab eodem Augustino dictum, ubi Ecclesia manifesta non est, ibi ne Christum quidem manifestum esse posse: qui per Ecclesiam non solum hominibus, sed principibus, & potestatibus in cœlestibus innotescit. Nobis itaque Ecclesia lucerna est, super candelabrum posita, quam videant omnes qui in domo sunt. Qualis nimirum Antiochenis fuit, cum disceptationis causa finiendæ Hierosolymam ascenderunt. Qualem præscripsit Dominus, ubi ait, Dic Ecclesiæ, &c. Alioqui, quibus Ecclesia occulta est, quid habent illi facere, cum in graves inci-

Epist. 3. l. 3. & 2. lib. 4. adv. Luciferian. cont. Petil. l. 3. c. 2. 3. 9. 12. & 18. cont. Parm. lib. 1. c. 2. & l. 3. c. 4. & 5. de unit. Eccl. c. 13. 15. & 16. cont. Donat. post collati. c. 4. & 6. *Luc. 12.* *Apoc. 2. & 3.* *Galat. 1. & 3.* *1. Cor. 1.* *Galat. 6.* *contr. Parm. lib. 3. cap. 4.* *Matth. 5.* *ad Vincent. epist. 48.* *Ephes. 3.* *Matth. 5.* *Act. 15.* *Matth. 18.*

dunt de lege, ac religione controversias? Num animi pendere usque, & nullo firmo loco consistere? incerta nempe erunt omnia, si apud solos pios Ecclesia est. In quocunque enim Ecclesiæ judicio exeipiet is, contra quem sententia dicitur, quod judices non sunt pii. Quamobrem qui Ecclesiam justorum solum numero definiunt, ii cum a malis Ecclesiæ pastoribus omnem potestatem auferunt, tum judiciorum ecclesiasticorum vires infirmant, nec ulla habere possunt Ecclesiæ firma dogmata. Ac nisi Christus intelligeret, malos Ecclesiæ suæ non partes quasdam, sed primas etiam aliquando futuros, nusquam illud profecto admone-
Matth. 23. ret: Super cathedram Moysi sederunt scribæ, & pharisæi: quæcumque dixerint vobis facite, secundum autem opera eorum nolite facere. Quid vero Paulus? Hic jam quæritur, ait, inter
2. Cor. 4. dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Mihi autem pro minimo est, ut a vobis judicer, &c. Quod si necessarii essent boni mores, ut quis Ecclesiæ pars, & administer esse posset; non utique pro minimo haberet Apostolus ab hominibus judicari: quippe ejusmodi judicium cum Apostolicæ potestatis ruina cernebat esse conjunctum. Nunc autem videns ad dispensatoris potestatem illud non esse necessarium, quod Corinthii nonnulli requirebant, Mihi, ait, pro minimo est, &c. Jam quot, quamque vehementes scrupuli, quanta confusio, atque perplexitas ipsis etiam dispensatorum animis injicerentur, si ex peccato ab Ecclesia fierent protinus alieni, omnemque adeo Ecclesiæ potestatem amitterent? Bene igitur subdit Apostolus, Sed nec meipsum judico, &c. Humanorum autem judiciorum quanta temeritas, si ab animi virtute Ecclesiæ partes, officiaque penderent? Ea propter adjunxit: Itaque nolite ante tempus judicare, &c. Quantum vero schismatum quotidie in Ecclesia videremus, dum unus alteri diceret, Tu non es de Ecclesia, quia malus es: ego de Ecclesia sum, quia sum bonus? Dumque etiam quem hic damnaret, eum ille defenderet: quantam putas fore litium, jurgiorumque materiam? Præclare itaque concludit Apostolus, Hæc autem transfiguravi in me, & Apollo, ne unus adversus alterum infletur pro alio, &c. Maneat igitur Ecclesiæ nomen fideles univer-sos, probos, improbosque complecti. Quod in hoc capite suscepimus explicandum.

CAPUT IV.

Quanam sit Ecclesiæ catholicæ in fidei dogmate auctoritas.

DE Ecclesiæ nomine ea dicta sunt, quæ cum necessaria viderentur, præteriri a nobis nec poterant, nec debebant. Nunc ad rem ipsam, quæ est in manibus, aggrediamur, ostendamusque Ecclesiæ auctoritatem tantum habere ad faciendam fidem virium, ut firmissima etiam theologis argumenta suppeditet. Hoc priusquam facio, admonere operæ pretium est, Ecclesiam non ipsam modo catholicorum concionem esse, quæ per baptismum Christo & nomen dedit, & peculiaris, novaque respublica consecrata est, verum etiam principes, ac præfectos ipsos ecclesiasticos, in quibus scilicet reipublicæ hujus auctoritas potissimum residet. Nec id nos aut recenti opinione confingimus, aut sine scripturæ testimonio asserimus. Præclarum est Aristotelis illud, Civitatem id maxime es- Eth. 9. c. 9.
se, quod est in ea principale. Inde enim, quæ principes, ac gubernatores civitatis faciunt, & sentiunt, ea civitas facere, sentireque dicitur. Cujus rei in sacris illud exemplum est, Con- 3. Reg. 8.
gregati sunt omnes majores natu Israel cum principibus tribuum, & duces familiarum in Hierusalem. Et inferius, Convertitque rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ Israel: omnis enim Ecclesia Israel stabat. Illud est etiam simile huic, Venit Moyses, & con- Exod. 19.
vocans majores natu populi, exposuit omnes sermones, quos mandaverat Dominus. Responditque omnis populus simul: Cuncta, quæ locutus est Dominus, faciemus. Non est igitur, cur in hac significatione Ecclesiæ vocabulum fideles perhorrescant; quod hæretici facere solent in odium Ecclesiasticæ potestatis, quam Christus non penes populares, sed penes Ecclesiæ sacerdotes, ac pastores esse voluit, ut alio & loco, & tempore, si facultas erit, explicabitur. Nunc scholæ more rem totam, quæ hujus libri caput est, quatuor conclusionibus absolvemus. Sit ergo prima conclusio.

Ecclesiæ fides deficere non potest. 1. Conc.

Est

Est enim sponsa Christi per fidem, sicut scriptum est, Desponsabo te mihi in fide. Quod si Ecclesiæ fides deesset, jam sponsi, sponsæque matrimonium dirimeretur: quorum tamen est indissolubilis, perpetuaque conjunctio. Sponsabo, ait, te mihi in sempiternum. Et Sponsa, Tenui, inquit, eum; nec dimittam. Et ille rursum, Ecce ego vobiscum sum, ait, omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi. Quo testimonio ad id probandum utitur Leo ad Augustam & Theodorum. Probat etiam Julius in decretis suis illo Psalmi testimonio, Circumdate Sion, & complectimini eam, quoniam hic est Deus noster in sæculum: ipse reget nos in sæcula. Quod de Ecclesia Christi intelligi oportere, quicunque Psalmum leget, etiam me non demonstrante, intelleeturus est. Idem quoque ostenditur ex eo, Regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis. Si ergo in æternum Ecclesia Christi manu sustinetur, Christi præsidio armatur, Christi virtute fulcitur, Christi sapientia regitur, fides profecto in ea permanebit, sine qua regnum Christi in terris nullum est. Confirmat autem hoc clarissimis illa Esaiæ vaticinatio, Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus, spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui amodo & usque in sempiternum. Huic & illa similis est, Disposui testamentum electis meis, juravi David servo meo, Usque in æternum præparabo semen tuum. Item, Elegit Dominus Sion, elegit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in sæculum sæculi. Illa vero Hieremiæ est longe simillima, Ecce dies veniunt, dicit Dominus, &c. Præterea vir sapiens describitur a Domino is, qui ædificavit domum suam super petram. Christus igitur domum suam super petram fundavit. Quare nec pluvia, nec flumina, nec venti obruere illam possunt. At fide stamus, ut ait Paulus: Ecclesia igitur fidem semper habebit. Nam alias non stabit, sed ruet. Quid quod apertis verbis hanc fidei firmitatem Ecclesiæ suæ Dominus pollicetur, inquiens, Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam? Ecclesiæ igitur fidem non poterit vel inferus adimere.

Osee 2. *Osee 2.* *Cant. 3.* *Matth. ult.* *Epist. 14. & 69.* *Psal. 47.* *Luc. 1.* *Esaiæ 59.* *Psal. 88.* *Psal. 131.* *Hierem. 31. & 32.* *Matth. 7.* *2. Cor. 1.* *Matth. 16.*

Conclusio secunda. Ecclesia in credendo errare non potest. Nonnulli enim Ecclesiæ perpetuam fidem sic interpretantur, ut intelligant, Deum Ecclesiæ esse præsentem usque ad sæculi consummationem, ne unquam vera illi fides, & charitas desit; sed posse tamen probabiliter ignorare rem unamquamlibet, quæ scilicet ignorata, non proinde Ecclesia fidem amitteret. Faciamus enim disputationis gratia, non esse a Deo revelatum, Divam Virginem ab originali peccato immunem extitisse. Nihil enim prohibet rem fictam exempli loco ponere, quo facilius res intelligatur: quanquam exemplum verum est, ut posterius ostendemus. 2. Concl.

Ajunt ergo, quod quamvis Ecclesia crederet, Sanctam Virginem fuisse sine peccato conceptam, idemque definiret ab omnibus esse credendum; non tamen in eo fidei jacturam facere existimaretur. Nam licet falleretur, at error probabilis, & inculpatus fidem Ecclesiæ non excluderet. Cujus sententiæ, si de facie consideres, videntur esse Glossa insenlinearis (sic enim vocant) in illud, Portæ inferi non prævalebunt adversus eam: & D. Thom. in 4. dist. 6. quæst. 1. artic. 3. quæst. 2. ad 3. & Cardinalis Turrecremata lib. summæ ecclesiæ 2. cap. 91. & Alphonsus a Castro Zamoren. de justa hær. punit. lib. 1. cap. 5.

At revera id nos superiore propositione constituimus, nempe Ecclesiam semper fidem habituram. Verum est hoc, quis negat? Sed præterea Ecclesiam in fide errare non posse, sic a fidelibus accipiendum est, ut quicquid Ecclesia tanquam fidei dogma renet, verum sit, nec quicquam falsum, quod illa aut credit, aut docet esse credendum. Cum enim Corpus Christi sit, ut ad Ephesios docet Apostolus, a suo certe capite movetur, ac regitur. Ecclesiæ igitur error ad Christum auctorem referetur. Nullo itaque pacto errare in fide potest. Nam spiritus veritatis est hujus corporis anima. Unus, inquit, spiritus, & unum corpus. Quod si spiritu veritatis Ecclesia agitur, ad nullum errorem ne inscieus quidem moveri poterit. Præclaram deinde promissionem habet Ecclesia, quæ nunquam sit a Christo deserenda, quin etiam spiritu in omnem ducatur veritatem. Ego to- *Ephe. 5.* *Eph. 4.* *Joan. 14.*

gabo Patrem, ait, & alium Paracletum dabo vobis, ut maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quem vos cognoscetis, quia apud vos manebit. Et postea, Paracletus autem Spiritus sanctus ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque
Joan. 14. dixero vobis. Item, cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Nec me fugit, quod hæretici argumentum hoc duobus modis eludere conantur. Primum enim, ejusmodi verba, ajunt, de solis Apostolis intelligenda, neque ad posteros in Ecclesia pertinere: mox affirmant, Christum non tantum numero duodenario conjunctim, sed Apostolis quoque seorsum singulis spiritum veritatis promisisse; imo aliis similiter discipulis, vel quos jam assumpserat, vel qui postea accessuri erant. Nam si ejusmodi promissiones sic interpretemur, quasi nemini Christianorum datæ sint, sed universæ simul Ecclesiæ, nihil nos aliud, quam Christianis omnibus consolationem tollere, quæ inde ad ipsos redire eximia debuerat. Sed utraque juxta in re rustice, indocteque nugantur. Principio enim, verba illa non modo ad Apostolos, sed ad successores etiam referri oportere, ex
Joan. 14. eo ante omnia patet, Qui maneat vobiscum in æternum. Quod illi simile est, Ecce ego vobiscum sum omnibus
Matth. ult. diebus usque ad consummationem sæculi. Rursum ex eo quoque patet, Sanctifica eos in veritate: sermo tuus
Joan. 17. veritas est. Pro eis ego sanctificabo meipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate. Non pro eis autem ego rogo tantum, sed pro eis, qui crediturі sunt per verbum eorum in me. Atque promissionis hujus Esaias mihi videtur illustris non vates modo, sed interpres. Spiritus meus, ait, qui est in
Esaiæ 59. te, non recedet de ore tuo, & de ore seminis tui amodo & usque in sempiternum. Quem igitur spiritum veritatis Christus promisit Apostolis, Ecclesiæ item post eos futuræ promisit: nisi velimus Ecclesiam defunctis Apostolis fuisse a Domino destitutam; imo vero ad eam nec consilia, nec præcepta euangelii pertinere. Siquidem quæ Dominus Apostolis loquebatur, hæc ad illos duntaxat, non ad futuros in Ecclesia post eos spectare dicuntur. Quo quid stultius dici potest?

Jam secunda illa tergiversatio quam vana etiam, & ridicula est? Si enim hoc ita communiter fidelibus dictum esse volunt, ut seorsum quadret in singulos, sequitur, cuicunque fideli spiritum veritatis sempiternum adesse, qui eum doceat omnem veritatem, suggeratque ei omnia quæcunque dicta in euangelio sunt. Sed esto: spiritus sapientiæ, intelligentiæ, lucis, veritatis omnes polleant: num inficias ire possumus, quicquid particulatim membrorum unicuique tribuitur, id penitus, & ad plenum corpori convenire? Quid ad hoc respondeat Calvinus, audiamus. Hoc, ait, tametsi habet nonnullam veri speciem, verum tamen esse nego. O stultum hominem, & repugnantem manifestæ veritati! An ignorat, quæ Spiritus sancti dona singulis membris distribuuntur, in commune conferri omnia? An videt oculus, & non magis homo videt? An non lucerna corporis est oculus? Quid vero absurdius, quam membrum posse quicquam, quod corpus nequeat efficere, partem habere, quod non habet totum? Unicuique, ait, nostrum *Ephes. 4.* data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Et, ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi. Et posterius, Crescamus in illo, qui est caput Christus: ex quo totum corpus compactum, & connexum secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. Membrum igitur, quoniam id, quod est, totius corporis est, nihil sibi vindicat proprium, sed ita in corpus omnia confert, ut magis corporis, quam membri actiones, perfectioneſque esse videantur. Quocirca illud absurdum est, quod ii scilicet, quibuscum nunc disseritur, eam curam, quam debent capere, non capiunt; eam capiunt, qua debent carere. Non enim probant, verba Christi minime ad Ecclesiam attinere, probant attinere ad singulos: quod contra oportebat, si propositum illis erat argumenti vires infirmare. Nos sane, quemadmodum scimus animam actum & perfectionem esse maxime quidem corporis physici organici, secundo autem loco membrorum etiam singulorum, in quibus varias licet edat functiones, sed omnes illæ & corporis propriæ sunt, &

pter

pter corpus ipſum membris a natura tributæ: ita ſpiritum veritatis ad corpus primum Eccleſiæ referimus; deinde propter Eccleſiam ad ſingulas etiam Eccleſiæ partes, non ex æquo, ſed analogia, & proportione quadam, juxta menſuram uniuſcujuſque membri.

Epheſ. 4. Unum corpus, inquit, & unus ſpiritus. Unicuique autem noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti. Quænam vero hæc menſura Chriſti eſt? Secundum operationem, ait, in menſuram uniuſcujuſque membri. Spiritus ergo ſuo quidem modo ſingulis promiſſus eſt, ut magnos doceat, doceat & parvulos; at

1. Cor. 3. parvulis lac potum dat, majoribus ſo-

1. Cor. 2. lidum cibum; illis Chriſtum loquitur, & hunc crucifixum; his loquitur ſapientiam in myſterio abſconditam. Verum ſingulis membris ſic ſpiritus veritatis adeſt, ut non ſolum corpori univerſo non deſit, ſed corpori, quam membris prius, potiuſque intelligatur adeſſe. Quin etiam, ſi veritas omnium membrorum donum eſt, tunc nimirum illa erit & firmior & certior, cum in eam omnia ſimul membra concurrerint. Quamobrem, ſi quid falſi haberet Eccleſia tanquam fidei catholicæ dogma, nec ſpiritus Chriſti æternum cum fidelibus permaneret, nec eos omnem doceret veritatem: quæ, niſi Chriſti pollicitationes vanas, & irritas facimus, vera rataque eſſe non poſ-

2. Tim. 3. ſunt. Ac ſi dogma falſum Eccleſia crederet, credendumve proponeret, quamlibet ex ignorantia id faceret, quomodo columna, & firmamentum eſſet veritatis? Certe ſi veritas in Eccleſiæ humeris innixa eſt, deeſſe illi omnino non poteſt, niſi & Eccleſiæ ſuæ Chriſtus, & Chriſto ipſa veritas deſit. In ſumma, ſi Eccleſia poſſet in fidei quæſtione falli, librum quoque ut divinum recipere poſſet, qui tamen a Deo non fuiſſet; cum ſit eadem ratio de uno libro, ac de unoquolibet dogmate. Quare non valeret argumentum, Eccleſia habet Euangelium Matthæi pro canonico, ergo canonicum eſt. Quod quoniam impiiſſime & abſurdiſſime diceretur, illud nos dicamus potius, recte fideles Eccleſiam catholicam credere, non ſolum in eo ſenſu, ut Eccleſiæ catholicæ fides deficiat nunquam, ſed in eo etiam, ut nihil ipſa credere aut docere poſſit, quod ſit veræ fidei contrarium. Subdole autem atque verſute mentem noſtram Calvinus, Bucerusque interpretantur. Quaſi in eum ſenſum Eccleſiam negemus errare poſſe, quod ſpiritus favore, ac præſentia freta, quocunque volet pergere, tuto etiam ſine verbo incedat. Proinde, ſi quid præter Dei verbum crediderit, ſtatuerit, finierit, id habendum eſſe non alio loco, quam certum Dei oraculum. In hoc igitur diſcrimen eſſe ajunt, quod nos Eccleſiæ auctoritatem extra verbum Dei collocamus: ipſi verbo annexam volunt, nec patiuntur ab eo ſeparari. Laborat autem Calvinus vehementer in iis locis colligendis, in quibus Prophetæ, Apoſtoli, atque adeo Chriſtus ipſe nihil ex ſe attuliſſe, ſed de ore Domini locuti fuiſſe memorantur. Conficit multo æquius eſſe Eccleſiam Chriſti diſcipulam, abejus ore aſſidue pendere; nec ex ſe ſapere, & cogitare quicquam, ſed ſtatuere ſapientiæ ſuæ terminum, ubi loquendi finem ille fecerit. Sanctiſſime enim Chryſoſtomus, Multi, inquit, ſpiritum Sanctum jactant, ſed qui propria loquuntur, falſo illum prætendunt. Ut Chriſtus non a ſeipſo loqui ſe teſtabatur: ita ſi quid præter Euangelium ſub titulo ſpiritus obtrudatur, ne credamus. Sane Chriſtus nihil plus de ſuo ſpiritu denunciat expectandum, quam ut mentes illuminet ad percipiendam doctrinæ ſuæ veritatem. Spiritus, ait, ducet vos in omnem veritatem. Sed quomodo? Quia ſuggeret *Joan. 14.* omnia, quæcumque dixero vobis. Hæc omnia Calvinus. Nam Bucerus dixit multo etiam indoctius, tunc eſſe Eccleſiæ credendum, cum pronunciat ſecundum ſcripturas recte intellectas. Sed hoc cum dicit, omnia facit ambigua, quæ ſint ab Eccleſia definita. Si enim aliter poteſt pronunciare, quam ſcriptura ſane intellecta exigit: excipiemus ſemper, Eccleſiam in eo falli, quod falſo ſcripturam intelligit. Ecquis vero judex erit, an Eccleſia ſcripturam rite, an ſecus interpretetur? Nihil igitur afferunt, qui Eccleſiæ auctoritatem non abſolute, ſed ex conditione ponunt. Si namque ad eum modum res ſe habet, & mihi quoque fides habenda eſt, quando pronunciavero ſecundum ſcripturas recte intellectas. Id enim eſt non mihi, ſed ſcripturæ credere. At abſolute, non ex conditione populus Domino credidit, & *Exodi 14.* Moyſi ſervo ejus. Abſolute etiam Prophe-

Hom. de S. & adorand. de Spiritu.

phetis & Apostolis populi crediderunt. Quale vero esset Prophetis Apostolisque loquentibus fidem ea exceptione detrahere, quod perperam Dei
Hierem. 43. verba intellexissent? Quale item esset, si illa quoque exceptio adderetur, Mendacium tu loqueris, non misit te Dominus Deus noster? Ac valde mirum est, tam nihil esse frontis istis nebulonibus. Quid enim tandem auctoritatis in Ecclesia erit, si in omni dogmate, lege, definitione dupliciter eludi potest, quod aut sermonem ipsa suum efferat, aut, si sermo Domini sit, non sane intellectum? Sed redeo ad Calvinum, qui cum sibi vulgatum
Matth. 18. illud Domini testimonium objecisset, Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, fatetur demum Ecclesiam audiendam esse, ut quæ nunquam nisi in veritatem Dei consentiat, nihil nisi ex verbo Domini pronunciet. In hoc se insistere, non licere Ecclesiæ novam doctrinam condere, & plus pro oraculo tradere, quam quod Dominus verbo suo revelavit.

Verum enimvero inter suos hic mirifice garrit, & vel stulte ignorat, vel malitiose mentitur, cum dicit, nos id pro oraculo fidei habere, quod homines sine Dei revelatione censuerint. Nos sane fidem nostram individuo nexu cum verbo Dei conjunctam esse volumus, nec ullum Ecclesiæ assensum fidenter firmeque sustinemus, nisi quem a Deo extitisse habemus cognitum, & firmo conceptum animo. Sed illud quoque certo nobis persuasum est, Dominum Ecclesiæ suæ perpetuo ac continenter adesse, & eam spiritu suo regere, ne quicquam pro fidei doctrina tradat, quod non idem fuerit Apostolis a Deo traditum. Ita omnes prophanas novationes execramur, omneque illud in fidei judicio respuimus, quod non Apostoli Ecclesiæ tradiderint. Non ergo in hoc, sed in eo potissimum cardine quæstio versatur, quod Lutherani negant Ecclesiam quicquam sine scripto ab Apostolis accepisse: nos contra plura esse accepta asseveramus. Qua de re
Libro 7. multa alias sæpe diximus, & dicemus multa posterius. Quamquam in superiore lib. adeo plene ac copiose quæstio hæc explanata est, ut nihil præterea desiderandum esse videatur. Ipsa mihi veritas manum injecit, & paulisper consistere & commorari coegit, dum priores conclusiones explico. Celerius proinde in posteriores incurrendum.

Sit igitur tertia conclusio. Non solum Ecclesia antiqua in fide errare non potuit, sed ne Ecclesia quidem, quæ nunc est, quæve futura est usque ad consummationem sæculi, errare in fide aut potest, aut poterit. Hæc conclusio partim ostensa est in libri secundi capite septimo, partim ex his, quæ dudum diximus, comprobatur. Nam pollicitationes Christi de præsentia sua, de spiritu veritatis, de regno ipsius sempiterno, de corpore, cujus ipse erat futurus caput, non ad Ecclesiam modo, quæ fuit tempore Apostolorum, verum etiam ad Ecclesiam Catholicam, quæ futura erat in sæculi finem, pertinere necessum est. Id quoniam ex argumentis, quæ prioribus conclusionibus confirmandis posita sunt, manifeste colligitur: vanum profecto erit, aut acta agere, si eadem argumenta repetimus, aut, si nova ponimus, uti in re non dubia rationibus minime necessariis. Certe qui Ecclesiæ præsenti spiritum veritatis negare prætenderit, is negabit eidem potestatem ligandi atque solvendi, negabit sacramenta & sacerdotium, omniaque adeo Spiritus Sancti charismata. Ita nunc Ecclesia Christi ad nudum nomen contrahetur, eritque sine re vocabulum commentitium. Verum de tertia conclusione hactenus. 3. Concl.

Quarta conclusio. Non solum Ecclesia universalis, id est, collectio omnium fidelium hunc veritatis spiritum sempiternum habet, sed eundem habent etiam Ecclesiæ principes ac pastores. Diximus enim, Ecclesiæ vocem & pro populo fideli, & pro Ecclesiæ pastoribus usurpari. Priores itaque conclusiones illud astruebant, quicquid Ecclesia, hoc est, omnium fidelium concio teneret, id verum esse; hæc autem illud affirmat, pastores Ecclesiæ & doctores in fide errare non posse, sed quicquid fidelem populum docent, quod ad Christi fidem attineat, esse verissimum. Hanc conclusionem mox ostendam, si prius admonuero, pastoris unius & alterius, item errorem pastorum omnium fidei non derogare, sicut ne paucorum quidem fidelium error fidei derogat populi Christiani. Pastores igitur ac doctores omnes a fide numquam posse aberrare contendimus. Sic est fane. 4. Concl.

Id primum, mea sententia quidem, ma-

manifeſte demonſtret illud Apoſtoli teſtimonium, Et ipſe dedit quoſdam Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios vero Evangeliſtas, alios autem paſtores & doctores ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, ut jam non ſimus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad circumventionem erroris. Sane ſi paſtores ac doctores huc atque illuc errarent, a rectoque fidei tramite diſcederent, oves profecto ipſæ etiam errarent; nec aliter, quam ſine paſtore diſperſæ vagarentur. Cum enim paſtor per abrupta graditur, neceſſe eſt, quod Gregorius ait, ut per præcipitium grex ſequatur. Nec fieri poteſt, ut membra reliqua eo non deferantur, quo & oculi ſuam vim atque aciem intenderint, & caput ſeſe inclinaverit atque deflexerit. Bene ergo Paulus, ne populus variis doctrinæ ventis circumferatur, divinæ procurationis eſſe aſtruit, doctores & paſtores Eccleſiæ dare: quorum videlicet auctoritate plebs ſua natura concitata atque mutabilis in fidei conſtantia ſuperno munere contineatur. Quod ſi nullum Eccleſiæ ſuæ paſtorem daret Chriſtus, jam ſine dubio ovile ſuum paſtor bonus ille deſereret. Atqui multo melius Eccleſiæ eſt nullos habere, quam errantes habere. Si igitur paſtores ad unum omnes a veritate diſcederent, oves ſuas Chriſtus vel maxime deſtituiſſet. Præterea ſi paſtores omnes in errore aliquo verſarentur, iidem omnino populum aut de ſtatu ſuo, & fede moverent, aut certe natare facerent, vacillare, fluctuare. Ita domus Chriſti non eſſet columna & firmamentum veritatis. Faciamus inſuper omnes ſimul epiſcopos in eandem ſententiam convenire, hancque populo rudi credendam proponere: tunc rogo, an populus hos ſequi debeat, an non? Si debet, cum errantibus ergo ſacerdotibus & epiſcopis plebs quoque errare neceſſe eſt. Quare ſacerdotum omnium error totius erit error Eccleſiæ. Sin autem populo omnium paſtorum doctrinam levem exiſtimare licet, vide quæſo, an hac ſententia abſurdior alia dici, aut exiſtimari poſſit. Si enim hinc paſtores, inde oves in contrarias partes ſeparentur: corporis compacti ac per omnem junctúram connexi diſjunctio omnem Eccleſiæ diſtrahet unitatem; & non ſolum inter optimates & populum conſtitutam a Chriſto ſocietatem evertet, ſed communem etiam inter ſe fidelium conſociationem dirimet, cujus conſociationis arctiſſimum vinculum fidei eſt conſpiratio eadem & conſenſus partium non divulſus. Divulſus autem omnino erit, ſi populorum membra a ſuis capitibus divellantur. Atque ubi ſemel plebs rudis a doctorum ſuorum communi ſententia declinaverit, quorum doctrinam poſtea ſecutura eſt? Si ſalem abjecerit, in quo ſalietur? Si a luce mentis aciem abduxerit, quid niſi tenebras intuebitur? Si oculus eſt malus, nonne & corpus tenebroſum erit? Ubi vero illud, Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi; quodcunque dixerint vobis, facite? Anne meliore ſtatu & conditione Scribæ & Phariſæi erunt, quam Eccleſiæ Chriſti paſtores ac doctores? Certe ſi præſentibus ſolum, & non item futuris Dominus loqueretur, ut auctor imperfecti argumentatur, dicta illa fuiſſent, non ſcripta. Dicta ſunt autem propter illos, ſcripta propter iſtos. Ad hæc veritas fidei in catholicorum controverſiis, quemadmodum in ſecundo libro conſtituimus, libriſque etiam quinto & ſeptimo confirmandum eſt, non eſt a populo quærenda, tum quoniam id eſſet operis infiniti, ut ad quæſtionem unamquamlibet decernendam omnium ſententia fidelium rogaretur; tum etiam quoniam, ut fieri id commodiſſime poſſet, non deceret tamen aut cordonum, aut mulierculatum ſigillatim inquirere & expectare judicium. Sive enim unumquemque ſeorſum interroges de quæſtione, quæ in dubium venit, ſeu univerſos velis in concilium cogere, ridicula ſane futura ſit hujus generis inquiſitio. Ita per Eccleſiæ auctoritatem nulla penitus controverſia finiretur, ſi ad eam finiendam totius conſenſum plebis requirere deberemus. Addendum eodem eſt, quod jampridem diximus, quædam ad doctrinam fidemque Eccleſiæ pertinere, quæ populares prorſus ignorant, ut, Patrem & Filium eſſe unum principium Spiritus Sancti, Animam intellectualem eſſe formam ſubſtantialem humani corporis, Librum Eſther eſſe canonicum, aliaque ſimilia, in quibus

Ephſ. 4.

Matth. 5.

Luc. 11.

Matth. 2.

Hom. 42. in Matth.

1. Tim. 3.

sententiam populi requirere tam est absurdum, ut non in sapientium modo animos, sed ne in stultorum quidem casurum sit. nec enim placere cuipiam potest, tantas res imperiti vulgi calculis judicari. Præterea in epistola Ephesini concilii ad Nestorium, id a Nestorio, si facere satis Ecclesiæ velit, exigitur, ut jurejurando fateatur, sentire se & docere, quæ universi per orientem & occidentem episcopi præsidesque populorum crederent ac docerent. Quæ eadem epistola comprobata etiam est a sexta synodo actio. 11. In concilio item Triden. sessio. 3. definitum est, Ecclesiæ esse judicare de vero sensu & interpretatione scripturarum. At totam fidelium congregationem de re ejusmodi velle judicium ferre, insanum esset. Pastores igitur Ecclesiæ ac doctores illi sunt, ad quos id genus judicia pertinent. Atque Egesippi diligentissima fidei inquisitio Eusebii Cæsarien. literis celebrata est, qui cum Romam pergeret, non popularium sententiam de fide requisivit, sed satis sibi fecisse ad fidei suæ confirmationem visus est, si cum episcopis per loca singula in sermone congressus, omnes ejusdem fidei prædicatores doctoresque reperiret. Irenæus rursum cum Ecclesiæ auctoritatem hæreticis objicit, episcoporum tantum sententiam objicit, secundum seriem ab Apostolis succedentium, horumque sensum & fidem Ecclesiæ sensum & fidem existimat, & illis qui refragetur, eum Ecclesiæ refragari. Cyprianus item in lib. de simplicit. prælat. An esse sibi, inquit, cum Christo videtur, qui adversus sacerdotes Christi facit? qui se a cleri societate secernit? Arma ille contra Ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat, &c. qui contemptis episcopis, & Dei sacerdotibus derelictis audet, &c. Et in ep. ad Pupianum, Christus dicit ad Apostolos, ait, ac per hos ad omnes præpositos, qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt, Qui vos audit, me audit, & qui vos rejicit, me rejicit. Et posterius asserit, Ecclesiam non esse multitudinem contumacium, sed plebem sacerdoti adunatam, & gregem suo pastori adhærentem. Unde qui cum episcopis non sint, eos in Ecclesia non esse, frustraque sibi eos blandiri, qui pacem cum sacerdotibus non habuerint: cum Ecclesia, quæ catholica una est, scissa non sit, sed connexa, & cohærentium sibi invicem sacerdotum glutino copulata, &c. Augustinus demum, quoniam longum est omnes commemorare, cum adversum hæreticos Ecclesiæ auctoritate nititur, episcopos Apostolis ad sua usque tempora succedentes plane intelligit.

Euseb. l. 4. eccles. hist. c. 22.

Lib. 3. c. 3. lib. 4. c. 43. & 63.

Nona lib. 4.

7. q. 1. Scire debes.

Li. 28. cont. Faustum c. 2. & l. 33. cap. 6.

CAPUT V.

Adversus hanc postremam conclusionem objectiones quædam.

Atque in harum conclusionum & explicationem & confirmationem abunde hæc dicta sufficerent, nisi huic postremæ illud a quibusdam Theologis objiceretur, quod tempore dominicæ passionis Apostoli omnes Christi fidem amiserunt, quo fieri, ut & episcopi omnes Apostolis succedentes possint Christi fidem amittere. Nam quod eo tempore in sola Beata Virgine fides permanserit, candela, inquiunt, illa significat, quæ in officiis eorum dierum sola non extinguitur, unde discipuli lumen, quod amiserant, receperunt. Quoniam autem ratio hæc infirma illis etiam videbatur, eandem omnino rem & sanctorum veterum, & scripturæ sacræ testimoniis confirmant.

Primum ergo argumentum ex illo trahitur, quod per Matthæum Dominus dicit, Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte, scriptum est enim, Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis, id est, ab unitate fidei solventur. Sic enim glossa interlinearis exponit. *Cap. 61.*

Secundum ex eo, quod apud Lucam legitur, verba mulierum nunciantium Christi resurrectionem visa Apostolis esse quasi deliramenta. *Cap. 24.*

Tertium ex eo, quod Marcus tradit, Christum exprobrasse omnibus Apostolis incredulitatem, & duritiam cordis. *Cap. 16.*

Quartum ex August. in illud Psalmi, Defecerunt oculi mei: Omnes, inquit, discipuli desperaverunt, quod ipse esset Christus. A latrone Apostoli victi sunt, qui tunc credidit, quando ipsi defecerunt. Refert etiam Cardinalis Turrecremata in hoc idem Ambrosium, Hieronymum, Gregorium, Isidorum. *Psal. 68.* *Lib. 3. summæ c. 61.*

Verum difficile est, de eorum facili- Respon. ad Argu.

litate, perinde ut causa postulat, dicere: qui hujusmodi argumentis permoti, Apostolos in universum omnes fidem perdidisse ajunt. Id quod non cum ratione solum, sed etiam cum sacris literis pugnat. Nam, ut de Petro taceamus, cujus fidem non defeciſſe, posterius demonstraturi sumus, adhuc opinio illa de cæteris Apostolis non modo non certa, sed ne probabilis quidem est. Discipuli, inquit, abierunt in Galilæam in montem, ubi constituerat illis Jesus: & videntes eum adoraverunt, quidam autem dubitaverunt. Quidam, ait, non omnes. Video autem hanc dubitationem a nonnullis non ad Apostolos, sed ad alios nescio quos discipulos referri: sed mihi semper Theophylacti magis ac Remigii sententia placuit, qui illam docent ad tempus, quo Christus ante discipulis apparuerat, referendam. Id quod Marcus, ut opinor, intellexit, cum ait, Increpavit incredulitatem & duritiam cordis, quia iis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderant. Sive enim apparitio hæc, quam Marcus scribit, in die Ascensionis fuerit, ut multis placet, sive antea, quemadmodum nonnullis etiam videtur, dubitandum non est, quin eas increpationes hic Marcus recapitulando perstrinxerit, quas sparsim alii Euangelistæ conscripserunt. Quia iis, inquit, qui viderant eum resurrexisse, non crediderant. Constat autem ex aliis Euangelistis, incredulitatem & duritiam cordis ex ea scilicet causa, quia his, qui viderant Christum surrexisse, non est creditum, non ad omnes Apostolos pertinere. Petrus namque & Joannes audito nuntio cucurrerunt ad monumentum: ac Jacobus juxta Hebræorum euangelium ab hora, qua biberat Domini calicem, juravit se non comesturum panem, donec Christum videret resurgentem, ut auctor est Hieronymus in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum. Non igitur omnes Apostoli fidei jacturam feciſſe credendi sunt: nisi, quod absurdum est, omnes infideles fuisse credideris. Non enim fides semel a Christiano susceptа, nisi per infidelitatem tollitur. Illud absurdius, hæreseos notam Apostolis universis inurere. Quod qui faciunt, idque sine idoneis & urgentibus causis, hi non solum illis, sed Christo etiam & Ecclesiæ injurii sunt. Jam argumenta illa infirma esse quis non videt, quæ auctores illius opinionis subjecerunt? quæ quidem partim a nobis ante confutata sunt, partim uno nunc verbo confutabuntur. Si enim quicquam probant, id solum probant, Apostolos in fidei confessione defeciſſe, aut etiam in fide viva, quæ per dilectionem operatur. Huc vero referri potest consuetudo illa ecclesiastica extinguendi omnes cereos præter unum. Quanquam Rupertus libro de divinis officiis 5. asserit, extinctos cereos priores significare Prophetas a Judæis interemptos: ac cereum illum, qui ad breve tempus absconditur, significare Christum. Sane vero etiamsi Apostoli tunc temporis fide caruissent, nihil tamen contra conclusionem haberetur. Nam, ut Augustin. admonuit, tunc Apostoli defecerunt, cum nondum erant duces Ecclesiæ; nec illud impletum fuerat, Ego confirmavi columnas ejus. Unus ergo tunc erat pastor Jesus Christus. At Petrus ac reliqui Apostoli postea quam a Christo pastores constituti sunt, sine controversia fidem semper Catholicam tenuere. Cæterum quod hæretici calumniantur, pastores Ecclesiæ homines esse, fallereque proinde, ac falli posse; argumentuum exiguum sane atque mendicum est. Aliud quippe fuerit de humanæ naturæ imbecillitate disputare, aliud de divina gratia & providentia, qua homines in veritate fidei continentur. Tota namque simul fidelium concio homines sunt: Prophetæ item, Apostoli, & Euangelistæ homines erant, sed quoniam spiritum veritatis accepere, in falsam fidei doctrinam venire non poterant. Sic ergo & Ecclesiæ doctores universi homines quidem sunt, sed quoniam divino spiritu gubernantur, & aguntur in vera dogmata, nequeunt in falsa declinare.

Illud autem quam ineptum, quam frivolum, quam ridiculum? quod quidam interpretantur, ideo nos in Ecclesiam non credere, quia homines sunt: omnis vero homo mendax. Non est hæc illa profecto causa, quæ gravissimos viros adduxerit, ut in Ecclesiam credendum esse negarent. Sed antiquior & pulchrior, & ab auctoribus ipsis profecta alia causa est. Augustinus quippe, Credimus, ait, Petro, credimus Paulo, in Paulum aut Petrum non credimus: credere enim in eum,

Lib. 6. c. præfatione.

Matt. ult.

In Psal. 114.

In Psal. 77. & tract. 29. in Joan. de pœn. dist. 2. §. ex præmissis.

Apo. omnes fuisse infideles Turrecre. concedit lib. 3. sum. c. 61.

eum, est credendo amare, credendo in eum ire. Hactenus Augustinus. Et Ruffinus, Non dicitur, inquit, in sanctam Ecclesiam, sed sanctam Ecclesiam credendam esse, non ut Deum, sed ut Ecclesiam Deo congregatam. Hac itaque præpositionis syllaba creator a creaturis secernitur. Hæc ille. Ob id igitur auctores hi non admittunt, ut in Ecclesiam credamus, quia Ecclesia fidei nostræ finis non est.

Existit autem hoc etiam loco quædam quæstio subdifficilis. Cum enim ab *In comm. ad Galat. 1.* Hieronymo dupliciter Ecclesia dicatur, & ea quæ non habet maculam aut rugam, & vere corpus Christi sit, & ea, quæ in Christi nomine, absque plenis virtutibus, imo cum vitiis quibusdam admixtis, congregatur: unde nobis constare poterit, utranam modo nomen Ecclesiæ capiatur, cum dicitur columna & firmamentum veritatis? Hæretici siquidem quicquid in scripturis proditum est, quod ad Ecclesiæ vel auctoritatem spectet, vel veritatem, id totum non in posteriore sensu, sed in priore accipiendum cavillantur. Concedunt itaque spiritum veritatis Ecclesiæ sanctorum: Ecclesiæ, quæ malos habeat permixtos, non concedunt. Nec ea se solum ratione tuentur, quod in voce ambigua liberum est utramlibet significationem eligere: sed argumentis aliis in id etiam incumbunt, ut hoc loco & quæstione Ecclesiæ nomen non aliter usurpandum esse persuadeant. Illud primum est, quod Hieronymus sentit, Ecclesiam in secundo significatu abusive dici: ut fortis, inquit, prudens, castus, justus, & temperans interdum plene pro his, qui perfectæ virtutis sunt, interdum abusive pro his, qui sunt incipientes, accipiuntur. Si ergo prior significatio propria est, posterior impropria: commodius sine dubio Ecclesiæ vocem in illa priore, hoc est, pro justorum concione usurpabimus. Rursum cum Apostolus illa dicit, Ecclesia subjecta est Christo: &, Christus dilexit Ecclesiam, &c. &, Christus caput est Ecclesiæ, ipse salvator corporis ejus; vox illa pro sanctorum congregatione accipitur, ut Hieronymus, Augustinusque interpretati sunt. quid igitur causæ erit, cur aliter accipiamus, cum Ecclesiam scribit Apostolus columnam esse ac firmamentum veritatis? Præterea encomio illo nobilitavit Paulus non Ecclesiam quamlibet, sed eam, quæ esset domus Dei. At domus Dei soli justi esse creduntur, ut etiam Augustinus ait: non ergo columna veritatis est, nisi Ecclesia sanctorum. Præterea Augustinus diserte docet, domum Ecclesiamque Dei, quæ in bonis solum fidelibus est, & sanctis Dei servis, eam esse, quæ ædificata est supra petram, quæ etiam claves accepit, ac potestatem solvendi & ligandi. Eadem ergo domus Dei est, quæ est columna & firmamentum veritatis. Quamobrem, si pastores, qui Ecclesiæ sibi nomen vendicant, mali sunt, non ad eos hæc & alia similia pertinent. Quod & Augustinus idem multis aliis locis confirmat. Quæ si vera sunt, non solum conclusio illa postrema, quæ nunc expenditur, sed reliquæ omnes funditus evertuntur, & quicquid omnino hoc nobis loco constitutum est. At vero, quanquam in eam sententiam hæc & alia plura ab hæreticis disputantur, not tamen Ecclesiam sequi oportet, & ab omni, quod abhorret ab ipsius approbatione, fugere. Primum autem hoc intelligendum puto, quæ nunc ab illis defensionis ratio viaque tentatur, eam non modo nostras rationes evertere, sed ad id etiam deducere, quod fidei catholicæ rerumque omnium publicarum naturæ dissonum atque inimicum sit. Si enim spiritus veritatis solum bonis a Christo est in Euangelio promissus: cæteræ quoque promissiones ad Ecclesiam, quæ ex solis justis constituitur, pertinebunt. Quocirca (dicendum est enim sæpius) nec legum ferendarum auctoritas, nec clavium potestas, nec peccatorum remissio, nec doctrinæ vis, nec sacerdotii religio, nec ulla omnino publica Euangelii facultas, nisi in Ecclesia omni ex parte bona invenietur. Cum vero in Ecclesia catholica, quæ inde ab Apostolis fuit, semper fuerint mali bonique permixti: in ea nimirum nulla fuisset firma fides, nulla certa veritas, nulla expressa potestas, nulla solida auctoritas. Ita omnia, quæ vel pontificum, vel conciliorum, vel totius etiam Ecclesiæ consensione decreta ac definita sunt, nullas omnino haberent vires. Sive enim excipias, eos non esse justos, sive, ut justi sint, esse tamen nobis incognitos: utralibet via & modo illorum dogmata, scita, leges eludes, eritque, quemadmodum supra diximus, res Christi publica

Lib. 7. cont. Donat. c. 51. 24. q. 1. omnibus. Ibidem.

Li. cont. Donat. c. 18. & l. 5. c. 20. & 21. & l. 6. c. 3. 1. q. 1. remissionem. de con. d. 4. Quomodo exaudit.

omnium,

omnium, quæ fingi poſſunt, ſtultiſſime, atque abſurdiſſime conſtituta.

Itaque ſit verum illud, quod initio dixi, ſpiritum veritatis, fidei catholicæ fulcimentum, cæteraque Spiritus ſancti charismata ei Eccleſiæ eſſe & promiſſa, & data, quam Apoſtoli ſua doctrina, miraculiſque fundarunt, ad quam iidem ſuas conſcripſere epiſtolas, quam in terris ſemper habuit Chriſtus, quam ſacræ literæ apte, prudenterque deſcribunt ex bonis ac malis piſcibus, ex frumento & zizaniis, ex tritico & palea, ex fatuis ſapientibuſque virginibus, e ſervis probis improbiſque conſtantem. Hæretici ergo Eccleſiæ nomen ſibi habeant invidioſum & obſcurum, eamque Eccleſiam interpretentur, quam adhuc nemo eſt mortalium intuitus; nos autem Eccleſiam ex conſuetudine tum divini ſermonis, tum etiam vitæ noſtræ interpretemur. Nec metiamur eam, ut ſuperbi, & arrogantes, verborum magnificentia; ſed Eccleſiam eam, quæ habetur, exiſtimemus, illam autem omittamus, quæ omnino nuſquam reperitur. Homines enim ſumus, remque proinde publicam, quæ eſt in hominum uſu vitaque communi, non eam, quæ fingitur, ſperare debemus. Quæ omnia ſic a me dicta exiſtimari velim, non ut nulla in terris ſit coram Deo bonorum multitudo, atque collectio, quæ & Eccleſia, & ſponſa, & amica Dei in ſacris litteris nuncupetur: ſed ut eos nos a malis in domo & Eccleſia Dei minime ſeparemus, ubi vaſa aurea & argentea ſunt, lignea quoque & fictilia; non in honorem omnia, ſed quædam vel in contumeliam. Verum hæc explanata ſunt ante ſatis, ut arbitror, diligenter. Jam argumentis illis reſpondeamus, quæ modo ſuggeſſimus: nam iis, quæ a principio libri hujus ſunt poſita, capite ſequenti, eodemque poſtremo reſpondebimus.

In voce, inquiunt, ambigua licet e multis unumquodlibet ſignificatum accipere. Minime, inquam, gentium; ſed antecedentia primum, & conſequentia ſpectanda ſunt; deinde conſiderandum, quæ natura rerum ſit, quid cohæreat, quid repugnet, multaque omnino alia, quæ nos in tertiodecimo libro accuratius, & exquiſitius perſequemur. Quod ſi, ubi dona Eccleſiæ Chriſtus pollicetur continendis in officio ac veritate fidelibus neceſſaria, ea nos ad latentia ſolum & inviſa membra referimus: inania profecto eſſent dona illa, parumque ad communem utilitatem accommodata. Quin, ut ſupra oſtenſum eſt, noxia eſſent, ac pernicioſa valde, quippe quæ perditiſſimis quibuſque civibus & diſſidiorum præberent perpetuas cauſas, & in omnibus omnino flagitiis impunitatem ac licentiam ſempiternam. Jam vero ſi ratione duce, ac magiſtra eum injurium principi bono & ſapienti cenſemus, qui illius privilegia ſic interpretatur, ut non ſolum fruſtra, ſed in perniciem conceſſa eſſe videantur; quanto magis ille erit Chriſti iniquus, pravus, & malitioſus interpres, qui gratias & favores, quos reipublicæ ſuæ promiſit Chriſtus, in eum ſenſum acceperit, qui non modo vanitatem præ ſe ferat, ſed afferat vel exitium? De Eccleſia igitur, quæ bonos ſimul, maloſque complectitur, locus ille Pauli, cæterique ſimiles intelligendi ſunt. At talis concio ac cœtus abuſive Eccleſia dicitur. Id primum nego. Nec enim de forti, prudenti, juſto, ac temperanti eadem eſt cauſa. Fateor ſiquidem cum Hieronymo, ejuſmodi virtutum vocabula ad incipientes atque imperfectos non poſſe niſi per abuſum traduci; quoniam vera virtutis definitio non illas inchoantes, &, ut ita dicam, informatas diſpoſitiones, ſed habitus plane abſolutos atque perfectos exprimit, quemadmodum Ariſtoteles, D. Thomas, ac reliqui viri Philoſophi tradiderunt. At Eccleſiæ vox nihil tale indicat, quale iſti fingunt, unde malos ab eo cœtu excludamus, qui Eccleſiæ ſibi nomen proprie vindicat. Quamobrem nulla eſt improprietas, nullus abuſus, ſi Eccleſia etiam ea nuncupetur, quæ in uno baptiſmo, una fide, una religione improbos habeat probis admixtos.

Quanquam aliter deinde reſpondere poſſumus, Hieronymum de Eccleſia Chriſti in eum ſenſum fere loqui, in quo populum Dei, domum Dei, ſervos Chriſti propemodum uſurpamus. Fit enim neſcio quomodo, ut caſus gignendi additus ad bonos potiſſimum vocum illarum intelligentiam deducat. Ita ſi ad Eccleſiam vitio depravatam referantur, abuſus fortaſſe nonnullus eſt; qui mente magis concipi, quam verbis ſignificari poteſt. Nam & populus Dei ille in ſacris literis dicitur frequentiſſime, qui Deo peculiariter dicatus

Duplicitor homo Dei dicitur. S. Tho. 3. p. q. 48. a. 4. ad 1.

catus est, in quo scilicet Dei fides viget, ac cultus; quamvis in eo sint aliqui peccatores. Sed ad Hieronymi testimonium satis.

Ad id vero, quod subjunctum est, capite sequenti respondebimus, ubi explicabitur, quonam sensu ad Ephes. 5. Apostolus Ecclesiam nominarit. Quod autem domus Dei etiam illa sit Domus magna, in qua sunt vasa aurea, & argentea, lignea quoque & fictilia, non est necesse demonstrare. Id tamen, etsi perspicuum est, ad futurum tempus reservamus, cum primi capitis argumenta diluentur. Jam, quod postremo loco ex verbis Augustini objicitur, id caute & legendum, & audiendum est; quemadmodum ante nos viri ecclesiastici admonuerunt. Possunt enim verba illa duplicem sensum ingerere, unum, ut soli justi intelligantur Christi & Ecclesiæ administri esse, soli remittere peccata, soli ecclesiasticam habere & auctoritatem & potestatem. Quem sensum constat non rationi solum, sed Ecclesiæ, fidei, sacrisque etiam literis repugnare. Sed de hac re non est hujus aut loci, aut instituti differere. Alter ergo sine dubio Augustini sensus est, ut soli justi dicantur claves regni cœlorum, potestatem ligandi ac solvendi, spiritum veritatis, & reliquas spirituales gratias accepisse; quod universa dona hæc non propter malos, sed propter bonos & promissa & collata sint. Sic enim quæ œconomis, ac dispensatoribus patersamilias tribuit in familiæ commoditates distribuenda, non œconomis hæc, sed familiæ ipsi tributa esse intelliguntur.

Sic quæ episcopis, & clericis populus dedit in pauperum expendenda usus, ea non episcopis, & clericis, sed pauperibus dicitur contulisse; sic etiam, si princeps homini ignoto quicquam ob amici sui preces meritumque donarit, id jure ac vere dicet se non homini ignoto, sed amico donasse. Ad quam omnino legem illa quoque explicanda sunt, quæ ex Augustino contra Petri, & successorum ejus auctoritatem afferuntur. Claves non unus homo Petrus, sed unitas accepit Ecclesiæ. Item, potestatem ligandi, ac solvendi Petrus cum omnibus tanquam personam gerens ipsius unitatis accepit. Item, Ecclesiæ claves datæ sunt, cum Petro datæ sunt: & cum ei dicitur, ad omnes dicitur, Pasce oves meas. Quæ omnia, ut opinor, nihil aliud significant, quam Petrum ac cæteros Ecclesiæ ministros nec sibi, nec ob sua merita, sed Ecclesiæ, obque Ecclesiæ causam claves, reliquaque Euangelii publica munera accepisse. Quanquam priora illa scio aliter ab aliis interpretari. Sunt enim qui ea referant ad usum potestatis, quem mali, quia legitimum habere non possunt, dicuntur non habere. Alii referunt omnino ad gratiam, non illam sacramentalem, quæ etiam per malos ministros dari solet, sed quæ precibus ministri respondet, ut de consec. dist. 4. quo modo Augustinus videtur significare. Alii tandem existimant, Augustinum de publicis raptoribus, usurariis, concubinariis, sacrilegis loqui, a quibus olim, perinde ut si essent ab Ecclesia præcisi, non licebat sacramenta percipere. Ideoque illiusmodi ministri gratiam sacramentorum non dabant. Verum hoc disputare, ut sæpe jam diximus, non est hujus diei ac temporis. Et Valdensium insania jampridem explosa est: nec in eo negotio nos nunc oportet elaborare. Itaque de his dictum est satis. Nunc argumenta, quæ a principio contra Ecclesiæ auctoritatem posita sunt, quam brevissime possumus, refellamus.

In fer. Apo. Petri, & Pauli.

Hom. 10. in Joan.

In lib. de ag. Christi.

cont. Donat. l. 3. c. 22.

CAPUT POSTREMUM.

In quo argumenta primi capitis confutantur.

PRimum vero argumentum promptissimum est refellere: nec uno tantum, sed multis etiam modis; tum, quod nec Moyses, nec Josue, in quorum gubernatione tempus illud erat positum, in populi furorem & insaniam inciderunt; tum, quod ne certum est quidem, eos, qui in castris remanserint, in flagitium omnes consensisse: quin vero simillimum est, nonnullos etiam repugnasse. Nam ubi primum Moyses illam vocem edidit, Si quis est Domini, jungatur mihi; congregati sunt ad eum omnes filii Levi, consecraruntque manus suas Domino, unusquisque in filio & in fratre suo. Ex quo intelligitur, qui ad unam Moysi vocem se illi conjunxerint, qui a Domino steterint, quos Dominus justitiæ suæ administros in ultione fecerit, hos in eo scelere cæterorum socios & consortes non fuisse. Quid quod Aaron non-

Respon. ad 1.

Levit. 8.

nondum sacerdotio fuerat initiatus, nec adhuc ei fuerat superhumerale impositum, rationalique adstrictum & aptatum, in quo erat doctrina & veritas. Nihil ergo mirum, si Aaron, filiique ejus, nec pastores populi constituti, nec sacerdotes consecrati, in fide ac religione errarunt. Quanquam Aaron, quod & Petro & Marcellino postea accidit, metu peccavit, non infidelitate. Nihil ergo contra nos affertur, qui asserimus, sacerdotes pastores jam Ecclesiæ a Christo institutos errare omnes in fide ac religione non posse. De argumento itaque primo tantum.

Respon. ad 2. Secundum autem videtur esse gravius, quo non Calvinus modo, sed Donatistæ etiam adversum catholicos usi sunt, quemadmodum in libro de unit. Ecclesiæ cap. 12. Augustinus tradit. Sed non est necesse nova nunc responsa meditari, quando huic argumento egregie ab Augustino responsum est. Plerumque, ait, sermo divinus impias turbas Ecclesiæ sic redarguit, tanquam omnes tales sint, & nullus bonus omnino remanserit. Inde quippe admonemur, in suo quodam numero eos dici omnes, id est, omnes filios gehennæ. Isti ergo vel imperite, vel fallaciter agentes, colligunt de scripturis talia, quæ vel in malos bonis usque in finem permixtos, vel de vastatione prioris populi Judæorum dicta reperiuntur; & volunt ea detorquere in Ecclesiam Dei, ut tanquam defeciſſe ac periisse de toto orbe videatur. Hactenus Augustinus. Hujusmodi ergo Prophetarum oracula hunc in primis sensum habent, ut, quoniam in comparatione malorum adeo pauci boni sunt, ut nulli esse videantur, scriptura totum una comprehensione populum reprehendat, quamvis in eo nonnulli sint boni. Deinde prædictiones propemodum illæ erant, non reprehensiones. Describitur enim populus ille non qualis tunc erat, sed qualis post Messiæ adventum futurus erat. Utrique sensus, ne hæretici nostrum esse causentur, exemplis Scripturæ manifestis comprobandus est. Ezechiel eodem, quo & Hieremias, tempore vaticinatus est. Quid dicat ei Dominus, audiamus. Domus Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me. Omnis quippe domus Israel attrita fronte est, & duro corde. An putas in tota hac depravata domo partem aliquam superesse, cui generalis illa sententia non conveniat? Audi quid etiam dicat Dominus. Signa Thau super frontes virorum gementium & dolentium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio ejus. Non ergo omnes in populi flagitium consenserant, non omnes attrita fronte & duro erant corde. Esto aliud exemplum. Salvum, inquit, me fac, quoniam defecit sanctus. Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum. En unus totius generis humani culpas voce magna & queribunda deplorat, perinde ac si relictus sit solus. Sed quid dicit illi divinum responsum? Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam. Intelligens ergo jam suæ querimoniæ se plures habere consortes, Tu Domine, inquit, servabis nos a generatione hac in æternum. In libro autem contra Donatistas post collationem cap. vigesimo idem quoque Augustinus, Ne forte, ait, arbitrentur Prophetarum tantummodo moris fuisse, & non ad novum Testamentum, sed ad veteris consummationem pertinere, sic arguere reprehensibiles, quasi omnes in eo populo arguantur, & sic alloqui laudabiles, quasi omnes ibi laudentur; ecce sic ad Corinth. Apostolus loquitur, Paulus Ecclesiæ, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis, cum omnibus, qui invocant nomen Domini, gratia vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo: Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo, quia in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia, &c. Quis hæc audiens credat in Ecclesia Corinthiorum esse aliquos reprobos, quandoquidem verba ista sic sonant, velut ad omnes directa sit ista laudatio? Et tamen paulo post dicit, Obsecro autem, fratres, ut non sint in vobis schismata, &c. Et in hoc horrendo vitio tanquam omnes increpans dicit, Divisus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis, &c. Hactenus ille. Poterat & ea commemorare, quæ in eadem epistola subiecta sunt, Tanquam parvulis in Christo lac potum vobis dedi, non escam: nondum enim poteratis: sed nec nunc quidem potestis, adhuc enim carnales estis. Cum enim sit inter vos zelus & contentio, &c. Item, Et vos inflati estis,

Ezech. 9.

Psal. 11.

Rom. 11. 3. Reg. 18.

1. Cor. 3.

1. Cor. 5.

estis, & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit. Item ex epistola ad Galatas; O insensati Galatæ, & quis vos fascinavit non obedire veritati, &c. Et postea tamen ait, Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujuscemodi instruite spiritu lenitatis, &c. Item ad Philippenses, Omnes quæ sua sunt quærunt, & non quæ sunt Jesu Christi, &c. Quas res in ea disputatione, & multas alias similes a summo Theologo præteritas arbitror, quod essent faciles; sunt certe ad præsens institutum utiles, easque fere in epistola ad Vincentium attigit. Jam quod pleraque ejusmodi prophetarum testimonia ad populi Judaici statum & mores post Messiam referenda sint, & sequenti libro ex multis exemplis cognoscetur, & nunc satis in uno exemplo demonstrabitur. Aggæus Zorobabelem, ac Jesum sacerdotem magnum, totumque omnino populum, ut domum Dei ædificarent, his verbis admonuit, Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dominus, & confortare Jesu sacerdos magne, & confortare omnis populus terræ, & facite; quoniam ego vobiscum sum, & Spiritus meus erit in medio vestrum, nolite timere. At eodem postea capite subjunxit Aggæus, Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, nunquid contaminabitur? Et responderunt Sacerdotes, contaminabitur. Et respondit Aggæus, Sic populus iste ante faciem meam, dicit Dominus, & sic omne opus manuum eorum: & omnia, quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt. Quem omnino locum convenientius de populi statu post Testamenti veteris consummationem intelligimus, tametsi Augustinus ad formam quoque superiorum hoc exemplum interpretatus est. Sed, ut dixi, & ad populi conditionem post Messiæ adventum aptius hoc congruentiusque refertur, & plura alia præsertim apud Esaiam huic proposito inservire, lib. proximo ostensuri sumus. Itaque de Esaiæ, Hieremiæque testimoniis dictum est satis.

Gal. 3.

l. con. Donat. post collat. c. 20.

Illud vero, quod tertio loco subjicitur, Ecclesiam occultam esse posse, Donatistæ etiam olim posuere. Quibus tamen Augustinus occurrit in hæc verba: Non est Ecclesia nobis operta, quia non est sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt. Et de illa dictum est; Non potest civitas abscondi super montem posita. Donatistis operta est, &c. Tantum August.

Respon. ad 3.

De unitate Eccl. c. 14.

Primum autem illud falsum est, veterem populum aliquando nullam Ecclesiæ speciem habuisse. Nam cum se solum relictum quereretur Helias, septem millia virorum Scriptura commemorat genua sua non curvasse ante Baal; quibus sane illud perspectum & exploratum erat, non fidem & unitatem, sed regnum esse divisum; extareque proinde in Hierusalem templum Dei, summum sacerdotem, veram de lege ac religione doctrinam. Ejusmodi Tobias erat, qui, cum tribules reliqui irent ad vitulos aureos, quos fecerat Hieroboam, ipse pergebat ad templum Domini, & ibi adorabat Domianum Deum Israel, decimas fideliter offerens, & cætera his similia secundum legem Dei puerulus etiam observans.

Tob. 11.

Deinde non sequitur, si populus ille ita vacillavit, ut pene cecidisse videatur, si ita dispersus est, ut propemodum formam & speciem amiserit, Christi quoque Ecclesiam usque adeo obscurari posse, ut nulla ejus species effulgeat. Plebs enim illa vetus, ut quæ casura esset, ruinam sæpe minabatur. Et quoniam futurum erat, ut illi reipublicæ tanquam sempiterna nox esset offusa; nihil mirum, si sensim obscurata est, & evanuit. Quid autem, si quandoque etiam vix apparuit, cui tam parva lux tenuisque noctis splendor affulsit? nempe lucerna lucens in caliginoso loco. Sed hæc explicabuntur in sequenti libro diligentius.

2. Pet. 1.

Nam Hilarii auctoritatem, qua nos Calvinus urgendos existimat, Vincentius Augustino quondam oppositi; sed hic loca omnia, quæ ille ex Hilario collegerat, tanquam meras calumnias contudit, & obtrivit fere in hæc verba: Ecclesia aliquando obscuratur quidem multitudine scandalorum, sed etiam tunc in suis firmissimis eminet. Aliquando tentationum fluctibus operitur atque turbatur; & tale tunc erat tempus, de quo scripsit Hilarius, unde putasti insidiandum contra testimonia tot divina, &c. Potes hoc modo dicere, nec Ecclesias Galatiæ tunc fuisse, quando dicebat Apostolus, O stulti Galatæ, quis vos fascinavit? Sic enim calumniaris docto viro, qui tardicordes & timidos graviter increpabat. Quis enim nescit, illo tempore obscu-

Respon. ad 4.

In epist. ad Vincent. num. 48.

ris

ris verbis multos parvi ſenſus fuiſſe deluſos, ut putarent hoc credi ab Arianis, quod etiam ipſi credebant; alios autem timore ceſſiſſe, & ſimulate conſenſiſſe? Quanquam & illi, qui tunc firmiſſimi fuerunt, & verba hæreticorum inſidioſa intelligere potuerunt, pauci quidem erant in comparatione cæterorum, ſed tamen etiam ipſi quidam pro fide fortiter exinbant, quidam toto orbe lætitabant. Hilarius ergo decem provinciarum Aſianarum aut zizania, non triticum arguebat, aut ipſum etiam triticum, quod defectu quodam periclitabatur, quanto vehementius, tanto utilius arguendum putabat. Habent enim etiam Scripturæ canonicæ hunc arguendi morem, ut tanquam omnibus dicatur, & ad quoſdam verbum perveniat. Hactenus Auguſtinus.

Adverſ. Lucifer. Ac Hieronymus, Ingemuit totus orbis, inquit, & Arianum ſe eſſe miratus eſt. Periclitabatur navicula Apoſtolorum, urgebant venti, fluctibus latera tundebantur, nihil jam ſupererat ſpei, Dominus excitatur, imperat tempeſtati, beſtia moritur, tranquillitas redit. Manifeſtius dicam; omnes Epiſcopi, qui de propriis ſedibus fuerant exterminati, ad Eccleſias redeunt. Tunc triumphatorem ſuum Athanaſium Ægyptus excepit, tunc Hilarium de prælio revertentem Galliarum Eccleſia complexa eſt, tunc ad reditum Euſebii lugubres veſtes Italia mutavit. Hæc Hieronymus, multaque alia, quæ brevitatis ſtudio prætereo. Sed hæc ſatis ſunt, ut omnes intelligant, navem Eccleſiæ in alto hæreſium, ſeditionum, diſcordiarumque procellis fluitantem, fuiſſe jactatam quidem, ac pene opertam fluctibus; ſed non fuiſſe tamen in tanta etiam tempeſtate demerſam. Quin in ſuis licet paucis fortiſſimis eminuit, qui quo magis in remigando laborarunt, eo aſpectabiliores clarioreſque fuerunt. Nec hoc loco opus eſt Eccleſiæ Romanæ fidem lucemque proferre, quæ nunquam omnino ipſa latuit, ſed toti ſemper orbi manifeſta fuit, quemadmodum ſexto poſtea libro accuratius oſtendetur.

Reſpon. ad 5. Nec vero ſub diverſis pontificibus fides Eccleſiæ aut ſolvitur, aut occultatur; quin eo etiam tempore Eccleſia catholica fidei ſuæ manifeſtum argumentum edit. Judicia tunc paſtorum periclitantur, quæ ſine certo Eccleſiæ capite infirma atque incerta erunt. De qua re alio libro diſſeremus.

Jam in ſexto argumento Calvinus *Reſpon.* & multum operæ ac verborum ſumit, *ad 6.* & vano ſe labore frangit. Poterat brevius ac facilius dicere, quoniam ſynagoga extincta omnino & deleta eſt, Eccleſiam quoque Chriſti ſunditus eſſe delendam. At diſceſſio, quam prædixit Apoſtolus, venire non poteſt, dum vera Eccleſiæ facies extiterit. Id Calvinus dicit, non probat. Itaque falſum eſt. Quin poſteaquam Germania non ſolum a Romano Pontifice, ſed a Romano eodemque ſuo Imperatore majore ex parte defecit, illa fortaſſis Pauli prædictio impleta eſt, inſtantque proinde Antichriſti infeliciſſima tempora. At filius hominis veniens fidem non inveniet in terra. Sed huic argumento reſpondet Hieronymus, illam hic fidem nominari, de qua Dominus ajebat, Fides tua te ſalvam fecit; & alibi de Centurione, Non inveni tantam fidem in Iſrael; & rurſum ad Apoſtolos, Quid timidi eſtis modicæ fidei? nec non & in alio loco, Si habueritis fidem, ſicut granum ſinapis, &c. Nec enim Centurio, aut illa muliercula in Trinitatis ſacramenta crediderant; ſed ſimplicitas mentis, & devota Deo ſuo anima commendata eſt. Hæc eſt fides, quam raro inventam Deus pronunciavit; hæc eſt fides, quæ etiam apud eos, qui bene credunt, difficile perfecta invenitur. *In Dialog. adverſ. Luciferr.* *De unitate Eccl. c. 13.* Eodem quoque modo Auguſtinus reſpondet, Dominum de perfecta fide loqui, quæ ita difficilis eſt in hominibus, ut in ipſis admirabilibus ſanctis inveniatur aliquid, ubi trepidaverint. Addit rurſum, propter iniquorum abundantiam & paucitatem bonorum, quæ illa potiſſimum ætate erit, Dominum ita loquutum. Propterea enim non dixit, Filius hominis veniens non inveniet fidem in terra: ſed quaſi dubitans, Putaſne, ait, inveniet fidem? non quod ille cuncta ſciens de aliqua re dubitaret, ſed ut ſua dubitatione figuraret noſtram: quia propter multa ſcandala circa finem ſeculi pullulantia hoc erat infirmitas humana dictura. Illorum autem error eripiendus eſt, qui vaniſſimis argumentis adducti ſunt ut putarent fidem in ſolo uno manere poſſe. Cum enim Eccleſia nomen collectivum ſit, ſi unus tantum crederet, non crederet Eccleſia. Adde quod Dominus *Matth. ult.* per Matthæum dicit, Ecce ego vobiſcum

Joan. 14. & 16. sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Vobiscum, ait. Et per Joannem, cum pollicetur spiritum veritatis fidelibus sempiternum, pluribus illum pollicetur, non tantum uni. 1. Cor. 12. Adde etiam, quod corpus non est unum membrum, sed multa, ut Apostolus ad Ephes. 4. Corinthios docet. Sed corpus Christi, quod est Ecclesia, ut idem ad Ephesios ostendit, usque in finem permanebit. Non ergo unquam multi fideles in Ecclesia deerunt.

Præterea triticum simul cum zizaniis in agro, bonique pisces cum malis in reti usque ad consummationem Matth. 7. sæculi durabunt. Non ergo solum in uno manebit fides. Sed deficiet hostia & sacrificium. Equidem hanc Danielis vaticinationem non ad finem sæculi, sed ad Synagogæ consummationem existimo referendam. Quod si quis ad tempus Antichristi referre velit, cum hoc ego non magnopere contenderim, modo sic interpretetur, ut propter crudelissimi tyranni sævitiam sacerdotes a publico & solemni sacrificio desistant. Quod vero ex Apocalypsi Joannis objicitur, quoniam valde obscurum est, nihil contra nos habet ad faciendam fidem virium: tametsi hoc oraculum in Luthero fateor esse completum, cui data est clavis putei abyssi, ut errores penitus demersos atque defossos eruendo tanta caligine orbem obduceret, ut vel lucem ipsam tenebris circumfudisse videretur. Sed affulget adhuc Ecclesiæ lumen his, qui oculos habent ad videndum. Nam Lutherani cæci sunt, & duces cæcorum. Si autem omnis gloria filiæ regis ab intus, nihilque in ea externi splendoris est; qui fieri potest, ut illa cohæreant, Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate? item, Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona? &, Non potest civitas abscondi super montem posita: neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant? cæteraque similia, quæ sunt, ne longum faciam, prætereunda. Planum est igitur, in sponsa Christi, in qua nihil fictum, nihil fucatum, nihil simulatum est, sed omnia vera, sincera, solida, omnem etiam externam gloriam ab interiore virtute & splendore procedere. Ac de sexto argumento nimis multa diximus.

Reliquis vero argumentis diluendis illud admonere operæ pretium est, per figuratam dictionem multa, quæ parti conveniunt, in totum solere transferri. Id nobis in usu est, cum persæpe alias, tum magis cum de civitate, populo, regno, omnique omnino cœtu loquimur, de quibus ea in universum dicimus, in quæ non omnes reipublicæ partes, sed interdum paucæ etiam concurrunt. Populum enim robustum, gentem bellicosam appellamus, non quod omnes in ea republica aut robusti aut bellicosi sint, sed quod viri ex ea ad rem bellicam selecti ejusmodi soleant esse. Nec enim aliter de humana republica, ac de humano corpore loquimur. Dicitur autem homo agere vel pati, quæ manus pesque vel agit vel etiam patitur. Dicitur mundus immundusve, si facies aut munda aut immunda sit: eodemque omnino modo similiter in reliquis. Inde adeo venit, ut vocabula, quæ quibusdam Ecclesiæ partibus convenire videmus, Ecclesiæ ipsi attribuantur. Ad hanc enim legem Ecclesia dicitur amica, pulchra, immaculata, sancta, videlicet ratione bonorum: hortus conclusus, fons signatus, ratione electorum. Qui cum prima atque optima pars sint Ecclesiæ Christianæ, imo vero regni cœlorum cum sint principes, quamvis in terrena republica despicatissimi ac contemptissimi, vere ac jure ea, quæ in eos conveniunt, in totam Ecclesiam transferuntur; quoniam, ut ex Aristotele etiam ante docuimus, id civitas aut esse aut facere dicitur, quod in ea primarii aut optimates aut esse dicuntur, aut facere. Neque hoc loco, ubi a Lutheranis vel maxime petimur, Lutheri testimonium negligendum est, quo intelligant hi rem esse tam apertam atque dilucidam, ut eam ne Lutherus ipse quidem negare potuerit. Is igitur cum in concione quadam ad populum explicaret, quemadmodum Ecclesia sancta diceretur, per synecdochen docet Matthæum scripsisse, latrones blasphemasse, cum unum eorum id fecisse Lucas scribat. Sic unus & idem populus, ut ait, arguitur in Prophetis, cum multi sint inter eos boni: rursus laudatur, cum multi sint inter eos mali. Et pulcherrimæ charitatis ea est figura, quæ communia faciat omnia bona, communia

item

item omnia mala; ut alter alterius onera portet, & sic impleat legem Christi. Sic civitas, vel regio, vel domus fecisse, aut passa esse dicitur, quod aliquot in ea fecerunt, aut passi sunt. Hactenus Lutherus. Hic ego hæreticos universos appello, ut jam vel ipsi sint judices, num prudenter nobis opponant Ecclesiam hortum conclusum esse, fontem signatum, puteum aquæ vivæ, paradisum cum pomorum fructibus, sanctam, pulchram, perfectam, sine macula, & ruga gloriosam, ut in ea nullum præscitum, nullum infirmum, nullum improbum esse conficiant. Sed respondeamus ad singula.

Respon. ad 7. In septimo argumento Canticorum de Ecclesia encomium ponitur, cui abunde, ut reor, satisfecimus. Additur deinceps, in arca solos eos fuisse, qui salvi facti sunt: arcam autem Ecclesiæ imaginem extitisse. At ne quis in hunc errorem incideret, ut putaret omnes, qui per baptismum in Ecclesiam transeunt, esse salvos, idcirco Petrus caute, & sapienter adjecit, Quod & vos nunc similis formæ salvos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio, &c. Alioqui etiam, quod Hieronymus adversum Luciferianos ait, ut in arca omnium animalium genera, ita & in Ecclesia universarum gentium, & morum homines sunt: ut ibi pardus & hœdi, lupus & agni; ita & hic justi & peccatores, idest, vasa aurea & argentea cum ligneis & fictilibus commorantur. Arca igitur in eo potissimum Ecclesiæ typus est, quod extra eam nullus servatus est, non in eo, quod omnes intra illam facti sunt salvi. Sed arcæ Sacramenta ex Hieronymo in dialogo illo petantur. Nos pergamus ad reliqua.

Christus, ajunt, non est alterius Ecclesiæ caput, nisi ejus cujus salvator est. Hoc primum non est adeo expeditum. Est enim caput Angelorum Christus, nec constat tamen, an eorum sit proprie servator. Certe ego non puto, quamvis contra sit a nonnullis disputatum. De qua re non est hic locus differendi. Deinde ea connexio infirma est, Christus est Ecclesiæ salvator, ergo omnes, qui sunt in
1. *Tim.* 4. Ecclesia, servat. Est enim salvator omnium hominum, maxime fidelium; nec omnes tamen reipsa salvos facit. Atque ut Christus corpus suum, quod est Ecclesia, servet; servet, inquam, rei efficientia & exitu: adhuc non sequitur, eum omnes qui sunt in Ecclesia servare. Tum quoniam jam satis ostensum & patefactum est, quædam de Ecclesia vere dici, quæ ei non omnium, sed quarundam partium ratione conveniunt; tum quoniam totius partiumque vocabula latius fusa sunt, quam voces corporis, atque membrorum, quemadmodum paulo post explanaturi sumus. Ita non fit, ut si corpus Christi, omniaque ejus membra servantur, partes Ecclesiæ serventur omnes. Nec vero Paulus ait, Christum exhibere sibi gloriosam Ecclesiam; solum astruit seipsum tradidisse, ut eam exhiberet gloriosam. Quemadmodum autem mortuus ille est, ut omnes viveremus, nec vivunt omnes tamen; sic se tradidit pro Ecclesia, ut eam mundaret & glorificaret, nec tamen omnes, qui in Ecclesia sunt, mundantur & glorificantur. Tametsi vere Ecclesiam suam sibi exhibet gloriosam; sed nec in omnibus partibus, nec in hoc fortasse tempore.

Porro id, quod sequitur, facillimum est. Nam quanquam filii Dei aliquando secundum prædestinationem nominentur; at propria, eademque frequens denominatio a præsenti justitia fit, ut capite tertio explanatum est. Videmus autem vere filios exhæredari, ac juste aliquando quidem. Non itaque colligitur, Filius est, igitur percipiet hæreditatem; nisi illud simul ponas: Et jus quod accepit, non amisit. Quoniam autem filius Dei non semper probus intelligitur, sed is quoque interdum, qui paterna bona prodegerit; etiam hoc distinguendum puto, Ecclesiam e Dei solum filiis constare. Nam si filios voces, qui per baptismum sunt Christo & Ecclesiæ geniti; id nos asserimus. Sed in his sunt improbi quidam & stulti filii, quos patris, matrisque cura parturire iterum gestit, donec formetur in eis Christus. Sin filios Dei juxta frequentiorem Scripturæ usum eos tantum appelles, qui probi & sapientes sunt; certe Ecclesia non ex his modo constituitur, sed ex illis etiam, qui paternæ & probitatis & sapientiæ effigiem eluerunt. Nam & in hos nomen filii quandoque diffunditur. Nonne, inquit, ipse est *Joan.* 11. *Deut.* 32. pater tuus? At generatio perversa erat,

& infideles filii. Item, Filios enutrivi, & exaltavi, ipſi autem ſprevérunt me. Item, Convertimini, filii, revertentes, & ſanabo averſiones veſtras. Item, Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. Quod de ſanctis Eccleſiæ viris dictum eſſe, omnes Chriſti fideles agnoſcunt. Unde autem appellat ſpinas, niſi, ut Auguſtinus ait, propter malignitatem morum? & eaſdem unde filias, niſi propter communionem ſacramentorum? Bona ergo filia in medio malarum eſt, in eademque paterna domo. Sed ovile Chriſti nonniſi ex Chriſti ovibus conſtituitur. Quid tum? quaſi non alias pecudes habeat paſtor. Habet ſane capras, habet & hœdos. Paſtori itaque non modo ovile eſt, ſed & caprile, & hœdile. Hœdi porro, & agni in Dei cognitione, intelligentiaque diſcreti ſunt, in hominum ſcientia, & cogitatione confuſi. Dum hic vivitur, diverſi licet greges, in una tamen congregatione ſunt, adeoque permixti, ut ſegregari non poſſint, donec ille veniat, qui ſeparabit eos ab invicem, ſicut paſtor ſegregat oves ab hœdis, & ſtatuet quidem oves a dextris, hœdos autem a ſiniſtris.

Eſa. 1. Hieremi. 3. Cant. 2. De unitat. Eccl. c. 13. Matth. 25.

Sed ut argumento huic ſcholæ more preſſius diſtinctiuſque reſpondeam, illud conſiderandum cenſeo, quod ut nomen ovis non in eo ſolum loco, ſed in ſacris fere literis pro bonis ac juſtis accipitur, ſic ovile Eccleſiam in bonis juſtiſque deſignat; quales ſunt, quemadmodum ſupra diximus, voces aliæ nonnullæ, ut exempli cauſa, amica, columba, immaculata, hortus concluſus, fons ſignatus, paradiſus cum pomorum fructibus, quæ nimirum voces Eccleſiæ vel propter juſtos, vel etiam propter electos tribuuntur. Quocirca non fit, ut ſi in ovili non ſunt niſi oves, in Eccleſia non ſint hœdi, quos ſponſa paſcere juſſa eſt, quoad eos ab agnis paſtor ille ſummus ſegregaverit. Nomen etiam ovis malos nonnunquam in Eccleſia ſignificat, nedum probos. Hinc enim illa ſunt, Erravi ſicut ovis quæ perierat. Et, Omnes nos quaſi oves erravimus. Et, Sicut oves in inferno poſiti ſunt. Et, Iratus eſt furor tuus ſuper oves paſcuæ tuæ. Et in Euangeliis ovem errantem legimus. Et, Oves, quæ perierunt, domus Iſrael. Atque cum Dominus Petro commiſit oves, ſi nomen hoc pro ſolis bonis uſurpatum cenſeamus: verendum eſt utique, ne mali a Petri cura exiſtiment ſe exemptos. Sane vero quicunque fidei ſacramentum habent, Petro intelliguntur eſſe commiſſi: nec ab eo modo requirendum, ſi gregem bonorum paverit; ſed illa etiam, an, quod infirmum fuit, conſolidarit, & quod ægrotum, ſanarit; & quod confractum, alligarit; & quod abjectum, reduxerit; & quod perierat, requiſierit. In quem ſenſum ovile Chriſti non eſt anguſtius, quam Eccleſia: ſed perinde ut illa cum ſanis morboſas etiam oves continet. Dominus autem Joannis capite decimo in illum alterum ſenſum vocem ovis uſurpavit. Jam quod in hoc ſeptimo principali argumento demum objicitur, id in promptu eſt refellere. Nam ſi ex diſcipulis pſeudoprophetæ exierunt, intus ergo prius domique erant: nec enim aliter exire potuiſſent. At non erant, inquit, ex nobis. Hoc duobus modis exponitur. Initio ſignificat Joannes fictos illos, & ſimulatos Chriſti diſcipulos fuiſſe; qui quaſi amici ad tempus, & ſocii menſæ, in die neceſſitatis receſſerint. Inter nos verſabantur, ait, eandem nobiſcum menſam cæteraque omnino ſacramenta habebant communia, ſed ſimulatio virtutis erat, venditatio, oſtentatio; ideoque, quod non erant ex animo, & vere noſtri, non erant ex nobis. nam ſi fuiſſent tales, quales nos ſumus ex animo Chriſtiani, permanſiſſent utique nobiſcum. Deinde de viris forte Apoſtolicis loquitur, cum ait, Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. Nonnulli ſiquidem ſtatim a principio naſcentis Eccleſiæ nomine ſe Apoſtolos venditarunt, cum non eſſent Apoſtoli Chriſti veri, ſed pſeudoapoſtoli. Quod igitur dicit, tale eſt: Ex nobis exierunt, hoc eſt, a noſtra ſchola, & ſocietate: ſed non erant ex nobis, id eſt, non vere erant Apoſtoli; ſi enim ii fuiſſent, nobiſcum profecto permanſiſſent. Veri enim Apoſtoli, quos ad Euangelii munus delegit Chriſtus, non tum hoc, tum illud, ſed idem dicebant ſemper: eratque illis conſtans ac perpetua ratio & veritatis, & vitæ. Hoc enim ad auctoritatem Euangelii pertinebat, ut ejus primi adminiſtri, quibus ſcilicet illud eſt creditum, odorem, ſaporemque Chriſti ſemper, & in omni loco ſervarent. Contra ve-

Joan. 10. Pſal. 118. Eſa. 53. Pſal. 48. Pſal. 73. Matth. 18. Luc. 15. Matth. 10. & 15. Eccleſ. 6. 2. Cor. 11. 2. Cor. 2. 3. & 11.

ro

ro operarii subdoli, quamvis aliquando se transfigurassent in Apostolos Christi, sed insipientia tandem eorum manifesta erat omnibus, & finis secundum opera ipsorum. Quanquam, si de prædestinatis, ut Hieronymo, & Augustino visum est, Joannes loqueretur, nihil adhuc hæretici conficerent. Nam quæ rerum consequentia est, Non sunt ex nobis, id est, non sunt ex electis: non igitur sunt in domo Dei, quæ est Ecclesia? Quasi vero in domo Dei non sint cum vasis electis in honorem vasa etiam non electa, nempe in contumeliam. Sed ad argumentum septimum diximus multa. Nunc octavum diluamus.

2. Tim. 3.

Respon. ad 8.

Et ad testimonia quidem ex Canticis post ea, quæ dicta sunt, nihil est necesse respondere. Illud autem, quod ex Apostolo objectum est, Divus Augustinus in libro secundo Retractationum ita interpretatur, ut Ecclesiam describat Apostolus, non quæ jam sit, sed quæ præparatur ut sit, quando apparebit etiam gloriosa. Et in libro de perfectione justitiæ, Cum enim, ait, non tantum Apostolus dixerit, ut exhiberet sibi Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, sed addiderit gloriosam; satis significavit: quando erit sine macula, aut aliquid hujusmodi, tunc utique, quando gloriosa. Non enim modo in tantis malis, in tantis scandalis, in tanta permistione hominum pessimorum, in tantis opprobriis impiorum dicendum est eam esse gloriosam. Nam si Dominus ipse non fuit glorificatus, nisi resurrectionis gloria, quomodo dicenda est ante resurrectionem suam Ecclesia ejus esse gloriosa? Mundat ergo eam lavacro aquæ abluens peccata præterita; deinde perficiens ejus sanitates, facit eam occurrere in illam gloriosam sine macula, & ruga. Hactenus Augustinus. Cujus sententiæ fuit non solum D. Thomas, sed etiam Hieronym. ac Bernardus. In quem omnino sensum Esaiæ testimonium idem Augustinus interpretatus est in lib. cont. Donatist. post collat. capit. 8. Quanquam altera est ejus loci commodior intelligentia, ut incircumcisus & barbarus populus non sit Ecclesiam Dei oppressurus, quemadmodum opprimit qui pede calcat. Et cap. 9. docet, distinguenda esse tempora Ecclesiæ, & pro diversitate varia Scripturæ loca, quæ partim Ecclesiæ puritatem, partim malorum permistionem enuntiant, esse concilianda. Memini me tamen sic Pauli verba aliquando exponere, ut ad efficientiam baptismi etiam præsentem illa omnia referantur. Quod enim ait, Ut eam sibi exhiberet sine macula, hoc planum & expeditum est, cum sine controversia omnes omnino maculas baptisma deleat: quod vero subjungit, Sine ruga, id certum est ad baptismi novitatem attinere, qui veterem hominem sustulit & absumpsit. Renovatur quippe, ut aquilæ, juventus nostra per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde, &c. At, quomodo Ecclesia per baptismum gloriosa? Nempe tunc gloriosa sponsa sponso suo exhibetur, cum illi virgo genere ac virtute clara, pulchra, munda, veste pretiosa, auro gemmisque ornata exhibetur. Non autem regina illa, quæ astitit a dextris regis in vestitu deaurato circundata varietate; non Hester regio fulgens habitu, & circundata gloria sua; non in omni gloria sua Salomon ita gloriosi descripti sunt, quin gloriosior Ecclesia sua Christo sit recens baptismi initiata sacramento. Nec enim minus in Ecclesiam, quam in synagogam illa quadrant; Lavi te aqua, & emundavi sanguinem tuum ex te: & unxi te oleo: & vestivi te discoloribus, & calceavi te hyacintho, & cinxi te bysso, & indui te subtilibus. Et ornavi te ornamento: & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum. Et dedi inaurem super os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo. Et ornata es auro & argento, &c. Quæ singillatim in baptismi efficientia explanare, erat facile id quidem, sed hujus temporis non est. Non ergo cogimur ad futurum tempus ea effecta referre, quæ in præsenti baptismus Ecclesiæ præstat. Omnia siquidem illa in duo hæc Apostolus contulit, ut Ecclesia sit sancta & immaculata. Ut exhiberet, inquit, sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta & immaculata; qualem certe nunc etiam credimus esse, non in omni sua parte quidem, (nam id, quemadmodum ante diximus, non est necesse) sed in multis membris, quorum sanctitas & puritas facit, ut Ecclesia

Cap. 19.

Joan. 7.

3. p. q. 8. a. 3. ad 1.

In Hier. ca. 31.

In fes. omn. Sanct. ho. 3.

Esaia 52.

Tit. 3.

Ezech. 16.

Ad eccles. in præsenti hoc omnino referre videntur Fab.

Papa ep. 3. ad Hilar.

Gelasius in decr. de apocr. Conc. Tol. 6. c. 1.

Sixt. 3. ep. unic. cap. 5. Hieron. in ep. ad Eph. cap. 5.

ipsa sancta vere immaculataque dicatur.

De perfect. just. cont. Cœlestin.

Sane in parvulis adultisque nunc primum per baptismum lotis, nulla prorsus quæstio est, quin Ecclesia sancta & immaculata sit. sed esse sine macula, ut Augustinus docuit, non absurde etiam ille dicitur, qui & criminibus caret damnabilibus, & ipsa peccata venialia non negligit mundare eleemosynis. Hos enim immaculatos Scriptura vocat. Ero, ait, immaculatus cum eo. Quomodo? Observabo me ab iniquitate mea. Item, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt. In his ergo, qui ab iniquitate & crimine mundi sunt, (sunt autem plurimi) Ecclesia immaculata est, quamvis impuritatis nonnihil, hoc est, culpæ venialis ex levi inconstantique natura contrahant omnes.

Secundum hanc interpretationem, quæ mihi & verbis & sententiæ Pauli magis consentanee videtur, patet, Ecclesiam etiamnum extare in quibusdam suis membris quidem prorsus immaculatam, hoc est, sine omni omnino macula, in quibusdam vero ita puram, ut quiddam maculæ, levis illius tamen, possit habere. Sic in quibusdam columba est, in quibusdam perfecta. Perfectos autem pingui, ut ajunt, Minerva appellamus eos, quibus vita mortalis contenta est, qui assequuntur, quantum homines possunt, optimam in terra vivendi rationem & viam, tametsi in rebus minimis quandoque deficiunt. At omnis, qui peccat, non coguovit Deum: & omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit. Hunc locum D. Bernardus in Concione de Septuagesima, cujus initium, Magna mihi consolatio, accipit de filiis Dei secundum prædestinationem, quos interpretatur non peccare, id est, non permanere in peccato. Divus autem Augustinus Homilia quarta in hanc Joannis epistolam, & secundo libro de Baptismate parvulorum, cap. 8. & lib. 2. contra Parmenianum, cap. 7. & multo fusius in lib. de perfect. Justit. exponit filios Dei non peccare ex hoc, quod filii Dei sunt; eos vero, qui peccant, non cognoscere Deum, qua ratione peccant. Peccatum enim non a fide & scientia, sed ab ignoratione proficiscitur. Fides contra & charitas, quibus filii Dei sumus, non agunt perperam; sed refutant omne peccatum. Quam sententiam Divus Thomas cum familia sua sequitur, secunda secundæ, quæstione vigesima quarta, articulo undecimo ad primum. Eandem secuti sunt cum Augustino alii Episcopi Africani, ut patet in epist. quinque episcoporum ad Innocentium.

Rom. 7.

Quemadmodum enim Paulus dicere potuit, Si autem quod nolo, illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum; ita homo justus, si ex lege alias naturæ repugnanti leviter aliquando deficiat, illud quoque vere dicet, Jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Quam interpretationem, quoniam ei & hujus epistolæ quædam loca, & viri clarissimi consentiunt, non audeo equidem improbare. Sed ut dicam ex animo quod sentio, mihi magis Hieronymi sententia placet, qui non putat Joannem in genere de peccato loqui, sed tantum de mortali. Id quod in toto quasi contextu epistolæ facile cernitur. Hoc enim Apostolus ibidem agit, ut ostendat nullam esse communicationem lucis ad tenebras, Christi ad Belial, nec misceri posse justitiam & iniquitatem, crimina & charitatem, Christum & Antichristum, non plus certe, quam noctem & diem. Nam fuere quidam hæretici, quales nunc sunt ex Lutheranis plurimi, quibus satis fuit, si semel baptismo suscepto fidem haberent etiam sine operibus. Quem errorem a primo statim cap. Joan. cœpit depellere, in hæc verba, Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ. Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur. Item cap. 2. In hoc scimus, quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observamus. Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est. Item eodem cap. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare. Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est. Item, Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo, &c. Item cap. tertio, Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit. Scilicet, ne quis putaret de quolibet peccato etiam levi futurum esse sermonem. Iniquitas enim grave peccatum est. Tunc ergo subjungit, Omnis qui in eo manet, non peccat:

In 2. l. advers. Jovin. de pæn. di. 2. Si enim.

Simon Selenen quamdam quæstuariam sibi conjunxit, & discipulos suos docuit libere agere quæ vellent: secundum enim gratiam salvari homines, & non secundum opera justa. Irenæus auctor est l. 1. cap. 20. Gnostici quoque in cognitione & scientia, quam mortalibus falso pollicebantur, beatitudinem constituebant: cum tamen opera charitatis negligerent: adversum quos ep. ad Tim. scriptæ sunt epi. Judæ & Pet. 2. & 1. Joan.

* Præteritum pro præsenti.

cat: & omnis qui peccat, non *vidit eum, nec cognovit eum. Nam est cognitio quædam scientiaque de Deo iis familiaris, & propria, qui spiritum intellectus, scientiæ, sapientiæ, consiliique habent: quo nimirum spiritu omnes improbi carent. Itaque nec vident, nec cognoscunt Deum, quamlibet visiones & revelationes Dei habere se prædicent. Item, Filioli, nemo vos seducat. Qui facit justitiam, justus est. Qui facit peccatum, nempe mortale, ex diabolo est. Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit: videlicet quamdiu filius Dei est, quoniam semen ipsius, hoc est, Charitas, in eo manet; & ut arbor bona, nisi vitietur, non potest malos facere fructus; sic filius Dei crimen & flagitium committere non potest, nisi filius Dei esse desierit. In hoc manifesti sunt filii Dei, & filii Diaboli. Qui justus est, filius Dei est; qui non est justus, nec diligit fratrem suum, filius est diaboli. Item in fine epistolæ, Omnis qui natus est ex Deo, non peccat, hoc est, non violat charitatem, sed servat mandata, quoniam generatio Dei conservat eum, & malignus non tangit eum. Nimirum quandiu semen ille conservat, generatio Dei conservat eum, & malignus non tangit eum. At si volens semen illud abjecerit, ex quo semine natus est, tunc profecto filium Diaboli effectum jam malignus non solum tanget, sed utetur eo etiam pro suo. Quem Hieronymi sensum Augustinus etiam amplectitur, homilia in hanc epistolam quinta. Atque utinam hæc Apostoli doctrina nostri sæculi hominibus non esset necessaria. Sed videmus esse multos, qui cura fratrum suorum & charitate neglecta, aliisque Euangelii & naturæ præceptis omissis, preculis, meditatiunculis (non enim contemplationes dicam) die noctuque vacantes, mentiuntur se & nosse, & diligere Deum. At in hoc scimus quod cognoscimus eum, si mandata ejus observamus. Qui enim non diligit, non novit Deum. Hæc est autem charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus. Sane qui tum secundam, tum maxime tertiam epistolam ejusdem Apostoli legerit, intelliget evidentius, totum Apostoli sermonem eos coarguere, qui bonos, justos, amicos, & filios Dei se esse sine proximi charitate mentiebantur. Id vero gravius, quo majori simulationis artificio fingebant se cognitioni Dei, & contemplationi vacare. Verum de hoc argumento plura dicta sunt, quam fortasse ratio instituti operis postulabat.

Itaque ad illud ex epistola ad Hebræos testimonium, ne molestum sit plura dicere, dicemus nihil. Nec necesse est tamen aliquid dicere, cum in ejusmodi argumentis diluendis nostra opera, & studium minime desiderentur.

Illud etiam est facile, quod in nono argumento primum opponitur. Jam enim demonstratum est, ut Ecclesia sancta sit, non oportere omnes eos sanctos esse, qui illius partes esse dicuntur. Non autem, quamvis id Hieron. fecerit, Ecclesiam dupliciter usurpamus, & eam, quæ undique sancta & tota corpus Christi sit, & eam, quæ cum sanctis malos habeat permixtos; sed id docemus, populum Christianum vere sanctum dici, licet non omnes, qui in hoc populo numerantur, sancti sint: Nam argutias illas elegantissimas, quibus hoc impugnatum est, consilium est negligere: Sophistarum quippe sunt meræ nugæ, gerris, ut ajunt, Siculis vaniores. Præterquamquod forsitan Ecclesiam sanctam credimus, quia populus est Deo per baptismum dicatus, consecratus, sanctificatus; hos enim Scriptura sanctos appellare solet. Illud vero, quod statim additur, diligenter expendendum est. Aliud porro est partes Ecclesiæ esse, aliud esse Ecclesiæ membra. Nomen siquidem partis latius diffunditur; nomen membri contractius est. Pars ad totum refertur, membrum ad animantis corpus. Ita pars sine vita invenitur, ut in lapide, ligno, ac cæteris ejusmodi: membrum autem vere & proprie sine vita ne intelligi quidem potest. Quamobrem improbi partes quidem Ecclesiæ sunt, membra Ecclesiæ aut Christi non sunt: Sunt autem diaboli membra. at in Ecclesia esse censentur, civesque civitati huic & annumerati & adscripti: cives mali & flagitiosi tamen. Quo vero pacto probi atque improbi eundem omnino populum conflent, nec sit tamen societas lucis ad tenebras, conventio Christi ad Belial, D. Augustinus egregie explicat contra Donatist. post colla. cap. 6. Qua una ex re cæteræ hujus argumenti confirmationes ex-

Respon. ad 9.

In comm. ep. ad Galat.

D. Th. 3. p. q. 8. ar. 3. ad secund.

extremis, quod ajunt, digitulis evacuantur. Sive enim dicas corpus, sive panem, sive granum, sive triticum, seu alia similia quævis: nomina sunt, quæ bonis per se conveniunt quidem, sed per bonos illi etiam populo, cujus boni primariæ sunt partes. Hunc vero sensum omnia quoque Augustini verba præ se ferre notius est, quam ut indicandum sit. Negat enim malos in corpore Christi esse, nec posse habere Christum membra damnata. Negat in columbæ membris computari. Negat ad illam Ecclesiam pertinere, quæ non habet maculam nec rugam. Negat spectare ad compagem domus Dei, aut in ea etiam habitare, in qua unanimes solum habitant. Etenim hæc universa, ut persæpe dictum est, tantum probis ex se atribuuntur, & horum ratione attribuuntur Ecclesiæ: quemadmodum ratione partis in toto ipso insignis atque præcipuæ quædam de toto enuntiari solent, quæ partibus singulis non perinde conveniunt. Quanquam Augustinus illam fortasse Hieronymi partitionem secutus est, ut Ecclesiam bifariam distribueret: & eam, quæ omni ex parte bona Christique corpus sit: & eam, quæ ex bonis malisque confletur. Qua vero fronte nobis Augustinum objiciunt, qui in libro retract. 2. cap. 18. & in Psalmum 24. ac 25. & libro contra Petil. 3. cap. 12. & de unitate Ecclesiæ cap. 13. & contra Donatist. post collat. a 4. usque ad undecimum cap. nostram habet apertissime constantissimeque sententiam? Nec dubium est, Cyprianum atque Hieronymum eadem nobiscum concinuisse: illum in epistola ad Maximum, hunc in comment. epistolæ ad Galatas, & in dialogo adversum Lucifer ianos. Ac de nono argumento hactenus.

Vid. 3. de doct. Chr. c. 32.

De conc. di. 4. Est unitas.

3. lib. Ep. 3.

Cap. 1.

Respon. ad 10. Decimo vero argumento ex his, quæ in 7. dicta sunt, satis, ut arbitror, responsum est.

Respon. ad 11. At undecimo argumento hoc habeto responsum. Non abhorret a sacrarum literarum consuetudine, si eundem omnino populum nunc propter justos felicem beatumque dicamus, nunc propter improbos miserum & infelicem. En Moyses Israelem modo vocat populum electum, beatum, gentem sanctam, populum Dei peculiarem: modo durissimæ cervicis populum, stultum, & insipientem. Atque Esaias interdum populum Gomorrhæ, interdum etiam populum Dei appellat. Et revera si Scripturæ usus est, quemadmodum in confutatione secundi argumenti multis exemplis patefecimus, perinde populum reprehendere, ac si omnes mali essent, atque ita consolari, ut si omnes essent boni: consectarium est quoque, ut populus idem & in reprehensione vituperationeque vocetur iniquus, & in consolatione ac laudatione sanctus. Nec August. dubitavit, Ecclesiam nigram in malis, formosam in bonis interpretari in 3. lib. de doct. Christ. cap. 32. Quin Origenes Ecclesiam propter eos, qui columbas in illa vendunt, speluncam latronum appellavit, tract. in Matt. 15. Quod si hoc nos præsidium deficeret, habemus alterum: quod in hujusmodi major quædam vis boni, quam mali est, plusque omnino valent pauci boni, ut plebs bona sit, quam multi mali, ut nominetur mala. Ecclesiam præterea sanctam dicimus, quod Deo peculiariter sacra sit: qua ratione, quamvis mali in ea sint plurimi, Synagoga Sathanæ appellari nec debet, nec potest. Hinc enim in Concilio Constantiensi ejus impudens maledicentia damnata est, qui Romanam Ecclesiam Synagogam Sathanæ appellavit. De undecimo autem argumento dictum est satis.

Respon. ad 12. Duodecimum vero infirmum & nugatorium est, tametsi Calvinus inde exultare non dubitet, unde erubescere debuisset. Ratiocinatur ille quidem interdum argute, sæpius eleganter: sed quandoque adeo inepte, insulse, frigide, ut vix eum credas, non dico eruditionem acumenve, sed aut rationem omnino ullam, aut sensum etiam communem habuisse. Tantum hæreticus error & cæca pertinacia potest, ut omnem prorsus doctrinam adimat, intelligentiæ lumen extinguat, & universam ingenii retundat aciem. Sed ad rem. Illud est verum, Græcos esse schismaticos, ideoque apud eos Ecclesiam non esse. Credimus enim unam catholicam Ecclesiam. Quare necesse est, ut qui ab unitate se separat, quoniam non est in una Ecclesia catholica, ne in Ecclesia quidem ille sit. Nec Græci solum schismatici sunt, sed sunt etiam hæretici, tum propter alia, tum hac præcipue de causa, quod negant unum totius Ecclesiæ pastorem esse a Christo in B. Petro institutum. Sed hæc importune hoc loco;

eo; alibi opportune differentur. Quod ſi qui a Chriſto vero Eccleſiæ capite ita deficiant, ut ei abrogent fidem: hos fateor, ac multo etiam magis privilegium eccleſiaſtici nominis amittere. Mortuo autem ſummo Pontifice, una ſine dubio Eccleſia manet, & manet in ea ſpiritus veritatis: ſed manca & imminuta ſine Chriſti vicario, & Eccleſiæ catholicæ uno paſtore relinquitur. Quocirca licet veritas tunc etiam in Eccleſia ſit, at ſi controverſiæ fidei & religionis oriantur, Eccleſiæ judicia ſine capite in terris non adeo certa erunt. Quæ perſequi, hujus loci non eſt. Atqui Apoſtolus, cum eo loco dedita opera Eccleſiæ unitatem definire vellet, ejus rei prorſus oblitus eſt, a qua re nos dicimus unitatem Eccleſiæ pendere. Sed mirari ſatis non poſſum iſtorum hominum futilitatem, qui cum non ſervarint unitatem ſpiritus in vinculo pacis, ſed ab Eccleſiæ ſe corpore ſejunxerint, Paulum eo loco nobis objiciunt, qui illis vel adverſiſſimus eſt. Nam ſi unum corpus, & non duo Chriſtus habet, quo modo nos duas Eccleſias admittemus? Et ſi una eſt fides: qui in fide & religione diſcrepat, hic quomodo in una Eccleſia eſt? Qui autem Chriſti vicarium contemnit, is ne unum filium agnoſcit? Certe qui cultum Dei pro ſuo ſibi arbitrio fingit, is nec ſpiritum unum colit, nec patrem unum ſuſcipit, nec in una proinde Eccleſia eſt: quæ ſine recta & catholica fide Deum unum nec colere, nec habere poteſt. Verum iſthæc, quæ extra cauſam, præterque inſtitutum invitis occurrunt, paucis refellenda ſunt. Reliqua itaque perſequamur. In Græcis, ajunt, viri boni ſunt aliqui. Sane, ſi ſunt aliqui, hi tantum erunt, qui cum catholica fide conſentiunt, qui ab ſchiſmate alieni ſunt, qui unum unius corporis tenent caput, unumque unius ovilis paſtorem, non in cœlis ſolum, ſed etiam in terris. Sic enim Chriſto capiti noſtro ac paſtori viſum eſt, unum loco ſui Eccleſiæ relinquere: quem ſimulatque fidelis abjiceret, & corporis & ovilis deſereret unitatem. Quemadmodum in Iſrael ſub Hieroboam quidem erant viri pii, ſed illi tantum, qui in diviſione regni nullam fidei, religionis, ſacerdotii diviſionem meditabantur. Verum hæc alias. Nunc illud admonendum puto, Apoſtolum eo loco Eccleſiæ perfectam unitatem commendemque deſcribere: nimirum qualis in bonis ſanctiſque viris reperitur. Meminiſſe enim opus eſt, corporis nomen proprium eſſe Eccleſiæ juſtorum. Unum igitur corpus uno primum ſpiritu definitur, qui illud non modo quaſi anima vivificet, ſed tanquam ſpiritus membra ejus ſingula ad finem ſuum quoque agat, moveat, inſtiget. Deinde unum corpus unam quoque ſpem vocationis requirit: ubi ſpei vox pro re gloriaque ſperata uſurpatur, ut illo etiam loco, Spes autem, quæ videtur, non eſt ſpes. Unum igitur finem, ſicut cætera, hæc etiam reſpub. habet, ad quem omnes ejus cives vocati ac deſtinati ſunt, in quem proinde ſpectant omnia hujus corporis membra. Tertio loco una reſp. unum Dominum, unum regem, unum caput deſiderat. Nam ſi duo habeat capita, monſtroſa erit. Exigit præterea unam fidem. Niſi enim hujus reip. cives fideles ſint, Dei populum non conficient. Populus autem Dei intelligitur divino cultui ac religioni dicatus. Quod niſi una ſit omnium communis fides, ne una quidem religio erit, atque adeo nec una Dei Eccleſia. Quid quod ſi diverſa credimus, cum fides ſit quaſi hujus corporis oculus, eundem ſcopum & finem habere non poſſumus? Una ergo fides neceſſaria eſt. Neceſſarium eſt denique, præter hæc, baptiſma unum, in quo ineſt cæterorum ſacramentorum communicatio. Plebs quippe Chriſtiana non interiore ſolum fidei communione ac charitatis vinculo, ſed externa etiam fidei teſtatione, ſacramentorumque conſociatione conſtat. Ex quo fit, ut niſi in eodem baptiſmo, eiſdemque omnino ſacramentis membra exterius colligata ſint, in unum Chriſti corpus, quod eſt Eccleſia, coire non queant. Fecit autem Apoſtolus ſolius baptiſmi mentionem, tum quoniam inter omnia ſacramenta vel maxime eſt unum: tum quoniam hoc ſacramentum Chriſtianæ gentis proprium ſignaculum eſt, quo videlicet non conſignamur modo, ſed etiam ſacramur. Id quod Synagogæ circumciſio præſtabat. Jam in verbis, quæ addit Paulus, Unus Deus, unus Pater, &c. eo, ut mihi videtur, reſpicit, ne in uno hujus reip. domino tyrannidem ac dominationem ſubeſſe putaremus. Unum itaque dominum cum dixiſſet, blandioribus vocibus

Coloſſ. 2.

bus dominatum mollit ac mitigat. Ne te, inquit, terreat unus Dominus: unus enim Deus idem eſt, unuſque etiam pater. In Dei porro nomine bonitatem, ſuavitatem, providentiam numinis intellige. Beatus, ait, populus, cujus Dominus Deus ejus, ſed ille multo beatior, cujus Dominus pater ejus. In patre ſiquidem ſingularis amor & cura minime vulgaris deſignatur, ut non tam regnum, quam patris unam filiorumque familiam intelligas. Sed neſcio quo pacto, dum Pauli verbis inſtitit atque hæſit oratio, a propoſito longius excurri, inſtitutique mei pene immemor factus ſum. Dicebam, Apoſtolum perfectam corporis Eccleſiæ unitatem cauſis ſuis omnibus definire. Eccleſiæ vero unitas latius extenſa eſt, & in eis invenitur, qui non ſervant unitatem ſpiritus in vinculo pacis, nec inter ſe per amorem adhæreſcunt, nec alii alios apprehendentes capiti ſuo connectuntur. Quin etiam partes quædam in hoc toto ſine fide inſunt, ut hæretici occulti, quamdiu ab Eccleſia non ſunt excluſi. In quibus ſatis eſt unum baptiſma, ſacramentorumque eadem ſocietas & communio, ut in una Eccleſia eſſe dicantur. Nam ſummum pontificem, epiſcopos, cæteroſque Eccleſiæ miniſtros poteſtate ac juriſdictione per hæreſim abditam interioremque privari, non modo non certum, ſed ne probabile quidem eſſe, maxima auctoritate Theologi affirmant. Rectores vero ac magiſtratus, & reip. omnino adminiſtros illos eſſe, qui reip. hujuſmodi partes non ſint, ne cogitatione quidem informari poteſt. Ex quibus magna ſignificatio ſit, non eſſe æquam in omnibus Eccleſiæ partibus unitatem, ſed in quibuſdam valde imperfectam. Id ſi minus intelligitur, ex corpore naturali percipi poteſt: in quo ſic ſpiritus & anima exiſtit, ut partibus quibuſdam vim ſentiendi tribuat, quibuſdam vim creſcendi, aliis, ut videtur, ne ullam quidem aut animalem, aut ſpirabilem facultatem, perinde ut ſi partes illæ nec animam, nec ſpiritum in ſe haberent. Quin etiam videmus, cum membrum aliquod ſenſu & vita carens areſcit in corpore, quoniam reliquis omnino partibus continuatur, morum quemdam externum ab ſpiritu participare: quamquam ſpiritus illi nihil interius vitaleque communicat. Quem profecto modum ſpiritus Chriſti in corpore Eccleſiæ tenet ac ſervat. Quaſdam enim partes ita animat, & vivas facit, ut nihil illis deeſſe vitalium motionum videatur; in quaſdam ſic influit, ut non vitam eis quidem, ſed interiorem quandam ſpirationem quaſi vitalem conferat; aliis autem exteram vim ſuam facultatemque dimittat: ut quamvis mortua prorſus & arida membra ſint, quia non ſunt tamen a corpore exciſa, a ſpiritu cum corpore moveantur. Quæ partium affectarum mirabilis continuatio ac ſeries, licet tenuis illa quidem & modica ſit, at tantum in Eccleſia valet, ut propter locum, quem habent in corpore, nonnullæ partes vel capita Eccleſiaſtici corporis appellentur. Væ, inquit, vobis, qui opulenti eſtis in Sion, optimates, capita populorum: Membra videlicet aliquando, non ex vita, quam ſua ſponte & natura vendicant, ſed ex ſitu, quem ſortita in corpore ſunt, per metaphoram transferri ſolent. Ita qui locum primum in Eccleſiæ gubernatione tenet, caput Eccleſiæ ille dicitur: tametſi proprie ac vere membrum corporis Eccleſiæ non eſt. Sed de his, quæ ad Eccleſiæ unitatem ſpectabant, quantum huic loco ſatis erat, dixiſſe videmur. Nunc de univerſitate Eccleſiæ dicamus: nam id in tertio decimo argumento quæritur. *Amos 6.*

Reſpon. ad 13.

Καθόλου Græce, ſi verbum verbo reddas, ſecundum totum interpretabere. ὅλον enim totum eſt. Unde catholica, ut Auguſtinus ait, nomen accepit: quod in toto orbe juxta prophetarum prædictiones diffuſa eſt. Quia vero in toto orbe univerſæ etiam gentes intelliguntur, inde adeo venit, ut Eccleſia catholica, id eſt, univerſalis nominetur, quoniam in omni gente, populo, natione, ſexu, conditione longe lateque patet. Cujus utriuſque rei extat inſigne illud oraculum, Poſtula a me, & dabo gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Atque hoc diſcrimine non ſolum a Synagoga, ſed ab hæreticorum etiam conventiculis congregationibuſque diſtinguitur. Sunt etiam qui dicant, Eccleſiam propter communem fidem, univerſalemque doctrinam, catholicam appellatam. Fides autem Eccleſiæ atque doctrina multifariam communis & univerſalis eſt. Primum ratione hominum, juxta illud, Prædicate Euangelium omni creaturæ: deinde ratione loci, quem. *Malac. 1. Daniel. 2. Eſai. 54. Pſ. 18. & 71. Marc. ult. Actor. 1. Geneſ. 26. Pſal. 21. 71. & 116. Luc. 24. Apoc. 5. Colo. 3. Pſal. 2. Ad Tit. 1. Matth. ult.*

Mat. ult. & ad Rom. 10. quemadmodum ſcriptum eſt, Prædicaverunt ubique, &, In omnem terram exivit ſonus eorum. Præterea ratione temporis; quoniam Apoſtoli non tum hoc, tum illud, ſed idem dixere ſemper. *2. Cor. 1.* Fidelis, inquit, Deus: quia ſermo noſter, qui fuit apud vos, non eſt in illo, Eſt, & Non: ſed, Eſt, in illo fuit. *Pſal. 118.* Item, Narraverunt mihi iniqui fabulationes, ſed non ut lex tua. Omnia mandata tua veritas. Et poſterius, In æternum Domine permanet verbum tuum, in generationem & generationem veritas tua. Quod igitur ab omnibus in omni & loco & tempore certo atque conſtanter creditur & docetur, id vero dogma catholicum nuncupatur; & quæ hujuſmodi dogmata ac diſciplinam habet, ea vere Eccleſia catholica. Nam hæreticorum conciones privatas habent, peregrinas, inconſtantes, clandeſtinaſque doctrinas. Bene ergo & prudenter Vincen. Lirinen. de propha. nova. In ipſa, inquit, catholica Eccleſia, ad quam non una natio, non unus angulus, ſed maris multitudo convertitur, id teneamus, quod ubique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt. Hoc eſt enim vere proprieque catholicum, quod ipſa vis nominis ratioque declarat: quæ omnia hæc vere univerſaliter comprehendit. Quæ cum ita ſint, ille eſt verus germanuſque catholicus, qui, quicquid univerſaliter antiquitus Eccleſiam catholicam tenuiſſe cognoverit, id ſolum ſibi tenendum credendumque decernit. Quidquid vero ab aliquo deinceps uno præter omnes, vel contra omnes novum & inauditum ſubinduci ſenſerit, id non ad religionem, ſed ad tentationem potius intelligat pertinere. Hactenus Lirinen. Scio cauſas proferri alias ſolere, cur Eccleſia catholica ſit; ſed hæ mihi viſæ ſunt cognominis hujus aſſerendi graviſſimæ. Quibus poſitis illud argumentum facile diluitur. Primum enim Eccleſia non ita modo contracta eſt & adducta in anguſtum, ut in orbe diffuſa non ſit; quin noſtra memoria novus orbis apparuit multo maximus atque latiſſimus, in quem diſcipulorum Chriſti ſonus exivit, ne quiſpiam dicat, Hiſpanos, Gallos, Italos, Germanos, cæteraſque nationes, in quibus Chriſti nomen aut vivit, aut non omnino deletum eſt, minorem partem orbis occupare. Deinde ſatis eſt, Eccleſiam ſemel in totum mundum eſſe ſuſam, ut etiamnum vere catholica dicatur. Nempe eadem Eccleſia eſt, eandemque fidem tenet, quam Apoſtoli in univerſa terra vulgarunt. Sane vero fidei præſentis univerſitas ad eam univerſitatem referenda eſt, quæ tempore anteacto in Eccleſia fuit: & hæc ad illam tandem, quam Apoſtoli in totum orbem ediderunt, quemadmodum in ſecundo libro demonſtratum eſt. Ex quo efficitur, ut quamvis Chriſtiana fides in unius forte provinciæ anguſtias redigeretur, nihilominus catholica eſſet, & provincia item, quæ eam fidem haberet, Eccleſia eſſet etiam catholica. Nam & Eccleſiæ ſingulæ ſub univerſali comprehenſæ catholicæ vocitantur, quoniam eam fidem habent, quam univerſalis tenet, tenuitque ſemper Eccleſia. Sed hæc, & ea quoque quæ reſtant, perſpicua ſunt omnia. Breviter itaque expedienda ſunt.

Objicitur ergo in quarto decimo argumento, fruſtra omnium fidelium ſenſum expectari. Cui ego argumento hæc breviſſime retulerim. Duo ſunt rerum genera, ut alias dictum eſt, quæ ab Eccleſia creduntur. Unum eſt earum, quæ ad omnes æque pertinent; ut Deum eſſe hominem, animum noſtrum eſſe immortalem. Et in hoc genere non eſt valde difficile, omnium fidem ſenſumque cognoſcere. Non dico autem, ut ſeorſum rogentur ſinguli, quod & permoleſtum eſſet, & oppido quam ridiculum, ſed ſingulorum fidem in hujuſmodi rebus ſtatim ſe ſe prodere: ſatiſque mediocri adhibita diligentia cognitam nobis & perſpectam eſſe poſſe, præſertim ſi res in contentionem veniat, & vulgus ſuo more caleſcat. Alterum eſt genus earum rerum, quas cognoſcere non rudium & imperitorum in Eccleſia, ſed majorum & ſapientium intereſt; ut epiſtolam ad Hebræos eſſe canonicam, ac reliqua ſimilia quamplurima. Quo in genere ſi vulgarem plebis ſententiam roges, perinde erit, ut ſi a cœco ſenſum colorum poſtularis. Caute igitur atque prudenter, cum hujuſmodi fortaſſe res in ſermonem popularem incidunt, qui in vulgo paulo modeſtiores ſunt, nihil omnino affirmate aſſeveranterque pronunciant; ſed id ſe credere ac ſentire in hiſce rebus profitentur, quod Eccleſia credit, ac ſentit. Quo profecto nomine ſapientes Eccleſiæ majoreſque deſignant. Porro ſive in hoc, ſive

Reſpon. ad 14.

sive in illo genere quæstio versetur, populus quasi de tribunali sententiam dicere nec debet, nec vero potest; quoniam, ut hic pro certo, & probato sumimus, ligandi, solvendi, judicandique potestas in singulis fidelibus non est, sed in Ecclesiæ præfectis, atque pastoribus. De qua re alio loco differemus. Nunc illud dicimus, in communi omnium controversia certum argumentum ex communi fidelium sensu depromi; quamvis non oporteat sigillatim omnium sensum perscrutari. In fide autem earum rerum, quæ propriæ sunt doctorum, atque sapientum; solam horum sententiam expetendam; vulgi ne expectandam quidem. Nam illi certam fidem faciunt catholici dogmatis; hi faciunt nullam. At vero in utrarumque rerum decretis ac legibus nec vulgus, nec sapientes omnes habent locum; sed ii tantum, qui sint Ecclesiæ pastores, quemadmodum libris sequentibus explicaturi sumus. Ea vero argumenta, quibus pastorum veritas atque auctoritas impugnata est, in librum huic proximum differantur, ubi hæc, multaque id genus alia longe opportunius refutabimus.

Cæterum quod duo symbola Ecclesiæ internoscendæ Calvinus ponit, nempe ordinem in verbo, & sacramentis a Christo commendatum, ad quas omnino notas ceu ad lydium lapidem omnis congregatio exigenda sit, quæ Ecclesiæ nomen obtendat: bene profecto haberet, nisi hunc lydium lapidem in manu habere ipse vellet, cæteris negaret omnibus. Nos asserimus, Lutheranos nec sinceram Euangelii doctrinam, nec legitimam sacramentorum administrationem retinere. Illi contra nobis utramque horam inurunt. Ecquis erit judex? Negant apud nos Ecclesiam esse; apud se, ut nos dicimus, existere mentiuntur. Ecqui sunt ii tandem, quibus lapis iste lydius est certus, solidus, germanus ad veram Ecclesiam explorandam? Arius, Nestorius, Macharius, Donatus, Pelagius, cæterique omnes hæretici, tum etiam cum Ecclesiæ bellum facient, eadem omnino insolentia se habere præferent duas illas Ecclesiæ quasi tesseras. Quapropter in quacunque de fide cum hæreticis controversia Ecclesiæ notio periclitabitur. Excipient enim protinus, nos aut in fidei errore versari, aut Christi sacramenta non perinde gerere, ut a Christo nobis institutum, atque præscriptum est.

Notior est Ecclesia, mihi crede, notior est, quam ut quibuslibet moris quæstionibus ejus non solum auctoritas, sed res omnino & nomen in dubium revocentur. Verum hoc loco Calvinus sic insulsus extitit, ut nihil aliud ejus, nisi ipsa insulsitas rideatur. Ecclesiam enim apud nos esse, modo ait, modo negat: nunc Ecclesiam dicit nunquam fuisse intermortuam, nunc contra verbi puram prædicationem asserit aliquot jam sæculis evanuisse: tum affirmat sub Romano Pontifice, quem Antichristum vocat, non esse Ecclesiæ nomen abolitum, sed sub ejus quoque tyrannide Ecclesias manere: tum astruit, præsentes omnes catholicorum cœtus idololatria, impiaque doctrina contaminatos esse, claviumque proinde non habere potestatem. Quod si ita est, Christi Ecclesiæ qui sunt? Nempe, si Christi Ecclesiæ sunt, Ecclesiæ catholicæ membra erunt. Porro si membra sunt veræ catholicæque Ecclesiæ, nequeunt vel idololatriæ probare scelus, vel errores Euangelio contrarios docere. Item nisi stultum mihi quoque ipsi videretur, exigerem ex illo, cogeremque ut responderet, num viros aliquot probos in catholicorum concione esse arbitretur. Si nullos, quoniam, ut ait, omnes ad unum sunt idololatræ, & in impietate esse pius nemo potest; eadem profecto causa ante Lutherum vir bonus in catholicis nemo esset, quippe cum ejusdem criminis rei essent omnes, in eodemque errore versarentur. Ecclesia ergo Christi catholica jam ante Lutherum nulla in orbe erat. Et ubinam sunt illæ de æterno Christi regno promissiones, quas, quoniam apertæ, claræ, perspicuæ sunt, nulla iste interpretatione potuit eludere? Sin autem vere pii inter nos sunt aliqui; non est certe apud nos Ecclesia impia, sed pia; a qua cum se contentionis studio Lutherani separaverint, exploratissimum est, a vera eos Christi Ecclesia desciviſſe.

Quid? Anne ambiguum est, Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, Basilium, Chrysostomum, cæterosque optimos, ac præstantissimos viros, quos catholici & veneramur & agnoscimus, vera Ecclesiæ Christi membra fuisse? At illi stant a nobis universi, Lutheranis universi repugnant; quod facillimum

limum est ostendere. Sed ego stultus, qui suadere velim, Lutheranos hæreticorum more cum Ecclesia Christi bellare? Quasi vero difficile esset, causis evidentibus, ac necessariis addicere, hos neque in Apostolica, neque in catholica, neque in sancta, nec in una Ecclesia esse. Nihil sane facilius esset, nihil explicatius, nihil promptius, si hujus esset aut loci aut temporis. Nimirum quibus omnino rebus cum Donatistis Augustinus egit, ut eorum animos ad veram notionem Ecclesiæ unius, sanctæ, Catholicæ, atque Apostolicæ revocaret, iisdem nos Lutheranos vincere nullo negotio & labore possumus. Atque si res ipsæ, quæ tamen in manu nostra sunt, in hac nos pugna deserent; at cognomina Catholici, ac Lutherani apertissime, planissimeque demonstrant, veram germanamque Ecclesiæ notam & characterem habere nos, illos non habere: quamvis Ecclesiæ nomen fingant, simulent, obtegant. Sicubi, ait Hieronymus, audieris eos, qui dicuntur Christi, a quoquam alio nuncupari, ut puta Marcionitas, Valentinianos, Pelagianos, &c. scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam. Quo eodem discrimine Augustinus, atque Epiphanius hæreticos a Catholicis distinguendos esse docuerunt. Cum itaque Lutherani cognomen ex Luthero traxerint, planum & expeditum est, eos a communi fide, atque Ecclesia catholica in privatam, & singularem hæresim abiisse. Nobis autem super terram nullus fidei magister est; unus cœlestis est Christus, a quo Christianorum cognomen est, quod habemus ex illo hæreditarium. In Christi igitur Ecclesia sumus, de qua hæc ut breviſſime dici potuerunt, ita a me dicta sunt. Nunc ad reliquos locos ex ordine institutos progrediar: meque ad meum munus, pensumque revocabo.

Adver. Luciferian.

Lib. 1. cont. Crescon. Hæres. 70. Audianor.

Finis Libri Quarti.

DE

AUCTORITATE CONCILIORUM,

Quæ quarto loco eſt poſita,

LIBER QUINTUS.

CAPUT I.

Argumenta continet, quibus hæretici nituntur ad hujus loci auctoritatem labefactandam.

1. Arg. POſt Eccleſiæ auctoritatem auctoritas Conciliorum ſequitur, quam hæretici plurimis argumentis oppugnant.

Illud primum eſt, quod Eccleſia columna eſt, & firmamentum veritatis. At in Synodum ſoli Cardinales, & Epiſcopi veniunt, qui & numero pauciores ſunt, nec auctoritatis pondere, hoc eſt, nec virtute, nec ſapientia graviores: non ergo Synodus regula credendi Eccleſiæ eſt, ſed contra, Eccleſia ſynodo.

2. Arg. Deinde Pontifices & Phariſæi collegerunt concilium, cujus ſententia impia fuit, Joannis 11. capitulo legitur: non ergo ſemper Synodi ſacerdotalis judicium probandum eſt. Sicut enim principes ſacerdotum, & omne concilium quærebant falſum teſtimonium contra Jeſum Matth. 26. & omnes principes ſacerdotum, & ſeniores populi adverſum Jeſum conſilium inierunt Matth. 27. ita & epiſcopi ac pontifices noſtri contrariam Jeſu Chriſto ſententiam ferre poſſunt.

3. Arg. Præterea ſi veritatem epiſcopi tenent, & falli non queunt, id ex divino aliquo pacto proficiſcetur. At pactum hoc nuſquam apparet; atque ut appareat, haud aliter interpretandum eſt, quam illud, quod cum Levi olim & poſteris ejus Dominus iniit. Pactum, *Malach.* 2. inquit, meum cum Levi. Lex veritatis fuit in ore ejus, & iniquitas non eſt inventa in labiis ejus: in pace & æquitate ambulavit mecum, & multos avertit ab iniquitate. Labia enim ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum eſt. Vos autem receſſiſtis de via, & ſcandalizaſtis plurimos in lege: irritum feciſtis pactum Levi, dicit Dominus exercituum. Item: Obſecro, Domine, cuſtodiens pactum cuſtodientibus mandata tua. In quæ verba Hieronymus, Non ergo, ait, quod pollicetur Dominus, ſtatim futurum eſt, ſed in eos ſua promiſſa complet, qui cuſtodiunt mandata illius. Unde conſtat, pactum retinendæ veritatis quondam cum ſacerdotali tribu initum per poſterorum culpas irritari. Quo fit, ut ad eundem quoque modum, ſi Apoſtolis, & ſuccedentibus omnino Pontificibus veritas a Chriſto promiſſa eſt, eandem tandiu ſint ſervaturi, quamdiu id non ſuis peccatis egerint, ut veritate deſtitui mereantur. Alioqui, ut Hieronymus in hunc Malachiæ locum ait, *Dem. 9.* Ad ſacerdotum quidem pertinet diſciplinam, interrogatos reſpondere de lege, ſed ſi ignorantiam in cæteris diligentem in ſcripturis ſanctis obtenderint negligentem, fruſtra jactant dignitatem, cujus opera non exhibent. Atque idem etiam Hieronymus ſcribit, falſo ſacerdotes illa jactare: non peribit lex a ſacerdote, nec conſilium a ſapiente, nec ſermo a Propheta, cum Scriptura dicat, In perverſam animam non intrabit ſapientia. Et per Ezechielem Dominus, Quærent, ait, viſionem de Propheta, & lex peribit a ſacerdote, & conſilium a ſenioribus. In quæ verba idem ipſe Hieronymus, Hæc autem, inquit, non ſolum eo tempore, quando Babylonius contra Hieruſalem veniebat exercitus, a Prophetis, ſacerdotibus, & ſenioribus quæreban-

Hierem. 8.

Cap. 7.

bantur, sed quotidie in Ecclesiis requiruntur. Quæ si visionem, legem, consiliumque perdiderint, frustra Prophetas, & sacerdotes, & seniores habere se jactant. Adde huc illud Hieremiæ testimonium, Sacerdotes non dixerant: Ubi est Dominus? & tenentes legem meam nescierunt me, & pastores prævaricati sunt in me, & Prophetæ prophetaverunt in Baal. Quibus verbis utendum esse adversus nostri ordinis magistros, Hieron. in commentariis auctor est. Adde illud etiam, Speculatores ejus cæci omnes, nescierunt universi; canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes somnia. Ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam, omnes in viam suam declinaverunt. Quibus ex rebus facile intelligitur, non esse fidendum pastorum sacerdotumque judiciis, præsertim si illis Dominus iratus est. Si ergo illi solum in concilium coguntur, concilium profecto errare potest.

Cap. 2.

Esa. 56.

4. Arg. Præterea conciliorum auctoritas illo potissimum testimonio probari solet, Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quamcunque petierint, fiet illis a Patre meo. Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. At hoc testimonium probaret æque, provincialium synodorum certa esse judicia: quod a recta fide alienum esse cum ex aliis, tum vero magis ex Concilio Carthaginensi sub Cypriano constat, in quo non duo vel tres, sed octoginta episcopi congregati, contra orthodoxam de unico baptismo doctrinam erravere. Synodorum ergo veritas infirmo, aut nullo potius fundamento nititur. Atque in eo testimonio his tantum conciliis se affuturum promisit Christus, quæ in nomine ipsius convenirent. Primum ergo fidem faciant se ire in Christi nomine: nam fieri potest, ut improbi episcopi adversus Christum conspirent. Deinde nihil verbo Dei addant, aut detrahant; illis enim hæc lex præscripta est.

Matth. 18.

August. de bapt. cont. Donat. li. 1. cap. 18.

Ruffin. lib. eccl. hist. 10. cap. 21. Leo ep. 12. 13. 11. 22. 3. 4. 26. Tho. Vual. lib. 2. doct. fid. an. c. 9.

5. Arg. Ad hæc concilium Ariminense sexcentorum episcoporum erravit cum Ario, Ephesinum secundum etiam frequentissimum cum Dioscoro, Constantinopolitanum vero trecentorum pontificum cum Leone Imperatore. Concilia igitur quamlibet generalia nullum argumentum firmum Theologis subministrant.

Vin. in spec. lib. 24. c. 12. Turr. lib. 3. c. 58. septima synodus ubi illa Constant. damnata 48.

6. Arg. Sexta item synodus apud Trullam celebrata non unum, sed multa peccavit, ut videre est canone secundo, tertio, decimotertio, quinquagesimo quinto, & sexagesimo septimo. Errare igitur in fide & moribus concilia possunt.

7. Arg. Albertus insuper Pighius vir doctus & pius multis argumentis ostendit, acta, quæ nomine sextæ, & septimæ synodi circumferuntur, varios errores continere. Non igitur conciliorum etiam generalium fides adeo certa est, ut in dubium vocari non debeat.

8. Arg. Præterea Concilium Constantiense definiit, Concilium esse supra Papam, Florentinum autem sub Eugenio IV. & Lateranense sub Leone X. contrarium dogma finierunt: conciliorum ergo auctoritas infirma est.

Sess. 4. & 5. Sessi. ult. & Bin. 12.

9. Arg. Rursum Concilium Basilienſe definit, esse hæreticum qui negaverit, Concilium esse supra Papam, aut asseruerit Papam transferre in alium locum posse Concilium, aut in aliod tempus prorogare. Et tamen nemo tam insanus post ea tempora fuit, ut sententiæ contrariæ auctores hæreticos existimaverit: conciliorum ergo judicia incertiora sunt, quam ut certam fidem facere possint.

Sess. 3. 3.

10. Arg. Præterea Augustinus lib. 2. de baptismo contra Donatistas, cap. 3. Plenaria concilia, inquit, sæpe priora a posterioribus emendari. Id quod certe non fieret, si semper veritatem assequerentur. Sed & Isidorus quinquagesima distinctione, capite, Domino, Quotiescunque, inquit, in gestis conciliorum discors sententia invenitur, illius sententia concilii magis teneatur, cujus antiquior & potior extat auctoritas. Non igitur conciliorum decreta certa sunt omnia, sed interdum varia sunt, atque adeo inter se pugnantia.

11. Arg. Præterea, cum concilium dicitur errare non posse, aut intelligitur mutilum sine capite, aut integrum interveniente etiam capitis auctoritate. Si mutilum, erravit aliquando, ut catholici ultro ipsi fatentur: sin integrum, frustra ad fidei quæstionem finiendam congregabitur, cum Romanus Pontifex sine generali concilio rite de fide pronunciet, quemadmodum loco proximo sumus demonstraturi. Aut igitur conciliorum dogmata incerta sunt, aut vane profecto congregantur. Id quod Gregorius Nazianzenus in epistola ad

Procopium, quæ est numero centesimo secundo, plane testatur in hæc verba, Quodcunque episcoporum concilium fugio, propterea quod hactenus nullius omnino Synodi finem aliqua utilitate præditum, & unde res male habentes non magis exacerbatæ, quam curatæ fuerint, videre licuit.

12. Arg.

Postremo Oecolampadius argumentatur ex Concilio Romano sub Nicolao, ubi Berengarius, ut inquit, coactus est adjurare in verba falsissima, quæ nec Rossensis libro tertio contra Oecolampadium cap. 12. nec Cajetanus in libello de Cœna Domini ab errore liberare potuerunt. His atque aliis argumentis contra hujus loci auctoritatem hæretici pugnare solent. Lutherus autem more suo rem nulla argumentatione, sed sola assertione conficit, inquiens, Sæpius erraverunt concilia, præsertim Constantiense, quod omnium impiissime erravit. Et in quadam ad populum concione concilium primum, cui Apostoli & eorum discipuli interfuerunt, erasse ait, eo quod senserint legem & opera necessaria esse ad salutem. Sed enim hunc nos locum & confirmare, & tueri semper oportet, nec ex vera Ecclesiæ sententia falsa ulla ratione moveri.

de con. dist. 2. Ego Berengar.

In libr. de capt. Bab.

CAPUT II.

Decet, quidnam nomen aut Synodi, aut concilii hoc fane loco significet.

NIhil dubium erat, quin synodi vel concilii nomine, eadem quippe res est, patres semper nostri intellexerint sacerdotes, præsertim episcopos, in locum unum congregatos, ut causas eas scilicet definirent, quæ ad Ecclesiæ sive fidem, seu mores pertinerent. At Lutherani novum concilium volunt, omnibus retro sæculis inauditum, ubi de fidei quæstione judicent non episcopi & sacerdotes, sed rhetores, & laicorum turba, qui non via & ratione, sed verbis & clamore prævaleant. Verum hujusmodi errorem facillimum est eripere.

Tota enim fidelium Ecclesia congregari non potest, &, ut posset quidem, non expedit tamen, ut ad indisciplinatum vulgus disciplinæ nostræ controversiæ referantur. Quod si ad rempublicam vel in pace, vel in bello continendam stultum esset concitatæ & imperitæ plebis consilium requirere, stultum quoque est, ac multo etiam magis, velle ut in gravissimis de fide quæstionibus populi consensionem atque judicium requiramus. Ac si populus in rebus temporariis tuto & prudenter magistratuum curæ, diligentiæ, consilio sese tradit, nec ferendis legibus quicquam sibi aut consilii aut auctoritatis vendicat; cur plebem hi Christianam incitant, ut suis solet rectoribus se committere, sed pergat in confessum illum admitti, ubi causæ omnino publicæ non a privatis hominibus, sed a publicis Ecclesiæ magistratibus transigendæ sunt? Non sumus, inquiunt, adeo rudes & tardi, ut velimus aut totam plebem in concilium cogi, quod esset amentiæ, aut doctrinæ quæstiones ad indoctum vulgus referri, quod esset stultitiæ: sed id cupimus, quod & merito & optimo jure cupimus, ut nec sacerdotes imperiti in concilium veniant, & si qui laici sacrarum literarum periti sint, sunt autem plurimi, hi ad synodum evocentur; & sive sacerdotes, sive laici, deligantur viri prudentia ac sapientia celebres, quorum consilio res omnes Ecclesiæ, publicaque negotia gerantur. Quoniam non decet, ut in his, quæ religionis sunt, irreligiosus episcopus laico pio anteferatur; aut in his, quæ sunt doctrinæ, laico docto anteferet sacerdos indoctus.

Sed quod de ignaris episcopis calumniantur, id in confutatione argumentorum explicabimus: nam & hoc primo jam capite inter cætera objectum est. Quod vero dicunt, selectos e plebe viros in synodum cogendos esse, errant in eo turpissime, nec intelligunt, qualis sit reipublicæ Christianæ facies & forma a Christo instituta. Qua de re satis abunde multis voluminibus ab Alberto Pighio, aliisque Catholicis disputatum est. Nunc vero cum Lutheranis ego non pugno, utrum omnes fideles sacerdotes sint; non, utrum fœminæ a Christo sint ad ecclesiæ munia & sacrorum administrationem admissæ: quoniam hujusmodi quæstiones non sunt præsentis operis & instituti. Tantum dico, non fœminas, non laicos, sed solos sacerdotes & episcopos oportere in concilium cogi. Veniam, inquit Dominus Moysi, ad te in caligine nubis, ut audiat me populus

Exod. 19.

lus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. Descende, & contestare populum, ne forte velit transcendere terminos, & pereat ex eis plurima multitudo. Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, & ascendes tu, & Aaron tecum, &c. In hanc ergo formam Christus per Episcopos & Sacerdotes populum Christianum instituit: nec plebeii ascendere ad consultandum cum sacerdotibus debent, sed præscriptis terminis contineri.

Sed ais, Moyses sacerdos non erat, & tamen ille docebat populum, religionisque quæstiones diiudicabat. At primum, nego Moysen sacerdotem non fuisse. Moyses, inquit, & Aaron in sacerdotibus ejus, Psalmo nonagesimo octavo. Item non modo obtulit Deo munera & immolavit: verum etiam Aaron & filios ejus consecravit. Sacerdos igitur erat. Illud Levitici octavo diserte explicatum est. Deinde dato mihi legislatorem alium, dato ducem & prophetam a Deo constitutum, dato hominem, cujus verbis Deus tantum auctoritatis dederit; & tunc ego fortasse dicam, ejusmodi virum, etiam si laicus sit, cum sacerdotibus consulendum. Sed illud uni Moysi concessum est. Transferri itaque passim in alios non debet. Nam quid proprie in controversiis finiendis legislator ipse præscripserit, planum in lege & expeditum est. Si difficile, ait, & ambiguum apud te judicium esse prospexeris, venies ad sacerdotes Levitici generis, &c. sequerisque sententiam eorum: nec declinabis ad dextram, neo ad sinistram. In ambiguis ergo quæstionibus ad sacerdotes populus habet currere, in eorumque judicio requiescere. Adde huc illud Aggæi, Interroga sacerdotes legem. Adde etiam illud Malachiæ, Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore ejus: quia angelus Domini exercituum est. Nec in veteri Testamento solum ea præscripta forma est in controversiis finiendis percipiendaque doctrina; sed in novo etiam asservatur, ut in utraque juxta re populus ab episcoporum sacerdotumque labiis & judicio pendeat. Nam, quod ab episcopis percipienda Evangelii doctrina sit, testis est Paulus ad Ephes. 4. inquiens, Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores, & doctores, &c. Quo loco Paulus, cum Apostolos, Prophetas, Evangelistas quasi in tres classes distribuisset, pastores tamen & doctores severe sane atque prudenter re ipsa confusos, sola cogitatione distinxit, ut iidem esse in Ecclesia, qui & pascerent, & docerent, intelligerentur. Sed in his verbis lapsa consuetudo deflexit de via, sensimque eo deducta est, ut alios pastores, alios doctores intelligeret, qua nulla pernicies major Christianorum vitæ potuit afferri. Apostolus autem pewes Episcopos ut regendi, ita quoque pascendi, ac docendi auctoritatem esse voluit. Attendite, inquit, vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei. Et rursum ad Timotheum, & Titum, non alios episcopos, alios doctores, sed eundem episcopum doctoremque præscripsit. Ac per Hieremiam Dominus, Dabo, inquit, pastores, qui pascent vos scientia & doctrina. Doctrina igitur evangelica a pastoribus Ecclesiæ expectanda est, quos & episcopos esse, & doctores tradidit Paulus. At vero, quod Episcoporum ac Sacerdotum etiam sit de fidei controversiis decernere, Act. 15. cap. tradit Lucas. Cum enim venissent Paulus, & Barnabas, & quidam alii Hierosolymam, susceptiquidem sunt ab Ecclesia, quæ erat Hierosolymis, sed cum proposita esset quæstio, convenerunt, ait, non fœminæ, non juvenes, non laici; sed Apostoli & Presbyteri videre de verbo hoc. Quod si Petrus, ut mentes Antiochenorum dubitantium Synodi auctoritate firmarentur, non fideles omnes, sed soles Presbyteros cum Apostolis congregandos existimavit; quid est, quod nos in Ecclesiæ gravissimum cœtum mulierculas, lanios, coquos, sartores convenire cupiamus? Scimus enim, apud Lutheranos hujusmodi multos sacrarum sibi literarum scientiam assumere. Præterea cum in dubium venit, quænam pascua sint ovibus permittenda, quæ contra vitanda, pastorum ea consultatio est, non ovium. Ecclesiæ igitur pastoribus hujusmodi causas Dominus demandavit. Præterea claves regni cœlestis Christus non vulgo passim, sed Apostolis, eorumque successoribus concessit, ut in cap. Firmiter, de sum. trin. dicitur; nec enim quæ alterius & loci & temporis sunt, ea nunc probare debemus: in clavium

Deut. 17.

Cap. 2.

Cap. 2.

Act. 20.

1. Tim. 3.

1. Tit. 3.

Cap. 3.

autem poteſtate eædem res ſunt, aperire & ſolvere, & claudere & ligare, quemadmodum vel ipſe Chriſtus Matt. 16. cap. explicuit. Solvere ergo quæſtiones circa fidem exortas, ligareque fideles expleto jam judicio ad credendum non quorumlibet eſt, ſed eorum tantum, qui ut claudendi & aperiendi, ita ligandi ſolvendique auctoritatem habent.

Confirmat autem hoc vel maxime, quod ea impedimenta tollere, quibus janua regni cœlorum clauditur, clavium munus eſt proprium. Ignorantiam igitur fidei, quæ ſine dubio in ejuſmodi impedimentis eſt, ii proprie tollent, quibus claves conceſſæ ſunt. Accedit ad hæc, quod Apoſtolus ad Rom. 10. cœlos eſſe intellexit Apoſtolos, cum eis illud aptavit, In omnem terram, &c. Apoſtolorum ergo, & eorum, qui Apoſtolis ſucceſſere, proprium erit illuſtrare cæteros, ac vi ſua populum continere. Quod ſi cœli illuſtrationes tollis, quibus omnia, quæ terra parit, maturata pubeſcunt: infœcunda hæc maneat neceſſe eſt, ac vere juxta nomen ſuum arida. Atque etiam ſi tenebræ operient terram, & caligo populos, non has alii diſcutient, quam quibus a Chriſto dictum eſt; Vos eſtis lux mundi. Qui vero, quod ſuperiorum eſt munus, inferioribus in Eccleſia tribuunt, hi ſimiles ſunt, ut ſi qui aut in terra vim illuſtrandi ponant, aut in pedibus vim cernendi. Sed quoniam de his fuſius & accuratius ab aliis diſputatum eſt, ſatis fuerit hæc nos pauca breviter attigiſſe. Nec eſt profecto cur majorem in hac re lucem deſideremus, quam non ratio modo, ſed perpetuus etiam Eccleſiæ uſus fecit eſſe perſpicuam. Non enim patrum memoria, niſi epiſcopi & presbyteri in concilium vocantur; nec hi omnes, ſed qui paſtores Eccleſiæ, & rectores ſunt. Epiſcopi enim, quos anulares noſtri vocant, ſine cauſa aliquando in ſynodum ſunt admiſſi. Sed nihil mirum. Nam & ſine cauſa in Eccleſia ſunt. Verum hæc alias.

Nunc complectar quod propoſui brevi. Sane, niſi me opinio fallit, ſicut nec ſimplices presbyteri, ita nec anulares iſti Epiſcopi quidem in ſynodum cogendi ſunt. Totum quippe Eccleſiaſtici Concilii negotium non ordinis, ſed juriſdictionis poteſtate tranſigitur. ferre namque ſententiam, ſolvere aut ligare abſque juriſdictione nemo poteſt. Conſtat autem, patres in ſynodo aut leges de moribus dare populo, aut de fide quæſtionibus judicare: quorum neutrum ſine ligandi, ſolvendique jure ſacerdos facit. Sed utcunque hæc habeant, errant certe in media luce Lutherani, qui ſynodum aliter quam epiſcoporum & ſacerdotum collectione definiunt; errat quoque turpiter pueriliterque Bucerus, cum ait, in ſynodum Eccleſiæ non debere cogi, niſi Dei filios. Primum enim, ſi ſolum Dei filii ſynodum Eccleſiæ faciunt, quæro an convenire debeant ultro nec vocati, an potius futurus ſit aliquis, cujus evocentur imperio. Si vocati in concilium veniant, ecquis, rogo, ille futurus eſt, qui veros Dei filios internoſcat? Sin ultro veniant, quiſque ergo de ſe judicium feret, & ſuæ bonitatis opinione fretus in concilium ſeſe ingeret? Sed ut de ſe conjecturam habeat, quomodo reliquos juſtos eſſe & ſanctos intelliget? Atque ut hujuſmodi hominum inſaniam apertius deprehendas, finge in rep. unaqualibet cives, qui ſua & ſponte & auctoritate ſe congregent ad cenſendum de legibus, de magiſtratibus, de religione, idque eo quiſque audacius, quo magis virtuti ſuæ & ſtudiis fidit. Num talis Reipub. forma & ſpecies, non a Solone dico, aut Lycurgo, ſed ab ullo omnino cordato homine probaretur? Non igitur ea confuſio ac perturbatio in Eccleſiæ ſynodum inferenda eſt, quam ne in vicis quidem & oppidulis homo ſanæ mentis admitteret. Niſi forte in illam inſaniam recidamus, ut putemus, hominem, ſimulatque Dei filius eſſe deſierit, poteſtate quoque regendi, paſcendi, judicandi, ligandi, ſolvendi iri deſtitutum. Quod quidem quale ſit, non eſt hujus operis oſtendere; ſed in Repub. prophana animadverti poteſt, ubi civium tamen vel probitas, vel improbitas non adeo obſcura eſt, ut non queat aliquando facile deprehendi: id quod in Chriſtiana repub. non perinde facile eſt, cujus ſcilicet præcipua virtus, qua filii Dei & nominantur & ſunt, occultiſſima eſt. Non enim qui in manifeſto Judæus eſt, nec quæ in manifeſto in carne eſt circumciſio, ſed qui in abſcondito Judæus eſt, & circumciſio cordis in ſpiritu, non littera,

cujus ius non ex hominibus, ſed ex Deo eſt. Quamobrem ſi charitate amiſſa poteſtas item publica amitteretur, dici non poteſt, quantis tenebris Eccleſia eſſet circumfuſa. De quo argumento & nos ſuperiore libro diſſeruimus, & alii plerique diſſeruerunt multo copioſius: nos quaſi prætereuntes hæc diximus, ut lectores intelligant, quod ad præſentem locum ſatis eſt, epiſcopos etiam malos in ſynodum congregandos, ut qui poteſtatem paſcendi, judicandi, ligandi, ſolvendi non amiſerint. Lutheranos itaque ab hoc quidem ſermone removeamus: ipſi autem intelligamus, ſynodi Eccleſiaſticæ nomen non quoſvis, ſed paſtores, & pontifices Eccleſiæ complectι in unum locum congregatos, ut de cauſis Eccleſiaſticis, hoc eſt de moribus, fide, religione pronuncient.

CAPUT III.

In quo Synodorum varia genera ponuntur.

QUorum hominum conventum ſynodus Eccleſiaſtica præferat, ſatis explicatum arbitror capite ſuperiore. Nunc vocabulum partiendum eſt, ut ſingula conciliorum genera quidnam veritatis & auctoritatis habeant, videamus. Et quidem Gratianus 3. diſt. c. Regula, Synodos biſariam partitur, in generales, & provinciales. Hac autem diviſione, cum præterire aliquid maximum vitium in dividendo ſit, unum prætermiſſum eſt. Nec enim ſolum generales & provinciales ſynodi ſunt, ſed etiam epiſcopales. Ita ſi placet, nominemus, fabricemurque, ſi opus erit, verba. Sunt enim rebus novis, ut Cicero tradit, nova ponenda nomina. Quamvis hoc recens quidem illud, ſed perceptum tamen uſu a noſtris, tritumque non a barbaris modo, verum etiam a Latinis. Concilia equidem generalia voco, quæ omnium Chriſtianorum pontificum convocatione celebrantur. Inter multos autem ſæpe diſceptatum eſt, an generalis convocatio ſatis ſit, an etiam ſit neceſſaria congregatio generalis. Si enim Summus Pontifex concilium generale indiceret, non congregarentur tamen niſi ſoli decem ex Italia pontifices, hujuſmodi profecto ſynodus non eſt cur generalis videatur. At contra, ſi neceſſe eſt, Epiſcopos omnes congregari, primum nullum forte in Eccleſia tale adhuc concilium fuit, in quod Epiſcopi univerſi convenerint. Deinde peſſimus quiſque Epiſcopus, dum non ſolum per negligentiam, ſed per malitiam ſynodo adeſſe contempſerit, generalem non eſſe calumniabitur. Et princeps in republica quilibet, ſi illi ſynodus diſplicuerit, interturbare eam minimo negotio poterit, cauſarique Epiſcopos ſuos vel morborum, vel tumultuum cauſa concilio intereſſe non poſſe. Verum, quoniam omnes hujuſmodi controverſias perſequi non eſt operis inſtituti, huic quæſtioni breviter reſpondemus. Non ſatis eſt quidem ad concilium generale, ſi evocatio generalis eſt, quando adeo pauci congregantur, ut major meliorque provinciarum pars relicta eſſe videatur: præſertim ſi cauſa legitima ſit, cur Epiſcopi Synodo non affuerint. At ſi per malitiam hominum peſſimorum una & item altera provincia deſit, non propterea concilii generalis nomen amittitur. Sed ne ſi per negligentiam quidem, aut aliam occaſionem quamlibet epiſcopi aliquot deſint, nominis ſui jacturam generale concilium faciet, niſi in dubium vertimus, an Concilia illa quatuor, Nicænum, Epheſinum, Conſtantinopolitanum, Chalcedonenſe, generalia ſint. Quamobrem ut fideles, ita nos hoc loco loquimur, ut ſynodum generalem omnium epiſcoporum evocatione legitima finiamus, licet non ſit omnium congregatio. Communi enim fidelium ſenſu agendum eſt, cum de rebus vocibuſque Eccleſiæ loquimur. Idque eodem modo fecerunt ſapientes. Nec ſatis eſt tamen ad generale concilium evocatio generalis, niſi ſit etiam generalis congregatio. Sed ad generalem congregationem omnium Epiſcoporum congregatio non requiritur. Neque hic definimus niſi id, quod frequens in Eccleſia eſt. Scimus enim concilia generalia ſine evocatione celebrari aliquando poſſe, ſed id perrarum, atque adeo præter artem eſt. Verum de his poſtea diligentius. Nunc ad reliquas partes propoſitæ diviſionis revertamur. Provincialia concilia ſunt, cum a Metropolitano, vel Primate omnes unius provinciæ aut etiam regni Pontifices evocantur. Epiſcopalia ſunt ſynodi ſa-

cerdotum, quæ ab episcopis singulis in sua diœcesi haberi modo solent ob privatas singularum Ecclesiarum causas. Nam synodi hujusmodi, præsertim in Hispania, non erant in usu olim, nisi ob eam causam, quæ decima octava distinct. cap. postremo exprimitur.

Hac divisione posita, & omnium consensu approbata, altera assumitur, Conciliorum sive generalium, sive provincialium, seu episcopalium quædam esse congregata Romani Pontificis auctoritate, alia vero non item: rursum alia confirmata ab eodem Romano Pontifice, alia vero non ab eo confirmata. Nam Concilium Ephesinum secundum, auctore Leone, coactum est quidem, sed non est a Leone, aut alio quovis summo Pontifice comprobatum. Basilience quoque Eugenius Quartus indixit, nec tamen confirmavit. At Constantiense, quamvis a principio nullius Romani episcopi auctoritate congregatum fuerit, confirmavit illud tamen Martinus Quintus, Pontifex maximus. Concilium item Milevitanum, quod & Innocentius, & Cœlestinus probaverunt, sine auctoritate summi Pontificis coactum fuit. Cum ergo, quam Gratianus duplicem putavit esse rationem, in tres partes distribui debere reperiatur, & singula earum bis distribuantur in duas: primum est de generali Concilio, sed dupliciter; tum pari ratione de provinciali; post de episcopali differendum.

CAPUT IV.

Ubi conclusiones ponuntur, quibus loci hujus auctoritas continetur.

1. Conc. His sumptis, prima concluditur. Concilium generale, quod auctoritate Romani Pontificis nec congregatum, nec confirmatum est, errare in fide potest. Hanc conclusionem manifeste probat error Concilii Ariminensis, & Constantinopolitani sub Leone Imperatore: quem hujus loci auctoritati in quinto argumento capitis primi objiciebamus. Id ipsum quoque ostendit Gratianus decima septima distinctione, capite Regula, & capite Multis, Julii, & Pelagii clarissimis testimoniis. Idem definit Damasus in epistola ad Stephanum Archiepiscopum, & tria Concilia Africana, quæ in epistola ad eundem Damasum hoc ipsum confessa fuerant. Non est quippe verum, ratumque Concilium, quod auctoritate Episcopi Romani caret; quemadmodum non ii solum Pontifices, sed Concilia etiam ipsa tradiderunt. Tradidit septima synodus, actione sexta, tomo primo, & octava synodus, actione prima, & septima, & synodus Romana sub Symmacho, 96. distinctione, cap. Leue, & synodus nonaginta Episcoporum sub Damaso: historia tripartita libro quinto, capite vigesimonono, & Concilium Lateranense sub Leone Decimo, sessione undecima, ubi eadem res dicitur in synodo Alexandrina definita. Ita Socrates libro quarto historiæ tripartitæ, capite nono tradit, regulam Ecclesiasticam jubere, ut Concilia ejusmodi præter sententiam Romani Pontificis non celebrentur. Id quod Julius in epistola ad Orientales dixit fuisse a Nicæna synodo definitum, & Marcellus in epistola ad Antiochenos hoc ait Apostolos statuisse. Videlicet ejusmodi Concilia non solum infirma in Ecclesia fuere semper ad fidem veritatis faciendam, sed conventicula propemodum fuere iniquitatis, & tristes atque adeo exitiales exitus habuerunt. Mentiri vero ait Bucerus eos, qui affirmant, non licere sine Romani Pontificis assensu concilium cogere. Id autem primum Eusebii & historiæ tripartitæ testimoniis confirmat. Deinde est Canon, inquit, Nicæni Concilii de synodis habendis. Sunt quoque Canones Apostolici, qui quotannis binas synodos in provincia qualibet præscribunt. Asserit autem firmum ac ratum esse quicquid in hujusmodi Conciliis statuitur pro veritate contra mendacium, ita ut ne a summo quidem Pontifice rescindi possit.

Sed hujus hominis impudentiæ quis poterit sine stomacho respondere? Principio namque illud impudentiæ, quantum est, quod historiam Eusebii, & Tripartitam nobis objicit, in quibus contra nos refertur nihil, pro nobis multa? Quid illud absurdius? quod Nicænum Concilium, & Canones Apostolicos opponit, in quibus de Synodis provinciarum firmo est, quas summi Pontifices pro recta Ecclesiarum institutione, & administratione præscripserunt. Nos autem de synodis generalibus loquimur, quas sine summi Pontificis assensu cogere non aliter accipien-

piendum eſt, ac ſi regia primatu ſine principis aſſenſu, atque adeo illo repugnante cogerentur. Illud vero quale eſt, firmum eſſe velle quicquid in his ſynodis ſtatuitur? Pro veritate, ait, contra mendacium. Scilicet, ſi pro veritate eſt, ubicunque ſtatuatur, accipiendum eſt. Sed quis nos certiores reddet, pro veritate eſſe quæcunque a ſynodis provinciarum decreta ſunt? Verum de his hactenus. Nam in quarta concluſione fuſius iſthæc explicabuntur.

2. Conc. Secunda concluſio. Concilium generale, etiam congregatum Romani Pontificis auctoritate, errare in fide poteſt. Hæc demonſtratur aperte exemplo Concilii Epheſini ſecundi, ubi Legatis Leonis repugnantibus Epiſcopi ferme omnes Dioſcori hæreſi ſubſcripſerunt. Confirmat hanc luculentius Leo Papa, in epiſtolis retro citatis ad quintum argumentum, & ſynodus octava actione ſeptima, & Nicolaus ad Michaelem Imperatorem, & Eugenius Quartus in decreto ſuper unione Jacobitarum, in quo poſteaquam Epheſinam ſecundam ſynodum ſub Leone congregatam condemnavit, quæ videlicet Eutychiano errori conſenſit, Suſcepit, ait, ſancta Romana Eccleſia omnes univerſales ſynodos, auctoritate Romani Pontificis legitime congregatas, ac celebratas, & confirmatas. Non dixit congregatas ſolum, ſed celebratas, & confirmatas. Eadem res oſtenditur exemplo quoque Baſilienſis ſynodi, cujus errorem in nono argumento capitis primi opponebamus. Sed de hac re in reſponſione ad hoc argumentum latius. Præterea nullum Concilium ratum eſt, aut fuit, quod Romani Pontificis non fuerit fulcitum auctoritate, ut Julius, Damaſus, Pelagius, aliique Patres in prioris concluſionis confirmationem allegati non obſcure tradiderunt: at quamvis Concilium ſit edicente Pontifice ſummo coactum, ſi tamen non ſunt ab eo Concilii dogmata confirmata, ſed potius vel is, vel ejus Legati pugnarunt, tum certe ſynodus non eſt fulcita Apoſtolica auctoritate: non igitur rata, & firma erit, ac proinde ne idonea quidem, ut ex ea fidem faciamus. Sed hæc concluſio capite proximo fuſius explicabitur.

3. Conc. Tertia concluſio. Concilium generale confirmatum auctoritate Romani Pontificis certam fidem facit Catholicorum dogmatum. Quam quidem concluſionem ita exploratam habere opus eſt, ut ejus contrariam hæreticam eſſe credamus. Primum, quoniam rediberent aliæ hæreſes univerſæ Conciliorum generalium auctoritate damnatæ: & ſymbolum quoque Nicænum erit ambiguum, Concilii generalis auctoritate ſublata. Deinde, ſi Concilium hujuſmodi errare in fide poſſet, nulla profecto certa via eſſet reliqua, ut in fidei controverſiis Catholicum dogma exploraremus. Qui enim ſummi Pontificis, ac reliquorum omnium Eccleſiæ paſtorum judicium detrectat, is nullum vivum judicem inventurus eſt, a cujus tribunali non liceat diſcedere. Volunt Lutherani judicem in concilio ſcripturam eſſe, quæ nec ſentit, nec intelligit, nec eloqui ipſa judicium valet. Lutheras ipſe clamat illa verba, Hoc eſt corpus meum, proprie accipienda; Zuinglius contra figurate. Quis ſententiam dicet? Num ſcriptura ipſa? an potius judex Eccleſiæ ſummus cum concilio ſacerdotum, quemadmodum Deuteron. 17. cap. ſcriptum eſt? Quod ſi in judiciis humanis vivos judices quis recuſaret in Republica conſtitutos, & ad literas mutas, & inanimes confugeret, omnibus omnino modis exploderetur. Sed de his & diximus multa alias, & multa ſæpe dicemus. Nunc ad propoſitum revertamur. Sane Conciliorum fide rejecta, Scripturæ quoque bonam partem amittemus. Nam ſi quis epiſtolam Jacobi cum Luthero a literis Canonicis expunxerit, per ſcripturam hæc certe quæſtio definiri non poteſt. Vivi ergo judices conſtituantur oportet. Quod ſi paſtorum detrectato judicio ad aliud tribunal provoces, nihil aliud profecto facies, quam Chriſti, & Eccleſiæ declinare judices, & pro divinis humanos ſubſtituere. Quoſcunque nimirum præter paſtores Eccleſiæ delegeris, humana illi incertaque auctoritate pollebunt. Ad hæc vel populus fidelis tenetur ſtare definitioni Concilii, vel poteſt etiam repugnare. Si tenetur, jam errante Concilio populus in eodem errore verſabitur. Sin repugnare poteſt, ubinam illud eſt, Qui vos audit, me audit? Ubi illud rurſum, Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi, quæcunque dixerint vobis, facite? Ajunt, Si quæcunque dixerint nobis, ea face-

diſt. 15. ca. Sicut, & c. Sancta Romana.

Luc. 10. Matth. 23.

Matth. 15. re jubemur: cur alio loco Christus cavere voluit a fermento Pharisæorum? Nam illud Matthæus Pharisæorum doctrinam interpretatur. Cur rursum eorum traditiones exemplo etiam proprio contemnere docuit? Aliquid ergo doctrinæ propriæ puritati Euangelii admiscere possunt: in quo non solum non sunt audiendi, sed etiam sunt refutandi. Id ergo præcavit Christus, ne plebs malis docentium exemplis ad contemptionem veræ doctrinæ inducatur. Tunc ergo quæ dixerint nobis Pharisæi, eadem facere jubet Christus, cum super cathedram Moysi sederint, hoc est, legem Dei enarraverint, docuerint, proposuerint. Nam si sua doceant, eos negligere non solum possumus, sed debemus, quemadmodum Augustinus in Joannem non obscure interpretatus est. Nihil ergo pastores Euangelicæ illæ sententiæ juvant; quin cum de suo loqui possint, possunt a nobis vel sperni. Unde Hieronymus in Matthæi decimo septimo capite, super illis verbis, Non omnis qui dicit mihi, &c. Sicut supra, inquit, dixerat, eos, qui haberent vestem vitæ bonæ, non recipiendos propter dogmatum nequitiam: ita nunc e contrario asserit, ne his quidem accommodandam fidem, qui cum polleant integritate fidei, turpiter vivunt, & doctrinæ integritatem malis operibus destruunt. Sed isti, quod de mercenariis ab Augustino dicitur, id ad veros Ecclesiæ pastores vafre malitioseque traducunt; nec intelligunt, inter mercenarios veros semper in Ecclesia pastores esse, quorum vocem audire oves oportet, præsertim si omnium eadem sit. Tunc enim pastorum vox, Ecclesiæ quoque vox, atque adeo Christi est. Alioqui, quidnam illud sibi vult, Obsecro vos, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata? divisus est Christus? Absit. Non est dissensionis Deus, sed pacis. Ac revera, ut hoc argumentum conferamus in pauca, si oves omnium pastorum unam eandemque doctrinam sequantur, nihil culpæ in ovibus erit. Sequantur ergo (fac ita) & errantibus pastoribus universis oves item omnes errabunt. Quod superiore libro fieri non posse demonstratum est. Jam vero Hieronymus quid sibi velit, statim indicat. Docet enim utrumque Dei servis necessarium esse, quo eis fides accommodetur, ut & opus sermone, & sermo operibus comprobetur.

Tract. 46.

1. Cor. 1.

1. Cor. 14.

Præterea Martinus Quintus in Concilio Constantiensi inter reliquas interrogationes, quibus suspecti in fide sunt examinandi, eam etiam proponit, Utrum credant, quod quodlibet concilium generale universalem Ecclesiam repræsentet. Si igitur concilium generale universalis Ecclesiæ habet auctoritatem; qui illam de medio tollit, totius Ecclesiæ auctoritatem eadem opera dissolvit. Præclarum igitur illud Augustini est libro primo de Baptismo contra Donatistas cap. decimo octavo, plenarii concilii sententiam totius Ecclesiæ consensionem esse. Præterea Paulo non alia via commodior visa est ad veritatem in quæstione exorta vestigandam, quam si ad concilium Hierosolymitanum controversia referretur. Eam igitur viam, quam Paulus ad fidei quæstionem terminandam aptissimam existimavit, nos ingredi & tenere debemus: eamque modestiam imitari, quæ & in Judæis, & in Gentibus a Luca Actorum quintodecimo capite describitur. Poterant enim Gentes cum concilio illo Hierosolymitano expostulare, quod libertatem sibi a Christo datam eriperent, quodque cæremonias nonnullas humeris discipulorum tanquam necessarias imponerent, quæ minus necessariæ esse videbantur, cum Christi fides esset ad salutem idonea. Sed ne Judæi quidem repugnavere, qui tamen concilii definitioni scripturam possent opponere dicentem, Homo, cujus caro præputii, &c. Tantum itaque honoris concilio deferentes, formam futuris servandam sæculis exhibuere, ut synodis Petri, successorumque ejus auctoritate firmatis certa fides haberetur. Visum est, inquiunt, Spiritui Sancto, & nobis. Concilii ergo sententia Spiritus Sancti sententia ipsissima est. Accedit illa quoque causa, quod Ecclesia catholica conciliorum generalium decreta semper accepit, ab ipsisque habitos hæreticos, tales etiam esse sine dubio existimavit. Necessarium est igitur conciliorum tenere fidem, si Ecclesiæ fidem tenere volumus. Quæ res libro etiam superiore magnis argumentis confirmata est.

Quarta conclusio. Concilium provinciale non confirmatum a Summo Pontifice errare in fide potest. Cujus 4. Conc.

rei

rei exemplum habes in concilio Mediolanenſi libro 10. hiſtor. Eccleſ. cap. 20. & in Concilio Antiocheno 90. Epiſcoporum lib. 4. hiſt. trip. cap. 9. & in Seleuciano lib. 1. tripart. cap. 34. & in Carthaginenſi, cujus inter arguendum mentionem fecimus. Hæc quoque concluſio non exemplis modo, ſed teſtimonio etiam Symmachi comprobatur, inquientis, Concilia ſacerdotum Eccleſiaſticis legibus per provincias decreta, quia præſentiam Papæ non habent, valetudinem perdiderunt. Ita leges aut nimis duras, aut parum rationi conſentaneas a conciliis provincialibus interdum editas non eſt negandum. Qualis illa forraſſe fuit apud Aquiſgranum, quæ refertur trigeſima ſexta quæſtione ſecunda, cap. Placuit; Illa rurſum non imprudenter modo, verum etiam impie a Concilio Elibertino lata eſt de tollendis imaginibus. Quod ſi generale concilium, cui auctoritas Epiſcopi Romani deeſt, errare in fide poteſt, errabit aliquando, ac multo etiam magis ſynodus provincialis.

17. d. cap. Concilia.

Cap. 36.

5. Conc. Quinta concluſio. Concilium provinciale Summi Pontificis auctoritate firmatum in fide nequit errare. Multorum autem hæreticorum damnatio eſſet incerta, ſi hæc concluſio certa non eſſet. Plerique enim hæretici non per concilia generalia, ſed per provincialia ſunt damnati.

Primum confirmatum eſt a Leone 2. a Siricio 3. & 4. ab Innocentio, & Celeſtino.

Ut, Priſcillianus in concilio Toletano primo, Helvidius in Concilio Thelenſi, Pelagius in Conciliis Milevitano & Carthaginenſi. Quanquam Pelagium in ſynodo etiam Epheſina damnatum, de hære. c. Fraternitatis, Gregorius tradit. Sed hæc ſententia hodie apud Epheſinum concilium non extat. Deinde nec expedit, nec tolerabile eſt, ſingulis hæreticis condemnandis ſingulas generales ſynodos cogere. Cum ergo Eccleſiæ ſuæ Deus proſpexerit in neceſſariis, nimirum ad hæreſes privatas in provinciis refutandas, concilia provincialia ſatis erunt, ſi erunt modo Summi Pontificis auctoritate roborata. Præterea quoſcunque ejuſmodi concilia damnavere, Eccleſia eos ſemper exploſit: errare igitur illa in fide nequeunt. Quod ſi poſſent, vel unum certe exemplum proferretur. At nullum omnino eſt. Nam quod Oecolampadius adfert e Romana ſynodo ſub Gelaſio, ubi definitum eſſe ait, ſubſtantiam panis in Euchariſtiæ Sacramento manere, id commentitium eſſe loco proximo demonſtraturi ſumus. Nullius enim ſynodi illa ſententia eſt, ſed ne Gelaſii quidem.

Præterea Symmachus Papa tradit concilia provincialia quotannis per Eccleſiæ leges decreta, quia præſentiam Papæ non habent, valetudinem perdiſſe: ergo ſi præſentiam habent, valida erunt. In 7. item ſynodo, actione 3. cum Theodorus concilia generalia recepiſſet, ſtatim ſubdit, Locales ſynodos non averſamur, ſed magis amamus, amplectimur, & recipimus. Earum etiam divinitus inſpiratas canonicas conſtitutiones, correctiones, & legislationes ſumma obſervantia colimus. Hanc autem epiſtolam Theodori & orientalium probat ipſa 7. ſynodus. Atque 8. ſynodus ſeſſione poſtrema Canone 1. Regulas, inquit, quæ Eccleſiæ ſanctæ tam a ſanctis Apoſtolis, quam ab orthodoxorum univerſalibus, nec non & localibus conciliis traditæ ſunt, ſervare ac cuſtodire profitemur. Sed & omnes, qui Chriſtiano cenſentur vocabulo, damnationibus & juſtificationibus, quæ per illas prolatæ ſunt, canonice ſubjici decernimus. Hactenus 8. Synodus. Cujus verba in iis maxime conciliis locum habere intelligenda ſunt, quæ a ſummo Pontifice ſunt confirmata. Summus enim Pontifex, ut ſequenti loco demonſtrabitur, in fidei judicio errare non poteſt. Conciliorum ergo provincialium decreta ad fidem pertinentia firma & certa ſunt, ſi a Romano Pontifice confirmentur. Id quod Actorum 15. capite explicatum eſt. Quod enim ibi congregatum legitur, hoc non generale, ſed provinciale concilium fuit. At non minor fides habita eſt Petro præſidenti, quam ſi eſſet Synodus generalis. Qua ex re Eraſmi calumnia retunditur. Cum enim in annotat. ſuper epiſtolam ad Romanos capite 5. dixiſſet, ſe non uſque adeo aſtringi ſynodo Milevitana, aliiſque ſimilibus conciliis provincialibus, ſubdidit: Alioqui ſi quis urgeat, eſſe ſervanda quæcunque in illis decreta ſunt, proferam ex illis dogmata quædam, quæ nunc Eccleſia damnat pro hæreticis. Hactenus ille. ſed, ut diximus, Milevitanum Concilium confirmatum eſt, ideo illo Chriſtianus urgetur. Illa vero, e quibus

17. d. cap. Concilia.

Locales hic vocantur Provinciales.

dog-

dogmata hæretica proferentur, confirmata non ſunt. Ac de his aliam concluſionem adjicimus.

6. Conc. Sexta Concluſio. Ex conciliis provincialibus, licet eis auctoritas Epiſcopi Romani deſit, probabile quidem argumentum ſumitur ad fidei dogmata ſuadenda. Hujus rei vel illud abunde magnum argumentum eſt, quod ex innumeris conciliis ejuſmodi vix quinque aut ſex reperiuntur, quæ a recta definiendi ratione ac via declinarint. Si ergo hujuſmodi concilia rectam ut plurimum fidem teneant, raro deficiunt: probabiliſſimum ſine dubio eſt, quod ex id genus conciliis argumentum promitur. Atque certe, niſi ſint peculiariter reprobata, communi Eccleſiæ vel ſilentio, vel etiam implicito conſenſu commendantur, ſi ad Eccleſiæ communem notitiam pervenerint. Non enim fit aliquo pacto vero ſimile, ut concilii provincialis toto orbe vulgati hæreſim Eccleſia diu diſſimulaverit. Error enim, cui non reſiſtitur, approbatur, 83. diſt. c. Error. Nec mihi concilium Elibertinum objicias. Nam in ea parte qua erravit, ſemper a Catholicis exploſum eſt. Hæc ergo cauſa eſt vel maxima, cur Toletana, Arelatenſia, Hiſpalenſia, & alia ſimilia antiqua concilia, licet non expreſſe, implicite tamen probata ab Eccleſia videantur. Nam Ancyritanum, Neocæſarienſe, Gangrenſe, Sardicenſe, 16. diſt. c. Quoniam. Africanum, & Carthaginenſia a Leone 4. confirmata ſunt, 2. diſt. cap. de libellis. Trullana quoque ſynodus quædam concilia provincialia probavit: ſed quantum hæc Trullana approbatio valeat, poſtea ſumus fuſe diſputaturi. Nunc illud ſolum aſſerimus, concilia, quæ a ſummo Pontifice comprobata non ſunt, non certum quidem illud, ſed probabile tamen argumentum ſuppeditare ad fidei dogma corroborandum. Id quod ex Innocentio colligitur, 20. diſt. c. de quibus.

7. Conc. Septima concluſio. Concilia Epiſcopalia, ſi a Romano Pontifice in decretis fidei confirmentur, certum argumentum veritatis exhibent. Si enim Toletana ſynodus, præſidente & confirmante Petri ſucceſſore, in fide errat, non videtur cauſa eſſe, cur Romana ſynodus errare non poſſit. Item concilium provinciale a Summo Pontifice confirmatum certæ auctoritatis eſt: ergo & ſynodus epiſcopalis. Sed non venit in mentem alia epiſcopalis ſynodus in judicio fidei a Romano epiſcopo confirmata, præter Complutenſem ſub Alphonſo Carillo Archiepiſcopo Toletano, ubi damnatus eſt magiſter quidam Oxonienſis, qui falſo de clavibus Eccleſiæ, & pœnitentiæ ſacramento ſentiret.

Poſtrema Concluſio. Synodus epiſcopalis per ſe quidem in judicio hæreſis probabilem fidem facere poteſt, certam non poteſt. Illud prius expedire debemus, nam hoc poſterius ſatis expeditum eſt. Illud ergo oſtenditur ex cap. Ad abolendam, de hæreticis, ubi a Lucio tertio vinculo perpetui anathematis innodantur ii, quos vel Romana Eccleſia, vel ſinguli epiſcopi per dioeceſes ſuas cum concilio clericorum, vel etiam, ſi oportuerit, vicinorum epiſcoporum, hæreticos judicaverint. Non ergo levis conjectura accipietur ex hujuſmodi ſynodorum judiciis, quæ Lucius tanti fecit, ut pro excommunicatis habendos eſſe decreverit, quos eædem ſynodi hæreticos definierint. Nec me clam eſt, quod quidam viri docti hanc Lucii decretalem de deprehenſis in manifeſta hæreſi interpretantur. Alioqui jus negant concilio Epiſcopali, atque adeo provinciali de hæreſi judicandi. Id probant, quod fides res eſt omnibus communis; quare poteſtas cenſendi de fide hæreſique contraria non penes privatas Eccleſias, ſed penes univerſalem Eccleſiam erit. Item ſuadent id ex cap. Majores, de baptiſ. & ex capit. Quoties, 24. quæſt. 1. ubi ejuſmodi cauſæ ad ſolam ſedem Apoſtolicam dicuntur eſſe referendæ, cum illi ſpeciali privilegio a Domino reſervatæ ſint. Ac poſt verba citata idem Lucius hoc videtur confirmare, inquiens, Præſenti nihilominus ordinatione ſancimus, ut quicunque manifeſte fuerit in hæreſi deprehenſus, &c. Loquitur ergo Pontifex in caſu, quo hæreſis eſt manifeſta. Sed mihi ſemper longe probabilior illorum ſententia viſa eſt, qui putant, eos plane & ſimpliciter anathematis vinculo per hanc Lucii decretalem alligari, quos vel Romana Eccleſia, vel ſynodus provincialis, aut etiam Epiſcopalis hæreticos judicaverint, quamvis non ſit hæreſis omnibus manifeſta. Primum enim non dixit textus, Quos hæreticos declaraverint, ſed, judicaverint. Alioqui, Poſtrema Conc.

quì, ſi declaratio illa rei manifeſtæ erat, non verum in cauſa fidei judicium, quorſum eam rem ad Epiſcopum cum concilio clericorum, & non magis ad Theologos Lucius retulit, ut ſcilicet eos anathemate percelleret, qui a Theologis eruditis hæretici declararentur? Deinde, ſi Lucius non proprie verbum illud, Judicaverint, uſurpavit, ſed improprie, pro eo quod eſt, rem manifeſtam exponere: eam idem omnino verbum ſimul & ad Eccleſiam Romanam, & ad Epiſcopum cum clericis ſuis referatur, conſequens fieret, ut etiam pari modo per Eccleſiam Romanam non hæreticos judicatos, ſed declaratos excommunicari a Lucio intelligeremus. At conſtat, vocem illam de Eccleſia Romana proprie & ſimpliciter intelligi: non eſt igitur, cum ad ſynodum Epiſcopi referetur, in alium ſenſum detorquenda. Adde, quod multifariam cauſa ejus, qui hæreſeos inſimulabatur, ad id genus ſynodos referri poterat. Primo ex ſedis Apoſtolicæ commiſſione peculiari, ut de cauſa Priſcilliani cognovit concilium Toletanum primum: & de cauſa Magiſtri cujuſdam Oxonienſis cognovit ſynodus Complutenſis, ſub Domino Alphonſo Carillo Archiepiſcopo Toletano. Mox ſine commiſſione pontificis ſpeciali, id quod inquiſitores modo faciunt, in hæreſi quidem manifeſta, ſed ubi non erat manifeſtum, an reus eſſet hæreticus, vel quia non erat probatum & notum, eum propoſitionem hæreticam aſſeruiſſe, vel certe quia, etſi aſſeruiſſet, nondum erat comperta pertinacia, ſine qua hæreticus nullus eſt. Poſtremo in hæreſi non perinde manifeſta, ut omnibus paſſim eſſet expoſita, ſed tali tamen, ut non eſſet neceſſe, aut ad concilium generale, aut ad Apoſtolicam Eccleſiam referre eam: quod periti Theologi hæreſim eſſe conſentirent. Et in his omnibus caſibus jus & olim habebat Synodus, & nunc habent ii, quibus fidei cognitio eſt mandata, pronunciandi ac judicandi de cauſa fidei. Tametſi hujuſmodi tribunalium judicia non adeo explorata ſunt, ut falſa eſſe non poſſint, non in re dubia ſolum, interque viros doctos controverſa, quo caſu ſynodi locales non habent de hæreſi pronunciare; ſed etiam in re, quæ omnibus provinciæ Theologis videretur manifeſta, quo caſu ſine crimine uſurpati judicii de cauſa fidei pronunciant. In his ergo tribus caſibus, licet judicia hæc certa & firma in Eccleſia non ſint, expedit tamen, ut, quoniam ſunt valde probabilia, maximi a fidelibus habeantur. Nec enim erit parum Eccleſiæ noxium, ſi non interim ab his perinde ut ab excommunicatis caveat, quos non Eccleſia Romana modo, verum etiam ſynodus aut provincialis, aut epiſcopalis hæreticos judicarit. Sed primam objectionem videamus. Cauſa, inquiunt, fidei omnibus communis eſt, atque adeo privatis judicibus non licet de ea ſententiam ferre. Et læſæ majeſtatis, ac proditæ reipublicæ crimen cives univerſos tangit, & privati tamen judices de eo cenſere ſolent. Nam capitula illa, quæ aſſerunt, intelligenda ſunt, cum res inter ipſos Epiſcopos, & viros Theologos eſt ambigua: quemadmodum Pelagius explicuit 17. diſtinct. cap. Multis. Qui etiam ſenſus ex Deut. 17. cap. manifeſtius habetur. Si difficile, inquit, & ambiguum apud te judicium eſſe proſpexeris, & judicum intra portas tuas videris verba variari, ſurge & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus, &c. Nam illud quidem, quod Lucius addit, nihil militat adverſum nos. Non enim dixit, Quicunque fuerit in manifeſta hæreſi deprehenſus: ſed, Quicunque manifeſte fuerit in hæreſi deprehenſus. Vult autem, quod ibidem perſpicuum eſt, ut nemo tradatur brachio ſeculari, niſi hæreticum eſſe conſtiterit. Ejuſmodi enim pœnæ, ut executioni mandentur, probationes exigunt luce meridiana clariores. Sed de conciliorum auctoritate dictum eſt ſatis.

Leo commiſit.
Sixtus 4. commiſit.

CAPUT V.

Ubi modi quidam ſolvuntur, quibus interdum homines etiam docti illigari ſolent.

QUibus rebus expoſitis, nihil aliud ſupereſſe videbatur, niſi ut argumenta refelleremus, quæ a principio ſunt poſita. Sed paranti mihi eas objectiones repellere objecerunt ſe ſcrupuli aliquot, quos prius conveniſt excutere, quam ad alia pergamus, ne in via, quam ſuperiore capite aperuimus, ſint Theo-

lo-

logis impedimento.

1. quæſt. Primum igitur dubium illud excutiendum eſt, an concilium per legatos ſummi Pontificis celebratum firmam certamque habeat auctoritatem: an potius Epiſcopi Romani confirmatio expectanda ſit, ut certa habeantur decreta concilii. Ac Cajetanus quidem, qui ſine controverſia de auctoritate Papæ, & concilii accuratiſſime diſputavit, quemque nos correctione quadam adhibita potiſſimum ſecuti ſumus, multa hic diſerte dicit, quæ a præſenti inſtituto videntur eſſe aliena: ſed affirmat denique, id quod ad præſentem locum, & quæſtionem attinet, concilium per legatos Pontificis actum errare in fide poſſe. Supereſt enim adhuc ille, pro cujus fide rogavit Chriſtus, ille, inquam, ad quem fidei ſumma tandem referenda eſt. Quare niſi definitiones conciliorum per ſummos Pontifices & probentur & confirmentur, certas firmaſque eſſe non oportet. Idem etiam Cardinalis Turrecremata ſenſit libro tertio, cap. ſexto, octavo, & trigeſimo octavo, quibus locis fuſiſſime oſtendit, omnia retro antiqua concilia a ſummis Pontificibus confirmationem dogmatum petiiſſe, non id profecto actura, niſi exiſtimaſſent neceſſarium. Nam quod confirmatio Pontificis ad fidei quoque dogmata referatur, liquet ex epiſtola Nicænæ ſynodi ad Sylveſtrum papam. Quicquid, ajunt, conſtituimus, precamur ut veſtri oris conſortio confirmetur. Et Sylveſter eidem ſynodo reſcribens, Confirmo, inquit, figoque ad doctrinam veſtram reclamantes de unitate Trinitatis. Et paulo poſt, Probo, ait, vera fuiſſe, quæ in veſtrum noſtrumque manavere myſterium, &c. Et patres concilii Chalcedon. in epiſt. ad Leonem, Omnem, inquiunt, vobis geſtorum vim inſinuavimus, ad comprobationem noſtræ ſinceritatis, & ad eorum, quæ a nobis geſta ſunt, firmitatem & conſonantiam. Et Leo Papa in epiſtola ad concilium Chalcedonenſe, quæ eſt in ordine 59. Ne ergo, ait, dubitabile videatur, utrum quæ per unanimitatem veſtram de fide ſtatuta ſunt, approbem &c. & poſtea dicit ſe approbationem geſtorum ſynodalium in ſola cauſa fidei mittere, propter quam ſcilicet concilium congregatum eſt. Idem patet ex epiſtola Leonis hujus nominis tertii, quæ confirmat ſextam ſynodum generalem. Adde huc, quod eccleſia ante ipſius pontificis confirmationem nunquam firmum habuit & ratum, quod a legatis concilio præſidentibus definitum eſt. Hinc enim Martianus Auguſt. a Leone contendit, ut concilii Chalcedonenſis de fide judicium approbaret. Et Leo ob hanc quoque cauſam Martiano commendavit, ut confirmatio approbatioque concilii ad omnes Eccleſias perferretur, quemadmodum epiſtola 57. ad eundem Martianum ſcribitur. Præterea concilium ſine legatis errare poteſt: at ſummus Pontifex non transfert in legatos ſuæ fidei ſoliditatem, quam ſcilicet ſibi ſoli privatim vendicat, eo quod Chriſti vicarius eſt, paſtor Eccleſiæ univerſalis, & petra, ſupra quam Chriſtus ſuam fundavit Eccleſiam. Legati ergo ſimul cum concilio errare poterunt. Non enim pro legatis Petri, ſed pro Petro rogavit Chriſtus, &c. Ad hæc, concilium provinciale, cui legati ſummi Pontificis adſint, errare in fide poteſt: non autem ſi a ſummo Pontifice confirmatum eſt. Non igitur Legati eam habent in fidei dogmatis auctoritatem, quam ſummus ipſe Pontifex habet. Quocirca infirma adhuc erunt decreta concilii, quamvis per legatorum judicium confirmata. Præterea concilium Epheſinum ſecundum erravit cum Dioſcoro; & tamen legitime, auctore Leone, congregatum eſt: non ergo firmum & ratum eſt concilii decretum, niſi ſit a ſummo Pontifice confirmatum. Nec valet dicere, legatos pontificis, & paucos quoſdam alios repugnaſſe. Non enim oportet omnes patres ſynodali ſententiæ ſubſcribere, ut generale concilii judicium habeatur: quoniam ne omnes quidem Epiſcopi judicio Nicænæ ſynodi ſubſcripſerunt. Ac ſi legati ipſi, ut docti omnes conſentiunt, errare poſſunt, nihil obſtaret, quominus aliis Epiſcopis errantibus conſenſiſſent. Legatus demum pontificis aderat, cum in ſecunda & tertia ſeſſione concilii Baſilienſis vehementer erratum eſt; errori quoque cæterorum Legatus ipſe ſubſcripſit: non ergo ſatis eſt concilium eſſe coactum pontificis auctoritate, & legatos concilii ſententiam approbaſſe, ut firma & certa eſſe in Eccleſia exiſtimetur.

Vide etiam epiſt. 58. ad Pulcheriam.

At contra viri quidam doctiſſimi ſentiunt, concilium generale legitime congregatum, etiam abſente Papa, ſolidam cer-

certamque habere auctoritatem, priusquam a summo Pontifice confirmetur; Cujus sententiæ duas potissimum causas reddere possunt, Unam, quod ejusmodi concilium per legatos episcopi Romani celebratum Ecclesiam universalem repræsentat, quoniam est concilium Ecclesiæ generale: non ergo errare in fide potest, sicut ne Ecclesia quidem universalis. Quod autem omne concilium generale Ecclesiam universalem repræsentet, definitum est a Martino quinto in fine concilii Constantiensis. Altera causa est, quod concilium generale legitime congregatum, in spiritu sancto congregatum est, quare habet spiritum assistentem, cujus præsentia freti, possunt utique patres, cum aliquid definiunt, dicere: Visum est spiritui sancto, & nobis. Confirmat autem hoc vel maxime testimonium Julii ad Orientales episcopos inquientis, Regula vestra nullas habet vires, quoniam Romanæ Ecclesiæ legatus non interfuit, canonibus præcipientibus, sine ejus auctoritate concilia fieri non debere: nec ullum ratum est concilium, quod ejus non fuerit fulcitum auctoritate. Hactenus Julius. Sentit ergo sine dubio, concilium habere vires, ratum esse, Romanæ Ecclesiæ niti auctoritate, si Romanæ Ecclesiæ legatus interfuit.

can. 25.

37. dist. 6. Regula.

Ad hanc difficilem quæstionem explicandam illud ponimus, quod rerum gestarum experimento constat, summi pontificis legatos non solere ad concilium accedere, ubi quæstio de fide agitanda est, nisi instructos prius & monitos de Ecclesiæ Rom. fide circa ea, quæ sunt in concilio finienda. Solere, inquam, non item oportere. Nam legati in concilium Tridentinum non potuere commode de quæstionibus differendis ante instrui, quoniam erant propemodum infinitæ. Sed cætera fere concilia ad unam, aut alteram fidei tractandam causam coacta sunt: ideoque legati de Apostol. Ecclesiæ fide prius instructi accesserunt. Principio igitur illud statuo, posse concilium legatorum doctrinæ & instructioni repugnare, atque e contrario legatos posse repugnare concilio: quo casu decreta concilii non solum non erunt fulcita Apostolica auctoritate, sed erunt potius refutata. Sicut enim congregatio concilii, reclamante vero, certoque Ecclesiæ Pontifice, vana est & irrita; sic doctrina, cui vel præsens pontifex per se, vel absens per legatos suos contradicit, incerta est & imbecilla: idque eodem prorsus argumento, quoniam utrique auctoritas episcopi Romani deest, sine qua nec concilium, nec concilii decreta rata sunt. Quod si qui existiment, concilium semel rite ac legitime congregatum errare tum etiam non posse, cum legati Pontificis repugnant, respondeant illi argumento velim, quo secundam conclusionem cap. 4. probabamus, concilii Ephesini secundi exemplum proferentes, ubi ab omnibus pene episcopis erratum est. Non fuit liberum concilium, inquiunt, sed sententia a Dioscoro arte, minis, & terroribus extorta est. Video, sed si secundum hominem loquimur, qui metu frangitur, is cupiditate etiam frangatur necesse est. Quocirca si per metum vera & legitima synodus errat, causabuntur hæretici, reliquas etiam omnes pontificum & imperatorum cupiditatibus inserviisse. Ita fiet ut nullius synodi explorata auctoritas habeatur. Quanto gravius illud nos asserimus, concilium Apostolica auctoritate firmatum nullis humanis affectibus a vera posse fide discedere: ut ne Ecclesia quidem, quamvis descendat pluvia, veniant flumina, irruant venti, cedere loco potest, fideique stationem deserere. Sed concilii reliqua pars, quamlibet maxima, si pontifex & legati pugnent, infirmari affectu potest. Huc enim illud pertinet, Tu, o Petre, confirma fratres tuos.

Eug. 4. in decreto unionis Jacobinorum. Et Leo Papa epi. 42. ad Martianum Augustum.

Sed ais, Quid si legatus doctrinam, quam a pontifice accepit, deserat, & multitudinis sensum amplectatur? Primum, nullum hujusmodi exemplum proferetur, nisi forte ex concilio sub Michaele Imperatore, ubi Radoaldus & Zacharias Michaeli & Photio consenserunt adversus Nicolai instructionem atque mandata, ut videre est in epistola Nicolai ad Patriarchas, Metropolitas, ac reliquos Episcopos. Deinde si legatus contra instructionem agit, non censetur ex potestate delegata agere, atque adeo non est, cur eo modo acta superioris auctoritate probata esse credantur. Inde enim Agatho papa, ut patet actione 4. sextæ synodi, Auctoritatem, inquit, eis, hoc est, legatis dedimus, in quantum eis dumtaxat injunctum est, ut nihil præsumant augere, minuere, vel mutare, sed

ſed traditionem hujus Apoſtolicæ ſedis ſinceriter enarrare. Et Leo epiſt. 43. ad Pulcheriam Auguſtam, Lucentium, inquit, epiſcopum, & Baſilium presbyterum dirigere præparavi, qui diſpoſitiones meas ſecundum eas, quas acceperunt, regulas exequantur. Decreta igitur, ſi quæ a legato contra ſedis Apoſtolicæ traditionem approbentur, non habent Romanæ Eccleſiæ auctoritatem; nec aliter ſe habeat, quam ſi a concilio ſine legatis proliiſſent. Quid vero, ſi legati ſine Apoſtolicæ ſedis inſtructione ad ſynodum acceſſere? Num ſynodi judicium firmum erit & certum, prius quam a ſummo Pontifice comprobetur? Certe in his, quæ ad fidem non attinent, ſed ad Eccleſiaſticam gubernationem, ejuſmodi ſynodorum decreta non oportet a Spiritu ſancto proficiſci. Quare non ſunt omnino valida, niſi Romani epiſcopi conſenſione firmentur; ut videre eſt in epiſtola 51. Leonis ad Anatolium, 52. ad Martianum, 53. ad Pulcheriam, & 59. ad Concilium Chalcedonenſe. Sed ne in cauſis fidei quidem adeo exploratam auctoritatem habent, ut qui ea in dubium vocet, hæreticus ſit; tum quia auctores nobiliſſimi, quos ante diximus, Cajetanus, & Turrecremata non ſolum citra hæreſeos crimen, ſed probabiliter etiam conſentiunt, nihil firmi dogmatis ab ejuſmodi ſynodis proficiſci, quouſque per Chriſti Vicarium approbentur; tum quia, ut ante dictum eſt, ſolidam auctoritatem, quam in confirmandis & fratribus, & dogmatis Petrus habet, in legatos transferre non poteſt; tum quia ſi legati, qui inſtructionem ab Apoſtolica ſede acceperunt, diſcedere ab illa poſſunt, illi etiam, qui ad concilium ſine inſtructione accedunt, poterunt cum ſedis Apoſtolicæ doctrina pugnare. Quare eorum confirmatio infirma eſt. Quid, quod legatus Julianus concilii Baſiliensis doctrinæ conſenſit, quam nullus Theologus ita ſolidam & certam exiſtimat, ut hæreticus credat, qui ab ea doctrina diſſentiunt?

Nec contraria argumenta quicquam efficiunt. Nam primum ſic refellitur. Fateor equidem quodcunque concilium generale univerſalem Eccleſiam repræſentare, ſicut omnes proceres & procuratores civitatum, cum de rebus publici tractaturi conveniunt, regnum totum repræſentant. Sed dum urget Eccleſiam errare non poſſe, verum eſt id in eo ſenſu, qui a fidelibus accipitur; intelligimus enim totam ſimul Eccleſiam, hoc eſt, fideles omnes non errare. At nihil obſtat, cur major Eccleſiæ pars non erret. Sic igitur non ego admitto, ut totum concilium cum legatis errare poſſit. At errare poterit major pars concilii, & erranti illi poterunt legati ſubſcribere. Atque id eſt, quod nos in præſentia dicimus, judicium majoris partis, etiamſi legati ſequantur, non eſſe certum: certum autem eſſet, ſi a ſummo Pontifice confirmaretur. Nec enim opus eſt, quemadmodum paulo ante docuimus, ſententiam concilii omnes ſimul patres approbare. Secundo vero argumento hoc habeto reſponſum, Concilium utique generale, cui legati præſunt, in Spiritu ſancto congregatum eſſe, quoniam auctore Chriſti Vicario, eodemque legitimo Eccleſiæ principe coactum eſt. Sed Eccleſia quoque unum corpus eſt, cujus ſpiritus Deus eſt, qui Eccleſiæ ſemper aſſiſtit. Quemadmodum ergo quod toti pariter Eccleſiæ viſum eſt, id Spiritui ſancto etiam viſum eſt, ſed non continuo quod major Eccleſiæ pars judicarit, hoc Spiritus ſancti judicium eſt: ita, ſi quid omnibus quidem epiſcopis judicatum fuerit, a Spiritu profecto Dei judicatum eſt: at non ſtatim ſi plures concilii Patres in unam ſententiam convenerint, Spiritus Sancti ea ſententia credenda erit, niſi per ſummum Pontificem confirmetur. Ad quem animum ſpectat Patrum lites, diſſidiaque componere. Jam Julii teſtimonium explicatu facillimum eſt. Tacet enim, quod manifeſtum erat, concilium illud ſummi Pontificis præſentia caruiſſe: ponit autem ne legatos quidem Eccleſiæ Romanæ affuiſſe. E quibus duobus altero tacito, altero expreſſo, colligit nullam prorſus Eccleſiæ Romanæ auctoritatem in eo concilio interceſſiſſe. Quare irritum & vanum eſſe. Alioqui, ſi quis recte ſane eo nos teſtimonio urgeat, is malo negotio exploditur. Nihil enim valet illa collectio, ſi concilium legatos non habuit, infirmum ejus judicium fuit: ergo, ſi habuit, fuit firmum. Sed de prima quæſtione dictum eſt ſatis.

Sequitur altera, An Patres concilii vere judices ſint, an potius conſiliarii? Sunt enim auctores non omnino peſſimi, qui conciliorum auctoritatem non 2. quæſt.

in

in judicanda, & falcenda cauſa fidei, ſed in quærenda & inveſtiganda veritate ſitam eſſe volunt. Omnem quippe judicii vim ad unum Eccleſiæ principem, eundemque Chriſti vicarium revocant, qui ad fidei cauſam decernendam eo vel plures, vel pauciores in conſilium adhibet, quo cauſa vel gravior, vel facilior eſt. Hujus vero rei primum argumentum ponitur, quod in ſex libris Decretalium & Clementinis non Patribus, ſed ſummo Pontifici ſententia tribuitur, ſacro tamen approbante Concilio. Unde Clemens Quintus concilio Viennenſi præfidens, Nos, inquit, ad tam præclarum teſtimonium, ac ſanctorum Patrum communem ſententiam, Apoſtolicæ conſiderationis (ad quam duntaxat hæc declarare pertinet) aciem convertentes, ſacro approbante concilio declaramus, &c. Solum ergo ad ſedem Apoſtolicam judicium pertinet; Patrum vero non judicium, ſed conſilium eſt. Præterea cum Pontifex Eccleſiæ Romanæ presbyteros in conventum cogit, ut cauſa aliqua fidei judicetur, De fratrum, inquit, noſtrorum conſilio, &c. Conſulunt ergo, non judicant. Ad hæc, Deuter. 16. Si difficile & ambiguum, &c. venies, ait, ad ſacerdotes Levitici generis, & ad judicem, qui fuerit illo tempore, &c. Et poſt, Qui autem ſuperbierit, inquit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, ex decreto judicis morietur homo ille. Ecce imperium non omnibus, ſed ſummo ſacerdoti aſſignatur, & decretum non judicum, ſed judicis eſſe dicitur. A conſiliis ergo ſunt reliqui ſacerdotes, non ſunt judices. A contraria vero parte facit, quod in concilio illo primo Hieroſolymitano non ſolum Petrus, ſed reliqui etiam Apoſtoli, & ſeniores judices eſſe dicuntur. Propter quod ego judico, Jacobus ait, non inquietari, &c. Actorum 15. Et poſteriùs cap. eodem, præcepta concilii vocat Paulus præcepta Apoſtolorum. Et cap. 16. dicit, ea dogmata eſſe decreta ab Apoſtolis & ſenioribus.

Ex extravagant. multis hoc patet.

Ad hanc quæſtionem perfacilis eſt, & expedita reſponſio, Epiſcopos concilii in fidei cauſa non modo conſiliarios eſſe, verum etiam judices. Alioqui non ſolum epiſcopi ad ferendam ſententiam ſynodalem adhiberentur, ſed etiam docti Theologi, & viri in Eccleſia prudentes. Quod inauditum eſt, contraque formam Actorum decimoquinto præſcriptam, ubi Apoſtoli tantum cum presbyteris de fidei quæſtione judicarunt. Cum igitur Eccleſiæ perpetuo uſu ſoli paſtores in concilio ſedeant, conſequens ſit, cenſeres eos eſſe, non modo conſultores. Nam ſi, ut conſulerent, advocarentur, iis epiſcopis, qui Theologiæ rudes & imperiti eſſent, nullus eſſet omnino in concilio locus, quando Theologiæ quæſtio veniret in dubium. Præterea non Romanus Epiſcopus modo, verum reliqui etiam epiſcopi claves regni cœleſtis habent: ergo in cauſa fidei ligandi quoque ac ſolvendi poteſtatem. Viſum eſt, inquiunt, Spiritui ſancto, & nobis, nihil ultra vobis imponere oneris, quam hæc neceſſaria, &c. Omnes ergo epiſcopi onus, præceptumque imponunt, omneſque ſimul ſententiæ ſynodalis auctores ſunt. Atque conſiliarii, qui non ſunt ſimul judices, non ſolent judicio, ſententiæque ſubſcribere. At in ſynodali ſententia non Pontificis ſolum, ſed cæterorum epiſcoporum ſubſcriptiones adponuntur. Sunt igitur ſine dubio judices.

Verum ſcrupulus hic exiſtit, qui male quoſdam habet. Nam ſi omnes epiſcopi ſunt judices, ſummus nimirum Pontifex tenebitur in ferenda ſententia majorem partem judicum ſequi, eorumque doctrinam approbare. In omni enim recto, & bene inſtituto tribunali is, qui præſidet, plurium judicium confirmare debet, paucorum negligere. Huic ſolvendæ quæſtioni Cardinalis Turrecremata lib. 3. ſummæ Eccleſiæ capite ſexageſimoquarto, & ſexageſimoquinto, juriſperitos ipſe ſequens multa dicit, quæ mihi non probantur omnia. Nec eſt animus tamen ſingula perſequi, & cujuſque opiniones refutare. Acute enim diſputantis, ut Cicero tradit, illud eſt, non quid quiſque dicat, ſed quid cuique dicendum ſit, videre. Quod igitur aſſumptum eſt, Patres concilii non modo conſiliarios eſſe, verum etiam judices, id inficias ire nec poſſumus, nec debemus. Nam Patres Nicenæ ſynodi a Sylveſtro contendunt, ut quidquid conſtituerunt, confirmet. Et Leo, quæ a Concilio Chalcedonenſi de fide ſtatuta ſunt, ea dicit ſe probare. Et Concilium ipſum ad Leonem, Decretis, inquit, tuis noſtrum honora judicium. Et ſexta Synodus, actione decimaocta-

va,

va, Anathematizamus, inquit, Theodorum, Sergium, Cyrum, &c. & paulo post, His omnibus, ait, a sancto hoc concilio constitutis, & per subscriptionem nostræ fortitudinis confirmatis, sancimus, ut nullus aliud quicquam de fide satagat, &c. Num verba hæc consulentis sunt? an potius judicantis? Atque in cæteris Patres non ut consiliarii, sed ut judices loquuntur. Caput enim tertium Nicænæ synodi sic habet, Interdixit per omnia magna synodus, &c. Scrupulum vero, qui nunc opponitur, facile eximo. Nego enim, cum de fide agitur, sequi plurimorum judicium oportere. Nec hic, ut in humanis vel electionibus, vel judiciis, ex numero suffragiorum sententiam metimur. Scimus frequenter usuvenire, ut major pars vincat meliorem: scimus non ea semper esse optima, quæ placent pluribus: scimus in rebus, quæ ad doctrinam pertinent, sapientum sensum esse præferendum. Et sapientes pauciſsimi sunt, cum stultorum infinitus sit numerus. Quadringenti Prophetæ Achab mentiti sunt: ex ore vero Michææ solius quidem & contemptibilis veritas egressa est. Non sunt igitur divina judicia humanis rationibus moderanda. In paucis aliquando citius, quam in multis salvat Dominus. Major quippe pars Ephesini concilii secundi in Dioscori sententiam venit, nec legati tamen plurium judicio subscripsere. Quocirca summus Pontifex majoris partis sententiam non tenetur amplecti; imo sive pauci, sive plures ad errorem deflexerint, munus est apostolici Antistitis ad veram eos fidem revocare, juxta illud, quod Petro dixit Christus, Ego rogavi pro te, ne deficiat fides tua, & tu (non unum, & item alterum, sed sive paucos, seu multos) confirma fratres tuos. Ita Damasus scribens ad episcopos per Illyricum constitutos, numerum concilii Ariminensis magna libertate contempsit, illique tantæ multitudini unum Vincentium, & alios paucos opposuit, qui contra illius concilii sententiam dixerunt. Et Leo, cum Anatolius decretum Chalcedonensis synodi de Ecclesiæ Constantinopolitanæ primatu, sexcentorum triginta patrum consensione præferret, Quasi, inquit, refutari nequeat, quod illicite voluerit multitudo. Nulla sibimet de multiplicatione congregationis concilia blandiantur: nec trecentis illis decem atque octo copiosior numerus sacerdotum comparare se audeat, vel præferre, cum tanto divinitus privilegio Nicæna sit synodus consecrata, ut sive per pauciores, sive per plures Ecclesiastica judicia celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum, quidquid ab illorum fuerit constitutione diversum. Hactenus Leo.

3. *Reg.* 22.

Ep. 51. *ad Anatol.*

Non itaque, quod in humanis consessibus fit, plurium apud nos sententia prævalet. Quod si semel fidei causam ad humanas conjecturas, prudentiamque deducimus, verendum est sane, ne Ecclesiæ negotium ex divino humanum faciamus. Quin etiam certum est, qui probabili multorum judicio nituntur, eos fidei nostræ firmitudinem labefactare. Secundum quippe concilium generale centum quinquaginta patrum numero constitit, quartum vero patres habuit sexcentos triginta: utrumque tamen pari veneratione suscepit Ecclesia. Non enim numero hæc judicantur, sed pondere. Pondus autem conciliis dat summi Pontificis & gravitas, & auctoritas: quæ si adsit, centum patres satis sunt; si desit, nulli sunt satis, sint quamlibet plurimi. Nec si major pars patrum vere sentiat, summus Ecclesiæ pontifex repugnabit. Id enim ad peculiarem Christi procurationem pertinet, semperque pertinuit, ne Ecclesia in factiones duas dividatur. Nec Romanus unquam episcopus, si exemplum quæritur, contra patres concilii vere sentientes dixit. Ad secundam autem quæstionem nihil est, quod addere debeamus: nam argumenta ex adverso posita ex his, quæ diximus, facile diluuntur.

Alia quæstio etiam exsitit, quæ non est ad exponendum facilis. Si enim concilium summi Pontificis auctoritate confirmatum Spiritu sancto regitur fidei causis judicandis, ejus ergo definitiones ad sacram scripturam pertinebunt. Nam scriptura sacra vocatur, quæ Spiritu sancto afflante scripta est.

3. quæſt. 1. Arg. in contr.

Hujus vero argumenti conclusionem vir apprime doctus, & qui tantos habebat in Theologia progressus, ut cum excellentibus Theologis compararetur, non est veritus me præsente concedere. Atque in hanc opinionem Gratianus quoque videtur descendisse, Divi Augustini testimonio confirmatus 19. distin. cap. In canonicis, ubi summorum Pontificum epistolas decretales canoni-

2. Arg.

nonicas ſcripturas eſſe dicit: eadem igitur ratione concilii decreta in canonicis ſcripturis habebuntur. Sed & Innocentius de celebra. Miſſ. capite, Cum Marthæ, eandem ſententiam videtur amplecti. Ait enim ſcripturam ſacram aſſerere, quod injuriam facit martyri, qui orat pro martyre. Hoc autem teſtimonium alicujus nimirum vel Pontificis, vel concilii eſt. Ratio item his teſtimoniis conſentit. Fides enim catholica nihil credit, niſi quod eſt a Deo revelatum. Quod ſi concilii decreta tenemur certa ſecundum fidem habere; ea ſunt certe a Deo revelata, atque ex conſequenti ſcriptura canonica.

3. Arg.

4. Arg.

At hæc opinatio quam ſit inconſiderata, lector, vel me non docente, intellecturus eſt. Nam ſi ſymbolum Athanaſii concilive Nicæni inter ſacras literas refertur, cur nec in codicem ſacrorum bibliorum redigitur, nec cum libris canonicis annumeratur? Jam libros, qui decretales Pontificum epiſtolas, ſynodorumque judicia continent, in ſacris & canonicis habere abſurdum eſt. Duplex enim diſcrimen inter ſacros auctores, & ſummum Pontificem patreſque concilii reperitur. Unum, quod auctores ſacri ex proxima Dei vel revelatione, vel inſpiratione ſcribunt catholica dogmata. Nec enim egent exteris ad ſcribendum incitamentis, aut humana ratiocinatione e ſcripturis aliis argumentantur, diſquirunt, colliguut. At concilium & Pontifex humana via incedunt, rationemque ſequuntur: atque argumentando verum a falſo diſcernunt. Non enim exiſtimandus eſt ſummus Pontifex eam habere facultatem, quæ in Apoſtolis, Prophetis, & Euangeliſtis inerat, ut propoſita unaqualibet de fide quæſtione protinus dignoſcere poſſit, utra quæſtionis pars vera falſave ſit; ſed adhibere prius conſilium neceſſe eſt, & expendere utriuſque partis argumenta: tum deinde ſequetur auxilium Dei, quod videlicet opus eſt, ut ſummus Pontifex in recta fide contineatur. In conciliis itidem non habent patres mox quaſi ex auctoritate ſententiam abſque alia diſcuſſione dicere: ſed collationibus & diſputationibus re ante tractata, precibuſque primum ad Deum fuſis, tum vero quæſtio a concilio ſine errore finietur, Dei videlicet auxilio atque favore, hominumque diligentia & ſtudio confluentibus.

Reſpon. ad 1.

Nam & Apoſtolis, & Presbyteris in ſynodum Hieroſolymitanam congregatis non ſtatim revelatum eſt, quid eſſet in fidei cauſa decernendum; ſed facta eſt prius, ut Lucas ait, magna conquiſitio. Et in Nicæna ſynodo, ut Rufinus tradit, per ſingulos dies agitabatur conventus: nec facile aut temere de re tanta ſtatuere audebant Patres. Evocabatur frequenter Arius in Concilium, & aſſiduo tractatu aſſertiones ejus diſcutiebantur, & quid adverſum hæc teneri deberet, aut ſtatui, ſumma cum libratione quærebatur. Ita poſt diutinum multumque tractatum firmiſſima omnium ſententia Arius condemnatus eſt. Ex quo perſpicuum eſt, non dormientibus & oſcitantibus Patribus Spiritum S. aſſiſtere, ſed diligenter humana via & ratione quærentibus rei, de qua diſſeritur, veritatem. Alterum autem diſcrimen eſt, quod ſcriptoribus ſacris, quemadmodum primo loco fuſius explicuimus, Dei ſpiritus adeſt in ſingulis. Etiam ne in minimis rebus? Etiam. At patribus ſynodi Spiritus veritatis non eſt præſens in omnibus, ſed in rebus ſolum ad ſalutem neceſſariis. Quod enim in ſymbolo Athanaſii dicitur, carnem & animam unum eſſe hominem, id non oportet verum eſſe, quamvis cum Athanaſio Concilium Nicænum conſenſiſſet. Nam utrum homo partes illæ complexæ ſint, an non ſint, ad Philoſophiæ rationem pertinet, non fidei: quare Philoſophorum quæſtio eſt, non fidelium. Synodus autem provincialis ſub Stephano hujus nominis ſeptimo per errorem omnes ordinationes factas a Bonoſo irritas eſſe decrevit, quod in Synodo Romana ſub Joanne Nono jure reprobatum eſt. Sed judicium rerum geſtarum erat, non religionis fideique decretum. Hujuſmodi ſunt ea, quæ in Clement Paſtoralis, de ſent. & re judic. tranſiguntur. Non enim ad fidem & religionem attinent. Quocirca licet erraſſet Clemens, quod Bucerus contendit, nihil inde concilii auctoritas labefactaretur. Tametſi Clementina illa Clementis eſt, non concilii. Verum Pontificum & conciliorum eadem cauſa eſt. Sixtus Quartus docuit, D. Catharinam Senenſem ſtigmata non habuiſſe, non defuit qui contra judicarit. Neutrius Pontificis ju-

Act. 15.

lib. 10. Hiſt. Eccl. c. 2.

dicium ad Chriſti eccleſiam ſpectat: utrumque aut probare aut improbare ſine fidei diſcrimine poſſumus. Sed valeant ſtulti, qui de rebus nihili digladiantur. Nos enim hic exempla ponimus, ut lector intelligat, aliter auctores ſacros eſſe habendos, aliter conciliorum patres: illos ubique vera dicere; hos poſſe in parvis errare. Ita quod Chriſtus eccleſiæ ſuæ pollicitus eſt, Spiritum eam docturum omnem veritatem, hoc ad fidei veritatem referendum eſt, ut diſerte Auguſtinus docet, & in commentariis ſuper Joannem, & in actis contra Felicem libro ſecundo. Nec enim rogavit Chriſtus, ne deficeret Petro aut Philoſophiæ, aut rerum geſtarum cognitio & veritas, ſed ne deficeret ei fides.

Forſitan quiſpiam dixerit, Nonne igitur concilii Hieroſolymitani decreta ſacra ſcriptura ſunt? Facta eſt enim magna conquiſitio: dictum eſt autem ſcripturæ ſacræ auctoribus minime convenire, ut diſquirant & humanitus ratiocinentur.

Item (nam & hoc dicet aliquis) ſi ſummus pontifex & concilia, niſi diligentiam adhibeant, errare poſſunt: cum nobis non conſtet, an ſummus Pontifex patreſque concilii præſtiterint ſe diligentes, & induſtrios, ut via & ratione procederet inquiſitio, ne conſtabit quidem an erraverint. Ita quæcunque definierint, erunt incerta.

Ac primus quidem ſcrupulus facilius eximitur. Quemadmodum enim verba Pilati ad canonem pertinent, non qua Pilatus dixit, ſed qua ſcripſit Euangeliſta; ſic & concilii Hieroſolymitani definitio ſacra ſcriptura eſt, quod Lucas eam reliquis hiſtoriæ ſuæ partibus contexuerit. Ut e contrario verba Petri, quæ refert Clemens, non ſunt de canone, quoniam Clemens ſcriptor ſacer non fuit. Quæ cauſa idonea eſt, ut canones Apoſtolorum, quos idem Clemens ſcripſiſſe fertur, in libris canonicis non habeantur, tametſi Damaſcenus lib. 4. cap. 18. in catalogum, ut videtur, ſacrorum librorum referat, & Epiphanius ad hæreſim poſtremam refellendam Apoſtolorum conſtitutiones divinam ſcripturam vocet. Loquitur autem ſine dubio de his conſtitutionibus, quæ in ſacris Bibliis ſcriptæ non ſunt. Sed alia eſt illa, cum veritas ipſa limatur in diſputatione, ſubtilitas: alia cum obiter & in tranſcurſu ad vulgarem quandam opinionem accommodatur oratio. Quamobrem ut ſapientes, ita nos hoc loco verbis eccleſiaſticis utimur, ut eos ſolum, qui Spiritu dictante ſcripti ſunt libri, ſacros & canonicos appellemus.

Alter vero ſcrupulus ita Sylveſtri animo reſedit, ut vix eum inde pellere potuerit; meliuſque fuiſſet occulere, quam ſtimulare cæteros, quo ipſe ſcrupulo pungebatur. Ac ſunt etiam, qui non obſcure dicant, quod ſi quando Romanus Pontifex in definitione fidei erravit, inde evenire potuit, quod non tantam, quantam debebat, adhibuit diligentiam, antequam ſententiam proferret: quoniam vel rem non plene examinavit, vel non eos, quos oportebat, conſuluit. Quibus ſi objicias, Apoſtolicam Sedem errare in fide non poſſe, fatentur id quidem; ſed ajunt, Sedis Apoſtolicæ nomen non ſolum Summum Pontificem ſignificare, ſed ipſum, ut facit ea, quæ ad cathedram ſpectant, hoc eſt quatenus non ex ſuo, ſed ex conſilio bonorum virorum & doctorum procedit: ita Sedis Apoſtolicæ judicia intelligi, non quæ occulte, malitioſe, inconſulte, per ſolum Romanum Epiſcopum, aut etiam cum paucis ſibi favent ibus proferuntur; ſed quæ ab eo ex conſilio plurimorum virorum ſapientum plene prius re examinata prodeunt. Quæ res ut de conciliis quoque dicatur, ſubſunt omnino cauſæ eædem, quas dixi paulo ante. Non enim exiſtimare debemus, ſummum ſolum Pontificem, cum dormierit, errare, cum non dormierit, verum dicere, Patres autem, ſive dormiant, ſive vigilent, ſemper recta ingredi, & clauſis, quod ajunt, oculis vel in tenebris obſcura cernere. Commune eſt, crede mihi, omnibus eccleſiæ judicibus, ut, ſi decreta ediderint temeritate quadam, ſine judicio, repentino quaſi vento incitati, nihil omnino conficiant, quod ſolidum, quod grave, quod certum habeatur. Ea pareſt & gravia & certa in eccleſia haberi, quæ judicio, conſiderate, conſtanterque edita ſint. Quamobrem qui ſive pontificum, ſeu conciliorum diligentiam in Fidei cauſa finienda in dubium vocant; eos neceſſe eſt omnia Pontificum judicia, ac Conciliorum infirmare. Nos igitur ſcrupulum illum poſteriorem, ſi cui infixus eſt, aliter ex animo evellemus. Nam Deus ſuaviter diſpo-

in verbo fidei §. ult.

nit

nit omnia, simulque prospicit & finem, & media ad finem necessaria. Si enim promitteret cuiquam æternam vitam, mox conferret etiam illi bonarum gratiam actionum, quibus eam vitam consequeretur. Videlicet quos glorificavit, eosdem & justificavit, & vocavit, ut ad Romanos octavo capite dicitur. Sic omnino, cum Ecclesiæ fidei firmitatem fuerit pollicitus, deesse non potest, quominus tribuat Ecclesiæ preces, cæteraque præsidia, quibus hæc firmitas conservatur. Nec vero dubitari potest, quod in rebus naturalibus contingit, idem in supernaturalibus quoque usuvenire; ut qui dat finem, det consequentia ad finem. Quod quoniam Philosophorum pronunciatum est, & Theologorum etiam ore teritur, permittant mihi, obsecro, Latiniores, interdum cum nostris nostra loqui. Nam etsi ornatius, quam hi solent, nos plerunque disserimus, sed nonnunquam quas sententias a scholasticis accepimus, eisdem verbis efferre volumus, ne dicendi forma penitus immutata, discessisse a schola videamur.

Itaque præstat semper Pontifex, quod in se est, præstatque Concilium, cum de fide pronuntiant: caditque causa, si quis e nostris aliter existimat. Quemadmodum enim, si Christus Petro diceret, Ego rogavi pro te, ne deficiat charitas tua; certo certius intelligeretur, diligentiam, curam, vigilias, preces, cæteraque auxilia opportuna illi impetrasse, quæ sunt ad charitatis conservationem necessaria: ita cum dixit, Ego rogavi pro te, ne deficiat fides tua, procul dubio intelligimus id a Patre suo consecutum, ut quæ ad rectum de fidei quæstione judicium pertinerent, ea adessent Petro omnia, sive a Deo, sive ab homine expectarentur. Quod si Deus in sequentem annum frugum abundantiam polliceretur, ecquid stultius esse posset, quam dubitare, an ne homines semina terræ mandaturi sint? Certe si seruerint, metent: si non seruerint, non metent. Sed ex Dei pollicitatione colligimus non solum propitias cœli conversiones, quibus omnia, quæ terra gignit, uberiora proveniunt, sed agricolarum etiam curas, operas, diligentiam. Non enim frugum abundantia illa promissa nisi arantibus, seminantibus, laborantibusque continget. Quibus ex rebus facile comprehenditur, cum spiritum veritatis Christus Apostolis, eorumque successoribus in fidei judicio promiserit, nihil omnino illis defuturum, quod fidei controversiis finiendis fuerit necessarium. Ac si semel hæreticis hanc licentiam permittimus, ut in quæstionem vocent, num Ecclesiæ judices eam diligentiam & curam exhibuerint, quæ opus erat, ut quæstio via, & ratione finiretur: ecquis adeo cæcus est, qui non videat, omnia mox Pontificum, Conciliorumque judicia labefactari? Porro si illud in quæstionem veniat, nec certis argumentis confirmari possit: at hæc res tamen Theologis constituta sit ac definita, concilia, quoquo modo se habeant, si a summo Pontifice confirmata sunt, errare in fide non posse. Quanquam, me quidem judice, absurdum est, ad finem aliquem nisi per consentanea media perveniri. Ita nunquam ego admittam, aut Pontificem, aut concilium diligentiam aliquam necessariam quæstionibus fidei decernendis omisisse. Id, quod privato cuicunque alteri homini accidere potest, ut nec diligentem navet operam ad disquirendam veritatem, & ut navaverit, integrumque se se in ea re præstiterit, erret adhuc tamen, quamvis error sine culpa sit. Error autem, vel inculpatus, ab Ecclesia Dei longissime abest, quemadmodum libro superiore constituimus. Quæ res abunde magno argumento est, ut nec Pontifex, nec Concilia necessarium quicquam in deliberando prætermiserint. Fac enim, quidpiam ex necessariis omissum esse: tum rogo, an fideles his, qui de fidei quæstione judicarunt, tantisper parere debeant, dum illorum negligentia innotescit Ecclesiæ. Parere debent, ajunt. Jam igitur eo tempore, errantibus judicibus, errabit Ecclesia. Sine vitio suo, inquis, Ecclesia tunc errabit. Agnosco. Sed, ut dictum est, ne hunc quidem errorem admittere in Dei Ecclesia debemus. Quid quod si semel de diligentia judicum dubitamus, novum examen, judiciumque semper recens postulabitur, ut de diligentia adhibita, vel non adhibita censeatur? Concedamus ergo judicibus a Deo in Ecclesia constitutis nihil eorum deesse posse, quæ ad rectum, verumque judicium sunt necessaria. Quibus explicatis facile intelligitur, ut ad tertiæ hujus quæstionis ca-

put recurramus, nec Pontificum, nec Conciliorum decreta ſacræ ſcripturæ partes eſſe: id quod in primo argumento objiciebatur.

2. refellitur. Dicamus igitur ad ea, quæ in ſecundo argumento ſunt dicta; ubi Gratianus Auguſtini ſententiam non eſt aſſecutus. Cui errori cauſam fortaſſe præbuit codex quiſpiam depravatus. Auguſtini enim vera lectio ſic habet, In canonicis ſcripturis Eccleſiarum catholicarum quamplurimum auctoritatem ſequatur. Inter quas, ſcilicet Eccleſias, ſane illæ ſunt, quæ Apoſtolicas ſedes habere, aut epiſtolas accipere meruerunt. Eſt autem ſenſus hujuſmodi: in judicio librorum canonicorum primum videndum eſſe, quid Eccleſiæ catholicæ ſentiant; ſed inter catholicas Eccleſias illarum eſſe teſtimonium præferendum, quæ vel fuere ſedes Apoſtolorum, ut Hieroſolymitana, vel ab Apoſtolis aliquam epiſtolam acceperunt, ut Corinthia, Galatia. Non itaque Auguſtinus loquebatur de epiſtolis Pontificum Decretalibus, ut Gratianus falſo exiſtimavit. Id quod ante nos quidam etiam alii viri diligentiſſimi deprehenderunt.

3. diſſolvitur. Tertio vero argumento occurri poteſt in hunc modum: Leges pontificias quandoque ſacras appellari, ut a legibus principum diſcriminentur. Atque hoc ſenſu ſacram ſcripturam vocavit Innocentius. Sic forſitan divina lex vocatur Canonica, humana vero civilis, de juram. calum. cap. 1. ut Cardinalis Hoſtienſis, Andreas Barbatius Siculus, & alii juriſperiti notaverunt, & Gloſſa cap. Ex diligenti, de Simonia. Atque adeo Innocentius Quartus cap. Cum de diverſis, de privil. in 6. non obſcure jus canonicum divinum vocat, civile autem humanum. Et legem Canonicam, ſacram ac divinam appellat Juſtinianus in Authen. ut clerici apud proprios epiſcopos, §. ſi vero. Quam rem ſciolus fortaſſe quiſpiam ignorans 20. diſt. cap. De quibus, ubi lectio vera habebat, Ad divina recurrite ſcripta canonica, loco hujus poſtremæ vocis ſubſtituit græca. Nihil enim minus Innocentius eo capite agebat, quam in Eccleſiaſticis cauſis judicandis ad Græca Bibliorum exemplaria Judices mittere. Alioqui cur non etiam ad Hebræa? Nec vero ſimile eſt, in cauſis Eccleſiæ decernendis ſcripta canonica eſſe ab Innocentio prætermiſſa; quin poſt divinam ſcripturam ſecundo ea loco poſuit etiam ante Sanctorum ſcripturas. Et hoc erat Gratiani in ea diſtinct. proprium inſtitutum. Nihil igitur nobis mirum eſt, ſi ſcriptura canonum ſacra & divina quandoque nuncupetur. Sed nos alio ſenſu de ſcriptura ſacra loquimur. Quanquam ab Innocentio teſtimonium citatum quidem Auguſtini eſt de verb. Apoſt. inquientis, Injuria eſt pro martyre orare, cujus debemus precibus commendari.

Ult. refutatur. At poſtremum argumentum ſic facillime refutatur: Duplex concluſionum genus poſſe in concilio definiri. Unum eſt earum, quæ ſunt propriæ Theologicæ facultatis, quoniam vel ex duobus principiis per fidem creditis, vel alio credito, alio lumine naturæ cognito colliguntur. Alterum autem genus eſt earum quas Spiritus ſanctus ipſe revelavit quidem Apoſtolis, Euangeliſtis, aut Prophetis, ſed quoniam non erat id perinde manifeſtum, a ſynodo declaratur. Quæ ſunt prioris generis, ad fidem ſpectant ſecundario, &, ut ita dicam, mediate. Quare, quod ſuo poſtea loco fuſe ſumus explicaturi, qui eas negaverit, hic hæreticus erit, quod ex conſequenti negat principium, unde illæ conficiuntur. Quæ vero ſunt poſterioris generis, proprie, & per ſe ad fidem pertinent: nec has a Pontificibus, aut Conciliis novas expectare debemus. Id enim etiam atque etiam aſſerimus, nullas alias ſcripturas ſacras Eccleſiam aut habere nunc, aut deinceps habituram, præter ſcripturas populorum, & principum horum, qui fuerunt in ea: Non ſunt, inquam, aut erunt, ſed fuerunt. Omnia ſiquidem, quæ Pater Filio ſuo unigenito Eccleſiæ declaranda commiſit, primum ipſe Filius Apoſtolis revelavit, deinde eadem ut invulgarent, juſſit. Vos, inquit, dixi amicos, quia omnia, quæ audivi a Patre meo, nota feci vobis, Joan. 15. Et rurſum, Ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis, Jo. 14. Et iterum, Cum venerit ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, Joannis 16. Hi enim fuere novi Teſtamenti miniſtri, qui revelata facie gloriam Domini ſpeculati ſunt, ſecundæ ad Corinthios 3. Hi fuere miniſtri ſermonis, ut Lucas capite Euangelii primo teſtatur. His quoque dictum eſt, Docete omnes gentes ea ſervare, quæcun-

cunque præcepi vobis, Matthæi ultimo. Omnem ergo Fidei veritatem vel a Chriſto, dum in terra degeret, vel a Spiritu ſancto Apoſtoli poſtea acceperunt, eamque juxta præſcriptam legem aut ſcripto, aut verbo Eccleſiæ tradiderunt. Hinc enim eſt, quod Irenæus, Hieronymus, Auguſtinus adverſum hæreticos ſemper id agunt, ut videant, an illorum nova dogmata congruant cum antiqua traditione & fide. Et ſi quas ſcripturas novas hæretici proferant, ſi ſe Apoſtolos aut Prophetas confingant, ſtatim novitatis odio explodunt. Itaque poſt Apoſtolos, & eos, qui ab Apoſtolis probati ſunt, nullos auctores ſacros expectamus. Sed ſive ſummus Pontifex, ſeu concilia, primum de vero ſenſu, & interpretatione ſcripturarum judicant, ut in Concilio Tridentino ſeſſione tertia definitur. Et abſurdum eſt ſane, ut Eccleſia auctoritatem habeat diſcernendi verba Dei a verbis hominum, ſenſum Dei ab humano ſenſu non habeat. Id igitur ante omnia conciliis tribuamus. Deinde & illud, quod veras & legitimas Chriſti, & Apoſtolorum traditiones via, & ratione inveſtigant. Rurſum, quænam concluſiones his cohæreant, quæ contra diſſideant, certa complexione, & connexione conficiunt. Conſulunt autem in hujuſmodi rebus finiendis non ſacras literas modo, verum etiam Apoſtolorum inſtituta, priora Concilia, ſummorum Pontificum decreta, Sanctorum veterum ſcripta, Scholaſticorum Theologorum dogmata, rectam Philoſophiæ rationem. Breviter, cauſam, de qua differitur, in eos locos conjiciunt, de quibus liber hic noſter inſtituitur. Nec enim ex aliis fontibus argumenta derivare poſſunt ad Fidei Theologiæve ſolvendas quæſtiones. Novas autem revelationes & ſcripturas ſacras quærere, Judæorum eſt, qui recentes etiamnum Prophetas præſtolantur.

4. quæſt. Alia etiam quæſtio valde difficilis ex his, quæ diximus, oritur. Si non omnia in conciliis certa ſunt, (nec enim in ſingulis Spiritus Sanctus conciliis aſſiſtit) ecqua via & ratione veſtigabimus Conciliorum certa in fide decreta? Principio namque in Clementina unica de ſumma Trinitate, & fide catholica ea opinio tanquam probabilior eligitur, quæ habet, in baptiſmo gratiam, & virtutes infundi. Pari ergo cauſa & in aliis conciliorum decretis dicere poſſumus, probabiles opiniones eligi, non res exploratas definiri. Deinde in cap. Firmiter, de ſumma Trinitate, & fide catholica, Patres Concilii Lateranenſis, Firmiter, inquiunt, credimus, & ſimpliciter confitemur, quod unus eſt ſolus verus Deus creator omnium, viſibilium & inviſibilium, ſpiritualium & corporalium, qui ſimul ab initio temporis utranque de nihilo condidit creaturam, ſpiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam. At non eſt fidei adverſum, Angelos ante mundum corporeum creatos. Id enim aſſerunt Gregorius Nazianzenus in prima oratione de natali Domini, Baſilius in exam. congreſſione prima, Damaſcenus 2. lib. cap. 3. Ambroſius in exam. lib. 1. cap. 5. Hieronymus in comment. ſuper 1. cap. epiſt. ad Tit. Caſſianus collat. 8. cap. 7. Unde nec Auguſtinus libro de civit. Dei 21. cap. 32. nec D. Thomas 1. par. qu. 61. artic. 3. hanc opinionem Fidei eſſe contrariam putaverunt. Ac Concilium illud Lateranenſe Thomas viderat, imo in illud ipſum caput ediderat commentaria: non ergo conciliorum aut definitiones, aut Fidei confeſſiones certæ ſunt, ſed Patres, etiam cum aſſerunt ſe firmiter quicquam & profiteri & credere, nihil omnino definiunt, quod fideles ſequi teneamur.

Huic quæſtioni illud primum dandum eſt, non ſat eſſe, ut Conciliorum, & Pontificum judicia firma eſſe credantur, in divino officio publice a tota etiam Eccleſia celebrari. Nec enim hiſtoriæ, quibus martyrum & confeſſorum geſta narrantur, quamvis per ſummum Pontificem, aut Concilium approbatæ ſint, fidei decreta ſunt: ſicut ne opuſcula quidem doctorum eccleſiaſticorum, quæ probantur a ſynodo Gelaſii Papæ, decimaquinta diſtinctione, cap. Sancta Romana.

Item illud damus, ac libenter quidem, non ſtatim ſi quicquam juris Canonici volumine continetur, Fidei dogma eſſe credendum. Nam, ut libro huic proximo apertius oſtendemus, nonnulla habentur in epiſtolis decretalibus, quæ fidei catholicæ decreta non ſunt. Idque ipſum nunc nunc ex Clementina unica de ſumma Trinitate diſerte oſtendebamus. Quod non in hac ſolum Clementina exiſtimandum eſt interveniſſe, ſed idcirco hic admoneri

nos, ut in aliis quoque locis ſimile quippiam credamus poſſe contingere. Id vero tum maxime, cum aut verbis opinandi utuntur judices, aut reſponſa non ad totam univerſalem Eccleſiam, ſed ad privatas Eccleſias, & epiſcopos referuntur. Intelligendi ſunt enim eo tantum caſu de fide pronunciare, ubi judicium in omnes Chriſti fideles ſpectat, omnes ligat. Certitudo quippe Fidei judicibus a Deo conſtitutis non propter Eccleſias privatas promiſſa & conceſſa eſt, quæ ſingulæ errare poſſunt, ſed propter Eccleſiam univerſalem, quæ errare non poteſt. Itaque ſummorum pontificum conciliorumque doctrina, ſi toti Eccleſiæ proponatur, ſi cum obligatione etiam credendi proponatur, tum vero de fidei cauſa judicium eſt. Sed animadvertendum eſt diligentius, & quæ natura rerum ſit, de quibus judicium eſt, & quæ verborum proprietas & pondus. Nimirum enim eccleſiaſticæ doctrinæ, quam amplecti etiam tenemur, non idem eſt gradus, nec omnia judiciorum decreta eodem loco habenda ſunt. De qua re quoniam in duodecimo libro ſumus longe lateque diſputaturi, nunc dicere non eſt operæ pretium. Id dicimus, nec omnia, quæ aut juris, aut conciliorum volumina continent, doctrinæ Chriſtianæ eſſe judicia, nec omnia rurſum doctrinæ judicia, Fidei cenſuras eſſe. Multa ſiquidem ad ſanam Eccleſiæ diſciplinam attinent, quæ Fidei decreta non ſunt.

Nonne igitur, dixerit quis, erit aliqua nota, qua conciliorum de fide judicia internoſci queant? Erit plane. Prima, & ea quidem manifeſta, ſi contrarium aſſerentes pro hæreticis judicentur. Cujus rei exempla habes cap. Damnamus, de ſumma Trinitate, & cap. Unico, de ſumma Trinitate in 6. & Clement. unic. de ſumma Trinitate, §. 2. Altera nota eſt, cum in hanc formam ſynodus decreta præſcribit: Si quis hoc aut illud ſenſerit, anathema ſit: qualia permulta ſunt in concilio Toletano primo, & in ſynod. Trident. Tertia eſt, ſi in eos, qui contra dixerint, excommunicationis ſententia ipſo jure feratur. Exemplum eſt de hæreticis, cap. Cum Chriſtus, &c. Ad abolendam. In concilio tamen Trident. ſeſſ. habita 11. Octobris Anni 1551. de Euchariſtiæ Sacramento definitum eſt, confeſſionem Sacramentalem Euchariſtiæ præmittendam eſſe, ſi conſcientia peccati mortalis gravat. Et protinus, Si quis, ait ſynodus, contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter aſſerere, ſeu etiam publice diſputando defendere præſumpſerit, eo ipſo excommunicatus exiſtat. Sed hoc propter periculum cautum eſt: erat enim opinio contraria perniciosa. Ideoque excommunicatio illa ad publicam doctrinam vel maxime refertur. Nam quod ſententia Cajetani non fuerit pro hæretica condemnata, & nos teſtes ſumus, qui Concilio interfuimus, & contextus ipſe demonſtrat. Habet enim Canon 11. idemque poſtremus in hunc modum: Si quis dixerit, ſolam fidem eſſe ſufficientem præparationem ad ſumendum ſanctiſſimæ Euchariſtiæ Sacramentum, anathema ſit. E veſtigio autem adduntur mutata dicendi forma hæc verba, Et ne tantum ſacramentum, & cæt. Ubi vides Cajetani ſententiæ anathema non dici, ſed quoniam non ſolum falſa, ſed noxia etiam erat, reprobari: & propter periculum, publicam præſertim prædicationem & diſputationem interdici. Quarta, ſi quicquam expreſſe & proprie a fidelibus firmiter credendum, aut tanquam dogma Fidei Catholicæ accipiendum dicatur, vel aliis ſimilibus verbis aliquid eſſe Euangelio doctrinæve Apoſtolorum contrarium. Dicatur, inquam, non ex opinione, ſed certo & firmo decreto. Licet enim opinio Durandi reprobetur, c. Gaudemus, de divortiis: ſed qui dixit, Verum abſonum hoc videtur & inimicum fidei Chriſtianæ, is noluit hæreſeos illum condemnare. Verbum enim, Videtur, judiciorum infirmat certitudinem. Porro autem, quæ in conciliorum vel pontificum decretis vel explicandi gratia inducuntur, vel ut objectioni reſpondeatur, vel etiam obiter & in tranſcurſu præter inſtitutum præcipuum, de quo erat potiſſimum controverſia; ea non pertinent ad fidem, hoc eſt, non ſunt catholicæ fidei judicia. Exempli cauſa ponamus aliquid, quod poſitum in una re, tranſferri per multas poſſit. Quod in capite Firmiter, de ſumma Trinitate dicitur, angelos eſſe incorporeos, id non Fidei decretum eſt, cum poſt decretalem illam nonnulli & philoſophi & Theologi falſo quidem, ſed citra hæreſeos notam contrarium aſſeruerint.

At

At enim, ut explicaret ſynodus, id quod fides catholica tenet, Deum eſſe creatorem omnium viſibilium & inviſibilium, adjecit, corporalium & incorporalium. Quas particulas exponendi, non definiendi gratia adjectas eſſe conſtat. Ac quemadmodum concilium ſumpſit id, quod & verum, & longe, longeque plurimum probabile erat, angelos ut inviſibiles, ita quoque incorporeos eſſe; ſic forte & illud accepit, Angelos & mundum ſimul eſſe congenitos. Non enim eo temporis hoc agebatur, ut Gregorii Nazianzeni, & aliorum hunc ſequentium opinio damnaretur. Nec ego tamen is ſum, qui opinationem hanc tueri in præſentia velim. Non enim dubito, eam hoc ſane tempore temere & inconſiderate, ne quid præterea dicam, defendi. Sed id ago, qua in re operæ pretium me Theologis facturum exiſtimo, non omnia, quæ etiam abſolute & ſimpliciter in conciliis affirmantur, Fidei decreta eſſe. Cujus rei exempla, ſi opus eſſet, permulta facile promerem: ſed nolo eſſe longus in ſingulis explicandis. Nam de quarta quæſtione ſatis.

5. quæſt. 1. Arg. Poſtrema vero quæſtio animum pulſat, An concilia in moribus errare poſſint. Nam ſi quis ait, habet imprimis argumentum illud, quod Dominus ſolum rogavit pro Petro, ne deficeret fides ejus: in aliis ergo, quæ non ad fidem, ſed ad mores attinent, errare Eccleſia poterit.

2. Arg. Deinde nihil a Catholicis certa fide creditur, quod non ſit idem divinitus Eccleſiæ revelatum: quicquid ergo definiat ſynodus, ſi non ad fidem, ſed ad mores attinet, non oportet certa fide credi.

3. Arg. Præterea in canonizatione ſanctorum, ſic enim noſtri vocant, fidem Eccleſiæ detrahere ſine fidei diſcrimine poſſumus. Compertum eſt autem, eam rem ad mores ſpectare: errare igitur Eccleſia in morum judicio poteſt. Illud vero Thomæ & Antonini teſtimonio comprobatur, qui non ajunt certo & firmiter, ſed pie credendum eſſe Eccleſiam in re hujuſmodi non errare. Nam quod abſolute poſſit, illa ratio confirmat, quod in id genus judiciis Eccleſia hominum eorum teſtimoniis innititur, qui & fallere & falli poſſunt. Jam ſi concilium, cum de Theologiæ dogmate cenſet, non certis & exploratis argumentis, ſed probabilibus niteretur, fidem certe dogmatis illius indubitatam non faceret. Fides ergo ambigua ſummo pontifici habebitur, ut qui cum hominem quemvis in divorum numerum refert, incertis mediis & argumentis nititur.

Quodlib. 9. art. ult. 3. p. tit. 12. c. 8.

Ordinum approbatio tandem, in quibus ſub diverſis inſtitutis & regulis varia hominum genera Chriſto militare dicuntur, ad mores haud dubie pertinet. At dubium non eſt, aliquos Ordines non modo inutiliter, verum noxie etiam approbatos. Etenim in tam multis & ordinibus & inſtitutis uſque adeo religioni incommodatum eſt, ut inter reliqua malorum remedia hoc etiam a ſynodo generali jure ac merito expectarent viri pii, ut, paucis quibuſdam ſelectiſſimis retentis Ordinibus, cæteri omnes exploderentur. Falſum eſt ergo aliquando & imprudens de moribus Eccleſiæ judicium: ſiquidem id quandoque approbat, quod non approbaſſe oportuiſſet. His argumentis quidam auctoritatem eccleſiaſticam infirmare pergunt, tantum in judicio morum; nam in fidei decretis firmam eſſe nobiſcum etiam conſentiunt. Sed quoniam quædam Eccleſiæ de moribus judicia ſine dubio certa ſunt, quæ ſint illa, repetendum altius videtur. 4. Arg.

Omnis de rebus Theologicis duplex eſt quæſtio. Unum genus eſt, quod ad contemplationem & rerum cognitionem pertinet: alterum, quod poſitum eſt in morum præceptis, quibus in omnes partes uſus vitæ confirmari poſſit.

Atque etiam alia diviſio eſt Theologicæ quæſtionis. Nam & una eſt, cujus cognitio & explicatio ad ſalutem eſt neceſſaria: eſt & altera, cujus ignoratio ſine pietatis ſalutiſque jactura eſſe poteſt. Non enim in Theologia ſemper de neceſſariis agitur, ſed interdum etiam de his, quæ utilia eſſe videntur, quamvis non ſint adeo neceſſaria.

Multa ſunt autem & in ſuperioribus libris, & in hoc etiam adverſum eos diſputata, qui de Eccleſiæ auctoritate in fidei judiciis parum recte ſentirent; atque in ſequenti libro nonnulla quoque diſputabuntur. Eccleſiæ vero auctoritatem eam nunc appello, quæ ſynodorum etiam generalium ac ſummi pontificis eſt. Hæc enim eſt una res prorſus, ut non differat multum inter Ec-

cleſiæ, conciliorum, ſediſque Apoſtolicæ judicia: propterea quod connexa hæc & colligata ſunt, quemadmodum eſſe videmus humanum corpus & caput. Itaque quæ erant eccleſiaſticæ auctoritatis in fidei decretis propria, locis ſuis aut dicentur, aut dicta ſunt. Quæ autem pertinent ad judicium morum, de quibus jam diu loquimur, nunc dicenda ſunt.

1. Concluſ. Sit igitur prima concluſio. Eccleſia in morum doctrina eorum, qui ad ſalutem neceſſarii ſunt, errare non poteſt. Exempli cauſa ponatur aliquid, quod pateat latius; an fideles laicos Euchariſtiæ ſacramentum ſub utraque ſpecie accipere oporteat, an panis potius ſpecies ſola ſatis ſit: quæſtio eſt earum rerum, ſine quibus ſalus eſſe non poteſt. In hac ergo & aliis id genus controverſiis Eccleſiæ decretum certum eſt. Itaque ſi quid neceſſario vel agendum, vel vitandum firmo judicio definit, in hoc errare nequit, ſicut ne in fide quidem. Deus enim non deficit in neceſſariis, ut ſæpe ante dictum eſt: in doctrina ergo morum eorum, qui ſunt ad ſalutem neceſſarii, judices, & doctores Eccleſiæ a Deo dati errare non queunt. Confirmat autem illud vel maxime, quod Dominus Petro inquit, Paſce oves meas: & Paulus dediſſe Deum paſtores & doctores ait ad conſummationem ſanctorum, ut non circumferamur omni vento doctrinæ. At ſi errarent in moribus ejuſmodi, non paſcerent ſalubriter oves. Non enim moralis doctrina minus exigitur ad paſtum ovium Chriſti ſalutarem, quam fidei diſciplina. In his igitur Eccleſiæ paſtores errare non poſſunt. Adde, quod Dominus apud Joannem pollicitus eſt, Spiritum docturum Eccleſiam omnem veritatem, ſcilicet ad vitam æternam conſequendam neceſſariam. At utraque veritas neceſſaria eſt, & quæ ad contemplationem pertinet, & quæ ad actionem: in utraque ergo definienda Spiritus docet Eccleſiam.

Joan. ult. Ad Eph. 4.

Joan. 15.

Præterea Apoſtolus in priore ad Timotheum epiſtola cap. 3. Hæc, inquit, ſcribo tibi, ut ſcias, quomodo oporteat te in domo Dei converſari, quę eſt Eccleſia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis. Ea autem, quę ibi ſcribebat Paulus, ad morum veritatem magna ex parte ſpectare perſpicuum eſt. Eſt ergo Eccleſia firmamentum, non ejus veritatis ſolum, quę in contemplatione cernitur, ſed illius etiam, quæ aliquid molitur ut faciat: nimirum, ut ſciamus, quomodo oporteat nos in domo Dei converſari.

Præterea ſi Eccleſiæ paſtores, in concilium præſertim congregati, leges & præcepta vitæ ſiniſtre interpretarentur, ut videlicet quæ eſſent ad ſalutem neceſſaria, ea non neceſſaria dicerent, aut quæ contra minime eſſent neceſſaria, hæc eſſe neceſſaria definirent: cum Chriſtus dixerit, Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi, quæcunque dixerint vobis facite, & rurſum, Qui vos audit, me audit; Eccleſia certe paſtores errantes ſequens, juxta quod illi præſcriptum eſt, hujus erroris Chriſtum præcipuum haberet auctorem. Ad hæc ſi lex Euangelica manca & imminuta non fuit, ut revera non fuit, eos omnino mores præfinivit, qui eſſent ad ſalutem neceſſarii. Imperfectus enim legislator eſt, niſi ea præſcribat, ſine quibus reipub. finis conſtare non poteſt. At Spiritus veritatis Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus ſuggerit, quæcunque Chriſtus dixit nobis: in præceptis ergo vitæ neceſſariis errare illi non poſſunt. Item Matthæi 16. Tibi, inquit Dominus Petro, dabo claves regni cœlorum. Regnum autem cœlorum utraque ignoratione clauditur, & fidei, & morum. Eccleſia ergo utraſque quæſtiones aperire Chriſto auctore poteſt, utroſque nodos ſolvere, ſive ad fidem, ſive ad mores attineant. Huc enim illud accedere credendum eſt, Quæcunque ſolveris ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis. At, inquis, intelligitur clave non errante. Bene volo. Sed aliud eſt de privatis paſtorum judiciis differere, quæ negligere etiam aliquando poſſumus, aliud de Eccleſiæ communibus, quæ perinde ut Eccleſiæ decreta debemus amplecti. Et quidem cum Pontifex, quicumque ille ſit tandem, quicquam privatim agit, ſolvitque, aut ligat, errare per ignorantiam, aut etiam malitiam poteſt, & abuti clavium poteſtate. At cum publica ſunt totius Eccleſiæ judicia, eaque in rebus ad ſalutem neceſſariis, Eccleſiæ totius communes judices, quales ſunt concilii Patres, errare nequeunt, ne per hujuſmodi errorem Chriſtiana tota plebs in ignoratione veritatis ad vitam inſtituendam neceſſariæ verſetur.

Præterea Concilium Conſtantienſe

ſeſſ.

ſeſſ. 13. condemnat ut hæreticos eos, qui dixerint, Eccleſiam errare in conſuetudine adminiſtrandi populo Euchariſtiam ſub una ſpecie tantum. Et Martinus Quintus in literis, quibus concilium approbavit, qui hoc eccleſiæ inſtitutum damnant, eos definit tanquam hæreticos, vel ſapientes hæreſim coercendos. Eccleſia igitur in morum hujuſmodi judiciis non errat, atque ex conſequenti ne concilia quidem ſummi Pontificis auctoritate firmata.

2. Concl. Hujus vero concluſionis & altera conſectaria eſſe videtur, Eccleſiam, cum in re gravi quidem, & quæ ad Chriſtianos mores formandos apprime conducat, leges toti populo dicit, non poſſe jubere quicquam, quod aut Euangelio, aut rationi naturæ contrarium ſit. Non ego hic omnes Eccleſiæ leges approbo: non univerſas pœnas, cenſuras, excommunicationes, ſuſpenſiones, irregularitates, interdicta commendo. Scio nonnullas ejuſmodi leges eſſe, in quibus ſi non aliud præterea quicquam, at prudentiam certe, modumque deſideres. Id ergo dico, ſummorum Pontificum, Conciliorumque præcepta, ſcita, ſanctiones omnibus nobis probatum iri, ſi moribus fidelium inſtituendis ſint neceſſaria. Si enim Eccleſiæ conſuetudo, quod modo ex concilio Conſtantienſi afferebamus, Euangelio adverſari non valet, ergo ne eccleſiæ quidem lex Euangelio adverſabitur.

Deinde Eccleſia non poteſt definire, quippiam eſſe vitium, quod honeſtum eſt, aut contra honeſtum eſſe, quod eſt turpe: ergo nec ſua edita lege probare quicquam, quod Euangelio, rationive inimicum ſit. Si enim eccleſia expreſſe vel judicio, vel lege lata turpia probaret, aut reprobaret honeſta, hic jam nimirum error non ſolum fidelibus peſtem ac perniciem afferret, ſed fidei etiam quodammodo adverſaretur, quæ omnem virtutem probat, univerſa vitia condemnat. Accedunt illa, Quæcunque dixerint vobis, facite; &, Qui vos audit, me audit. Quibus præcipimur Eccleſiæ legibus obtemperare. Ita ſi errat illa, Chriſtus nobis erroris auctor eſt. Quæ qui videat, non modo indocte, verum etiam impie faciat, ſi Eccleſiam in morum doctrina errare contendat: præſertim ſi mores & præcepta vivendi ſint ad ſalutem neceſſaria. Quæ autem ratio id de Eccleſia convincit, eadem convincit de Concilio, in quo univerſalis Eccleſiæ auctoritas reſidet. Quare quemadmodum concilium falſa plebi credenda proponere nequit, ſic nec mala poteſt proponere facienda. Ptoponere, inquam, firmo, certoque decreto, quo omnes & ad credendum, & ad faciendum ſub æterna pœna obligentur.

Sed an ſit hæreticum aſſerere, vel aliquam Eccleſiæ conſuetudinem eſſe malam, vel aliquam ipſius legem injuſtam, non auſim definire. Nam licet Concilium Conſtantienſe ſeſſione 13. ſtatuerit, eos pro hæreticis condemnandos, qui affirmarint, Eccleſiam errare in more communicandi plebem ſub una ſpecie tantum: at eo tempore ſtatuit, quo ſine capite erat. Contendit autem Cajetanus in opuſculo de auctoritate Papæ, & Concil. & in Apologia cap. 20. & 21. Turrecremata item tertio libro, cap. 32. & 33. Concilium mutilum ſine capite in decretis fidei ferendis nullam habere certam auctoritatem. Et quamquam id multis quidem argumentis ſuadere nituntur: ſed apud me illud eſt maximum, quod ſicut Deus non deficit in neceſſariis, ita non abundat in ſuperfluis. Cum ergo ſola auctoritas deponendi Pontificem hæreticum, & aut eligendi, aut decernendi catholicum ſit Eccleſiæ neceſſaria in caſibus, quibus Eccleſia concilium ſine capite cogere jure ſuo poteſt; nihil cauſæ eſt, cur ampliorem poteſtatem concilio imperfecto tribuamus. Reliqua ſiquidem per integrum concilium expediri poſſunt, vel electo Pontifice catholico, qui non erat, vel definito certo, cum inter multos, quiſnam eſſet verus Pontifex, dubium erat. Adde, quod, ut ſupra dictum eſt, concilii dogmata non ſunt firma, niſi a Romano Pontifice confirmentur. Quando ergo Concilium ſine capite eſt, non habet dogmatum certitudinem. Præterea Martinus Quintus in litteris, quibus concilium probat, non ſimpliciter probat illum articulum: ſed ſolum definit, eos, qui docuerint Eccleſiam in conſuetudine ejuſmodi errare, eſſe vel ut hæreticos; vel ut ſapientes hæreſim condemnandos. Quod ergo Martinus Concilio præſidens non eſt auſus nomine hæreſeos condemnare, id ego graviore cenſura accuſare non audeo, nec debeo. Quod ſi

in

in more ad ſalutem neceſſario, qualis ille videtur eſſe, de quo in Concilio Conſtantienſi erat controverſia, tanta fuit Martini modeſtia, quanto nos modeſtiores eſſe oportet in aliis erroribus condemnandis, qui conſuetudini Eccleſiæ minime ad ſalutem neceſſariæ refragantur? Morem circumgeſtandi ſolemni proceſſione per vias publicas Euchariſtiæ ſacramentum Lutherani reprobant. Si originem erroris & principium ſpectes, hæreſis tibi erit. Nam ideo illi morem hunc circumferendi Sacramenti rident, quia veram Chriſti præſentiam in Sacramento negant. Sed ſi ipſum in ſe errorem contempleris, hæreſim ſapit, temeritas & impudentia eſt. Quamvis enim multis nominibus hic error eſt notandus, non tamen eſt hæreſis, cum etiamſi in hac conſuetudine erraret Eccleſia, non proinde in gravioribus rebus ejus periclitaretur auctoritas. Quæ cauſa Concilio Tridentino fuit, ut canonem ſextum de Euchariſtiæ ſacramento caute formarit in hæc verba: Si quis dixerit, in ſancto Euchariſtiæ ſacramento Chriſtum non eſſe cultu latriæ etiam externo adorandum, atque ideo nec feſtiva peculiari celebritate venerandum, nec in proceſſionibus ſecundum laudabilem Eccleſiæ conſuetudinem ſolemniter circumgeſtandum, anathema ſit, Non enim eos anathemate ſimpliciter percellit ſynodus, qui ritum illum Eccleſiæ reprehenderint, ſed qui idcirco hoc faciunt, quia nec præſentiam corporalem Chriſti in Euchariſtia admittunt, atque adeo ne ipſius quidem adorationem & cultum. Atque hæc eadem fortaſſe cauſa Martinum quintum impulit, ut qui reprehenderent Eccleſiaſticam illam conſuetudinem impartiendi Euchariſtiam populo ſub una ſpecie, eos non ut hæreticos, ſed ut ſapientes hæreſim condemnarit. Cum enim ſub utraque olim ſpecie plebs ſacramentum Euchariſtiæ acceperit, idque Apoſtolorum auctoritate & uſu confirmata, non erat hæreticum in dubium vertere, an vetus ille Eccleſiæ mos novo eſſet præferendus. Sed quoniam Uvicleffiſtæ idcirco aſſerebant Eccleſiam errare, quia exiſtimabant neceſſarium eſſe plebi ad ſalutem, utramque Sacramenti ſpeciem ſumere, huc detorquentes illa Domini verba, Niſi manducaveritis, & cætera; prudentiſſime Martinus quintus vituperationem Eccleſiaſtici novi moris non dixit hæreſim eſſe, ſed hæreſim ſapere. Eſt quoque illud argumentum grave, cur hujuſmodi erroribus hæreſeos nota non inuratur, quod, ut poſtea dicemus, non eſt hæreticum credere, Eccleſiam hominibus in divos referendis errare poſſe. At jubet Eccleſia interdum divos, quos hujuſmodi honore afficit, peculiari die feſto, & cultu colere: non eſt igitur hæreſis aſtruere, in hac de uno, aut altero divo colendo lege ac conſuetudine Eccleſiam errare. Sed intelligendum eſt, Eccleſiæ mores quoſdam a Chriſto & Apoſtolis Eccleſiæ traditos, in quibus qui Eccleſiam errare diceret, hic erroris ejus Chriſtum & Apoſtolos auctores faceret. Quamobrem hæreticus cenſeretur, ut Iconomachi, qui Eccleſiam in veneratione & cultu imaginum errare aſſeruerunt. Alii vero mores ſunt poſt Apoſtolos inducti, in quibus quamvis Eccleſia erraret, non propterea fides periclitaretur. Sine periculo igitur hæreſeos teneri poteſt, Eccleſiam in aliqua lege & more poſſe errare. Sed de ſecunda concluſione hactenus. Sit tertia concluſio.

Concl. 3. In moribus non toti Eccleſiæ communibus, ſed qui ad privatos homines vel Eccleſias referuntur, errare per ignorantiam Eccleſia poteſt, non in judicio ſolum rerum geſtarum dico, ſed in ipſis etiam privatis præceptis & legibus. Cum quis enim occulte una uxore habita, alteram ducit publice, jubet illi Eccleſia, ut priore relicta, poſteriorem accipiat. Qua in re ſine dubio fallitur, & id præcipit homini, quod rationi Euangelioque adverſum eſt. Hujus vero concluſionis veram & idoneam cauſam Innocentius tertius reddidit in cap. A nobis, de ſentent. excom. in hæc verba, Judicium Dei veritati, quæ non fallit, nec fallitur, ſemper innititur: judicium autem Eccleſiæ nonnunquam opinionem ſequitur, quam & fallere ſæpe contingit, & falli: propter quod contingit interdum, ut qui ligatus eſt apud Deum, apud Eccleſiam ſit ſolutus: & qui liber eſt apud Deum, Eccleſiaſtica ſit ſententia innodatus. Hactenus Innocentius: Hæc autem, quæ perſpicua eſſe videntur, breviter & ſine diſceptatione dijudicanda ſunt. Nec enim omnia nos, ut quæramus, exponimus: ſed ut

ex-

explicemus. Hoc itaque loco non tam concluſio, quam concluſionis cauſa conſideranda eſt. Nam inde liquet, id quod eſt animadverſione dignſſimum, certa & firma Eccleſiæ decreta eſſe non poſſe, quæ non certis & firmis principiis ac fundamentis innitantur. Quocirca ſi vel unum ex his, a quibus Eccleſiæ judicium pendet, incertum eſt, certum Eccleſiæ decretum eſſe non poteſt, ſive quæſtio ſpeculativa ſit, ſeu practica: ſic enim noſtri loqui ſolent. Concluſio quippe, ut in dialecticorum proverbio eſt, debiliorem partem ſequitur, & ſi unumquodlibet principiorum claudicat, eam quoque ex illa parte debilitari neceſſe eſt. Quæ ex re facile intelligitur, Eccleſiæ judicia, quæ ab incertis hominum teſtimoniis proficiſcuntur, infirma eſſe ad certam & exploratam faciendam fidem, Quale illud eſt, quo ſanctum aliquem divorum catalogo adſcribendum cenſet. Nec tamen impune licet hujuſmodi decreta in dubium revocare; quin temerarium & irreligioſum eſt, in divis conſecrandis Eccleſiæ abrogare fidem. Injuriam enim facit Martyri, qui orat pro Martyre, ut capite, Cum Marthæ, de celebr. miſſ. Innocentius tradit: injurius ergo eſt, ac multo etiam magis, qui Martyrum catalogo aſcriptum e divorum numero rejicit. Id quoniam temere & inconſiderate faciet, jure profecto ab Eccleſia punietur.

Antoninus 3. p. Tit. 12. c. 8. Cajet. opuſc. de invoc. ad Julii. c 8. D. Thom. quodl.

Mox etiam ſi unum aliquod hujus generis decretum in quæſtionem veniat, certe Hieronymi, Ambroſii, Auguſtini, ac reliquorum ſanctitatem ſine crimine in quæſtionem vocare poterimus: atque adeo aſſerere, illos cum dæmonibus condemnatos. Ita poſſes eos maledictis concidere, ac vexare contumeliis, quæ omnia aures ſane fidelium perhorreſcunt. Quod ſi viris juſtis in divorum catalogum reponendis Eccleſia erraret, nimirum non eſſet valde abſurdum, divorum omnium cultum ab Eccleſia explodere, eorum qui poſt Clementem conſecrati ſunt. Quo quid aut ſtultius, aut impudentius dici poteſt? Item multum refert ad communes Eccleſiæ mores, ſcire, quos debeas religione colere: quare ſi in illis erraret Eccleſia, in moribus quoque graviter falleretur. Nec differt, diabolum colas, an hominem condemnatum. Atque ſi Eccleſia abſtinentiæ legem rogaret, quæ vel rationi, vel Euangelio adverſa eſſet, turpiter ab illa profecto erraretur: turpiter ergo etiam errabit in doctrina morum, ſi legem ferat de colendo divo, quem colere, ſi divus non eſt, & cum ratione & cum Euangelio pugnat. Ne igitur tantus error in Eccleſia ſit, Deus peculiariter providere credendus eſt, ne Eccleſia, quamlibet hominum teſtimoniis ſequatur, in ſanctorum canonizatione erret. Cujus peculiariſſimæ providentiæ abunde magnum argumentum eſt, quod nunquam infirmata eſt fides ab humanis teſtibus ſemel in hujuſmodi judiciis ſuſcepta. Quod in cauſis civilibus ſæpe accidit. Quæ ſi ſingula forte non movent, univerſa certe tamen inter ſe connexa atque conjuncta movere debebunt, ut qui fidem in his Eccleſiæ detrahunt, eos non hæreticos quidem, ſed temerarios, impudentes, irreligioſos eſſe credamus. Quibus rebus expoſitis, primum, ſecundum, ac tertium argumentum facile refelluntur.

Nam quæ de poſtremo diſputari poſſunt, illa nobis alio tempore atque ad aliud inſtitutum, ſi facultas erit, explicabuntur.

Nunc illud breviter dici poteſt, qui ſummi Pontificis omne de re quacunque judicium temere, ac ſine delectu defendunt, hos ſedis Apoſtolicæ auctoritatem labefactare, non fovere, evertere, non firmare. Nam ut ea prætereamus, quæ paulo ante in hoc capite explicata ſunt, quid tandem adverſum hæreticos diſputando ille proficiet, quem viderint non judicio, ſed affecta patrocinium auctoritatis pontificiæ ſuſcipere, nec id agere, ut diſputationis ſuæ vi lucem ac veritatem eliciat, ſed ut ſe ad alterius ſenſum voluntatemque convertat? Non eget Petrus mendacio noſtro, noſtra adulatione non eget. Ordines igitur vel probare, vel refellere, quoniam non e ſcientia id ſolum, ſed etiam e prudentia pendet, non ad ea pertinet, in quibus ſummus pontifex errare nequit. Atque jam vel in concilio Lateranenſi advertebatur, religionum nimiam multitudinem, quam nunc eſſe videmus, valde Eccleſiæ Chriſti incommodare. Concilium quoque Lugdunenſe fatetur, quod importuna petentium inhiatio contra ſynodi decretum aliquarum religionum confirmationem extor-

Reſpon. ad 4.

De rel. do. cap. ult.

De rel. do. in 6.

torſit. Unde quoſdam ordines per ſedem etiam Apoſtolicam approbatos, tanquam Eccleſiæ vel noxios, vel inutiles abolendos eſſe ita decrevit, ut nullum deinceps ad eorum profeſſionem admitterent. Et Cœleſtinus quintus ſtatum vitamque Fratricellorum ſuo privilegio confirmavit: quod tamen confirmationis privilegium Joannes XXII. aperte infirmum eſſe dixit: quod Bonifacius ex certis rationabilibus cauſis ea, quæ Cœleſtinus conceſſerat, viribus penitus evacuaſſet. Paulus item tertius ordinem, quem in Italia frater Baptiſta Cremenſis inſtituit, literis ſuis probaſſe dicitur: at nuper & ordo ille a Venetis eſt edicto publico exploſus, & Baptiſtæ doctrina, cui illius ordinis homines inhærebant, Romæ eſt condemnata. Imbecillum itaque eorum argumentum eſt, qui ex hujuſmodi privilegiis, quæ his facile temporibus vel conceduntur, vel potius extorquentur, novas religiones non aliter ac de cœlo lapſas excipiendas eſſe confirmant, eas quoque, quæ nullam regulam ex approbatis habent, nullam vel a ſuis editam profitentur. Nec ejus generis privilegia certa ſunt ſedis Apoſtolicæ judicia, quibus ſcilicet omnes fideles aſtringantur. Satis fuerit, ſi eam habeant auctoritatem, quam epiſtolæ decretales: quarum nonnullas conſtat a poſterioribus meliore conſilio refutatas, quoniam non ex firmo decreto, ſed ex pontificum opinione prodierunt. Et quidem ante D. Thomæ tempora adeo reſtricte & gravate novi ordines admittebantur, ut ex tam gravi auguſtoque judicio probabile argumentum prudentis conſilii ſumeretur. Noſtro vero hoc ſæculo tam multæ ſunt religiones a pontificibus confirmatæ, ut qui eas omnes tueri voluerit tanquam Eccleſiæ vel utiles vel neceſſarias, hic imprudentiæ, ne dicam ſtultitiæ nomine jure optimo ſummiſque rationibus arguatur. Sed jam liber de conciliorum auctoritate concludendus eſt: ſi prius tamen eorum conatum refutemus, qui in hujus loci firmiſſimam ſoliditatem impetum facere, & incurſionem voluerunt.

In extrav. Sanctæ Romanæ de vel. do. Vide etiam extrav. Quia quorundam de verb. ſignific. ejuſdem Joan. 22.

CAPUT POSTREMUM.

In quo refelluntur argumenta capitis primi.

PRimum igitur adverſariorum argumentum ex his, quæ ſuperiore libro dicta ſunt, promptiſſime refellitur. Oſtendimus enim, Eccleſiæ nomen principibus & majoribus ſolere tribui: & in illis reipublicæ ſitam eſſe auctoritatem, quos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei. Ac ſi Eccleſia columna eſt & firmamentum veritatis, Apoſtoli etiam ſunt Eccleſiæ fundamenta, ut ad Epheſ. cap. 2. & Apoc. 21. dicitur, corporis quoque robur & firmitas a capite pendet, quod ſi tollas, cadat corpus neceſſe eſt. Epiſcopi vero populorum capita ſunt, & Petrus Eccleſiæ caput eſt; quemadmodum ſequenti libro demonſtraturi ſumus. At ſunt idiotæ Epiſcopi. Valentinus olim & ſimiles imperitiam ſanctorum presbyterorum arguerunt, non contemplantes, quanto pluris ſit idiota religioſus a blaſphemo & impudente ſophiſta: quemadmodum Irenæus ait lib. 5. Sabinus quoque idem objecit concilio Nicæno, ut lib. 2. hiſt. trip. cap. 8. ſcribitur. Sed & Apoſtoli idiotæ erant: per quos tamen Deus ſapientes hujus mundi confudit. Videte, inquit, vocationem veſtram, fratres, quia non multi ſapientes, &c. Sed quæ ſtulta mundi ſunt, elegit Deus, ut confunderet ſapientes. Non propter ſapientiam majorem paſtores Eccleſiæ firmi in fide & doctrina ſunt, ſed propter peculiarem Chriſti procurationem, ne paſtoribus & doctoribus vacillantibus populus fluctuet, circumferaturque omni vento doctrinæ. Quid vero, ſi ſancti epiſcopi non ſunt? An ſolvendi & ligandi poteſtatem amittunt? Num paſcendi auctoritate carent? Super cathedram, inquit, Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: quodcunque dixerint vobis, facite: ſecundum autem opera eorum nolite facere. Quoniam vero cum ab aliis pleriſque, tum ab Auguſt. maxime oſtenſum & patefactum eſt, per malos etiam adminiſtros Chriſti radios in Eccleſiam fundi: ſupervacaneum erit ei nunc argumento pluribus reſpondere, cui ante per nos abunde reſponſum eſt.

Reſpon. ad 1.

Act. 20.

1. Cor. 1.

Matth. 23.

Ad id quoque, quod deinceps ſequitur, non

Reſpon. ad 2.

non eſt difficile reſpondere. Nam ſacerdotum veterum acta quidem Chriſto adverſa fuerunt; at ſententia hominum alioqui peſſimorum non ſolum veriſſima, ſed reipubl. etiam utiliſſima fuit. Quin divinum oraculum fuiſſe Joannes Euangeliſta teſtatur. Cum enim poſt longam variamque concilii deliberationem Caiphas, qui ut ſummus Pontifex concilio præſidebat, ſententiam illam, cui omnes ferme conſenſerunt, dixiſſet, Expedit nobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat: mox Euangeliſta ſubjecit, Hoc autem a ſemetipſo non dixit, ſed cum eſſet pontifex anni illius, prophetavit. Qua ex re fit, ut & noſtrorum pontificum vita quidem & opera contraria forte ſint Domino Jeſu; ſed eorum judicia, quæ videlicet a ſummo Pontifice comprobata ſint, & vera erunt, & Chriſtianis utilia, ut quæ ad populi ſalutem ſint divinitus inſtituta; imo adeo a Spiritu ſancto erunt ob eam cauſam, quam ab Euangeliſta didicimus, quia ſcilicet Eccleſiæ Chriſti Pontifices ſunt. Ac de ſecundo argumento ſatis.

Reſpon. ad 3.

Tertium vero argumentum ſic refellitur. Nego, nullum Chriſti pactum cum Eccleſiæ ſacerdotibus eſſe. Eſt enim primum cum Petro cæteriſque qui illi in Pontificatu ſuccedunt, ut Matth. 16. & Luc. 22. videre eſt. Promiſit item Apoſtolis, eorumque proinde ſucceſſoribus Chriſtus Spiritum veritatis, Joann. 14. 15. & 16. Pactum quoque veritatis cum Eccleſia initum, ad Eccleſiæ tandem paſtores & doctores referendum eſt. Non enim Eccleſiam ſuam Deus aliter, quam orbem adminiſtrat, ubi infima per media, media per ſuprema geruntur, quemadmodum Dionyſius admonuit. Pacta vero & conventa illa vetera longe alia ac noſtra ſunt. Illa enim temporaria erant, ſicut & lex & ſacerdotium. Ablatum eſt quippe a Judæis regnum, ablata lex, translatum ſacerdotium.

Ezech. 34. & 37.

Sacerdotalis autem & veritas & auctoritas paulo ante adventum Chriſti labefactari cœperunt. Nam quod antiquatur, & ſeneſcit, ac prope interitum eſt, id debilitetur oportet, atque infirmum fiat. Prophetæ igitur ii vel maxime, qui Chriſti adventui proximiores fuerunt, identidem hanc legis, veritatis, auctoritatis, ſacerdotii, ſceptrique ruinam Judaico populo annunciabant. Eorum hac de re oracula ſi quis ad Chriſti Eccleſiam referre niſi ex parte velit, illa proſus ignorat, Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech; item, Hic eſt Deus noſter in æternum, & in ſæculum ſæculi, ipſe reget nos in ſæcula; item, In miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui. Dixit redemptor tuus Dominus: Sicut in diebus Noe iſtud mihi eſt, cui juravi, ne inducerem aquas ultra ſuper terram: ſic juravi, ut non iraſcar tibi. Montes enim commovebuntur, & colles contremiſcent: miſericordia autem mea non recedet a te, & fœdus pacis meæ non movebitur: Iſaiæ 54. Item, Feriam domui Iſrael & domui Juda fœdus novum, non ſecundum pactum, quod pepigi cum patribus veſtris: quod irritum fecerunt, &c. Et paulo poſt: Hæc dicit Dominus, qui dat ſolem in lumine diei: Si defecerint leges iſtæ coram me, tunc & ſemen Iſrael deficiet, ut non ſit gens coram me cunctis diebus, &c. Item, Feriam ei pactum ſempiternum, & timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant a me. Item, Percutiam illis fœdus pacis, pactum ſempiternum erit eis: cæteraque in novo teſtamento ſimilia: Regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque in conſummationem ſæculi. Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, qui maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis. Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam. Hic eſt ſanguis novi & æterni teſtamenti. Reprehenſiones igitur comminationeſque illæ Prophetarum generales ad tempus Dominicæ paſſionis potiſſimum referendæ ſunt, ut Hieronymus ipſe non ſemel teſtatur. Quid ergo ſibi vult, cum quæ adverſum antiquos ſacerdotes dicta ſunt, ea in noſtros torquet omnia? Nempe omnia in figura contingebant illis: ſcripta ſunt autem propter utilitatem noſtram. Ea igitur, quæ Prophetæ in illo populo reprehendunt, ad nos quoque pertinent, ſervato tamen ſynagogæ Eccleſiæque diſcrimine, ut illa ad tempus, hæc perpetua eſſe intelligatur. Compertum eſt autem, ſine lege & doctrina, ſine ſacerdote & doctore, ſine Chriſto & ſpi-

Pſal. 109. *Pſal. 47.* *Hier. 31.* *Hier. 32.* *Ezech. 37.* *Luc. 1.* *Matth. ult.* *Joan. 14.* *Matth. 16.* *In Eſa. 3. 56. 57. 59. & 63. cap.*

ſpiritu veritatis Eccleſiam nullo poſſe modo conſiſtere. Quod quoniam aliis locis abunde ſatis explicatum eſt, non eſt fruſtra hic repetendum. Nam & novæ legis ſacerdotibus conferre veteres, ſcripturarum ignoratio eſt. Hier. 3. & 23. Ezech. 34. ſecunda ad Corinth. 3. & 4. Cui autem aliquando veterum dictum eſt, Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi, &c. Et rurſum, Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua? Quibus vero ſynagogæ ſacerdotibus & paſtoribus ſpiritus veritatis promiſſus eſt, qui cum ipſis in æternum maneret, & in omni inſtitueret veritate? Hieronymus itaque nec de ſacerdotum Concilio loquitur, nec de omnibus ſimul Eccleſiæ paſtoribus. Ad ſingulas Eccleſias, privatoſque & pontifices & ſacerdotes verba Prophetarum refert, in Eccleſiam catholicam, ejuſque aut ſacerdotium aut veritatem nihil dicit.

Luc. 22. *Joan.* 14. & 16.

At vero illud movere quempiam poterit, quod Eſaiæ 22. cap. ſcriptum eſt, Expellam te de ſtatione tua, & de miniſterio tuo deponam te. Et vocabo ſervum meum Eliacim, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum, & poteſtatem tuam dabo in manus ejus, & erit quaſi pater habitantibus Hieruſalem, & domui Juda. Et dabo clavem domus David ſuper humerum ejus, & aperiet, & non erit, qui claudat; & claudet, & non erit, qui aperiat. Et figam illum paxillum in loco fideli, & erit in ſolium gloriæ domui patris ejus, &c. Quæ de translatione ſacerdotii veteris legis in novum Chriſti ſacerdotium prophetata eſſe, in dubium vocari non poteſt. Quod autem ſequitur, videtur ſenſui noſtro eſſe contrarium. Auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli, & frangetur, & cadet, & peribit, quod pependerat in eo, quia Dominus locutus eſt. Si enim Chriſtus Dominus, qui tanquam paxillus in Eccleſia fixus eſt, auferatur, & qui ex eo fide ante pependerant, poſtea peribunt & cadent, quomodo nos Eccleſiæ in fide firmitatem perpetuam policemur?

L. 7. com. in Eſa.

Quomodo etiam aſſerimus, Chriſtum Eccleſiæ ſemper paſtoribus aſſuturum? Hoc Hieronymus in commentariis ita ſolvit, ut ad dies noviſſimos referatur, cum refrigeſcet charitas multorum, & locum habebit illud, Putas filius hominis veniens inveniet fidem ſuper terram? Quod, quemadmodum libro ſuperiore diximus, non ſic intelligendum eſt, quaſi nulla tunc Eccleſia futura ſit, nulla Chriſti fides, nullum myſticum fidelium corpus, nullus veritatis in eo corpore ſpiritus, quæ omnia ſacris ipſis literis adverſarentur; ſed uſu ſcripturarum, quod in comparatione aliorum minimum eſt, nullum eſſe dicitur. In tantum ergo in illis diebus fidelium numerus minuetur, ut Chriſtus de medio Eccleſiæ ſublatus eſſe videatur. Sed non avolabit a paucis illis, qui reſidui erunt, doctor ſuus: dabit eo quoque tempore Chriſtus paſtores & doctores, qui dat eos, donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Occurremus enim nos, qui vivimus, qui relinquimur in adventum Domini, & ſimul cum Domino erimus. Eccleſia igitur, ejuſque ſpecies & forma in finem uſque ſeculi permanebit, permanebitque adeo cum ea & Chriſtus, & ſpiritus veritatis, ſine quibus conſtare illa non poteſt. Atque Hieronymus illam Eſaiæ vaticinationem ad Chriſtum ſecundum anagogen refert. Nam ſenſum hiſtoricum & literalem libro Commentariorum quinto explicuerat. Ex ſenſu autem anagogico nullum certum argumentum trahitur. Sane vero illud etiam conſiderandum eſt, Prophetias illas reprehenſiones non ſic in omnes ejus temporis paſtores & ſacerdotes convertendas, ut nullus intelligatur exceptus. Concionatoribus ſiquidem hoc permiſſum eſt, ut quod plerosque tangit, id ita enuncient, quaſi tangat omnes. Sic aliquando totus ille populus ab Eſaia reprehenditur, tanquam in eo a planta pedis uſque ad verticem capitis non ſit inventa ſanitas: & tamen idem Propheta viros aliquos juſtos relictos eſſe fatetur, inquiens: Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen &c. Sic Helias in omnes invehitur, quaſi relictus ſit ſolus: at dicit illi divinum reſponſum: Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curvaverunt genua ſua Baal. Sed de tertio argumento ſatis multa diximus. Nam & ex his, quæ ſuperiore libro reſponſa ſunt, poterat abunde confutari.

Matth. 24.

Eſa. 30.

Ephes. 4.

1. *Theſ.* 4.

Eſai. 3.

Ad quartum vero reſpondeo primum

Reſpon. ad 4.

conciliorum auctoritatem illi teſtimonio non inniti. Nihil enim de Eccleſiæ conciliis præfinire videtur eo loco Chriſtus, ſed unitatis conſenſionem commendare, cujus ad impetrandum magna vis eſt. Quod ſi propter Innocentium, 20. d. cap. de quibus, & propter ſynodum 6. action. 17. & propter ſynodum Chalcedonenſem in epiſtola ad Leonem, de ſynodis locus ille intelligatur, aliter deinde reſpondere poſſumus, quod quemadmodum in nomine principis concilium aggregatur, cum ejus auctoritate indicitur, ſic ſynodus eccleſiaſtica in Chriſti nomine cogitur, cum indicente Chriſto, vel ejus Vicario cogitur. Concilia itaque, quæ præter auctoritatem Romani pontificis fiunt, non oportet Chriſtum in medio habeant. Talis autem ſynodus illa Cypriani fuit. Tametſi ne omnes quidem viri juſti, qui in nomine etiam Chriſti congregantur, quamvis Chriſtum in medio habeant, ad hunc ſemper effectum habent, ut veritatem quæſtionis propoſitæ decernere & tenere poſſint. Sed ſi fuerit res ad ſalutem neceſſaria, hoc fiet illis a Patre cœleſti, ut vel ab eo, in cujus nomine & auctoritate congregati ſunt, probentur, ſi vera dixerint, vel doceantur, ſi vera non dixerint. Id enim ſatis eſt, ut preces illorum exauditæ dicantur juxta præſcriptum Matthæi teſtimonium. Illæ vero, quæ ſequuntur, frivolæ ſunt Calvini calumniæ, quibus non eſt operæ pretium reſpondere. Nam priori quidem nunc ſatisfeciſſe mihi videor, poſteriori autem & in capitis ſuperioris tertia quæſtione ad poſtremum argumentum, & in tertii libri capite ultimo ad quartum reſpondimus. Sed de quarto argumento hactenus.

Reſpon. ad 5. Porro ad quintum reſponſio ante oculos eſt ex his, quæ dicta ſunt. Nam concilium Ariminenſe invito Liberio papa hæreticorum opera coactum fuit, ut & in hiſtoria eccleſiaſtica, & in epiſt. Damaſi ad Africanos epiſcopos, & in 15. diſt. c. Sancta Romana, ex Gelaſio refertur. Epheſinum quoque ſecundum, licet auctore Leone congregatum fuerit, ſed Dioſcori tum minis, tum favoribus corruptum eſt, pontificis legatis, & quibuſdam aliis bonis viris repugnantibus. Ita nuſquam fuit confirmatum, ſed damnatum potius a Leone & ſynodo Chalcedonenſi. Conſtantinopolitanum denique illud repugnante Eccleſiæ pontifice coactum eſt, reprobatumque poſtea in 7. ſynodo generali 367. Patrum, qui apud Nicæam convenerunt. Quo ex loco manifeſte refelluntur ii, qui concilii auctoritate retenta, ſummi pontificis exiſtimant non eſſe tenendam. Quid enim cauſæ eſt, cur concilium Conſtantinopolitanum primum 150. patrum tanquam unum ex Euangeliis habeatur, hoc autem alterum Conſtantinopolitanum, ubi multo plures fuerunt epiſcopi, habeatur pro nihilo? nempe conciliorum robur ab illo eſt, pro quo rogavit Chriſtus, ne deficeret fides ejus, quo fratres ſuos poſſet in fide firmare. Sed de his ſequenti libro diligentius.

Reſpon. ad 6. Nunc ſextum argumentum diluamus, in quo non parva quæſtio eſt, num canones Trullani Eccleſiaſticam habeant auctoritatem. Nam quod habeant, his argumentis ſuadetur. Primum, quod Gratianus nomine ſextæ ſynodi hos canones perpetuo citaverit, ut patet 16. diſt. cap. placuit, & cap. Quoniam, & de conſ. diſt. 1. cap. Jacobus, & de conſ. diſt. 2. cap. didicimus, & 27. qu. 1. cap. Si quis Epiſcopus. Sexta vero ſynodus ſine dubio Eccleſiæ auctoritatem habet, ut paulo poſt demonſtraturi ſumus. Trullanos ergo canones catholici probare debemus.

31. diſt. c. Quoniam *32. diſt. cap. ſi quis*, *93. diſt. c. fin.*

Deinde id ſuaderi poteſt ex Innocent. 3. de ætat. & qualit. ord. cap. A multis, qui in 6. ſynodo conſtitutum eſſe dicit, ut ſi quis eorum, qui ad clerum accedunt, nuptiali jure mulieri voluerit copulari, hoc ante ſubdiaconatus ordinem faciat. Conſtat vero hunc eſſe canonem 6. inter Trullanos.

Præterea Adrianus papa hos canones, & ſynodum, a qua ſunt editi, probat & recipit, ut cernere eſt 16. diſt. cap. Sextam: & de conſ. diſ. 3. cap. Sextam. Non igitur de Trullanis canonibus dubitare catholico licet.

Quarto loco id ipſum demonſtratur ex 7. ſynodo, act. 3. ubi Tharaſius, Ejuſdem, inquit, ſextæ ſynodi recte & divine decreta edita, traditoſque canones recipio. Et actio. 4. Petrus epiſcopus dixit, Habeo codicem ſextæ ſacræ ſynodi canones continentem. Sanctiſſimus autem patriarcha Tharaſius

diſt. 16. c. Habeo.

sius subjecit: Quæ est hæc ignorantia, qua plerique laborant circa hos canones? Scandalum enim est dubitare, num sint sextæ synodi. Et action. 6. Epiphanius, qui loco synodi respondebat Iconomachis, Sacra, ait, sexta synodus posteaquam sententiam suam de una voluntate Christi sub Constantino pronunciasset, iterum unanimiter omnes divina voluntate post 4. aut 5. annos congregati, duos & centum canones edidere. Quod si divina voluntate unanimiter illi canones a patribus sunt editi, probati utique sunt septimæ etiam synodi testimonio. Atque eadem 7. synodus, Definierunt, inquit, sextæ synodi sancti patres, conventum per singulas provincias semel in anno fieri. Hunc ergo canonem & nos renovamus. Auctoritatem ergo finiendi patres illi habuerunt, & si sancti fuerunt, ut hic dicitur, nihil sibi usurparunt contra Ecclesiæ regulas. At si præter sententiam Rom. Pontificis coactum illud concilium est, adversum ecclesiasticas regulas coactum esse constat: habet igitur Trullana hæc synodus solidam auctoritatem, si septimæ synodo credimus. Accedit his, quod 7. synodus, act. 5. & 6. Nicolaus in epist. ad Michaelem Imperat. concil. Florentinum sess. 5. horum canonum auctoritate utuntur.

18. dist. cap. Quoniam.

Sed mihi rem hanc diligentius consideranti contraria opinio & probabilior, & gravior videri solet. Cujus sententiæ auctores habeo Anastas. Apostolicæ sedis bibliothecarium in procœmio in 8. synodum, ad quam jussu Adriani secundi venit: nam erat utriusque linguæ Græcæ & latinæ peritissimus, ut 63. dist. cap. 2. dicitur. In eadem opinione est Theophanes Græcus historicus, & Humbertus Silvæ Candidæ Episcopus Apocrisiarius Leonis noni, in libello contra epistol. Michaelis patriarchæ Constantinopolitani. Qui liber citatur a Gratiano, ut liber Leonis noni contra epistolam Niceræ Abbatis. Sed & a Latinus non recipi hos canones, referunt Theodorus Balsamon, & Matthæus monachus, maximi Latinorum detractores, ille in interpretatione eorundem canonum, hic in historia conciliorum & virorum illustrium. Sunt autem argumenta, quæ hanc sententiam confirment, irrefragabilia. Primum, quod sexta synodus sub Constantino Imperatore contra Monothelitas ab Agathone congregata, & Leone secundo comprobata, nullos ediderit canones. Illa vero synodus, quæ sub Justiniano Imperatore postea coacta est, cur sexta synodus appelletur, nulla est causa. Sed de nomine nihil moror. Hoc solum assero, ei concilio nec Romanum pontificem, nec ejus legatos interfuisse. Subscriptiones episcoporum videantur, & res fiet manifesta. Justinianus primum subscripsit, deinde episcopi qui sextæ synodo affuerant, sed nec numero pares, nec nominibus omnino similes, ut Theophanes & Anastasius evicerunt. Romani vero pontificis, & legatorum ejus nulla subscriptio est.

16. dist. cap. Clementis.

Alterum argumentum est, quod Justinianus bis synodum apud Constantinopolim coegisse legitur, prius sub Sergio Rom. Pontifice, posterius sub Joanne septimo eodem quoque episcopo Romano. Et de priore quidem Beda de natura rerum, cap. 67. ait, Justinianum Romanæ Ecclesiæ pontificem Sergium, quia erraticæ suæ synodo, quam Constantinopoli fecerat, favere, & subscribere noluisset, jussisse Constantinopolim deportari, qui tamen ob culpam perfidiæ regni gloria postea privatus, exul in Pontum secessit. Hactenus Beda. Et Platina in vita Sergii; Justinianus, inquit, synodum habuit, in qua nonnulla approbata sunt orthodoxæ fidei, nequaquam congruentia. Eadem quoque Sergii apocrisiarius, qui tum Constantinopoli erat, subscriptione sua stolide nimium confirmavit. Verum cum postea Romam delata a Sergio exploderentur, ira percitus Justinianus Zachariam misit, qui Sergium ad se vinctum traheret. Hactenus Platina. De posteriore autem idem Platina in vita Joann. VII. ita scribit: Justinianus eadem stultitia vexatus, qua fuerat ante amissum imperium, Sergio pontifici duos metropolitanos Romam misit, qui Joannem adhortarentur, ut habita synodo, quæ de homousio crederent orientales, eadem etiam occidentales affirmarent, præpositis libellis, in quibus ei subscribendum erat. Homines tamen re infecta ad Imperatorem pontifex remisit. Hæc ille. Ac si quis Trullani concilii verba velit expendere, statim deprehendet, quale illud concilium fuerit. Sic enim habent, Quoniam sanctæ universales synodi quinta & sexta, de mysterio fi-

Idem Paul. diaconus l. de Roman. gestis 8. c. 9. scribit.

16. dist. cap. Quoniam.

dei

dei pleniſſime diſputantes, canones non fecerunt, propterea nos convenientes in hanc Imperialem urbem ſacros canones conſcripſimus. Oportebat enim, ut ſynodus univerſalis canones Eccleſiaſticos promulgaret. Hactenus concilium. Principio autem, ſi in Conſtant. urbem conveniſtis, dicite mihi, ecquo evocante conveniſtis? Anne Romanus aliquis epiſcopus vobis concilium indixit? Minime id quidem. At Romanus Pontifex eo tempore certus erat, catholicus erat, addo etiam, probus erat. Primates autem Eccleſiæ ſine principis Eccleſiaſtici & veri & Catholici & pii voluntate cogere, hoc non eſt ſynodum velle facere, ſed adverſus Eccleſiæ principem conſpirare. Quemadmodum ſi regni proceres ad res publicas pertractandas ſine regis arbitrio conveniant, conjuratio illa potius, quam congregatio exiſtimabitur. Juſtinianus, inquis, eos fecit convenire. Bene profecto narras: nam iſtum improbum fuiſſe, & Eccleſiæ Rom. inimicum, memoriæ proditum eſt. Qualem autem ſynodum a tali viro profectam eſſe arbitrabimur? Sed audiamus cauſam conventus faciendi. Quoniam ſanctæ univerſales ſynodi quinta & ſexta canones non fecerunt, propterea nos in hanc Imperialem urbem convenientes, canones conſcripſimus. Oportebat enim, ut ſynodus univerſalis canones Eccleſiaſticos promulgaret. Itaque hæc Trullana ſynodus ſupplementum duarum eſſe dicitur, & quod deerat quintæ & ſextæ, id nimirum addidiſſe. Ideo enim nec ſexta, ajunt, proprie nominatur, ſed πενθέκτη, id eſt, quiniſexta. Scilicet nomine ſextæ ſynodi Trullana ſe prius venditare volebat. At nunc nec ſexta, nec quinta, nec ſeptima eſt, ſed monſtrum quoddam, quiniſexta. Illud vero quis ferat, quod inſimulant patres hi duo graviſſima concilia tanquam mutila & imminuta, ut cauſa congregationis neceſſaria videatur? Enimvero concilium generale Eccleſia ne unum quidem habuit, ubi cauſa aut hæreſis, aut ſchiſmatis nulla eſſet. Trullana hæc ſynodus ſola eſt, quæ non ad profligandam hæreſim, non ad tollendum ſchiſma, ſed ad canones edendos cogitur. Ecquid autem erat opus, paſtores Eccleſiarum omnium ſuis ſedibus cieri, ut poſt innumeros fere canones, Apoſtolicos, Nicænos, Ancyritanos, Neocæſarienſes, Antiochenos, aliorumque plurimorum & martyrum, & confeſſorum, qui canone ſecundo Trullano comprobantur, alii centum duo ab his patribus ederentur? Quanto vero gravius ſexta ſynodus egit, quæ, cauſa fidei, ob quam convenerat, abſoluta, noluit Eccleſiam canonibus onuſtam diſcedere. Non igitur neceſſe erat canones condere, ſed ſi verum fateri vultis, alia Juſtiniano cauſa veſtræ congregationis fuit, nimirum ut Latinos, ſedemque præſertim Apoſtolicam infectaretur, urque, quod Platina ait, aliqua veſtra auctoritate probaret orthodoxæ fidei nequaquam congruentia. Nam ſi, ut ipſi dicitis, poſt quatuor aut quinque annos a ſexta ſynodo exacta, ſub Juſtiniano, filio Conſtantini Conſtantinopoli conveniſtis, certe (computate tempora) hæc illa eſt erratica ſynodus, cui, auctore Beda, Sergius noluit ſubſcribere. Sed jam videamus, ut reliqua, quæ nunc non extant, diſſimulemus, cur his centum duobus veſtris canonibus ſubſcribere Sergius nec voluerit, nec vero debuerit.

16. diſt. c. Habes.

Theophan. putat a 6. ſynodo ad hos edites Canon. 26. ann. interfluxiſſe.

In canone ſecundo ſuſcipitis & confirmatis 85. canones Apoſtolorum: hos ſedes Apoſtolica non recepit, ut auctor eſt Iſidorus 16. diſt. cap. canones. Id quod cum ex Leone IX. c. Clementis, eadem diſt. oſtendi poteſt, tum vero magis ex Gelaſio 15. diſt. cap. Sancta Romana. Cur autem ſedes Apoſtolica probet 84. canonem, quem vos probatis, ubi tres Machabæorum libri contra omnium conſenſum Eccleſiarum admittuntur? Atque in eodem ſecundo canone ſynodum Cypriani de rebaptizandis hæreticis comprobatis, quaſi ſecundum traditam Afris conſuetudinem lex illa conſtituta ſit, & non magis adverſetur omnibus Eccleſiis Dei. Nec enim decretum illud Cypriani explicari poteſt ad normam 95. canonis Trullani, & 19. Nicæni; quoniam canon Cypriani de omnibus in univerſum hæreticis præſcriptus eſt, maxime Donatiſtis, quos conſtat in nomine Trinitatis baptizaſſe. Decretum ergo Cypriani ab univerſali Eccleſia ſimpliciter reprobatum Sergius approbare non debuit, quod Trullana ſynodus fecit. In canone tertio Eccleſiæ Romanæ legem de bigamis non ordinandis ſummum jus appellatis, & ex rigore auſterum: ſedis autem Conſtantinopolitanæ mollities ac diſſolutio be-

nignitas vobis est. Mediam quasi ex duabus componitis, sed talem Ecclesia Latina semper explosit. Jure igitur hanc vestram Synodum explosit Sergius.

Canon 13. jubet, ut hypodiaconi, diaconi, presbyteri a suis legitimis uxoribus non separentur. Ea consuetudo apud Græcos quidem invaluit, sed synodus generalis eam toti Ecclesiæ contra Latinorum usum male præscripsit. Bene ergo Sergius vestros canones reprobavit.

Canone 36. decernitis, ut thronus Constantinopolitanus æqualia privilegia cum Apostolica sede obtineat, & Alexandrinus, Antiochenus, ac Hierosolymitanus aliis præferatur. Scitis adversum hunc canonem olim a Sancto Papa Leone pugnatum. Et quanquam ratione pugnatum est, at sequentes Romani Pontifices Constantinop. huic ambitioni, & vanitati contradicere noluerunt. De privil. Antiq.

Canone 62. præcipitis, in omnibus diebus quadragesimæ, præter sabbatum, & dominicam, nullas novas hostias consecrari, sed ut apud nos in die paraskeves, fieri præsanctificatarum sacrificium. Hoc vestris Græcis præcipite, si vultis: Romanus enim Episcopus hoc in totam Ecclesiam decretum non probaret.

Jam Canon 55. nulla nostra confutatione eget: absurdus enim per se est, & manifeste in Romanam Ecclesiam injurius. Ipsum audiamus. Quoniam intelleximus in Romanorum civitate in sanctis quadragesimæ diebus in ejus sabbatis jejunare præter Ecclesiasticam traditam consuetudinem: sanctæ synodo visum est, ut in Romanorum Ecclesia, si quis fuerit inventus sabbato jejunans, clericus deponatur, laicus segregetur. Num tibi videtur a Romano aliquo Pontifice hunc canonem probatum iri? Minime vero gentium. Quid 67.? Vide an probandus sit. Sacra, inquiunt, scriptura nobis præcipit, ut abstineamus a sanguine & suffocato. Merito igitur damnamus eos, qui cujuscumque animalis sanguinem arte aliqua condiunt, & sic comedunt. Ecqua autem major scripturarum ignoratio esse poterat, quam existimare, præceptum illud Apostolicum ad ea usque tempora perduravisse? Quanto verius Latini decretum Hierosolymitanum, quoad sanguinem & suffocatum attinebat, ad breve tempus tantisper manere interpretati sunt, quamdiu Judæorum & Gentium consuetudo coalesceret, quamdiuq; synagogam Ecclesia cum honore quodam sepeliret. Abeat nunc Gratianus, & sextæ synodo canones Trullanos tribuat, Innocentius vero decretum Gratiani eodem nomine retulit, quo erat a Gratiano citatum: id quod & Divo Thomæ, & aliis quoque viris doctis aliquando accidit, ut Gratiani diligentia fisi capita decreti ementitis auctoribus, & titulis referant. Idem quoque Gregorio Nono contigit, qui titulo de constit. nomine Hieronymi commentaria in Proverbia retulit, quæ Hieronymi non esse certum est. Caput autem illud, quod Innocentius citat, habetur 32. dist. cap. Si quis eorum, nomine sextæ synodi. Adrianum vero Trullanos canones recepisse, tantum abest a veritate, ut nihil magis veritati possit esse contrarium. Verba siquidem illa reperiuntur in epist. Tharasii ad Adrianum, non sicut Gratianus memoria lapsus existimavit, in epistola Adriani ad Tharasium. Tharasius itaque recepit illos, non Adrianus, ut patet actione secunda & tertia septimæ synodi. Adrianus siquidem verba Tharasii refert, ut Constantinopolitanos proprio mucrone confodiat. Si enim, inquit, vos fatemini canones illos divinos & legales esse, canone autem 82. imaginem Christi venerandam esse concediris, quid nunc contra sacras imagines depugnatis? Quod si septima synodus uno canone utitur, ut ipsorum Græcorum testimonio imagines esse venerandas comprobet, ecquid inde argumenti promitur, ut cæteros item canones approbarit? Quasi totum Menandrum, Aratum, aut Epimenidem confirmarit Paulus, quod horum aliquando sit testimoniis usus. Nec verba illa, quæ ex septima synodo retulimus, ipsius synodi sunt, sed Tharasii, Petri Episcopi, Epiphanii. Quæ non erat ejus temporis & instituti expendere. Non enim id tum agebatur, an Trullana synodus probanda esset, sed an essent imagines venerandæ. Quamobrem quæ obiter, & præter institutum a privatis hominibus in Concilio dicebantur, ne novæ lites suborirentur, illa sapienter a Patribus dissimulata sunt, eo vel maxime, quod in causa præcipua, de qua ibi erat controversia, Trullanæ synodi auctoritate libenter utebantur. Id ac com-

comminiſci videamur, Nicolaus nimirum eſt auctor adhibendus, qui in e. piſtola ad Michaelem Imperatorem, cum ad quandam cauſam ſuadendam ſynodi hujus Trullanæ canone quodam vellet uti, in hunc modum diſſerit: Provide hoc Conſtantinopolitana ſynodus canonum ſuorum ſexto dignoſcitur prohibere capitulo. Quod tamen non apud nos invenitur, ſed apud vos haberi perhibetur. Verum novimus nos Apoſtolicis imbuti documentis etiam ſententiis uti Paganorum; quanto magis Chriſtianorum, & contra ipſos, quorum nec vitam ſequimur, nec mentem erroneam imitamur? Denique Apoſtolus Paulus de libris Paganorum aliqua in ſuis ſcriptis poſuit: numquid ideo etiam cuncta recipienda ſunt, quæ cum his pariter ſunt prolata? Hactenus Nicolaus. Non itaque ſi aut Innocentius, aut ſeptima ſynodus, aut Nicolaus, aut concilium Florentium horum auctoritate canonum abutuntur, probato uno, aut item altero, reliquos probaverunt. Quanquam Patres ſynodi Florentinę hos 102. citaſſe canones, me omnino præterit. Nam quod actione quinta refertur, id non ex ſynodo, ubi hi canones ſunt editi ſub Juſtiniano, ſed ex ſexto concilio univerſali ſub Conſtantino illius patre depromptum eſt, ut actione 17. ejuſdem ſexti concilii patet. Sed quoniam & hæc ſynodus apud Trullum regium palatium ſcilicet celebrata eſt, quod de hac dicitur, hoc per errorem ad Trullanos canones creditum eſt pertinere. Quorum auctoritas ideo a nobis labefactata eſt, ne quiſquam falſo errore deceptus eos veris, legitimiſque conciliis opponeret. Video autem dubitari poſſe, cur inter reliquos canones Eccleſiæ Romanæ contrarios non & 82. notaverimus, ubi prohibitum eſt, ne Chriſtus deinceps ſub figura agni pingeretur. Sed nolui equidem has Trulli regulas inimice inſectari. Nego itaque in 82. canone ſecundum veram lectionem tale aliquid prohiberi; quin potius in eo pictura illa veneranda, qua agnus digito Præcurſoris demonſtratur, & ſuſcipitur, & deinceps conſervari in Eccleſia jubetur. Id quod colligere licet ex epiſtola Adriani ad Tharaſium, ſeptimæ ſynodi actione prima, & ex actione quarta ejuſdem ſeptimæ ſynodi. De Trulli igitur canonibus, atque adeo de ſexto argumento hactenus.

Reſpon. ad 7. In argumento vero ſeptimo, Pighii contentio pertinax coarguenda eſt, qui ut opinionem, quam ſemel induerat, tueretur, ſynodos Eccleſiæ decreto ſuſceptas vanis conjecturis infirmare perrexit. Tantum ſtudium certandi, ubi ſemel efferbuit, & dura pertinacia poteſt. Mihi vero non eſt hoc loco opus pro ſexta ſynodo, unde emerſit certamen, depugnare, quam & Agatho coegit, & Leo II. confirmavit, quam & Beda lib. de temp. rat. cap. 56. & cæteri poſt eum catholici probaverunt, quam & concilium Florentinum ſeſſ. 5. recipit, & Eugenius IV. in decreto ſuper unione Jacobinorum veneratur. Alii pro ſexta & ſeptima ſynodis apologiam edant, ſi diligentia illis Franciſci Turrenſis non adhuc facit ſatis. Nos enim id dogmate fidei, & decretis ad ſalutem fidelium neceſſariis conciliorum auctoritatem aſſerimus, in rerum geſtarum judicio & ordine non aſſerimus. Nec in his, quæ parum, vel certe nihil ad nos attinent, tempus & operam ſumimus.

Reſpon. ad 8. Ad octavum ergo argumentum Cajetanus in opuſculo de auctor. Papæ, & Concil. cap. 8. reſpondet, Concilium Conſtantien. quo tempore illud decretum edidit, non fuiſſe univerſale & integrum. Erat enim tum ſchiſma in Eccleſia ſub tribus Pontificibus, Joanne XXIII. Gregorio XII. & Benedicto XIII. Unde aſſerere, quod id temporis illud concilium erat generale, nihil aliud eſt, quam revocare antiquum ſchiſma, alioſque damnare, qui Benedictum & Gregorium ſequebantur. Quod tamen fuit, eſtque ſemper ambiguum. Quod ſi objicias, Martinum V. in ultima ſeſſione approbaſſe omnia, & ſingula decreta in materiis fidei, quæ prius a Concilio Conſtantienſi prodiiſſent: reſpondet idem Cajetanus, id proprie ad fidem pertinere, & tanquam fidei decretum a Martino probari, quod adverſum hæreticos fuiſſet definitum, ut in octava, 15. & 21. ſeſſione factum eſt. Quod autem Martinus V. ea ſolum probet, patet primum, quoniam ad petitionem Oratoris Regis Poloniæ illa approbatio facta eſt, qui hoc tantum exigebat, ut acta in Concilio contra hæreticos confirmarentur. Paret etiam, quia Martinus dicit, ſe omnia ſic conciliariter facta approbare, & non aliter, nec alio modo. Supponebat enim quædam non conciliariter acta. Nam in illa quarta, & quinta ſeſſione, ut idem Cajeta-

jetanus admonet, nec diſputatio, aut diſquiſitio aliqua interceſſerat, nec delecti fuerant adhuc viri docti ad differendum, & tractandum ea, quæ in fidei doctrina eſſent conſtituenda; ſed id cautum poſtea a concilio fuit in ſeſſione ſexta. Ita ſi quis tradita in ſeſſione quarta diligenter expendat, inveniet ea non formam habere decreti, quo videlicet aut fideles obligentur, aut contrarium ſentientes explodantur. Patet demum ex literis Martini Quinti, in quibus errores Joannis Vvicleffi, Joannis Huſſi, & Hieronymi Pragenſis expreſſe damnantur, nulla de ea re, an Concilium ſit ſupra Papam, facta mentione. Sed quoniam quæ de Concilio Conſtantienſi in dubium verti ſolent, ea pulcherrime explicantur a diſcipulis D. Thomæ, maxime a Cajetano, viro in noſtra familia excellentiſſimo, nos de hac re ne verbum quidem ullum prætereа faciemus. De octavo igitur argumento tantum.

2. 2. q. 1. ar. 10. & in apol. c. 11. & in cr. habita de diſſ. ſyn. in Conc. Later.

Reſpon. ad 8.

In nono vero miror equidem illorum cæcitatem, qui concilium Baſilienſe tueri volunt, cum manifeſtum ſit, illud, licet a principio Eugenio Quarto conſentiente fuerit congregatum, poſtea tamen ab eodem primum Ferrariam, deinde Florentiam translatum, ubi Baſilienſes conatus publica Eccleſiæ auctoritate repreſſi ſunt. Nam & unio Armenorum, & Græcorum populi Chriſtiani conſenſione approbata, non in Concilio Baſilienſi, ſed in Florentino facta eſt. Eugenium Eccleſia etiam poſt illam depoſitionis Baſilienſis ſententiam, pro vero Pontifice habuit: Felicem autem illum in ſynodo electum contempſit. Quorſum ergo attinet mordicus Concilium Baſilienſe tenere? Quorſum favere hæreticis, qui conciliorum in hæreticos judicia infirma eſſe contendunt, quod Concilium Baſilienſe eos hæreſis nomine damnarit, qui etiamnum catholici judicantur? Quæ qui non ſentiat, is nihil omnino ſenſurus eſſe videatur. Quocirca non dubito, eſſe nunc grande piaculum, pro Concilio Baſilienſi ſtare velle, cum ſchiſma illud jam extinctum non alia ratione magis denuo poſſit accendi. Et Nicolaus Quintus aperte ſentit, Felicem illum non fuiſſe verum Eccleſiæ paſtorem; ſed nominatum; nec verum concilium & generale, ſed congregatum vocat nomine Concilii generalis: Eugenium vero felicis recordationis prædeceſſorem ſuum honorificentius appellat. Ita in literis ſuis non probat, niſi beneficiorum collationes (ſic loqui ſolent) & hujuſmodi cætera, quæ ſi irrita haberentur, populus mutatis aut paſtoribus, aut officialibus multum incommodi acciperet. Atque Leo Decimus in Concilio Lateranenſi ſeſſione 11. plane definit, Concilium Baſilienſe non fuiſſe legitime congregatum. Et poſtea, cum de quadam ſanctione ageretur a concilio Baſilienſi edita, Sicut Leo, inquit, ea, quæ in ſecunda Epheſina ſynodo temere contra juſtitiam & catholicam fidem geſta fuerunt, poſtmodum in Chalcedonenſi Concilio fecit revocari: ita nos a tam nefariæ ſanctionis revocatione retrahi, ſalva conſcientia, & Eccleſiæ honore non poſſumus, cum ea omnia, poſt translationem ejuſmodi Concilii Baſilienſis per felicis memoriæ Eugenium Papam IV. prædeceſſorem noſtrum factam, a Baſilienſi conciliabulo, ſeu potius conventiculo facta extiterint, ac propterea nullum robur habere potuerint; cum etiam ſolum Romanum Pontificem, tanquam auctoritatem ſuper omnia Concilia habentem, Conciliorum indicendorum, transferendorum, ac diſſolvendorum plenum jus, & poteſtatem habere, nedum ex ſacræ Scripturæ teſtimonio, dictis ſanctorum Patrum, ac aliorum Romanorum Pontificum decretis, ſed propria etiam eorundem conciliorum confeſſione manifeſte conſtet. Hactenus Lateranenſe concilium. Probat autem ea, quæ dixerat, multis & teſtimoniis, & exemplis, quæ nos, ne ſit longum, prætermiſimus. Sed provocaverunt Doctores Pariſienſes a Concilio Lateranenſi, & appellatio nomine Academiæ circumfertur. Quorum illa fuerit, ego hic non diſputo: illud aſſero, non ſine Eccleſiæ ſcandalo, atque pernicie circumferri. Extat anathema Pii Secundi in eos, qui ad futurum Concilium appellaverint; & ſine Pii cauſis, quas multas ſuis literis reddidit, manifeſtum eſt, rem hanc & hæreticorum omnium ſummum patrocinium eſſe, & feneſtram vel maximam aperire ad obedientiæ Eccleſiaſticæ jacturam, ac perniciem veræ pietatis. Sed de his non eſt hujus loci, temporiſque differere. Verum objicis ea, quæ in ſecunda ſeſſione concilii Baſilienſis decreta ſunt, a legitimo concilio eſſe decreta, ut patet ex literis Eugenii,

quæ

quæ lectæ ſunt 16. ſeſſ. ejuſdem concilii. Sed nos huic quæſtioni breviter reſpondemus, non approbaſſe Eugenium decreta edita, ſed ſolum concilium generale Baſilienſe a tempore inchoationis ſuæ legitime continuatum fuiſſe. Deinde concilium in ſecunda ſeſſione non erat plenum, quia major pars epiſcoporum deerat, imo pauciſſimi aderant. Quare inchoatione quidem generale erat, ſed nondum erat vere & perfecte re ipſa generale. Præterea Legatus ſine commiſſione proceſſit ad ea decreta ferenda, ut ex literis Eugenii ad Julianum colligitur. Adde quod cum gravis atque difficilis ſemper fuiſſet inter catholicos altercatio, quibuſdam dicentibus Papam ſupra concilium eſſe, aliis contra aſſerentibus concilium eſſe ſupra Papam, nulla conquiſitione facta, nullo examine præcedenti, poſitum eſt id quod erat ambiguum. Quare non fuit decretum Fidei, ſed ſimplex quædam commemoratio ejus doctrinæ, quæ erat in Concilio Conſtantienſi tradita. Id quod videntes hujus ſynodi patres, rurſum in ſeſſione 33. rem eandem aliter tractaverunt, definientes ea tanquam Fidei decreta eſſe deinceps amplectenda. Sed tunc omnis legatorum poteſtas erat abolita, & ſynodus Florentiam translata. Quare nihil mirum, ſi turpiter & pueriliter erraverit, eos pro hæreticis condemnando, qui nunc ſine controverſia fideles habentur.

Reſp. ad 10. Ad decimum vero argumentum reſponſio eſt facillima, plenaria concilia a ſummo Pontifice minime confirmata per alia legitima & probata emendari. At quod plenarium concilium ſummi Pontificis auctoritate firmatum per aliud poſterius emendetur, exemplum ne unum quidem proferri poteſt. Nam & hujuſmodi concilia Auguſtinus non infirmat, ſed ruetur ejuſdem libri c. 4. Quanquam Auguſtinus non videtur loqui de emendatione Fidei, ſed de emendatione legum, quæ ad res ſcilicet vel geſtas, vel gerendas referuntur. Ipſa plenaria, inquit, concilia priora a poſterioribus emendantur, cum aliquo rerum experimento aperitur, quod clauſum erat. Quod ad fidei veritatem referri vix poteſt, quæ non rerum experimentis innoteſcit. Leges ergo nonnullæ, in quibus per imprudentiam falli concilia poſſunt, nihil obſtat quominus a poſterioribus conciliis emendentur. Iſidoro autem ex his etiam reſpondetur. Non enim ſunt nobis explicanda ſingula.

Reſpon. ad 11. Ad undecimum diximus ſæpe concilia integra & capitis auctoritate perfecta ea eſſe, quæ nos ab errore vendicamus. Nec ſi ſummus pontifex firmus in fidei cauſa judex eſt, concilia fruſtra coguntur. Primum enim, ut capite ſuperiore admonebamus, Romanus pontifex non temere & ſtulte, ſed conſiderate atque ſapienter debet fidei controverſias definire, advocando ſcilicet conſiliarios, vel plures, vel pauciores, juxta rei, de qua diſſeritur, gravitatem. Juvant enim patres concilii ſummi Pontificis fidem atque doctrinam. Unde in concilio Hieroſolymitano, cum facta eſſet magna conquiſitio, Petruſque ſententiam dixiſſet nullo ſacrarum literarum teſtimonio fulcitam, Jacobus probavit eam quidem additis teſtimoniis prophetarum. Adjecit item quaſi de ſuo legem maxime neceſſariam de abſtinentia ab idolothytis, fornicatione, ſuffocatis, & ſanguine. Ita enim divina procuratio in eccleſiam ſe fundit, ut membra præcipua, tametſi a capite ipſa pendeant, caput tamen tueantur & juvent. Facit quoque concilium plauſibiliorem populo fidem propter acceptiſſima multorum teſtimonia atque judicia. Nam & leges, quæ communi optimatum conſenſu & rogantur, & feruntur, libentius populus accipit, quam ſi a rege ſolum ederentur. Quamobrem Beda libro retra. in actus Apoſtolorum prudenter ſane monuit, Paulum contuliſſe cum Apoſtolis aliis Euangelium, quod prædicabat in gentibus, ſolerter in concilio diſquirendo, an recte de legalium ceſſatione doceret. Non quod ipſe de hac re, inquit, aliquid dubitaret, ſed ut mentes dubitantium Apoſtolica ſynodi auctoritate firmarentur. Gregorius autem de ſynodis provincialibus locutus eſt, quæ in cauſa fidei vix quicquam obtinere potuerunt, niſi eſſent ſummi pontificis auctoritate roboratæ. Illa expertus eſt Gregorius, hæc non eſt expertus. Quanquam & illo tempore concilii Nicæni utilitas nondum erat ſatis explorata.

Reſpon. ad ult. De poſtremo argumento difficile dictu eſt. Quid Theologi fere opinentur, video. Hoc tamen vere licet dice-

re, Romanum illud Nicolai concilium locutum eſſe multo ad ſenſum fidelium accommodatius. Concilii verba prius audiamus: poſterius expendemus, verane, an falſa ſint. Profiteor, inquit Berengarius, non ſolum ſacramentum, ſed verum etiam corpus Chriſti manibus ſacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. Hæc Berengario præſcripta a ſynodo confeſſionis forma. Ubi alterum poteſt habere dubitationem, An corpus Chriſti ratione ſacramentalium ſpecierum vere & tractari dicatur, & frangi; alterum dubitari non poteſt, quin in ſeipſo Chriſtus nec tractetur a ſacerdotibus, nec frangatur. Atque alii dicent forte pro ſuo arbitratu quiſque: nos autem hoc quidem tempore, & in hac quæſtione ſequemur potiſſimum Thomam Waldenſem, qui in libro ſacramental. tit. 4. cap. 42. docet, ejuſmodi loquendi formulas & eſſe veriſſimas, & eſſe etiam olim a Patribus uſurpatas. Refert in hoc Dionyſium cap. 3. lib. de eccleſiaſt. Hierarch. Refert quoque Chryſoſtomum in Matth. homil. 83. Retulerat autem & cap. ſuperiore Paſchaſium in lib. de corpore & ſanguine Chriſti. Fideles ſane cum ſpecies ſacramentales viderint, Chriſtum ſe vidiſſe teſtantur, eundemque, cum illas tetigerint, tetigiſſe. Quod magnum profecto argumentum eſt, cur ita eſſe credamus. A fidelium vulgo, inquis, iſta ſumis. Metuebam ne a lenonibus diceres. Chriſtiani rudes diſſerunt iſto modo. Bene profecto narras. Nam in quæſtione fidei communis fidelis populi ſenſus haud levem facit fidem. Quæro enim ex te, quando de rebus Chriſtianæ fidei inter nos contendimus, non de philoſophiæ decretis, utrum potius quærendum eſt, quid philoſophi, atque ethnici, an quid homines Chriſtiana & doctrina & fide inſtituti ſentiant? Præſertim cum huic ſententiæ conſenſerint Patres etiam veteres, quemadmodum paulo ante demonſtratum eſt. Præterea motis ſpeciebus ſacramentalibus, id quod inter doctiores fere convenit, Chriſtus item per accidens quidem, ſed movetur tamen: nihil igitur obſtat, quin viſis, tactiſque ſpeciebus, Chriſti corpus & videatur, & tangatur. Nam nec ipſa ſubſtantia ſenſilis, niſi per accidentia, ſentiri poteſt. Ad hæc, cum ſpecies panis vinique miſcentur, Eccleſia fatetur corporis & ſanguinis Domini mixtionem fieri: ergo cum videntur & tanguntur ſpecies, corpus Chriſti & videtur, & tangitur. Quid multa? Sic mihi perſuaſi, ſic ſentio, Chriſti corpus in locum panis ita ſucceſſiſſe, ut præter ea, quæ fidei hujus ſacramenti repugnant, omnia ſibi vendicet, quæ panis ante ratione accidentium vendicabat. Alioqui qui ſpecies panis manducaret, is Chriſti corpus non ederet, nec ille biberet ſanguinem, qui vini ſpecie potaretur. Atqui ſcriptum eſt, Accipite, & comedite: hoc eſt corpus meum; & rurſum, Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, &c. & iterum, Qui manducat indigne, judicium ſibi manducat, non dijudicans corpus Domini. Quod ſi caro Chriſti in ſacramento editur, certe frangitur, dentibuſque fidelium atteritur. Utrunque enim ei cibo, quem edimus, eſt & conjunctum, & proprium. Quid quod per Lucam, ſi Græci ſermonis habetur ratio, Dominus ait, Accipite, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur? Nec vero nobis Divus Thomas in 4. ſententiarum objici debet, cum in tertia parte, quæſtione 77. artic. 7. ad tertium argumentum, noſtræ hujus ſententiæ auctor fuerit vel præcipuus: quem quis non præferat ſexcentis Oecolampadiis? De poſtremo igitur argumento diximus ſatis, ſatiſque proinde de quarto loco diximus. Ad ſequentem deinceps tranſeamus.

de conſ. d. 2. Ego Berengarius.

Finis Libri Quinti.

DE

DE ECCLESIÆ ROMANÆ AUCTORITATE,

Quæ quinto loco continetur.

LIBER SEXTUS.

CAPUT I.

Ubi ponuntur argumenta, quibus hujus loci auctoritas impugnatur.

IN eum locum incidimus, quem longe, lateque patentem Theologi, præsertim juniores, copiose tractare solent, propterea quod sedis Apostolicæ non auctoritas modo, & gravitas, verum etiam omnis omnino vis & facultas, cum semper ab hæreticis impugnata est, tum multo magis hoc tempore a Lutheranis impetitur, quorum in Romanam Ecclesiam contentio pertinax, & odium æternum est. Sed non ego persequar quæstiones infinitas de Romani Pontificis potestate: tantum de auctoritate dogmatum videamus. Nolo autem agere confuse, ut id explicemus hac disputatione, quod quæritur. Itaque eorum imprimis argumentationes exponemus, qui locum impugnant. Deinde loci nos vim & auctoritatem cum catholica Ecclesia conservabimus. Post hæc adversariorum argumenta diluemus. Quæ si longior fuerit oratio, cum magnitudine utilitatis comparata, fortasse etiam brevior videbitur. Qui igitur locum hunc infirmare pergunt, his argumentis, ut sibi videntur, efficiunt.

1. Arg. Primo, Joannes vigesimus secundus publice docuit, justorum animas non videre Deum usque ad judicii diem: cavitque, ne Parisiis Theologiæ gradum quisquam consequeretur, nisi prius in hanc sententiam juravisset. Errare igitur summus Pontifex, atque adeo sedes Apostolica in fide potest.

2. Arg. Secundo, Cœlestinus Tertius definivit, quod cum alter conjugum labitur in hæresim, dissolvitur matrimonium, ut patet de divortiis, cap. Quanto. Super quo affirmat Hostiensis, Cœlestini epistolam decretalem habitam olim in corpore juris. Erravit igitur in fide Cœlestinus, nam definitio illa Euangelio contraria est.

3. Arg. Tertio, Alexander Tertius de sponsa duorum, cap. Licet, asserit, quosdam suos prædecessores judicasse, quod si post matrimonium contractum per verba de præsenti, non consummatum tamen, aliud novum matrimonium consummetur, primum dirimitur, secundum est validum. Hic autem error est sine dubio in fide, & moribus manifestus.

4. Arg. Quarto, idem Alexander Tertius, cap. Cum esses, de testament. definit, alienum esse & a generali Ecclesiæ consuetudine, & a divina lege, & sanctorum Patrum institutis, ut testamenta, nisi quinque, vel septem testium fuerint subscriptione firmata, penitus rescindantur. Constat autem, civilem legem, quæ ejusmodi testamenta minus solennia irritat, a viris hodie Ecclesiasticis comprobari. Falsus est igitur in fide Alexander, ut qui pronuntiet, legem aliquam esse divinæ contrariam, quæ re vera contraria non est.

5. Arg. Quinto, Innocentius Primus in epistola ad Rufum, & Eusebium, cap. 1. Qui viduas, inquit, acceperunt uxores, ad summum Sacerdotium agnoscimus pervenisse. Quod contra legis esse præcepta nullus ignorat, cum Moyses clamitet, Uxorem virginem sacerdos accipiat; contra quod præceptum divina auctoritate subnixum nulla defensio opponitur, nisi consuetudo vestra, quæ ex ignorantia profecta est. Et Innocentius Tertius, cap. Per venerabilem, Qui filii sint legitimi, cum

quandam legem Deuteronomii retuliſſet, Sane, ait, cum Deuteronomium ſecunda lex interpretetur, ex vi vocabuli comprobatur, ut quod ibi decernitur, in novo teſtamento debeat obſervari. At decreta veteris legis debere a nobis obſervari, ſacris etiam literis, non modo Concilio Florentino adverſatur.

6. Arg. Sexto, Nicolaus Tertius in extravaganti, Exiit, qui ſeminat, de verborum ſignificatione, decernit, abdicationem proprietatis omnium rerum tam in ſpeciali, quam in communi Chriſtum Dominum & verbo & exemplo docuiſſe. Quod erroneum eſſe Joannes Vigeſimus ſecundus docet in extravaganti, Cum inter nonnullos.

7. Arg. Septimo, Nicolaus ad conſulta Bulgarorum, referturque de conſecratione diſtinct. 4. cap. A quodam Judæo, definit, quod ſi in nomine Chriſti aliquis baptizetur, rebaptizari non debet: Cujus oppoſitum Pelagius Papa determinat in epiſtola ad Gaudentium epiſcopum, referturque eadem diſt. cap. Multi, & cap. Si re vera, quæ ambo capitula ex eadem epiſtola ſunt deprompta. Conſentit & cum Pelagio Zacharias Papa, cap. In ſynodo, eadem diſtinctione. Aut Nicolaus igitur, aut Pelagius falſo de fidei quæſtione decrevit.

8. Arg. Octavo, Div. Gregorius in epiſtola quadam ad Auguſtinum Cantuarienſem Archiepiſcopum, Gregorius quoque tertius in epiſtola ad Bonifacium epiſcopum, ex Apoſtolicæ, Romanæque Eccleſiæ auctoritate pronunciarunt, quod ſi mulier infirmitate aliqua fuerit correpta, nec voluerit debitum marito ſuo reddere, maritus quidem aliam uxorem ducere poteſt, ea lege tamen, ut ſubſidii opem conjugi priori non ſubtrahat. Quod autem vir ab uxore, quæ per infirmitatem debitum reddere non valet, diſcedere poſſit, atque ad ſecundas nuptias tranſire, doctrinæ Evangelicæ, Apoſtolicæque adverſum eſt, ut Gratianus 31. quæſt. 7. dixit.

9. Arg. Nono, Gelaſius contra Eutychen, & Neſtorium definit, in altaris ſacramento, facta etiam conſecratione, panis, vinique ſubſtantiam manere. Id quod a fide catholica alienum eſt.

10. Arg. Decimo, Romani Pontifices literas ſæpe ſacras falſo expoſuerunt. Nam ut ea loca prætermittam, quæ Cajetanus refert in opuſculo 27. quæſtionum, q. ult. certe Gelaſius Papa cum concilio ſeptuaginta epiſcoporum, & refertur ſub nomine Pelagii, 21. diſt. cap. Quamvis, atque Anacletus 22. diſt. cap. Sacroſancta, probant, Romanam Eccleſiam cæteris eſſe prælatam illa Evangelica voce Domini ſalvatoris, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Quod idem plures etiam alios Pontifices ſenſiſſe conſtat. Ridiculum autem videtur eſſe Evangelicum teſtimonium in eum ſenſum velle flectere. Ad eundem quoque modum plerique ſummi Pontifices ad probandum, majores eccleſiæ cauſas ad ſedem Romanam eſſe referendas, inducunt illud ex Luca, Ego rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides tua. Quod quam ineptum ſit, vel ex eo liquere ajunt, quod ibi Dominus Petro ſolum, non item poſteris loquebatur. Subdit enim, Et tu aliquando converſus confirma fratres tuos. Quæ verba ſi ad poſteros referantur, nimirum Romanos Pontifices, prius averſos fuiſſe oporteret, ut aliquando converſi confirmarent fratres ſuos. Cum itaque Romani Epiſcopi ſacras literas falſo interpretentur, falli & fallere in fidei dogmate poſſunt. Nam ex ſacrarum literarum recta intelligentia vera dogmata, ex obliqua vero falſa trahuntur.

11. Arg. Undecimo, Si Apoſtolica ſedes in fide errare non poſſet, id maxime ex privilegio Petri Luc. 22. Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua. At Petri fides defecit, juxta id, quod Ambroſius ait, Fidelior factus eſt Petrus, poſtquam fidem ſe perdidiſſe deflevit. Multo ergo magis cæteri ſucceſſores errare in fide potuerunt. Ut erravit certe Anaſtaſius 19. diſtin. cap. Anaſtaſius. Erravit quoque Honorius, ut in Concilio ſexto Conſtant. actione 13. & 18. definitur. *Diſ. 50. c. fidelior. Ex ſerm. 47. de fide Petri.*

12. Arg. Poſtremo, Hieronymus in epiſtola ad Evagrium, cum illi objiceretur Romanæ Eccleſiæ conſuetudo, Si auctoritas, inquit, quæritur; orbis major eſt urbe. Ubicunque fuerit epiſcopus, ſive Romæ, ſive Conſtantinopoli, ſive Alexandriæ, ejuſdem meriti, ejuſdem eſt & ſacerdotii. Potentia divitiarum, & paupertatis humilitas vel ſublimiorem, vel inferiorem epiſcopum non facit. Cæterum omnes Apoſtolorum ſucceſſores ſunt. Quid ergo mihi profers unius urbis conſuetudinem? quid paucitatem, de qua ortum eſt ſupercilium, *93. diſt. cap. legimus.*

lium, in leges eccleſiæ vindicas? Hactenus Hieronymus. Et Ambroſius lib. 3. de Sacram. capite primo, cum Romanam conſuetudinem ſibi opponeret, In omnibus, ait, cupio ſequi eccleſiam Romanam: ſed tamen & nos homines ſenſum habemus: ideo quod alibi rectius ſervatur, & nos recte cuſtodimus. Ipſum ſequimur Apoſtolum Petrum: ad hoc eccleſia Romana quid reſpondet? Utique ipſe auctor eſt nobis hujus aſſertionis Petrus Apoſtolus, qui ſacerdos fuit eccleſiæ Romanæ. Quod ſi Hieronymus & Ambroſius eccleſiæ Romanæ inſtituta facile rejiciunt, certe non eſt cur Apoſtolicæ ſedis præſcriptam in moribus regulam ſequi debeamus. Eo vel maxime quod Trull. ſynodus can. 55. aſſerit, Romanam eccleſiam præter eccleſiaſticam traditam conſuetudinem Sabbatis quadrageſimæ jejunare: corrigitque hunc eccleſiæ Romanæ morem, qui contra Apoſtolorum canonem 65. inoleverit. His potiſſimum argumentis hunc locum quidam infirmum eſſe contendunt. Credunt enim ſedem Apoſtolicam errare poſſe, etiam cum de fidei quæſtione judicat. Inter Pariſienſes Gerſon & Almain hujus ſententiæ præcipui auctores habentur. Eandem ſequitur Adrianus in 4. ſente. de confir. quæſt. ultima. Ac Thomas quidem Vval. l. 2. doctri. fid. anti. c. 19. eandem videtur ſequi, tametſi in lib. de ſacramentalibus, doctrina 10. longe aliter ſentit. Gratianus 19. diſtin. §. Hoc autem intelligendum eſt, eidem opinioni videtur etiam aſſentiri. Nec ab hac, ut apparet, alienus eſt Cardinalis. Turrecre. lib. 4. par. 2. c. 16. Quamvis in l. 2. c. 109. 110. contrariam ſententiam & tenuerit & oſtenderit. Hanc Eraſmus libenter amplectitur ſuper epiſtol. Hieronymi ad Damaſum de nomine Hypoſtaſis. Quin in libro de ratione veræ theologiæ feneſtram dicit aperire ad perniciem veræ pietatis eos, qui doceant, Romanum Pontificem errare non poſſe, quoties de moribus, aut fide pronunciat. Huic Lutherus ſubſcribit, huic Uvicleffiſtæ, atque adeo omnes hæretici ſubſcribunt libentiſſime.

CAPUT II.

In quo redditur cauſa, cur Sedes Apoſtolica quintum locum obtineat.

HOrum ego opinionem ex academiis theologicis exploſurus ſum, efficiamque, ut ſpero, vi argumentorum meorum, ſi integris animis expendantur, ſemotis contentione & odio, quibus omne judicium exculari ſolet. Ut autem evidentius intelligatur, quam ſit magnus hujus opinionis error, fingamus animo unum eſſe Lutherum, in quem ſtylus hic noſter acuatur. Nam errantium multitudo non parit errori patrocinium. Sit ergo primus idemque ſolus qui audeat affirmare, ſummum pontificem eccleſiamque Romanam in fidei controverſiis decernendis poſſe contra euangelium errare. Niſi ego probavero certioribus argumentis, id eſſe erroneum, quam probent catholici aut purgatorium eſſe, aut indulgentias pontificias divina auctoritate conſtare, auctoritas hæc mea, quantula ea cunque eſt, apud lectores periclitabitur. Illud vero melius oſtendo, ſi ad locum hunc firma ratione conſtabiliendum, altius hujus rei fundamenta jacio. Sed ante tamen, cur hunc locum quintum fecerimus, paucis explicandum eſt. Erunt enim fortaſſe quidam, quibus aptior ordo videretur, ſi priorem, quo conciliorum auctoritas continetur, hic locus antecederet. Qui etiam ſi aberrant a conjectura, video tamen quid ſequantur; nempe ſedis Apoſtolicæ auctoritate ſublata, concilia quæcunque non ſolum vacillare, ſed cadere: at ſedem Apoſtolicam per ſe etiam ſine conciliis ſuam habere auctoritatem: priorem itaque eſſe eccleſiæ Apoſtolicæ, quam conciliorum auctoritatem. Rebus autem ſuum cuique ſervare locum natura jubet, quemadmodum locus elementis ſuus eſt cuique proprius, ut terra infimum teneat, hanc inundet aqua, ſuperior æther, ignibus altiſſima ora reddatur. Quibus breviter reſpondemus, nos humani ingenii habita ratione, naturæ ordinem ſæpe negligere. Eſt autem hominibus comparatum, quod Ariſtoteles non ſemel admonuit, ut a notioribus ad ea, quæ minus ſunt nota, proficiſcantur. Quamobrem,

obrem, cum conciliorum auctoritas pleriſque ſit & acceptior, & notior, nihil mirandum eſt, ſi naturæ ordinem anteverterimus. Præterquamquod concilia Eccleſiam repræſentant, & ab Eccleſia catholica Concilia catholica ſejungere, non erat ſatis ex ordine. Merito igitur Eccleſiæ Concilia hærere fecimus. Sed de his hactenus. Jam id, quod erat inſtitutum, perſequamur.

CAPUT III.

Tria pronunciata continet, quibus efficitur, Petri in fide firmitatem ad ſucceſſores quoque derivari.

ETſi non ſum neſcius, quam ſit ſcholaſtica diſputationis forma quibuſdam inviſa: ſed non debeo tamen aliam inire diſputandi rationem, præter eam, quam & viris clariſſimis probatam eſſe intellexi, & ad errores omnes refellendos ſemper aptiſſimam exiſtimavi. Certe quæ Auguſtinus contra adverſarios Eccleſiæ diſſeruit, tametſi & inventa ſunt acutius, & dicta ſubtilius, quam ut quivis ea poſſit agnoſcere, ad evincendas tamen hæreſes eo aptiora judicantur, quo tenuius ad vivum reſecata ſunt. Demonſtraturus igitur Apoſtolicam eandemque Romanam ſedem errare in fide non poſſe, Scholæ more tres propoſitiones habeo ponere, in quibus hujus quæſtionis cardo vertitur.

1. Propoſitio. Prima propoſitio, Petrum Apoſtolum fuiſſe a Chriſto inſtitutum paſtorem Eccleſiæ univerſalis.

Cap. 21. Hanc probat aperte illud apud Joannem teſtimonium, Paſce oves meas. Qui enim non diſtinxit inter has oves & illas, alienam a ſuo demonſtravit ovili, quæ Petrum paſtorem non recognoſceret: ut Innocentius de majo. & obe. cap. Solitæ, & Bernardus lib. de conſ. ad Eugen. cap. 6. evidentiſſime argumentantur. Nec dubitari poteſt, ad Petrum eam curam ſpecialiter pertinuiſſe, quem Dominus, priuſquam oves illi committeret, interrogavit, nec id ſemel aut bis, ſed tertio etiam, Simon Jona diligis me plus his? Ubi non expreſſit ſolum Simonis proprium nomen, ſed patris etiam nomenclaturam adjecit, ne ulla poſſet ambiguitate Petri poteſtas eludi, aut perverſe in alium torqueri. Atque idem ruſus ex altero apud Matthæum teſtimonio declaratur. Beatus es, inquit Dominus, Simon Bar-Jona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui in cœlis eſt. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & quodcunque ſolveris ſuper terram, &c. Ubi notandum in primis illud, quod eum omnes diſcipuli rogati fuiſſent, cæteris tacentibus, unus Petrus reſpondit. Deinde & illud advertendum, quod & nomen Petri antiquum Chriſtus ſervavit, inquiens, Beatus es Simon, & patris etiam nomen addidit, ne ad Cananæum poſſent verba referri. Nomen quoque novum indidit, quod Petro non commune cum reliquis Apoſtolis eſſet, ſed proprium. Et ego dico tibi, ait, non Joanni, non Jacobo: ſed, tibi: tu es, non ſolum vocaris, ſed es Petrus, hoc eſt, ſaxum. Unde & Joannis primo cap. Cephas, id eſt petra ingens, ſeu rupes magno ferendo ædificio idonea, a Domino vocatus eſt. Et ſuper hanc petram, inquit, ædificabo Eccleſiam meam, id eſt, ſuper te o Petre, ut exponit Hilarius ſuper Matthæum, Ambroſius ſermone 47. de fide Petri, Cyprianus in epiſtola ad Quintum, Hieronymus 1. lib. contra Jovinian. & ſuper Matth. & in epiſtola quadam ad Marcellam, & in Eſaiæ 2. & 16. c. quamvis in concione quadam de Pentecoſte aliter expoſuerit. Chryſoſt. hom. 55. in Matth. Cyrillus lib. 2. in Joann. c. 12. Origenes hom. 1. in Matth. & hom. 5. ſuper Exodum, Theophylactus Lucæ 22. Gregorius in quadam epiſtola ad Mauricium Auguſtum, & in alia ad Eulogium Alexand. epiſcop. 6. lib. epiſt. 37. Leo concione 2. de Apoſtolis Petro & Paulo. Sed & in epiſtola ad Flavianum, Petrus, inquit, a principali petra ſoliditatem & virtutis traxit & nominis. Atque in Epiſt. 67. ad Epiſcop. Viennenſ. id apertius exponit, 19. diſt. cap. Ita Dominus, Tertullia. lib. de præſcr. hære. Epiphanius in lib. Ancoratus, Dionyſius item in epiſt. ad Timoth. Petrum dicit a Paulo vocatum fundamentum eccleſiarum. Et Concil. Chalcedon. vocat Petrum petram & crepidinem catholicæ Eccleſiæ; atque ex conſequenti fatetur, Eccleſiam catholicam ſuper Petrum ædificatam. Nec me latet, Auguſt. ſuper Joannem homil. ultima, & de verb.

Cap. 16.

21. *diſt. c. præceptis.*

Do-

Cap. 6. Dom. homi. IV. id veritum esse concedere. At lib. 1. retract. cap. 21. hunc communem sanctorum sensum non reprobat. Nec reprobari sane is poterat, quem non summi modo Pontifices, verum Concilia quoque probarunt, quemadmodum ex his, quæ postea dicemus, perspicuum erit.

Sed non est opus, rem alioqui lucidissimam externis admotis luminibus illustrare. Quorsum enim dicit Dominus Simoni filio Jonæ, Tu es Πέτρος hoc est, saxum, nisi ut intelligeremus, cum e vestigio addit, Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, ipsissimum Petrum esse, super quem esset Ecclesia ædificanda? Cum vero idem sit secundum metaphoram domus fundamentum, quod servata corporis analogia caput; manifeste colligitur, Petrum ut Ecclesiæ caput, ita etiam fundamentum esse. Cur autem nomen capitis in Petro vereamur, si rectorem ovium Christi eum negare non possumus? Nam populi rectores, capita dicuntur, Amos 6. & Saul quoniam rex erat, caput populi dicitur, 1. Regum 15. Sed testimonia patrum Bucerus quærit, negatque Petrum ab ullo unquam caput Ecclesiæ vocatum. Impudentissime vero negat. Quoniam Evaristus, Alexander hujus nominis primus, Pius etiam primus, Callixtus primus item, Gregorius, Athanasius, Chrysostomus, Patres Concilii Chalcedonensis, Constant. septimæ synodi, Petrum, ac successores ejus caput Ecclesiæ non obscure appellaverunt. Quorum testimonia paulo post adscripturi sumus. Fateamur igitur, Petrum & caput & fundamentum & rectorem pastoremque esse a Christo constitutum Ecclesiæ universalis. Hæc enim omnia adeo sibi cohærent, ut si unum ex illis tollas, reliqua tollere necesse sit. At Clemens 6. dispo. lib. Petrus, Jacobus, & Joannes, inquit, quamvis a Christo fuerint omnibus pene prælati, tamen non sibi vendicabant primatus gloriam, sed Jacobum, qui dicebatur Justus, Apostolorum episcopum statuunt. Non igitur Clementi Petrus erat pastor Ecclesiæ universalis. Hujusmodi scilicet testimonia hinc inde venantur hæretici, ut luci tenebras offundant. Dionysius 3. c. de Div. Nomin. Petrum dicit supremum fuisse decus, & Theologorum columen. Euseb. lib. 2. Eccles. hist. cap. 14. Petrum scribit, probatissimum omnium Apostolorum & maximum, fideique magnificentia primorum principem. Epiphan. hæres. 51. affirmat, Christum elegisse Petrum, ut esset dux suorum discipulorum. Leo in epist. ad Episcop. Viennen. Euangelici muneris sacramentum, ait, ita Dominum ad omnium Apostolorum officium pertinere voluisse, ut in beatissimo Petro omnium Apostolorum summo principaliter collocaret. His, nam alios enumerare longum est, his, inquam, tam multis & idoneis testibus non credunt hæretici, & volunt nos uni Clem. credere, qui dicat Jacobum Apostolorum episcopum institutum esse. Hierosolymorum episcopus Jacobus agnoscitur; Apostolorum episcopus non agnoscitur. Quanquam Apostoli ædificationis gratia, cum erant Hierosolymis, Jacobo sane plurimum deferebant; quo posteris episcopis exemplo essent, ut tanquam subditos in aliena Ecclesia se gererent. Sed bene habet, quod non asserit Clemens Dominum statuisse, sed Apostolos modestiæ causa. Nos vero hac prima propositione asserimus, Petrum a Domino pastorem Ecclesiæ Catholicæ institutum. Quod quoniam Cajetanus in libel. de auctoritat. Papæ & Concilii, & fusius adhuc in altero de Eccles. Romanæ primatu plurimis maximisque argumentis ostendit, nos breviter demonstrasse sufficiat.

Vide etiam Turrecr. l. 2. summæ eccles. c. 15.

2. Propositio.

Secunda propositio, Petrum, cum Ecclesiam docebat, aut oves in fide firmabat, errare non potuisse. Hæc primum ostenditur ex illo testimonio Lucæ 22. Simon, Simon, ecce Satan expetivit vos, ut cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conversus, confirma fratres tuos. En cum dixisset Dominus, Satan expetivit vos, non ait, Ego rogavi pro vobis, sed, pro te: nec dixit, Et vos aliquando conversi, sed, Tu aliquando conversus, confirma fratres tuos. Cum autem oratio Christi, ut auctor est Paulus, semper fuerit exaudita, quod Christus oravit, id certe consecutus est, ne Petri fides deficeret, ut fratres posset in fide firmare. Deinde hanc etiam demonstrat illud Matthæi 16. Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Quæ verba explicans hom. 1. in Matth. Orige-

Bis Simonis nomen in Græco repetitur, & sic legit Agatho, action. 4. sextæ synodi.

genes ait, Manifestum est, etsi non exprimatur, quod nec adversus Petrum, nec adversus Ecclesiam portæ prævalere poterunt inferorum. Nam si prævalerent adversus petram, in qua Ecclesia fundata erat, contra Ecclesiam item prævalerent. Petrus ergo firmus stabat in fide, ne fabrica super ipsum fundata rueret. Præterea si Petro peculiari ratione & privilegio Claves non unius cœli, sed cœlorum datæ sunt, quemadmodum homil. 6. in Matth. annotavit Origenes, Claves autem cœlos aperiunt, consequens fit, ut omnia cœlorum impedimenta tollant. At ex parte intellectus ingressum in cœlos impedit ignorantia fidei, sicut ex parte voluntatis affectio prava: data est igitur Petro potestas non minus ad tollendam ignorantiam, quam ad tollenda peccata. Quæcunque itaque solvisset, & quæcunque ligasset, sive spectarent ad intellectum, sive ad affectum, ea ligata fuissent solutaque in cœlis. Quamobrem quæstiones in fide difficiles solvere jure suo Petrus poterat, ligareque proinde suo judicio, ut id tenerent fideles, quod ipse decerneret. Atqui falso de fide judicio Fideles ligari non queunt. Quod si divinatio in labiis regis, & in judicio non errabit os ejus, ut Proverb. 16. c. dicitur, cur nos existimabimus, Petrum regni cœlorum principem a Deo constitutum, in gravissimo de fide judicio errare potuisse? Et si Caiphas, vir in synagoga impius, cum esset pontifex anni illius, quia pontifex tamen erat, prophetavit, nonne magis Petrum summum a Christo Pontificem ecclesiæ datum, divino Spiritu ad veritatem finiendam agi credemus? Si pastor denique omnium Fidelium Petrus est a Deo constitutus, doctor ergo, & magister Ecclesiæ supremus effectus est. Quod si pascua doctrinæ salubris ovibus Christi non daret, sed posset eas erroribus falsis ac perniciosis pascere, nimirum non esset a Christo Ecclesiæ provisum. Provisum est autem sine dubio, nisi Petrus ipse nos fefellerit, inquiens, Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes verbum evangelii, & credere. Petrum ergo peculiariter inter cæteros elegit Christus, ut eum gentes in fidei controversia non audirent solum loquentem, sed etiam crederent. Ita enim cum Petrus sententiam edixisset, tacuit omnis multitudo, Petro definienti consentiens, ut Actor. 15. a Luca refertur.

Tertia propositio, Petro defuncto, divino jure esse, qui illi succedat in eadem auctoritate & potestate. Nam cum oves Christi essent usque ad consummationem sæculi futuræ, desipiet profecto, qui Christum existimabit ovili perpetuo pastorem temporarium suffeciſſe. Quod igitur Dominus instituendo pastorale Ecclesiæ munus primo pastori contulit, id ordinarie cuilibet successori intelligitur contuliſſe, ut Cajet. de prim. Eccles. Rom. cap. 12. eruditissime comprobavit. Præterea regnum Christi futurum erat æternum; ergo & Ecclesiæ principatus non fuit temporalis, quod libro etiam superiore probatum est. Alioqui si Petri potestas ad posteros non est translata, ne cæterorum quidem Apostolorum potestatem ad succedentes episcopos transmissam agnoscemus. Ita nunc in ecclesia nulla aut episcoporum, aut sacerdotum potestas erit. Qui est error in fide manifestus. Utitur etiam Bernardus ad Eugen. lib. 2. cap. 6. in hujus rei confirmationem illo Exod. testimonio, Esto tu populo in his, quæ ad Deum pertinent, ut ostendas populo cæremonias, & ritum colendi, viamque, per quam ingredi debeant. Provide autem de omni plebe viros sapientes, qui judicent populum omni tempore. Quidquid autem majus fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantummodo judicent. Si hoc feceris, implebis imperium Domini. Quibus auditis, Moyses fecit omnia, quæ Jetro suggesserat. Quod si Jetro consilium & optimum fuisse constat, & Synagogæ maxime necessarium, ut unus esset summus judex, ad quem majores causæ & quæstiones referrentur: nullo pacto verisimile fit, Christo Domino hujusmodi consilium defuisse, quod ecclesiæ erat similiter necessarium. Non ergo Petro solum ea potestas collata est a Domino, sed ad posteros quoque transiit, nisi Deus majorem synagogæ curam habuerit, quam ecclesiæ. Confirmat eam rem vel maxime alterum legis veteris testimonium, quo usus est Innocentius III. cap. Per venerabilem, qui Filii sunt legitimi. Si difficile, inquit, & ambiguum apud te judicium esse prospexeris, & judicum intra portas tuas videris verba

3. Propositio.

Joan. 21.

Cap. 18.

Similis judiciorum forma Gabelis olim e-

VA-

Sic ut Cæſar auctor eſt de bell. Gallico, lib. 6.

variari, ſurge & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, venieſque ad ſacerdotes Levitici generis, & ad judicem, qui fuerit illo tempore, quæreſque ab eis, qui judicabunt tibi judicii veritatem. Et facies quæcunque dixerint, qui præſunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te juxta legem ejus, ſequeriſque ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, ex decreto judicis morietur homo ille, ut nullus deinceps intumeſcat ſuperbia. In quibus verbis illud primum advertendum eſt, quaslibet cauſas ad metropolitanum judicem ſummumque ſacerdotem eſſe referendas, ſed difficiliores, quam ut minorum judicum auctoritate abſolvi poſſent. Deinde & illud admonendum, ſupremum illud tribunal, a cujus ſententia juxta legis normam nulla prorſus erat appellatio, ſenatum ſuum habuiſſe quidem Levitarum & Sacerdotum, ſed unum eſſe primum judicem, ſummumque unum Sacerdotem, qui in ſententia ferenda vel ſolus ſignificatur habere auctoritatem: Qui autem ſuperbierit, inquit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat, vel præſidenti ad miniſtrandum, ut ſeptuaginta tranſtulerunt. Et rurſum: Ex decreto judicis morietur homo ille. Non ait, Sacerdotum & judicum, ſed Sacerdotis & judicis. Nec illud prætereundum, quod non jubet Dominus concilium ex tota ſynagoga congregari, ſed concilium adhiberi jubet Sacerdotum & Levitarum, qui ſenatus loco ſummo ſacerdoti in civitate matricia ſemper adeſſent. Quia enim in promptu erat, ut id genus quæſtiones & controverſiæ identidem orirentur, paratum, & aditu facile oportebat eſſe tribunal: id quod non eſſet, ſi frequens cogendum eſſet ex omni ſynagoga concilium, ut univerſas controverſias definirent.

Sed ne id quidem negligendum eſt; legislatorem abſolute præſcribere, ut poſt ſacerdotis præſidentis judicium omnes ſuis opinionibus cedant. Facies, ait, &c. ſequeriſque ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram aut ſiniſtram. Nec injuria id quidem præſcribit legislator, quoniam ante, ut ſecuros diſceptantes redderet, fuerat pollicitus, judicium illius ſenatus, ad quem conſultatio referretur, verum eſſe futurum. Qui judicabunt, inquit, tibi judicii veritatem. Sed, ait Bucerus, vera erunt hæc, ſi protulerit ſecundum legem. Sic enim habet Moyſes, Facies quæcunque docuerint te juxta legem ejus. Hic primum, quod iſti ſæpe contra nos faciunt, revocare eos libet ad Hebraicam veritatem. Septuaginta quippe hoc modo verterunt, Facies ſecundum verbum, quod nunciaverint tibi ex loco, quem elegerit Dominus Deus tuus. Et cuſtodies valde, ut facias ſecundum omnia quæ ſancita fuerint tibi, ſecundum legem, & juxta judicium, quod dixerint tibi, facies. Et Sanctes Paguinus ita reddidit, Facies ſecundum ſermonem verbi, quod annunciabunt tibi, & cuſtodies faciendo juxta omnia, quæ docebunt te. Juxta ſermonem legis, quem docebunt te, & ſecundum judicium, quod dicent tibi, facies. Ubi non præcipit Moyſes, ut ſacerdotibus credant, ſi judicarint ſecundum legem, ſed potius, ut quæ ſacerdotes docuerint, ea pro lege habeantur. Alioqui ſi de legis ac religionis controverſia ad ſenatum recurrentibus hanc cauſam liceret arripere, nulla unquam ejuſmodi quæſtio finiretur. Semper enim ille locus dubitandi eſſet reliquus, an ſacerdotes proferrent juxta legem: cujus dubitationis nullus eſſet judex inſtitutus. Sed de his diſputatum eſt alio loco ſatis, ut arbitror, diligenter. Nunc autem id ſolum agimus, Deum poſt tempora etiam Moyſis, quamdiu ſynagoga futura erat, inſtituiſſe maximi pontificis unum tribunal ſummum, e cujus judicio privati omnes cives ac judices etiam minores penderent. Quid ergo? Moyſes providit ſynagogæ, & Chriſtus non providit Eccleſiæ? An volumus, ut his diebus non ſit judex in Iſrael, ſed unuſquiſque quod ſibi videatur bonum, id & faciat & ſentiat? *Judic. 12.* Volumus, inquiunt, Euangelii libertatem. An ne eſt libertas civitati, nullum habere, a quo regatur? Eſt libertas navi, ſine gubernatore undis ventoque permitti? libertas ergo erit, ut quidam ait, nullum eſſe in ſchola præceptorem, nullum in humano corpore caput, nullam mentem in homine, ſed ſolis cupiditatibus turbari ac miſceri omnia pro libidine. Id vero ne pecudes quidem cuperent,

qua-

quarum interest pastores habere, a quibus deducantur in pascua, atque in eis defendantur ab injuria ferarum. Non itaque, ut ad propositum revertamur, domus una sine patrefamilias, una civitas sine rectore, ovile unum sine pastore, uno mortuo Petro, relictum est, sed est aliquis, qui illi in regendi ac pascendi oves auctoritate succedat.

Quod si objicias, ex typo & figura non sumi idoneum argumentum, memineris, quæ in veteri populo illo quasi delineata ad illius speciem & ordinem pertinerent, ea ad speciem Ecclesiæ & ordinem referri oportere. Nec nos ex figura argumentamur & typo, sed a minori ad majus argumentamur, evidenti sane ratione. Incredibile est enim, synagogam componendis de fide, lege, & religione controversiis judicem & senatum Deo autore habuisse, Ecclesiam non habere: præsertim cum Ecclesiæ id sit multo etiam magis necessarium. Quæ cum ex tam variis nationibus, linguis, ingeniis, institutis emerserit, necesse est, ut plures gravioresque habeat de fide & religione controversias. Quas nisi hujus Reipub. princeps valeat componere, ecclesiæ profecto forma & species turpissima est, & sors multo quam synagogæ deterior. Sed Ecclesiæ ac synagogæ omissa comparatione, ex fine certe præscribitur auctoritas, quæ principi in unaquaque societate congruat. Non enim æqua est auctoritas cuilibet imperanti; sed alia patrifamilias, alia præfecto, alia regi convenit: unicuique vero horum tanta, quanta ad cujusque societatis finem necessaria erit, ut eam patrifamilias præstemus auctoritatem necesse est, quam ad finem domestici convictus necessariam esse, ratio recta & doctrina præscripserit: quoniam in una domo eodemque tecto, ubi varia est hominum natura, & officium cujusque diversum, non aliter vivi omnino potest. Tantam ergo habet summus a Christo institutus Pontifex in Ecclesia auctoritatem, quanta ad continendos Christianæ Reipub. cives in fide, religione, officio est necessaria. Suboriri autem inter nos necessum est de fide ac religione controversias, quibus componendis si nullus est a Christo datus judex, ad quem referretur tandem ejusmodi quæstio omnis, sine fine esset, perpetuaque dissensio, totque, ac tam dissonantes de fide ac religione sententiæ, quot sunt in Ecclesia, & quam sunt diversa capita. Quas ob res si Ecclesiæ unitatem, charitatem, consociationem conservare oportet, necesse est profecto, ut unus sit relictus a Christo princeps, qui non aliter ac Petrus dissidentium lites dirimere, solvereque quæstiones possit. Videmus enim principi cujusque alterius societatis id convenire, ut si inter socios aliquæ controversiæ oriantur, præsertim quæ ad finem illius societatis proprie pertineant, dirimere eas valeat, cum adjuncto sibi seniorum prudentiumque consilio. Atque hæc demum propositio tertia definita est in concilio Constantiensi. Nam & sess. ille error Vvicleffi damnatur, Papa non est proximus & immediatus vicarius Christi. Et sess. 15. septimus error damnatus est hujusmodi, Petrus non fuit, nec est caput sanctæ Ecclesiæ catholicæ. Et tertius decimus, Papa non est manifestus & verus successor Petri. Et 27. error, Non est scintilla apparentiæ, quod oporteat esse unum caput in spiritualibus regens Ecclesiam, quod semper cum ipsa militanti Ecclesia conversetur & conservetur. Et in Bulla Martini quinti eidem concilio præsidentis, Utrum credat, quod Papa canonice electus, qui pro tempore fuerit, sit successor B. Petri, habens supremam potestatem in Ecclesia Dei. Neque hoc novum sane fuit; quin Ecclesia semper unum summum pontificem, ac totius Ecclesiæ pastorem Petro succedentem agnovit. Quod si reliqua omnis potestas Petro concessa sive ad remittenda peccata, sive ad quæcunque alia reipubl. Christianæ necessaria munia, non ad Petrum solum, sed ad successores pertinet; certe quod dictum est, Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam: illud rursum, Tibi dabo claves regni cælorum: Illud item, Pasce oves meas; illud denique, Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, ad summos pontifices, qui Petro in Ecclesia succedunt, est referendum. Privilegium quippe in fide non errandi, ob Ecclesiæ utilitatem, Petro concessum est. Ideo enim cum dixisset Christus, Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, subdidit protinus, Et tu confirma fratres tuos. Verum hæc

Vide Pighium l. 2. de eccles. Hier. c. 2.

in

in genere dicta ſint: jam in ſpecie, quæ ad hanc controverſiam pertinent, ea evidentius explicabuntur.

CAPUT IV.

In quo oſtenditur, quod Romanus Epiſcopus ille ſit, qui Petro & ejus fidei firmitate, & in componendis religionis controverſiis, divino jure ſuccedat.

SEquitur, ut doceamus Romanam ſedem eam eſſe, ubi Petri & ſoliditas & auctoritas, Deo auctore, collocata ſint. Quod quoniam non hæretici modo impudenter, verum etiam catholici nonnulli imprudenter inficiati ſunt, diligentiſſime eſt nobis corroborandum. Tam enim diligenter, etſi minus vere, ſed tamen accurate non modo fundatam, verum etiam extructam opinionem non eſt facile diruere; ſi opinio tamen dicenda eſt, quæ adeo certis argumentis refelletur. Et quidem hac de re quamvis plura dicta ſint a Cajetano, cum aliis in locis, tum in libello de Romanæ Eccleſiæ primatu; quia tamen vel obſtyli quaſi ingenitam obſcuritatem, vel ob id forſitan, quod minus attente a pleriſque legitur, nihil etiamnum viris doctis & ingenioſis perſuaſit, oportebit nos de rebus eiſdem iterum diſputare. Explicabuntur autem hæc fortaſſe jejunius: his enim ubertas orationis adhiberi vix poteſt. Veruntamen de rebus grandioribus, atque ad exponendum difficilibus omne, quod dilucide dicitur, egregie & præclare dicitur. Locum igitur arduum explanaturi, teſtibus primum id faciemus, quorum audita teſtimonia locum dubitationi non relinquant. Nolo autem quam plurimis poſſum teſtimoniis lectorem onerare, ſed graviſſima & apertiſſima ſolum adferibam. Ordiar autem ab ipſis ſummis Pontificibus, quorum de hac re clara judicia & certa ſunt. Simpliciter autem adſcribentur, ne, inquit & ait, ſæpius interponantur.

Anacletus in epiſt. 1. de oppreſſione epiſcoporum. Difficiliores quæſtiones & majores cauſæ ad ſedem Apoſtolicam referantur: quoniam Apoſtoli hoc ſtatuerunt juſſione Salvatoris, ut majores & difficiles quæſtiones ſemper ad ſedem deferantur Apoſtolicam, ſuper quam Chriſtus univerſam conſtruxerit Eccleſiam, dicente ipſo ad beatum principem Apoſtolorum, Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam. Et in 3. epiſtola de Patriarchis & Primatibus explicat, quidnam per ſedem Apoſtolicam intellexerit in hæc verba: Hæc ſacroſancta Romana & Apoſtolica Eccleſia non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino ſalvatore noſtro primatum obtinuit, & eminentiam poteſtatis ſuper univerſas Eccleſias, ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt, ſicut ipſe beato Petro Apoſtolo dixit, Tu es Petrus, &c. *dist. 22. c. ſacroſanct.*

Evariſtus. Ad ſedem Apoſtolicam tanquam ad caput ſunt dubia referenda. Id vero dixit Evariſtus epiſcopis Africanæ regionis, cum illum de fidei quæſtione conſulerent. Dixit etiam eos in hoc normam patrum ſecutos. Ab ineunte igitur Eccleſia Romanus Pontifex magiſter fidei eſt agnitus. Quod erat Petri proprium munus.

Alexander hujus nominis primus in epiſt. ad omnes orthodoxos: Hujus ſanctæ & Apoſtolicæ ſedis apici ſummarum diſpoſitiones cauſarum, & omnium negotia Eccleſiarum ab ipſo Domino tradita ſunt, quaſi capiti. Probat vero hoc eodem Matth. teſtimonio, Tu es Petrus, &c.

Sixtus primus ad Gallicanas Eccleſias, & Eleutherius ad eaſdem affirmant, vel a ſanctis Apoſtolis eſſe inſtitutum, ut epiſcoporum judicia ad ſedem Apoſtolicam referantur. Scilicet, quia majores Eccleſiæ cauſæ, &c.

Pius primus in epiſt. ad omnes Eccleſias: Hanc ſanctam ſedem Apoſtolicam omnium Eccleſiarum caput Dominus eſſe præcepit, dicens principi Apoſtolorum Petro, Tu es Petrus, &c.

Victor in epiſt. ad Theophilum, ad Romanum epiſcopum epiſcoporum omnium cauſas ab Apoſtolorum tempore pertinere definit; probatque illo teſtimonio, Quæcunque ligaveris, &c. Citat etiam in hoc inſtitutum Apoſtolorum, in quo Romana ſedes vocatur univerſalis Apoſtolica Eccleſia. Eundem quoque Apoſtolicum canonem nomine Eccleſiæ refert in hoc ipſum Sixtus II.

Zepherinus in epiſtola ad epiſcopos Sicilianos. Majores Eccleſiæ cauſæ a ſede Apoſtolica, & non ab alia, ſicut

Apo-

Apostoli statuerunt, sunt terminandæ, juxta illud, Quæcunque ligaveris, &c.

Marcellus ad episcopos Antiochenæ provinciæ idem confirmat ex illo, Tu es Petrus, &c. Asserit etiam, ex divina jussione, & Apostolorum traditione ad Ecclesiam Roman. tanquam ad caput, referenda majora Ecclesiæ negotia.

Eusebius ad episcopos Campaniæ & Tusciæ, cum affirmasset Romanam Ecclesiam Petri privilegio esse donatam, subjicit: Prima salus est, rectæ fidei regulas custodire, & a constitutis patrum nullatenus deviare. Nec potest Domini nostri prætermitti sententia, dicentis, Tu es Petrus, &c. Et hæc, quæ dicta sunt, rerum probantur effectibus. Quia in sede Apostolica extra maculam semper est catholica servata religio.

Melchiades in Epistol. ad Hispaniarum episcopos: Privilegium episcopos judicandi Dominus beato clavigero Petro sua vice solummodo commisit. Quod ejus prærogativum suæ concedit sedi futuris hæreditandum temporibus. Quod utique privilegium a temporibus Apostolorum statutum est servare: & illæsum manet usque in hodiernum diem: Ne quando membra a suo discrepent capite, & schismata oriantur.

Marcus ad Athanasium. Sancta Romana Ecclesia, quæ semper immaculata mansit, & Domino providente, & Beato Petro Apostolo opem ferente, in futuro manebit sine ulla hæreticorum insultatione firma & immobilis. Hæc Apostolorum viva traditio. Hæc sancta & apostolica mater omnium Ecclesiarum Christi Ecclesia, quæ per omnipotentis Dei gratiam a tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur, sed illibata finetenus manet, secundum ipsius Domini pollicitationem, Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua. Quo eodem testimonio probat idem Lucius ad consulta episcoporum Gallorum & Hispanorum: & Felix ad Benignum.

Julius in epist. ad orientales episcopos: Conciliorum convocandorum jura, & majores causas ad sedem Apostolicam evangelicis apostolicisque institutis referri oportet. Id a sanctis Apostolis & successoribus eorum: id a Nicæna synodo definitum est. Affert vero hic pontifex ad illud confirmandum testimonium Christi a cæteris repetitum, Tu es Petrus, &c. illam quoque rationem, ne membra a suo capite dissideant.

Idem quoque Julius in epistola ad episcopos congregatos Antiochiæ: Sanctam Romanam Ecclesiam & Apostolicam ipse Dominus decenter allocutus est, inquiens, Tu es Petrus, &c. Habet enim potestatem singulari privilegio sibi concessam, & Domini ore sacrata atque desuper exaltata est. Et sicut beatus Petrus primus fuit apostolorum omnium, ita & hæc Ecclesia suo nomine consecrata Domino instituente prima & caput est cæterarum, ut ad eam, quasi ad matrem & apicem omnium majores Ecclesiæ causæ referantur. Astruit vero in Nicæna synodo esse definitum, non debere præter sententiam Romani pontificis ullo modo aut concilia celebrari, aut episcopos damnari, cui majora Ecclesiarum negotia ab ipso Domino speciali privilegio tradita sunt. Citat vero in hujus rei confirmationem 18. caput Nicæni Concilii in hæc verba: Omnes episcopi in gravioribus causis libere Apostolicam appellent sedem, atque ad eam quasi ad matrem confugiant, cujus dispositioni omnes majores Ecclesiasticas causas antiqua Apostolorum auctoritas reservavit. Citat rursum 19. caput ejusdem Nicæni concilii in hæc verba: Quanquam accusati pontificis causam comprovincialibus episcopis scrutari liceat, non tamen inconsulto Romano pontifice definire, cum beato Petro Apostolo non ab alio, quam ab ipso Domino dictum sit, Quæcunque ligaveris super terram, &c. En Nicænum concilium non obscure, quæ potestas beato Petro a Domino data est, eam in Romanum pontificem asserit esse transmissam. Nec obstat sane, quod hæc capitula in nostris nunc exemplaribus non habentur, tum quoniam Julius ipse sub gravi juramento testatur, ea in scrinio Romanæ sedis haberi; (fuit autem Julius hujus nominis primus, qui hoc testimonium perhibet, vir integra & incorrupta fide) tum quoniam adversus eos scribebat epistolam, quorum plerique Nicæno concilio ipsi interfuerunt; nec ullo pacto fieri potest verosimile, quod canones iis objecerit, qui facile probare

bare poſſent fuiſſe a pontifice confictos; tum, quoniam id etiam teſtantur Athanaſius, & Pontifices Ægyptiorum, Thebaidis & Libiæ in epiſtola ad Felicem, qui concilio quoque eidem præſentes fuerunt. Scimus, inquiunt, in Nicæna magna ſynodo ab omnibus concorditer eſſe roboratum, non debere abſque Romani pontificis ſententia concilia celebrari, nec epiſcopos damnari. Tradunt autem in eadem epiſtola ejuſmodi capitula, & alia plura neceſſaria ab hæreticis incenſa, nobiſque ſublata. Eundem item canonem nomine Nicæni concilii protulerunt in ſexta ſynodo Carthaginenſi Fauſtinus, Philippus, & Aſellius, Apoſtolicæ ſedis legati ex literis Zozimi Rom. pontificis. Teſtatur etiam Athanaſius in epiſtola ad Marcum papam, fuiſſe 70. capitula Nicæni concilii, id quod Marcus ipſe eidem reſcribens plane confirmat. Et Felix papa in epiſtola ad epiſcopos Ægyptios queritur, ea capitula, de quibus nunc agimus, hæreticos expunxiſſe. Sed & Pelagius 17. diſtin. cap. Multis, id quod nos probare nitimur, dicit ſanctam ſynodum ſtatuiſſe, Nicænam videlicet intelligens. Quod expreſſit Innocent. I. ad Victricium ſeu Victorinum cap. tertio, & Leo ad Theodoſium Junior. Non ergo dubitari poteſt, quin noſtra hæc ſententia fuerit a Nicæno concilio definita, quemadmodum Julius pontifex aſſeveravit.

Vide totam epiſtolam, in qua Roman. epiſc. caput omnium dicitur & doctor orthodoxæ doctrinæ.

76. diſt. cap. ſeptuagin.

Damaſus ad trium conciliorum Africanorum Epiſcopos. Summas cauſarum definiri abſque Rom. ſedis auctoritate non licet, Synodumque ſine ejus auctoritate fieri, non eſt catholicum. Nec ulla concilia rata leguntur, quæ non ſunt fulta apoſtolica auctoritate. Eſt enim firmamentum a Deo fixum & immobile omnium epiſcoporum Apoſtolica ſedes, & vertex Eccleſiarum, ſupra quam Chriſtus univerſalem conſtruxit Eccleſiam: ait enim, Tu es Petrus, &c. Vide eundem quoque in epiſtola ad Proſperum, & cæteros Numidiæ orthodoxos epiſcopos.

Innocentius primus in epiſtolis ad concilia duo Carthaginenſe & Milevitanum. Congrue Apoſtolicæ ſedis arcana conſulitis, antiquæ regulæ formam ſecuti, quam toto ſemper ab orbe noſtis eſſe ſervatam, præſertim quoties ratio fidei ventilatur. Breviter, quoniam omnium verba referre moleſtiſſimum eſſet, idem omnino confirmant Leo epiſt. 54. ad Anaſtaſium, & epiſt. 67. ad epiſcopos Viennenſis provinciæ, Gelaſius ad Anaſtaſium Auguſtum, & in decretis, quæ cum 70. epiſcopis tulit, & in epiſtola ad epiſcopos Dardaniæ, Vigilius in decretis ſuis cap. ult. Pelagius II. ad epiſcopos, qui convenerant in civitatem Conſtantinopolitanam, D. Gregorius in epiſtola ad Auguſt. Anglorum epiſcopum, aliique multi pontifices, quorum teſtimonia habes 12. diſt. & 17. & 19. & 20. & 21. & 22. & 80. diſt. cap. urbes, & 96. diſt. cap. bene, & 24. quæſt. 1. per multa capita, & 25. quæſt. 1. & de electione capit. Significaſti, & de Privileg. capit. Antiqua, & de Baptiſ. cap. Majores, & de elect. in 6. cap. Fundamenta, & in Extravag. Unam ſanctam. Quam extravagantem innovavit, & approbavit concil. Lateranenſe ſub Leone decimo.

19. d. c. ita Dominus.

Cum ergo omnes epiſcopi, Petro in Eccleſiæ Romanæ ſede ſuccedentes, unanimi conſenſione aſſeruerint, fidei ſoliditatem Petro collatam ad Romanos pontifices, tanquam ad legitimos ſucceſſores pertinere, certe ſi Irenæi Canon verus eſt, qui hoc negaverit, Eccleſiæ auctoritatem ipſe negat. Quæ cauſa idonea fuit, ut ſi quæ Eccleſiæ a Romana ſede defecerint, non aliter a ſummis pontificibus ad unionem Eccleſiaſticam fuerint receptæ, quam ſub hujuſmodi confeſſionis forma.

Lib. 1. conſt. Valent.

Prima ſalus eſt rectæ fidei regulam cuſtodire, & a conſtitutis patrum nullatenus deviare. Et quia non poteſt Domini noſtri Jeſu Chriſti prætermitti ſententia dicentis, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & hæc quæ dicta ſunt, rerum probantur effectibus, quia in ſede apoſtolica extra maculam ſemper eſt catholica ſervata religio; anathematizamus omnes, qui contra ſanctam Romanam & apoſtolicam Eccleſiam ſuas eriguntur cervices, ſequentes in omnibus apoſtolicam ſedem, in qua eſt integra & vera Chriſtianæ religionis & perfecta ſoliditas: Profitemurque ſequeſtratos a communione Eccleſiæ Catholicæ, id eſt, non conſentientes ſedi apoſtolicæ, eorum nomina inter ſacra recitanda non eſſe myſteria, qui videlicet ſanctæ Rom. & Apoſtol. Eccleſiæ privilegia caſſare nituntur. Hanc

confeſſionis normam præſcripſit Bonifacius II. in epiſt. ad Eulalium Carthaginenſ. epiſcopum : hanc Joannes Conſtantinop. epiſcopus fecit; cum Eccleſia Conſtantinopolitana Romanæ, a qua Acacio auctore defecerat, uniretur. Eandem Hormiſda Papa ad epiſcopos Hiſpaniæ miſit, ut ſi qui ex ſchiſmate venientes Eccleſiaſticam communionem ab eis expoſcerent, ſecundum illam profeſſionis formam admitterentur. Hanc denique Adrianus Papa dedit ad 8. ſynodum generalem. Satis igitur perſuaſum eſſe debet, niſi valde ſumus pertinaces, in Romana ſede Petri auctoritatem & firmitatem eſſe ſitam.

CAPUT V.

Ubi concluſio eadem oſtenditur ſanctorum veterum teſtimoniis manifeſtis.

NEc vero audiendi ſunt illi, qui reprehendunt & irrident, quod eorum hic teſtimonia referamus, quorum tanquam in propria cauſa judicium merito & optimo jure detrectare adverſarii poſſunt. Non enim pontificum Romanorum cauſa iſthæc propria erat, ſed Eccleſiæ gentiumque omnium communis. Atque in iis teſtibus quidam Latini erant, alii Græci, partim Hiſpani, partim Africani, partim Galli & Germani, quibus fere hominibus Eccleſiæ Rom. cauſa non ſolum propria non erat, ſed erat etiam aliena. Fuerunt quoque in his viri plurimi adeo graves integrique doctrina, vita, moribus, ut eorum fides ſuſpecta eſſe nec debeat, nec vero poſſit. Accedit, quod nonnulli ex his vel Apoſtolorum fuere diſcipuli, vel illi certe ſæculo proximi, cui nullam fictionis notam inurere, niſi impiis, & perfrictæ frontis hominibus permiſſum eſt. Sed ne ullus tergiverſandi locus relinquatur, libet quoque ſanctorum veterum, qui Romani pontifices non fuere, teſtimoniis uti. Nam ii cauſam cur aut ignorarent, aut fingerent, nullam profecto habuerunt. Irenæus lib. 3. adverſ. hæreſ. cap. 3. Sed quoniam omnium Eccleſiarum numerare ſucceſſiones valde longum eſt: maximæ & antiquiſſimæ, & omnibus cognitæ, a gloriosiſſimis duobus Apoſtolis Petro & Paulo Romæ fundatæ Eccleſiæ, eam quam habet ab Apoſtolis traditionem & annunciatam hominibus fidem, pervenientem uſque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui præterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim Eccleſiam propter potentiorem principalitatem neceſſe eſt omnem convenire Eccleſiam, hoc eſt, eos, qui ſunt undique fideles, in qua ſemper conſervata eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis, traditio. Hactenus Irenæus. Qua re perſuaſus Auguſtinus contra epiſtolam Manichæi, cap. 4. Multa ſunt, ait, quæ in Eccleſiæ gremio me juſtiſſime tenent. Tenet ab ipſa ſede Apoſtoli Petri, cui paſcendas oves ſuas Dominus commendavit, uſque ad præſentem epiſcopatum ſacerdotum ſucceſſio. Hanc etiam apoſtolicam cathedram & principatum in Romana Eccleſia agnoſcit idem Auguſtinus in epiſt. 162. ad Glorium & Eleuſium, & in epiſt. 106. ad Paulinum, & in Joann. tract. 56. & lib. 2. contra Pelag. & Cœleſt. & lib. 2. contra Donatiſt. cap. 1. *2. qu. 7. cap. puto. 24. q. 1. c. Pudenda.*

Cyprianus lib. 1. epiſt. in epiſtola ad Cornelium, & lib. 4. in epiſt. ad Pupianum, & in tract. de ſimpl. prælat. eandem ſententiam apertiſſime tenet. *24. q. 1. cap. Loquitur Dominus. & 93. d. ca. Qui cathedram.*

Ambroſius quoque ejuſdem rei teſtis eſt clarus, in lib. de exceſſu fratris ſui Satyri cap. 7. & ſerm. 47. de fide Petri.

Cyrillus apud D. Thom. in libello contra errores Græcorum multo evidentius, quam auctores cæteri, huic veritati teſtimonium perhibet. Nec mireris, quod in libris Theſauri, e quibus loca illa a D. Thom. referuntur, ea nunc reperire non licet. Detruncarunt enim hæretici librum illum, & quæ in eo ad Rom. pontificis auctoritatem pertinebant, hæc eraſerunt omnia. Quod idem in commentariis Theophylacti ſuper Joann. hæreticos feciſſe, a viris hodie catholicis & deprehenſum & pateſactum eſt. Quanquam non omnes libri Theſauri latini facti ſunt: nam in ſynodo 6. citatur 32. liber, qui nobis non eſt redditus. *24. q. 1 cap. quę dignior. & 22. q. 2. c. Omnes.*

Maximam quoque refert D. Thom. eandem ſententiam non aſſerentem modo, verum etiam eo argumento confirmantem, quod Paulus Apoſtolus ad Petri magiſterium venit, formam videlicet futuris præſtans, ut ad Petri ſucceſſores Romanos pontifices in ſimili cauſa recurrerent. *Joan. 21.*

Hieronymus inſuper in epiſtola ad Da-

Damaſum de nomine Hypoſtaſis, hujus rei teſtis locupletiſſimus eſt. Cujus verba retulit Gratianus 24. quæſtione prima, capit. Quoniam vetuſto. Nam quod ea cauſa, & quæſt. cap. Hæc eſt fides refertur ex explanatione Symboli ad Damaſum, conſulto prætereo: quoniam Eraſmus eam epiſtolam Hieronymi eſſe negat. Sed bene habet, quod illa ad Damaſum de nomine hypoſtaſis Hieronymi ſine controverſia eſt. Adde, quod lib. 1. apolog. adverſus Ruffinum pro eodem habet, quempiam Romanam fidem tenere, & catholicum eſſe.

Bernardus quoque a nobis facit in epiſt. 131. ad Mediolanenſes, & 166. ad Innocentium, & 189. ad eundem, & 237. ad Eugenium, & 242. ad Romanos. Referrem alios, niſi hi ſatis abunde eſſent ad ejus rei faciendam fidem. Quid enim? tot tantorumque Patrum conſentiens, conſpirans, continuataque ſententia, quem non coget ea, quæ dicuntur, comprobare? Præterquam quod ea ſentiunt, quæ ſanctarum etiam ſynodorum teſtimonia confirmant, id quod cap. ſequenti demonſtrabitur.

CAPUT VI.

Ubi Conciliorum clariſſima teſtimonia referuntur, quibus Eccleſiæ Romanæ vis & auctoritas comprobatur.

HIs duobus capitibus ſuperioribus nec ſummorum omnium verba Pontificum, nec veterum ſanctorum adſcripſimus, ne longior atque adeo moleſtior fieret oratio. Tantum loca indicavimus, quæ quum videat lector, tum plane intelligat, nihil nos obſcurum, nihil ineptum, aut quod ad rem non faceret, attuliſſe. Nunc ſynodica hac de re non judicia ſolum, ſed verba quoque referemus: ut adverſarii nube etiam horum teſtium gravius opprimantur.

Primum igitur ſit Concilii Nicæni teſtimonium, quod quoniam capite quarto adſcriptum eſt, non eſt operæ pretium hic reſumere.

Alterum ſit Concilii Chalcedonenſis, quod retulit Div. Thomas in opuſculo contra errores Græcorum, in hæc verba: Veneramur ſecundum ſcripturas & canonum definitionem, ſanctiſſimum antiquæ Romæ epiſcopum, primum eſſe & maximum epiſcoporum. Et infra, Si quis epiſcopus prædicatur infamis, liberam habeat ſententiam appellandi ad beatiſſimum epiſcopum antiquæ Romæ: quia habemus Petrum petram refugii, & ipſi ſoli libera poteſtate loco Dei ſit jus diſcernendi, ſecundum claves a Domino ſibi datas: & omnia ab eo definita teneantur, tanquam a vicario Apoſtolici throni. Ac re vera in hujus ſynodi act. 1. Leo dicitur Apoſtolicum gubernare thronum, & ſedes Romana caput omnium Eccleſiarum. Et act. 2. cum eſſet lecta epiſt. Leonis, Patres clamaverunt, anathema, qui ita non credit: Petrus per Leonem locutus eſt. Et in actio. 3. Romanum epiſcopum dominum noſtrum vocant, eique acclamantes Apoſtolicum & univerſalem appellant: & ejus doctrinam, ut beati Petri amplectuntur, atque univerſa concilii dogmata optant ſedis Apoſtolicæ auctoritate confirmari. Et cum Leo Dioſcorum condemnaſſet, ſynodus ait, Sanctiſſimus Archiepiſcopus magnæ Romæ una cum ter beatiſſimo Petro, qui eſt petra, & crepido Catholicæ Eccleſiæ, & ille, qui eſt rectæ fidei fundamentum, nudavit eum epiſcopatus dignitate. Et in epiſtola ſynodali ad Leonem gratulantur patres, quod tantum antiſtitem Apoſtolicæ ſedi, unde religionis noſtræ fons & origo manat, Dominus dederit. Atque hæc in concil. Chalcedon. quidem. Ea vero, quæ Divus Thomas refert, in hujus temporis exemplaribus non habentur. Sed ab hæreticis eraſa Gregorius queritur, lib. 5. epiſt. epiſtola 14. ad Narſem comitem.

Tertium teſtimonium extat in ſynodo quinta generali, apud Conſtantinopolim celebrata. In ſententia ſiquidem illa, quam contra Anthymum pronunciavit Mennas Conſtantinopol. Archiepiſcopus, cui videlicet omnes concilii patres ſubſcripſerunt, hæc verba ipſe idem Mennas adjecit. Nos apoſtolicam ſedem ſequimur, & obedimus, ſicut charitas veſtra ſcit, & ipſius communicatores, communicatores habemus, & condemnatos ab ipſa & nos condemnamus. Synodus ergo quinta generalis, Mennæ judicio ſubſcribens, apoſtolicæ ſedis decreta tanquam certa amplectitur. Non enim aliter eos in univerſum Catholicos haberet, qui Romanæ apoſtolicæque fidei communicaſſent, nec illos damnaret omnes, quos apoſtolica ſedes damnaviſſet.

Aliud teſtimonium graviſſimum ha-

bes in sexta synodo generali, actione quarta: ubi scribitur professio fidei, quam Agatho Romanus episcopus ad concilium misit. Quam etiam repetit Agatho idem in suggestione synodica, (sic enim ibi appellatur) cui innumerabiles episcopi subscripserunt. Atque hæc suggestio, nequis calumnietur, probata est ab omnibus concilii Patribus, actione 8. 13. & 17. Verba autem professionis synodicæ hoc modo habent: Beati Apostoli adsitente præsidio, hæc Apostolica ejus Ecclesia nunquam a via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est. Hujus auctoritatem, utpote Apostolorum omnium principis, semper omnis catholica Christi Ecclesia, & universales synodi fideliter amplectentes in cunctis secutæ sunt: omnesquæ venerabiles patres Apostolicam ejus doctrinam sunt amplexi, per quam & probatissima Christi luminaria claruerunt, quam & sancti doctores orthodoxi venerati & secuti sunt: hæretici autem falsis criminationibus ac derogationum odiis insecuti. Hæc enim Apostolica Christi Ecclesia per Dei gratiam a tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probabitur, nec hæreticis novitatibus depravata succubuit: sed ut ab exordio Christianæ fidei percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata sine tenus permanet, secundum ipsius Domini salvatoris divinam pollicitationem, Petre, Petre, ecce Sathan expetivit vos, &c. Ego autem pro te rogavi, ut non deficiat fides tua. Et tu confirma fratres tuos. Quod apostolicos pontifices, meos prædecessores, confidenter fecisse semper est cognitum. Hactenus Agatho Rom. episcopus. Et actione 18. ipsa synodus aperte profitetur, Romanum episcop. Agathonem successorem esse in sede principis Apostolorum.

In septima etiam synodo generali actione 2. lecta est epistola synodica Adriani primi, qua definit, Ecclesiam Roman. caput esse omnium Ecclesiarum. Recepta vero epistola est atque probata a concilio generali, ut patet eod. act. 2.

In octava quoque synodo generali habetur libellus Adriani hujus nominis secundi, ab ipsa synodo acceptus & confirmatus, qui illam fidei confessionem continet, quam in capitis quarti fine posuimus. Patres vero hujus 8. Synodi Romani pontificis doctrinæ in hæc verba consentiunt. Sequentes in omnibus Apostolicam sedem speramus, ut in una communione, quam sedes Apostolica prædicat, esse mereamur, in qua est vera & integra Christianæ religionis soliditas. Quare non consentientes sedi Apostolicæ, eorum nomina inter sacra mysteria non sunt recitanda. Hactenus Patres. In eadem rursum synodo approbata est epist. Ignatii Constantinop. Patriarchæ ad Adrianum, ubi eadem hæc res aperte docetur. Approbatus quoque est libellus Ecclesiæ Romanæ, & synodus item Nicolai, in quibus eadem doctrina est. Sed & in postrema sessione canone 21. Romanam sedem vocat synodus sedem Petri principis Apostolorum.

Synodus Romana insuper sub Symmacho assentitur, Romanæ sedis præsulem merito beati Petri Apostoli per universum orbem primatum obtinere sacerdotii, & statutis synodalibus solere tribuere firmitatem.

Præterea synodus alia universalis, cui Nicolaus præsedit, Si quis, ait, dogmata, vel decreta pro catholica fide, aut Ecclesiastica disciplina, a sedis apostolicæ præsule promulgata contempserit, anathema sit. Quam fere sententiam Lucius III. accepit c. Ad abolendam, de hæreticis.

Leo quoque hujus nominis IX. in epist. Synodica ad Petrum Antiochenum Patriarcham astruit, sanctam Romanam & Apostolicam Ecclesiam caput esse omnium Ecclesiarum, ad quam majores causas esse referendas. Concilia, inquit, omnia, & sanctus sanctorum, rex regum confirmant. Præterea, concilium Lateran. sub Innoc. 3. sic habet: Nolumus quicquam Abbati Joachim derogari, cum omnia scripta sua assignari mandaverit Apostolicæ sedis judicio approbanda, vel etiam corrigenda, firmiter confitens se illam fidem tenere, quam Romana tenet Ecclesia, quæ disponente Domino cunctorum fidelium mater est & magistra. Quod idem concilium Lugdunense sub Gregorio docuit. Ex Domini itaque institutione Romana Ecclesia fidelium magistra est, ac proinde Romanus episcopus Petro succedit in Ecclesiæ magisterium. Idem tradit concilium Lugdunense sub Innoc. IV. Idemque omnino tradit Concil. Trid. sess. 7. in hæc verba: Si quis dixerit, in Ecclesia Romana, quæ omnium Ecclesiarum mater est & magistra, non esse veram

Hunc scilicet in modum refert Torrecremat. lib. 2. c. 109.

Act. 1. synod. 8.

96. d. capit. Rom.

25. q. 2. cap. Si quis.

De summa Trin. cap. Damasus.

De summo Trin. in 6.

De humil. cap. unica.

ram de baptiſmi ſacramento doctrinam, anathema ſit.

c. Ubi periculum de elect. in 6.

Concilium vero Lugdunenſe ſub Gregorio dicit Romanum pontificem eſſe vicarium Jeſu Chriſti, ſucceſſorem Petri, rectorem Eccleſiæ univerſalis.

Clem. unica de ſum. Tr.

At concilium Viennenſe ſub Clemente aſſerit, dubia fidei declarare ad ſedem Apoſtolicam duntaxat pertinere.

Præterea Patres concilii Florentini, Definimus (inquiunt) ſanctam Apoſtolicam ſedem, & Romanum pontificem in univerſum orbem tenere primatum, & ipſius pontificem Romanum ſucceſſorem eſſe B. Petri principis Apoſtolorum, & verum Chriſti vicarium, totiuſque Eccleſiæ caput, & omnium Chriſtianorum patrem ac doctorem exiſtere, & ipſi in B. Petro paſcendi & gubernandi univerſalem Eccleſiam a Domino noſtro Jeſu Chriſto plenam poteſtatem traditam eſſe: ſicut in geſtis œcumenicorum conciliorum continetur. Hactenus concilium Florentinum. Sed conciliorum teſtimonia ſatis multa retulimus. Rationibus modo Theologicis ea, quæ poſuimus, corroboranda ſunt: idque magis, Romanum pontificem, cum de fide judicat, errare non poſſe.

CAPUT VII.

Rationibus Theologia probat, Romanum Pontificem in fidei controverſiis finiendis errare non poſſe.

ROmanum pontificem in Petri locum, fidem, auctoritatemque ſuccedere, Eccleſia ab Apoſtolorum tempore ſemper agnovit. Quod, quoniam totius orbis conſenſione uſque firmatum erat, ne Ariani quidem negare potuerunt, ut Sozomenus lib. 4. hiſtor. trip. cap. 15. & 16. prodidit. Ad Romanam porro ſedem epiſcopos Eccleſiarum in cauſis quibuſque graviſſimis provocaſſe, ab illius ore fideles fidei ſemper oracula petiiſſe, illius judicium catholicos omnes in religionis controverſiis expectaſſe, illius denique & vim & auctoritatem ſacra omnia efflagitaſſe concilia, adeo certum & manifeſtum eſt, ut ſim ego ineptus, ſi velim oſtendere. Quibus ex rebus, quoniam negari non poſſunt, conflatur & efficitur id, quod quærimus argumentum, quo ex multis magniſque haud facile quis dixerit aliud aut evidentius, aut certius. Si enim legum Chriſti interpres nullus ſanior eſt, quam perpetuus Eccleſiæ uſus, Eccleſia vero in fidei religioniſque quæſtione ac cæteris graviſſimis controverſiis non ad Antiochenum, Alexandrinum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum, Mediolanenſem, Pariſienſem, Colonienſem, Toletanum, aut Bracharenſem epiſcopos, ſed ad Romanum omni ſemper ætate recurrit: quis dubitet, hunc eſſe, quem ut ſucceſſorem Petri, ita quoque doctrinæ Apoſtolicæ magiſtrum, quæſtionumque de fide judicem habemus? Nam ſi aliquem ejuſmodi poſt Petrum, ad Eccleſiam inſtituendam atque in veritate continendam reliquit Chriſtus, nimirum aut hic eſt, aut nullus eſt; quippe cum de aliarum Eccleſiarum epiſcopis nulla quæſtio ſit, quin non fuerint loco Petri univerſali Eccleſiæ doctores paſtoreſque a Deo dati. Romanus igitur epiſcopus, Eccleſiæ uſu interpretante, ille eſt, cui Dominus in Petro ait, Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: &, Tibi dabo claves regni cœlorum: &, Quodcunque ſolveris, &c. ac rurſum, Paſce oves meas: & iterum, Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: & tu confirma fratres tuos.

Quid quod ipſo etiam rerum experimento comperimus, Chriſti de Petro & ſucceſſoribus vaticinia in Eccleſia Romana manifeſtius impleri? Hanc enim conſtat fixam & immobilem, orbe etiam toto omni illam machinarum genere quatiente, in fide & auctoritate Petri permanſiſſe. Et cum cæteras Apoſtolorum Eccleſias vel ab infidelibus occupatas, ſine fidei veſtigio, vel ab hæreticis aliquando affectas viderimus: at adverſum hanc unam Romanam ſedem nec Pagani, nec hæretici prævalere potuerunt. Pugnatum eſt ſiquidem vehementer, non a Græcis ſolum, ſed ab aliis pleriſque totius orbis epiſcopis, ut hoc Romanæ Eccleſiæ privilegium labefactaretur. Atque habebant pro ſe illi quidem & Imperatorum arma, & majorem Eccleſiarum numerum: nunquam tamen efficere potuerunt, ut aut Romani pontificis poteſtatem abrogarent, aut in alium transferrent epiſcopum. Quinimo qui a Romana quidem ſede defecerunt, hi ſchiſmatici ſemper in Eccleſia ſunt habiti: qui vero hujus ſedis de fide judicia detrectarunt, hæretici. Quæ profecto omnia ſatis oſtendunt, non humano, ſed divino decreto Eccleſiam Romanam & cæteris eſſe præpoſitam,

& Petri privilegia jure suo sibi vendicasse, & eam demum petram esse, supra quam Christus universalem construxit ecclesiam, adversus quam portæ inferi prævalere non possunt. Quod ni ita esset, qui potuisset Ecclesia Romana tot, tamque magnis principibus repugnantibus, tam multis hæreticis contradicentibus, tam variis ecclesiis defectionem molientibus obsistere? Quod si commentitia, vanaque opinione hoc Romani Episcopi privilegium Theologi asseruissent, non tam stabilis sententia permaneret, nec confirmaretur diuturnitate temporis, nec una cum sæculis, ætatibusque hominum inveteraret. Etenim videmus opiniones fictas, atque vanas, viris præsertim eruditis adversantibus, diuturnitate extabuisse. Opinionum enim commenta delet dies, fidei judicia confirmat. Adde, quod Apostolicarum traditionum synceritas non posset ad nos usque servari, alias ecclesias hæreticis episcopis toties occupantibus, nisi una sedes Apostolica, inter tot orbis tumultus, fixa, intemerataque consisteret. Ad hæc cum concilia & provincialia & generalia, sine Romani pontificis auctoritate nonnunquam erraverint, nunquam autem, si Romani pontificis auctoritate firmata sunt, satis persuasum esse debet, conciliorum, atque adeo totius ecclesiæ firmitatem a Romano pontifice derivari. De quo quoniam in loco superiore multa diximus, illinc lector assumet, quæ ad hujus argumenti explicationem pertinebunt. Atque si in definienda fidei quæstione Romanus episcopus errare posset, redditur statim incerta nobis multarum hæresum condemnatio: pleræque enim non sunt damnatæ per generalis Concilii, sed per Romanæ Ecclesiæ judicium & decretum.

Præterea si inter Patres concilii est controversia vel de intellectu sacrarum literarum, vel de unoquolibet libro, an canonicus sit, necne, vel de alia hujus generis quæstione, ad hanc litem componendam judicem ponere necesse est: cujus tamen, si errare possit, incertum judicium erit. Judex autem inter Patres concilii dissidentes nullus in Ecclesia, nisi Romanus episcopus est agnitus.

Præterea Ecclesiæ consuetudo hoc manifeste declarat. Nunquam enim admissa est appellatio in causis fidei a sede Romana, sed hæreticos ab ea judicatos, Ecclesia semper hæreticos etiam judicavit. Et certe, si Romanæ sedis judicium fallax esset, concilii vero esset verax & certum, naturæ, rationi, veræque Theologiæ is adversaretur, qui appellationem a Pontifice ad concilium denegaret. Quo uno argumento ostendit Gelasius, sedem Apostolicam de tota Ecclesia judicare, ipsam vero ad nullius pertinere judicium. Jam illiusmodi appellationes, in Fidei præsertim dogmate, ecclesia nescit: nam iis hæretici solum utuntur. Quod si ad singulos hæreticos condemnandos opus esset congregare generale concilium, cum id sæpenumero non modo difficile, verum etiam impossibile sit, licebit profecto interim hæreticis impune vivere, donec synodus a tota Ecclesia cogatur. Id si alienum esse constat a Christi providentia, fateamur potius Romanæ sedis auctoritatem satis esse ad hæreses revincendas. Ita fiet, ut hujus tribunalis de fide judicium certum omnino habeatur. Quid quod non solum ecclesiam catholicam credimus, sed etiam Apostolicam? At Ecclesia Romana Patrum, fideliumque consensu Apostolica dicitur, cum reliquæ omnes jam inde a multis annis hoc cognomen amiserint.

Sed quæris, Erit ne hæreticum asserere, Romanam Ecclesiam degenerare quoque ut ceteras posse, & Apostolicam etiam sedem a fide posse Christi deficere? Huic quæstioni breviter respondemus. Nolumus hic nos ecclesiæ sententiam prævenire, sed si ad generale concilium referatur, hæreseos nota errori illi inuretur. Nec enim video, cur, quid ipse sentiam de hac re, non audeam dicere; quam eo melius cernere mihi videor, quod & eam propius diligentiusque contemplor, & sine affectu, perturbationeque contemplor. Quod si in hoc erro, quod Romanæ sedis privilegia a Christo illi concessa & tueor, & contradicentes hæreseos nomine condemnandos esse credo, non solum tuto, sed libenter erro: nec mihi errorem utilem, quo etiam delector, sine rationis præsertim vi extorqueri volo. Nam me non solum ratio, ac disputatio impulit, ut ita crederem, sed nobilitas etiam summorum Theologorum & auctoritas. Hieronymus prophanum esse, & perjurum dicit, qui cathedræ Petri, & Romanæ sedis fidem non fuerit secutus. Cyprianus alienum ait esse, prophanum esse, hostem esse, qui universalis Ecclesiæ

De nomine Hypostasis ad Damas.

De simplic. prælat. 3.

cleſiæ non tenet unitatem, hoc eſt lumen unum, unde multi radii: radicem unam, unde multi rami: fontem unum, unde multi rivi: petram unam, ſupra quam Eccleſia ædificata eſt: unum Pontificem, qui cæteros omnes ſua & vi, & auctoritate contineat. A quo ſi radium tollas, extinguatur: ſi frangas ramum, intereat: ſi præſcindas rivum, areſcat. Sic enim ille declarat. At qui in Fidei controverſia Apoſtolicæ ſedis fidem, judiciumque detrectat, is nec unitatem tenere poteſt, nec lumen, nec radicem, nec fontem. Atque Cyprianus idem, Qui cathedram, inquit, Petri, ſupra quam fundata eſt Eccleſia, deſerit, in Eccleſia eſſe non confidat. Ambroſius pro eodem penitus habet, catholicum eſſe, & cum Romana Eccleſia convenire. Gregorius ſic Sedis Romanæ auctoritatem in religionis, fideique cauſa exiſtimat eſſe amplectendam, ut qui noluerit, ab ejus petræ, ſuper quam Chriſtus univerſalem fundavit Eccleſiam, ſoliditate convellatur. Leo exortem divini myſterii eum eſſe affirmat, qui auſus fuerit a Petri ſoliditate recedere, & impiam præſumptionem, quæ Petræ iſtius firmitatem Deo ædificante conſtructam nititur violare.

Lib. 4. ep. 9.

Lib. de exc. fratris ſui Satyr. c. 7.

22. diſt. ea. præceptis.

19. diſt. c. ita Dominus.

22. diſt. cap. Omnes.

Nicolaus finit, quod qui Romanæ Eccleſiæ privilegium ab ipſo ſummo omnium Eccleſiarum capite Chriſto traditum auferre conatur, hic procul dubio in hæreſim labitur. Nam fidem, inquit, violat, qui adverſus illam agit, quæ eſt mater fidei. Hanc vero Nicolai ſententiam noli quæſo lector contemnere. Quæ ſcilicet actione prima, & ſeptima ſynodi octavæ confirmata eſt: Ubi & condemnati ſunt Phocius, & Michael, qui hoc Sedis Romanæ privilegium quatefacere nitebatur. Quod ſi in hæreſim labitur, qui Romanum Epiſcopum Petro ſucceſſiſſe negat, & Eccleſiam proinde Romanam cæteris eſſe præpoſitam: ecquid de illo ſentiendum eſt, qui privilegia Petro ob Eccleſiæ utilitatem a Chriſto data, privilegia, inquam, quæ Petro ut Pontifici, Doctori, & Paſtori conceſſa ſunt, ea ad ſucceſſores quoque pertinere negaverit? At enim, doctrina ſana oves paſcere, fratres in fide confirmare, univerſas gentes per os illius audire verbum Euangelii, & credere, ſupra illum ædificare Eccleſiam, ut portæ inferi non prævalerent adverſus eam, non Petro ut privato homini, ſed ut reipublicæ Chriſtianæ præfecto congruebat. Quocirca ambigi inter Catholicos nec debet, nec vero poteſt, quin Romanæ Sedis de Fide, & Religione judicia certa ſint. Præterea, qui negaret, in ligando atque ſolvendo eandem poteſtatem in Romano nunc Epiſcopo ineſſe, quam Petro Chriſtus contuliſſe creditur, is jure ac merito haberetur hæreticus: qui ergo firmitatem Petri ad fratres in fide confirmandos, his, qui Petro ſuccedunt, denegaverit, hic hæreticus judicandus erit. Ad hæc faciamus ambiguam eſſe aliquam inter fideles de religione controverſiam. Tum quærimus, ſi Romana eademque Apoſtolica ſedes, ut diſſidentium Eccleſiarum lites, diſceptationeſque componat, e Petri cathedra, tribunalique pronunciet, an ſequi illius ſententiam debeamus, an non? Si ſequimur, Romana ſede errante, Eccleſia tota in illius errore verſabitur. Si non ſequimur, ubinam illud eſt, Quodcunque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis? Ubinam rurſum illud, Deus elegit in nobis per os meum audire gentes verbum Euangelii, & credere? Quod igitur, ſaltem in rebus ambiguis, ligaverit ſucceſſor Petri, id ligatum erit, & quod in quæſtione de fide propoſita docuerit, hoc gentes non audire debent modo, verum etiam credere. Non hic refero, quæ Leo in hujus rei confirmationem dicit 20. diſtinct. cap. de libellis, non quæ Damaſus & Adrianus 25. quæſt. 1. cap. Violatores, & cap. Generali. Illud referam, quod in Concilio Complutenſi confirmato a Sixto Quarto condemnatus eſt Petrus Oxonienſis nomine etiam hæreſis, in eo quod aſſerit, Eccleſiam urbis Romæ errare poſſe. Quem item errorem eodem quoque hæreſis nomine damnavit Sixtus idem, in extravaganti adverſum Petrum Oxonienſem edita. De qua quoniam in relectione de pœnitentia ſatis multa diximus, eo lector revocandus erit. Coactus eſt igitur ille ſententiam recantare in hanc formam: Conſentio ſanctæ matri Eccleſiæ Romanæ, & ſedi Apoſtolicæ, & ore, ac corde confiteor illam me fidem tenere, quam dominus Sixtus Papa auctoritate Apoſtolica, & Euangelica tenet. Et omnes, qui contra hanc fidem venerint, dignos æterna damnatione pronuncio. Hactenus ex Conc. Compl.

Martinus vero quintus in fine concilii Constantiensis, Sacro, inquit, approbante Concilio mandamus archiepiscopis, episcopis &c. ut qui de sacramento corporis & sanguinis Domini, vel de baptismate, seu peccatorum confessione, pœnitentiæ pro peccatis injunctione, vel reliquis Ecclesiæ sacramentis, seu Fidei articulis aliter sentit ac docet, quam sacrosancta Romana Ecclesia docet, & observat, eum tanquam hæreticum judicetis. Concilium ergo Constantien. illos esse hæreticos judicavit, qui Romanæ Ecclesiæ Fidei & doctrinæ refragarentur. Illud postremo addam. Cum ex traditionibus Apostolorum ad evincendam hæresim argumentum firmum certumque trahatur: constet autem, si testimonia rationesque hoc loco positas cum iis regulis conferas, quas in 3. lib. posuimus, Romanos episcopos Petro in totius Ecclesiæ Pontificatum & Fidei magisterium successisse, ab Apostolis esse traditum; cur non audebimus assertionem adversam tanquam hæreticam condemnare? Sed, ut dixi, nolo ego Ecclesiæ judicium antevertere. Quanquam non videor antevertere: cum jam ipsius Ecclesiæ sermo nostram omnem comprobarit de Romanæ sedis auctoritate sententiam. Sed hoc vix ægre dico propter viros quosdam & doctos & pios, qui nos contradixerunt. Illud affero, ac fidenter quidem affero, pestem eos Ecclesiæ ac perniciem afferre, qui aut negant Romanum pontificem Petro in Fidei doctrinæque auctoritate succedere, aut certe astruunt summum Ecclesiæ pastorem, quicunque tandem ille sit, errare in Fidei judicio posse. Utrumque scilicet hæretici faciunt: qui vero illis in utroque repugnant, hi in Ecclesia catholici habentur.

Quamobrem non equidem intelligo, quonam consilio Fideles quidam hæreticorum, quam catholicorum opinionibus favere malint. Nam hæretici video quid sequantur, nempe vivendi docendique licentiam, & in his omnibus impunitatem. Volunt sine capite corpus, ut neque pes, neque mens suum officium faciant. Volunt sine pastore uno oves, ut cum lupi ipsi sint, pastores tamen esse videantur. Volunt sine judice lites, ut dissidiorum nullus finis sit; atque ita cum amoto arbitro adversus doctos dimicent, victores a turba judicentur. Turbari demum omnia volunt, quoniam, ut in Hispanorum proverbio est, turbatum flumen piscatorum est lucrum. Nos autem communem catholicorum sententiam sequamur: tuto enim sequimur, quoniam communis catholicorum est. Præterquamquod ea sentiunt, quæ sacrarum etiam literarum testimonia confirmant, pontificum decreta siniunt, veterum sanctorum chorus concinit, conciliorum patres affirmant, Apostolorum traditio probat, perpetuus Ecclesiæ usus observat. Quapropter si ea quæ dixi, sole ipso illustriora & clariora sunt, si omnia dixi hausta ex Ecclesiæ Scripturæque fontibus, si tota oratio nostra certis Theologiæ rationibus, integrisque & incorruptis testibus omnem sibi fidem confirmat, assentiamur tandem, ex Apostolicæ sedis auctoritate firma Theologos argumenta sumere ad fidei Theologiæque dogmata comprobanda. De quinti igitur loci firmitate tantum dixerimus. Nunc adversariorum argumentationes refellamus.

CAPUT VIII.

Ubi argumenta capitis primi refutantur.

ATque in illis argumentis, quæ a principio sunt posita, Theologi nonnulli, minime mali illi quidem, sed non satis acuti, quoquo modo possunt, tergiversantur. Romanam quippe Ecclesiam a Romano pontifice discernunt: ajuntque hunc in fide errare posse, illam non posse. Sic sibi videntur omnia propemodum argumenta diluere. Nam pleraque ex illis non Ecclesiæ Romanæ, sed summi Pontificis fidem impugnant. Atqui Ecclesiam Romanam isti, non Romanum Episcopum ab errore vindicant. Verum si de errore in Fidei judicio atque decreto loquimur, ut vere loquimur, nullum ego discrimen inter Apostolicam sedem, & Apostolicæ sedi insidentem invenio. Primum quoniam, cum ad sedem Apostolicam accedimus Fidei oracula postulaturi, non singulos Romanæ Ecclesiæ Fideles interrogamus, nec Ecclesiam ipsam Romanam in concilium cogimus, sed Pontificis maximi judicium quærimus, ejusque sententiam expectamus.

Rursum quoniam non Romanus populus

pulus eſt, qui Eccleſiam univerſalem docet ea, quæ ad fidem attinent, ſed Romanus Epiſcopus. Nec poteſtas judicandi de cauſis Fidei, ligandi, ſolvendi, paſcendi, in populo Romano eſt, ſed in Romano paſtore, Vicario Jeſu Chriſti. Concilia quoque non exigunt confirmationem & robur ab ipſa Romana plebe, ſed a plebis Romanæ Antiſtite.

Præterea privilegium firmitatis, ut ante probatum eſt, Petro fuit peculiariter datum. Ego, inquit, rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides tua, & tu confirma fratres tuos. Et iterum, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Quocirca ſi veræ Theologiæ rationem ſequimur, quæ capite tertio explicata eſt, in Petro, & ſucceſſoribus primum firmam certamque doctrinam aſſeremus, mox vero in Eccleſia Romana, cujus Petrus cum ſucceſſoribus & caput & fundamentum eſt. Atque illud etiam animadverto, quod ſicut omnibus ſimul Epiſcopis docentibus errores falſos neceſſe eſſet ſane totam Eccleſiam vario in errore verſari: ita ſi paſtor Eccl. Romanæ errorem Fidei contrarium decerneret, oves quoque errante paſtore diſpergerentur. Teſtimonia demum, quæ retulimus, id fere probant, ſummum Eccleſiæ pontificem, Petri ſucceſſorem & Chriſti Vicarium, cum de fide pronunciat, errare non poſſe. Quo magis illos reprehendendos judico, qui ſe dirempturos controverſiam putaverunt, ſi Apoſtolicam ſedem ab Apoſtolico præſule ſecernerent. Non recipit iſtam reſponſionem ratio, aſpernatur, repellit. Illud potius ſumit, errorem eſſe duplicem, alterum perſonalem, alterum judicialem. Nec enim ſcholæ propria vocabula, etiamſi minus Latina ſint, averſari debemus, ſed malle, quod Auguſtinus ait, apertos, quam nitidos habere ſermones. Error itaque perſonalis privatus eſt cujuſque error, judicialis eſt publicus. Edidit Innocent. hujus nominis IV. in libros decretalium commentaria, ſi in his quicquam errati eſt, hominis nimirum eſt, non pontificis, quamvis ea commentaria a pontifice edita ſint. At ſi idem Innocentius in judicio de fidei quæſtione definiret quippiam, quod revera falſum eſſet, jam hic error a publico Eccleſiæ cenſore proficiſceretur, eſſetque proinde judicialis.

Luc. 22.

Matth. 16.

Vide lib. 3. t. 3. q. 3.

38. d. Sedulo.

Qua ex re primum argumentum facile refellitur. Nec enim hiſtoria fide digna docet Joannem XXII. poſt ſummum adeptum pontificatum de ejuſmodi re aliquid definiſſe; quin potius quum ad hujus rei definitionem ſe pararet, ut Benedictus XI. in extravag. ſua ait, morte præventus definire nequivit. Nec, ſi, antequam eſſet pontifex, errorem illum habuerit, hæreticus cenſendus eſt: ſicut nec Irenæus, nec Chryſoſtomus, nec Theophylactus, nec Bernardus, quos, re nondum expreſſe per Eccleſiam definita, illius opinionis fuiſſe, ſunt qui contendant; vere ne, an falſo contendant, non eſt diei locique hujus diſputare. Reſpon. ad 1.

Ad ſecundum etiam eodem modo reſpondetur. Non enim Cœleſtinus quicquam definivit. Verba quippe Innocen. III. ſic habent: Licet quidam prædeceſſores noſtri ſenſiſſe aliter videantur. Senſiſſe, ait, non definiviſſe. Sed ne Innocentius quidem definit quicquam, ſed explicat ſententiam & opinionem ſuam, inquiens: Non credimus, quod in hoc caſu is, qui relinquitur, poſſit ad ſecundas nuptias tranſire. Quod profecto verum eſt, quanquam per illam Innocen. decretalem non firmiter definitum. Nec enim ſtatim, ſi aliquid juris volumine continetur, Fidei dogma eſſe credendum eſt. Quod penultimo ſuperioris libri capite latius explicatum eſt. Reſpon. ad 2. *c. Quanto. de divor.*

Tertio vero argumento nullum negotium eſt reſpondere. Nam verbum, Judico, frequenter in ea ſignificatione uſurpatur, ut idem ſit, quod ſentio, ſeu opinor. Quomodo Alexander accipit, cum ait, quoſdam prædeceſſores ſuos aliter judicaſſe. Reſpon. ad 3.

At quartum argumentum longe difficillimum eſt, nec poteſt ita breviter expediri. Aperte enim Alexander docet, conſuetudinem illam civili etiam lege confirmatam, quæ teſtamenta minus ſolennia reſcindit, & a divina lege, & a patrum inſtitutis, & a generali Eccleſiæ conſuetudine alienam. Quod autem ex auctoritate pontificia hoc ſane loco pronunciet, illud eſt evidens argumentum, quod ſub interminatione anathematis prohibet, ne quis ejuſmodi audeat reſcindere teſtamenta. Unde & capite proxime ſequenti judicibus mandat, ut in id genus cauſis tres duoſve ſolummodo teſtes exigant, nec civiles leges, ſed canonica decreta ſequantur. Si ergo Reſpon. ad 4.

juſ-

juſſit eccleſiæ pontifex, & anathematis interminatione juſſit, ut nemo ea irritet teſtamenta, quæ duorum, vel trium teſtium ſunt teſtimonio firmata: nimirum non ut privatus quivis homo, ſed ut publicus eccleſiæ judex eam quæſtionem definivit. Atqui non eſt Dei Euangeliique præceptum, quod tamen Alexander videtur aſtruere, ut omnes cauſæ tribus duobuſve tantum teſtibus abſolvantur. Alioqui non ſolum Leo quartus, ſed Sylveſter etiam in Synodi Romanæ cap. 3. legem Euangelio Deoque contrariam edidiſſent. Decreverunt enim, ut, niſi in 72. teſtibus, non damnaretur epiſcopus. Qua ex re intelligitur, legem civilem, quæ tollendis e repub. fraudibus cavet, ut teſtamenta non valeant, niſi quæ ſeptem fuerint teſtibus obſignata, non eſſe legi Euangelicæ adverſam: quemadmodum ne illa quidem, quæ, ut conflatæ in Epiſcopos invidiæ occurreret, ſtatuit, ut ad Epiſcopi condemnationem duo ſolum teſtes non ſufficerent. Atque ſi mortalium vita eſſet mediocriter inſtituta, moreſque ad naturam, non ad avaritiam compoſiti, duorum hominum teſtimonium idoneum profecto erat, ut quæcunque in judicio cauſa finiretur. Sed ſicut juramentum a malo eſt, non illius, qui jurat, ſed ejus, qui verum dicenti non credit: ſic plures, quam duos teſtes requirere, a malo quidem fuit non requirentis legis, ſed hominis defraudantis. Sed hæc differere non eſt hujus aut loci, aut temporis. Illud proprie huc pertinet, an Alexander erraverit.

2. *quæſt.* 4. *Nullam.*

2. *quæſt.* 4. *Præſul.*

Et quidem in decretis pontificiis duo cum primis diſtinguenda ſunt. Unum eſt, tanquam intentio concluſioque decreti: alterum quaſi ratio & cauſa a pontifice reddita ejus rei, quam conſtituerit. Atque in concluſione pontifices ſummi errare nequeunt, ſi Fidei quæſtionem ex Apoſtolico tribunali decernant. Sin vero pontificum rationes neceſſariæ non ſunt, ne dicam aptæ, probabiles, idoneæ, in his nihil eſt videlicet immorandum. Non enim pro cauſis non a Pontificibus redditis, tanquam pro aris & focis depugnamus. Alexander igitur non definit, conſuetudinem illiuſmodi eſſe divinæ legi contrariam, ſed, quod juris peritis fere placere video, jubet, ut in legatis piis duo, vel tres ſolum teſtes a judicibus exigantur. Hæc decreti hujus concluſio eſt, hic finis: nec dubium eſt, quin rem eam pontifex jure quodam ſuo potuerit præſcribere. Sed ſi in ejus præſcripti confirmationem Deuteronomii lege utitur, hanc quippe divinam nuncupat, ſi ad canonum ſtatuta revocat, ſi eccleſiæ morem affert, non eſt operæ pretium rationes illas ad vivum reſecare; quemadmodum ſi concilia quædam definiant, duas eſſe in Deitate perſonas, patrem & filium, afferantq; in hoc illud quoque Geneſeos teſtimonium, Pluit Dominus a Domino, non protinus in Fidei judicio errant, quamvis ex illo loco parum apte Trinitas comprobetur. Extat item ſynodus, ubi de perpetua Mariæ Virginitate pronunciatum eſt. Ad eam rem ſuadendam referunt patres portam apud Ezechielem clauſam. Irrideat, ſi quis vult, ſed ridebit tamen fruſtra. Non enim ſemper patres in Fidei quæſtione cauſas afferunt neceſſarias, ſed interdum vero ſimiles. Quod ſi etiam pontifices in hujuſmodi ponendis cauſis quandoque fallantur, ne calumniandi ſint quidem: tantum abeſt, ut inde loci hujus auctoritas infringatur. Porro autem, ſi valere quicquam judicium meum poteſt, neque in concluſione Alexander, neque in cauſis erravit. Nam ſuis in utroque foco ſubditis ferebat leges, Hoſtienſibus nempe civibus, ac judicibus Vellenen. Non ergo legem civilem, qua Imperatores in regionibus ſuæ ditioni ſubjectis utuntur, improbare voluit Alexander: ſed voluit judices etiam laicos in eccleſiæ patrimonio non ſecundum Imperatorum leges, ſed ſecundum ſtatuta canonum de teſtamentis judicare. Nec enim æquum eſſe cenſet, ut in rebus temporariis adjudicandis tam ſint ſoliciti ſacri canones, quam ſunt leges civiles; honeſtiuſque eſſe credit, in civitatibus & oppidis, quæ in eccleſiæ jure ac dominio ſunt, non legis civilis, ſed canonum conſuetudinem obſervari. Quo fit, ut, ſi decretalis hujus ratio preſſius teneatur, non ſolum in terris Romanæ eccleſiæ ſubjectis, ſed in quibuſcumque aliis, quæ ſub epiſcoporum eccleſiarumque dominio ſunt, lex hæc Alexandri debeat ſervari: non in his modo, quæ pietatis cauſa eccleſiæ relinquuntur, verum etiam in aliis quibuſque legatis. Honeſta ergo Alexandri lex eſt, ſancta, legitima. Sed ne

in

in cauſis erravit quidem. Nam licet non ſint neceſſariæ, non ſunt tamen prorſus ineptæ. Conſuetudo, inquit, quæ plures, quam tres duoſve teſtes poſtulat, primum aliena eſt a divina lege, veteris ſcilicet inſtrumenti, quæ duos ſolum treſve ut plurimum teſtes exigebat: aliena etiam a patrum inſtitutis, hoc eſt, a more, jureque canonico, ubi in rebus præſertim temporariis duo teſtes ſufficiunt: aliena demum a conſuetudine Eccleſiæ generali, quæ in ejuſmodi cauſis duobus, vel tribus teſtibus eſt contenta. Aliena autem, non quaſi contraria, ſed tanquam nova & extranea, ob idque parum in Eccleſiæ judicio probanda. Quod ſi hanc animi ſinceritatem, dextramque de teſtibus opinionem, ſi hanc veteris legis ac juris canonici conſuetudinem principes ſæculi in tribunalibus ſuis ſequi nolint, ſed, ut fraudes tollant, majorem teſtium numerum in teſtamentis civium ſuorum exigant, ſuo quidem judicio libere poſſunt uti: nihil enim Alexander impedit per illam epiſtolam decretalem, quæ nimirum eos ſolum ligat, qui Eccleſiæ in utroque foro fuerint ſubjecti. Sed de quarto argum. ſatis ſuperque dictum eſt.

Reſpon. ad 5. Quintum vero facillime diluitur ex iis, quæ in quarti argumenti refutatione ſunt dicta. Cauſas enim Pontifices quandoque adferunt, non quæ cogant, ſed quæ ſuadeant. Nam quia leges quaſdam ſynagoga olim a Deo habuit, non modo ad gubernandum utiles & accommodas, verum etiam ad plebis cujuſque mores ac religionem inſtituendam propemodum neceſſarias, Eccleſia eas Chriſti in ſuum uſum vendicavit. Quamobrem & ſummi pontifices, & juris periti horum auctoritate confirmati leges aliquot veteres probatas rurſum ac denuo reſtitutas ab Eccleſia, divinas vocant: non quod Dei nunc præcepta ſint, cum lex illa vetus ſit abolita, ſed quod Dei præcepta fuerint, ſervanda etiamnum a nobis, non ex vi quidem veteris legis, quod falſo pontificibus doctiſſimis impingebatur, ſed ex Eccleſiæ nova inſtitutione. Quæ tamen nova Eccleſiæ inſtitutio ſeu reſtitutio potius, ex veteri divina lege probabiliter ſuadetur.

Reſpon. ad 6. Ad ſextum argumentum Turrecremata reſpondet lib. 2. c. 112. nullam eſſe inter pontifices illos pugnam. Quin Joannes exponit Nicolaum. Nam poſt verba prædicta Nicolaus ſubjunxit, Nec hic quiſquam putet obſiſtere, quod interdum Chriſtus loculos dicitur habuiſſe: infirmorum enim perſonam Chriſtus ſuſcepit in loculis. Id vero eſt, quod Joan. vigeſimus ſecundus definivit, nempe hæreticum eſſe, negare, Chriſtum & Apoſtolos aliquid habuiſſe in communi, quod contrarium ex Luc. 22. Joan. 4. & 13. Actor. 4. conſtaret.

Reſpon. ad 7. Ad ſeptimum primo dicitur, quod neuter ibi pontifex definivit ejuſmodi controverſiam. Reſpondent enim ſæpe Pontifices ad privatas hujus, aut illius Epiſcopi quæſtiones, ſuam opinionem de rebus propoſitis explicando, non ſententiam ferendo, qua Fideles obligatos eſſe velint ad credendum. Certe, ut de Pelagio taceamus, Nicolaus nihil eo loco, quod ad hanc quidem quæſtionem attineat, decrevit. Non enim illi propoſita fuerat quæſtio, An baptiſmus in nomine Chriſti collatus eſſet validus, ſed an baptizatus a Pagano, vel Judæo verum baptiſmi ſacramentum ſuſcepiſſet. Obiter autem & in tranſcurſu, cum huic quæſtioni propoſitæ reſponderet, de ſuo non interrogatus adjecit, baptiſma in nomine Chriſti conferri. Qua in re falli ſine dubio potuit. Imo adeo falſus eſt, ut in 4. ſentent. libro magnis argumentis oſtendimus.

Deinde duo hi Pontifices fortaſſe non pugnant. Nam Nicolaus intelligitur docuiſſe, quod in ſimili neceſſitate, qualis Apoſtolorum tempore fuit, ſi cætera paria ſint, baptiſmus in nomine Chriſti nunc etiam ratus erit. Pelagius autem definit, citra ejuſmodi neceſſitatem non valere; quemadmodum ſi nunc deeſſet balſamum, aut liber & calix qui tangeretur, & confirmationis & ordinis ſacramenta manu ſolum impoſita conficerentur, ut ætate Apoſtolorum a principio ſtatim fieri conſuevit. At ubi non eſſet ſimilis neceſſitas, nec ordinatio forte, nec confirmatio ſine ejuſmodi ſacramentorum materia valeret. Hæc autem de baptiſmo in nomine Chriſti communem ſecuti opinionem diximus. Primum enim nuſquam, ut ego quidem ſentio, baptiſma in eam formam adminiſtratum eſt: Ego te baptizo in nomine Chriſti. Quod & divus Ambroſ. & plerique alii videntur intellexiſſe. Sed ſi qua ejuſmodi forma Apoſtoli uſi

ſunt

ſunt, ea fuit: Ego te baptizo in nomine Jeſu Chriſti. Act. 2. 38. & 19. Deinde, non neceſſe eſt Apoſtolos ſub alterutra illarum forma Baptiſmi ſacramentum contuliſſe. Nec ſi ſcriptura dicit, quidquam in Chriſti nomine fuiſſe geſtum, ſtatim cogimur exiſtimare, his conceptis verbis rem geſtam adminiſtratamque fuiſſe. Exempla ſunt in divinis literis plurima. Illud eſt in promptu: In te inimicos noſtros ventilabimus cornu, & in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nos. Item, Cæſis denunciaverunt ne omnino loquerentur in nomine Jeſu. Act. 5. Item, Paulus dicitur fiducialiter egiſſe in nomine Jeſu. Act. 9. Hebræis porro id in alicujus nomine fit, quod auctoritate ac virtute cujuſpiam tranſigitur. Quare qui regis loco, & tanquam illius miniſter quidpiam agit, hic in nomine regis eam rem dicitur agere. Recte igitur qui tanquam Chriſti adminiſtri in aqua & ſpiritu homines ſanctificabant, eos in nomine Chriſti baptiſmi gratiam exhibuiſſe interpretamur. Non ergo neceſſe eſt ſentire, quod Apoſtoli baptiſmi formam a Chriſto præſcriptam immutarunt. Nam & hodie nos vere in Chriſti nomine, hoc eſt, loco, vi, & auctoritate, baptiſma conficimus. Ac ſi præſcripta illa formula nominis Jeſu Chriſti Apoſtoli baptizarunt, non putandi ſunt tamen Spiritus ſancti Patriſque nomen omiſiſſe: ſed in nomine Patris, & Filii ejus Jeſu Chriſti, & Spiritus ſancti baptizaſſe. Quod alterius loci eſt demonſtrare. De ſeptimo igitur argumento ſatis.

Reſpon. ad 8.

In Octavi argumenti explicationem multa quidem dici poſſent, ſed nos in pauca conferemus. Sane Gratianus 32. qu. 7. audacius ſane multo, quam diſertius ait, illam Gregorii ſententiam. Evangelicæ, & Apoſtolicæ doctrinæ eſſe contrariam. A quo ego longe diſſentio. Nam, ut Romanorum Pontificum auctoritatem negligamus, non poſſumus tamen utriuſque Gregorii & primi, & tertii, contemnere definitionem, cum fuerint ambo tum doctiſſimi, tum etiam ſanctiſſimi. Itaque non errarunt, quod Gratianus falſo exiſtimavit, ſed locuti ſunt potius de ea, quæ ante matrimonium per infirmitatem inepta erat ad copulam conjugalem, hoc eſt, ut Scholæ verbis utamur, quæ erat impotens ad ſolvendum debitum. Cujus ſimile exemplum habes de frigidis, cap. Conſultationi. Atque ipſe idem Gregor. hoc modo ſententiam ſuam explicat in epiſt. ad Ravenatem archiepiſc. referturque a Grat. 33. q. 1. ca. Requiſiſti. Nec deſunt huic argumento aliæ etiam reſponſiones, ſed hæc & planior & expeditior eſt. Quam quoque Gloſſ. ſequitur 20. d. c. De libellis, in verbo Junioris.

Reſpon. ad 9.

In nono argum. nobis Lutherani, præſertim Oecolampadius, Bucerus, & Calvinus inſultant. Sed pueriliter tamen. Quoniam librum illum Gelaſii Rom. Pontificis non eſſe, magnis argumentis a me & animadverſum & patefactum eſt. Primum enim auctor opuſculi dicit, eſſe recentem altercationem de veritate duarum naturarum in Chriſto. Non autem erat recens tempore Gelaſii, ſed olim profligata a Leone & concilio Chalcedon. ubi Eutychis & Neſtorii exploſa ſententia eſt. Rurſum in toto lib. nec Leonis, nec concilii Chalcedonenſ. meminit. Id quod maxime feciſſet, ſi auctor eſſet Gelaſius. Nam in epiſtola ad Fauſtum hujus concilii auctoritate libenter utitur, libentius hic uſurus, ubi adverſarios poſſet tantæ ſynodi teſtimonio revincere. Ac certe cum Damaſum contra Arium citaverit, citaſſet ac multo magis etiam Leonem contra Eutychem, ſi poſt tempora Leonis ſcripſiſſet. Atque Gelaſius multis annis fuit Leone poſterior. Quid quod auctor ille Damaſum nomine Epiſcopi Romani nullo alio honoris titulo retulit? quod a more poſteriorum pontificum, cum priorum teſtimonia referunt, valde eſt alienum. Præterea ejus operis auctor ad probandam utriuſque naturæ in Chriſto veritatem, inter magiſtros Eccleſiæ catholicos cenſet Euſebium Pamphili, ejuſque teſtimoniis utitur. Quem tamen apertiſſimum impietatis Arianæ propugnatorem fuiſſe, Hieronymus affirmat in epiſt. ad Pammachium & Oceanum, cujus initium eſt, Schedulæ. Quin etiam tanquam Arianus, Euſebius hic cum ſuis operibus damnatus eſt, act. 5. & 6. ſeptimæ ſynodi generalis. In aſſerenda item Chriſti utraque natura, e patribus Latinis auctor ille ſolum Ambroſium refert: qui ſi eſſet Gelaſius, Hilarii, Hieronymi, Auguſtini teſtimoniis uteretur, nec quoſdam Græcos ibi ſcriptores excitaſſet, qui latinis demortui ſemper & ſunt & fue-

fuerunt. At Gelasius scripsit de utraque Christi natura adversus Eutychem & Nestorium. Non inficiamur; sed quinque libros scripsisse legitur, non hoc parvum opusculum, quod ementito titulo circumfertur. Gennadius quoque contra Eutychem scripsit: cur magis hoc opus Gelasii, quam Gennadii fateamur? Fuit etiam Gelasius quidam episcopus Cæsareæ Palæstinæ, quem Hieronym. tradit quædam eo tempore scripsisse, sed celasse. Huic ego opusculum tribuerem, nisi quod purum & politum sermonem dicit eum Hieron. habuisse, qualem in hoc libello equidem non agnosco: nisi bono & eleganti auctori contigit malus & impurus interpres. Falluntur autem, qui opus hoc Gelasio pontifici Rom. tribuunt, ex verbis illis, Cum sedem Apostolicam vestra dilectio unanimiter teneat, constanter prædicet, sapienterque defendat; quo loco legendum esse, fidem Apostolicam, vel me non demonstrante lector probaturus est. Nec novum est sane, ut nomine pontificum Romanor. libri ejusmodi proferantur. Nam actione 5. Synodi 7. Iconomachi duos libellos prodiderunt auctore Vigilio Roman. pontif. Sed falso tamen. Atque, ut opus constaret esse Gelasii, nihil tamen affertur. Cum enim edunt libros de re qualibet Romani pontifices, sententiam suam, ut homines alii docti, exprimunt, non tanquam Ecclesiæ judices de fide pronunciant. Nonum igitur argumentum satis, ut arbitror, evidenter confutatum est.

Respon. ad 10.

Vide Cajet. de primatu eccles. Rom. c. 23.

Decimo autem refutando, quæ Cajetanus in illo 27. quæstionum opusculo dixit, non sunt hic ea nobis resumenda, ne acta agamus, quod vetamur veteri proverbio. Quod nunc instat, id diligenter explicandum est, quid videlicet consequentiæ sit, ut si super Petrum Christus Ecclesiam ædificavit, Romana statim sedes cæteris esse præposita divino jure intelligatur. Inde enim plana quoque erit illa collectio: Si Petri fides juxta Christi orationem non defecit, majores Ecclesiæ causæ ad Romanum episcopum sunt referendæ. Video autem, ejusmodi res plane & perspicue expedire non posse, nisi doctum & intelligentem virum. Cujus rei tantæ tamque difficilis facultatem consecutum esse me non profiteor, secutum esse præ me fero. Ea enim exponenda in hoc me opere suscepisse constat, non quæ essent pervia, & omnium sermone trita, sed quæ vix adhibita etiam diligentia a doctissimis quibusque intelligerentur. Quod si succedat conatus, jure est laudandus: sin vero non succedat, non est certe reprehendendus. Sed hæc hactenus. Rem jam ipsam explicemus. Primum autem illud commemorandum est, quod alias sæpe diximus, quæ Petro dicta in Evangelio a Christo sunt, non ut homini privato, sed ut Ecclesiæ præfecto, ea ad successores quoque sine vi aliqua, aut literæ inversione pertinere; quemadmodum quæ Dominus Apostolis commendavit æque congruentia fidelibus universis, eadem futuris Christianis omnibus in sensu literali commendata sunt: juxta id, quod Christus ipse Marci 13. explicuit, inquiens, Quod vobis dico, omnibus dico: vigilate. Vigilare quippe ad omnes æque pertinet: quare etiam si Christus id non adeo diserte fuisset interpretatus, ut ille explicuit, ita nos quoque necessario explicaremus. Pari item ratione quæ Dominus Apostolis locutus est, ad ipsos quidem spectantia quatenus Ecclesiæ sacerdotes, hæc non ad fideles omnes, sed ad reliquos futuros in Ecclesia sacerdotes catholici referimus. Quale illud est Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem. Cum enim Dominus pane & accepto & fracto, elevatisque in cœlum oculis Deo gratias egerit, calicemque simul & acceperit & levaverit, sine dubio Eucharisticum sacrificium, hoc est, gratiarum actionis, Judæorum ritu obtulit: nisi stultus fuit & ingratus, qui, cum referre Patri summam gratiam posset, quæ ab illo nobis acceperat summa dona eidem referendo, minime retulisset. Jubens itaque Apostolis suis Christus, ut hoc ipsi facerent, quod scilicet illum videbant facere, nimirum id præcepit, ut hostiam Eucharistiæ & gratiarum actionis offerrent. Quod & Cyprian. ad Cæcilium, & Irenæus lib. 4. cap. 32. divine exposuerunt. Quia ergo sacrificium facere, sacrificorum, & sacerdotum proprium munus est, quod eo loco Dominus Apostolis commendavit, id proprie ad futuros Ecclesiæ sacerdotes spectat, non ad vulgus etiam muliercularum, quod hæretici credidere. Porro quæ iisdem Christum, quia pastores Ecclesiæ fu-

De conf. d. 2. & Script.

futuri erant, mandaſſe legimus, hæc ipſa epiſcopis, & paſtoribus ſuccedentibus ad literam credamus eſſe mandata. Hujus rei exemplum eſt illud Matthæi 18. Quæcunque alligaveritis, &c. Et illud item Joan. 20. Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum Sanctum, &c. Hanc vero regulam ſi in ſacris literis explicandis temerarimus, vitabimus procul dubio permixtam illam, & tenebricoſam confuſionem, quam in ſcripturæ intelligentia hæretici patiuntur. Quorſum hæc? nempe, ut ea, quæ Petro in Euangelio dicta ſunt, apte ac prudenter diſtinguamus; & ſi quid illi, ut privato, congruit, hoc ad ſingulos fideles ſpectare exiſtimemus (cujuſmodi illud *Matth. 18.* eſt, Si peccaverit in te frater tuus, corripe illum inter te, & ipſum ſolum, &c.) ſin vero quicquam illi convenit, ut Apoſtolorum principi, & Eccleſiæ paſtori, hoc citra controverſiam putemus ad ſuccedentes in Eccleſiæ pontificatu eſſe referendum, idque in genuino literæ ſenſu. Nam & quæ legislator civilis ſuis delegatis præſcribit, non ad eum ſolum, cui viva voce loquitur, ſed ad cæteros, qui illi in eodem officio ſuccedunt, referuntur.

Deinde illud quoque magnopere advertendum eſt, Romanum Pontificem Petro ſuccedere, non eſſe per ſe quidem in ſacris literis revelatum, ſed aliunde conſtare: ex eo ſcilicet, quod hiſtoriæ graviſſimæ prodidere, Petrum Apoſtolum ſuam cathedram Romæ demum collocaſſe, ibique cum eſſet epiſcopus, fuiſſe defunctum. Hoc Velenus, hoc Sebaſtianus Francus, hoc hæretici quidam alii negant; quin etiam aſſunt, Petrum ne Romam quidem inviſiſſe. Quod tamen, cum hiſtorici omnes graves prodiderint, malitioſe negatur. Non enim exiſtimandi ſunt iſti, quod verbis negant, id mente ſentire, niſi pueri, & pueri ſtulti eſſe creduntur. Quid enim tam ſtultum, tamque puerile dici poſſet, quam ſi ea nos eſſe olim in republica geſta negemus, quæ geſta eſſe vir quiſque ante nos graviſſimus affirmavit? Quod ſi ejus rei, de qua differimus, auctores quæris, Dionyſius unus eſt in epiſtola ad Timoth. Dionyſius Corinthiorum epiſcopus alter eſt apud Euſebium lib. 2. Eccleſiaſt. hiſt. cap. 25. Tertius teſtis eſt Clemens in epiſtola prima. Quartus eſt Anacletus in epiſtola de ordinatione epiſcoporum. Quintus eſt Marcellus 24. qu. 1. cap. Rogamus. Sextus eſt Leo in concione prima de feſto Petri & Pauli. Septimus eſt Gelaſius cum concilio 70. Epiſcoporum. Octavus eſt Innocentius III. in cap. Per venerabilem: Qui filii ſint legitimi. Nonus eſt Nicolaus III. cap. Fundamenta de elect. in 6. Decimus eſt Leo IX. in epiſtola ſynodica ad Petrum Antiochenum Patriarcham. Undecimus Conſtantinus in edicto ante Nicænam ſynodum, 96. diſtin. cap. Conſtantinus. Duodecimus Epiphanius hæreſi 27. quæ eſt Carpocratis. Tertiuſdecimus Irenæus lib. 3. contra Valent. cap. 3. Quartuſdecimus Tertullianus lib. 4. adverſus Marcionem, & lib. de præſcript. hæret. Quintuſdecimus Ambroſius in oratione contra Auxentium de Baſil. trad. Sextusdecimus Hieronymus in lib. de viris illuſtr. in Petro. Decimuſeptimus Egeſippus 3. lib. de exci. Hieroſol. cap. 2. Decimuſoctavus Auguſtinus lib. 1. contra Julianum Pelag. Poſtremus Euſebius lib. 2. Eccleſiaſt. hiſtor. cap. 14. & 15. libro quoque tertio, capit. 2. & 25. Quibus locis etiam refert Origenem, Cajum, Papiam. Tam vero multis & incorruptis teſtibus qui non credit, is aut ſtultum, aut hæreticum certe ſe eſſe demonſtrat: ut publicam Romanæ urbis vocem, loca item ipſa urbis prætereamus, quæ etiamnum vitæ, mortique Petri teſtimonium perhibent. His itaque poſitis, difficilis, & perobſcura quæſtio facile explicatur: quæ quidem, ut dixi, doctiſſimos viros ita implicuit, ut ſe expedire non valuerint. Quod enim paſtor poſt Petrum a Chriſto in Eccleſia ſuffectus poteſtatem Petri ordinariam habeat, ac cætera privilegia propter Eccleſiam Petro conceſſa, ex Euangelio habetur: juxta ea, quæ primo documento animadverſa nobis, & demonſtrata ſunt. Quod vero ille, quem Chriſtus Petro mortuo ſuffecit, Romanus fuerit epiſcopus, e re geſta colligitur. Nam ſi Petrus ſemper Antiochiæ ſediſſet, ut cœpit, ſine dubio epiſcopus Antiochenus illi legitime in pontificatum ſucceſſiſſet.

2. 4. 7. cap. Beati.

Sed & id poſtremo conſiderandum (eſt enim res magna, ac diligenti contemplatione digniſſima) non illud modo ad doctrinam catholicam pertinere, quod Apoſtolis expreſſe revelatum eſt,

verum hoc etiam, quod ex altera propoſitione revelata, & altera certa in lumine naturali, ſyllogiſmo, collectioneque evidenti conficitur. Ut Chriſtum Dominum habere voluntates duas, duoſque intellectus, utriuſque item actiones, & creatam, & increatam, aut Chriſtum etiam ridere ſuapte natura, ut homines cæteros poſſe, in ſacris forte literis non habetur expreſſum. Sed quoniam traditum in illis eſt, Filium Dei eſſe hominem, & naturali ratione conſtat, omnem hominem habere voluntatem, intellectumque creatum, operationeſque utriuſque potentiæ etiam creatas, omnem item hominem, ut flere, ita quoque ridere poſſe: qui unumquodlibet horum negaverit, is hæreticus judicabitur: propterea quod negando conſequens, ſcilicet Filium Dei habere intellectum intellectionemque creatam, negat proinde antecedens, ex quo illud colligebatur, hoc eſt, Filium Dei eſſe hominem. Eſto aliud exemplum. Concilium Nicænum in fide non erraſſe, aut Chalcedonenſe, aut Epheſinum, nec in ſacris libris, nec in Apoſtolorum traditionibus explicatum eſt; ſed id ſolum, Concilia in Spiritu ſancto legitime congregata errare non poſſe. At quod Concilium Nicænum, Chalcedonenſe, Epheſin. legitime fuerint coacta, ex divina revelatione non creditur, creditur tamen ex humana fide & traditione hiſtoriæ fide dignæ, per quam habemus, eas ſynodos, indicentibus, & confirmantibus veris Eccleſiæ paſtoribus, ex univerſo orbe conveniſſe. Unde licet earum rerum certitudo ac veritas, quæ in ejuſmodi Conciliis definitæ ſunt, ex duobus quaſi principiis pendere videatur, quorum alterum revelatum a Deo eſt, concilia videlicet legitime congregata certiſſimæ veritatis eſſe, alterum vero ſola certitudine naturali credatur, per ea, quæ ſcriptores graves & incorrupti memoriæ prodidere: at hæreticus erit, qui negarit earum ſynodorum ſcita atque decreta, non aliter ac ſi negaret Euangelium. Eſto quoque aliud exemplum apertiſſimum. Quod ſacerdotes noſtræ hujus ætatis a veris Epiſcopis rite fuerint conſecrati, non eſt ſacris literis proditum: ſed res geſta potius eſt, quæ ex verbis & animo conſecrantium pendeat. Ex hoc igitur principio, quod humana certitudine tenemus, videlicet hos ſacerdotes rite initiatos eſſe, illud pendere neceſſe eſt, an in Eccleſia nunc ſit verum Euchariſtiæ ſacramentum. Quod qui inficiaretur, hunc Eccleſia exiſtimaret hæreticum. Tametſi illa ſolum enunciatio univerſalis per revelationem accepta ſit, omnes veros ſacerdotes, ſi rectam intentionem habeant conſecrandi, verum Euchariſtiæ ſacramentum conficere. Sed quod ii, qui modo vivunt, ſint ejuſmodi, non Euangelium ſolum, ſed gravis, & conſtans naturæ ratio ſimul cum Euangelio probat. Ad eundem profecto modum, qui negaverit Romanum Pontificem eandem habere poteſtatem, quam Petrus a Chriſto accepit, Fidei adverſarius cenſendus eſt: quamvis ex Euangelio nihil aliud proxime colligatur, quam Petri ſucceſſores eundem habere cum Petro principatum. Nam ſi huic Euangelicæ concluſioni illam addas, Epiſcopum Romanum eſſe Petri ſucceſſorem, quam ex hiſtoriis a traditione virorum graviſſimorum accepimus, manifeſte colligitur, Romanum Epiſcopum & cæteris epiſcopis ſuperiorem eſſe, & eandem habere in Eccleſia poteſtatem & auctoritatem, quam habuit Petrus. Apte igitur ſummi Pontifices, atque prudenter teſtimonia illa Euangelica ad Romanum Epiſcopum, ſedemque Apoſtolicam retulerunt.

Quod ſi ſententia hæc noſtra minus viris doctis fuerit probata, quanquam haud ſcio, cur probetur minus, habemus tamen adhuc aliam hujus rei explicandæ formam: unde liqueat, Pontificem Romanum ex divina inſtitutione fuiſſe Petri in Eccleſiæ totius Pontificatu ſucceſſorem, atque adeo Romanis Epiſcopis ea teſtimonia convenire, quæ Petri probant & primatum, & fidem. Diximus quippe retro, fidem noſtram non ſolum ſcripto, ſed etiam traditione contineri. Ita, licet Romanos Epiſcopos Petro ſuccedere in ſacris libris non habeatur ſcriptum, ab Apoſtolis tamen Eccleſiæ, quaſi per manus, traditum eſt. Jam quod hæc fuerit Apoſtolorum viva traditio, ex his ſcilicet viis manifeſte conſtat, quas in tertio libro nos vel aperuimus, vel indicavimus. Non enim ſingillatim ſunt nobis explicanda omnia, ne longa oratione negotium lectori faceſſamus. Certe hujus rei illud eſt evidens argumentum, quod non ante Phocam modo, & Conſtantinum, non ante Nicænam ſolum

ſyno-

ſynodum; verum etiam ante quemcunque poſt Neronem Imperatorem, ante quodcunque Eccleſiæ concilium, ante quoſcunque poſt Petrum pontifices maximos, ſempera viris Eccleſiaſticis Romanus Epiſcopus Petri ſucceſſor eſt agnitus. Atque Apoſtolicam traditionem fuiſſe, non obſcure tradit Anacletus Petri diſcipulus in epiſtola prima de oppreſſione Epiſcoporum, Sixtus primus ad Gallicanas Eccleſias, Eleutherius ad eaſdem, Victor in epiſtola ad Theophilum, Sixtus Secundus in epiſtola ad Gratum Epiſcopum, Zepherinus in epiſtola ad Epiſcopos Sicilianos, Marcellus ad Epiſcopos Antiochenæ provinciæ, Melchiades ad Epiſcopos Hiſpaniarum, Marcus in epiſtola ad Athanaſium, Julius ad Orientales Epiſcopos. Nec veriſimile ſit, ut rem tam neceſſariam ad Eccleſiæ unitatem continendam Chriſtus Dominus Apoſtolis ſuis non revelarit. Si enim Moyſi locus ille revelatus eſt, quem Dominus elegerat, ut inde a Judæis divina oracula peterentur, quanto magis credendus eſt Chriſtus Petro manifeſtaſſe, quiſnam eſſet ille locus, ubi conſtituerat regni ſui & principatum, & ſedem collocare? Atque ſi, ut transferretur Eccleſia Hieroſolymitana in civitatem Pellam, voce Domini ſunt Apoſtoli admoniti, ut Euſebius 3. lib. Eccleſ. hiſt. cap. 5. & Epiphanius lib. 3. contr. hær. cap. ult. referunt, multo magis credemus, ut e civitate Antiochena Romam emigraret Petrus, cathedramque inde transferret, Dominicis oraculis fuiſſe commonitum. Quod ſi ita eſt, ut revera eſt, nec aliud niſi abſurdiſſime credi poteſt, jam hinc fideles intelligant, unde illa vox Lutheranorum fuerit, qua inter cæteros articulos Vvormatiæ propoſitos, hunc etiam poſuere, ut abrogaretur Romani Pontificis poteſtas, quam ſibi ſumit ſupra cæteros Epiſcopos: intelligant rurſum, quidnam illi moliantur, qui Romani Epiſcopi monarchiam aſſerunt fuiſſe poſt D. Hieronymi tempus exortam. Nam qui Phocam ſcribunt inſtituiſſe, Romanam Eccleſiam omnium eſſe Eccleſiarum caput, pie quidem fortaſſe id, nullius enim animum ego judico, ſed imprudenter tamen ſcripſerunt: intelligant etiam unde D. Th. lib. quarto adverſus gentes, capite ſeptuageſimo ſexto affirmet, eorum præſumptuoſum errorem eſſe, qui ſe ſubducere nituntur ab obedientia & ſubjectione Petri, ſucceſſorem ejus Romanum Pontificem univerſalis Eccleſiæ paſtorem non recognoſcentes: intelligant demum qua ratione Leo X. Lutheri articulum vigeſimumquintum condemnaverit in hæc verba: Romanus Pontifex Petri ſucceſſor non eſt Chriſti vicarius ſuper omnes totius mundi Eccleſias, ab ipſo Chriſto in beato Petro inſtitutus. Decimo igitur argumento, quoniam in eo exponendo difficultas erat maxima, non potuit a nobis verbis paucioribus reſponderi.

V. Innoc. I. ad Concil. Carthagin. & Milevitan. Et Gelaſ. ad Anaſt. Aug.

Eraſmus in conſ. epiſt. Hieron. quæ inſcribitur, de obſtatio. alt. Beatus Rhen. in l. Tertull. de præſcr. Matth. Palmerius, & Herman.

Reſponſ. ad 11.

Ad undecimum vero ſic reſpondeo. Non eſt profecto admittendum, fidem etiam perſonalem Petri defeciſſe. Nam Petri judicium in fide publicum falſum aſſerere, hæreſis eſt manifeſta. Sed cum Apoſtolorum nemo in fidei doctrina errare poſſet, id peculiare Petri privilegium fuit, ut ejus ne perſonalis quidem fides deficere potuiſſet.

Marc. 16.

Quod enim quidam aſſerunt, Chriſtum Dominum recumbentium undecim exprobraſſe incredulitatem, &c. hoc Petrum Apoſtolum ne tangit quidem. Nam cum Lucas cap. 24. ſcripſiſſet, Mulieres undecim Apoſtolis ea, quæ a Domino audierant, annunciaſſe, nec illos credidiſſe mulieribus, ſed earum verba deliramenta judicaſſe, protinus ſubdidit, Petrus autem cucurrit ad monumentum. Non enim cucurriſſet, niſi credidiſſet. Et conjunctio adverſativa, qua Euangeliſta uſus eſt, ſatis oſtendit, Petro verba mulierum non eſſe viſa deliramenta. Atque oratio Chriſti pro Petro fuſa id aperte demonſtrat, Petri fidem non defeciſſe. At exponunt adverſarii, oraſſe Dominum, ne fides Petri deficeret finaliter, ſic enim loquuntur, ſed nullius diſcipuli fides hoc modo defecit. Ita oratio Chriſti non in ſingulare Petri privilegium cederet, quod non ſolum Chryſoſtomo, Theophylacto, Ambroſio, & Bedæ, ſed contextui etiam contrarium eſt. Cum vero Ambroſius Petrum fidem amiſiſſe ait, nomen fidei pro fidelitate accipit, quam ſcilicet amico ſuo Chriſto non ſervavit. Quamquam illud etiam eſt frequens, ut fides pro fidei confeſſione uſurpetur. At ridiculum eſt, ut, ſi Chriſtus collegium Apoſtolicum increpaſſe dicitur, ſingulos increpaſſe intelligatur: quaſi vero non a Prophetis ſæpe populus arguatur, in quo multi eſſent, ad quos reprehenſio nullo modo attineret. De qua re libro quarto uberius diſputatum eſt. Id vero,

Contr. auctor. comm. in Pſ. qui Hieron. tit. circumfertur: in Pſ. 88. Perfudiſti eum confuſione.

Luc. 22.

vero, quod de Anaſtaſio & Honorio additur, non parvam ingerit quæſtionem. Quoniam ſi oratio Chriſti non ad Petrum modo, verum ad poſteros quoque Romanos epiſcopos referenda eſt; qua ratione Petri fides nec publica nec privata deficere potuit, eadem etiam nullius ſucceſſoris deficiet fides, nec in judiciis publicis, nec in colloquiis, aut conſenſione privata. Sin vero cum ad poſteros oratio illa refertur, intelligenda ſolum eſt de fide publica, ſcilicet in quæſtionibus fidei decernendis; temere profecto & inconſtanter eo teſtimonio videmur Petri fidem, etiam perſonalem, vindicaſſe.

4. li. Eccleſ. Hiſt. c. 8. Huic loco Albertus Pighius Campenſis non aliter potuit occurrere, quam omnes Romanos Pontifices erroris nota liberando. Ita contendit nullum unquam in hæreſim incidiſſe. Atque ut Anaſtaſium in libertatem aſſereret, Gratianum vexavit contumelioſiſſime, Juriſperitis turpiſſime maledixit. Ut vero Honorium tueretur, ſextæ generalis ſynodi exemplaria falſarios corrupiſſe, multis conjecturis ſuadere niſus eſt. Deinde etiam in eam opinionem inclinavit, ut crederet epiſtolam Honorii ad Sergium a Græcis de more fuiſſe vitiatam: Synodum autem in eo judicio deceptam. Quin adeo duorum conciliorum ſexti & ſeptimi acta omnia calumniatus eſt, ac pro ſua certe virili amborum labefactavit & auctoritatem & fidem. Hæc vero Alberti opinatio nova quidem in Eccleſia eſt; ſed ea etiam ratione confirmari poteſt, quod non eſt veroſimile, ut homini, qui hæreticus eſſe poſſit, Fidei ſummam Dominus commiſerit. Rectum enim eſt regula ſui & obliqui, ut Ariſtoteles docet. quare ſi Fides Romani pontificis dirigere ipſum non valet, multo minus, ut videtur, alios in fide rectos efficiet. Quid, quod imbecillus in fide fratres in fide confirmare nequit? Si igitur Romanus epiſcopus juxta Chriſti pollicitationem fratres ſuos confirmaturus eſt, firmum ipſum eſſe oportebit. Quamvis autem multis in locis dicat Pighius, ſicut hic dicit, ſatis probabiliter de ſummi pontificis auctoritate: tamen non id ſpectandum eſt, quid dicat, ſed quid conſentaneum ſit ei dicere, cui veritatem tueri ac retinere ſententia eſt. Dicit itaque ille multa multis locis de hac re quidem, ſed aqua hæret, ut ajunt. Defendat Liberium Pighius, quem tædio victum exilii in pravitatem hæreticam ſubſcripſiſſe, auctor eſt Hieronymus in Chronicis. Excuſet Marcellinum, quem timore fractum idolis ſacrificium obtuliſſe, memoriæ proditum eſt. Victorem vindicet, quem Paulianiſtæ ſuum eſſe mentiti ſunt, ut ſcribit Euſeb. 5. lib. Eccl. hiſt. cap. 2. Anaſtaſium liberet, quem ſine certo & probabili teſtimonio Gratianus hæreſeos inſimulavit. At Honorium quomodo ab errore vindicabit? quem hæreticum fuiſſe, tradit Pſellus in carmine de ſeptem ſynodis, Tharaſius ad ſummos ſacerdotes Antiochiæ, Alexandriæ, & ſanctæ urbis, ut 7. ſynodo, actione 3. ſcriptum eſt, Theodorus cum ſynodo ſua Hieroſolymitana in confeſſione Fidei, quæ habetur eadem actione tertia, Epiphanius reſpondens hæreticis in conſpectu concilii ejuſdem actione 6. tomo 2. tota demum ipſa 7. ſynodus actione ultima, & in epiſtola ad omnes ſacerdotes & clericos. Adrianus quoque Romanus pontifex in actione 5. Synodi octavæ generalis, De Romano (inquit) pontifice quemquam judicaſſe non legimus: licet enim Honorio ab orientalibus poſt mortem Anathema ſit dictum, ſciendum tamen eſt, quod fuerat ſuper hæreſi accuſatus, propter quam ſolum licitum eſt minoribus majorum ſuorum motibus reſiſtere. Hactenus Adrianus. Ubi etiam addit, ſententiam in Honorium latam ex Romani pontificis conſenſu fuiſſe. Id quod exploratum eſt in 6. ſyno. generali, actione quarta. Ubi Agatho in epiſtola ad concilium, Honorium ipſum anathematizat. Beda item de natura rerum c. 67. in ſexta ſynodo (ait) Macarius cum ſuis ſequacibus ſimul & præceſſoribus, Cyro, Sergio, Honorio, Pyrrho, anathematizatus eſt. In libro præterea pontificali refertur Leo ſecundus ſextam ſynodum ſuſcepiſſe, in qua condemnati ſunt Cyrus, Sergius, Honorius. Atque in fine ſextæ ſynodi ponitur epiſtola Leonis ad Conſtantinum, ubi poſt ſuſceptum confirmatumque concilium, Anathematizamus (inquit) Cyrum, Sergium, nec non & Honorium, qui hanc apoſtolicam Eccleſiam non Apoſtolicæ traditionis doctrina illuſtravit, ſed profana proditione immaculatam fidem ſubvertere conatus eſt.

In diſtribus de actis 6. & 7. Syno.

Præterea illud caput, Si Papa, 40. diſtin. quod pro nihilo habet Campenſis, nos maximi habere debemus. Quo-

niam ille unus caſus, in quo oves paſtorem ſuum judicare poſſunt, ſcilicet cum fuerit hæreticus, habetur, ut alia loca præteream, in quinta ſynodo Romana 218 epiſcoporum, in hæc verba: A multis anteceſſoribus noſtris ſynodaliter decretum, atque firmatum eſt, ut oves paſtorem ſuum nec reprehendere, niſi a fide exorbitaverit, præſumant. Idem tradit Anacletus in epiſt. 3. de patriarchis, & primatibus, inquiens, Paſtor Eccleſiæ, ſi a fide exorbitaverit, erit a fidelibus corrigendus; ſed pro reprobis moribus magis eſt tolerandus, quam diſtringendus, quia rectores Eccleſiæ a Domino ſunt judicandi. Idem Euſebius docet ad Epiſcopos Ægyptios, referturque 2. quæſt. 7. cap. Oves. Idem Joannes Papa in epiſt. ad Zachariam. Idem in octava ſynodo traditum eſt, ut nunc referebamus. Refert etiam Burchardus lib. 1. cap. 13. 138. 139. Calixtum, Clementem, Gajum in hanc eandem ſententiam.

Non eſt igitur negandum, quin ſummus Pontifex hæreticus eſſe poſſit, cujus rei exemplum unum & item alterum forſitan proferetur: at quod in Fidei judicio contra fidem definierit, ne unum quidem proferri poteſt. Itaque objectioni poſitæ hoc reſponſum habeto. Aliud eſt in Petro, quod ſpectat ad hominis privatam excellentiam, aliud, quod pertinet ad communem Eccleſiæ utilitatem. Quod negarit Chriſtum, hominis erat; quod confirmarit fratres, erat Eccleſiæ. Illud proprium, hoc commune erat. Similiter, quod fides Petri propria ſemper interius ſervaretur, hominis privilegium erat; quod vero aliis confirmandis ſolidam fidem proponeret, nec in Fidei judicio deficeret, Eccleſiæ publicum privilegium erat. Romanus igitur Epiſcopus non fuit hæres aut privilegiorum, aut culparum Petri propriarum, quæ videlicet ex accidenti publicæ Petri poteſtati conjungebantur, ſed ſucceſſit in his, quæ ſpectabant ad Eccleſiæ communes, & neceſſarias commoditates. Nam privilegia Apoſtolis a Chriſto conceſſa aliter ad ipſos, aliter ad ſucceſſores referuntur. Quippe in Apoſtolis fuerunt etiam privilegia perſonalia ampliora gratiæ, quam in poſteris. Ut, verbi cauſa, per illa verba, Quæcumque ligaveritis ſuper terram, &c. & per illa, Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos, &c. intelligimus, poteſtatem generalem in univerſum orbem Apoſtolos ſuſcepiſſe. Ita pares Petro dicuntur 21. diſt. cap. In novo, & 24. quæſt. 1. cap. Loquitur. Sed epiſcopi poſteriores non ſucceſſere Apoſtolis in poteſtate generali extraordinaria, ſed in ordinaria, quam ſinguli in ſuis Eccleſiis Apoſtoli habuerunt, ut Simeon Jacobo in Eccleſia Hieroſolymitana, &c. Eſto aliud exemplum: Ex verbis illis, Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiſcum in æternum, ſpiritus veritatis, recte quidem Theologi colligunt, Apoſtolos poſt Spiritus ſancti adventum in gratia confirmatos. Cæterum non ita tranſiit hic Spiritus in epiſcopos ſuccedentes, ut in eis æternum maneat per gratiæ confirmationem, quod Apoſtolis ex privilegio perſonali donatum eſt, ſed id ſolum tranſiit ad poſteros Eccleſiæ paſtores, quod neceſſarium erat ad Eccleſiæ communem utilitatem. Sic omnino privilegium Fidei indeficientis, quod in Petro perſonale etiam fuit, ad Epiſcopos Romanos tranſmiſſum eſt, non in eo, quod Petri erat peculiare, ſed in eo, quod commune erat Eccleſiæ. Unde & aliæ objectiones repelluntur, quæ pro Alberti ſententia poſitæ ſunt. Non enim fides interior Romani Pontificis Eccleſiæ eſt neceſſaria: nec illius occultus & privatus mentis error Eccleſiæ Chriſti nocere poteſt. Quapropter non eſt neceſſe, ut interioris Fidei conſervatione Romanis Pontificibus Deus ſemper aſſiſtat. At, quod, dum ea decernunt, quæ fidelibus credenda ſunt, dumque Eccleſiam Chriſti in fide dirigunt, non deficiant, ſed divina manu teneantur, id Eccleſiæ opus eſt, idque proinde Romanis Epiſcopis etiam imbecillis, & alias privatim errantibus non negabitur, ne videlicet per publicæ poteſtatis errorem Eccleſiam faciant in communi veritatis ignoratione verſari. Undecimum igitur argumentum abunde, ni fallor, confutatum eſt.

At poſtremo argumento refutando illud non ſunt lectores admonendi, eſt enim in promptu, malos orbis mores, ſi quos forte urbs malos habeat, non eſſe hujus loci defendere. Non ſumus tam rudes & ſtupidi, quam Lutherani nos eſſe calumniantur. Oculos etiam nos eruditos habemus, ſed modeſtos tamen. Scriptum eſt enim, quod Patris nudata verenda boni filii adverſi veniendo texerunt. Averſari autem id dicimur, Reſpon. ad ult. Gen. 9.

cimur, quod reprobamus. Quid autem est, filios verenda patris superjecto dorsis pallio aversos operuisse, nisi, ut Gregorius ait, bonis subditis sic præpositorum suorum mala displicere, ut tamen hæc ab aliis occultent? Operimentum, inquit, averſi deferunt, quia judicantes factum, & venerantes magisterium, nolunt videre, quod tegunt. Sic magistrorum vitam discipuli probi jure apud se taciti reprehendunt, & eos, etiam cum displicent, venerantur. Super cathedram, inquit Christus, sederunt Scribæ & Pharisæi, quæcunque dixerint vobis facite, secundum vero opera eorum nolite facere. Sed hæc hactenus. Illud est potius lector admonendus, ut animadvertat, Romanas consuetudines alias esse Romæ cum tota Ecclesia communes, quas videlicet ex Apostolorum Petri & Pauli traditione creditur accepisse, de quibus Augustinus in epistola ad Januarium, numero 118. multa, sed plura fusius Innocentius Primus in epistola ad Decentium tradit. Aliæ vero sunt consuetudines, quas Ecclesia Romana vel a se habuit privatim institutas, vel a Petro quidem Apostolo accepit, non tamen in universum orbem promulgandas; de quibus Augustinus diserte loquitur in epist. 86. ad Casulanum, & in epistola 118. 119. ad Januarium. Priores igitur consuetudines, quas Ecclesia Romana non modo tenet, verum etiam ab universa Ecclesia docet esse servandas, omnino tenere debemus, ut Julius 11. dist. cap. Nolite; & Innocentius ead. dist. cap. Quis nesciat; & Calixtus 12. dist. cap. Non decet; & Gregorius ead. dist. cap. Præceptis, docuerunt. Posteriores vero Ecclesiæ Romanæ consuetudines non oportet privatas Ecclesias sequi, ut D. Augustinus locis positis tradidit, & Nicolaus 12. dist. cap. Scit; & Gregorius ead. dist. cap. Novit. Idemque omnino traditur 21. dist. cap. Quoniam, & cap. Aliter. In una enim fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diversa, ut habetur de con. dist. 4. cap. De trina. Atque de hujusmodi consuetudinibus & Ambrosius & Hieronymus intelligendi sunt in iis locis, quæ sunt objecta. Illud vero, quod ex Trullana synodo affertur, facile diluitur; quoniam, ut superiore libro latius explicatum est, synodus hæc nullam habet in Ecclesia auctoritatem, in his præsertim, in quibus contra Ecclesiam Romanam Græca se contentione erexit. Nec Conciliorum conatus de legibus aut ferendis, aut abrogandis quicquam valet, nisi summi Pontificis decreto & sententia confirmetur. Et consuetudinem illam de jejunio sabbati ex his esse constat, quas in posteriore genere collocavimus, ut etiam Ambrosius dicit, duodecima distinctione, cap. Illa. Quocirca vane de hac re a Concilio Trullano Ecclesia Romana reprehenditur. Sextus igitur liber hunc in modum absolutus sit, quem plus fortasse nimio longum fecimus: tametsi non sunt longa, quibus nihil est, quod demere possis.

d. 12. c. Illa.

25. Mor. c. 2.

Finis Libri Sexti.

DE SANCTORUM AUCTORITATE,

Quæ ſexto loco continetur.

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT I.

Augumenta complectitur, quibus Sanctorum Patrum auctoritas impugnatur.

Anctorum auctoritas ſexto jam loco nobis conſtituenda eſt, quam hæretici, maxime Lutherani, de gradu dejicere moliuntur. Ac primum quicquid antiqui Sancti aſſerunt, incertum eſſe ſuadent D. Auguſtini plurimis teſtimoniis, quæ retulit univerſa Gratian. 9. diſt. decr. ex proœm. l. 3. de tri. ex l. ad Vincen. Vict. 2. ex ep. ad Hier. 19. ex ep. item altera ad Marcellin. 7. ex epiſtola rurſum ad Vincent. 48. ex epiſtola quoque alia ad Furtunat. 111. ex lib. denique 2. de baptiſ. cont. Donat. cap. 3. His enim locis omnibus ſui Auguſtinus ſimilis idem dicit, hoc eſt, præter auctores ſacros, qui libros ſcripſere Canonicos, alios omnes ita legendos, ut quantalibet ſanctitate, doctrinaque polleant, non ideo verum ſit putandum illud, quod aſſeruerint, quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia nobis vel auctorum ſacrorum teſtimonio, vel probabili ratione id perſuadere potuerunt: licereque proinde contra atque illi ſentire, & ſalva honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum ſcriptis improbare atque reſpuere. Hoc autem Divi Auguſtini teſtimonium tam conſtans, tamque multis locis non obſcure repetitum, ſi verum eſſe credimus, fateamur neceſſe eſt, nullum omnino a ſanctis auctoribus firmum argumentum ſumi poſſe ad fidei Theologiæve dogmata corroboranda. Id quod D. Thomas D. Auguſtini auctoritate confirmatus 1. par. quæſt. 1. art. 8. ad 2. arg. plane teſtatur in hæc verba: Auctoritatibus canonicæ ſcripturæ utitur ſacra doctrina ex neceſſitate argumentando: auctoritatibus autem aliorum doctorum Eccleſiæ probabiliter arguendo. Atque ejus rei cauſam etiam ſubdit, quod innititur fides noſtra revelationi factæ iis, qui canonicos libros ſcripſerunt, non autem revelationi, ſi qua fuit aliis doctoribus facta. Quod ſi duo hi teſtes clariſſimi contemnuntur, ſi ratio quoque D. Thomæ contemnitur, rationibus certe aliis minime contemnendis id ipſum confirmari poteſt. Nam ſi in libro canonico una quælibet falſitas inveniretur, quemadmodum ſuperiore quoque loco argumentabamur, totius libri certitudo interiret. Cum ergo in libris ſanctorum ſcriptorum unam & item alteram falſitatem liceat reperire, vel in his etiam, quæ ad fidem pertinent, fit conſequens, ut ſanctis ſcriptoribus certam fidem habere non ſit neceſſarium. Scio, inquit Hieronymus, me aliter habere Apoſtolos, aliter reliquos tractatores; illos ſemper vera dicere, iſtos in quibuſdam ut homines aberrare.

1. Arg.

In epiſſ. ad Theophilum adverſ. Joa. Hieroſol.

Præterea, ne de ſingulorum auctoritate differatur, quam incertam eſſe ſatis exploratum haberi poteſt, majus aliquid adverſarii conficere argumentando volunt: nempe ſanctos ſcriptores, etiamſi plerique in eamdem ſententiam conveniant, probabilem quidem fidem facere poſſe, certam non poſſe.

2. Argu.

Nam plurimi ex eis aſſeruere, mundi hujus partes omnes non eodem ſimul die, ſed multis potius fuiſſe editas, ornatas, abſolutas. Aſſeruit certe id Baſilius in hom. 2. Examer. & aliis ſequentibus, Euſebius in principio ſuæ chronograph. Chryſoſtomus hom. 2. ſuper Geneſim, Damaſcenus lib. 2. ſuæ theo-

lo-

logiæ, Ambroſ. lib. 1. Exameron. cap. 7. Gregor. 32. moral. cap. 10. Sed & Magiſt. ſentent. in 2. diſtinct. 12. & 13. Hieronymum in hanc ſententiam citat. Poſſet autem facile tum Bedam, Rabanum, Strab. tum alios hujus ordinis viros commemorare, qui communi ſenſu opera illa, quæ Geneſeos 1. cap. enarrantur, ſex diebus ſuccedentibus condita eſſe intellexerunt. At communis hic Sanctorum conſenſus nullum argumentum certum theologis ſubminiſtrat; quin unius Auguſtini opinio cæteris omnibus adverſa probabilis ſemper in Eccleſia eſt habita. Non itaque ex communi Sanctorum ſententia firmum argumentum promitur, quo concluſiones Theologicæ, aut etiam fidei dogmata confirmentur. Atque hujus rei, ut in eodem verſemur, aliud quoque exemplum proferre poſſumus. Plurimi namque ex Sanctorum ſcriptorum numero tradiderunt, Moyſen Dei naturam, dum in hoc mortali corpore viveret, aperte, &, quod dici ſolet, ad faciem non vidiſſe. Tradit ita Hieron. ad Damaſum Papam in 6. cap. Eſaiæ, Gregorius Nazianzenus 2. lib. ſuæ Theologiæ, Div. Greg. 18. moral. cap. 36. Chryſoſt. hom. 14. in Joannem, Cyrillus li. 1. in Joannem, cap. 22. Evariſtus Papa in prima ſua epiſt. decret. Dionyſ. in lib. de myſt. Theol. cap. 1. Origen. lib. 1. periar. cap. 4. At opinio Auguſtini contraria non modo non eſt rejecta, verum etiam habetur apud Theologos probabiliſſima. De communi igitur Sanctorum conſenſione nihil certi in Theologia conficitur. id quod hoc etiam argumento confirmari poteſt.

Aug. ſecut. eſt Baſilium lo. 1. Exa. & Ambr. 1. Ex. 6. 2.

3. Arg. Sancti namque omnes, qui in ejus rei mentionem incidere, uno ore aſſeverarunt, Beatam Virginem in peccato originali conceptam. Hoc videlicet Ambroſ. aſtruit ſuper Pſal. 118. concione 6. hoc Auguſt. ſuper Pſal. 34. in illum verſic. Ego autem, cum mihi moleſti eſſent, &c. & lib. 2. de baptiſ. parvulor. cap. 24. & 10. ſuper Gen. ad lit. cap. 18. & lib. 53. cont. Julian. cap. 9. hoc Chryſoſt. ſuper Matth., hoc Euſeb. Emiſſ. in 2. concio. Nativ. Dom., hoc Remigius ſuper Pſal. 21., & Maximus in ſerm. de Aſſumpt. B. Virginis aſtruxere. Idem quoque affirmat Beda in homilia ſuper Miſſus eſt; Anſelmus in libro cur Deus homo, cap. 16. Bernardus in epiſt. ad Lugdunenſes 174. Erardus epiſcopus, & martyr in concione quadam de Nativit. B. Virg., S. Antonius Paduan. in concione etiam de Nativit. ejuſdem ſanctæ Virginis, S. Bernardinus in ſermonum ſuorum opere tertio, in tractatu de B. Virgine, concione quarta, Div. Bonaventura 3. ſentent. diſt. 3. quæſt. 1. art. 2. Div. Thomas 3. par. quæſt. 27. art. 2. Div. Vincentius in ſerm. de Conceptione B. Virginis, Div. Antonin. 1. part. tit. 8., Damaſ. lib. 3. ſententiarum ſuarum, Hugo de ſancto Victore de ſacram. par. 2. cap. 4. & cum nullus Sanctorum contravenerit, infirmum tamen ex omnium auctoritate argumentum ducitur: quin potius contraria ſententia & probabiliter, & pie in Eccleſia defenditur. En argumentum illud Achillicum, quo Eraſmus omnium etiam Sanctorum teſtimonio non ſe exiſtimat obruendum, ſi quando univerſis repugnaverit.

4. Arg. Cujus ſententiæ ratio etiam illa ſuffragatur, quod Sancti univerſi, præter auctores ſacros, qui libros ſcripſere Canonicos, humano ſpiritu libros ſuos ediderunt. Nam ſi Spiritu ſancto inſpirante ipſi etiam locuti ſunt, nihil videtur obſtare, quominus eorum libri in canonicis habeantur. Infirmus igitur hic locus eſt, quo Sanctorum auctoritas continetur. Humana enim veritas firma, & certa eſſe non poteſt. Omnis quippe homo mendax. Oſiander vero 1. lib. annot. in harmoniam Evangelicam, illud argumentum addit, quod omnes veteres commentatores a tempore Apoſtolorum id, quod Matth. de Chriſto affert, Ex Egypto vocavi filium meum, in genuino literæ ſenſu ad Iſraelem referunt; juxta allegoriam vero ad Chriſtum; cum tamen, ut ait, allegoria, utcumque fingatur, conſtare non queat. quoquo enim te vertas, nihil ſimile videtur eſſe, præterquamquod utrique fuerunt in Ægypto. Ita contendit literæ ſenſum a principio capitis de Chriſto Domino eſſe, qui Rex Iſraelis eſt, & auroræ merito comparatus. Quod ſi in ſacrarum literarum expoſitione Sancti omnes errant, horum certe auctoritas firmum argumentum Theologis exhibere non poteſt. Ecce argumenta, quibus adverſarii noſtri locum hunc aggredi, & expugnare contendunt.

CAPUT II.

Varios modos exponit, quibus de Sanctorum Patrum auctoritate potest disputari.

NObis autem pro ejus defensione vehementer pugnandum est, illudque in primis ponendum, de auctoritate Sanctorum trifariam disputari posse. Primum de unius aut alterius proprio placito, quale fuisse videtur Augustini de opere sex dierum. Rursum de communi plurium sanctorum consensu, a quo tamen unus aut alter sanctorum defeciverit. Postremo de omnium unanimi concordique sententia: nam de his omnibus facta in argumentis mentio est.

Aug. sequutus est Ovig. 1. Peri. Orig. vero Clem. Alexand. 6. Strom.

Id rursum considerandum est, sanctorum testimonia referri posse vel ad philosophiæ confirmanda dogmata, vel ad assertiones aut fidei, aut Theologiæ comprobandas. Erant enim ex sanctis scriptoribus quidam non in sacris literis modo, & aliis, quæ ad Christianam pertinebant disciplinam eruditi, verum etiam in his, quæ philosophi tum de natura, tum de moribus docuere.

Illud demum & quidem diligentissime est advertendum, inter auctores etiam ecclesiasticos duo esse disputationum genera; alterum earum rerum, quæ vere ad fidem spectant doctrinamque catholicam, alterum earum, quæ citra jacturam pietatis ignorari non ab imperitis modo, verum a doctis etiam possunt, quod nec fidei dogmata sunt, neque ex illis derivantur.

Hæc autem duo rerum genera non est facile discernere; quoniam etsi nonnulla, quæ alioqui per se quidem ad fidem pertinebant, ut Apostolis, Prophetis, atque Euangelistis revelata, in dubium venire possint, antequam sint ab Ecclesia definita; sed id tamen per ignorantiam fit, qua videlicet excusantur, qui ea vertunt in quæstionem, quæ alias divinitus sunt tradita: ut processionem Spiritus Sancti a Patre & Filio tanquam ab uno principio, ante Ecclesiæ definitionem Græci quidam negare sine culpa potuere, tametsi Euangelium id Apostolique tradiderunt. At hæc nos sub priori genere complectimur: quippe cum fidei catholicæ dogmata non ex accidenti imprudentium hominum ignorantia, sed ex divina revelatione hoc sane loco metiamur. Illud ergo asserebamus esse difficile ad discernendum, eoque res sub illud primum genus, eoque autem sub hoc secundum sua quasi sponte, & natura veniant. Et quidem generaliter, unaque comprehensione in promptu dicere licet, in illo primo rerum genere omnia ea contineri, quæ Apostoli vel scripto vel verbo Ecclesiæ tradiderunt; illa rursum, quæ inde certa connexione probantur existere: quemadmodum in secundo genere ea sunt, quæ neque a Christo, neque ab Apostolis accepimus; neque ex iis certo colliguntur, quæ Christi & Apostolorum auctoritate retinemus. At omnia hæc speciatim certa definitione præscribere vix possumus, quanquam exemplis peculiaribus quædam horum indicare possumus. Ut verbi causa; An gratia, qua justificamur, qualitas quædam sit animo impressa, quæ ipsi præstet & esse & vivere, unde qualitates aliæ consequantur, hoc est, virtutes quædam tum Theologicæ, tum morales infusæ, per quas animus divinas & supernaturales habeat actiones, inter scholasticos quidem disputatur. Item, An Sacramenta, quæ causa gratiæ & virtutum esse dicuntur, hujusmodi effecta vi quadam, & qualitate inexistente divinitus indita efficiant; nempe, magna multorum dissensione certari solet. Hujus generis vero quæstiones in posteriorum ego numerum redigo, neque sacrarum literarum testimonia de his qualitatibus intelligenda esse existimo: neque controversiam catholicorum cum Pelagianis de gratia ad credendum, ad sperandum, ad amandum, ad implendam legem, ad perseverandum, de qualitatibus potissimum esse, sed de Dei auxilio gratuito & speciali. Rursum, si quis forte curiose disserere voluerit, An Euangelista Joannes e vita jam excesserit, an potius cum Elia & Enoch maneat vivus, utque jam mortuus fuerit, an caro ejus viderit corruptionem, an proxime fuerit suscitatus, utrinque rationes afferre poterit: & salva fide utramlibet vel probare vel improbare. Nam tametsi statutum sit omnibus hominibus semel mori, sed unum aut alterum ex illa generali lege per privilegium eximere, non perinde sacris literis adversatur, ut non queat in

du-

dubium revocari. Tria vero hæc principia, quoniam per se ipsa rationi consentiunt, non est opus diligentius persequi: nam si quæ sunt perspicua, in quibus non est controversia, viri docti argumentari non solent: perspicuitas enim, ut ait Cicero, argumentatione elevatur. His itaque omnium assensu approbatis, prima conclusio est.

CAPUT III.

Certis conclusionibus Patrum auctoritatem definit atque defendit, simulque satisfacit argumentis capitis primi.

1. Concl. SAnctorum auctoritas, sive paucorum, sive plurium, cum ad eas facultates affertur, quæ naturali lumine continentur, certa argumenta non suppeditat, sed tantum pollet, quantum ratio naturæ consentanea persuaserit.

Primum quidem, quoniam sancti auctores non erant adeo solliciti in philosophiæ dogmatis perscrutandis: quin philosophorum libros, ut totos sese divinæ sapientiæ dederent, aut valere sinebant, aut etiam interdum a limine salutabant. Gregorius quippe Nazianzenus, & Basilius tredecim annos, omnibus libris sæcularium remotis, solis divinæ scripturæ voluminibus operam dediſſe, referuntur a Ruffino, libro Ecclesiasticæ histor. suæ secundo. cap. 9. Et Hieron. in prooemio commentariorum 3. libro super epistolam ad Galatas, Plusquam quindecim anni sunt, inquit, ex quo in manus meas nusquam gentilium literarum quilibet auctor ascendit: & si quid forte inde, dum loquimur, obrepit, quasi antiqui per nebulam somnii recordamur. Et de studiis nostrorum paulo post, Quotusquisque, ait, nunc Aristotelem legit? quanti Platonis vel libros novere vel nomen? vix in angulis otiosi eos senes recolunt. Rusticanos vero & piscatores nostros totus orbis loquitur, universus mundus sunt. Hactenus ille. Plura exempla non quæro, cum manifestius hoc sit, quam ut pluribus indigeamus.

Accedit, quod ex sanctis antiquis nonnulli Physicen & Metaphysicen vel non habuere quidem, vel certe leviter attigerunt. Alii vero magna ex parte fuere Platonici, priusquam converterentur ad fidem. Quamobrem cum in philosophiæ quæstiones incidunt, aut vulgi & Rhetorum opiniones sequuntur, aut etiam quas a Platonicis acceperant, in Christianorum scholam invehunt. Ita viri docti errores forte quosdam (quod ad philosophiam quidem humanam attinet) in sanctis antiquis deprehendunt. Atque hujus rei exempla proferre facillimum esset, sed non libet etiam in his parvis majores nostros designare.

Secunda conclusio. Unius aut duorum sanctorum autoritas, etiam in his, quæ ad sacras literas & doctrinam fidei pertinent, probabile quidem argumentum subministrare potest, firmum vero non potest. Ita despicere & pro nihilo habere, impudentis erit; suscipere & habere pro certo, erit omnino imprudentis. Atque hanc conclusionem demonstrat ratio illa manifesta, cui nulla prorsus via occurri potest, quod cum sanctorum quisque, his duntaxat exceptis, qui libros canonicos ediderunt, spiritu fuerit humano locutus, & aliquando vel in eo erraverit, quod ad fidem spectare postea demonstratum est; aperte constat, ex hujusmodi auctoritate exploratam fidem fieri non posse. Quo in loco admonendi sunt hi, qui præceptis Theologiæ nullis acceptis, post bonas, quas vocant, literas, statim ad sanctorum veterum lectionem appellunt animum. 2. Concl.

Non enim quæcunque ibi legerint, ea sunt probanda omnia. Nec quemquam hoc errore duci oportet, ut si quid Ambrosius, aut Hieronymus contra morem doctrinamque hujus temporis fecerint, locutive fuerint, idem sibi arbitretur licere.

Primum quoniam res nonnullæ non erant tunc adeo in Ecclesia definitæ, ut nunc esse videmus. Deinde quoniam magnis illi & divinis bonis quandam licentiam faciendi dicendique assecuti sunt, quæ non est passim cuilibet permittenda. Atque etiam si nostra hac ætate illi fuissent, quædam profecto aliter & facerent & loquerentur. Quid quod, ut ante dicebamus, in rebus quoque ipsis, quæ ad fidem attinent, sancti nonnunquam erravere? a quibus si ne transversum quidem unguem discedendum sit, necesse est sane in magnos quandoque errores, fidei etiam adversos, incurrere.

At Gelas. 15. dist. decret. cap. Sancta Romana, probat opuscula Cypriani,

Chryſoſtomi, Gregorii Nazianzeni, Baſilii, Ambroſii. Nihil ergo in his fidei catholicæ contrarium reperitur. Alioqui cur Ruffini opera non eodem modo ibi probata ſunt, ſed potius reprehenſa; quod Hieronymus eum in quibuſdam de arbitrii libertate notavit? Cur item Origenis libri damnantur, non etiam Ambroſius, aut Cyprianus, ſi hi quoque in nonnullis fidei orthodoxæ contradixerunt? Aut igitur damnentur omnes, in quibus error aliquis doctrinæ ſanæ contrarius invenitur, aut probentur omnes, quamlibet uno, & item altero errore ſint aſperſi. His videlicet argumentis Gloſſ. 9. diſtin. decret. docet, ea Divi Auguſtini teſtimonia, quibus certa fides veteribus derogatur, intelligenda eſſe ſecundum illa tempora, cum ſcripta ſanctorum Patrum authentica non erant: libet enim verba Gloſſæ uſurpare. Sed hodie, inquit, jubentur omnia teneri uſque ad ultimum jota. Verum hic error ab aliis confutatus non deſiderat orationem meam. Quid enim? An hoc agere Gelaſius voluit, in veterum libris non eſſe quicquam erroris? Atqui laterem, ut ajunt, laverit quiſquis iſthuc conetur. Hanc ſiquidem felicitatem Deus in ſolis divinis voluminibus ineſſe voluit, quemadmodum Auguſtinus graviſſime, ac veriſſime tradidit. Cæteroqui nemo quamtumvis eruditus & ſanctus, non interdum hallucinatur, non alicubi cæcutit, non quandoque labitur. Sanctus vero is fuit, qui credidit ab hæreticis baptizatos eſſe rebaptizandos. Sanctus fuit, qui in Chriſti corpore & ſenſum pœnæ, & dolorem fuiſſe negavit. Sanctus fuit, qui in Chiliaſtarum dogma deſcendit. Sanctus fuit, qui viro ob adulterii culpam uxorem repudianti alterum matrimonium conceſſit. Sanctus fuit, qui animis piorum uſque ad judicii diem veram felicitatem ademit. Sanctus fuit, qui animam hominis ex traduce eſſe putavit. Sanctus fuit, qui animam Adæ ante corpus fuiſſe editam opinatus eſt. Sancti fuere, qui angelos multis ante mundum corporeum æternitatibus creatos eſſe exiſtimarunt. Atque horum opuſcula Gelaſio comprobata ſunt. Hos ego tamen reverentiæ cauſa propriis nominibus non appello. Malo enim antiquitati, ſanctitatique parcere, quam otioſo lectori facere ſatis. Legantur itaque a nobis Patres veteres cum reverentia quidem, ſed ut homines, cum delectu, atque judicio. Quod ſi quis aliter ſapit, nec ſanis conſiliis acquieſcit, hic jam non ſanctorum religione, ſed ſui ipſius amore capitur; & ſub veterum nomine novas opinationes invehere conatur! Qua de re Vincentius Lirinenſis: O rerum, inquit, mira converſio! Auctores ejuſdem opinionis catholici, conſectatores vero hæretici judicantur. Abſolvuntur magiſtri, condemnantur diſcipuli. Quod quidem mihi divinitus promulgatum videtur eſſe judicium, propter eorum maxime fraudulentiam, qui cum ſub alieno nomine hæreſim concinnare machinentur, captant plerumque veteris cujuſpiam viri ſcripta paulo involutius edita, quæ pro ipſa ſui obſcuritate dogmati ſuo congruant, ut illud, quod proferunt, nec primi, nec ſoli ſentire videantur. Quorum ego nequitiam odio dignam judico, quod ſancti cujuſque viri memoriam, tanquam ſepultos jam cineres, prophana manu ventilant, & quæ ſilentio operire oportebat, rediviva opinione diffamant, ſequentes omnino veſtigia auctoris ſui Cham, qui nuditatem venerandi Noe non modo operire neglexit, verum quoque irridendam cæteris enunciavit. Longe aliter fratres illi ſui, qui nuditatem ipſam reverendi patris nec ſuis temerare oculis, nec alienis patere voluerunt: ſed averſi, ut ſcribitur, texerunt eum. Quod eſt, erratum ſancti viri nec approbaſſe, nec prodidiſſe. Hactenus ille. Ac rurſum, Quid, inquit, ſi in ipſa vetuſtate duorum, aut trium error deprehendatur? Curabimus omnino, ut paucorum inſcitiæ univerſalis Concilii decreta præponantur. Quæ ſi deſint, collatas inter ſe majorum ſententias lector conſulat eorum, qui diverſis licet temporibus, & locis, in unius tamen Eccleſiæ catholicæ communione ac fide permanentes, magiſtri probabiles extiterunt. Et quidquid non unum aut duos tantum, ſed omnes pariter uno, eodemque conſenſu, aperte, frequenter, perſeveranter tenuiſſe, ſcripſiſſe, docuiſſe cognoverit, id ſibi quoque intelligat abſque ulla dubitatione credendum. Hæc Vincentius Lirinenſis non minus prudenter, quam vere dicit. Quibus ex rebus Calvini calumnia facile retunditur, qua apud regem Galliæ Franciſcum, ut Lutheranorum im-

pu-

pudentiam excuſaret, Catholicorum innocentiam traduxit. Cum enim Lutheranis veriſſime ac graviſſime objiceretur, quod Patrum eſſent ubique & contemptores & adverſarii, Multa, ait Calvinus, ignorarunt ſancti illi viri: ſæpe inter ſe conflictantur, interdum etiam ſecum ipſi pugnant. Tum deinceps, quotquot patrum errores colligere potuit, falſo etiam illis affictos, enumerat, quæritque, Cur nos item a Patribus diſcedamus? Nos autem divi Auguſtini partitione primum utimur, qui libro adverſus Julianum 1. capite 2. Alia ſunt, inquit, in quibus inter ſe aliquando etiam doctiſſimi atque optimi regulæ Catholicæ defenſores, ſalva fidei compage, non conſonant: alia vero, quæ ad ipſa fidei pertinent fundamenta. In prioribus illis a Patribus nos quandoque diſcedimus, in poſterioribus Lutherani. At nos quidem modeſte ac reverenter oculos a Patrum errore avertimus. Lutherani autem Patres aut irridendos, aut certe deſpiciendos propinant. Deinde nos ab uno interdum, aut altero Patrum diſſentimus, at Lutherani ab omnibus conſentientibus ſæpe diſſentiunt. Aliud eſt autem unius, aut duorum ſanctorum privatum dogma repellere, quod hac ſecunda concluſione aliquando licere dicimus, aliud vero contra omnium communem fidem & doctrinam dicere, quod quatenus liceat, & quomodo, ſequentibus concluſionibus demonſtrabitur; ſi prius tamen explicatum fuerit, quid ſibi Eccleſia velit, cum ſanctorum Patrum libros approbat. Id namque a nobis in hac forte diſputatione deſideratur. Nondum enim argumenta diluimus, quæ illius Gloſſæ opinionem confirmabant.

Eccleſiaſtici auctores etiam probatiſſimi non eodem gradu & loco ſunt omnes. Nec magnopere conandum eſt eorum hic ſtultitiam refellere, qui libris canonicis Hieronymi, aut Auguſtini opuſcula æquarint. Quemadmodum autem res a Deo conditæ, probatæ quidem fuere univerſæ (vidit enim Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona) ſed rerum variæ differenteſque naturæ non eundem locum, vim, ſtabilitatem accepere; (nam ſunt corpora cœleſtia, & corpora terreſtria) ſed alia quidem cœleſtium gloria, alia autem terreſtrium, alia claritas ſolis, alia lunæ, alia ſtellarum; (ſtella enim a ſtella differt in claritate, 1. Corinth. 15.) ſic ſane ſcriptores Eccleſiaſtici probati ſunt, qui ſcilicet Spiritus ſancti illuſtrati luce Eccleſiam ipſi illuſtrarunt; ſed alia tamen claritas Matthæi, alia Hieronymi, alia Eſajæ, alia Ambroſii. Atque auctores canonici, ut ſuperni, cœleſtes, divini, perpetuam ſtabilemque conſtantiam ſervant; reliqui vero ſcriptores ſancti inferiores & humani ſunt, deficiuntque interdum, ac monſtrum quandoque pariunt præter convenientem ordinem inſtitutumque naturæ. Quin ergo probatur Euſebius Cæſarienſ. Epiſcopus? Quin Ruffinus? Quin Origenes? nam & hi Eccleſiam Chriſti ſuis literis illuſtrarunt. Nempe aliud fuit errare in rebus obſcuris, & quæ non erant eo tempore explicatæ ac definitæ, aliud in apertis, & quæ tunc etiam in Eccleſia firmiſſime credebantur. Illud aut Cypriano, aut Ambroſio, aut Auguſtino accidit: hoc Origeni, Euſebio, ac Ruffino. Cyprianus item, Ambroſius, Hieronymus in nullo a ſanctæ Romanæ Eccleſiæ conſortio deviarunt, nec ab ejus fideli prædicatione ſejuncti ſunt, ſed communionis ipſius gratia ſemper fuere participes, ut Gelaſii verbis etiam utamur: at Origenes deſeruit unitatem, & fons Arii jure ac merito exiſtimatus eſt. Hinc ſchiſmaticus a Gelaſio dicitur; hinc etiam Euſebius Origenis laudator nimius, Arii fautor acerrimus reprehenditur. Nam Ruffinus vir alioqui religioſus, præterquam quod in libero arbitrio, re videlicet manifeſtiſſima erravit, Origeni, Origeniſque diſcipulis vehementer faviſſe convincitur. Fuit autem Eccleſia ſemper non ſolum cauta, ſed etiam acris & ſevera in Origeniſtas, ut a quibus grandem in doctrina Eccleſiaſtica peſtem fuerit experta. Sed de ſecunda concluſ. ſatis. Jam pergamus ad reliquas.

Tertia concluſio. Plurium Sanctorum auctoritas, reliquis licet paucioribus reclamantibus, firma argumenta Theologo ſufficere & præſtare non valet. Id quod ex ſecundo argumento ante poſito ſatis oſtenditur. Angelos quoque eſſe corporeos, Auguſt. ac pauci quidem alii inter veteres ſanctos aſſeruerunt: & quamvis opinio hæc falſa ſit, ſed tanquam Fidei adverſa ex communi veterum ſententia evinci non poteſt. At Thom. Walden. in proœ- 3. Concl.

mio

mio doctrinalis Fidei antiquæ docet, quod major pars Patrum ab Apostolis senserit, id esse catholicæ Ecclesiæ fidem. Id quoque Vincen. Lirin. tradit in libro adversus prophan. novationes. Vera sunt hæc, non inficior, sed tunc cum unius aut paucorum contrariam sententiam Ecclesia penitus explosit, ut illorum, qui putarunt ab hæreticis venientes esse iterum baptizandos; illorum etiam, qui Melchisedech non hominem quempiam, sed Spiritum S. esse dixerunt. utrumque enim horum post ea tempora Ecclesia semper exhorruit. Porro autem si unius, aut paucorum opinatio non fuerit ab Ecclesia rejecta, tum plurimorum auctoritas, quemadmodum diximus, nihil certum firmumque conficiet. De tertia igitur conclusione hactenus.

4. Concl. Quarta conclusio. Omnium etiam sanctorum auctoritas in eo genere quæstionum, quas ad fidem diximus minime pertinere, fidem quidem probabilem facit, certam tamen non facit. Quam ego conclusionem postremo illo argumento abunde probatam existimo. Quod enim ea controversia non sit ex illarum numero, quæ catholicam fidem aut promovere, aut emovere possint, vel ex eo perspicuum est, quod beatam Virginem a peccato originali fuisse penitus liberam, e libris sacris juxta germanum literæ sensum nusquam habetur; quinimo lex generalis in eis traditur, quæ universos filios Adam, carnali scilicet propagatione creatos, sine ulla exceptione complectitur. Nec vero dici potest, per traditionem Apostolorum id in Ecclesiam descendisse, cum hujusmodi traditiones non per alios, quam per Episcopos illos antiquos & sanctos auctores Apostolis succedentes ad nos usque pervenerint. At constat, priscos illos scriptores non id a majoribus accepisse. Traderent enim bona fide & ipsi posteris suis. Non igitur ad fidem illud attinere potest, quod neque in sacris litteris, aut Apostolorum traditionibus invenitur, neque ex eis certa valet connexione confici. Cæterum, quod opposita etiam assertio, hoc est, B. Virginem peccatum originale a parentibus contraxisse, non sit in numero dogmatum catholicorum, manifestissime colligitur ex eo, quod a lege universali per singulare privilegium unam Dei Matrem excipere, sacratum literarum Fidei nullo pacto adversum est. Alioqui cum sacræ literæ in universum clament, Non videbit me homo, & vivet, Deum nemo vidit unquam; qui Paulum, aut Moysen excepisset, sacras literas contra pugnasset. Atque ea causa est, nisi toto cœlo animus meus errat, quamobrem nec Sixtus IV. nec concilium Lateran. sub Leone X. nec synodus Triden. sub Paulo & Julio tertiis inchoata eam quæstionem definierunt. Neutram enim ex illis opinationibus poterant tanquam dogma catholicum approbare. Ita is erravit, qui asserit, herroneum esse, aliquem præter Christum a lege illa originalis peccati liberare. Erravit ac multo etiam magis Basiliense concilium, cum definivit, doctrinam illam, quæ docet beatam Virginem Mariam nunquam originali subjacuisse peccato, tanquam consonam scripturæ sacræ ac Fidei catholicæ amplectendam fore, nullique de cætero licitum esse in contrarium docere. In pari quippe errore versantur, qui alterutram partem ad catholicam fidem attinere posse credunt. Difficile est hoc dicere. Credo, si in concione quæratur: at hoc loco & disputatione facillimum. Non enim hic cum vulgi imperitia certamus, sed eos instituimus, qui veræ germanæque Theologiæ solidam & expressam effigiem tenere cupiunt, nec fugientes umbras persequi. Propositum est autem veri reperiendi causa, & contra nostros, & pro alienis etiam dicere: &, cum res postulat, utrosque nullius accepta persona reprehendere. Atque in eo opere maxime, quod ad Ecclesiæ publicam utilitatem cudimus, privatis non debuimus affectibus inservire. Nec deerunt post hæc etiam ex viris plane doctis, qui me objurgent, erunt etiam qui vituperent, quod in quæstionem multis nominibus invidiosam consulto & cogitato inciderim, ut rem alias gravissimam nullius in Christiana religione esse momenti affeverarem. At ego & benevolos objurgatores placare, & invidos vituperatores confutare possum, ut alteros reprehendisse pœniteat, alteri didicisse se gaudeant. Nulla mihi, fateor ingenue, alia via patuit ad illud Erasmi argumentum eludendum, quo sanctorum auctoritatem acute ille quidem tentavit eludere. Nec fuit integrum, quod hæreticis semper proprium fuit, antiquorum Patrum libros

bros corrumpere, & bonam etiam partem voluminum detruncare; ut ore saltem, reclamante licet conscientia, possem Bernardum, Augustinum, Ambrosium, aliosque item patres in ea fuisse opinione negare. Quid enim prodest, si verum scire cupis, sanctorum testimonia membranis inscripta radere, cum animo insculpta abolere non possis? Porro, si, ut sanctorum auctoritatem in doctrina catholica tueremur, quod erat ecclesiæ Dei apprime necessarium, quorundam opinationes, ne dicam factiones, asseruimus non esse ad fidem & mores necessarias; quid est, per Deum obsecro, quod nos ea de re valeat quisquam aut admonere amice, aut inimice insectari? Atque hæc quidem hactenus in quartæ conclusionis confirmationem dicta sint. In qua etiam causa habemus testem satis idoneum & gravem Vincent. Lirinen. in libro adversum prophanas novationes, ubi, Antiqua, ait, sanctorum patrum consensio non in omnibus divinæ legis quæstiunculis, sed solum in fidei regula, magno nobis studio & investiganda est, & sequenda: id quod quinta conclusione explicandum est. In qua quoniam hujus loci cardo vertitur, etsi multa prætereunda, multa tamen dicenda sunt, & ad cognitionem sacrarum litterarum utilissima, & ad scholæ usum necessaria.

5. Conc. Quinta igitur conclusio est. In expositione sacrarum literarum communis omnium sanctorum veterum intelligentia certissimum argumentum Theologo præstat ad Theologicas assertiones corroborandas: quippe cum sanctorum omnium sensus Spiritus sancti sensus ipse sit. Quam ego conclusionem magnis quidem argumentis confirmaturus sum, & quæ, nisi me fallit animus, controversiam decernere ita possint, ut inter catholicos ultra referri quæstio nequeat. Aggrediar autem ad eam rem, si prius pauca quasi de fama Cajetani dixero. Ego virum hunc, ut sæpe alias testatus sum, semper feci maximi. Plurimum enim ecclesiam Christi suis literis juvit. Longum est autem hominis commendare sive eruditionem sive ingenium: molestum etiam universa ipsius opera commemorare. Illud breviter dici potest, Cajetanum summis ædificatoribus ecclesiæ parem esse potuisse, nisi quibusdam erroribus doctrinam suam, quasi cujusdam lepræ admixtione fœdasset, & vel curiositatis libidine affectus, vel certe ingenii dexteritate confisus, literas demum sacras suo arbitratu exposuisset, felicissime quidem fere, sed in paucis quibusdam locis acutius sane multo, quam felicius. Nam & vetustæ traditionis parum tenax, & in sanctorum lectione parum quoque versatus, libri signati mysteria ab his noluit discere, qui non suo sensu illa, sed majorum traditione, vera scilicet verbi Dei clave aperuerunt. Ita quum plurima scripsisset egregie, vertit ad extremum omnia, & novis quibusdam scripturæ expositionibus aliorum, quæ vel gravissime dixerat, aut elevavit, aut imminuit certe auctoritatem. Invitus quidem facio, ut doctissimum virum nomine etiam expresso reprehendam, sed cum nominis ac gloriæ celebritas hoc loco a Lutheranis objiceretur, notandam temeritatem putavi.

Atque error, in quem incidit, est ejusmodi, ut eum ego submovere omni ratione debeam, nec sine summi tamen viri aperta reprehensione possim. In initio siquidem commentariorum in Genesim, Si quando, inquit, occurrerit novus sensus textui consonus, quamvis a torrente doctorum sacrorum alienus, æquum se præbeat lector censorem. Et paulo post, Nullus, ait, detestetur novum sacræ scripturæ sensum, ex hoc quod dissonat a priscis doctoribus: non enim alligavit Deus expositionem scripturarum sacrarum priscorum doctorum sensibus, sed scripturæ ipsi integræ sub catholicæ ecclesiæ censura: Alioqui spes nobis & posteris tolleretur exponendi scripturam sacram, nisi transferendo, ut ajunt, de libro in quinternum. Hactenus ille. Ac revera sequi majores nostros per omnia, & in illorum vestigiis nos quoque pedes nostros figere, ut pueri faciunt per lusum, nihil videtur esse aliud, quam ingenia nostra damnare, judicio nos privare nostro, & facultate inquirendæ veritatis. Sequamur veteres, bene habet: sed ut duces, non ut dominos. Non enim Fidei nostræ dominaturi sunt, nec illis ita debemus esse addicti & mancipati, ut sacris literis exponendis nullum habeamus arbitrium. Hoc scilicet argumento Cajetanus moveri potuit, ut quintæ conclusioni adversaretur. Nam Lutherus crassioribus conjecturis commoveri solet. In prologo siquidem assertionis suorum ar-

Si novus sensus esse, sed non a sanctorum sensu discors & dissidens: bene haberet forte esse. At novus sensus, qui ita a priscorum sententia discrepat & abhorreat, ut sit vere contrarius, erroneus sit necesse est. De hoc autem Cajetanus loquitur, ut patet.

ti-

ticulorum, patrum auctoritate dicit neminem esse cogendum: quod in omnium scriptis multi inveniantur errores, sæpe sibi ipsis pugnent, sæpe invicem dissentiant, & scripturas torqueant. Leges autem interpretandi verbi Dei nullas patitur, quod verbum Dei non debeat esse alligatum, sed liberum, quodque ejusdem sit leges condere & interpretari. Quare homines legum quidem humanarum certos interpretes esse posse, divinarum autem nullo modo. Hanc eandem sententiam tenuit Vvicleffus apud Thomam Vvalden. lib. doct. fid. anti. doctrin. 3. Eandem quoque Petrus Abailardus tenuit in ipso statim suarum disputationum exordio: ut auctor est Divus Bernardus in epistola ad Innocent. numero 190. Ecclesiasticorum doctorum, inquit Bernardus, unam omnium de hac re Petrus Abailardus dicit esse sententiam, & ipsam ponit ac spernit, & gloriatur se habere meliorem, non veritus contra præceptum sapientis transgredi terminos antiquos, quos posuerunt patres nostri. In eadem etiam erroris navi fuere Arius, Nestorius, Eutyches, Dioscorus, ut septima synodo act. 1. Anathematismo 7. Basilius ipse fatetur, De Ario certe, ejusque discipulis habes testem Alexandrum Alexandriæ episcopum, lib. 1. histor. trip. cap. 14. Nestorius autem dum eloquens fuisset, & se putaret doctum, libris antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omnibusque se meliorem putabat esse, ut lib. 12. hist. trip. cap. 4. refertur. Eadem etiam via ingressus est Paulus Samosatenus, Eusebio auctore lib. 7. eccleſiast. hist. cap. 26. Severiani quoque eadem via ingressi sunt, ut idem Euseb. lib. 4. eccleſiast. histo. cap. 29. testatur. Quid vero Vincentius Lirinen. adversus prophanas novationes de Origene referat, non pigebit adscribere, ut vel hoc uno exemplo viri pii sacris literis exponendis discant esse modesti. Cum igitur is auctor Origenis ingenium, eruditionem, eloquentiam, virtutesque alias admirabiles extulisset, Hic idem, ait, tantus ac talis, dum gratia Dei insolentius abutitur, dum ingenio suo nimium indulget, sibique satis credit, dum parvipendit antiquam Christianæ religionis simplicitatem, dum se plus cunctis sapere præsumit, dum ecclesiasticas traditiones & veterum magisteria contemnens, quædam scripturarum capitula novo more interpretatur, meruit ut de se quoque diceretur: Si surrexerit in medio tui propheta, &c. Deuter. 13. Hæreticorum itaque, & schismaticorum communis fuisse videtur Cajetani illa sententia. Nec ego hic tamen hæreticos volo argumentando revincere. Quid enim illis facias, qui eadem impudentia & apostolicæ sedis judicia, & conciliorum dogmata, & Apostolorum traditiones, & sanctorum omnium doctrinam contempsere?

Adversus Cajetanum omnis oratio suscipitur a nobis, qui ut erat ingeniosus, nostras rationes expenderet; utque erat pius, auditis gravissimis testimoniis minime refragaretur. Atque nobis unum sat erat, ita nobis majores nostros tradidisse. Sed Cajetanus auctoritatem contemnit, ratione pugnat: patietur igitur rationes meas cum sua ratione contendere. Quanquam a Philosophis quidem rationem philosophicæ conclusionis jure forsitan postularis: in sacrarum autem literarum intelligentia majoribus nostris debes, nulla etiam ratione reddita, credere, & quas sententias de lege, de fide, deque religione ab illis accepisti, defendere. Ego vero eas defendam, semperque defendi; nec me ex eo sensu, quem a patribus accepi, ullius unquam ratio aut docti, aut indocti movebit. Sed age, ratiocinemur, ostendamusque, in expositione sanctarum scripturarum concordem antiquorum sensum esse tenendum, si volumus esse catholici. Sed prius tamen quid majores nostri de ea re senserint, explicemus. Quando enim me in hunc locum deduxit oratio, docebo quid dicerim, non modo Theologorum ratiocinationibus, verum etiam testimoniis antiquitatis.

Clemens in primis ad discipulos Hieros. Relatum est, inquit, quosdam docere, non secundum traditionem patrum, sed juxta sensum suum. Multas enim ex his, quæ legunt secundum ingenium hominum verisimilitudines capiunt. Ideo diligenter observandum est, ut lex Dei non secundum propriam intelligentiam doceatur. Sunt enim multa verba in scripturis divinis, quæ possunt trahi ad eum sensum, quem sibi quisque sponte præsumpsit. Quod fieri non oportet. Non enim sensum, quem extrinsecus attuleritis, alienum & extraneum debetis quærere, sed ex ipsis scripturis sensum capere veritatis. Et ideo oportet ab eo intelligentiam disce-

Epist. 5. 37. dist. c. Relatum.

re ſcripturarum, qui eam a majoribus ſecundum veritatem ſibi traditam ſervat: ut & ipſe poſſit ea, quæ recte ſuſcepit, competenter aſſerere. Hactenus Clemens; qui & lib. 10. recognit. (ſi liber hic modo recipitur) documentum hoc a Petro Apoſtolo ſe accepiſſe teſtatur.

Dionyſius item 1. cap. lib. de cœleſt. Hierar. Ad ſanctiſſimarum, ait, ſcripturarum intelligentias, prout illas a patribus accepimus, contuendas pro viribus pergamus. Accedit eodem teſtis locuples Irenæus, qui etiam ſcribit lib. 4. cap. 63. expoſitionem legitimam ſcripturarum per traditionem majorum accipiendam. *Hær. 61.*

Epiphanius rurſum, cum hæreticos, qui ſe vocabant Apoſtolicos, refutat, Scripturæ, inquit, ſpeculatione indigent, ad cognoſcendam uniuſcujuſque argumenti vim & facultatem, oportet autem & traditione uti: non enim omnia a divina ſcriptura accipi poſſunt. Hæc Epiphanius. Traditionem autem ſine dubio vocat intelligentiam & ſenſum a patribus acceptum. Illam enim clavem verbi Dei eſſe, auctor eſt Petrus apud Clementem lib. 10. recogn. Hanc autem legiſperiti habuiſſe dicuntur, ad quos ſcilicet traditiones Moyſis & ſeniorum quaſi per manus venerant.

Clemens vero Alexandrinus Strom. lib. 7. qui adverſus Eccleſiaſticam traditionem ſcripturas interpretantur, hos regulam veritatis amiſiſſe affirmat. Et poſtea eodem quoque lib. de hæreticis diſſerens, Gloriæ, inquit, tenentur deſiderio, qui ea, quæ ex ſua natura conveniunt, ſermonibus divinitus inſpiratis tradita a beatis Apoſtolis & magiſtris, ſua ſponte fallaci ſapientiæ ſimulatione corrumpunt per alias tractationes, humanis doctrinis reſiſtentes divinæ traditioni. Nam inter eos viros, qui tanti erant in Eccleſiaſtica cognitione, quid reſtabat dicendum a Marcione, Prodico, & ſimilibus, qui non ſunt ingreſſi recta via? neque enim eos, qui præceſſerunt, ſuperare poterant ſapientia, ut aliquid adinvenirent iis, quæ ab illis vere dicta ſunt. Sed bene cum eis actum eſſet, ſi ſcire potuiſſent ea, quæ prius ſunt tradita. Atque Origenes tractatu in Matth. 29. Quoties hæretici, inquit, canonicas proferunt ſcripturas, in quibus omnis Chriſtianus conſentit & credit, videntur dicere: ecce in domibus verbum eſt veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire a prima & Eccleſiaſtica traditione, nec aliter credere, niſi quemadmodum per ſucceſſionem Eccleſiæ Dei tradiderunt nobis. Hæc Origenes. *Cap. 7.*

Ambroſius quoque tertio ad Gratianum de fide libro, Servemus, ait, præcepta majorum, nec hæreditaria ſignacula auſi rudis temeritate violemus; librum ſacerdotalem quis noſtrum * reſignare audeat, ſignatum a confeſſoribus, & multorum jam martyrio conſecratum? **alii legunt deſignare.*

Hieronymus inſuper in epiſtol. ad Evagrium, Revolvi me, inquit, ad veterum libros, ut viderem, quid ſinguli dicerent, uti tibi quaſi de multorum conſilio reſponderem. Et deprehendi, horum omnium opiniones ad unum computum perveniſſe, ut dicerent Melchiſedech hominem fuiſſe Chananæum; & poſt multa, quæ narrare longiſſimum eſt, Habes, ait, quæ audierim, quæ legerim de Melchiſedech. Meum fuit recitare teſtes, tuum ſit de fide teſtium judicare. Quod ſi omnes repuleris, tuum certe illum ſpiritualem interpretem non recipies, qui tanto ſupercilio, & auctoritate Melchiſedech Spiritum ſanctum pronunciavit, ut illud veriſſimum comprobarit, quod apud Græcos canitur: Imperitia confidentiam, eruditio timorem creat. Et in Danie. 12. c. Scripturæ, inquit, ſanctæ intelligentiam abſque Dei gratia & doctrina majorum ſibi imperitiſſimi vel maxime vendicant. Et in epiſtola illa ad Paulinum celebri, multis & teſtimoniis exempliſque & rationibus elegantiſſime docet, neminem in ſcripturis ſacris ſine prævio & monſtrante ſemitam poſſe ingredi. Id quod Clemens Alexand. 5. Strom. lib. docuerat. Et Cicero, In univerſum nulla ars, inquit, literis ſine præceptore & interprete percipi poteſt. Is autem ad ſacras literas ſine doctore aggreditur, qui neglecto ſenſu antiquorum patrum, arcanam ſcripturam ex ſuo interpretatur.

His etiam ſimilia continet Auguſtinus in libro de utilita. cred. ad Honoratum cap. 7. Cum enim ſacros iſte libros ſine aliena ope & legere & intelligere ſe poſſe arbitraretur; Ita ne eſt? Auguſtinus ait. Nulla imbutus poetica diſciplina Terentium ſine magiſtro attingere non auderes. Aſper, Cornutus, Donatus, & alii innumerabiles requiruntur, ut quilibet poeta poſſit intelligi: tu in ſanctos libros ſine duce irruis, & *Vide etiam eundem Auguſt. in præam. lib. de doctrin. Chriſt.*

& de his ſine præceptore audes ferre ſententiam? Et capit. 17. Si unuſquiſque diſciplina, inquit, quanquam vilis & facilis, ut percipi poſſit, doctorem aut magiſtrum requirit, quid temeritate ſuperbia plenius, quam divinorum ſacramentorum libros ab interpretibus ſuis nolle cognoſcere? Hactenus Auguſtinus. Gregorius etiam lib. 28. Mor. cap. 9. hanc etiam concluſionem confirmat, exponens de ſanctis doctoribus illud, Super quo baſes illius ſolidatæ ſunt.

Unum his Caſſiodorum adjiciam in prooemio lib. divinar. inſtitut. differentem in hæc verba: Ad divinam ſcripturam aſcendamus per expoſitiones probabiles Patrum, velut per quandam ſcalam viſionis Jacob, ut eorum ſenſibus provecti, ad cognitionem Domini efficaciter pervenire mereamur. Et lib. eod. c. 11. Sunt nonnulli, ait, qui putant eſſe laudabile, ſi quid contra antiquos ſapiant, & aliquid novi, ut periti videantur, inveniant. Et cap. ejuſdem libri 25. Cuncta, inquit, quæ antiqui expoſitores probabiliter dixerunt, ſolicitamente tenenda ſunt: illa vero, quæ abeis intacta ſunt relicta, ne infructuoſo labore fatigemur, primum rimanda ſunt, quas virtutes habeant, aut ad quæ nos inſtituta perducant.

Adde huc quoque Gregor. Nazian. & Baſil. qui, ut libro 11. Eccleſ. hiſtor. *Cap. 9.* Ruffinus tradit, divinarum ſcripturarum intelligentiam non ex propria præſumptione, ſed ex majorum ſcriptis & auctoritate ſecuti ſunt, quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſſione intelligentiæ regulam ſuſcepiſſe conſtabat. Hactenus ibi. Atque hæc ſatis erant homini modeſto, ut in noſtram ſententiam induceretur. Nam clariſſimis monumentis conteſtata conſignataque antiquitas quem non moveat? Certe cum Clementem, Dionyſium, Irenæum, Epiphanium, Nazian. Baſil. Ambr. Hier. Auguſt. Caſſiod. Bernard. audio unum & idem proferentes, non exiſtimo totidem hominum doctiſſimorum quidem & ſanctiſſimorum, attamen hominum, me audire ſententiam, ſed Catholicæ Eccleſiæ, cujus illi fuere columnæ præcipuæ. Nec enim aliud viri illi omnes tanto conſenſu ſenſiſſe credendi ſunt, quam quod communiter Eccleſia catholica ſentiebat. Sed habemus præterea graviores teſtes ad hujus rei fidem plenam & integram faciendam. Dixerit enim fortaſſe quiſpiam, teſtimonia fere illa, quæ retulimus, adverſum Lutheranos magis, quam Cajetanum facere. Non enim hic adeo fuit inſolens, ut aut omnino veterum magiſterium contemneret, aut eorum in ſacras literas commentaria. Negavit ſolum, communem antiquorum intelligentiam certam eſſe lineam, ad quam intelligentias noſtras ſemper dirigere debeamus. Id quod nondum adhuc videmur refelliſſe. Verum utcunque hæc habeant, placet mihi jugulum cauſæ petere, ac propius conferre pedes, ut Cajetani error certiſſimis argumentationibus refuteretur.

Primum autem in ſynodo ſexta generali ſeſſ. 11. ob id damnati ſunt Origeniſtæ, quod eaſdem expoſitiones, quas hic novas Cajetanus infert, conati fuerint contra majorum traditionem invehere. Multa alia, ait Sophronius, extra Apoſtolicam atque paternam traditionem aſſeruerunt, paradiſi plantationem projicientes, in carne Adam formatum fuiſſe nolentes, ex eo Evam formatam fuiſſe vituperantes, ſerpentis ſonitum refutantes. Hactenus ille. Eſt autem probata hæc Sophronii epiſtola Synodica actione 13. ejuſdem ſexti concil. generalis.

Deinde Canon 19. Synodi Trullanæ ſic habet: Oportet eos, qui præſunt Eccleſiis, clerum & populum docere, ex divina ſcriptura colligentes intelligentias & judicia veritatis, & non tranſgredientes jam poſitos terminos, vel divinorum Patrum traditionem. Sed etſi ad ſcripturam pertinens controverſia aliqua excitata fuerit, ne eam aliter interpretentur, quam quomodo Eccleſiæ luminaria & doctores ſuis ſcriptis expoſuerunt; & majorem ex his laudem aſſequantur, quam ſi ea, quæ a ſediciuntur, componant; ne, dum quandoque ad id hæſitant, ab eo, quod convenit, excidant. Hactenus Conc. Trullan.

Ad hæc, cum de intelligentia illius *Joan. 19.* teſtimonii Joannis Euangeliſtæ, Ad Jeſum autem cum veniſſent, ut viderunt eum jam mortuum, &c. inter fideles quæſtio eſſet exorta, eaque ad Viennen. Conc. referretur, Clemens concilio præ- *Clem. 1. De ſum. Trin.* ſidens ita loquitur: Nos ad ſanctorum patrum & doctorum communem ſententiam Apoſtolicæ conſiderationis aciem convertentes, ſacro approbante concilio declaramus, &c. Sedes ergo Apoſtolica, & Viennen. concilium, cum de fide & intelligentia ſacrarum literarum pronunciant, ſanctorum communem

nem ſenſum tanquam Theſei filum tenent, eoſque quaſi duces intelligentiæ ſequuntur.

Concilium quoque Lateran. ſub Leone decimo, acti. 11. præcipit omnibus, qui Evangelicam veritatem populum docturi ſunt, ut ſanctam ſcripturam juxta interpretationem doctorum, quos Eccleſia, vel uſus diuturnus approbavit, explanent: ne quicquam eis proprio ſenſu contrarium aut diſſonum adjiciant, ſed illis ſemper inſiſtant, quæ a præfatorum doctorum interpretationibus non diſcordant.

Eſt præterea idem definitum apertius in ſynodo Trident. ſeſſ. 4. in hæc verba: Decrevit ſancta ſynodus ad coercenda petulantia ingenia, ut nemo ſuæ prudentiæ innixus, in rebus fidei & morum ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram ſcripturam ad ſuos ſenſus contorqueat, aut contra eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, aut etiam contra unanimem conſenſum Patrum ipſam ſcripturam ſacram interpretari audeat. Hactenus Concil. Trident. Poteram huc addere decretum quintæ ſynodi ex Ivone titulo 11. libro 2. cap. 14. Alterum etiam ſimile concilii Meiden. cap. 11. ex Burch. libro 1. cap. 61. ſed multa præterimus, ne diſputatione longa negotium lectori faceſſamus. Sed enim e ſacris quoque literis ad ejuſdem rei confirmationem habemus teſtimonia non pauca. Ac primum illud ex Eccleſiaſtico cap. 8. Non te prætereat narratio ſeniorum: ipſi enim didicerunt a patribus ſuis: quoniam ab ipſis diſces intellectum, & in tempore neceſſitatis dare reſponſum. Deinde illud Apoſtoli ad Rom. 12. Non plus ſapere, quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem, & unicuique ſicut Deus diviſit menſuram fidei. Habentes donationes ſecundum gratiam differentes, ſive prophetiam ſecundum rationem fidei, &c. Illud vero conſtat, prophetæ vocabulum Apoſtolo uſurpari non modo pro eo, qui futura videt atque prænunciat, verum etiam pro eo, qui Spiritus ſancti dono Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorum oracula intelligit & exponit. Jubet autem Paulus, ut qui ejuſmodi munus in Eccleſia ſuſceperit, primum quidem non plus ſapiat, quam oportet, ſed ad modeſtiam & temperantiam ſapiat: deinde, ut prophetiam habeat ſecundum rationem fidei, hoc eſt, ne ſacris literis exponendis humani acumen ingenii, aut naturæ vim rationemque ſequatur, ſed eas juxta fidem a majoribus acceptam, & hujus fidei proportionalem rationem interpretetur. Nam philoſophos quidem poteris forſitan exponere juxta rationem ſcientiæ, nulla etiam adhibita fide: at ſacros libros ſobrie ſine majorum fide & doctrina non poteris. Sed & qui explicando Ariſtotele veteres omnes Peripateticos pro nihilo haberet, & his magna conſenſione reclamantibus ex philoſophi ſententia paradoxum nuſquam auditum nova nobis interpretatione præſcriberet, parum ille ſobrius haberetur. Multo vero etiam magis, qui in Apoſtolorum libris ſuopte ingenio novas quaſdam ſententias comminiſcitur, eaſque Apoſtolorum diſcipulis & antiquis omnibus interpretibus adverſas, hic non eſt profecto, cur ſatis ſanus habeatur. Sed de ſecundo teſtimonio ſatis.

Tertium 1. ad Cor. 14. habes. Prophetæ, inquit Apoſtolus, duo aut tres dicant, & cæteri dijudicent. Ne quis autem a reliquis temere diſſentiat. Non eſt autem, ait, diſſenſionis Deus, ſed pacis; id eſt, non ejus, qui a conſentiendi unitate defecerit, ſed eorum, qui in conſentiendi pace permanſerint, ut Vincent. Lirinenſ. expoſuit. Sicut in omnibus, inquit, Eccleſiis ſanctorum doceo, hoc eſt, catholicorum. Quæ ideo ſanctæ ſunt, quia in ſanctorum communione perſiſtunt. Ac nequis tandem harum rerum judicium ad ſe unum deſpectis cæteris revocaret, paulo poſt addit: An a vobis verbum Dei proceſſit? aut in vos ſolos pervenit? Si quis videtur eſſe propheta, aut ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quia Domini ſunt mandata. Mandatum utique eſt, ut ſi quis eſt ſpiritualium rerum magiſter, ſummo ſtudio unitatis cultor exiſtat; ut nec opiniones ſuas communibus reliquorum omnium præferat, & ab univerſorum ſenſibus non recedat: id fiet autem, ſi duo præcepta teneantur. Unum, ut ſacrarum literarum interpres ſemper in priores ſpectet, a quibus verbum Dei proceſſit in poſteros; hujus enim rei Apoſtolus Corinthios monet, inquiens: An a vobis verbum Dei proceſſit? Alterum, ut ne ſenſum ſuum tenaci contentione defendat, ſed prius reliquos Eccleſiæ doctores conſulat, ut ſi viderit omnibus id probari quod ſentit, tuto jam teneat: ſin reprobari,

bari, tuto jam deſerat. Hoc enim ſignificat Apoſtolus dicens: Aut in nos ſolos pervenit? Sic enim mihi plane videor Pauli ſententiam interpretari. Quod ſi hoc Apoſtoli teſtimonium videbitur cuipiam ad ſuadendum magis, quam evincendum idoneum; cum illo non exiſtimarim equidem contentioſa diſputatione certandum. Nec enim vel ipſi credimus, omnia argumenta, quibus utimur, eſſe palmaria.

Quartum porro ejuſdem Apoſtoli teſtimonium graviſſimum eſt. Habetur autem ad Epheſ. 4. in hæc verba: Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios vero Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores, ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti, ut non ſimus jam parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad circumventionem erroris. Quæ quidem Pauli verba, quoniam in tertio loco uberius explicata ſunt, levi nunc brachio attingemus, quantumque ſatis erit ad id, de quo nunc agimus, confirmandum. Ex his itaque verbis plane intelligitur, divinæ providentiæ fuiſſe, ut non ſolum Prophetarum, Apoſtolorum, & Euangeliſtarum codices haberemus, verum etiam ſanctorum doctorum in illos commentaria. Ob eam enim certe cauſam, poſt Prophetas, Apoſtolos, & Euangeliſtas, Eccleſiæ a Chriſto doctores dantur, ut illorum ſacros hi libros interpretentur. Hos ergo in Eccleſia Dei divinitus per tempora & loca procuratos quiſquis in ſcripturæ ſenſum eundem convenientes contempſerit, non hominem contemnit, ſed Deum, a quo in id illi fuere deſtinati, ut populum Chriſtianum ſacras Prophetarum, Apoſtolorum, Euangeliſtarumque literas edocerent. Quod ſi ſancti omnes, dum illas interpretarentur, errarunt, Deo auctore erraret Eccleſia; cum doctores ſibi a Chriſto datos ſequeretur, & in ſacrorum codicum intelligentia eorum veſtigiis inſiſteret. Nec me clam eſt, Paulinum, Auguſtinumque in epiſt. 58. & 59. Prophetas in hoc Apoſtoli teſtimonio non eos accipere, qui ante Domini adventum futura prædixerant, quorum nos ſcripturas ut canonicas ac divinas retinemus, ſed illos, qui in Eccleſia Chriſti tempore Apoſtolorum prophetandi gratia eminuere. At quoniam utroſque Eccleſiæ a Chriſto datos negare non poſſumus: nihil mirum videri debet, ſi neutros ab Apoſtoli verbis excluſerimus.

Vinc. Lirin. nonſit & quærit & reſpondet.

Sed quærat hic forſitan aliquis: Cum ſit perfectus ſcripturarum canon, ſibique ad omnia ſatis ſuperque ſufficiat, quid opus eſt, ut ei ſanctorum & intelligentia jungatur, & auctoritas? Quia videlicet ſcripturam ſacram pro ipſa ſui & altitudine & obſcuritate non uno eodemque ſenſu omnes accipiunt, ſed aliter atque aliter alius atque alius interpretatur, ut pene quot homines, tot illinc ſententiæ erui poſſe videantur. Aliter namque illam Novatus, aliter Sabellius, aliter Arius, aliter Donatus exponit. Quocirca neceſſe eſt, ut propheticæ & Apoſtolicæ interpretationis linea propter tam varii erroris anfractus ſecundum normam aliquam dirigatur. Ob id ergo poſt Prophetas, Apoſtolos, & Euangeliſtas, ſanctos quoque Doctores accepimus: quo eorum catholicam, hoc eſt, univerſalem intelligentiam, tanquam Eccleſiæ regulam a Deo præſcriptam ſequeremur. Præclare igitur illud adjectum eſt, Ad conſummationem ſanctorum, in ædificationem corporis Chriſti, ne ſimus parvuli, &c. Ac de verbis quidem Apoſtoli hactenus. Nunc Salomonis unicum teſtimonium addemus, quod ſi diligentius expendatur, multum conferet ad eam rem, de qua diſſerimus, corroborandam. Verba ſapientium, ait, ſicut ſtimuli, & quaſi clavi in altum defixi. Quæ per magiſtrorum concilium data ſunt a paſtore uno, his amplius, fili mi, ne requiras. In quem locum Hieronymus, Exceptis, inquit, his verbis, quæ ab uno paſtore ſunt data, & a concilio atque conſenſu probata ſapientium, nihil tibi vindices: majorum ſequere veſtigia, ab eorum auctoritate non diſcrepes. Hæc Hieronymus. Nos vero, quis ille unus paſtor ſit, per Ezechielem intelligimus. Suſcitabo, ait, ſuper ea paſtorem unum, qui paſcat ea: ipſe erit eis in paſtorem. Ne autem exiſtimares, quod ipſe per ſe Chriſtus hoc ſemper eſſet facturus, per Hieremiam moner, inquiens, Dabo vobis paſtores juxta cor meum, & paſcent vos ſcientia & doctrina. Quod autem verba ſanctorum data fuerint ab illo paſtore uno, talis tantuſque omnium conſenſus oſtendit: nec enim intelligere idem omnes una mente poſſent, niſi uno eodemque Chriſti ſpiritu in ea unitate continerentur. Unde

Adverſum quos durum ſit vocalcitrare.

Ezech. 34.

divi-

Cur ſancti Doctores in Eccleſia dati ſint.

divine ait Salomon, per magiſtrorum concilium data eſſe a paſtore uno. Sanctos quippe antiquos ſapientes fuiſſe, nemo negat; Eccleſiæ fuiſſe magiſtros, certo conſtat; a Deo fuiſſe Eccleſiæ datos, Chriſti erga Eccleſiam providentia manifeſtat; datos eſſe ut Apoſtolorum, Prophetarum, Euangeliſtarumque oracula exponerent, Paulus innuit; ab uno paſtore tam multos, atque adeo diverſis & loco & tempore fuiſſe procuratos, ſententiæ unitas & concordia monſtrat: ut nihil aliud, quam magiſtrorum concilium liceat intueri, quod ab uno veritatis ſpiritu fuerit congregatum. Certe, ut Auguſtinus lib. adverſus Julianum 2. dicit, ſi epiſcoporum ſynodus ex toto orbe congregaretur, ut controverſiam decernerent circa ſacros lib. exortam, nec tales poſſent facile ſedere, nec tot. Quia nec ſancti uno tempore fuerunt.

Te nunc, Cajetane pater, ſi filio patrem appellare licet, appello, te, Cajetane, inquam, appello, te in concilium voco, te non in lyceum aut academiam induco, ſed in ſanctorum patrum pacificum honorandumque conventum. Pone tibi ob oculos, rogo te, tam numeroſam ſeriem eruditiſſimorum virorum, quos in hunc uſque diem tot ſeculorum conſenſus approbavit, quos præter admirabilem ſacrarum literarum peritiam vitæ quoque pietas mira commendat. Aſpice illos, obſecro te, quodammodo aſpicientes te, & manſuete ac leniter dicentes tibi: Itane nos, fili Cajetane, in ſacrarum expoſitione literarum ſimul omnes erramus? Itane nobis omnibus, quos Eccleſiæ Chriſtus præceptores dedit, ſpiritus intelligentiæ defuit? Itane tu unus adverſum nos pugnare audes, & Eccleſiam credis unius ſenſum hominis ſecuturam, hujus vero graviſſimi ſanctiſſimique ſenatus commune judicium deſeruram? Utrum plus tribuendum eſſe judicas tot eruditorum, ſanctorum, martyrumque præjudiciis, an tuo ſingulari privatoque judicio? Reſpondebis ne ad hæc, aut omnino hiſcere audebis? Videre mihi videor, Cajetane pater, modeſtiam tuam, ingenii-que candorem, atque adeo in ſanctos religioſam reverentiam & pietatem, & quaſi coram eſſes, audio vocem tuam aures meas circumſonantem: Vicimus utrique: uterque noſtrum palmam refert: tu mei, & ego erroris. Sed neſcio, bone lector, quo me impetus animi & nimius differendi calor evexit. Nam & Cajet. eo jam diu loco eſt, ubi omnes ſine mea diſputatione vicit errores: & ego non conſuevi eorum inſultare erroribus, quorum miror ingenia. Sed nos, ut cœpimus, perſequamur, & Theologiæ quoque rationibus hunc errorem confutemus. Licet enim ad fidem in Theologia faciendam auctoritas plus polleat, quam ratio; quippe cum ea ſine ratione ſatis habeat momenti, ratio ſine auctoritate non multum valeat: ſed auctoritati tamen ratio conjuncta, quantum volet, habebit ad faciendam fidem virium. Et nos jam inde a principio pollicebamur hanc cum Cajetano cauſam ratione magis, quam teſtimoniis tranſacturos.

Primum autem, qui novam hanc exponendi ſacras literas rationem ſuſcitant, hi præterquamquod veteres obterunt majorum laudes, cum vanis hominibus, tum magis hæreticis exemplo ſunt, ut novis falſiſque commentis ſacrarum literarum vera ſenſa contaminent. Quod ſi ſemel admiſſa fuerit hæc licentia, ut libros ſacros pro ſuo quiſque arbitrio interpretetur, horreo dicere, quantum abolendæ religionis periculum conſequatur. Etenim unaquælibet particula ſanctarum ſcripturarum humanorum ingeniorum libertati permiſſa, alia quoque atque alia, & omnes jam quaſi ex more reliquæ humanius tractabuntur. Porro autem ſi totam ſcripturam divinam hominum quorumlibet ingenio arbitratuque exponi liceat, nihil firmum relinquetur, ſed ſit ibi deinceps errorum lupanar neceſſe eſt, ubi erat ante caſtæ & incorruptæ ſacrarium veritatis, quemadmodum Vincentius Lirinenſis non minus vere, quam eleganter aſſeruit. Quis etiam præter incommoda & multa & magna, quæ futuris in Eccleſia fidelibus hæc opinatio affert, Eccleſiam, quæ nos anteceſſit, erroris graviſſimi nota liberare nequit. Cum enim ſive concionatores, ſive ſcriptores omnes, qui ſanctis antiquis ſucceſſere, ſacræ ſcripturæ ſenſum populo tradiderint juxta doctrinam a ſanctis acceptam, populus autem ſenſum eundem fideiter acceperit: nimirum qui concordem ſanctorum veterum expoſitionem rejicit, intelligentiam, quam hactenus Eccleſia habuit, rejicere convincitur. Exempli cauſa ponatur aliquid, quod pateat latius.

tius. Sancti omnes exposuere, Hevam e costa Adæ, ut litera sonat, fuisse conditam. Id quoniam sacerdotes sequentes ita invenere a sanctis expositum, populo Christiano sedulo significarunt, & populus ipse bona utique fide credidit. Ita efficitur, ut, sanctis antiquis errantibus in illius loci interpretatione, tota Ecclesia in eodem fuerit errore versata. Atque sanctorum & Ecclesiæ ignorationem esse conjunctam, Nestorius plane intellexit, a concilio Ephesino damnatus in hæc verba; Invecti sumus in Nestorii sceleratam præsumptionem, quod sacram scripturam se primum & solum intelligere, & omnes eos ignorasse jactaret, quicumque ante se magisterii munere præditi divina eloquia tractavissent; totam etiam nunc Ecclesiam errare, quæ, ut ipsi videbatur, ignaros Doctores sequeretur. Hactenus Ephesinum concilium: refertur autem a Vincentio Lirinensi in libello illo vere aureo adversum prophanas novationes.

Adde, quod, ut jam pridem dicebamus, in his, quorum cognitio non pertinet ad populum, Ecclesiæ fides fides majorum est. Cum igitur e scriptura sacra veram & sinceram intelligentiam accipere non spectet ad plebem, nisi Lutheranorum insaniam sequi volumus, patrum certe nostrorum in libris sacris intelligentia Ecclesiæ intelligentia ipsissima est. Quamobrem si sancti omnes antiqui in divinis literis intelligendis errarunt, Ecclesia dubio procul erravit, idque Deo præcipiente. Peccaret enim populus, si scripturæ juxta sanctorum omnium sensum expositæ repugnaret: in his præsertim, quorum judicium non ad plebem, sed ad majores spectat.

Præterea ab omnibus sanctis, communi unaque mente idem sentientibus, non potuit Dei verbum recedere; ut videlicet omnes simul haberent aliquam scripturam pro canonica, quæ canonica non esset, aut e diverso aliquam communi consensu explauderent, quæ canonica esset. Ergo nec vera intelligentia verbi Dei potuit simul ab illis recedere. Utrumque enim Ecclesiæ promissum est, & spiritus, & verbum; & si utrumlibet omnibus sanctis doctoribus defuisset, Ecclesiæ quoque pariter defuisset. Illud autem, quod priore loco assumptum est, si minus intelligitur, ex aliis fidei dogmatis percipi potest, in quibus sanctos simul omnes errare non posse, magnis argumentis ostensuri sumus: nec ita multo post, sed pauca ante dicenda sunt. Quod vero & verbum & spiritus intelligentiæ in Ecclesia conjuncta sint, quemadmodum posteriori loco assumebamus, per Esaiam Dominus in hæc verba testatur: Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui amodo usque in sempiternum. Semen vero Christi fidelium Ecclesiam esse negabit nemo, qui vel parum fuerit in sacris literis exercitus. Quis est igitur, qui res a Christo in Ecclesia copulatas audet errore divellere, & aut verbum, aut verbi sensum sanctis omnibus ac proinde Ecclesiæ tollere? *Esa. 59.*

Præterea, ut Hieron. in comment. super 1. cap. epist. ad Galat. ait, Ecclesia Dei, quæ a posteris Apostolorum fidem audivit, non accepit hominis euangelium, sed Dei. Doctores enim Ecclesiæ, inquit, non tam ipsi docent, quam in ipsis Deus, qui ad sanctos loquitur: Ego dixi, dii estis, & filii excelsi omnes. Qui autem dii sunt, tradunt Dei Euangelium, & non hominis. Marcion & Basilides, & ceteræ hæreticorum pestes non habent Dei euangelium, quia non habent Spiritum sanctum, sine quo humanum fit Euangelium, quod docetur. Hactenus Hieron. Et eodem loco statim, Nec putemus, inquit, id in verbis scripturarum esse Euangelium, sed in sensu; non in superficie, sed in medulla: non in sermonum foliis, sed in radice rationis. Alioquin & diabolus, qui loquitur de scripturis, & omnes hæreses inde sibi consuunt cervicalia. Grande periculum est in Ecclesia loqui, ne forte interpretatione perversa de euangelio Christi hominis fiat Euangelium, aut quod pejus est, diaboli. Hæc quoque Hieronymus. Quæ, ut conferamus in pauca, hanc rationem habent; Si a sanctis antiquis Apostolorum successoribus fideles sensum scripturæ falsum accepere, certe non receperunt Dei euangelium, quod non est in verbis scripturarum, sed in sensu: non in litera occidente, sed in spiritu vivificante: non in membranis, sed in cordibus. Id quod non Hieron. modo, verum etiam Hilar. in lib. ad Const. Augustum tradidit. Et si lex spiritua- *Psal. 81.*

ritualis est, & spiritu indiget, ut intelligatur, quod in primo jam loco abunde monstravimus, ecqua, rogo, tanta dementia est, Spiritum sanctum mihi uni affuisse dicere, sanctis omnibus defuisse? Age enim, ut a divinis ad humanas rationes nostra defluat oratio, si in scripturæ interpretatione quicquam tribuitur ingenio & eruditioni, quid Græcorum ingeniis aut acutius, aut perspicacius? quid in literis sacris exercitatius? Nec vero Latinis Sanctis defuit ingenium, nec literarum sacrarum peritia defuit. Nolumus enim modo aut Latinos Græcis, aut Græcos Latinis anteponere: Utrosque constat & ingenio & eruditione valuisse. Quod si in hoc judicio magis spectatur vitæ sanctimonia, quis homo recens veteres illos Ecclesiæ primarios viros excellet? Verum, ajunt, sed homines erant. At ego & novitios istos interpretes homines esse reor. Audio; quid multitudo facit ad sensum spiritus? Respondeo; quid facit paucitas? sed & in his, quæ vel apud homines fide creduntur, nonnihil facere solet testium multitudo, maxime seniorum. Nam veterrimi quique solent esse gravissimi. Juniores autem, quasi pueri, si speciem afferant veritatis, non est illa quidem protinus repudianda: vetustas tamen suo loco conservanda est. Maxima enim est vis & auctoritas vetustatis, & ubi cum novitate certet, est illa sine dubio præferenda. Sed nescio quo modo a rationibus gravissimis ad has leviores oratio nostra delapsa est. Jam ad illas redeamus, easque ipsas concludamus aliquando. Illud ergo urgentius & instantius premebamus, qui sanctos veteres in universum omnes in sacræ unoquolibet scripturæ loco exponendo erraſſe affirmat, eum catholicæ Ecclesiæ hunc ipsum errorem attribuere. Id quod hoc etiam argumento confirmari potest. Ubicunque est enim Ecclesiæ corpus, ibi etiam est spiritus veritatis, ut Irenæus docet, imo Christus Dominus inquiens, Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Docet quoque idem aperte Paulus ad Ephesios 4. & 1. Corinth. 12. Spiritus autem in corpore non easdem omnibus corporeis partibus tribuit functiones, quemadmodum Apostolus ad Romanos 12. & prioris ad Corinthios cap. duodecimo elegantissime persequitur. Alii namque datur per spiritum sermo sapientiæ, alii prophetia, alii interpretatio sermonum, &c. Nec enim in Ecclesia omnes Apostoli, nec omnes Prophetæ, nec omnes interpretantur, &c. Certum est autem, quod sacrarum literarum intelligentia sanctis doctoribus, si quibus, maxime per spiritum data est. Qui ergo spiritum veritatis sanctis omnibus in scripturæ sacræ interpretatione negat, hic sine dubio eundem spiritum Ecclesiæ tollit; quemadmodum qui ab oculis videndi munus aufert, hic reliquas etiam omnes corporis partes obscurat. nam si oculus non fuerit lucidus, totum corpus tenebrosum erit. Atque hæ sunt quintæ conclusionis causæ gravissimæ. Possunt enim esse aliæ leviores. Certe Patrum optimorum & sapientissimorum exemplum non omnino leve est, qui quamquam erant acerrimo ingenio, scripturæ tamen sanctæ interpretationes ita illi referunt, ut a majoribus didicisse, non ut ex se reperisse videantur. Ad quam legem nos non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti esse debemus. Ac de quinta conclusione dictum est satis.

Lib. 3. *Joan. 14.* *Luc. 11.*

Sexta Conclusio. Sancti simul omnes in fidei dogmate errare non possunt. Hanc primum ostendit D. Augustinus libro adversus Julianum primo, cap. 3. Cum enim Julianum vellet sanctorum testimoniis in dogmate fidei, de quo erat controversia, revincere, Non omnium, inquit, de hac re sententias commemorabo, sed ponam pauca paucorum, quibus tamen nostri contradictores coguntur erubescere, & cedere, si ullus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malum pervicaciæ superaverit. Et posterius, Alia sunt, ait, in quibus inter se etiam doctissimi atque optimi regulæ catholicæ defensores salva fidei compage non consonant, & alius alio de una re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem unde nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamenta. Et lib. 2. adversus eundem ita loquitur: Hoc probavimus catholicorum auctoritate sanctorum, ac per hoc non est consequens, ut falsum sit. Tales quippe ac tanti viri secundum catholicam fidem hoc verum esse confirmant, ut vestra fragilis & argutula novitas sola auctoritate conteratur illorum. Præterquamquod ea dicunt, ut se per eos loqui veritas ipsa testetur.

6. Conc.

tur. Sed nunc auctoritate primitus eorum vestra est contumacia comprimenda, ut dum tales homines Dei in fide catholica errare potuisse non creditis, ausus præcipites refrænetis. Et paulo inferius, Ego te, inquit, ante istos judices constituo, quos non amicos meos, & inimicos tuos in hac nostra disceptatione constitui cognitores, nec quorum sententiæ de hoc, quod inter nos disputatur, incertæ sunt, inani cogitatione confinxi: sed sanctos, & in sancta Ecclesia illustres Antistites Dei, non Platonicis & Aristotelicis & Zenonicis (quanquam & in his nonnulli ex eis docti fuere) verum omnes sacris literis eruditos nominatim, sicut oportebat, expressi, ut in eis timeas non ipsos, sed illum, qui sibi eos utilia vasa formavit. Qui tunc de ista causa judicaverunt, cum ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacui erant, quod invenerunt in Ecclesia, tenuerunt. Et posterius, Usque adeo, ait, permiscuit imis summa longus dies, ut videant Pelagius, Celestius, Julianus, & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius, Cyprianus? Sed qualiscunque homo sis, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam (si tamen non in te spes est omnis emortua sanitatis) & quodammodo audio vocem tuam, qua respondes: Absit, ut audeam cæcos istos viros vel cogitare, vel dicere. Et in fine libri tandem, qui sanctos rejiciunt, eos universam Christi Ecclesiam rejicere testatur. Et Vincentius Lirinensis, Necesse est, inquit, omnibus catholicis, qui se se Ecclesiæ legitimos filios probare studeant, ut sanctorum Patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriantur: prophanas vero novitates detestentur, horrescant, persequantur. Concilio enim Ephesino divinitus placuit, nihil aliud posteris credendum decernere, nisi quod sacrata sibi consentiens sanctorum Patrum tenuisset antiquitas. Hactenus ille. Nec Ephesina solum synodus ita sensit, sed Constantinopolitana sexta, actione 12. in hæc verba, Et dixit sancta synodus: Omnino necesse est non solum secundum sensum sequi Sanctorum Patrum dogmata, sed eisdem vocibus uti cum illis, nihilque penitus innovari. Et iterum, Sanctorum Patrum dogmata tanquam legem sanctæ Dei suscipiunt Ecclesiæ. Nec obstat, has sententias Sergii esse, non synodi, tum quoniam si hæreticus ipse Sergius, publica Ecclesiæ consensione victus, hanc nostram conclusionem negare non potuit, certe inimici nostri sunt judices; tum quoniam synodus actione 17. & 18. sanctos ipsos Patres tanquam regulam sequitur, & synodus Lateranensis sub Martino Quinto can. 11. & 13. quæ omnes consonantes Ecclesiæ Patres respuunt, ea Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam respuere dicit, & quæ credunt, credere. Id quod non modo Augustini, Vincentii, Conciliorumque gravissimis testimoniis, verum etiam invictissimis rationibus confirmari potest. Nam si Sancti in aliquo fidei dogmate falsi sunt, & populi, qui eos sequebantur, falsi fuissent. Constat enim, populum Christianum ante nos fidei sanctorum doctorum acquievisse. Neque enim aliter fidem in Jesum habere poterat, nisi haberet etiam in sanctos ejus. Gratias ago Deo meo, ait Paulus ad Philemonem, audiens fidem, quam habes in Domino Jesu, & in omnes Sanctos ejus. In quæ verba Hieronymus: Quicunque, inquit, Deo credidit, aliter ejus fidem recipere nequit, nisi credat & in Sanctos ejus. Non est enim in Deum perfecta fides, quæ in ministros ejus infidelitate tenuatur.

Qui Deo credit, & in sanctos ejus credere necesse est.

Præterea cum quædam ad fidem pertineant, (quod etsi sæpe dictum est, dicendum est tamen sæpius) quæ plebs penitus ignorat, si sancti omnes in fide rerum hujuscemodi decepti fuissent, Ecclesia certe fuisset decepta. Ad hæc, Sanctorum omnium fide repulsa, magna ex parte Christi, & Apostolorum traditiones repellentur. Non enim aliunde apertius, quam ex Sanctorum veterum testimoniis pleraque Apostolicas traditiones agnovimus. Unde in septima synodo generali, actione 1. Anathematismus 7. Basilii pœnitentis sic habet: Qui doctrinas sanctorum Patrum, & traditionem Catholicæ Ecclesiæ contemnunt, quique causantur, & voces Arii, & Nestorii, Eutychis, & Dioscori jactant dicentes, quod nisi satis ex veteri, & novo Testamento instructi essemus, sanctorum Patrum, & Catholicæ Ecclesiæ traditiones sequeremur, execratio. Hæc igitur duo ita sunt connexa atque conjuncta, ut divelli ac dissociari non possint, doctrina sanctorum Patrum, & Ecclesiæ traditio. Quisquis unum istorum tentarit labefactare, alterius quoque fidem con-

concutiat neceſſe eſt. Atque ejuſdem ſynodi actione 6. tomo quinto, Epiphanius pro ſynodo ſic ait: Quod ſi is, qui hanc expoſitionem contra venerandas imagines edidit, aſſerit ſe a ſanctis patribus, qui circa ea tempora floruerunt, non fuiſſe receptum, quomodo ea, quæ ſancti patres non probaverunt, nos qui indigni ſumus, ut diſcipuli eorum nominemur, recipiemus? Neque ſynodus hæc modo, verum reliqua concilia omnia, omnes pontifices ac ſancti doctores hac via & ratione univerſas hæreſes refutarunt. Non enim commode aliter poterant, niſi & in ſcripturis ipſis canonicis, & in reliquis fidei decretis majorum ſententiam, ut acceperant, tenuiſſent. Qua de re libet prorſus verba Vincentii Lirinenſis adſcribere. Sacra, inquit, vetuſtatis auctoritate prophanæ novitatis conteremus audaciam. Neque hoc ſane novum, ſiquidem mos iſte ſemper in eccleſia viguit, ut quo quiſque floreret religioſior, eo promptius novellis adinventionibus contrairet. Exemplis talibus plena ſunt omnia? ſed ne longum fiat, ſummatim nonnulla ac breviter perſtringemus, ut omnes luce clarius videant, beatorum Apoſtolorum beata ſucceſſio qua via ſemper ingreſſa novas doctrinas refutarit. Intelligebant enim viri ſancti atque prudentes, nihil aliud rationem pietatis admittere, niſi ut omnia, qua fide a patribus ſuſcepta forent, eadem filiis conſignarentur: idque eſſe proprium Chriſtianæ modeſtiæ ac gravitatis, non ſua poſteris tradere, ſed a majoribus accepta ſervare. Ducatum quippe præbet nobis religio, non nos religioni: nec majorum ſenſa qua volumus trahemus, ſed potius qua illa trahunt retrahuntque ſequemur. Hactenus ille. Unum vero idemque præcipuum ejus rei, quam dixerat, exemplum affert ex Epheſino concilio, ubi cum de faciendis fidei regulis contra Neſtorium diſceptaretur, decretum eſt, ut ſanctorum patrum in medium ſententiæ proferrentur. Quod cum ita factum eſſet, Neſtorius tanquam catholicæ vetuſtati contrarius, damnatus eſt. Cyrillus vero, tanquam ſacroſanctæ antiquitati conſentaneus, eſt probatus. Sed, ut ipſe idem dixerat, exemplis talibus plena ſunt omnia. Sic enim Hieronymus Helvidii dogma revicit; ſic Baſilius ad Amphilochium ſpiritus ſancti divinitatem aſſerit; ſic Aug. Donatiſt. & Pelagianos refellit; ſic Paulus Samoſatenus a celebri quodam ſcriptore ſuperatus eſt; ſic Theodoretus Alexandrini concilii definitiones comprobavit; ſic Leo Papa apud Leonem imperatorem Eutychem hujuſque ſectatores confudit, aſſeruitque, a ſanctis doctoribus conſentientibus nullos niſi impios & hæreticos diſcrepare; ſic Agatho Papa eccleſiaſticum dogma de duplici Chriſti voluntate & operatione firmavit, nempe ſanctorum ſcriptorum conſentientibus teſtimoniis: quibus ea ſolum ratione hæretici reſpondere ſe poſſe exiſtimarunt, ſi libros depravaſſent, & ali: ex eiſdem ſanctis teſtimonia vel mutila, vel etiam conficta in confirmationem erroris adduxiſſent. Neque enim negare ſanctorum auctoritatem integrum vel hæreticis videbatur. Quorſum autem poſt vetera exempla nunc novitia proferamus? ex Bernardo epiſtola 77. ad Hugonem, ex Innocen. De presbytero non bapti. cap. Apoſtolicam, ex concilio Florentino, ex multis quoque aliis, quos ne longum ſit, miſſos in præſentia faciemus. Satis enim nobis, ſi modo in philoſophia Chriſtiana aliquid profecimus, poſitis exemplis rationibuſque & teſtimoniis, perſuaſum eſſe debet, ſanctorum omnium communem ſenſum certam fidem facere catholicorum dogmatum, ac proinde ex omnium auctoritate certa argumenta depromi Theologicis concluſionibus confirmandis.

Euſ. l. 7. eccl. hiſt. c. 28.

L. 6. hiſt. trip. c. 20.

6. Synod. act. 4.

Id quod ſexto hoc demum loco erat nobis conſtituendum. Conſtituimus autem longa oratione id quidem; (quomodo enim rem tantam verbis paucioribus explicaremus?) ſed adeo præclare tamen, ut tenebræ, quas adverſarii veritati offundere ſuis argumentationibus conati ſunt, jam ſuperioris diſputationis luce fugatæ eſſe videantur. Certe primum, ſecundum, & tertium argumentum, poſt ea, quæ dicta ſunt, nulla reſponſione egent. Sed ne ratio illa quidem deinceps appoſita. Eadem enim non magis contra veteres ſanctos, quam contra patres conciliorum omnes, atque adeo contra totam eccleſiam valet. Ita nos antea duobus illam locis refutavimus. Oſiandri ergo & Cajetani ſcrupuli modo reſtant, qui ſi fuerint exempti, nihil profecto erit amplius, quod ſexto loco explicando deſideretur.

Satisfit argum. capitis primi.

CAPUT IV.

Nonnullos Oſiandri & Cajetani ſcrupulos eximit.

CUm igitur contendit Oſiander, expoſitores uſque ab Apoſtolis univerſos in prophetiæ illius intelligentia erraſſe, primum nihil nobis contrarium affert. Nam, ut Vincentius Lirinenſis recte dixit, antiqua ſanctorum patrum conſenſio non in omnibus divinæ legis quæſtiunculis, ſed ſolum in fidei regula nobis certo eſt ſequenda, atque in his præcipue quæſtionibus, quibus catholici dogmatis fundamenta nituntur. Quod etiam capite ſuperiore paulo latius explanavimus. Porro autem Oſeæ Prophetia an in ſenſu literali, an in allegorico ad Chriſtum referenda ſit, ad fidei quæſtionem non pertinet. Ita quamvis ſancti in hoc falſi fuiſſent, non in re gravi, ſed quæ parvi momenti in eccleſia eſt, fuiſſent falſi. Deinde falſum eſt, omnes auctores uſque ab Apoſtolis locum illum in ſenſu ſolum allegorico ad Chriſtum retuliſſe. Referunt quidem omnes ad populum Iſrael, & ad Chriſtum quoque referunt, ſed non omnes aſſerunt per allegoriam id fieri; quin nonnulli affirmant, eundem ſcripturæ locum plures habere interdum ſenſus literales. Poſtremo, ſi dicamus ſenſum eſſe allegoricum, nullus eſt error. Nam objectioni Oſiandri Hieronymus in comment. ſuper Oſeam docte reſpondet. Vana igitur iſta ratio apud eos valet, qui ipſi decipi fallique volunt. Graviores conſtantioreſque admonendi ſunt, ut animadvertant, ne callida altera ratione capiantur. Aperte enim ſophiſticantem nemo non videt, niſi qui admodum eſt indoctus: Callidus ille & occultus ſophiſta, ne veritatis ſpecie fallat, ſtudioſe cavendum eſt. Nec enim facile agnoſcitur. Nec vero exiſtimari velim, Cajetanum aut in ſophiſtis eſſe cenſendum, aut aſtute, vafre, malitioſeve quempiam fallere voluiſſe. Sed vir ingenioſus & doctus non fallebatur, niſi ſpecie quadam obſcuræ rationis. Quocirca quoniam vim habet majorem, quam cæteri ad decipiendum, majori cura & diligentia ab hoc ſane cavendum eſt.

Argumentatur itaque Cajetanus: Non alligavit Deus expoſitionem ſcripturæ ſacræ priſcorum doctorum ſenſibus, &c. Imo vero alligavit, ſi omnes ad unum in eandem ſententiam concurrerint. Tenentur enim univerſi catholici ſenſum eccleſiæ ſequi. Senſum autem eccleſiæ fuiſſe, qui idem fuit doctorum eccleſiaſticorum omnium, explicatum eſt paulo ante ſatis, ut arbitror, diligenter. Nec eccleſia nunc de ſcripturarum ſenſu judicat divinando, ſed ex traditione majorum eas interpretatur. Quemadmodum enim, ſi qua alia fidei quæſtio occurrerit, eccleſiæ judicium nihil novi auribus Chriſtianæ plebis infert, ſed majorum antiquam in ea re fidem & inquirit & ſequitur; ita, cum de ſacrarum literarum ſenſu exiſtit aliqua controverſia, nullam novam intelligentiam a cenſura eccleſiaſtica expectare debemus, ſed eam, quæ magna facta diſquiſitione patrum noſtrorum communem eſſe conſiterit. Spes, inquiunt, nobis & poſteris tollitur exponendi ſacras literas, niſi transferendo de libro in quinternum. Minime vero gentium. Nam, ut illud præteream, quod in ſacris Bibliis loci ſunt multi, atque adeo libri integri, in quibus interpretum diligentiam eccleſia deſiderat, in quibuſque proinde juniores poſſent & eruditionis & ingenii poſteris ipſi quoque ſuis monumenta relinquere; in illis etiam, quæ antiquorum ſunt ingenio ac diligentia elaborata, nonnihil nos Chriſtiano populo, ſi volumus, præſtare & quidem utiliſſime poſſumus. Poſſumus enim vetuſtis novitatem dare, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus naturam ſuam, & naturæ ſuæ omnia. Sed quoniam huic Cajetani argumento Vincentius Lirinenſis doctiſſime elegantiſſimeque reſpondit, verba nos ipſius aſcribemus, digna illa profecto, quæ aureis literis ſcriberentur. Eſto, inquit, o Doctor, quaſi Beſeleel, & pretioſas divini dog- *Exodi 36.*
matis gemmas exſculpe, fideliter coapta, adorna ſapienter, adjice ſplendorem, gratiam, venuſtatem, intelligatur te exponente illuſtrius, quod antea obſcurius credebatur. Eadem tamen, quæ didiciſti, doce, ut cum dicas nove, non dicas nova. Sed forſitan dicet aliquis: Nulluſne ergo in eccleſiam Chriſti profectus habebitur intelligentiæ? habeatur plane & maximus; ſed ita tamen, ut vere profectus

ſit

ſit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet, ut in ſemetipſa unaquæque res amplificetur: ad permutationem vero, ut aliquid ex alio in aliud tranſvertatur. Imiretur animarum ratio rationem corporum, quæ licet annorum proceſſu numeros ſuos evolvant & explicent, eadem tamen, quæ erant, permanent. Parva lactentium membra, magna juvenum; eadem ipſa ſunt tamen: quot parvulorum artus, tot virorum: & ſi quæ illa ſunt, quæ ævi maturioris ætate pariuntur, jam in ſeminis ratione præinſerta ſunt, ut nihil novum poſtea proferatur in ſenibus, quod non in pueris jam ante latitaverit. Quod ſi humana ſpecies in aliquam deinceps non ſui generis vertatur effigiem, aut certe addatur quippiam membrorum numero vel detrahatur, neceſſe eſt, ut totum corpus vel prodigioſum fiat, vel etiam intercidat, vel certe debilitetur. Ita etiam ſacrarum literarum intelligentia ſequatur has decet progreſſuum leges, ut annis ſcilicet conſolidetur, dilatetur tempore, ſublimetur ætate: incorrupta tamen, illibataque permaneat. Et paulo poſt, Quodcunque igitur, ait, in eccleſiæ paradiſo Dei agricultura, patrum labore ſatum eſt, hoc idem filiorum induſtria colatur, floreat, matureſcat, proficiat, perficiatur. Et priſca illa cœleſtis philoſophiæ dogmata a poſteris excurentur, limentur, poliantur. Sed nefas eſt, ut commutentur, detruncentur, mutilentur, humanorumque ingeniorum quaſi extranea additamenta recipiant: Accipiant licet evidentiam, lucem, diſtinctionem, ſed retineant neceſſe eſt plenitudinem, integritatem, proprietatem. Hactenus ille. Cujus tota oratio eo mihi videtur probabilior, quo magis ex Apoſtolo ad Epheſ. 4. videtur eſſe deprompta. Ubi illam corporalis augmenti ſimilitudinem adeo & aperte, & copioſe proſecutus eſt, ut nulla mea oratione opus ſit. Tantum fuerunt lectores admonendi. De ſexto autem loco hactenus. Jam ad ſeptimum tranſeamus, hoc eſt, ſcholæ novæ auctoritatem. De qua etſi nonnihil fortaſſe novi dicturus ſum, ea tamen, quæ pios lectores probaturos eſſe confidam.

Finis Libri Septimi.

DE AUCTORIT. DOCTORUM SCHOLASTICORUM,

Quæ ſeptimo loco poſita eſt.

LIBER OCTAVUS.

CAPUT I.

Lutheranorum in Theologiam furor: quænam veri nominis Theologi cenſendi.

Sequitur locus huic diſputationi vel maxime neceſſarius, qui Scholæ Theologicæ continet auctoritatem, quam hæretici juniores non modo elevant, & extenuant, verum etiam explodunt, & exſibilant. Ac ſignifer impietatis Germanicæ Lutherus, Wicleffi in hoc, ut in aliis, diſcipulus, in libro quidem adverſus Jacobum Latomum aſſerit, Theologiam ſcholaſticam eſſe nihil aliud, quam ignorantiam veritatis, inanemque fallaciam, quam ad Coloſſenſes cap. 2. Apoſtolus præcavet. In libro autem de abroganda Miſſa privata, Academias dicit eſſe Antichriſti lupanaria. Philippus vero Melanchton in Apologia contra Pariſienſes, Lutetiæ natam eſſe, ait, prophanam ſcholaſticen, qua admiſſa, Euangelium obſcuratum, ac fidem extinctam. Breviter, Lutherani omnes ad unum ſcholæ noſtræ auctoritatem & mirifice contemnunt, & inimice inſectantur. Atque hinc fortaſſe tanquam ex primo fonte reliquæ iſtorum hæreſes derivatæ ſunt. Principio namque, quod erat facile, ſcholæ auctoribus contemptis, ſcholæ quoque judicia contempſerunt. His neglectis, mox neceſſe erat, Hieronymus, Auguſtinus, Gregorius, Ambroſius, Baſilius negligerentur, quos Theologi recentes dogmatum ſuorum auctores habebant. At antiquis Sanctis poſthabitis, deſpectui quoque habita ſunt eorum concilia. Unde conſecutum eſt, ut & libros quoſdam canonicos, & eccleſiaſticam auctoritatem Lutherani concideret. Adeo verum illud eſt, qui minima negligit, paulatim defluit. Abſit invidia verbo. Nec enim minima ſcholæ auctoritas eſſe poteſt, quam parvi facere nemo ſine fidei diſcrimine poteſt. Connexæ quippe ſunt, ac fuere ſemper poſt natam ſcholam ſcholæ contemptio, & hæreſum peſtes. Quamobrem tuear etiam hunc locum, neque facile, ac breviter, ut mihi videtur, expediam. Nam etſi facultatem diſſerendi a Dialecticis exercitationibus acceptam ſcholaſtica in nobis Theologia amplificavit; neque enim mediocrem a primo tempore ætatis in eo ſtudio operam, curamque conſumpſimus: at hic ſane quanquam in loco proprio verſamur, non ad copiam noſtram nos in utramque partem exercere volumus, ſed ad noſtrum morem tenuiter anguſteque diſſerere. Sed in omni oratione memento, Lector, eam me defendere ſcholæ doctrinam, quæ ſacrarum literarum fundamentis conſtituta ſit. Ex quo id efficitur, quod ego magno cum aſſenſu omnium dicere me video, miſeram eſſe ſcholæ doctrinam, quæ ſe titulis magiſterii defendat; miſeram etiam, atque haud ſcio an multo magis, quæ, detracta ſcripturæ ſacræ auctoritate, ſyllogiſmis contortis de rebus divinis philoſophatur; imo ne de rebus divinis quidem, ſed nec de humanis, verum de his, quæ nihil ad nos attinent. Intelligo autem fuiſſe in ſchola quoſdam Theologos aſcriptitios, qui univerſas quæſtiones Theologicas frivolis argumentis abſolverint, & vanis, invalidiſque ratiunculis magnum pondus rebus graviſſimis detrahentes, ediderint in Theologiam commentaria vix digna lucubratione anicularum. Et cum

in

in his ſacrorum Bibliorum teſtimonia rariſſima ſint, conciliorum mentio nulla, nihil ex antiquis Sanctis oleant, nihil ne ex gravi philoſophia quidem, ſed fere e puerilibus diſciplinis; ſcholaſtici tamen, ſi ſuperis placet, Theologi vocantur: nec ſcholaſtici ſunt, nedum Theologi, qui ſophiſmatum fæces in ſcholam inferentes, & ad riſum viros doctos incitant, & delicatiores ad contemptum. Quem vero intelligimus ſcholaſticum Theologum? aut hoc verbum in quo homine ponimus? Opinor in eo, qui de Deo, rebuſque divinis apte, prudenter, docte e literis, inſtitutiſque ſacris ratiocinetur. Quod etſi ita eſſe pluribus verbis poſtea diſſerendum eſt, illud tamen nunc brevi confitendum eſt, niſi quis is ſit, eſſe Theologum ſcholæ neminem.

Intelligo etiam in ſchola fuiſſe nonnullos quaſi ad diſcordiam natos, qui tum optime diſſeruiſſe ſe putant, cum contra doctores dixerint, ut non tam verum inveniſſe velle videantur, quam adverſarios convincere, concertationibuſque & rixis totas chartas implere. Atque hos, ſunt in Eccleſia multi, qui tanquam milites auctorati vel tuentur, vel impugnant, & tota eorum de re Theologica diſputatio partium ſtudium eſt, contentio, atque diſſidium. Quos ego probare nec debeo, nec poſſum. Nam quamvis diſſentientium inter ſe reprehenſiones non ſint vituperandæ, concertationes tamen in diſputando pertinaces indignæ philoſophia prophana, nedum ſacra doctrina, mihi videri ſolent. Nec enim, quod Cicero diſertiſſime dixit, diſputari ſine reprehenſione, nec cum pertinacia recte diſputari poteſt. Atque illud vere a Publio dictum eſt, veritatem nimium altercando amitti. Minime vero aſſentior iis, qui ex circulorum ſcholaſticorum diſputationibus ortam eſſe pertinaciam volunt, irritationemque ſcalpendi omnia. Quin iſtiuſmodi malorum exiſtimo in moribus eſſe culpam, non in ſchola. Moderati enim, nec contentioſi homines, nec pertinaces, quaſcunque res ſobrie, ad temperantiamque definient. Quod cum omnibus eſt faciendum, qui diſciplinam quamlibet profitentur, tum nemini potius quam Theologo. Fuere autem ſine dubio in ſchola multi, qui his vitiis declinatis, rem Theologicam graviter ſane ac modeſte tractarunt. Nam quos iſti pertinaces vocant, omniaque ſcalpentes Theologos, paucos, ſi vere loqui volunt, ſignificare poſſunt. Qui etiam mihi, ſi cui maxime diſplicent: ſed propter paucorum vitia non eſt omnium corona traducenda; quod & ſi plerique Theologi in his vitiis eſſent, iniqua eſſet adhuc iſta calumnia. Quemadmodum enim nemo juſtus & prudens univerſos adoleſcentes accuſat, quamvis plurimum ſint libidinoſi, quoniam libido non eſt omnium adoleſcentum, ſed non proborum: ſic quoniam iſta ſcholaſtica pertinacia Theologorum levium eſt, non omnium, inique profecto, ut modo dicebam, ſchola traducitur propter ea vitia, quæ non ſunt ſcholæ, ſed inertis, vanæ, contentioſæ ſcholæ. Theologos itaque ſcholaſticos, qui modo hoc cognomine digni ſunt, aſſerere quidem, & vindicare volo, idque faciam, ſi prius ſcholæ proprium inſtitutum, & rationem docendi propoſitam oſtendam, qua minime intellecta, nihil recte aut pro illis, aut contra illos dici poteſt.

CAPUT II.

Multiplex Theologiæ Scholaſticæ munus exponit.

THeologiæ ſcholaſticæ proprium munus, quantum & a majoribus accepimus, & hujus facultatis alumni quotidianis fere congreſſibus experimur, illud primum eſt, ut quæ in ſacris literis & Apoſtolorum traditionibus abdita continentur, ea in lucem quaſi e tenebris eruantur. Colligit enim Theologus ex principiis fidei a Deo revelatis concluſiones ſuas, atque in principiis ipſis implicitas per argumentationem naturæ conſentaneam explicat. Quemadmodum enim Muſica facultas ex iis, quæ ſunt in Arithmetica poſita, ea ratiocinando connectit, quæ ſunt in numeris ſonantibus aut conſona, aut diſſona: ita ſcholæ Theologia ex his, quæ fides poſuit, ea quæ ſunt conſequentia, naturæ ratione conficit, de Deo, rebuſque divinis. Quod ſi Aſtrologia, Muſica, perſpiciendi facultas, atque aliæ id genus diſciplinæ, tametſi ex alienis facultatibus quaſi mendicæ, ſed habentur in pretio tamen, tanquam utiles & neceſſariæ: equiſnam iſte malus genius eſt, ſcholaſticam diſciplinam profligare velle, quæ

non

non ex Arithmetica, non ex Geometria, non ex Phyſica, ſed ex ſacris diviniſque & literis & inſtitutis docet, quid conſequens ſit, quid contra repugnans? Nec vero audiendi ſunt, qui ſcholaſticas quæſtiones ut curioſas reprehendunt, & ſcholæ temeritatem inſimulant, quod de rebus longe ſemotis a captu noſtro audeat pronunciare, & tam multa definire, quæ citra ſalutis diſpendium vel ignorari poterant, vel in ambiguo relinqui. Hujus generis exempla ponunt: Quid diſcernat Patrem a Filio; Quid abutroque Spiritum S. Quid interſit inter Filii nativitatem & Spiritus proceſſionem; Utrum Spiritus ſancti a Patre, & Filio proficiſcentis unicum ſit principium, an duo. Ita cenſent id præclari & magni Theologi eſſe, nihil ultra quam ſacris literis proditum eſt definire, hoc eſt, in Theologiæ principiis hærere, mentem a conſequentibus, & repugnantibus ſevocare. Quorum ſententia quid ſibi velit non intelligo. Poteſt enim quicquam eſſe abſurdius, quam ſola diſciplinæ principia habere definita, concluſiones vero, quæ certo atque evidenti ſyllogiſmo ex illis conficiuntur, aut ignorari velle, aut in ambiguo relinqui? quod ſi in Geometria, Phyſica, Aſtrologiave quiſquam aſſereret, vere & jure ſtultiſſimus haberetur. Sed de his hactenus. Non libet enim mihi rem exploratam ſuadere, quod multi, & hi docti ſæpe fecerunt. Itaque pergamus ad reliqua.

Eraſmus in proœmio ſuper Hilarium.

Habet rurſum hæc differendi in ſchola facultas alium propoſitum ſcopum, fidei noſtræ adverſus hæreticos defendæ. Eſt quippe doctoris ſcholaſtici, ut Magiſter ſententiarum in proœmio ex Auguſtino tradit, ſcire, quemadmodum fides catholica & piis opituletur, & adverſus impios defendatur. Quod ſi ſcholæ doctor non poſſit docere fideles doctrinam ſanam, & eos, qui ſanam non habent, redarguere, apud vulgus theologus eſſe aliquando poterit, revera nunquam erit. Atque ob eam cauſam ſcholaſticorum diſputationibus adeo ſunt hæretici infenſi, quod intelligunt, catholicam fidem, quam expugnare moliuntur, horum ſtudio doctrinaque muniri. Agnoſcunt ſane lupi canes, eoſque odio proſequuntur: & ſcholæ nomen iſtis inviſum eſt, quæ lupos arcet a gregibus, & eorum inſidias porro cavet. Atque in hoc genere nihil eſt quidem admirandum. Illorum autem hominum genus mirari non deſino, qui cum catholici & habeantur & ſint, his plauſus tamen excitare ſolent, qui neſciunt juventutem ad linguarum ſtudium adhortari, niſi prius Theologos ſcholaſticos maledictis figant, totiſque concidant voluminibus. At ſuaviſſime maledicunt. Venenum animi linguæ mella tegunt, eoque perniciofius paratum, quo ſuavius obbibitur. At ſunt moroſi & prolixi ſcholaſtici theologi, ſi quærimus, anxie etiam ſuperſtitioſi; ſed hæc, ut dixi, morum vitia ſunt, non ſcholæ. At moroſitas tamen, & ea vitia, quæ theologis objiciuntur, habent aliquid excuſationis vel juſtæ, vel quæ probari poſſe videatur. Nam de rebus multis & variis non ſolum in genere, ſed ſingulatim etiam differentes, non potuerunt hæc brevi oratione conficere. Hinc autem myriades articulorum, quas iſti reprehendunt, quæ ſi eſſent adagiorum, non reprehenderent, ſed ſuſpicerent. Accedit, quod perſpicuitas non ſolet eſſe conjuncta brevitati. Obſcuri namque fiunt, qui breves eſſe laborant. Ita perſpicui Theologi eſſe cupientes, longiores aliquanto fuere. Adde, quod res difficiles & obſcuræ, quas plurimas Theologi ediſſerunt, paucis explicari non queunt. Rudibus quoque & imperitis ſchola ſeſe attemperat, atque adeo plura & quærit & definit, quæ doctis hominibus, iis etiam qui ingenio haud multum valent, ſupervacanea videntur. Scholaſtico demum more in utramque partem Theologi differentes, neceſſe eſt, ut quæcunque docent, longiore ea ſermone complectantur. Anxia vero ſuperſtitio quæ dicitur, religio eſt, non ſuperſtitio. Nempe non licet apud nos ſuſque deque omnia ferri, ſed ſcholæ norma decretoque univerſos, qui aut diſputare aut ſcribere de re theologica velint, certis oportet limitibus ac præſcriptis lineis contineri. Hinc illæ lachrymæ. Illis libertas placet, imo vero licentia dicendi ſcribendique: nos cum de rebus theologicis diſputamus, licentiam omnem & temeritatem perhorreſcimus. Sed totum hoc ſcholaſticum differendi genus ſpinoſum eſt: & pes ſpinis confixus greſſum deinde figere non valet. Scilicet tenerrimi iſtorum pedes ſunt: & quos errores non pungunt, pungit diſciplina; quam, ut ante dicere cœperam, ob id odio iſti

24. de Trinit. cap. 1.

pro-

prosequuntur, quod ars est, quæ doceat tum propugnare fidem, tum hæreses expugnare. Id quoniam postremo libro sumus fuse ac diligenter explicaturi, breviter & sine disceptatione modo ponendum est. Nec enim decet omnia eodem loco demonstrare.

Spectat denique ad scholasticorum functionem, Christi Ecclesiæque doctrinam, quantum fieri potest, ex disciplinis humanis aut illustrare, aut etiam confirmare. Nam, quod Augustinus docuit, vasa argentea & aurea, cæteramque Ægyptiorum supellectilem, etiam si commodatam acceperimus, jure quasi nostra facere possumus, inque fidelium usus vendicare: & alienigenam mulierem, ut Hieronymus admonet, rasis crinibus, rejectisque superfluis, ad Dei populum introducere. Id quod si, quo decet, temperamento gravitateque fiat, nemo, ut opinor, tam stultus futurus est, qui reprobet, nisi horum nihil unquam reputaverit. Discunt theologi a David extorquere de manibus hostium gladium, & Goliæ superbissimi caput proprio mucrone truncare. Discunt a Paulo, vel inscriptionem fortuitam arte torquere in argumentum fidei, & quæ in alium usum scripta sunt, ea ad emolumentum ecclesiasticæ doctrinæ convertere. Discunt cum Daniele ac Moyse Chaldæorum Ægyptiorumque sapientiam, si non ut sequantur, at ut indicent atque convincant. Nec æquum est, ut si adversum philosophos disputant, ignorent dogmata philosophorum: nam & si quispiam adversus Mathematicos velit scribere imperitus Matheseos, risui patet. 37. d. capit. Qui de mensa. Possem persequi multa hujus rei argumenta: sed ea ipsa, quæ dixi, sentio fuisse longiora. Ignoscet autem Lector. Nam & studio rerum nostrarum provectus sum, & schola est paulo loquacior, ne ab omnibus eam vitiis videar vindicare. De his igitur hactenus. Egi enim secus, atque initio dixeram, & in loco presso atque angusto spatia dicendi videor quæsisse. Sed difficile erat rem & ab alienis conscissam, & a quibusdam e nostris male tractatam ne levi quidem ratione sarcire.

Lib. 2. de doct. Christian. cap. 4. Dem. 21.

In epist. ad Magnum oratorem, & ad Damasum de filio prodigo.

1. Reg. 17. Act. 17.

Tres itaque fines veræ theologiæ constituendi sunt. Nec enim tantum de scholastica, sed de omni omnino theologia disputo. Lutheranorum autem hæresis, si sibi consentanea esse velit, de scholæ instituto nihil queat dicere, in qua nunquam se exercuisse vel ipsa fatetur. Nemo autem audiendus est, qui de ea re, quam nec usu nec ratione habet cognitam, disputabit. Quod si tria illa veræ theologiæ sunt communia, ea vero schola omnia præstat, certe in his perniciosus est error, qui scholam negligendam esse existimant. Hæc est enim vera theologia, in qua omnia insunt, quæ sunt in theologo requirenda, scientia Dei, cœlestium rerum cognitio, humanarum prudentia & usus: ut cum hæc adsint, perfecta doctoris Christiani disciplina sit, & sine his esse non possit. Quod cum optimum maximumque sit, si id volumus adipisci, theologiæ scholasticæ opera danda est, sine qua nullam omnino perfectam in ecclesia doctrinam consequi possumus. Ea vero neglecta, qui se Theologos esse arbitrantur, tum se denique errasse sentient, cum eos aut disputatio cum hæreticis, aut gravis aliquis & perplexus conscientiæ casus experiri coget. Nec vero quisquam scripturæ sanctæ studiosus vereri debet, ne ex scholæ studio sacrarum literarum studium retardetur. Nam & ad hunc fructum ferendum non modo non retardat, verum etiam invitat atque allectat schola: nosque ipsi quidquid ad sacras literas attulimus, si modo aliquid attulimus, a doctoribus atque doctrina scholastica instructi ad eas & ornati accessimus. Sed jam tempus est, ut doceamus, quod est nobis hoc loco præcipuum institutum, an scholasticorum auctoritas firma argumenta theologo præstet, an infirma.

CAPUT III.

Præcipua Lutheranorum in Scholæ auctoritatem argumenta complectitur.

INfirma autem ea omnia argumenta esse, quæ ab scholæ auctoritate derivantur, illa primum ratio suadet, quod nec e sacris literis, nec ex Apostolorum institutis, neque ex ecclesiæ definitione scholæ auctoritas comprobatur: Cumque scholasticis auctoribus Spiritum veritatis nusquam Dominus fuerit pollicitus, errare ut homines possunt, atque adeo nullum argumentum ex eorum auctoritate firmum erit. 1. Arg.

Item nullum est in schola certum dogma, sed partium factionibus plena sunt omnia. Nihil igitur certi ex scholæ auc- 2. Arg.

ctoritate confici potest.

3. Arg. Præterea theologi scholæ omnes asseruere, matrimonium etiam sine ecclesiæ ministro contractum esse vere ac proprie novæ legis sacramentum. At hęc omnium communis sententia non solum non facit certam fidem, sed ne probabilis quidem videtur esse. In nulla igitur re alia scholæ testimonium certum erit.

At nos & quid sentiamus, & cur etiam sentiamus, pauciſſimis quam fieri poterit exponemus: pugnabimusque pro scholæ auctoritate non affectu, sed ratione. Quanquam non sumus ignari, multos studiose contra esse dicturos: quod vitare nullo modo potuimus, nisi nihil omnino scriberemus.

CAPUT IV.

Schola auctoritatem certis finibus circumscriptam tuetur atque defendit.

QUod fuerit Academiæ theologicæ initium, quis progressus, quos institutores habuerit, quosve auctores, tametsi ad scholæ commendationem attinet, non est tamen hujus loci dicere: ubi hoc solum conamur explicare, quantum habeat virium ad faciendam fidem argumentum ex scholæ auctoritate depromptum. Ea igitur re explicanda, sit prima conclusio.

1. Conc. Theologorum scholasticorum etiam multorum testimonium, si alii contra pugnant viri docti, non plus valet ad faciendam fidem, quam vel ratio ipsorum, vel gravior etiam auctoritas comprobarit. Videlicet in scholastica disputatione plurium auctoritas obruere theologum non debet: sed si paucos viros modo graves secum habeat, poterit sane adversum plurimos stare. Non enim numero hæc judicantur, sed pondere. Hanc vero conclusionem probare argumentis non debeo. Nam si quid est evidens, de quo inter omnes conveniat, argumentari non soleo: perspicuitas enim, ut ait Cicero, argumentatione elevatur. Certe ubi variæ sunt doctissimorum hominum discrepantesque sententiæ, Academicorum temperamentum imitari, & a rebus incertis certam assentionem cohibere debemus. Quid enim tam temerarium, tamque indignum sapientis gravitate atque constantia, ut idem Cicero elegantissime tradit, quam, quod non satis explorate perceptum sit & cognitum, id sine ulla dubitatione defendere? Quo loco sane arguendi sunt scholastici nonnulli, qui ex opinionum, quas in schola acceperunt, præjudiciis viros alias catholicos notis gravioribus inurunt, idque tanta facilitate, ut merito rideantur. Nobis autem schola nostra magnam quidem licentiam dat, ut quodcunque maxime probabile occurrat, id nostro jure liceat defendere: sed non licet tamen eos, qui nobis sunt adversi, temere ac leviter condemnare. Alia sunt scholæ placita, de quibus mox dicturi sumus, alia sunt præcepta sectæ, de quibus modo loquimur. Quæ ab illis dissident, ea notam habent, quæ ab his, non habent. Nec enim si quid aut Scoticis aut Thomisticis pronunciatis contrarium est, error illico est. Sed hæc hactenus.

Secunda conclusio. Ex auctorum omnium scholasticorum communi sententia, in re quidem gravi, usque adeo probabilia sumuntur argumenta, ut illis refragari temerarium sit. Nam in quacunque arte peritis credendum esse, ratio monstrat. Nec enim sanus haberetur, qui nautis in navigandi ratione non crederet. Qui igitur in arte hac de Theologiæ dogmatibus differendi experientibus & exercitis nullam fidem habet, aut parum sanus, aut certe temerarius est. Deinde in Clement. uni. de summa Trinit. Patres concilii Viennens. Opinionem illam, inquiunt, quæ dicit tam parvulis, quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam & virtutes, tanquam probabiliorem, & doctorum modernorum Theologis magis consonam & concordem, fore a catholicis eligendam. Si ergo in re, quæ olim inter ipsos etiam scholasticos theologos controversa fuerat, opinio concors juniorum tanti apud patres in concilio fuit; quanto magis nos res omni tempore ab schola præscriptas tenere ac revereri debemus? Et si opinatio ipsa theologorum recentiorum communis fidem facit concilio, illudque inclinat, ut definiat hujusmodi opinationem esse tenendam; quid si non ex opinione, sed ex certo & minime circumductili animo quicquam theologi omnes præfinierint? An non existimas, concilium Viennense pro ejusmodi dogmatis firmitate in schola receptis graviore censura judicaturum? Scholæ igitur communem consensum non nisi impudenter & temc-

2. Conc.

mere rejiciemus. Præterea cum inter ipſos Theologos ſcholaſticos magna fere ubique diſſenſione certetur, ita ut in hac parte jure forſitan reprehendantur, certe non idem omnes aſſererent, niſi eodem divino ſpiritu permoverentur. Nec minus mirandum eſt, varias ſcholæ factiones doctoreſque tam inter ſe diſcrepantes in unam eandemque ſententiam concurriſſe, quam ſeptuaginta interpret. diverſis (ut ferunt) cellulis incluſos, in unam eandemque conveniſſe interpretationem. Non igitur poterit eſſe verum illud, quod ſcholaſticorum theologorum choro idem concinenti fuerit contrarium.

Irenæus, Euſebius, Epiphan. Auguſtin. Clemens Alexand. Juſtinus martyr.

3. Conc. Tertia concluſio. Concordem omnium theologorum ſcholæ de fide aut moribus ſententiam contradicere, ſi hæreſis non eſt, at hæreſi proximum eſt. Scholæ porro placita, ſi ita vocare libet, in duplici ſunt differentia. Altera ad philoſophiæ magis rationem expediunt, quam fidei: altera ad fidem pertinent, moreſque Chriſtiano populo neceſſarios. Quæ ab illis diſſonant, ea ſcholaſtico theologo non ſunt hæretica: quæ vero huic poſteriorum rerum generi ſunt adverſa, ea nos hic tanquam venena refugimus. Nam iis hæreſeos crimen, ut quod ſit ipſum per ſe atrociſſimum, impingere aperte & ſimpliciter non audemus: in quo equidem ſæpe theologorum requiro prudentiam. Abſurdum eſt enim, ut crimen graviſſimum niſi rebus quoque graviſſimis impingatur. Sed ad rem. Illa concluſio, ut eſt a me poſita, primum oſtenditur, quod nullum dogma reperietur, quod eadem mente oreque ſcholaſtici omnes certo ac firmiter aſſeruerint, quin idem in univerſum Eccleſia teneat, eorum auctoritate mota. Nam ſi aliquod invenire hæretici poſſunt, proferant, & tacebimus. Quod ſi nullum proferri poteſt, ſine dubio, velint, nolint, id, quod ſcholæ totius auctoritate firmatur, verum eſt, ſi ad fidem, ut dixi, moreſque pertineat. Adde quod nullum tam proprium ſcholæ decretum eſt, quod vel ex ſacris literis, vel ex Apoſtolorum traditione, vel ex concilionum aut pontificum definitionibus non habeat certam originem. Ita qui ſcholæ decreta refutarunt, hi ſemper inventi ſunt & fontem, unde illa manant, repudiaſſe. Atque, ut uno verbo dicam, nemo qui in catholicis habeatur, omnes ſine diſcrimine theologos explo-ſit. Quod abunde ſatis magnum argumentum eſt, ſine fidei diſcrimine hujuſmodi ſcholæ placita negari non poſſe.

Præterea ſi qua in quæſtione univerſi Theologi eadem inter ſe concinunt, profecto ſi in eo errant, Eccleſiam item errandi periculo exponunt. Sive enim qui confeſſiones audiunt, ſive qui ad populum habent conciones, utrique plebem inſtituunt, ut a Theologis acceperunt. Ita fit, ut Eccleſia eorum in fide communem errorem diſſimulando, Chriſti fideles ſuo ſilentio deciperet. Error enim, cui non reſiſtitur, approbatur: & veritas, cum non defenditur, opprimitur, ut Innocentius ait 83. diſt. c. Error. Atque Deus ipſe ſi Theologorum omnium errorem non aperiret, in neceſſariis Chriſtiano populo deeſſet. Quid enim facturus eſt populus imperitus, niſi eos ſequi, quos pro illo tempore Eccleſiaſticæ doctrinæ magiſtros accepit? An poſt hæc omnia ſcholæ Theologia contemnenda eſt? Crederem, nili ejus auctoritate Eccleſia res plurimas definiſſet. Quippe trecentos abhinc annos, ſi quas Eccleſia hæreſes condemnavit, ſi qua de fide & moribus decreta tulit, in utriſque ſcholaſticorum ſubſidio & diligentia vehementer adjuta eſt. Id quoniam conſtat inter omnes, quibus vel conciliorum geſta, vel negotia cognitionis fidei ſunt cognita, fateamur neceſſe eſt, doctores ſcholaſticos ſimul omnes in fide & moribus errare non poſſe.

Præterea, cum Dominus dixit, Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit, non modo ad primos Theologos, hoc eſt, Apoſtolos verba illa referebat; ſed ad doctores etiam in Eccleſia futuros, quamdiu paſcendæ eſſent oves in ſcientia & doctrina. Quemadmodum igitur qui Theologos Chriſto ſuccedentes contemnebat, Chriſtum is etiam Dominum contemnebat: ita qui Theologos juniores antiquis ſuccedentes deſpicit, hic Chriſtum quoque ipſum deſpiciat neceſſe eſt. Unde Chryſoſt. ſive quis alius fuerit, in commentaris ſuper Matthæum imperfectis, hom. 42. Cum audieris, inquit, aliquem beatificantem antiquos doctores, probus qualis eſt circa ſuos doctores. Si enim illos, cum quibus vivit, ſuſtinet & honorat, ſine dubio illos, ſi cum illis viviſſet, honoraſſet. Si autem ſuos contemnit, ſi cum illis viviſſet, illos contempſiſſet. Hactenus ille in ea verba

Chri-

Christi, Væ vobis, qui ædificatis sepulcra prophetarum, & ornatis monumenta justorum, & diciris, Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum. Itaque testimonio estis vobismetipsis, quod filii estis eorum, qui prophetas occiderunt. Et vos implete mensuram patrum vestrorum. Nimirum Pharisæorum instar hæretici ratiocinantur. Si essent scholastici doctores, quales erant Hilarius, Hieronymus, Basilius, sequeremur eos: si in diebus Augustini, Ambrosii, Hieronymi fuissemus, non essemus socii Manichæi, Novati, Vigilantii, Pelagii, Joviniani. Itaque testimonio sunt, quod filii sunt eorum, qui sanctos antiquos contempserunt, cum juniores scholæ Theologos pro nihilo putant. Postremo, ut ad Ephes. 4. Apostolus docet, Alios dedit Christus in Ecclesia Apostolos, quosdam Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei in virum perfectum: ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ. Quamdiu igitur Christi corpus, hoc est, Ecclesia fuerit, ad divinam procurationem pertinebit, ut ii, qui in Ecclesia sacræ doctrinæ doctores habentur, tanquam a Deo dati veritatem in fide teneant, ne populus parvulorum more circumferatur. Nec vero si hoc Apostoli testimonium æque pro antiquis & junioribus facere dicimus, juniores Theologos priscis illis mox æquamus: (scimus enim, quantum antiquitati deferendum est, quantum etiam sanctitati) sed firmum esse hunc etiam locum, tum ex multis aliis, tum ex hoc Apostoli testimonio, pro nostra quidem virili contendimus. Recte ne, an secus, aliorum esto judicium. Nos enim in argumento novo, ubi nullum, quem imitaremur, habebamus, quæ nobis probabilissima visa sunt, ea, lectoribus exposuimus. Si quis vero sic nostra rejiciat, ut adducat meliora, volentes an libentes amplectemur. Nihil autem necesse est, de me ipso dicere mihi. Quanquam non est verendum, ne vera & aperta de me prædicans, nimis videar aut insolens, aut loquax. Sed utcunque hunc scholæ locum ego tractavi, gratissimum, ut puto, Theologis feci; quoniam cum explicatissime de ea re disseruerim, discent hodie a me, quibus facillime rationibus scholasticæ Theologiæ asserere & gravitatem possint, & auctoritatem. Atque hæc hactenus. Nunc objectiones a principio contra positas repellamus.

23. 4. 1. 6. 7.

Respon. ad 1.

CAPUT V.

Respondet Argumentis Capitis tertii; docetque quid de variis Theologorum placitis statuendum.

AC primo quidem argumento refellendo non est opus quicquam præter ea, quæ sunt dicta, adjicere. Ostendimus enim, ut opinor, scholasticæ Theologiæ asserendæ non deesse Ecclesiæ scripturæque sanctæ testimonium. Quæ testimonia nos habuimus, ea jam protulimus: ab aliis forte post & plura & graviora proferentur.

Respon. ad 2.

Secundum etiam argumentum nihilo minus confutatum est. Diximus enim, id quod etsi sæpe dictum est, dicendum est tamen sæpius, factiones in schola, quasi juratas, studium contradicendi, & si quæ sunt similia mala, non scholæ, sed hominum vitio contigisse. Alioqui decreta multa sunt inter scholasticos certa & firma, eoque magis, quo nulla unquam factio ea in quæstionem revocavit.

Respon. ad 3.

At tertium argumentum difficillimum est, egetque disquisitione non parva. Quare si longiorem orationem hujus argumenti difficultas exigit, non debet Lectori molestum esse: nam orationis longitudo magnitudine utilitatis pensabitur. Principio autem Theologos omnes admonitos esse velim, ut sepositis non affectibus modo, sed opinionum etiam præjudiciis, de causis fidei prudenter graviterque decernant. Non enim si quidquam in schola bonis etiam temporibus inveteravit, mox fidei dogma existimandum est. Sunt autem nonnulli, qui per eas persuasiones, quibus a principio sunt imbuti, de rebus gravissimis sententiam ferunt, temeritate quadam, sine judicio, repentino quasi vento incitati, quæ longe alia essent, si judicio considerate constanterque lata fuissent. Hi autem in eo primum errant, quod scholæ opiniones a certis constantibusque decretis non separant. Deinde errant in eo, quod duo rerum genera confun-

fundant, unum earum, quæ ad religionem attinent, earum alterum, quæ
c. 2. & 3. hanc ne attingunt quidem. Ac si sanctorum veterum consensio, ut libro superiore definitum est, non in omnibus legis quæstionibus sequenda nobis, & temenda est, sed solum in fidei regula; nec quævis illorum etiam in re gravi communis opinio fideles astringit, sed firmum constansque judicium: ecquid de recentioribus scholæ Theologis dicere oportet, quos veteres illi longe & vitæ merito, & scripturarum usu, & auctoritatis pondere superarunt? Verum his de rebus non necesse habeo dicere ea, quæ me viri multi pii cupiunt commemorare, tametsi causa postulat, tamen quia postulat, non flagitat, præteribo. Quoniam vero utriusque erroris exempla, cum alias sæpe posui, tum in duodecimo libro varia etiam adjuncturus sum: uno nunc exemplo contentus ero; quod satis erit tamen, ut ii, qui in censuris Theologicis præcipites esse solent, suæ temeritatis admoneantur.

4. dist. 3. Magister ergo sententiarum dixit, baptismi sacramentum fuisse ante Christi mortem, & a Christo ipso institutum, & ab Apostolis ministratum. Huic D. Thomas, cæterique scholæ Theologi assensi sunt. Nimirum Divum Augustinum Magister secutus est, cujus opiniones schola libenter amplectitur. At enim si quispiam forte contra fuerit opinatus, baptismatis novæ legis verum & proprium, idemque primum sacramentum non prius a Christo editum, quam in cruce passus sit, non statim vexare eum gravi Theologiæ censura debemus; sed primum illud expendere, num Theologi hoc loco, quasi re certa & confecta, quicquam plane suo judicio definiant, an potius re nondum satis ad liquidum explorata probabiliter opinentur: deinde id etiam vestigare, pertineat ne ad catholicam fidem, Christum sacramentum hoc ante passionem suam edidisse, an non. Ac Magister sententiarum quidem nihil certo statuit, sed probabiliorem opinionem elegit. Commodius, inquit, dicitur, &c. Augustinus quoque, Baptizabat Christus, inquit, non per se ipsum, sed per discipulos suos, quos intelligimus jam fuisse baptizatos, sive baptismo Joannis, sicut nonnulli arbitrantur, sive, quod magis credibile est, baptismo Christi. Eu Augustinus non certo pronunciat; Apostolos prius esse baptismo Christi baptizatos, quam illud baptisma administrarent, cujus Joannis tertio & quarto capite mentio fit; quin ubique docet, nos ignorare, quando Apostoli fuerint baptizati. Nullo autem pacto fit verisimile, si Apostoli veri sacramenti baptismatis jam inde administri erant, eos non prius idem sacramentum accepisse. Quo fit, ut utrumque juxta in opinione, non firmo constantique decreto situm sit.

De Orig. anima ad Vincent. Victor. l. 3. c. 9.

Præterea & in forma baptismatis illius Scholastici dissident. Nam Magister & Adrianus existimant, Apostolos tum etiam in nomine Trinitatis baptizasse, id quod ego mihi persuadere non possum. Alii vero tradunt, eos baptizasse in nomine Jesu Christi, id quod verosimilius est. Sed hæc in baptismi forma tanta dissensio a certitudine dogmatis aliena est. Non itaque certum quippiam Theologi de hac re statuere voluerunt. Nec Divi Thomæ verba, si quis attente legat, aliud præ se ferunt. Videtur, inquit, quod baptismus ante Christi passionem fuit institutus, &c. Quo scilicet verbo Divus Thomas uti fere solet, cum res non est plana & definita. Itaque existimo, Divum Thomam, cum dixerit, Videri, hoc ipsum sensisse, quod dixerit, videri modo, non etiam oportere. Quid autem definivisset vir alioqui prudens, & gravis in ea re, quam rem ad fidem nihil attinere intelligeret? Non enim aut e literis sacris, aut ex Apostolorum institutis colligi certo potest, baptisma, quod Apostolis statim a conversione sua in usu erat, peccata remittere, gratiam conferre. Nam quod Augustinus refert, Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus; id non oportet de baptismi munditie intelligi, sed de ea, de qua postea, Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis. Quod vero a quibusdam refertur, Ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat Spiritu sancto; id nihil etiam cogere ultro quoque ipsi fatentur, qui eo testimonio abutuntur. At constat Apostolos baptizasse, Joannis 3. & 4. cap., & non baptismo Joannis, ut notum est;

Tract. 5. & 13. in Joan. & in Epist. ad Seleuc.

Joan. 13.

Joan. 15.

In Epist. ad Seleuc.

ergo

ergo baptiſmo Chriſti. Sic enim Magiſter argumentatur. Sed hoc argumentum infirmius & incertius eſt, quam ut quid firmum certumque conficiat. Baptiſmus enim Joannis dupliciter vocari poteſt, aut Joannis inſtituto & auctoritate exhibitus, aut baptiſmus aquæ, quale baptiſma Joannis erat, qui videlicet nihil aliud eſſet, quam meditatio quædam & præparatio ad novæ legis ſacramentum. Baptiſmus item Chriſti aut ſic vocari poteſt, quia Chriſto jubente & auctore miniſtratus eſt, aut quia inſtitutus a Chriſto ad abluenda peccata. Dicetur ergo, nec abſurde id quidem, illud Apoſtolorum baptiſma, cujus Joann. 3. & 4. capite mentio fit, non fuiſſe Joannis Baptiſtæ in priore ſenſu, ſed in poſteriore tantum; fuiſſe autem baptiſmum Chriſti, quoniam illius præcepto & auctoritate Apoſtoli baptizabant. Unde ſi quis colligat, jam tum illum fuiſſe verum novæ legis ſacramentum, pari ratione argumentabitur, Unctionem, qua Apoſtoli ante paſſionem uſi ſunt, jam inde a principio fuiſſe verum & proprium extremæ unctionis ſacramentum. Quod tametſi nonnulli Theologi aſſeruerint, non tamen expeditum eſt. Apud veros ſane graveſque Theologos, Unctionem extremam ſacramentum eſſe, fidei dogma eſt: an ante Chriſti paſſionem, an poſt fuerit inſtitutum, nihil ad rem exiſtimant pertinere. Quod idem & de ſacramentis Confirmationis & Pœnitentiæ ſentiunt. Nec video, cur de baptiſmo nos aliter ſentiamus, putemuſve fidei quæſtionem eſſe, num ante paſſionem Chriſti hoc ſacramentum fuerit inſtitutum. Inſtitutum enim eſſe, dictu quidem eſt proclive; itaque fere Theologi loquuntur; ſed quis eſt tandem, qui hoc eſſe verum idoneis argumentis oſtenderit? Quid quod Theophylactus in cap. Joann. tertium, & Chryſoſtomus homilia in Joann. 28. diſerte negant, illud baptiſma, de quo agimus, ſacramentum eſſe, quod peccata remitteret, gratiamque conferret? Quid quod Hieronymus in dialogo adverſus Luciferianos, cum duplex baptiſma diſtinxiſſet, perfectum & imperfectum, non obſcure docet, niſi in cruce & reſurrectione nullum baptiſma perfectum eſſe? quamobrem Joannis baptiſma fuiſſe imperfectum. Quid quod Leo in epiſtola ad Epiſcopos Sicilię inſcripta, eorum omnino videtur ſententiæ ſubſcribere, qui contenderent Baptiſmi ſacramentum, non quando Chriſtus a Joanne baptizatus eſt, ſed poſt reſurrectionem editum & conſtitutum? Quæ non eo dixi, candide Lector, quo ſcholæ communes opiniones improbarem. Nos enim ea Theologia plus utimur, in qua dicuntur ea, quæ non multum diſcrepant ab opinione communi. Quid ergo eſt? Primum opinionem a dogmate ſeceerni & internoſci volumus: deinde Theologos admoneri, ne affectu animi, qui plerumque brevis eſt & ad tempus, ſed maturo judicio de rebus hiſce pronuncient, in quibus præſertim non ita facile expediri poteſt, ad fidem pertineant, nec ne. Nam ſi in exemplo, quod modo poſuimus, eas rationes ſcripturæque teſtimonia liberet adjungere, quibus a contraria parte adverſus communem ſcholæ opinationem pugnari poteſt, quæſtio forte in utranque partem adeo ambigua redderetur, ut difficile eſſet judicare, utra cum fide magis & religione conſentiat. Sed, ut dixi, non diſputo nunc, ſcholæ communis opinio verane, an falſa ſit; quanquam ab inſtituto noſtro non adeo fortaſſis alienum: ſed id ago, ſcholaſticas opiniones oportere a decretis ſejungere, fideique quæſtiones ab his, quæ modo huc, modo illuc transferuntur, & ſine pietatis jactura poſſunt in utranque partem diſputari. Decreta arcte tenere debemus, accurateque defendere: opiniones non item, ſed ſi non cum Academicæ, at cum Chriſtianæ modeſtiæ temperamento. Pro fide etiam cum vitæ diſcrimine pugna ſit; pro his, quæ fidei non ſunt, ſit pugna, ſi ita placet, ſed incruenta ſit tamen. Hæc præſcripta ſervantem licet magnifice, graviter, animoſeque diſſerere, licet judicare conſtanter, vere, doctiſque & indoctis utiliter. Quorſum hæc, inquies, non ſolum longe, ſed longis etiam ambagibus repetita? Nempe ut explicaremus, id quod cap. ſuperiori in concluſionibus breviter ſignificatum eſt, nos non in ſcholæ opinionem, ſed in certa conſtantiaque de fide moribuſque judicia juraſſe. Hæc hujus loci eſt defendere, illas alterius & loci & temporis. His igitur expoſitis, facile, ut opinor, tertium illud argumentum refelli poteſt. Nego enim ſcholæ certo conſtantique de-

decreto finitum, Matrimonium ſine Eccleſiæ miniſtro contractum, eſſe vere & proprie ſacramentum. Nego eam rem ad fidem & religionem attinere. Nego omnes ſcholæ Theologos id aſſeruiſſe. Hæc tria cum docuero, argumentum poſitum omni ex parte refutatum erit.

Oſtendam ergo primum, opinionem communem illam eſſe, non ſcholæ dogma firmumque judicium. Qui hoc intelligi poteſt? Quia de hac re Theologi videlicet ita differunt, ut nihil finiſſe velle videantur. Lege Magiſtrum, Div. Thom. Scotum, Bona. Ricar. Palud. Duran. cæteroſque ſcholæ Theologos, & niſi ſtatim eorum pendentes ac vacillantes animos deprehenderis, tum vero me aut ſtultum, aut temerarium judicato. Nam & cum quærunt, an matrimonium conferat gratiam, id quod eo loco maxime finiendum erat, non definiunt tamen, ſed in his referunt, quæ in hominum opinione ſunt poſita. In materia item & forma hujus ſacramenti ſtatuenda adeo ſunt inconſtantes & varii, adeo incerti & ambigui, ut ineptus futurus ſit, qui in tanta illorum varietate ac diſcrepantia rem aliquam certam, conſtantem, exploratam conetur efficere. Quod ſi in forma & materia ſacramenti, quæ res in ſacramentorum tractatione vel graviſſima eſt, ambigue Theologi inconſtanterque loquuntur, nec definiunt omnino quicquam: cur in ea quæſtione, quæ & levior eſt, & minus ad ſacramenti hujus conſtitutionem neceſſaria, aliquid eos certi præſcripſiſſe fateamur? Concilium certe Florentinum de materia, forma, miniſtro ſacramenti Matrimonii præſtituit nihil: id quod ſine dubio faceret, cum hoc in cæteris omnibus Eccleſiæ ſacramentis feciſſet, ſi de iis rebus videret quippiam eſſe a Theologis in ſchola definitum. Præterea num Matrimonium ſine Eccleſiaſtico adminiſtro novæ legis ſacramentum eſſet, nec proprie & expreſſe in quæſtionem Theologi vocarunt, nec via & ratione, ut ſolent, veſtigarunt, nec argumentis ullis concluſerunt. Qui igitur vult, eos ſine diſquiſitione attenta, ſine diligenti tractatu, ſine idoneis argumentationibus certo de rebus Theologicis pronunciaſſe, hic videat, ne eadem opera illis & injurius ſit, & in rebus quoque graviſſimis deroget fidem. Adde, quod in Conciliorum ſcriptis, ac ſummorum Pontificum epiſt. decretalibus id obſervandum eſt, ut non quævis ſimplex aut affirmatio, aut negatio certum ſit exploratumque judicium, ſed ſunt notæ quædam peculiares, quibus certas Conciliorum Pontificumque definitiones internoſcimus, quemadmodum libro 5. latius explicatum eſt. His ergo notis, ac multo etiam magis ad ſcholæ quoque decreta ſecernenda uti debemus. Alioqui ſi quæcunque ſcholaſticorum ſimplex aſſertio dogma fidei certum eſt, major eſt profecto horum, quam Pontificum & Conciliorum auctoritas. Quod ſi probari nemini poteſt, illud certe probari omnibus neceſſe eſt, Theologos hoc loco & quæſtione nihil omnino definiſſe. Etenim nec ſententiam adverſam hæreticam erroneamve dixerunt, nec quod dixerunt, id firmiter catholicis amplectendum: breviter, nullam notam interpoſuere earum, quæ certa conſtantiaque judicia indicare ſolent. *Cap. 5.*

Quæ cum ita ſint, id quod primum conficiendum erat, confectum eſt: Theologos ea de re, quam modo verſamus, nihil certo & conſtanter decreviſſe, ſed incerta inconſtantique opinione probabilem unius ſenſum cæteros eſſe inſecutos. Ita caſu quodam communis forte conſenſio facta eſt: cum contra uſu quoque venire poterit, ut ſi primus aſſeruiſſet, non omne fidelium conjugium ſacramentum eſſe, ſed quod religioſe ſacrateque fuiſſet conſtitutum; ſecundus, tertius, ac deinceps reliqui, quoniam probabile etiam id eſſet, eandem ſententiam ſequerentur. Sequitur ut oſtendam, quicquid Theologos opinari contigerit, nihil tamen ad fidem ſpectare, an ejuſmodi Matrimonium Eccleſiæ ſacramentum ſit, an non ſit. Quod, ut mihi videor, uno hoc argumento facile & evidenter expedio. Tres ſunt res, quibus efficitur aliquid ad fidem pertinere. Aut enim in ſacris libris habetur ſcriptum, aut apoſtolicis inſtitutis eſt traditum, aut ex utrislibet plane certa complexione & conſecutione colligitur. Nulla autem harum rerum efficere poteſt, Matrimonium ſine miniſtro prophane contractum eſſe novæ legis ſacramentum. Ubi ego, ſi Thomiſtæ omnes cum Scotiſtis exiſtant, ſi cum antiquis juniores velint

contra me pugnare, tamen ſuperior ſim neceſſe eſt. Non enim, quemadmodum nonnulli putant, omnia ſunt in Theologorum auctoritate. Eſt quædam tamen ita perſpicua veritas, ut eam infirmare nulla res poſſit. Experiantur hic quantum poſſunt vires ſuas, ſi qui forte contra voluerint dicere, & cum in hac eos cauſa ſacræ literæ, Apoſtolorum traditiones, Scholæ ſyllogiſmi deſtituerint, tum vero, niſi rudes & tardi ſunt, mecum omnino intelligant, eam quæſtionem minime ad fidem pertinere.

At argumentabitur quiſpiam, fidelium Matrimonium eſſe novæ legis ſacramentum; non autem eſſe majorem rationem de uno, quam de alio: omne igitur fidelium Matrimonium eſſe ſacramentum. Appelletur vero hic Theologus, aut hoc etiam nomine dignus putetur? Dum quidem ita argumentabitur, non modo Theologus, ſed Philoſophus, aut etiam Dialecticus omnino habendus non erit. Anne ad hunc modum graves Theologi ratiocinantur? Anne hiſce argumentis adducti de rebus Fidei pronunciant? Equidem Baptiſma ſacramentum eſſe ſcio, ſed ſi formam ſacram miniſtrumve non habeat, baptiſmus erit, ſacramentum non erit. Unctionis quoque ſacramentum agnoſco: ſed ſine ſacra forma, ſine Eccleſiæ miniſtro, unctio quidem eſſe poterit, ſacramentum vero eſſe non poterit.

Pœnitentiæ demum ſacramentum amplector, at ſine forma ſacra & miniſtro pœnitentiam reperio, ſacramentum reperire nec debeo, nec vero poſſum. Sic igitur, tametſi Matrimonium ſacramentum eſt, non ideo tamen conjugium quodcunque venerari cogimur, ſed id, quod formam ſacram habeat, & a vero Eccleſiæ miniſtro confecratum ſit. Alioqui, ſi quodlibet fidelium conjugium Theologis neceſſario ſacramentum eſt, quis Scotum tuebitur, qui conjugia, quæ ſolis nuptias contrahuntur, negat eſſe ſacramenta? Ac niſi me fallit animus, recte negat. Etenim non Magiſter, & Divus Thomas modo, verum etiam Concilium Florentinum docet, omnia ſacramenta verbis conſtare, quæ ſi deſint, nullum omnino confici ſacramentum. Quod ſi ſemel admittimus, formam ſacramenti eſſe poſſe aliquando nutus verborum loco ſubſtitutos, nullo pacto effugere poterimus, quin & mutus ſacerdos a peccatis abſolvere, & mutus epiſcopus ſacris initiare poſſit. Atque Matrimonium non aliis quandoque nutibus contrahitur, quam carnali copula. Cum enim poſt ſponſalia ſponſus & ſponſa affectu maritali coeunt, fatentur omnes & Juriſperiti & Theologi verum matrimonium confici. At carnis commixtionem novæ legis proprie ſacramentum dicere abſurdum eſt; Spiritus quippe ſanctus, & ſacramenti gratia per coitum non datur, 32. quæſt. 2. cap. Connubia: non igitur Eccleſia docet, quodlibet fidelium matrimonium ſacramentum eſſe. Niſi quis adeo deſipit, ut Cajetanum damnet, qui & probabiliſſime, & me quidem judice veriſſime, Matrimonium, quod inter abſentes per literas procuratoreſque contrahitur, Sacramentum eſſe inficiatus eſt. Nam qui in hoc Cajetanum erraſſe clamant, hi non intelligunt, nec quæ loquuntur, nec de quibus affirmant. Quod ſi nullo idoneo & neceſſario argumento, ſed ſtultis turbulentiſque clamoribus alienas refellere ſententias pergunt, atque adeo damnare quæ probabiliter & vere dicta ſunt, tum nos in quiete & ſilentio taciti illorum ſtultitiam amentiamque ridebimus. Concedant illi, unum pro altero ſacramentum ſumere, cum pro altero contrahit; concedant, ſacramenta Chriſti abſentibus adminiſtrari, eiſdemque & gratiam conferre, & peccata remittere. Nos enim, quoniam hæc abſurda ſunt, concedere potius volumus, ejuſmodi contractus, qui inter abſentes tranſiguntur, matrimonia quidem veriſſima eſſe, vera ſacramenta nullo modo. Quibus ex rebus breviter diſputatis intelligi poteſt, non ſolum non eſſe dogma fidei, omne fidelium matrimonium ſacramentum eſſe, ſed etiam contrariam omnino ſententiam probabiliorem eſſe. Quod ſi licuit Scoto, ac Cajetano, ut vere licuit, matrimonia, quæ vel non verborum, ſed rerum notis, vel per procuratores conficerentur, ab Eccleſiæ Sacramentis eximere, ecqua religio nos aſtringit, ut matrimonium, quod civiliter & prophane Judæorum, Saracenorum, Ethnicorum more, ſine ſacris cæremoniis, ſineque Eccleſiæ miniſtro contrahitur, ſacramentum eſſe proprie fateamur? Præſertim cum contraria ſententia

non

non modo probabilior, ſed & ad catholicam fidem tuendam facilior, & ad Lutheranorum tela depellenda ſolidior ſit.

Age vero, quando me in hunc locum deduxit oratio, quibus ego argumentis perſuaſus ſum, eiſdem Lectori perſuadere conemur, Matrimonium ejuſmodi ſacramentum proprie non eſſe, quod ſcilicet & ſignum ſanctificationis ſit, & ejuſdem ſanctificationis in ſumentibus digne cauſa ſit. Quem laborem ſpero me non fruſtra ſuſcepturum, cum videam mecum & rationes, & teſtimonia, & ſacramentorum demum naturam totam mirifice conſentire. Illud vero mihi perſuaſi primum, quoniam ſacramenta proprie dicta ſacræ ſunt religionis cæremoniæ. Sacrorum enim uſus ad religionem, qua Deum colimus, pertinet. Quocirca Sacramentum opus eſt religionis. In Sacramentis quoque profitemur, nos ſalutem a Deo ſalutari quærere: hæc vero profeſſio, quæ Fidei interioris externa teſtatio eſt, ad eam virtutem attinet, qua Deo cultum exhibemus. Atque peccata, quæ in ſacramentorum abuſu ſunt, virtuti religionis adverſantur. Et Auguſtinus non quodlibet ſignum rei ſacræ definit eſſe ſacramentum, ſed quod ſit ſacrum ſignum. Quibus rebus efficitur, ut ſacramenta divini cultus ac religionis ſacra quædam opera ſint. Cum igitur Matrimonium ſolis verbis viri & fœminæ civiliter prophaneque contractum, licet rei ſactæ ſignaculum ſit, non ſit tamen opus religionis ſacrum, certe non eſt proprie ſacramentum. Alioqui ſi rebus ſatis eſt ſignificationem affingere, ut ſacramenta dicantur, ſerpens æneus, atque manna proprie ſint ſacramenta, atque adeo in univerſum omnia, quæ gratia ſignificandi res ſacras inſtituta ſunt. Id quoniam abſurdum eſt, conſentiamus verum illud eſſe quod poſuimus, connubia ſine ſacro miniſtro, neque aliqua religionis ſacra cæremonia inita, non eſſe Chriſtianæ religionis ſacramenta.

l. 10. de Civ. Dei c. 5.

Deinde concilium Florentinum, enumeratis ſeptem novæ legis ſacramentis, Hæc omnia ſacramenta, inquit, tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & perſona miniſtri conferentis ſacramentum. Quorum ſi aliquod deſit, non perficitur ſacramentum. At in matrimonio, quod modo verſamus, nullus eſt ſacramenti miniſter: nullum ergo conficitur ſacramentum. Nec vero audiendi ſunt illi, qui putabunt, virum ac fœminam eſſe ſibi viciſſim ſacramenti miniſtros: quos ego manifeſtis argumentis evincerem, niſi ad alia graviora feſtinaret oratio.

Præterea fideles non ſe exiſtimant eſſe ſacrilegos, ſi non ſunt in gratia, quo tempore ſic prophane contrahunt: in animis ergo fidelium inſcriptum eſt, ejuſmodi contractum non eſſe Eccleſiæ ſacramentum. Nam ſi ſacramentum eſſet, ſacrilegium haud dubie committeret is, qui in peccato mortali conjugem duceret. Atque ſi excommunicatus matrimonium hujuſmodi contraheret, ſacrilegus quoque bis eſſet, utpote qui ſacramentis Eccleſiæ ſe indigne ingereret, quibus privatus per Eccleſiam eſt. Quæ omnia quam abhorreant a fidelium communi ſenſu, facile, etiamſi ego non admoneam, intelligitur. Ad hæc Auguſtinus in epiſt. ad Bonifacium tradit, oportere res ipſas corporeas, quibus ſacramenta conſtant, imaginem & ſimilitudinem gerere ejus ſanctificationis, cujus ſigna & cauſæ eſſe dicuntur. Ut baptiſmus lotione exterius adminiſtrata, ſpiritualis ablutionis, quam efficit, imaginem & figuram habet. Euchariſtia refectione potus cibique viſibilis inviſibilem refectionem adumbrat. Eodemque omnino modo in cæteris ſacramentis externa quadam actione & repræſentatione ſanctificatio interior delineatur, & quaſi ob oculos ponitur. Matrimonium autem hujuſmodi civile & prophanum nec ſanctificationis imaginem gerit, nec ad ſanctificandum ſub quadam exteriore ſanctitatis ſpecie exhibetur. Non eſt itaque proprie ſacramentum.

Epiſt. 23.

Præterea Concilium Florentinum docet, idque Theologorum omnium decretum eſt, omnia ſacramenta verbis conſtare tanquam forma, qua perficitur ſacramentum. Incredibile eſt autem, niſi a forma ſacra ſacramentum perfici. Quemadmodum enim humana forma hominem efficit, & albedo facit album; ita prorſus neceſſe eſt a forma ſacra quodcunque ſacramentum exiſtere. Atqui in matrimonio, quod civili more prophaneque contrahitur, nulla verba ſacra ſunt: nulla igitur eſt ibi ſacramenti ne facies quidem. Nec

vero dici poteſt, verba, quibus utuntur contrahentes, nempe, Ego te accipio in meam, &c. eſſe hujus ſacramenti formam. Primo quia verba ejus, qui ſuſcipit ſacramentum, materia ſacramenti eſſe poſſunt, forma eſſe non poſſunt. Forma ſiquidem ab agente exiſtit in paſſum, mediantibus cauſis adminiſtris. Sacramentorum ergo formæ a Deo per ſacrorum miniſtros in eos prodeunt, qui ſacramenta recipiunt; id quod inductione manifeſtiſſima liquet in omnibus ſacramentis, quæ ſine controverſia ſacramenta ſunt. Tum quia in omnibus ſacramentis, licet materia ſit res aliqua naturalis, & quæ ante in humanos uſus conferri ſoleat, forma tamen ſupernaturalis ſit oportet, cujus ſcilicet & vis & ſignificatus non a natura, ſed a cauſa quadam ſuperiore oriatur. Cum enim ſacramentum quiddam ſupernaturale ſit, forma, qua conſtituitur, per fidem accipienda eſt, non item per naturam. At illa verba, Ego te accipio in meam, undique naturalia ſunt, atque omnibus uſurpata gentibus, quæ etiam ſine fide contrahunt. Adde, quod forma ſacramenti ſignificat eum ſpiritualem effectum, cujus cauſa ſacramentum eſſe dicitur. Nam ſacramenta, ut in ſcholæ proverbio eſt, efficiunt quod figurant. Significatio autem ſacramenti in forma vel maxime elucet. Illa vero verba, Ego te accipio in meam, nullius effecti ſpiritalis ſigna ſunt. Verba inſuper, quæ ſunt ſacramentorum formæ, divina inſtitutione præſcripta & determinata ſunt, neque poſſunt hominum arbitrio immutari, quemadmodum D. Thomas in tertia parte demonſtrat. At verba, quibus matrimonium contrahendum ſit, nulla ſunt omnino definita: ſed innumeris verborum formis, non ſynonymis, ſed variis & diſſimilibus ejuſmodi contractus fieri poteſt. Non ergo verba illa, quibus utuntur ſponſus & ſponſa ad contrahendum, forma ſacramenti Chriſtiani ſunt. Præterea, quando verba aliqua ſunt forma ſacramenti, ſi nutus vel ſcriptura vel aliud unumquodlibet ſignum eorum loco verborum ſubſtituitur, inanis nimirum actio eſt. At ſi contrahentes loco verborum nutus vel ſcripturam ſupponant, æque conficiunt matrimonium, ac ſi verborum millibus uterentur. Quod profecto ſi quis recte conſideret, non leve argumentum eſt, cur verba contrahentium hujus ſacramenti materia ſint. Nam præterquamquod materiam ſacramenti is, qui ſuſcipit, adminiſtrare poteſt, formam non poteſt, cum in idem forte ſacramentum verba loco materiæ formæque recurrunt, pro verbis, quæ materiæ vicem habent, nutus aliaque ſigna poni poſſunt, pro verbis autem, quæ formæ vice ſunt, poni non poſſunt. Quæ res in Pœnitentiæ ſacramento facile cernitur. Verba igitur contrahentium, pro quibus omnino verbis ſigna quævis alia ſubſtituere licet, materia ſacramenti eſſe forſitan queant, forma non queant. Id quod hoc etiam argumento confirmari poteſt. Nomen enim ſacramenti pro materia accipi ſolet, pro forma non item: quemadmodum D. Thom. egregie diſerteque docet 4. ſen. d. 1. q. 1. a. 1. q. 3. ad 1. & d. 3. q. 1. art. 1. q. 1. ad 2. Baptiſmus enim, id eſt ablutio, ſacramentum eſt, non illa verba, Ego te baptizo, &c. Unctio, Confirmatio, Pœnitentiaque ſimiliter. Verba autem contrahentium ſunt ſacramentum, ut idem auctor teſtis eſt additionum quæſt. 44. artic. 1. ad 1. Dicimus namque matrimonium eſſe ſacramentum. Matrimonium autem contractus ille eſt, qui ex amborum verbis conſtituitur. Verba igitur contrahentium materia ſacramenti ſunt, forma non ſunt. Jam illa falſa & commentitia eſſe quis non videt, quæ juniores Theologi confinxere, ut civilem hunc humanumque contractum Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum eſſe tuerentur? Quæ quidem pleraque infidelibus valde nugatoria ſunt, fidelibus autem parum ſolida. Hic tibi dicit, contrahentes ipſos eſſe materiam ſacramenti; hic, non ipſos, ſed conſenſum: alius, geſtus, & nutus, qui a viro fœminaque exceptis verbis adhibentur: alius, prioris loquentis verba materiam eſſe affirmat, poſterioris formam. Quæ utinam graviter, vere, probabiliter dicerentur, ne jure ab hæreticis rideremur. Quorſum autem attinet, in re graviſſima tenuiter, ne dicam ridicule philoſophari? Quorſum in re ad fidem & religionem neceſſaria tanta varietas & inconſtantia? Non enim, ut Hieronymus ait, poteſt unquam verum aſſeri, quod diverſum eſt. Et rurſum, Verum, inquit, non eſſe quod variat, etiam maledicorum teſtimonio comprobatur. Quid quod materiam nos & formam ſacramenti

quæ-

quærimus, hoc eſt, res quaſdam religione ſacras, hi vero de forma materiaque contractus prophani naturaliſque reſpondent. Nam ſi apud Ethnicos de pacti illius conventioniſque materia & forma controverſia eſſet, non aliter profecto illi ac noſtri Theologi loquerentur. Ita Lutherus more ſuo Theologos ſatis jocoſe luſit, quod religionis noſtræ ſacramentum ex his vel integrum & perfectum conſtituiſſent, quæ penitus omnia in matrimoniis paganorum reperirentur. Ac certe materiam & formam civilis naturaliſque contractus, quibus in omni ſemper lege omnes uſi ſunt, quæque perpetuo & fidelibus & infidelibus fuere communes, eaſdem omnino eſſe materiam & formam, quibus integra & perfecta noſtræ religionis conſtituantur ſacramenta, non Luthero dicam, ſed vix cuiquam perſuaderi poterit, niſi ei, apud quem tantum opinio præjudicata poteſt, ut etiam ſine ratione valeat. Equidem cum ad reſpondendum argumentis Lutheri me comparo, quibus ille multipliciter ſacramentum hoc conatur evertere, non id defendendum ſumo, matrimonium ejuſmodi ſacramentum eſſe, in quo nulla ſacri facies appareat, quodque univoce cum cæteris ſacramentum eſſe, ne cogitatione quidem informari poſſe videatur. Sed ſive noſtra opinio vera, ſive falſa ſit (nihil enim moror) ſi Lutherani de hoc matrimoniorum genere diſceptare voluerint, intelligant ſe in ſcholæ diſceptationes incurriſſe; nec oportere catholicum ad eorum argumenta reſpondere. Sin vero argumententur, Matrimonium cum ſacris ceremoniis, cum ſacra materia, cum ſacra forma, a ſacro miniſtro adminiſtratum, quemadmodum in Eccleſia Romana ſemper uſque ab Apoſtolis adminiſtratum eſt, ſi hoc, inquam, argumententur, ſacramentum Eccleſiæ non eſſe, tunc catholicus reſpondeat fidenter, animoſe defendat, ſecure contra pugnet. Poterit enim conſentaneas cauſas omni poſcenti reddere de ea, quæ eſt in Eccleſia firma, perpetua, conſtanſque doctrina; poterit fidem quoque noſtram & ſuaviter inſinuare fidelibus, & graviter ab infidelium calumniis vindicare. Quam ego cum Lutheranis diſputationem libentiſſimo nunc animo aggrederer, ſi id hujus libri inſtitutum pateretur. Video autem me plus, quam ratio argumenti poſiti poſtulabat, digreſſum eſſe: ſi digreſſio tamen dicenda eſt, ubi quod in utranque partem adeo probabiliter diſputari poteſt, hoc nos contendimus non ad catholicam fidem, ſed ad ſcholæ opiniones referendum. At ea res verbis paucioribus dici poterat. Poterat ſane. Verum difficile eſt, ut in omni loco verba rebus quaſi paria & demenſa reſpondeant. Et libuit tandem quam plurimis argumentis addicere, ſine eccleſiæ miniſtro conjugii ſacramentum nullum eſſe, ut inde pateret, eam quæſtionem nullo modo ad fidem attinere, quod ſecundo loco pollicitus ſum.

Attende nunc, Lector, dum illud, quod poſtremum erat, abſolvimus. Non omnes, inquam, ſcholæ Theologi in eam ſententiam convenerunt, quemadmodum in argumento ſumitur. Quin etiam nonnulli graves auctores nobiſcum ſentiunt. Atque in primis Guillelmus Pariſienſis, in libro de Sacramentis, tract. de Matrimonio, capit. 9. quæſt. 1. negat, matrimonium veri nominis ſacramentum eſſe, & ſacramentalem virtutem habere, niſi ſacerdotali miniſterio conſecratum fuerit. Nam Magiſtrum & Durandum non refero, qui in univerſum opinantur, matrimonium gratiam non conferre. Qui profecto hoc loco non erraſſent, niſi communis opinio in extremo poſita eis vehementer improbaretur. Patres item concilii Colonienſis aperte inficiantur, clandeſtinum matrimonium eſſe proprie ſacramentum: atque iidem quoque non obſcure aſſerunt, aliud eſſe verbum, quo contrahitur matrimonium, aliud, quod efficit matrimonii ſacramentum; nec ſatis eſſe ad ſacramentum ea verba, quibus mutuus conſenſus exprimitur, ſed aliud verbum requirendum, quod, ut in cæteris ſacramentis, accedens ad elementum faciat ſacramentum: quod utique verbum fidei ſit, non naturæ. Quorum in hoc ſententiam difficile eſt factu non probare. In eo non probo, quod verbum illud, quo ſacramenti forma continetur, non inde petunt, unde ſemper catholicis petitum eſt. Enimvero quibus ritibus, quibuſque omnino verbis ſacramenta eccleſiæ conficienda ſint, non aliunde verius, tutius, conſtantius peti poteſt, quam ab eccleſiæ Romanæ perpetua conſuetudine. Sed

Vid. etiam eund. cap. 1. de baptiſm.

de his non eſt hic locus diſſerendi. Alio forte opportunius propriam hujus ſacramenti materiam & formam explicabimus. Nunc ad id, quod inſtituimus. Non ii ſolum, quos diximus, noſtræ ſententiæ aſſentiuntur, ſed Petrus Palud. 4. ſent. diſt. 5. quæſt. 2. imprudens in eam quoque deſcendit. Nam quum vir & fœmina civiliter contrahunt, etiamſi peccatores ſint, nec pœnitentiam agant, non credit eos eſſe reos ſacrilegii. Id quod nullo modo probabile eſſet, ſi ejuſmodi matrimonium eſſet verum eccleſiæ ſacramentum. Omnes quippe ſine controverſia ſacrilegi ſunt, qui poſt peccatum mortale ſine pœnitentia Chriſti ſacramenta percipiunt. D. vero Thomas licet in ſcriptis communes fere opiniones ſequeretur, ſed a veritate tandem ratione que coactus noſtræ opinioni ſubſcripſit. Cum enim in 4. diſt. 1. qu. 1. art. 3. docuiſſet, verba in omni ſacramento neceſſaria eſſe, quinto id argumento impugnavit in hunc modum: Pœnitentia & matrimonium ſunt ſacramenta; ſed de integritate eorum non ſunt verba aliqua, &c. Cui argumento ille quidem reſpondit, quod matrimonium ſecundum quod eſt in officium, & pœnitentia ſecundum quod eſt virtus, non habent aliquam formam verborum. Sed ſecundum quod utrumque eſt ſacramentum, in diſpenſatione miniſtrorum eccleſiæ conſiſtens, utrunque habet aliqua verba. Hactenus D. Thom. Et 4. lib. adverſus gentes, cap. 78. non aliter docet nuptias ſacramentum eſſe, niſi ad modum, quem diximus, per eccleſiæ miniſtros populo diſpenſentur. Ea, inquit, quæ per miniſtros eccleſiæ populo diſpenſantur, ſacramenta dicuntur. Matrimonium igitur, ſecundum quod conſiſtit in conjunctione maris & fœminæ intendentium prolem ad cultum Dei generare & educare, eſt eccleſiæ ſacramentum. Unde & quædam benedictio nubentibus per miniſtros eccleſiæ adhibetur. Hæc ille. Ac patrum quidem memoria matrimonium proprie eſſe ſacramentum, ita demum proditum eſt, ſi ſacerdotis miniſterium interveniat. Sic Calixtus in epiſt. ad omnes Galliarum epiſcopos prodit. Sic Syricius ad Cumerium Tarraconenſ. epiſcopum, cap. 4. Sic Nicolaus 31. quæſt. 2. c. Lotharius. Sic Hormiſda, Evariſtus, Iſidorus, quos refert Gratian. 30. q. 5. prodidere. Sic concilium Carthaginenſe 4. c. 13. referturque 30. q. 5. c. Sponſus. Sic concilium Lugdunenſe, & refertur 35. q. 3. ca. Nulli. Sic concilium Laterenenſe de Simo. c. Cum in eccleſiæ corpore. Sic concilium Conſtantienſe ſub Martino V. in fine concilii. Sic Clemens de privileg. Religioſis. Sic Ambroſ. lib. 1. epiſtolarum, epiſt. 1. quæ ſcribitur ad Vigilium. Quorum ego teſtimonia nec adſcribo, nec expendo, quoniam, ut dixi, alterius & loci & temporis eſt diſputatio. Certe E. variſtus matrimonium clandeſtinum ſine ſacerdote contractam, tantum abeſt, ut ſacramentum eccleſiæ fateatur, ut adulterinum etiam contubernium appellet. His adde, quod noſtræ etiam opinioni ſubſcribunt juriſperiti propemodum univerſi, qui quum negant, matrimonium gratiam conferre, ſine dubio id intelligunt de contractu civili, quem ſacramentum latius uſurpato vocabulo appellant. At cum adminiſtratio ſacerdotalis accedit, non obſcure juriſperiti tradunt, per actum ſacerdotis conſecrantis conjugium gratiam conferri; ideoque non licere pro eo pecuniam accipere, quia ſacramentum eccleſiaſticum eſt. Ubi jureconſulti probabilius, ut equidem ſentio, quam theologi loquuntur. Tametſi Theologi etiam quidam docti ſane & graves inventi ſunt, quibus communis illa reliquorum ſententia diſplicet. Pro qua ſi qui adhuc contra nos ſteterint, non debent ſtatim noſtra placita damnare, ſed idonea aliqua argumentatione refellere. Ego enim etſi non is ſum, qui nihil unquam falſi approbem, ſed ea, quæ diſſero tamen, non arroganter præjudico, nec revoco ad arbitrium meum, ſed vel ſanctorum teſtimoniis, vel ratione probabili conſentaneaque confirmo. Sic jure ac merito poſſum a viris doctis poſtulare, ut de me non niſi cauſa cognita judicent. Quod ſi rationibus, quibus ego ducor, falſam me habere ſententiam doceant, gratiſſime accepturus ſum. Ut vero ſine argumentis quiſquam ſola me aſſeveratione vincat, fieri certe vix poteſt. Sed de ſcholæ auctoritate dictum eſt ſatis.

In epiſt. 1. ſuorum & ceterorum.

1. q. 4. *cap. Conſanguineorum.*

CA-

CAPUT VI.

De auctoritate juris Pontificii prudentium.

ATque hic quidem liber concludi jam poterat, niſi Theologiæ juris pontificii prudentia jungeretur, eſſetque proinde hoc etiam loco explicandum, quantum juris hujuſmodi prudentium auctoritas Theologo ad argumentandum conferat. Sunt enim quidam uſque adeo in ea facultate doctis infenſi, ut illorum auctoritatem ab uſu prorſus Theologiæ remotam eſſe arbitrentur. Nos vero, hujuſmodi doctorum auctoritas quanti ſit Theologo faciendа, paucis oſtendemus, illo principio ſumpto, Theologis, qui pontificum canones ignorent, nimis multa deeſſe ad uſus Theologiæ neceſſarios.

D. Antoninus 3. p. tit. 22. c. 2. §. 6.

Principio enim, ſi a Theologis animarum cura non eſt aliena, ſed potius animas regere eorum quaſi peculiare munus eſt, procul dubio canonici juris ſcientia eſt illis neceſſaria. Nam quemadmodum non eſt in Abbatem eligendus, niſi qui ante fuerit in regula competenter inſtructus, ut c. Officii de elect. Innoc. tradit: ita ne cura quidem Eccleſiam gubernandi eſt ei committenda, qui eccleſiaſticas regulas neſcit. Theologus igitur, qui vel epiſcopus, vel parochus futurus eſt, niſi canones ante didicerit, quibus fideles debent in Chriſtiana religione & eccleſiæ ceremoniis inſtitui, non habebit profecto ad rem hanc publicam gerendam Theologiæ officinam ſatis inſtructam. Atque hinc illa ſunt ex Celeſtino, Leone, Auguſtino, ſeptima ſynodo, concilio Carthaginenſi, concilio Toletano 4. concilio Aurelianen. 4. quæ partim a Gratiano, partim a Burchardo referuntur. Quibus omnibus locis idem omnino præſcribitur, hoc eſt, ſacerdotes Canonum eccleſiaſticorum oportere eſſe peritos. Epiſcopis item juris canonici intelligentiam eſſe neceſſariam, facile oſtenditur ex c. Accedentibus, de exceſſ. prælat. ubi definit Pontifex, ad epiſcopum pertinere de cauſis matrimonialibus cognoſcere; publicas pœnitentias vel injungere, vel tollere, indulgentias concedere. At hæc omnia niſi ſciat, quomodo & quatenus per jus liceant, nulla ratione rite agere poteſt. Qua de re quoniam late diſſerunt Innocen. Hoſtien. Anton. de Butri. Cardin. Abbas, & cæteri juriſperiti in cap. Cum in cunctis, de elect. & in cap. Niſi cum pridem de renun. & in cap. 1. de conſanguinit. & affinit. Gratianus quoque 21. diſt. Coſmus in pragmat. ſanctione Gallicana, tit. de collatio. §. taliter. Joan. de Anania in cap. Quia nonnullis, de magiſtris, Auguſtin. de Anco. in lib. de poteſtate eccleſ. quæſt. 108. art. 3. Anton. 3. part. tit. 5. cap. 2. nos hic nil ſuperaddemus. Solum argumentabimur, canonici juris cognitionem Theologo eſſe perneceſſariam. Cum enim Theologi propria functio ſit, exhortari fideles in doctrina ſana, iidem quippe Theologi, qui magiſtri animarum eſſe dicuntur; doctor vero eccleſiæ non divinas modo leges, verum etiam eccleſiaſticas populum docere debeat: abſurdum ſane eſt, auferre a Theologi munere canonum diſciplinam. Nam licet in ſcriptura ſacra præcepta vivendi majori ex parte tradantur, ſed, ut Cardinal. Turrecremat. in proœmio decreti docet, doctrina morum in ſpecie, ſecundum gradus ſingulos & ordines officiorum eccleſiæ, ſine juris eccleſiaſtici cognitione non habetur. At ſermones morales abſoluti eſſe nequeunt, ſi generatim & non ſpeciatim habeantur, ut Ariſtotel. in ethicis ſuis monet. Ad diſciplinæ igitur eccleſiaſticæ cumulum Theologus nimirum ſacras eccleſiæ leges debet addiſcere. Confirmat autem hoc vel maxime Concil. Lateranenſ. ſub Innocent. III. in cap. Quia nonnullis, de Magiſtris. Præcipit enim, quod theologus in Eccleſia Cathedrali ad docendum conſtitutus ſacerdotes doceat in ſacra pagina, & in his præſertim informet, quæ ad animarum curam ſpectare noſcuntur. Atqui in canonibus plurima ſunt inſtituta, quæ ad animarum pertinent curam: canones igitur non habet theologus ignorare.

Gratian. diſt. 38. & 61. & Burchard. l. 2. c. 159.

Præterea omnis doctrina divinitus inſpirata utilis eſt ad docendum, arguendum, & corripiendum, ut perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus, 2. Timoth. 3. At canones eccleſiaſtici inſtinctu Spiritus ſancti ſunt editi, ut Damaſus ait 25. quæſtione prima, cap. Violatores.

Præterea Theologi a ſummo pon-

tifice & epiſcopis aſciſcuntur, tanquam adjutores & comminiſtri, non ſolum in prædicationis officio, verum etiam in audiendis confeſſionibus & pœnitentiis injungendis, ac cæteris ejuſmodi, quæ ad ſalutem animæ pertinent: ut ex cap. Inter cætera, de offi. judi. ordina. tum etiam rerum experimento docemur. Confeſſiones autem audire, ac pœnitentias injungere ſine juris peritia vix quiſquam poteſt. Nam quod Cajetanus dixit, pœnitentes in excommunicationibus, ſuſpenſionibus, irregularitatibus, aliiſque ejuſmodi pœnis ad juriſperitos remittendos eſſe, ne confeſſor ipſe alterius facultatis onere prægravetur, id ignoro prorſus quemadmodum ſine magnis incommodis fieri queat.

In ſumma. V. confeſſori neceſſaria.

Primum enim interdum in pœnas juris incurrunt fœminæ, quas pro conſcientiæ remedio juriſperitorum adire domos abſurdum erit, ac certe parum muliebri verecundiæ conſentaneum. Deinde etiam cum juriſperiti & ſcientiam & verba locare ſoleant, ad confeſſionis ſacramentum non niſi prius data pecunia erit acceſſus. Adde, quod homines vel ſacerdoti verentur ſua peccata detegere. Quod ſi ad juriſperitos etiam relegentur, ſacramenti hujus onus gravius efficietur, quam ut ferri ab imbecillis poſſit. Sed quid ego incommoda numerare pergo, in quæ confeſſores incidant neceſſe eſt, atque adeo pœnitentes, ſi confeſſores ipſi canonum ſunt ignari, cum manifeſtiora ſint, quam ut indicare debeamus? Fatendum eſt igitur, juris peritiam theologis magno uſui futuram. Nec adeo longe repetita argumenta conquirere opus eſt, cum paſſim ipſi videamus, quanta canonum multitudine theologorum ſint referta volumina, illorum præſertim, qui indices quæſtionum ſcripſere, quas ſummas nuncupare conſuevimus. Ubi quantum jus canonicum theologis conferat, vel ipſi judices eſſe poſſunt, qui quantumvis eximia doctrina polleant, has & legunt, & amant epitomas. Sed & ſumma ipſa Cajetani, ſi, quæ ex jure canonico multa continet, demas, magna ex parte imperfecta reperietur.

Præterea cum ad theologum nullæ cauſæ frequentius referantur, quam matrimonii, ſi non reſpondeat, indoctus habebitur, ſin citra juris peritiam reſpondeat, ne dicam impudens, erit imprudens. Nam, ut Alexand. cap. 1. de con. & aff. tradit, cauſæ matrimonii non ſunt tractandæ per quoslibet, ſed per viros diſcretos, & qui ſtatuta canonum non ignorent. Ad hæc ſummorum Pontificum decreta a jure divino, hoc eſt, a libris utriuſque teſtamenti dimanaſſe creduntur, id quod habes de transla. epiſc. cap. 1. & de accuſa. cap. Qualiter & quando, ſecundo. Cum ergo Theologia ex eiſdem fontibus ſuos rivulos ducat, inepte nimirum theologus faciet, niſi opera ſummorum pontificum velit uti; qui cum multorum conſiliis exquiſitis, tum Spiritu ſancto ſuggerente, ex divinis oraculis dogmata & leges, ſive ad fidem, ſive ad fidelium mores, & eccleſiaſticos ritus, & ceremonias collegerunt. Item theologica facultas non eſt ejuſmodi, ut tantumodo animo rem cernat, ſed etiam aliquid molitur & facit. Eſt enim, ut ſcholæ verbis utar, partim ſpeculativa, partim practica, quemadmodum Divus Thomas prima part. quæſt. prima, articulo quarto demonſtrat. At juris canonici diſciplina Theologia quædam practica eſt, ut Alvarus Pelagius docet lib. de planctu eccleſ. ſecundo, art. 20. tum quia ejus facultatis finis eſt, dirigere animas per canonicas leges in ſalutem æternam; tum etiam, quia in ſolo volumine decretalium multi caſus & articuli continentur, utiles & neceſſarii tam in conſiliis animarum, & pœnitentiæ foro, quam in regendis & diſponendis eccleſiis, & rebus eccleſiaſticis. Agit enim liber ille de baptiſmo, de ſacra unctione, de celebratione miſſarum, de Matrimonio, de ordinibus, & cæteris ſacramentis; de ſtatu Monachorum, de clericorum honeſtate, de voto, de jurejurando, atque aliis ejuſmodi; de Simonia, de perjurio, de uſuris, de furtis, & reliquis id genus criminibus, de irregularitate, ſuſpenſione, excommunicatione, interdicto, pœniſque ſimilibus; quæ omnia ſi theologus ignoret, non ſolum idiota erit, ut cap. Ex multa, de voto Innocen. vocat, ſed in multis, præſertim quæ ad actionem pertinent, & ad mores Chriſtianos, hallucinabitur. Atque utinam theologi, qui juris canonici ſunt penitus ignari, vel a decernendis conſcientiæ caſibus abſtinerent, ne imperiti riſui haberentur, cum de his nonnunquam reſpondent

Vid. Innoc. ſup. proœm. Decretal.

ut

ut magiſtri, quæ nunquam ut diſcipuli didicerunt; vel certe ea eſſent modeſtia prædiți, uti juriſperitos conſulerent, ne divinando de ſenſu proprio reſponderent. Quod ſi docere vellemus, in quot errores Theologi nonnulli ob juris pontificii ignorationem incurrerint, facillimum quidem eſſet, niſi eſſet longum, & alio noſtra oratio properaret. Sentiamus igitur, id quod poſitum eſt, juris canonici doctrinam theologo eſſe valde neceſſariam, eo vel maxime, quod ſummi pontificis, & conciliorum auctoritas, quæ hujus doctrinæ voluminibus continetur, theologis argumenta ſubminiſtrat propria Theologicæ facultatis, ut abunde duobus ante libris demonſtratum eſt.

CAPUT VII.

Quis uſus Juris Canonici in Theologica facultate.

SEd enim hoc poſito non adhuc apparet, cuinam uſui juris interpretes & profeſſores theologis diſſerentibus eſſe poſſint; quæve argumenta, & qualia eorum auctoritas Theologicis diſputationibus adminiſtret. Id quoniam nemo vel leviter attigit, dicam ego, ut potero, incondite fortaſſe, ſed tamen ut res poſſit intelligi. Juris pontificii volumina circa varia rerum genera verſantur. Primum enim catholicam fidem & profitentur & explicant, ut in tit. de ſum. Trinit. Deinde de moribus definiunt, & religione Chriſtiana, quantum aut ex evangelica lege, aut naturæ ratione definire licet; ut videre eſt in tit. de uſura, de jurejurando, de divortiis, de ſimonia. Præterea diſſerunt quoque de moribus Eccleſiaſticis, deque religionis cæremoniis, & officiis miniſtrorum Eccleſiæ, quatenus hæc omnia diſponuntur legibus poſitivis: nam ſcholaſtico verbo libenter utimur, nec Grammaticorum cenſuras pertimeſcimus: alioqui, ut Ariſtoteles ait, res graviſſimæ interdum nitore verborum atque ornamentis immodicæ diligentiæ deformantur. Atque hæc mihi cauſa eſt, cur ſermone eo quandoque utar, qui ſcholæ notus eſt, ne, ut quidam latiniſſime loquentes, a ſcholæ theologis jure optimo irridear. Quoniam vero ſcio, graves ſententias inconditis verbis elatas, delicatiorum præſertim aures offendere, adhibere ſoleo ſermonis munditiam non odioſam, nec exquiſitam nimis, tantum quæ fugiat agreſtem quorumdam negligentiam. Sed ad rem. Humanas ego leges de ritibus & moribus Eccleſiaſticis, quoniam ſic vocant, poſitivas appellavi: quales ſunt multæ in tit. de celebra. Miſſ. de cleri. peregri. conjugatis, &c. de ætate & qualitate ordi. de obſer. jeju. & breviter in lib. 1. decre. de officiis judicum, & in 2. de ordine judiciario. Poſtremo autem hujuſmodi pontificia jura præſcribunt pœnas his, qui leges vel Euangelicas, vel naturales, vel etiam eccleſiaſticas perruperint, ut in titu. de exco. de rapto. de apoſta. de hæreticis licet cernere.

Hoc igitur fundamento poſito, ſit prima concluſio. In his, quæ ad fidem pertinent, Juriſconſultorum auctoritate theologus non eget. Quin potius eorum titulorum expoſitionem, qui de fide decernunt, legiſperitus a theologo mutuari debet. Ratio vere in promptu eſt. Sive enim pontifices, ſeu concilia, quæ in volumina juris coguntur, quicquam definiant, quod ad fidem ſpectare videatur, id certe, ut alio jam loco explicuimus, non ex ſenſu ſuo, ſed ex ſacris literis, atque Chriſti & Apoſtolorum traditionibus colligant neceſſe eſt. Cum ergo principia, unde pontifices & concilia ad quæſtionem fidei decernendam proficiſcuntur, propria ſint Theologicæ facultatis, cujus eſt cognoſcere, quæ a Deo ſunt revelata, quæque his ſunt vel conſequentia, vel repugnantia: plane conficitur, in ejuſmodi rebus canonum ſacrorum intelligentiam non a Juriſperitis, ſed a Theologis eſſe petendam. Id quod patres, quibus eſt fidei cognitio mandata, libenter agnoſcunt. Non enim prius quenquam hæreſeos crimine damnant, quam theologi definierint, quod in judicium venit, id hæreſim eſſe. 1. Conc.

Quæ cum ita ſint, non video equidem quonam conſilio nunc apud noſtros in negotio cognitionis fidei partes poſtremæ, ne dicam nullæ, theologis permittantur, jure conſultis vero vel primæ, vel etiam omnes. Cumque præcipuus ſit in hoc negotio labor decernere, quid hæreſis ſit, quid hæreticum faciat, quid fides teneat, quid contra cum fide pugnet, quantum & quatenus doctrinæ ſanæ ac Catholicæ adverſetur id quod reus aſſeruerit; ad reorum quidem

dem pœnas decernendas, quod poſterius eſt, decreti ſunt in republica judices; ad illud autem, quod & gravius eſt, & in fidei negotio prius, nullos habet reſpublica Theologos patres conſcriptos, quorum de culpis judicium, cum de pœnis judicant, juriſperiti ſequantur. Faxit Chriſtus, cujus hæc cauſa eſt, ut principes Chriſtiani, qui huic operi, quo fides & religio continetur, libentiſſime favere ſolent, rem, quam ſemel cœperunt, abſolvant, & graviſſimo tribunali theologos probatiſſimos, probatiſſimos inquam, adjungant ad hujus divini negotii abſolutiſſimam moderationem. Id enim ſi fuerit Eccleſiæ præſtitum, nihil erit, quod in ſanctiſſimo & maxime neceſſario inquiſitionis officio deſideretur. Sed de prima concluſione ſatis. Jam pergamus ad reliqua.

2. Conc. Secunda Concluſio. In his etiam, quæ ad mores pertinent, quatenus vel lex Euangelica, vel ratio Philoſophiæ de hujuſmodi præſcribit, jure conſultorum auctoritas parum, aut certe nihil Theologo conferre poteſt. Quin rectam & ſanam earum rerum cognitionem juriſperiti a theologis mutuam accepturi ſunt. Nam quemadmodum Muſicus ab Arithmetico concluſionum ſuarum rationem ſumit, quod hæ concluſiones a principiis Arithmeticæ derivantur; ita & ſi quæ dogmata de moribus jus Pontificum vel ex Euangelio, vel ex philoſophia colligit, ea ſane tanquam a propriis principiis accepta Theologus agnoſcet, rectiuſque & intelliget, & interpretabitur. Qua ex re facilis conjectura eſt, juriſperitos quoſdam in ſummo errore, & magna veritatis ignoratione verſari, cum aſſerunt in materia uſurarum, ſimoniæ, & aliis ejuſmodi, in quibus de peccato mortali agitur, ad juriſperitos potius, quam ad Theologos recurrendum. Quo in errore fuerunt Ancharanus in diſputatione, cujus initium eſt, Antiquis & modernis temporibus, & Joannes de Anania, in cap. in civitate, de uſuris, & Alexander in concilio primo, & Alvarus Pelagius lib. 2. art. 20. & Hoſtienſis in cap. penult. de ætat. & qualit. ordin. Quos tamen non eſt difficile refellere. Nam cum Theologo ſacrarum literarum cognitio propria ſit, quæcunque de moribus vel in ſacris literis continentur, vel ex eiſdem per certam connexionem conficiuntur, ubivis Theologus invenerit, ea tanquam ſua vendicabit, juriſperitus autem ut aliena mutuabitur. Cumque rurſum philoſophiæ principia a theologis etiam habeantur, ut qui de virtutibus & vitiis, de fine humanæ vitæ, deque actionibus, quibus ad hunc finem pervenitur, longe lateque differant, & ſuper harum rerum jactis fundamentis morum fabricam extruant: certe quæ in jure de moribus ex principiis naturæ ratione conſtitutis præſcribuntur, ea Theologus quaſi ſuo ſibi jure aſſumet, jureconſultiſque expoſita & enucleata tradet.

Tertia concluſio. In tertio illo genere rerum, ubi ſcilicet de moribus Eccleſiæ & religionis inſtitutis per leges tantum pontificias decernitur, in illo etiam poſtremo, ubi pœnæ juris præfiniuntur, juriſperitorum omnium communis conſenſus, concorſque ſententia Theologo magnam fidem facere debet, ſi quando incidat quæſtio circa res hujuſmodi. Ut ſi exempli cauſa veniat in dubium, an hic aut ille homo ſit vel irregularis, vel excommunicatus, vel interdicto, vel ſuſpenſioni obnoxius: item, an delegatus poſſit ſubdelegare, an epiſcopus in his, illiſve poſſit diſpenſare, (ſcholæ verbis liceat uti) an Eccleſiæ paſtor rite ſit electus, num judex Eccleſiaſticus cauſam in judicio legitime definierit: in his, aliiſque ſexcentis hujus generis, theologus inſolentiſſimus erit, ſi, quod ignorat, judicarit; inſolentior, ſi, poſtea quam juriſperitos conſuluerit, omnium auctoritati refragabitur. Etenim, ut alias ſæpe diximus, cujuſque rei peritia non aliis certius, meliuſque contingit, quam ejuſdem rei peritis hominibus. Ita doctiſſimis quibuſque in arte ſua fidem habere opus eſt. Juris ergo Pontificii prudentibus in his, quæ propria ſint illius facultatis, non credere, erit profecto temerarium. 3. Conc.

Deinde in ejuſmodi canonum interpretatione Eccleſiæ judices, & adminiſtri concordem omnium jureconſultorum ſententiam amplectuntur. Qui enim in actionibus vel judiciis Eccleſiaſticis ſuo ſenſu, & non communi juriſperitorum omnium duceretur, ſine dubio ſuo illum judicio Eccleſia coerceret. Ita Eccleſia uſum judicum approbando, eorum quoque videtur intelligentiam approbare, quos hi in Eccleſiæ adminiſtratione ſequuntur. Nec alienum eſt a vera conjectura, Chriſtum Domi- *De conſtit. cap. 1.*

num

num juris hujus peritis quodammodo etiam adeſſe in legum eccleſiaſticarum vera interpretatione. Cum enim ſacri canones inſtigante Spiritu ſancto ad eccleſiæ ſint utilitatem editi, ut Damaſus Papa definit, conſentaneum eſt, ut eccleſia, cui canones illi ſunt neceſſarii, quo in religione & moribus eccleſiaſticis contineatur, interpretes a Deo ſanos acceperit earum legum, & inſtitutorum, quibus eſt adminiſtranda. Parum enim profuiſſet leges mortuas in membranis ſcriptas habere, niſi haberet quoque reſpublica Chriſtiana vivos interpretes, qui rectum earum legum ſenſum aſſequerentur. Deus itaque, quoniam non deficit in neceſſariis, non in theologos ſolum, ſed in juris Pontificii peritos ſpiritum veritatis effudit. Quapropter ex concordi omnium ſententia probabiliſſimum argumentum ſumere theologus poteſt ad eas quæſtiones decernendas, quæ circa illa duo rerum genera poſteriore loco poſita exorientur. Exorientur autem in utroque genere plurimæ, quarum definitionem theologis ignorare fas non eſt: his vel maxime, qui aut laicorum & clericorum confeſſiones audiunt, aut etiam Theologiam in Academiis profitentur. Hi enim, quoniam de multis, quæ ex jure pendent, magnum munus reſpondendi ſuſtinent, ſi reſponſa, atque decreta juriſconſultorum negligant, periculoſe nonnunquam, ac turpiter errabunt. Quæ autem cum viris in ſua quibuſque arte peritis conſuluntur, ea aut minimo, aut nullo certe periculo reſpondentur. Ac de ſeptimo quidem loco ſatis dixiſſe mihi videor.

Finis Libri Octavi.

DE

DE OCTAVO LOCO,

QUI

RATIONIS NATURALIS

Argumenta continet.

LIBER NONUS.

CAPUT I.

Primus error in hujus loci uſu vitandus, ne plus æquo in re Theologica rationi naturali tribuatur.

SEquitur, ut doceam, quidnam argumentorum ratio naturalis Theologo ſuppeditet, quod in octavo loco me acturum pollicebar. Agam autem, quantum res ipſa patietur, breviſſime. Eſt enim hic locus late patens, & quamquam non eſt theologiæ proprius, ſed alienus, magnus tamen eſt, & cum ab ſcholaſticis reliquis, tum a D. Thomæ familia excultus uberrime; non quod de loci hujus aut vi, aut uſu quiſquam adhuc ſcholæ theologus diſputaverit, ſed quod univerſi philoſophiam, cæteraſque naturali ratione partas diſciplinas vel in ſcholam Chriſtianam invexerint, vel certe ab aliis invectas excoluerint: pro ſua quidem facultate quiſque, ſed in theologorum, ut ita dicam, grege ſine controverſia D. Thomas excelluit. Principio autem in hujus loci tractatione duos errores contrarios fugere debemus. Primus eſt eorum, qui uſque adeo argumentis a ratione ductis addixerunt ſe, ut ſive diſputent, ſive ſcribant, ſcripturam ſacram, ſanctorumque Patrum libros ne legiſſe quidem videantur. Qui parum illis diſſimiles ſunt, quos Euſebius 5. lib. hiſt. eccleſ. poſtremo capite commemorat, in tantum ſtultitiæ prolapſos, ut ſi quis ſermonem de ſcripturis propoſuiſſet, illi e contrario proponerent, utrum ille ſermo, de quo agebatur, conjunctum an ſeparatum genus ſyllogiſmi faceret. De quibus rurſum Euſebius, Derelinquentes, ait, ſanctas ſcripturas Dei, geometriam tractant, & qui vere de terra ſunt, de terra loquuntur: & ideo eum, qui de ſurſum eſt, & de cœlis venit, ignorant. Denique Euclides apud eos vel maxime in Geometriæ diſciplinis viget. Sed & Ariſtoteles, & Theophraſtus ab his in admiratione habentur. Galenus vero a nonnullis eorum adoratur etiam. Ac fuiſſe olim in eccleſia nonnullos, qui rationem auctoritati præferentes, rem theologicam ſyllogiſmis abſolverint, Auguſtinus in epiſtola ad Dioſcorum numero 56. Bernardus quoque epiſt. 189. teſtes locupletiſſimi ſunt. Hoc vero ſæculo fuiſſe etiam in Academiis multos, qui omnem ferme theologiæ diſputationem ſophiſticis, ineptiſque rationibus tranſegerint, utinam ipſi non fuiſſemus experti. Egit autem diabolus, quod ſine lacrymis non queo dicere, ut quo tempore adverſum ingruentes ex Germania hæreſes oportebat ſcholæ Theologos optimis eſſe armis inſtructos, eo nulla prorſus haberent, niſi arundines longas, arma videlicet levia puerorum. Ita irriſi ſunt a pleriſque, ac merito irriſi, quoniam veræ Theologiæ ſolidam effigiem nullam tenebant, umbris utebantur, eaſque ipſas utinam ſequerentur. Feruntur enim e ſcripturæ ſacræ principiis, cujus iſti vel umbras non ſunt aſſecuti. Quocirca homines verbo tenus in Theologia magiſtri, pugnavere illi quidem adverſum eccleſiæ inimicos, ſed valde tamen infeliciter. Male enim ſe res habet, cum quod ingenio & eruditione effici debet, id tentatur a viris, qui & ingenio parum valent, nec ſunt admodum eruditi. Errabant illi autem a principio ſtatim ſtudiorum ſuorum. Cum enim facultates eas, quæ linguam expoliunt, mirum in modum neglexiſſent, cumque ſe ſe in ſophiſtica arte torſiſſent diutius,

tius, tum demum ad Theologiam aggressi, non Theologiam, sed fumum Theologiæ sequebantur. Quod si vituperandi sunt, qui per ignorantiam erraverunt, quid de iis existimandum est, qui volentes & prudentes in errorem inciderunt? Nam cum rem perditam & collapsam sua restituere auctoritate deberent, tempori, ut inquiunt, servientes, non modo sophismata non profligarunt, verum etiam auxerunt. Quæ nimirum cum a philosophia, tum vero magis a Theologia tollenda sunt, eaque argutandi ars, quæ vult illa quidem videri se esse Dialecticam, sed abest ab ea distatque plurimum. Dialectica enim est locata in peritia usuque partiendi, finiendi, argumentandi, id quod Theologo est perneccessarium; Sophistice autem nihil habet nisi argutationes vanas, quarum nullus in Theologia fructus est. Quin adeo nulla pernicies Theologiæ major inveniri potest, quam in sophismatum fœce simulatio Theologiæ. Ex quo illa absurda nascuntur, ut sophistæ Theologi esse videantur. Quod si quem etiam ista delectant, ne bellum omnino indixisse videar sophismatibus, quorum est etiam fortasse quidam modus, non intelligo, quid causæ fuerit viris doctis, ut sub Dialecticæ nomine exponibiles, obligationes, insolubiles, reflexivas, aliave id genus monstra in scholam intulerint, de usu autem Dialecticæ non fecerint ne verbum quidem ullum. Nonne igitur illa sunt pueris utilia? sint; nam nos quoque sophistæ fuimus aliquando: sed obsecro, ita utilia habeantur ista, non ut ornamenta virorum, sed ut exercitamenta puerorum. Atque vel ipsi pueri intelligant, sophismatum brevem quendam ludum esse oportere, aliumque usum a Dialectica requirendum, Philosophiæ, Theologiæque maxime necessarium. Verum hæc hactenus. Jam ad propositum revertamur. Qui igitur Theologiæ dogmata humanis metiuntur argumentis, nec ea, quæ a ratione ducuntur, volunt præponderari auctoritate, hi primum omnem vim Theologiæ & gravitatem amittunt, deinde faciunt, ut Theologia detracta auctoritate non solum contemnatur, sed ne Theologia quidem sit. Nam si vera & legitima Theologia est, a fide descendat oportet, ubi hujus facultatis propria principia residunt, quemadmodum in hujus operis initio constituimus. Fides autem tota scripturarum & Ecclesiæ auctoritate continetur. Quamobrem satis exploratum habere possumus, quam male valeant ii de re Theologica aut scribere aut disputare, qui sacros libros, Apostolorum traditiones, Conciliorum dogmata, juris Pontificii decreta, sanctorum veterum doctrinam vel rejiciunt vel ignorant. Itaque hoc quidem opinantium genus pellatur e medio; est enim totum improbabile & impium; qui opinantur aptiora Theologo ea argumenta esse, quæ ex ratione, quam ea, quæ ex auctoritate ducantur. Rebus enim ante dictis aperte intelligitur, cum de Deo præsertim, divinisque mysteriis disputatio incidit, argumentis philosophiæ præponenda esse argumenta, quæ pertinent ad Dei fidem, qua nihil Theologo debet esse antiquius. Sed prioris hujus erroris levitas, quoniam facile deprehenditur, non est pluribus refutanda.

CAPUT II.

Extremum aliorum errorem percenset, qui a naturæ rationibus prorsus abhorrent; quorum etiam argumenta proponit.

ALter autem error illorum est, qui solis sacrarum literarum testimoniis, aut interdum etiam scriptorum veterum omnia definiunt, ab argumentis naturæ haud aliter abhorrentes, quam si essent Theologiæ adversa & inimica. Hunc autem errorem plurimis testibus suadent. Ac primus testis citatur Gregorius Nazianzenus, orat. 1. in Julianum, ubi ait, disciplinam nostram esse Pythagoricam. Atqui apud Pythagoræos tantum auctoritas præjudicata poterat, ut sine ratione valeret. Alter est Hieronymus in 10. Matthæi caput, quo loco non vult Evangelii doctores humanæ ratiocinationis præsidiis niti; quia hujusmodi, ut inquit, virga & baculus arundineus est, quem si paululum presseris, frangitur, & manum perforat incumbentis. Et in 31. caput Hieremiæ, de verbis Dei humano sensu argumentari dicit esse sacrilegum. Tertius est Aug. lib. 1. de actis cum Felice Manichæo, capit. 10. Cum enim Felix Manichæum efferret, quod do-

1. Arg.

cuis-

cuiſſet diſcipulos ſuos initium, medium, & finem, & quomodo, vel quare factus ſit mundus, de curſu ſolis, & lunæ, deque aliis hujuſmodi rebus phyſicis: Auguſtinus contra ait, quod Spiritus paracletus non docet has veritates. Chriſtianos enim vult facere, non Mathematicos. Sufficere autem, ut homines de his rebus propter humanos uſus noverint id, quod in ſchola didicerunt, ſcilicet priuſquam ad Chriſti religionem converterentur. Propter humanos uſus, inquit: ad uſum igitur Theologiæ humanæ ratio doctrinæ nihil catholico proderit. Referuntur etiam a Gratiano trigeſimaſeptima diſtinctione duo teſtimonia, unum ex Ambroſio, alterum ex quarto Concilio Carthaginenſi, quibus ſuaderi videtur, humanas diſciplinas, ut perniciosas, vel certe ut inutiles, a Theologia repellendas. Concilium quippe Carthaginenſe quartum vetat epiſcopis, ne libros gentilium legant. Ambroſius autem dicit, Aſtrologiam, & alias hujuſmodi diſciplinas nihil valere ad ſalutem, ſed in errorem mittere. Epiphanius quoque, hæreſi ſeptuageſimaſexta adverſus Aetium diſſerens, ait, quod non revelat Deus Patrem & Filium per Spiritum ſanctum his, qui de ipſo per ſyllogiſmos ratiocinantur. Qui ergo in Theologiam humanas rationes invehunt, hi divinæ revelationis non poſſunt eſſe participes.

Socr. l. 1. hiſtor. c. 8.

2. Arg. Nec ſolum teſtimoniis Patrum, ſed ſacrarum etiam literarum abutuntur in ſui erroris confirmationem. Principio enim afferunt illud Eccleſiaſtis primo. Propoſui in animo meo quærere, & inveſtigare ſapienter de omnibus, quæ fiunt ſub ſole. Hanc occupationem peſſimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea. Vidi quæ fiunt cuncta ſub ſole, & ecce univerſa vanitas, & afflictio ſpiritus. Si ergo occupatio peſſima eſt ſtudium humanæ literaturæ, ſi vanitas, & afflictio ſpiritus, non eſt profecto a Theologis expetenda.

3. Arg. Deinde argumentantur ex illo Proverbiorum quinto, Ne intenderis fallaciæ mulieris: favus enim diſtillans labia meretricis, &c. Et poſtea, Quare ſeduceris, fili mi, ab aliena, &c. Hanc autem humanam ſapientiam interpretantur, quam nimirum eſſe fallacem ad Coloſſenſes ſecundo teſtatur Apoſtolus in hæc verba, Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam.

Addunt illud primæ ad Corinthios primo, Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Ubi ſapiens? ubi ſcriba? ubi inquiſitor hujus ſæculi? Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam hujus mundi? Addunt etiam illud ex eodem Apoſtolo, primæ Corinthiorum octavo, Scientia inflat. Aliud quoque primæ ad Timotheum ſexto, Si quis non acquieſcit ſanis ſermonibus, & ei, quæ ſecundum pietatem eſt, doctrinæ, ſuperbus eſt, nihil ſciens, ſed languens circa quæſtiones. Quo loco volunt Apoſtolum ſignificare, diſciplinas humanas morbos eſſe, ſolamque Chriſti doctrinam eſſe ſanam: hanc ſecundum pietatem, ideſt religioni conformem &, conſentaneam eſſe, illas non eſſe. 4. Arg.

Præterea Apoſtoli non habuerunt Philoſophiam: non eſt igitur Theologo neceſſaria. Si enim Spiritus ſanctus docuit Apoſtolos omnem veritatem, juxta Domini pollicitationem Joannis decimoſexto, & has diſciplinas non docuit; ſequitur non eſſe Chriſtiano doctori utiles, atque adeo ne verſari quidem circa veritatem. Præterea vel Philoſophia eſt Theologo neceſſaria, dum imperfectos in Eccleſia inſtruit, vel dum perfectos alloquitur. Imperfectis lac Apoſtolus dat, nec exiſtimat ſe quicquam inter hujuſmodi ſcire, niſi Chriſtum, & hunc crucifixum. Perfectis vero ſapientiam loquitur, non hujus ſæculi, neque principum hujus ſæculi, hoc eſt Philoſophorum. Non ergo Theologus Philoſophia eget, ſive cum parvulis, ſeu cum provectioribus ſermones divinos conferat. 5. Arg.

Pergunt etiam argumentari, quod ſi utilis, & neceſſaria eſſet Theologo philoſophia, hoc eſſet ob id maxime, quod non alia via, & ratione melius Philoſophi Chriſto repugnantes evincerentur. At hoc conſtat eſſe vaniſſimum; primum quoniam evacuaretur crux Chriſti, ut Apoſtolus ait, ſi de philoſophis, & ſophiſtis per humanam ſapientiam triumpharet; rurſus quoniam, ut idem Apoſtolus ſecundæ ad Corinthios capite decimo auctor eſt, arma Chriſtianæ militiæ non carnalia ſunt, ſed potentia Deo ad deſtructionem munitionum, conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe 6. Arg. 2. *Cor.* 1.

ad-

adversus sententiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.

Non ergo Theologus, Christi miles, humanarum disciplinarum præsidiis eget, ut fidei adversarios possit evincere. Id, quod exemplo Nicæni Concilii facile demonstratur, ubi Philosopho superando plus valuit simplicis hominis sincera fides, quam omnes omnium Dialecticorum, & Philosophorum argutiæ. Certe Hieronymus ad Pammachium adversus Joannis errores, argumenta a ratione ducta, & de gentilium fonte manantia, tanquam gentilium arma, Christiano dicit esse deponenda. Postremo etiam argumentantur, Christi doctrinam perfectam esse: non itaque philosophiæ subsidiis indigere.

Ruffin. l. 1. cap. 8.

CAPUT III.

Memorati erroris architectos, ac sectatores percenset.

HIs argumentis nituntur illi, qui in hoc errore fuerunt. Nam fuisse quosdam testatur Clemens Alexandrinus primo Stromatum libro in hæc verba: Non me autem latuerunt ea, quæ ab aliquibus imperite tumultuantibus jactantur, qui dicunt oportere in his versari, quæ fidem continent, externa autem, & quæ sunt supervacanea, transilire, quæ nos frustra conterunt, & detinent in iis, quæ ad fidem nihil conferunt. Alii autem etiam philosophiam ex malo ad hominum perniciem existimant invitam esse ingressam, ut quæ profecta sit a maligno aliquo inventore. Et rursum eodem libro, Nonnulli, ait, qui se putant esse ingeniosos, nec Philosophiam attingere volunt, nec Dialecticam, sed nec contemplationem discere naturalem, sed solam & nudam fidem requirunt, perinde ac si cum nullam vitis curam gesserint, velint ab initio statim botros accipere. Dicitur autem dominus vitis allegorice, a quo cum diligentia & agri colendi arte, quæ sit rationis, ac sermone, fructus est vindemiandus, &c.

Lutherus etiam, qui omnes omnium hæreticorum hæreses in unam fecit Gamarinam confluere, non modo asseruit Philosophiam esse Theologo inutilem & noxiam, verum etiam omnes speculativas disciplinas errores esse. Scilicet morum Philosophiam novus hic Socrates mirifice complexus est: quæ in contemplatione versatur, eam solum damnat. Cornelius quoque Agrippa, vir post hominum memoriam vanissimus, in suo illo libro, qui de vanitate scientiarum inscribitur, non sicut Zethus ille Pacuvianus, Philosophiæ solum, sed omnibus humanis disciplinis, atque adeo divinis bellum indixit. Atque horum hominum ingenium quale esse soleat, non est necesse disputare: est enim in promptu. Facile siquidem intelligitur, quamobrem isti discipulos suos a facultatibus, quæ ratione constant, alienos esse velint.

Quemadmodum enim Epicurus rejecit Dialecticam, Alfaquini etiam Machumetis Saracenos procul ab omnibus disciplinis abducunt, quoniam intelligunt disciplinas, artesque omnes rationales doctrinæ perversæ esse contrarias: ita Lutherani, nequando a discipulis errores sectæ absurdissimi deprehendantur, cupiunt eos ab omni cognoscendi ratione revocare. Sed enim cum veritas veritati nunquam adversetur, consentiat semper, & subserviat, jure ac merito scholæ nostræ auctores nobilissimi humanas omnes scientias, tanquam ancillas, ad artem & ministerium veræ sapientiæ advocarunt. Id, quod Julianus invidens, Christianis lege interdixit studiis bonarum artium. Socrates libro tertio historiæ Ecclesiasticæ capite 12. & 16. Sozomenus libro sexto historiæ tripartitæ, capite 37. Quapropter mirari non desino, morem ejicendi humanas rationes, cum in Theologia differitur, in quibusdam etiam catholicorum Gymnasiis insertum esse, haud parva certe jactura Ecclesiasticæ disciplinæ, si illa consuetudo invalescat. Erunt enim il, si ita res procedit, optimi, præstantissimique Theologi, qui plurima loca memoria tenuerint, &, quod Jurisperitis objicitur, qui Elenchi fuerint librorum & indices. Id, quod in Germania, regnante Luthero, accidit, ut sutores, qui novum Testamentum memoriæ mandarant, magni, & præclari Theologi haberentur: atque adeo mulierculæ, quoniam Evangelia, & Paulinas epistolas memoriter recitare poterant, omnium Academiarum Theologos ad disputandum provocarent, auderentque viris

Plutarc. de plac. philos. Euseb. li. 1. præpar. Evang. c. 8.

viris concurrere non virgines, sed mulieres corruptissimæ.

Talis scilicet est Lutherana Theologia, in qua quoniam nullum acumen, nullum ingenii specimen est, optimo quisque, splendidissimoque ingenio, quamlibet acie mentis, & veri perspicientia polleat, quamlibet rerum & divinarum, & humanarum ordinem ac connexionem teneat, quamlibet omnium causas, effecta, antecedentia, consequentia non animo solum perlustrarit, sed etiam comprehenderit, nullo tamen apud istos habeatur in pretio. Sed hæc alio loco forte tempestivius dicentur. Nunc ad id, quod erat institutum, revertamur.

CAPUT IV.

In quo recensitus error refellitur.

AUres itaque ad naturæ rationes occludere, si quando a Theologis afferantur, id nos in errore maximo ducimus. Si enim cadit in Theologum aliquando, ut de rebus humanis philosophetur, quod profecto cadit, nisi ex eo extirpatam humanitatem arbitremur, quænam, rogo, causa est, cur naturales argumentationes a Theologia pellamus, ne, ut quæ divina sit, humanis adminiculis eguisse videatur? Non egeat his, esto: cum suis, hoc est divinis quasi lineis contineatur. At volumus ne nos Theologum, qui solum divina calleat, in humanis erret, labatur, cæcutiat, hallucinetur? Quid autem interest, ratione animi sublata, non dico inter rusticum & Theologum, sed inter Theologum & pecudem, aut saxum etiam, aut truncum, aut quidvis generis ejusmodi? Quæ vero ista sit mens, vel quæ hominis ratio potius, si nec philosophiam, nec Dialecticam habeat, nec ullam omnino humanæ rationis disciplinam? Intelligendum est autem, Christianæ doctrinæ professores duabus quasi indutos esse personis; quarum una est communis, ex eo, quod omnes participes sumus rationis, a qua omnis argumentatio naturæ trahitur, & ex qua ratio inveniendi argumenti naturalis exquiritur; altera autem, quæ proprie Theologis est attributa, unde argumenta expectantur, quæ propria sunt Theologicæ facultatis. Deponat igitur Theologus personam hominis, si ita placet, cum divina tractat; cum vero tractat humana, quænam, rogo, stultitia erit hominem ex homine tollere? Quamquam in quacunque disputatione, sive de humanis, sive de divinis differatur, utramlibet personam deponere stultissimum erit. Quid enim stultius esse potest, quam vel pedem abjicere, cum caput munus suum explet, vel caput tollere, cum pes munere suo fungitur? Nam nec pes capiti officit, nec caput pedi; quin etiam, ut Apostolus monet, non potest caput dicere pedibus, Non estis mihi necessarii. Sic nimirum, cum nec humanarum rerum intelligentia divinarum cognitioni obsit, nec divinarum cognitio humanarum intelligentiæ, neutram debemus in alterius propria functione abjicere, nisi volumus esse stulti. Porro qui Theologiam sic instituit, ut nihil habeat cum naturæ ratione conjunctum, omniaque egregiæ disciplinæ dogmata sola scripturarum fide metitur, hic, si in ea opinione persistat, & non interdum naturæ bonitate vincatur, nec Theologiam colere, tuerique possit, nec fidem, nec humanitatem. Non humanitatem, sæpe enim dicendum est, quia sine ratione humanitas extirpatur; qui autem rationales disciplinas Theologo auferunt, hi suam illi rationem eripiunt; quoniam si veritatem, quæ in disciplinis cernitur & hominis intelligentia, a ratione tollas, facebit profecto, vel nulla erit potius. Nec fides rursum se ipsa sola sine doctrina, & ratione tutari potest. Nam philosophia, & omni ratione disputandi sublata, cum fide sancta rusticitas manet, quæ, ut Hieronymus ad Paulinum scribit, quantum prodest vitæ merito, tantum simplicitate nocet, si adversariis non resistat. Itaque vacillabit fides, nisi fidelis, quod Petrus ait, paratus sit reddere rationem, id quod sola fide sine ratione fieri non potest. Theologia denique citra naturæ rationem non constat. Cum enim sit homo rationalis, est illi ingenita ratiocinatio, sive agat secum quid, sive cum altero, sive velit humana, seu divina cognoscere. Quare ubi homines different, rationem naturalem repellere nec debent, nec vero possunt, nisi homines esse desierint. Ratio enim

1. Cor. 12.

res

res omnes continet, quoquo te verteris, præsto est, nulla disputatione excluditur. Quamobrem qui naturalem rationem ab usu Theologiæ remotam esse volunt, ii omnem a Theologia disputationem excludunt: sine qua tamen, quid in unaquaque re verum sit, discerni & comprehendi non valet. Quocirca hoc quidem constat, ut opinor, Theologis inter Theologos necessariam esse rationem, quæ est disputationis cujusque fons a natura constitutus. Quid quod gratia non tollit naturam, sed perficit, nec natura gratiam repellit, sed suscipit? sacra igitur Theologia humanæ naturæ rationem non abjiciet. Multa etiam in Theologiæ principiis continentur, ut alio quodam loco diximus, quæ nisi naturali ratione, & discursu interveniente, intelligi, & explicari non possunt. In principiis vero ipsis hærere, a consequentibus, & repugnantibus oculorum aciem revocare stultum erit. Rationem item si a Theologia submoveas, Theologia ipsa & rem amittet & nomen. Nec enim quicquam aliud est Theologia, si interpretari velis, quam sermo, ratioque de Deo. Si autem rem ipsam quæras, est, ut a veteribus Theologis definitur, rerum divinarum scientia. Scientia vero, ut Aristoteles demonstravit, non nisi per syllogismum quæritur. Quod si etiam illud addimus, quod recte addi potest, nihil esse fere, cujus in scriptura sacra mentio non fiat, non angelum, non animam, non aerem, non ignem, non aquam, non cœlum, non terram; concedatur profecto verum esse, si ornate, & erudite hæc Theologus explicare velit, Philosophiam, hoc est, rerum hujusmodi intelligentiam eum habiturum. Maximum itaque ornamentum Theologiæ tollit, qui ex ea tollit Philosophiam, qua scriptura etiam ipsa divina, nedum humana ratio excolitur. Ac mea quidem sententia, omnis institutio Theologiæ humanæ rationis adjumenta desiderat, sed illa in primis, in qua de rebus naturæ differitur. Differitur autem de hujusmodi sæpenumero. Atque ut illud omittam, quod sacra doctrina mores naturæ moderationi consentaneos præscribit, vitia rationi contraria refutat; quo loco sive in schola de hisce definias quicquam, sive populo in concione persuadeas recta, prava dissuadeas, naturæ, rationis, Philosophiæ opem contemnere, amentis erit: hoc tamen expeditum est, multa in sacris literis haberi, quæ sine Philosophiæ, Arithmeticæ, Geometriæ, Geographiæ, Astronomiæque subsidiis expediri non queunt. Pleni exemplorum sunt sacri libri, cum sæpe alias, tum maxime, ubi rerum naturalium quasi miracula, quæ in disciplinis humanis explicantur, a Salomone, Davide, Job, & cæteris Prophetis in divinæ vel potentiæ, vel sapientiæ commendationem afferuntur. Quod quoniam in tertio decimo libro fuse fumus ac diligenter persecuturi, non libet in præsentia exponere. Nunc enim satis est fuisse demonstratum, rationes humanas homini Theologo non solum utiles, sed etiam necessarias esse. Homo quippe, rationem omnem tollens, Theologus, ex auctoritate omnia statuens, esse certe nullo modo potest. Quo etiam magis vituperanda est rei maxime necessariæ tam noxia reprehensio. Una est enim Philosophia in rebus humanis; de cujus utilitate Ecclesiæ scriptores eodem omnes ore consentiunt, quamquam a Lutheranis ipsa contemnitur, & fallacia quædam atque ostentatio esse dicitur. Qui autem hoc dicunt, aut nihil contra naturæ rationem existimant se dicere, aut censent se gigantum more bellare cum diis, id est, naturæ repugnare. Si nihil existimant dissonum rationi se docere, quid cum illis differas, qui rationem naturalem homini theologo eripere, non intelligunt rationi esse contrarium? Sin adversari quidem rationi putant: errant in eo turpiter, quod homini rationali errorem rationi adversum suadere se posse credunt. Abeant igitur, & quoniam cum hominibus homines nec ratiocinari, nec philosophari volunt, ei qui sit ex pecudum genere (sunt enim quidam homines non re, sed nomine) se suamque Theologiam insinuent.

2. Post. lib.

CAPUT V.

Philosophiam Theologo necessariam ostendit.

POrro ut ad illud, quod de Ecclesiasticorum auctorum consensu diximus, revertamur; Clemens Alexand.

1. ſtro. lib. & a nobis ſtat, & multas etiam cauſas affert, cur Philoſophia ſit Theologo neceſſaria. Unam ad philoſophos edocendos; ſimili enim edocemur ſimile. Sicut ergo Apoſtolus Hebræis Hebræus factus eſt, atque adeo omnia omnibus, ut omnes lucrifaceret: ita Theologiæ profeſſor fiat neceſſe eſt Philoſophus Philoſophis, ut hos convenientius faciliuſque lucretur. Exhibenda enim cuique ſunt, quæ ei conveniunt, & quæ ſunt familiaria, ut per propria ad fidem veniat veritatis. Atque hanc etiam cauſam 5. lib. Strom. reſumit. Alteram affert ad refellendos ſophiſtas. Nam quo pacto fallaces Philoſophorum argutias refutare poſſumus, niſi arguendi & refellendi artem perſequamur? Tertiam, quod varia ac multiplex præceptoris doctrina & delectat, & admirationem adfert, atque adeo auditores captat. Quod varie item multiformi argumento ſuadetur, id firmius hæret animis diſcipulorum. Apoſtolus quoque docere
Coloſſ. 1. ſe ait in omni ſapientia, ut exhibeat omnem hominem perfectum in Chriſto. In omni, inquit, ſapientia, hoc eſt, divina & humana, ut cujuſvis generis homines afficeret perficeretque in
Pſalm. 44. Chriſto. Aſtitit præterea Regina a dextris Chriſti, circundata varietate. Ad hæc quomodo ferri ac ſilicis concuſſione ignis, ſic hominum doctiſſimorum conflictu, & diſputatione veritas elicitur. Quam ob cauſam Peripateticorum morem de omnibus rebus in utranque partem differendi Cicero ſibi dicit placuiſſe. Diſputationes autem inter homines humanæ diſciplinæ imperitos ſolent eſſe ineptiſſimæ. Quod ſi inutilis eſſet ſapienti philoſophia, quorſum Deus Salomoni philoſophiam
Sap. 7. indidiſſet? Dedit autem illi Deus horum, quæ ſunt, ſcientiam veram, ut ſciret diſpoſitionem orbis terrarum, & virtutes elementorum, diviſiones temporum, ſtellarum diſpoſitiones, naturas animalium, vim ventorum, differentias virgultorum. Si igitur Dominus harum rerum ſcientiam docet, eſt vero Deus, qui utilia docet, ut Eſaias ait, certe illa non poteſt eſſe Theologo noxia, ſed erit potius accommoda. Et ſi hæc ſcientia vera eſt, ut dicit Salomon, quid dicet Lutherus, qui ſpeculativas omnes diſciplinas errores eſſe affirmat, inaneſque fallacias? Pergit Clemens argumentari ex eo etiam, quod athleta, qui non ſe prius inſtruxit ad certamen, jure contemnitur. Qui ergo ad certandum cum fidei adverſariis multiformibus non eſt etiam multiformi diſciplina inſtructus, is non eſt dignus, qui in perfectis Theologis habeatur. Inſuper dividere, inquit, voces, quæ in ſcriptura afferuntur ancipites, Theologo neceſſarium erit, ne ex amphibolia & eludat & eludatur. Hoc autem præſtare ſine Grammaticæ artis auxilio non poterit. Quod ſi Grammatica ſemel admittitur, quidni Dialectica? quidni Philoſophia? An volunt Grammatici ſibi ſolis Theologiam vendicare, cæteros omnes, Dialecticos, Phyſicos, Aſtronomos, Geometras ab illius participatione ſecludere? Id quoniam conſtat eſſe vaniſſimum, fateamur neceſſe eſt, humanas diſciplinas Theologo eſſe perutiles. Quod ſi non ſunt, inquit Clemens, adhuc neceſſe eſt illas addiſcere, ut rite valeant damnari. Qua enim fronte de his ſententiam ferimus, quæ perſpecta, & cognita non habemus? Hactenus Clement. Alex. ſecuti ſumus, non ut interpretes, ſed, ut ſolemus reliquos, judicio arbitrioque noſtro, quantum quoque modo videtur e fontibus eorum haurientes.

Origenes autem, ut Euſebius auctor eſt lib. ſexto Eccleſiaſt. hiſt. cap. 15. Philoſophiæ ſtudia detrectantibus reſpondet, ſe huic quidem operam navaſſe diligentem, ſed non abſque virorum graviſſimorum exemplo, Panthæni, Heraclæ, aliorumque ſimilium, qui cum eſſent doctores Apoſtolici, nihilo ſecius Philoſophorum libros legere, & in Philoſophiæ ſtudiis exerceri ſolebant. Refert etiam Euſebius Origeni morem iſtum fuiſſe, ut ſi quos noſtrorum adoleſcentulorum ingenioſos videret, traderet eis etiam ea, quibus Philoſophi diſcipulos ſuos velut primis elementis imbuere ſolent: dicere vero ſolitum, non parum ad intelligentiam ſcripturarum emolumenti fidelibus conferri, ſi in liberalibus & philoſophicis literis exercerentur, noſtræ enim philoſophiæ partes Græcos antervertiſſe; nec debere partes ſuas omittere veritatem, quia eas ſibi præveniens falſitas vindicaſſet. Vide etiam Euſebium lib. 4. cap. 7. & Sozomenum lib. 3. hiſt. ſuæ, c. 15. *In verſione Muſcul. habentur hæc, c. 18. & 20.*

Theodoretus quoque lib. 8. hiſt. tripar. c. 8. Didymum refert Gramma-

ti-

ticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, Aſtronomiam, ſyllogiſmoſque Ariſtotelis didiciſſe, quod adverſus mendacium arma veritatis exiſterent. Fortiter enim expugnantur hoſtes, quando adverſum eos ipſorum armis utimur. Socrat. 3. lib. c. 16. & Damaſus 4. lib. c. 18. Neque ſtatim prava opinione fallaris, contra hoſtes hoc eſſe licitum, in aliis diſputationibus diſſimulandum; quia, ut Hieronymus ad Magnum ait, omnes pene omnium doctorum Eccleſiæ libri ejuſmodi eruditionis pleniſſimi ſunt. Quod autem ibidem Theodoretus ait, hujuſmodi diſciplinis veritatem, nempe fidei, non erudiri, id ſignificat, non his Euangelium quaſi tignis fulciri, aut inde Catholicæ veritatis probationem pendere. Alioqui viri graviſſimi ad ea etiam ſuadenda, quæ fidei noſtræ ac religionis propria ſunt, naturalia argumenta inſeruerunt. Exemplo nobis ſunt Euſebius libro tertio hiſt. Eccleſi. cap. 25. & lib. 9. cap. 8. Melito rurſum apud eundem lib 4. cap. 26. Juſtinus quoque, eodem Euſebio referente, lib. 4. cap. 8. Tertullianus præterea in Apolog. id quod Euſeb. etiam retulit lib. 2. cap. 24. Lucianus denique Martyr, & ſumma eruditione vir, eodem Euſebio auctore, lib. 9. cap. 6. Non hic refero Damaſcenum 4. lib. cap. 4. *cap. 3.* non Epipha. hæreſi 76. non Aug. lib. 1. de mo. Eccleſ. & toto primo adverſus Creſconium libro, qui ut Grammaticus Dialecticam in Auguſtino damnabat, & de utili. cre. c. 97. & contra epiſt. Funda. c. 4. & 18. de civi. c. 41. Non Bedam 37. d. c. Turbatur. non Hiero. ea. d. c. Si quis artem, &c. Qui de menſa. non Syn. Euge. Pap. cap. De quibuſdam, non Clemen. c. Relatum. Hæc inquam, & alia plura non refero, quoniam libris ſequentibus hujuſmodi argumentum ſum diligentius perſecuturus. Id modo conſtat, clariſſimos viros, non ſolum ad ea ſuadenda, quæ rationi naturæ conſentiunt, ſed etiam ad ea, quæ lumen naturæ ſuperant, humanis rationibus uſos eſſe: eiſdemque ab Ethnicis calumniantibus Chriſtianam religionem aſſeruiſſe.

CAPUT VI.

Apoſtolos, alioſque ſanctos viros naturæ etiam rationibus uſos evincit.

SEd quoniam hæreticis proclive eſt veterum patrum uſum auctoritatemque contemnere, oſtendam deinceps, ipſorum quoque Apoſtolorum doctrina, & exemplis rationes naturales in Theologiam invectas: his adductos exteros ad fidem, confirmatos fratres, invitatos dociles, repulſos repugnantes. Adducuntur primum ratione exteri ad fidem, & quaſi præparantur. Deus quippe ad fidem in mortalium mentes inducendam naturæ incitamentis utitur, ut primo loco fuſius explicatum eſt. Hinc etenim & reſurrectionis ſuæ oculatos teſtes protulit, & miracula doctrinæ conjunxit; nimirum, *Act. 1. 3.* ut Apoſtoli non ſolum per verbum, *13.* ſed etiam per ipſum opus perſuaderent fidem audientibus, ut Epipha. lib. 2. hære. 51. docet, & Ambr. in commen. epiſt. ad Rom. cap. 1. Teſtis, ait, doctrinæ virtus eſt, ut quia quod prædicatur, incredibile mundo eſt, geſtis fieret credibile. Et Beda lib. 3. in Luc. c. 7. Conceſſa, inquit, primo poteſtate ſignorum, miſit prædicare regnum Dei, ut fidem verbis daret virtus oſtenſa. Signis ergo & miraculis via fidei per ſenſus & rationem ſternitur. Sic enim Sergius Paulus vir prudens, cum vidiſſet factum, credidit admi- *Act. 13.* rans ſuper doctrina Domini. Sic Centurio videns quod factum fuerat, glo- *Matth. 27.* rificavit Deum dicens, Vere filius Dei *Luc. 23.* erat iſte. Petrus etiam, ac Paulus quo *Act. 2.* ſuavius audientes ad fidem reſurrectio- *& 13.* nis allicerent, ratione naturæ oſtendunt, locum illum ſcripturæ, Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem, de David intelligi non poſſe, ac proinde de Chriſto intelligendum. Ac *Act. 3.* Petrus ipſe alio iterum loco Chriſti reſurrectionem inſinuat audientibus, primum teſtium oculatorum certiſſimo teſtimonio, deinde evidentia miraculi editi. Nos, ait, teſtes hujus ſumus. Et mox, In nomine ejus, inquit, hunc, quem vos videtis & noſtis, Deus confirmavit, & dedit integram ſanitatem iſtam in conſpectu omnium veſtrum. En Petrus, ſenſus ipſos citando teſtes clariſſimos veritatis, Chriſti reſur-

Cle. Alex. lib. 1. & 7. Strom. 6. 8.

rectionem ſuadere conatur. Nec fruſtra tamen; multi enim audientium crediderunt.

Confirmantur deinde ratione naturæ fratres. Non enim ait, præcedentibus, ſed, ſequentibus ſignis: nec, Sermonem inferente, ſed confirmante, Marci ultimo cap. Ita Hieronymus in octavum Matthæi caput adnotat, Dominum, poſt ſermonem illum montis, egregium miraculum edidiſſe, ut per hoc præteritus apud audientes ſermo firmaretur. Petrus inſuper perſuaſurus fidelibus concluſionem illam de legalibus, de qua in concilio erat controverſia, Viri fratres, inquit, qui novit corda, Deus teſtimonium perhibuit, dans illis Spiritum Sanctum, & cæt. Et protinus tacuit omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum narrantes, quanta Deus feciſſet ſigna in gentibus. En quæ acciderant res externæ & ſenſuum teſtimonia referuntur in controverſia etiam fidei apud catholicos dirimenda. Atque in concilio illo legem de abſtinendo a ſanguine & ſuffocato, idolothyto & fornicatione, Apoſtoli nullo modo tuliſſent, niſi rationem naturæ ſequerentur. Teſtimonia ſiquidem nulla ſuppetebant, quæ ad eam legem probandam idoneaviderentur. Non modo igitur ad externos, qui naturam ducem ſolam habent, ſed etiam ad eos, qui intra Eccleſiam ſunt, humanis rationibus Theologo licet uti. Id vero eo loco magis, ut ante jam diximus, ubi res naturæ lumine cognoſcibiles, ſive alienis ſeu noſtris perſuadere cupit. Hac enim via Barnabas & Paulus ingreſſi ſunt, ut Acto. 14. legitur. Nam cum ſacerdos & populus Barnabæ & Paulo ſacrificare vellent, quod erat naturæ rationi contrarium, naturali quoque ratione ipſi contradixerunt. Viri, inquiunt, quid hæc facitis? & nos mortales ſumus, ſimiles vobis homines, annunciantes vobis converti ab his vanis ad Deum vivum, qui fecit cœlum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis ſunt, &c. Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit, benefaciens de cœlo, dans pluvias, & tempora fructifera, &c. Quia ergo res naturales teſtimonium perhibent Deo, quemadmodum hoc loco Apoſtolus aſſerit, non eſt abſurdum, quin etiam eſt maxime conſentaneum, ut Theologus de divinis quoque differens, hujuſmodi etiam naturalium rerum teſtimoniis utatur. Nam & Act. 17. Paulus idem probat, Deum non indigere aliquo, quod cœli & terræ ſit dominus, & det ipſe omnibus vitam & inſpirationem & omnia. Probat item, Deum non eſſe longe ab unoquoque noſtrum, quoniam in ipſo vivimus, movemur, & ſumus. Ac Prophetæ Pſal. 138. oſtendit Deum cognoſcere nos & intima noſtra, qui formavit nos, & poſuit ſuper nos manum ſuam. Quod idem naturale argumentum habes & Pſ. 93. Quibus ex rebus breviter diſputatis intelligi poteſt, id quod ante ponebamus, dociles quidem, ſi infideles ſunt, ratione allici invitarique ad fidem, ſin vero fideles, confirmari: utroſque autem in his, quæ naturalia ſunt, perſuaderi. Quod ſi indociles ſunt & repugnantes, ut evincantur, ratio quoque naturæ valet. Principes enim & ſeniores videntes Petri conſtantiam & Joannis, comperto quod homines eſſent ſine literis & idiotæ, admirabantur: hominem quoque videntes ſtantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. Cæcus quoque ille apud Joannem Judæos Chriſto adverſos naturæ ratione eludit inquiens: In hoc mirabile eſt, quia vos neſcitis unde ſit, & aperuit meos oculos. Dominus item Matt. 12. eos, qui calumniabantur, quod in ſabbato curaſſet ægrotum, naturali & ratione & exemplo refellit; & Matt. 22. Sadducæos refutat duobus principiis poſitis. Quorum unum erat Exodi teſtimonium illud, Ego ſum Deus Abraam, Iſaac, & Jacob: quo poſito, & adverſariorum conſenſu approbato, alterum Chriſtus e ratione naturali aſſumpſit, nempe non eſſe Deum mortuorum, ſed viventium. Quo ſyllogiſmo collegit, Abrahami, Iſaaci, & Jacobi animas vivere, quod Sadducæi repellentes, reſurrectionem mortuorum ex conſequenti negabant. Rationes itaque naturales contra fidei adverſarios multum valent. Nec ſunt arma Saulis, quæ pugilem Chriſti magis gravent, quam juvent, ut quidam inepte per allegoriam argumentantur: ſed ſi allegoriis agendum eſt, ſunt potius gladius Goliat, quem cum ipſi e manibus extorſetis, ſuo illum gladio jugulas. Sed ajunt: Si credo quod traditum eſt, quid opus eſt operoſa diſputatione? Si non credo, nullis humanis rationibus perſuadebitur. Egregie

Act. 15.

Act. 4.

Joan. 9.

Exod. 3.

ve-

vero dilemmate rem alioqui lucidiſſimam obſcurare volunt. Non credo, adducor: credo, confirmor. Repugno: confundor. Ratione non domina, ſed adminiſtra, ſyllogiſmo non præſidente, ſed ſubſerviente. Quid multa? Nonne videmus, cum reliquorum apoſtolorum, tum vero maxime Pauli epiſtolas & adverſarios concidere, & fidei domeſticos inſtruere non ſcripturarum modo teſtimoniis, verum etiam naturæ rationibus? Id quoniam dubium non eſt, maneat, hunc diſſerendi morem a Chriſto Domino profectum, ab Apoſtolis repetitum, a Sanctis auctoribus confirmatum, Theologis non ſolum utiliter, ſed etiam neceſſario uſurpari.

CAPUT VII.

Extrema quorundam Theologorum vitia in uſu Philoſophiæ caſtigantur.

IN hoc tamen diſciplinarum genere Theologiæ profeſſoribus & honeſto & neceſſario duo illa vitia maxime vitanda ſunt, quæ Cicero commemoravit. Unum, ne incognita pro cognitis, incertaque pro certis habeamus. Qua in re etiam in Theologia multa peccantur, ut illi, qui Divi Thomæ Scotique opiniones vel indiſcuſſas amplectuntur, proque his non aliter pugnant, ac pro aris & focis. Quamvis autem qui nihil certo comprehendi poſſe exiſtimarunt, multa illi abſurde dixerint, hoc præclare tamen, debere ſapientem ea, quæ ſibi probabilia viderentur, ſequi, quæ contra, improbare, atque affirmandi arrogantiam vitantem fugere temeritatem, quæ a ſapientia diſſidet plurimum. Sed hoc vitium effugere qui volet, non ſatis eſt, ſi ad res conſiderandas adhibeat & tempus & diligentiam, niſi ad ea etiam, quæ ignorat, a doctiſſimis quibuſque interroganda adhibeat & curam, & modeſtiam. Qui vero in Academiis Chriſtiani orbis inſignibus literas diſcunt, hi & eruditiſſimorum virorum frequenti diſputatione inſtructi, & juvenum exercitatiſſimorum quotidiana conflictatione vexati, vitium hujuſmodi vitare facilius poſſunt. Præclare autem cum eo agetur, cui præceptor contigerit & eruditus & pius; qui cum certa ab incertis ſeparet, tum vanis quæſtionibus declinatis, utiles & neceſſarias ſeligat, doceatque diſcipulos eſſe quandam doctam, ut ita dicam, ignorantiam, ſapientiuſque eſſe, quædam neſcire, quam ſcire. Alterum enim eſt vitium, quod quidam nimis magnum ſtudium multamque operam in res obſcuras atque difficiles conferunt, eaſdemque non neceſſarias. Quo in genere multos etiam e noſtris peccaſſe video; ut eas quoque quæſtiones latiſſime perſequerentur, quibus Porphyrius abſtinuit, homo impius, ſed in hac re prudens tamen, ut Platonis Ariſtoteliſque diſcipulum poſſis agnoſcere; qui nec quicquam niſi opportunis & loco & tempore tractavere, nec quæſtiones ullas perſecuti ſunt, quæ juvenum ingenia obruerent, non juvarent. Noſtri autem Theologi, importunis vel locis, longa de his oratione diſſerunt, quæ nec juvenes portare poſſunt, nec ſenes ferre. Quis enim ferre poſſit diſputationes illas de univerſalibus, de nominum analogia, de primo cognito, de principio individuationis, (ſic enim inſcribunt) de diſtinctione quantitatis a re quanta, de maximo & minimo, de infinito, de intenſione & remiſſione, de proportionibus & gradibus, deque aliis hujuſmodi ſexcentis, quæ ego etiam, cum nec eſſem ingenio nimis tardo, nec his intelligendis parum temporis & diligentiæ adhibuiſſem, animo vel informare non poteram? Puderet me dicere non intelligere, ſi ipſi intelligerent, qui hæc tractarunt. Quid vero illas nunc quæſtiones referamus? num Deus materiam poſſit facere ſine forma, num plures angelos ejuſdem ſpeciei condere, num continuum in omnes ſuas partes dividere, num relationem a ſubjecto ſeparare, aliaſque multo vaniores, quas ſcribere hic nec libet, nec decet, ne qui in hunc forte locum inciderunt, ex quorundam ingenio omnes ſcholæ auctores æſtiment. Illis igitur vitiis declinatis, quod in rebus naturalibus & cognitione dignis operæ curæque ponetur, id non modo, ut inquit ille, jure laudabitur, verum ut id fiat, erit etiam ſummopere neceſſarium, ſi Theologi perfecti pleneque ſapientes eſſe volumus. Prudenter enim Hieronymus Pammachium admonet, ut ſi

adamarit captivam mulierem, id est, sapientiam sæcularem, decalvet eam, & illecebras crinium atque ornamenta verborum cum emortuis unguibus amputet. Multos enim tunc fœtus captiva dabit, & de Moabitide efficietur Israelitis.

CAPUT VIII.

Quæ sit hujus loci firmitas in Theologica disciplina.

QUibus rebus expositis, superest, ut doceamus, an hic locus in Theologia firmus, an potius infirmus sit. Ubi nihil nobis immorandum esse video, cum naturæ argumentationes constet unas certas, alteras incertas esse: Ac certæ quidem sunt, quas Dialectici demonstrationes vocant, hoc est, quæ ex perspicuis exploratisque principiis aliquid certo evidenterque conficiunt. Incertæ vero, quæ licet probabiles sint, conjecturis tamen huc atque illuc trahuntur; nullam habent suadendi necessitatem. Firmum argumentum illud est; Non longe est Deus ab unoquoque nostrum: in ipso enim vivimus, movemur, sumus, Acto. 17. illud item, Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat? Psalm. 93. Atque illud etiam, Edentes & bibentes, quæ apud illos sunt: dignus est enim operarius mercede sua, Lucæ 10. & 1. Corint. 9. Probabile argumentum hoc est, quo Petrus Actorum 2. utitur: Non enim ebrii sunt hi, cum sit hora diei tertia. Ita patet, naturæ argumentationes, quę in usum Theologiæ veniunt, interdum infirmas, firmas nonnunquam esse. Nam qui omnium rerum infinitam volunt esse quæstionem, & nullo loco veritatem fixam constantemque persistere, il & in naturam ipsam, & in Deum impii sunt. Sapienter siquidem Apostolus, cum rationes a natura profectas manifestas esse dixisset, tum demum ad Deum eas auctorem revocavit. Quod notum est Dei, inquit, manifestum est illis. Deus enim illis manifestavit. Num per angelos? Num per prophetas? Num per Apostolos? Minime id quidem: Sed invisibilia Dei, ait, a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Conspicuæ igitur & certæ sunt quandoque naturæ rationes. Vani namque sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, neque operibus attendentes cognoverunt, quis esset artifex. A magnitudine etiam speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri. Evidentes itaque sunt, atque adeo firmæ naturales quædam argumentationes. Non ergo speculativæ disciplinæ, quæ ex hujusmodi argumentationibus constantur & efficiuntur, errores sunt, inanesque fallaciæ. Quod Lutherus non stulte modo, verum impie etiam asseruit. Quod enim humana scientia atque sapientia omnis a Deo sit, non solum illo Apostoli testimonio, quod modo posuimus, ostenditur, sed aliis etiam, quæ a Clemente Alexandrino referuntur. Unum est illud, Omnis sapientia a Domino Deo est. Alterum illud, Vocavi ex nomine Beseleel, & implevi eum sapientia & intelligentia ad excogitandum quicquid fabrefieri potest, &c. Fabrilis igitur ars, atque omnis proinde humana disciplina ad Deum tanquam ad fontem, & primum sapientiæ cujusque principium referenda est. Ex quo, & multis aliis intelligi debet, qui philosophiam errorem esse inanemque fallaciam ajunt, eos non solum stultitiæ, sed etiam impietatis esse damnandos. Deus quippe veritas est, & ab eo error est nullus. Qua ex re facile etiam intelligitur, cum Philosophiæ rationes a divina veritate sint sumptæ atque petitæ, qui illas rejiciunt, hos Dei veritati, qua illæ subsistunt, refragari. Nec quod tali fundamento nititur, imbecillum esse aut infirmum potest. Quocirca frustra homines vani conabantur philosophiæ, naturæque rationes evertere. Utrumque enim lumen & naturæ & fidei, quorum altero naturalia, altero supernaturalia videre dicimur, a Deo est. Illa enim, Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem, &, Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, ad naturalem etiam mentis illustrationem referuntur. Ita non minus a Deo falleremur, errantes in naturæ lumine, quam si per fidei lumen erraremus. Luminis igitur naturalis ductum, investigationem, argumenta repellere, non modo stultum est, quod Augustinus 4. de Trinit. docet, verum etiam impium, quod hoc nos loco abunde docuimus. Qui quidem locus concludi jam poterat, nisi prius argumentis

Sap. 13. *Eccle. 1.* *Exod. 31.* *Joan. 1.* *Psal. 4.* *Cap. 6.* *Rom. 1.*

tis illis respondendum esset, quæ hæretici contra posuerunt. Prima igitur videamus, deinceps ordine reliqua.

CAPUT IX.

Satisfacit argumentis Capite secundo propositis.

Respon. ad 1.

PRincipio itaque veterum nobis auctoritatem opponunt. Quod dum faciunt, veteribus sunt injurii. Quid enim est aliud humanas scientias omnes a patribus condemnari, quam eos fuisse non modo imperitos, verum etiam alienos ab humanitate? Nam, quoniam homo rationis est particeps, consequentia cernit, principia & causas rerum videt, earumque progressus, & quasi antecessiones inquirit, similitudines comparat, & rebus visibilibus adjungit atque annectit invisibiles. Qua mentis inquisitione investigationeque efficiuntur naturales in homine disciplinæ, quarum studium qui vituperat, haud sane intelligo, quidnam sit, quod laudandum putet. Quia vero longum esset alia loca ex eisdem ipsis patribus adscribere, in quibus humanæ doctrinæ commendantur, non libet nisi unum solum ex Augustino referre, in illo etiam ipso libro contra Felicem Manichæum, cujus testimonium nobis isti vel maxime objiciunt. Augustinus igitur, quamvis eos hæreticos reprehendisset, qui auderent auctoritatem ecclesiæ rationis pollicitatione superare, naturales tamen rationes suo loco & gradu commendat, inquiens, Fidei imperator clementissimus & per conventus celeberrimos populorum, atque gentium, sedesque ipsas Apostolorum arce auctoritatis munivit ecclesiam, & per pauciores pie doctos copiosissimis apparatibus etiam invictissimæ rationis armavit. Verum illa rectissima disciplina est, in arcem fidei recipi infirmos, ut pro eis jam in tuto positis fortissima ratione pugnetur. Ex quo loco quid Augustino placeat, lectores vident. Cum enim apud illum ratio cum auctoritate confertur, jacet quidem rationis species, valet auctoritas. Sed nusquam ille tamen has duas argumentandi virtutes ita sejungit, quasi possit quisquam, qui non idem simul & ratione & auctoritate nitatur, esse theologus. Indoctum quippe armat fides, doctum etiam ratione. Non igitur humanas disciplinas, naturalesve earum ratiocinationes damnant doctissimi viri, sed illos, qui cum in unitate catholica non sint, & Christiano tamen nomine glorientur, audent imperitos quasi ratione traducere: quia jacere se abjectissime sentiunt, si eorum cum auctoritate catholica auctoritas conferatur, ut ab Augustino ad Dioscorum scriptum est. Illos etiam damnant, qui Philosophiam Euangelio præferunt, quibus Averroes Paullus est, Alexander Aphrodisæus Petrus, Aristoteles Christus, Plato non divinus, sed Deus, cujusmodi nos ipsi præsertim in Italia vidimus multos, qui scriptura sacra neglecta, ad horum Philosophorum doctrinas tanquam ad Syrenum scopulos adhærebant, postque galeros etiam & insulas non Prophetas, non Apostolos, non Euangelistas, sed Ciceones, Platones, Aristoteles personabant. Eos quoque sacerdotes patres nostri reprehendunt, qui plus nimio philosophorum libris indulgent. Noluerunt enim illi, quos occupationibus & gravissimis, & maxime necessariis oportebat esse districtos, eos philosophiæ studiis præpediri. Basilius certe ac Gregorius tredecim annis, ut literis sacris totos se dederent, sapientiæ sæcularis libris omnibus valedixerunt. Testatur etiam de se in epistol. ad Galat. Hieronymus, annis quindecim nullum sapientium Gentilium librum ne in manus quidem ascendisse. Clemens porro Alexandrinus hujusmodi viris, qui in Ecclesia doctores perfecti & absoluti esse debent, Philosophiæ studia, causa solum relaxandi animi, in otio permittit, & quoniam ancillas, ut vocarent ad arcem, sapientia misit, admonuere patres, disciplinas, quas vocant liberales, Theologiæ subservire oportere, non dominari. Curaturum itaque illarum studiosum, ne ancillarum amatoriis delectatus, dominam, hoc est, veram sapientiam negligat; quin etiam curaturum, ut si Agar Ægyptia Abrahami complexibus insolescit, ejiciatur foras atque exulet, nec sinatur aut Ismael Isaaci simplicitatem irridere, aut Agar Saræ bonitatem contemnere. Affligat ancillam domina & corrigat, habeat in manibus, utatur ea ut libitum fuerit. Si enim modesta, erit utilis: quæ, cum ei præter modum indulgetur, est etiam perniciosa. Fugax est

Lib. 10. hist. suæ cap. 9. Ruffinus.

Lib. 6. Strom.

Prov. 9.

Clemens 1. Strom.

Genes. 16. & 21.

Hieronym. sermo in Prophetis incultus & liquando non placuit.

enim vita noſtra, & quod plus temporis ſtudiis humanis impartimur, id divinis adimamus neceſſe eſt, quibus nos Chriſti religio conſecravit. Qui doctrinis item liberalibus nimium vacant, ii fere errores imbibunt, qui vix elui poſſunt. Qua de re lege quoque cautum eſt in Concilio Lateranenſi ſub Leone Decimo, ſeſſione decima. Eſt etiam lex apud noſtros ſanctiſſima, quæ in hujuſmodi diſciplinis ſolum adoleſcentes, neque omnes, ſed ingenioſos exercet; grandioribus autem natu, ingenioque tardiore ſtudia hæc interdicit. Quod ſi legem perrumpunt quidem, aut in philoſophia & dialectica plus temporis & curæ ſumunt, quam æquum eſt, non propter iſtorum vitium eſt aut Philoſophia ſpeculativa, aut ſcholaſtica Theologia, quæ illam in uſum ſuum vendicat, contumelioſe vexanda. Nam ne illa quidem nos fugiunt, quæ vulgi etiam ſermone teruntur, Nequid nimis, Modus omnibus in rebus eſt optimus, & quod verſibus perſecutus eſt Horatius, Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines: cæteraque graviſſime. Notum enim lectoribus carmen. Utrumque itaque vitium reprehendimus, & eorum, qui Ariſtotelis Platoniſve libros diu noctuque verſant, & eorum, ac multo etiam magis, qui cum omni rerum naturalium cognitione vacui ſint, ubi primoribus, quod ajunt, labris ſacras literas deguſtarint, tum ſe Theologos abſolutiſſimos profitentur, tum Philoſophiam quaſi rebus Theologicis tractandis ineptam negligunt. Sed ad ſanctorum teſtimonia ſatis dixiſſe videmur.

Reſpon. ad 2.

E ſacris vero literis Eccleſiaſtis primum teſtimonium objicitur. Cujus tamen veram germanamque intelligentiam facile aſſequemur, ſi libri totius quaſi ſcopum & mentem teneamus. Salomonis autem eo libro præcipuum inſtitutum eſt, declarare, quiſnam ſit hominis ille finis, gratia cujus ſit conditus, hoc eſt, quonam loco humana felicitas ſita ſit. Nam cætera, quæ Eccleſiaſtes ea concione diſſerit, huc demum pertinent & revolvuntur omnia. Ponit igitur a principio ſtatim generale pronunciatum illud, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, quo ſignificat, nulla hujus ſæculi bona ea eſſe, quæ finem homini ſuum exhibere poſſint, veramque illi præſtare felicitatem. Hoc enim ſenſu res omnes vanas Sapiens vocat. Nec abſurde id quidem. Vanum nanque id definiri ſolet, quod ſine caret, ſeu ad finem, qui quæritur, otioſum eſt. Jure itaque res illæ vanæ vocantur, in quibus quietem homo ſi quærat, non inveniat: felicitatem ſi expectet, fruſtra expectet: finem ſuum ſi perſequi ac tenere cupiat, vanus fiat. Themate igitur in hunc ſenſum ab initio concionis poſito, quo univerſæ hujus mundi bona Salomon complexus eſt, tum deinde ſigillatim omnia perſequitur, oſtenditque non in ſapientia, non opibus, non divitiis, non voluptate hominis beatitudinem eſſe locandam. Monſtrat autem primo capite, per humanas diſciplinas hominem non beari. Id quam apte & divine probet, non eſt hujus loci exponere. Tantum ſunt lectores admonendi, ut ne Ariſtotelis vario verſentur errore, qui in contemplatione rerum ſupremarum ſummum hominis bonum collocavit. Qui ſi loqueretur de mentibus corpore ſolutis, & vitæ futuræ felicitatem quæreret, nobis, id eſt Divi Thomæ familiæ, aliquid profecto diceret. Sed cum de immortalitate animi tum hoc, tum illud, nec idem dicat ſemper, quidque potiſſimum ſentiat, difficile ſit intelligere, de altera profecto vita, quam vel non habebat exploratam, vel penitus ignorabat, ecquid dicturus erat homo aut impius, aut certe varius & anceps, ſenſuumque præſidio deſtitutus, quibus ille adminiſtris in judicio rerum omnium utebatur? De felicitate igitur præſentis vitæ loquitur. Hinc enim in Ethicis & Politicis opes, divitias, amicos, ſalutem, cæteraque hujuſmodi caduca etiam & temporaria bona, quaſi felicitatis adjumenta requirit. Et in lib. de bona fort. ſine exterioribus bonis, quorum fortuna, ut ait, eſt domina, negat aliquem felicem eſſe. Quam ob rem de judicio Ariſtotelis dubitari non poteſt: recte ne autem dixerit an ſecus, de eo fortaſſe dubitari poteſt. Verum qui Eccleſiaſtis hoc primum caput intellexerit, is jam ſine dubio poterit Ariſtotelis errorem facile deprehendere. Nam cujuſmodi felicitatem habebit ſuperna illa ac ſupercœleſtia contemplando, animus tanta mole corporis non onuſtus, ſed obrutus? * Cogitationes, inquit Sapiens, mortalium timidæ, & incer-

2. *Phyſic. Ariſt.*

10. *Eth. ad*

Hieron. in c. Eccl. 10. Lege, inquit, Plat. Ariſtot. revolve verſutias: Zenonem & Carneadem diligentius intuere, & probabis verum eſſe, quod dicitur, Labor ſtultorum affligit eos. Veritatem illi quidem omni ſtudio quæſierunt: ſed quia nō habuerunt ducem, & prævium itineris, & humanis ſenſibus veri ſunt ſe comprehendere poſſe ſapientiam,

ad civitatis minimæ pervenerit. De qua in Pſalmo dicitur: Dic in civitate tua imaginem iſtorū diſſipabit. Omnes enim umbras, & diverſas imagines atque perſonas, quas ſibi in variis dogmatibus induerunt, in urbe ſua Dominus diſſipabit. Sap. 9.

certæ providentiæ noſtræ. Corpus enim, quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem. Et difficile æſtimamus quæ in terra ſunt, & quæ in proſpectu ſunt, invenimus cum labore: quæ in cœlis ſunt autem quis inveſtigabit? * Eccleſiaſtes quoque primo, Cunctæ, ait, res difficiles: non poteſt eas homo explicare ſermone. Miranda ſane, & digna Salomone ſententia, quæ declarat id, quod Ariſtoteles quoque ipſe ſevere atque prudenter dixit, mentis noſtræ aciem non aliter ad ea quæ manifeſtiſſima ſunt caligare, quam noctuæ oculos ad fulgorem ſolis. Quo magis Ariſtotelis conſilium nonnulli, ac recte illi quidem, admirantur, quod cum non ignoraret, quam infirmæ eſſent ingenii noſtri vires, memoria angusta, fluxa, infidelis; acumen retuſum, impeditum, debile; ſegnis diligentia & tarda: in eo conſtituerit felicitatem, quod adeo in hac vita tenue eſt & exiguum, adeo obſcurum & imperfectum, adeo infirmum & inſtabile, adeo non per ſe idoneum ad beandum, adeo denique paucorum hominum, ut nihil propemodum habere videatur ex his, quæ veræ felicitatis definitio continet. Qualis enim felicitas eſt, quæ frequentiſſime intercipitur, & rebus abjectiſſimis cedit? quæ non eſt commune bonum humani generis, ſed quod pauciſſimi conſequi ac tenere poſſint? ad quam ſi omnes homines, ut par eſt, ad finem ſuum conarentur, reſpublica omnis interiret? quæ aucta hominis requiem non augeat, ſed laborem? quæ hominis deſiderium non ſatiet, ſed excitet? humana quippe mens, quandiu hic vivitur, rerum cognitione torqueri poteſt, ſatiari non poteſt. Maneat igitur, vitæ hujus felicitatem in primæ Philoſophiæ uſu, hoc eſt, in rerum immaterialium contemplatione non conſiſtere, ut quam morbus tollere valeat, dolor intercidere, inopia interturbare. Nam ſi ad hanc Ariſtotelicam felicitatem neceſſarius eſt aliorum etiam bonorum quaſi concentus, talem nobis felicem Ariſtoteles fingit, qualis, ut arbitror, nemo unquam erit: & ut confirmare poſſum, nemo certe fuit. Quid quod ut idem Ariſtoteles in libro de bona fortuna tradit, ubi plurimus intellectus, ibi minima fortuna, ubi autem plurima fortuna, ibi minimus intellectus? Eccleſiaſtes cap. 9. Vidi, ait, nec ſapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam, ſed eſſe tempus caſumque in omnibus. Qua igitur ratione fortunæ bona ad felicitatem neceſſaria eſſe dicemus, quæ caſui ſubjecta inſipienti, quam ſapienti magis obveniunt? Quanto ſapientius Salomon hominis finem, qualis in hac mortali vita quæri poteſt, in Dei timore & amore conſtituit! Deum time, inquit, & mandata ejus ſerva, hoc eſt omnis homo. Atque ſententiæ huic reliqua omnis divina ſcriptura conſentit. Beatus vir, ait, qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis. Et, Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus. Et, Beati immaculati in via, &c. Et apud Matthæum Dominus, Beati, inquit, qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam. Et, Beati mundo corde. Nimirum in præſenti ſæculo aut hæc beatitudo eſt, aut nulla omnino eſt. Per hanc enim veram & perfectam felicitatem aſſequimur, per hanc etiam ſumme beato, hoc eſt, Deo maxime appropinquamus. Quemadmodum autem quo quidque eſt maxime calido propinquius ac ſimilius, eo calidius eſt: ita quo quis Deo eſt in hac vita proximior, ac ſimilior, eo beatior ac felicior erit. Paulus etiam Apoſtolus, non modo D. Thomas, dixit, dilectionem Dei in hac vita cognitioni ſcientiæque præſtare. In dilectione itaque Dei hujus vitæ felicitas ſita eſt, non in cognitione. Nec ſi rerum terreſtrium atque cœleſtium cognitio, quam naturales in homine diſciplinæ pariunt, neminem facere felicem poteſt, ſtatim eſt a Salomone damnata. Sed ſtudium humanæ ſcientiæ occupationem vocat peſſimam, quod moleſtiſſima ſit. Malum enim in ſcripturis interdum non pro culpa, ſed pro pœna uſurpatur. Idem quoque ſtudium vanitatem nuncupat, quod nec homini finem ſuum præſtat, & ad veram felicitatem conſequendam otioſum eſt. Hoc vero teſtimonio ſi adverſum liberales ſcientias abutimur, vituperemus ſimul opes, divitias, regna, artes, omnia denique, quæ ſub ſole fiunt. Nam eadem de his quoque Sapiens dixit. Illud quoniam ſtultiſſimum eſt, fateamur omnino ex verbis Eccleſiaſtis nihil contra diſciplinas humanas confici poſſe.

Eccl. 7. Alta profunditas: quis inveniet eam? Inſtravi universa animo meo, ut quærerem ſapientiam, &c. & poſt, virum de mille &c. & c. 8. Apposui cor meum ut ſcirem, &c. & poſt, Et intellexi, quod omnium &c. Eccl. 1. Qui addit ſcientiam, addit & laborem Eccl. 1. Non ſatiatur oculus viſu, nec auris auditu impletur. & 7. dixi, ſapiens efficiar, & ipſa longius receſſit a me.

1. Cor. 13. 2. 2. q. 3. a. 6. ad 1. Nam quod Cajet. ait dilectionem Dei naturalem virtutem non eſſe, abſurdum eſt.

Eſai. 45. Amos 3.

Mul-

Respon. ad 3. *Cle. 1. stro. In Cat. Major.*

Multo vero minus ex Proverbiis conficitur: nam verba illa plane de cæca voluptate intelliguntur, quam apud Ciceronem Plato escam malorum appellat, quod ea videlicet homines capiantur, ut hamo pisces. Non est Philosophia meretrix illa vaga, & garrula, quietis impatiens, procax, blanda, adulatrix, præparata ad decipiendas animas, sed, si quid tale est, est illa Thamar, quæ causa prolis sedit in trivio, ad quam studiosus, & fidelis Judas declinavit, indeque genuit Phares & Zaram, qui in Euangeliis memorantur. Non sunt Musæ Sirenes, ut est apud Pythagoram: castæ sunt, non meretrices: veraces sunt, non fallaces. Qui Sirenum cantibus delectantur, hi sunt in vitio: qui Musas amant, in vitio non sunt. In epistola autem ad Colossenses, eodem Clemente auctore, non reprehendit Apostolus Philosophiam veram, hoc est, quæ de naturæ rebus vere sentit, sed Epicuream, quæ videlicet tollit providentiam, & in Deorum numerum refert voluptatem, & præter res corporeas nihil esse credit. Hujusmodi ergo, aliasque similes Philosophorum doctrinas condemnat Paulus, quæ ab ipsis auctoribus Philosophiæ nomine venditantur, cum nihil re vera minus sint, sed ignorantium hominum traditiones, quemadmodum eas vocat Apostolus. Vera autem, & naturalis Philosophia non hominum traditione, sed Dei revelatione habita est, ut supra ejusdem etiam Apostoli testimonio ostendimus. Cum vero eodem ipso capite scriptum sit, Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat in sublimitate sermonis, mirum est, cur Lutherus, Philippus, & alii, quos, quoniam adhuc in Catholicis habentur, nolo hic nominatim cum hæreticis lacerare, eloquentiam, & omnem sublimem dicendi characterem non reprehenderint. Absurdum est enim, ut quibus verborum disciplinæ placent, his rerum cognitio displiceat. Sed periculosa curiositas (nam hoc dicit quidam) & nimia in definiendis rebus obscuris audacia e Philosophiæ studio sunt nobis natæ. Atque idem excusatione summæ stultitiæ, summæ improbitatis odium deprecans adjicit, se non in totum Philosophiam damnandam putare. Hoc autem calumniandi genus, quale sit, & cujus hominis, quis non videt? Certe non aperti, non simplicis est, non ingenui, non justi, non viri boni: sed versuti potius, obscuri, astuti, fallacis, malitiosi, callidi, veteratoris, vafri. Non nascuntur, mihi crede, e studio Philosophiæ vitia, sed ex errore, & ignorantia nascuntur. Quid enim Philosophiæ magis contrarium esse potest, quam aut vana, periculosaque sectari, aut quod non satis exploratum sit & cognitum, id sine ulla dubitatione definire? Quid vero sibi vult oratio illa, se non in totum philosophiam damnandam putare? Quam igitur partem philosophiæ damnat? An, ut Lutherus, eam, quæ contemplatur, & cernit? Explicet, atque excutiat intelligentiam suam, ut videat, quæ sit in ea species, forma, & notio philosophiæ. Nos enim non more vulgi doctrinam Stoicam, aut Platonicam, aut Pythagoricam, aut Aristotelicam, philosophiam appellamus: sed, ut homines definiendi periti, si interpretari volumus, studium sapientiæ, si rem ipsam quærimus, rerum humanarum ac divinarum, terrestrium atque cœlestium scientiam. Quam non dico in totum, sed ne in partem quidem damnare, vel insignis stultitiæ est, vel malitiæ manifestæ. Augustinus porro libro primo de morib. Eccles. cathol. cap. 21. curiosam naturæ inquisitionem, & nimium quendam amorem terrenæ sapientiæ cavendum intelligit, non veram philosophiam, quæ est amor sapientiæ moderatus.

1. & 6. lib. strom.

Coloss. 2.

Respon. ad 4.

Jam vero quod ex priore ad Corinthios epistola opponitur, nihil illud movere potest. Nam quod ait, Perdam sapientiam sapientium, id perinde est ac si dixisset, sapientiam sapientium obscurabo. Quomodo? Nempe illustrando mundum majori doctrinæ lumine, ad quam doctrina Philosophorum omnis nulla esse videatur; sicut etiam sol fulgore suo stellarum, lucernarumque lucem dicitur perdidisse. Prudentiam autem prudentium Deus reprobavit, quia non elegit, nisi quæ stulta sunt mundi, ut confunderet sapientes. In quem sensum fortes, & potentes reprobasse dicitur, quia infirmos, & ignobiles elegit Apostolos, ut Dei virtus magis in Euangelii prædicatione clareret. Quamquam Clemens primo libro & quinto Stromatum docet, non esse hic forte sermonem de vere sapientibus & prudentibus, sed de

Id sentit Hieron. in Es. cap. 29. Quin tradit ibi, non de quibusque propheticũ esse sermonem, sed de sapientibus & magistris Judæo-

rum, quos in adventu Christi Dei judicio excæcatos cōstat. Peribit ait, sapientia a sapiētibus ejus, & intellectus prudētium ejus abscōdetur.

de his, qui sibi sapientes & prudentes viderentur. Sicut non vocatur Euangelium stultitia, quod stultitia sit, sed quod ita hujus mundi sapientibus visa sit. Nam illud, Scientia inflat, facillimum intellectu est. Non enim magis scientiam hic damnat Apostolus, quam opes, regna, pulchritudinem, vires, abstinentiam, virginitatemque damnaret is, qui hæc omnia inflare testaretur. Clemens vero Alexandrinus secundo Stromatum libro de illis hoc exponit, qui se sapientes existimant, cum tamen superbi sint, nihil re vera scientes, sed languentes circa quæstiones. Quæ intelligentia ex eo probabilior efficitur, quod statim Apostolus subdit: Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit, quemadmodum oporteat eum scire. Non itaque vera scientia inflat, sed quæ videtur esse, nec est tamen, ea inflat. At septimo Stromatum libro nove exponit inflare, pro eo, quod est, facere ut magnifice sentiant, qui eam habuerint. Refert vero in hoc illud Ecclesiastici quarto capite, ἡ σοφία υἱοὺς ἑαυτῆς ἀνύψωσε, id est, sapientia filios suos inflavit: sic enim vertit interpres. Quod alii, exaltavit, Hieronymus vero, vitam inspiravit. Verbum autem ἀνύψω, elevare, & tollere est. At vero illi testimonio ex priore ad Timoth. cap. 6. Divus Hieronymus in commentariis super epistolam ad Titum 1. cap. respondet in hæc verba: Quæritur, quare ad id, quod Apostolus ait, Secundum fidem electorum Dei, & cognitionem veritatis junxerit, quæ juxta pietatem est, utrumnam sit aliqua veritas, quæ non in pietate sit posita, & nunc ad distinctionem illius inferatur cognitio veritatis, quæ juxta pietatem est. Est plane veritas, quæ non habet pietatem, ut si quis Grammaticam artem noverit, vel Dialecticam, ut rationem recte loquendi habeat, & inter falsa & vera dijudicet. Geometria quoque, & Arithmetica, & Musica habent in sua scientia veritatem, sed non est scientia illa pietatis. Scientia pietatis est nosse legem, & intelligere Prophetas, Euangelio credere, Apostolos non ignorare. Absque pietate vero notitia veritatis delectat ad præsens: sed æternitatem non habet præmiorum. Hactenus Hieronymus. Sanos ergo sermones vocat Apostolus eos, qui salutem animæ præstant, pios vero, qui pios & religiosos homines faciunt. Hæc humana scientia non exhibet: sed non proinde est Theologo inutilis.

1. Tim. 6.

At Apostoli non fuerunt humanis literis eruditi. Fateor. Christus non docuit eos Geometriam, Astrologiam, Physicam. Et hoc item fateor. Spiritus Sanctus docuit eos omnem veritatem, nec Philosophiam, Arithmeticam, aut Geographiam docuit. Verum est & id quidem. Christus nobis & Apostoli non Dialecticam artem, sed nudam scientiam, quæ fide ac bonis operibus custoditur, tradiderunt. Non repugno. Non igitur sunt disciplinæ istæ Christiano doctori utiles. Id vero est, quod ego constantissime pernego. Apostolis siquidem, ut ait Clemens, Spiritus Sanctus omnia plene suggerebat, quæ erant & ad scripturam sacram intelligendam, & ad docendum cujusvis generis homines necessaria. Nos autem, qui Spiritus hoc peculiare donum non habemus, si humanarum simus literarum rudes & ignari, nec divinas percipere sane possumus, nec perfecti esse in Ecclesia doctores. Christus etiam & Apostoli non docuerunt nos humanas disciplinas, ut fides nostra non esset in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Docere etiam nihil voluerunt, nisi quod esset ad salutem necessarium. Alioqui, si exemplum placet, ignoremus Grammaticam, quoniam Apostoli Grammatici non fuere. Simus barbari, quia non fuerunt eloquentes Apostoli. Nihil consulto, ac cogitato meditatum, & præparatum inferamus, quod Apostoli hæreticis, Philosophis, Tyrannisque evincendis repente, atque ex tempore sapientissime loquebantur. Quomodo autem docti sint omnem veritatem, Augustinus in Joannem declaravit. Sunt autem sine dubio humanæ quædam veritates, quas tametsi Apostoli non sunt edocti, nos tamen utiliter addiscimus.

Respon. ad 5.

Socr. lib. 1. hist. Eccles. cap. 8.

1. Strom.

Quod enim disciplinis humanis subjecta sit veritas, quam tractent, & in qua versentur, adeo est manifestum, ut stultum sit & me probare velle, & alios negare. Quo vero tempore, quo loco, quocum hominum genere disciplinis humanis Theologo sit utendum, nam & hoc in argumento quæritur, alio libro sumus fuse, ac diligenter explicaturi. Itaque nunc res eas prætermittimus, quarum ratio & major est, & in aliud tempus differenda.

Lib. postr.

Tan-

Reſpon. ad 6.

Tantum ergo poſtremum illud argumentum reſtat, cui reſpondere debeamus. Id quod argute Clemens Alexandrinus primo Stromatum libro facit, inquiens: Non per ablationem Philoſophiæ perimitur veritas, ſed ad eam cooperatrix, & adjutrix invenitur: ſicut primus & ſecundus gradus ei, qui aſcendit in cœnaculum, & Grammaticus ei, qui eſt philoſophaturus. Nam & viſus, & auditus confert ad veritatem, mens autem eſt, quæ eam appoſite & naturaliter cognoſcit. Perſpicuitas etiam opem fert ad tradendam veritatem: & Dialectica, ne proſternamur ab hæreſibus. Et eſt quidem per ſe perfecta Servatoris doctrina, & nullius indiga, cum ſit Dei virtus, & ſapientia. Accedens autem philoſophia non veritatem facit potentiorem, ſed debilem adverſus eam efficit ſophiſticam argumentationem: & propulſans doloſas adverſus veritatem inſidias, vineæ eſt ſepes, & vallum. Et quæ eſt quidem ex fide veritas, tanquam panis neceſſaria eſt ad vivendum. Quæ autem præcedit diſciplina, eſt obſonio ſimilis, & bellariis. Deſinente cœna, ſuavis eſt placentula, ut ait Pindarus Thebanus. Hactenus Clemens. Hactenus etiam nos de octavo loco dixerimus. Ac ſi quæ ſunt forte reliqua, ea in nono, qui ſtatim ſequitur, differentur.

Socr. etiam vide lib. 3. Eccleſ. hiſt. cap. 16.

Finis Libri Noni.

DE PHILOSOPHORUM Naturam ducem ſequentium AUCTORITATE,

Quæ nono loco poſita eſt.

LIBER DECIMUS.

CAPUT I.

Hujus loci pertractandi neceſſitatem exponit.

QUemadmodum argumenta Theologo ducerentur a Philoſophia, atque ab omniomnino ratione naturę, ſatis explicatum arbitror loco ſuperiore. Sequitur, ut cætera perſequar, quæ pertinent ad Philoſophorum & hiſtoriæ humanæ auctoritatem. Hi namque ſoli duo reſtant ex locis, qui ſunt in initio propoſiti: de quibus dicere aggrediar, ſi pauca prius de inſtituto, ac judicio meo dixero. Quamvis enim libri noſtri non modo in ſcholaſtica pugna, & concertatione verſentur, ſed multa etiam alia contineant iis utiliſſima, qui interiores ſcrutantur, & reconditas literas: tamen interdum vereor, ne quibuſdam bonis viris ſcholæ nomen ſit inviſum, mirenturque, in ea illuſtranda tantum me operæ & temporis ponere. Ego autem, quandiu res ſcholaſtica per eos gerebatur, qui juventutem ad ſcholæ Theologiam incitare ſunt ſoliti, meas curas, cogitationeſque omnes in id conferebam, ut me quavis via, & ratione a ſcholaſticis conflictationibus liberarem. Non enim exiſtimabam, meam operam ſcholæ Theologis quoquo modo neceſſariam. Cum autem Academia viros illos ſummos amiſerit, & quidam ex reliquis, qui hujus rei tuendæ ſocii eſſe deberent, ſtudia hæc vel tanquam arida, contentioſaque dimiſerint, vel certe ut laborioſa, & moleſta declinaverint, Lutherani vero quaſi noxia quoque reprehenderint, indignum judicavi illi me otio dare, quod multis ante mihi, magniſque deſideriis optaram. Itaque in his ſtudiis ab initio verſatus ætatis, exiſtimavi honeſtiſſime me Chriſtianæ Reipublicæ inſervire poſſe, ſi animum in ſchola meum vel repugnantem continerem. Cui cum multum adoleſcens, diſcendi cauſa, temporis tribuiſſem, poſteaquam Theologiam publice profiteri cœpi, meque ipſum diſcipulis tradidi, tempus fere totum conſumebatur in docendo, ſcribendi otium non erat. Suſtinebam enim magnum onus, non diſcipulos modo quotidianis & lectionibus, & diſputationibus inſtituendi, verum etiam de multis & verbo, & ſcripto reſpondendi. Accedebant etiam non infrequentes ad populum conciones, quibus me vel neceſſitas adjudicabat, vel voluntas. Plures autem res, præſertim magnas, eodem ſimul tempore non modo agere, ſed ne cogitare quidem poſſumus. Quamobrem de hoc opere abſolvendo, in quo tantam difficultatem ineſſe videbamus, ut viro indigeret non ſolum egregie docto, ſed nullis aliis negotiis præpedito, omnem omnino ſpem ſæpius abjecimus. Sed partim diſcipulorum precibus efflagitati, partim amicorum convitiis evicti, tuo vero juſſu potius, Pater optime, cujus ſtudiis, præſertim in re tam juſta, cum difficile eſt, tum ne æquum quidem obſiſtere, ſubciſivis, ut aiunt, horis, opus hoc informare decrevimus, ut ſi

quo

quo forte caſu nequeamus abſolvere, certe inſtituiſſe videamur. Eo vero me minus inſtituti mei pœnitet, quod facile ſentio, ut nihil aliud agam, excitare me homines non ſocordes ad rei magnæ inveſtigandæ cupiditatem. Nos enim ſi non aſſecuti, at id ſecuti profecto ſumus, ut ea his libris explicaremus, quæ nec ſatis erant nota noſtris, & erant cognitione digniſſima. Sed jam ad inſtituta pergamus. Danda enim opera eſt, ut etiam ſi ad alia aberrare aliquando cœperit, ad hæc revocetur oratio.

CAPUT II.

Ubi argumenta proponuntur, quibus Philoſophorum auctoritas elevatur.

FUiſſe olim in Eccleſia nonnullos, qui Philoſophorum auctoritatem a ſchola Chriſtiana rejecerint, Clemens
1. Arg. Alexandrinus perhibet, gravis in primis auctor. Tradit etiam hanc illos perſuaſionem induiſſe, quod Dominus apud Joannem dixerit, omnes quotquot ante ſe veniſſent, fures fuiſſe & latrones: nec audiſſe eos oves. Fures autem vocatos ajunt, quod fuerint ſophiſtæ fallaces. Nam ſophiſticen quandam furandi artem ipſe quoque Ariſtoteles
2. Arg. dixit. Et Juſtinus, cum docuiſſet Philoſophos ſimiles eſſe latrombus, & tanquam deceptores redarguiſſet, per inſidias Creſcentis Philoſophi interemptus eſt, ut Euſebius ſcribit lib. 4. Eccleſiaſt. hiſtor. cap. 16. Non ſunt igitur Philoſophi audiendi, præſertim cum noſtræ ſemper doctrinæ repugnarint. Nam ut Ruffinus lib. 1. Eccleſiaſt. hiſtor. cap. 2. refert, Ario favebant viri in quæſtionibus callidi, & ob id ſimplicitati fidei adverſi. Atque Epiphanius lib. 2. adverſum hæreſes, cap. 69. eo nomine taxat Arianos, quod fuerint novi Ariſtotelici, & ab hoc Philoſopho veneni jaculationes ſibi ipſis affricuerint, relictaque Domini manſuetudine, Ariſtotelem induerint. Ita nec ſpiritus domum in ſe habere digni facti ſunt. Et Hieron. adverſum Luciferian. Arianam dicit hæreſim argumentationum rivos de Ariſtotelis fonte mutuari.
3. Arg. Paulus denique ait, Philoſophos dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtultos factos eſſe, traditoſque in reprobum ſenſum. Eorum igitur auctoritas nullius apud nos momenti eſſe debebit. His, & ſimilibus argumentis vetuſtus error ille nitebatur. Quem tamen jam diu ſepultum ſine ullo etiam argumento Lutherus ſuſcitare conatus eſt, damnareque ſubinde cum ſcholaſticos cæteros, tum magis D. Thom. quaſi auctor fuerit regnantis Ariſtotelis, vaſtatoris piæ doctrinæ: ſic enim loquitur contra Latomum. Videlicet Domitiani exemplo philoſophos non urbe ſolum, ſed orbe pellendos eſſe credit. Nos autem quid Fides Catholica, ratioque ſana teneat, breviter, & ſine diſceptatione docebimus.

CAPUT III.

Qui Philoſophi ſint Theologis utiles.

PHiloſophorum auctoritas eorum, qui falſa ſenſerunt, noſtram non poteſt adjuvare doctrinam, & latentia cognita facere, ut Auguſtinus ad *Epiſt. 56.* Dioſcorum vere, & ſapienter ſcripſit. Quid enim nobis eſt, ait, propter defenſionem Chriſtianæ religionis, quærere quid ſenſerint Anaximenes, Democritus, Epicurus, Parmenides, & Meliſſus, aliique ſimiles hujus ſarinæ philoſophi, quorum doctrina erroribus naturæ rationi contrariis plena fuit? Non itaque omnes Philoſophi ſcholæ noſtræ probati ſunt, ſed illi, de quibus apud Platonem Socrates, Sunt, *In Phædro.* inquit, in myſteriis multi quidem, qui geſtant ferulam, pauci vero Bacchi. Magnifica vero vox, & magno viro, ac ſapiente digna, qua docemur, multos utique barba, & pallio tenus, ſed paucos re vera fuiſſe Philoſophos. Paucos igitur hos, qui ſcilicet naturæ vim & effecta, morum ac vitæ normam via & ratione inveſtigarunt, magnaque ex parte conſecuti ſunt, Theologis eſſe utiles, hac nos oratione contendimus. Nec video equidem, cur ejuſmodi Philoſophos tanto Lutherani odio proſequantur, niſi quod auctores obſcuros, intellectuque difficiles perdiſcere nec volunt, nec vero poſſunt. Etenim optimi cujuſque Philoſophi commentaria, præſertimque Ariſtotelis diſcipulum non modo ingenioſum, ſed amantem etiam laboris exigunt. Iſti vero cum parum ingenio valent, tum in laboribus e vita

etiam

etiam Chriſtiana pellendis occupati & ſunt & fuerunt. Quamobrem, quod in philoſophorum libris difficile atque arduum eſſe vident, id & horrent ipſi, & ab eo juvenum animos alienant. Quid autem ſibi Theophilus Alexandrinus velit, penitus non intelligo, cum in ſecundo paſchali libro Origenem carpit, quod Philoſophorum argutias tractatibus ſuis miſcuerit, atque ita ex malo exordio in fabulas & deliramenta proceſſerit, ac Theologicum dogma ludum & jocum fecerit. Quanto illud apud Porphyrium, quanquam ab impio Philoſopho dictum eſt, verius tamen & luculentius dictum eſt, Origenem Græcorum divitias omnes ad Chriſtianum dogma locupletandum convertiſſe. Sed hæc forte obſcura ſunt, cum lente argumentis nullis appoſitis explicantur. Factis primum illuſtranda ſunt ſummorum virorum hæc, deinde patrum noſtrorum teſtimoniis, tum rationibus apertiſſimis illis quidem, ſed quam pauciſſimis. Cum enim in hujuſmodi cauſis, quæ ſcholæ propriæ ſunt, verear equidem, ne cui ex ſcholaſticorum diſputationibus, non ex Eccleſiæ ſenſu deprompta noſtra videatur oratio, interdum argumenta ducta a ratione perſtringimus, & veritatem, quam ſequimur, majorum potiſſimum auctoritate ſuademus. Intelligendum eſt autem, cum propoſita ſint genera decem, e quibus argumenta ratiocinationeſque manarent, ſplendidiſſimum videri, quod in veterum traditione exempliſque conſiſtit. Atque ſi bono loco res eſſent, quæ more aguntur & inſtitutis Eccleſiæ, de his nihil erat argumentandum: illa enim ipſa certiſſima argumenta ſunt. Lutheranorum vero oratio tota mox erat ejicienda. Eſt enim inimica Eccleſiaſticæ regulæ, ſine qua nihil rectum eſſe poteſt, nihil conſtans, nihil verum. Sed hæc alias; nunc quod inſtat agamus. Porro olim Eccleſiæ Doctores ſummi fuere, qui iidem fuere philoſophi, Didymus, Juſtinus, Origenes, Gregorius Nazianzenus, Baſilius, Gregorius Nyſſenus, Damaſcenus, Auguſtinus. Tales enim, cum habebantur, Eccleſiaſticæ ſcholæ præfici ſolere, Euſebius libro 5. Eccleſ. hiſt. cap. 10. ſcribit his verbis: Conſuetudo antiquitus tradita ſervabatur, ut divinarum ſcripturarum doctores in ſchola Eccleſiaſtica habeantur viri duntaxat ſcientia, & eruditione probatiſſimi. Hujus officii auctor & dux tunc ſatis illuſtris habebatur Panthænus, qui in Philoſophis Stoicis prius nobiliter floruiſſet. Tradit quoque Origenes apud Euſebium, lib. 6. capite 15. non ſolum a Panthæno, ſed ab Heracla, aliiſque pleriſque doctoribus Apoſtolicis Philoſophorum libros legi ſolitos. Quod ſi ſanctorum loca referre voluerimus, quibus illi philoſophorum teſtimoniis utuntur, non eorum modo, qui de moribus, ſed eorum etiam, qui de natura ſcripſerunt, verendum nobis eſt, ne in cauſa parum dubia teſtibus utamur minime neceſſariis. Legant iſti omnia eorum commentaria, quibus de opere ſex dierum diſputatio inſtituta eſt; atque in his vel ſolis videre poterunt, & quanta fuerit majorum noſtrorum in perlegendis philoſophis diligentia, & quantus ſit Philoſophorum explicandis ſacris literis uſus. Vide autem etiam Hieronym. in 17. cap. Hierem, & lib. 2. adverſus Jovinian. Ubi etiam cum hæretico diſſerens, variis philoſophorum teſtimoniis utitur: multiſque philoſophorum commentariis, rerum naturalium exemplis editis, plane docet, quantum horum auctoritas Theologo ad argumentandum conferat. Sed de hac re paulo poſt. Nunc id, quod erat inſtitutum, perſequamur. Sane ut reliquos præteream, quos ſtare a nobis adverſarii noſtri non dubitant, Epiphanius certe ipſe, quem nobis objiciunt, Philoſophorum auctoritatem haud ſemel uſurpat. Docturus enim hæreſi 51. quanam ratione eſſent hæretici fugandi, Ajunt, inquit, hi, qui hæc in conſuetudine habuerunt, odore Dictamni, Styracis, Libanotidis, Abrotoni, Bituminis, Thymiamatis, Lapidis Gagatæ, aut cornu cervi fugari reptilia, & venenum jaculantia. Item hæreſi 78. cum multis argumentis ſuaſiſſet, Beatam Virginem poſt partum virginitatem conſervaſſe, ſubdit: Si vero etiam ab alia quadam ſpeculatione ipſas res accipere convenit, attingemus quoque rationum naturæ cognationes. Ajunt lænam non parere præterquam ſemel & unum. Cumque ſubjeciſſet cauſam, quam ejus rei Philoſophi naturales redderent, colligit Beatam virginem, quæ Leonem peperit de tribu Juda, non niſi ſemel atque unicum peperiſſe. En Epiphanius & Chriſtianos inſtruens, & cum hæreticis de fide certans, Philoſophorum teſti-

Vid. Ariſt. 6. animal. & Gell. l. 13. c. 7. & Herodo. l. 3.

stimonia refert. Quin etiam Paulus non solum cum ethnicis persuadet, sed etiam cum fideles instituit, Poetarum & Philosophorum testimonia referre solet, exque iis argumenta sumere. Nam ad Athenienses loquens ex Arati Astronomi Phænomenis usurpat illud, Ipsius enim & genus sumus: ad Corinthios vero ex Euripidis Poetæ tragœdiis illud, Corrumpunt bonos mores colloquia prava: ad Titum autem ex oraculis Epimenidis Philosophi illud, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Ac subjicit hic protinus, Testimonium hoc verum est. Si igitur quæ dicit Apostolus, ea Philosophorum testimoniis confirmat, Pauli etiam, non modo aliorum sanctorum exemplo facere nos idem & possumus & debemus.

Hæc Hieronym. & ad Titum 1. & ad Ephes. 5. Menandro tribuit; Clemens vero Alex. Euripidi.

Alter erat locus, a patrum testimoniis ostendere Theologis Philosophos esse utiles, ubi nihil laboris esse video, cum testentur hoc plerique quidem non obscure, sed apertissime Augustin. lib. de doctrina Christiana 2. cap. 40. Socrates lib. 3. histor. Eccles. cap. 16. Num locupletiores quæris auctores? Citarem alios, nisi alio nostra festinaret oratio. Certe Hieronymus in epistol. ad oratorem Magnum non testatur hoc modo, sed magnis etiam argumentis confirmat. Tertium est propositum, rationibus illud ipsum demonstrare. Id quod faciam plane, & faciam brevius, quam res tanta fieri possit.

Multa a Philosophis prudenter fuisse & graviter disputata, multa etiam breviter, & commode dicta, multa denique ingeniose & luculenter exposita, qui negaverint, ii non sunt verbis & ratione, sed vinculis & carcere fatigandi. Atque si etiam hoc naturæ ratio præscribit, ut quæ viri graves, ingeniosi, eruditi acute diligenterque tradiderint, ea juvenes memoriæ mandent, fierique studeant illorum & scientia, & prudentia docti; necesse est, Philosophorum doctrinam non juvenibus solum, sed his etiam omnibus esse utilem, quibus ullum aliquando commercium cum humana sapientia & prudentia futurum est. Quod si ita est, idque nos superiore loco satis ostendimus, Theologos ad res multas hujusmodi commercium habituros; nimirum quoad poterunt & licebit, ab eorum latere non discedent, qui recte de moribus & natura sentiunt. Idque ipsum si ita est, Philosophorum certe libris Theologi dare operam debent: non enim alios hodie reperient, qui de rebus hujusmodi aptius & sapientius philosophentur. Verum autem primum, verum igitur & extremum. Nam illud quidem absurdum est, quod quidam dicunt, omnia esse sacris literis prodita, quæ ad rationem hominis instituendam videntur esse opportuna & necessaria. Quorum error, quoniam abunde ex iis, quæ supra diximus, exploditur, non est hic pluribus refellendus. Quid enim stultius esse potest, quam aut in scriptura sacra liberales omnes disciplinas traditas credere, aut hujusmodi disciplinis existimare hominis rationem non bene & utiliter institui? Quod si philosophia Theologo utilis & bona est, eam autem nisi philosophorum libris adjutus consequi non potest, non utique sunt ei philosophi negligendi. Cum autem herbarum, lapidum, animantium, arborum, elementorum, aliarumque rerum terrestrium cœlestiumque cognitio sacris literis intelligendis sit magnopere necessaria, quemadmodum August. 2. de doctrina Christiana lib. docet, nosque etiam sumus idem in 13. hujus operis libro fusius demonstraturi; insanus profecto erit, qui in harum rerum cognitione paranda eos auctores neglexerit, qui & summo ingenio, & magna pervestigatione, & multi temporis experimentis in his cognoscendis elaborarunt. Cum igitur hic locus nihil habeat dubitationis, quin Philosophi plurimum Theologis prosint, illud, de quo dubitari a doctis etiam potest, jam statuendum est, argumenta e philosophorum auctoritate petita, certane, an potius incerta sint. *Lib. 8. & 9.*

CAPUT IV.

Quam habeat in re theologica certitudinem Philosophorum auctoritas.

PHilosophorum omnium una eademque consensio certam fidem facit Philosophici dogmatis. Quod enim in aliis artibus valet, ut auctores probati tantum apud eos, qui eam artem sequuntur, auctoritatis habeant, ut inde

non

non nisi temere discedi soleat, id in Philosophia, ac multo etiam magis valere debet, ne in rerum naturalium cognitione vario discipuli versentur errore, nec habeant unquam quos sequantur. Bene, inquit Aristoteles libro secundo de cœlo, sese habet quemque sibi persuadere, veteres, & majorum maxime nostrorum sententias veras esse. Atque si in omni disciplina, & arte oportet addiscentem credere, ut & Aristoteles idem prudenter admonuit, & Theodoretus magna exemplorum vi ostendit, & patefecit, in Philosophia certe perdiscenda scientiæ hujus professoribus, in eandem præsertim sententiam concurrentibus, fidem habeamus oportet. Quanta vero arrogantia erit, quanta temeritas, non cum Platone dicam, Aristotele, Hippocrate, Galeno, Theophrasto, Themistio, Alexandro, Dioscoride, cæterisque hujus chori Philosophis, unum idem concinentibus dissentire, quorum scripta & magna cura, studioque elaborata, & posterorum non examinatione modo expensa, verum etiam consensione probata sunt: sed contra sui temporis homines doctos dicere, & singularia placita communibus anteponere? Nempe id est, ut ille inquit, bellare cum diis, id est, naturæ repugnare: major enim pars eo deferri solet, quo a natura ipsa deducitur. Ex quo intelligitur, non esse alienum Theologicis institutis ad ea conjectanda, quæ in natura dubitationem afferunt, adhibere doctos homines, &, si morum quæstio est, usu peritos: & quid his de unoquolibet quæstionis genere placeat, exquirere. Quod si pictores, & ii, qui signa fabricantur, & veri etiam Poetæ, suum quisque opus a vulgo etiam considerari vult, ut si quid reprehensum sit a pluribus, corrigatur, quanto magis Theologo prudenti non vulgi, sed sapientum Philosophorum judicio, permultæ de rebus naturæ sententiæ mutandæ & corrigendæ sunt, licet illi veræ esse videantur? At enim in rebus, quæ ad mores pertinent, non doctissimorum Philosophorum modo, sed virorum quoque optimorum, nulla etiam causa reddita, valebit auctoritas. Nam, quod Aristoteles docte, ut omnia fere, tradidit, quemadmodum de saporibus palatum sanum recte judicat, infectum non item: sic vir bonus & justus bonum a malo, rectumque a pravo egregie discernit, contra autem omnis affectus animi perturbati tollit judicium veri, idque adulterat. Adeo illud verum est, qualis unusquique erit, tale etiam judicium proferet. Atque ipse idem Aristoteles plane testatur, non minus eorum, qui sunt experti, & seniorum, prudentiumque sententiis, quam ipsis demonstrationibus adhibere animum oportere. Tanquam oculum enim, ait, per experientiam, habentes principia ipsa rerum agendarum cernunt, & ab iis perinde atque a natura acti recte discernunt. Quamobrem sancte, ac prudenter Innocentius, in morum judiciis sanctorum exempla nos sequi voluit. Gravissime quoque Plato in Timæo. Fieri, inquit, non potest, ut deorum filiis fides non habeatur, etiam si absque probabilibus, & necessariis dicant demonstrationibus. Et Ecclesiasticus, Cor, ait, boni consilii statue tecum. Anima enim viri sancti enunciat aliquando vera, melius quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum. Quæ causa mihi semper fuit, pater sanctissime, atque optime, ut in rebus hujusmodi gravissimum judicium tuum non minus expectarem, quam alterius cujusque eruditissimi Philosophi, atque Theologi. Intelligebam enim, virtutes illas omnes, quas expertus fueram in te, nullo etiam Dialectico syllogismo interveniente, id quod rectum esset, secuturas, declinaturasque contrarium. Mihi autem hæc oratio suscepta non de te est, sed de proborum genere toto. Neque illam de scientiæ dogmatis, sed de prudentiæ judiciis potissimum intellectam velim. Judicia quippe prudentiæ, mutatis moribus, permutantur, scientiæ vero decreta non item. Ab his autem longe dissentio, qui decernendis conscientiæ casibus (sic enim vocant) relictis doctissimis Philosophis, ac Theologis, spirituales nescio quos homines consulunt, qui visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini. Multa quoque perfectione, exercitationeque virtutum opus est, quemadmodum ait in 4. cap. Joannis Origenes, ut bona & mala, vera & falsa dijudicare possimus. Rari autem illi sunt, qui, quod Apostolus ait, exercitatos habeant sensus ad discretionem boni & mali. Sed hæc hactenus. Nunc eo redeamus, unde huc digressi sumus.

2. li. de cur. Greg. affe.

6. Eth. c. 11.

d. 20. c. de quibus.

Cap. 37.

Hier. 25.

S Con-

Conſtitutum eſt igitur, Philoſophorum judicium, eorum ſcilicet, qui magna doctrina excellentique ingenio valuerunt, in magno pretio eſſe nobis habendum, ſi nolumus haberi temerarii.

Omnino ſi quicquam eſt probabile, nihil eſt profecto magis, quam naturæ principem naturalis diſciplinæ doctores aliquos mortalium generi providiſſe. Quis enim adeo eſſet inſipiens, ut academiam unamquamlibet ſine præceptoribus inſtitueret? Certe, quoniam notus in Judæa Deus, quaſi divinæ ſcientiæ Gymnaſium erexit, Rabbinos ibi etiam procuravit. Et quoniam apud Chriſtianos Euangelicæ doctrinæ academias eſſe voluit, Apoſtolos quoque, Prophetas, Euangeliſtas, Doctores dedit, qui eam in Chriſti reпub. doctrinam profiterentur. Quapropter, cum univerſis gentibus edocendis naturæ leges ac diſciplinas ediderit, non ſit veroſimile, nullos hujuſmodi legum ac diſciplinarum magiſtros inſtituiſſe. Atque etiam, ſi ab alia ſimilitudine argumentari convenit, Clemens Alexan. 6. Strom. Philoſophiam ait Græcis a Deo veluti proprium teſtamentum eſſe datam. Quemadmodum ergo nec Judæorum, nec Chriſtianorum teſtamenta, ita ne Græcorum teſtamentum quidem abſque interprete dereliquit. Quocirca divinæ hic quoque procurationis erat, ut non omnes ſimul Philoſophi aut in Dei cognitione, aut in morum & vitæ regula, aut etiam in rerum naturalium intelligentia, quæ quidem eſſet ad illa duo priora neceſſaria, hallucinarentur. Quæ res effecit, ut juxta Pauli ſententiam Græci fuerint inexcuſabiles. Qui tamen excuſari poſſent, ſi eorum præceptores non ad veritatem bonitatis inſtructi ſatis, informatique eſſent, auctore naturæ optimo duce atque magiſtro. Id vero ſcripturæ etiam divinæ Pſal. 93. teſtantur. De Deo enim in Pſalmo ſcriptum eſt: Qui docet hominem Jab. 35. ſcientiam: & rurſum in libro Job: Qui docet nos ſuper jumenta terræ, & ſuper volucres cœli erudit nos. Nimirum ſicut quibuſdam animantibus, qui tanquam principes, & duces reliquorum a natura dati ſunt, conceſſi ſunt quidam inſtinctus, quibus ad gregis quiſque ſui ducatum rectum utilemque ferantur, ab obliquo retrahantur & noxio: ita in hominum eorum mentibus, qui natura duces ſunt cæterorum, inditas eſſe notiones credendum eſt, quibus in illa, quæ ad imperitorum & rudium populorum doctrinam ſpectant, inducantur. Nec enim melior eſt belluarum conditio, quam noſtra. Atque Boetius magno vir ingenio, in primiſque doctus, communes ſapientum conceptiones (ſic enim appellat) non minoris facit, quam ſi communes eſſent omnium hominum. Noſque ipſi 6. ac 7. loco, ad eandem quoque rationem oſtendimus, communia doctorum eccleſiaſticorum præjudicia non aliter eſſe accipienda, ac ſi omnium fidelium eſſent communes, conſpiranteſque ſententiæ. Quamobrem id quidem non eſt dubium, quin verum & exploratum illud ſit, de quo omnium philoſophorum ratio conſentit. Quomodo enim homines & ambitioſi honoris & gloriæ, & cæci fere aviditate carpendi, & plurimis ſæculis maximiſque locorum intervallis ſejuncti, in unam ſententiam convenirent, niſi in hanc quaſi conſpirationem naturæ impulſu quodam agerentur? Ex quo rurſum intelligi perſpicique licet, id quod paulo ante dictum eſt, Philoſophos ab uno aliquo mortalium magiſtro excepiſſe ea, quæ populis ac gentibus univerſis communi conſenſione conſcripſerint. Veriſſima ergo ſunt communia philoſophorum placita, nec ab illis licet, ſi omnes ad unum idem ſentiant, diſſentire. At Hieronymus lib. 1. adverſus Pelagianos, cum adverſarius eam Philoſophorum communem ſententiam objeciſſet, qui unam habeat, eum omnes habere virtutes: reſpondet eam quidem Philoſophorum fuiſſe ſententiam, ſed non Apoſtolorum, neque eſſe illi curæ, quid Ariſtoteles, ſed quid Paulus doceat. Sane quis ſit Hieronymi in dialogo mos, quæ in argumentis eludendis figura, ne longum faciam, hoc loco præteream. Huic enim argumento facile reſpondetur, Hieronymum ſententiam hanc eandem & veram conſenſiſſe, & Philoſophorum auctoritate probaſſe: ut in Eſa. cap. 16. Philoſophorum, ait, ſententia eſt, & apoſtoli Jacobi, hærere ſibi virtutes, ut cui una defuerit, huic omnes deſint. Et in 56. caput ejuſdem Prophetæ, Virtutes, inquit, invicem ſe ſequuntur, ita ut qui unam habuerit, omnes habeat, & qui una carnerit, cunctis careat. In dialogo igitur illo non vult Hieronymus ſe in dogmate fidei auctoritate philoſophorum urgeri,

ri, quam tamen ipſe idem aliis locis uſurpat.

CAPUT V.

Quibus finibus Ariſtotelis auctoritas circumſcribenda.

CUm vero de unius aut alterius Philoſophi ſecta diſſeritur, longe diverſa quæſtio eſt. Atque quo quiſque doctior & gravior eſt, eo eſt illius quidem & probabilior auctoritas, & fide dignius teſtimonium. Sed nulli Theologus ita ſeſe adjudicare debet, ut ab eo ne latum quidem unguem putet diſcedendum. Non enim æquum eſt, ut apud Chriſti diſcipulos tantum Ethnici unius auctoritas poſſit, ut etiam ſine ratione vincat. Refert certe in quacunque arte plurimum, unum in illa excellentem auctorem legere, cui potiſſimum te addicas. Nullus tamen, quamlibet eruditus, ſentiendi tibi ac diſſentiendi auctor futurus eſt. Nemo enim fuit omnium, qui non, ut homo, interdum hallucinaretur. Enimvero quis primas inter Philoſophos habeat, quiſve proinde ille ſit, cui præcipuam dare operam operæ pretium ſit, variæ ſunt doctiſſimorum hominum diſcrepanteſque ſententiæ. Nam, ut alios præteream, in hujuſmodi cauſa aliud D. Aug. videri ſolet, cui cave quenquam anteponas; nec enim doctior vir fuit Auguſtino quiſquam, nec clarior. Aliud autem videtur D. Thomæ maximo graviſſimoq; Theologo atque Philoſopho. D. Auguſtino Plato ſummus eſt, D. Thomæ ſummus eſt Ariſtoteles: ſic fere res habent, ut id doctrinæ genus quiſque maxime probet, cui a teneris annis maxime aſſuetus eſt. Exoritur Auguſtini ratio ex altera parte, nullos eſſe omnium Chriſtianæ magis doctrinæ concordes, quàm Platonicos. Plato ſiquidem fuit ex Hebræis philoſophus, ut Clemens Alexand. auctor eſt. Imo vero, inquit Thom. Peripateticorum doctrina Chriſtiano dogmati conſentit plurimum. Clemens enim Alexand. lib. 5. Strom. etiam refert, Ariſtobulum multis libris probaſſe philoſophiam Peripateticam ex lege Moſaica & aliis dependiſſe Prophetis. Ac D. Thomæ ſententia quidem, & omnium pene gentium & multorum ſæculorum uſu probata eſt. Platonem enim jam inde a multis annis vix in angulis homines otioſi legunt: Ariſtot. vero magno conſenſu orbis academiæ reſonant. In Ariſtotelem quoque illud elogium unicum univerſæ conſentiunt gentes, per antonomaſiam philoſophum, hoc eſt philoſophorum primarium fuiſſe. Jure ergo illum amplectimur, cujus de laude omnium ſit fama conſentiens. Divo etiam Thomæ ita ſunt Theologi ſcholaſtici aſſenſi, ut in ſchola Theologiæ Plato ne locum habeat quidem, ita eam Ariſtoteles occupavit. Illud conſtat, neminem in rebus naturalibus plene eruditum eſſe poſſe, ſi ſolum Platonem legat. Solus autem Ariſtotel. abunde ſat eſt, ut ſit homo in Philoſophiæ tribus omnino partibus eruditus. Sane, ne quis cauſetur, miſero ſæculo Ariſtotel. Theologis, Platonem autem meliore Eccleſiæ ſtatu placuiſſe, ſciat is, quicunque eſt tandem, ſcholam Ariſtotelicam Alexandriæ tum etiam vigere ſolitam, cum ibi doctores Apoſtolici vigerent plurimum. Sed enim, ut mihi quidem videtur, nec Auguſtini, nec Thomæ contemnenda eſt ſententia. Nam & iis concedendum eſt, qui Ariſtotelem amant, & iis forſitan, qui Platonia amici ſunt. Quorum judicium in eo quod de animi immortalitate, de Dei providentia, de rerum creatione, de finibus bonorum & malorum, deque alterius vitæ vel præmio vel pœnis, Platonem apertius conſtantiuſque locutum aſſerant, difficile factu eſt non probare. Probanda vero magis eſt Divi Thomæ opinio, ſed ita tamen ut adhibeatur moderatio quædam, ſine qua probari illa non poteſt. Placet enim quoque nobis Ariſtoteles, & recte placet, modo ne repugnantem etiam illum ad Chriſti velimus ſemper dogma convertere. Id quod interpretes fere ſolent. Qui vim contextui ſæpe aſſerunt, atque Ariſtotelem cogunt, ut velit nolit pro fide catholica pronunciet. Pericliteremur autem, ſi placet, & in iis quidem exemplis, in quibus erraſſe Ariſtotelem vulgus Theologorum fortaſſe non putat. Nec enim hoc loco de æternitate mundi, mentiumque præfinito numero diſſerendum eſt: ſed ne de animi immortalitate quidem. Nam illa priora obvia ſunt omnibus, hæc autem quæſtio in his commentariis, quos de anima ſcripſit, accuratiſſime eſt a Cajetano diſputata. Verum hæc conſideremus, quæ difficiliora ſunt, & quæ Ariſtoteles

Euſeb. l. 7. Eccl. hiſt. cap. 32.

5. Strom.

vafre, verbiſque de induſtria ad imponendum compoſitis, obſcure videtur enuntiaſſe, ut ſi a doctis fortaſſe viris jure quandoque & vere reprehenderetur, haberet quo poſſet elabi, atque ab amicis excuſari. Nec ego hic tamen adverſus Ariſtotelem accuſationem inſtituo, virum doctiſſimum, deque humanis literis omnibus bene meritum. Sed cum plerique ab illo nunc non aliter atque ab oraculo pendere videantur, ſecureque omnia illius opera legere, minuenda eſt hæc opinio, ne ab hujus Philoſophi placitis diſſentire, piaculi loco ſit. Audivimus enim Italos eſſe quoſdam, qui ſuis & Ariſtoteli & Avverroi tantum temporis dant, quantum ſacris literis ii, qui maxime ſacra doctrina delectantur; tantum vero fidei, quantum Apoſtolis & Euangeliſtis ii, qui maxime ſunt in Chriſti doctrinam religioſi. Ex quo nata ſunt in Italia peſtifera illa dogmata de mortalitate animi, & divina circa res humanas improvidentia, ſi verum eſt, quod dicitur. Nihil enim præter auditum habeo: cum homines Ariſtotelis inflati opinionibus turpiter ſibi blandiuntur, & inde in maximo verſantur errore. Sed hæc hactenus. Nunc ad propoſitum revertamur.

Primus igitur locus, ubi contra ſcripturarum fidem erraſſe Ariſtotelem exiſtimo, habetur de ſomno & vigilia, quo loco negat Deum immittere ſomnia, redditque ejus rei cauſam, quod ſi Deus eorum eſſet auctor, ſapientibus vel maxime, & his quidem vigilantibus ea immitterentur.

Alterum exemplum eſt in tractatu de bona fortuna, ubi res fortuitas divinæ gubernationi ac directioni ſubtrahit, duobus argumentis perſuaſus: uno, quod res ſecundæ pravis obveniant, quorum Deum habere curam non ſit vero ſimile: altero, quod Deus potius dirigeret in effecta fortunæ homines ſapientes, cum contra fere videamus, imprudentiſſimos quoſque eſſe fortunatiſſimos.

Tertius locus eſt libro primo de cœlo, ubi quicquid genitum eſſet, id corruptibile aſſeruit: nec incorruptibile quicquam, quod non eſſet ingenitum. Poſuerat vero ante omnia varias harum vocum ſignificationes, ne res verbi ignorantia clauderetur. Ratus itaque ſe adverſus Platonem bonam habere cauſam, certamque proinde ſibi victoriam pollicitus, contra morem ſuum non obſcure, ſed quam fieri potuit aperte docuit, quidquid incorruptibile eſſet, id ingenitum eſſe ac perpetuum oportere, hoc eſt, nullo unquam modo incepiſſe. Sic enim vocem illam interpretatur. Qua ex re fieret, ut anima rationalis aut corruptioni eſſet obnoxia, aut eſſet certe ingenita ac ſempiterna.

Quartus locus eſt libro quinto, rurſumque duodecimo Metaphyſ. quibus locis definit, Deum animal eſſe perpetuum & optimum. Vocat autem Deum communi nomine ſubſtantiam quamcumque cœleſtem, & divinam. Nam poſt hæc incipit inquirere, an illa ſubſtantia ſempiterna una, an plures ſint. Atque eodem lib. 12. conſentit bene, antiquos res illas præſtantiſſimas deos appellaſſe. Ludit autem per amphiboliam: nunc enim mentem ipſam Deum vocat, nunc cœlum, cujus anima mens eſt, id quod libro etiam ſecundo de cœlo videre licet. Sed ne *Tex. 13.* quis ſit admiratus, quod cœleſtes ſubſtantias animalia hic Ariſtoteles nuncupet: nam veterum more ſubſtantiam animatam ſive anima ſenſitiva, ſeu intellectiva vocat animal. Itaque arbitratur Deum illum unum principem cæterorum, extremo cœlo affixum, per ſe movere ipſum, quomodo cæteræ mentes ſuos orbes movent, ſuntque Ariſt. ipſorum orbium animæ: ut & D. Tho. 2. con. gent. c. 70. admittit. Nec Ariſto. aut 8. Phyſi. aut 12. Metaph. hominis intelligentiam ad aliud principium revocat, quam ad illam primam mentem, quæ vi ſempiterna primum mobile ciet.

Quintus locus eſt eodem quoque libro, ubi ſubſtantiis intellectualibus cœlorum motricibus virtutem tribuit infinitam, quod infinito tempore moveant.

Sextus locus eſt eodem etiam libro, ubi, ut mihi quidem videtur, Dei providentiam, præmiaque & ſupplicia, quæ probos & improbos in futura vita manent, fabulas eſſe ſignificavit, gratia vulgi continendi in officio confictas. Reliqua, ait, fabuloſe jam ſunt allata ad perſuaſionem vulgi, atque ad uſum legum, vitæque humanæ utilitatem. Ecquæ enim rogo illa ſunt veteribus tradita, in quibus hæc ambo conveniant, ut ſint & ad uſum legum,

& ad vitæ humanæ utilitatem tradita niſi ea, quæ nos explicare voluimus, Ariſtoteles noluit, ne proborum hominum, eorum vel maxime, qui Reipublicæ curam gererent, invidiam ſibi odiumque conflaret? Nam, quod Ariſtoteles Deo rerum humanarum providentiam adimat, maxima auctoritate Theologi affirmant, Clemens Alexand. lib. 5. Strom. & Epiphan. 3. lib. adverſum hæreſes, cap. ultimo. Quos autem locupletiores auctores quærimus, quam ſanctos eruditos, in Græcorumque doctrinis apprime verſatos? Anne ipſius etiam Ariſtotelis de ſe teſtimonium expectamus? Nimirum 12. Metaphyſices libro verbis artificioſe excogitatis, ne in hoc etiam a more ſuo diſcederet, abſurdum eſſe docuit, Deum de quibuſdam intelligere, quod præſtet videre aliqua, quam non videre. Ubi non dicit abſurdum eſſe Deum quædam intelligere, ſed de quibuſdam intelligere, aut meditari, ut vetus interpres reddidit: ut non tam ſimplex rerum vilium intelligentia, quam providentia earum, & cura ſignificaretur. Sentit itaque Deum magna curare, parva negligere. Atque in libello de mundo, ſi modo ejus eſt hoc opus, Deum facit ſimilem magno Perſarum regi Xerxi, vel Cambyſi, vel Dario, qui ipſe per ſe maxima & pulcherrima regni obeat munia, minora, & ſordida mandet aliis. Ac 19. Ethicorum libro, Quod ſi dii, inquit, curam habent aliquam humanarum rerum, quemadmodum exiſtimatur & creditur, rationabile eſt, eos amantibus mentem honorantibuſque favere, tanquam rerum ſibi chariſſimarum curatoribus, ac bene agentibus. Nota, ut exiſtimatur & creditur, & cæt. Jam Diogenes Laertius aperte tradit, Ariſtotelem Dei providentiam ad cœleſtia uſque perſtringere. Jam quod libertatem Deo in naturæ rebus Ariſtoteles neget, viri docti & graves ita magnis argumentis ſuadent, ut ſupervacaneum ſit, eas hic a me rationes repeti, quas in promptu eſt ex illorum libris cognoſcere. Certe ubi de mundi æternitate velis equiſque, ut ajunt, cum Platone certat, ſi naturæ auctorem liberum faciat, ridiculus eſſe videatur. Quid de indignatione ob proſpera impiorum eventa, quam ad bonos mores pertinere ſecundo Rhetoricorum libro affirmat? Quid quod 7. Politicorum libro præſcribit, nihil mutilum, & imminutum orbatumque natura educendum? ſcilicet, ne nimia filiorum multitudine res ſua illa publica formam ſpeciemque congruentem amitteret; propter quam etiam cauſam prævertendos fœtus exiſtimat, abortumque ante animationem faciendum. Nam poſtquam vitam acceperint, nefas putat attingere. Quid de animarum infinita multitudine? quam admittat neceſſe eſt, ne in Pythagoræ μετεμψύχωσιν incidat. Illa vero admiſſa, cum infinita corpora eſſe non poſſe exiſtimet, demonſtratum reſurrectionis articulum non admittet. Quid quod duo principia Ariſtoteles poſuit, Deum, & materiam? nec enim rerum creationem ex nihilo agnovit. Cujus quidem rei teſtes non mediocres, ſed haud ſcio an graviſſimos, Clementem Alexandrinum, Epiphaniumque noli lector contemnere. Atque hæc quidem Ariſtotelis ſenſa fuiſſe, verecundius aſſero propter D. Thomam, qui hujus Philoſophi ſolet fere eſſe patronus: ſed doctores doctiſſimi probant illum ita ſenſiſſe, quos ego in hac parte ſecutus ſum. Si quis vero pro Ariſtotelis ſenſu apologiam adornet, cum hoc ego non magnopere contenderim. Tantum a Lectore poſtulo, ut mihi concedat, ſi poteſt, Ariſtotelem in his locis erraſſe; ſin hoc non licet per D. Thomam, at illud certe dabit, vel caute eum ut varium & lubricum eſſe legendum, vel certe eſſe in nonnullis placitis reprobandum. Mihi utrumvis ſatis eſt, & tum hoc, tum illud probabilius videtur, nec præterea quicquam probabile. Quantum ergo Philoſophi vel ſimul omnes, vel ſeparatim ſinguli ad faciendam fidem habeant virium, ſatis, ut arbitror, diligenter explicatum eſt.

Cajo. 2. 2. q. 36. ar. 1.

CAPUT VI.

Ubi ſatisfit argumentis capite ſecundo poſitis.

NUllius vero negotii erit, objectiones contra a principio poſitas repellere. Primum enim facile intelligitur, non eos, qui miſſi ſunt, ſed illos, qui venerunt, vel Pſeudoprophetas, vel Pſeudophiloſophos a Domino reprobari. Non mittebam, inquit, & ipſi currebant. Veros autem Philoſo- Reſpon. ad 1. *Hier.* 23.

phos divinitus fuisse procuratos, satis supra, ni fallor, argumentati sumus. Deinde Græciæ Philosophos alia ratione fures esse dictos contendit Clemens, quod ultra quam a Moyse & Prophetis sapientiam subripuerint, gloriolæ aucupandæ gratia quasi suam jactare sunt soliti. Pythagoras quidem discipulus fuit Judæi cujusdam Nazareti, ut Alexander in libro de symbolis Pythagoricis scribit. Quin Divus Ambrosius Pythagoram genere fuisse Hebræum non obscure tradidit. Certe fuisse circumcisum Clemens Alexandrinus auctor est.

Vide Josephum 1. con. Appi. Ale. libro.

Clearchus autem Peripateticus in primo libro de somno dicit se nosse Judæum quendam, gravissimum non solum eloquio, sed etiam animo, cum quo versatus est Aristoteles. Nam Platonem non solum a Pythagora, sed a nostris etiam doctrinam accepisse, & Augustinus & Clemens testati sunt, & Ambrosius multis argumentis suadet. Id quod Plato ipse in Timæo ingenue fatetur. Cum itaque ea, quæ a philosophis recte & sapienter dicta sunt, nostris nos disputationibus inseruerimus, repetemus nostra tunc, non aliena mutuabimur. Ac de primo quidem argumento hactenus. Nam cætera sunt hujusmodi, ut negotium lectori facturi simus, si ea modo refutemus.

CAPUT VII.

De Juris civilis in Theologicis controversiis auctoritate. Quibus impetatur argumentis.

QUoniam vero pertinet quidem ad hunc locum juris civilis auctoritas, & ita pertinet, ut non recondita quadam ratione cernatur, sed sit in promptu: necesse est ut de illa quoque pauca dicantur. Est enim sine dubio juris legumque peritia recta morum & vitæ disciplina: philosophia autem vitæ lex est ac ratio. Quo fit, ut legum civilium periti philosophi censendi sint, scilicet qui veram, ut ille ait, philosophiam profitentur. Jus vero civile nulla in parte Theologis prodesse posse, ex eo primum suadetur, quod hujusmodi jura discere, presbyteris atque adeo monachis est interdictum. Repugnat ergo Theologiæ illa facultas, a qua ut clerici abhorreant, lege canonica præscribitur. Cumque Theologia rursum de rebus divinis sit, jus vero civile in rerum humanarum earumque temporalium administratione versetur, vix intelligi potest, quem usum Theologo de rebus æternis differenti scientia, quæ res temporarias administrat, præstare queat. Ac Cyprianus fatetur quidem pontifices legibus imperatorum uti, sed pro cursu rerum tantummodo temporalium. Non igitur viri Ecclesiastici, cum res Theologicas, hoc est, divinas sempiternasque tractare volunt, leges imperiales usurpare debent. Imperatorum quoque edicta, quæ jus civile continent, Dei quandoque legibus adversantur.

Dist. 10. c. quoniam.

11. qu. 3. ca. Imperator. distin. 10. c. lege 96. ca. Bened.

Non ergo Theologus ex illis argumentum aliquod idoneum accipiet ad conclusiones Theologiæ comprobandas.

CAPUT VIII.

Juris civilis studium Theologo utilissimum probat.

SEd illud verius est, juris humani facultatem in multis theologo commodam esse posse. Si enim illi canonica scientia est necessaria, huic autem peritia legum adeo conjuncta, & colligata est, ut vix altera possit ab altera separari, theologus sane ut jus canonicum, ita quoque & civile cum illo connexum vendicare debet. Quod autem sacrorum statuta canonum principum constitutionibus adjuvantur, viciſſimque illas juvent, testatur Lucius 3. de novi operis nun. cap. 1. Unde illud apud Italos, *Il leggiste senza capitolo vale poco, ma il canoniste senza legge vale niente*, factum est jam tritum sermone proverbium. Rursum Pontificum jura plerunque civili auctoritate rationeque utuntur. A Theologo igitur, cui jus pontificium familiare esse oportet, non erit juris civilis cognitio aliena. Augustinus preterea non improbat, si terreni imperii leges in suum adjutorium hæretici assumant; id enim fecit Apostolus. Probandus est igitur, ac multo etiam magis Theologus, si adversum hæreticos, eum vel de rerum temporalium dispositione recta differit, vel de moribus in republica aut constituendis aut constitutis, legum civilium auctoritatem adsciscit. Id quod Augustinus idem con-

contra Donatiſtas ſæpe facit. Nec enim peculiarem aliquem locum refellere libet, cum tam multis hoc ſit a Divo Auguſtino uſurpatum. Ad hæc in diſputationem de juſtitia, & jure incidat Theologus aliquando neceſſe eſt. Quo loco ſane ineptus erit, ſi ea, quæ graviter a viris clariſſimis de jure dicta ſunt, negligere voluerit. Præterea in pactis, ſtipulationibus, cæteriſque contractibus, in rerum dominio, præſcriptione, teſtamentis, donationibus, reſtibus, judicibus, aliiſque ſexcentis hujus generis, quoties Theologo opus eſt album a nigro, æquumque ab iniquo ſecernere? Sæpe nimirum; ſi ejus munus eſſe creditur, animarum cavere periculis, earumque ſaluti conſulere: Injuſtitia quippe mortale peccatum eſt. Quare nihil eſt mirandum, ſi, qui & multorum confeſſiones audire debet, & de injuſtitia plurimis reſpondere, ab eo legum qualem qualem cognitionem ipſe requiram. Quid enim ad reſtitutionis materiam apte, exacteque tractandam de rebus hujuſmodi Theologus diſputaturus eſt? Num juſtitiæ & æquitatis, in foro etiam conſcientiæ, rectus arbiter eſſe poterit, niſi multa a jureconſultis, & civili prudentia mutuetur? Minime id quidem. Nam licet juſtum, injuſtumque internoſcere philoſophorum, Divique Thomæ libris Theologus adjutus poſſit: at id ſolum faciet in genere, in ſpecie autem ſine juris aliqua peritia non faciet. Sed hæc videri poſſunt obſcuriora, cum ſine appoſitione exemplorum lentius diſputantur. Exemplis illuſtranda ſunt hæc, quæ rationibus ſubtilius quam ſatis eſt, diſputari videntur. Proferam autem aliqua e multis exempla; nam omnia erit operis infiniti. Sit igitur primum: Si pœnitens dicat ſe habere ſcrupulum ſuper his aut illis bonis, quæ videlicet ex præſcriptione longi temporis poſſidet, quæ ex donatione uxoris alienæ habet, quæ ex teſtamento minus ſolenni, quæve ab inteſtato obvenerunt. Sit ſecundum exemplum: Si ait pœnitens ſe habere litem ſuper hac, illave cauſa, neſcireque ſe an cedere debeat liti, an potius illam valeat juſte proſequi. Sit tertium: Si quis primogenitus a Theologo quærat, an peccet mortaliter, niſi Sorores juſto matrimonio collocet, niſi æs alienum ſolvat, quod parens contraxerit, niſi protogenium curet, & tueatur. Quid in donatario? An teneatur ad debita? Quid in domino? An a ſubditis poſſit ſolita quædam munera exigere, eoſque ad conſueta onera ſive realia, ſive perſonalia obligare? Placent enim nobis hoc loco quidem jurisperitorum illæ voces; nec ſemper nos oportet accurata dictione differere; quin ſatius eſt de nominibus parum eſſe ſolicitos, eſſeque interdum faciles, & negligentes, quem admodum Plato nos & in Theæteto, & in Politico admonuit. Verum hæc obiter. Jam ad illa redeamus. Sed quid opus eſt plura? Anne ſpeciatim definite, quando in judiciis, in contractibus, in ultimis voluntatibus, ac nonnunquam etiam in delictis committatur injuſtitia, vires Theologi non excedit? cum caſus occurrant innumeri, qui naturæ lege definiri non queunt. Id ſi ita eſt, ut eſt certe, inſolentiæ erit maximæ, in ejuſmodi quæſtionibus juris peritiam contemnere. Juris autem peritia non aut conſultius inveſtigari, aut inveniri certius poteſt, quam in juris voluminibus; quæ non alia quæcunque philoſophorum volumina, nec eloquentia, nec prudentia ſuperant. De quinquaginta loquor Pandectarum libris. Nam poſteriores leges multum omnino utraque in re ab illis declinarunt. Quod ſi bibliothecas omnium philoſophorum unus Ciceroni viſus eſt duodecim tabularum libellus & auctoritatis ponderе, & utilitatis ubertate ſuperare, quid nos credere oportet de illis quinquaginta libris, quibus non leges modo duodecim tabularum, verum multæ etiam aliæ continentur de hominum conventionibus, deque jure & æquo prudenter, ſanctеque præſcriptæ? Sanctum, inquam, volumen eſt, & juſtitiæ templum merito illud Juſtinianus appellavit. Atque cum e ſacra morum philoſophia jus eſſe ortum civile conſtet, ut fontem, ſic certe & rivulos Theologus colet, ne parum ſit in philoſophiam ipſam religioſus. Sane qui jus civile Theologo negligendum putat, is bonam partem philoſophiæ moralis revellit: cujus ſubſidium ſi quis illi neget de moribus differenti, ſtultus eſſe videatur. Quia ergo ſæpe utitur Theologus ſubſidio juris in diſputatione Theologica, idcirco iſtam juris ſcientiam Theologiæ tanquam ancillulam, pediſſequamque adjunxi.

C. de ve. jur. enu. l. 1.

CAPUT IX.

Quæ vis ac poteſtas argumenti ex jure civili deſumpti.

ET quanquam argumentum, quod a jure civili ducitur, nec certum fortaſſe, nec exploratum eſt: ſed probabiliſſimum eſt tamen, cum omne, tum illud magis, quod a legibus Chriſtianæ Reipublicæ uſu probatis Theologus accipiet. Non enim ſine divino nutu hujuſmodi leges Romanis eſſe datas credendum eſt; quin divinitus per ora principum promulgatas fuiſſe, Joannes VIII. prædicat. Et Auguſtinus inquit, humana jura per imperatores & rectores ſæculi Deum humano generi diſtribuiſſe. Ac Demoſthenes leges inventum, munuſque deorum eſſe putat. Et Cicero principis legem ad jubendum, & vetandum aptam, rationem rectam eſſe ait ſummi Jovis. Et Salomon, Divinatio, inquit, in labiis regis, in judicio non errabit os ejus. Ad Dei ergo procurationem pertinuit, ut numine quodam legum Romanarum latores aſſiarentur, quo ad Reipublicæ moderationem ea ſcita præſcriberent, quæ eſſent juſta atque legitima. Quamobrem ſi Theologus ex illis argumentum ſumat, nihil abhorrebit a profeſſionis ſuæ inſtituto, & ſi non certo, at probabiliter argumentabitur. Nec enim mihi Ludovicus Vives probari poteſt in eo, quod univerſam legum Romanarum & vim nititur frangere, & elevare auctoritatem. Plus ille nimio interdum ſibi indulget, dum corruptas diſciplinas perſequitur; nec novitios ſolum errores, qui vel irrepſerunt, vel invaſerunt, coarguere, ſed antiquorum recepta placita convellere pertentat, maximo quidem ſemper verborum ambitu, ſed vi quandoque argumentorum minima. Dixit ille quidem in libris de corruptis diſciplinis multa vere, multa præclare: atqui fidenter pronunciavit aliquando, tanquam e divorum concilio deſcendiſſet. Multo autem viris doctis probaretur magis, ſi qua diligentia, & diſertitudine cauſas corruptarum artium expreſſit, eadem collapſas reſtituiſſet, ſed in tradendis diſciplinis elanguit, cum in carpendis erroribus viguiſſet. Nec mirum. Nam aliorum errata etiam probabiliter reprehendere, facile eſt id quidem; artes vero, quas jam inde a multis annis viri quidam & indocti, & barbari deflexerunt, ad rectam lineam revocare, ſcilicet hoc opus, hic labor eſt. Hucque erat omnino conandum, ſi quicquam magna laude dignum agendum erat. Aliud eſt autem leges civiles, præſertim in republica bene inſtituta, longo uſu probatas reprehendere, aliud errorem interpretum increpare. Quanquam Ludovicus, quod ad juriſperitos attinet, eadem nobiſcum ſenſit. Ait enim: Ac juris civilis veteres interpretes ſummo olim in honore fuere, jure quidem merito magniſque rationibus. Quoniam jus civile, ut a præclaris philoſophis graviter, prudenterque editum fuerat, ita illud etiam non niſi graves, prudenteſque philoſophi interpretabantur. Poſtea vero quam facultas hæc in eorum manu eſſe cœpit, qui nulla philoſophia, nulla gravi diſciplina ante inſtructi ad eam & ornati acceſſerant, ſcientiæ hujus ſplendor omnis deletus eſt: neque ejus profeſſores habentur in pretio niſi a vulgo, quod litibus plenum eſt omne. Quemadmodum autem Ægyptii ſacerdotes mirifice colebantur, quod multam in mathematicis poſuiſſent operam, Geometria vero Ægyptus tota indigeret, confuſis per annos ſingulos agrorum limitibus ab inundante Nilo: ſic cum lites inundatione ſua orbis Chriſtiani fines pervaſerint, miſcuerint, confuderint, neceſſe eſt, eos honore ſummo affici, qui jurgiorum componendorum dicuntur eſſe periti. Componant nec ne, ipſi viderint: hoc nos certe videmus, minus ibi eſſe litium, ubi minus eſt hujus generis literatorum. Novitios itaque eos jureconſultos ne ego quidem in uſum theologiæ vendicare cupio. Nec enim mihi jureconſultus eſt legulejus quiſpiam, cautus & acutus, cautor formularum, auceps ſyllabarum, injuſtitiæ æque ut juſtitiæ patronus. Sed id doceo, civiles leges, eas vel maxime, quæ Chriſtiani populi uſu & more obſervatæ diu ſunt, theologo ad argumentandum eſſe utiles. Sed de his ſatis. Nunc de Hiſtoriæ auctoritate dicamus. Nam argumenta, quæ poſuimus, ut juris civilis auctoritatem elevaremus, faciliora ſunt, quam quibus refutandis noſtra immorari debeat oratio.

L. nam & ff. de leg. & l. jus civile, ff. de juſtit. & jure.

Prov. 16.

Diodor. in pri.

Finis Libri Decimi.

DE

DE HISTORIÆ HUMANÆ AUCTORITATE,

Quæ poſtremo loco eſt poſita.

LIBER UNDECIMUS.

CAPUT I.

Nuncius de morte Parentis vixdum finito ſuperiori libro allatus enarratur.

SUperiorem locum vix dum finieram, & ecce nuncius affertur, parentem meum chariſſimum Viennæ diem extremum obiiſſe. Eo vero audito nuncio, ſi motum me negem, quam id recte faciam, viderint ſapientes, ſed certe mentiar. Motus ſum enim tali parente orbatus, qualis, ut arbitror, apud mortales reliquus nullus eſt. Cum autem ego illi meas has lucubrationes nuncuparem, ſcilicet a laboribus, quos ejus potiſſimum cauſa ſuſceperam, aliquandiu ceſſatum eſt. Mihi enim ante ita jucunda hujus libri confectio erat, ut non modo omnes abſtergeret laborum moleſtias, ſed efficeret labores molles etiam & jucundos. At vero poſtea nihil omnino erat, quo tædium & cura levaretur. Etenim vivo patre, cum de locis Theologicis aliquid vellem ſcribere, ille mihi occurrebat non eo ſolum dignus munere, ſed in cujus etiam nomine vigiliæ noſtræ gratius apparerent. Nunc autem quem ſimilem inventurus ſum, ut patris loco ſubſtituam? Solebam mihi equidem chariſſimum parentis vultum ſiſtere; & quotieſcunque ſcribendum erat, aut ego eram cum illo, aut ille mecum. Ille addebat aculeos, ille torpentem excitabat: ille ne oſcitare quidem me ſinebat. Tanta erat in abſentem etiam patrem reverentia. At modo opus cœptum perſequi cupienti aqua hæret, ut ajunt, nec quicquam conor, ut non labaſcat animus victus quam cito. Longo enim a me ille ſpatio ſejunctus, non minus mihi reliquit moriendo doloris, quam afferebat vivendo lætitiæ. Sed cum accepto vulnere otium mihi magnum, inſperatumque contigerit, nihil autem agere animus nec deberet, nec poſſet, ad poſtremum locum omnino appellendus fuit; ne res bene & utiliter inchoata, ejus morte interciperetur, qui etiamnum e ſuperis vigiliarum mearum munus exigit. Nec vero dubitem ego quærenti, cui ſcribam, reſpondere: Patri meo ſcribo, qui me non ipſi hæc tantummodo dare voluit, ſed etiam aliis prodere. Quanta igitur apud Theologos ſit hiſtoriæ humanæ & utilitas, & auctoritas, explicaturi modo ſumus. Orabit autem ſine dubio Pater, ut quod iter illo in terris cogente carpſimus, eodem nunc e cœlis favente peragamus.

CAPUT II.

De Hiſtoria humana in Theologiam utilitate.

EMerſi jam e vadis, & ſcopulos prætervecta eſt oratio mea. A rebus enim difficillimis ad res faciles delapſus ſum, neque hiſtoriæ humanæ auctoritate explicanda poteſt aut ingenium, aut Theologia mea periclitari. Multo vero id minus, cum illud explico, quam ſit Theologo humana hiſtoria utilis, & neceſſaria. Nullos quippe hic adverſarios habemus, nulla contra veritatem argumenta ſunt. Etenim viri omnes docti conſentiunt, rudes omnino Theologos illos eſſe, in quorum lucubrationibus hiſtoria muta eſt. Mihi quidem non Theologi

logi solum, sed nulli satis eruditi videntur, quibus res olim gestæ ignotæ sunt. Multa enim nobis e thesauris suis historia suppeditat, quibus si caremus, & in Theologia, & in quacunque ferme alia facultate inopes sæpenumero & indocti reperiemur. Cum vero pateat, quandoque in re quondam gesta Theologicæ disputationis cardinem verti, quis est hic, qui neget, interdum etiam in scholastica disputatione opus esse ex annalium monumentis testes excitare clarissimos veritatis? Equidem historiam esse Theologo differenti necessariam, cum sæpe alias, tum maxime in hoc opere animadverti: ubi quantus mihi fuerit historiæ humanæ usus, qui superiores libros attigerint, ii facile judicabunt. Nam quam magnus postea futurus sit, non audeo ego in præsentia dicere, ne montes aureos videar polliceri.

Certe quantum historiæ cognitione Theologus indigeat, vel illi abunde magno argumento sunt, qui ejus ignoratione sunt in varios errores lapsi. Hujus generis quidam exemplum ponunt, quod Trajanum Gregorii precibus a gehenna liberatum, non vulgo solum, sed Divo etiam Thomæ olim juveni persuasum est. Persuasum est autem Joannis Damasceni auctoritate, cui D. sane Thomas plurimum deferebat. Sed illius fabellæ, inquiunt, argumento nemo adduceretur, si ex temporum ratione intelligeret, Joannem Damascenum rei ejus auctorem esse non posse, ut qui plus uno sæculo juxta horum sententiam Gregorium antecesserit. Nam Raphael Volaterranus, Vincentius Valvacensis, ac Divus Antoninus illum tradunt sub Theodosio floruisse. Sed hoc exemplum ineptum est, cum Joannes ille Damascenus, qui quatuor de orthodoxa fide libros edidit, sub Constantino & Leone floruerit, hoc est, Divo Gregorio jam defuncto. Nec in re aperta opus est aut Joannem Patriarcham Hierosolymitanum, aut rerum scriptorem Romanarum lib. 21. & 22. aut alios etiam historicos excitare, ubi Joannes ipse Damascenus non obscure indicat, quo tempore extiterit. Primum enim Cyrillum sæpe refert, qui post Theodosium fuit. Synodi quoque Chalcedon. aliquando meminit. Quin lib. 3. cap. 10. Petri cujusdam Gnaphæi facit mentionem, qui sub Justiniano in quinta synodo damnatus est. Sed & lib. 4. cap. 17. contra Iconomachos scribit, eosdemque in libro hæres. Iconoclastas & Thymolentes appellat, a Leone scilicet, qui sectæ illius præcipuus & auctor & adjutor fuit. Eodem præterea hæres. lib. Monothelitas commemorat Cyrum, Sergium, & Eustathium, qui damnati sunt in sexta synodo sub Agathone Papa: adversum quos copiose etiam scripsit lib. 3. de orthod. fid. cap. 14. & 15. Quæ omnia qui expendat, is facile intelligat, Joannem Damascenum post Gregorium extitisse. Nam quod Tritemius ait, duos fuisse hujus nominis, alterum sub Theodosio, qui libros illos Theologiæ composuerit, alterum sub Leone, qui pro imaginibus depugnarit, id commentitium totum est, ut ex locis modo recitatis apparuit. Nec vero historiam ego illam probo. Mirum enim est, hominem Græcum rem nostram, & toto, ut ipse inquit, orbe vulgatam Græcis suis prodidisse, quam historia tamen omnis Latinorum ignorat. Sint ergo fabulæ, non repugno, ea quæ de Trajano & Gregorio referuntur. At non ob illam causam tamen, quia prior Gregorio Damascenus fuerit. Verum hoc in genere Hispanus noster Genesius Sepulveda nuper erravit, homo neque meo judicio imperitus, & suo valde doctus, certe & eloquendi arte clarus, & a Theologiæ studio non abhorrens: qui cum persuadere vellet, barbaris novi orbis oppugnandis justam esse belli causam, in eam argumentationem incubuit, quod Gregorius in epistola lib. primi septuagesima tertia, (id quod refertur 23. quæst. 4. Si non) Gennadium commendat, qui tantum Christianæ dilatandæ causa Reipub. bella susceperit, quatenus Christi nomen per subditas gentes Fidei prædicatione circumquaque discurreret. Hoc vero Gregorii testimonium quam sit ineptum ad rem propositam comprobandam, is quoque ipse Genesius facile judicasset, si ex historiis didicisset, eos, adversum quos bella Gennadius gessit, hostes non imperii Romani modo, verum etiam Ecclesiæ Christique fuisse. Id quod ex alia quadam ad eundem Gennadium epistola, quæ est in eodem lib. numero 72. luce clarius videre licet. Nec dubitari potest, Vandalos, quorum reliquiæ eo usque in Africana provincia superarant,

23. q. 3. c. *Sicut.*

Prosp. in Chron.

A-

Arianæ pestè affectos : nec ignoratur Donatistas, quibus Africa tum etiam plena erat, præmiis, & vi contra Catholicos, non solum disputatione pugnasse. Sed de his exemplis non est hic locus differendi, ubi breviter & in transcursu Theologum admonemus, ut ne historiam Ecclesiasticam negligat, cujus & cognitio magnos fructus parit, & ignoratio parit errores.

Jam vero Augustinus lib. de doctr. Christ. 2. cap. 28. ethnicorum etiam historias ad intelligentiam scripturæ sacræ plurimum conferre tradit, ostenditque ex earum ignoratione quosdam circa scripturas errasse. Videlicet Irenæus & Tertullianus circa ætatem, qua Christus passus est, in vario sunt quidem errore versati, sed ob eandem causam tamen. Historias enim humanas hoc loco neglexerunt, quibus cognitis ea res facillime expeditur. Quamquam uterque erroris sui ex Evangelio quoque poterat admoneri. Atque Erasmus, * quas tenebras super universam terram factas plane scribit Evangelista, * eas ipse super Judæam tantum fusas intelligit, falsæque intelligentiæ causam ponit neque veram, neque, si vera esset, satis idoneam, quod, si hæ tenebræ tanto spatio contigissent per universum orbem, aliquis certe seu Latinus seu Græcus scriptor ejus rei meminisset. Nam epistolam, qua Dionysius astruit eclipsim illam se diligenter & vidisse oculis, & animo considerasse, quasi nomine Dionysii confictam deridendam propinat. At vero nec quam Philosophiæ & doctrinæ laudem Dionysio Areopagitæ eripere conatur Erasmus, eam ego in hoc opere asserere instituo; nec id etiam reprehendo, quod D. Hieronymum ejus interpretationis auctorem facit, cui non alius quisquam scripturæ interpres apertius contradicit. Illud ago, nisi humanas historias hic ignoraret Erasmus, tenebras profecto illas aliter, ac vere quidem, interpretaturum. Phlegon enim Olympiadarum egregius supputator, in quartodecimo libro ita scribit : Quarto autem anno 202. olympiadis, magna & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderant, defectio solis est facta. Dies hora sexta ita in tenebrosam noctem versus, ut stellæ cœlo visæ sint, terræque motus in Bithynia Nicææ urbis multas ædes subverterit. Quem annum cum passione Dominica concurrisse Euseb. in chronicis patefecit. Lucianus quoque presbyter Antiochenus, vir moribus & eruditione præcipuus, cum gentibus de fide Christiana disputans, Requirite, inquit, in annalibus vestris, & invenietis temporibus Pilati, Christo patiente, fugato sole interruptum tenebris diem. Auctor est Eusebius libro 9. Eccles. histor. cap. 6. Tertullianus domum, Eodem, inquit, momento dies medium orbem signante sole subducta est. Deliquium utique putaverunt, qui id super Christum prædicatum non scierunt : & tamen eum mundi casum relatum in archiviis vestris habetis. Hactenus ille in Apocalyp. cap. 21. Quibus ex rebus facile intelligitur, sacris literis exponendis historias etiam gentilium esse necessarias. Quæ quanquam ita sunt in promptu, ut res disputatione non egeat, sunt tamen nobis in tertio decimo libro fusius explicanda.

Iren. 2. lib. c. 39. & 40. Tertull. in opere adverſ. Jud. Vid. Euſeb. l. 1. eccl. hiſtor. cap. 10. Epiph. hæreſi 51. Aug. lib. de doct. Chri. 2. c. 28. Iren. in 40. anno Chriſtum paſſū eſſe dixit. Tertull. in 30. ſecutus Cle. Alex. in 1. Strom. & Lactant. inſt. divin. lib. 4. Matth. 27. In annotat. ſup. Matth. c. 27. & ſuper Act. Apoſt. c. 17.

Cum igitur ibi hæc simus exemplis manifestissimis illustraturi, non est cur quæ ejus libri propria doctrina erit, hoc nos eam loco importune antevertamus. Atque ut Geometræ solent non omnia argumentis ostendere, sed postulare, ut quædam sibi concedantur, quo facilius quæ velint, explicent : sic ego interim a lectore postulo, ut mihi concedat esse in libris sacris loca plurima, quæ sine historiæ humanæ cognitione expediri non queunt. Quod autem in dissertatione adversum fidei Christianæ inimicos rerum gestarum monumenta Theologo peropportuna sint, clarissimorum virorum usus apertè confirmat. Tertullianus ex ipsis Romanorum historiis argumentatur, pessimos quosque sævos Christianis crudelesque fuisse. Bonum itaque esse id, quod mali homines insectarentur. In libro vero ad Scapulam, quot rerum gestarum exemplis usus est, ut persuaderet ob vexatos Christianos, multos gentilium præsides tristes exitus habuisse? Quamobrem qui cum nostris pugnavissent, eos cum Deo quoque sine dubio certasse. Cyprianus idolorum omnium vanitatem qua historiarum scientia & commemoratione coarguit? Hieronymus quot quamque varias adversum Jovinianum historias in commendationem virginitatis castitatisque commemorat? Lucianus presbyter, quemadmodum supra diximus, ipsos

In apologetico 1.

In lib. quod idola non ſint dii.

1. l. adverſ. Jovinian.

ſos gentium annales excitat, ut noſtræ etiam fidei dogmata illorum teſtimoniis aſſerat. Euſebius Judæos, & Paganos ſæpe ex hiſtoriis humanis refutat. Non ergo hiſtoria ſolum Eccleſiaſtica, ſed ea etiam, quæ eſt abethnicis auctoribus ſcripta, theologo contra adverſarios fidei utiliſſima eſt. Quapropter rudem eſſe omnino in hiſtoriis gentium, aut inertiſſimæ ſegnitiæ eſt, aut faſtidii delicatiſſimi. Enimvero quod commode ac prudenter non in concionibus modo, ſed etiam in diſputationibus Theologus exempla proferat, dum quippiam vel juſtum eſſe ſuadet, vel injuſtum, quoniam a viris aut probis, aut improbis uſurpatum eſt, Tertullianus, Hieronymus, aliique viri graviſſimi ſatis oſtendunt, qui non raro hujuſcemodi perſuaſionis genere delectantur. At exempla probabilia ſine hiſtoriæ cognitione proferri qui poſſunt? Quam late igitur hiſtoriæ utilitas fuſa ſit, apparet: ſiquidem quacunque Theologi ingredimur ſive concionando, ſive diſputando, ſeu ſacras literas exponendo, in aliquam hiſtoriam veſtigium ponimus. Itaque cum ad has multas res Theologo perutiles ſint hiſtoriarum libri, ſtudioſe profecto ab eo legendi ſunt, ne turpiter in rebus ad ſe maxime pertinentibus erret, eaque ignoret, quæ ignorari non ſine imprudentia modo, ſed ne ſine imperitia quidem poſſunt. Hiſtoria quippe, ut Cicero veriſſime dixit, cum magiſtra vitæ eſt, tum lux etiam veritatis. De hiſtoriæ ergo utilitate hactenus dictum eſt, nunc de auctoritate videamus.

1. li. eccleſ. hiſt. c. 6. & 21: l. 2. c. 2. l. 3. c. 7.

In Apolog. L. 1. cont. Jovinian.

CAPUT III.

Argumenta continet, quibus auctoritas humanæ hiſtoriæ impugnatur.

QUanquam, ut paulo ante dicebamus, e locis ſcopuloſis enavigavit oratio, nec ea, quæ in hujus loci explicatione differenda ſunt, ingenii vim aciemque deſiderant, egent tamen quædam horum gravi maturoque judicio. Qua ex re fit, id quod vix credibile eſt, ut in loco facili & explicato perdifficiles & lubricæ quæſtiones exiſtant. In primis enim conſtituendum eſt, qualis quantaque ſit hiſtoriæ humanæ auctoritas, & quam faciat in Theologia fidem, quod non adeo expeditum eſt; deinde quis auctor probabilis ac fide dignus exiſtimari debeat: quæ res eſt omnium difficillima. Cum enim non ex ſermone hominum recenti, ſed ex majorum memoria atque annalium vetuſtate eruenda ſæpe ſit veritatis explicatio ejus, quæ in Theologica diſputatione verſatur, oportebit ſane de hiſtoria præſertim veteri judicare, hiſtoricos omnes internoſcere, mendaceſque a veracibus ſecernere. Quam facultatem quoniam mihi nec arrogo, nec debeo, fateor me non ſine metu ac pudore quodam hanc provinciam ſuſcepiſſe munere neceſſitatis, non voluntatis opere perfuncturus, non quod mihi in tanto officio, tamque gravi cauſa cura defuerit, ſed quod video periculoſum eſſe, eo vel maxime loco judicem velle fieri, ubi vir ille nimirum exigitur, qui & antiquitatis memoriam in numerato habeat, & prudentia ſumma graviſſimoque judicio ſit præditus. Sed quo citius hoc, quod ſuſcepimus, non mediocre munus conficere poſſimus, omiſſa aut ignorationis meæ, aut temeritatis, aut utriuſque etiam deprecatione, ad earum rerum, quas propoſuimus, explicationem diſputationemque veniamus.

Principio itaque hiſtoriæ humanæ auctoritatem argumentis oppoſitis impugnabimus. Mox docebimus ex ejuſmodi hiſtoria qualia in Theologiæ uſum argumenta ducantur. Tertio loco oſtendemus, quinam illi auctores ſint, quos in hiſtoria Theologi probare debeant. Poſtremo argumenta oppoſita refutando finem hujus libri faciemus.

Primum ergo argumentum, quo hiſtoriæ humanæ fides labefactari poteſt, eſt hujuſmodi. Joſeph ſecundum naturam filium fuiſſe Jacob, ſecundum legem fuiſſe filium Eli, Africanus in epiſtola ad Ariſtidem, Juſtinus martyr quæſtione ad Orthodoxos 66. Euſebius libro 1. Eccleſiaſt. hiſtor. cap. 7. Nicephorus lib. item primo cap. 11. Ambroſius lib. in Lucam 3. Hieronymus in primum Matthæi cap. Auguſt. lib. 2. de concord. Euang. cap. 3. & 2. retractat. lib. cap. 5. & 16. Damaſcenus lib. 4. cap. 15. Beda lib. prim. in Lucam cap. 10. Theophylactus in Lucæ tertium caput, omneſque fere

1. Arg.

Pa-

patres ſcripſerunt. Neque illis ſubito reperta hæc, aut ſine auctoribus conficta ſunt, ſed ab ipſis Salvatoris noſtri propinquis & conſanguineis tradita, quemadmodum Africanus affirmat. Hæc vero multis argumentis commentitia eſſe probat libro primo harmoniæ Euangelicæ Oſiander, atque, ut ſibi quidem videtur, ita probat, ut non modo D. Thomæ, cæteriſque Theologis, quaſi portenta ſomniantibus inſultet, verum etiam eos inſanos appellet, qui hæc primi in lucem ediderunt.

2. Arg. Secundum argumentum eſt, quod Joſeph vir Mariæ alteram prius uxorem habuiſſet, ex qua filios ſuſceperit, qui fratres Domini in Euangelio dicuntur. Euſebius libro ſecundo Eccleſiaſt. hiſtor. cap. 1. Nicephorus lib. 2. cap. 3. ubi etiam refert Hippolytum ejuſdem ſententiæ auctorem, Ambroſius in libro de inſtit. virgin. cap. 6. Epiphanius lib. 2. cont. hær. cap. 51. & 78. Hilarius can. 1. in Matth. aperte conſentiunt. At hiſtoriam hanc Hieronymus in Matthæi duodecimum caput tanquam apocryphorum deliramenta contemnit: quin etiam adverſus Helvidium aſſerit, audaci eam temeritate confictam.

3. Arg. Tertium argumentum. Hieronymus ſcribit, veterem hiſtoriam narrare, *Matth. 14.* quod Herodias, cujus Matthæus meminit, filia fuerit Aretæ regis: idem quoque aſtruit Beda libro com. in Marcum ſecundo, Euſebiuſque Ruffino interprete, libro Eccleſiaſt. hiſtor. primo, cap. 13. At illud eſſe falſum & Joſephus lib. 18. antiq. cap. 5. & Egeſippus lib. 2. de exci. Hier. cap. 12. teſtes locupletiſſimi ſunt. Quibus etiam aſſentitur Nicephorus lib. 1. cap. 20. Nihil igitur ex rerum veterum publica commemoratione, non certo dicam, ſed ne probabiliter quidem ſuadere poſſumus. Nam ſi hiſtorias, quæ in his tribus argumentis referuntur, explodere, & pro nihilo putare licet; nulla profecto humana hiſtoria reperietur, quæ quicquam habeat ad faciendam fidem virium.

4. Arg. Quartum argumentum. Magos, qui Chriſtum adoraturi ex Oriente venerunt, reges fuiſſe, nedum philoſophos, tradunt, Cyprianus in ſermone de Baptiſmo Chriſti, & manifeſta Trinit. Athanaſius quæſtione ſecunda ad regem Antiochum, Hieronymus in Pſal. 71. Auguſtinus ſermone quadrageſimo tertio ad fratres in eremo, & de mirabilibus ſacræ ſcripturæ, ſi tamen hæc opera Auguſtini ſunt, Chryſoſtomus homilia ſexta in Matth. Tertullianus contra Judæos, Doctor quidam antiquus, nomine Chriſtianus, in cap. Matth. 2. Iſidorus in præfatione Miſſæ, quæ vulgo dicitur *Mocarave*. Divus Thomas in Matth. cap. 2. & in Joannis 11. cap. nam & tertia parte, quæſtione trigeſimaſexta, articulo tertio, ait, non ſolum fuiſſe ſapientes, ſed potentes. Ejuſdem ſententiæ fuerunt Albertus Magnus, D. Vincentius, Nicolaus Liranus, Dionyſius Carthuſianus, Simon de Caſſia, Doctor incognitus in Pſal. 71. Titelmanus, Joannes Echius, D. Antoninus, aliique ex junioribus, quos longum eſt enumerare. Ac certe hiſtoria eſſe videtur per manus a majoribus noſtris accepta. Sed hæc tamen communis traditio nullam prorſus in Eccleſia facit fidem. Quin probabiliſſime a Baptiſta Mantuano, aliiſque recentioribus aſſeritur, Magos reges non fuiſſe. Non enim id ſilentio prætermiſſurum Euangeliſtam, quod ad rem magnopere pertinebat; nec Herodem, ſi reges eſſent, eos adeo imperioſe, & inciviliter excepturum.

5. Arg. Quintum. Magos veniſſe Hieroſolymam diebus a Chriſti nativitate tredecim, non Hieronymus modo, & Auguſtinus, verum etiam omnes prope auctores & veteres, & recentes memoriæ prodiderunt. At Epiphanius hæreſi quinquageſima prima conſtanter affirmat, poſt duos annos a nato Chriſto Magos ex Oriente adveniſſe. Cujus opinionis duæ cauſæ ſunt non omnino peſſimæ. Una, quod in die Purificationis non agnum, ſed turturem, aut columbæ pullum Chriſti mater obtulit: non ergo potuit invenire manus ejus pretium agni, atque adeo ne theſaurum quidem a Magis acceperat. Altera cauſa eſt, quod Herodes occidit omnes pueros a bimatu, & infra, ſecundum tempus quod exquiſierat a Magis. Non eſt autem veroſimile, Herodem bimos pueros interfecturum juxta tempus ſtellæ, cujus apparitionem diligenter a Magis exquiſierat, ſi ab ortu ſtellæ ad Magorum adventum non niſi tredecim dies interfluxiſſent. His adde, quod ipſi quoque teſtati ſunt, ſe ſtellam in Oriente vidiſſe. Quæ profecto verba plus aliquid ſignificant, quam regionem, unde profecti ſunt, comparatione tan-

Id. Zachar. Chryſopol.

Levit. 12.

tum

tum ad Hieroſolymam Orientalem fuiſſe. Si igitur, ut plane ſcribit Evangeliſta, ab Oriente venerunt, cum non ſit obſcurum, Hieroſolymam longiſſimo intervallo ab Oriente diſtare, intra tam paucos dies & ſtellam vidiſſe, & conſilium de profectione communicaſſe, & adornaſſe iter, & ab Orientis partibus per tot regiones ac populos ad Palæſtinam acceſſiſſe, prorſus abhorret ab humanæ judicio rationis.

6. Arg. Sextum. Miraculum nuptiarum in die anniverſaria Epiphaniæ fuiſſe editum, poſteritati ſuæ, quod ait Maximus, fidelis mandavit antiquitas. At Epiphanius contra docet, eodem die, *areſi 51.* quo Chriſtus natus eſt, completo jam anno trigeſimo, filium cum matre convivio nuptiali interfuiſſe. Nihil igitur certum ex temporum publica commemoratione accipere poſſumus.

7. Arg. *Adv. Helvi. & in Matt. 14. cap. Idem Beda li. 2. comm. in Marc.* Septimum. Lex veræ hiſtoriæ eſt, ut Hieronymus ſæpe dixit, ea ſcribere, quæ vulgus exiſtimat, quamvis re ipſa falſa ſint. Sic enim Joſeph ab ipſa quoque Maria appellabatur pater Jeſu, & Herodem Evangeliſta contriſtatum eſſe ait, non quod re vera aut Joſeph pater Chriſti eſſet, aut Herodes eſſet animo contriſtatus: ſed quod illud eo tempore ſic vulgo ab hominibus putaretur, hoc autem diſcumbentes exiſtimarent: cum potius illud credendum ſit, diſſimulaſſe mentis ſuæ malitiam artificem homicidam, cum triſtitiam in facie, & lætitiam haberet *Euſeb. l. 1. Eccl. hiſt. c. 11.* in mente. Ob quam cauſam vulpes eſt a Domino appellatus. Unde & Joſephus 18. antiq. lib. cap. 9. aſſerit, ab Herode Joannem eſſe occiſum, quia timebat ne auctore Joanne defectionem populus moliretur. Ambiguum igitur omne argumentum eſt, quod ex hiſtoria petitur. Nam vulgi ferme opinio falſa eſt: & poterit omnis ejuſmodi argumentatio refelli, quod hiſtoricus non veritatem rerum, ſed vulgi opinionem expreſſerit.

8. Arg. Octavum. Auguſtinus ſermone 71. de immolatione Iſaac, Antiquorum, ait, relatione refertur, quod Adam primus homo in ipſo loco, ubi crux fixa eſt, fuerit ſepultus. Et Cyprianus in ſermone de reſurrectione Chriſti, Adam, inquit, ſub loco, quo crux Domini fixa eſt, humatus traditur ab antiquis. Atque Paula & Euſtochium in epiſtola ad Marcellam, eandem hiſtoriam tanquam habitantium ore celebratam narrant. Ita eam refert quaſi minime dubiam Epiphanius lib. 2. cont. hæreſ. cap. ultim. At Hieronymus in Matth. 27. cap. & in 5. cap. epiſtol. ad Epheſ. quaſi fabulam irridet, quod Joſue 14. cap. Adam in Cariath-Arbe dicatur eſſe conditus. Opinionem vero Hieronymi Iſidorus ſequutus eſt.

9. Arg. *Clem. in 1. Strom. Euſeb. in Chron. Theodor. in 1. Zach. cap. Hieron. in proem. ſup. Agg. & in 1. Zach. ca. Aug. lib. 18. de civ. Dei c. 26. Dan. 9. & 2. Paral. 26. & 1. Eſdr. 1.* Nonum. Clemens Alexandrinus, Euſebius Cæſarienſ. Theodoretus, Hieronymus, & Auguſtinus ex annalium ratione colligunt, ſeptuaginta deſolationis annos in ſecundo Darii Hyſtaſpis fuiſſe completos. At hoc non modo falſum & commentitium eſt, ſed ſacris etiam literis adverſum, quæ non implicite & abſcondite, ſed patentius, & expeditius continent, ſeptuaginta illes annos ſtatim ab initio regni Cyri abſolutos. Nullum ergo idoneum argumentum ex temporum ratione promitur.

10. Arg. *In 7. c. Dan. 1. Eſdr. 3.* Decimum. Hieronymus auctor graviſſimus hiſtoriæ prodit, quod in ſecundo Darii anno templum ædificari cœptum eſt. At vero explorate perceptum eſt & cognitum, Zorobabelem ſub Cyro templi fundamenta jeciſſe. Imbecillum ergo eſt quodcunque argumentum ex hiſtoria humana depromptum, quamlibet hiſtoriæ auctor gravis ſit.

11. Arg. *Joſeph. l. 11. c. 3. Archi. 1. pa. tit. 4. c. 1. Herman. in Chron. 1. Eſdræ 6.* Undecimum. Plerique hiſtorici & ii nobiles tradiderunt, Artaxerxem ædificationem templi impediſſe. At contra ſcriptura tradit, templum ædificatum eſſe præcipiente Cyro, Dario, & Artaxerxe.

12. Arg. Duodecimum. Joſue poſt mortem Moyſis 26. annos imperaſſe, auctores ſunt Joſephus lib. 5. antiq. cap. 1. Sabellicus Ænea. 1. lib. 4. Nauclerus Chronographiæ ſuæ generatione 28. Nam Euſebius in chronicis, atque huno ſecuti Iſidorus, Severus Sulpicius, & Joannes Carion. 27. annos Joſue imperio tribuerunt. Quæ ſi vera eſſent, non eſſet vera ſumma 480. annorum, quæ ab exitu filiorum Iſrael de Ægypto ad templi ædificationem 3. Reg. lib. cap. 6. colligitur.

13. Arg. Tertium decimum. Si qua hiſtoria Theologo probanda eſt, ea erit maxime, quæ omnium Eccleſiarum ore celebratur. At ejuſmodi multæ nullam faciunt prorſus in Theologia fidem. Etenim, ut ea præteream, quæ ridicu-

dicule & falſe de Cirico & Julita, de Gregorio, de Catharina martyre, deque undecim mille Virginibus referuntur, certe hiſtoria Thomæ Apoſtoli apocrypha & commentitia eſt, non ſolum Gelaſio 15. diſt. cap. Sancta Romana, ſed etiam Auguſt. lib. 22. contra Fauſt. cap. 79. & lib. unico adverſ. Adimantum, cap. 17. & lib. 1. de ſerm. Dom. in mon. cap. 38. His adde Marthæ & Mariæ Magdalenæ fabulam, quæ narrat, ad Mariam quidem Magdalum, ad Martham vero Bethaniam ſortæ hæreditaria perveniſſe: cum contra ſcribat Joannes, Bethaniam caſtellum Mariæ Marthæque fuiſſe.

Joan. 11.

14. Arg. Quartum decimum. Ea hiſtoria reliquas videtur excellere, quæ a ſummis Pontificibus probata eſt: Conſtantini vero donatio, lepra, baptiſmus, ſanitas, non modo hiſtoriis celebrantur Eccleſiæ, verum etiam per ſummos Pontifices approbantur. At hæc ficta eſſe omnia multi viri doctiſſimi contenderunt. Nulla igitur Eccleſiaſtica hiſtoria Theologo idonea argumenta miniſtrat.

In extrav. unigenit. de pœn. & remiſſ. quæ eſt Clem. 6. & in c. fundam. de relig. in 6.

15. Arg. Quintum decimum. Nemo in Eccleſiaſticis viris eſt, qui hiſtoriæ probabilis auctor haberi queat. Non Philo in temporum breviario. Nam in eo libello, quamvis exiguo, tot mendacia ſunt, ut ſint numeratu difficillima. Non Joſephus. Primum, quia multa tradit ſacris literis vehementer repugnantia. Deinde, quia tertium Eſdræ librum in hiſtoria ſequitur, quem Hieronymus non aliter, quam ſomnia rejicit. Poſtremo, quia in temporibus rerum notandis vario fuit errore verſatus. Ecquis ergo in Eccleſia auctor hiſtoriæ certus habebitur? An Africanus? Sed hujus hiſtoria Gelaſio Apocrypha eſt. An Euſebius? Sed hujus quoque hiſtoriam, tanquam apocryphàm, idem Gelaſius reprobat. Sed in hiſtoria tripartita Sozomenus princeps habetur. At hunc damnat Gregorius, inquiens: In hiſtoria Sozomeni de quodam Eudoxio aliqua narrantur. Sed ipſam hiſtoriam Sedes Apoſtolica recipere recuſat: quoniam multa mentitur, & Theodorum nimium laudat, atque uſque ad ultimum ſui diem magnum Eccleſiæ doctorem fuiſſe prædicat. Si igitur qui primas in hiſtoria Eccleſiaſtica partes habent, incerti ac mendaces auctores ſunt, nimirum neque ex aliis, quorum minor eſt auctoritas, idoneum ſumet Theologus argumentum ad ſuas concluſiones corroborandas.

15. diſtinct. Sancta Romana.

l. 6. epiſt. 31.

Sextum decimum. Innocentius 20. diſt. c. De quibus, ſolas Eccleſiaſticas hiſtorias in cauſis Eccleſiæ finiendis approbavit. Ethnicorum ergo de rebus geſtis monimenta parum in Theologiæ uſum valere poſſunt. Id quod concilium Florentinum ſeſſione ſeptima confirmat in hæc verba: Romanorum, aut Græcorum hiſtoria nequaquam in ſynodo uti debemus. 16. Arg.

Decimum ſeptimum. In Aſſyriorum monarchia Beroſus commendari ſupra cæteros ſolet. At hujus auctoris nulla extat hiſtoria. Nam quæ Beroſi nomine eſt ab Annio edita, eam fictam eſſe viri eruditi deprehenderunt. In Perſarum vero rebus geſtis commemorandis præferatur Metaſthenes, qui veros & publicos Perſarum annales, ut fertur, ſecutus eſt. At hujus etiam monimenta multo falſiore titulo Annius edidit. Metaſthenes ſiquidem iſte Annianus, octo ſolum Perſarum reges fuiſſe tradit, cum tamen fuerint quatuordecim, quos ordine & Hieronymus in ſeptimum Danielis caput, & Euſebius conſer in chronicis. Jam Græcarum rerum hiſtoria quid niſi fabulas continet, quas illi paſſim pro veris hiſtoriis edunt? Cicero quippe auctor eſt gravis, quod teſtimoniorum religionem Græca natio non coluit. Scipio item apud Livium non aliter hiſtorias Græcas ac fabulas refert. Vere quoque dixit Fabius, Græcis hiſtoriis plerunque poeticæ ſimilem eſſe licentiam: Ut jure illud ex Satyra vulgi etiam ſermone teratur: Et quidquid Græcia mendax audet in hiſtoria. Atque Joſephus in proœmio lib. de bello Judaico veritatem a Græcis in hiſtoria negligi teſtis eſt. Id quod in 1. cont. App. lib. confirmat. Sed & e noſtris Hieronymus cum Græcas hiſtorias oppoſuiſſet: Non debemus, inquit, eorum auctoritati acquieſcere, quorum mendacia detegamus. Sane, ut taceam de reliquis, Herodotus, & Xenophon, quod hiſtoriæ parentes Græci habent, confictis fere narrationibus abuntur. Quid in imperio Romanorum? An ulli extant annales publici, quibus credere debeamus? Minime gentium. Sed quiſque pro affectu ſuo res illorum geſtas ſcripſit. Laudationibus porro, quod Tullius ait, * hiſtoria rerum Romanarum eſt facta mendoſior. Quædam autem in Livio 17. Arg.

In orat. pro L. Flacco.

Dec. 3. l. 8.

Lib. 2. orat. inſtit. c. 4.

Juven. Sat. 10.

In c. 27. Ezech. vid. Joſeph. l. 1. contra Appionem. Cicero de leg. 1. Apud Herodotum, inquit, hiſtoria patrem, & apud Theopompum ſunt innumerabiles fabulæ. De clar. Orator.

vio eſſe, quædam in Salluſtio, quædam in Cornelio Tacito, quædam in Trogo, quorum fides manifeſtis teſtimoniis labefactari poſſit, Flavius Vopiſcus * veriſſime dixit. Nihil ergo fidei ethnicorum hiſtoriis habendum eſt, utpote quæ nullam habeant non modo certam, ſed ne probabilem quidem auctoritatem.

In vit. Aureliani.

18. Argu. Poſtremum argumentum hiſtorias omnes generaliter & Eccleſiaſticas & prophanas impugnat. Illud eſt hujuſmodi. Fidem humanam ideirco Ariſtoteles virtutum intellectualium numero exemit, quod juxta ad falſum & verum inclinat. Theologia ergo, quæ tota veritate perpenditur, non accipiet ab humana fide adjutorium, nec verax cum fallaci ad argumentandum conſociationem contrahet: quoniam tale argumentum ex ea parte, qua humanæ fidei innititur, æque falſitati ac veritati innitetur. Confirmat autem hoc vel maxime, quod homines mendaces ſunt, fallereque & falli omnes ad unum poſſunt. Sive igitur pauci ſeu plures hiſtorici quicquam affirment, imbecilla ea omnis argumentatio erit, quæ in teſtimonia hominum inclinata recumbit. Quocirca argumentum quodcumque ex humana hiſtoria petitum imbecillius eſt, quam ut in Theologia ullam omnino faciat fidem. His argumentis loci hujus auctoritas impugnatur. Nam ſi quæ ſunt alia, erunt autem fortaſſe plura, ſimilia ſunt, atque adeo ſimiliter refellentur.

CAPUT IV.

Quod auctoritas humana hiſtoriæ aliquando probabilis, quandoque etiam certa ſit.

SEquitur, ut explanemus, qualis quantaque ſit humanæ hiſtoriæ apud Theologos auctoritas: nam hoc ſecundo loco nos acturos pollicebamur. Quod quo magis intelligi poſſit, illud principio ponendum eſt: Neceſſarium eſſe homines hominibus credere, niſi vita pecudum more degenda ſit. Eam rem quoniam Theodoretus in opere de cura Græc. affect. lib. primo, Auguſtinus item in libro de utilitat. cred. ad Honorat. cap. 12. & de fide rerum inviſibilium, cap. primo & ſecundo diligentiſſime perſecuti ſunt, non erit nobis hic magnopere laborandum. Atque Auguſtinus quidem plane aſſerit, non amicitiam modo, verum omnem omnino humanam ſocietatem interire, niſi amicus amico, maritus uxori, parentibus filii, fratres fratribus, civibus cives, ſociis ſocii fidem habeant. Multa ille affert, quibus oſtendat, neceſſitudinem & pietatem duo generis humani ſanctiſſima vincula violari atque diſſolvi, nihilque prorſus in hominum conſociatione incolume remanere, ſi nihil credere ſtatuerimus, quod non idem poſſumus quaſi manu tangere ac tenere perceptum. Humanæ itaque vitæ neceſſarium eſſe, hominum dictis homines ſine ulla etiam dubitatione credere. Theodoretus vero fidem eſſe ceu primariam artium baſim, diſciplinarumque omnium crepidinem probat etiam manifeſte. Nec enim, ut cætera taceamus, pueri elementarii ullam omnino poſſunt diſciplinæ puerilis facultatem adipiſci, niſi & nomina literarum & ſyllabarum nexus fide a præceptoribus acceperint: ut illud Iſaiæ in omni etiam & arte, & ætate veriſſimum comprobetur: Niſi crediderit, non intelligetis. Præclarum eſt igitur Ariſtotelis illud: in omni facultate atque doctrina oportere addiſcentes credere. Experimentis quippe quotidianis hoc nos nullo admonente diſcimus, quod cognitionem ac rerum intelligentiam præcedit fides, ſubſequitur autem fidem ſcientia quæcunque veri. Qua ex re fit, ut naturæ auctor in hominum mentibus inclinationem ad credendum naturalem impreſſerit: ſiquidem non minus fides neceſſaria eſt hominis & vitæ & diſciplinæ, quam aut igni locus ſupremus, aut terræ imus, ut bene habeant, neceſſarius eſt. His autem propenſiones quaſdam, & quaſi appetitiones natura indidit ad fines & perfectiones neceſſarias. Quamobrem qui humanam fidem ex hominum animis evellere conantur, ii non ſolum ſtulti ſunt, ſed gigantum more cum diis bellant, hoc eſt, cum natura pugnant. An vero quicquam tam puerile & ſtultum dici poteſt, quam ſi ea, quæ viderunt alii, negemus eſſe, quia ipſi non vidimus? Credere igitur neceſſe eſt, niſi pueris ſtultiores eſſe volumus. Quibus poſitis, ſit prima concluſio.

Iſa. 7. juxta LXX. Interpr.

1. Elench.

Præ-

1. Conc. Præter auctores sacros nullus historicus certus esse potest, id est idoneus ad faciendam certam in Theologia fidem. Hæc, quoniam cuique per se est obvia & manifesta, non est nostris argumentationibus comprobanda. Flavius porro Vopiscus vere falsèque dixit, neminem historicorum non aliquid esse mentitum; unde fidenter se historiam aggredi, habiturum mendaciorum comites.

2. Conc. Secunda conclusio. Historici graves ac fide digni, quales nonnulli sine dubio & in ecclesiasticis & in sæcularibus fuere, probabile argumentum Theologo suppeditant, cum ad ea, quæ sua sunt corroboranda, tum ad falsas adversariorum opiniones refellendas. Quæ conclusio satis per se etiam videtur exposita. Nec enim est hominis bene instituti, & ad vitam humanam recte compositi, viro gravi rem credibilem asserenti non credere. Rem credibilem dixi, quoniam quædam a Plinio aliisque historicis vel gravissimis referuntur, quæ cum vix credibilia sint, si ea fuisse negemus, non ideo historiæ auctoritatem labefacimus. Uterque igitur, & qui cito credit, & qui ad credendum nimium est tardus, jure reprehenditur: multo vero hic magis, si cum pluribus historicis probatis gravibusque dissenserit. Si namque in duorum ore, vel trium stat omne verbum, cur adversus hanc legem plurimis testibus rem eandem olim gestam contestantibus fidem Theologus abrogabit? Præsertim cum testimonia ex vetustate desumpta hoc potentiora ad probandum sint, quod ea sola, ut Fabius ait, criminibus odii gratiæque vacant. Nimirum Innocentius auctor est gravis, in humanis historiis nonnihil probabilitatis inesse, cum lege edita præcepit, ut in causis ecclesiæ finiendis illarum auctoritate, quamvis cætera argumenta deessent, ecclesiastici judices uterentur. Sed plerique nostra hac ætate perverse, ne dicam impudenter, res, quas esse gestas gravissimi auctores testati sunt, in dubium vocant. Qui si idoneas causas probabilesque redderent, audiendi fortasse essent. Cum vero reddant nullas, contemnendi sunt, ut qui communem hominum sensum exuerint, judiciorum humanorum potissima instrumenta, hoc est, testimonia rejecerint, vitæ magistram, prudentiæ subsidium, lucem veritatis historiam neglexerint.

Burchard. l. 3. c. 128. 20. dist. cap. de quibus.

3. Conc. Tertia conclusio. Si omnes probati ac graves historici in eandem rem gestam concurrant, tunc ex horum auctoritate certum argumentum promitur, ut Theologiæ dogmata firma etiam ratione constituantur. Exempla sunt ejus rei multa, sed pauca subjiciam. Petrum Romæ & collocasse sedem, & pro Christo martyrii gloria coronatum esse, omnes graves historiæ tradunt: unde nos certa in 5. libr. argumentatione confecimus, Romanum Episcopum Petro in pontificatu succedere. Item concilium Nicænum tempore Constantini a Sylvestro vero ecclesiæ Pontifice esse coactum, historici quique gravissimi prodidere, Ex quo re colligimus, concilii Nicæni definitiones certas esse: quod certum sit, synodum ecclesiæ generalem Romano Pontifici comprobatam errare non posse: certum quoque, Nicænam ejusmodi esse, cui nec universitas pastorum Ecclesiæ defuerit, nec Romani Episcopi comprobatio. Plurima sunt ejusmodi, quæ communi historicorum consensione traduntur. Hæc non modo negare, sed in his etiam addubitare, stultissimum est. Quid enim stultius esse potest, ut eundem locum diutius urgeam, quam si ea genera belluarum, quæ in rubro mari Indiave gignuntur, nulla esse dicamus, quia nunquam vidimus? Omnia tollamus ergo, si ita placet, quæ aut historia nobis, aut testes graves & probati adferunt. Ita fit ut mediterranei mare esse non credant, nec in insula nati, in qua lepusculos vulpeculasque solum viderint, credant leones & pantheras esse; si vero de elephanto quis dicat, etiam rideri se putent. Historiæ igitur fides vel certa habenda est, cum in idem auctores universi consentiunt. Certa quippe apud homines ea sunt, quæ negari sine pervicacia, & stultitia non possunt. Præclare itaque Josephus 1. contra Appionem lib. illud veritatis historiæ signum certum esse dixit, si de iisdem rebus eadem omnes conscribant. Verum de his, licet breviter, diximus tamen quod satis est. Nam his paucis expositis, nisi ego fallor, qualis quantaque sit historiæ humanæ auctoritas, facile intelligetur. Historia nimirum etsi, ut Quintilianus ait, scripta est non ad probandum, sed ad narrandum, ali-

quid tamen sine dubio probat, probabiliter fere: nam aliquando etiam necessarie. Nunc argumenta contra historiæ fidem posita diluamus.

CAPUT V.

Ubi respondetur argumentis capitis tertii.

Respon. ad 1. NOn est facile contrarias objectiones excutere: sed excutiendæ sunt tamen. Atque in primo argumento quidem non Osiander modo, verum etiam Catholici quidam omni vi & ratione contendunt, id, quod de duobus patribus Joseph naturali, & legali refertur, commentum, portentum, monstrum, somnium esse. His enim nominibus sententiam illam Africani notandam putant. Certe auctor lib. qq. vet. & no. testa. sive August. is fuerit, seu quisquam alius, sententiam eam asserit nec probabilem esse, nec ad ullam rem proficere; ne sit qui existimet veterem historiam solis junioribus displicuisse. Utuntur autem hi ad Africani traditionem infirmandam argumentis hujusmodi.

Quæst. 56.

Primo, quod nullum vel testimonium vel exemplum nec e sacris, nec ex prophanis Hebræorum literis erui possit, quo talis primogenitus filius defuncti nuncupetur: non ergo mortuus ille pater primogeniti vocabitur.

Deinde, Ut demus, inquiunt, quantumvis iniqua conditione, ejusmodi primogenitum duos patres sortitum esse, adhuc tamen nihil faciet, ut Euangelicæ discrepantiæ scrupulus eximatur. Nam legalem filium nemo poterat ex uxore defuncti procreare, nisi frater fuisset defuncti germanus, simulque cum eo habitasset, quemadmodum Deut. 15. evidentissime traditur. Illud vero non contingit nisi ex eodem patre natis: nam qui diversos habent patres, ii diversas etiam capiunt hæreditates, atque adeo non habitant simul. Nunc autem Jacob & Heli nec fuerunt ex iisdem patribus, avis, aut proavis: nec simul habitare potuerunt, cum alter censeatur in posteris Nathan, alter in posteris Salomonis. Nam, quod etiam argumentantur, Joseph non fuisse vocatum nomine patris legalis, quæ res erat necessaria juxta illam Deuter. legem, id exiguum sane ac mendicum argumentum est, cui August. & 5. lib. qq. in Deut. q. 46. & lib. 2. retract. c. 12. nullo negotio respondet. Mihi vero opinio communis magis placet: quamvis illorum opinio non displiceat, qui asserunt, Heli Josephi socerum fuisse eundem, qui & Joakim parentem virginis Mariæ; ut Lucas genealogiam Christi per matrem attexuerit, Matthæus vero per eum, qui pater putabatur. Nec proinde tamen genealogiam mulierum contra scripturæ usum Euangelista texuit. Nam cum ait, Qui fuit Heli, relativum ad Christum referendum est, ut sit sensus: Et ipse Jesus putabatur quidem esse Josephi, at re vera non illius fuit, sed Heli. Cum enim sine virili opera ex virgine matre natus sit, nullum habuit in terris, cujus filius vere dici posset, præter Heli, qui avus scilicet ipsius maternus erat. Ne quis ergo miraretur, quod in texenda genealogia Christi ab nepote statim transilierit ad avum, interjecit causam: quia Joseph, quem patrem Christi dicere debebat, non vere erat pater, sed putabatur. Quanquam & relativum ad Joseph quoque referri potest, ut intelligas eum fuisse Heli non naturalem filium, sed ad eum modum, quo gener soceri filius esse dicitur. Itaque Josephum euangelistæ ad parentes suos retulerunt, alter ad eos, quos ex se habuit, alter ad eos, quos ex conjugio sortitus est. Hujus opinionis Augustinus lib. quæstionum euangelicarum 2. q. 5. meminit. Hanc tenuit auctor libelli cujusdam de ortu Virginis, qui Hieronymo falso tribuitur, Hanc Joannes Annius, Joannes item Lucidus, Georgius Vvicelius, aliique nonnulli juniores amplexi sunt. Huic etiam nominum significatio consonat. Nam Joakim, Eliachim, Heli, idem fere significant, proque eodem fere usurpantur, 4. Reg. 23. 2. Paral. 36. Probabilis opinio hæc sit. Quis negat? Sed ne ipsa quidem certa est. Osiandri enim argumenta, quæ ille firma esse existimat, sunt profecto infirmissima.

De verb. significat. Nam & Rex.

Philo Judæus tradit, Syris, & Ægyptiis Joakim, Eliachim, & Heli esse synonyma.

Objicit primo, nusquam in sacris literis reperiri, quod ille primogenitus filius mortui nuncupetur. Id vero de more impudenter objicit. Si enim Obed filius Noemi, illique natus esse dicitur, cur non dicatur natus Maaloni, hujusque proinde etiam filius? item, Accipiet eam, inquit, frater ejus, & suscitabit semen fratris sui, & pri-

Ruth 4.

Deut. 25. Matth. 22. Luce 20.

primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit. Præterea ecquid obſecro eſt ſuſcitare ſemen fratris, niſi filium illi gignere? Quid? Nonne illud manifeſtum eſt, Ille ſciens non naſci ſibi filios, ſemen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine naſcerentur? Gene. 38. At hæc ipſa loca retulit Oſiander: retulit quidem, ſed ita tamen, ut apertis teſtimoniis reſpondere nequiverit, niſi hæreticorum ritu aut vulgatam editionem accuſaret, aut etiam ſcripturæ & verba & ſenſum eluderet. Nam ſanctorum omnium communem intelligentiam pro nihilo habere eſt illi familiare, & cum cæteris Lutheranis gentile, ac proprium. Jam quod ſecundo loco accipit, fratres, de quibus lex loquitur, ſimul habitare oportere, id eſt in eadem hæreditate paterna, atque adeo germanos eſſe, ab eodemque patre genitos; ſpeciem fortaſſe veritatis habet, veritatem nullam profecto habet. Fratres quippe in illa Deut. lege non germani modo intelligendi ſunt, verum etiam conſanguinei, qui ſcripturarum uſu fratres appellantur. Id quod non communi ſolum ſanctorum omnium ſententia, ſed aperto ſcripturæ teſtimonio comprobari poteſt. Booz enim Maalonis non germanus erat, ſed propinquus. Nec confundimus nos negotium redemptionis cum negotio leviri, quod Oſiander calumniatur. Sed contendimus, ſummoque omnino jure contendimus, exemplum libri Ruth ad legem illam Deut. pertinere. Alioqui, ſi eos ſimul habitare interpretamur, qui in eadem hæreditate paterna habitant, cur non magis, nam hoc ſimplicius eſt, eos, qui in eadem domo? Ita quamvis fratres germani ſint, niſi eandem domum habeant communem, ea lege minime tenebuntur. Quod ne Oſiander ipſe quidem, quamlibet perfricta fronte, conceſſurus eſſet. Exponamus igitur, quod & Hebræorum mos, & legis ratio exigit, tum etiam fratres habitare ſimul, cum in eodem oppido, vel civitate habitarint. Id vero non duobus ſolum uterinis, quales Jacob & Heli fuiſſe perhibentur, uſuvenire potuit, ſed propinquis etiam aliis vel remotis. Nihil ergo nos Oſiandri argumenta movent, quominus fidem Africano habeamus.

Illud forte movere poteſt, quod in tertia concluſione capitis ſuperioris aſſeruimus, communem ſcriptorum omnium traditionem certo, nedum probabiliter pro vera hiſtoria habendam eſſe. Huic autem Africani traditioni hiſtorici omnes eccleſiaſtici teſtimonium perhibent. Igitur non modo probabilis, ſed certa illa doctrina erit, quæ duos patres Joſeph legalem, & naturalem infert. Minime vero. Multum enim refert, res geſtas qua hiſtorici aſſeveratione narrent. Si enim is ipſe, qui primus auctor hiſtoriæ fuit, rem non ut viſam ac certam, ſed ut auditam & incertam ſcripſerit, tunc qui ſimili temperamento rem ceu probabilem referunt, ii quamvis conſentiant omnes, non faciunt tamen hiſtoriæ firmitudinem. Porro autem Africanus, unde cæteri hanc hiſtoriam acceperunt, nihil præter auditum habuit, nec referentibus certam habuit fidem. Nam poſtquam rem, perinde ut a Judæis quibuſdam acceperat, ad Ariſtidem retuliſſet, hujuſmodi verba, Muſculo interprete, adjecit: Sive itaque ad hunc modum, ſive aliter habet res iſta, non poterit quiſquam, meo judicio, clariorem illius, ſcilicet quæ objecta erat, Euangeliſtarum diſcrepantiæ expoſitionem reperire. Quiſquis autem æquo animo præditus eſt, idem quod nos curabit, etiamſi certum deſit teſtimonium: ob id videlicet, quod meliorem ac veriorem expoſitionem proferre non poterit. Euangelium ſane per omnia quæ vera ſunt, tradit. Hactenus Africanus. Quibus verbis ſatis ille ſignificat, ſi componendis Euangeliſtis ratio alia quæcunque probabilior appareret, eam ſe libenter amplexurum. Quæ omnino res & Auguſt. & Thom. videtur compuliſſe, ut præter hanc, alias quoque rationes tollendæ diſcrepantiæ inveſtigarent. Sed de primo argumento ſatis multa diximus. *3. par. q. 31. art. 3.*

Reſpon. ad 2.

Ad ſecundum vero dicendum eſt, hujuſmodi quoque res non tam ex fide hiſtoriæ, quam ex probabili eorum conjectura pendere, qui ſacras literas interpretantur. Non eſt enim aliquis probatus auctor, qui aſſerat ſe præter Mariam, aliam Joſephi uxorem aut vidiſſe, aut certis teſtibus accepiſſe. Sed cum in euangelio fratres Domini legerentur, & religio vetaret filios Mariæ ſuſpicari, ſcripturæ expoſitoribus conjectandum fuit, quonam id pacto fieri potuerit: ut veritas euangelii cum Mariæ perpetua virginitate congrueret.

ka quidam filios Joſeph ex alia uxore intulerunt, Chriſtique proinde fratres non veros, ſed qui putarentur, interpretati ſunt: nam & Joſeph non verus erat pater, ſed putabatur. Neque horum conjectura vana commentitiaque fuit, nullave ratione tantum ad reſpondendum hæreticis excogitata; ſed probabiles habuit cauſas, quæ ſcripturarum etiam teſtimoniis niterentur. Primum quia Jacobus Hieroſolymitanus epiſcopus non peculiariter eſſet frater Domini cognominatus, ſi cognatione ſolum fratres Domini vocarentur: cum & Jacobus Zebedæi filius, a quo ille cognomento diſtinguitur, ad eum quoque modum frater Domini eſſet. Deinde non ſimpliciter quidam in Euangelio diceret, Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant quærentes te alloqui, ſi generali ſanguinis conjunctione fraternitatem definiret. Jacobus nanque & Joannes tunc temporis cum Chriſto intra domum erant, qui illo modo erant fratres.

Matth. 12.

Marc. 6.

Accedit quod apud Marcum a quibuſdam dictum eſt: Nonne hic eſt faber filius Mariæ, frater Jacobi, & Joſeph, & Judæ, & Simonis? Nonne & ſorores ejus hic nobiſcum ſunt? Filius, inquiunt, Mariæ, frater Jacobi & Joſeph, &c. ut non ex Maria, ſed ex Joſepho fratres intelligerentur. Unde & juxta Lucam interrogant, Nonne hic eſt filius Joſeph? Atque ſorores, filias Joſephi Eſther & Thamar intelligendas eſſe, Hippolytus ac Nicephorus graves in primis auctores aſſerunt. Fratres ergo ſimiliter intelligendi ſunt Jacobus, Joſeph, Simeon, & Judas, quos quatuor filios ex priore conjuge, cui nomen erat Salome, Joſephum ſuſcepiſſe, iidem auctores prodidere. Accedit etiam, quod Joſephum, cum Mariam uxorem accepit, 80. annorum fuiſſe ſenem, Epiphanius non ſemel aſſruit. At in tam longa ætate non eſt profecto veriſimile illum ſine conjuge extitiſſe. Hæc auctores illi ſine fidei diſcrimine argumentari, atque adeo aſſerere potuerunt. Sed Hieronym. tamen rem diligentius animadvertens, ut erat in ſacris literis apprime verſatus, probabiliorem multo rationem invenit, qua citra & Mariæ corruptionem, & Joſephi bigamiam fratres Domini in ſcripturis intelligerentur. Quod enim Jacobus frater Domini vulgo cognominatus, Joſephi filius non fuerit, ex Euangeliis videtur manifeſte colligi. Marcus ſiquidem quos capite ſexto fratres Domini vocatos ſcripſerat, eos capite quintodecimo filios cujuſdam Mariæ ſcribit eſſe, quæ nimirum uxor Joſephi eſſe non poterat, niſi duas illum ſimul uxores habuiſſe contendas, Mariam Virginem, & alteram Mariam, quod nulla ratio probat, nulla prodit hiſtoria: Quin hominem pauperem, qui vix unam alere & ſuſtinere poſſet, duarum conjugum onera ſubiiſſe, & imprudentiæ, & incontinentiæ argumentum eſt. Ea vitia viro juſto tribuere quam ſit ſtultum, ne dicam impium, non eſt opus longa oratione ſuadere.

Luc. 4.

Adde, quod hæc eadem a Joanne Maria Cleophæ cognominata eſt. Erat autem Cleophas frater Joſephi, ut Euſebius lib. 3. eccl. hiſt. cap. 11. ex Egeſippo retulit: ob quam cauſam, niſi me conjectura fallit, ſoror Mariæ Virginis appellatur. Nam & leviri fratres vulgo dici ſolent, & fratrum uxores ſorores. Non igitur, ut ſentio equidem, Maria illa tanquam mater, ſed tanquam uxor Cleophæ nomen accepit. Joſephi itaque conjux non erat; atque adeo nec hujus filii, filii erant Joſephi, ſed Cleophæ. Verum quemadmodum Joſephus pater Chriſti exiſtimabatur, ſic filii Cleophæ, Jacobus, Joſeph, Judas, Simeon exiſtimabantur Chriſti conſobrini, Chriſtique patruus Cleophas. Qua ratione Maria iſta Chriſti matertera nuncupari poteſt, non quod vere Mariæ Virginis germana fuerit, ſed quod ſoror & habita & dicta ſit. Atqui conſobrinos fratres etiam dici, omnis ſcriptura demonſtrat. Nec prioris opinionis neceſſe eſt argumenta refellere. Nonnulla enim aſſumit, quæ certis de cauſis a pleriſque aliter exiſtimantur. Ut filios Zebedæi Chriſti eſſe conſanguineos, & proinde ſcripturæ uſu fratres, item Joſephum 80. annos natum eſſe, cum Mariam uxorem accepit. Quæ res dici poſſunt, probari non poſſunt. Nam & Actor. cap. 1. Lucas cum Jacobum Alphæi, Simonem, & Judam retuliſſet, ſubdit: Hi omnes erant perſeverantes in oratione cum Maria matre Jeſu, & fratribus ejus. Conſtat autem, Jacobum Alphæi, Simonem, ac Judam fratres Domini appellatos. Sed de his diſputatum eſt ab aliis diligentius. Nos in præſenti non id agimus. Tantum dicimus,

Iſidor. in lib. de ortu & vit. & obit. ſanct. patr. dicit, Alphæi filium fuiſſe ſororis matris Domini, unde & fratrem Domini vocatum.

cimus, ex diversis opinionibus, quas in scripturarum interpretatione orthodoxi sequuntur, minime historiæ fidem perichitari. Hæc quippe sola oratio erat secundo argumento confutando necessaria.

Respon. ad 3.

At tertium sic diluitur. Non fuit Herodias filia Arethæ regis, sed Aristobuli, sicut Josephus multis in locis testatus est. Id quod nomen quoque ipsum indicat. Est enim quasi patronymicum ab Herode, nihilque proinde aliud significat quam filiam, vel neptem, vel aliquam e posteris Herodis. Quamobrem cum Aretha rege Arabum nihil videtur habere commune: cum Herode magno, cujus fuit neptis, commune habet genus. Quod autem Hieronymus tradit ex vetere historia, pace tanti viri dixerim, in ea re sine dubio fallitur. Apparet eum sane vel in historiam quampiam auctoris incerti incidisse; ob id enim quidam veterem historiam appellatam volunt: vel certe in Eusebii Latinam incidit, quam Ruffinus fecit sua traditione vitiosam. Quo autem res planior fiat, verba loci illius subscribemus. Concordi vero testimonio etiam Josephus de hoc scribit nominatim, etiam de Herodiade commemorans, velut de conjugio fratris Philippi viventis violenter abstracta, & suis ab Herode incestis nuptiis sociata, propria, & legitima uxore depulsa, quam Herodiadem filiam fuisse dicit Arethæ regis Arabiæ. Hactenus Eusebius, Ruffino interprete. E quibus verbis si tollas nomen Herodiadem posteriore loco positum, quod nec Eusebius habet, nec Josephus, vera erit lectio, atque adeo germana Eusebii Græci in latinum conversio. Nam relativum, Quam, non ad Herodiadem, quod Ruffinus falso intellexit, sed ad propriam & legitimam uxorem depulsam referendum est: quod recte Musculus in nova nunc interpretatione fecit. Verum de tertio argumento hæc nobis dicta sint.

Lib. 18. antiq. c. 9. *Lib. 1. Eccl. hist. c. 13.* *Lib. 1. Eccl. hist. c. 13.*

Respon. ad 4.

Ad quartum ita respondeo. Quicquid sit de Magis, an fuerint reges nec ne, quod in controversia est positum, certum illud est, non ex ea re historiæ fidem labefactari, quod plurimi auctores magos reges fuisse tradiderint. Nempe res hæc ejus generis est, quam nemo historicorum sese affirmet aut vidisse, aut ex viris fide dignis, qui viderint, audivisse. Nituntur itaque auctores illi non historiæ auctoritate, quam nullam probatam habuere, sed probabilibus conjecturis, quas porro habuere nonnullas. Qualis est, quod in Magis videtur impletum illud, Reges Tharsis & insulæ munera offerent, reges Arabum & Saba dona adducent. Item illud, Ambulabunt reges in splendore ortus tui, &c. Quæ in Epiphania Domini non hodiernum vulgus, sed antiquus semper ecclesiæ chorus intonuit. Accedit quod, ut Tertullianus ait, Magos reges fere habuit Oriens. Accedit quod in reges illud maxime quadrat, Apertis thesauris suis, &c. Extat etiam Claudiani epigramma, ubi Magos appellat Chaldæos reges. Quod si Claudiani non est, certe elegantissimi poetæ est. Hanc opinionem, ut quæ plausibilis sit ac popularis, Christi fideles jam olim libenter induerunt. Neque operæ pretium judico, si quis in concione publica eam dissuadere conetur. Nam dissuadere nihil attinet: ac frustra niti, & nihil aliud, quam laborando odium quærere, extremæ dementiæ est. Quod si paucis forte quibusdam fidem argumentatione tua feceris, multas tamen in populo querelas, dissidia, ac lites induces. Sine ergo, plebem probabilissimam opinionem, præsertim quæ penitus insedit atque inveteravit, cum suis majoribus retinere. Quod si conjecturis aliis permotus contrariam sententiam habes, liceat per me, equidem non repugno. Illud ago, sive hæc, sive illa opinio vera sit, non inde historiæ auctoritatem aut elevari aut imminui, cum neutra earum opinionum historiæ auctoritati, sed probabili conjecturæ innitatur. Quod enim regum nomen Euangelista suppresserit, id omnino nihil est. Non enim existimavit evangelii testimonium regio apparatu cumulandum, quod Magorum sapientiam & gravitatem amplissime ornaverat. In veritate sane occulta confirmanda regia appellatio obscura, & otiosa erat, Magorum vox præclara & opportuna. Nam quod Herodes Magos parum honorifice exceperit, hoc aut Herodiani fastus indicium est, aut Romanæ gloriæ, & majestatis. Indignum vero est magni regis tumorem in minutorum invidiam odiumque convertere.

Psal. 71. *Isai. 60.* *Matth. 2.*

Respon. ad 5.

De quarto igitur argumento hactenus.

nus. Nunc ad quintum reſpondeamus. Non Hieronymus modo, Auguſtinus, Thomas, ac cæteri fere omnes auctores, verum etiam antiqua eccleſiæ traditio tenet, quod Magi Chriſtum decimo tertio die, ex quo natus fuerat, adorarunt. Cujus quidem rei cum cauſam quærerem, quidnam eſſet cur tanta id conſenſione ab Eccleſia receptum ſit, quamquam veteri traditioni in hujuſmodi rebus multum debetur fidei, ut ratio alia non ſubſit, has cauſas tamen inveniebam duas, eaſque ambas ex ipſo Euangelio collectas. Unam, quod Matthæus dicit, Cum natus eſſet Jeſus, ecce Magi ab Oriente venerunt. Sane ſi quando Magi venerunt, Chriſtus eſſet anniculus, aut bimus, ut Epiphanius, Zacharias, Faber, Oſiander exiſtimant, non diciſſet euangeliſta, Cum natus eſſet, ecce Magi. Quod non de re tam ſera, ſed de *Geneſ. 24.* ſubita & improviſa, vel certe proxima, & quaſi præſente dici ſolet. Necdum, inquit, intra ſe verba compleverat, & ecce Rebecca egrediebatur. Et Poeta: Audiat hæc aliquis, vel qui venit, ecce Palæmon. Hinc etiam cum Mariæ diciſſet Angelus, Ecce concipies, &c. intelligens ipſa ſtatim ſe conceptura ait: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Recens ergo natus erat infans, quando Magi advenerunt. Altera cauſa eſt hæc, Magi invenerunt puerum in Bethleem: ergo ante diem purificationis acceſſe- *Luc. 2.* runt: quia ultra id temporis Chriſtus non fuit in Bethleem. Lucas enim iis deſcriptis, quæ ad purificationem attinebant, ſubdit: Ut perfecerunt omnia ſecundum legem Domini, reverſi ſunt in Galilæam in civitatem ſuam Nazareth. Non ait, in Bethleem, ſed, in Nazareth. Cur autem Bethleem reverterentur, ubi adeo nihil habebant ſupellectilis, ut Virgini ad reclinandum infantem non alius, quam præſepe locus fuerit in diverſorio? Nec Euangeliſta docet, eos veniſſe ut morarentur, ſed ut profiterentur in civitate ſua. Manſerunt itaque ibidem quantum neceſſe fuit ad implendam legem, quæ jubet, ut poſt circunciſum infantulum maneat mulier triginta tribus diebus in ſanguine purificationis ſuæ. Intra quos dies Bethleem veniſſe Magos recte credimus, & puerum indicio ſtellæ inventum adoraſſe.

In ea vero ratione, quæ primum opponitur, quidam liberalitatem ac beneficentiam Virginis animadvertunt, quæ brevi aurum acceptum in pauperes erogarit: alii prudentiam, quod viaticum paraverit in Ægyptum. Sive enim Joſeph ante purificationem de fuga ab Angelo fuerit admonitus, juxta illud, Cum Magi receſſiſſent, ecce *Matth. 2.* Angelus apparuit in ſomnis, &c. ſive Magi oraculum de reditu per aliam viam Virgini communicaverint: credibile profecto eſt, fœminam prudentiſſimam jam inde illud, quod ad fugam & peregrinationem opus erat, providere. Sunt qui modeſtiam advertant. Atque hæc ratio mihi videtur ſanctiſſime & providentiſſime conſtituta. Non decebat enim, ut quæ pauper erat, ea divitum oblationem ſubito inferret. Ab omni faſtu, & oſtentatione erat virgo aliena, nec mutare conditionem illi erat animus, quam ſciebat Dei Filio placuiſſe. Quid quod aurum Deo a Magis oblatum in ſacros fortaſſe uſus cenſuit conſecrandum? Prima itaque adverſariorum ratio his omnino modis facile diluitur. Secunda preſſius videtur urgere. Si enim diligenter a Magis Herodes tempus ſtellæ didicit, occidit autem omnes pueros a bimatu, & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat a Magis, biennium ergo ante ſtella Magis apparuit. Non igitur mox a Chriſto nato advenerunt. Nam ſtatim recedentibus Magis, Herodes occidit pueros. Illa enim particula, Tunc, non minus rem præſentem proximamve ſignificat, quam vocula, Ecce, cujus vim paulo ante expendebamus. Ait vero Euangeliſta: Tunc Herodes videns quoniam illuſus eſſet a Magis, mittens occidit. Sed hic nodus bifariam ſolvi poteſt. Primum enim, quod Euthymius admonuit, illa oratio, Secundum tempus, &c. non refertur ad id, quod præceſſit, a bimatu, ſed ſolum ad particulam, Infra, cui proxime conjuncta eſt. Itaque continenter legendum eſt, Occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus ejus a bimatu. Et ibi facta hypodiaſtole ſubjungatur: Et infra ſecundum tempus, quod exquiſierat a Magis. Non itaque intelligendus eſt peremiſſe bimulos ſecundum tempus exquiſitum: ſed tantum alios minimos, quibus videlicet ſolis tempus ſtellæ accommodavit. Sed ais, Cur bimos interfecit, ſi non ſe-

cun-

cundum tempus ſtellæ? Reſpondeo, Cur in omnibus finibus Bethleem, ſi in Bethleem juxta prophetam natus eſt Chriſtus? Quemadmodum ergo ex propria malitia ampliavit locum, ſic ampliavit & tempus. Deinde probabile eſt id, quod mihi ſemper vero ſimilius fuit, Herodem Romam evocatum, ut accuſationi filiorum reſponderet, ſtragem illam puerorum edere diſtuliſſe; quam edidit poſtea cum Hieroſolymam regreſſus eſt. Quod ſi neceſſe eſſet biennium Magis ad iter faciendum concedere, quod tamen abſurdum eſt, non protinus neceſſario ſit conſequens, ut biennio poſt Chriſtum natum advenerint. Multo enim facilius expeditiuſque dicetur, quod Chryſoſtomo, Auguſtinoque video placuiſſe, apparuiſſe ſtellam Magis tanto ante Chriſti nativitatem, quantum fuit opus, ut tot regionibus, ac provinciis peragratis, puerum haud multo ante natum adorarent.

Joſeph. l. 18. anti. c. 7.

Cum vero demum quæritur, Qui fieri potuerit, ut ab Oriente Magi tam paucis diebus pervenerint: huic quæſtioni reſponſum facile, & promptum eſt. Non enim opus fuerit, quod Remigius facit, eam rem nati pueri facultati viribuſque tribuere, qui Magos ad ſe tam brevi dierum ſpatio perduxerit. Sed Oriens in ſacris litteris frequenter accipitur pro terris, quæ Orientales ad illam ſint, in qua ſunt, qui loquuntur. Ut ibi, Elegit ſibi Loth regionem circa Jordanem, & receſſit ab oriente. Item, De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis. Sive ergo Magi poſteri fuerint Balaam, ac proinde ex Meſopotamia Syriæ venerint, ut Chryſoſtomo, Hieronymo, & Ambroſio viſum eſt; ſive ex Arabia acceſſerint, quæ ſententia Juſtini martyris perpetua fuit; ſeu ſapientes alii, vel Perſæ, vel Chaldæi, quod Magorum nomen præ ſe fert: dubitari non poteſt, quin totum illud quicquid erat itineris, decem diebus conficere potuerint. Diſtat ſiquidem Hieruſalem ab Aram centum ſeptuaginta duabus paraſangis Perſicis & Hiſpanis, ab Ur vero Chaldæorum ducentis duodecim. Atque cum Laban Jacob fugientem a Meſopotamia in Judæam inſequeretur, ſeptimo die conſecutus eſt illum in monte Galaad, qui eſt principium Libani. Et ferebat tamen Jacob greges, & uxores, ac parvulos. At Laban non ante tertium diem fugam deprehenderat. Quid quod in regione illa abundant dromedarii, quos uno die ſtadiorum mille iter conficere, ſcribit in vita Apollonii Philoſtratus? Ariſtoteles quoque lib. 9. hiſt. animal. cap. ultimo teſtatur, celerius eos currere, quam Niſæos equos. Nec te illud turbet, quod Hieronymus in Hieremiæ 25. capit. imo Hieremias ipſe, Chaldæam, ait, in aquilonis parte juxta ſitum Hieruſalem collocatam eſſe. Quia enim inter aquilonem & orientem ſita eſt, modo aquilonaris, modo orientalis nuncupatur. Hæc faſtidioſo lectori ſcio moleſta fore: ſed erat oſtendendum, quam temere quidam a ſincera hiſtoriæ fide, & communi ſanctorum opinione diſſenſerint. Verum de quinto argumento ſatis. Nunc ſequentia refellamus.

Gen. 13.

Num. 23.

Gen. 31.

Lib. 2.

Idem Zachar. c. 2.

Sane quidem, cum in ſexto argumento Epiphanii ſententia contra hiſtoriæ fidem ponitur, nihil prorſus movere nos debet. Primum, quoniam in rerum geſtarum temporumque ratione nullos ille graves auctores ſequi ſolet: atque adeo in earum rerum memoria interdum fallitur. Deinde, quoniam hoc ſaltem loco nulla argumentatione probabili, nullis prolatis veteribus monumentis, antiquo eccleſiæ uſui contradicit. Quod ſi verum eſt, ut verum eſt profecto, Chriſtum paſſum eſſe anno ætatis ſuæ trigeſimo tertio, inchoato per tres menſes ac decem fortaſſe dies; nam de hac re nullam modo quæſtionem habere volumus; docuiſſe autem eum tribus annis, & Ignatius in epiſtol. 1. ad Trallianos, & Euſebius in Chronicis prodiderunt; certe Epiphanii opinio videtur vera eſſe non poſſe. A trigeſimo namque anno expleto uſque ad paſſionem, non niſi duo anni ſuperſunt. Quamvis nodum hunc ſolveret Epiphanius, ſi tempus doctrinæ Chriſti non a nuptiis, ſed a baptiſmo inchoaret. Quod nos quoque dicere oportet, qui Maximi ſententiam, veteremque eccleſiæ uſum propugnamus: nuptias quippe anno poſt baptiſmum integro elapſo factas eſſe credimus. Qua in re nobiſcum diſſentiunt quidam, nec ſine cauſa diſſentiunt tamen. Primum enim toto illo anno nihil, inquiunt, ſcriptum haberemus de doctrina Chriſti: quin eo anno nihil omnino docuiſſet. Quod eſt credibile nullo modo. In baptiſmo ſi-

Reſpon. ad 6.

quidem filius, ac sapientia Dei, dux populi, atque magister, patris testimonio declaratus est. Nec post Euangelii munus evidentissima Triadis commendatione, testificationeque susceptum, otiosus Christus tot diebus vitam in silentio degeret. Sed illud, ut par erat, protinus exequeretur. Id quod non conjectura nostra solum, sed Joannis etiam Euangelio comprobatur. Joannes porro ita diserte rerum gestarum post baptismum tempora notat, ut ad nuptias, non dicam annus, sed ne pauci quidem menses interfluxisse videantur. Altera, inquit, die vidit Joannes Jesum venientem ad se; & rursum paulo inferius, Altera die iterum stabat Joannes, & ex discipulis ejus duo, &c. Et postea: In crastinum voluit exire in Galilæam, & invenit Philippum, &c. Denique statim in secundi capitis initio, Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ. Ecum Joannes Judæorum legatis respondisset, postero die vidit Jesum venientem ad se; quo tempore Jesus nec notus erat, nec discipulos acceperat, ut ex hoc primo Joannis capite manifestissime liquet. Sed postero die, hoc est, tribus a legatione diebus, duo discipuli Joannis secuti sunt Jesum: ac proximo huic die exiens in Galilæam Jesus ipse Philippum invenit. Cum vero subjungit Euangelista, Et tertia die nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ, satis aperte indicat, quam breve tempus inter baptismum, vocationem discipulorum, ac nuptias fluxerit. Non itaque annus integer interceſſit. Præterea post secundum adventum in Galilæam cœpit Jesus prædicare, ut Matthæi cap. 4. dicitur. Non ergo ante nuptias prædicaverat. Nam illæ factæ sunt, cum post baptismum primo advenit in Galilæam. Quod si annus integer a baptismo ad nuptias interfluxisset, jam tres anni prædicationis Christi nullo modo invenirentur. Adde, quod ex ea sententia consequens fieret, ut Christus anno ætatis suæ trigesimoquarto inchoato fuerit passus. Illud non obscure colligitur; quoniam si vera esset, quinquies pascha a baptismo ad mortem interveniſſet. Primum id esset, de quo nihil habemus in Euangelio scriptum, inter baptismum & nuptias. Secundum, quod Joannes statim post nuptias commemorat, cap. 2. ubi Christus ementes, ac vendentes ex templo primum ejecit. Tertium, de quo fit mentio Joannis quinto, cum sanavit paralyticum. Quartum, cujus idem Euangelista meminit, cap. 6. inquiens, Erat autem proximum pascha, &c. Quintum, in quo passus est Christus; de quo Joannis 12. & 13. Nam quod tertium illud, de quo dubium esse potest, festum paschæ fuerit, non modo Rupertus, sed Irenæus etiam testatur. Ac re vera nomen festi simpliciter pro pascha solet in euangeliis accipi; ut ibi: Non in die festo, Matthæi 26. Item, Secundum consuetudinem diei festi, Luc. 2. Item, Eme ea, quæ opus sunt nobis ad diem festum, Joann. 13. Cum itaque Christus baptizatus fuerit anno tricesimo ætatis suæ inchoato per tredecim dies; erat enim incipiens quasi annorum triginta, ut Lucas affirmat, si quinquies festum paschæ interceſſit, nimirum mortuus est anno ætatis suæ trigesimoquarto. Quod licet, Beda, aliique nonnulli juniores asseruerint, defendi tamen nulla ratione potest, ut Paulus episcopus Forosempronienſis, lib. 9. 2. par. & lib. 4. ejusdem partis, Joannes item Lucidus in libro de vero die passionis Christi ostenderunt. At vero nullæ hujusmodi rationes, ab antiqua Patrum traditione, quam communis ecclesiæ consuetudo in divino officio, hymnis, antiphonisque confirmat, potuerunt me movere. Non quod hæc ad fidem, religionemve magnopere attineant, sed quod in rebus vel ex utraque parte probabilibus, vel etiam ambiguis, veteris ecclesiasticæ historiæ fides communis me delectat.

Lib. 5. com. in Jo.
Lib. 3. c. 39.
Luc. 3.
Lib. de trip. c. 47.
Annus 34. non fuit annus passionis Christi, quia postea illo anno fuit in die Martis.

Sed prima videamus. Anno, qui inter baptismum, & nuptias fluxit, nihil omnino docuit Christus: cessator ergo fuit maximus, qui post injunctum munus tamdiu fuit otiosus. Sane quidem eo anno non est publice concionatus Christus, neque turbis Euangelium prædicavit. Sed non fuit interim otiosus. Quin & frequenter ad Joannem accessit, ut frequens etiam de ipso Joannes testimonium diceret, & privatim quoque docuit quosdam, ne Ecclesiæ concionator repente prodiret. Non enim discipuli Joannis illum Rabbi, hoc est, magistrum appellarent, nisi jam docere incepisset, quemadmodum Cajetanus noster diligenter advertit. Nam quod ajunt, ex Joannis euangelio colligi, paucos dies inter baptismum & nuptias interceſſisse, id nullo modo verum est: cum Joannes adventum Jesu ad baptismum

Ad 1. alterius opin. arg.

Joan. 1.

Ad 2. ar.

mum nuſquam omnino narraverit, ut idem Cajetanus manifeſta argumentatione confecit. Quanquam in eo fallitur, quod pro certo aſſerit, ex quatuor Baptiſtæ teſtimoniis, quæ primo capite Euangeliſta refert, tertium datum eſſe die proximo poſt ſecundum. Secundum quippe, ut mihi videtur quidem, de futuro eſt; & licet ſcripturæ ordine ſequatur, tempore tamen primum etiam teſtimonium anteceſſit, ut vel Cajetanus ipſe confitetur. Illud enim, quod a Joan. legatis Judæorum impartitum eſt, idem omnino ipſum fuit, quod ſe ante dixiſſe Baptiſta meminerat. Eſtque multo vero ſimilius, eo tempore nondum Chriſtum a Joanne baptiſmum ſuſcepiſſe. Medius, inquit, veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis. Ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt. Cum ergo Euangeliſta inquit, Altera die vidit Joannes Jeſum venientem ad ſe, nec intelligit de adventu ad baptiſmum, nec ſcribit quid poſtero die a legatione Judæorum geſtum ſit: ſed docet, tertium teſtimonium altero die poſt illud, quod primo loco ſcripſerat, datum eſſe. Nam ſecundum obiter eſt utrique, id eſt, primo & tertio ab Euangeliſta interpoſitum, ut explicaretur Baptiſtam ſemper fuiſſe ſui in teſtificatione ſimilem, nec aliud futurum ante dixiſſe, quam in præſenti teſtificaretur. Itaque temporis ordine, ut diximus, illud fuit primum, quod ſecundo loco Euangeliſta commemorat. Deinde ſecutum eſt id, quod a principio poſitum eſt. Poſt hoc proximo die tertium Baptiſta teſtimonium dedit, cum vidit Jeſum venire ad ſe. Sæpe enim poſt baptiſmum, ut ſupra dictum eſt, ad Joannem veniebat. Poſtero autem die quartum teſtimonium addidit, cum intereſſent illi ex diſcipulis ejus duo, quorum unus erat Andreas. Cum igitur non conſtet, quantum temporis inter baptiſmum, & tria illa teſtimonia de præſenti fluxerit, quamvis omnia illa poſt baptiſmum data ſint, certe ex Euangelio Joannis non colligitur, paucos dies inter baptiſmum ac nuptias interfluxiſſe. Quid quod cum ait, In craſtinum voluit exire in Galilæam, & invenit Philippum, non Chriſtum fortaſſe Euangeliſta intellexit, ſed Andream, quem primum dixerat inveniſſe Simonem, nunc dicit, poſtero die inveniſſe Philippum, cum ex habitaculo Chriſti in Galilæam exiiſſet? Ob id enim interpres latinus ait: Et dicit ei Jeſus, cum nomen Jeſus non reperiatur in Græco. Quot autem dies interceſſerint inter poſtremum illud teſtimonium Joannis, coram duobus diſcipulis tributum, & hunc diem, quo Andreas invenit Simonem, incertum eſt. Nam illud quidem apud Matthæum de publica ad plebem prædicatione intelligitur: cum perſpicuum ſit, in primo adventu Chriſti ad Galilæam, quem ſolus Joannes capite ſecundo narrat, jam Chriſtum diſcipulos habuiſſe. Matthæus autem de ſecundo adventu loquitur, quum jam Joannes erat in carcere. Non igitur de privata doctrina, ſed de publica & populari intelligi poteſt. At vero tempus prædicationis Chriſti quantum fuerit, non ſatis a veteribus expeditum eſt. Euſebius quoque ipſe parum ſibi in hac re conſtare videtur. Nam in Chronicis poſt quintumdecimum annum Tiberii tribus annis ſcribit Dominum prædicaſſe; idque aſtruit a Joanne etiam in Euangelio conſcriptum. Cæterum idem in libro demonſtrat. Euangel. 8. demonſtratione ſecunda, Joannis item teſtimonio confirmat, tribus annis, & ſex menſibus Chriſtum prædicaviſſe. Quod ſi ad paſſionem venit anno Tiberii decimo octavo, ut in Chronicis Euſebius ait, qui fieri poteſt, ut poſt annum Tiberii quintumdecimum, annis tribus, & ſex menſibus prædicarit? Atqui poſt annum decimumquintum Tiberii inchoatam eſſe euangelii doctrinam, e Luc. 3. cap. pateſcit. Nos autem ſi trium annorum doctrinam explere volumus, unum doctrinæ privatæ, duos vero publicæ doctrinæ impartiemur. Huic enim totum triennium dare nulla ratio cogit, nulla probat auctoritas. Negamus ſiquidem, probabiliterque negamus, feſtum, cujus Joannes cap. 5. meminit, paſcha fuiſſe. Chryſoſtomus porro, ac Cyrillus affirmant, feſtum fuiſſe Pentecoſtes. Quod mihi, fateor ingenue, non ſit vero ſimile. Primo, quoniam poſt Paſcha Jeſus moratus eſt in Judæa cum diſcipulis ſuis, ut cap. 3. Joann. ſcribit: at mora juxta ſcripturæ uſum in paucis his diebus, qui ad Pentecoſten interfluxerunt, intelligi non poteſt: eo vel maxime, quod poſtquam Chriſtus moratus in Judæa eſt, abiit iterum illa relicta in Galilæam, quemadmodum Joannis cap. 4. dicitur. Ac rurſum e Galilæa venit Hieroſolymam, quod

Ad 3. arg.

Ad 4. arg.

Hieron. in 9. cap. Dan.

Ad 5. arg. *Chryſ. hom. 35. in Jo. Cyril. lib. 2. 123. c. Idem ait Liranus.*

quod habes cap. 5. Quæ omnia tam brevi tempore, niſi Chriſtum curſorem faciamus, expediri vix queunt. *In illud: adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit.* Cajetanus ſane in quartum Joannis caput, haud abſurda ratione computat, Chriſtum in Judæa poſt paſcha celebratum, in quo vendentes ejecit de templo, longam multorum menſium moram interpoſuiſſe. Non igitur feſtum illud, quod cap. 5. commemoratur, Penteceſtes ſolenne erat.

Deinde, quod cap. 5. unum miraculum Euangeliſta narrarit in Paſcha patratum, & quod ſexto ſtatim capite ad alterum paſcha tranſierit, omnibus & geſtis, & dictis unius anni intermiſſis, non ita probabile apparet. Feſtum ergo illud, in quo paralyticus ſanatus eſt, ut recte Cajetanus exiſtimavit, hyemale fuit. Nihil autem intereſt, ſive dicas fuiſſe feſtum dedicationis templi 1. *Eſdr. 6.* ſecundi ſub Zorobabele, quod celebrabatur tertia die menſis Adar, hoc eſt, *Eſth. cap. 9.* Februarii; ſive potius feſtum ſortium, quod Judæis ſolenne erat 14. & 15. die ejuſdem poſtremi menſis. Tunc enim ordine egregio cap. 6. ſequitur: Erat autem proximum paſcha, &c. Sed in hujus argumenti confutationem nimis multa diximus.

Reſpon. ad 7. Septimo vero argumento libri ſecundi cap. decimo octavo reſpondiſſe videmur. Sed ibi breviter: nunc ubi prius eſt locus, longiore oratione argumentum illud refellendum eſt. Non ſunt verba Hieronymi in eum ſenſum intelligenda, ut exiſtimemus ad veritatem hiſtoriæ ſatis eſſe, ſi ea, quæ auctor affirmat, vera a vulgo eſſe credantur, tum etiam cum falſa ſunt. Alioqui ſi ad eam regulam liceret ſcripturæ hiſtorias interpretari, diceremus, cum Apoſtolus ait, Saulem regnaſſe 40. annis, eum vulgo loquentem hoc, quod fama crebrior haberet, dicere voluiſſe. Quod Beda in 13. cap. Actorum Apoſtolicorum aſſeruit: recte ne, an ſecus, aliorum eſto judicium. De tanto quippe viro non libet in præſenti judicare. Diceremus rurſum, Matthæum virum Mariæ Joſephum appellaſſe, non quod revera eſſet, ſed quod vulgo eſſe crederetur: turbatum quoque Herodem, & omnem cum illo Hieroſolymam non re quidem, ſed opinione vulgi: mortuum denique, ſi ita placet, eſſe Chriſtum, non vere, ſed ad vulgi exiſtimationem apparenter. Certe ſi conſuetudinis ſcripturarum eſt, ut opinionem multorum ſic narret hiſtoricus, quomodo eo tempore ab hominibus credebatur: omnia quæ de Nabuchodonoſore, Dario, Cyro, Alexandro, Samſone, Machabæis ſcriptura refert, poterit quis inficias ire, quod videlicet auctores ſacri ea narrarint, quæ vulgo erant perſuaſa, non quæ ipſi vera eſſe crediderint. Quod quam ſit auditu horribile ac pertimeſcendum, nemo fidelium non videt. Alius eſt igitur Hieronymi ſenſus multo & ſanior & verior, quem ex ſubjecta partitione facile lector accipiet. Falſæ vulgi opiniones in duplici ſunt differentia. Quædam, quæ non niſi verbis falſis ſignificari atque exprimi poſſunt: Ut Chriſtum eſſe Joannem Baptiſtam, vel Hieremiam, vel unum ex prioribus Prophetis. Atque hujuſmodi opiniones ſemper auctores ſacri ita referunt, ut non ex ſe, ſed ex vulgi nomine retuliſſe videantur. Aliæ ſunt vulgi opiniones falſæ quidem, ſed verbis iis expreſſæ ac ſignificatæ, quæ in ſenſu aliquo vulgari vera ſint: ut Joſeph eſſe patrem Chriſti ad vulgi ſenſum falſum omnino erat, ſed vere tamen pater, & ſine falſitate dicebatur; tum quoniam nutritius erat, tum quoniam vir matris erat. Et licet vulgi ſermone, vere tamen privignus filius vocatur, mater noverca, vitricus pater. In quibus rebus, fateor, vera hiſtoriæ lex eſt vulgi opinionem exprimere. Nam ſi de priore rerum genere ſermo ſit, in hiſtoria profana abſurdus eſt, in ſacra etiam impius. Sapientes quippe cum vulgo loquuntur fere, ſed non ſentiunt cum vulgo. Nec mendacii tamen rei ſunt, quoniam quæ loquuntur, ea ſecundum aliquem verbi ſignificatum vera eſſe intelligunt. Sic Maria virgo dixit: Pater tuus & ego dolentes quærebamus te, ſermone vulgi quidem, ſed vere tamen. Sic etiam ſi nullam habuiſſet interiorem admirationem Chriſtus, vere tamen admiratus dici poſſet, cum ſpeciem admirantis exhibuit, quemadmodum Beda lib. 2. in Luc. cap. 24. expoſuit. Sic contriſtatum Herodem Matthæus, Marcuſque dixerunt, qui triſtitiam haberet in vultu. In quem ſenſum hypocritas triſtitiam ſimulantes, triſtes quoque appellavit Dominus. Vulgata enim dictione rerum vocabula pro rerum imaginibus uſurpantur. Tametſi in præſcriptis exemplis & Chriſtus, ſi divo Thomæ credimus, aliquo modo interius admiratus eſt, & Herodes etiam contriſtatus. Etenim

Vide Bed. l. 2. in Luc. cap. 7.

Matth. 6.

enim peccatores ſimul in vitiis triſtantur & exultant, gaudent, dolentque. At de hoc argumento ſatis. Jam pergamus ad reliqua.

Reſpon. ad 8.

Non debuit ſane tantopere ridere Hieronymus Adami in loco Calvariæ ſepulturam: nec nos, viri licet ſanctiſſimi exemplo, hiſtorias ejuſmodi ridere debemus. Vulgus, video equidem, hiſce rebus credendis nimium eſt facile. Credulitas etiam in optimi cujuſque mentem faciſſime irrepit. At viri quidam excellentes cum a vulgi facilitate & credulitate declinant, in adverſum quandoque vitium incurrunt: ſuntque tum etiam increduli, cum in fide nihil eſt vitii, in incredulitate vitii nonnihil eſt. Teſtimonium autem, quod ex Joſue cap. 14. hiſtoriæ veteri opponitur, nihil profecto urget; utpote cum nomen Adam eo loco non proprium ſit, ſed commune. Reddit enim ſcriptura cauſam, cur quæ poſt Hebron, ea ante Cariath-Arbe, id eſt, civitas Arbeæ dicta ſit: quod videlicet Arbe, quem Arbeam LXX. vocavere, homo inter gigantes magnus ibi fuerit. Qui ſenſus præterquam quod ſcripturæ contextui aptiſſime jungitur, (quapropter a Chaldæo interprete, Pagnino, aliiſque viris clariſſimis expreſſus eſt) inde etiam facile probari poteſt, quod capite ejuſdem libri decimo quinto Arbe pater Enach fuiſſe dicitur: ut promptum ſit cuique intelligere, & Arbe nomen fuiſſe gigantis proprium, a quo Cariath-Arbe nommata ſit, & Arbe patrem primumque fuiſſe illius terræ gigantum. Omitto hic verſionem LXX. qui tametſi magnitudinem non ad Arbe, ſed ad civitatem retulerunt, ut ea urbs Metropolis intelligeretur, ſatis tamen indicarunt, Arbe nomen eſſe gigantis proprium, unde civitas illa ſuum olim cognomentum acceperit. Itaque primi parentis in civitate Arbeæ fuiſſe ſepulchrum, nec ex eo loco, neque aliunde colligitur. Quin illud multo probabilius eſt, quod publica rerum veterum memoria prodidit, primum Adam ibi jacere conditum, ubi ſecundus etiam ſepultus eſt. De octavo igitur argumento hactenus.

Sic omnes Hebræi ſentiunt. Sed Hieron. videns in Hebr. utroque modo vocem accipi poſſe, reliquit in Latina lingua eandem Hebr. vocem.

Certe habuerunt aliud exemplar Hebraicum.

Reſpon. ad 9.

Nonum argumentum non ſolum in Chronographia, ſed in ſcripturarum intelligentia difficillimam quæſtionem habet, quæ auctores nobiliſſimos in varias ſententias traxit. Joſephus ſane 70. illos annos Judaicæ captivitatis ad primum Cyri annum computavit. Quem ſecuti ſunt Africanus in quinto temporum volumine, Abulenſis noſter in ſecundum Matth. cap. quæſtione 91. Annius cum Philone ſuo lib. 14. Joannes Lucidus libro 2. cap. 11. aliique viri graves, & antiqui & juniores. Nituntur vero hi ſcripturæ ſacræ clariſſimis teſtimoniis. Primum eſt Hieremiæ cap. 25. inquientis, Servient gentes iſtæ regi Babylonis 70. annis. Cumque impleti fuerint 70. anni, viſitabo ſuper regem Babylonis, &c. Septuaginta ergo anni Judaicæ captivitatis jam tunc expleti erant, cum Babylon capta a Perſis ac vaſtata eſt. At rem hanc primo anno Cyri geſtam eſſe, nemo eſt qui ignoret. Item Hieremiæ 29. Cum cœperint impleri in Babylone 70. anni, viſitabo vos, & ſuſcitabo ſuper vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum iſtum. Quam vaticinationem primo Cyri anno fuiſſe expletam 2. lib. Paralip. cap. 36. & 1. lib. Eſdræ, cap. 1. non obſcure traditur. Atque Hieronymus ipſe, quamvis aliis in locis aliter ſenſerit, in hunc tamen Hieremiæ locum non potuit cum manifeſta veritate pugnare. Niſi, inquit, ſeptuaginta anni expleti fuerint, Cyro rege Perſarum laxante captivos, nequaquam in patriam revertemini.

Lib. 11. de antiq. Jud. cap. 1.

A contraria parte illud primum eſt, quod Angelus, qui in Zacharia loquebatur, Uſquequo, ait, non miſereberis Hieruſalem, & urbium Juda, quibus iratus es? Iſte jam ſeptuageſimus annus eſt. Iſtum autem annum Darii ſecundum eundem eſſe, Zacharias cap. 1. teſtatus es: non ergo 70. anni in primo anno Cyri, ſed in ſecundo Darii completi ſunt. Quo argumento Clemens, Theodoretus, Euſebius, Hieronymus, Auguſtinuſque nituntur. Quod vero exponunt quidam, iſte jam 70. annus eſt, ſcilicet jam diu tranſactus, vix audiri ſine moleſtia poteſt: cum pronomen, Iſte, hanc intelligentiam evidentiſſime excludat: quæ, ſi pronomen abjiceretur, eſſet fortaſſe probabilis. Deinde 70. illi anni, quos prædixerat Hieremias, non tranſmigrationis Judæorum, ſed deſolationis templi ac civitatis intelliguntur. At 70. deſolationis anni non ſunt ad primum Cyri annum, ſed ad ſecundum Darii referendi. Annus ergo 70. de quo eſt Hieremiæ vaticinatio, non in primo Cyri anno, ſed in Darii ſecundo expletus eſt. Illud prius, quod in hac argumentatio-

Idem confirmant verba illa: Cum jejunaretis & plangeretis per hos 70. ann. &c.

Tranſmigrationem hic dico, cum Joakim ſponte dedit ſe, translatuſque eſt in Babyloniam ann. 8. regni Nabuchodonoſor. Quomodo Ezech. 1. uſurpetur eſt, ac reſte qui-

tatione ſumpſimus, ex 2. Paral. cap. 36. probari facile poteſt, ubi hæc verba ſcripta ſunt: Cunctis diebus deſolationis egit ſabbatum, uſque dum complerentur 70. anni, &c. Et Danielis 9. In anno 1. Darii filii Aſſueri de ſemine Medorum, ego Daniel intellexi numerum annorum, de quo factus eſt ſermo Domini ad Hieremiam Prophetam, ut complerentur deſolationis Hieruſalem ſeptuaginta anni. Et Hierem. 25. Et erit terra in ſolitudinem, & in ſtuporem, & ſervient regi Babylonis 70. annis. Anni ergo ſeptuaginta non tranſmigrationis, ſed deſolationis intelligendi ſunt, ut Joſephus etiam teſtis eſt libro de antiq. 10. c. 10. & l. 11. cont. App. Deſolationis autem annos non in primo anno Cyri, ſed in ſecundo Darii fuiſſe completos, id enim poſteriore loco ſumptum eſt, Eſdræ teſtimonio a Hieronym. comprobatur. Eſdras quippe verbis minime obſcuris teſtimonium perhibet, templum uſque ad Darii tempora deturbatum perſtitiſſe. Septuaginta igitur everſionis annos non ad primum Cyri annum, ſed ad Darii ſecundum computare debemus. Quibus ex rebus ſatis profecto intelligitur, quantis omnino tenebris quæſtio præſens ſacras etiam literas circumfundat; ſed in ratione quoque temporum adeo impedita, & complicata eſt, ut vix, aut nullo certe modo expediri atque extricari poſſit. Clemens porro Alexandrinus a deſolationis initio, quod decimo nono Nabuchodonoſoris anno, & Sedechiæ undecimo fuiſſe, 4. Regum 25. ſcribitur, ad primum annum Cyri, quo laxata captivitas Judæorum eſt, non niſi triginta annos computavit. Cui numero, ut dixi, Euſebius, Theodoretus, Hieronymus, Auguſtinuſque conſentiunt. Cujus rei etiam illud argumentum eſt, quod ſi ad imperium Cyri 70. anni interfluxere, Mardochæus certe ea ætate res tales ac tantas geſſiſſe invenietur, qua per ſummam ſenectutem non dico Rempub. adminiſtrare, ſed ne inter vivos quidem numerari poſſit. Fuit namque ex eorum numero captivorum, quos cum Jechonia rege Juda Nabuchodonoſor tranſtulit. Quare vel ſecundum illos, qui non a deſolatione, ſed a tranſmigratione 70. annos computare volunt, expleta captivitate, hoc eſt, primo Cyri anno, jam Mardochæus erat propemodum octogenarius, niſi credamus illum bimum aut trimum in Chaldæam eſſe translatum. Sed fac annicu-

dem, ut Hieron. in Hiere. 24. c. annotavit.

Non tranſmigrationis vocem ſcio a Joſepho aliiſque aliter quandoque uſurpari.

In præmio ſuper Agg. l. 1. c. 4. & 5.

Eſther 2. & 11.

Clem. Alex. Euſeb. Hieronym Africanus 30. annos Cyro tribuunt.

Hiſtorici 29. ſolus Me-

lum fuiſſe. Minimum ergo unum & ſeptuaginta annos natus erat, quando laxata per Cyrum captivitas eſt. Cyrus autem, ut nobiliſſimus quiſque tradit hiſtoricus, aut triginta, aut triginta ferme annos imperavit: Cambyſes, & Magi imperarunt novem. In principio itaque regni Darii Hiſtaſpis Mardochæo anni ætatis centum decem acceſſerant. Ponamus igitur id, quod videtur cum ratione pugnare minus, Darium fuiſſe eum, ſub quo res Mardochæi geſtas ſcriptura complectitur. Nam illas ſub Artaxerxe Longimano, aut etiam ſub Memnone contigiſſe, ut qui multis annis Dario fuerint poſteriores, longe incredibilius eſt; nullo vero modo probabile ad Cambyſen filium Cyri hæc ipſa traducere, qui octo ſolum annos tenuit imperium. At poſt duodecimum Aſſueri annum quædam Mardochæi geſta hiſtoria ſacra commemorat. Non ergo Aſſuerus ille Cambyſes fuit, præſertim cum hujus acta actis illius nullo pacto cohæreant. Manet ergo, Mardochæum eo etiam tempore, quo ad centeſimum vigeſimum ſecundum annum vitam perduxerat, non imbecillum, ingraveſcentem, ſeniove confectum, ſed ſolidum, robuſtum, ac valentem in rebus magnis præclariſque gerendis fuiſſe verſatum. Quod in illis ſeculis vix credi poteſt: utpote cum multo ante nondum hominum ætate adeo inclinata, illud Propheta dixerit, Si autem in potentatibus 80. anni, & amplius eorum labor, & dolor. Quas ob res triginta anni, quos ad primum Cyri Auguſtinus, Hieronymus, Euſebius, Theodoretus, Clemenſque Alexandrin. colligunt, hiſtoriæ libri Eſther magis convenire, & quadrare videntur, quam numerus 70. qui aliorum opinione colligitur. Niſi Philonis Aniani fabulis delectamur, qui Mardochæum ait decem & octo annis ætatem Iſaaci ſuperaſſe. Verum enimvero Joſephus a decimo nono anno Nabuchodonoſoris, quo anno templum deturbatum everſumque fuiſſe ſacræ literæ produnt, ad finem regni Balthaſar, cum Babylon a Dario, & Cyro capta eſt, non ſolum 70. annos, ſed multo etiam plures enumerat. Scribit enim Abilamarodachum, Nabuchodonoſoris filium annis 18. imperaſſe, Nigliſarem deinceps annis 40. Laboſordachum poſt menſibus novem; Balthaſarem denique annis 17. Itaque

taſſiones Annian. 24. aſſignat: ſed a Babylone tamen expugnata. Itaque re ipſa idem cum cæteris ſentit. Confer principium l. Eſth. cum finitio c. tertii 3. l. Eſdræ. Hujus opinionis Joann. Cavion fuit. Joſeph l. 11. anti. c. 6. virum Eſther Longimanum credidit, Euſeb. in Chronicis, Memnonem. Joſephum videtur ſequi Auguſt. l. 18. de civ. c. 36. Joſephus 6. annos ſolum illis aſſignat l. 11. antiq. Jud. cap. 2. Herodot. l. 3. annos 7. & menſes 5. cui potius habend a fides, quoniam eo tempore fuit. Cambyſis parum propitius Judæis fuit, Aſſuerus multum.

a Centeſimum trigeſimum ſecundum colliges, ſi a deſolatione 70. annos enumeres, ut vere ſunt enumerandi. L. 10. antiq. c. 13. Evilmarodach. legit Hie. Dani. 5. Nigliſor legit Hieron.

pus

Dan. 5. A tranſmigratione Joakim ad primũ annũ Evilmerodachi filii Nabuchodonoſoris 37. annos interfluxiſſe ſcribitur 4. Reg. ii. 6. 25.

præter annos, quibus a templo vaſtato Nabuchodonoſor vixit, qui fuere non pauci, ſeptuaginta ſex alii, ſi Joſephus vera dicit, ad primum Cyri interceſſerunt. Beroſus autem in 3. libro Chaldæorum non niſi 48. annos a deſolatione ad Cyrum ſupputat. Nabuchodonoſorem namque ait 43. annos imperium tenuiſſe. Hujus filium Evilmerodachum annos duos. Niglisar, quem maritum ſororis Evilmerodachi fuiſſe tradit, annos 4. Laboſordachum Niglisaris filium menſes novem. Nabonidum ex eadem gente annos 17. cujus poſtremo anno Babylon a Cyro capta eſt. Quæ eadem ferme computatio ex Phœnicum hiſtoriis habetur, quas Joſephus 1. cont. Appio. lib. retulit. At Metaſthenes a vaſtatione Hieruſalem ad primum annum Cyri ſeptuaginta annos computavit in hunc modum. Nabuchodonoſor, qui templum civitatemque vaſtavit, imperium tenuit 46. annis. Evilmerodach filius ejus 30. Reg. Aſſar hujus filius 3. Lab Aſſar Dach hujus frater 6. Balta Aſſar, horum etiam frater 5. Si enim acceperis 26. annos, quibus poſt everſum templum * Nabuchodonoſor vixit, & illis addideris 44. quibus Nabuchodonoſori filius unus ac tres nepotes imperarunt, conficies dictum numerum 70. In ratione igitur temporum quæſtio hæc valde implicita eſt, atque ita implicita, ut ne a viris quidem hiſtoriæ peritis explicari poſſe videatur.

* *Beda ponit mortem Nabuchod. a 31. anno poſt everſionem Hieroſolymorum.*

Joſeph. l. 10. an. c. 7. ſcribit, Joakim 8. anno regni ſui fuiſſe a rege Babylo. captum. Sed contra Dani. 1. dicitur, quod anno tertio regni Joakim venit Nabuchod. Quod autem eodem anno ſit captus, Euſebius in chronicis docuit.

Nam Judæi, quippe qui Chronographiæ penitus ſint ignari, nihil hoc loco, & quæſtione valent, niſi mera ſomnia fingere. In quibus etiam Liranus eſt, qui ſuo arbitratu 70. annos ab 8. Joakim patris Jechoniæ ad quartum Cyri numeravit, tantum ut ſententiam ſuam diceret, nullius gravis auctoris teſtimonio ſubnixam, nulla annalium ratione probatam, nullis argumentis perſuaſam, a ſacris etiam literis alienam. Sed hoc in re ambigua ferri poteſt. Illud quis ferat? quod nonnulli apud Euſebium a 13. anno Joſiæ ad primum annum Cyri ſeptuaginta illos annos, de quibus eſt controverſia, computandos eſſe aſtruxerunt. Quid? quod in hac etiam quæſtione illud varium atque irretitum eſt, quod vel maxime erat explicatu neceſſarium, ut hujus quæſtionis difficultas exponeretur: Nempe an Balthaſar filius Nabuchodonoſoris fuerit, an nepos, an pronepos. Nam ſi verum eſt, quod Euſebius ait, Balthaſar filium fuiſſe Nabuchodonoſoris, fratrem Evilmerodachi, nihil abſurdum videtur dicere, cum negat a demolitione templi ad primum Cyri annum plures, quam 30. annos interceſſiſſe. Sin autem idem Nabuchodonoſoris non filius, non nepos, ſed pronepos fuit, tum vero inter everſionem civitatis, & primum annum Cyri non niſi triginta annos interfluxiſſe, nullo modo eſt credibile. At fuiſſe pronepotem, Hieronymus auctoribus Beroſo ac Joſepho in 5. Danielis caput affirmat; & refertur de verb. ſignificat. c. Nam & rex. Quamquam Joſephus libro decimo an. c. 13. Balthaſar nepotem Nabuchodonoſoris fuiſſe ſcripſit. Quod & Metaſthenes Annianus aſſeruit. Quæ omnia idcirco a me tam prolixe ſunt poſita, ut lector intelligat primum, hujus argumenti quæſtio quantis ſit difficultatibus illigata; deinde ne in re perdifficili ac perobſcura, quam explanare nemo adhuc potuit, ſententiam a me expectet perſpicuam, certam, conſtantem, ſed probabilem, veroſimilem, minime abſurdam.

Principio igitur illud pono, quod, niſi ego fallor, ſatis abunde probatum eſt, ſeptuaginta annorum initium a deſolatione ſumendum eſſe, non a tranſmigratione, hoc eſt, non ab 8. anno regni Nabuchodonoſoris, cum Joakim cognomento Jechonias ultro ſe dedidit, 4. Reg. 24. ſed ab undevigeſimo ejuſdem Nabuchodonoſoris, quando Nabuzardam templum, domos, muroſque civitatis evertit, 4. Reg. 25. Id quoniam, ut dixi, ex 2. Paralip. cap. 36. primo Eſdr. primo, & Hieremiæ 25. oſtenſum eſt, ſupervacaneum exiſtimo, ſi eadem iterum reſumantur. At Cajetanus in 2. Paral. 36. caput contra dicit, a Jechoniæ tranſmigratione 70. annos computari oportere, quod Hieremias cap. 29. iis, qui cum Jechonia translati ſunt, ait: Cum cœperint impleri in Babylone 70. anni, viſitabo vos, & ſuſcitabo, &c. Verum ſatis expeditum eſt, ea, quæ cap. 29. dicuntur, ad ſenſum capitis 25. eſſe referenda. Non enim inquit, Cum cœperint in vobis impleri 70. anni, ſed, cum cœperint impleri 70. anni, illi ſcilicet, quos prædixerat. Perſpicuum eſt autem, 70. annos capitis 25. deſolationis intelligendos eſſe; tum quoniam omni populo Judææ loquitur, ut patet ex initio capitis; tum quoniam per tranſmigratio-

tionem Jechoniæ non eſt facta univerſa terra illa in ſolitudinem & ſtuporem. Tum quoniam ſtatim ſubditur, Et ſervient omnes gentes iſtæ regi Babylonis 70. annis. Si autem ſoli illi, qui cum Jechonia commigrarunt, 70. annis ſervierunt, quomodo omnibus dicitur, Et ſervient omnes gentes iſtæ, &c. Nempe etiam vicinæ Hieruſalem, &c. Quid quod etiam ſi ſolitudinis fuiſſent 70. anni, deſolationis tamen non fuerunt, ſi a tranſmigratione Jechoniæ computamus? Aliud quippe eſt ſolitudo, aliud deſolatio. Non ergo 70. anni a tranſmigratione Jechoniæ numerandi ſunt. Quamobrem qui vel a decimotertio anno Joſiæ, vel etiam ab octavo Joakim, aut a tertio quoque hujus computare 70. annos incipiunt, eos equidem ab hac diſputatione multo magis removendos exiſtimo.

Primum itaque fundamentum præclare jactum eſt. Deinde non mihi ſane veroſimile ſit, a deſolatione ad primum Cyri annum nonniſi annos triginta interfluxiſſe, quos Euſebius, & qui Euſebio conſentiunt, Theodoretus, Hieronymus, & Auguſtinus numerent neceſſe eſt, ſi ad ſecundum annum Darii Hiſtaſpis ſeptuageſimi anni abſolutionem trahant. Conſtat ſiquidem, Nabuchodonoſorem patrem Evilmerodachi ad quadrageſimum quintum annum imperium perduxiſſe. Quos illi vere Metaſthenes Annianus tribuit. A tranſmigratione enim Jechoniæ ad primum annum Evilmerodachi, trigintaſeptem anni effluxerunt, 4. Regum 25. & Hieremiæ 25. Jam ergo Nabuchodonoſor hos trigintaſeptem annos imperavit. His ſi addas octo annos, quos ante regnarat, 4. Regum 24. annos quinque & quadraginta conficies. Nec huic ſententiæ repugnat Hieronymus, qui in Daniel. 5. cap. Nabuchodonoſorem ait annis tribus & quadraginta regnaſſe. Quam ſententiam ex Joſepho accepit, primo contra Appionem libro, Joſephus vero a Beroſo in tertio libro Chaldaicorum. Computat namque annos integros, non integros excludit. Qui mos eſt auctoribus profanis, ſacriſque familiaris. Sic Hieremiæ 23. ſcribitur, primum Nabuchodonoſoris annum, eundem regis Joakim fuiſſe quartum, cum tamen anno tertio Joakim regis Juda, Nabuchodonoſor rex Babylonis in Hieruſalem venerit, & obſederit eam, Daniel. primo. Eodem autem tertio anno Joakim, Judæam captam a rege Babylonis, Euſebius etiam in Chronicis auctor eſt. Annus ergo tertius Joakim primus erat Nabuchodonoſoris, ſed non integer: annus vero Joakim quartus, idem Nabuchodonoſoris primus integer fuit. Nos porro annos Nabuchodonoſoris 45. licet non omnes integri fuerint, numeramus. Sicque de annis non integris in tota hac diſputatione loquimur. Unde error Euſebii coarguitur, qui non niſi 38. annos imperii Nabuchodonoſori aſſignavit. Ponit enim illius mortem anno a deſolatione decimonono, cum in vigeſimoſexto ponenda eſſet, ſi verum eſt, ut verum eſt certe, Nabuchodonoſorem poſt deſolationem 26. annos imperium tenuiſſe. Nam a decimonono anno, in quo templum vaſtatum eſt, ad 45. ad quem Nabuchodonoſor vitam, regnumq; perduxit, anni ſex & viginti computantur. Item ſi a 37. annis, quos a tranſmigratione Joackim Nabuchodonoſor vixit, undecim ademeris, quibus regnavit Sedecias, 26. annos pariter ſupputabis. Atque hinc etiam error alter Euſebii refellitur, qui Evilmerodacho, cæteriſque Nabuchodonoſoris poſteris quatuor duntaxat annos imperii reliquit, aut plurimum ſex, neque eos integros tamen. Certe ſi a deſolatione ad primum annum Cyri triginta anni numerentur, cum vigintiſex ex illis Nabuchodonoſori acceſſerint, quatuor ſolum, aut quinque reſtant, quos Evilmerodacho, Negliſari, Laboſordacho, Balthaſari impartiamur. Hos enim Nabuchodonoſori ordine ſucceſſiſſe, non Joſephus modo affirmat, verum & Hieronymus Beroſum prodidiſſe conſentit. Quæ res omnino mihi magnam admirationem movet. Quid enim cauſæ Hieronymo fuerit, equidem non intelligo, *Dan. 5.* ut Beroſo Joſephoque conſentiens Balthaſar Nabuchodonoſoris pronepotem fuiſſe crediderit, & cum Euſebio tamen a fine regni Nabuchodonoſoris ad primum Cyri annum adeo paucos annos computarit. Euſebius enim excuſari forte poteſt, qui Balthaſar fratrem Evilmerodachi fuiſſe, filium vero Nabuchodonoſoris exiſtimavit. Sed cur Euſebium excuſem, cum Matthæus dicat, Jechoniam poſt tranſmigrationem Babylonis genuiſſe Salathiel, Salathiel autem Zorobabel? Hic autem in primo anno Cyri jam grandior erat, cum eſſet dux, & princeps Judæorum. At ne intel-

Alii Midaſpim vocant.

intelligi quidem poteſt, Jechoniam in tam paucis annis ab Euſebio computatis nepotem adeo adultum habuiſſe. Non ergo a deſolatione ad remigrationem trigiata ſolum anni interceſſerunt. His duabus concluſionibus illam adjicio, a deſolatione ad primum Cyri annum ſeptuaginta annos interceſſiſſe. Quam ego concluſionem negare non queo, cum 25. cap. Hieremiæ, & 36. 2. Paralipomenon diligenter expendo. Si quis autem his ſcripturæ teſtimoniis apte ac probabiliter reſpondebit, cum eo equidem non magnopere contenderim. Mihi profecto, ut dixi, nulla via explicandorum eorum teſtimoniorum apparet, niſi plane conſentiendo, quod ad primum annum Cyri ſeptuaginta deſolationis anni interfluxerunt. Intelligo autem quoſdam rei hujus ſummam ita diſtinguere, ut captivitatis ſeptuaginta annos a tranſmigratione ad primum annum Cyri computent: at in ſecundo Darii anno ſeptuaginta deſolationis abſolvant. Quod ſi verum eſſet, diſcrepantium opinionum probabilis ſane concordia eſſet inventa. Sed nihil falſius invenio, cum ad veritatem cœpi revocare rationem. Tranſmigratio enim fuit in anno Nabuchodonoſoris octavo, ut 4. Regum libro, cap. 24. ſcribitur, deſolatio vero in ejuſdem Regis anno undevigeſimo facta eſt, 4. Reg. 25. Vaſtatio ergo poſt undecim annos tranſmigrationi ſucceſſit. A primo autem anno Cyri ad Darii ſecundum ſine controverſia plures quam triginta interfluxerunt. Nullo ergo modo fieri poteſt, ut a tranſmigratione Jechoniæ ad primum annum Cyri ſeptuaginta anni, a deſolatione item ad annum Darii ſecundum ſeptuaginta alii numerentur. Quocirca variis diſſentientium auctorum ſententiis omiſſis, ad argumenta cum tertia hac concluſione pugnantia reſpondeamus.

V. Theodoret. in 1. c. Zachar.

Objicitur primum, quod Angelus apud Zachariam, cum de ſecundo Darii anno loqueretur, Iſte, ait, jam ſeptuageſimus annus eſt. Cui nos argumento ante omnia reſpondemus, locum illum ab Interprete Chaldæo Sancteque Pagnino multo aliter, atque ad ſcripturæ ſenſum fortaſſe aptius fuiſſe converſum. Horum porro verſio ſic habet: Uſquequo Domine non miſereberis Hieruſalem, & urbium Juda, quibus iratus es iſtis ſeptuaginta annis? Nimirum enim apud Hebræos interrogatio non in illius orationis medio rumpitur, ſed ad finem continenti ſermone produci poteſt. Qua ex re fit, ut in editione noſtra, tametſi oratio diviſa eſt, duæ tamen interrogationes in una angeli querimonia intelligantur; quarum prior illa ſit, Uſquequo Domine non miſereberis Hieruſalem, & urbium Juda, quibus iratus es? Poſterior illa, Iſte ſeptuageſimus annus eſt? Quaſi angelus in hunc modum conquereretur: Itane Domine promiſſionis tuæ oblitus es? Num iſte eſt ſeptuageſimus annus, quem ſcilicet & tu nobis tanta benignitate promiſeras, & nos a te tam ardenti deſiderio expectabamus? Ecquid nobis confert laxata captivitas, facultas conceſſa & templum extruendi, & civitatem, ſi illud everſum, hæc vaſtata perſeverat? Nec vero inſolitum eſt, ut quædam paſſim ſine nota interrogandi proferantur, quæ rectius aliter enunciarentur. Habes exemplum, ut cætera omittam, in epiſtola ad Romanos capite octavo, cujus nos particulam ſic pronunciare ſolemus: Quis accuſabit adverſus electos Dei? Deus, qui juſtificat. Quis eſt, qui condemnet? Chriſtus Jeſus, qui mortuus eſt, qui reſurrexit, qui eſt in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis. At Auguſtinus rectiſſime indicat, ſic legi ac proferri oportere: Quis accuſabit adverſus electos Dei? Deus, qui juſtificat? ut tacite reſpondeatur, non. Et item: Quis eſt, qui condemnet? Chriſtus Jeſus, qui mortuus eſt, qui reſurrexit, qui eſt in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis? quaſi dicat, abſit. Quo in loco vides percunctationibus duabus duas interrogationes adjunctas cum multum habere venuſtatis, tum acrimoniæ plurimum. Quod ego idem in præſenti de angeli querela ſentio. Major quippe vis in illa inerit, ſi duabus interrogationibus continebitur. Sed fac, nihil hic percunctatione quæſitum. Anne idcirco nihil eſt, quod non dolore expreſſum videatur? Puto equidem, nec abſurde puto, illa quaſi dolentis, ac dejecti animi verba eſſe, quæ nihil minus conqueſtione depreſſa, quam ſublata interrogatione ſignificent. Id quo melius intelligatur, exemplis etiam ſcripturæ illuſtrandum eſt, quæ aperte mihi rem totam videntur exponere. Hieremias primum duas quoque querelæ ejuſ-

Lib. 3. de doct. Chriſt. c. 3.

Hier. 12.

jusdem partes facit, quarum una interrogationem habet, altera non habet. Quare, inquit, via impiorum prosperatur, bene est omnibus, qui prævaricantur, & inique agunt? Plantasti eos, & radicem miserunt, proficiunt, & faciunt fructum. Simillimum ex Habacuc exemplum proferam: Quare, ait, non respicis super iniqua agentes, & taces devorante impio justiorem se? Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem. Num Prophetæ hi aliud conquestione, atque interrogatione denotarunt? Num quicquam asseruere, dum queruntur? Non certe plus, quam dum interrogant. Ad eundem ergo modum angelum in Zacharia duas suæ querimoniæ particulas feciſſe intelligo, quarum prior per interrogationem expressa sit, posterior per conquestionem. Non itaque assenit, illum annum, in quo loquitur, septuagesimum a desolatione esse: sed istum tam promissum, tam desideratum jamdiu præteriisse conqueritur. Nihil enim, ut modo diximus, conquerendo exprimit, nisi quod interrogando expressisset. Iram Dei scilicet ultra tempus præfinitum trahi, illa interrogatione questus est: Usquequo non misereberis? Misericordiam item plus nimio differri questus est, illam conquestionem adjiciens: Iste septuagesimus annus est. Quod non vultu asserentis, sed flentis, voce videlicet queribunda, proferendum est. Verum de Zachariæ testimonio satis. Opponitur deinde, quod anni septuaginta non captivitatis, sed eversionis numerandi sunt; id quod nos libentissime concedimus. Sed septuaginta eversionis annos non in primo Cyri, sed in Darii secundo expletos esse, id vero constantissime pernegamus, non nostra opinione nos, sed scripturæ testimonio freti. At, inquis, templum usque ad Darii secundum annum dejectum, eversumque permansit. Si nihil templi factum intelligis, falsum est: cum in primis Cyri annis altare fuerit extructum, templique fundamenta jacta, ut primo Esdræ libro cap. 3. & 5. scribitur. Sin templum ais non fuisse Cyro regnante perfectum; ita est sane: Sed ne usque ad Darii sextum quidem annum perfectum est, quemadmodum primo Esdræ libro, cap. 6. legimus. Quin Josephus memoriæ prodidit, templum usque ad annum nonum Darii non fuisse omni ex parte expletum. Cui opinioni Judæi consentientes, quadraginta sex annis ajunt templum ædificatum. Atque idem Josephus libro eodem, cap. 5. tradit, templum ne anno quidem Xerxis 25. esse suis numeris omnibus absolutum. Quocirca si demolitio templi tandiu perduraſse intelligitur, quandiu informatum illud, atque imperfectum mansit, nimirum septuaginta anni non jam ad secundum, sed ad sextum, vel nonum Darii, vel etiam 25. Xerxis numerabuntur. Quid, quod septuaginta anni vastitatis non modo templi, sed urbis etiam intelligendi sunt? Ego, inquit, intellexi numerum annorum, de quo factus est sermo ad Hieremiam prophetam, ut complerentur desolationis Hierusalem septuaginta anni. Si igitur ad eum modum annos vastitatis accipimus, cum Hierusalem in vigesimo etiam Artaxerxis anno adhuc deserta perstiterit, muri dissipati, portæ consumptæ, ut 2. Esdræ cap. 2. habes, dicemus utique septuaginta illos annos ad Neemiæ quoque tempora protrahendos, eum civitas ab eo est per Artaxerxis imperium instaurata. Nos ergo, tametsi in secundo, vel saltem tertio Cyri anno templi fabricam inchoatam esse credimus, septuaginta tamen eversionis annos tunc expletos arbitramur, non quando templum aut inceptum, aut consummatum est, sed quando Judæis est laxata captivitas, dataque adeo facultas, ut in patrium solum remigrarent, altare extruerent, fabricarent templum, civitatem reficerent, ruinas implerent. Quem omnino sensum, ut diximus, a sacris videmur literis accepisse, quæ verbum Hieremiæ primo Cyri anno impletum esse tradiderunt.

At Mardochæi ætas, imo potius res præclare gestæ cum nostra opinione dissentiunt. Nam si tanta fuit, quantam ex nobis adversarii colligunt, non modo summa, sed decrepita etiam ac caduca fuit, nec rebus ita magnis gerendis idonea. Cujus argumenti responsio illa, quæ a viris doctissimis accepta est, non est omnino contemnenda. Ecquid enim absurdi est, si illis adhuc sæculis homo unus aut alter ætate, temperamento, corporis, animique vigore longe reliquis sui temporis senibus antecelluerit, cum etiamnum quidam sint, quorum in summa senectute nec ingenium, nec memoria, nec cæteræ animi vires non modo labefactatæ,

Habac. 1.

Dan. 9.

In 2. anno Cyri templi fundamenta posita, Joſ. 1. cont. Appi. li. tradit. Cui ego libenter assentior.

Dan. 2. 3. Par. 26. & 1. Esd. 2.

Lib. 11. ant. cap. 4.

Jos. 2.

2. Par. 36. 1. Esd. 1.

ſtatæ, ſed ne extenuatæ quidem videantur? Atque hac reſponſione illud quoque argumentum diluitur, quod ex Aggæi 2. trahi poteſt. Quis in vobis, inquit, eſt derelictus, qui vidit domum iſtam in gloria ſua prima? &c. In ſecundo igitur anno Darii quidam ſupererant, annos nati 116. & eo amplius. Si enim 70. annis deſolationis, 30. Cyri, Cambyſis, & Magorum 9. Darii duos & quinque, vel etiam ſeptem addas, quibus ante vaſtitatem vixerant, ſi templum videre, & gloriæ ejus poſt tot annos recordari potuiſſent, certe ſummam illam 116. annorum conficies. Atque hæc reſponſio quidem minus abſurda judicabitur, ſi 30. Cyri anni non a capta Babylone, ſed ab Aſtyage victo numerentur. Tunc enim primum Perſarum ac Medorum regnum accepit. Denique hoc quoque reſpondendum cenſeo: Quod Mardochæus fuiſſe legitur de eo numero captivorum, quos tranſtulit Nabuchodonoſor cum Jechonia rege Juda, non ſic accipi oportet, quaſi is ipſe tunc fuerit inter captivos numeratus, ſed quaſi ex illis extiterit, exque eis duxerit originem. Hoc vero in Mardochæi laude ſcriptura poſuit, quod non ex iis fuerit parentibus, qui Prophetis contradixerunt, ſed ex eis, qui Hieremiæ obtemperarunt. Quæ hujus loci interpretatio ex primo Eſdræ libro, cap. ſecundo colligitur, ubi numerantur illi, qui aſcenderunt de captivitate, quam tranſtulerat Nabuchodonoſor, & in Judæam reverſi ſunt; cum ex ipſis quidam non in Babyloniam venerint, ſed patres eorum. Compertum ſiquidem ex Matthæo eſt, Zorobabelem in Babylone genitum fuiſſe. Sed & 3. Eſdr. lib. cap. 5. ita legis: Sunt autem hi qui aſcenderunt ex Judæa, &c. Nullam ergo vim ſcripturæ afferimus, ſi interpretamur Mardochæum de Hieruſalem translatum eſſe, quod pater ejus translatus ſit. Quod ſi quis adhuc hanc intelligentiam violentam eſſe contendat, ſic quoque reſpondere poſſumus. Aſſuerus ille, de quo in libro Eſther perpetua mentio fit, Aſtyages fortaſſe fuit pater Darii Medi. Hunc enim Daniel cap. 9. Aſſuerum vocat. Vel certe Cyaxares hujus pater: quem primum Aſiæ populos in provincias diſtinxiſſe, Herodotus tradit. Fuiſſe etiam ait, cum ingenti tenebrarum ira, peracerbum. Quæ omnia in Aſſuerum apprime conveniunt, qui in libro Eſther eiſdem coloribus pictus eſt.

Hieron. annum Magorum perpetuo excipit, & 8. ſolum Cambyſi aſſignat.

Hier. communem ſententiam ſequitur, Aſſuerumque illum Artaxerxem a Græcis appellatum, ait. At nec Aſtyages, nec Cyaxares Artaxerx. vocatus eſt.

Nec refert, hi, an alii Medorum reges ante Cyrum Aſiæ imperitarint. Scimus enim Cteſiam Cnidium apud Diodorum in tertio, alios atque Herodotus ſcripſit, poſuiſſe. Sed Herodotum Euſebius ſequitur. Accedit, quod nuſquam Aſſuerus iſte rex Babylonis dicitur, ſed Perſarum atque Medorum. Ante Cyrum autem, & Darium avunculum una erat monarchia Medorum atque Perſarum: Babyloni rex proprius imperabat, ut in primo libro Herodotus ſcribit. Accedit etiam, quod huic expoſitioni omnia conſonant, nec ex ea quicquam abſurdi emergit. Nam quod Mardochæus primum in Babylonem translatus ſit, deinde in Suſis appareat, nulla repugnantia eſt. Conſtat enim fieri potuiſſe, ut Babylonii quoſdam ex captivis Perſis Mediſque vendiderint: ut cauſas alias omittam, quæ ejus rei multæ eſſe potuerunt. Danielem ſane in Babylonem principio translatum, compertum eſt; at in Suſis poſtea extitiſſe, capite ejuſdem Prophetæ octavo legimus. Quanto illud urgentius adverſarios premit, quod ſi tempore aut Darii Hiſtaſpis, aut Artaxerxis Longimani illa contigiſſent, quæ ipſius Eſther narrat hiſtoria, nullo modo Eſdras Neemiaſque ſilentio præteriiſſent? Nam hæc ad Artaxerxis Memnonis tempora referre, ſi Mardochæus cum Jechonia commigravit, ſomnio quam ſimillimum eſt. Nec me fugit, Suſa regiam aliquando Medorum ac Perſarum civitatem, in qua Aſſuerus convivium illud inſtruxit, a Dario Hiſtaſpis filio conditam, Plinium lib. 6. cap. 27. ſcribere. Quæ res ſi vera eſt, illa de Aſtyage, aut Cyaxare ſententia vera eſſe non poteſt. Sed Plinii nos auctoritas urgere nequit. Quin multo probabilius Strabo in libro 15. ſcribit, Suſa Thitoni patris Memnonis ædificium eſſe. Atque Herod. l. 5. urbem Memnonis vocari ſolitam, ait, Non Artaxerxis Memnonis, ſed illius præſtantiſſimi juvenis, qui Priamo e Syria auxiliaturus venit, qui etiam in Suſis regiam ædificavit, Memnoniam ab illo cognominatam, ut Diodorus ſcripſit lib. 3. Suſa vero ante Cyrum fuiſſe condita, Daniel certiſſimus auctor eſt. Anno,

Narrant Hebræi, ut in 10. Zach. c. Hiero. refert, captivum populum Judæorum non ſolum in Medos & Perſas, ſed in Boſphorum quoque & Septentrionalem plagam a Chaldæis eſſe translatum. Ratio Euſebii.

inquit, tertio regni Balthaſar, cum eſſem in Suſis, &c. Quam urbem Metropolim eſſe regionis Elamitarum, Hieronymus vere quidem interpretatur, ſed in ea Danielem turrim extruxiſſe falſo exiſtimat. Joſephus ſiquidem in decim. lib. poſtremo cap. Danielem, ait, apud Ecbatana Mediæ turrim eam ædificaſſe, apud Suſa vero primariam Perſidis urbem illa vidiſſe, quæ Danielis 8. narrantur. Quanquam Suſa proprie nec Perſidis, nec Mediæ civitas eſt, ſed Suſianes Perſis Mediſque vicinæ. Quæ quoniam non duabus his provinciis modo, verum etiam Babyloni confinis erat, inque harum trium regionum medio collocata, ideo reges Perſarum atque Medorum in ea ſedem imperii locaverunt. Quod Cyrum feciſſe Strabo affirmat, nos alios etiam priores feciſſe credimus. Jam ſi Suſa principium regni Aſſueri fuit, ut prim. lib. Eſther. cap. dicitur, non fuit autem aut Darii Hiſtaſpis, aut Longimani, aut alterius Artaxerxis cognomento Memnonis Suſa regni principium, ſed vel Thitoni, vel alius regis, qui primus Suſa nobilitavit, atque inde exordium imperii ſumpſit; certe non eſt abſurdum Aſſuerum virum Eſther Aſtyagem Cyaxaremve hujus patrem intelligere. Uterque enim Medis etiam ac Perſis imperavit, quemadmodum ſcribit in 1. libro Herodotus. Reſtat ut illud tandem exponamus, qui fieri potuerit ut 70. annos, quos prædixit Hieremias, Joſephus in primo Cyri anno expletos dicat: cum multo plures ipſe idem in Nabuchodonoſoris poſteriorumque hujus imperio computarit. Sed in numeris Joſephi libri menda habent innumera. Quæ ego menda viro diligentiſſimo atque graviſſime aſſignare nec volo, nec debeo. Librariorum ergo vitio accidiſſe credendum eſt, ut in Negliſaris regno, pro 20. ſubjecta fuerint 40. in Balthaſaris autem, pro 7. poſita fuerint 17. Hos enim duos numeros ſi correxeris, 70. anni conſtabunt, quos Joſephus a deſolatione ad 2. Cyri annum ſcripſit effluxiſſe. Sic tamen 70. annorum ſumma conſtabit, ſi poſt deſolationem ſolos 25. Nabuchodonoſori tribuas; quod 26. inceptus fuit, non abſolutus; ſi excludas item poſtremum Balthaſaris, quod in illius initio Babylon in Cyri ditionem venit. Ac ſi 5. annos Balthaſari dedit, ſed ex ſcribentium vitio ſubſtituti ſunt ſeptendecim, tunc 70. anni conſtantur; nec opus erit eos, qui integri non fuerunt, excludere. Verum in his minutulis explicandis ego quoque mihi ipſe diſpliceo. Sed harum rerum curioſis ſemel ſatisfaciendum fuit. Et Gordianus iſte nodus, quamvis multo labore verbiſque etiam multis, erat tamen explicate diſtincteque ſolvendus.

Ptol. lib. 6. c. 2. 3. 4.

Decimum argumentum facile eſt quidem, ſed ad ſcripturæ cognitionem explicatu neceſſarium. Non enim Hieronymus ſolum, ſed Aggæus etiam ſcribit, in ſecundo Darii anno templi eſſe fundamenta jacta. Atque illud, quod ex commentariis in Danielem objecimus, nihil habet omnino quæſtionis: cum Hieronymus ipſe in Iſa. 44. caput ſua verba fuerit interpretatus. Cyro vivente, ait, templi jacta ſunt fundamenta. Cæterum ſub Dario anno illius ſecundo templum ædificari cœptum eſt. Hoc itaque facillimum, id difficilius, quod Hieronymus, imo Aggæus ipſe dicit in hæc verba: Ponite corda veſtra ex die iſta & in futurum, a quarta & viceſima noni menſis: a die, qua fundamenta jacta ſunt templi Domini, &c. Et Hieronymus: A die viceſima quarta noni menſis, in qua templi fundamenta ſunt jacta, &c. Loquitur autem ſine dubio Propheta de nono menſe anni ſecundi ſub Dario. Huic argumento varie quidem a multis reſponſum eſt. Liranus ſentit, fundamenta hoc ſane loco appellari partem ædificii inferiorem, quæ cæteras ſuſtentet ac ferat, etiamſi ima non ſit, ſed fundamentis imis ſuperpoſita. Beda credit, atque id receptius eſt, templi interioris fundamenta vivente Cyro fuiſſe poſita: atrii vero exterioris porticum, & gazophylacii in ſecundo anno Darii. Illud quoque dici poteſt, ſub Cyro fundamenta inchoata informataque fuiſſe, ſub Dario perfecta & conſummata. Adde, a Cyro ad Darium 40. annis interfluentibus fundamenta & temporum injuria, & inimicorum opera fuiſſe propemodum everſa & labefactata: ſed ſub Dario reconcinnata refectaque fuiſſe. Unde & Joſephus Ruffino interprete ſcripſit, quod ſub Dario fundamentis reſtitutis ſuperædificeabatur. Atque, ut quemadmodum ſentio loquar, non mihi Aggæus videtur aſtruere, quod

Reſpon. ad 10.

In Aggæ. 2. cap.

Refertur in gloſſ. ordinaria. 1. Eſdr. 6.

Lib. 11. c. 4.

quod in ſecundo Darii anno templi fundamenta jacta ſint; ſed hunc ſenſum Propheta habet: Attendite non ſolum ex die iſta, quæ videlicet eſt viceſima & quarta noui menſis, ſed a die, qua fundamenta jacta ſunt templi, & invenietis in templo meo inchoato nullos uberiores fructus prædia veſtra tuliſſe. Nimirum enim negligentibus Dei religionem & cultum nihil adhuc proſpere evenit. At ex die iſta benedicam, &c. Et hic ſenſus paulo ante fuerat explicatus his verbis: Et nunc ponite corda veſtra a die hac: & ſupra, antequam poneretur lapis ſuper lapidem in templo Domini, &c. Quaſi ex eo tempore, quo primum jubente Cyro e Babylone venerint, eorum frugibus maledixerit, nec quicquam eis feliciter terra produxerit, quod in Dei opere & templi ſtructura ceſſaverint. Sed de argumento decimo hæc ſatis.

Reſpon. ad 11.

In undecimo non eſt facile expedite, quiſnam ille Artaxerxes fuerit, qui cum Cyro, & Dario juſſerit templum ædificari. Rabbi Samuel eundem eſſe credidit Darium & Artaxerxem. Hoc enim non proprium nomen, ſed regum Perſarum omnium fuiſſe cognomen: ut Cæſar Romanorum, Pharao Ægyptiorum. Non itaque tribus jubentibus templum ædificatum, ſed duobus Cyro, & Dario Artaxerxe. Cui opinioni vehementer conjunctio repugnat, quæ nomen Darii cum Artaxerxe non ſolum in Latino, ſed in Græco & Hebraico exemplari conjungit. Ineptæ ſane loquendi formulæ ſunt, Julius & Cæſar, Marcus & Tullius, Chencres & Pharao. Huic quoque ſententiæ illud refragatur, quod pari ratione Artaxerxis cognomen Cyro fuerat addendum, qui rex utique nobiliſſimus Perſarum fuit. Atque idem Rabbi per Artaxerxem, de quo cap. 4. ſermo ſit, vere, ut ego ſentio, non Cambyſen, ſed Cyrum intellexit. Cur igitur ſcriptura cognomen utrique regi commune alteri adjiceret, ab altero auferret? Hanc denique opinionem illud minus probabilem facit, quod ſi Artaxerxes cognomen omnium regum Perſarum eſſet, id eſſet abſurdum, quod 1. Eſdr. 7. ſcribitur: In regno autem Artaxerxis regis Perſarum Eſdras, &c. Nullus enim peculiariter intelligeretur, non plures certe, quam ſi ſolum regem Perſarum ſine Artaxerxis voce poſuiſſet. Sed de hac ſententia ſatis. Pergamus ad reliquas. Joſephus porro apud Lyranum, hunc Xerxem filium Darii interpretatur. Undecimo quippe antiq. Juda. libr. cap. 5. ſcribit, Xerxem filium Darii pietatis paternæ perinde ut regni hæredem fuiſſe: nihilque ex patriis inſtitutis circa divinum cultum immutaſſe, ſed Judæos ſumma fuiſſe benevolentia proſecutum. Addit etiam hujus tempore Eſdram quidem argento, auro, & vaſis pretioſis, quæ ex univerſa provincia Babylonis attulerat, templum ornaſſe, ac Dei cumulaſſe cultum: Neemiam vero eodem rege concedente non modo civitatem & muros inſtauraſſe, ſed & id ſuppleſſe, quod ad fabricam templi deerat. Verum hæc ſententia duos ſcrupulos habet. Prior eſt, quod huic regi 38. annos imperii tribuit. Qua in re cum omnium Chronographorum ratione pugnat, qui Xerxi filio Darii non niſi viginti regni annos impertiuntur. Poſterior ſcrupulus eſt hujuſmodi: Primi Eſdr. 6. cap. dicitur, quod Judæi ædificaverunt, conſtruxerunt, & compleverunt domum Dei, Cyro & Dario & Artaxerxe jubentibus, ſed compleverunt tamen in anno 6. Darii. Neceſſe eſt igitur, ut Artaxerxes ille, quicunque tandem fuerit, ante annum Darii 6. fuerit. Alioqui quomodo uſque ad 6. annum Darii conſtruxerunt Judæi, & compleverunt templum, vivente Cyro & Dario & Artaxerxe? Non itaque in nomine Artaxerxis Xerxes filius Darii intelligitur. Quæ eadem cauſa eos etiam urgeret, qui hoc loco Artaxerxem Longimanum filium Xerxis accipiunt, cujus diebus, ut Euſebius eſt auctor, & Eſdras, & Neemias ea, quæ templo, civitati, muriſque deerant, expleverunt. Ac ne illud quidem verum eſt, quod nonnulli ajunt, Darium Medum hoc loco accipi oportere: nam Darium Hiſtaſpis nomine Artaxerxis accipiunt. Primum enim nuſquam aut in literis ſacris, aut in auctore aliquo hiſtoriæ probato legitur, quod Darius Medus templi fabricam aut juverit, aut juſſerit. Solus quippe Daniel hujus Darii mentionem fecit, nec tale quippiam illi aſſignavit. Deinde cum Darius hic avunculus Cyri eſſet, ut pleriſque viſum eſt, multoque ætate major, ut viſum eſt omnibus, nequaquam ſcriptura ſacra contra aliarum omnium morem, Cyrum prius, quam

Notum, inquit, fit regi, quod Judæi, qui aſcenderunt a te ad nos &c. 1. Eſdr. 4. Cyro ergo ſcribebant illi, a quo Judæi in Judæam dimiſſi fuerant. Joſephus, ac cæteri hunc Cambyſem interpretantur.

Gloſ. interlin. Dan. 9. ait Darium primum captum Iſrael ſolviſſe, ſed non probat.

Metaſthen. Annii hunc ordinem invertit.

Darium nominaret : Jubente , inquit, Cyro & Dario & Artaxerxe. Quæ eadem ratio vetat, ut Darius hic Medus per Artaxerxis vocem intelligatur. Quamquam ſeptuaginta Interpretes Danielis ſeptimo pro Dario Artaxerxem interpretati ſunt, quemadmodum Hieronymus noſter admonuit. Præterea nulla hiſtoria neque humana, neque divina Darium Hiſtaſpis Artaxerxem appellavit. Nulla ergo cauſa eſt, cur hoc loco Darium Hiſtaſpis Artaxerxis nomine intelligamus; præſertim cum in toto libro per nomen Darii non alius unquam, niſi Hiſtaſpis filius intelligatur. Quid autem ſcriptura nobis per nominis ambiguitatem illuderet , ſi in eadem etiam orationis clauſula Darii nomen in varios ſignificatus diſtraheret? Ædificaverunt , ait, jubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe, & compleverunt domum Dei iſtam, uſque ad diem tertium menſis Adar, qui eſt annus ſextus Darii regis.

Mihi duæ viæ hujus quæſtionis explicandæ apparent. Una eſt, ut tueamur id, quod nunc impugnatum eſt, Artaxerxem Longimanum hic accipi oportere ; qui primus *hujus* nominis in hiſtoriis prophanis invenitur. Quæ eadem ſententia Bedæ fuit. Loquitur autem ſcriptura per anticipationem, id, quod ſæpe alias ſacri auctores factitarunt. Non enim omnes illi tres intelligendi ſunt templum & ædificaſſe, & compleſſe, uſque ad ſextum Darii annum . Sed tres illi opus complevere quidem, quos Judæis conſtat in opere faciundo explendoque faviſſe , at ædificatum eſt, atque aliqua ex parte completum uſque ad ſextum Darii annum, Cyro , & Dario jubentibus . Tametſi eo anno templum non eſt omni ex parte abſolutum ; quoniam , ut Joſephus ait, Eſdras ac Neemias ſub Artaxerxe poſtea templi fabricam , ornatum , & cultum expleverunt. Hoc vero ſolum a Joſephi opinione noſtra diſcrepat, quod ea, quæ Eſdras, & Neemias geſſiſſe in ſcriptura referuntur , ille Xerxe Darii imperante , nos Longimano jubente geſta eſſe contendimus . Illud autem ſine controverſia verum eſt, Cyrum , & Darium, & Artaxerxem , eum, cui Neemias, atque Eſdras placuere, templum ædificaſſe, abſolviſſe , & ornaſſe.

Altera quoque ſcrupuli hujus eximendi ratio eſt, ſi dicamus, duas illas particulas, & Artaxerxe, ab Hebræo quopiam adjectas eſſe in margine primum, deinde textui, ut fieri ſolet , inſertas; nec aliunde, quam ex eodem libro exemplum hujus erroris petere neceſſe eſt. In capite enim quarto ſic Latina editio habet : In regno autem Aſſueri , ipſe eſt Artaxerxes , &c. ubi tres illæ voces , Ipſe eſt Artaxerxes , non ſunt ſcripturæ partes , ſed ab expoſitore neſcio quo in margine fortaſſe poſitæ, ſcribentium errore textui noſtro interjectæ ſunt , cum nec in Hebræis exemplaribus , nec in Græcis ſeptuaginta Interpretum haberentur : quemadmodum etiam ante nos Liranus admonuit. Idem quoque error accidit in Latinis codicibus, 2. Reg. cap. 8. ubi verba illa, De quo fecit Salomon omnia vaſa ærea in templo, & mare æneum, & columnas, & altare, nec Hebræa exemplaria habent, nec Græca Septuaginta, &c. Quod autem vitium in Latinam editionem irrepſit, idem potuit accidere , ut in Hebræa quoque irrepſerit exemplaria . Qua de re & lib. 2. multa opportune diximus, & jam jam in ſequentis argumenti explicatione quædam haud importune diſſeremus. Illud nunc dico, me non levi conjectura ductum de hujus loci errore ita exiſtimaſſe . Joſephus ſiquidem undecimo Judaic. antiq. lib. cap. 4. hunc ipſum Eſdræ locum referens, ſic ait ; Magnis omnium ſtudiis proficiebat templi ædificatio, juxta mandata Cyri , & Darii, prophetantibus interim Aggæo, & Zacharia : abſolutumque eſt intra ſeptennium. Et lib. 15. cap. poſtremo, non alium templi auctorem facit Herodes, præter Cyrum, & Darium. Non ergo alius tertius in Hebræis exemplaribus veris habebatur. Verum hæc hactenus. Cætera diluamus. *1. Eſdr. 3.*

Argumentatio duodecima uſque eo difficilis, & obſcura eſt, ut aut nullo modo, aut multo difficillime dilui poſſit. Nimirum enim in hiſtoria cum ſacra , tum prophana ita ſæpe librariorum vitio numeri depravati ſunt , ut qui eos ad veram rationem revocare voluerit, is non dico in ſcrupuloſis locis, arduiſque verſetur, ſed in labyrinthum inexplicabilium quæſtionum intret neceſſe ſit, unde exire non queat, nec ſi Theſei quidem filum habeat. Hujuſmodi autem errores in hiſtoriis humanis prodere ſupervacaneum erit : nam obvii ſunt paſſim plurimi. In ſacris *Reſpon. ad 12.*

eris paucos quoſdam commemorabo, qui ſatis ſint tamen, ut intelligant omnes, quam lubricum & facile librariis ſit, vel in divina ſcriptura numerum pro numero ſubſtituere. Agedum ergo primum hujus rei exemplum proferamus, ex libri ſecundi Paral. cap. 15. ubi ita legimus: Bellum vero non fuit uſque ad triceſimum quintum annum regni Aſſa. Et e veſtigio in initio capitis ſextidecimi: Anno autem triceſimo ſexto regni ejus aſcendit Baaſſa, &c. Quo utroque loco pro triceſimo, legere oportet, Viceſimum. Nam Baaſſa anno tertio regis Aſſa regnare cœpit, ſolumque regnavit annos quatuor & viginti, ut 3. lib. Reg. cap. 15. traditur: Non ergo ad triceſimum ſextum annum regis Aſſa regnum vitamque perduxit. Id quod perſpicuum quoque fit ex 2. Reg. lib. cap. 16. Anno, inquit, viceſimo ſexto Aſſa regis Juda regnavit Hela filius Baaſſa ſuper Iſrael, &c. Et poſterius; Anno viceſimo ſeptimo regis Aſſa regnavit Zamri, qui ſcilicet occiderat Hela. Quem errorem Joannes Lucidus in ſecundo temporum libro animadvertit. *Cap. 9.*

Ne vero imperitus quiſquam hujus loci vitium in Latinæ editionis odium torqueat, æque ſciat Græca Hebræaque exemplaria eſſe corrupta. Id quod 2. Paral. cap. 36. etiam contigit. Ubi in hæc verba exemplaria omnia, quæ mihi videre licuit, conſentiunt: Octo annorum erat Joakim, cum regnare cœpiſſet, & tribus menſibus, ac decem diebus regnavit in Hieruſalem, fecitque malum in conſpectu Domini. Quo loco, pro decem & octo, librarius aut indoctus aut negligens octo ſubjecit. Sic enim 3. Reg. 24. vere legis: Decem & octo annorum erat Joakim cum regnare cœpiſſet, &c. Alioqui quomodo fecit malum in conſpectu Domini? Quomodo egreſſus eſt ad regem Babylonis, & cum eſſet natura bonus, nec civitas periclitaretur, ultro ſe dedidit? 4. Reg. 24. Joſephus 10. antiq. cap. 9. Atque hunc etiam errorem Gajetanus prior deprehendit. Nolo enim quicquam aliorum aut induſtriæ aut ingenio detrahere. Verum ego etiam ipſe interdum conjectura ducor ad ſuſpicandum, auctores ſacros quibuſdam in locis alios numeros poſuiſſe, quam nunc inveniantur. Verbi cauſa ponamus aliquid, ubi conjecturæ hujus argumentum appareat. Primo Reg. lib. cap. 13. ſcribitur, quod filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpiſſet. Quod ſi filius anni unius intelligitur, quaſi puer unius anni innocens, qui neſciret inter dextram ſiniſtramque diſcernere, quonam pacto illud accipiemus, Filius viginti & unius anni erat Sedecias cum regnare cœpiſſet? Quid ſi hic etiam numerus ille viginti ex ſcribentium eſſet errore prætermiſſus? An non tibi videtur, ſi ita hi per incuriam negligentiamque feciſſent, falſis interpretantium expoſitionibus locum eſſe daturos? Rurſum, quale quæſo illud eſt, Filius trigiata annorum erat David, cum regnare cœpiſſet, & quadraginta annis regnavit, ſi filium unius anni innocentem interpretamur? In ſimili ergo dicendi forma ſimilis ſit interpretatio. Sed ſimilis eſſe non poteſt, ſi unius anni filius Saul eſſe dicatur. Quamobrem veroſimile eſt, auctorem lib. Regum filium eum viginti & unius anni ſcripſiſſe; ſed ſcriptorum vitio majorem numerum in Hebræis exemplaribus omiſſum. Quem deinceps errorem in Græca Latinaque exemplaria aut alii quilibet, aut etiam interpretes transfuderunt. Quod idem 2. Paral. c. 15. 16. & 36. accidit, ſicuti paulo ante demonſtravimus. Et quoniam non eſt animus ſingula loca diſcutere, unum ſolummodo ex Rabani opinione adjiciam, ut jam demum ea, quæ ſunt hujus argumenti propria, expediantur. Hieremiæ 52. vulgata lectio ſic habet: Iſte eſt populus, quem tranſtulit Nabuchodonoſor, in anno ſeptimo Judæos tria millia & viginti tres. In anno octavodecimo Nabuchodonoſor tranſtulit de Hieruſalem animas octingentas triginta duas. In anno 23. Nabuchodonoſoris, tranſtulit Nabuzardan magiſter militiæ animas Judæorum ſeptingentas quadraginta quinque. Omnes ergo animæ quatuor millia ſexcentæ. Qua ex lectione ſubdifficiles & perobſcuræ quæſtiones emergunt, quarum nonnullas Liranus movit, ſed quam belle reſponderit, aliorum eſto judicium. Rabanus in Hieremiam ter Judæos a Nabuchodonoſore captos ſcribit, harumque trium captivitatum numerum hic a propheta cenſeri. Prima fuit, cum Nabuchodonoſor Joakimum filium Joſiæ vinctum catenis duxit in Babylonem, 2. Paralip. 36. Nec enim eſt veroſimile, non etiam alios plurimos cum Joakimo

Hier. 52.

2. Reg. 5.

Joſeph. 1. con. App. Ale. li. ex Beroſo refert, Nabuchodonoſorem primo anno regni ſuiquoſ-

dem Judæorum captivos in Babylonem adduxiſſe.

in Babylonem tranſtuliſſe. Nam & Daniel capite primo verbis non valde obſcuris ſignificat, anno tertio Joakimi quoſdam e Judæa in Babylonem eſſe translatos. At Cajetanus negat, Joakimum in Chaldæam adveniſſe. Sane quidem: verum infirma ratione negat. Interfectus eſt, inquit, Joakimus in Judæa, & ſepultura aſini juxta Hieremiæ prædictionem ſepultus eſt, ac projectus extra portas Hieruſalem. Quid tum? Quaſi vero fieri nullo modo poſſet, ut ductus primum in Babylonem, deinde in Hieroſolyma remitteretur, ubi, cum fidem regi Babylonio datam violaſſet, ingloria morte periret. Non itaque eamus inficias, Joakimum cum aliis multis in Babylonem eſſe traductum. Id enim non Rabanus ſolum, ſed divinæ etiam ſcripturæ tradunt.

In 36. 6. 2. Paral.

Cap. 22.

2. Par. 36.

Secundam captivitatem Rabanus ponit in tranſmigratione Jechoniæ, quæ 4. lib. Reg. 24. habetur expreſſe. Tertia quoque in eodem lib. cap. 25. expreſſa eſt, cum Nabuzardan templum etiam, urbemque vaſtavit. Trium ergo harum captivitatum, ut Rabanus autumat, Hieremias hic ſingillatim ſcribit numerum. Quæ ſi vera ſententia eſt, tres numeri mutandi ſunt, ut pro ſeptimo anno in prima captivitate ſcribatur, primo. Illa enim anno primo Nabuchodonoſoris contigit, qui idem Joakimi tertius fuit: quemadmodum paulo ante dicebamus. In ſecunda vero captivitate, pro Octavodecimo ſcribendum eſt, Octavo. Conſtat enim, Jechoniam in Babylonem octavo Nabuchodonoſoris anno commigraſſe. 4. Reg. 24. Pro viceſimo autem tertio in captivitate poſtrema legi oportet, Undeviceſimo. Nam, ut 4. Reg. 25. ſcriptum eſt, Hieremiæ item 52. Sedecias in anno 19. Nabuchodonoſoris ductus eſt in Chaldæam. Nec huic ſententiæ repugnat, quod lib. Reg. 4. cap. 24. decem Judæorum millia cum Jechonia dicuntur eſſe translata. Quoniam Hieremias non vulgus promiſcuum, aut milites quoslibet annumerat, ſed principes Judæ, & eos, qui erant in dignitate aliqua conſtituti, ut Joſephus decimo Judaic. antiq. lib. cap. 8. animadvertit. Vel etiam eos hic ſupputat Hieremias, qui in libris Regum non fuerant numerati. Primæ ſiquidem ac poſtremæ captivitatis numerum auctor libri Regum omnino præterierat. In ſecunda autem poſuerat majorem quidem, hoc eſt, decem millia: prætermiſerat minorem, quem hic ſupplet Hieremias, id eſt, animarum octingentas triginta duas. Quod Joſephus intelligens in decimo antiq. Judaic. lib. cap. 9. utrumque numerum complectitur, aſſeritque eos, qui cum Jechonia ducti ſunt, fuiſſe decem millia numero, & amplius octingentos triginta duos. Quanquam primam captivitatem ad eum annum refert, quo rex Babylonius Ioakimum interemit, inſepultumque extra mœnia juſſit projici. Tum enim ſcribit, tria millia Judæorum Babylonem in captivitatem eſſe ducta. Qui annus procul dubio ſeptimus Nabuchodonoſoris fuit. In octavo namque Jechonias pro patre eſt conſtitutus, 4. Reg. 24. quod ſi accipimus, numerus primæ captivitatis in Hieremia ſine ulla correctione rectiſſime conſtat. Intelligo autem locum Hieremiæ totum poſſe a mendi nota vindicari, ſi dicamus ſecundam captivitatem anno 18. Nabuchodonoſoris fuiſſe, annis ſcilicet integris numeratis: ſicut & prima anno ſeptimo eſt in hunc ſenſum adſcribenda. Alioqui, ſi de annis non expletis ſermo ſit, prima in anno 8. ſecunda in 19. Nabuchodonoſoris fuit. At tertia fuit anno 23. cum quinto poſt excidium Hieroſolymitanum anno, qui fuit regni Nabuchodonoſoris 23. invaſit Cœlen Syriam, Ammonitas, Moabitaſque ſubegit, Ægyptios perdomuit, ac repertos ibi Judæos captivos Babylonem abduxit, ut Joſephus auctor eſt 10. antiq. Judaic. lib. cap. 11. Sed quoniam Hieremias eos numerare videtur, non qui de Ægypto, ſed qui de Judæa translati ſunt: quia rurſum eas videtur captivitates recenſere, quæ e ſacris hiſtoriis colliguntur: quia demum eam, quæ ſub Nabuzardane fuit omnium celeberrima, templique, atque urbis incendio vel maxime nobilitata, tertio loco videtur ſcribere, ut eo redeat, unde eſt paulo ante digreſſus, ut numerum annorum in ſecunda, & tertia captivitate ad formam 4. lib. Reg. reſtituendum contenderet, ei ego non magnopere repugnarim. Nam ſi in prima captivitate Joſephum, quam Rabanum ſequi malis, non equidem improbabo. Ego autem, ut ingenue loquar, nunquam mihi minus, quam in hac digreſſione placui, quanquam magis adeo id argumenti difficillimi

10. lib. ca. 8.

ex-

explicandi cupiditate, quam ulla alia culpa mea contigit: qui dum monere volo, numerorum quæstiones lubricas esse, atque difficiles, quod error in numeris facilis, ac lubricus sit, mei pene sum oblitus: fecique id repentino quasi motu percitus, quod ne meditatus quidem opere ad hoc instituto facturus eram, ut de iis rebus, quæ maximi sunt negotii, inter refellendum argumenta disputarem. Sed hoc tamen cecidit mihi peropportune, quod duodecimi argumenti difficultas omnis in eo numero annorum sita est, qui 3. Reg. lib. cap. 6. præscribitur, ab egressione filiorum Israel de Ægypto ad templum a Salomone inchoatum. Est autem in omnibus exemplaribus Græcis, Latinis, & Hebræis idem omnino numerus annorum quadringentorum octoginta. Quem numerum ex scribentium errore a vero esse immutatum, hisce argumentis suaderi potest. Primum, quod Josephus lib. antiq. Judaic. 8. cap. 3. scribit, Salomonem templi fabricam exorsum esse annis quingentis nonaginta duobus, postquam Israelitæ ex Ægypto excesserunt: mille vero viginti annis postquam Abraham in Chananæam regionem e Mesopotamia migravit. Nam si quadringentis triginta, qui juxta Exodum a migratione Abraham ad exitum Israelitarum de Ægypto interfluxerunt, quingentos nonaginta addideris, ab exitu ad templi ædificium cœptum, summa illa Josephi relinquetur annorum mille viginti, atque adeo & uterque sibi numerus, & inter se vicissim ambo constabunt. Deinde Josephus idem lib. 11. antiq. Judaic. c. 4. Ante Saulem & Davidem, inquit, rempub. Judices administraverunt. Qui reipub. status plus, quam quingentis annis duravit post Moysis & Josue imperium. Non ergo ab exitu Israel de Ægypto ad initium templi 480. solum anni intercesserunt.

Sic Gebenius ac vere ille quidem transtulit. Numerus enim 502. qui habetur in versione Ruffini, ex scribentium errore est positus, nisi Josephus ipse secum pugnet lib. 11. cap. 4. Unde patet Sabellici error, Ennea. 1. lib. 9. ubi vulgatum vitium secutus affirmat annum templi inchoati fuisse ab eo, quo filii Israel de Ægypto sunt egressi, quingentesimum secundum.

Præterea Moyses quadraginta annis imperavit. Erat enim annorum octoginta cum eduxit Israel, Exod. 7. & centesimo vicesimo ætatis anno mortuus est. Deut. ultimo.

Adde annos octo interregni, quibus Israelitæ servierunt post mortem Josue regi Mesopotamiæ Judic. 3. Iosephus 6. lib. antiquitat. cap. 5. scribit hos fuisse duodeviginti. Quorum octo servitutis fuisse lib. 5. cap. 7. tradiderat.

Othoniel judicavit populum quadraginta annis. Judic. 3.

Adde duodeviginti annos interregni, quibus servierunt regi Moab. Judic. 3.

Aod judicavit populum octoginta annis. Judic. 3.

Adde viginti annos interregni, quibus servierunt regi Chanaan. Judic. 4.

Barac, & Debora judicarunt populum quadraginta annis. Judic. 5.

Adde interregnum septem annorum sub Madian. Judic. 6.

Gedeon judicavit populum quadraginta annis. Judic. 8.

Abimelech tribus annis. Judic. 9.

Thola viginti tribus annis. Judic. 10.

Jair viginti duobus annis. Judic. 10.

Interregnum decem & octo annorum sub Philisthæis, & Ammonitis. Judic. 10.

Iephte sex annis judicavit. Iudic. 12.

Abesan septem annis. Judic. 12.

Ahialon decem annis. Judic. 12.

Abdon octo annis. Judic. 12.

Interregnum quadraginta annorum sub Philisthæis. Iudic. 13.

Samson viginti annis. Iudic. 16.

Heli quadraginta annis. 1. Reg. 4.

Saul regnavit quadraginta. Act. 13. Nam Iosephus lib. 6. antiq. Iudaic. cap. postremo ait, illum regnasse vivente Samuele annis duodeviginti, post Samuelis mortem annis viginti.

David regnavit annis quadraginta. 2. Reg. 5. & 1. Paralip. 3.

Salomon quarto anno regni sui templi fabricam cœpit. 3. Reg. 6.

Qui in summam redacti faciunt numerum quingentorum septuaginta quatuor annorum. Quibus si adjicias annos Iosue, Samgar, & Samuelis, Interregnum quoque, quod inter Samson, & Heli fuisse scriptura dicit, majori utique summa, quam illa Iosephi, conficietur. Plures igitur quam 480. anni ab excessu Israel de Ægypto, ad templi fabricam intercesserunt. Mendum itaque in hoc scripturæ loco inest, suntque proinde ad veram rationem codices Hebraici, Græci, & Latini corrigendi. Ad hæc, si Græca omnia exemplaria fidem aliquam faciunt, ut in ejusmodi rebus ambiguis, & numerorum ratione controversa æquum est, Paulus certe post terram Chanaan filiis Israel sorte distributam, tempus Iudicum usque ad Samuel, quadringen- *Actor. 13.*

tis quinquaginta annis, non multo secus definivit. Sic enim Græca habent, Καὶ καθελὼν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῇ Χανάαν, κατεκληροδότησεν αὐτοῖς τὴν γῆν αὐτῶν. Καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα, ἕως καιρῶν ἕως Σαμουὴλ τοῦ Προφήτου.

Quæ Erasmus ita convertit: Et deletis gentibus septem in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram eorum. Et post hæc annis circiter quadringentis quinquaginta, dedit Judices usque ad Samuel prophetam. In eundem sensum Pagninus vertit, cæterique juniores omnes interpretes. Nec enim Græca illa aliter reddi possunt. Quod si quadringentis quinquaginta annis, quos Paulus Judicibus a distributione terræ ad Samuelem impertitur, addamus Moysis quadraginta, Saul item quadraginta, David quoque alios quadraginta, & quatuor denique Salomonis: eandem profecto summam conficiemus cum ea, quæ paulo ante e certis scripturæ testimoniis confecta est, quingentorum septuaginta quatuor annorum, ut novum testamentum veteri omnino consentiat. Sed ait Cajetanus, Græca omnia exemplaria, & Latina esse vitiata: & Græce τριακοσίοις, non τετρακοσίοις, Latine Tercentis, non Quadringentis, esse legendum. Qui sic? Evincitur, inquit, quoniam alias non constabit numerus annorum; quem 3. lib. Reg. cap. 6. definit: scilicet, quasi non in hoc controversia sit, an ille numerus, an hic scribentium errore sit inductus. Numero sane 3. lib. Regum reliquæ omnes scripturæ dissentiunt. Numero Actorum Apostolicorum scripturæ consonant omnes. Non ergo hic, sed ille numerus vitio librariorum est corruptus.

Confirmat autem hanc sententiam illud tandem, quod qui contrariam tueri volunt, numerumque illum quadringentorum octoginta annorum retinere, ii tantum absurditatum in supputatione sua faciunt, ut vix audiri sine aurium molestia possint. Nicolaus porro & Abulensis, qui in scripturæ explanatione habentur insignes, ut summa illis 480. annorum justa constituatur, primum ajunt, annos Josue minime computandos, sed in Othonielis quadraginta includendos. Eodemque modo de Samuele judicant, cujus annos similiter intra quadraginta Saulis includunt. Mox addunt, annos, quibus Judæi servierunt regi Mesopotamiæ, aliisque posteà sequenti tempore regibus, eis annis includi; quibus terra quievisse dicitur, vel etiam Judex hic, aut ille Israelitis præfuisse. Unum solum annorum duodeviginti interregnum in computationem adscisunt, ut cum tribus annis Salomonis summam 480. annorum suo belle arbitratu conficiant. Sed, ut dixi, hæc computandi ratio multum omnino absurditatis habet. Ut enim omittam alia, ne in re nota, & perspicua multus & insolens sim, illud ante omnia expediri velim: ecquo pacto interregnorum anni in eos redigi valeant, & contrahi, quibus sub judicibus terra a præliis dicitur quievisse? Sane in interregnis aut perpetuum Judæis bellum contra inimicos fuit, aut servitus sine judice misera, res afflictæ, turbata omnia, nulla quies.

Præterea, ecquid de quadraginta annorum interregno isti dicturi sunt, quod inter Abdonem & Samsonem scriptura commemorat? An 40. illos annos in Samsonis viginti inclusuri sunt? An potius in Abdonis octo? Præterea, cur unicum interregnum annorum decem & octo accipiunt, rejiciunt cætera? Quod si causam reddere ne unam quidem idoneam possunt, sane aut interregnum hoc cum cæteris abjiciant, & summa erit minor: aut cum hoc, ut par est, admittant reliqua, & summa erit major. Ad hæc liber Judicum explicate docet, terram duce Juda, qui successit Josue, minime quievisse, sed multis bellis fuisse agitatam, quibus Chananæi ac Pherezæi victi, oppressique fuerunt. Nam Ductum Josue præliis frequentibus turbulentum extitisse, Josue liber ipse manifestat. Cum vero rex Mesopotamiæ, Josue, Judaque defunctis, filios Israel pugna vicerit, octoque annis servire coegerit, tunc tempora pacata, quietamque terram describere, prorsus est a sensu communi alienum. Quod si annos Josue, ac Judæ illos quoque, quibus rex Mesopotamiæ Israelitas expugnavit, & oppressit, in id temporis trahas, quo terra quievisse dicitur, nonne turbidos, & inquietos annos cum tranquillis, quietisque confundes? Nonne etiam scripturæ sacræ in aperta narratione vim asferes manifestam? Illa nimirum non obscure refert, post mortem Josue, post Chananæos, Pherezæosque devictos, post filios Israel per Othonielem a servitute liberatos, terram quadraginta annis

Nicol. 3. Reg. 6. Abulens. ibid. q. 4. & 3. lib. Jud. q. 12.

Judic. 3.

AB. 13. annis quieviſſe. Quid Paulus? An non poſt Samuelem quadraginta annos Saulis regno impertitur? Qua ergo ratione Samuelis annos in annis Saulis includemus? quos triginta octo fuiſſe Joſephus prodit, fuiſſe quadraginta prodit Paulus.

Nulla ergo ratione, ut videtur, numerus ille quadringenteſimus octogeſimus defendi poteſt. Ab eo ſiquidem tempore, quo filii Iſrael terram promiſſionis incolere, habereque cœperunt, *Judic.* 11. ad primum Jephthe annum trecentos interfluxiſſe, teſtis eſt Jephthe ipſe locupletiſſimus. Trecentis ſi addas quadraginta, quibus populus moram in deſerto fecit, ac viginti annos Samuelis, qui ex primo lib. Regum a quibuſdam colliguntur, illos demum, quos a Iephthe ad 4. annum Salomonis ante numeravimus: eadem omnino ſumma conſtituetur, quæ bis ſupra conſtituta eſt, quingentorum ſeptuaginta quatuor annorum: ut quoquo te vertas, & ſive ex temporibus interregnorum ac judicum ſingulorum, ſive ex Pauli calculo, atque ratione, ſive ex Iephthe teſtimonio & inculpatæ defenſionis judicio, verum, certumque annorum numerum ab exceſſu Iſrael de Ægypto ad templi fabricam efficere pertentes, ſemper eundem illum invenias quingenteſimum ſeptuageſimum quartum. Porro autem qui numeri cujuſque ſummam exigue nimis, & exiliter ad calculos revocare cupiunt, hi numerum eum veriſſimum ac rectiſſimum cenſent, quem plurimis confectis rationibus undique conſtantem, cohærentem, conſentaneum ſibi, cæteriſque reperiunt, qui ſæpe in unum collati eandem prorſus ſummam efficiunt. His argumentis numerus ille 3. lib. Regum infirmari poteſt: qui tamen non modo omnibus exemplaribus, ſed univerſis auctoribus Latinis, Græcis, Hebræis conſentientibus confirmatur. Verumenimvero in numeri hujus ſumma tuenda & conſervanda vix reperias præſidium aliquod omni ex parte munitum. Euſebius etenim, qui ſine controverſia in ratione temporum diligentiſſimus eſt, hanc ſummam 480. annorum defendit quidem, ſed ita defendit tamen, ut defenſionis ratio neglecta eſſe videatur. Principio namque 10. annos Ahialone quadringenteſimo octogeſimo numero exemit, quoniam ſeptuaginta interpretes ait illum Iudicem omiſiſſe. quare coactus fuit viginti ſeptem annos Joſue adminiſtrationi dare, ut quadringenteſimus octogeſimus expleretur. Quod ſi 10. annos Ahialon in 480. numero includeret, cum Ioſue viginti ſeptem attribuerit, 490. annorum ſumma conficeretur. Incidit autem in codices mendoſiores. Nam Complutenſes eum judicem in Lxx. verſione habent. Codex quoque fuit illi ſimiliter depravatus in tempore, quo juxta Lxx. Heli populum judicavit. Scribit enim in Lxx. interpretatione viginti annos inveniri. Atqui in Hiſpanienſi τεσσαράκοντα, id eſt, quadraginta reperiuntur. Quem Euſebii errorem ſæpe ſum admiratus. Si enim Lxx. interpretationem ſequi libuit, cur quemadmodum decem annos Ahialon, ita & Heli viginti non ademit? Quod ſi viſum eſt Heli annos 40. retinere, cur decem Ahialon a numero exemit? Illud etiam incommodi Euſebio accidit, quod cum interregna omnia poſteriorum Iudicum temporibus includeret, videretque ex illis quædam accidentia ineptiſſime ſequentibus copulari, eam rem traditionibus Hebræorum attribuit, ne ipſe rei perabſurdæ primus eſſe auctor videretur. Circa annos vero Samuelis ac Saulis eodem in luto cum cæteris hæret. Ambobus enim non plures, quam quadraginta annos aſſignat. At totidem Paulus ſoli Sauli impertitur: Ioſephus autem Samueli ſoli duodecim, regnante Saule duodeviginti: Sauli poſt Samuelis mortem viginti. Quo in loco Beda magna me admiratione afficit: Primum quod ſermonem permittit Paulo cum vulgarem, tum etiam falſum: Deinde quod ante Samuelem trecentos nonaginta ſex annos Iudices præfuiſſe eorum librum indicare aſſerit, cum in Iudicum libro non niſi trecenti triginta novem reperiantur. Quare ad explendam ſummam illam neceſſe eſt Moyſis 40. annos apponas, Ioſue vero 17. At Ioſue ſeptemdecim non ex hiſtoriæ aut divinæ, aut humanæ veritate, ſed ex eorum opinione ſolum habentur, qui ad ſummam illam 480. annorum numeros quoslibet revocare pergunt: idque ut faciant, non dubitant hiſtorias omnes contravenire. Quid, quod Ioſephum Beda ait Samueli annos viginti, Sauli totidem alios impertiri? cum quinquaginta ambobus ſine dubio impertiatur, quemadmodum e locis ante citatis manifeſtiſſime conſtat. Cajetanus porro via longe diverſiſſima in-

1. *Reg.* 7. *Joſeph. lib. ant.* 6. *c.* 13. *tradit, quod Samuel primum ſolus præfuit populo annis duodecim. Deinde Saule regnante annis* 18.

Act. 13.

ingreſſus eſt. Nam quadraginta annos quidem ſoli Sauli diſtribuit: ſed ut ſumma illa 480. annorum conſtet, Joſue annos decem, ſeptem vero Samueli diſpertit. Quod præter hiſtoriæ fidem ſuo ſolum arbitrio facit. Quid igitur? ſemper ego alienarum opinionum relator tantum? Nunquam ne reponam? Sane & de meo aliquid exolvere lectori debeo, ſi quid tamen probati nummi exolvi poſſit.

Primum autem non exiſtimo, aut fidei, aut religionis quæſtionem eſſe, Num 480. iſte annorum numerus, qui in codicibus pervulgatis reperitur, librariorum vitio ſcriptus ſit, an potius idem ab auctore ſacro in ſuo exemplari poſitus? Oſtendimus enim, errorem in numeris promptiſſimum eſſe atque facillimum. Oſtendimus numeros quoſdam in libris ſacris ex ſcribentium errore vitiatos. Oſtendimus denique multas eſſe cauſas, cur hic, de quo agimus, 480. annorum numerus corrupte eſſe inductus videatur. Atque Joſephus & Sabellicus, Hebræus unus, Latinus alter, cum locum illum ex l. 3. Reg. c. 6. referrent, non 480. annos, ſed multo plures poſuerunt. Incredibile autem videtur eſſe, Joſephum, ſi omnia Hebræa exemplaria 480. numerum habuiſſent, ab illo certo ac præſcripto numero diſceſſurum. Nec Hugo Cardinalis, cum ſententiam Joſephi retuliſſet, eam reprobandam cenſuit. Non igitur ſi quiſpiam dicat, ab egreſſione filiorum Iſrael de Ægypto ad templum incœptum quingentos annos, & eo amplius interfluxiſſe, protinus refellendus eſt, quaſi ea res ad fidem religionemve pertineat. Illud deinde ſentio, interregnorum annos vere inter annos Judicum effluxiſſe: itaque non eſſe, quod Hebræi falſo tradunt, in temporibus vel priorum vel poſteriorum Judicum computandos. Quocirca Joſephus, quoniam non ea ſolum tempora, quibus Judices præfuere, computare voluit, ſed illa etiam, quæ in interregnis ſine Judice fluxerunt, vere ſummam quingentorum nonaginta confecit annorum. At auctor libri regum, interregnorum annis omiſſis, eos tantum redegit in numerum, quos intellexit, dum Judices adminiſtrarent, interceſſiſſe. Anni ergo plures ab eo, quo Iſrael exceſſit de Ægypto, ad templi initia fluxere. Sed ducum, judicum, & regum non fluxere, niſi quadringenti octoginta. Advertendum quoque, ex iis, qui populo a Moyſe ad Salomonem præfuerunt, quatuor eſſe, quorum tempora nuſquam ſcriptura vetus denotarit, nempe Joſue, Samgar, Samuel, Saul: nam reliquorum omnium certus annorum numerus in ipſis eſt teſtamenti veteris libris deſignatus. E quibus ſumma colligitur annorum 419. His ſi Salomonis adjungas tres, 4. enim anno templum fabricare cœpit, reliqui erunt anni 58. quos Joſue, Samgaro, Samueli, Saulique diſpertias. *Joſeph. l. 1. antiq. ca. 2.*

Ac Samgar quidem, quoniam nondum vertente anno munere ſimul ac vita defunctus eſt, merito ab hujus numeri ſumma eximitur. Cum vero Sauli Paulus impertierit quadraginta, dubium non erit, quin decem & octo ſint inter Joſue, & Samuelem diſtribuendi. At decem ne ex his Joſue, reliquos autem Samueli aſſignare oporteat, an contra pauciores Joſue, Samueli plures, de hac re dubitari poteſt. Cajetano illud placuit, mihi etiam idem viſum eſt. Quoniam Joſepho, aliiſque probatis hiſtoricis longior Ductus Joſue fuit, quam Samueli Judicatus. Nec noſtræ huic opinioni contrarium eſt, Arcam ſub Samuelis tempora in Cariathiarim viginti annis permanſiſſe. Non enim his viginti annis, quod quidam falſo exiſtimarunt, Samuel plebis Iſraeliticæ judex erat, ſed propheta. Quin Scriptura ipſa ſatis, niſi ego fallor, aperte ſignificat, poſt viceſimum illum annum cœpiſſe a Samuele populum judicari. In Joſue autem tempore computando ita magna auctorum varietas, & diſcrepantia eſt, ut nulla ex parte hiſtoriæ labefactetur auctoritas; ſi ubi variæ ſunt hiſtoricorum, diſcrepanteſque ſententiæ, ibi nulla eorum premi nos, urgerique patiamur. Joſephus, Gelenio interprete, Joſue viginti quinque annos annumerat. Euſebius viginti ſeptem. Beda, Joannes Lucidus, aliique nonnulli ſeptemdecim impertiunt. Cajetanus decem. Quamobrem cum nos decem & octo Joſue, Samuelique diſpertiendos dicimus, nihil ſane abſurdi dicimus. Quanquam ratio ſubeſt, ut ſine ſcripturæ, veritatiſque diſcrimine octo, aut novem alios annos his duobus judicibus adjungamus. Quid ita? Nonne hiſce vel octo, vel novem adjunctis, anni plures, quam 480. efficientur? Efficientur utique. Falſum ergo erit, inquies, anno 480. ex eo, quod

Totidem Aug. l. 18. de civ. Dei, ca. 20. Nam quod Eupolem. Hebræa ſcriptor hiſtor. 21. tantum ponit, ad id tempus referendum eſt, quo mortuo Samuele regnavit. Actor. 13. 1. Reg. 7. Abulenſis.

l. 5. ant. c. 1.

quod Iſrael de Ægypto exiit, templum ædificari cœptum. Minime gentium. Quin utrumque verum eſſe nihil obſtat: ſcriptura enim minutos numeros præterire aliquando ſolet. Cujus rei exemplum paulo ante poſuimus ex 4. Reg. lib. cap. 24. ubi decem mille Judæi dicuntur eſſe translati, quibus tamen Joſephus octingentos triginta duos adjecit, imo & Hieremias, quemadmodum eſt nobis ſupra explicatum. Atqui ſcriptura Jonæ poſt quadraginta dies ait Ninive ſubvertendam, & tamen ſeptuaginta interpretes 43. græcis literis prodiderunt, qui revera ab initio prædicationis Jonæ computantur: hos vero tres ſacer auctor omiſit, qui a toto triduo illa ſemper verba intonabat, Adhuc quadraginta dies, &c. Quamvis ab initio, ſi Ninive ſubverteretur, 43. erant interfluxuri. Quod autem 43. dies ſeptuaginta interpretes ſcripſerint, auctor eſt Juſtinus in dialogo cum Triphone. Quia vero Auguſtinus non 43. ſed 3. ſolum legit, difficulter ſe ex hac quæſtione extricavit, lib. 18. de civit. cap. 44. Quæ eadem cauſa erroris Hieronymo fuit. Si enim in Septuaginta non triduum, ſed 43. dies ipſe legiſſet, omnis admirandi occaſio ceſſaſſet. Sic ergo licet plures fuerint, quam 480. anni, quia tamen non ad 490. acceſſerunt, recte ſuo more ſcriptura dixit, annos 480. interfluxiſſe. Id ſi probabile eſt, ut eſt certe, jam vigintiſeptem annos Joſue, & Samueli poterimus impertiri, Samueli decem, ſeptemdecim Joſue, quos huic Beda, aliique viri graves impertierunt. Sed valeant iſtæ numerorum tetricæ, ſalebroſæque quæſtiones, in quibus poteram ignorantiam meam ſimpliciter confiteri, & omne curioſorum hominum deſiderium contemnere. At levioris culpæ arbitratus ſum, in explicanda difficillima argumentatione tam multa fuſe, quam omnino nihil dicere.

Vid. Aug. 16. de civit. lib. c. 24.

Reſpon. ad 13. Tertiumdecimum argumentum parva difficultate nos implicat. Nec enim hiſtorias omnes tueri eſt animus, quæ paſſim in eccleſia lectitantur. Video tantum vulgi non ſolum in laicis, ſed in eccleſiaſticis etiam eſſe, ut eas quoque fabulas oppido quam libenter accipiant, quas jamdiu eccleſia exploſit. In his certe pontificum non diligentia modo, verum etiam prudentia deſideratur. Quidam namque dum reduviam curant, capiti incommodant. Videlicet hiſtorias graves pro apocryphis reddunt quidem, ſed divinum eccleſiæ officium uſque eo præter ſolitum immutant, ut vix ulla antiquæ religionis forma in quotidianis precibus relicta eſſe videatur. Qua ex re quam multa & magna mala eccleſiæ Dei accidant, non eſt hujus loci, & temporis dicere. Sed eſto; quædam in publicis eccleſiæ precibus habeantur ambigua, quædam etiam falſa. Num idcirco hiſtoriis eccleſiæ omnibus fidem abrogare perges, quod nonnullæ earum ſint vulgo jactatæ, & creditæ, in quibus, præſertim quoties de miraculis incidit ſermo, ficta reperias fortaſſe plura, quæ jure ac merito reprobentur? Mihi profecto illud Gelaſii conſilium placet, ut cum hujus generis hiſtorias catholici legerint, beati Pauli ſententia præcedat: Omnia probate; quod bonum eſt, tenete. Atqui irridere epiſcopos, de Theologis ſcholæ ludere, in monachorum imperitiam inſultare, quaſi fabulas hujuſmodi ventris gratia rudi vulgo inferant & intrudant, hæc non puto equidem hominis ingenui eſſe, qui ad bonitatem fuerit a natura compoſitus, nedum ejus, quem Chriſtus ſimplicem ſicut columbam ad legem Euangelii formaverit. Quod ſi ex quibuſdam fictis, falſiſque narrationibus hiſtorias gentium æſtimemus, nulla omnino erit, quam non ſimiliter illudamus. Id ſi hominum imprudentium, atque adeo ſtultorum eſt, maneat, divorum geſta, quæ in eccleſia legi ſolent, deſpici nullo modo oportere: quamquam nonnulla ex his incerta ſunt, apocrypha, levia, falſa. Nam & pleraque credibilia, ac vera ſunt, quædam etiam certa. De tertiodecimo autem argumento hactenus.

d. 15. c. ſanctæ Rom.

Reſpon. ad 14. In quartidecimi argumenti reſponſionem multa ſunt breviſſime animadvertenda. Primum in maximo illi errore verſantur, qui rerum geſtarum memorias tanquam eccleſiæ oracula accipiunt, ſi eas in epiſtolis, & decretis ſuis pontifices aliquando uſurparint. Non eſt idem, mihi crede, hiſtoriæ approbatio & uſurpatio. Utitur quidem interdum pontifex, ſi quicquam ſuadere cupit, receptis opinionibus, ſententiis, rebuſque vulgatis: at non continuo quæcunque in hunc uſum attulerit, ea ſedis Apoſtolicæ judicio probat. Aliud quippe eſt ſuadentis munus, aliud definientis. Qui pronunciat, res veras

ille adfert: qui ſuadet, nonnunquam etiam veroſimiles. Audiebam de præceptore meo puer, nullum omnino argumentum eſſe negligendum, in quo aliqua ſignificatio veritatis appareat: Amplectendum autem eſſe ita unumquodque maxime, ut quodque ad faciendam fidem erit aptiſſimum. Ad cujus præcepti formam non modo dialectici & oratores, ſed veteres etiam Theologi ſuas diſputationes effinxerunt. Nam in cauſam ſuam quiſque & quibuslibet argumentis quandoque abuſi ſunt, & vulgi etiam credulitate. Itaque imprudentium hominum erit, hiſtorias quaſvis obiter etiam, & ad præſentem cauſam a pontifice adductas, non aliter amplecti, atque eas, quæ ſint eccleſiæ certo judicio comprobatæ.

Quod deinde ad Conſtantini donationem attinet, de eo non libet in præſentia diſputare. Diſputent alii, quibus cordi forte eſt Romanæ eccleſiæ majeſtatem, amplitudinemque minuere. Laurentium Vallam ſcimus integro libro adverſus receptam communi opi-
Diſt. 96. ca. Conſtant. nione ſententiam declamaſſe. Juriſperiti, quæ vulgo circumfertur ejus donationis formula, eam commentitiam eſſe ſatis indicant, cum Paleæ inſcriptione denotant. Euſebius, Ruffinus, Theodoretus, Sócrates, Sozomenus, Eutropius, Victor, cæterique probæ fidei auctores, qui omnia Conſtantini geſta ſcripſere diligentiſſime, non modo nullam donationis ejus mentionem faciunt, ſed tradunt etiam orbem Romanum ſic inter tres illius filios diſtributum, ut Italia uni eorum tota contigerit. Ammianus Marcellinus lib. 15. Conſtantium urbis dominationem habuiſſe, & Leontium præfectum ibi conſtituiſſe, auctor eſt. Nonnullos deinceps Imperatores Italiæ, atque adeo Romæ imperaſſe, omnes hiſtorici memoriæ prodiderunt. Hæc & alia ejuſmodi quis ignorat? Verum quid refert, a Conſtantino facta ea donatio ſit, an a principibus poſterioribus? Fictam & commentitiam fabulam dicunt a Nicolao, Clementeque prolatam. Quaſi vero pontifex aut factam eam donationem ſuo decreto definiat, aut urbem eo ſolum titulo defendat. Negant donatam a Conſtantino urbem eſſe: quamquam nequeunt probare id quidem. Sed quæro, quod donatam negant, ea ſi non donata eſſet, quidnam facerent? An urbem Cæſari concederent? Urgent ruſtice ſane. Negant enim donatam eſſe, & in eo perſtant. Nos vero tamquam tormenta quædam adhibemus, ut ſi reſponderint, quod donata a Conſtantino non eſt, idcirco ad jus nunc Cæſaris pertinere, ſtultos ſe eſſe fateantur. Potuit enim donare alius. Potuit quoque Romanus Pontifex urbem juſto alio nomine poſſidere. Certe longi temporis præſcriptione potuit. Sin negaverint jus omne Cæſari in urbem, omnia, quæ de Conſtantini donatione diſputant, vana eſſe concedant. Sed jam, ne nos vani itidem ſimus, reliqua perſequamur. Lepra Conſtantinum laboraſſe, apud idoneos auctores nuſquam legi, ſed ejus nominis alium, cognomento Copronymum. Unde fortaſſe ambiguitate vocis error inductus. Niſi rumor iſte de lepra inde ortus videri poſſit, quod Byzantio ad aquas calidas valetudinis gratia eum egreſſum ferunt. D. Th. 3. p. q. 69. in 4. arg. hiſtoriam vulgat. ſumit, atque, ut videtur, probat. Cajetanus non item. Habet hic auctores ſuos Platinam in vitam Marci, Ludovicum Vives lib. de cor. diſc. 2. Alciatum lib. pareng. 7. cap. 19. qui aperte negant. Habet ſcriptores omnes veteres ejus ætatis, qui tacuerunt, non omiſſuri, ſi ſciviſſent, ſcituri omnino rem, ſi fuiſſet. Nam quod nomine Conſtantini circumfertur edictum, tametſi Nicæno Concilio adjunctum eſt, non tamen habet Concilii auctoritatem. Hæc illi. Ego hæc nec pro certis affirmare auſim, nec pro falſis refellere. Silveſtri acta, in quibus ea res geſta commemoratur, Gelaſius non reprobat. Refertur eadem in ſynodo Romana ſub Silveſtro cano. 1. in ſeptima rurſus ſynodo, actione 2. Eandem denique Nicephorus lib. 7. cap. 33. ut veram hiſtoriam refert. Quocirca Pontifices duos, Clementem, ac Nicolaum, aut Divum etiam Thomam in eo quod ea hiſtoria uſi ſunt, nec ridere jure poſſumus, nec arguere. Quamvis, ut dixi, lepræ Conſtantinianæ teſtis gravis & probatus ex veteribus nemo eſt. Itaque, ſi negemus, nec Pontificum, nec hiſtoricorum auctoritatem labefacimus. *15. d. c. ſanct. Ste Rom.*

De baptiſmo hiſtorici quoque ipſi nobiliſſimi varie loquuntur. Hieronymus in chronicis, Euſebius libro 3. de vita Conſtantini, Socrates lib. 1. hiſtor. ſuæ cap. 39. Theodoretus lib. item 1. cap. 31. Sozomenus lib. 2. cap. 34. Caſſiodorus, qui hiſtoriam ab his tribus eccleſiaſti-
Haym. in ej. pit. eccl. hiſt. l. 9. c. 6.

cam

tam compilavit, Pomponius Lætus, aliique ſcriptores hujus ordinis, Conſtantinum tradunt non Romæ a Silveſtro, ſed Nicomediæ ab Euſebio Epiſcopo, & quidem Arriano, ſacrum baptiſma ſuſcepiſſe. Contra Damaſus in libro Pontificali tradit, illum Romæ a Silveſtro ſacris luſtricis ablutum eſſe. Cui omnino conſentiunt Marianus Scotus, Sabellicus, Platina in vitam Marci, Nicephorus lib. 7. cap. 35. & lib. 8. ca. 54. ne divum Thomam, Nicolaum, Clementem, duas denique ſynodos in hujus rei teſtimonium repetamus. Atque Nicephorus in hac re aſſeveranda, & contraria opinione refellenda, oratione ſane quam acri uſus eſt. Ita enim ſuam de baptiſmo Conſtantini ſententiam Eccleſiæ conſenſioni tribuit, ut adverſam Arianorum commentis affignet. Qui in Oriente, inquit, olim Arianæ ſectæ fuere, Conſtantinum Nicomediæ, ab Euſebio ejus urbis Epiſcopo, jam moriturum baptiſmum ſuſcepiſſe, prodidèrunt, propterea eum ſacrum lavacrum diſtuliſſe dicentes, quod id in Jordane perficere voluerit. Id vero ex eo facile refellitur, quod Eccleſia a Silveſtro eum Romæ baptizatum eſſe certo prædicat. Quapropter teſtatum omnibus eſſe volo, ut hoc ſic etiam tuto & opinentur, & credant. Ariani enim male ſentientes animo, & conſilio diabolico hoc confinxerunt, non Romæ baptizatum eum eſſe aſſerentes, aut fortaſſe eadem cum illis ſenſiſſe aſtruentes, perinde atque ab ipſis propterea baptiſmi gratiam ſuſceperit. Quod abſurditatis, & mendacii plenum eſt. Quod ſi nondum ſacri lavacri particeps fuit, conſequitur, eum neque in Nicæna ſynodo cum Patribus congreſſum eſſe, neque cum eis myſteria participaſſe, ſicuti hiſtoria tradit. Hæc ille. Et paulo ante: Quod autem Romæ a Silveſtro ſacratus ſit, ſatis oſtendit baptiſterium, quod ad hoc uſque tempus ejus rei gratia in teſtimonium certiſſimum Romæ aſſervatur. Quæ duæ profecto rationes efficiunt, ut non temere iis accedam, qui Conſtantinum Romæ ſacro tinctum lavacro ferunt. Quod ſi baptiſterium tam inſigni ſtructum apparatu, ſi rerum veterum publica commemoratio, non ſolum habitantium animis, ſed lapidibus etiam inſculpta, nullum nobis argumentum eſt, jam jamque non dico quæ vetuſtatis in urbe monimenta ſunt, ſed quæ ſunt in orbe majorum traditione recepta, ire ea omnia inficias poterimus, quamvis indicia extent rerum, locorum, temporum manifeſta. Ac niſi prius baptiſmi fuiſſet fonte ſublatus, qui credi poteſt, Conſtantino Epiſcopos aut culparum, & querimoniarum libellos obtuliſſe, aut, ut ſynodo, & diſputationibus intereſſet, permiſiſſe? Baptizatus ergo ante ſynodum Nicænam fuerat Conſtantinus. Ubi hæreticorum induſtriam, ac diligentiam in propaganda ſecta mirari ſatis non queo. Omnia quippe illi ſus deque miſcent, ut viri pietate inſignes, præſertim ſi Reges, aut Imperatores ſunt, ipſorum partes foviſſe videantur. Tanta vero arte id efficiunt, ut doctos etiam viros, nedum imperitos fallant. Euſebius porro Pamphili, vel quia Euſebio Nicomedienſi, cæteriſque amicis credulum ſe præbuit, vel quia ſectam, cujus apertiſſimus propugnator erat, hac laude, & gloria voluit ornare, ejus fabulæ primus auctor Chriſtianis fuit. Huic enim ſcribenti Hieronymus, ac reliqui auctores crediderunt. Sed de Euſebii fide plura poſtea. Nam Conſtantiam Conſtantino fratri Arianum presbyterum inſinuaſſe, a quo vir religioſiſſimus ſeductus ſit, hoc ut credam, quantum Conſtantiæ levitas, & inconſtantia movet, tantum Conſtantini pietas, & gravitas remorantur. Ac ſi presbyter ille Arianus pium alias Imperatorem quidem, ſed poteſtate, divitiis, honoribus, triumphis, meritis, ſecundis denique rebus omnibus inſolentiorem factum decepit, ut Arium revocaret, Athanaſium repelleret: (viris etenim bonis in rebus ejuſmodi facile imponitur) non tamen adeo in errore proceſſiſſe credendus eſt, ut Ariano ritu alterum baptiſmum Nicomediæ ſuſciperet. Quanquam ſunt qui exiſtiment, qui per ſororem falſum in fide Conſtantinum produnt, eos falſos nominis ſimilitudine id patri attribuiſſe, quod filii ſcelere patratum eſt. Verum ſive hoc modo, ſive alio res habeat, illud tenendum eſt, nervos, atque artus eſſe ſapientiæ non temere credere, iis præſertim hiſtoricis, qui quoniam fidem divinam violarunt, fidei humanæ auctoritatem amiſerunt. Sed de his capite ſequenti accuratius diſſeremus.

Ad reli. arg. reſpondet cap. ult.

CA-

CAPUT VI.

Qui ſint probatæ fidei auctores, qui contra non ſint.

QUatuordecim argumenta ſuperiore capite ſigillatim refutata ſunt. Nunc quintumdecimum, 16. & 17. reſelli oportet: quoniam hæc tria unum atque idem exquirunt, quod ſupra ſumus quidem in quadripartita diviſione polliciti, ſed cogitationibus multis variiſque diſtenti, tertium ejus diviſionis membrum voluntaria quadam oblivione contrivimus. Quis enim auctos hiſtoriæ probatus ſit, tertio loco me ſcripſi dicturum, nec exolvi quod promiſeram; quin operis inſtituti pene immemor factus ſum. Eam quippe rem nitimur fere omnes aut ex memoria deponere, aut diu, multumque protrahere, quam non libentes & voluntarii, ſed invitæ & repugnanter aggredimur. Atqui licet non conſtituto tempore & loco, reddam tamen in præſenti, & cum fœnore fortaſſe reddam id quod me debere non inficior. Antea vero, quam de hiſtoricis utriſque & Eccleſiaſticis & profanis ſententiam meam dico, illud eſt operæ pretium quærere, ſintne regulæ aliquæ, & quidam hiſtoriæ quaſi indices, quibus hiſtorici cujuſque fides ac veritas exploretur. Nam Joannes Annius tres regulas ponit, eaſque Metaſthenis teſtimonio confirmat, ad quas omnes Chronicorum libros expendere, & examinare haud ſecus, atque ad Lydium lapidem debeamus.

Cap. 3.

Prima, inquit, regula eſt iſta. Suſcipiendi ſunt abſque repugnantia omnes qui publica & probata fide ſcripſerunt. Secunda. Geſta & annales quatuor Monarchiarum non poſſunt negari & rejici ab aliquo, quia ſolum publica fide notabantur; & in bibliothecis aut archiviis ſervabantur. Unde & in Eſdra legimus, quod controverſiæ de reparando templo diffiniebantur ex annalibus Perſarum ſervatis in bibliothecis. Tertia regula. Qui ſolo auditu, vel per opiniones ſcribunt, hi tanquam privati recipiendi non ſunt, niſi ubi a publica fide non diſſentiunt. Ex quibus colligit, quod nemo in Chronicis ſuſcipiendus eſt, niſi annalibus quatuor monarchiarum concordet. Et in monarchia quidem Aſſyriorum, quia publica fide ſcripſit Berofus Chaldæus, conſequens eſt, ut in temporibus ejuſdem monarchiæ ipſi detur palma: & hunc ſecutis item ex Perſis Metaſtheni, ex Græcis Xenophonti in æquivocis, & Archilocho, & Euſebio. Reſiciuntur a temporibus hujus monarchiæ ex Græcis Herodotus, Hellanicus, Acuſilaus: ex Latinis Juſtinus, Gelius, & Oroſius, qui contra publicam & probatam fidem ſcripſerunt.

In ſecunda vero monarchia Perſarum & Medorum auctor publicæ fidei fuit Metaſthenes Perſa, & Cteſias Gnidius, ut in tertio libro Diodorus notavit. Reſiciuntur Joſephus ex Hebræis: & Clemens, Tatianus, Africanus, & Euſebius ex Græcis. Quia privatas opiniones ſecuti, contra publicam fidem notant reges & tempora, quæ in bibliothecis, & annalibus non fuerunt: & contra omnem publicam fidem ſcribunt, Cyrum ante dediſſe licentiam Hebræis in Babylone captivis, & mortuum, quam Babylonia Darius ejus patruus potiretur. Proinde idem Euſebius, quoniam in tertia monarchia Græcorum, & in quarta Romanorum publicam annalium fidem ſequitur, in utraque recipitur. Recipitur & Philo Hebræus, qui ſolus habuit Chronographiam omnium quatuor monarchiarum, & ideo ſolus ipſe in temporibus ex Hebræorum ſcriptoribus recipitur. Qui non per opiniones, ut Joſephus, ſed etiam 70. ſeniorum teſtimonio uſus certiſſima ſcribit. Hæc Annius in 11. & 14. libro, hoc eſt, in Metaſthenem Philonemque ſuos cenſet: fidenter ſane, ut ſolent iſti, nihil tam verens, quam ne dubitare aliqua de re videretur. Sed videndum nobis, an in cenſura hac quantum ſecuritatis eſt, tantum ſit etiam veritatis. Nec vero libenter nos ſcriptorum, præſertim familiæ noſtræ vitia detegimus. Sed in publica ſtudiorum cauſa nullo modo prævaricandum erat. Cum viderem itaque viros quoſdam eruditos in his Annii præceptis, & exemplis hallucinari, neceſſarium exiſtimavi & regulas vanas eſſe oſtendere, & falſa item regularum exempla. Principio igitur affirmare videtur Annius, in quatuor tantum monarchiis ſcribas certos haberi ſolitos, quos reſpub. ia id conſtituerit, ut geſta temporaque notarent. Horum annales in locis tutis aſſervari; quemadmodum in bene inſti-

Niſi forte Annius ſcivit, geſta, & annos quatuor monarchiarum, non a privatis ſcriptoribus ſolere ſcri-

bi, sed ab iis tantum, quibus resp. id muneris commisisset. Qui omnino sensus & falsior, & absurdior est. [illegible] siquidem, in omni monarchia privatos quosdam historicos etiam fuisse. Nam ut de Græca, Romanaque taceamus, in quibus ea res verti in dubium non potest, Diodorus in 3. Ctesiam, aliosque de rebus Babylonis discrepantes inducit, nec hos Ctesiæ, nec Ctesiam præferendo: Quod certo indicio est, nullum eorum publica auctoritate scripsisse 1. cont. Appi. Alex. lib.

stituta civitate videmus, quæ instrumenta scripturarum publica a tabellionibus obsignata custodiæ tutæ committit. Verum illud non in quatuor solum monarchiis, sed in Phœnicum, Ægyptiorumque republica fieri solere, Josephus auctor est, primo contra Appionem Alexandrinum libro. Nec omnes quatuor illæ monarchiæ hujusmodi rerum gestarum scribas & annales publicos habuere, quibus rerum, temporumque lites, si quæ essent exortæ, finirentur. Græcos siquidem hisce & scriptoribus & annalibus caruisse, multo probabilius est. Sane ante olympiades Eusebius scribit, Græcam de temporibus historiam falsam credi: quod ut cuique historico visum est, diversas Græci sententias protulerunt. At post olympiades non asserit ejus generis annales a destinatis reipublicæ ministris adscriptos extitisse: sed id asserit, ex eo veram de temporibus Græcorum historiam credi, quo olympiades in usu esse cœperunt. Ac Marcus Varro, apud Censorinum lib. de natali die cap. 17. non aliud tradit, quam quod Eusebius accipit, ante olympiades tempus μυθικὸν, hoc est, fabulosum extitisse, quia in eo multæ fabulæ referuntur. Cum olympiadibus vero cœpisse ἱστορικὸν, quod res eo gestæ veris historiis contineantur. Itaque post olympiades Græci res vere gestas scribere orsi sunt, habitaque est deinceps apud eos quædam historiæ ratio, temporum convenientia, & historicorum nonnulla consensio. Atqui Græcorum rempublicam certos historiæ administros ex eo tempore constituisse, dicere Annius poterit, probare non poterit. Quin e contrario Josephus bonus in primis auctor scribit, Græcos nihil firmiter scientes tradidisse, sed quod unusquisque, ait, opinatus est, hoc studuit explanare. Unde etiam libri se invicem arguunt, & in multis Hellanicus ab Acusilao discrepat: Hesiodum corrigit Acusilaus; Ephorus Hellanicum in plurimis ostendit esse mendacem: Ephorum vero Timæus: Timæum, qui post illud fuere: Herodotum vero cuncti. Sed neque de Siculis rebus, qui eas conscripserunt, neque rursum de Atticis hi qui Atticas, neque de Argolicis qui Argolicas memoriæ prodidere, consentiunt. Nam & Thucydides in multis etiam tanquam fallax accusatur, licet scrupulosissimam sui temporis historiam scripserit. Causa vero hujus dissonantiæ ea præcipua est, quod non fuerit studium apud Græcos publicas de iis, quæ semper aguntur, proferre conscriptiones. Non enim duntaxat apud Græcos alios publica conscriptio est neglecta, sed neque apud ipsos Athenienses disciplinæ cultores aliquid hujusmodi reperitur. Hactenus Josephus. Qua ex re liquet, falso Annium Josephi testimonium usurpasse, ut probaret publicos Græcorum annales in templorum bibliothecis custodiri. Nihil enim tale Josephus argumentatus est, quale illi tribuit Annius. Sed hoc argumentatur, quod a Cadmo literas Græci se accepisse gloriantur, id persuadere illos non posse, cum nulla inscriptio vel in templi parietibus, vel in vasis, statuis, cæterisque donis templo dicatis, ex eo tempore relicta sit. At in his tamen post literas inventas, aut deorum, quibus ea dona offerebantur, aut offerentium nomina semper inscribi sunt solita. Plutarchus quoque auctor & ipse gravissimus affirmat, nullos sua ætate publicos Græcorum annales extare, præter nuncupatos canones temporales, quorum auctoritas parum apud eum valet, quod multarum rerum inventa in ipsis repugnantia tolli nequiverit, quamvis in ea re plurimi multum operæ, studiique posuerint. Vanum igitur & commentitium est, in Græcorum regno, & monarchia post olympiades ejusmodi historicos publica auctoritate diffinitos, destinatosque fuisse.

In vitam Solonis.

Illud autem vanius, in hac monarchia solos Philonem, atque Eusebium accipere, qui publicos, probatosque annales fuerint secuti. Etenim Eusebius, si eam auctoritatem suis Chronicis posset adjungere, nullo modo reticuisset se hujusmodi annalibus inhærere. Philo vero Judæus nec quatuor monarchiarum annales habuit, quod illi falso, sineque ratione ac testimonio tribuit Annius, nec si habuisset, quicquam nobis attulisset commodi. Nulla enim Philo aut rerum gestarum, aut temporum monumenta reliquit. Nam libellus, qui de temporibus inscribitur, cum fabularum plenus sit, nullius gravis auctoris est, nedum Philonis. Auctor certe ejus libri non solum mendacia consectatur, sed adeo etiam historiæ rudis est, ut solos Hebræos, nec præterea quenquam de prophanis scriptoribus legisse videatur. Sed hoc nec ita multo

post

post satis abunde ostendemus. Nunc de Romanorum quoque annalibus pauca dicantur. Quibus fuisse publicos annales olim, Cicero in 2. de Orat. lib. est auctor. Ab initio, inquit, rerum Romanarum usque ad P. Mutium Pontificem Maximum res omnes singulorum annorum mandabat literis Pontifex Maximus, efferebatque in album, & proponebat tabulam domi, potestas ut esset populo cognoscendi, ii qui etiam nunc annales maximi nominantur. Primo item de legibus libro inducit Atticum sic loquentem: Nam post annales pontificum maximorum, quibus nihil potest esse nudius, * si aut ad Fabium, aut ad Catonem, aut ad Pisonem venias: tamen quid tam exile, quam isti omnes? Annales igitur isti pontificum maximorum a tempore P. Mutii intermissi sunt, illisque in historia Cato, Fabius Pictor, Piso, aliique successere, graves omnino auctores quidem, sed sine publica auctoritate tamen. Nec vero audiendi sunt, qui ejusmodi Pontif. Max. annales post Publium quoque Mutium continuatos asserunt, quod hoc loco apud Ciceronem Atticus eos se vidisse significet: videre autem nullo modo potuerit, nisi essent continuati, cum Livius priorum temporum pontificios annales incensa a Gallis urbe interiisse dicat. Non enim interiisse dicit omnes, sed plerosque. Qua ex re non fit, ut si in Livii manus annales isti pontificii non venerunt, quoniam rari ex incendio relicti sunt, ne in manus quidem Attici perveniisse existimemus, qui his quærendis majorem forte diligentiam, & curam adhibuit, quam Livius. Quamquam codices ejusmodi non semper hominum diligentiæ obveniunt, sed fortunæ. Annalium igitur Pontif. Max. post Publium Mutium facta intermissio est. Etenim, si ea pontificum diligentia perseverasset, aut annales isti publici in bibliothecis, templisque deorum extarent, nec jam multis locis animi penderet Livius, & annalium incertitudinem eausaretur, nec adeo sæpe in notandis consulibus, consulumque etiam annis erraret. Nam errasse Henricus Glareanus per quam diligenter ostendit: dubitasse de personis frequentissime Fabius Quintilianus ait.

* *Alii jucundius legunt, sed perperam, & ad sensum Ciceronis parum apte.*

Ac decadis primæ libro sexto Livius ipse, quæ a condita urbe Roma ad captam eandem a Gallis urbem, id est, ad olympiadem 97. quinque libris exposuerat, ea obscura, & parum constantia queritur, tum quod perraræ per eadem tempora literæ fuerint, tum quod etiam, si quæ in commentariis Pontificum, aliisque publicis, privatisque erant monumentis, incensa urbe pleræque interierint. Et rursum in octavo libro posteaquam historicorum Romanorum varias, discrepantesque sententias posuit, Nec facile est, inquit, aut rem rei, aut auctorem auctori præferre. Vitiatam memoriam funebribus laudibus reor, falsisque imaginum titulis, dum familia ad se quæque famam rerum gestarum, honorumque fallente mendacio trahunt. Inde certe & singulorum gesta, & publica monumenta rerum confusa: nec quisquam æqualis temporibus illis scriptor extat, quo satis certo auctore stetur. In libris quoque nono & decimo, ut loca alia prætermittam, satis ille aperte docet, quam nullos habuerit certos, probatosque annales, quos in scribendo sequeretur. Dionysius etiam Halicarnasseus se ejusmodi annales publicos minime consecutum haud obscure significat. Cum enim historiæ suæ fidem conciliare cuperet, & veteres scriptorum Romanorum historias se consuluisse testaretur, eorum vel maxime, qui gravissimi, & nobilissimi fuerint habiti: horum tamen annalium publicorum nullam omnino mentionem fecit, facturus sine dubio, si adeo magnam, ac certam auctoritatem suo posset operi adjicere. Quid multa? Julius Cæsar, auctore Tranquillo, inito consulatu primus omnium instituit, ut tam senatus, quam populi diurna acta conficerentur, & publicarentur. Quo Satyricum illud attinet, Cupient & in acta referi; Plinianum item illud, Milone causam dicente lateribus coctis pluisse, in ejus anni acta relatum est. Veterem ergo Pontifi. Maxim. morem, qui jam diu fuerat interruptus, Julius Cæsar primus omnium renovavit. Nec me præterit, Romanis quondam libros quoque linteos fuisse, qui nihil fere præter consulum, & magistratuum nomina continebant. Sed neque hos Livius vidit, quoniam incensa urbe forte hi etiam perierunt; neque ita horum auctoritate permotus est, ut non eos interdum ab aliis citatos neglexerit. Quin Marcum Licinium cum libris linteis suis aliquando coarguit. Imo

In vitam Julii Cæsar.

vero

vero & Tuberonem, & Licinium refert in diſcrepanti opinione utrumque libros linteos protuliſſe : ut intelligas, libris iſtis linteis quam tenuem, & exilem fidem haberet Livius. Quibus ex rebus facile Annius refellitur, qui circa finem commentariorum in Philonem ſuum aſtruit, Titum Livium publicos annales Romanæ Monarchiæ ſecutum eſſe, hujuſque Philonem veſtigiis inſtitiſſe. Ubi multum omnino de gradu Philonem ſuum dejicit; qui ſi publicos omnium Monarchiarum annales habuit, ut paulo ante Annius dixerat, imprudenter ſane, ac leviter Livium ſecutus eſt, quem conſtat, primum nullos publicos annales habuiſſe, deinde in pleriſque dubitaſſe, denique erraſſe in multis, & ita erraſſe, ut errorum quorundam ab aliis evincatur, quorundam ipſe etiam ſe arguat.

Vid. Dec. 3. Lib. 9.

Nec patiar, ut quiſquam mihi Flavium Vopiſcum Syracuſium opponat, qui in vitam Probi fatetur, ſe uſum libris ex bibliotheca Ulpia, regiſtris etiam ſcribarum porticus porphyreticæ, actis demum ſenatus, ac populi. In vitam vero Aureliani ſcribit, Aurelianum in libris linteis, qui in Ulpia bibliotheca erant, qui quotidiana ſua acta ſcriberentur præcepiſſe. Multo vero minus illud feram, ut mihi Diodorus opponatur, qui in primo libro aſſerit, ex veteribus annalibus geſta ſe ac duces Romanorum cognoviſſe. Flavius quippe nihil niſi libros linteos reſtitutos, diligentiamque Pontif. Max. non antiquam illam, ſed a Julio Cæſare primum inſtauratam affert: Diodorus autem non affirmat ſe publicos Romanorum annales nactum eſſe, ſed veteres. At hi in privatis monumentis eſſe potuerunt. Nihil igitur afferunt, qui in Græcorum, Romanorumque Monarchiis publicos fuiſſe annales ajunt, ad quos cæteras oporteat hiſtorias revocare, ut ſi iis conſentiant, approbentur, reprobentur, ſi diſſentiant. Oſtenſum eſt enim, nullos neque e Græcis, neque e Romanis publicos annales extare: atque adeo nullos auctores eſſe, qui ſecundum ejuſmodi annales Græcorum, Romanorumque ſcripſerint aut res geſtas, aut tempora. Niſi forte in uno, aut altero loco auctor quiſpiam affirmet, ſe eam rem, quam ſcribit, ex libris linteis, aut elephantinis, actiſque publicis excepiſſe. Atqui ex una parte de tota hiſtoria judicare ſtultiſſimum erit. Præterquam quod ſi quis ſuam hiſtoriam dicat publicis hujus, aut illius Monarchiæ annalibus conſentire; non continuo publicam ejus Monarchiæ auctoritatem habet. Alioqui facile, ac promptum cuique erit, ad omnem etiam fabulam legentium conciliare uno mendacio dicendo fidem. Id quod Philo hiſtoricus apud multos obtinuit, qui in hiſtoriis ſuis omnia tempora quadraſſe ad veros quatuor Monarchiarum annales, pleriſque ſine omni & ratione, & teſtimonio perſuaſit. Hiſtoricum dixi; nam verus ille Philo graviſſimus philoſophus, idemque theologus eruditiſſimus, ut ab impudentia, & mendacio, ita quoque ab hiſtoria ſcribenda alienus fuit. Euſebius enim, Hieronymus, ac Suidas, qui Philonis opera diligentiſſime enumerarunt, nullum opus habent, in quo Philo res geſtas regni cujuſquam temporaque notarit. Ita doctis omnino viris liber ille de temporibus inſcriptione plane ementiente videtur eſſe ſuppoſitus. Quæ res manifeſtis quoque argumentis evincitur. Primum illud eſt, quod libelli ejus auctor ſcribit, ſtirpem Salomonis in Ochozia defeciſſe, & Joas, qui illi in regno ſucceſſit, non de Salomonis, ſed de Nathanis fuiſſe progenie. Quod quam falſum ſit, e ſacris literis facile pateſcit. Quarti enim libri Regum cap. 11. ita legitur: Athalia vero mater Ochoziæ videns mortuum filium ſuum, interfecit omne ſemen regium. Tollens autem Joſaba filia regis Joram ſoror Ochoziæ Joas filium Ochoziæ, furata eſt eum de medio filiorum regis, qui interficiebantur, & abſcondit eum a facie Athaliæ, ut non interficeretur. Et capite duodecimo: Tulit Joas rex Juda omnia, quæ conſecraverant Joſaphat, Joram, & Ochozias patres ejus, &c. Et capite 13. Anno vicesimotertio Joas filii Ochoziæ regis Judæ, &c. Item 2. Paralipomenon cap. 22. Nec erat ultra ſpes aliqua, ut de ſtirpe quis regnaret Ochoziæ, &c. Eſt denique in hanc rem præclarum illud teſtimonium, contra quod nullus eſt ad tergiverſandum locus, e primi libri Paralipomenon capite tertio, ubi in poſteritate Salomonis, verbis nihil obſcuris, recenſetur Joas filius Ochoziæ. Id quod Matthæus explicate confirmat, inquies, Joſaphat genuit Joram, Joram

ram autem genuit Oziam, Ozias autem genuit Joathan, Joathan autem genuit Achaz, Achaz autem genuit Ezechiam. Generatione ergo & natura Ezechias filius erat Joſaphat, ac proinde Salomonis, ut Matthæus ait, & non Davidis edicto in filium deputabatur, ut aſſerit Philo.

Ecquis igitur eos ferat, qui contra apertiſſima ſcripturæ ſacræ teſtimonia, ſtirpem Salomonis in Ochoziam defeciſſe aſſeverant? Sed ne hic quidem φιλόφιλος ille Philo finem mentiendi facit. Tradit quippe & id rurſum, quod ſcriptura filios Joſaphat, fratreſque Joram appellavit, eos non vere filios Joſaphat, germanoſque Joram, ſed Nathanis poſteros fuiſſe. Quod ut mireris, imo execreris etiam, verba ſubſcribenda ſunt, quæ ſecundi Paralip. libri cap. 21. leguntur. Dormivit, inquit, Joſaphat cum patribus ſuis, & ſepultus eſt cum eis in civitate David, regnavitque Joram filius ejus pro eo, qui habuit fratres filios Joſaphat Azariam, & Jahiel, & Zachariam, & Azariam, & Michael, & Saphatiam. Omnes hi filii Joſaphat regis Juda. Deditque eis pater ſuus multa munera argenti & auri, & penſitationes cum civitatibus munitiſſimis in Juda. Regnum autem tradidit Joram, eo quod eſſet primogenitus. Surrexit autem Joram ſuper regnum patris ſui: cumque ſe confirmaſſet, occidit omnes fratres ſuos gladio. Quo in loco quæ poteſt eſſe tergiverſatio, quæ tanta interpretandi licentia, quæ tam magna comminiſcendi libido, imo vero quæ tam inſignis impudentia, ut eos filios Joſaphat, veroſque germanos Joram fuiſſe negemus, quos non ſic modo ſcriptura vocat, ſed reddit etiam cauſam, cur germanos fratres intelligi neceſſe ſit? Joram, ait, fratres habuit filios Joſaphat, ne aliunde fratres exiſtimares: idque etiam ne dubitare poſſes, iterum atque iterum repetit: Omnes hi filii Joſaphat regis Juda. Deditque eis pater ſuus munera multa, regnum autem tradidit Joram, eo quod eſſet primogenitus. Quid autem illa commemorem, quæ ſine omni ſacro & profano teſtimonio, ſineque ulla rationis conjectura Philo iſte falſus comminiſcitur? Ortam litem inter filios David ex Bethſabee, Davidis edictum de poſteris in regnum quodam ordine ſucceſſuris, a rege Joas omnes ſequentes binomios trinomioſque etiam fuiſſe, a deſolatione ad carceres Joachim 20. annos interfluxiſſe, Mardochæum decem & octo annis ætatem Iſaac ſuperaſſe, Machabæos ſimul cum pontificatu etiam ducatum a domo David ſubripuiſſe, unde inimicitias exortas, multaque alia ejuſmodi quæ partim commentitia ſunt, partim ſacris etiam literis adverſa. Quid? quod vel in humana hiſtoria Philo iſte adeo ſæpe delirat, ut facile dicenti ipſi credas, ſe in ultimo anno ætatis ſuæ decrepitæ libellum illum ſcripſiſſe. Scribit ſiquidem, anno Cyri ſecundo Aggæum & Zachariam prophetaſſe; item ob mortem Darii Hiſtaſpis opus eſſe impeditum, nec aditi potuiſſe Cyrum, qui bello Tamyrico erat implicitus; item Cyro Aſſuerum Priſcum Artaxerxem ſucceſſiſſe, qui & plus quam 12. annos imperarit, & Holofernem in Judæam miſerit; item hunc duos filios habuiſſe, qui de imperio contenderint, ſed cum alter eorum, hoc eſt, Darius Longimanus, victoriam fuiſſet conſecutus, in ejus primo anno Jeſum hortantibus iiſdem prophetis templi ædificium aggreſſum. Quæ omnia falſa eſſe, & hiſtoricis probatis omnibus vehementer repugnantia, quis non videt? Itaque miror quid in mentem Annio venerit, ut eum librum, qui de temporibus inſcribitur, in quo multa falſe, pleraque abſurde, nonnulla contra ſcripturam etiam dicuntur, Philoni attribuerit viro doctiſſimo & prudentiſſimo. Quis enim credat, Philonem Xerxem illum Perſarum regum omnium apud Græcos celeberrimum ignoraſſe? Darium Hiſtaſpis cum Dario Medo Cyri avunculo confudiſſe? Aſſuerum illum, qui opus templi impedivit, patrem Longimani exiſtimaſſe? Nempe in eos errores ſolus ipſe poſſet incurrere, qui utriuſque literaturæ & ſacræ, & profanæ rudis omnino, & imperitus eſſet. Non ergo Philo Judæus, cujus ingenium, eruditionem, facundiam celebravit antiquitas, auctor illius libelli fuit, ſed homo quiſpiam ſine ulla bona arte, ſine eloquentia, ſine ingenio, ſine literis. Nullo certe loco Philo iſte falſus platonizat, ſed ubique non modo indocte, & indiſerte, verum inculte etiam, atque inornate loquitur.

Sed ut eo, unde digreſſa eſt, recurrat oratio, cum Monarchiæ Græcæ, atque Romanæ nulli nunc publici an-

nales extent, nullique omnino auctores, quorum historiæ ad illiusmodi annales conveniant, & quadrent, nimirum in his duabus monarchiis regulæ Ammi nulli penitus usui futuræ sunt. Sed & in prioribus duabus monarchiis mihi sane videntur otiosæ, ad omnemque usum prorsus ineptæ. Nam tametsi Medos, ac Persas publicos annales asservatos habuisse sacræ literæ prodiderunt, Babyloniis etiam publicæ auctoritatis historias fuisse, non Josephus modo testatus est, sed auctores alii nobilissimi; ejusmodi tamen annalibus nos hodie caremus, omnique etiam historico, quem hosce annales secutum esse certum, atque exploratum sit. Berosum fateor, quoniam valde probabile est, auctoritate publica Chaldæorum historiam edidisse. Metasthenem vero publicum Persarum historicum fuisse cur fatear, non video, quem res Indicas scripsisse & in Plinio, & in Josepho legi, res Persicas non legi. Sed quoniam non in hoc contentionis summa impendet, demus illud Annio gratis: sicut & id quoque, Ctesiam Gnidium in Persarum & rebus gestis, & temporibus accipiendum esse. Videlicet apud Diodorum in tertio Ctesias ipse testimonium perhibet, Græcis se veros, certosque annales Persarum, ac Medorum attulisse. Hoc igitur quoniam Ctesias de se dicit, credamus illi. Nam Lucianus Ctesiam Gnidium ait de rebus Indicis scripsisse ea, quæ nec ipse viderit, nec de alio narrante audierit: itaque fabulas esse. At donemus hæc interim, nec enim de omnibus certandum est: illud agamus, quos libros Berosi, & Metasthenis nomine inscriptos Annius protulit, eos nec Berosi esse, nec Metasthenis.

Berosum porro Annianum non verum esse, sed fictum, Raphael Volaterranus libro Anthropologiæ decimoquarto animadvertit. Cui Ludovicus Vives, pluresque alii viri doctissimi assentiunt. Quæ mihi res argumentis idoneis videtur confici posse. Primum, quod Berosus iste Annianus scribit, Noe præter tres primores filios, Sem, Cham, & Japhet, plures alios post diluvium genuisse: quod sacris literis videtur esse contrarium. Tres isti, inquit, filii sunt Noe, & ab his disseminatum est omne genus hominum super universam terram. Non ergo alii filii Noe fuerunt, qui colonias orbis terrarum præcipuas, Noe jubente, constituerint. Refert deinde, cum Noe ebrius jaceret, Cham illius virilia comprehendisse, ac tacite submurmurando carmine magico patri illudentem, sterilem eum perinde, ac castratum effeciisse. Scribit præterea, Noe in Italiam venisse, naturaliumque, & divinorum libros conscriptos Italis reliquisse: eundem quoque Noe Janum illum extitisse, qui primus in Italia imperarit. Item Nemrod magis studuisse paci, religionique deorum, quam opulentiæ, ideoque translatum a diis subito non comparuisse. Quæ commentitia esse omnia facile ostenderem, nisi quod plus etiam nimio hujus voluminis magnitudo crevit. Item ait, hunc ipsum Nemrod Assyrium, Medum, & Magogum in Asiam misisse, qui regna condiderint Assyrium, Medum, & Magogum. At hi cum essent filii Japhet, vel patre, vel avo præcipiente, credibilius est colonias deduxisse: vel certe, ut Geneseos capite undecimo dicitur, is ipse Deus, qui divisit linguas eorum in Babel, inde dispersit eos super faciem cunctarum regionum. Præterea narrat, Semiramidem Babylonem urbem maximam ex oppido feciisse, & magis illam ædificasse, quam ampliasse. At verius e contrario Berosus apud Josephum, in primo contra Appionem Alexandrinum libro, scriptores Græcos reprehendit, qui falso tradiderint, a Semiramide Babylonem ædificatam, & mira opera ab illa circa hanc fuisse constructa. Ad hæc Berosus Annianus prodit, Cenchrem Ægypti regem Hebræorum magia in mari periisse. Quod utique nullo esset modo a Josepho prætermissum, qui cum Hebrææ gentis antiquitatem adversum Græcos conaretur ostendere, nullum aut prius aut antiquius expressum testimonium potuit Berosi proferre, quam ex tertio libro Chaldæorum, ubi Nabuchodonosorem scripsit templum Judæorum, civitatemque vastasse. Berosus insuper Annianus nullam nec aperte, nec obscure Abrahami mentionem facit. At Berosus ille verus, ut Josephus auctor est, Abrahami implicite meminit his verbis: Post diluvium autem decima ærate, apud Chaldæos erat quidam justitiæ cultor, vir magnus & syderalis scientiæ peritus. Præterea Berosus Sennacherib regis Assyriorum gesta commemoravit, quem-

admo-

Esth. 2. 6. & 10. 1. Esdr. 4. 5. & 6. cap.

Plin. in 6. c. 17. & in 7. c. 2. Joseph. li. 10. ant. Jud. cap. 12. & 1. con. Appio. lib.

Ctesias Gnid. apud Diod. nullius Persarum regis mentionem fecit, Regum Medorum tantum seriem ponit, & in ea Mandanem quendam, quem historiæ omnes ignorant, jure ut videtur quidem, quoniam nomen fœminæ potius est, quam viri. In 1. lib. de veris narrat. statim a pr. De trad. disc. lib. 5. & in præf. in lib. 18. de civ. Dei.

Faber Stap. in 1. l. Polit. Aristot. l. 2.

Gen. 9. Lib. 3. Omnia, quæ de antiquitate sapientiæ nostræ,

qua eadem Judæorum fuit, Joseph. Euseb. Aug. disputant, vana sunt, si hæc vera sunt.

In 4.

In 5.

In 5.

In 5.

1. contra Appi. lib.

Lib. 1. ant. Jud. c. 15.

Lib. 10. ant. Jud. ca. 1. in Isa. c. 37.

admodum Josephus, Hieronymusque testantur. At in Beroso Anniano nulla Sennacherib commemoratio est. Præterea fictus iste Berosus in Ascatade decimo octavo Assyriorum rege finem historiæ suæ fecit; post quem tamen viginti alii reges usque ad Sardanapalum Babyloniis imperarunt. Sed hos tamen Berosus non omisit, quin eos etiam annumeravit, qui Nabuchodonosori Nabulassaris filio usque ad Cyrum in imperio Babylonico successere, ut Josephus contra Appio. libro primo, Divusque Hieronymus in Dani. 5. cap. affirmant. Atque Metasthenes Annianus, cum triginta octo Assyriorum reges a Saturno ad Sardanapalum numerasset, tempusque etiam regni cujusque eorum subjecisset; in his omnibus se Berosum sequi, atque adeo ejus se verba exscribere testatus est.

Nec vero dici potest, libellum istum de antiquitatibus fragmentum esse Berosi, non integrum opus, quoniam vel Annius ipse nobis tanquam integrum opusculum venditavit. Manethon quoque Annianus aperte dicit se inde historiam exordiri, ubi finem historiæ suæ Berosus fecit. Ita in supplemento Manethon decem & octo regibus Berosi quatuordecim alios adjecit, quos si a Beroso accepisset, nullo pacto inficiaretur. Fictus est ergo Berosus iste Annianus, non mancus. Quid quod apud auctores veteres Berosus non Ægyptiorum, non Lybicorum, non Celtiberorum, non Italorum, non Germanorum, sed Chaldæorum scripsit historiam? Annianus vero iste æque horum omnium regnorum historicum se præbet. Nullum certe probatum auctorem invenies, qui Berosum, nisi in rebus Chaldaicis testem excitet veritatis. Atqui, si auctor gravissimus res alias scripsisset, sine dubio in eis ab aliquo vel Hebræo, vel Græco, vel Latino auctore aliquando citaretur. Sed nescio an Berosum istum satius fuisset nulla argumentatione conficere. Res quippe ita priscas memoriæ prodit, ut licet falsas intelligere per tui animi conjecturam possis, arguere tamen per illarum vetustatem nimiam non possis. In rebus enim ejusmodi quo quisque improbior est, eo majorem habet fingendi licentiam, adeo ut de libris quidem totis, & auctoribus, quemadmodum ait Fabius, mentiatur tuto, quia inveniri, qui nunquam fuere, non possunt: de rebus autem ipsis vel tutissime mentiatur, quia nulli testes produci queunt, qui non sint pueri, si contra veterrimos proferantur. Qua in re cum Episcopus quidam nostras deprehensus esset sæpe peccasse; (eos enim auctores citarat interdum, quos nulla unquam habuit ætas, eas res olim gestas scripserat, quas nulli homines ediderunt) respondit, referre nihil, in historia sic an aliter omnino sentias, quod omnia essent ambigua, nisi quæ sacris literis continerentur. Indigna quidem Episcopo, eoque Theologo sententia. Nam rusticus homo & vanus si hæc dicat, non est mirum. Sed ut eo revertamur unde discessimus, facilius dico esse, Berosum istum Annianum contemnere, quam refellere. Nam viris doctis ipsa libelli lectio satis magna persuasio est, indoctis persuadere nihil attinet. Suo Beroso fruantur licet. Quem solum de temporibus inscriptionum quarundam, per annos quadringentos octoginta ante Ninum, & Phoroneum supputasse, Annius ait Plinium retigisse, cum Plinius tamen nihil aliud tradat, quam Berosum usque adeo Astrologiæ enituisse, ut Athenienses ei ob divinas prædictiones publico in gymnasio statuam inaurata lingua statuerint. Fruantur itaque, ut dixi, Beroso suo, sed Plinii auctoritate non fruantur: imo ne probabili testimonio ullo quidem, aut ratione aliqua consentanea. Illa enim ridicula est, Hieronymum Berosi hujus verbis quandoque uti; quasi vero commento locus esse posset, nisi Berosus iste fictus veri Berosi quædam verba compilasset.

Sed jam Annii Metasthenem, quam fieri poterit brevissime, explodamus. Non autem persequar errata minuta, quæ in parvo volumine plura sunt. Tantum quæ sunt majora videamus. Scribit igitur monarchiæ Persicæ reges, & tempora in hunc modum: Baltassare interfecto, regnaverunt simul Cyrus, & Darius annis duobus, inde solus Cyrus duobus & viginti. Filius Darii Priscus Artaxerxes Assuerus annis viginti: ultione interea sumpta de factione Tamyrica, quæ per dolum patruum tradiderat Tamyræ, hujus duo filii Cyrus Arthabanus, & Darius Longimanus septem mensibus pro imperio dimicaverunt, & septimo mense Longimano victoria cessit, regnavitque annis septem & triginta. Ejus

filius

filius Darius Nothus annis decem & novem, magnus Artaxerxes Darius Memnon annis quinquaginta quinque, Artaxerxes Ochus ſex & viginti, noſtra ætate Arſes annis quatuor, Darius ultimus ſex. Hos quoque reges, & tempora eodem ordine, eiſdemque pæne verbis Philo Annii notavit, ut eundem fuiſſe utriuſque fabulæ artificem ſuſpiceris, vel potius intelligas. Hoc ſolum addit Philo, videlicet ex Hebræorum officina, Aſſuerum iſtum Nabuchodonoſorem eſſe, cujus res geſtas Judith ſcribit hiſtoria. Illud autem in primis rogo, ecquis iſte eſt Priſcus Artaxerxes Aſſuerus, qui patrem habuit Darium, patruum Cyrum, qui Cyro in imperio ſucceſſit, qui viginti annos regnavit, qui & Nabuchodonoſor fuit, cujus exercitum, Principemque militiæ Holofernem mulier una deturbaverit, qui denique duos filios ſortitus eſt, Cyrum Arthabanum, & Darium Longimanum? Sane Cambyſen reſpondent eſſe. Id namque Metaſthenes paulo ante ſcripſerat, Cyrum, & Darium ſex annos prius, quam Babylonem caperent, bellum Tamyræ reginæ illaturos, regnum Perſicum Cambyſi filio reſignaſſe. Id etiam hiſtoricorum omnium conſenſione proditum eſt, Cambyſen ſtatim a Cyro Perſarum imperium tenuiſſe. Aſſuerus ergo iſte idem, qui & Cambyſes fuit. At vero quæ in priſco Aſſuero ſive adjuncta, ſive antecedentia, conſequentiaque ponuntur, adeo ſunt a Cambyſe aliena, ut etiam contraria eſſe videantur.

Primum enim Darius Cambyſis pater non fuit, ſed Cyrus. Id quod non Herodotus modo, Joſephus, Hieronymus, ſed univerſi Scriptores Græci, Latinique teſtantur. Cujus omnino rei illud quoque argumentum eſt, quod Cyri parenti Cambyſes nomen erat, ut hiſtorici uno ore dixerunt omnes. Darius autem nullum majorem habuit, qui Cambyſes vocaretur. Conſentaneum eſt ergo, Cambyſen filium Cyri fuiſſe, non Darii. Præterea, ſi Cambyſes Darii filius fuit, certe Dario mortuo in regnum patris ſucceſſiſſet: at Dario mortuo Cyrus ſolus Perſis, ac Medis viginti duobus annis imperavit, ut etiam Metaſthenes, & Philo confeſſi ſunt. Non ergo Darii filius Cambyſes fuit, ſed Cyri, cui in imperio ſucceſſit. Præterea, cum Monarchia a Medis in Perſas per Cyrum fuerit tranſlata, ecquo pacto veriſimile ſit, filium Darii Medi in Monarchiam ſucceſſiſſe, filium Cyri Perſæ non ſucceſſiſſe? Sed quid ego demens eam rem conor argumentis demonſtrare, quæ cum ex hiſtoriæ fide pendeat, hiſtoricis omnibus conſentientibus memoriæ prodita ſit? Nihil profecto neceſſe eſt, contra eum ratione pugnare, quem omnium & eccleſiaſticorum, & profanorum auctoritas vincit. Simile eſt, quod deinde ſubjicit, Cyrum patruum fuiſſe hujus Aſſueri. Fuerunt igitur Cyrus Perſa, ac Darius Medus germani fratres, quod cum ratione etiam pugnat. Atque auctores univerſi alios parentes Dario Medo, alios Cyro Perſæ fuiſſe ſcribunt. Quod rurſum tertio loco addit, Aſſuerum iſtum viginti annos imperaſſe, illud hiſtoriis item omnibus adverſum eſt. Apparet autem in hoc eſſe confictum, ut hiſtoria libri Judith ſub iſto ſcripta videatur: id quod Euſebius in chronicis magis refert quam ſequitur. Traditio quippe Hebræorum eſt, quæ nec idoneo teſtimonio, nec probabili ratione conſiſtit. Joſephus ſane repugnat, qui libro Judaic. antiqu. undecimo, capite ſecundo, Cambyſen ait ſeptimo anno regni ſui mortem oppetiiſſe. Sed & Euſebius Cambyſi octo ſolum annos imperii tribuit, Herodotus vero ſeptem annos & menſes quinque. At Nabulchodonoſor, qui in libro Judith commemoratur, plures etiam, quam 13. annos imperavit, ut cap. 2. habes. Non ergo Cambyſes Nabuchodonoſor ille fuit. Præterea omnes hiſtoriæ produnt & Cambyſen, & Cyrum, cui ille in regno ſucceſſit, reges Medorum, Perſarumque fuiſſe. At Nabuchodonoſor libri Judith nuſquam aut Medorum, aut Perſarum rex, ſed ubique & Aſſyriorum fuiſſe, & regnaſſe in Ninive civitate magna dicitur.

Ad hæc ſi Cambyſes Mediæ rex erat, ut vere erat, quomodo Nabuchodonoſor is fuit, qui Arphaxad regem Medorum obtinuit? Nempe quamvis fingere noſtro arbitratu libeat id, quod Philo Annius facit, Arphaxad factionis Tamyricæ fautorem Aſſyrios, Medos, ac Perſas ad defectionem compuliſſe, at non proinde tamen regem eum Medorum ſcriptura appellaret. Pari etiam ratione Perſarum, Aſſyriorumque rex Arphaxad iſte

vocaretur. Quid? quod Nabuchodonoſor tum etiam rex Aſsyriorum fuiſſe dicitur, cum Arphaxad regem Medorum ſuperavit. Quale ergo Philonis commentum eſt, Arphaxad cum Perſis ac Medis Aſsyrios quoque ad defectionem compuliſse? Præterea, Arphaxad ille, contra quem Nabuchodonoſor depugnavit, civitatem Mediæ florentiſſimam condidit, cui nomen Ecbatanis, ut Judith 1. capit. legitur. At civitas hæc multis ante Cambyſen annis erat ædificata, a Diocle videlicet, quinto Medorum rege, quemadmodum Euſebius teſtatur in chronicis, itemque in primo libro Herodotus. Nec excidit mihi ſcripſiſſe in tertio Diodorum, Ecbatana ante Semiramidem condita, in quibus regiam quoque illa ædificarit: Plinio vero in 6. c. 14. Seleuci ædificium eſſe. Verum, quoniam non conſulto, ſed caſu in hujus rei mentionem incidi, ſatisfaciam utrique quaſi præteriens quam breviſſime. Diodorus primum ſæpe ac multum in hiſtoria nugatur. Eandem certe habuit, ut cæteri Greci, mentiendi libidinem. Quid enim levius in mentiendo, quam Græciæ regio vana, & ad omnem impulſum mobilis? Niſi forte Diodorum defendit titulus libri ejus, qui nunc unus extat, de antiquorum fabulosis geſtis inſcriptus, qui quoniam inſcriptioni ſuæ ipſe reſpondet, neminem fallit. Quod enim promiſerat, idem exolvit. Nam quod Plinius in proœmio totius operis aſſerit, Diodorum apud Græcos primum deſiiſſe nugari, id facile ex orationis Plinianæ contextu intelligitur non ad hiſtoriarum falſitatem, ſed ad inſcriptionum vanitatem pertinere. Græci enim auctores inanes ventoſaſque inſcriptiones libris ſuis paſſim præponebant. At Diodorus, ut Plinius ibi refert, librum ſuum nullo levi vanoque indice invidioſum fecit, ut priores, ſed bibliothecæ hiſtoriam inſcripſit. Non ergo Diodori nos urgebit auctoritas, ſi quæ de Semiramidis magnificentia, & in Ecbatanis extructa regia Græcis fabulis decantata ſunt, ea ipſe vel retulerit, vel etiam fuerit ſecutus. Plinius vero iis, qui urbes præclaras condiderunt, nobilitandis ſæpe fallitur.

Sed ad rem. Cum Arphaxad eum, qui Ecbatana ædificavit, ante Cambyſem fuiſſe certum exploratumque ſit, fieri non poteſt, ut Cambyſes Nabuchodonoſor ille intelligatur, qui ab Arphaxad Ecbatanarum conditore victoriam reportavit. Præterea, Ninive tempore regni Perſarum a Babyloniis vaſtata fuerat, ut Nahum vaticinatio indicat. Nec Perſis monarchiam occupantibus regem proprium hæc civitas habuit. At Nabuchodonoſor, cujus in libro Judith mentio eſt, regnabat in Ninive civitate magna. non igitur quæ Judith hiſtoria refert, ea ſub Cambyſe, ſed, ut vere Carion ſentit, ante Perſarum imperium geſta ſunt. Nec, ut ab hac ſententia diſcedam, Achioris me verba movent, quæ cap. 5. referuntur. Quoniam ante inſignem illam captivitatem Babylonicam afflixit aliquoties Dominus omne ſemen Iſrael, & tradidit eos in manus diripientium nunc Ægyptiorum, nunc Syrorum, nunc Aſſyriorum, nunc Moabitarum, & Ammonitarum, donec tandem projecit eos a facie ſua. Quia vero in varias regiones captivi adducti ſunt, ſed brevi tempore reduxit eos Dominus in terram ſuam, idcirco in libris Regum ejuſmodi minus celebres captivitates ſilentio premuntur. Nam & Judic. cap. 18. cujuſdam captivitatis mentio fit, quam Cajetanus vere, ut ego ſentio, dicit in libris Regum prætermiſſam. Non enim, ait, omnia ſcripta ſunt. Non itaque Achior de captivitate illa inſigni Babylonica loquitur, ſed de alia quapiam. Judith porro ætate templum Hieroſolymitanum non erat everſum, nec civitas ipſa vaſtata. Iterum, ait, poſſident Hieruſalem, ubi ſunt ſancta Sanctorum. At regnante Cambyſe & everſum templum erat, & nondum civitas inſtaurata. Manet igitur, ea, quæ ipſius Judith narrat hiſtoria, non eſſe ad Cambyſen referenda. Merito igitur Aſſuerum iſtum priſcum Artaxerxem negant ullum fuiſſe quidam: quoniam re vera, qualem Metaſthenes Philoque deſcribunt, nullus fuit. Qui etiam ſi fuiſſet, ſi a Cyro ſtatim imperavit, Longimani profecto parens non fuiſſet. Ecquis enim dubitet, poſt Cyri & Cambyſis regnum Darium Hiſtaſpis Perſarum dominationem adeptum, cui Xerxes filius in imperio ſucceſſerit? Nimirum id Herodotus, Juſtinus, Oroſius, cæteriquè ſcriptores profani tradiderunt, atque univerſi etiam veteres eccleſiaſtici Joſephus, Clemens, Aphri-

phricanus, Hippolytus, Euſebius, Hieronymus. Hieronymus certe eam rem non tanquam dubiam & incertam, ſed tanquam perſpicuam atque conſtantem prodidit in Danielis caput ſeptimum, inquiens: Tres ordines, qui erant in ore beſtiæ, quidam tres reges poſt Cyrum fuiſſe Perſarum autumant, & quæ illis ſunt nomina, reticent. Nos vero cum poſt Cyrum, qui regnavit annis triginta, ſciamus apud Perſas regnaſſe Cambyſen filium ejus, & fratres Magos, & deinceps Darium, cujus ſecundo anno cœptum eſt ædificari templum in Hieruſalem: quintum, Xerxem filium Darii: ſextum Arthabanum: ſeptimum, Artaxerxem Longimanum: octavum, Xerxem: nonum, Sogdianum: decimum, Darium Nothum: undecimum, Artaxerxem Memnonem: duodecimum, Artaxerxem Ochum: tertiumdecimum, Arſen Ochi filium: quartumdecimum, Darium Arſanis filium, qui ab Alexandro ſuperatus eſt: quomodo tres reges Perſarum fuiſſe dicemus? Hactenus Hieronymus.

Sane ſi in Regum Perſarum ſerie aut fratres Magos, aut Arthabanum, aut ſecundum Xerxem ſive Thucydides, ſeu quiſquam alius hiſtoricus præterierit, nihil mirum eſſe debet: quoniam illi vel breviſſimo tempore imperarunt, vel certe eo quoque brevi tempore de imperio cum aliis contenderunt. At Darium Hiſtaſpis, & Xerxem filium ejus, qui potentiſſimus rex atque ditiſſimus adverſum Græciam innumerabilem duxit exercitum, & ea geſſit, quæ Græcorum & Latinorum gentilium ac fidelium hiſtoriæ narrant; hos inquam duos tam excellentes ac præclaros reges ſilentio tranſire, extrema ignorantia, ne dicam impudentia eſt. Etenim hos in Perſis regnaſſe ſi quis neget, negare etiam poterit, Conſtantinum Theodoſiumque Romæ imperaſſe. Non enim plures graviorſque hiſtorici hoc, quam illud affirmant. Atque Herodotus & Thucydides de his videlicet ſui ſeculi regibus ita loquuntur, ut non res auditas, ſed viſas narrare videantur. Nec ſi hiſtoriæ ſuæ Herodotus fabulas miſcet, idcirco fides illi abroganda eſt in rebus ſui temporis publicis & manifeſtis, in quibus nullus erat fictioni locus. Alioqui Plutarch. qui minimos quoſque errores Herodoti perſecutus reprehenſione eſt, hunc, quoniam erat maximus, potiſſimum inſectaretur. Credamus itaque potius Herodoto, Thucydidi, Juſtino, Oroſio, Aphricano, Euſebio, Hieronymo, Joſepho, cæteriſque auctoribus probatiſſimis, quam Metaſtheni huic, non veteri & erudito, ſed recenti, rudi, ſine ſenſu, ſine ſapore, ignoranti, atque adeo impudenti: nempe qui polliceatur ſcripturum ſe regum Perſarum tempora, ut in annalibus publicis liquide & vere digeſta ſunt, Reges quoque, & nomina; quam apud eos ſplendidiſſime regnatum eſt: & tamen eos Reges omittat, qui in Perſis magnificentiſſime atque ampliſſime regnaverunt.

Nec me fugit, Joannem Carionem operoſe etiam contendiſſe, ut inter Euſebium, Hieronymum, ac reliquos auctores graves, & Metaſthenem Perſam iſtum nulla eſſe repugnantia videretur. Ita in ſumma diſcordia ac diſſenſione pacem conciliare nititur, & quæ diſcrepant plurimum, ea facere ut conſentiant vel maxime. Primum ergo ait Carion, Aſſuerum illum priſcum, Darium Hiſtaſpis intelligi oportere. Qua una ex re totum diſce Carionem. Quid enim ſtultius dici potuit, quam Darium Hiſtaſpis patrem habere Darium Medum, patruum Cyrum, filium Longimanum? His enim attributis priſcum illum Aſſuerum Metaſthenes cumulavit. Quid autem a Dario Hiſtaſpis alienius, quam publico edicto vetare, ne templum Hieroſolymis inſtauraretur, quod Aſſuero illi priſco Philo Annianus aſſignat? Nam cauſæ a Carione redditæ, cur a Metaſthene Xerxes fuerit omiſſus, uſque adeo ridiculæ & ineptæ ſunt, ut non ſint a me in præſentia referendæ. Atque eas omnes ſigillatim Joan. Vergara canonicus Toletanus, vir Græcæ ac Latinæ linguæ peritiſſimus in libello 8. quæſt. Hiſpane edito accuratius refutavit. Cujus nos opera & diligentia multum hoc loco adjuti ſumus. Malumus enim, quod nos Plinius admonuit, mutuum omnino reddere, quam in furto deprehendi. Illud enim Baſilii præceptum ſemper nobis probatum eſt, ſi quid ex alio diſcitur, minime celandum; more pravæ mulieris, quæ partus nothos clam ſupponit: Quamobrem ſermonis & doctrinæ patrem ingenue manifeſtandum. Quibus rebus demonſtratis, omni luce clarius appa- *in proœm.*

ret, id quod hujus orationis institutum erat, Annii regulas in historiæ judicio utiles esse non posse: Quando ne ex his quidem posterioribus Chaldæorum, ac Persarum monarchiis annales ulli publici relicti sunt, nec auctoris cujuspiam monumenta, qui historiam suam ad veram, certamque eorum annalium formulam composuerit. Quocirca Josephum, Eusebium, Hieronymum, cæterosque probæ fidei auctores, in Persarum aut rebus gestis, aut temporibus explodere, quod Metasthenis huic, & iis, qui prætexuntur, Susianis annalibus non cohæreant, magnum insciticæ, imo vero etiam temeritatis argumentum est. Quo loco Joannes Driedonis vehementer erravit, homo quod ad Theologiæ diligentiam pertinet, plane doctus; quod ad historiæ humanæ cognitionem, valde rudis. Qui cum in hæc Annii volumina incidisset, & Berosi Chaldæi, Metasthenis Persæ, Ctesiæ Gnidii, Philonis Judæi, Diodori Siculi, Bibliothecæ Susianæ, Septuaginta seniorum excitatio inani verborum sonitu illius compleviſſet auxer; ad Eusebii, Josephi, Hieronymi vocem oppido quam gravem obsurduit. Quanto prudentius ecclesia, quæ, cum Adam, Enoch, & Noe quidam libelli producerentur, eos noluit recipere. Quoniam, ut Augustinus ait, quo in auctoritate non essent, nimia fecit antiquitas, propter quam videbantur habenda esse suspecta, ne proferrentur falsa pro veris. Nam & proferuntur quædam, quæ ipsorum esse dicuntur, ab eis, qui pro suo sensu passim, quod volunt, credunt. Hactenus in decimo octavo de Civitate libro cap. 38. Augustinus. Viro igitur prudenti, ut liber quisque sub antiquitatis nomine profertur maxime, ita maxime debet illi esse suspectus. Quam nos prudentiam secuti, Berosi hos, Metasthenisque libellos, vel nimia vetustate suspectos haberemus, etiam si nihililli continerent, quod viris gravissimis contraveniret. Quibus rebus efficitur, ut prima Annii causa, quamobrem in Persarum monarchia Josephum, Eusebiumque rejici oporteat, futilis & vana sit. Nam altera falsissima est. Non enim aut Eusebius, aut quisquam alius probatus auctor scribit, Cyrum ante dedisse licentiam Hebræis in Babylone captivis, & mortuum, quam Babylonia Darius ille Medus potiretur. Eusebius porro Darii Medi in chronicis nusquam meminit, nec sub eo nomine, nec sub nomine Ciaxaris, quo eum appellat Xenophon. Non ergo Eusebius scripsit, Cyrum ante interfectum esse, quam Darius Medus Babyloniam cepisset, cum Darium omnino Medum in chronicis prætermiserit. Herodotus autem nihil ejusmodi scripsit, quale illi Annius impingit. Darium Histaspis filium Eusebius, Herodotusque commemorant: ille, ut solet, breviter regni tempora notans, hic latius ejus gesta describens. In quibus illud refert, Darium Histaspis Babylonem, quæ a Persarum imperio defecerat, iterum & obsidione cinxisse & expugnasse. Atque hinc turpis Annii error extitit. Cum enim audisset, Herodotum scribere, post Cyri mortem Babylonem a Dario captam, existimavit eum de Dario Medo intellexisse; cum Darium Histaspis sine dubio Herodotus expresserit. Nam a Cyro semel expugnatam Babylonem primo libro dixerat. Deinde in tertio ea iterum capta Darium Histaspis potitum affirmat, muros ejus circumcidisse, & portas omnes amolitum esse, quorum neutrum Cyrus fecerat prius eidem a se captæ. Abeat ergo nunc Annius, & dicat, Herodotum, & Eusebium somniasse. Annius ipse re vera potius somniat, qui e duobus hominibus Dario Medo, & Dario Persa unum facit, exque duabus Babylonis expugnationibus item unam. Id quod proprie dormientium, & somniantium est.

In fin. l. 3.

In Philum suum.

Sed ais: Daniel cap. 11. post Darium Medum quatuor solum Persarum reges usque ad Alexandrum futuros vaticinatus est. Non ergo quatuordecim fuere, quemadmodum nos Eusebium, Hieronymumque secuti fuisse diximus. Hujus argumenti ratio Tertullianum in eo libro, quem contra Judæos scripsit, videtur impulisse, ut inter Darium Medum, & Alexandrum quatuor duntaxat Persarum reges intermedios poneret, Artaxerxem, Ochum, qui & Cyrus, Argum denique, ac Darium ultimum, qui & Melas nominatus est. In quem errorem Nicolaus Liranus, licet a Hieronymo admonitus, videns prudensque incurrit, Hebræorum somnia sequens, qui historiæ humanæ penitus sunt ignari. Quoniam nulla externi regni monumenta in lingua sua habent: nec alios aut Persarum, aut Græcorum reges agnoscunt, nisi quos scriptura com-

Dan. 9. & 11. ubi hos 4. reges ait fuisse Cyrum, Cambysen, Assuerum maritum Esther, & Darium filium Assueri, quem Alexander, ut inquit, debellavit. Darius autem iste profitemur, juxta horum sententiam, Longimanus intelligitur, sub quo ejus templum ædificatum.

commemorat. Quod qui parum perſpiciunt, hi Judæos in earum etiam ſcripturarum explicatione ſequuntur, quarum intelligentia, ſi Gentilium ignorentur hiſtoriæ, aut vix, aut certe nullo modo haberi poteſt. Ita Hebræi rationes ſæpe hiſtoriarum vertunt, & id, quod probare non poſſunt, fingere conantur. Quorum error eripiendus eſt, omniſque opinio ad eam ſpeciem traducenda, ut ſcriptura ſacra interpretanda, in iis præſertim locis, quæ res externas gentium attingunt, gentium monumenta ſequamur. Rectius igitur veriuſque Hieronymus quartum illum regem, quem Propheta commemorat, Xerxem Darii Hiſtaſpis filium fuiſſe intelligit: talem enim hunc Ethnicorum hiſtoriæ narrant, qualem Propheta deſcribit. Quod autem Daniel, quatuor Perſarum regibus enumeratis, novem, qui fuere poſt Xerxem, prætermiſerit, hoc non ſolum contra nos, ſed contra Metaſthenem Annii, Philonemque etiam facit. Non autem curæ fuit, ut Hieronymus ait, Spiritui prophetali hiſtoriæ ordinem ſequi, ſed præclara quæque perſtringere. Ac ſi quis prophetarum tranſitiones diligenter animadvertet, inveniet multa intermedia frequentiſſime pertranſiri: quæ ſi ex vatum ſilentio nunquam fuiſſe judicabit, in magno eum errore neceſſe eſt, & multarum rerum ignoratione verſari. Hoc vero loco peculiaris cauſa fuit, cur in rege Perſarum Xerxe ſpiritus prophetæ ſubſiſteret. In eo ſiquidem Perſarum monarchia maxime adverſum Græcos eminuit, adeo ut ab innumerabili exercitus multitudine Græcia vel brevi momento vaſtanda atque exinanienda videretur. Itaque repente Danieli Alexander Græcus oſtenſus eſt, qui non ſolum Græcos poſſet a Perſis eripere, ſed de Perſis etiam triumphare. Sed de regulis Annii, earumque regularum exemplis, ac de tota demum Annii cenſura ſatis, ut arbitror, diligenter diſputatum eſt. Quid igitur? (Nam hoc dicet fortaſſe aliquis) nulla via ratioque erit, qua veraces hiſtoricos a fallacibus diſtinguere atque internoſcere valeamus? Erit nempe, & multiplex etiam erit.

Prima lex ex hominum probitate integritateque ſumetur. Quæ omnino res locum habet, cum quæ narrant hiſtorici, ea vel ipſi ſe vidiſſe teſtantur, vel ab his, qui viderunt, accepiſſe. Quædam ſunt pleraque in epiſtolis Ambroſii, Cypriani, Hieronymi, Auguſtini, in libris quoque hujus de civitate Dei, in dialogis Gregorii, breviter in omnibus fere Doctorum eccleſiæ probatiſſimorum ſcriptis: in quibus mendacium ſuſpicari, quod ad memoriam ſempiternam transferre illi ſcribendo voluerint, piaculum eſt. Magnis quippe præclariſque virtutibus viri ſanctiſſimi atque optimi id conſequi meruerunt, ut in rebus ejuſmodi, quas vel ſpectaſſe ſe, vel ab aliis fide dignis, qui ſpectarint, ſe audiſſe teſtati ſunt, fides omnino illis habeatur. Qua in re Eraſmus Roterodamus, aliique juniores quidam ſæpe ac licenter errarunt. Quid enim liberius, licentius, immoderatius dici potuit, quam Hieronymum aſſerentem, Matthæi evangelium Hebraicum deſcribendi ſibi copiam fuiſſe, in eo virum graviſſimum ſanctiſſimumque mentiri? Jure itaque piis hominibus nimia hæc quorundam juniorum liberiorque licentia diſplicuit, jure etiam in crimen vocata eſt. Hæc autem prima lex in profanis quoque auctoribus locum habet. Quædam enim Julius Cæſar, quædam Svetonius, quædam Cornelius Tacitus, quædam Plutarchus, quædam Plinius narrant, quæ auctores ipſi partim oculis aſpexerunt, partim acceperunt ab his, qui ea præſentes aſpexerant. In hiſce vero auctoribus tametſi pietatem, abſolutaque virtutis officia ſpectare non licet, licet tamen probitatem quandam bonitatemque naturæ. Quidam enim eorum aut veritatis amore inducti, aut ingenui pudoris verecundia uſque adeo a mendacio abhorruerunt, ut jam pudendum fortaſſe ſit, hiſtoricos gentium quoſdam veraciores fuiſſe, quam noſtros. Dolenter hoc dico potius, quam contumelioſe, multo a Laertio ſeverius vitas Philoſophorum ſcriptas, quam a Chriſtianis vitas Sanctorum; longeque incorruptius & integrius Svetonium res Cæſarum expoſuiſſe, quam expoſuerint Catholici, non res dico Imperatorum, ſed Martyrum, Virginum, & Confeſſorum. Illi enim in probis aut Philoſophis, aut Principibus nec vitia, nec ſuſpiciones vitiorum tacent, in improbis vero etiam colores virtutum produnt. Noſtri autem plerique vel affectibus inſerviunt, vel de induſtria quoque ita multa confingunt, ut eorum me nimirum non ſolum pudeat, ſed etiam

tædeat. Hos enim intelligo eccleſiæ Chriſti cum nihil utilitatis attuliſſe, tum incommodationis plurimum. Nominibus parco, quoniam hujus loci judicium morum etiam eſt, & non eruditionis tantum, in qua liberior poteſt eſſe cenſura. Nam quæ morum eſt, hæc debet profecto eſſe & in vivos cautior, & in mortuos reverentior. Certum eſt autem, qui ficte & fallaciter hiſtoriam eccleſiaſticam ſcribunt, eos viros bonos atque ſynceros eſſe non poſſe, totamque eorum narrationem inventam eſſe aut ad quæſtum, aut ad errorem, quorum alterum fœdum eſt, alterum pernicioſum. Juſtiſſima eſt Ludovici querela de hiſtoriis quibuſdam in eccleſia confictis. Prudenter ille ſane ac graviter eos arguit, qui pietatis loco duxerint mendacia pro religione fingere. Id quod & maxime periculoſum eſt, & minime neceſſarium. Mendaci quippe homini ne verum quidem credere ſolemus. Quamobrem qui falſis atque mendacibus ſcriptis mentes mortalium concitare ad Divorum cultum voluere, hi nihil mihi aliud videntur egiſſe, quam ut veris propter falſa adimatur fides, & quæ ſevere ab auctoribus plane veracibus edita ſunt, ea etiam revocentur in dubium.

De traden. diſciplin. lib. 5.

In Herodoti lucubratione rebus fictis & adumbratis quidem loci plurimum fuit. Verum inſcriptione ipſa ille præmonuit, non eſſe in eo libro hiſtoriæ rationem ad vivum reſecandam. Muſas videlicet inſcripſit, quibus fabulæ interdum conceſſæ ſunt, ut audientium animos jucundius & ſuavius allectent, quod ſeveritate narrationis non perinde aſſequerentur. Xenophon, qui, ut Fabius ait, magis inter Philoſophos, quam inter hiſtoricos reddendus eſt, optimi & abſolutiſſimi Principis formam in Cyro perfectam conatur effingere. Itaque non eſt ab eo expectandum, qualiſnam Cyrus re vera fuerit, Rex licet excellens & eximius, ſed qualis futurus ſit in Republica Imperator, ſi ad normam exemplaris exactiſſimi componatur. At in hiſtoria Chriſtiana, quæ tota, ut diximus, non voluptate, ſed veritate perpenditur, quorſum attinet hiſtoriæ nomen commentis fabuliſque prætendere? Quaſi vero ſancti Dei homines noſtris mendaciis egeant, qui tam multa vera pro Chriſto geſſerunt, ut falſa quantumvis licet eruditæ ſimulationis artificio compoſita, ut noxia non ſint, quoniam inutilia ſunt tamen, tanquam ignavi milites oneri ſint magis, quam auxilio. Heroum porro noſtrorum res vere geſtæ, ſicuti ego exiſtimo, non ſolum ampliæ magnificæque fuerunt, verum multo etiam majores quam fama feruntur. Neque eorum qui fecere, virtus tanta habenda eſt, quantum eam verbis extollere potuerunt noſtri: ſed tanta potius, ut & præclara ingenia rebus ipſis, & ingeniis præclaris verba quoque defuerint. Sed dum quidam affectui ſuo nimium indulgent, & ea ſcribunt, quæ animus ſcribentis dictat, non veritas, tales Divos quandoque nobis exhibent, quales Divi ipſi, etſi poſſent, eſſe tamen noluiſſent. Ecquis enim credat, Divum Franciſcum pediculos ſemel excuſſos in ſe ipſum ſolitum eſſe immittere? Quod ad ſanctitatem viri ſcriptor pertinere putavit, equidem non puto, qui paupertatem ſciam viro ſanctiſſimo placuiſſe ſemper, ſordes nunquam. Illud item quam ridiculum? Diabolum Dominico Patri noſtro ſemel obſtrepentem, a Divo eſſe coactum, ut lucernam haberet in manibus, quoad illa abſumpta non moleſtiam ſolum, ſed incredibilem dolorem etiam afferret. Non poſſunt hujuſmodi exempla numero comprehendi, ſed in his paucis pleraque alia intelligentur, quæ Divorum clariſſimorum hiſtorias obſcurarunt. Non autem decebat, veras ſanctorum res geſtas falſis & commentitiis fabulis contaminari. Quæ cauſa Gelaſio fuit, ut hujus generis hiſtorias multas in concilio ſeptuaginta Epiſcoporum reprobaret. Ejus Pontificis verba ſunt legi cognoſcique dignifſima: idcirco adſcribenda ſunt. Geſta, inquit, Sanctorum martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus, & mirabilibus confeſſionum triumphis irradiant, quis ita eſſe Catholicorum dubitet, & majora eos in agonibus eſſe perpeſſos, nec ſuis viribus, ſed Dei gratia & adjutorio univerſa toleraſſe? Sed ideo ſecundum auctoritatem antiquam, vel conſuetudinem ſingulari cautela in ſancta Romana eccleſia non leguntur, quia eorum, qui ſcripſere, nomina penitus ignorantur: & ab infidelibus aut dicta ſuperflue, aut minus apte, quam rei ordo fuerit, ſcripta eſſe putantur: ſicut cujuſdam Quirici & Julitæ matris ejus, ſicut Georgii, aliorumque paſſiones hujuſmodi, quæ ab hæreticis probantur

Lib. 10. c. 1.

Cicer. ad Quint. fratrem: Cyrus ille, inquit, a Xenophonte, non ad hiſtoriæ fidem ſcriptus, ſed ad effigiem juſti imperii.

tur conſcriptæ: propter quod (ut dictum eſt) ne vel levius ſubſannandi oriretur occaſio, in ſancta Romana eccleſia non leguntur. Nos tamen cum prædicta eccleſia omnes martyres, & eorum glorioſos agones, qui Deo magis, quam hominibus noti ſunt, cum omni devotione veneramur. Item vitas patrum Antonii, Pauli, Hilarionis, & omnium eremitarum, quas tamen vir beatiſſimus ſcripſit Hieronymus, cum omni honore ſuſcipimus. Item actus beati Silveſtri Apoſtolicæ ſedis præſulis, licet ejus, qui ſcripſit, nomen ignoremus, a multis tamen in urbe Roma catholicis legi cognovimus, & pro antiquo uſu multæ hoc imitantur eccleſiæ. Item ſcripta de inventione ſanctæ Crucis dominicæ, & alia ſcripta de inventione capitis beati Joannis Baptiſtæ, novellæ quidem revelationes ſunt, & nonnulli eas Catholici legunt, ſed cum hoc ad Catholicorum manus pervenerit, beati Pauli apoſtoli ſententia præcedat: Omnia probate, quod bonum eſt tenete. Hactenus Gelaſius.

Quod ſi prophetias, quæ numinis afflatu edi ſolent, Paulus docet non ſpernendas quidem, ſed explorandas tamen: ecquis nos accuſare jam audebit, ſi hiſtorias humano ſenſu editas exploremus? Gelaſius ſane auctor eſt cum Concilio graviſſimus, quod de prophetia ab Apoſtolo dictum eſt; hoc apte etiam in hiſtoriam quadrare. Jubet ergo imprimis Pontifex, ut eas hiſtorias nullo modo amplectamur, quæ ſine certo auctoris nomine proferuntur. Olent enim aut quæſtuoſorum hominum impoſturam, aut, quod Gelaſius ipſe ait, hæreticorum fœtum. Quæ eadem omnino cauſa ſubeſt, ut hiſtoriæ illæ valde etiam ſuſpicioſæ ſint, quæ tametſi auctoris cujuſpiam nomen præ ſe ferunt, ſed quis ille qualiſve ſit, obſcurum & incertum eſt: cujuſmodi ante hos paucos dies quædam fabulæ prodiere, quarum & auctores, & loca adeo longo intervallo diſtant, ut an mentiantur illi, non poſſit inveniri, an hæc ſint, addubitari etiam poſſit. Sed bene habet, quod totum narrationis corpus commentitium apparet, ut quod Hiſpanorum ſermone teritur, id quoque in hac re facile probes, De luengas vias, longas mentiras. Sed ad Gelaſium redeamus. Qui illius deinde erroris nos admonuit, in quo olim non vulgus ſolum, ſed Gratianus etiam verſatus eſt, ut librorum deceptus indiciis crederet, omnia, quæ Hieronymi & Auguſtini nominibus inſcripta erant, Hieronymi Auguſtinique vere etiam eſſe. Sic librum, qui de vitis patrum inſcriptus eſt, Hieronymi nomine vulgus circumferebat, quum pauciſſimas tamen patrum vitas ille ſcripſerit, quæ & hoc loco fere a Pontifice referuntur. Gelaſii itaque teſtimonio eorum impudentiam retundemus, qui harum rerum auctorem Hieronymum pervulgarunt, quas nemo niſi rudis atque elinguis ederet. Hujus generis fabula etiam illa eſt inſulſa æque ac barbara de Nativitate ſanctæ Mariæ, ad Chromatium, & Heliodorum epiſcopos. Hujus generis ſunt alia multa, quæ & diligentiſſime & rectiſſime Eraſmus refutavit. Illud etiam in his Gelaſii verbis equidem animadverto, novellas revelationes (ſic enim vocat) nos admirari & ſuſpicere minime oportere. Jam enim paſſim non pro eccleſiæ neceſſitate, ſed pro hominum affectu expromuntur, adeo ut in Conceptionis cauſa utrinque, ſi ſuperis placet, revelationes vel contrariæ proferantur. Quæ res impiis quidem non levem ſubſannandi occaſionem præbet, piis vero lacrymandi. Contemnantur profecto neceſſe eſt Dei & dona & miracula, ſi noſtris aut opinionibus, aut affectibus inſervierint. Eccleſiæ igitur Chriſti hi vehementer incommodant, qui res Divorum præclare geſtas non ſe putant egregie expoſituros, niſi eas fictis & revelationibus & miraculis adornarint. Qua in re nec ſanctæ Virgini, nec Chriſto domino hominum impudentia pepercit, quin quod in aliis Divis factitavit, idem quoque in Chriſti & Matris hiſtoria ſcribenda faceret, & pro humani ingenii levitate multa vana & ridicula comminiſceretur. Cum ſuperioribus annis Tridentino concilio intereſſem, e quibuſdam audivi, Aloyſium Lippomanum epiſcopum Veronenſem huic malo mederi, hiſtoria de vitis ſanctorum conſtanti ac gravi ratione edita. Sed hanc mihi adhuc videre non licuit, nec aliam quamvis, quæ mihi quidem probari poſſit de his, quæ venerunt in manus. Spiſſum ſane erit opus & operoſum, ſed vehementer omnibus Chriſtianis utile, ſi quis præſtiterit dignum modo Divis, Eccleſia, Chriſto. Id quod haud dubie præſtabit nemo, niſi vir probus, integer, incorru-

ruptus: ut ne quid falſi dicere audeat, ne quid veri non audeat, ne qua ſuſpicio gratiæ ſit in ſcribendo, ne qua ſimultatis. Quæ cum ad probitatis integritatiſque officia pertinere notum ſit, miror ab uno Svetonio ſervata eſſe omnia, a pleriſque noſtris omnia eſſe deſerta. Qui autem res humanas a Divis, quorum hiſtorias ſcribendas ſumunt, alienas fore cenſent, hi Divos ipſos ne homines quidem fuiſſe, videntur credere. Quanto ſapientius Euangeliſtæ faciunt, qui vel in ipſis apoſtolis, quos eramus vitæ totius exemplum habituri, nec affectus naturæ imbecilliores, nec caſus etiam graviores diſſimulant. Divina hæc ſapientia quidem Euangeliſtarum fuit, ſed bonitas quoque integritaſque naturæ, ut nihil illis in ſcribenda hiſtoria deeſſet, quod in hiſtoriæ lege vel Ethnici requiſiiſſent.

Scriptoris autem probitas & integritas (nam hoc quæret aliquis) in his, qui olim fuerunt, licet aliquando in ſcriptis ipſis eluceat, ſed fama & gravi atque frequenti præteritorum hominum teſtimonio cognoſcetur. Sunt enim, ut dixi, in profanis auctoribus non pauci, quorum ingenuitas & verecundia ſic hominum ſermone celebrata eſt, ut nemo illos unquam mendaces, & in fingendo impudentes exiſtimaverit. Quales ſunt Cæſar, Val. Max. Terentius Varro, Livius, Cornelius Tacitus, Seneca, Ammianus Marcellinus, Eutropius, Flavius Vopiſcus, Paulus Diaconus, Lucius Florus, Polybius, Dionyſius Halicar. Julius Capitolinus, Cornelius Nepos, Strabo, aliique plures, Latini præſertim auctores. Nam Græcorum fides majori ex parte fracta ac debilitata eſt. Religioſus eſt Thucydides, & ut Joſephus ait, inter omnes Græcos hiſtoricos in primis ſcrupuloſus. Appianus Alexandrinus, Græcus licet auctor, ſed quoniam heſterna & civilia Romana bella memoriæ mandavit, in alienis rebus mendax non fuit, futurus in ſuis, ſi Græcorum morem & ingenium ſequeretur. Quorum jactantia & vanitas impudentius eſt aucta, poſtquam certare cum Latinis de imperio, de rebus geſtis, de doctrinæ veritate incœperunt. Latinus ſiquidem fulgor & gloria Græciæ claritatem obſcuravit, & adeo Græcorum præſtrinxit oculos, ut vel Plutarchus, ſcriptor alioqui verax, in rebus Græcorum illuſtrandis & cæcutire & fingere interdum etiam videatur. Quod tum in opere de vitis illuſtrium Græcorum, & Romanorum, tum in parallelis Ludovicus Vives animadvertit. At vero in noſtris, hoc eſt, eccleſiaſticis facilior eſt ratio virtutis & bonæ fidei cognoſcendæ. Optimos enim quoſque apud nos non ſolum humanus ſermo atque exiſtimatio colit, verum etiam eccleſiæ decretum in concilio cœleſtium collocat. Hos itaque mendacii impudentiæque arguere, quemadmodum ſupra diximus, impietatis etiam, non modo temeritatis argumentum eſt. Cum his ego ſanctis juſtiſque viris Egeſippum, Paulum Oroſium, alioſque nonnullos eccleſiæ hiſtoricos annumerandos cenſeo, qui a me brevitatis cauſa prætereuntur. Non enim hic bibliothecas excutimus, ſed genera deguſtamus: ne quis negligentiæ nos inſimulet, ſi ullos aut laudando, aut vituperando tranſimus. Sed ais: Criſpus Salluſtius in perditis omnino moribus veridicus hiſtoriæ ſcriptor eſt habitus. Sane quidem. At cum Salluſtium objicis, hominem objicis, in quo ſi non honeſtatis pudor, at infamiæ ejus timor fuit, quam Romani cum primis declinarunt, ne mendaces, quemadmodum Græci, in hiſtoriis haberentur. Deinde non mihi Salluſtius videtur vitiis caruiſſe & gratiæ & ſimultatis. Certe cum de Cicerone ſcribit, multa ſilentio præterit, quæ libentiſſime in aliorum gratiam retuliſſet. Sed hæc duo vitia cum hiſtoricorum fere omnium communia ſunt, tum quorundam quaſi propria. In quibus Paulus Jovius eſt in quamlibet partem nimius odio & amore, gratia & ſimultate. Et quoniam pecuniam amabat, in hiſtoria quoque ſcribenda pecuniæ ſervus fuit. Poſtremo aliud eſt dicere, viros bonos veraces eſſe omnes, aliud improbos omnes eſſe mendaces. Illud nos diximus, hoc non diximus. Quanquam neſcio quo modo fit, ut nuſquam ſecurus animus niſi in viri boni teſtimonio conquieſcat. Ac officio veritas adeo conjuncta eſt, ut in homine vitioſo eſſe illa fortaſſe poſſit, ſed eſſe tamen credi vix poſſit. Quæ cauſa Chaldæis Ægyptiiſque fuit, quamobrem non alios hiſtoriæ auctores approbarent, niſi qui ſacerdotio fungerentur, quod ſanctos religioſoſque viros mentituros eſſe nullo modo exiſtimarent. Homo,

in-

2. *Mach.* 7. inquiunt, ex Judæis quidam ſacerdos venit: non decipiet nos. Verum de prima ad Hiſtoriam dijudicandam regula hæc dicta ſint.

Lex vero ſecunda in hiſtoriæ judicio ſanciatur, ut eos hiſtoricos reliquis anteferamus, qui ingenii ſeveritati quandam prudentiam adjunxerunt & ad eligendum & ad judicandum. Quæ lex in iis rebus locum habet, quas res neque ſcriptores ipſi ſunt intuiti, nec a viris fide dignis, qui viderint, audierunt. Quo in genere eſt operæ pretium levitatem eorum recordari, qui mulierculorum more quod nimis miſeri volunt, hoc facile credunt. Nam & ætas noſtra ſacerdotem vidit, cui perſuaſiſſimum eſſet, nihil omnino eſſe falſum, quod ſemel typis ſuiſſet excuſum. Non enim, ut ajebat, tantum facinus Reipub. adminiſtros commiſſuros, ut non ſolum divulgari mendacia ſinerent, ſed ſuo etiam communirent privilegio, quo illa rutius mentes mortalium pervagarentur. Quo ſane argumento permotus animum induxit credere, ab Amadiſo, & Clariano res eas vere geſtas, quæ in illorum libris commentitiis referuntur. At vero quantum illa adverſum Reipublicæ adminiſtros ratio valeat, non eſt hujus loci, temporiſque diſſerere. Certe hoc ego pro me ipſo & animi ſenſu, ac dolore pronuncio, magna Eccleſiæ calamitate, atque pernicie id ſolum in libris vulgandis præcaveri, ne erroribus fidei adverſis aſperſi ſint; ne ſint moribus exitiales, non item. Nec de fabulis iſtis potiſſimum excrucior, quas modo dixi, quamvis ineruditis, & nihil omnino conferentibus, non dico ad bene, beateque vivendum, ſed ne ad recte quidem de rebus humanis ſentiendum. Quid enim conferant meræ ac vanæ nugæ ab hominibus otioſis fictæ, a corruptis ingeniis verſatæ? Sed acerbiſſimus eſt dolor; & vix omnino conſolabilis, quod dum quidam (utinam tam prudenter, quam ferventer) incommodum hoc rejicere, ac devitare cupiunt, non pro fabulis veras, & graves hiſtorias edunt, id quod eſſet plebi utiliſſimum; ſed libros myſteriorum eccleſiæ plenos, a quibus arcendi profani erant: id quod eſt, mea quidem ſententia, peſtilentiſſimum, eo vero magis, quo vulgus eos libellos ſecurius legit, quia probatos non videt, modo a civili magiſtratu, verum etiam ab iis, qui doctrinæ cenſores ſunt in Chriſti Republica definiti. Sed hæc alias, nunc quod inſtat, agamus.

Miſeranda ſane hominis ignorantia potius quam ludenda, qui uſque adeo aut bonus, aut ſtultus erat, ut omni narrationi ſtatim crederet, ſi modo eſſet literis prodita. Verum invenias alios non pari inſcitia quidem, ſed imprudentia pene pari, qui veritatem rerum non inde petunt, ubi ea reſidere ſit ſolita, ſed ex iis, in quibus raro eſt eam invenire, nempe ex diſſipatis, pervagatiſque rumoribus. Quæ res plerumque iis accidit, qui ſunt inconſtanti, levique natura. Nam homines graves, atque ſeveri non ſolent inanem vulgi ſermonem aucupari. Quanquam negare non poſſumus, viros aliquando graviſſimos, in divorum præſertim prodigiis deſcribendis, ſparſos rumores & excepiſſe, & ſcriptis etiam ad poſteros retuliſſe. Qua in re, ut mihi quidem videtur, aut nimium illi ſibi, aut fidelium certe vulgo indulſerunt: quod vulgus ſentiebant non tantum ea facile miracula credere, ſed impenſe etiam flagitare. Itaque ſigna nonnulla, & prodigia ſancti quoque memoriæ prodiderunt, non quo ea libenter credidiſſent, ſed ne deeſſe fidelium votis viderentur. Id vero eo magis ſibi licere exiſtimarunt, quod intellexerunt, auctoribus nobiliſſimis placuiſſe, veram hiſtoriæ legem eſſe, ea ſcribere, quæ vulgo vera haberentur. Nec ego hic libri illius auctorem excuſo, qui ſpeculum exemplorum [illegible] ſcribitur: nec hiſtoriæ etiam [illegible], quæ Legenda aurea nominatur. In illo enim miraculorum monſtra ſæpius, quam vera miracula legas: hanc homo ſcripſit ferrei oris, plumbei cordis, animi certe parum ſeveri, & prudentis. Veteres excuſo & ſanctos & eruditos viros: quorum & libros & nomina volentem adſcribere pudor me ac religio vetaret, niſi contra vererer, ne mea hæc taciturnitas pleriſque cauſſa eſſet, ut aut damnarent, quæ non intelligerent, aut errorre vario circum ſanctorum omnium hiſtorias vagarentur. Atque Theologum etiam admoneri operæ pretium eſt, ne id ſtatim illi perſuaſum ſit, omnia, quæ magni auctores ſcripſerint, undique eſſe perfecta. Nam & labuntur aliquando, ut ille ait, & oneri cedunt: & indul-

dulgent ingeniorum ſuorum voluptati, vulgoque, ut dixi, interdum etiam indulgent: nec ſemper intendunt animum, & nonnunquam fatigantur, adeo, ut Ciceroni Demoſthenes dormitare, Horatio vero Homerus quandoque ipſe videatur. Summi enim ſunt, homines tamen. Quæ ego eadem de Beda atque Gregorio jure fortaſſe ac vere dicere poſſum. Quorum ille in hiſtoria Anglorum, hic in dialogis quædam miracula ſcribunt vulgo jactata & credita, quæ hujus præſertim ſæculi Ariſtarchi incerta eſſe cenſebunt. Equidem hiſtorias illas probarem magis, ſi earum auctores, juxta præfinitam normam, ſeveritati judicii curam in eligendo majorem adjunxiſſent. Sed quoniam modeſte, & circumſpecto judicio de tantis viris pronunciandum eſt, ne in his quidem duobus rejicienda ſunt plurima. Pauca enim in eis poſſis arguere, quamvis hiſtoriam eccleſiaſticam revocare ad ſeveriora judicia contendas. Ac ſi neceſſe eſt in alteram peccare partem, omnia eorum probari legentibus, quam multa reprobari malo. De Vincentio Bellovacen. & Divo Antonino liberius judico, quorum uterque non tam dedit operam, ut res veras certaſque deſcriberet, quam ne nihil omnino præteriret, quod ſcriptum in ſchedulis quibuslibet reperiretur. Ita ad hiſtoriam unamquamque exiſtimandam, momentoque ſuo ponderandam non artificum ſtatera, ſed ne populari quidem trutina uſi ſunt. Quamobrem boni licet ac minime fallaces viri, quia tamen nec auctores eos, a quibus ſuos exſcripſere libros, diligenter examinarunt, nec res juſtis libratas ponderibus memoriæ prodiderunt, apud criticos graves atque ſeveros auctoritate carent. Hiſtoricus autem, qui Theologiæ decreto probandus erit, nec omnes ſchedas lectione etiam indignas excutiet, nec anilibus fabulis accommodabit operam, nec prius lecta auditaque deſcribet, quam ea prudenti accuratoque judicio expendat ac ſeligat. Sed in ſecundæ regulæ explicationem diximus ſatis.

Non te fallat, quod Gelaſius Vincentii laborioſum opus commendavit. Mendoſi enim ſunt plerique codices. Nam correcti, & emendati Juvenci habent, non Vincentii. Alioqui Gelaſ. qui multis ſæculis Vincentio prior fuit, prophetæ in eo cap. fuiſſet, non judex.

Tertia regula ſit. Si cui hiſtorico auctoritatem eccleſia tribuit, hic dubio procul dignus eſt, cui nos etiam auctoritatem adjungamus. Contra vero, cui eccleſiæ derogavit fidem, ei quoque nos fidem jure ac merito derogabimus. Gelaſius porro hiſtoriam de vitis Antonii, Pauli, Hilarionis, ac cæterorum eremitarum, quas tamen Hieronymus ſcripſit, cum omni honore ſuſcepit. Acta rurſum beati Silveſtri, licet non pari veneratione, ſed ſuſcepit tamen. Collaudavit Oroſium: Euſebii chronica, hoc eſt, de temporibus, quantum animi conjectura colligo, non rejecit.

Rejecit itinerarii Clementis libros octo, acta Andreæ, Philippi, Petri, Thomæ nominibus falſo edita, librum de infantia Salvatoris, alterum item de ejuſdem nativitate, librum Paſtoris, acta Theclæ & Pauli, quæ Epiphanius uſurpat interdum, revelationem Pauli, librum, qui Mariæ tranſitus inſcribitur, libellos de pœnitentia Adæ, Origenis, Cypriani, epiſtolam Jeſu ad Abgarum, paſſiones Georgii ac Quirici & Julitæ, & hiſtoriam demum Euſebii Pamphili. In qua refellenda Gelaſius magna, ut mihi quidem videtur, prudentia eſt uſus. Nam quod Rhenanus dixit, verba hæc poſtrema Gelaſii non eſſe, ſed eſſe potius ab aſino quopiam adjecta, hoc inſolenter, ruſtice, imperiteque dixit. Principio quippe pontifex ad hunc modum cenſuerat: Chronicon Euſebii Cæſarienſis, atque ejuſdem hiſtoriæ eccleſiaſticæ libros, quamvis in primo narrationis ſuæ libro repuerit, & in laudibus atque excuſatione Origenis ſchiſmatici unum conſcripſerit librum, propter rerum tamen ſingularem notitiam uſquequaque non dicimus renuendos. Poſtea vero ſic cenſet: Hiſtoria Euſebii Pamphili apocrypha. Quæ duæ ſententiæ cum contrariæ non ſint, tum ſunt etiam veriſſimæ, & nimis quam graviter ac ſevere latæ. Cur autem Gelaſius hiſtoriam Euſebii apocryphan pronunciarit, cauſæ ſunt ſane plures atque vehementes. Primum in primo libro refert Euſebius epiſtolam Jeſu ad Abgarum ſcriptam, quam Gelaſius eadem diſtinctione explodit. Fuit etiam altera cauſa Gelaſio, quam ob rem hiſtoriam Euſebii apocryphan definierit, quod multa ibi Clementis Alexandrini teſtimonio confirmentur, cujus opuſcula eadem diſtinctione apocrypha judicata ſunt. Præterea & librum ſextum Euſebius texuit in laudem & excuſationem Origenis. Cum autem & diſcipuli Origenis magnas in eccleſia tragœdias excitaſſent, & Origenes ipſe tanquam ſchiſmaticus, deque fidei catholicæ via ſæpe deflectens, fuiſſet eccleſiæ judicio condemnatus, jure illius

Hieron. ad Lætam de inſtit. fil. Caveat, inquit, omnia apocrypha. Et ſi quando ea non ad dogmatum veritatem, ſed ad ſignorum reverentiam legere voluerit, ſciat non eorum eſſe, quorum titulis prænotantur.

lius historia refellitur, qui Origenem non solum immodice prædicat, sed ad cœlum, perinde ut si pater esset ecclesiæ, extollit.

Præterea, in synodi septimæ actione quinta, cum Iconomachi pro se Eusebium testem excitassent, & lecta etiam esset ejusdem epistola, ubi Ario consentiebat, Tharasius rogavit, Recipimus hoc? Sacra vero synodus dixit: Nequaquam. Hic reliquis est nobis majore odio persequendus. Et legati Adriani Papæ dixerunt: Ipsa lectio indicat, quod Arianorum sententiam sapiat. Habet enim ante lectus Eusebii liber & alias blasphemias, quas synodus audire respuit. Sanctissimus patriarcha dixit: Libros illius rejiciamus. Sancta synodus dixit: Rejicimus & anathematizamus. Et actione rursum sexta Epiphanius respondens testimonio Eusebii, Eusebius, inquit, ab illis in testem advocatur, qui tamen ab omni catholica ecclesia Arianæ hæreseos defensor esse cognoscitur, quemadmodum in commentariis suis & omnibus a se editis libris manifestum fit. Et posterius: Quis fidelium, ait, in ecclesia dubitat, Eusebium Pamphili in reprobum sensum traditum Arii placitis consensisse? Nam in cunctis historicis suis libellis Filium creaturam vocat, subministrum, secundo loco adorandum. Id postquam ex multis libris Eusebii probavit, tandem asserit, Eusebium duplicis animi fuisse, inconstanterque synodo subscripsisse. Nusquam enim aut librorum suorum errores depulit, aut apologiam pro se fecit: cum tamen Arius non obscure testaretur, se sententiæ suæ Eusebium habere studiosum ac fautorem. Et Hierony. ad Pammachium & Oceanum, Ecclesiasticam, inquit, pulchre Eusebius historiam texuit, sed impietatis Arii apertissimus propugnator est. Et ad Ctesiphontem, Eusebium Cæsariensem, ait, Arianum fuisse, nemo est qui nesciat. In primo certe ecclesiasticæ historiæ suæ libro, filium dicit paternæ voluntatis executorem, qui post patrem omnium sit causa & origo. Item, cum illum psalmi versiculum attulisset, Ipse dixit, & facta sunt, ipse mandavit, & creata sunt: subjecit: Quibus verbis propheta patrem inducit factorum, tanquam universalem principem regali suo nutu præcipientem: Sermonem vero Dei illi secundo loco addit, non alium ab eo, qui inter nos prædicatur, paternis jussionibus obsecundantem. Et capite secundo primum affirmat, patri filium in omnium opificio administrasse: deinde patris ministrum in omnibus bonis fuisse, ait. Merito ergo Gelasius pontifex historiæ Eusebii Cæsariensis auctoritatem ademit. Quid? An non etiam absurdum est, ut qui infidelis Ecclesiæ fuerit, ei fidem Ecclesia in rebus ecclesiasticis habeat? Experimur sane, hæreticos sectæ suæ non dogmata solum ac præcepta, sed res etiam gestas accommodare: Imo vero torquere atque adeo fingere, ut sectam undique & comprobasse, & ornasse videantur. Hinc enim, quemadmodum supra diximus, Constantinum finxit Eusebius ab Eusebio Nicomediensi baptizatum, quo Arianorum factioni majorem & fidem & auctoritatem adjungeret. Hinc etiam, cum in synodi Nicænæ mentionem incidit, dogma fidei, quo damnatus est Arius, astute dissimulavit, in Paschatis quæstionem repente digressus. Sed ne Arii quidem unquam in historia sua meminit, callide hominis memoriam præteriens, quem synodi auctoritate obrutus laudare non est ausus, amicitiæ lege constrictus noluit vituperare. Quæ eædem omnino causæ subsunt, ut historiam Carionis omnes Christifideles explodant. Quosdam enim summos Pontifices, viros quidem optimos, illius lacerat & cruentat oratio: quosdam vero Imperatores Germanos commendat & illustrat, qui Ecclesiæ Romanæ perduelles inimicique fuere. Itaque ex unguibus leonem agnosces, hoc est, ex laude & vituperatione Lutheranum. Quanquam Carionem Lutheri erroribus adhæsisse, non est opus conjecturis suadere. Multis quippe in locis aperte ille se prodit. Quocirca mirum est, cur ejus historia non sit cum cæteris hæreticorum libris ab ecclesiæ judicibus explosa, cum plerique tamen eam securi legant, nulla prorsus nota atque animadversione præmoniti.

Vide epist. Arii ad Euseb. Nicomediens. Epist. hujus initium est, Schedulæ.

Cap. 1. Musculo interprete.

Psal. 32.

Post scripta hæc, Carionis historiam Paulus IV. condemnavit.

Sed ad Eusebium revertamur. In cujus historia ecclesiastica satis Gelasius ostendit, cætera sibi ac concilio placuisse, dum quædam displicuisse commonuit. Itaque si fabulam Abgari, laudesque Origenis ab Eusebio demeres, digna cujus historia esset, cui fides omnino haberetur: præsertim si in ecclesiæ contra Arium pugna, non ab

Censura historiæ Eusebianæ.

A-

Atio, sed ab ecclesia stetisset. Ac de ecclesiasticæ historiæ libris hactenus. Nam in chronicis admiranda fuit hominis diligentia, magnus omnino labor, varia & pœne incredibilis lectio, ac grave prorsus in lectionis varietate judicium. Nec scio, an quisquam alius inter ecclesiæ sive Latinos, seu Græcos auctores, quamvis summa vi, ope, atque opera eniteretur, præstantiora nobis posset temporum monimenta relinquere. Tametsi describentium incuria adeo multis locis vitiata sunt, ut dici sine animi dolore non queat. Sed ne illa quidem, quæ ibi Eusebius refert, vera sunt omnia; quin reperias aliqua, quæ jure ac vere reprehendas. Cujusmodi illud est, quod eundem scribit fuisse Sennacherib, qui temporibus Ezechiæ Hierosolymam obsedit, & Salmanassar, qui Samariam ceperat. Id quod divinis literis esse contrarium, Hieronymus in Isaiæ 36. caput edocuit. Atque Tobiæ cap. 1. Salmanassar dicitur fuisse pater Sennacherib. At nihil est, ut ille ait, omni ex parte beatum. In opere, ut ita dicam, immenso raro peccasse felicissimum fuit. Verum de Eusebio hæc satis.

Sozomenus sequitur, de cujus nos fide & auctoritate dicere Divus Gregorius cogit, qui historiam illius duabus præcipue causis improbavit. Una est, quod sæpe in ea mentitus sit. Altera, quod Theodorum immodice extulerit, quem constat & hæreticum fuisse, & in quinta synodo ab ecclesia damnatum. Equidem Sozomeni mendacia non excuso; græcus namque fuit, & natio hæc, ut diximus, est, fuitque semper ad mentiendum promptula. Atqui in novem ecclesiasticæ historiæ libris, quos ante hos paucos dies Musculo interprete accepimus, nihil tale Sozomenus scribit, quale secundo loco illi Gregorius objicit. Tantum ait, Theodorum discipulum Libanii fuisse, ad quem prolapsum Chrysostomus epistolam dederit, qui etiam postea episcopus Mopsvestæ fuerit constitutus. Andreas certe in concilio Florentino, ubi pro ecclesia Latina respondet, hujus historici testimonium non solum usurpat, sed etiam probat. Cum enim Imperator Paleologus interrogasset, num congruum esset, ut synodus historiæ auctoritate niteretur, Andreas illi respondit, ad res gestas cognoscendas synodum historia uti debere. Tum Imperator, Historiam illam, ait, in nostra religione debemus suscipere, quam majores nostri probaverunt, aliam vero minime. Cui Andreas, De Romanorum, inquit, aut Græcorum, aut regum bello historia nequaquam in synodo uti debemus: sed cum historia hæc, scilicet Hermii Sozomeni, ecclesiastica sit, in qua omnium synodorum acta & patrum sanctorum defensiones explicantur, cur ei credendum non est? Hactenus in concilio Florentino sessione 7. Non videtur itaque hoc concilium fidem Sozomeno abrogasse, sed habuisse. Sed huic argumento responsum facile atque expeditum est.

Lib. 8. c. 2.

Illi vero alteri non video quemadmodum responderi possit, nisi dicamus, aut Gregorium alios libros Sozomeni legisse, qui in manus nostras non venerunt, aut memoria lapsum, pro Theodoreto Sozomenum scripsisse. Nam Theodoreti verba illa sunt, quæ Gregorius retulit. Libro quippe historiæ suæ quinto, cap. 27. Theodorum istum doctorem præclarum fuisse scribit. Et cap. 40. Moritur, inquit, Theodorus episcopus Mopsvestias, cum omnium ecclesiarum doctor, tum hæreticæ cohortis profligator. Theodoretus ergo erat eo nomine damnandus; qui & revera ob hanc causam damnatus est in quinta synodo generali, action. 5. canone 13. & 14. At Theodorus canone 12. Meruit etiam Theodoretus ea ex causa damnari, quod impie adversum Cyrillum, & primam Ephesinam synodum scripsit, duodecimque Cyrilli capita reprehendit, quæ rectam fidem continebant. Nec vero de Theodoreto desperare quispiam debet. Nam, ut Bessarion in oratione, quam pro unione apud patres Florentiæ habuit, affirmat, suum postea cognovit errorem: & in concilio Chalcedonensi palinodiam recantavit. Verum ut hæc cumque habeant, illiusmodi errantium patrocinia historiæ elevant & auctoritatem & fidem. Quo mihi nomine, ut cætera omittam, Socratis scholastici minus historia placet. Etenim & Origenis ipse quoque patronus est, & Nestorium excusat, & Cyrillum mordet, & Alexandrum vellicat, & in rejectione presbyteri pœnitentiarii homousianorum innocentiam infamat. De tertia vero regula in historiæ judicio servanda hactenus. Ac perspicua sunt hæc quidem, & in vulgari prudentia sita. Nam in qui-

Lib. 6. c. 12. & 13. & lib. 7. c. 45. Lib. 7. c. 32. & 34. Lib. cod. c. 13. 14. 15. & 34. lib. 1. cap. 5. & 6. lib. 57. c. 19.

quibus animi quædam major vis, acriorque in judicando prudentia eſt, ii ſine hiſce regulis, exacuendo illam ingenii aciem vera deligent, rejicientque contraria. Mihi ſane aliquando & verum ipſum in ſcribentis ſyncerítate, candoreque relucet, & mendacium contra auctoris quidam angor, & calliditas patefaciunt. Syncera, mihi crede, veritas eſt, & ſi animum repurgatum invenerit, ipſa per ſe recte influit. Falſitas circuitiones quærit, & anfractus, ſeque verborum ambitu ſolicite circumdat, ac protegit. Atque etiam cum in hiſtoriæ ratione quid quemque deceat, conſidero, facile intelligo, hiſtoricos non ſolum falſo, ſed imprudenter res quaſdam memoriæ prodidiſſe. Quis enim vel mediocriter prudens ab Apoſtoli Thomæ, Joanniſque Euangeliſtæ perſona illa non videat abhorrere, quæ in rebus eorum geſtis referuntur? ut aut ille injuriæ vindictam expetierit; aut hic rupta veſte, ſuumque ipſius caput tundens equum acceperit: ex eccleſia, quantum potuerit, properaverit, & ſenex adoleſcentem juveniliter fuerit inſecutus. Non itaque prudentibus, & ingenioſis judicandi præcepta diligenter elaborata dedimus, ſed, ut dicitur, craſſa, pinguique minerva rudioribus. Nec vero adeo ſtultus ego ſum, ut exiſtimem in has formulas omnia hiſtoriæ judicia concluſa, & comprehenſa. Sed ſi quæ fuerunt præſcribendæ formulæ, hæ videntur potiſſimum conſentaneæ, convenienteſque fuiſſe.

Eurip. in Phœniſſis Veritatis ſuavis eſſe oratio ſimplex, vafris non egens ambagibus: ſiquidem ipſa per ſe congruit. At ſermo iniquus, quia per ſe ſit morbidus, medicamina exquiſita deſcit ſibi. Euſeb. l. 3. c. 23.

CAPUT POSTREMUM.

In quo 15. 16. 17. & 18. argumenta capite tertio propoſita refelluntur.

QUanquam ex iis, quæ capite ſuperiore diximus, argumentorum eorum refutatio apparet, quæ 15. loco 16. 17. & 18. ſita ſunt: ſed ordine tamen refutanda ſunt ſingula, ut ſcholæ etiam minutis Theologis morigeremur. Et in 15. argumento quidem Philonis primum auctoritas quæritur. Quæ ſane magna fuit: ſed breviarium illud temporum Philonis non fuit, nec libellus alter de antiquitatibus, quem conſtat ejuſdem eſſe farinæ.

Reſpon. ad 15.

Joſephi vero in hiſtoria fidem non Romani modo principes, ſed viri quoque eccleſiæ celebrarunt. Egeſippus bonus in primis auctor, vir probatæ fidei, ac gravis omnino hiſtoricus, Joſephum egregie laudat: quod ad hiſtoriæ auctoritatem pertinet quidem; nam quod ad religionem, conſortem eum facit perfidiæ Judæorum. Hieronymus non dubitat locum illi inter eccleſiæ ſcriptores dare, atque adeo ejus de rebus geſtis monimenta inter eccleſiaſticas hiſtorias recenſere. Euſebius Cæſarienſis, Sozomenus, Nicephorus, ut alios omittam, miris modis Joſephi hiſtoriam commendant. Quin & Joſephus ipſe hiſtoriam ſuam gravibus, probabilibuſque rationibus commendavit. Quæ non minorem faciunt fidem, quam ſi eædem ab Hieronymo, aut alio quopiam auctore poſitæ fuiſſent.

In proœ. l. 5. de exſtid. Hieroſol.

De viris illuſtr.

Euſ. l. 3. eccl. hiſt. c. 9. Sozom. lib. 1. c. 1. Nicepb. lib. 2. c. 18. Lib. 16. ant. c. 7. & in fin. l. cont. App. Alex. L. 1. ant. c. 3. Lib. 18. ant. c. 9. Cajet. ait, fuiſſe binominem, eumdemque Philippum, & Herodem appellatum. Sed ne Joſephum quidem ipſum viderat. Lib. 1. cont. App. lib. 11. ant. c. 3. 1. Eſdr. 3. 3. 4. & 6. c. contraria referuntur.

At ſerpentis pœnam nimium craſſe interpretatur, vim ligni ſcientiæ boni, & mali falſam, fictitiamque commemorat: Herodiadem ſcribit non Philippi, ſed Herodis uxorem fuiſſe, qui Herodis quoque Tetrarchæ frater erat: templum in ſecundo anno regni Darii dicit eſſe perfectum: ſeniorum lamentationes, cum templi veteris amplitudinem recordarentur, non ad novum fundatum, ſed ad jam conſummatum refert: aliaque demum ait partim ſcripturæ ſacræ, partim veris aliis ac probatis hiſtoriis adverſa. Plane ait: non inficior. Sed errores fuere ignorantis, non mendacia fallentis. Neque æquum eſt paucis e maculis labem toti narrationis corpori aſpergere. Egregius itaque hiſtoricus Joſephus fuit, quemadmodum Egeſippus affirmat, & rerum indagini, ſobrietatique ſermonum attentus. Quod vero in temporibus notandis eum quidam reprehendunt, id jure, an injuria faciant, non facile dixerim. Equidem ejuſmodi errata indoctis, negligentibuſque librariis prompte, ac libenter aſſigno. Julii porro Africani quinque de temporibus volumina in manus noſtras non venerunt. Quare de ejus hiſtoriæ fide ipſi per nos judicare non poſſumus. Sed extat Gelaſii præjudicium, quod in argumento objectum eſt, idque ſequi Theologos oportet de rebus ejuſmodi judicaturos. Opuſcula, inquit, Tertulliani ſive Africani apocrypha. Quo in loco an Julium Africanum voluerit Gelaſius improbare, non ſatis expeditum eſt. Pri-

mum enim de Julio Africano nullus veterum malam opinionem habuit. Euſebius vero, & Hieronymus ubique ejus de rebus geſtis teſtimonia colunt. Nec Julius hic eſt in fidei doctrina reprehenſus. Nam quod hiſtoriam Suſannæ fictam eſſe credidit, in eo virorum doctiſſimorum errorem ſecutus eſt. At, qui ob peccatum unum, cujus vel probabilis excuſatio eſt, omnia Julii opuſcula a Gelaſio damnari, non fit mihi profecto veroſimile. Eadem quippe culpa, ſi culpa fuit, Julio fuit cum Doctoribus Eccleſiæ communis. Vix enim reperias quenquam, qui non in aliquo errarit. Deinde, quorſum Gelaſius, quaſi nihil intereſſet, utrum hic, an ille damnaretur, in eam formam cenſet? Opuſcula Tertulliani, ſive Africani apocrypha. Atque ſi duo auctores illi eſſent nominibus, reque etiam ipſa differentes, more ſuo Gelaſius utriuſque ſigillatim opera condemnaſſet. Cum autem Tertullianum, ſive Africanum una comprehenſione notat, non eſt exiſtimandus auctores diverſos, ſed eundem intellexiſſe. Mihi ſane hujuſmodi conjecturæ ſuſpicionem afferunt, locum eſſe corruptum, ut alia in hoc capite pleraque; & particulam, Sive, ſcriptorum vitio additam. Legendum itaque eſſe, Opuſcula Tertulliani Africani apocrypha. Niſi forte Africani cognomen quidam Tertulliano impertiebant: quocirca in eum modum ſententiam Gelaſius tulerit, ut ſive nomine proprio, ſeu cognomine a quolibet vocaretur, intelligeremus eſſe damnatum.

Reliqui ſunt Euſebius, & Sozomenus, quorum auctoritas quintadecima tandem argumentatione urgebatur. Verum de his auctoribus quid ſenſerim, quid cenſuerim, capite ſuperiore habes.

In quintodecimo argumento nullus
Reſpon. ſcrupulus objectus eſt, qui non fuerit
ad 16. excuſſus. In ſextodecimo autem Innocentii decretum primum objicitur. Sed ille, ſi eccleſiæ monimenta probat, non ſtatim gentilium hiſtorias improbat. Sunt hæ, fateor, uſui eccleſiaſtici fori, litiumque vulgarium parum aptæ; quamvis & in hunc uſum poſſint eſſe aliquando utiles: ſed quibus in locis, & quæſtionibus, quoniam a præſenti inſtituto alienum eſt, non eſt operæ pretium dicere. In ſacrarum vero literarum expoſitione, quod in capite hujus libri ſecundo fuſe diximus, hiſtoriæ profanæ multum omnino valent. Quamobrem ſi quæſtio circa divinas literas incidat, & concilia, & cæteri eccleſiaſtici judices ejuſmodi hiſtorias negligere nec debent, nec vero poſſunt. Nec his ſolum ſcripturæ uſibus gentium hiſtoriæ accommodantur. Quin ſunt alias Theologis neceſſariæ, quemadmodum & nobis ante explicatum eſt, & ſequentibus quoque libris explicabitur. Andreas porro in ſynodo Florentina nihil aliud docet, niſi Græcorum, aut Romanorum bella cognoſcere nequaquam ad ſynodum pertinere. Poterat dicere, Trojanorum, aut etiam Florentinorum. Nam Græcorum, ac Romanorum bella quædam cognita utiliſſima ſunt prophetarum vaticinationibus explicandis. Sed hæc facillima ſunt: cætera perſequamur. Quæ & ipſa poſt ea, quæ retro diſſeruimus, nihil difficultatis habent.

Sane in reſponſionem decimi ſeptimi Reſpon. ad
argumenti ne verbum quidem unum 17. & 18.
adjiciendum cenſeo, quippe quod, niſi ego fallor, in cap. 6. accurate eſt ac diligenter expeditum. Duodevigeſimum ergo idemque poſtremum, quam breviſſime potero, expediam, quo jam ſit tandem hujus loci finis.

Duo igitur argumentorum genera Theologus uſurpat. Unum eſt certum, alterum probabile. De utriſque proximo libro eſt latius diſſerendum. Nunc in pauca reſtringam. Non eſt neceſſe, Theologus certa ſemper principia ſumat. Ex incertis, probabilia ſint modo, argumentationes aliquando conficit, non ad vincendum quidem, ſed ad perſuadendum idoneas. Stultus vero Theologus ille erit, qui in omni ſuo ſyllogiſmo res neceſſarias velit rebus quoque neceſſariis addicere. Sunt enim nonnulla adeo implicata, & obſcura, ut prudentiæ theologicæ ſit, non ea demonſtrare velle, ſed ſuadere, non patentius illuſtrare, ſed utcunque expedire.

In hujuſmodi itaque argumentorum genere ſi quis humana fide probabiliter uſus fuerit, falli nimirum aliquando poterit, reprehendi ſine injuria non poterit. Atque etiam, quemadmodum ſupra diximus, quædam ita certo humana fides tradit, ut ea in dubium vertere ſtultitiæ ſit argumentum vel certiſſimum. Hæc ſi in uſum ſuum Theologus vendicarit, nihil fallax, nihil imbecillum, ineptumque conficiet,

ficiet, ſed rem veram, firmam, rationique tum humanæ, tum etiam divinæ conſentaneam. Verum ab his hiſtoriæ partibus, quæ ſunt expoſitæ, quemadmodum ducatur argumentum, ſatis expoſitum videtur. Omnia igitur argumenta theologica manare a fontibus decem, dictum eſt in primo libro. In decem autem ſequentibus libris, eujuſmodi argumenta e ſingulis locis erui poſſint, oſtenſum eſt. Quæ dicta ſunt fortaſſe longius, quam inſtituta cauſa poſtulabat: ſed brevius certe, quam res tantas poſſe a me dici exiſtimaram. In hiſtoriæ humanæ auctoritate explicanda, fateor, magna mihi longitudo orationis fuit. Sed nullus e locis Theologiæ erat, ubi aut latior occurreret diſſerendi materia, aut me oporteret magis cura, diligentia, induſtria elaborare. Quod etſi minus præſtiti, quam rei magnitudo deſiderabat, non tamen fruſtra elaboravi. Admonere enim reliquos potui, ut accuratius ſcribant, & res vel meliores addant, vel ſupervacuas detrahant, vel diſperſe, & diffuſe dictas anguſtius, & contractius aſtringant: breviter, ſi quid norunt rectius iſtis, candidi impertiant.

Undecimi Libri Finis.

DE LOCORUM USU IN SCHOLASTICA DISPUTATIONE, LIBER DUODECIMUS.

In Librum Duodecimum Proœmium.

FRatrem Franciſcum Victoria, Lector optime, eum quem ſummum theologiæ præceptorem Hiſpania Dei ſingulari munere accepit, ſolitum dicere audivi, poſtquam ab illius ſchola diſceſſi, ſe ingenio meo quidem egregie delectari, ſed id vereri, ne hujus excellentia quadam elatus, & exultans immoderate jactarer, & grandior effectus, non late modo, & libere ingrederer, ſed temere etiam, ac licenter præceptoris veſtigia conculcarem. Audierat enim, me opinionem ipſius unam, & item alteram non probaſſe. Vellem autem de nobis ea vere dicerentur, quæ ille pro nimia ſua in filium indulgentia dicebat. Sed ſi minus imitatione tantam ingenii præſtantiam conſequi poſſumus, voluntate certe proxime accedimus, magiſtrumque conamur exprimere. Nimirum ſi doctrinam meam approbet quiſpiam, quæ utinam eruditorum opinione digna eſſet, ſi in rerum judicio prudentiam, quæ utinam eſſet digna noſtro cognomine, ſi orationis cultum, quem elegantiorem adhibere ſoleo, quam conſueverunt ſcholaſtici in libris ſuis: in hoc ſumus docti, prudentes, & facundi, quo virum hunc rerum earum omnium ducem optimum ſequimur, atque ejus præceptis, monitiſque paremus. Quod vero ad animi moderationem attinet, quam vir in me modeſtiſſimus deſiderabat, in eo dedi operam, ut timorem illius ego fallerem. Effecerim, an non, alii incorruptius judicabunt. Sane ſi qua in me temeritatis culpa eſt, vix eam excuſatione alicujus rei tegere, & adumbrare poſſum, qui ſciam, parum ingenium valere quamlibet excellens, & eximium poſſe, niſi prudentis intelligentiæ freno, & definita animi moderatione gubernetur. Quanquam illos probare non ſoleo, qui velut ſacramento rogati, vel etiam ſuperſtitione conſtricti, ut Fabii verbis utar, nefas ducunt a ſuſcepta ſemel perſuaſione diſcedere. Theologo nihil eſt neceſſe in cujuſquam jurare leges. Majus enim eſt opus atque præſtantius, ad quod ipſe tendit, quam ut magiſtri debeat veſtigiis ſemper inſiſtere, ſi quidem eſt futurus Theologiæ laude perfectus. Memini de præceptore meo ipſo audire, cum nobis ſecundam ſecundæ partem cœpiſſet exponere, tanti Divi Thomæ ſententiam eſſe faciendam, ut ſi potior alia ratio non ſuccurreret, ſanctiſſimi, & doctiſſimi viri ſatis nobis eſſet auctoritas. Sed admonebat rurſum, non oportere ſancti Doctoris verba ſine delectu, & examine accipere; imo vero ſi quid aut durius, aut improbabilius dixerit, imitaturos nos ejuſdem in ſimili re modeſtiam, & induſtriam, qui nec auctoribus antiquitatis ſuffragio comprobatis fidem abrogat, nec in ſententiam eorum, ratione in contrariam vocante, tranſit. Quod ego præceptum diligentiſſime tenui. Non enim ullam, non Divi Thomæ dico, ſed ne Magiſtri mei opinationem quidem revocavi ad arbitrium meum: nec cordi tamen fuit jurare in verba magiſtri. Nam & vir erat ille natura ipſa moderatus: at cum Divo etiam Thoma aliquando diſſenſit, majoremque, meo judicio, laudem diſſentiendo, quam conſentiendo aſſequebatur: tanta erat in diſſentiendo reverentia. Sed hæc hactenus. Multa enim ſæpe laudandi præceptoris

ris noſtri gratia dicemus. Nunc ad reliquas partes propoſiti operis revertamur.

De locorum uſu tres libros pollicitus ſum: Unum in ſcholaſtica pugna, alterum in ſcripturæ ſacræ expoſitione, poſtremum ſpeciatim adverſum fidei Chriſtianæ ſingulos inimicos, Hæreticos, Paganos, Judæos, Saracenos. His enim rebus 12. 13. & 14. librum impartivi. Atque, ut ad præceptorem redeam, locorum uſum in ſcholæ concertatione, præſertim ſi tractare ille voluiſſet, graviſſime, & copioſiſſime potuiſſet ſcribere. Sed quoniam nulla ejus ingenii monumenta mandata literis, nullum opus eruditionis, nullum doctrinæ munus extat, nos ad hujus rei ſcribendæ operam omne ſtudium, curamque convertimus. Cum enim tota Theologia frugifera, & fructuoſa, nec ulla pars ejus inculta, ac deſerta ſit, nullus feracior in ea locus eſt, nec uberior, quam de locorum uſu & argumentis, quæ a locis Theologiæ ducuntur. Quare quantum conniti animo poſſum, quantum labore contendere, ſi ſcribendi hæc labor eſt potius, quam voluptas, tantum faciam, ut efficiam, ne cum omnia a præceptore mihi harum rerum principia ſuppeditata ſint, ipſe mihi, præceptori item meo videar defuiſſe. Hujus enim clariſſimi viri eruditionem memoriæ prodimus, atque ei, etſi nequaquam parem illius ingenio, at pro noſtro tamen ſtudio meritam gratiam, debitamque referimus. Quanquam poſtulo ab iis, qui hæc in manus ſument, ut majus quiddam de magiſtro meo, quam quantum a me exprimi poteſt, ſuſpicentur.

CAPUT II.

Quid Theologia ſit, quæ ei objecta res, quis finis.

PRopoſitum eſt nobis hoc libro de locorum Theologicorum uſu in ſcholæ diſputatione dicere. Id quo recte, atque ex ordine fiat, optimum fuerit initio definire, quidnam Theologia ſit: quæ illius quaſi ſubjecta materies? quis ſcopus, in quem Theologo ſtudia dirigenda ſint omnia. At Theologia quidem, ſi Græcam vocem in Latinam vertimus, ratio eſt, ſermoque de Deo. Omnis autem, quæ ratione & via de aliqua re ſuſcipitur inſtitutio, eſſentiam & potentias, quas vocant, ac cætera omnia veſtigat, quæ illi rei ſunt peculiariter ac proprie tributa. In Theologia ergo facultas quædam intelligitur, quæ Dei naturam, vim, & proprietates inquirit. Nec vero Theologo ſatis eſt, quæ Deo in ſe abſolute conveniunt, ea facultatis ſuæ viribus, juribuſque tribuere, niſi etiam illa vendicet, quæ Deo quaſi accidunt in ordine ad creaturas. Dei enim notionem omni ex parte rimatur. Bipartita igitur eſt Theologiæ tractatio: una de Deo ſecundum ſe, altera de eodem, quia rerum eſt principium ac finis. Nec Theologus tamen ſumma & infima, divina & humana miſcet, ſed adeo articulate, clare, artificioſe hæc componit illis, his illa jungit, ut non modo nullam ſibi viciſſim obſcuritatem afferant, verum etiam utraque utriſque adhibeant lumen. Quid? quod ſicut ſolem intueri nequimus adverſum, ejuſque radiis acies noſtra, ſenſuſque vincitur: ſic ad divinæ lucis obtutum mentis noſtræ oculi hallucinantur, & caligant. Quamobrem neceſſe eſt, ut Deum ſua natura inviſibilem in effectis ceu in umbra, in ſpeculo, in imagine, in ſignis, in veſtigiiſque cernamus. Inviſibilia enim ipſius a creatura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque ejus virtus, & divinitas. Cum vero inter omnia, quæ oculorum ſenſu percipimus, rationalis creatura ſimillima Deo ſit: ad imaginem quippe Dei factus eſt homo: nihil profecto invenias, in quo divina bonitas, poteſtas, & ſapientia magis eluceant. Quare Theologiæ diſciplina, quamvis de Deo ipſa præcipue ſit, plurimum tamen circa homines, humanaque verſatur: & cum ex homine, tum ex iis, quæ Deus homini fecit, atque efficit, Divinæ naturæ cognitionem quærit. Quod ſi potentiam, benignitatem, & providentiam Dei indagare, & proferre propoſitum theologiæ munus eſt, de fine, quem Deus non alium, quam ſeipſum hominibus comparavit, deque mediis ad hunc finem neceſſariis, virtutibus, legibus, gratia, incarnatione, ſacramentis, longiſſima licet Theologi diſputatio, non eſt ab inſtituto Theologiæ aliena; non ſolum ob eam cauſam, quam Divus ſane Thomas gravem reddidit, ne Theologia, quæ effectrix etiam eſt, non modo ſpeculatrix, manca, & imminuta hac parte omiſſa lin-

Rom. 1.

queretur: ſed multo magis quod ea res Dei ipſius probitatem, æquitatem, virtutem, integritatem, beneficentiam liberalitatem, miſericordiam, patientiam, longanimitatem inſigniter & præclare patefaciunt & illuſtrant. Cujus rei ignoratio cauſa quibuſdam erroris illius fuit, ut exiſtimarent, diſciplinam hanc non eſſe contemplandi gratia inventam, ſed agendi. At enim quibus argumentis utantur, videamus.

Primum contemplationis tractatus, inquiunt, longe minor eſt, quam actionis. Illi enim D. Thomas primam ſummæ ſuæ partem dedit, huic ſecundam, & tertiam, quæ voluminis magnitudine illam ſingulæ etiam exuperant. De fine rurſum, ac mediis diſputare, ad eam facultatem ſine dubio pertinet, quæ aliquid molitur & agit. Nimirum non ad mentem ea, ſed ad effectum referuntur. Cum ergo de fine, & mediis humanæ vitæ plurimam Theologus diſputationem inſtituat, fieri videtur, ut Theologiæ vis non in cernendo potiſſimum, ſed in agendo ſita ſit. Theologiæ inſuper & divinarum ſcripturarum idem eſt finis. Nec enim finem alium diſciplinæ ejuſdem principia ac concluſiones habent. At divinarum omnium ſcripturarum finis dilectio eſt, ut Auguſtinus, Gregoriuſque teſtantur. Non ergo Theologia præcipue ad contemplandum tendit, ſed ad amandum.

Lib. 1. de doct. Chr. cap. 35. & 36. Hom. 10. in Ezeh.

Præterea, quæ doctrina cujuſpiam eſt ſpeculatrix venatrixque naturæ, oculos maxime ad cernendum poſtulat, non ad agendum vires. Nec ſtultitiæ eos arguit, qui in actione torpent, ſed qui ſunt in ſpeculatione tardi. At ſcriptura omnis a diſcipulis opera exigit, eoſque ceſſatione torpentes tanquam vanos & otioſos reprehendit. Non igitur ſpeculandi cauſa hæc doctrina potiſſime traditur, ſed agendi. Ad hæc, fides in charitatem refertur, non e contrario in fidem charitas: ut ex Matth. cap. 22. & ex Apoſtolo 1. Corinth. 13. colligitur. Notitia ergo principiorum Theologiæ, quam notitiam fidei vocabulo accipimus, diligendi cauſa primum omnium fidelibus data eſt. Cauſa quippe τελικὴ, quam finalem poſſumus interpretari, eadem & prima & principalis eſt. Quod ſi notio principiorum doctrinæ hujus actuoſa eſt, fides ſcilicet, quæ per dilectionem operatur, conficitur ſane, doctrinam quoque ipſam ad mores primo, vitæque actionem attinere. Item ſi fides ſpeculatio quædam eſt, non moralis diſciplina, unde illud, Fides ſine operibus mortua eſt? unde illud rurſum, Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi ejus in remiſſionem peccatorum eorum? Nam ſcientia ſalutis corporalis in praxim maxime ſpectat, in contemplationem non item. Quid illa? Dedit illi ſcientiam ſanctorum. Scientia ſanctorum prudentia. Omnis ſcriptura divinitus inſpirata utilis eſt, &c. ut perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus. Hæc autem ſcripta ſunt, ut credatis, & ut credentes vitam habeatis in nomine ipſius. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata ejus non ſervat, mendax eſt: aliaque hujus generis ſexcenta, quæ in divina paſſim ſcriptura reperiuntur. Ex quibus omnino videtur effici, Theologiam non eſſe ſpeculatricem, ſed effectricem: atque adeo finem ejus præcipuam non eſſe contemplationem, ſed actionem. Id quod opinati ſunt ſcholaſtici quidam Theologi in primis clari & nobiles, qui in ea re Magiſtrum forte ſequuntur, hanc diſciplinam ex uſu & fruitione partientem. Nec intelligunt doctiſſimi viri (ſic enim mihi modeſtiſſimum eſt vocare illos) alium eſſe finem doctrinæ, alium doctoris: vel, ut verbis differentibus rem fere eandem exprimamus, alium eſſe finem doctrinæ primarium, alium poſtremum; ut ſi verbi cauſa dicimus, vini duos eſſe fines, unum ad bibendum, alterum ad medendum. Charitas ergo docentis Dei, atque ea re doctrinæ quidem hujus finis eſt: at non primus, ſed ſecundus. Nam & cognitio contemplatioque naturæ, ut ait eleganter Cicero, manca quodammodo atque inchoata eſt, ſi nulla actio rerum conſequatur. Vani ſunt, Sapiens inquit, omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei, &c. & alius item: Quia cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis, &c. Quapropter ſi ex fine ſecundo naturam diſciplinæ conſideres, jam tibi phyſica inter actuoſas numerabitur. Quid? quod finis noſter primus, ut Divus Thomas veriſſime ſentit, viſio Dei eſt clara & manifeſta? Quia vero finem illum adipiſcimur mente & voluntate, & cognitione & amore; fit, non ut cognitio ex ſe amorem, ſed

Matth. 7.

Jacob. 1. Sap. 12. & alii infinitis propemodum locis.

Jacob. 2.

Luca 1.

Sapien. 10.

Prover. 9.

2. Tim. 3.

Joan. 20.

1. Joan. 2.

1. diſt. 1.

Sap. 13.

ad Rom. 1.

ſed ut utraque res ad viſionem referatur. Quod ſi cognitio viæ ex ſe non niſi ad patriæ cognitionem referenda eſt, quamvis illa non ſit per ſe idonea, niſi ei effectus dilectioque jungatur, viſio vero Dei, cujus fides ſeminarium eſt, contemplatio potiſſimum eſt, non effectio; ſequitur Theologiam maxime ſpeculativam eſſe, non practicam. Liceat enim, quando de ſcholæ diſputatione habetur oratio, ſcholæ verba uſurpare. Adde, quod Theologia Dei naturam, potentiam, & proprietatem inquirit. Eſt ergo Deus hujus ſcientiæ proprium objectum, atque adeo ſpeculationis cauſa comparatur. Atque Auguſt. aperte docet, ſcientiam, de qua Apoſtol. 1. Corinth. 12. loquitur, intellectualem notionem eſſe & contemplationem rerum æternarum. Sine dubio autem ſacra doctrina ſapientia eſt, eaque re ſpeculativam eſſe conſtat. Quod, ut cætera taceamus, vel Theologiæ nomen præ ſe fert. Quemadmodum enim non ſolum aſſerere, ſed etiam addubitare ſtultiſſimum eſt, num Phyſiologia Aſtrologiaque ſpeculatrices ſint, an effectrices, quod nomina ipſa inſigniter egregieque declarant, contemplationem rerum ingeri, non mores & actionem; tametſi Medici, Nautæ, ac cæteri, qui rebus publicis addicti & deſtinati ſunt, otioſam naturæ aſtrorum notionem aſpernantur & fugiunt; quæ actuoſa eſt, eam & amplectuntur & colunt; ſic ambigere, Theologia ſpeculatrix ne ſit, an effectrix, a communi etiam mediocrique intelligentia & ſenſu remotum eſt: utpote cum nihil aliud illa ſit, quam ratio ſermoque de Deo. Quanquam viri prudentes vacantem illam & otioſam eſſe nolunt, ſed ad humanæ vitæ & uſum, & finem accommodari. Præterea, Theologia omnem de Deo cognitionem tradit, ſive ea per naturæ lumen, ſeu divino ſolum munere & illuſtratione habeatur. Cum igitur ſpeculetur quicquid de Deo cognoſcere humana ingenia poſſunt; nimirum aut ſpeculativa eſt, aut ſcientia de Deo nulla eſſe ſpeculativa poteſt. Quod licet nonnulli huic argumento dederint, adeo tamen abſurdum eſt, ut refelli non debeat. Quid? quod Theologia noſtra divinæ ſapientiæ quædam impreſſio eſt, quæ eadem & ſpeculandi vim habet & agendi. Nihil igitur obſtat, cur non idem lumen vultus Dei, quod ſignatum eſt ſuper nos, utraque oſtendat, & quæ contemplari oportet, & quæ agere. Sicut anima rationalis, quod formarum omnium præſtantiſſima ſit, vires quidem excellenter habet & ſentiendi & vigendi, ſed in ea tamen vis intelligendi prima eademque præcipua eſt. Nec vires illa exercet reliquas, niſi ut proprio tandem intelligentiæ munere perfungatur.

12. *de Trinit. c.14. & 15.*

In hunc itaque modum Divus Thomas ſcienter ac perite dixit, Theologiam muneribus utriuſque fungi, & ſpeculandi & agendi, quamvis magis ſpeculetur, quam agat. Non enim agit, niſi quia agendo ad perfectam Dei cognitionem tendit. Quibus rebus breviter explicatis, illa tria perſpicue ſatis, & plane intelliguntur, quæ a principio hujus capitis exponenda ſuſcepi: nempe quænam ſit Theologiæ propria notio ac definitio: quæ rurſum illi ſubjecta materies, circa quam ipſa verſetur: quis tandem illius finis tum primus, tum ſecundus. Theologia ſcientia eſt, quæ docet, quidnam natura divina ſit, & quæ naturæ ejus vires ac proprietas. Deus ipſe eſt doctrinæ huic objectum ſubjectumque propoſitum, & quaſi verſanda materia: his enim modis res, quam facultas quælibet mente tractandam cognoſcendamque proponit, a Philoſophis appellatur. Finis primarius quidem naturæ divinæ notio, & contemplatio per Dei potentias, virtutes & proprietates explicata: poſtremus autem earum rerum actio, quæ ad mores ſunt, ac bene beateque vivendum neceſſariæ. Et quidem quem uſum loci Theologici habeant, vitæ moribus & actionibus accommodatum, non inſtitui in præſentia dicere: quamvis magnus ille omnino ſit, & qui nobis diſſerendi præſtaret valde utilem copioſamque materiam. Is tantum uſus, ut ſupra dixi, nunc mihi expediendus eſt, quem Theologus capere e locis poteſt, ſi in ſcholæ diſputationibus illos verſet, & tractet, cum ſcilicet, quantum poteſt, tantum cognoſcere curat de Deo rebuſque divinis. Non autem mihi excidit, ſcripſiſſe me in libro quinto, cum de Eccleſiæ auctoritate in morum judicio dicerem, duplicem eſſe de rebus Theologicis quæſtionem: unam, quæ ad contemplationem attineret, alteram, quæ in moribus atque uſu vitæ ſita eſſet. Quod a quibuſdam ſic accipi poteſt, tanquam hoc, quod nunc habeo inſtitutum,

priori diverſum ſit. Id vero a me procul aberit. Namque aliud eſt locorum uſum Eccleſiaſten in concione docere, ubi de moribus aut hortando, aut dehortando agitur, aliud Theologum in uſu locorum inſtituere, cum in morum quæſtionem incidit, ſive illa ſit earum rerum, quas ſcire ad ſalutem eſt neceſſarium, ſive earum etiam, quæ fuerint opportunæ. Atque concionatoribus, quemadmodum loca Theologica uſurpare debeant, præſcribere, id ego hoc tempore prætereundum cenſui.

At quoniam quæſtiones fidei & morum a Theologo eadem via & ratione tractantur, quum in diſputationem Theologiæ veniunt, id ambigendum non eſt, quæ ſuperiorum quæſtionum præcepta fuerint, eadem ad ſequentes pertinere. Hæc enim eſt una res prorſus, ut non differat multum inter fieri decreta & judicia morum; eaque eſt ex eiſdem locis eademque propemodum forma tractanda. Nec vero velim, ut rurſum me quiſpiam in tam frigida, tamque jejuna calumnia remoretur, quod Theologiam ſimpliciter, & abſque ullo temperamento ſcientiam nuncuparim, quaſi neſcirem, Ariſtotelem in ſcientia evidentem, & claram concluſionis notitiam exigere, cujuſmodi quum in principiis Theologia non habeat, ne in concluſionibus quidem habere poteſt. Pugnat enim, rationis concluſionem dilucidam, apertam & manifeſtam effici, ſi res, e quibus illa colligitur, obſcuræ, opertæ, atque involutæ ſunt. Porro autem ſi non ut Ariſtoteles, ut ſacri auctores, ſic nos certa loquimur, qui doctrinam hanc ſcientiam abſolute vocarunt. Scire, Auguſtinus inquit, quemadmodum fides & piis opitulatur, & contra impios defendatur, proprio appellare vocabulo ſcientiam videtur Apoſtolus. Illud autem ſine dubio munus Theologiæ proprium & officium eſt. Et Hieronymus, ut alios omittam, ſcripturæ ſacræ doctrinam, quam Theologi profitemur, ſcientiam ſapientiamque paſſim appellat. Quin ſacræ literæ, ubi res certa eſt, ibi nullo modo ſciendi vocabulum reformidant. Nota ſunt, Scio quod redemptor meus vivit, &c. Item, Scio, quod certiſſime regnaturus ſis, &c. Item, Dedit illi ſcientiam Sanctorum. Item, Scientiam Dei invenies, quia Dominus dat ſapientiam, & ex ore ejus prudentia & ſcientia. Et Apoſtolus, Alii quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alii autem ſermo ſcientiæ. Præterea evidentiam Ariſtoteles in diſciplinis flagitat, ut rerum cognitio nec fallere poſſit, nec mutari. Firmam enim immutabilemque notionem ſcientiæ vocabulum poſtulat. Cum igitur quæ res in fidem ac Theologiam incidunt, qua ratione in eas incidunt, ſtabiles immobileſque ſint, nec in eis Theologus errare, labi, aut decipi queat, fit, ut ſine perſpicuitate etiam Theologia ſcientiæ proprie ſibi appellationem vendicet. Quæ eadem cauſa ſubeſt, ut diſciplina hæc circa res etiam contingentes, hoc eſt ſua natura minime neceſſarias, ſine ſui nominis impendio & jactura verſetur. Neceſſitatem quippe in doctrina idcirco Ariſtoteles requiſivit, quod ſine ea nec rerum nec cognitionis ſtabilitas & immutabilitas appareret. At cauſæ vel fortuito antegreſſæ, harumque effecta ſuapte natura parum firma & conſtantia, ut ſub Theologiam & fidem cadunt, non mobilia, & quæ modo huc atque illuc transferantur, ſed certa immutataque perinde ac perennia manent. Quamobrem utraque Deus proprie ſcire dicitur, & quæ neceſſario eveniunt, & quæ nobis in caſu & fortuna ſunt poſita. Rite ergo theologiam ſcientiam dicimus, in qua certitudo immobilis, firma conſtantia, & ut ita dicam, infallibilitas cognitionis eſt. Quid quod Muſica & Aſtronomia a pleriſque ſcientiæ nuncupantur, & tamen vix unus aut alter cælorum ſyderumque errantium converſiones, a quibus diſciplinæ illæ nunc pendent, proprio vel inſtrumento vel experimento exploravit? Quin Aſtrologi fere juniores veterum experimenta, tanquam certa earum rerum præjudicia ſequuntur, quas ipſi tractandas, judicandaſque ſuſcipiunt. Theologia igitur jure quoque ſcientia vocitabitur, præſertim cum hujus doctrinæ principiis accidat, ut obſcure nobis ſint cognita. Nimirum enim, ſi nobis perſpicua ac dilucida forent, nihilo ſecius ſuum hæc diſciplina & nomen & rationem tueretur. Ac re vera, ſi modo Ariſtoteles viveret, non aliud nomen inveniret, quo Theologiam aptius & congruentius appellaret. Nam fidem dicere, quæ non auctoritati proxime, ſed rationi & ſyllogiſmo innitatur, abſurdum eſt. Alioqui ſi prior propoſitio

24. de Trin. cap. 1.

Job. 24.

1. Reg. 24.

Sap. 10.

Proverb. 2.

2. Cor. 12.

ceſ-

certa ex fide ſit, poſterior autem ratione naturæ probabilis; concluſionis fides erit, non opinio. Quod plane falſum eſt.

Theologiam ergo, quando aliud melius non occurrit, ſcientiæ vocabulo nuncupemus. Firma enim & ſtabilis earum rerum perceptio & comprehenſio eſt, quæ certis conſtantibuſque principiis manifeſta connexione nectuntur. Nec enim illud vere dici poteſt, theologiæ conſequentias probabiles & obſcuras eſſe, non evidentes & firmas. Cujus rei argumentum ponunt minime acutum, ſed in primis hebes, quod ſi certa eſſet, claraque connexio, concluſiones non jam ad theologiam, ſed ad fidem attinerent. Verum hæc ratio ridicula eſt: jure itaque a pleriſque reprehenditur. Eſt enim facile & apertum fidei theologiæque diſcrimen: quod fides proxime, & ut ſic dicam, immediate auctoritate nititur; Theologia vero proxime & immediate ratione. Habent enim ſe, quemadmodum ſupra dixi, fides & theologia non aliter, quam habitus principiorum, & ſcientia concluſionum. Et ſicut naturæ lumen abſque ratiocinationis medio principiorum naturalium notitiam efficit: ita lumen fidei, nullo adhibito rationis argumento, earum rerum perſuaſionem facit, quibus fideles aſſentimur, divina ſolum auctoritate nixi. Non igitur conſecutionis evidentia & firmitas Theologiam tollit, ſed facit: non aufert, ſed infert. Quamquam ſunt in hac, ſicut & in aliis diſciplinis, opinationes quædam rebus ſcitis exploratiſque permixtæ. Ac quemadmodum doctrina phyſica, naturæ licet ipſa congruens & conſentanea, non omnes concluſiones explorate conficit; ſed quaſdam probabili argumentatione ſuadet: ſic plurima Theologus pronunciat quidem conſtanter, certo, fidenter, in quibuſdam tamen præclare agi ſecum putat, ſi veriſimile quod ſit, invenerit. Nec arbitratur ſeſe ſcire quod neſciat: aut perinde ut ſi omnia certa eſſent Theologiæ dogmata, nihil formidat, nihil ambigit: ſed illud cavet & providet, ne univerſis temere aſſentiens, & valde cuncta aſſeverans, earum etiam rerum auctoritatem, quæ ſunt certiores & illuſtriores, amittat. Sed ad rem. Cum incerta connexio eſt, vel altera propoſitio eſt incerta, quæ cum fidei principio ſumitur, concluſionis opinio erit, Theologia proprie non erit. At ſive ambo ſyllogiſmi principia fidei ſint, ſeu alterum ex fide certum, alterum ex natura evidens, concluſio ad Theologiam pertinebit: modo conſecutio aut clara luce naturæ ſit, aut fidei illuſtratione cognita. Haud enim ſecus, quod etſi dixi, ſæpe ac ſæpius dicturus ſum, haud ſecus, inquam, ejuſmodi concluſionis ſcientia refertur ad fidem, quam ad habitum principiorum naturales diſciplinæ. Quæ quoniam ita ſunt in promptu, ut res argumentatione non egeat, his omiſſis pergamus ad reliqua.

CAPUT III.

Quæ ſint Theologiæ principia.

ENimvero cum diſciplina omnis quoſdam habeat fontes, quos ſcientiæ principia dicimus, quoſdam deinde rivulos, quos quaſi ſcientiæ fines, concluſiones appellamus: neceſſe eſt Theologo uſum locorum paraturo diſcere ante omnia, quænam facultatis ſuæ cauſæ & principia ſint, quæ effecta cauſis illis principiiſque connexa. Principia vero Theologiæ primum cognoſcenda ſunt: nam his cognitis, multo facilius extrema intelligemus. Sed quoniam decem locorum generibus propoſitis adjunximus cauſas cujuſque generis, eaſque res ante conſtituimus, quibus cujuſque vis & natura continetur: non deerit fortaſſe, qui tractationem hanc ſuperfluam eſſe contendat, imo ea etiam omnia, quæ dicere de locorum uſu inſtituimus. Argumentabitur enim theologiæ non alios eſſe fontes ac locos ipſos, quos digito etiam indicavimus: tamque aperte & clare ſingulorum vires & naturam explicuimus, ut facile ex quoque loco poſſimus, niſi ſimus valde tardi, argumenta colligere. Quid? (nam & hoc dicet aliquis) nonne & ante noſtram hanc artem, ſi modo hæc ars eſt, Theologi & argumenta invenerunt, & alia ex aliis nectentes rem theologicam via & ratione tractarunt? Num divus Thomas perfectus abſolutuſque Theologus, ſi hanc theologiæ partem neceſſariam judicaſſet, eam penitus intactam omiſiſſet? A quo non veriſimile eſt, cum cæteræ partes Theologiæ bene deſcriptæ ſint, extremum actum tanquam ab inerti poeta eſſe neglectum. Quid i-

gi-

gitur laborare opus eſt, aut in quo evigilare curas & cogitationes noſtras; ſiquidem nihil locorum uſu explicando parere tale poſſumus, nihil conſequi, quod ſit Theologis magnopere utile & neceſſarium? Sed non poterunt hujuſmodi argutiæ mentem meam e ſua ſede & ſtatu dimovere. Ego enim ſic mihi perſuaſi, ſic ſentio, has noſtras de locis præceptiones plurimas res continere: quoquo ſe Theologus verterit, præſto eſſe, nulla diſputatione excludi. Nam ſive argumentum quæritur ad Theologiæ probanda dogmata firmiſſimum, ſive ratio ad ſacras litteras explicandas aptiſſima quæritur, aut hæc ars eſt, aut nulla omnino, per quam ea aſſequamur. Nullam vero dicere maximarum rerum artem eſſe, cum minimarum ſine arte nulla ſit, hominum eſt parum conſiderate loquentium, atque in maximis rebus errantium. Sed hæc, quibus ad locorum cognitionem & uſum cohortamur, accuratius eſſent forſitan diſputanda. Quod aliis quidem libris fecimus.

Hoc autem tempore tantum nobis declarandum fuit, cur D. Thomas diligentiſſimus abſolutiſſimuſque Theologus hunc de locis tractatum dereliquerit, ſi tam eſt, quam nos dicimus, theologo neceſſarius. Et quidem Div. Thomas in 1. part. quæſt. 1. artic. 8. ad ſecundum, reſtricte breviterque, ut ſolet, theologiæ locos indicavit, non omnes, ſed pleroſque. Quin etjam, ut homo minime ingratus illi me dedam, cui tantopere debeo, & hujus officii ſervitutem aſtringam teſtimonio ſempiterno; Divus Thomas mihi & auctor & magiſter fuit hujus operis componendi. Sed ille locorum ſere naturam explicuit preſſe & anguſte, ac ſuo demum modo. Non enim dilatat argumentum, ſed quaſi punctis, quod proponit, efficit. Rationem autem tractandi locos ipſos nec Divus Thomas, neque alius quiſquam, quod equidem ſciam, conatus eſt explicare. Quod idem Ariſtoteles in locis dialecticis fecerat, qui locos ipſos varie ac ſuſe quidem complexus eſt, ſed non oſtendit, quomodo inveniendum ſit ex ipſis, neque uſum eorum demonſtravit, qui in hac re eſſet maximus & potiſſimus: ſed uſum neſcio quem ad probabilium & communium argumentorum inventionem literis prodidit, quem ignorare eruditi poſſunt, nec magnam eruditionis jacturam facere. Quanquam 1. Topic. lib. ambitioſe forte magis, quam vere, quæ in Topicis a ſe traduntur, ea quatuor uſus habere ipſe Ariſtoteles jactat. Quid igitur? ſi divus Thomas locorum uſum ſilentio præterivit, perſecuturus niſi aliquis caſus aut occupatio conſilium ejus prævenisſet; aut ſi non res has conſulto & judicio perſequi inſtituit; certe vel non omnia poſſumus omnes, vel divinæ procurationis fuit, ut priores aliquid poſterioribus reliquerint, in quo elaborare quoque ipſi, & exercere utiliter non ſolum memoriam, ſed etiam ingenium poſſent. Hanc igitur partem relictam explebimus nullius adminiculis, ſed, ut dicitur, Marte noſtro. Nec enim quicquam de locis Theologiæ poſt Divum Thomam explicatum eſt, quod mihi probaretur de iis, quæ in manus noſtras venerunt.

Quemadmodum igitur in re militari ſolet, ubi dux non ſatis eſſe putat militibus arma dare, ſed docet, quomodo ſit ipſis utendum, manus illorum aptat, componit gradus, quando fugere adverſarium debeant, præcipit, quando inſequi, quando fidere viribus, quando arte uti, quando ferire hoſtem, quando ejus ictus eludere: ducit denique in aciem, præſcribit ordinem, locum aſſignat, de quo injuſſu ſuo non liceat eis diſcedere: ſic mihi videor facturus, ſi diſcipulos meos & informare & inſtituere ad effigiem abſolutæ cujuſdam eruditionis volo. Nec verbis modo præfinire hæc habeo, ſed arreptis etiam telis in ludicrum certamen deſcendere ad exemplum poſterorum. Quæ tametſi non ad vulnus, ſed ad ſpeciem valere videntur, non inutilia erunt tamen. Quidquid enim in his rebus ad aſpectum venuſtum eſt, idem utiliter ſit ad veram pugnam, ſi quando illa cum adverſariis committatur. Quod ſi quis ſine arte id quod artis eſt, effecit, permittat, obſecro, mihi, meique ſimilibus, ut artem & præcepta adhibeamus. Sunt prata, quibus nativus & indigenitalis humor interius infuſus eſt. Sunt, quæ niſi extrinſecus humore allapſo irrigari non poſſunt. At diſſeruerunt Theologi nonnulli ante me valde feliciter. Primum, idem erant expeditius certiuſque facturi, ſi hoc genus exercitationum noſtrarum degustaſſent. Quamlibet ager fœcundus ſit, fœcundiorem eum tamen

men faciet agricola, ſi diligenter & ſtudioſe colat. Sic igitur etſi ingeniis magnis præditi quidam, copiam in Theologia differendi ſine arte conſecuti ſunt; ars tamen, ut Tullius ait, eſt dux certior, quam natura. Aliud enim eſt argumenta congerere, aut potius ſpargere ac diſſipare, aliud eadem via & artificio premere. Nam qui ſciet, ubi quidque poſitum ſit, quaque eo veniat, is etiam ſi quid obrutum erit, poterit eruere, ſemperque eſſe in diſputando ſuus. Non itaque ſi nulli fuerunt, qui locos artificioſe digeſtos generatim compoſuerint, nulli qui partem hanc Theologiæ diſſolutam divulſamque conglutinarint, & ratione conſtrinxerint: ſtatim noſtrum hoc opuſculum ſupervacaneum erit, imo vero eo magis neceſſarium doctis & ingeniosis fortaſſe, tardis & rudioribus ſine dubio.

Deinde non mihi videntur ſcholaſtici Theologi (fatendum eſt enim quod ſentio) admodum compoſite & ordinate diſputationes Theologiæ diſtinxiſſe. Divum Thomam ſemper excipio, apud quem mirabilis eſt contextus rerum, ſummus quæſtionum & articulorum ordo, & compoſitio diſciplinæ incredibilis. Adeo reſpondent extrema primis, media utriſque, omnia omnibus. Nam de argumentorum copia quid attinet dicere? cum de infinitis prope quæſtionibus in utramque partem differendi tanta illi facilitas & abundantia fuerit, ut non contra omnia ſemper, ſicut Archeſilas, diſputarit; & tamen, ut in omnibus rebus quicquid ex utraque parte dici poſſet, expreſſerit. Cæteri ſcholæ auctores perturbatione rationis atque ordinis multum omnino peccaverunt: Magiſtrum videlicet ſecuti, in cujus quatuor ſententiarum libris multa quidem lectio ſanctorum apparet, & pro tempore illo haud mediocris ſane eruditio. Sed præter diſtinctionum vocabula, in quas libri illi diviſi ſunt, nihil diſtinctum fere videas, rectèque & ordine diſtributum. Teſtimoniorum congeriem dicas potius, quam diſpoſitionem & rationem diſciplinæ. De Trinitate prima eſt illi diſputatio. Ita prius relata, quam abſoluta perſequitur. Nam de juſtitia & miſericordia Dei in 4. ſentent. quaſi præteriens diſputavit. De virtutibus in tertio. De vitiis quibuſdam item in quarto. Innumera ſunt ejuſmodi confuſe ab illo perturbateque tractata. Quam ob rem ſcholaſticis, qui hujus veſtigiis inhæſerunt, confuſa etiam fere ac perturbata ſunt omnia. Nec magiſtrum ego volo fraudare ſuo veteri nomine, magnum utique, ut ætate illa, virum, & quem jure coluerint poſteri. Nec ſcholaſticorum laudi, quam multorum ſeculorum firmavit opinio, detrahere quicquam volo. Sed ingenue ac libere dico, quid in illis deſideretur, quidque illi præſtarent homines ingenio doctrinaque præſtantes, niſi differendi artem neglexiſſent. Nam quod ſpectat ad argumenti inveniendi rationem, fontes quoſdam videntur etiam ignoraſſe: adeo nulla ex quibuſdam eorum fontium argumenta proferunt. Quotus enim quiſque ex traditionibus Chriſti & Apoſtolorum argumentatur? Atque ex conciliis raro, ex ſacris literis non adeo frequenter, ex hiſtoria vix ſemel. At mea quidem ſententia nemo poterit omni laude eſſe cumulatus Theologus, niſi & erit horum locorum omnium ſcientiam conſecutus, & ex eis promptum, expeditumque pararit ad argumentandum uſum. Nam de locorum natura & vi quidem ſatis fateor ſupra a me dictum.

Sed in eiſdem nunc non fruſtra verſabimur, cum docebimus, quiſnam eorum locorum uſus ſit, & quemadmodum ex eis argumenta ducenda. Id quod non omnibus ita facile eſt, ut nec præceptis, nec exemplis noſtris indigeant. Sed hæc hactenus. Jam ad inſtituta pergamus. Ac ne plura, quæ ſunt pene innumerabilia, conſecter, comprehendam brevi, quæ ſint Theologiæ principia. Theologiæ naturalis & ſupernaturalis (hinc enim ordiendum eſt) facilis eſt & expedita diſtinctio. Theologiam naturalem voco Metaphyſicam, ea parte, qua Dei naturam per naturæ rationes inquirit: quæ eſt nobis, id eſt, Chriſtianis cum philoſophis gentium communis. Supernaturalem autem eam dico, quæ ejuſdem Dei & naturam & proprietates per principia ea inveſtigat, quæ ſunt hominibus divinitus revelata. Revelationem porro Theologorum more hic accipio, quæ hominis & captum ſuperat & ingenium. Nam Paulus ea etiam, quæ naturali ratione & lumine cognoſcuntur, Dei revelationi & manifeſtationi tribuit. Atque hæc ſupernaturalis Theo- *Rom. 1.*

lo-

logia propria eſt fidelium & Chriſtianorum, tanto diſciplinis cæteris melior, quanto divina autoritas, in qua illa ſuſtentatur, humana omni ratione potior & antiquior eſt. Recte igitur divus Thomas docet, quod argumentari ex auctoritate eſt maxime proprium hujus doctrinæ, eo quod principia hujus doctrinæ per revelationem habentur: & ſic oportet quod credatur auctoritati eorum, quibus revelatio facta eſt. Nec hoc derogat dignitati hujus doctrinæ. Nam licet locus ab auctotitate, quæ fundatur ſuper ratione humana, ſit infirmiſſimus; locus tamen ab auctoritate, quæ fundatur ſuper revelatione divina, eſt efficaciſſimus. Tantum ille. Ergo quoniam omnis oratio nobis de Theologia ea, quæ eſt ſupra naturam, inſtituitur, ideo hujus ſolum principia, quæ & qualia ſint, exponendum eſt.

1. p. q. 1. a. 3. ad 2.

1. Argu. Hoc vero ut ſcholæ congruenter fiat, nodos illos & proferendos, & ſolvendos puto, qui rem totam iſtam illigant & impediunt. Primus eſt, quod divus Thomas paucis verbis multa peccare videtur. Unum, quod ſecum ipſe pugnat. Modo enim ait articulos fidei eſſe theologiæ principia: nunc autem illa omnia, quæ in ſacris literis continentur: imo aliquando univerſa etiam, quæ ſunt divinitus revelata: in quibus traditiones profecto Apoſtolorum ſunt, quanquam in libris canonicis non inveniuntur ſcriptæ. Poteſt ne magis ſecum ipſe pugnare? Alterum peccatum, quod cum Paulus inter ea, quæ credere oportet, duo illa numeret, Deum eſſe, & eſſe remuneratorem inquirentium ſe; Divus Thomas contra docet, illa fidei articulis minime comprehendi, ſed a fide potius ſupponi. Non ſunt igitur D. Thomæ hæc theologiæ principia: ſiquidem non ſunt propoſitiones revelatæ, quas fide credimus, ſed naturæ lumine ab hominibus cognoſcuntur: ob idque fidem ipſam antecedunt, cujus decreta ea demum ſunt, quæ in propriis Theologiæ principiis habere debemus. Nec Apoſtolo ſolum, ſed rationi quoque illi Divus Thomas videtur adverſus, quæ dilucide probat, Deum eſſe, proprium idemque primum cenſeri Theologiæ principium. Eſt enim Deus, ut ſupra dixi, res huic diſciplinæ proprie ſubjecta. Omnis autem diſciplina ponit in primis, & rem ſibi ſubjectam eſſe, & quid etiam res illa ſit. Deum itaque eſſe, proprium eſt Theologiæ principium, quia ſpeculatrix eſt. Nam quia & effectrix, illud habet principium primum, Deum eſſe remuneratorem inquirentium ſe. Tertium Divi Thomæ peccatum commune cum pleriſque Theologis, quod cum plurima ſint a Deo revelata, non ſolum iis, qui canonicos libros ſcripſerunt, ſed aliis etiam ſanctis Dei hominibus, Martino, Nicolao, Benedicto, Dominico, Franciſco: Fidem & Theologiam aſſerit non quibuslibet Dei revelationibus niti, ſed iis duntaxat, quas ſcripturæ ſacræ auctores habuere. Conſtat autem, & divinam revelationem generaliter eſſe fidei Theologiæque rationem formalem, & fidem quibuſque Dei dictis aſſentiri: eſt namque virtus, quæ Deo dicenti credit. Atque hic nodus primus in verbis quidem Divi Thomæ eſt. Nam ſecundus non modo Divum Thomam, ſed cæteros fere omnes aſtringit.

1. p. q. 1. a. 7. & 8. 1. p. q. 1. art. 8. ad 2. 2. 2. q. 1. a. 5. ad 2. 1. p. q. 1. a. 5. ad 2. & a. 8. ad 2.

Hebr. 11.

1. p. q. 2. q. 2. & 2. 2. q. 1. ar. 5. ad 3.

Nulla enim omnino diſciplina ſua principia ratiocinatione probat, ſed ponit: idcirco enim poſitiones ſeu petitiones nuncupantur. At Theologia ea, quæ fides tenet, ratiocinatione concludit: non ergo eadem ſunt hujus diſciplinæ principia, quæ & fidei decreta. Quod vero Theologia fidei dogmata argumentando comprobet, multifariam ſuaderi poteſt. Primum, quia Deum eſſe unum, immortalem, rerum humanarum procuratorem, & cætera ejuſmodi per fidem a Chriſtianis accepta claris Philoſophiæ argumentis demonſtramus. Tum rurſus, quia Deum eſſe creatorem, fidei articulus eſt: id autem ratio quoque naturalis oſtendit. Adde, quod Apoſtolus Petrus jubet nos eſſe paratos ad reddendam rationem de ea, quæ in nobis eſt, ſpe, atque ideo de ea, quæ in nobis eſt, fide. Adde etiam, quod huic ſcientiæ attribuitur illud, quo fides ſaluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: id quod ex Div. Auguſtino acceptum omnium Theologorum ore teritur. Si ergo rerum naturalium cognitio, ut Auguſt. ait, fidem & gignit & nutrit & roborat: nimirum ea, quæ fidei ſunt, ratione naturali Theologia patefacit. Non ergo fides Theologo principia tradit, niſi ſua ipſe principia probet: quod ab omni prorſus diſciplina alienum eſſe, adeo

2. Argu.

1. Pet. 3.

14. de Trin. cap. 1.

adeo explorate perceptum est & cognitum, ut non sit a me in præsentia confirmandum.

3. Arg. 2. p. qu. 2. art. 4. Tertius nodus ex verbis quoque D. Thom. nectitur. Docet namque, ad fidem aliquid pertinere dupliciter: Uno modo directe, sicut ea, quæ nobis sunt principaliter a Deo tradita; alio modo indirecte, ut ea, quibus negatis consequitur aliquid fidei manifeste contrarium, ut si quis neget Samuelem esse filium Helcanę: ex quo sequitur divinam scripturam esse falsam. Hactenus non verbis quidem eisdem, sed sensu eodem ille ait. Et rursum alio loco affirmat, omnia quæ sunt in sacris literis tradita, præter ea, quibus homo beatus efficitur, per accidens ad fidem spectare: ut Abraham duos filios habuisse, & David fuisse filium Isai. Quod si ejusmodi, licet in libris sacris expresse etiam conscripta sint, indirecte tamen & per accidens ad fidem attinent, non sunt profecto theologiæ principia. Nec enim cujusquam disciplinæ fundamenta fabricam illius disciplinæ ex accidenti & indirecte constituunt. Poteram & aliis argumentis hanc quæstionem implicare: sed verebar, ne & hæc quoque lectori delicato multa nimium viderentur. Atque hæc, pauca licet, urgent tamen, & nihil remittunt, ut omnia ea explanemus, quæ theologiæ initiis exponendis necessaria sunt. Expediemus itaque primum, quænam sit hujus doctrinæ ratio formalis: deinde quæ ejus nativa germanaque principia: atque in his, quæ capitalia sint, quæ vero legitima quidem, sed secundaria tamen: postremo quæ sint extranea & aliena, hoc est, adscita & accersita ab exteris disciplinis.

Formalis ratio theologiæ, quoniam illud in primis susceptum explicandum, non est una & simplex, sed duplex & bipartita. Est namque ratio formalis rei objectæ, quia res est; quomodo Deitas theologiæ ratio dicitur. Est item ratio rei, ut mentem ad assentiendum movet, quemadmodum veritas prima revelans theologiæ habetur ratio. Sic rationes videndi intelligimus & colorem & lucem: colorem quidem priore modo, lucem autem posteriore. Atque illam quidem vocant rationem quæ, hanc rationem sub qua. Puto nobis concedi oportere, ut scholæ verbis utamur, si quando minus occurrent Latina. Quin Latina etiam interdum relinquenda sunt, ne in scholastica disputatione non tam explicasse res, quam verba affectasse videamur. Quia vero de ratione formali rei hujus doctrinæ subjectæ, quia res est, nulla esse potest inter viros doctos controversia; de ratione formali ex parte habitus & potentiæ cognoscentis hujusmodi conclusiones statuo.

Prima est. Ratio formalis fidei non est ratio Theologiæ formalis. Nam si Theologiæ principia lumine prophetiæ cognoscerentur, aut lumine etiam gloriæ beatorum, conclusiones nihilo secius ad Theologiam pertinerent. Erat enim Christus Dominus longe omnium, quicunque fuerunt, theologiæ divinæque naturæ cognitione princeps, qui tamen sine fide conclusionibus theologiæ assentiebatur. Exigit quippe fides in ratione sua formali obscurum quiddam & invisum, cum sit substantia rerum sperandarum, & argumentum non apparentium. Theologia vero evidens quoque & clara esse potest. Nam est ratio sermoque de Deo. Atque inter prophetiam & fidem, si Divo Thomæ credimus, nonnihil interest: nec lumina sunt eadem, quibus vates ad vaticinandum, & fideles ad credendum illustrantur. At si vates illustratione sua illa theologiæ principia cognoscat, & ea, quæ consequuntur ac repugnant, ratiocinando colligat, theologus profecto erit, tametsi theologiæ ejusmodi ratio formalis non fidei lumen sit, sed prophetiæ. 1. Conc.

Secunda conclusio est. Esse revelatum a Deo, lumenve divinitus infusum, est ratio theologiæ formalis, sive illud lumen fidei sit, seu prophetiæ, seu gloriæ. Theologia namque supernaturalis, de qua nunc loquimur, lumen aliquod natura ipsa superius generaliter ad principia cognoscenda requirit: sed quale id in specie futurum sit, nec nomen theologiæ, nec notio propria definit. Verum quia theologi non de beatorum, sed de viatorum theologia disputant, nec quærunt quid disciplinæ ipsi, sed quid naturæ nostræ consentaneum sit, idcirco fere asserunt, theologiæ principia per fidem a theologo intelligi. Lumen quippe prophetiæ, vel quoniam rarum est, generali præceptioni nihil obstare creditur; vel quoniam est, ut lumen fidei, obscurum, in lumine fidei 2. Conc.

dei communiter & confuſe intelligitur. A qua nos conſuetudine minime abhorrentes, Theologiæ noſtræ principia per fidem accipi oportere ſæpe dedimus.

3. Conc. Unde illa tertia concluſio naſcitur, Theologiæ noſtræ formalem rationem eandem ac fidei eſſe: tametſi aliter ad aſſentiendum principiis movet, aliter ad aſſentiendum concluſioni. Illis, inquam, ſine medio ſyllogiſmo & ratione, huic ratione & ſyllogiſmo intermedio. Quo diſcrimine, ut diximus, Theologia & fides non verbis & cogitatione, ſed univerſa re & toto genere ſecernuntur, quamvis utriuſque ratio eadem formalis ſit. Sane D. Thomas multis in locis fidei nomen, ut videtur, exiſtimat manare latiſſime, idque verſari in omnibus, quæ a Deo ſunt dicta & revelata, ſive auctoribus ſacris atque canonicis, ſive aliis quibuſcunque divino quodam ſpiritu afflatis. Quod ſi verum eſt, ratio fidei formalis longe etiam lateque patebit, ut non ſolum contineat revelationes Prophetis & Apoſtolis factas, ſed eas etiam, quæ cæteris quoque Sanctis eccleſiæ Dei factæ ſunt: immo illas etiam, quas viri interdum improbi divinitus habuerunt, ut Balaam & Caiphas, quorum prædictiones ad fidem attinere, ne dubitari quidem poteſt. Eadem ergo cauſa ſubeſt, ut cætera etiam, quæ quibuslibet aliis revelata a Deo ſunt, ad fidei rationem referantur. At enim 1. part. quæſt. 1. art. 8. ad ſecundum, ut inter argumentandum objecimus, verbis nihil obſcuris docet, fidem noſtram non niti revelationibus aliis præter eas, quas Apoſtoli & Prophetæ, auctores videlicet canonicorum librorum, ediderunt. Id quod Paulus confirmat, quo loco ait, fideles eſſe ſuperædificatos ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Jeſu. Nulla igitur alia niſi Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorumque doctrina fidem eccleſiæ fundat, nulla alia Theologiæ principia continet. Eadem enim ſunt diſciplinarum principia ac fundamenta. Adde, quod fides eſt virtus Theologica cum religione Eccleſiæ erga Deum conjuncta & ſociata. Non ergo quæcumque a Deo revelata ad fidei virtutem pertinent, ſed ea tantum, quæ ad Eccleſiæ etiam religionem pertinebunt. Quia vero nihil Eccleſiæ refert, ea credere, an non, quæ Brigidæ, Catharinæque Senenſi viſa ſunt; nullo certe modo ad fidem illa referuntur. Adde etiam, quod fides, de qua hic ſermo fit, non eſt privata virtus, ſed communis. Ea enim re catholica dicitur, hoc eſt, univerſalis. Quocirca privatæ revelationes, cujuſmodicunque & quorumcunque illæ ſint, ad fidem catholicam non ſpectant, nec ad fundamenta & principia eccleſiaſticæ doctrinæ, quæ vera germanaque Theologia eſt. Cujus rei illud item non leve argumentum eſt, quod quæ non per eccleſiam & ejus publicos adminiſtros fidelibus proponuntur, illa non credit catholica fides. Videlicet æquum erat, ut quæ ad Rempub. generaliter attinerent, hæc non privati quivis homines ad eam retuliſſent, ſed ejus communes omnino adminiſtri. Fundamenta ejus, inquit, *Pſal. 85.* in montibus ſanctis. Id quod explicaturus ſtatim adjunxit, Dominus narrabit in ſcripturis populorum & principum horum, qui fuerunt in ea. Scripturæ ergo privatæ non ſunt fidei eccleſiaſticæ fundamenta, ſed ſcripturæ populorum, quas nobis principes eccleſiæ tradiderunt. Quamobrem in principiis Theologiæ noſtræ non ea ſunt habenda, quæ private & ſingulariter quibuſdam hominibus ſignificata a Deo ſunt, ſed quæ communiter & publice eccleſiæ ſuæ locutus eſt Deus. Id ſi conſentaneum eſt, ut videtur certe, neceſſario fit conſequens, ut ratio fidei Theologiæque formalis non ſit tam diffuſa & ampla, quam nonnullis apparet, ſed multo ſtrictior atque contractior: ut intelligatur eſſe veritas prima Eccleſiæ revelans ea, quæ ad religionem attinent. Id, quod ſine dubio fidei conſtantia, certitudo & firmitas requirebant. Nullo enim loco firma ſtabiliſque ac fixa conſiſteret, ſi privatas revelationes ſequeretur.

Nec mihi quiſquam angelorum in via fidem & religionem objiciat, quibus neſcimus an Deus, quæ credere illos oportebat, per ſe hæc, an per aliquem publicum adminiſtrum angelum ſuperiorem propoſuerit. Illud dico, in angelis quoque communem fuiſſe fidem, communem revelationem, quæ non privatæ uſurpationis eſſet, ſed publicæ religionis. Nam quod objiciebatur de Balaam & Caiphæ prophetiis, hoc facile rejicitur. Non enim illorum verba ad fidem ſpectant, quia dixerunt illi,

ſed

ſed quia auctores ſacri ſcripſerunt. Ac formalis Theologiæ ratio quænam illa ſit, breviter quidem, ſed non indiligenter expoſui.

Sequitur ut explicem, quæ ſint hujus diſciplinæ propria legitimaque principia. Qua in re video, nihil nos laborare oportere. Facile enim e rebus poſitis intelligitur, omnia, quæ ſunt per ſacros auctores eccleſiæ divinitus revelata, in propriis theologiæ principiis habenda. Non ea ſolum dico, quæ auctores ſacri ſcripturis ſuis prodiderunt, ſed quæ verbo etiam poſteris commendarunt. Id quod explanatum eſt in tertio hujus operis libro diligentiſſime. Auctores autem ſacros appello, non eos modo, qui libros canonicos ſcripſerunt, verum etiam Chriſtum Dominum, qui & vitæ & doctrinæ Catholicæ primus eſt auctor; & Apoſtolos, qui miniſtri fuere ſermonis. Nec ſi conciliorum & Apoſtolicæ ſedis auctoritas fidem certam facit Catholici dogmatis, aut Sanctorum etiam omnium conſenſus & conſpiratio una, idcirco aut principia theologiæ cumulamus, aut ejus formalem rationem extendimus. Quoniam, ut ſæpe alias diximus, nec Concilia, nec ſedis Apoſtolicæ pontifex, nec ſancti ſcripturarum interpretes novas fidelibus revelationes edunt, ſed quas ab Apoſtolis accepit eccleſia, aut poſteris integras & illibatas tradunt, aut illas exprimunt & interpretantur, aut certe conſequentia & connexa colligunt, adverſa & repugnantia manifeſtant.

Principiorum itaque theologiæ numerus e libris ſacris atque Apoſtolorum traditionibus integerrime conſtituitur. Quamobrem duobus primis locis contenta ſunt omnia quæ in initiis theologiæ veris & germanis numeranda ſunt. Sed his initiis tanquam ſeminibus ab eccleſia datis, quæ Chriſtus Apoſtolis, Apoſtoli eccleſiæ dederunt, paſtores & doctores ac theologi in univerſum omnes ea rigant & excolunt, & quæ plantæ, traduces, propagines ex eis oriuntur, proferunt & oſtendunt. Illa fundamenta ſunt theologicæ eccleſiaſticæque doctrinæ, quæ Chriſtus per Apoſtolos poſuit, cæteri ſive concilii patres, ſive Pontifices ſummi, ſeu eccleſiæ doctores, ſancti omnino ſuperædificant. Nam fundamenta alia nemo poteſt ponere præter ea, quæ poſita ſunt, Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Jeſu. Enimvero diſciplinarum principia non eodem gradu locata ſunt omnia. Quædam enim ſimpliciter prima ſunt, quæ vi ſua generali cætera continent; ut in metaphyſicis illud, Impoſſibile eſt ſimul affirmare & negare; qualia in Theologia ſunt illa, Deus eſt, &, eſt remunerator inquirentium ſe: in quibus tanquam in primis credibilibus omnes fidei articuli implicite continentur, quemadmodum Div. Thomas eiſdem quoque verbis affirmat. Alia ſunt principia præcipua quidem & immediata, ſed contractiora tamen, quam illa communia, quæ erant cæterorum omnium quaſi fontes. Hujus generis in phyſicis ea ſunt, Res naturales materia formaque conſtare; naturam eſſe principium motus & quietis: in theologia vero articuli fidei capitales, qui, ut D. idem Thomas ait, primo & per ſe credendi fidelibus proponuntur. Nimirum enim de Deo, qui eſt res theologiæ ſubjecta, ea articuli enunciant, quæ vel ex perpetua æternitate in Deo inſunt, vel humanæ ſalutis ergo diſpoſita in tempore ac diſpenſata ſunt. Eundem quippe Deum, qui trinus & unus eſt, qui creavit mundum, qui & impios facit juſtos, & felices pios; eundem, inquam, credimus & hominem factum, & natum, & mortuum, & ſepultum, & ſuſcitatum, & elevatum in cœlos. Jure igitur hæc prima ſunt & propria theologiæ pronunciata, quæ a nobis de ſubjecto diſciplinæ noſtræ, vel maxime ſupponuntur. Initiis enim his principalibus non conceſſis, theologus progredi ne digitum quidem poteſt. Ac ſunt priora illa ſimilia iis, quas Philoſophus appellat dignitates. Accedentem namque ad Deum oportet credere, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit. Quicumque igitur diſciplinam aliquam ſupernaturalem diſcere parat, eum neceſſe eſt duas illas generales prænotiones animo ante capiſſe. Quæ dignitatum nota propria atque inſignis eſt. At hæc poſteriora principia ſuppoſitiones theologiæ non injuria vocabuntur. Eas enim theologus diſcipulo ſuadere quodam modo aut explicare certe valet. Sed præter hæc duo principiorum genera, funtalia non propter ſe potiſſime petita, ſed ut D. Thomas ſemit, eorum, quæ ſunt potiſſima, explicandorum gratia. Cujuſmodi ſunt, inquit, præter articulos

1. Cor. 3. Epheſ. 2.

Hebr. 11.

2. 2. q. 1. a. 7.

fi-

fidei omnia, quæ in sacris literis assumuntur, vel Dei natura & majestate explicanda, vel exponenda ipsius in homines benevolentia, rerumque omnium procuratione, quæ illis essent utiles & necessariæ. Hæc vero tametsi non fidei sunt, nec Theologiæ præcipua capita, sed his ex accidenti conjuncta, & quasi principia secundaria; accipit tamen ea theologus, non aliter ac Philosophus principia per se nota, sine medio & ratione, perinde ut articulos fidei acceperat. Hæc enim quasi naturalis atque insita in animis fidelium notio inest, ut quicquid ab Apostolis scriptum traditumque est, verum esse sentiant. Ac Theologiæ legitima germanaque principia hæc sunt. Nam quæ vel a Metaphysicis, vel a Physicis, vel a Mathematicis, vel a reliquis demum naturæ disciplinis adsciscit, perspicua per se evidentiaque principia, non ex sua sumit vi atque natura, sed foris inventa in proprium usum mutuatur, aut certe jure quodam suo vendicat. Forsitan quispiam dixerit: Nonne igitur multæ variæque erunt rationes theologiæ formales? Siquidem multarum disciplinarum varia item principia sunt. Minime vero. Non enim ex adjunctis & extrinsecus attributis doctrinarum formalis ratio petitur, sed ex propriis nativisque principiis. Atqui in Theologia horum omnium una & eadem ratio formalis est, nempe lumen fidei supernaturale. Quæ igitur sint theologiæ principia, tum germana, tum aliena, atque ex illis quæ prima, quæ secunda, ex primis vero quæ generalia, quæ quasi in speciem contracta, satis, ut reor, dilucide aperteque docuimus. Quibus ex rebus intelligitur, e decem locis duos primos propria & legitima theologiæ principia continere, tres postremos externa & aliena: nam quinque intermedii aut interpretationem principiorum propriorum continent, aut eas, quæ ex his ortæ & profectæ sunt, conclusiones. Hæ cujusmodi in theologia sint, statim explico, si prius argumenta refello, quibus supra usus sum, quum de principiis ejusdem theologiæ quærerem. Ad quas ipsas argumentationes ex superioribus dictis satis multa responsa sunt, quibus perspici possit, adversum D. Thomam, quem vel maxime impugnant, eas nihil habere virium. Tanta vis est veri, ut speciem falsitatis obscuret, si modo id patefactum & illustratum est. Sed singulis tamen respondere volumus, ut rudiorum ingenio morigeremur.

CAPUT IV.

Capitis superioris argumenta refellit.

PRimum ergo argumentum tria D. Thomæ falsa peccata objicit, quorum unum jam omnino depulsum est. Ecquid enim illa pugnant, articulos fidei primaria esse theologiæ nostræ principia, sacras autem literas continere etiam secundaria? Quia vero non omnia continent, sed pleraque, illud etiam his valde consentit & congruit, divinam veritatem sine scripto quoque rationem esse fidei formalem. Sunt enim quædam verbo tenus ecclesiæ tradita, quæ in theologiæ veris germanisque principiis habentur. Prima itaque calumnia adhibita nihil premit. Quæ secundo loco adhibetur, ea pressius urget. Sed si, cum animum attenderis, videas de Deo nos duobus modis loqui posse, tunc hæc etiam calumnia contundetur. Intelligendum ergo, sermonem de Deo dupliciter haberi: aut quia principium est finisque naturæ, aut quia supra naturam est & principium, & finis. Sane quandiu præstantem, æternamque mentem intelligimus solutam a corpore & liberam, segregatam ab omni concretione mortali, quæ omnia sentiat & moveat, quæ cœlum ac terras tueatur ac regat, ad quam res universæ quoquo modo possunt, contendant & enitantur ut veniant; tandiu Deum naturaliter intelligimus, tandiu de eo naturaliter loquimur. At si consideremus Deum ipsum potiore quodam lumine nobis ostensum, quo apparet in una deitate trinus, in effectis supra naturam admirabilis, omnium ejusmodi effectorum supernaturalium & prima causa efficiens & postremus finis, atque adeo creaturæ rationalis una & summa felicitas; tunc ratio Dei multo alia, sermo longe diversus est. Cum igitur Paulus inter ea, quæ credere necesse est, duo illa ponit, Deum esse, & esse remuneratorem inquirentium se, Deum intelligit, non ut naturæ oculis cernitur, sed ut illustratione superiore apparet supernaturalium rerum primum

Resp. ad 1.

prin-

principium, ultimuſque etiam finis. Quo ſenſu Divus Thomas ſecunda ſecundæ, quæſtione prima, articulo ſeptimo ait, omnes articulos in primis illis credibilibus contineri, ſcilicet, ut credatur Deus eſſe, & providentiam habere circa hominum ſalutem. Cum autem aliis locis affirmat, duo illa in fidei articulis non eſſe, ſed a fide potius ſupponi, de Deo juxta naturæ lucem loquitur. Quemadmodum enim gratia ſupponit naturam, ita cognitio gratuita cognitionem naturalem, ut idem Divus Thomas refert. Fruſtra vero eum fidei doctrina velis imbuere, qui non habeat duas illas naturæ anticipationes, Deum eſſe, & habere hominum providentiam. Nulla porro gens tam fera eſt, ut ait Cicero, quæ non, etiam ſi ignoret qualem Deum habere deceat, tamen habendum ſciat. Qui autem Deum non prænoverit procuratorem eſſe rerum humanarum, atque adeo hominum rectorem, & judicem, is longiſſime abeſt a noſtra diſciplina. Quod ſi judex hominum, & rector Deus eſt, ſi etiam alio modo intelligi non poteſt, niſi ſumma ſapientia, juſtitia, & poteſtate præditus, ſit, ut & præmia virtutibus parata habeat, & ſupplicia vitiis. Nec enim ulla omnino Reſpublica, quod Solon veriſſime dixit, niſi duabus rebus contineri poteſt, præmio, & pœna. Quæ cauſa Platonem movit, ut quoniam videbat optimos ſæpe viros pro rebus præclare geſtis nullo in hac vita præmio virtutis, nullo inſigni honoris, nullo monimento laudis decoratos, aſſereret animos immortales officii præmium & fructum aliquando accepturos: abſurdum quippe eſſe, ut verus, juſtus, & honeſtus labor honoribus, præmiis, ſplendore careat, ſi qua eſt in cœlo pietas, ſi quod numen, quod talia curet: non itaque aut campos Elyſios, aut Siſyphi ſaxum, Ixionis rotam, Tantali ſitim poematis ſolum eſſe, ſed hiſtoriæ. Nam ut ficta ſint a poetis iſthæc omnia, veri tamen ſignificandi gratia ficta ſunt, ut utiliſſima illa, veriſſimaque ſententia in animis hominum inſcriberetur, Recte factis præmia, peccatis ſupplicia deberi. Quo magis Cajetanum miror, qui in epiſtolam ad Hebræos multum omnino & a ſenſu Apoſtoli, & a vera naturæ inſtitutione deſcivit. Atque eum in errore ſecuti ſunt quidam, non ſatis diligenter nec Pauli conſilium, nec vim rationis attendentes. Sed ut perſpiciat Lector, unde omnis iſte natus ſit error, totam rem aperiam, eaque ipſa verba ſubſcribam, quæ ab inventore & quaſi architecto hujus opinionis dicta ſunt. Qui non credit Deum eſſe, ait, nunquam accedet ad eum.

De nat. De. lib. 2.

At ſi objeceris hoc non congruere iis, qui evidenter cognoſcunt demonſtrativa ſcientia Deum eſſe; tales enim cum videant Deum eſſe, impoſſibile eſt, quod credant Deum eſſe, cum fides ſit argumentum rerum non apparentium: ſolutio eſt, quod doctrina hæc in communi datur, & propterea dicitur in communi, quod oportet credere, quia eſt. Longe autem melius eſſet, ſi non crederet, ſed ſciret, quia eſt. Sed hoc rarum, aut rariſſimum eſt. Alterum vero, quod Deus inquirentibus ſe remunerator ſit, ſcilicet in futura vita, oportet fide teneri: quoniam nulla ſcientia ſpeculativa hoc attingere poteſt, & ſine hujus rei fide nullus accedit ad Deum. Hactenus ille. Quo in loco univerſa ratione mea cum illius tota confligendum puto. Primum ergo, ſi placet, quæ de illo principio, Deus eſt, ſunt a Cajetano dicta, videamus. Atque illud videns prudenſque prætereo, longe melius eſſe ſcire, quam credere. Id quod verum eſſet, ſi de humana fide loqueretur. At fides, quæ Deo dicenti innititur, multo certior, & potior eſt, quam ea ſcientia, quæ ingeniorum noſtrorum ratione conſtat. Sed hæc oſtendere non eſt præſentis loci & temporis. Illud proprie hujus diſputationis eſt, ſi Pauli ſententiam in communi, & de iis, quæ frequenter eveniunt, intelligamus, tunc totam nos Pauli argumentationem eludere. Conabatur ſiquidem Apoſtolus eo capite monſtrare, veteres omnes, quotquot a Deo probati ſunt, teſtimonio fidei probatos eſſe. Cum vero in enumeratione Enoch quoque inter cæteros induxiſſet, non aliter oſtendit illum fide eſſe probatum, niſi quia ante translationem teſtimonium habuerat placuiſſe Deo. Qua propoſitione e ſacris literis poſita, e veſtigio aſſumptionem adjunxit: Sine fide autem impoſſibile eſt placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, &c. Hoc vero argumentum, quo aſſumptionem illam probat Apoſtolus, vanum & imbecillum eſt, ſi demus non oportere ſemper credere accedentem ad Deum,

quia est, sed aliquando, raro tamen, satis esse scire. Refellemus enim argumentantem Apostolum ea responsione, quod fieri potest, idque melius esse, ut quis sciat esse Deum: quo casu non oportebit credere Deum esse. Itaque fiet, ut non sit impossibile sine fide placere Deo: Enoch autem unum ex eis esse, qui non credebant, sed sciebant esse Deum. Quemadmodum ergo cum Apostolus ait, Sine fide impossibile esse placere Deo, non in communi & ut plurimum loqui intelligendus est, sed semper ac de singulis hominibus viatoribus; sic quum causam ejus rei reddit, inquiens, Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, eodem modo intelligitur nullum omnino excipere, sed de omnibus, atque de omni tempore loqui, si illa ipsius argumentatio quicquam habitura est ad faciendam fidem virium.

Jam vero quod ad sequens principium attinet, Cajetanus in hoc defendendus est, quod dixerit, per nullam speculatricem scientiam cognosci evidenter posse, Deum esse remuneratorem inquirentium se, si de remuneratione supernaturali intelligit. In nulla vero scientia ostendi præmium aliquod justos, sapientesque viros manere post mortem, hoc Cajetanus generaliter videtur asserere: hoc cogor ego improbare. Chrysostomus porro hom. 4. de provid. tradit, qui animi immortalitatem in dubium vocant, eos addubitare, num in meridie sit dies. Si enim, inquit, negant animos esse immortales, negant supplicia improborum post hanc vitam, negant præmia justorum. Providentiam itaque Deo negant, atque adeo divinitatem, quæ sine providentia intelligi non potest. Nam si ii, qui Deum rite colunt, injuriis affecti migrant, impii contra injusta felicitate potiti; non ergo justitia in Deo est, si suos non potest honoribus, præmiisque donare. Quod si Deo aut potentiam, aut justitiam, aut oculos ad cernendum tollis, Dei vocabulum inane fit. Omni namque ratione concluditur, ut si nullo præmio afficit eos, qui inquirunt illum, ne Deus quidem ullo modo sit, nisi Deum aut cæcum, aut imbecillum, aut iniquum habeamus: cæcum, qui suos non videat: imbecillum, qui dare præmia non possit: iniquum, qui nolit. Qui igitur negat alterum, is utrumque tollat necesse est: & si non habet remuneratorem inquirentium se, ne Deum quidem habeat oportet. Illud quoque vix intelligo, quid sibi Cajetanus velit, cum ait, nullam scientiam speculativam hoc attingere, an Deus sit remunerator inquirentium se: unde colligit oportere, ut de fide teneamus. Quid enim si nulla speculatrix scientia illud assequitur? Nonne satis erit, si aliqua effectrix assequatur? Mihi quidem illud persuasum est, quemadmodum Deum, hoc est, primam causam efficientem esse, speculatrix naturæ disciplina declarat; ita & effectricem quoque naturæ ejusdem disciplinam, Deum esse omnium postremum finem, ostendere: neque hoc solum, sed illud etiam, naturæ leges aliquem habere & auctorem, & judicem; nisi forte sola hæc lex deserta sit, quæ nullum legislatorem habeat, aut si quis jura hæc mundo præscripsit, nulla juris hujus servandi cura tangatur. Quod si tam ignarus est, ut nesciat præmia, & honores virtutem alere, facereque eam semper, si præmiis, & honoribus destituta sit, indignus profecto est, ad quem auctorem, & judicem sanctissimas naturæ leges referamus. Quocirca si de Deo, divinaque remuneratione sermonem facimus, quatenus naturæ lumen ostendit, utrumque in hoc lumine agnoscimus, & Deum esse, & esse remuneratorem inquirentium se. Quia vero ut Deo placere possimus, non sat est ipsum cognoscere principium esse, auctoremque naturæ, sed oportet in Deum ferri, quia finis est supernaturalis, atque adeo supra naturæ vires eminens & excellens; rectissime in universum dixit Apostolus, accedentem ad Deum, finem utique supernaturalem, oportere credere, quia est, &c. Nam quod naturalis ratio docet, id scire ad supernaturalem hunc accessum non est satis. Habemus quippe accessum ad Deum per fidem. Quod autem Paulus de accessu ad finem supernaturalem, de remuneratione quoque supra naturam loqueretur, illa manifeste demostrant: Expectabat fundamenta habentem civitatem, cujus artifex, & conditor Deus: & posterius: Nunc autem meliorem patriam appetunt, ideſt, cœlestem: ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum: paravit enim illis civitatem. Et rursum: Aspiciebat in remunerationem: invisibilem enim

tan-

tanquam videns ſuſtinuit. Et denique, Non ſuſcipientes redemptionem, ut meliorem invenirent reſurrectionem. Atque hi omnes teſtimonio fidei probati, non acceperunt repromiſſionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non ſine nobis conſummarentur. Sed crimen illud, quod D. Thomæ ſecundo loco inferebatur, ſatis, ut mea fert opinio, dilutum eſt. De tertio vero peccato nihil eſt neceſſe illum purgare, quum jam explicate docuerimus, fidem Theologicam, de qua in præſenti differimus, non quibuslibet Dei dictis aſſentiri, ſed iis, quæ duntaxat & ad fidelium communem religionem ſpectent, & communes Eccleſiæ adminiſtri denuncient. Ac primum nondum ſolvimus quidem, ſecundus vero expedietur hoc modo.

Reſpon. ad 2. Quæ ſunt fidei, ea ſunt in duplici differentia. Quædam enim ſimpliciter, & apud omnes fidei ſunt, ut quæ rationem ſuperant naturalem. Alia fidei dicuntur eſſe non per ſe quidem, ſed quaſi per accidens divinitus revelata, propter eos, qui eorum demonſtrationem, & evidentiam non habent, ut Deum eſſe, & eſſe unum, eundemque æternum, ſapientem, juſtum. Quas res omnes licet in naturæ lumine videamus, populo tamen rudi Deus providentiſſime revelavit, quemadmodum D. Thomas 2. 2. qu. 1. art. 5. & qu. 2. art. 4. explicuit. De Deo rurſum dupliciter loqui poſſumus, qua diviſione primo argumento diluendo utebamur: vel quia principium, finiſque naturæ, vel quia principium & finis eſt ſupra naturam. Priore modo Deum eſſe, eſſe unum, immortalem, ſapientem, & hujus generis reliqua, naturale lumen oſtendit: poſteriore autem illa eadem ſola fides tenet. Unde & D. Thom. 2. 2. q. 1. ar. 8. cum in primo argumento oppoſuiſſet, Deum eſſe unum, non oportere in articulis fidei computari, quod ſciri per demonſtrationem poſſet; reſpondet, quod multa per fidem tenemus de Deo, quæ naturali ratione Philoſophi inveſtigare non potuerunt, puta circa providentiam ejus, & omnipotentiam, & quod ipſe ſolus ſit colendus. Quæ omnia continentur ſub articulo unitatis Dei. Hactenus ille. Loquitur autem de providentia, & omnipotentia rerum etiam ſupernaturalium. Et qu. 2. art. 2. ad 3. Credere Deum, inquit, non convenit infidelibus ſub ea ratione, qua ponitur actus fidei, &c. Quæ calumniam fortaſſe non effugient, niſi ad hujus diſtinctionis normam revocentur. Quibus rebus expoſitis, D. Thomas aperte docet, ea, quæ proprie, & per ſe fidei ſunt, nulla poſſe naturali argumentatione patefieri. Quin prima parte, quæſtione 32. articulo primo, illos arguit quaſi fidei inimicos, religionique noſtræ etiam noxios, qui ea, quæ fidei ſunt, naturæ rationibus conantur oſtendere. Quod ſi quæ argumenta fidei decretis comprobandis ſancti Doctores afferunt, congruentia illa eſſe, non evidentia: probabilia, non neceſſaria: ſuadere, non cogere: adducere, non evincere. Lumen enim naturale id patefacit, & illuſtrat, quod naturæ congruens, ac conſentaneum eſt. Cum ergo fides, ut ſæpe diximus, rerum earum proprie ſit, quæ hominum naturam, & ingenium exſuperant, fit, ut res ejuſmodi nullo monſtrari naturæ lumine, nulla confici naturæ ratione queant. Quod ſi fides ſubſtantia eſt rerum ſperandarum, ut ad Hebræos Apoſtolus ait, ſpes autem quæ videtur, non eſt ſpes; ut idem tradit ad Romanos: conſequitur neceſſario, ut quæ credit fides, quoniam & ſpes eadem ſperat, hæc nec oculi cernant, nec aures audiant, nec in cor hominis aſcendant, atque adeo ne rationibus quidem demonſtrentur humanis. Niſi forte aut res divinas humanæ fulciunt, ac ſuſtinent, aut certe Paulus fallit, & fallitur, qui fidem argumentum eſſe non apparentium aſtruit, noſtramque ſapientiam in myſterio abſconditam nullum hujus ſeculi principem cognoviſſe. Noſtræ ergo diſciplinæ principia philoſophi oſtendere probabiliter poſſunt, demonſtrare neceſſarie non poſſunt. Quocirca metuere non debet quiſquam, ut fidei meritum ſit amiſſurus, ſi rationes quoque ad fidei veritatem & explicandam, & ornandam adhibuerit. Non enim, conetur licet quantum poteſt, rationes adhibebit ejuſmodi, quæ præbeant experimentum ſenſuum, ſed tales tamen, quibus & ii qui non credunt, ad fidem adducantur ſuavius, & ii, qui credunt, in fide contineantur libentius. Fides ſane cum natura non pugnat, ſed conſentit; nec diſſident humana, & divina ratio, ſed cohærent. Utraque vera eſt, nec verum

1. *p. qu. 2. a. 8. & 2 2. qu. 1. a. 5. in corp. & ad 2. & a. 10. ad 2. & con. Gen. c. 6.*

1. *p. q. 32. a. 1. ad 2.*

2. *2. q. 1. a. 5. ad 2. & q. 2. ar. 10. ad 2.*

vero adverſatur: utraque eſt a Deo, nec Deus ſibi contrarius eſt. Pervertunt itaque homines fundamenta naturæ, cum illam a fide ſejungunt. Quin fide dirigenda naturæ ratio eſt, & quidem ſic, ut hæc duo verba inter ſe, non res diſcrepare videantur. Et cum divinis humana ſimilia, & agnata ſint, qui hominis officium Deo exhibet, & gratiæ naturam ſervire facit, is probe Theologi munere perfungitur. Quam omnino rem & D. Thomas ſæpe probat, & nos cum alias multis lib. 8. 9. & 10. & 11. tum in quartodecimo libro copioſe differemus.

Nunc autem argumenta illa refutanda ſunt, quibus id effici videbatur, ut Theologia fidei decreta comprobaret. Ac primæ quidem argumentationi reſponſum eſt ſatis. At ſecunda ſic reſellitur. Non eſt articulus fidei, mundum a Deo extitiſſe; ſed Deum in principio temporis cœlum, terramque creaſſe, id vero articulus fidei eſt, qui demonſtrari nulla ratione poteſt: quemadmodum D. Thomas 1. p. q. 46. art. 2. differit. Nam quod tertio loco Petri teſtimonium objicitur, nihil aliud efficit, quam religionem, diſciplinamque Chriſtianam non eſſe omni ex parte ſimilem Pythagoricæ, cujus alumni nulla rationis antecepta informatione, nullaque omnino reddita cauſa, auctoritatem præceptoris arcte, mordicuſque tenebant. Indoctorum eſt iſta conſuetudo, eaque Saracenorum, Paganorum, Hæreticorum, ut cœca, & temeraria ſectæ ſuæ dogmata ſine judicio amplectantur, & quæ diſquiſitione egent maxime, hæc ſine ulla diſquiſitione recipiant. Non erudiuntur iſti, erede mihi, ſed aſtringuntur; nec via, & ratione docentur, ſed quaſi veneficiis, & cantionibus in inſaniam agitantur. Enimvero quæ in Evangelio docemur omnia, quamvis acerrime ad ſupernaturalia capeſſenda moveant animos, tamen leniori naturæ ratione Chriſtus ipſe prætexuit, ne diſcipulos rationis expertes habere videretur. Sapientia quippe Dei, quanquam attingit a fine uſque ad finem fortiter, ſed diſponit tamen omnia ſuaviter, hominesque humano more inſtituit, & erudit, hoc eſt, rationales rationibus. Nec vero aliter diſcipulos ſuos Deus vult eſſe compoſitos ad doctrinam cæterorum, quam ipſi ab eo

Iſai. 50. ſunt edocti. Dedit illis linguam eruditam, ut ſciant ſuſtentare eum, qui lapſus eſt verbo: aperuit quoque illis aurem, ut audirent quaſi magiſtrum. Quemadmodum igitur Chriſti diſcipuli ipſum quaſi magiſtrum erudientem audimus, non quaſi veneficum incantantem; ita & linguam habemus, non quæ huc, atque illuc feratur volubilitate verborum, ſed doctam, & eruditam, quæ diſciplinæ ſuæ ſciat cauſas, & rationem reddere.

Lucianum Antiochenum ſcribit Eu- *Lib. 9. Eccl. hiſt. c. 6.*
ſebius rogatum a præſide, cur, cum vir rationalis, & prudens eſſet, ſequeretur ſectam, cujus non poſſet reddere rationem, in hæc verba reſpondiſſe, Nos Chriſtiani non, ſicut vos putatis, humanæ alicujus perſuaſionis errore conſtringimur, nec indiſcuſſa, ut alii, parentum traditione decipimur. Auctor nobis de Deo Deus eſt: nec enim poſſet ſublimis illa majeſtas ſenſibus humanæ mentis illabi, niſi vel ſpiritus ſui virtute delata, vel verbi, ac ſapientiæ ſuæ interpretationibus indicata. Fateor, erravimus nos etiam aliquando, & ſimulacra, quæ ipſi finximus, deos cœli, ac terræ putabamus auctores. Sed arguebat eos fragilis ſubſtantiæ ſuæ a nobis præſtita conſecratio, in quibus tantum venerationis inerat, quantum decoris mens contuliſſet artificum. Verum omnipotens Deus ille, quem non noſtris manibus fictum, ſed cujus nos decebat eſſe figmentum, errores miſeratus humanos, ſapientiam ſuam miſit in hunc mundum carne veſtitam, quæ nos doceret, Deum, qui cœlum feciſſet, & terram, non in manufactis, ſed in inviſibilibus requirendum. Vitæ & nobis leges, ac diſciplinæ præcepta conſtituit, ſervare parſimoniam, paupertate gaudere, manſuetudinem colere, ſtudere, pati, puritatem cordis amplecti, patientiam cuſtodire. Sed & omnia hæc, quæ nunc adverſum nos geritis, ventura nobis eſſe prædixit. Inde enim qui erat immortalis, ipſi morti ſe præbuit, quo nobis patientiæ præberet exemplum. Sed nec nos ſua morte decepit, quibus poſt tertiam diem reſurrexit, ut mortem vinceret refurgendo. Quæ autem dico, non ſunt in obſcuro geſta loco, nec teſtibus indigent: pars pene mundi jam major huic veritati adſtipulatur. Aut ſi quid in his ſuſpectum videtur, conteſtatur de iis etiam agreſtis manus ignara figmenti:

ſi minus adhuc creditur, adhibebo vobis etiam loci ipſius, in quo res geſta eſt, teſtimonium. Adſtipulatur his ipſe in Hieroſolymis locus, & Golgothana rupes ſub patibuli onere diſrupta: antrum quoque illud, quod avulſis inferni januis corpus denuo reddidit animatum. Quod ſi terrena vobis minus digna videntur, accipite etiam de cœlo adſtipulatorem fidelem. Solem ipſum horum vobis produco teſtem, qui cum hæc fieri per impios videret in terris, lumen ſuum meridie abſcondit in cœlo. Requirite in annalibus veſtris, invenietis, temporibus Pilati Chriſto patiente, fugato ſole interruptum tenebris diem. Quod ſi terræ, ſi cœlo, ſi ſanguini martyrum fidem non accommodatis, quomodo meis verbis allegationibuſque credetis? Et cum pene jam his verbis auditoribus ſuadere cœpiſſet, arripi jubetur in carcerem, ibique abſque tumultu populi necari. Hujuſmodi ergo rationes jubet Petrus a doctoribus fidelium reddi, quæ videlicet cum fidem antecedunt, infideles non trahant, ſed inducant: quum ſequuntur, non vim fidelibus afferant, ſed adjiciant robur. In hanc enim ſententiam Auguſtinus dicit, rerum naturalium notionem fidem gignere, nutrire, roborare. Nam defendit etiam, quoniam rebus naturalibus perceptis explorate & cognitis ſtatim intelligitur, primum fidem cum natura nullo modo pugnare, ſed mirifice conſentire: deinde argumenta captioſa & vana eſſe omnia, quæ fidei veritatem impugnant. Sed in ſecundo nodo expediendo multum omnino moræ interpoſuimus. Bene autem habet, quod tertius idemque poſtremus nulla diſſolutione eget. Quid enim addamus, quod legere operæ pretium ſit, poſt divi Thomæ ſententiam adeo perſpicue, diligenter, atque enodate in ſuperioribus explicatam? De principiis ergo Theologiæ hactenus.

Reſpon. ad 3.

CAPUT V.

Quæ ſint quæſtiones, ſeu concluſiones Theologiæ.

THeologiæ cauſis expoſitis, conſequens eſt, ut effecta exponamus, quæ quum in dubium vocantur, quæſtiones ſunt: quum ratiocinatione cognuntur, concluſiones. Quæſtio igitur Theologica, quoniam circa eam omnis Theologi verſatur labor, quid ſit, & quæ illius partes, in primis explicabimus. Nam quo modo tractanda ſit, deinceps exponemus. Ne vero quempiam fallat hujus nominis ambiguitas, intelligendum eſt, quæſtionem Theologicam aliquando appellari pronunciatum omne, quod a theologo quovis forte etiam, & temere fuerit addubitatum. At ſi adeo late theologiæ materiam, quæſtionemque tendamus, quæſtio theologica non jam ex natura hujus facultatis, ſed ex hominum ſtultorum arbitrio æſtimabitur. Ita fiet, ut in theologiæ quæſtionibus illas ponamus: Num, ſi forma aquæ per divinam poteſtatem a materia ſeparetur, in materia vel forma ſeorſum baptiſmus conficiatur? Num aſinus baptiſmum poſſit bibere? cæteraſque his ſimiles, quas ſtudio brevitatis omitto, ne faſtidium ſtomacho lectoris faciam. Mihi profecto non eſt cordi, ſtultas & ſine diſciplina quæſtiones, quas vitare Apoſtolus præcipit, in theologiæ finibus comprehendere. Fines porro extremaque diſciplinarum, concluſiones voco. Eadem vero res eſt, ut a principio capitis leviter attigimus, quæſtio & concluſio. Sed quum per interrogationem elata in controverſia ponitur, quæſtio eſt: quum argumentatione colligitur, concluſio. Quod ſi eandem rem argumentis ſuis Theologus addicit & conficit, quæ in quæſtionem fuerat adducta, futiliſſimæ ſcilicet illæ quæſtiones theologicæ vocari nec debent, nec vero poſſunt, ut quæ ex principiis Theologiæ finiri nequeant & ſolvi, atque adeo ne concluſiones quidem eſſe doctrinæ ejus, ſed indoctorum hominum commentitiæ chimeræ. Quam ergo intelligimus theologicam quæſtionem? Opinor eam, quæ plane ad rem faciat, hoc eſt, ad Theologiam ſpectat. Non autem ſpectant vanæ, ineptæ, noxiæ, ſed ſolidæ, aptæ, commodæ. Ego, inquit, ſum Deus tuus docens te utilia. Theologia ergo, quæ Dei nimirum doctrina eſt, nullo modo inutilia colligit. Quin ſuper fidei fundamentum, quod ab Apoſtolis eſt poſitum, aurum, argentum, lapides pretioſos ſuperædificat. Nam qui ligna, fenum & ſtipulam, ii non hoc ex theologia, ſed ex errore faciunt: Manent igitur, eam eſſe proprie theologicam concluſionem, quæ ex theo-

Eſa. 48.

1. *Cor.* 3.

logiæ principiis, ut effecta e cauſis ſuis, orietur. Unde illud conſectarium eſt, nullam theologiæ quæſtionem exiſtimandam, quæ non poſſit ad ejuſmodi initia referri, exque iis apte, & congruenter argumentando definiri. Quanquam ſunt quæſtiones quaſi appendices, quas, quoniam gratia explicandi illas, quæ vere, & proprie theologicæ ſunt, appoſite & graviter adjunguntur, jure quodam vel ſimilitudinis, vel propinquitatis, vel etiam ordinis Theologicas itidem haud abſurde appellaveris. Verum hoc loco, & tempore de quæſtione theologica ſecundum naturam, & ordinem diſciplinæ loquimur.

Contingit enim aliquando non in theologia modo, ſed in cæteris fere humanis etiam diſciplinis, ut quæ ſuapte natura principia ſunt, ideoque a diſcipulo ſupponenda, ſi res via, ordineque procederet, ea, ut hominum ingenia ſunt, & revocentur in dubium, & argumentationibus comprobentur. Ita fiat perturbatus, ac præpoſterus rerum ordo, ut cauſæ poſteriores ſint, prioraque effecta ſumantur. Quæ res effecit, ut D. Thomas, cæterique Theologi in quæſtionibus theologicis eam etiam ponant, Sitne Deus, & alias omnino ſimiles, in quibus dubium non eſt, prima, certaque principia in dubium verti, ac perinde ut ſi eſſent diſciplinæ hujus connexiones, ex aliis quaſi principiis necti. Atque hæc cauſa Ariſtoteli quoque fuit, ut in ſcientias omnes quatuor genera quæſtionum inferret, nempe an res ſit, quid ſit, qualis ſit, propter quam cauſam ſit. Quæ duæ poſteriores quæſtiones terminari recte, atque ex ordine naturæ poſſunt, priores duæ non poſſunt: niſi forte quum duæ ejuſdem rei finitiones ſunt, quarum una per materialem cauſam, altera per finalem definitæ rei naturam explicant. Tunc enim definitio poſterior per priorem demonſtratur, ratione quodammodo & via naturæ ſervata. At enim rei finitio, quæ ſecundam illam quæſtionem ſolvit, propemodum ex effectis notefit: quæ licet natura poſteriora ſint, nobis, hoc eſt in noſtra cogitatione priora ſunt tamen. Illud item cum in aliis, tum magis in theologiæ doctrina uſu venit, ut principia ipſa vel diſpoſita inter ſe & ordinata ſint, quemadmodum cauſæ ipſæ in quatuor genera diſtributæ ordinem prioris & poſterioris habent; vel certe connexa, & colligata ſint, ita ut ex utriſque conceſſis, ad alterutra dubia liceat pervenire. Quapropter ſi adverſarius admittit principia quædam, quamvis cætera neget, ex conceſſis poterimus non conceſſa colligere, præſertim ſi mutuo nexu conjuncta, & copulata ſunt. Hinc enim theologi veteres vetus inſtrumentum probant ex novo, contraque novum ex veteri: Eccleſiæ auctoritatem e libris ſacris aſſerunt, librorum rurſum ſacrorum ex Eccleſia. Ita ne unum quidem principium in theologia eſt, quod in quæſtionem theologi non verterint: ut ſi a quopiam fuerit negatum, qui alia forte principia concedet, parati ſimus ex his, quæ dederit, hominem evincere, & quaſi arrepto mucrone confodere. Quæ res explanata eſt in ſecundo libro diligenter, & in poſtremo diligentius explanabitur. Nec ob eas ſolum cauſas principiorum ſuorum theologi quæſtionem faciunt, ſed eo etiam magis, ut illa explicent & exponant. Nam, quod apud Rhetores olim pueri didicimus, omni differenti propoſita eſt quæſtio, non ei modo, qui diſputatione res ambiguas jactat, ſed & hiſtoricis, & poetis, qui quæſtiones ſibi propoſitas non tam argumentatione ſolvunt, quam expoſitione. Expoſitio autem fidem in auditore ſæpe invenit, argumentatio facit. Ubi familiæ noſtræ quoſdam ſæpe riſi, qui in eo laborant vehementer, ut Divi Thomæ rationes, quas identidem ad explicandam fidem congruentes ille adfert, perinde ac ſi eſſent demonſtrationes certæ, atque perſpicuæ, defendant. Nam & adverſarios ipſos ridere ſoleo, qui in eo, in quo Divus Thomas egregium ſe fidei adminiſtrum præbuit, illum impugnent quaſi hoſtem. Nec intelligunt viri magis ad certandum, quam ad docendum prompti, quæſtiones fidei graviſſime, ſanctiſſimeque proponi, non quia fidem dubitanti auctori facere nitimur, ſed quia credenti ea, quæ minus percipit, & intelligit, exponere conamur. Quid igitur quæſtio theologica ſit, ſi eam ex diſciplinæ ordine, naturaque finiamus: quid rurſum illa ſit, ſi ex ingenio noſtro exiſtimetur: quę quęſtiones in theologia primariæ, quæ appendices, quæ argumentatione potiſſimum, quæ contra potiſſimum expoſitione ſolvantur, dictum eſt ſatis.

In ſi. c. 4. & c. 8. in conſut. poſtremor. trium argumen.

Nunc quæſtio partienda eſt, ut ea, quæ

quæ in re diſperſa, atque infinita videntur eſſe, ratione, & diſtributione ſub uno aſpectu ponantur. Quæſtionum ergo theologicarum, quacunque de re ſint, duo ſunt genera: alterum cognitionis, alterum actionis. Cognitionis ſunt hæ, quarum finis eſt ſcientia: ſi quæratur, Pater & Filius ſitne unum principium Spiritus ſancti, an duo? Divinæ Perſonæ an proprietatibus relativis, an abſolutis diſtinguantur? Actionis autem hujuſmodi exempla ſunt: Sitne pœnitentia ad ſalutem neceſſaria tanquam medium, an etiam ut præceptum? Num ſacramenta novæ legis gratiam & virtutes conferant? Cognitionis quæſtiones, ſi generaliter loquamur, quadripartitæ ſunt, cum aut, ſit ne vel Deus, vel angelus, vel anima rationalis, aut quid ſit, aut qualis ſit, aut cur ſit talis, quæritur. Quarum prima, & ſecunda, ut diximus, ex ingenii noſtri conditione, ſecunda & tertia ex natura rerum, & diſciplinæ ipſius explicantur.

Actionis porro duo ſunt genera, unum ad ſalutem neceſſarium, alterum earum rerum, quæ utiles eſſe videantur. Prioris generis hæ ſunt quæſtiones: Si, exempli cauſa, honor Chriſti periclitetur, aut ſalus etiam ſpiritualis proximi, vir Chriſtianus mortem ne pro his rebus ſubire debeat, an non? De baptiſmo ſuſcipiendo præceptum ne Euangelii ſit? Poſterioris autem generis, ut cum quæritur, Diluat ne aqua luſtralis, quam benedictam ſcholaſtici appellant, peccata venialia, planeque pœnas peccatorum tollat vi ſua, &, quod ajunt, ex opere operato, an potius ex operantis merito? Num Euchariſtiæ Sacramentum ex attrito faciat contritum? Itemque, an recedente fictione, quemadmodum baptiſmus, & pœnitentia, ſuum effectum ſortiatur? Plena eſt D. Thomæ ſumma talium quæſtionum. Non enim theologus ſemper de neceſſariis diſſerit, ſed quandoque etiam de iis, ſine quibus ſalus, religioque conſtat. Et quoniam omnia perſequimur, dicendum eſt etiam, quæſtionem theologicam, ſive ad contemplationem, ſive ad mores attineat, aliam naturalem eſſe, aliam vero ſupernaturalem. Supernaturalem, opinor, quæſtionem vocare licet, quæ ex ſupernaturalibus ſolum principiis definitur; naturalem autem quæſtionem eam eſſe dico, cujus, cur ita ſit, ratio naturæ conſtans reddi poteſt. Eſt & quæſtio media, quæ partim ex ſupernaturali principio, partim ex principio naturali pendet. Primi generis exemplum eſt, An omnes mortui ſimus. Quam quæſtionem Paulus hac argumentatione definit: Si pro omnibus Chriſtus mortuus eſt, omnes mortui ſunt: at pro omnibus mortuus eſt Chriſtus. Item, An omnes reſurgemus? Quam ſic Apoſtolus terminat: Chriſtus reſurrexit: ergo & nos reſurgemus. Secundi vero generis hæc ſunt exempla: Num Deus ſit ubique? Num immutabilis? Num animus hominis immortalis ſit? Num dividi & ſecari in partes poſſit? Quarum omnino probationes, quamvis e ſacris literis petere liceat, qua ratione ad fidem utique pertinent, ſunt tamen in lumine naturæ claræ, & evidentes: eaque re non ſunt per ſe fidei quæſtiones, ſed, ut diximus, quaſi per accidens. Tertii generis, Ut, ſit ne Chriſtus riſivus? Habeatne duas voluntates, & intellectus duos, duaſque item utriuſque potentiæ operationes? Quæ ex utriuſque principiis pateſcunt. Prima ex his: Chriſtus eſt homo, & omnis homo eſt riſivus. Reliquæ vero ex his: Chriſtus duas naturas perfectas habet, divinam & humanam: omnis autem natura perfecta propriam ſibi & operationem, & potentiam vendicat.

Eſt denique alia diviſio Theologicæ quæſtionis, ad quodcunque genus illa pertineat. Sunt enim fidei quæſtiones quædam, hoc eſt, quæ cum ad fidem ſpectent, pro earum veritate theologo eſt in capitis etiam diſcrimen veniendum. Aliæ vero ſunt, quæ in utramque partem & ignorari & negari ſine fidei jactura poſſunt. Quam partitionem Auguſtinus cum alias ſæpe, tum in libro ſecundo de peccato originali contra Pelagium, & Cœleſtium capite vigeſimotertio commemorat. Atque penitus partitio hæc non eſt ſolum memoriæ commendanda, ſed in oculis ſemper habenda, ſi abſoluti theologi eſſe volumus. Utriuſque generis exempla ſunt. Prioris hoc pacto: An Chriſti anima ſimulatque Verbo conjuncta fuit, Deum clare viderit? Item, An in locis inferis ignis purgatorius ſit, ubi fidelium animæ pœnas peccatorum luant? Poſterioris Auguſtinus quidem varia, atque innumerabilia eſſe dicit,

& quæ certo aliquo genere complecti, ac definire difficile ſit: ſed quæ ponit, ea ſunt: Cum quæritur, qualis, vel ubi ſit Paradiſus, ubi conſtituit Deus hominem, quem formavit ex pulvere: quum tamen eſſe illum paradiſum fides Chriſtiana non dubitet. Vel cum quæritur, ubi ſit nunc Helias, vel Enoch, an ibi, an alicubi alibi: quos tamen non dubitamus, in quibus nati ſunt, corporibus vivere. Vel cum quæritur, Utrum in corpore, an extra corpus in tertium cœlum ſit raptus Apoſtolus: quamquam ſit iſta impudens inquiſitio id ſcire volentium, quod ſe ille, cui hoc præſtitum eſt, ſalva utique fide neſcire teſtatur. Vel, quot ſint cœli, in quorum tertium ſe raptum eſſe commemorat. Vel, Utrum elementa mundi hujus conſpicabilis quatuor, an plura ſint. Quid faciat Solem, Lunamve deficere his defectibus, quos prædicere Aſtrologi certa temporum dinumeratione conſueverunt. Cur antiqui homines tamdiu vixerint, quam ſancta ſcriptura teſtatur: & utrum proportione longioris ætatis filios ſera pubertate gignere cœperint. Ubi potuerit Mathuſalem vivere, qui in arca non fuit, qui, ſicut in pleriſque codicibus & Græcis, & Latinis numerantur annis, reperitur ſupervixiſſe diluvio: vel utrum paucioribus, qui rariſſimi inveniuntur, potius credendum ſit, in quibus ita eſt numerus conſcriptus annorum, ut ante diluvium defunctus fuiſſe monſtretur. Hactenus exempla Auguſtini poſui. In hoc genere Divus Thomas 2. cont. gent. cap. 70. quæſtionem illam eſſe cenſet, An cœlum animatum ſit, quam inter cæteros errores Origenis. Hieronymus enumerat in epiſtola ad Avitum: ſed Divi Thomæ conſentire videtur Auguſtinus in enchiridio capite 57. Verum ne diutius lectorem remorer, de omni iſto genere quæſtionum quid ſentiam, & quæ præcepta danda exiſtimem, perbreviter exponam.

Nulla Theologicæ quæſtionis præcepta firma, ſtabiliaque tradi poſſunt, niſi ab iis, qui in ſchola ſeſe multum, ac diu exercuerunt. Itaque propria eſt ea præceptio ſcholaſticorum: quoniam eorum, qui ſcholam negligendam eſſe exiſtimant, nulla idonea, exquiſita, excellens de Theologiæ quæſtione diſputatio eſt: tantum abeſt, ut harum rerum præceptores ſint, quas nullo uſu habent cognitas. Admonebat me res, ut hoc quoque loco intermiſſionem ſcholaſticæ Theologiæ, ne dicam interitum, deplorarem, niſi vererer, ne cum de aliis Academiis quererer, Hiſpaniam meam immodice extollerem, in qua valde his temporibus ſcholæ Theologia viget. Sed apud nos etiam videmus, quibus extinctis Theologis quam in paucis ſpes, quanto in paucioribus facultas, quam in multis ſit audacia. Nihil vero de me; de præceptore dicam libentius, qui Academias Hiſpanas adeo inſignitet ingenio ſuo, & doctrina illuſtravit; adeoque noſtris hominibus & ſpectabiles, & amabiles reddidit, ut in eas certatim non confluxerint modo, ſed irruperint. Quod ſi ille Gallis, Germanis, atque Italis ſcripſiſſet, quæ erat hominis in diſputando perſpicuitas, elegantia & ſuavitas; non ita nunc apud eas gentes ſcholæ ſtudia iacerent. Nam ex eo credo quibuſdam uſuvenire, ut abhorreant a ſchola, quod inciderint in inculta quædam, & horrida de malis quæſtionibus deterius veſtigata, deterrime etiam inventa & concluſa. Sed age, his omiſſis, id, quod inſtituimus, perſequamur. Nec tamen neceſſe eſt, ut res faciles ſeparatim inſtruamus Theologiæ præceptis: ſita ſunt enim ante oculos: Nec rurſum de iis leges ferre operæ pretium eſt, quæ multum a ratione diſcrepant: ea enim facile apparent, nec magnopere admonitionem & præcepta deſiderant. Quæ autem difficilia videntur eſſe, neque a multis intelligi poſſunt, de iis eſt diligentius præcipiendum.

Primum ergo officium Theologi differentis exiſtimo, ut quæſtionem, quam verſaturus eſt, ſæpe diſpiciat, & identidem interroget ſe, cujus generis illa ſit. Aliter namque quæſtiones illæ finiendæ ſunt, quæ natura, & diſciplinæ ordine in Theologiam veniunt, aliter quas humani ingenii vel imbecillitas, vel certe malitia movet. Nec eodem modo differendum eſt de iis, quæ quærimus ut exponamus, ac de aliis, quæ quæruntur ut demonſtremus: longeque diverſa inſtituitur diſputatio de naturali ac ſupernaturali quæſtione, aliique loci Theologici ſunt huic, atque illi accommodandi. Nam cognitionis actionisque quæſtiones, ut alias diximus, eodem fere modo, eaque eiſdem locis tractandæ, & ſolvendæ ſunt.

Sed

Sed cum uniuſcujuſque genus quæſtionis diligenter inveſtigandum eſt, tum illud maxime, an præter fidem illa ſit, an potius ad fidem, religionemque pertineat. Cum his porro, qui in fidei quæſtione errant, velis equiſque, ut dicitur, decernendum eſt; cum aliis vero, qui de his controverſantur, in quibus ſalva fide decipi, errare, labi homines poſſunt, pugnare quidem, quod alias monui, theologi & poſſunt, & quandoque etiam debent, ſed cruenta pugna illis omnino interdicta eſt. Quam ridiculum eſt enim nervos omnes corporis & animi intendere in ea quæſtione ſolvenda, cujus inſcientia nihil periculi habet, error nihil habet criminis? Sed in toto hoc poſteriori quæſtionum genere quam magna Theologo ſit adhibenda moderatio, in octavo, & nono libris non indiligenter expoſui. Hic dico quantum propoſito ac formularum brevitati ſatis eſt: reliqua illinc petentur. Non enim mihi libet eadem hoc tempore & loco reſumere. Illud hujus loci & temporis eſt theologum admonere, ut non ſtultas modo quæſtiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devitet, quæ ſunt interdum quoque noxiæ, verum etiam inutiles quaſcunque, & vanas, quæ theologo nequeunt in uſum aut cognitionis, aut actionis accerſiri.

In com. ep. ad Tit. c. 3. In his Hieronymus illas quæſtiones cenſet: Quot annos vixerit Mathuſalem? Quoto ætatis ſuæ anno Salomon ſortitus ſit conjugium? Ne forſitan Roboam undecimo ætatis illius anno natus eſſe credatur. In epiſtola quoque ad Vitalem, cum poſteriori harum dupliciter reſpondiſſet, ad extremum ait, Apoſtolum de iſtiuſmodi interdicere quæſtionibus. Et poſt pauca, Relege, inquit, omnes & veteris, & novi Teſtamenti libros, & tantam annorum reperies diſſonantiam, & numerum inter Judam, & Iſrael, id eſt, inter regnum utrunque confuſum, ut hujuſcemodi hærere quæſtionibus non tam ſtudioſi hominis, quam otioſi eſſe videatur. At bene habet, quod non dixit, attingere, ſed hærere. Nam ſi id genus quæſtiones breviter exponere otioſum, & inutile eſt, non ego ſolum, qui in ſuperiore libro multas ejuſmodi explicui, ſed Auguſtinus, ac Hieronymus quoque ipſe arguentur. Non eſt igitur immorandum in hujuſmodi quæſtionibus minime neceſſariis, licet ad veritatem hiſtoriæ ſacræ quodammodo ſpectare videantur: ſed cum in omni diſputatione, tum magis in ea, quæ ad fidem, & ſalutem nihil attinet, exercenda eſt facilitas quædam, ne ſi hiſce rebus diſſerendis diu ac multum hæreamus, in moroſitatem inutiſſem, & odioſam incidamus. At Divus Auguſtinus ſupervacaneum eſſe exiſtimavit quærere, ubi, & quomodo ſit in cœlo corpus Dominicum. Sed de fide, & ſymbolo, licet coram ſynodi patribus, ad novitios tamen doctrina inſtituebat. Alioqui Cajetanus, quem unum noſtræ familiæ non ingenio ſolum, & eruditione præſtantiſſimum audeo dicere, ſed in hujus generis quæſtionibus excitandis modeſtiſſimum, non eſt veritus, quum ſacras literas interpretaretur, eam rem quærere, pauciſque etiam explicare. At idem Auguſtinus eas quæſtiones nullo modo patitur, quas ex ægritudine animi dicit exiſtere. Ecquid faciebat Deus, antequam faceret cœlum, & terram? Ecquid ei venit in mentem, ut aliquid faceret quum antea nunquam aliquid fecerit? Sed pœnitentiam agens, confitenſque peccata, vix ægre fert quæſtiones neceſſarias, nedum minus utiles, curioſas, importunas. Non itaque eadem diſputandi regula Theologo præſcribenda eſt, cum in gymnaſio certat, & cum in cubili, aut etiam in templo luget.

De fide, & ſymb. c. 6.

Li. 11. conf. c. 30.

Sed regula hæc erit & rationi, & ſanctorum auctoritati maxime conſentanea, ut omnis Theologus de re ſupernaturali diſputaturus, (nam hæc illi propria diſputatio eſt) nomen theologiæ ſecum ipſe reputet; titulum ſuum, hoc eſt, theologi, frequenter legat; quærat a ſe non ſemel, ſed ſæpius, quorſum cœperit diſputare, ſciatque, nullam illi quæſtionem aſciſcendam, niſi quæ ad veram, quæ ſupra naturam eſt, Chriſti, Apoſtolorum, & Prophetarum philoſophiam referatur. Hujus enim præcepti quidam immemores innumeris quæſtionibus, præſertim dialecticis, phyſicis, & metaphyſicis explicandis importuniſſimi, longiſſimique ſuerunt. Nemo autem eſt longus, qui materiæ immoratur, ſi aliquid accerſit, atque attrahit, quod ſuo videlicet inſtituto congruens, conſentienſque ſit. Nec tamen quæſtiones iſtas, quamvis non adeo neceſſarias, exterminandas puto. Eſt enim animorum

rum ingeniorumque exercitatio quædam non modo acuminis plena, ſed etiam ad theologiam ſcholæ valde utilis. Nam quod Auguſtinus ait, nihil ad ſe pertinere, utrum cœlum ſicut ſphæra undique concludat terram in media mundi mole libratam, an eam ex una parte deſuper velut diſcus operiat? Item, An ſtet cœlum? an potius moveatur? hoc vel in Manichæorum invidiam & odium dicit, qui ſimiles multas quæſtiones ſe a magiſtro didiciſſe jactabant: vel illos certe reprehendit, qui iis excitandis & ſolvendis quæſtionibus multum prolixa & rebus ſalubribus impendenda temporum ſpatia occuparunt: illius enim verbis libenter utimur. Cæterum quaſi præteriens id genus quæſtiones ipſe ſolvit: quibus tamen, ut ait, ineundis atque tractandis neque epiſcopo temporis ſatis erat, neque illis, quos ad ſalutem & ſanctæ eccleſiæ neceſſariam utilitatem cupiebat informari. Nec diſſimile huic eſt, quod Auguſtin. idem curioſiſſimas Dioſcori quæſtiones reprehendit, & ſcribit tamen, ſe non ideireo ea dicere, quia iſtiuſmodi diſcuntur, ſed quia vano ſine diſcuntur. Ita reſpondit quibuſdam earum breviter, aliis vel prolixe. Ego vero ſi ab amico eſſem de rebus ejuſmodi interrogatus, aut diſſimulanter præterirem, aut aperte etiam reſponſa negarem. Nec enim dignas eas quæſtiones cenſerem, quibus vel tantillum temporis impertirer. Sed Auguſt. erat vel in amicos liberalior, vel in Dioſcorum indulgentior. Quorſum hæc? Ut intelligant ii, qui ſcholæ perpetuam invidiam conflant, controverſias circa Ariſtotelem exortas non eſſe diſquiſitione theologi indignas, ſi, quæ in Ciceronis ambigua erant, ea non eſt dedignatus explicare Auguſtinus. Quid? quod is ipſe neſcientem quid ſit nihil, quid informis materia, quid formatum eranime, quid corpus, quid ſpecies in corpore, quid locus, quid tempus, quid in loco, quid in tempore, quid motus ſecundum locum, quid motus non ſecundum locum, quid ſtabilis motus, quid ſit ævum, ea quid ſit nec in loco eſſe, nec uſquam, & quid ſit præter tempus, & ſempor eſſe, quid ſit & nuſquam eſſe, & nuſquam non eſſe, & nunquam eſſe, & nunquam non eſſe: hæc, inquam, neſcientem, nec de Deo nec de anima ſua quicquam recte aut quærere aut diſputare poſſe aſſeverat. Non ſunt igitur quæſtiones iſtæ phyſicæ & metaphyſicæ a ſchola noſtra expellendæ, ne illæ quidem, quæ Eraſmo cæteriſque ſimilibus curioſæ ſophiſticæque etiam viſæ ſunt. Sed de hoc alio loco pluribus. Nunc ad fidei quæſtionem redeo, quæ niſi Theologo inprimis conſtituta ſit, nihil ratione docere poteſt neque via.

De geneſi ad literam lib. 2. cap. 9. & 10.

Epiſt. 56.

Lib. 2. de ordine c. 16.

In hac igitur re vehementer elaborandum eſt, ſi in theologia, quis ſit gradus veritatis ac falſitatis, exquirimus. Id nimirum ut theologiæ maxime proprium eſt, ita eſt omnium difficillimum. Quare illud præſtare valet nemo, niſi perfectus conſummatuſque theologus. Dixerit quiſpiam .. Quid? nonne ſunt notæ aliquæ, quibus quæſtiones fidei ſejungi ab eis, quæ Fidei non ſunt, & internoſci poſſunt? Sane vero; ſed nec cuivis contigit adire Corinthum, nec ſunt iſta omnium communia contritaque præcepta. Ac pertinet quidem ad omnem Fidei quæſtionem conſtituendam ſemper in promptu habere ejuſmodi notas, & quæſtionum Fidei quaſi indices: verum ea magna omnino res eſt, egetque doctrina & exercitatione non parva. Illas itaque, ſi poterimus, proferemus: nec ita multo poſt, ſed pauca ante dicenda ſunt. Fidei porro quæſtio bifariam intelligitur. Una, quæ immediate ad fidem attinet, ut vere attinent omnia, quæ Deus eccleſiæ ſuæ aut verbo edidit, aut ſcripto; altera, quæ mediate Fidei eſt, cujuſmodi ſunt omnes concluſiones, quas ordine diſciplinæ ex illis prioribus colligere, & diffinire poſſumus. Quæ quoniam non in ſeipſis, ſed in aliis tanquam principiis revelatæ a Deo ſunt, mediate Fidei dicuntur eſſe, & qui eas negat, is fidem negare hoc modo dicitur. Atque equidem illud etiam animadverto, eas non abs re forſitan quæſtiones Fidei vocari, quæ vehementer ad eccleſiæ doctrinam pertinent, fideique ſunt propter affinitatem appendices; non quod aut ex iis pendeat fides, aut iis ſublatis funditus illa tollatur, ſed quod affecta ægraque ſit, ſi harum rerum veritas labefiat, quæ illi hærent & adjunguntur. Oportet nempe in eccleſia ſanam doctrinam eſſe & verbum ſanum, ut Apoſtolus ait. Quemadmodum autem morbi quidam lethales ſunt, alii vero non interficiunt quidem hominem, ſed afficiunt tamen valetudinem: ſic errores quidam non fidem

1. ad Tim. 1. & 6. & 2. ad Tim. 1. & 4. & ad Tit. 1. & 2.

dem extinguunt, ſed obſcurant, non evertunt, ſed infirmant: morbumque afferunt, non exitium. Sicut ergo quod ſaluti eſt noxium, vitæ id quoque noxium eſt: ita quodcunque ſanæ doctrinæ adverſatur, hoc Fidei eſt etiam quodammodo adverſum. Ex quo intelligitur, quæſtiones illas, quæ ad doctrinæ eccleſiaſticæ ſanitatem ſpectant, ad fidem ſuo quodam modo ſpectare. Sed nos hujus generis controverſias non in fide proprie, ſed præter fidem eſſe dicimus: nec qui in his errant, eos in fide, ſed præter fidem errare exiſtimamus. Atque ita rebus his primo ſimpliciter collocatis, reliqua deinceps ſubtilius perſequemur.

CAPUT VI.

Quibus notis quæſtiones Fidei dijudicari poſſint.

QUibus autem rationibus hanc dijudicandi facultatem aſſequi poſſimus, ne in conſtitutione cauſarum Fidei erremus, accurate nunc & diligenter exponendum eſt. Et Cardinalis quidem Turrecremata lib. 4. ſum. eccleſ. p. 2. c. 9. ſeptem gradus ordine ponit propoſitionum catholicarum, quæ eædem, cum in diſputandi controverſiam diſceptationemque vocantur, quæſtiones Fidei dicuntur.

Primus earum eſt, quæ in libris ſacris habentur expreſſæ. Secundus earum, quæ ex hiſce per certam & neceſſariam conſecutionem fiunt. Tertius earum, quas verbo tenus Chriſtus Apoſtolis, Apoſtoli eccleſiæ tradiderunt. Quartus earum, quæ in conciliis univerſalibus definitæ ſunt. Quintus earum, quæ a ſede Apoſtolica ſunt fidelibus ad credendum propoſitæ. Sextus illarum, quæ de fide & refutatione hæreſum ſancti doctores una mente, unaque voce docuerunt. Septimus illarum eſt, quæ ex tertio, quarto, quinto, & ſexto generibus conſecutione firma & neceſſaria derivantur. Ex quibus capite ſequenti diſtinguit etiam ſeptem genera hæreticarum propoſitionum, quæ ſeptem illis generibus propoſitionum fidei repugnant. At vero more juriſperitorum illa ſunt tradita, quæ fortaſſe minutius in tenuiſſimas particulas coneiduntur. Nobis tamen, qui docendi compendiariam viam & rationem profitemur, ad breviorem numerum & abſolutam quandam diſciplinæ formulam redigenda ſunt omnia. Cum igitur veritas Fidei, ut paulo ante diximus, bipartita ſit, & hæc ad fidem mediate, illa immediate pertineat; neceſſe eſt, duos gradus propoſitionum Fidei generales ſtatim a principio collocare. Prior earum erit, quæ Theologiæ legitima principia ſunt, cujuſmodicunque ſint illa, ſive primaria ſive ſecundaria, hoc eſt, ea omnia, quæ Deus in ſe ipſis eccleſiæ revelavit. Poſterior vero gradus harum erit, quæ ex prioribus illis neceſſario colliguntur. Hoc enim genus concluſionum, ut cum rebus Fidei colligatum, ad fidem etiam ſpectat. Ratio enim connexi, quum conceſſeris ſuperius, cogit inferius concedere: & quum inferius negaris, ſuperius item negare cogit. Rurſum in ſuperiori illo gradu duos intelligimus, unum earum propoſitionum Fidei, quas in libris canonicis ſacri auctores ſcriptas reliquere: alterum earum, quas verbo traditas eccleſia, ut crederet, a Chriſto & Apoſtolis accepit. In poſteriore itidem gradu duo genera intelliguntur. Unum concluſionum ejuſmodi, quæ e principiis ſolum Fidei naſcuntur. Alterum earum, quas non fides ſola conficit ſine externarum diſciplinarum adjutorio, ſed aſcitis aut uno principio aut pluribus naturæ ratione cognitis. Atque hæ quidem tametſi non eodem loco & gradu, omnes tamen ſimpliciter & ſine additamento quæſtiones Fidei vocari poſſunt, nempe cum ex utriſque Fidei veritas pendeat, cum utriſque conjuncta & copulata ſit. Nam quæſtiones illæ quaſi Fidei appendices, quod nuper, & quid dico nuper? imo vero plane paulo ante dicebam, Fidei quodammodo ſunt, non ſimpliciter. Nec enim ſic Fidei adhæreſcunt, ut ſeparari ab illa non queant. Ægrotat ſane, ut ita dicam, in earum errore fides, non perit.

Sed quoniam ſcripturæ ſacræ nativa & germana ſenſa obſcura interdum & implicata ſunt, nec ſemper exploratum eſt & cognitum quænam illa ſint, quæ ſine ſcripto Apoſtoli memoriæ prodiderunt, ſæpe etiam impeditum eſt, & quaſi tenebris circumfuſum, an concluſio controverſa neceſſario e rebus Fidei ducatur; id nos modo expedire atque explanare cupimus, quibus notis & ſignis cognoſci ac diſtingui poſ-

ſit

ſit veritas Fidei, tum illa, quæ in ſacris ſcripta libris eſt: tum quæ eſt verbo ab Apoſtolis tradita tum demum ea, quæ ex harum vel altera, vel utraque conficitur. Eo vero ſtudioſius hoc negotium ſuſcipimus, quod non modo ſcholæ Theologis utiliſſimum fore intelligimus, ſed illis etiam maxime neceſſarium, quibus Apoſtolica ſedes Fidei cognitionem & cenſuram impoſuit. Non enim parum in ſe habet fructus certa conſtanſque ars in Theologia differendi: nec ſine arte eorum errores æquabiliter notari poſſunt, qui a fide Chriſti & antiqua Eccleſiæ inſtitutione deſciſcunt. Contrariorum enim, quod a Philoſophis vere dicitur, eadem eſt diſciplina. Quare ſi veritates Fidei catholicæ conſtituimus, errores adverſos pariter deſignamus. Age ergo conferamus pedem, ut ajunt, & ad rem propius accedamus.

De rebus perſpicuis, ut dixi, nihil præcipi oportet. Itaque ſi ſcripturæ divinæ locus, ut inde ordiamur, planum & apertum habet ſenſum, vel ex contextu, vel ex alio ejuſdem ſcripturæ loco, vel ex verborum ipſorum clara luce, nullum noſtrum præceptum eſt. Ipſe enim apertus ſcripturæ ſenſus certum præ ſe fert catholicæ veritatis indicium. Quo fit, ut Lutheranorum pleraſque hæreſes theologus vel mediocriter ſcripturæ divinæ ſenſis imbutus perfacile denotet. Nullum quippe negotium eſt eos errores inurere, qui ſcripturæ manifeſto repugnant. Ut illi, Eccleſiam univerſalem in fide errare poſſe. Item, Humanas omnes actiones criminoſas eſſe. Item, Triſtitiam de peccatis non eſſe neceſſariam, ſed inutilem. Multi denique alii, quos commemorare longum eſt. At enim de ſcriptura ſacra dicta hæc intelligi volumus, quam eſſe canonicam conſtanter ſit ab eccleſia diffinitum. Nam, quemadmodum in ſecundo libro docuimus, libellum Baruch non adeo explorate & firmiter in ſacrorum numero eccleſia repoſuit, ut aut illum eſſe ſacrum fidei catholicæ veritas expedita ſit, aut non eſſe ſacrum, hæreſis expedita ſit. Libellus ergo iſte, ſive quilibet alius, qui in quæſtionem citra crimen hæreſeos vocari poſſit, quantumvis clara & aperta inferat ſenſa, non ſtatim efficiet certas atque conſtantes catholicæ fidei veritates. Sed tranſeamus ad alia, & in rerum difficiliorum judicio e ſuperioribus libris ſumma quæque carpamus. Ex eo enim tempore hæc res elaborata eſt, ex quo locorum Theologicorum firmitudinem conſtituimus.

Librum Baruch a ſacris eximere erroneum eſſe dixi: hæreticum, neque unquam auſus ſum, neque modo audeo dicere.

Sit igitur prima præceptio. Cum ſcripturæ divinæ ſenſus fuerit obſcurus, tunc eccleſiæ intelligentia eadem eſt germana ſcripturæ intelligentia, ex qua habebitur (crepet licet hæreticus) & catholicæ veritatis inſigne certum, & ad probandas Theologiæ concluſiones certi ejus, quod exquirimus, argumenti delectus. Si enim eccleſia certiſſimum jus habet diſcernendi verba Dei a verbis hominum, ut in ſecundo libro nobis conſtitutum eſt; habebit quoque idem jus, ut in verbis ipſis ſenſum Dei ab hominum ſenſu diſcernat. Niſi credimus, perinde ſcripturam eccleſiæ, ut Ptolemæo Ægyptiiſque conceſſam: vel certe, ut nunc eſt conceſſa Judæis, quos ſcriniarios eccleſiæ Chriſti Auguſtinus non inelegan-
ter appellavit. Scimus autem, u- *contr. Fauſt.*
trumque depoſitum eccleſiæ commiſſum, ut utrumque etiam perpetua fide conſervet, reddatque ſimul, quas accepit, & ſcripturam & ſcripturæ intelligentiam. Spiritus meus, inquit, *Eſaiæ 59.*
qui eſt in te, & verba mea, quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore ſeminis tui amodo, & uſque in ſempiternum. Ambas igitur res Chriſti eccleſia cuſtodit, cuſtodietque ſemper, & verbum & ſpiritum verbi. Item Chriſtus ſpiritum veritatis promiſit eccleſiæ, qui cum illa ma- *Joan. 14. 15. & 16.*
neret æternus, eique omnia ſuggereret, quæ illi a Chriſto ſunt dicta. Item, cum verum Dei Euangelium, quemadmodum Hieronymus elegantiſſime dixit, non in ſcripturis ſit, ſed *In epiſt. ad Gal. c. 1.*
in ſenſu; non in ſuperficie, ſed in medulla; non in verborum foliis, ſed in radice rationis: ſi eccleſia ſcripturam haberet, non autem legitimum ſcripturæ ſenſum, non haberet profecto verum Dei Euangelium, atque adeo ne fidem Chriſti quidem, quæ ſine vero Dei Euangelio non eſt. Nec enim ad verba fides, ſed ad ſenſa refertur. Alioqui & hæretici ſcripturas ſine ſenſu loquuntur, & diabolus ſcripturas etiam profert: ſed in intelligentia falſa falſum Euangelium habent; certe non divinum, ſed humanum, imo, quod pejus eſt, diabolicum. Cum vero inter catholicos & hæreticos non de ſcriptura, ſed

de

de ſenſu plurima controverſia ſit, ſi eccleſiæ interpretatio non eſt certa intelligendi norma, ecquis erit illiuſmodi controverſiæ judex? Senſum enim ſuum pro ſua virili quiſque defendet. *Vid. l. 3. c. 2. & c. 3. fundam. 4.* Quod ſi in exploranda ſcripturæ intelligentia nullus eſt eccleſiæ certus judex, audeo dicere Rempublicam fuiſſe nullam ſtultius conſtitutam: nullum enim diſſidiorum futurum finem, conſenſionem fidelium nullam, nullam fidei unitatem. Qua ſublata, non charitas modo & pax, ſed fides etiam ipſa penitus tollitur, atque ipſum omnino eccleſiæ nomen. *Luc. 24.* Quod autem Apoſtolis Chriſtus aperuit ſenſum, ut intelligerent ſcripturas, non id propter illos tantum, ſed multo etiam magis propter eccleſiam fecit. Ex quo intelligimus, Chriſtum Eccleſiæ ſuæ librum ſignatum perpetuo aperuiſſe. Scripturæ inſuper intelligentiam Apoſtoli eccleſiis tradiderunt. Nam ſi non ſenſum, ſed verba duntaxat tradidiſſent, non utique prædicaſſent Euangelium omni creaturæ, nec docuiſſent omnes gentes ſervare quæcunque illis fuiſſent a Chriſto commendata. Qualis enim Euangelii prædicatio, qualiſve doctrina abſque intelligentia eſſet? Nempe qualis aut puerorum aut pſittacorum eſt, qui ſine mente dant accipiuntque ſonum. At Apoſtolicæ traditionis certior teſtis nemo eſt, quam eccleſia. Nam quid acceperit, ecquis clarius evidentiuſque teſtabitur, quam ipſa, quæ accepit? Scripturæ igitur ſenſus ab Apoſtolis eccleſiæ traditus penes eccleſiam eſt.

Præterea eccleſia columna eſt & firmamentum veritatis: at veritas vere & proprie in intellectu ſcripturæ eſt, in ſcriptura autem improprie tanquam in ſigno; quemadmodum urina figurate ſana dicitur, cum animal id ſit, quod eſt proprie ſanum. Si ergo eccleſia firmamentum eſt veritatis, firmam certe habet ac certam rerum cognitionem veritatum, quæ in ſacris literis continentur. Sed quid opus eſt plura? Jam enim quartus ſuperior liber comprobavit veram fidelemque omnem de eccleſiæ auctoritate ſententiam. Oſtenſum eſt autem multis & teſtimoniis & rationibus, eccleſiam in fide errare non poſſe. Atqui nihil magis ad fidem attinet, quam divinorum dictorum vera cognitio & ſenſus. In eccleſia igitur explorata ſcripturæ intelligentia reſidet, ex qua nimirum intelligentia & compertum habere poſſumus fidei catholicæ ſignum, & eodem quoque ſigno errores contrarios denotare. Sane primæ hujus præceptionis clariſſimum exemplum eſt in paradiſo terreſtri, in fictione Adæ de limo terræ, in Evæ formatione de coſta Adæ, denique in tentatione ſerpentis. Quæ omnia Origeniſtæ allegoricis figuratiſque interpretationibus perverterunt. *Vid. l. 7. c. 3. concl. 5.* Sed cum eccleſia ſemper ea non figurate dicta, ſed proprie ad hiſtoriam acceperit, jure illos ſynodus ſexta actione undecima exploſit.

Secunda præceptio. In eccleſiæ nomine non modo Fidelium omnium concio intelligitur, verum etiam eccleſiæ paſtores & doctores, præſertim in concilio congregati. Hæc oſtenſa nobis eſt libro 4. cap. 4. concluſ. 4. & libro 5. cap. 4. concluſ. 3. Præceptionis vero hujus exempla multa ſunt, ſed nos pauca ponemus. Illa Domini lege, Hoc *Luc. 22.* facite in meam commemorationem, omnes ſemper eccleſiæ ſacerdotes intellexere id præſcribi, ut hoc idem ipſi facerent, quod & Jeſus Chriſtus tum faciebat, hoc eſt, ut Euchariſtiæ ſacrificium offerrent. Nam poſt illa verba in perſona Chriſti prolata, Unde & memores, inquiunt, nos ſervi tui, &c. offerimus majeſtati tuæ de tuis donis ac datis hoſtiam ſanctam, &c. Wicleffiſtæ igitur, qui dixerunt, non eſſe fundatum in euangelio, quod Chriſtus miſſam ordinaverit, Lutherani item, ac multo etiam magis qui negant in eccleſia Euchariſtiæ ſacrificium eſſe, jure a nobis hæretici habentur. Sed de hac re in hoc eodem libro poſterius. Rurſum concilium Lateranenſe, Patrem *Id. Synod. Epheſina.* & Filium vere & proprie rem unam eandemque eſſe intellexit ex illo, Ego & Pater unum ſumus. Ita in hoc Abbas Joachimus damnatus eſt, qui hunc locum non ad rei ejuſdem & naturæ unitatem, ſed ad conſenſionem voluntatis unius retuliſſet. Pari enim errore illum alterum locum interpretabatur? Claritatem, quam dediſti mihi, dedi *Joan. 17.* eis: ut ſint unum, ſicut & nos unum ſumus. Præterea Spiritum Sanctum a Filio procedere, concilium Epheſinum ex illo ſcripturæ loco accepit, De meo *Joan. 16.* accipiet: ex illo etiam, Quem ego mit- *Joan. 15.* tam vobis a Patre, Spiritum veritatis, &c. Animam rationalem tandem formâ eſſe ſubſiſtentem quidem, ſed eſſentialiter,

liter, vere, ac per ſe humanum corpus informare, concilium Viennenſe, ut equidem ſentio, ex eo loco habuit,
Gen. 2. Inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem. In eo enim quod Deus animam homini inſpiraſſe dicitur, illam patres foris veniſſe interpretati ſunt, quemadmodum flatus extrinſecus venit. Non itaque ſpiritum hominis educi de materia, nec ab ipſa pendere, ſed per ſe omnino ſubſiſtere. In eo autem, quod per eundem ſpiritum factus eſt homo in animam viventem, cognovere utique, illam corpus vere vivum efficere, atque adeo formam ſubſtantialem eſſe humani corporis. Item hoc traxerunt ex illo, Nuſquam
Rubr. 2. enim Angelos, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Si namque animus hominis non eſſet corporis vera forma, parſque omnino humanæ naturæ, ſed corpori, ut nauta navi, juxta Platonis Origeniſque ſententiam, aſſiſteret; ſine dubio ſubſtantia eſſet, quod ad naturæ conditionem attineret, ſeparata, quam nos angelum nuncupamus. Quare Deus animam rationalem aſſumens, angelicam naturam aſſumpſiſſet.

Hæc igitur & alia ejuſmodi tametſi in ſcriptura obſcurius continentur, eccleſia tamen jure ſuo explicat, fidelibuſque ad credendum exponit. Quod dum facit, ipſius decretum non ſolum non eſſe falſum, ſed etiam ſtabile, fixum, ratumque eſſe debet, perinde ac ſi in libris ſacris patentius haberetur. Paſtores ergo eccleſiaſtici, quos in Eccleſiæ voce communiter intelligimus, cum ſcripturæ certam conſtantemque intelligentiam præſcribunt, & abſolutam veritatis catholicæ exhibent formulam, & notas quoque certiſſimas, quibus hæreſes contrariæ dijudicentur.

Tertia præceptio. Si ſedes Apoſtolica aliquem ſcripturæ ſenſum præfinierit, ille idem catholica veritas cenſenda eſt. Quam ſane præceptionem, niſi opinio nos fallit, diligentiſſime in ſexto ſuperiore libro demonſtravimus. Multis quippe ibi ac neceſſariis argumentis addiximus, ſedem Apoſtolicam in fidei judicio labi non poſſe. Scripturarum vero interpretatio, quum in diſceptationem illæ veniunt, fidei judicium eſt: non ergo in ſcripturarum intelligentia ſedes Apoſtolica errat, ſi eas ex præſcripto interpretatur. Nam ſi non conſtanti judicio fixoque decreto, ſed ex opinione ſua quaſi præteriens expoſuerit id, quod alias ſæpe dictum eſt, nihil conſtituet omnino, quod certum exploratumque ſit. Quare ſi tunc erret, ſcripturam vel parum apte interpretando, vel in ſenſum etiam alienum detorquendo, nihil huic præceptioni obſtat. Quæ non omnia illa ſenſa præſtituit, quæ Pontifices e ſcriptura ſacra ad res, de quibus agebant, ſuadendas accerſierunt: ſed illa docet firme eſſe tenenda, quæ fidelibus a ſede Apoſtolica præſtituuntur. Quibus autem ſignis ſedis Apoſtolicæ, conciliorumque firma judicia internoſcantur, in quinto libro expli- *c. 3. §. 4.*
catum eſt. Ac certe ejuſmodi judicia, quæ in ſcriptura interpretanda verſantur, ad ſedem Apoſtolicam peculiariter attinere, adeo clare hodie eſt in Clement. unic. de ſumma Trinitate & fide catholica diffinitum, ut minime ſit hæſitandum, quin Pontificis ſententia eadem, & Viennenſis concilii ſit. Quid? quod claves habet Petrus, ut librum clauſum aperiat? Quid? quod
quęcunque ſolverit in terris, erunt ſo- *Matth. 16.*
luta & in cœlis? Quid? quod ab initio conſtitutum eſt, ut ex ore ejus gentes verbum Euangelii & audirent & crederent? Quid? quod adverſum hanc petram ne portæ quidem inferi prævalere queant? Quid? quod pro eo oravit Chriſtus, ne deficeret fides ipſius, quo fratrum vacillantem & nutantem fidem confirmaret? At quid ego ſtultus contra proverbium vetus acta ago? & argutis minutiſque interrogatiunculis quaſi aculeis lectorem pungo, atque ea ut modo primumque naſcentia edo, quę in ſexto libro altiſſimis defixa radicibus uſque adeo confirmata ſunt, ut nulla unquam vi labefactari poſſint? Hujus autem præceptionis exemplum habes in Extravaganti Benedicti XI., cujus initium, Benedictus Deus in donis ſuis: ubi pronunciat Pontifex, hæreticos eos fore, qui negaverint, animas juſtorum, ſimulatque e corpore exceſſerint, divinam eſſentiam clare videre, ſi nihil tamen habuerint, quod pœnis purgatorii ante expiandum ſit. Hoc vero ſine dubio accepit ex illo: Id, quod in præ-
ſenti eſt momentaneum & leve tribu- *2. Cor. 4.*
lationis noſtræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Ne quis autem falſo errore ductus exiſtimaret, hanc

ope-

operationem æternæ gloriæ aut ad præſens mortalis vitæ tempus, aut ad futurum univerſale judicium eſſe refe-
2. *Cor.* 5. rendam, ſubjungit ſtatim Paulus, Scimus enim, quoniam ſi terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cœlis. Ac ne quis rurſum aliter æternam illam gloriam interpretaretur homini contingere, quam per claram divinæ eſſentiæ viſionem, mox rem eandem apertius exponens ſubdit: Scientes, quoniam, dum ſumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino: per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem: audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præſentes eſſe ad Dominum. Quem locum D. Thom. quarto adverſum gen-
Cap. 91. tes libro preſſius urget. Ubi quamvis & alia ſcripturæ teſtimonia referat, ſed ad meum ſenſum, imo ad ſyncerum, ſubtileque judicium nullum aliud eſt hoc teſtimonio præſtantius, ut & illa fidei veritas comprobari, & contraria hæreſis refutari queat. Præclare itaque mihi ſentire videor, ſi ſummum Pontificem autumo, ex his ipſis Pauli verbis illud fidei dogma elicuiſſe. Ea igitur verba in falſum alium ſenſum peregrinumque deflectere hæreticorum erit.

Quarta præceptio. Conſentiens eadem ſanctorum omnium conſpiranſque ſcripturarum intelligentia ipſiſſima eſt fidei catholicæ veritas. Quæ præceptio in ſeptimo libro, cap. 3. concl. 5. adeo fuſe lateque & explicata exemplis, & rationibus ac teſtimoniis confirmata eſt, ut ineptus ego ſim, ſi quicquam in præſenti adjiciam.

Quinta præceptio. Si ex Apoſtolorum traditione communis eccleſiæ uſus unamquamlibet ſcripturæ interpretationem præ ſe tulerit, ea ut Fidei veritas tenenda eſt. Ut eccleſiæ mos perpetuus expreſſit, in illis verbis, Quæcunque ſolveris ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis, Petro Petrique ſucceſſoribus datam eſſe facultatem & ſolvendi vota, & relaxandi juramenta. Qui hanc eccleſiæ facultatem inficiatus fuerit, is vere ac jure hæreticus judicabitur. Atque hanc quoque præceptionem nec probare argumentis, nec exemplis illuſtrare debeo, propterea quod in 3. lib. illam utriſque rebus patefeci.

Sexta præceptio. Quodcunque dogma Fidei vel eccleſia habuerit, vel concilium auctoritate Pontificis roboratum, vel etiam ſummus ipſe Pontifex fidelibus præſcripſerit, vel certe ſancti omnes concordiſſime conſtantiſſimeque tenuerint, ita nobis illud pro catholica veritate habendum eſt, ut contrariam ſententiam hæreticam ſentiamus, quamvis nec aperte, nec obſcure in ſcriptura ſacra contineatur. Docui nimirum in tertio libro copioſius, dogmata Fidei non e ſola ſcriptura petenda, ſed ex Apoſtolica traditione. Quæ vero Chriſti & Apoſtolorum traditiones ſint, non alia via & ratione melius inveſtigari poſſe, quam eccleſia ipſa duce atque magiſtra, ſuperius non ſemel explanatum eſt. Eccleſiæ porro auctoritatem non modo in omnium fidelium cœtu conſiſtere, verum etiam conciliorum decretis, ſedis Apoſtolicæ judicio, ſanctorum doctorum conſenſione, ſuperioribus quoque libris expoſitum eſt ſatis, ut arbitror, diligenter. Chriſti quippe Apoſtolorumque doctrinam partim ſcripto, partim verbo in eccleſiam deſcendiſſe, cum alias ſæpe, tum fuſius in tertio libro monſtravi. Oſtendi etiam ſæpiſſime, nihil per ſe ad eccleſiæ fidem attinere, niſi quod Chriſto & Apoſtolis revelantibus accepit. Cum autem neque eccleſia, neque concilium, neque ſedes Apoſtolica, neque ſancti omnes ſimul poſſint in Fidei judicio falli, quemadmodum ſuis quæquæ locis patefacta ſunt; certe quodcunque nobis Fidei dogma tradiderint, ſi in ſacris literis non habetur, Chriſto Apoſtoliſque tradentibus in eccleſiam venit. Eodem itaque gradu habendum, ac ſi patenter illud ſcriptura traderet. Omitto jam plura exempla hæreſum notiſſimarum, quibus præceptionis hujus nota inuſta eſt. Nam in tertio libro exempla ſunt pene innumerabilia.

Septima præceptio. Si vel eccleſia, vel concilium, vel ſedes Apoſtolica, vel etiam ſancti una mente eademque voce aliquam Theologiæ concluſionem & confecerint, & fidelibus etiam præſcripſerint; hæc veritas catholica ita cenſebitur, ut ſi eſſet per ſe a Chriſto revelata; & illi qui adverſetur, æque erit hæreticus, ac ſi ſacris literis traditionibuſve Apoſtolorum refragaretur. Concluſionem ſane Theologiæ hic appello eam proprie, quæ ex principiis hujus facultatis certa & firma conſecutione ducitur. Hujus rei exempla ſunt in promptu vel plurima. Sexta ſynodus

ge-

generalis duas eſſe in Chriſto voluntates, duaſque item operationes collegit, *Matth. 26.* tum ex illo, Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis; tum ex eo, quod Chriſtus Deus eſt, & homo perfectus. Concilium Lugdunenſe ſub Gregorio Decimo ratione quoque Theologiæ conſtanti demonſtravit, Spiritum ſanctum ex Patre & Filio, non tanquam ex duobus principiis, ſed tanquam ex uno, non duabus ſpirationibus, ſed una procedere. Pater ſiquidem & Filius juxta fidem ſunt unus Deus, una potentia, una ſapientia: breviter, in omnibus unum, in quibus non obviat relationis oppoſitio: nec enim aliter divinæ naturæ unitas in duabus perſonis ſervari poteſt. Cum itaque in ſpirando nulla ſit a Patre Filii diſtinctio, ſequitur, Patrem, & Filium non eſſe duo principia Spiritus ſancti, ſed unum; quemadmodum non ſunt duo principia creaturæ, ſed unum. Qua ex re intelligitur utrunque erraſſe vehementer, Eraſmum nempe, & Ambroſium Catharinum: illum, quia hanc concluſionem nihil ad fidem pertinere credidit; hunc, quia eam, cum ſit Theologiæ proprie concluſio, inter principia prima, hoc eſt, Fidei articulos numeravit. Item concilium Lateranenſe ſub Innocentio Tertio ratiocinatione Theologica adverſus Joachimum effecit, divinam eſſentiam nec genitam eſſe, nec generare. Rem videlicet genitam & generantem realiter diſtingui oportere: quare ſi eſſentia divina generaret eſſentiam, ipſam a ſe non ſola cogitatione, ſed re etiam eſſe diſtinctam. Item patres ad unum omnes ex eo principio, Hoc eſt corpus meum, ratiocinati ſunt, converſionem panis in corpus Chriſti fieri, ſine qua nec verborum illorum veritatem poterant comprehendere, nec cætera, quæ fides catholica de vera incluſione corporis Chriſti ſub ſpecie panis confitetur. Ita concilium Lateranenſe patrum veterum conſenſione conſtituit, panem in corpus vinumque in ſanguinem tranſubſtantiari: ſic enim concilium loquitur. Hac re conſtituta, illa fuerunt conſectaria, quæ concilium Conſtantienſe decrevit, panem poſt conſecrationem non manere, atque adeo manere ſine ſubjecto accidentia. In mutatione quippe & converſione quacunque terminus, a quo mutatio & converſio initium ſumit, non manet. Quare ſi per conſecrationis verba panis tranſit in corpus, non utique perſtat ille, ſed perſtant accidentia ejus. Item ſynodus Complutenſis, Sixto Quarto in Extravag. ſua corroborante, certo Theologiæ argumento, confecit ex illo Joannis teſtimonio, Sicut *Joan. 20.* miſit me Pater, & ego mitto vos: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt, non ſolum ſacramenti pœnitentiæ inſtitutionem haberi, ſed confeſſionis etiam præceptum. Id, quod nos in relectione de pœnitentia evidentiſſime deduximus. Inde ergo exempli hujus probatio petetur. Nam & reliqua delibamus, extremiſque, ut dicitur, digitis attingimus, quæ late longeque diffuſius in lectionibus olim quotidianis perſecuti ſumus.

Octava præceptio. Si ſcholaſtici Theologi aliquam itidem concluſionem firmam & ſtabilem uno ore omnes ſtatuerint, atque ut certum Theologiæ decretum fidelibus amplectendum conſtanter & perpetuo docuerint, illam ut catholicam veritatem fideles ſane amplectentur. Conſtituimus autem, ut reor, hanc præceptionem in 8. lib. firmiter & neceſſario, nec ad opinionem meam ſolum, ſed plane ad veritatem. Ac fieri poteſt, ut aliorum judicio errem: ſed meo ita prorſus exiſtimo. Chriſti igitur animam, ſtatim ut eſt in corpore incluſa, Deum aperte vidiſſe, ſcholaſtici ad unum omnes fidentiſſime docent. Eam rem unde ſibi perſuaſerint, non omnibus paſſim expeditum eſt. Sed ita eſſe minime ambigitur, niſi quod Eraſmus in quæſtionem vocat. At quibus rationibus & teſtimoniis ea concluſio confecta ſit, poſterius explicabitur.

Illud modo ponimus, univerſos ſcholæ Theologos in Theologiæ certis conſtantibuſque decretis præfiniendis errare non poſſe, ſicut ne in fide quidem: quod eorum error, error fuiſſet eccleſiæ, utpote quum ad cernendum hujus generis res non alios eccleſia, quam Theologorum oculos habeat, qui ſi fallerentur, totum eccleſiæ corpus in ſuo facerent errore verſari. At enim, ut dixi, poſt ea, quæ 8. lib. diſputata ſunt, non eſt operæ pretium in hac re conſtituenda elaborare. Sed ne quis ſit admiratus, cur, cum inter omnes fere Theologos conſtet, a meque ipſo ſæpe affirmatum ſit, ejuſmodi concluſiones, quæ ex fide per explicatam con-

ſe-

ſecutionem derivantur, Theologiæ proprie eſſe; non Fidei; nunc ita confundam; quaſi Theologia & fides eadem virtus ſint. Si enim error concluſionis Theologicæ error Fidei eſt, ut eſt revera; ſi eam negare ſit hæreſis, ſequitur, fidem atque Theologiam ad eandem pertinere virtutem, quandoquidem errores utrique facultati contrarii ad idem pertinent vitium. Sunt enim utrique hæreſes. Sed non erit difficile ei, qui ſuperiora releget, hanc obterere contundereque calumniam. Diximus enim, fidem, licet non immediate, ſed verſari tamen circa eas concluſiones, quæ per evidentem & neceſſariam conſequentiam ex articulis fidei colliguntur. Quare neceſſe eſt, ut infidelitas mediate quoque circa concluſiones Theologiæ contrarias verſetur. Cum autem ex hujuſmodi adverſis erroribus non ægrotatio modo Fidei, ſed etiam corruptio ſequatur; fit, ut eorum & Fidei ſit indirecta quidem & conſequens, ſed vera & naturalis repugnantia. Quamobrem eccleſia, tametſi intelligit ejuſmodi concluſiones non e fide ſolum, ſed e principiis quoque naturæ pendere: quia tamen non putat, hominem rationalem ea, quæ rationi perſpicua ſunt & manifeſta, negare: eum, qui illas inficiatus ſit, hæreticum judicat. Sumit enim, maximaque ex cauſa ſumit, illum non in naturæ ratione, quæ erat evidens, ſed in fide claudicare. At vero ſi quis vel conſequentiam rerum alias perſpicuam ignoraret, vel principium etiam naturale, quod cum articulo Fidei ad colligendam Theologiæ concluſionem ſumitur, certe non eſſet hæreticus: ut ſi homo indoctus, verbi cauſa, exiſtimaret hanc enunciationem eſſe falſam, Omnis homo eſt riſivus: unde quamvis crederet, Chriſtum eſſe hominem, non ideo arbitraretur, eum poſſe ridere: hic profecto non eſſet proprie infidelis, ſed ſtultus, qui non per ſe ſupernaturali lumini, ſed naturali repugnaret. Verum quoniam ejuſmodi ſtultitia, quamvis per accidens & indirecte, Fidei tamen ex conſequenti corrumpit depravatque judicium, jure apud eccleſiam non in ſtultitia habetur, ſed in crimine. Atque hæ mihi videntur præceptiones ſummæ atque optimæ, in quibus tanquam inſignitæ notæ & catholicarum veritatum & hæreſum contrariarum appareant. Si quis vero certiores melioreſque protulerit, ei ego magnam habebo gratiam. Quanquam erunt fortaſſe qui reprehendent communiter illi quidem omnia, quæ præter opinionem ſuam in his libris meis animadvertent: ſeparatim autem in ſingulis ſi perſpicient quædam, in quibus vel a communi ego opinione, vel a clementiæ & lenitatis ſpecie diſcedo. Nam & præceptionum tertiæ & poſtremæ acerba cuipiam forte ſeveraque judicia videbuntur: Sed is primum rationes illas expendat velim, quibus in 6. & 8. lib. uſi ſumus ad duas has præceptiones corroborandas: modeſtiam quoque ac temperamentum, quo hujus noſtri judicii acerbitatem indulgenter etiam, niſi nos ſententia fallit, emollivimus. Deinde ſi tam indulgens in hujus ſeculi temerariam inſolentiam eſſe vult, ut aſperior ei diſciplinæ correctio diſpliceat; obſecro videat, ne dum judicum eccleſiaſticorum animos a ſeveritate & vehementia ad remiſſionem indulgentiamque traducit, non modo forum eccleſiæ relaxet, ſed uſque ad atrium licentiæ impudentis atque adeo intolerandæ explicet. Crudele eſt, fateor, illud, Vexat cenſura columbas: ſed illud etiam diſſolutum, Dat veniam corvis: utrum vero hoc tempore & ætate pernicioſius, non facile dixerim. Sed quoniam eorum errores, qui de eccleſiæ doctrina parum recte ſentirent, non eodem gradu eſſe omnes, multis in locis perquam breviter perſtrinxi atque attigi: ſed de his quoque errorum gradibus pauca dicantur. Accepimus enim e concilio præſertim Conſtantienſi, alias propoſitiones hæreticas eſſe, alias erroneas, alias ſapientes hæreſim, alias temerarias, alias ſcandaloſas, alias piarum aurium offenſivas.

CAPUT VII.

De variis errorum gradibus, primumque de hæreſi, & hæretica propoſitione.

PRius vero, quam iſtiuſmodi propoſitionum genera notaſque definio, illud explicandum eſt, an omnia illa ad hæreſim requirantur, quæ ſunt ad hæreticum conſtituendum neceſſaria. Sunt enim auctores nobiles, qui exiſtiment, omnem propoſitionem hæreſim eſſe, quæ Fidei veritati repugnet, quamvis ab ignorante ſine ulla pertinacia defendatur. Hæreticus autem,

tem, niſi ſit pertinax, nullo modo intelligitur. Hujus autem opinionis ſuæ multas cauſas reddere conantur. Primam, quod niſi ita eſſet, aliqua propoſitio ab uno affirmata eſſet hæreſis, ab alio non eſſet: ut ſi homo doctus ſciens contrarium in ſacris libris contineri, aſſereret, Moyſen non Judæum fuiſſe, ſed Ægyptium; tunc illam propoſitionem hæreticam eſſe, hæſitari non poteſt. At ſi eadem inſcite ab aliquo homine ruſtico & idiota affirmaretur, hæretica non eſſet. Ita fieret, ut propoſitio ab aſſerente penderet: quod, ut inquiunt, quam ſit erroneum, vel mediocriter docto eſt manifeſtum. Si enim propoſitio falſa eſt, a quocunque dicatur, ſemper erit falſa: ergo ſi eſt propoſitio hæretica, a quocumque illa aſſeratur, ſemper erit hæretica. Alteram cauſam reddunt, quod veritas catholica non pendet ab aſſerente, ut veritas catholica ſit. Nam ſive Judæus, ſive Paganus, ſive Chriſtianus Deum eſſe unum & trinum affirmet, illa certe aſſertio catholica eſt: ergo neque contraria falſitas ex eo, a quo aſſeritur, hæreſis ſibi aut nomen, aut rationem vindicat: ſed abſolute & per ſe eſt hæretica, quoniam abſolute, & per ſe cum catholica veritate pugnat. Cæteras cauſas vel ego non intelligo, vel certe indignas judico, ut a nobis referantur. Illa vehementior apparet, quæ ab illis omittitur, quod Theologi rogati, an propoſitio aliqua hæretica ſit, an non, ſimpliciter reſpondent, aut eſſe, aut non eſſe, nulla ejus, qui aſſeruit, habita ratione. Nova autem res eſſet & inaudita, ſi Theologi propoſitiones eas, quarum notæ quæruntur, deſignare nollent, niſi illis ante aſſerentium ingenium, conditio, doctrina, & culpa innoteſcerent. Hinc colligunt, omnem propoſitionem, quæ modo eſt hæretica, ſemper hæreticam fuiſſe: nec eccleſiam definitione ſua ex non hæretica hæreticam facere, ſed id quod re ipſa erat, ignoratum tamen & occultum, declarare. Hanc ſententiam Occam. tenuit, 1. par. dialogor. lib. 2. c. 11. & Cardinalis Turrecremata lib. 4. part. 2. cap. 3. & Adri. 4. Senten. q. 1. de confeſſ. & Alphonſus Caſtro Zamorenſis libr. 1. de juſta hæretic. punit. cap. 1.

At Auctores alii haud deteriores, mea quidem ſententia, (nam meliores multi credunt) ab his longe diſſentiunt: in quibus eſt Cajetanus 2. 2. qu. 1. a. 1. Divuſque etiam Thomas prioris ad Corinth. cap. 11. lect. 4. Aſſerunt autem ad hujus ſententiæ confirmationem argumenta plurima. Primum eſt, quod Concilium Conſtant. diſtinguit propoſitiones hæreticas, erroneas, ſapientes hæreſim: quas res difficulter omnino ſecernemus, ſi omnis error in materia fidei eſt hæreſis, prius etiam quam definiatur ab eccleſia. Deinde 24. qu. 1. cap. Quod autem; & cap. Achatius, & 24. q. 3. cap. Notandum, dicuntur aliquæ hæreſes eſſe novæ, aliquæ veteres: non ergo abſolute ſineque ullo reſpectu aſſerentis hæreſis dici poteſt. Præterea, ad hæretici rationem, quia hæreticus eſt, pertinacia requiritur: ergo de ratione hæreſis eſt pertinacia. Quemadmodum ſi cœnatum non niſi veſperi intelligimus, nec cœna quidem niſi veſpertina intelligetur. Ac certe ſicut a candore candidum, ita ab hæreſi nominatur hæreticus: quare qui hæreſim aſſerit, hæreticus ille eſt, ut qui habet candorem, eſt candidus. Quid enim abſurdius dici poteſt, quam veram fornicationem eſſe in eo, qui non eſt fornicarius? verum & proprium homicidium in eo, qui non eſt homicida? Abſurdum igitur etiam eſt, in eo vere, & proprie hæreſim eſſe, qui non ſit hæreticus. Ad hæc, hæreſis eſt vitium non ſolum intellectus, ſed etiam voluntatis, nempe crimen eſt, quod niſi voluntate conſentiente intelligi non poteſt: ubi ergo nullum eſt crimen, nullave cordis adverſum fidem repugnantia, ibi ne ulla quidem hæreſis eſt. Adde, quod actus fidei catholicæ non eſt, niſi aſſentiamur propoſitioni catholicæ ab eccleſia definitæ: quamdiu enim res eſt ambigua, neque eccleſia alterutram controverſiæ partem præſtinxit, neutrius opinionis aſſenſus fidei catholicæ judicium eſt. Qua ex re intelligitur, non eſſe hæreſim, niſi quis veritati catholicæ, quam eccleſia certo præſcripſit, refragetur. Adde etiam, quod veritatem catholicam appellare, quam nec eccleſia credendam propoſuit, nec fideles per fidem infuſam credunt, ſed unuſquiſque probabili opinione tenet, videtur a nomine quoque ipſo veritatis catholicæ alienum. Atque opinionem, quæ inficias iret, divinas perſonas relationibus diſtingui, antequam eſſet ab eccleſia definitum,

Hieron. eodem modo loquitur in 3. cap. epiſt. ad Tit.

ne-

nemo hæresim vocare auderet; nec veritatem catholicam, quæ adversam sententiam tueretur.

Mihi vero semper consilium fuit nominum controversias aut declinare omnino, aut paucis exponere. Itaque si de hæresi proprie loquimur, non dubito quin recentior, crebriorque sententia eadem verior sit: nempe non aliud exigi ad constituendum hæreticum, quam id, quo hæresis constituitur: hæresis quippe flagitium in aliquo homine est, illumque denominat, in quo esse constiterit. Cuicunque igitur hæresis nota vere, & jure inuri potest, is vere, juteque erit hæreticus: id, quod ex argumentis nunc positis quædam manifeste probant. Sed quemadmodum urina improprie sana dicitur, quod signum est sanitatis, etiam si fallax aliquando sit; sic propositio in voce, vel in scripto vocatur hæretica, quod signum hæresis esse soleat, quamvis interdum ab hæresi is, qui dixerit, excusetur, quia ignorans fuit. In quo sensu illorum opinio vera est, qui arbitrantur aliquam propositionem hæreticam esse, tum etiam cum is qui asserit, hæreticus non est. Vel loquuntur etiam de hæresi ex genere, & objecto: ut si quispiam concubitum illum primum Jacob cum Lia fornicarium appellaret, non quod re vera fornicatio fuerit, sed quod ex genere & natura talis sit, quamvis ignorantia interveniat. Verum scholæ Theologi, qui vocum significatus pressius tenent, nec concubitum Jacobi cum Lia fornicationem esse dicunt, nec acceptionem rei alienæ, furtum, nec cædem hominis, homicidium, nisi quum & res aliena male per injuriam attrectatur, & homo inique contra jus occiditur. Maneat ergo, perpetuumque sit, si veram, & propriam nominis rationem sequimur, hæresim non esse, cui pertinacia non est adjuncta, & omnino cætera, sine quibus crimen hæreseos vere, & proprie non constat. Nec si ad fidem illa ex se pertinent, quæ a Deo sunt ecclesiæ revelata, quamquam in eorum forte nos ignoratione versamur, contrarios statim errores hæreses judicamus. Non enim si quispiam color albo contrarius est, protinus est ater: nec si aliquid liberalitati adversatur, mox avaritiæ nomen habet. Sic igitur fieri potest, quod paulo post demonstraturi sumus, ut etiam in Christiano error aliquis sit Fidei quodammodo adversus: nec hæresis tamen sit, vitium inter ea, quæ Fidei repugnant, vel maximum. Quemadmodum autem (nam hoc exemplum etiam atque etiam premendum est) colori albo gilvus, glaucus, & pallidus contrarii sunt, imperfecte tamen: ita quidam etiam sunt Christianorum errores, qui, cum inchoati sint, & informes, hæreseos speciem non attingunt, licet ad eam ipsam quam proxime accedant. Quia vero hæresis cum fide non solum pugnat, sed summe, maximeque etiam pugnat, sequitur, errorem tunc proprie hæresim esse, quum non Fidei materialiter, sed formaliter adversatur. Libet enim hoc loco scholæ verbis abuti. Sed experiar, & dicam, si potero, melius. Si quis fidelis in his, quæ Fidei sunt, vitiose per insciti am erret, & flagitiose etiam catholicam unamquamvis veritatem ignoret; ad dialecticorum legem quidem Fidei contradicit, ad morumque etiam normam culpæ mortalis reus est: sed nisi vivus, ut dicitur, vidensque pereat, hoc est, nisi prudens volensque se a catholico dogmate separet, nec facit sectam, neque hæresim admittit. Nondum enim simpliciter, & absolute cum Fidei forma pugnat, si de pugna morali sermo sit. Nam de pugna dialectica nulla nobis quæstio nunc est. Sunt tamen ejusmodi errores informationes, & inchoationes quædam hæreticæ pravitatis, ad cujus speciem indirecte, ut imperfecta ad perfecta, rediguntur; quemadmodum hominis embrio homo quidam informis est, & inchoatus; at non simpliciter homo, sed secundum quid. Non ergo si quispiam error Fidei contrariùs per ignorantiam, vel negligentiam vituperabilem Fidei obrepit, illico hæresis nominabitur, quæ est summa quædam infidelitatis species, errorque Fidei catholicæ adversus, non utcunque, sed perfecte, absolute, formaliter. Perfecta vero hæc, absoluta, & formalis repugnantia, quum sit etiam moralis, non modo dialectica, ex objecto, & genere seorsum non accipitur, nisi subjecti quoque, & voluntatis humanæ ratio habeatur. Equis enim nesciat, morales actus ex dispari hominum statu, conditione, affectu, notitiæque varietate diversa, varias item nominationes, speciesque sortiri? Error igitur ille, Christus non est ve-

Gen. 23.

rus Deus, tametsi in quocunque cujusque conditionis homine Fidei repugnat, in Judæo tamen infidelitas Judaica est, in Pagano paganica, in Christiano hæretica. Nisi adeo loquendi imperiti simus, ut hujusmodi erroris culpam in Pagano hæresim appellemus. Apud nos ergo, qui multas, & discrepantes infidelitatis species ex vario hominum cultu, ac professione distinguimus, nihil obstat, cur non illiusmodi & rerum, & vocum genera ab asserentibus pendeant. Quibus rebus expositis, facile, ut opinor, intelligitur, mala hæresim ratione finiri, quod sit error catholicæ veritati contrarius: quippe cum ista finitio una in omnes errores valeat, Judæorum, Saracenorum, Paganorum, Hæreticorum. Sed hoc quidem sane luculenter, ut ab hominibus definiendi peritis, a Theologis scholæ dictum est, Hæresim esse ejus, qui fidem professus fuerit, pertinacem errorem, illi veritati manifeste contrarium, quæ catholica certo sit.

CAPUT VIII.

Contra hæresis finitionem argumenta quædam.

AT enim ut hæc definitio illustrior appareat, quibusdam argumentis exploranda est. Primum Christiana doctrina, & institutum est hæresis, ut auctor est Philo in libello de vita theoretica supplicum apud Eusebium libro histor. ecclesiast. secundo, cap. 17. At non est error, sed ipsa potius catholica veritas, &c. 1. Arg.

Deinde, Apostata a fide, & religione Christiana catholicæ veritati aperte repugnat, quam semel professus est, non tamen est hæreticus. 2. Arg.

Præterea, Ex verbis inordinate prolatis, ut Hieronymus ait, incurritur hæresis: sine errore ergo, & pertinacia hoc crimen invenitur. 3. Arg.

Prætera, Dubius in fide infidelis est, de hæreticis cap. 1. si ergo antea erat Christianus, ex hujusmodi dubitatione efficietur hæreticus. Nihil enim est in genere, quin in aliqua ejus generis specie constitutum sit. Quod si hæsitatio illa est hæresis, qui autem hæsitat, suspensus, & incertus animi pendet, nullique rei omnino assentitur; fit, ut hæresis sine errore aliquando sit. Nam error veritati repugnans assensionem habet. Ad hæc Divus Thomas 1. par. quæst. 32. art. 4. docet, quod opinari falsum circa ea, quæ sunt nobis principaliter ex fide tradita, hoc ipso inducit hæresim, maxime si pertinacia adjungatur: sine pertinacia igitur hæresis esse potest. Id quod ecclesiæ usus confirmat, quæ ex una actione adorandi idola, circuncidendive puerum, hominem quasi hæreticum judicat, non judicatura, si ad hæresim pertinacia, nimiaque illa in errore perduratio exigeretur. 4. Arg.

Adde, quod incredulitas, & duritia cordis sine pertinacia esse non potest: discipuli ergo undecim, quorum incredulitatem, & duritiam cordis Dominus increpavit, habuerunt in errore pertinaciam. At error circa resurrectionis articulum, quam Dominus ipse manifeste prædixerat, Fidei catholicæ aperte erat contrarius: quare si finitio illa vera, & perfecta est, discipuli in hæreseos crimen incurrere. Id si perabsurdum est, dicamus potius, in ea definitione & superesse quicquam, & etiam abesse. 5. Arg.

Hæc vero argumenta paucis quam fieri poterit expediemus. Non enim hoc loco nos de hæresi institutionem suscipimus, quæ nisi longissima oratione nullo modo absolveretur: sed quasi prætereuntes breviter, & circumscripte explicare volumus, quidnam proprie hæresis sit, unde, quis sit hæreticus error, eluceat, & quæ hæretica propositio: quam in voce, vel scripto erroris hæretici signum esse, nemo qui vir doctus sit, ignorare potest.

Primum igitur, hæresis Græce ab electione dicitur, ut auctor est Hieronymus in 5. cap. epist. ad Galatas, & in cap. 3. epist. ad Titum, Isidorus lib. 8. etymol. cap. 3. Div. Thomas secunda secundæ quæst. 11. art. 1. & in 3. cap. epist. ad Titum. Græcam vero hanc vocem Latinus novi testamenti interpres interdum servat, quandoque in sectam vertit, ut ad Galatas quinto, ubi editio nostra, In carnis operibus sectas habet, Græca habet, Hæreses. Et Actorum 28. Judæi cum Paulo inquiunt, Nam de secta hac notum est nobis, quod ubique ei contradicitur, Hæresim Græce Lucas dixit. Secta igitur, & hæresis eadem res sunt: sed ut secta a sectando, sic hæresis ab eligendo dicitur, ἀπὸ τῦ αἱρέομαι, quod est, eligo. Deinde & illud animadvertendum, nomen

Respons. ad 1. 24. q. 3. cap. *hæresis*. 1. *Cor.* 11.

men hæreſeos apud Græcos veteres, & Latinos auctores generale eſſe, & unamquamlibet ſectam deſignare, ut Platonicam, Stoicam, Peripateticam. At Chriſtiani ſcriptores contracto vocabulo hæreſim nuncupant ſectam, & diviſionem, qua quis a communi ſe Eccleſiæ fide ſejungit, privatamque opinionem eligens, a catholica inſtitutione diſcedit. Præterea & illud, licet ſit in promptu, & multorum ſermone teratur, commemorandum eſt tamen, doctrinam evangelicam proprie neque hæreſim, neque ſectam appellandam. Tum quia eam non ſequimur ex electione noſtra (nec enim commentum, aut inventum noſtrum eſt) ſed habemus ex traditione divina: ut non nobis ſic, an aliter opinandi optio detur, ſed Deum, quacunque trahit, retrahitque, ſequamur. Tum etiam, quoniam Evangelii doctrina ſemper catholica, & univerſalis fuit, ad omnes æque pertinuit, omneſque eam omni tempore tenuerunt, qui de Deo, & veritate recte ſentirent. Cum ergo hæreſis, & ſecta privatam quandam diſciplinam ſonent, quam ſibi unuſquiſque pro ſuo arbitrio & eligit, & ſequitur; nimirum catholica diſciplina hominibus ad unum omnibus a Deo tradita, nec ſecta, nec hæreſis vocanda eſt, quamlibet Philoſophorum placita hæreſes vocitentur. Auctores ſunt Hieronymus in 3. cap. epiſt. ad Titum, Iſidorus 8. lib. etymolog. cap. 3. Theophylactus in 2. cap. epiſt. ad Coloſſenſes, Tertullianus in libro de præſcriptionibus hæreticorum. Quod igitur Philo noſtram religionem hæreſim dicit, neque in malam partem tamen, more illius ætatis facit. Sic enim fere ab hominibus appellabatur.

Reſpon. ad 3. At vero utrum Apoſtaſia hæreſis ſit, magna doctiſſimorum diſſenſione certatur. Sylveſter in verbo Hæreſis 1. quæſtione ſecunda affirmat, apoſtatam hæreticam proprie non eſſe. Sed in verbo Apoſtata, §. 1. & 2. ſecum ipſe, ut videtur, pugnat. Cajetanus 2. 2. quæſt. 11. art. 1. docet, quod apoſtatæ vere hæretici ſunt, quia licet non credant in Chriſtum, ut ait, actu elicito, profitentur tamen eum charactere Chriſtiano. In hæreſim itaque incidunt, cum deſciſcant a fide catholica, quam profeſſione tenebant. At in Summa in verbo Apoſtata, videtur contra ſentire, inquiens: Apoſtaſia pejor eſt hæreſi, utpote excedens ipſam, totaliter tollendo fidem. Cardinalis Turrecremata in lib. 4. par. 2. cap. 13. aperte confirmat, apoſtatam hæreticum non eſſe. Quæ eadem ſententia eſt D. Thomæ 2. 2. quæſt. 11. art. 1. & quæſt. 2. art. 1. ad 3. ubi expreſſe dicit, apoſtaſiam non importare determinatam ſpeciem infidelitatis, ſed recipere ſpeciem a termino, ad quem eſt motus recedentis a fide. Ac certe uſu, & more loquendi ſanctorum, hæreticus ille duntaxat eſt, qui poſt profeſſionem Chriſtianæ fidei ſub nomine Chriſtiano doctrinæ Chriſti reſiſtit, ut Auguſtinus inquit 18. de Civitate Dei cap. 51. & 16. lib. cap. 2. tradit, quod Cham medius Noe filius nec in primitiis Iſraelitarum, nec in plenitudine gentium tanquam ſe ab utroque diſcernens, & inter utrumque remanens, typus hæreticorum fuit. Atque Origenes in tertium caput epiſtolæ ad Titum, Hæreticus, inquit, ille eſt, qui Chriſto ſe credere profitetur, ſed aliud de veritate Chriſtianæ fidei credit, quam habeat traditio definitionis Eccleſiaſticæ. Et ne ſingulorum verba referendo prolixi, & moleſti ſimus, Ambroſius in 3. cap. Epiſtolæ ad Titum, Gregorius in quinto moralium cap. 11. Beda in Lucæ cap. 17. idem cum Divo Thoma, & Auguſtino ſentiunt: nec quiſquam veterum in longiſſimis adverſum Julianum diſputationibus eum hæreticum, ſed apoſtatam nominavit. Sed ne ratio quidem Divi Thomæ peſſima eſt: is enim, qui totam Chriſti doctrinam rejicit, nihil videtur eligere, ſed penitus a fide diſcedere. Item, Apoſtaſia motum quemdam importat diſcedentis a fide: motus autem non habet ſpeciem a termino a quo, ſed a termino ad quem. Cum ergo apoſtata ad Judæorum ſuperſtitionem, & errorem accedit, Judaicæ infidelitatis reus eſt: cum vero ad paganiſmum, paganicæ infidelitatis culpam contrahit. Quo fieret, ut apoſtaſia, ſi hæreſis eſt, duabus ſpeciebus ejuſdem proximi generis collocaretur. Rectius ergo Divus Thomas philoſophatur, cum ait, apoſtaſiam nullam determinatam ſpeciem infidelitatis præ ſe ferre, ſed ad eam redigi, & reduci, ad quam apoſtata acceſſit. Nam ex eo quod receſſit a Chriſtiana fide, apoſtaſia ſpeciem non habet, ſed circunſtantiam quandam aggravantem, juxta illud: Melius erat eis non cognoſcere viam

juſtitiæ, quam poſt agnitionem retrorſum converti. Quo magis eo miror, qui in contrariam ſententiam verba D. Thomæ, rationeſque deflectunt. Sed eorum argumenta videamus.

Unum eſt, quod hæreticus homo per multiplicationem hæreſum hæreticus eſſe deſineret. Nam in aliam & aliam hæreſim quotidie laberetur, quouſque totam prorſus deſereret catholicam fidem; jam ex hæretico per augmentum hæreſum, priore nomine amiſſo, apoſtata fieret. Alterum argumentum eſt, quod pœnæ in jure adverſum hæreticos decretæ apoſtatas etiam comprehendunt, id quod non eſſet, ſi illi non eſſent hæretici: quum nulla lex canonica ſit, quæ in hujuſmodi apoſtatas animadvertat, niſi in hæreticis contineantur. Poſtremum argumentum gravius eſt multo, quam cætera, quod Bonifacius Octavus apoſtatas hæreticos eſſe definierit in hæc verba: Contra Chriſtianos, qui ad ritum tranſierint Judæorum, erit tanquam contra hæreticos procedendum. *de h. r. in 6.*

Sed primum argumentum non eſt difficile eludere. Quamlibet enim hæreſes cumulentur, ſi Chriſtum homo ille generaliter profitetur, & ſub Chriſtiano vocabulo ejus fidem impugnat, hæreticus temper erit, apoſtata non erit. At ubi primum & Chriſti nomen, & totam omnino religionem deſerere inſtituerit, apoſtata fit, & nomen hæreſeos amittit, non per hæreſim ſuperioribus adjectam, ſed per apoſtaſiam novam, quæ hæreſis non eſt, ſed majus aliquid hæreſi. Quis autem dubitat, minora per majora aboleri, & nominibus commutatis priora in poſteriora tranſire? Diſpoſitiones mutantur in habitus, & nomen diſpoſitionis ceſſat. Scientia viatoris in ſcientiam comprehenſoris vertitur, & ſcientia illa prior, fideſque & fidei nomen eluitur. Incontinens, incontinentiis ſæpius iteratis, pravus efficitur, nomen illud vetus evaneſcit, aut certe in gravius aliud permutatur. Quapropter nihil eſt admirandum, ſi aſſerimus, hæreticum per apoſtaſiam, quæ novum crimen eſt ab hæreſi ſeparatum, multoque gravius crimen, quam hæreſis, antiquum nomen amittere, novum comparare: præſertim quum hæreticus apud veteres ſanctos non ille apertus hoſtis ſit, ſed falſus propheta, qui venit in veſtimentis ovium: leproſus item, qui dum rectis prava permiſcet, colorem ſanum maculis aſpergit: Pharaonis magus, qui veritatis imaginem præ ſe ferens, veritati reſiſtit: fons denique & nubes ſine aqua, arbor autumnalis, ſydus errans, quæ omnia aquæ, fructus, lucis ſpeciem obtendunt. Cum ergo hæretici nomen generalem quandam Chriſti profeſſionem connotet, non eſt abſurdum, ſi, cum connotatio abeſt, abſit quoque hæretici vocabulum. Quemadmodum ſi quis cœnam ad ſequentem diem variis poculis quam maxime poſſit, varioque item ſermone produxit, cœna jam illi mutato tempore in jentaculum, aut prandium etiam convertetur, nec proprie nomenclaturam priorem retinebit. *Matth. 7.* *Exod. 7.* *2. Pet. 2.*

Secundum vero argumentum ita refellitur. Non eſt dubium, quin apoſtatæ in pœnas hæreticorum incurrant. Id quod ab ineunte Eccleſia perpetuo ſervatum eſt, quemadmodum ex Cypriani opuſculis vel maxime liquet. Falluntur autem in ea re plurimi, quod omnes Eccleſiæ leges a juris voluminibus petendas eſſe exiſtimant, in quæ vel Raymundus, vel Gratianus, vel quilibet alius decreta ſane quam plura congeſſit. Hinc enim Cajetanus noſter præceptum jejunii quadrageſimalis, quoniam in decretis pontificiis, quæ paſſim circumferuntur, non apparet, vix potuit conſtituere; eodemque labore pæne confectus eſt, dum legem quæreret, qua clerici monaſticam religionem profeſſi, ad divinas præſcriptas preces exolvendum aſtringerentur. Multæ ſunt, mihi crede, Eccleſiæ leges, quas non ſcriptura, ſed uſus inſeruit. Nec conciliorum, atque pontificum ſcripta omnia juris contritum volumen complectitur. Apoſtatarum ergo pœnas ante Bonifacium Octavum mos Eccleſiæ præſcripſerat. Sed quoniam quiſpiam dubitavit, illius dubitationem Pontifex in capite reſolvit, definiens, non aliter adverſum apoſtatas, quam contra hæreticos procedendum. Verum e Pontificis verbis, & definitione non habetur, apoſtatas hæreticos eſſe. Nam illa particula, Tanquam, ſimilitudinem rei aliquando, non ſemper veritatem affert. Cujus rei exempla non eſt opus in præſentia referre, quia in ſacris, & profanis literis obvia ſunt plurima. At de hoc argumento, cum nominis etiam controverſiam habeat, nimis multa dicta ſunt.

Illud

Reſpon. ad 3.

Illud porro teſtimonium, quod Hieronymi nomine ſcholæ Theologi, juriſque periti etiam terunt, Hieronymi non eſt, ſed a Magiſtro ſententiarum acceptum Divus Thomas, cæterique deinceps, ut ſolet, uſurparunt. At ſi illa Hieronymiana ad Damaſum epiſtola de trium hypoſtaſeon vocabulo accuratius relegatur, Divus Hieronymus in ea potius ſententia eſt, ut exiſtimet, e ſenſu, non e verbis hæreſim æſtimandam. Ecquid enim aliud ſibi vult, eum ita loquitur? Ab Arianorum præſule & Campenſibus trium hypoſtaſeon novellum a me homine Romano nomen exigitur. Interrogamus, quid tres hypoſtaſes poſſe arbitrentur intelligi. Tres perſonas ſubſiſtentes, ajunt. Reſpondemus nos ita credere. Non ſufficit ſenſus, ipſum nomen efflagitant: quia neſcio quid veneni in ſyllabis latet. Et quia vocabula non edicimus, hæretici judicamur. Et multa alia poſterius ejuſmodi, e quibus intelligas, Hieronymum nihil ſibi in recta, & ſana intelligentia a crimine hæreſeos timuiſſe, ſed novam vocem, ubi venenum ſub melle latere ſuſpicabatur, reformidaſſe. Alioqui illud Hilarii Hieronymus legerat: de intelligentia hæreſis, non de ſcriptura orta eſt: & ſenſus, non ſermo fit crimen. Itaque ex verbis inordinate prolatis in hæreſis ſuſpicionem incurrere fortaſſe poſſumus, in hæreſim, ſi error in fide abſit, non poſſumus. Quum enim fides in intellectu ſit, neceſſe eſt infidelitatem, cujus ſpecies eſt hæreſis, in intellectu quoque eſſe. Item veritati nihil contrarium eſt, niſi error: quum ergo hæreſis fidei veritati adverſetur, ſine dubio eſt error. Sed quoniam interdum legislatores, & judices juris fictione, & præſumptione in foro exteriori crimina perſequuntur; dicta, factaque externa, quæ hæreſim teſtari ſolent, & hæreſes vocant, & pro hæreſibus puniunt. Quemadmodum & in eos, qui foris deſerunt fidem, opereve externo cultum idolo exhibent, quamvis ex metu id faciant, perinde animadvertunt, ac ſi interius a fide, & religione deſciviſſent. Sed quod ad voces attinet, nihil moror. Nam ſicut externa teſtatio & profeſſio fidei interdum fides nuncupatur, ita etiam externa teſtatio hæreſis eandem quoque nomenclaturam habet. Rerum quippe ſigna, & imagines rerum ſæpe nominibus appellantur. Quomodo proverbium illud vetus, atque laudatum, cui ego vix unquam ſum aſſenſus, verum eſt in ſermone vulgari, Ex verbis inordinate prolatis incurritur hæreſis. At ſermone proprio, ut diximus, hæreſis apud Chriſtianos error eſt ejus, qui fidem Chriſti generaliter ſe habere profitetur, nec tamen veram habet. Sed enim de rebus ipſis eos, qui fidei, & religionis judicium exercent, admonendos putavi, ut non eodem modo dictorum, ac factorum judicia faciant. In factis ſane, quæ ipſa per ſe terra, ac flagitioſa ſunt, nihil eſt periculi, ſi ritu Judaico circumcidentem, aut idolo, dæmonive ſacra facientem pœnis hæreticorum mulctent. Tametſi non ſum neſcius, viris & Theologiæ, & juris peritiſſimis placuiſſe id, quod mihi ipſi non diſplicet, ut quoniam illiuſmodi homines non ſunt aut hæretici, aut apoſtatæ, niſi juris fictione, & præſumptione probabili; judices fidei in ea ipſa quidem externa flagitia ſtudioſe nimis, ac diligenter inquirant, num re vera ex interiori infidelitate proficiſcantur, & prodeant. Quod ſi conſtiterit, non errore intellectus, ſed cupiditate, metu, aut alia quavis animi perturbatione id genus ſcelera patrata, perfectaque fuiſſe; tunc illa non tanquam hæreſes, ſed leviore animadverſione punienda. Verum, quum verba quantumcunque inordinate prolata, ſæpe a crimine hæreſeos, nonnunquam etiam a crimine omnino vacent; in eorum ſenſu, & mente inveſtiganda adhibeat judex licet diligentiam vel maximam: ſed ſi in verbis perverſis, & inquinatis recta ſententia dicentis appareat, ſanaque & munda fides, admonendus eſt homo, corripiendus, terrendus quoque: clementer tamen, moderateque mulctandus. Interdum vero diſſimulanter eſt vel tota pœna mortalium inſcitiæ, & imbecillitati condonanda: cum liberior loquendi licentia hominum leviſſimorum, quamvis errorem non habeat, vehementer coercenda ſit; ut quæ afferat audientibus aliquando perniciem. At hæc ut a præſenti inſtituto aliena, quaſi primoribus labris guſtata dedimus. Quæ ſequuntur, ea noſtra ſunt, atque ad hoc tempus, & locum proprie pertinent. Quamobrem, ut breviter quidem illa, ſed enodate explicentur, ingenii quantum potero, laboris plus pene quam potero, adhibebo.

Reſpon. ad 4.

Controverſantur ergo juris periti, at-

que Theologi, an dubius in fide hæreticus ſit: itemque ſimiliter (eadem enim quæſtio eſt) dubitare de una qualibet catholica veritate an ſit etiam hæreſis. Nam eſſe, ratio illa poſita primum videtur oſtendere. Deinde & Auguſtini teſtimonium illud, Errare eſt, verum putare quod falſum eſt, falſumque quod verum eſt, vel certum habere pro incerto, incertum vero pro certo, ſive falſum ſive verum ſit. At qui de una quavis fidei veritate dubitat, is habet certa pro incertis: errat ergo contra fidem: fides enim, ut Bernardus ait, ambiguum non habet: quod ſi habet, fides non eſt. Hæſitatio igitur iſtiuſmodi error eſt cum fide pugnans. Quare ſi pertinaciam habeat adjunctam, procul dubio eſt hæreſis. Præterea, concilium Viennenſe doctrinam omnem aut temere aſſerentem, aut vertentem in dubium, quod ſubſtantia animæ rationalis non ſit humani corporis forma, tanquam erroneam ac veritati fidei catholicæ inimicam reprobat. Non igitur ille ſolum errat in fidem, eique contrarius eſt, qui aſſerit propoſitionem hæreticam, ſed etiam qui veritatem catholicam vertit in dubium. Quorſum inſuper illud caput, Dubius in fide infidelis eſt, in titulo de hæret. cæteris omnino capitibus præponeretur, niſi ut intelligeremus, id genus homines & hæreticos habendos eſſe, & tanquam hæreticos puniendos? Præterea is qui dubitat, fidem amittit, alioquin non eſſet infidelis: at fides in baptiſmo ſuſcepta niſi per hæreſim non amittitur. Adde, quod de ratione fidei eſt conſtans & certa firmitudo: vacillatio autem & dubitatio pertinax fidei corrumpit firmitudinem: eſt ergo fidei ſaltem indirecte contraria, atque adeo eſt hæreſis. Ea enim re error adverſus theologicæ concluſioni hæreſis eſt, quia fidei eſt indirecte corruptor.

In Enchir. c. 17. & 19.

Adrianus quodlib. 2. Gabr. 3. d. 23. q. 2. Archiep. Flor. 3. p. tit. 23. c. fin. Joa. Andr. & Panor. ſuper 1. ee. de hæret. Auguſt. de Ancho. in l. de poteſt. eccleſ. Vid. Turrecr. l. 4. p. 2. cap. 12. Matth. 24.

His argumentis utuntur illi, qui dubium in fide, ſi eſt in dubitando pertinax, hæreticum cenſent. Nam ſi ex infirmitate, non ex pertinacia vacillat & claudicat, omnium una ſententia eſt, hunc hæreticum non eſſe: Modicæ, inquit, fidei, quare dubitaſti? Dubitatio igitur hominis infirmi non funditus tollit fidem, quam in imbecillo modicam ait Dominus eſſe, non nullam.

Alii vero auctores etiam ipſi eruditiſſimi contra ſentiunt, dubitationem in fide fidei quidem opponi privative, non contrarie: hæreſim autem fidei eſſe contrariam poſitive: ſic enim ſcholaſtici loquuntur: itaque dubitationem non proprie eſſe hæreſim; etiamſi homo prudens videnſque dubitaverit. Quam opinionem multis & ipſi argumentis perſuadere conantur. Primum eſt divi Thomæ teſtimonium prioris ad Corint. 11. lect. 4. ubi docet, de ratione hæreſis eſſe, ut quis privatæ diſciplinæ pertinaciter inhæreat. Nam electio, ut ait, firmam importat inhæſionem: unde colligit, hæreticum non eſſe, niſi qui ſpernit diſciplinam fidei divinitus traditam, & pertinaciter proprium errorem ſectatur. Quæ eadem ſententia Hieronymi eſt in cap. 5. epiſt. ad Gal. & in cap. 3. epiſt. ad Tit. inquientis; Hæreſis ab electione dicitur, quod ſcilicet eam hæreticus ſibi eligat diſciplinam, quam putat eſſe meliorem. Atque Auguſt. libro de utilit. creden. ad Honorat. cap. primo: Hæreticus, inquit, eſt, qui falſas opiniones vel gignit, vel ſequitur. At qui dubitat, hic neque habet firmam inhæſionem, nec alterutram quæſtionis partem eligit, nec opinionem falſam aut gignit, aut ſequitur: non eſt igitur hæreticus. Rurſum, hæreſis contrarie opponitur fidei, & non per negationem aut privationem: at dubitatio, cum non habeat aſſenſum, nec diſſenſum, non adverſatur fidei contrarie: nam fides aſſenſum præ ſe fert. Dubitatio igitur non eſt hæreſis. Præterea, hæreſis error eſt Catholicæ veritati contrarius: error autem aſſenſus eſt, vel diſſenſus falſus: cum ergo hæſitatio nec aſſenſus, nec diſſenſus ſit, ne hæreſis quidem eſt. Ad hæc, dubitatio medium quoddam eſt inter duas extremas controverſantium partes, fides vero & hæreſis duo ſunt extrema ſumme maximeque pugnantia: dubitatio igitur, quæ inter dogma hæreticum & veritatem Catholicam intermedia eſt, non eſt hæreſis, ſed illius particeps atque vicina. En cauſæ, quibus auctores ſane nobiles moveri ſolent, ut iſto modo opinentur.

24. q. 3. cap. hæreſis.

24. q. 3. cap. hæreticus

Nec argumenta eos adverſariorum urgent, quominus in ſua ſententia perſtent. Etenim cum primum illis objicitur, dubium in fide infidelem eſſe, hoc ita repellunt. Infidelitas, inquiunt, tripliciter accipi poteſt, uno modo ſecundum puram & ſimplicem negationem, ut dicatur quis infidelis

ex

ex hoc ſolo, quod non habet fidem: & hoc modo, ut dicit ſanctus Thom. 2. 2. q. 10. art. 1. in his, qui nihil audiverunt de fide, non habet rationem culpæ, ſed magis pœnæ. Secundo capitur infidelitas ſecundum contrarietatem ad fidem, qua ſcilicet aliquis repugnat auditæ fidei, vel etiam contemnit ipſam, & in hoc proprie, ut eodem loco D. Thom. affirmat, ratio infidelitatis perficitur. Tertius modus infidelitatis eſt medius inter duos modos prædictos, & eſt fluctuatio quædam inter duas partes, nec uni nec alteri adhærendo: quomodo Stephanus Papa loquitur in illo cap. 1. de hæreticis. Tres vero infidelitatis ſpecies ejus eſſe intelliguntur, quæ proprie fidei contraria eſt, hoc eſt, non primo, aut tertio modo, ſed ſecundo.

Errare autem eos, qui certa pro incertis habent, ita demum eſſe interpretantur, ſi aut affirment incerta eſſe illa, quæ certa ſunt, aut negent etiam eſſe certa. Error enim eſt propoſitio falſa, verbo ſive affirmato ſive negato. Qui vero nihil vel affirmat vel negat, hunc proprie non errare: niſi forte is etiam errare dicitur, qui ſcopum non attingit, quum ſagittam quidem non jecerit, collineaturus tamen ſi jeciſſet. In quem ſenſum peccatores in univerſum errant, non ii modo, qui operantur malum, verum etiam illi, qui non faciunt bonum. Sed hoc improprium eſt. Alioqui, ut ad propoſitum revertamur, ſi propterea quod fidem certam eſſe oportet, quiſquis incertus eſt, errorem habet: qui opinabitur Chriſtum eſſe Deum, hic quoque proprie & errabit, & erit hæreticus, nempe cum non habet firmitudinem eam, quam veritas fidei requirit. Sicut enim dubitatio fidem pellit, ita etiam opinatio. Formido nanque opinationi conjuncta, perinde certo fidei aſſenſui repugnat, ut illa dubitantis ambiguitas. At, eſtne quiſquam tanto ductus errore, ut veram opinionem eſſe errorem exiſtimet, quia cum certo aſſenſu, quem fides exigit, ſimul eſſe non poteſt? Qui igitur habebit certa pro incertis, nihil aut aſſerendo aut inficiando, ſed quia pendens animi nec veritatem catholicam, nec dogma contrarium eligit, is fictione juris hæreticus forte erit, vocis certe proprietate non erit; cum non ſit contrarie & poſitive infidelis, quanquam eſt infidelis negative, aut etiam privative, eo quod fides ſine ullo errore & abjecta omni formidine & cunctatione vera eſſe intelligitur: ſi autem formidinem aut cunctationem habet, fides non eſt.

Quod vero ex concilio Viennenſi teſtimonium excitatur, non modo non eſt contra hos, ſed maxime horum cauſam opinionemque confirmat. Cum enim doctrinam omnem ſive aſſerentem ſive vertentem in dubium, quod ſubſtantia animæ rationalis humani corporis non ſit forma, tanquam erroneam, ac fidei catholicæ inimicam ſynodus reprobaſſet, ne quiſpiam putaret, dubium, atque aſſertionem eodem gradu, & loco habendam eſſe, ſubjungit: Definiens, quod quiſquis deinceps aſſerere, defendere, ſeu tenere pertinaciter præſumpſerit, quod anima rationalis non ſit forma corporis humani, tanquam hæreticus ſit cenſendus. In quibus verbis perſpicuum eſt, eos, qui eam rem in dubium verterent, non eſſe a concilio tanquam hæreticos condemnatos, ſed eos tantummodo, qui ejus rei contrarium pertinaciter aſſererent. Nec enim ſine cauſa exiſtimandum concilium eſt eos, qui in dubium verterent, prætermiſiſſe. Doctrina igitur ea, quæ in dubium vocat catholicas veritates, inimica eſt fidei Chriſtianæ, non conſummate & abſolute, ſed imperfecte & inchoate: nam & ſuo quodam modo colores medii albo inimici & contrarii ſunt, & non ſolum color ater extremus. Qua ex re ſatis intelligitur, hæſitationem meram ſine aſſenſu, atque diſſenſu neque errorem proprie eſſe, neque Fidei omni ex parte inimicam.

Jam, quod caput illud, Dubius in fide infidelis eſt, ante cætera ponitur in eo titulo, qui de hæreticis inſcriptus eſt, non probat, dubium in fide hæreticum vere eſſe, ſed juris fictione eſſe. Id quod ſecundum ejus tituli cap. oſtendit: Qui alios, inquit Leo, cum poteſt, ab errore non revocat, ſeipſum errare demonſtrat. At qui hæreticis favent, & in eorum errore connivent affectu illiciente, non errante intellectu, hi juris quidem ſuſpicione hæretici ſunt, vere autem & proprie non ſunt. Error, Innocentius ait, cui non reſiſtitur, approbatur, & veritas quum minime defenſatur, opprimitur. Quid ita? nec enim caret ſcrupulo ſocietatis occultæ

23. diſt. in Error.

qui

qui manifeſto facinori deſinit obviare.

Eod. diſt. c. Consentire.

Et Gregorius, Conſentire, inquit, videtur erranti, qui ad reſecanda, quæ corrigi debent, non occurrit. Nec Stephanus Papa, cujus decretum illud eſſe dicitur, aliter ſe ipſe interpretatur. Nempe docere volebat, quibuſnam teſtibus fides habenda ſit, & inter cæteros eos a teſtimoniorum fide rejicit, qui aut fidem veritatis ignorant, aut dubii nimirum in fide ſunt. Hos enim Pontifex jure & infideles eſſe ſumit, & in teſtimoniis ferendis mendaces. Quocirca primum illud caput non eo forſitan ſpectat, ut ex illius ſententia homines hæretici judicentur, ſed eo potius, ut fidei judices intelligant, quoſnam ſint in cauſa fidei teſtes legitimos habituri. Abſurdum enim eſſet, ut infideles de fide adverſum Chriſtianos teſtificentur, ſive infideles veritatis ignoratione, aut dubitatione ſint, ſeu multoque etiam magis errore contrario.

At eum, qui non infirmitate, ſed pertinacia dubitat, fidei habitum amittere mihi vehementer probabile eſt. Nam actum fidei omnis vel pertinax, vel imbecilla dubitatio tollit, qui quidem ambiguum non habet, & ſi habet, actus fidei non eſt. Fidem vero in baptiſmo ſuſceptam non niſi per hæreſim perdi, hujus opinionis auctores facile negant. Colorem namque album non modo ater expellit, ſed gilvus etiam & glaucus, ac cæteri omnino intermedii. Fides item non ſolum infidelitate excluditur, ſed clara etiam viſione. Quum enim venerit quod perfectum eſt, evacuabitur quod ex parte eſt. Nihil igitur obſtat quim & per hæreſim perfecte contrariam, & per dubitationem, & opinationem, quæ ex parte fidei adverſæ ſunt, fides ipſa tollatur.

Enimvero quod poſtremo loco argumentum additur, facillimum eſt. Error quippe theologiæ contrarius cum & aſſenſum falſum habeat, & in falſitate contumaciam: indirecte licet, undique tamen fidei adverſus eſt, tum ex intellectu, tum ex voluntate. Dubitatio autem pertinax ex voluntate quidem fidei perfecte adverſatur, ex intellectu non item, ut qui, quamdiu dubitat, errorem aſſenſionemque non habeat. Qua ex parte rationem contrarii claudicare, qui aut admiratur, aut ambigit, is ſe, qui ſit vir doctus, neſcire fateatur. Cum ergo hæreſis non ex parte, ſed undique fidei contraria ſit, efficitur, dubitationem hæreſim proprie non eſſe, quantumvis dubitatio ſit pertinax.

Quid ergo? ſatin' hoc eſt, ut de fidei veritate pertinaciter dubitantes non eſſe hæretici videantur? Mihi quidem non videtur: quanquam alteram earum opinionum metaphyſicus probo, alteram philoſophus moralis non reprobo. Ad normam ſiquidem Metaphyſicæ, legeſque contrariorum a dialecticis phyſiciſque præſcriptas dubitatio neque ſpeciem habet, neque formam. Nihil enim affert, nihil ponit, quod aut res ſit, aut formæ rationem habeat. Conſtat autem, quæ proprie contraria ſunt, ea duas formas eſſe maxime repugnantes. Quo modo ſatis evincitur, dubitationem nec eſſe hæreſim, nec fidei eſſe contrariam. At ſi philoſophiæ moralis ſequimur leges, quæ in id ſpectat, quod frequentiſſimum eſt, tum vero hominem pertinaciter de veritate catholica dubitantem, eundem nullum omnino errorem habere fidei vere contrarium, prorſus incredibile eſt. Quod enim quiſpiam vel de concluſione aliqua, vel de uno etiam quolibet Theologiæ principio ambigat, nihil eſt admirandum. Quod autem non concluſiones modo in eccleſia certas, verum etiam omnia catholicæ doctrinæ prima principia in dubium vertat, nulli aſſentiatur, nulli repugnet, nequaquam veriſimile ſit: niſi velimus hominem quempiam fingere hærentem ad omnia, & nutantem, cui univerſarum rerum infinita quæſtio ſit, & nullo loco conſtans, & fixa veritas. Verum pone hominem ejuſmodi reperiri, qui ancipiti ſemper gradu pendeat, num, ſi Chriſtum generaliter profitetur, Chriſti etiam doctrinam in generali probat? fac ergo eum ſcripturas ſacras admittere, aut certe eccleſiæ auctoritatem. Cum ergo is dubitaverit de uno quolibet dogmate, quod in ſcripturis invenitur, vel ab eccleſia definitum eſt, ſi illi oſtendas aut eccleſiæ definitionem, aut ſcripturæ apertum dogma, neceſſe eſt illum aut dubium abjicere, aut credere, eccleſiæ, ſcripturæque teſtimonia incerta eſſe. Nam ſi certa illi ſunt, omnem hæſitationem pellent. Merito igitur eccleſiaſtici judices & Theologorum, & Juris peritorum auctoritate confirmati, eos omnes, hæ-

hæreſeos nomine condemnant, qui de dogmate catholico pertinaciter dubitarint. Sed nunc quid pertinacia ſit, ea quæ vel maxime hæreticum perficit, quam breviſſime explanandum eſt.

Reſpon. ad 5. Quod autem hæreſis eſſe ſine pertinacia nequeat (nam id primum quæritur) non eſt difficile oſtendere, tum communi omnium & Theologorum, & Juris peritorum conſenſione, tum graviſſimis veterum teſtimoniis, in quibus illa præclara ſunt, quæ ex Auguſtino

In ep. 172. ad Glori. & Bleus. & de civ. Dei l. 18. c. 51. & cont. Manic. referuntur 24. quæ. 3. cap. Dixit Apoſtolus: & cap. Qui in eccleſia. Idem colligitur ex cap. Damnamus, de ſumma Trinitate: non enim tanquam hæreticus condemnatur, niſi qui doctrinam fidei contrariam defendere præſumpſerit: præſumptio autem (ſic enim vulgus arrogantiam appellat) radix eſt pertinaciæ. Ex cap. uni. de ſumma Trinitate in 6. illi cenſentur hæretici, qui præſumpſerint, aut temerario auſu aſſeruerint, &c. Et in Clement. de ſumma Trinitate apertius: Quiſquis aſſerere pertinaciter præſumpſerit, &c.

2. 2. q. 2. a. 6. & q. 11. a. 3. & 1. Cor. 11. lect. 4. Divus quoque Thomas tantum abeſt, ut ab hac ſententia alienus ſit, ut non modo arbitretur, hæreſim ſine pertinacia reperiri non poſſe, ſed etiam contendat, eam in hæreſis ratione includi. Quam rem ſuadet in primis ex nominis origine: nam, ut explicatum eſt, hæreſis Græce ab electione dicitur. Non eſt ergo hæreticus, niſi qui videns & prudens doctrinam eligit fidei contrariam: id quod ſine pertinacia non fit. Utitur

2. Tim. 6. deinde illo Apoſtoli teſtimonio: Si quis aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus Domini Noſtri Jeſu Chriſti, & ei, quæ ſecundum pietatem eſt, doctrinæ &c. Qui ergo eccleſiæ doctrinæ reſiſtit, atque ideo eſt pertinax, is duntaxat hæreticus habendus eſt. Præterea hæreſis, ut ſupra quoque diximus, fidei catholicæ maxime, ac ſumme repugnat: non eſt autem perfecta fides, niſi intellectus aſſenſio vera voluntatis recta conſenſione firmetur. igitur nec hæreſis abſoluta, & conſummata eſt, niſi falſum intellectus errorem prava voluntatis electio confirmet, ut quemadmodum in fide conſtantia veritatis exigitur, ita in hæreſi contraria inſit pertinacia falſitatis. Sed bene habet, quod in hac re aſſerenda nullum adverſarium habemus. Quapropter etiam ſi rationes nec probabiles eſſent, nec ſatis idoneæ ad faciendam fidem: communi tamen omnium ſenſu ea finitionis particula comprobaretur. Non enim arbitrantur hominem quempiam hæreticum eſſe, quin idem in errore ſit pertinax.

At quid pertinacia ſit, a multis quidem addubitatum eſt, a paucis vero expeditum. Sive autem dicatur pertinax, quaſi nimium tenax, ſeu plus etiam, quam decet animo pertendens: (hæc enim minutula nimiſque depicta libentius omitto) perſpicuum eſt tamen, eum nunc vocari pertinacem, qui valde, nimiſque etiam in errore permanet, falſamque ſententiam mordicus tenet, arcteque defendit. Ita a quibuſdam definitur hoc modo: Pertinax eſt, qui id tenere pertendit, quod debet dimittere. Cui finitioni illa vel finitima, vel certe eadem; Pertinax eſt, qui in errore perſiſtit, quem deſerere tenetur. Facillime dicuntur hæc, quis dubitat? Sed ſi ea pertinacia explicata eſt, quæ errori adjuncta facit hæreticum, plores ſane in hæreticis habebuntur, qui hæretici non ſunt. Primum enim ſi error contra fidem ſit, illum fugere, ac declinare debeo, ſive fidei contrarium eſſe videam, ſive etiam ignorem. Errant quippe illi vehementer, qui ignorationem exiſtimant obligandi vim a præceptis auferre. Non id, mihi crede, ignoratio efficit, ut obligatione ſolvamur, ſed ne res alias vetita nobis impingatur ad culpam. Omnis igitur homo, etiam ſi in ignoratione verſetur, errores fidei contrarios ſimpliciter, & abſolute evitare debet, ſi eos nondum habet, & ſi habet, deſtituere. Itaque ſi in eis perſtat vel ignorans, id nimirum tenet, quod dimittere tenebatur. Verum iſthæc miſſa faciamus, quæ tenuius differuntur, quam ut quivis ea poſſit agnoſcere, & ea perſequamur, quæ facile vel imperiti comprehendent. Enimvero, cum homo imperitus vel ab epiſcopo ſuo eſt admonitus, vel a fidei judicibus, vel a theologis inſignis cujuſpiam Academiæ, vel ab amicis etiam eruditis, & piis; ſi adhuc errorem non deſerit, in eo nimirum perſtat, quod debet dimittere. Eſt ergo vere pertinax, ſi in verbi ejus definitione neque abeſt quicquam, nec redundat. Nihil igitur deerit, quod ad hæreſim conſtituendam eſt neceſſarium. Habet enim homo ille errorem

fidei

fidei contrarium, in quo etiam eſt pertinax. At minime ambigitur, ejuſmodi hominem, tametſi omnino peccat, hæreticum tamen non eſſe, ſi non exiſtimat, ſententiam ſuam eccleſiæ eſſe contrariam, ſed aut Epiſcopum, aut Inquiſitores (ſic vulgo appellantur) aut Theologos academiæ falli. Quocirca nondum videtur ex iis, quæ dicta ſunt, pertinacia illa innoteſcere, qua hæreſis conſtituitur. Sed ne hanc rem quidem ea pertinaciæ inſignia patefaciunt, quæ ut ederent, plurimi ſine cauſa ſudarunt. Nam rei hujus quoſdam notas ſeptem, alios duodecim, alios etiam viginti edidiſſe pervulgatum eſt. Et cum ſigna ex illis quædam dubia ſint, poteſt accidere, ut aliquod ſignum dubie datum pro certo a fidei judicibus ſit acceptum: ita fiet, ut pertinax is, & hæreticus judicetur, qui hæreticus vere non eſt. Sed quoniam aliter juriſperiti, aliter theologi hæc & ſimilia tractant: juriſperiti, quatenus tenere manu res poſſunt: theologi, quatenus ratione, & intelligentia: exponamus primum ad theologorum leges, quænam ea pertinacia ſit, quæ hæreſim perficit: deinde, ſi fieri poteſt, juris quoque prudentibus pertinaciæ hujus ſigna, notaſque tradamus, non illas tam multas, tam varias, tam ambiguas, ſed perpaucas, fixas, atque conſtantes.

Gloſ. in extrav. Cum inter nonnullos. Jo. Gerſ. 1. p. Alphab. 14. Turrecr. li. 4. p. 2. c. 16.

Reſp. ad 1. confirm. 5. argum. Ratio igitur hoc theologiæ poſtulat, ut pertinacia, quæ hæreſim facit, non ſit temporis diuturnitate æſtimanda: Ut ſcilicet ille ſit pertinax, qui diu in errore perſiſtit. Certe ſi conſtaret, quod una ſolum hora quiſpiam, Deum non eſſe trinum, ex animo defendiſſet, is hæreticus ab eccleſia judicaretur, quæ ex uno actu quantumvis brevi vel adorandi idola, vel puerum circumcidendi, ſolet homines, tanquam ſi eſſent hæretici, judicare: nequaquam judicatura, ſi crimen hereſeos diuturnum longumque illud tempus exigeret. Rurſum ſi quis ſciens prudenſque totam fidem abnegarit, quamvis breviſſimam moram interpoſuerit, apoſtata vere & jure ab eccleſia cenſebitur: ergo & ille hæreticus judicabitur, qui manifeſto fidei articulo repugnaverit, etiamſi repugnantia illa diutina & longinqua non fuerit. Præterea, ut Fidei actus omnibus ſuis numeris expletus ſit, temporis longinquitas nulla eſt neceſſaria: ergo nec hæreſeos adverſa actio diuturnitatem ſibi erroris vendicat & requirit. Illud rurſum ratio theologiæ docet, hæreticum eum eſſe, qui volens unicuilibet dogmati aſſentitur, tum etiam cum intelligit eccleſiæ Fidei eſſe contrarium: Ut ſi quis poſtea, quam illi conſtat, rem, quam credit, vel ſacris literis vel eccleſiæ apertæ definitioni refragari, ſui adhuc juris ſententiæque ſit: hæc ſcilicet vera hæreſis eſt, atque in ſua ſpecie perfecta. Id quod egregio argumento Cajetanus demonſtravit. Fides enim aſſenſu intellectus perficitur, ex conſenſione voluntatis in eo, qui rem, quam credit, cognoſcit eſſe catholicam veritatem: ergo & infidelitas diſſenſu intellectus perficitur ex conſenſione voluntatis, in eo, qui rem, cui aſſentit, cognoſcit eſſe contra eccleſiæ communem fidem. Contrariorum enim contrarias oportet eſſe notiones. Confirmat autem hoc vel maxime præclarum illud Auguſtini teſtimonium inquientis: Conſtituamus aliquem id ſentire de Chriſto, quod Photinus opinatus eſt, exiſtimantem ipſam eſſe catholicam fidem. Iſtum nondum hæreticum dico, niſi manifeſta ſibi doctrina catholicæ Fidei reſiſtere maluerit, & illud quod tenebat, elegerit. Præterea qui ſic tenet errorem Fidei contrarium, ut non ſit paratus ab eccleſia corrigi, ſine dubio eſt hæreticus, ut Auguſt. idem in epiſt. ad Glorium & Eleuſium affirmat. Sed qui videt ſuam opinionem adverſam eſſe catholicæ Fidei, & adhuc in ea permanet, hic non eſt paratus ab eccleſia corrigi, cujus videlicet auctoritatem rejicit & contemnit: verum igitur crimen hæreſeos admittit. Qua ex re intelligitur, pertinaciam eam, quæ hæreticum facit, ſemper ſolumque in eo inveniri, qui dogma aliquod tenere pergit, cui cognoſcit catholicam ſententiam adverſari. Id vero nominis ipſa quoque notio declarat. Pertinax quippe is dicitur, qui plus nimio in propria ſententia hæret. At qui opinionem ſuam intelligit communi eccleſiæ ſenſui & Fidei repugnare, atque in ea perſtat nimis, profecto ille in privata ſententia perſeverat: vere igitur eſt pertinax: imo hæc ſola conſummata pertinacia eſt, quæ abſolute cum Fidei conſtantia pugnat, atque adeo ſola ea ſimpliciter hæreſim conficit. Nam quemadmodum, ut paulo ante dictum eſt, fi-

2. 2. qu. 11. a. 2.

l. 4. cont. Don. c. 6

24. q. 3. c. Dixit Apoſtolus.

des

des ea electione perficitur, ubi is, qui vult veritati assentiri, intelligit illam esse catholicam veritatem; sic & hæresis contraria omnino electione consummabitur ejus, qui adversante catholica fide, propriam sententiam videns volensque complectitur? Equis enim eo pertinacior esse potest, quem de suscepta causa propositaque sententia nulla ecclesiæ vis, nulla catholicorum depellit auctoritas? Præclare itaque Hieronymus interpretatur, hæreticum idcirco subversum esse, & propio judicio condemnatum, quia suo arbitrio ab ecclesiæ institutione discessit, quæ discessio propriæ conscientiæ videtur esse damnatio.

Quibus rebus positis, illa consectaria sunt. Primum, si dogma aliquod nondum est certum & expeditum ad catholicam fidem attinere, quamvis plerique viri docti existiment, a Deo esse revelatum; peccat ille quidem graviter, qui cum eo dogmate pugnat, estque item pertinax, qui plurimorum & doctissimorum auctoritatem contemnit, eamque obstinatione quadam sententiæ repudiat: sed non est hæreticus, quoniam pertinacia illa tametsi impudens & vitiosa est, non tamen in ecclesiam tendit, sed in viros illos eruditos ac pios, quos ille arroganter despicit, ac pro nihilo putat.

Illud deinde consectarium est: Si certum exploratumque sit, dogma unumquodlibet Fidei veritatem esse, qui ignoraverit ejusmodi dogma ad fidem spectare catholicam, & quamvis admonitus ab episcopo, ab hisque rursum, quibus Fidei cognitio concessa est, a viris demum doctis & piis, placitum suum præfracte nimis obstinateque defenderit: hic temerarius, contumax, præceps, insolens, sapiens hæresim; & quibusque hujus generis nominibus notari poterit: nec tamen etiamnum notam hæreseos habebit, quia (dicendum est enim sæpius) pertinacia ejus nondum cum Fidei veritate & ecclesiæ auctoritate pugnat, sed cum eorum sententia, qui & fallere & falli possunt. Recte igitur D. Thomas asseruit, eum, qui paratus est corrigi secundum ecclesiæ determinationem, hæreticum non esse: quia non ex malitia errat, sed ex ignorantia. Quod de crassa etiam ignorantia dictum accipio: nam quæ affectata est, hæc non tollit, quin peccatum sit ejusmodi, cujusmodi esset, si a sciente & vidente committeretur. Nempe affectatus error ex electione est, nec paratus est ille corrigi, qui de industria commonitionem ecclesiæ doctrinamque declinat. At qui ex ignorantia non affectata errat, hic quodammodo invitus est & repugnans, non libens & voluntarius. Quocirca nec errorem eligit, nec gravate ferret, quum ab ecclesia corrigetur, errorem suum ipse corrigere.

Ad Tit. 3. lect. 2.

Verum nostris hisce documentis illud in primis objicitur, quod error iste ignorantiæ vitioſæ mortale peccatum est; præsertim post admonitionem episcopi docti, prudentum judicum, Theologorum sapientium. Peccatum autem mortale hoc non nisi sub infidelitatis genere continetur. Tres vero solum esse infidelitatis species, Divus Thomas definivit. Cum ergo crimen ejusmodi nec Paganismus, nec Judaismus sit, erit profecto hæresis. Adde, quod si quis ex ignorantia vitiosa & supina hominem occideret, vere & proprie homicida esset, in easque pœnas incurreret, quæ fuerint homicidis a jure præscriptæ. Eadem vero causa subest in eis, qui manus violenter clericis attulerint, atque in cæteris omnino sacrilegis. Qui igitur ex ignorantia crassa post susceptum Christi baptismum, errorem habuerit Fidei contrarium, is vere erit hæreticus. Actus enim, qui ex hujusmodi ignorantia proficiscitur, simpliciter & absolute & volentis est & consentientis: poterit ergo excusari quidem, ne tam gravis culpa sit, non autem ut hæreseos culpa non sit, & ejus omnino generis, cujus esset, si a non ignaro proficisceretur. Adde etiam Divi Thomæ testimonium in hæc verba: Ab errore circa articulos fidei non possunt aliqui propter simplicitatem excusari, quin sint hæretici, præsertim quantum ad ea, quæ ecclesia solennizat, & quæ communiter versantur in ore fidelium. Sed circa alia, quæ indirecte pertinent ad Fidei disciplinam, ut quod Isaac fuit filius Abrahæ, non judicatur aliquis hæreticus, nisi ab errore non recedat, etiam viso quid ex eo sequatur. Hactenus ille. Quæ verba adeo aperte cum hac nostra doctrina pugnare videntur, ut non sit necesse argumentari. Sed & Chrysostomus videtur quoque nobis adversari, qui illum Pauli locum, Cum modestia corripientem eos, qui resistunt

1. Cor. 11. lect. 4.

Hom. 6. in epist. ad Titum.

2. Tim. 2.

stunt veritati &c. de eis accipit, qui non adversandi affectu, sed studio discendæ veritatis veritati resistunt. At *Tit. 3.* Paulus de hæreticis loquebatur, quos alio loco semel atque iterum commonefaciendos esse corripiendosque præcepit, sed post unam & alteram correptionem devitandos.

Respondetur objectis argum. Quibus argumentis breviter ita respondeo. Diximus supra, dupliciter aliquod peccatum in genere & specie collocari: uno modo formaliter & directe, altero modo materialiter & reductive. Dent mihi latini veniam, precor, si verba minus latina usurparim. Sic a dialecticis accepimus, materiam in prædicamento substantiæ poni, punctum in genere quantitatis, embrionem in ejus specie animantis, cujus gratia a natura paratur: poni, inquam, non per se & proprie quidem, sed per accidens, & quasi improprie. In moribus itidem quædam peccata sunt in sua specie perfecta, quæ videntes & scientes de industria committunt, & ea proprie per se, & formaliter in sua quoque specie reponuntur. Alia vero imperfecta sunt, quæ præter intentionem ignorantes admittunt, & ejusmodi ad speciem & genus per accidens reducuntur. Error igitur ille catholicæ veritati contrarius, quando in vitio ignorantia est, ad speciem hæresis referetur: nec tamen hæresis perfecta erit, nec perfecta infidelitas, quæ, ut ante etiam dictum est, in tres species a Divo Thoma distinguitur. Prima itaque objectio minimo negotio pellitur.

Ad 2. argum. Illa altera difficilior est, ubi quæritur, cur qui hominem ignorans perimit, vere homicida est, atque adeo pœnas homicidii contrahit, si ejus ignorantia est in vitio: is autem, qui contra fidem errat post fidem in baptismo susceptam, nec crimen hæreseos vere patrat, nec in pœnas hæreticorum incidit. Quæ sane quæstio ita solvitur. Non est hæreticus nec Theologorum, nec Jurisperitorum usu, qui in hæresim illam imperfectam incurrit: nec hæresis illa imperfecta in frequenti vulgatoque sermone simpliciter & absolute hæresis est: sed ille tantummodo hæreticus dicitur, qui formaliter & ex electione, quasi dedita opera, cum communi fide pugnat. Quare nisi a perfecta & consummata hæresi nullum hæreticum nominabimus, si frequentem eundemque proprium hujus usum vocabuli volumus conservare. Eam rem quoniam tum ex nominis origine & notione, tum ex veterum testimoniis, tum ex communi omnium sensu paulo ante ostendebamus, *De hæret. ca. Excommunicam.* nihil est necesse acta agere. Hinc illud est, Excommunicamus omnem hæresim extollentem se adversus catholicam fidem. Non errorem ait, extollentem se adversus episcopum, non adversum Inquisitores, non adversum Theologos aut Parisienses, aut Salmanticenses, aut Complutenses, aut Bononienses, sed adversus catholicam fidem. Hinc etiam illud: Non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri *1. Tim. 6.* Jesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ. Non dixit, Sanis sermonibus episcopi sui, non eorum, qui de fide inquirunt, non Theologorum etiam multorum, sed Domini nostri, &c. Quod si vel in divinis libris, vel in ecclesiæ doctrina non acquiescit, hæreticus est: quamvis non sit nec ab amicis, nec a Theologis, nec a fidei judicibus admonitus. Contra vero, si horum omnium repudiatis & monitis & præceptis, sermones tamen Dei & ecclesiæ non industria repudiat, sed ignorantia, hæreticus non est. Nec vero eædem causæ subsunt, ut cætera vitia, cum ex ignorantia crassa supinaque prodiderint, & nomen & speciem amittant. Non enim homicida is solum dicitur, qui hominem data opera occidit, sed qui injuste occidit, quamvis animi perturbatione, aut etiam imprudens id fecerit. Atque item similiter in reliquis.

Jam Div. Thomas vel prudenter Fidei judices admonet, idque illis præcipit, quod non suspicari modo, sed sumere etiam atque existimare debent: vel non putat ea, quæ in omnium catholicorum ore versantur, ab ullo omnino fideli ignorari posse, nisi qui errorem affectaverit: vel de hæresi imperfecta intelligit, quæ nec pertinaciam requirit, nec absolute & simpliciter hæreticum facit, sed quodammodo. Atque hoc responsum idem illa etiam verba recipiunt, quæ ex 1. par. supra scripsimus.

At Chrysostomus a nobis stat, non contra nos. Qui enim non studio certandi, sed discendæ veritatis doctrinæ restitit, cum doceri paratus sit, eum nec Chrysostomus, nec alius quisquam hæ-

hæreticum proprie vocaverit. Et illos tamen, de quibus Paulus Timotheo ſermonem faciebat, grave peccatum peccaviſſe, verti in quæſtionem non poteſt. Invenitur ergo, Chryſoſtomo auctore, error ſuæi contrarius, qui tametſi in vitio eſt, non tamen eſt hæreſis: quia non eſt malitioſi error, ſed ignorantis. Quod ſi Chryſoſtomi interpretationem ſequimur, non erat Paulo de hæreticis ſermo, qui, quoniam obſtinate pugnaces ſunt, non ſunt admonendi, ſed vitandi. Quem ſenſum judices fidei videntur ſequi, cum in univerſum jubent, hæreticos vel omiſſa fraterna correctione denunciari. Quod utique præceptum vulgo datum prudentia pleniſſimum eſt: quanquam non omnium hæreticorum aures, ut quidam falſo putant, ita clauſæ ſunt veritati, ut ab amico præſertim docto & ſapienti verum audire non queant. Hanc ſpem, fateor, de amicis hæreticis non ſunt paſſim indocti habituri: paucorum erit iſta fiducia, eaque prudentiſſimorum, ſapientiſſimorum, conjunctiſſimorum, qui & prudenter intelligant, quorum non ſit deſperanda ſalus, & ſapienter amiceque poſſint ſuos
S. Tho. 2.2. ad fidem Eccleſiæ revocare. De quiq. 33. ar. 7. bus non valde obfirmatis Paulum quoque ad Timoth. loqui, haud abſurde intelligimus. Nolo autem, ut quiſpiam quamvis doctus & amicus, hac periculoſiſſima ætate, ubi hæretici obfirmatiſſimi ſunt vel plerique, vel omnes, fraterna correptione abutatur, niſi firmiter & certo exiſtimaverit, hæreticum eſſe ex animo convertendum. Non enim propter conjecturas aut veroſimiles, aut etiam probabiles, rem tanti momenti debet periculo exponere: præſertim cum experimento exploratum fuerit, quantum noſtratibus incommodi attulerit in crimine hæreſis intenta correptio. Meminiſſe debet vir doctus & prudens, Paulum mulieri conſulere, ut maneat cum viro infideli: quod videlicet inter gentes, quibus tunc ſcribebat, ſpes erat, ut uxor virum ſuum ad fidem allicieret. At ubi eccleſia comperit, inter Judæos præſertim uxores potius corrumpi a viris, prudentiſſime ſanxit, ne uxor ad fidem converſa cum viro infideli maneret. Qua lege non Pauli conſilium everſit, ſed firmavit. Sic Fidei judices, quando multis magniſque experimentis acceptis legem tulerint de denunciando hæretico, quamvis occulto, fraternæ correptionis legem a Chriſto præſcriptam non violant, ſed ſtabiliunt. Niſi naturæ juribus legislator repugnavit, cum ſapientiſſime edixit: Si tibi voluerit perſuadere frater tuus, aut filius tuus, vel filia, ſive uxor, quæ eſt in ſinu tuo, aut amicus, quem diligis ut animam tuam, clam dicens: Eamus, & ſerviamus diis alienis, quos ignoras tu, & patres tui; non parcat ei oculus tuus, ut miſereris & occultes eum, ſed ſtatim interficies, &c. Deut. 13. Hæc igitur lex in crimine hæreſis populo ſervanda eſt diligenter, ne, dum per falſam miſericordiam homini indulget, in rem Chriſti publicam crudelis ſit.

Nec operæ pretium erit hoc loco diſputare, an Apoſtoli hæretici fuerint: quod qui faterur, qua hunc objurgatione, aut quo potius convicio a tanto errore coner avertere? Poteſt enim, Deus immortalis, abſurdius dici quicquam, quam miniſtros primos Evangelii ad unum omnes, non a fide modo alienos, verum etiam hæreticos fuiſſe? Quanto & verius & modeſtius illi ſentiunt, qui arbitrantur, Apoſtolos Chriſti non ex malitia, nec de induſtria, ſed ex animi perturbatione & ignorantia peccaſſe? Aperte illis Dominus mortem & reſurrectionem ſuam prædicebat, & tamen ipſi, ut Lucas ait, non intelligebant, quæ dicebantur: & credemus nos, poſt tot adeoque magnas turbas excitatas, diſcipulos non perturbatione animi, ſed malitia dubitaſſe? Nam incredulitas & duritia cordis cujuſmodi illa fuerit, Evangeliſta nobis expoſuit, inquiens, quia his, qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderunt. Illi porro, qui viderant, digni omnino erant, quibus fides haberetur: ſed falli poterant tamen. His ergo non credentes Apoſtoli quidam & multis & incorruptis teſtibus, duri erant, incredulique etiam erant; at non Deo, ſed hominibus. Pertinaces itaque erant adverſus homines, non adverſus Deum & Chriſtum ejus. Quocirca Chriſti diſcipulos hæreſeos inſimulare, ſtultitiæ eſt manifeſtæ, ſi ea, quæ diximus in hæreſis finitione conſtituenda, recte & dicta & confirmata ſunt. Confirmatum eſt autem multa eſſe, quæ concurrant, ut quiſpiam hæreticus conſtituatur. Primum errorem habeat oportet. Deinde

Ad 2. confirmat. 5. argum.

Luc. 11.

de ut is error catholicæ veritati contrarius sit. Tertio loco certum esse necesse est, atque expeditum, errorem illum veritati catholicæ repugnare. Quarto errori pertinaciam adjungi, non quamvis, sed quæ cum certa Ecclesiæ regula pugnet. Quinto, ut is error sit post susceptam Fidei professionem in illo, qui Christo se credere profitetur.

Hactenus Theologis nostris attenuate presseque finivimus, quidnam hæresis sit, unde illis statim perspicuum fiat, quænam sit hæretica propositio. Nam in mente eadem prorsus res sunt, in voce autem vel scripto hæretica propositio dicitur, quæ hæresim interiorem enunciat, illiusque est omnino signum. Quia vero solus Deus novit & corda, & cogitata filiorum hominum, nemo mortalium profecto potest alterius habere clare cognitam hæresim, & satis firme conceptam animo atque comprehensam. Quamobrem cum vox scriptumque ipsum, ac cætera demum omnia externa signa fallacia aliquando sint, non est facile certas & constantes formulas Fidei judicibus exprimere, ut recte atque ex ordine valeant de hæresibus judicare. Nam Theologi quum compertum habuerint, propositionem aliquam Fidei catholicæ esse manifeste contrariam, subscribent forte illico, hæreticam illam esse: quoniam interdum de rebus ipsis nude positis ex genere naturaque loquuntur, & eas, quas circumstantias appellant, quandoque aut negligunt, aut certe in judicum fide ac diligentia deponunt. Itaque suo se munere probe functos arbitrantur, si unum illud exploraverint, an error, cujus ab eis nota quæritur, Fidei aperte adversetur. Cum autem ad hæresim perficiendam eam, quæ legibus proscripta & damnata est, quædam alia sint, ut diximus, necessaria; non videtur esse bene consultum multorum infirmitati & innocentiæ, nisi fidei censores iterum atque iterum admoneantur, ut diligentissime errantium judicium, ingenium & animum studeant indagare, illudque potissimum, an eam pertinaciam habeant, quæ supra studiose nobis & sedulo diffinita est: quod in hac re vel maxime Ecclesiastici judicii cardo versatur. Nec satis est ad sententiam de hæresi rite justeque ferendam, hæresim ipsam suspicione attigisse, sed comprehensione quadam opus est, ut sine errore de erroribus judicetur. Nisi enim illos judex quasi manu teneat, præceps fere erit temerariumque judicium. Quod si in causa sanguinis id civiles leges præscripsere, ut probationes essent luce meridiana clariores: ecquid fieri oportet ab Ecclesiæ judicibus in eis causis decernendis, in quibus non solum res, honor, fama, vita hominis unius periclitatur, sed totius etiam generis ac familiæ præclara & sempiterna existimatio? Age ergo normas præstituamus, quibus Ecclesiæ judices tuto in hæresi dijudicanda uti possint.

CAPUT IX.

Regulæ tres, ad quas Fidei externa judicia dirigenda sunt.

PRima formula in promptu est, ipsius contra se errantis testimonium, quod in omni foro exploratum est admissi criminis argumentum; præsertim si crimen suum reus sua sponte & voluntate testificetur. Tametsi ea etiam confessio, quam a reo judex quæstione ac tormentis exprimit, secundum leges tum civiles, tum canonicas idonea est ad faciendam in externo judicio fidem. Sed de toto hoc & confessionis & quæstionis genere commodius non a jurisperitis solum, verum a quibusdam etiam optimis viris familiariter colloquentibus, quam ab ullis Theologis ulla in schola, disputatur. Nec vero quempiam velim in eum sensum formulæ hujus verba interpretari, ut reus, qui hæresis fortasse vim, & naturam nescit, hæresim ipse sit suo judicio æstimaturus, illumque secuturi in sententia judices. Sed ita accipi oportet, ut reus cum factorum atque dictorum suorum, tum propriæ conscientiæ atque animi testis contra se sit; judices ex factis, dictis, mente, ingenioque illius hæresim deprehendant, cujus notionem ante oculos positam habere in omni Fidei religionisque judicio debent. In hominem præceptor olim meus incidit, qui vehementer se ipse affirmaret hæreticum esse. Quid ita? rogat. Cur te hæreticum esse arbitraris? Respondit se tenere contra Catholicam fidem. Hic ille urget: An tu credis catholicam fidem falsam esse?

Mi-

Minime gentium, inquit iſte: adeo enim me hæreticum exiſtimo, hoc eſt, errantem, & a veritate alienum, quia contra fidem catholicam ſentio. Jam præceptor riſum continere non valens, abi ſtulte, ait; eo enim minus hæreticus es, quo magis te hæreticum opinaris. Salva quippe res eſt, ſi tunc errare te ſentis, quum Fidei catholicæ repugnas. Sic hominis ſtultitia eſt non tam Theologiæ rationibus, quam prudentiæ manibus comprehenſa. Mihi etiam ipſi aliquando contigit, ut a Judicibus Fidei errores neſcio quos denotandos acciperem, certe hominis ejus errores, ut poſtea comperi, qui judicum nec juſſu, nec accerſitu ad tribunal venerat, ſed ſacerdotis cujuſdam ſuaſu, & conſilio, quem pœnitentiæ adminiſtrum habebat. Sponte igitur, ſuoque judicio hæreſes adverſum ſe plurimas (ſic cenſebat) excipiente notario, prodidit. Ad me ergo itum eſt, ut errorum notas ederem. Quos ut multos, varioſque conſpexi, cœpi mecum ipſe attentius cogitare, quiſnam eorum auctor haberi poſſet. Quicunque porro is eſſet, partim ex Arii, partim ex Macedonii, partim ex Vvicleffi, partim ex Lutheri fontibus, quaſi quoſdam deduxiſſe rivulos videbatur. Crederes eum aſſidue in omnium hæreticorum lectione verſatum. Quod ſi ulla eſſet rerum conſequentia, & connexio, errorumve compoſitio, & coagmentatio aliqua, mihi quoque injecta eſſet iſta ſuſpicio. Sed cum cernerem, in tanta errorum copia non complexionem eſſe, non vinculum, inſaniæ hominis potius, quam hæreſeos venit in mentem. Nolui itaque de erroribus judicare, niſi prius auctoris ingenium, & judicium exploraſſem. Ergo Judices rogo, num copia ſit videndi hominis. Ajunt eſſe: Nam datus erat in cuſtodiam, & conjectus in carcerem. Solvitur vinculis, coram producitur, intueor oculis, animo cerno, video illum parum ſana mente eſſe. Periculum ex rebus præſentibus feci, quas dongum eſſet commemorare: probavi ita ſe habere rem, ut ante ego cogitaram. Vix tamen a judicum animis opinionem infixam potui divellere. Sed vici tandem, & perſuaſi, atque, ut erant viri boni, dederunt manus, amentemque ſponte confeſſum, ſuoque judicio convictum, in parentum domum cerebro vacuum quidem, ſed omni etiam pœna vacuum dimiſerunt. Ac de his nihil eſt neceſſe, ut Theologi præcipiant: ſunt tamen ea cognoſcenda: pertinent enim ad eum uſum, quem Juris prudentes ſunt e locis theologicis habituri, de qua re hoc libro diſſerimus. Reliqua deinceps perſequamur: nam formula hæc tantum attingenda fuit.

Alteram Divus Thomas protulit in prima parte, & in priorem ad Corinthios epiſtolam. Ea eſt hujuſmodi: Si error fidei contrarius circa ea ſit, quæ nullo modo eſt probabile ab errantibus ignorari, qui ad fidem catholicam certo pertineant, tunc Judices tuto de hæreſi pronunciabunt. Ut ſi, exempli cauſa, homo quivis etiam de media plebe, aut neget Chriſtum cruci ſuffixum, vere mortuum, vere a mortuis excitatum; aut aiat, ſuperfluum eſſe & vanum orare pro mortuis, nullo præmio juſtos a Deo affici, nullo ſupplicio improbos, & cætera ſimilia. Item ſi vir in ſchola Theologiæ diu multumque verſatus contendat, Spiritum ſanctum a Filio non procedere, aut Patrem & Filium Spiritus ejuſdem duo eſſe principia; aut non eſſe tres pœnitentiæ partes; aut Chriſtianis nullo modo eſſe licitum cum hoſtibus belligerare; aut epiſcopum non eſſe ſuperiorem ſimplici ſacerdote, aut quicquam ejuſmodi, quod incredibile eſt neſcire Theologos ad Eccleſiæ communem fidem attinere, præſertim ſi in ſchola, ut dixi, perdiu ſe ſe, ac valde exercuerunt. Qua in re non dubito, quandoque a judicibus per remiſſionem nimiam, aut magnam certe ignorationem erratum. Nolo enim ſuſpicari, Fidei leges per gratiam eſſe aut populi furori, aut potentium voluntati conceſſas. Fuerunt ante hos paucos dies Theologi quidam habiti doctiſſimi, in iis erroribus deprehenſi: quos & Lutheranorum eſſe proprios, & Eccleſiæ communi Fidei adverſos, nemo addubitare poterat, qui vel mediocriter rebus Theologicis eſſet inſtructus. Coacti ſunt hæreſes abjurare, quaſi ſuſpecti de hæreſibus, non convicti. Cum tamen, ſi hæc non dico ad rhytmicorum, aut muſicorum acerrimam normam, ſed ad perpendiculum communis juris, & vulgarem rationis formulam dirigerentur, nullum facilius erat, procliviuſque judicium. Turpe fuit autem ea dubitare peritos,

q. 32. ar. 4. c. 11. lect. 4.

quæ ne rustici quidem dubitant, nempe nullo pacto verisimile fieri, ut homines in earum rerum, quas diu multumque tractarunt, ignoratione versentur. Ecquis autem credat, viros theologicissimos (sic censebat vulgus) earum rerum inscios & rudes, quæ Theologis universis notæ, & pervulgatæ sunt? Erat in animo, quæ horum Theologorum fuerint errata, subscribere: ut in hac quasi imagine & hujus præscriptionis regula illustrior appareret, & admonerentur quoque futuri judices, ut alieno periculo saperent, neque animi relaxationem & mollitiem, clementiam, & misericordiam esse arbitrarentur. In illis nimirum & reis & judicibus, ne quod pernicioſum exemplum esset proditum, pertimescebam. Quod enim exemplo fit, jure fieri putant. Sed quoniam jam rei ipsi decesserunt, omnique odio carent & invidia, non putavi ejusmodi errores traducendos: quos si contestatos & consignatos ederem ad sempiternam memoriam turpitudinis, non solum in mortuos reos, sed vivos etiam judices viderer maledicta conferre. Quamquam forte ibi timeo, ubi non erat timor. Sed utrunque res habeant, jurisperitos admonui, ne in animum inducant credere, nullos esse pertinaces, nisi qui judicum monitiones præceptaque despexerint. Ante hominum hortatus istos, crede mihi, vera hæreticorum pertinacia reperitur, eorum scilicet, qui minime ignorant, opiniones suas contra fidem Ecclesiæ venire. Ipsa vero omnium fidelium vox, idemque communis sensus, non pro una monitione dico, sed pro mille sufficit. Quapropter Ecclesiæ unam vocem qui spernit, hic multo pertinacior est, quam si sexcentas aut Theologorum, aut judicum contempsisset. Ac de secunda quidem regula hactenus. Tertiam hanc habebimus.

Si de cujuspiam errantis pertinacia dubitant judices, duæ res illis sunt accuratius transigendæ: quarum una Theologorum propria est, altera cum Theologis jurisperitorum etiam communis. Priorem ergo a Theologo jurisperitus mutuabitur, posteriorem autem suo sibi jure vindicabit. Primum igitur a sapientissimis Theologis illud explicatum, diffinitumque habeant judices, an error, qui in judicium venit, cum fide catholica aperte pugnet. Nam una ex hac parte dupliciter hæreseos judicium excludetur: vel quia incertum est, dogma illi errori contrarium catholicæ Fidei veritatem esse; vel quia repugnantia erroris ejusmodi, & catholicæ veritatis obscura est, & in opinione posita. Ut si, verbi gratia, olim negaret quis, epistolam ad Hebræos esse Pauli, habeat autem pro certo illam esse canonicam, & de auctore epistolæ quæstionem moveat, non de auctoritate; sunt Theologi qui sentiant, hæresim illam esse. Ego vero, nisi Ecclesiæ definitio obstaret, non puto, qui existimem Christi fidem in nullo extremo versari discrimine, si libri canonici auctorem nesciamus, modo sciamus librum esse canonicum. Quocirca sive Paulum, sive Lucam, seu Barnabam illius epistolæ auctorem quispiam dixerit, si solida ei est fixaque & constans epistolæ auctoritas, non continuo Christi fidem everter. Cum igitur tempore D. Hieronymi nondum fuerit explorate cognitum, an Fidei certa veritas sit, Paulum illam ad Hebr. epistolam scripsisse, si error adversus ad tribunal Fidei tunc referretur, criminis forsasse quidem judicium fuisset, sed hæreseos judicium non fuisset. Item, Dei auxilio peculiari nos egere, ut sicut oportet, credere, sperare, diligereque possimus, Fidei dogma est longe certissimum. Qui inficiabuntur, nullos esse habitus spei & charitatis infusos, illi dogmati huic, ut quidam sentiunt, repugnabunt: sed quia ea pugna, tametsi valde probabiliter apparet, non tamen est manifesta ratione comprehensa, eorum hominum error notandus est, temeritas & impudentia notanda: hæresis ne suspicanda quidem ante sacri Concilii Tridentini decreta. Qui locus, nullo etiam commemorante, fidei censores admonet, ut id mutui, quod a Theologis sunt necessario accepturi, non a quibusvis accipiant, sed ab eruditis, expertis, exercitis. Qui scilicet cum exploratum habeant, quinam ex Theologiæ locis certi ac firmi sint, qui contra probabiles & non necessarii, tum argumentorum Theologicorum frequenti atque expedito usu facile quoscunque errores deprehendant, qui Fidei catholicæ dilucide refragentur. Altera erat res, ut judices diligentem navent operam, quo illis erraneis pertinacia patescat. Quæ si in dubium

for-

fortaſſe vertitur, & neque ex ante aut dictis aut factis, neque ex errantium ſtatu, & conditione & ingenio colligitur, non alia eam ratione melius deprehendent, quam ſi erranti certum ſignum catholicæ ejus veritatis oſtendant, cui error iſtius contradicit. Ut ſi proferatur apertius aliquis ſcripturæ locus, aut definitio legitimi concilii generalis, aut decretum conſtans Apoſtolicæ ſedis, aut una quælibet alia certa nota earum, quibus & catholicæ veritates, & contrariæ omnino hæreſes dijudicantur. Quod ſi hiſce ſignis notiſque prolatis ille ceſſerit, argumentum erit ignorantiæ probabiliſſimum: ſin repugnaverit, argumentum erit pertinaciæ certiſſimum: præſertim ſi nec ingenii nec doctrinæ expers ſit. Nam ſi adeo rudis & imperitus eſt, ut harum rerum intelligentiam nullo modo habere poſſit, equidem nullam certam regulam præſcriptionemque conſtantem exprimerem, ut hominis ejuſcemodi pertinacia innoteſceret. Certe ſi qua eſt craſſa pinguique minerva deſcribenda formula, ea erit ſententia Eccleſiæ communis, fideliumque conſenſus & conſpiratio eadem: quibus ſi iſte adverſetur, tum etiam cum videt contra ſe venire omnes, pertinax atque adeo hæreticus exiſtimabitur. Nec neceſſe erit tamen orbem omnium peragrare terrarum, & ſingulorum fidelium rogare ſententiam. Nam quæ ſit fidelium ſingulorum, neque arte aliqua, nec diligentia & inquiſitione perpenditur, ſed quodam quaſi prudentiæ ſenſu judicatur. Quemadmodum enim ſi quiſpiam neget omnem ignem calefacere, non eſt opus, ut contumax in naturam habeatur, propoſitionem illam generalem inductione & demonſtratione ſingulorum ignium, ſed ſignificatione potius & ratione declarare; cum quibuſdam demonſtratis, eadem ſit de cæteris ratio: ſic in fidem Eccleſiæ ille erit pertinax, qui ſuæ provinciæ aut civitatis fidelibus univerſis in Fidei ſententia repugnaverit.

Si forte interpretanda eſt ſentent. Bert. l. Tutor. ff. de ſuſpect. tut. & Felini in rubr. de hæret. & Card. in Clem. 1. de ſum. Trin. q. ſentiunt, Epiſcopi & inquiſitorii admonitionem eſſe legitimam, ut qui eam cõtemnit, hic pertinax cenſeatur.

Sed hæc relinquamus, idque largiamur inertiæ noſtræ, inepti enim ſumus, ut hebetes ac rudes ad regulam & lineam exigamus. Hæc vero omnia, quæ in hac poſtrema conſtituenda regula diximus, ſi ad vulgaris prudentiæ rationem dirigas, recta fortaſſe erunt: ſin perpendere ad exactioris diſciplinę præcepta velis, reperientur quædam fortaſſe non recta. Quid enim in tam inæquabili & rerum & ingeniorum varietate præſcribere nos poſſumus, quod æquabile inter omnes & unum omnibus eſſe queat? præſertim cum id genus cauſæ propemodum conjecturales ſint, in quibus judices indiciis quibuſdam atque veſtigiis in ipſa penetrare hominum corda pertentant, quæ ſi cognoſcerent, non egerent perpendiculis, non normis, non regulis. Quid igitur hæreſis ſit, quæ hæretica propoſitio, qua demum via ac ratione utrique & theologo & juriſperito internoſcenda, mihi jam ſatis ſuperque dixiſſe videor.

CAPUT X.

De propoſitione erronea, ſapiente hæreſim, piarum aurium offenſiva, & temeraria, & ſcandaloſa.

DEinceps, ut erat propoſitum, de propoſitione erronea videamus. Cujus notio ac definitio non eadem omnibus, ſed ſua cuique eſt: ut hic etiam verum id eſſe comprobes, Quot homines, tot ſententiæ. Illud autem in primis definitum & conſtitutum ſit, propoſitionem erroneam ab hæretica non cogitatione modo, ſed re etiam ſeparari. Non enim, ut quidam exiſtimant, concilium Conſtantienſe, unde varia iſta errorum genera accepimus, propoſitionem erroneam uſurpat in ſignificatione generali, ut erroris hæretici & cæterorum genus commune ſit, quæ videtur eſſe ejus nominis propria ſignificatio. Ecquis enim credat, quicquam aliud eſſe propoſitionem erroneam, quam errorem? Sed concilium, ut dixi, ab hac uſurpatione longe abeſt: id quod ſtatim planum faciam, ſi verba patrum adſcribam. Compertum eſt, inquiunt, ex præfatis articulis plures eſſe notorie hæreticos, alios non catholicos, ſed erroneos, alios ſcandaloſos, quoſdam piarum aurium offenſivos, nonnullos temerariòs. Quæ forma ſermonis eſſet & falſa & abſurda, ſi propoſitio erronea pro quocunque errore communiter ſumeretur. Jam enim recte quoque dici poſſet, poſt multas argumentationes enumeratas, in his quaſdam eſſe ſyllogiſmos, quaſdam inductiones, quaſdam argumentationes: quod quam ſit ineptum, nemo eſt, qui non intelligat. Sine dubio igitur erronea pro-

poſitio ab hæretica ſecernitur, non tanquam genus ab ſpecie, quod eſſet diſcrimen rationis; ſed tanquam una erroris ſpecies ab altera: quæ vera rerum, non modo vocabulorum, diſtinctio eſt.

Illud deinde conſtituere debemus, quod prius forſan dictum oportuit, ſed doctrina ſera non eſt reprehendenda, præſertim ſi in opportunum tempus reſervata ſit: Conſtituendum ergo, catholicas veritates non ſingulari modo, ſed bipartito reperiri. Quædam enim ſunt catholicæ veritates, quæ ita ad fidem pertinent, ut his ſublatis, fides quoque ipſa tollatur. Quas nos uſu frequenti, non ſolum catholicas, ſed Fidei veritates appellavimus. Aliæ veritates ſunt etiam ipſæ catholicæ & univerſales, nempe quas univerſa eccleſia tenet, quibus licet everſis fides quatitur, ſed non evertitur tamen. Atque in hujuſmodi veritatum contrariis erroribus ſupra dixi fidem obſcurari, non extingui, infirmari, non perire. Has ego nunquam Fidei veritates cenſui vocandas, quamvis doctrinæ Chriſtianæ veritates ſint: Speciales orationes applicatas uni perſonæ per prælatos vel religioſos plus prodeſſe eidem, quam generales; Fratres non teneri labore manuum victum quærere, ſed licere eis eſſe mendicos: & complures alias ſimiles propoſitiones, quas omnes catholici veras eſſe ſine dubio exiſtimant, ideoque veritates catholicæ vocari poſſunt, atque etiam debent. Quæ igitur propoſitiones hujus poſterioris generis veritatibus contradicent, eas equidem erroneas appello: quæ quoniam doctrinæ catholicæ adverſantur, errores ſunt hæreſi proximi, hæreſes non ſunt. Nec noſtro more nos ita loquimur, ſed eſt etiam hoc in more poſitum ſermoneque majorum, ut nomen generis ſpeciei illi abſolute tribuant, quæ eſt in eo genere imperfectiſſima. Sic Ariſtoteles in prædicamentis diſpoſitionem ſejunxit ab habitu, cum tamen diſpoſitio alias habitus ipſius genus ſit. Virtus quippe, quam habitum eſſe nemo eſt qui neſciat, diſpoſitio eſt perfecti ad optimum. Ac ne plura exempla, quæ ſunt prope innumera, referamus, illud eſt paſſim vulgi etiam ore contritum, quo animalis vocem, cum omnium animantium communis ſit, interdum pro his ſolum accipiunt, in quibus nihil aliud, quam vis animantis apparet. A qua conſuetudine ne Paulus quidem abhorruit, quum animalem hominem dixit, quaſi brutum expertemque rationis. Patres item concilii Conſtantienſis hoc ſenſu videntur eſſe locuti, ſi accurate eorum voces expendamus. Ex quibus facile intelligimus, erroneas propoſitiones contra catholicas fuiſſe diviſas, & inferiore quodam gradu, quam hæreticas, fuiſſe locatas. Error itaque, qui & minus quidam quam aperta hæreſis, & catholicæ doctrinæ tamen contrarius eſt, propoſitio erronea vocatur. Theologi demque modeſtiores, quum in diſputationibus ſuis quicquam ſanæ doctrinæ adverſum hæreticum appellare non audent, temperato vocabulo erroneum eſſe confirmant. Quum vero in hunc ſenſum & vulgari conſuetudine alliciar, & compellar majore Philoſophiæ ratione, facile me patior in eum adduci, libenterque in eo cupio retineri.

Cap. 4.

Eſt & propoſitionis erroneæ alius item gradus. Quum enim veritas aliqua, ſapientum quidem opinione vehementi, fidei veritas eſt, ſed non eſt plane ab eccleſia definita, nec certo argumento demonſtrata; tunc veritati illi adverſari non eſt hæreticum, ſed erroneum. Videlicet hæreſis, quemadmodum ſupra diximus, a voluntate quoque errantium pendet, nedum ab intellectu. Error autem, ſicut & falſitas, e rebus ipſis ſignificatis perpenditur, nulla aſſerentis habita ratione. Ita licet veritas illa ad fidem ſuapte natura pertineat, quia tamen nec hoc certum nec expeditum eſt, hæretica pertinacia abeſt, error gravis & periculoſus non abeſt. Similiter & propoſitio erronea tertio quodam gradu vocari poteſt, quæ certæ veritati catholicæ fidei adverſatur, non manifeſte quidem, ſed ſapientum omnium longe probabili ac ferme neceſſaria ſententia. Ejus quippe erratio gravis eſt, qui hoc defendit contumaciter, quod viri omnes docti ſentiunt periculum grande catholicæ fidei conflare. Quicunque ergo vel doctrinam fidei appendicem liquido evertit, vel fidem ipſam in diſcrimen adducit, vehementer ille ſane in Chriſtiana diſciplina errat, atque adeo ejus dicta jure appellantur erronea. Verum de erronea propoſitione plus quam ſatis dictum eſt

Propoſitio vero ſapiens hæreſim a quibuſdam definitur ea, quæ in ſignifica-

ficatione, quam verba prima facie oſtendunt, ſenſum habet hæreticum, quamvis pie intellecta ſenſum aliquem habeat verum: ut ſunt, inquiunt, iſtæ propoſitiones, Pater eſt major Filio, Chriſtus eſt creatura, Tres ſunt dii. Quæ definitio nec vocabuli poteſtatem exprimit, nec rei diffinitæ vim naturamque declarat, nec mutuo nexu cum illa eſt copulata. Quis enim dubitet, illam propoſitionem, Ridiculum eſt, Euchariſtiæ ſacramentum ſolenni ritu per vias publicas circunferre, Lutheranorum hæreſim ſapere, qua negant in Euchariſtia corpus Chriſti verum contineri? Et tamen in nullo pio ſenſu vera eſt. Hujuſmodi propoſitiones multas in Erafmo, Joanne Carione, aliiſque quibuſdam hujus ſeculi ſcriptoribus paſſim leges, quæ nec apertas hæreſes præ ſe ferant, nec ſanum aliquem habeant ſenſum: ſed quia hæreſeos ſaporem quendam & odorem referunt, merito eas quidem dicimus hæreſim ſapere; qui vero illas proferunt, hos hæreticorum & ſaporem habere & proferre odorem. Nec exempla illa placent, quibus hi ſuam definitionem illuſtrant. Veriora equidem exempla deſidero, & magis ad rem, de qua agitur, accommodata: quamvis in hoc genere nihil ab iis requirendum eſt, qui omnes iſtos propoſitionum gradus permixtos eſſe ac confuſos opinantur. Sed primum exemplum a Joannis Euangelio Chriſtique doctrina ſumptum eſt. Quod vero Chriſti doctrina & Euangelium hæreſim ſapiat, ſcribere ego non auderem. Illud ſecundum exemplum congruens atque aptum eſt, ſi eis aſſentimur qui exiſtimant, illam orationem, Chriſtus eſt creatura, ſimpliciter veram eſſe, ſed eam Theologos refutaſſe, quod fœtorem quendam ab Ario contraxerit. In quam ſententiam Divus Thomas multa dixit. Ac Sophronius in ſexta ſynodo plane fatetur, Chriſtum creatum & increatum, idemque in 3. libro Joannes Damaſcenus. Sed & Hieronymus creaturæ nomen in Chriſto non horret. Ego vero ſemper habui perſuaſum, enunciationem illam & ſimpliciter falſam eſſe, & catholicæ Fidei abſolute contrariam. Eſt enim in creaturæ voce negatio intus incluſa, quæ Chriſti ſuppoſito abſolute divinitatem tollit. Nam qui dicit rem aliquam factam ex nihilo, is negat eam de ſubſtantia generantis extitiſſe: hoc enim diſcrimine id quod vere & proprie factum eſt, ab eo, quod vere & proprie eſt genitum, ſeparatur. Quemadmodum igitur illud, Chriſtus cœpit eſſe, fidei adverſum eſt, quoniam inde perſpicua argumentatione ſequitur, filium Dei eſſe cœpiſſe, atque adeo aliquando non fuiſſe; ſic & illud, Chriſtus factus eſt ex nihilo, fidei quoque adverſatur, quod implicite filius Dei de natura ejus, a quo extitit, eſſe negatur. Sive igitur incipere, ſive factum eſſe, ſeu eſſe creaturam, de filio Dei vere enunciari non poſſunt, quoniam inficiationem abditam & latentem continent, quæ a Filio Dei, pro quo nomen Chriſti accipitur, vel perpetuum eſſe, vel eſſe a patre depellat. Itaque, ut mea fert opinio, propoſitiones illæ, ac cæteræ ejuſmodi non tanquam ſapientes hæreſim, ſed tanquam hæreticæ a Nicænis patribus ſunt damnatæ. At propoſitionem hæreticam & ſapientem hæreſim eandem eſſe, mihi quidem non ſit veroſimile. Stultus nempe haberetur is, qui quam rem vinum eſſe conſtaret, hanc vinum ſapere, niſi per jocum & ridiculum, diceret. Jam patrem & filium & ſpiritum ſanctum tres Deos eſſe, cum fide aperte pugnat. Nam ſenſus ille, qui pius dicitur, impius eſt. Pari certe ratione illa propoſitio, Deitas eſt crucifixa, hæreſim ſapere diceretur: quam tamen, ut hæreticam manifeſte, quinta ſynodus condemnavit. Illa item, Eſſentia generat eſſentiam, in gradu ſapientium hæreſim locaretur, quam in hæreticarum numero poni oportere, Concilium Lateranenſe definit. Quid illæ? Eſſentia divina non eſt perſona patris, In tribus perſonis tres ſunt Deitates, aliæque plures hujuſcemodi, quas in ſenſu novitio, & nuper a ſe excogitato, quidam veras eſſe dixerunt. Sane nihil tam abſurdum dici aut excogitari poterit, quod in ſenſum aliquem fictum ſi detorqueas, verum non ſit, ac rationi tum humanæ, tum divinæ conſentaneum. Sed conſentaneum non eſt, ſenſa ejuſmodi commentitia, ab uſuque ſanctorum & eccleſiæ aliena, pia nuncupare, & homines futiles talium ſenſorum excogitatione defendere. Ego certe, ut quod ſentio loquar, harum propoſitionum auctores nihil minus, quam hæreticorum ſaporem habuiſſe arbitror. Sed ſi in eis aliquem meo guſtu percipio, inſcitiæ ſapor ille eſt,

1. p. q. 14. a. 8.

Act. 11.

Iſa. 45. cap.

non hæreseos. Quum vero loquendi vim, & consuetudinem verborum teneo, propositiones ipsas, de quibus loquimur, non sapientes hæresim dico, sed Fidei manifeste contrarias. Sermones porro istos per metaphoram figuratos, considerata intelligentia magis percipere possumus, quam circumscripta definitione explicare. Quamobrem, quid hæresim sapiat, quid non sapiat, non tam finitione, & argumentatione speculatricis disciplinæ, quam sensu quodam, gustuque prudentiæ judicatur. Videas hominem in Lutheranorum dogmatis expugnandis, & internoscenda mente exercitatum, qui, ut canes venatici, in libro quem legendum suscipit, hæreses odore quodam suspicionis quam sagacissime perveștiget, ejusque libri auctorem corruptum esse, acutissime sentiat. Leget eum librum fortasse alius stipes sine sensu, qui nihil omnino indagare, nihil olfacere, nihil ne suspicione quidem possit attingere. Quales sunt hodie non pauci, qui Baptistam Cremensem, Henricum Harph. Joannem Taulerum, aliosque hujus farinæ auctores quotidie habentes in manibus, quotidie in ore, eorum errata tamen, mentem, animum non odore ullo, non vestigiis, non sapore capiunt. Videlicet abstulit Dominus a Juda, & Hierusalem judicem, & prophetam, & ariolum, & senem, sapientem de architectis, & prudentem, non solum eloqui mystici, sed hæresis occultæ dijudicandæ. Quidni muti sint canes, & latrare non valeant, quibus ad investigandum nulla jam est sagacitas nariumi? Et cum tot signis lupi declarent, qui sint ac velint, quid quærant ac desiderent, canes tamen fere stupor oppressit, pastores vero cæcutiunt, & obsurdescunt nescio quo modo, ut nec ea, quæ a viris sagacibus monentur, audiant, neque ea, quæ a lupis geruntur, videant: nisi forte omnes & pastores, & canes stupidi timore obmutuerunt. Atqui unde libet stupiditas accidat, ad ecclesiæ perniciem idem est. Securi enim jam potuerunt viri improbi non modo ad aurem admovere sermonem, qui ut cancer serpat, sed patentius venenum spargere, atque evomere virus pestilentissimum erroris sui: quod si meos non læva fuisset, etiam occultum, atque in venis inclusum a sano humore secerni, & internosci tam poterat, adhibita diligentia, & cura, gravique, & acri judicio, quam potest color albus a nigro, aut dulcis sapor ab amaro distingui. Sed non est hujus loci, ecclesiæ calamitatem deplorare. Nunc enim id solum agitur, propositionum sapores magis sentiendi, & gustandi viribus discernendos, quam speculandi. Causa quippe hos, non natura distinguit. Itaque non præceptis, & regulis, sed prudentia, & sagacitate dijudicantur. Expediam brevi rem hanc, & planam exemplo uno faciam. Leges illam propositionem, Pater major me est, in Euangelio. Habes illius doctrinæ auctorem cognitum, & perspectum: antecedentia, & consequentia in Euangelio verba diligenter attendis, ejus doctrinæ principia reliqua memoria tenes. Jam experiere, nisi habes humore aliquo malo affectum gustum, propositionem illam, Pater major me est, non hæresim tibi sapere, sed modestiam. Legebat eandem in Arianorum libris Athanasius, auctores intus, & in cute noverat; Arianæ disciplinæ causas & effecta, principia & connexa perspexerat; & quæ in euangelio Christi dulcis erat super mel & favum, eadem propositio in Arii libros transfusa sapiebat hæresim, eratque ejus gustui vel amariissima. Atque ut idem vinum ex vase uno sapit picem, ex altero non sapit, & res eadem illud olet, unde sit, e cœno male, ex arcula muliebri bene; sic una & eadem oratio ex uno corde, & ore odorem spirat jucundissimum, ex altero teterrimum; ex uno saporem suavem servat, ex altero insuavem. Quemadmodum etiam videmus, aquam e radicibus & canalibus, per quas transit, aliud atque aliud & olere, & sapere. Non itaque e rerum ipsarum, orationumque natura sapor, odorve omnis existimandus est, sed tum res, tum orationes ipsæ a venis aliquando, & viis, per quas permeant, saporem, & odorem accipiunt. Saporem igitur propositionum, ut dixi, non tam scientia, quam prudentia dijudicat. Quocirca quæ propositio hæresim sapiat, quæ contra non sapiat, non Theologi quivis, sed prudentes solum, atque experientes poterunt judicare.

Idem vero de propositione male sonante, seu piarum aurium offensiva dixerim. Est enim, ut linguæ, nariumque, ita & aurium judicium suum, absurdos, & abhorrentes sonos respuentium.

tium. Quemadmodum autem non ſolum res falſæ, atque perabſurdæ, ſed graves quoque, ac veræ ſententiæ inconditis verbis elatæ offendunt aures, acres præſertim, & acutas; ſic Theologorum aures teretes, & religioſæ non a ſententiis modo falſis, & hæreticis, ſed ab iis etiam abhorrent, quas intelligenti judicio percipiunt male, atque abſurde ſonare, quamvis nullam in eis falſitatem hæreſeos deprehendant. Dupliciter ergo de propoſitione male ſonante loqui poſſumus; uno modo generaliter, quo omnis propoſitio Fidei contraria fidelium aures offendit, eoque magis, quo apertius illam vident Fidei catholicæ eſſe contrariam. Alio modo ſpecialiter, quo gradum quendam propoſitionum conſtituimus ab illo hæreticarum ſupremo diſtantem. Qua ratione eas proprie male ſonantes propoſitiones, & piarum aurium offenſivas dicimus, in quibus nullus error Fidei adverſus manifeſte notari poteſt, ſed abſonum neſcio quid, atque abſurdum, quod indignum eſſe piis, & religioſis auribus videatur. Enimvero in hiſce abſonis, & abſurdis propoſitionibus diſcernendis, nollem equidem imperito, atque imprudenti vulgo aures dedere, quarum eſt judicium pinguiſſimum. Sane quanquam nonnullis in rebus, quæ fidelium omnium ſcilicet communes ſunt, judicium rectum adeo doctis, atque indoctis eſt & promiſcue, & communiter a fide datum, ut quæ propoſitiones vulgi opinione male ſonantes habentur, intelligentium quoque judicio male ſonantes fere ſint; at promiſcuum vulgus auditum plerumque hebetiorem habet, interdum etiam teneriorem, quam opus eſt; & multa ſæpe tum auribus accipit, tum animo fert, quæ tritæ, atque intelligentes aures aſpernantur: quædam contra refutat quaſi abſona, quæ Theologos peritos, & ſapientes non modo non laceſſunt, ſed ne movent quidem: Theologos, inquam, peritos, & ſapientes. Nam in quibuſdam aurium ſenſus faſtidioſiſſimus eſt, in quibuſdam etiam ſuperbiſſimus. Quia igitur vel Theologi quidam nonnulla reſpuunt, quæ aures clementes, & modeſtas minime offendunt; neceſſarium eſt, ſi res has recte, & ſapienter dijudicare volumus, aurium habere ſenſum politum, terſum, ſubtilem, prudentem. Quod ſi propoſitionum abſonarum, conſonarumque judicium Eccleſia in vulgi auribus collocaſſet, illam certe propoſitionem: Beata Virgo peccatum originis a primo parente contraxit, male ſonare, & pias aures offendere judicaremus. Illa enim audita, vulgus ſine dubio perſtringitur, percutitur, torquetur. At piarum aurium offenſio crimen eſt. Id autem in crimine ponere, quod Eccleſia ab omni alienum crimine cenſuit, temerariæ inſolentiæ eſt. Euangelii item verba quædam, ſi turba nobis lex eſt, male ſonantia fuiſſent, & piarum etiam aurium offenſiva. Turbas quippe aliquando Dominus vocibus ambiguis, obſcuriſque turbavit. Quin inſigniter, atque aſpere diſcipulorum quandoque teneras auriculas perculit: nam Phariſæorum aures mordaci ſolebat radere verbo. Phariſæi, audito Chriſti verbo, ſcandalizabantur: pleriſque diſcipulis durus erat illius ſermo: turbis habere dæmonium videbatur. Nec eſt ambiguum hoc tempore eſſe Phariſæos quoſdam, eſſe ſtolidam turbam, & multitudinem falſis opinionibus obtuſam, certos demum eſſe diſcipulos, quibus eſt ſermo veritatis duriſſimus. Hi, ſi abuſus reprehendas, qui in imaginibus & colendis, & ornandis in ſacellis, templis, monaſteriis, ſepulchrorum monumentis, ſempiterniſque memoriis condendis ſunt plurimi: ſi affirmes, in hujuſcemodi interdum, vel potius nimium ſæpe plus vanitatem valere, quam religionem, diabolum, quam Chriſtum; hi, inquam, fortaſſe dicent, te Lutheranis opinionibus occupatum, intolerabiles ſonos fundere. Non eſt igitur habenda ratio vulgi promiſcui, imbecilli, perturbati, imprudentis, ſed prudentis, ſynceri, pii, incorrupti. Nec Theologia modo requirenda eſt, ſed pietas, & prudentia, ſine qua nullę aures poſſunt conſentaneos ſonos, abhorrentesque diſcernere.

Itaque, ut ſemel finiamus, cum non ſit cujuſvis male ſonantem propoſitionem a bene ſonante diſtinguere, prudentiſſimi Theologi, quod jam iterum, ac ſæpe dixi, conſulendi a judicibus eccleſię ſunt, niſi volunt in harum rerum judiciis vehementer errare. Et quamvis nullam nos quidem comprehenſionem habeamus, definitionem nullam, qua judices valeant ſingulas in ſpecie male ſonantes propoſitiones ju-

dicare: illud tamen ſpeciatim admonere poſſumus, hujuſmodi propoſitionum duos eſſe gradus. Unum earum, quas ante diximus hæreſim ſapere. Videlicet, quæ fidelium guſtatui male ſapiunt, eædem male ſonant auditui. Verum quia guſtatus ſenſus pinguior, & craſſior eſt, auditus ſubtilior, & acutior; alter gradus male ſonantium propoſitionum eſt, quæ licet hæreſim non ſapiant, ſonum tamen quendam abſurdum, & peregrinum referunt, qui a doctrina ſana, ſynceroque, & ſolido eccleſiæ ſermone diſcrepare videatur. Qua ratione pias illæ aures feriunt & aſpere, & graviter, tametſi cur ita feriant, cauſa ſæpe occultiſſima eſt. Hujus generis illa exempla videntur appoſitiſſima, quæ Concilium Conſtantienſe notavit: Graduationes, & magiſteria univerſitatum eſſe vana gentilitate introducta, & tantum prodeſſe eccleſiæ, quantum diabolum: Silveſtrum, & Conſtantinum erraſſe eccleſiam dotando: Eccleſiam Romanam eſſe ſynagogam ſathanæ: Electionem Papæ a Cardinalibus per diabolum fuiſſe introductam. Item, Papam non debere dici ſanctiſſimum propter officium: alioqui diabolus diceretur ſanctus, quia eſt officialis Dei. Item, plures Romæ nunc ſalvari ex conjugatis, quam ex clericis. Item, monachatum non eſſe pietatem. Item, Romani Epiſcopi monarchiam poſt Divi Hieronymi tempus exortam eſſe. item Phocam inſtituiſſe, Romanam eccleſiam omnium eſſe eccleſiarum caput: & alia innumera, quæ, ne longum faciam, prætermitto. Quod ſi quis adeo tenui palato eſt, ut has etiam propoſitiones hæreſeos ſaporem referre judicet, cum eo equidem non magnopere contenderim, præſertim ſi de harum una, & item altera ſermo ſit. Quanquam mihi, fateor, palatum torpet quandoque, ac jacet, auris ſubtilior, & erectior eſt. Ita mihi videor facilius poſſe propoſitiones auditu, quam guſtatu percipere. Sed, ut dixi, neuter ſenſus regulis inſtituitur, ſi defuerit prudentia, & ſpiritus quidam dijudicandi: ſi vero hæc affuerint, ſine præceptis noſtris Theologi Judicium poterit eſſe vel rectiſſimum. Ac de propoſitione male ſonante hactenus.

Propoſitio vero temeraria duobus itidem modis uſurpari ſolet, & communiter, & proprie. Communiter, ut omnis propoſitio a fide averſa, temeraria quoque appelletur, etiam ſi hæreſis manifeſta ſit. Ecquid enim inconſideratiſſima, ac dementiſſima temeritate plenius, quam Chriſti eccleſiam contradicere? Proprie autem ea vox uſurpatur, quum aſſeveratio ut temeraria notari poteſt: ut hæretica, vel erronea, vel ſapiens hæreſim non poteſt: In quem ſenſum poſt iſtos propoſitionum gradus poſtremum locum propoſitio temeraria tenet. Temeritas porro non uno, & ſimplici modo intelligitur. Temere enim ea quandoque fieri dicimus, quæ non conſilio, ſed fortuito geruntur: quo modo ea temeraria ſunt, quæ turbulente, & inconſulte effutita ſunt. In hoc vero ſignificatu temeritas, quæ nullo delectu, aut diſcrimine ducitur ad judicandum, ſapientiæ contraria eſt, in qua non caſus, & fortuna, ſed ratio, & conſilium valet. Qui ergo nulla aut ratione, aut auctoritate impulſus res ipſas affirmat, ſed temere ſcribit, & dictitat, vel quod in buccam venit, jure is tanquam ſtultus, & temerarius reprehenditur. Nam quamvis vera aliquando dicat; ſed ut vera dicat, tamen non id conſilium, & ratio, ſed fors, & caſus efficit. Qualia ſunt nonnulla, quæ viri quidam pii in vita, rebuſque geſtis Chriſti Domini magis comminiſcuntur, quam contemplantur; quæ etiam ſcribunt non tam vere & prudenter, quam devote ac ferventer. Quorum eſt interdum cæca, ac temeraria quidem & in aſſentiendo credulitas, & in aſſerendo facilitas: ſed temeritas hæc tamen non eſt ejuſmodi, ut a Fidei judicibus coerceri debeat, qui graviorum errorum cenſuram aſſumere ſuo jure poſſunt, levioris hujus vel imprudentiæ, vel ſtultitiæ non poſſunt. Fidei quippe cognitio illis mandata eſt, non prudentiæ, ejus præſertim, quæ viros pios ſæpe deſtituit. Videmus autem illiuſmodi ſeu meditationes, ſeu contemplationes, licet inconſideratæ, atque imprudenter, ſine ratione, & gravi teſtimonio editas, cum pietate fere, atque adeo cum ſanctitate eſſe conjunctas. Non decet igitur, ut ſimplicitas columbina ſeveriſſimi tribunalis judicio vexetur, quantumvis illa ſit inconſulta, & imprudens. Dicitur rurſum & id temere aſſeri, quod inſolenter, nimiumque audacter aſſeritur. Quo modo omnibus in rebus aſſeve-

ſeverandi temeritas, pronunciandique audacia turpis eſt quidem, ſed in his, quæ ad eccleſiæ doctrinam attinent, eſt periculoſa vel maxime. Habet enim contemptionem ſuperbam eccleſiaſticæ regulæ: quam contemptionem niſi Fidei judices coerceant, & comprimant, dici non poteſt, quantum diſcriminis omnis eccleſiæ doctrina ſit habitura. Quæ igitur non inconſulta oratione modo, ſed, ut verbis utar gravioribus, confidenti audacia, inſolentia proterva, exultatione impudenti, jactatione ſuperba, non contra fidem dico, ſed contra eccleſiaſticæ modeſtiæ regulam aſſeruntur, ea Theologi in præſenti temeraria cenſent, atque inter errorum gradus conſtituunt, & locant, qui, quoniam hæreſum appendices ſunt, a Fidei judicibus ſunt animadvertendi: Ut, Beatam Virginem non eſſe in cœlos cum corpore aſſumptam: quod licet Fidei minime adverſum ſit, ſed quia communi eccleſiæ conſenſioni repugnat, petulanti temeritate diceretur. Item, In baptiſmo non infundi parvulis informantem gratiam, & virtutes; cum Concilium Viennenſe contrariam opinionem duxerit eligendam. Item, Angelum non eſſe ſimul cum mundo corporeo creatum, aut ipſum etiam non eſſe incorporeum: cujus utriuſque rei contrarium Concilium Lateranenſe ſub Innocentio Tertio nos docuit. Item, Diem judicii ad certum quendam diem, menſem, annumve futurum, ut, verbi cauſa, ab hinc quinto, vel ſexto, quod a Concilio Lateranenſi ſub Leone Decimo diligenter præcautum, atque proviſum eſt. Nec enim parva eſt temeritas ejus rei præſagitionem uſurpare, quam incluſam divinitus Pater in ſua poſuit poteſtate, & neque Apoſtolis, neque Angelis revelavit. Item, Joannes Euangeliſta fuit in utero ſanctificatus: atque in ſumma omnes illæ propoſitiones, in quibus a Fidei, & ſcripturarum lege univerſali quiſpiam ſine idoneo teſtimonio, aut probabili ratione eximitur. Nam hujus generis exceptiones temerariæ Fidei leges tametſi non tollant, præcidunt tamen. Eſt demum & ea temeraria propoſitio, quæ in doctrina Fidei cum celebris univerſitatis communi decreto, ac definitione pugnat. Quanquam enim circunferuntur articuli Pariſienſes, qui non ſunt articuli Fidei omnes, quoniam ne hanc quidem vel longiſſime tangunt: ſed ejus Academiæ tamen de fide, & religione fixa, conſtantiaque decreta ſemper Chriſti Eccleſia ſuſpexit: qui vero contempſerunt, inaniaque, & levia, ac pro nihilo exiſtimarunt, omnes ad unum periclitati ſunt, & ii, qui manifeſte ab eccleſia diſceſſere, & ii, qui eccleſiæ fuere ſuſpecti: poſtremo ii, qui in occulto adhuc latent, ſed ſuo ſe tempore, ut cæteri, prodent.

Propoſitionem autem ſcandaloſam quidam cum piarum aurium offenſiva confundunt, ut verbis diſtinguantur, re eædem prorſus ſint. Atque hujus generis exempla illa ponunt: Tyrannum poteſt quilibet illius ſubditus occidere: Jejunare impertinens eſt Chriſtianæ perfectioni: Nullum eſt præceptum de baptiſmo ſuſcipiendo. At iis ita perturbati ſunt, & confuſi errorum gradus, nullus ut ſit primus, nullus ut ſecundus, nullus ut tertius, aut quartus. Propoſitio igitur ſcandaloſa duobus ſimiliter modis appellari ſolet. Prius uſurpatione communi, qua omnis oratio, quæ occaſionem ruinæ præſtet, quamvis hæretica aperte ſit, ſcandaloſa dicitur. Quo ſenſu Concilium Conſtantienſe decimamquintam illam propoſitionem, Quilibet tyrannus poteſt licite a quocunque ſubdito occidi, &c. tanquam hæreticam, & ſcandaloſam condemnavit. Quales ſunt item reliquæ duæ, quæ ab his in exemplum ſunt poſitæ. At vero poſterius ſcandaloſa illa proprie oratio vocatur, in qua ſcandalum notari poteſt, hæreſis non poteſt. Qualis illa fuit enumeratio incommodorum auricularis confeſſionis, in qua incommodorum enumeratione tanto cum Germaniæ ſcandalo Eraſmus verſatus eſt. Tales illæ ſunt ſive commentitiæ fabulæ, ſeu narrationes etiam veræ, quibus monachorum occulta vitia vel finguntur, vel dereguntur. Id quod ſine dubio ſine imbecillium offendiculo fieri non poteſt. Non enim hic ſcandalum more vulgi uſurpamus, pro eo quod aures offendit, quodve fidelis populus horret: ſed pro eo, quod infirmis cauſam ruinæ præſtat, & quod ante fidelium pedes poſitum, eos facit in illud incurrere, irruere, offendere. Sic Eccleſiæ Romanæ abuſus plebi rudi objicere, atque in vulgus edere, ſcandalum eſt. Sic propoſitiones illæ ſcandaloſæ ſunt:

Præ-

Prælatus malus vere eſt fur & latro: Per cenſuras eccleſiaſticas clerus populum ſuppeditat, & avaritiam multiplicat: Sacerdotes criminoſe viventes ſacerdotii polluunt poteſtatem: Clerici epiſtolis decretalibus ſtudentes ſtulti ſunt: Dantes eleemoſynam fratribus mendicantibus ſunt excommunicati: Confirmatio juvenum, clericorum ordinatio, locorum conſecratio reſervantur epiſcopis propter cupiditatem lucri temporalis, & honoris: Univerſitates, & collegia vanitate hominum ſunt inducta: Leguminibus, & piſcibus venter inflatur, & turget, atque adeo ad concubitum, ac venereas voluptates aptiſſimus redditur. Quarum nonnullæ hæreſim ſapiunt, non inficior: ſed quamvis in verum ſenſum deflectantur, non ſolum error, ſed ipſa etiam iſthæc veritas, qualiſcumque illa ſit, quæ forte in his dictis inveniri poteſt, ſcandalum affert idiotis, & infirmis. Non enim ſolum falſa ſcandalum faciunt, ſed aliquando etiam vera. Ac de propoſitione ſcandaloſa ſatis fere diximus. Propoſitionem autem ſchiſmaticam, ſeditioſam, maledicam, & contumelioſam quorſum attinet definire? Quis eſt enim, cui non perſpicua ſint illa, quæ pluribus verbis a quibuſdam explicantur? Res itaque faciles, & cuique per ſe ſatis expoſitas conſulto prætereo. Quoniam liber hic noſter non pollicetur, quæ paſſim vulgata, & contrita ſunt, ſed ea conatur exponere, quæ & ſunt obſcura, nec ſtatim omnibus occurrentia, & obvia. Sed ne Amalthæam quidem edimus, & bibliothecam rebus univerſis inſtructam. Brevitati quippe ſtudemus, atque utinam non hoc decipiat nos brevitatis ſtudium. Decepit enim multos; quoſdam, qui cum ſe breves eſſe putarent, fuere longiſſimi; alios, qui cum ſe breves eſſe laborarent, fuere obſcuriſſimi. Sed hæc hactenus, jam pergamus ad reliqua.

CAPUT XI.

Quemadmodum argumenta Theologiæ inveniendæ, atque e locis ducenda ſint.

DE notis & catholicæ veritatis, & erroris contrarii diximus, erroreſque ipſos quam breviſſime fieri potuit, internovimus. Sequitur, ut utriuſque generis nota quæratur, & formula, viam, rationemque docere. Quæ eadem erit ars argumenti inveniendi, ex lociſque Theologiæ ducendi. Quanquam Theologici argumenti inveſtigandi quidem, atque eruendi communiora præcepta ſunt. Illud enim perſpicuum eſt, omnium rerum in contrarias partes facultatem ex eiſdem ſuppeditari locis. Quocirca nihil minus hæreticus e locis Theologiæ argumenta ducet, quam Theologus. Sed illius incerta, infirma, & ſpecie veri fallacia erunt: hujus, ut qui non umbram, ſed veritatem ipſam aſſecutus eſt, erunt certa, firma, & conſtantia. Nec argumentationes tamen omnes Theologus e locis certas exprimit, ſed interdum, imo ſæpe etiam, probabiles. Nec id ſolum, quia loci quidam incerta fere argumenta præbent; ſed quia locus firmus argumentum quandoque præbet non firmum. Nolim enim, quiſpiam hoc ducatur errore, ut ſi locus firmus eſt, omnia argumenta inde ducta eſſe firma arbitretur; aut ſi e contrario infirmus eſt locus, omnia ex eo accepta infirma eſſe. E ſacris quippe literis interdum argumenta probabilia ducuntur: Ut ſi e ſenſu myſtico petita ſint, aut ſenſus etiam literalis non ſit explorate diffinitus. Atque e diverſo, hiſtoriæ humanæ auctoritas, imbecilla ipſa cum ſit, certa aliquando argumenta ſuppeditat. Quapropter ubi artem & præcepta adhibuerimus, quibus argumenta e locis Theologicis eruantur, adhuc judicium deeſt, ut explorentur. Quod ſi nulla judicii ratio, nullum diſcrimen acceſſerit, copia quidem argumentandi facilis & prompta erit, ſed nullo in pretio tamen, niſi apud eos, qui res numero æſtimare ſolent, non pondere. Perfectus autem abſolutuſque Theologus non modo varia e locis argumenta congeret, ſed diſſentientia & conſentientia, certaque & incerta ſecernet. Quemadmodum enim dialectici conſummati facultas duabus rebus expletur, inventione ac judicio; ſic Theologum inſtructum eſſe oportet cum ad inveniendum, tum ad judicandum, ſi ars illi in Theologia diſſerendi expleta futura eſt, per quam, dico, & ſua dogmata firmare poſſit, & errores contrarios refellere. Theologi porro judicium tunc mihi videor inſtruxiſſe, cum locorum Theologicorum vim &

na-

naturam expreſſi. Nempe e decem partibus, in quas loci theologici amplitudinem poteſtatemque diviſi, quænam earum partium firma argumenta continerent, quæ vero infirma, patefeci; Cumque etiam veritatum catholicarum notæ eædem ſint, & certiſſima ſigna, ut quæſtiones Fidei diſcernantur, & argumenta quoque certiſſima, ut concluſiones theologiæ probentur: non aliud mihi negotii dandum credidi in dijudicandis argumentis, quæ dogmata noſtra probarent, quam datum paulo ante fuit in iis notis edendis, quæ noſtras veritates inſignirent. Pars ergo illa judicandi nec poſt ea, quæ diximus, admonitione ac præceptis indiget, nec proprie ad locorum tractatum attinet, quem liber hic noſtra ſua inſcriptione pollicetur. Quod cum perſpicuum ſit, ſequitur, ut diſſeramus (id quod præſentis eſt negotii) quibus rebus poſſimus eum, quem e locis theologiæ volumus, adipiſci uſum argumentandi. Ubi illud primum occurrit, quod diſciplinarum ordo rerumque contextus ipſe ac connexio monet, ut quiſquis e theologiæ locis invenire cupiet, is communes præceptiones teneat, quas de inveniendis argumentis dialectici tradiderunt. Hæc etenim, ſi eſt ſimpliciter breviterque dicendum, quibus præceptis eruuntur a locis dialecticis, eiſdem ferme a theologicis: tametſi eſt alius quoque quidam aditus ad theologicos, ut ex iis peculiari via & ratione argumenta deriventur, firma præſertim, quæ uſui Theologi ſunt neceſſaria vel maxime.

1. Præceptum argumenti inveniendi.

Omnium autem ejuſmodi præceptorum illud eſt caput, ut theologus habeat omnes theologiæ notos & tractatos locos. Notos, inquam, & tractatos locos. Nec enim memoria tenuiſſe ſat eſt, ſed paratos & expeditos habere oportet. Primum ergo diſcatur numerus naturaque locorum, qui ſint, quot ſint, quæ vis cujuſque ac proprietas. Quæ res ſive a nobis accipientur, ſeu ab alio, qui ad hæc ſcribenda paratior poſt me atque inſtructior venerit, non multum refert. Certe quæ hiſce rebus perdiſcendis neceſſaria ſunt, ea mediocriter, ut mihi videtur quidem, libris ſuperioribus edocui. Locorum itaque numerum, vires, & proprietates ſive hinc, ſive aliunde ad manum habere, id eſt in eorum cognitione primum.

Proximum eſt locos ipſos luſtraſſe ac comprehendiſſe univerſos. Nam qui ſacras litteras aut non legerit, aut etiam lectas minime intellexerit, is quo pacto e primo loco argumentabitur? Qui traditiones Chriſti & Apoſtolorum nuſquam omnino obſervarit, quo hic modo e ſecundo loco argumenta ducet? Qui nec in Eccleſiæ, nec in Conciliorum, nec in Pontificum doctrina fuerit aſſiduus, quem huic argumentandi uſum loci ejuſmodi ſuppeditabunt? Quas vero argumentationes e ſanctis auctoribus ille colliget, qui ſanctorum libros ne attigerit quidem? Quam autem diſſerendi facultatem e ſcholæ theologis habere poterit, qui nullo ſe tempore in ſcholæ conflictationibus exercuerit? An e Phyſica, Metaphyſica, Aſtronomia, Geometria is homo ratiocinabitur, qui humanam rationem his nunquam diſciplinis excoluerit? Philoſophi demum & hiſtorici ecquid ei emolumenti afferent, qui non fuerit in illorum lectione verſatus? Hæc igitur omnia, cum argumentum quærimus, complecti animo, cogitatione, intelligentiaque debemus, nec locos modo habere cognitos, ſed ipſos etiam diligentiſſime coluiſſe.

Sed ais: Eſtne quiſquam tanto inflatus errore, ut ſibi ſe illa ſcire omnia perſuaſerit? Ego, ſi Theologus iſthæc non fuerit conſecutus, nihil ſane vitupero: id reprehendo, ſi non ſecutus, nomen ſibi Theologi uſurpaverit. Illud autem argumentandi genus, quod ex omnibus locis apte ducitur, perfectum & abſolutum eſt, atque omnes numeros habet, nec præter conſummatum Theologum cadere in quenquam poteſt. Cum vero aliquid perſuaſum eſt, in quo vel mediocria argumenta compareant, id cumulate videtur eſſe perfectum, propterea quod vulgus Theologorum, quid abſit a perfecto non fere intelligit; quatenus autem intelligit, nihil putat prætermiſſum. Quod etiam, ut Cicero ait, in poematibus & picturis uſu venit, in aliiſque compluribus, ut delectentur imperiti laudentque ea, quæ laudanda non ſint, ob eam, ut credit, cauſam, quod inſit in his aliquid probi, quod capiat ignaros. Sic nonnullos invenias, quos, quoniam iidem, quid in unaquaque re vitii ſit, nequeunt judicare, mirifice delectent juniorum opuſcula quædam, in quibus nihil reconditum & exactum

eſt

est, nulla ex propriis argumenta ducta: communia omnia, vulgaria, imperfecta, ac fere ex genere probabilium. Ita jejuna & arida illorum tota est disputatio, quæ vix unius fontis, ejusque vulgaris ac triti, aqua communi & perexigua rigatur. Quanto Divus Thomas copiosior & nervosior est, qui non solum aut rationi aut auctoritati confidit, sed omni modo argumentatur, & accurate ex omni loco differit, testimoniisque simul ac rationibus conquisitis disputat. At obscura quædam in Divi Thomæ lucubrationibus sunt, istorum vero lucubrationes sunt lucidæ. Sane quidem. Non tamen ab illo ita dicuntur de industria: nec in ingenio inest, sed in rebus ipsis obscuritas. Et propria, quam communia, obscuriora sunt. Vinum quoque aqua mixtum clarius est quidem, sed dilutius est tamen. Merum ad bibendum difficilius, plus omnino habet virium. Ac de primo inventionis præcepto hactenus. Reliqua persequamur.

2. Præceptum. Argumentationes porro Theologorum suis locis reddere, adeo videtur esse facile, ut non sit fortasse præcipiendum. Nemo enim tam rudis est, quin sciat eo statim unumquodque argumentum Theologiæ referre, unde petitum est, aut ad sacras literas, aut ad concilia, &c. Quanquam non est inutile argumenta, quæ in doctoribus probatis inveneris, ad locum suum quodque redigere. Hinc enim & thesaurum tibi comparabis ex aliorum inventis, & cum intellexeris cujus loci usus illis defuerit, ipse per te ea, quæ omissa sunt, diligenter inquires: ut in controversia catholicorum cum Pelagianis, post sacrarum literarum, conciliorum, sedis Apostolicæ, sanctorumque testimonia, quibus Augustinus satis abunde causam obtinuit, rationes Theologiæ Thomas addidit, quæ & testimoniis pondus, & causæ lucem adhiberent. Agnoscere igitur apud veteres Theologos argumentationum locos plurimum prodest, tum in intelligendis eorum virtutibus, tum in discernenda varia eorum argumentandi ratione, tum quod copia quædam paratur hac diligentia & usu, ut non solum quæ illi invenerint, ea habeamus in promptu, sed ut quoties e locis Theologiæ quæremus, similibus in rebus similes nobis argumentationes occurrant. Atque in omni arte utrumque scire operæ pretium est, & quid, & quo pacto sit faciendum. Ambas vero has res imitatione peritorum sic assequimur, ut difficile sit judicare, plus ne præceptis assequamur, an exemplis. Theologos sane, quod ad inventionem attinet, magis veterum exempla juvabunt, quam præcepta, non dico nostra, sed ne cujuscunque quidem alterius artificis. Prudentia nempe argumentandi, nedum scientia Theologi veteres polluerunt, qui nec indoctiores, quam recentes isti, & certe prudentiores melioresque fuerunt viri. Nam de scripturæ sacræ peritia, in qua argumenti Theologici thesaurus præcipue incluſus est, certare cum veteribus nulli possunt. Verum non in scripturæ solum intelligentia quærenda, sed cum multis aliis in rebus negligentes juniores sunt, tum maxime in argumentis Theologiæ propriis eruendis. Nec recentiores ego Theologos contemno, quorum satis arguta multa, sed ut modo primumque nascentia, depicta nimis atque minuta, si ad vetera conferantur. Quæ plus nescio quo pacto videntur habere auctoritatis, plus nervorum, plus virium, non solum ad affectus permovendos, sed ad Fidei quoque evincendos adversarios. In hac igitur præceptione, quamvis facili, elaborandum est, si non copiam modo, sed gradus etiam argumentorum exquirimus.

3. Præceptum. Multo vero magis Theologo elaborandum, ut cognitis ac tractatis locis, quæstionem quam versare cupit, in locos Theologiæ conjiciat. Cum autem illam per omnes deduxerit, considerare accuratius debet, quid e singulis in utramque partem dici argumentando possit. Tum ei colligenda sunt omnia, & quæ consentire causæ propositæ, & quæ dissentire videantur, & judicio adhibito pervidendum, utramne quæstionis partem ducta argumenta probent. Vix enim, quemadmodum supra dixi, Theologus potest ab inventione judicium separare, si veritatem quærere & amplecti est illi institutum. Nec in omni loco tamen aut pro re, aut contra rem argumenta semper idonea reperiemus. Non enim si aut venator, aut piscator loca apta venationi ac piscationi cognoverint, quamvis diligentiam adhibeant vel maximam, protinus aut piscabitur hic, aut ille venabitur. Nulla quippe ars adeo esse cer-

certa poteſt, quæ non interdum operis ſui fructu careat. Ut igitur in diſputatione noſtra loci concurrant omnes, optabile eſt: ſin minus, plures majoreſque ponderis plus habebunt. Si vero nulli, non eſt minuenda artis opinio, nec de gradu dejiciendus animus: ſed etiam atque etiam argumenta quærenda. Quamvis enim demerſa ſint, emergent tamen hæc aliquando, ſi pelagus vel immenſum & noſtra diligentia excitetur, & divina gratia, quæ pulſantibus aperit, & quærentibus nunquam deeſt. Illud autem de probabilium quæſtionum genere dictum accipi velim. Nam fidei dogmata ab his locis, qui auctoritate conſiſtunt, manant omnia. Quare nullum apud nos certum decretum eſt, quod non idem e locis oriatur. Non itaque verendum, ne in fidei quæſtione locorum nos argumenta deſtituant. Sed utcunque aderunt res (nec enim omnes eodem ingenio & ſolertia, nec ſimiliter inquirimus) argumenta rerum hujuſmodi ſemper quidem in locis incluſa erunt: eo autem eruentur vel pauciora, vel plura, quo inquirentis erit eruditio, ingenium, ac diligentia major. Atque hęc quidem hactenus. Patefacta enim res ipſa eſt, ut non ſit difficile, in exquirendo argumento quid cuique faciendum ſit, videre. Et multa etiam ſine inquiſitione ſe ipſa offerunt, præſertim hominibus eruditis, atque in harum rerum uſu diu multumque verſatis. Quamquam quæ cogitata meditata & præparata in diſputationem inferuntur, ea jure illis anteponimus, quæ repentina animi cogitatione prodeunt. Quæ quoniam celerrima eſt, atque ad breviſſimum tempus, afferre argumenta poteſt, ponderare non poteſt. Itaque ut ſine ullo errore & inveſtigare argumenta, & invenire poſſimus, formula quædam conſtituenda eſt, quam ſi ſequemur in diſputatione theologica, nunquam a recto tramite recedemus. Erit autem hæc formula theologorum rationi diſciplinæque maxime conſentanea. Ubi theologo diſſerendi materia fuerit oblata, quæſtionem accurate habet expendere, ſtatuereque in primis cujus generis illa ſit ex omni illa, quam ſupra explicuimus, quæſtionum varietate. Niſi enim Theologus naturam quæſtionis comprehenderit, nec facile intelliget, qualia ſint ei inveſtiganda argumenta, nec ex quibus etiam petenda locis. Quanquam enim omnes inter ſe colligati atque implicati ſunt, tamen ex ſingulis certa argumentorum genera naſcuntur: nec univerſi, ut a principio ſtatim hujus operis dixi, æque omni quæſtioni accommodantur. Cum vero genus quæſtionis conſtituerit illud vel maxime, quod eſt omnium difficillimum, an fidei ſit, an non ſit: per omnes locos ducat eam, illos præſertim, qui erunt quæſtioni magis apti & congruentes. Nam ſi quæſtio eſt ſupernaturalis, in eos locos eſt conjicienda potiſſime, qui Dei auctoritate nituntur. Sin autem eſt naturalis, per eos præcipue locos deducetur, qui naturæ ratione conſtant. Quod ſi mixta quæſtio eſt, & partim a natura, partim a revelatione pendet, per omnes ducatur oportet: cuncti enim juxta poſſunt argumenta præbere. Tametſi nullius omnino generis quæſtio eſt, quæ non per omnes locos utiliter deducatur. Naturæ quippe res ſæpe ſcriptura tradit: & res quoque ſupernaturales vel ſuadet ratio, vel exponit. Ac divina auctoritas humanam fulcit, contraque humana divinæ ſervit. Nec vero veritas, quæ ſimplex eſſe debet, ex diſſimilibus rebus miſceri & temperari poteſt. Sed divina & humana ratio (quod ſæpiſſime dixi) diſſimiles non ſunt, nec alio hæc, alio ducit illa; quin eodem ſpectant ambæ, & in eumdem finem referuntur.

Itaque accepimus, majores noſtros ſolitos execrari eos, qui primum hæc natura cohærentia opinione diſtraxiſſent. Quibus quidem ita ſunt ſcholæ Theologi aſſenſi, ut niſi has duas res in diſputatione ſua conjunxiſſent, non ſe putarent Theologos vere eſſe. Conjecta itaque per omnes locos quæſtione, & collectis hinc inde argumentis, ſive quæ diſcrepare, ſeu quæ congruere videantur, in utramque partem diſputet: ſed tamen ad extremum finiat, quid verum ſit, quid contra falſum. Doceat vero primum, quid fides Chriſti de ea quæſtione teneat, quibuſque idoneis ac certis teſtimoniis id, quod tenet, evincat: deinde, quid aut præſcribat, aut certe ſuadeat ratio. Nam ſi quæſtio naturalis eſt, ratio præſcribit: ſin eſt ſupra naturam, ratio ſuadet. Qua in re, ut modeſtiſſime dicam, ſcholam apud noſtros mediocriter ego juvi. Quæ ante nos non erat adeo fidei argumentis inſtructa:

a ra-

a ratione ductis res theologica propemodum agebatur. Ordinem ego Divi Thomæ immutavi. Etenim in Summa adverſum gentes ille quidem primo rationes, mox teſtimonia ponit. Ego vero in lectionibus meis ſemper a principio docui, quid præfiniret de unaqualibet quæſtione fides, tum quid oſtenderet ratio. Sed immutationis hujus prompta eſt atque expedita cauſa. Divus porro Thomas adverſum Gentes theologiæ negotium conficere ratione debuit: quia ſcripturæ teſtimonia apud eas vel ſecundo, vel nullo etiam loco ſunt. At apud nos, qui Chriſtianos diſcipulos inſtituimus, primas partes auctoritas habet, ſecundas ratio. Quin & hunc differendi ordinem, tanquam naturæ noſtræ conſentaneum magis, Auguſtinus probat: quamvis Manichæis ſeſe attemperans, id agat interdum, quod in diſputando fatetur eſſe vitioſum. Naturæ, inquit, ordo ita ſe habet, ut, cum aliquid diſcimus, rationem præcedat auctoritas. Sed quoniam cum iis nobis res eſt, qui omnia contra ordinem & ſentiunt & loquuntur, nihilque aliud maxime dictitant, niſi rationem prius eſſe reddendam; morem illis geram, & quod fateor in diſputando vitioſum eſſe, ſuſcipiam. Quo exemplo Divus Thomas ad eundem modum ſe gentibus accommodavit: nam in ſumma theologiæ auctoritas fere rationi præparat hominem, ratio deinceps ad intellectum cognitionemque perducit. In ipſa vero & auctoritate & ratione ſunt gradus argumentorum, & quid cuique præſtet, intelligi facile poteſt: ut prima ſint, quæ e ſcriptura ducuntur; ſecunda, quæ e traditionibus Chriſti & Apoſtolorum; tertia, quæ ex eccleſiæ decretis; deinceps gradatim reliqua conſequantur. Eſt autem inter theologos controverſum, utra ſit prior, ſcripturæ auctoritas, an eccleſiæ. Verum hæc, ſicut & cætera, quæ non ad inventionem, ſed ad diſpoſitionem attinent, non putavi eſſe perſequenda. Atque hæc res, ſi quando in contentionem venerit, quemadmodum dijudicanda ſit, ſatis eſt, niſi male memini, ſupra diſputatum. Illud perſpicuum eſt, eamdem omnino eſſe Spiritus ſancti in ſcriptura & eccleſia auctoritatem, ſi res ipſas inſpicias. Quare in ſe quidem neutra aut prior aut major, neutra aut poſterior, aut minor eſt. Quid eſt ergo, quod in hoc loco nonnunquam dubitationem afferre ſoleat, conſiderandumque videatur? Credo, ſi quando dubitatio accidit, quale ſit hominis ejus ingenium, eruditio, inſtitutum, quicum diſputationem inſtitueris, ſpectare decet. Ut enim ſunt, qui ſcripturas eccleſiæ uſui anteponunt, ſic reperias multos, quibus eccleſiæ mos & ſenſus majores eſſe videantur. Quia vero eccleſia prior & antiquior eſt, dubitari non poteſt, ipſius auctoritatem quodammodo eſſe majorem: nam quod ſit & notior & crebrior, exploratum eſt. At in omnibus, ut dixi, ejus, cum quo diſſeris, habenda eſt ratio. Sic enim Petrus Judæis ait, Habemus firmiorem propheticum ſermonem: cum Petri tamen ſermo nullo nobis gradu inferior ſit. Sed de hoc (magna enim res eſt) alio loco pluribus. Nunc ad propoſitum.

De morib. Eccleſ. cathol. c. 2.

2. *Pet. 1.*

Auguſt. de vera relig. c. 24.

Illa igitur & talia circumſpicienda ſunt in omni quæſtione, & conſuetudo exercitatioque capienda, ut boni ratiocinatores argumentorum eſſe poſſimus, & addendo deducendoque videre, quæ omnium ſumma fiat, ex quo, quantum cuique quæſtioni debeatur, intelligas. Sed ut nec medici, nec imperatores, nec oratores, quamvis artis præcepta perceperint, quicquam magna laude dignum ſine uſu & exercitatione conſequi poſſunt; ſic argumenti theologici inveniendi præcepta traduntur, illa quidem ut ſervemus ipſi, ſed rei magnitudo uſum exercitationemque deſiderat. Quia igitur parum verba prodeſſe noſtra poterunt, niſi ad rem conferantur, uſuſque præcepta confirmet, neceſſe fuerit theſes exercitationis gratia dicere, id quod fere eſt a Peripateticis inſtitutum. Archelaum primum ſcribit Diogenes in utramque partem diſputaſſe: fides ſit penes illum. Cicero enim hujuſmodi exercitationem tradit ab Ariſtotele inventam. Cujus conſuetudo de omnibus in contrarias partes differendi, jure ab ſcholæ theologis probata eſt: eo quod quid in unaquaque re verum ſit, quid contra falſum, aliter nequeat inveniri. Quanquam enim cognitio veritatis, ut Auguſtinus ad Dioſcorum ait, omnia falſa, ſi modo proferantur, etiam quæ prius inaudita erant, & dijudicare & ſubvertere idonea eſt: quia tamen hæc ipſa veritas elucere in diſputatione nequit, niſi ex utraque parte cauſarum ſit facta contentio, nec poteſt fides

Epiſt. 56.

ulla

ulla de re fieri, niſi prius adverſariorum perſuaſiones evellantur: maxime naturale eſt, ut antequam probemus noſtra, amoliamur adverſa, & opiniones contrarias refutemus. Vix autem reperietur aliquid tam omnibus ingeniis conſentaneum & quadrans, ut neminem habeat repugnantem. Omnis namque, ut Hilarii verbis utar, humani eloquii ſermo contradictioni obnoxius fuit ſemper, non ſolum quia in alio capite & mente alia propemodum ſententia eſt, ſed quia diſſentientibus voluntatem motibus, diſſentiens quoque ſit ſenſus animorum. Unde exiſtimat, Philoſophorum placita dici, quod unuſquiſque illud ferme amplectitur, non quod ratio præſcribit, ſed quod placet animo: non quod dictat illa, ſed quod dictat affectus. Neceſſe eſt ergo Theologis, varie in contrarias partes diſſerendo, quaſi in ſimulacro pugnæ exercere ſe ipſos: id quod D. Thomas in quæſtionibus diſputatis diligentiſſime fecit. Cum vero in omnium artium uſu optimorum imitatio artificum valeat plurimum, exempla in Theologia diſſerendi ab his peti æquum eſt, qui in hac arte excelluerunt: quorum Auguſtinus & Thomas ſunt facile principes: Auguſtinus citra aleam: Thomas judicio peritorum. Neque enim in ancipiti ſolum diſputatione, in qua de univerſo genere utrinque diſſerere copioſe licet, ſed in omni omnino quæſtione adeo hinc inde uber ac dives eſt, ut mirandum ſit, in rebus tam multis & variis, iiſque ſæpe neque pervulgatis, neque tritis, egregia in utramque partem argumenta prompta illi parataque fuiſſe. In multos articulos, fateor, concidit omnia, & articulo fere cuique præſcripſit, velut lege quadam, argumentationum numerum. Aridum quoque illi fuit diſputandi genus, & quæſtionum tractatus una perpetuo ſpecie compoſitus. In ea denique fuit auctorum ſecta, quæ adeo nullum florem orationis ſequitur, ut apparentibus ſine carne nervis, deforme videatur diſputationis corpus, certe ab omni eloquentiæ ornatu alienum. Ita a doctiſſimo & graviſſimo viro curioſi quidem homines & delicatuli longioris operis ſatietate, faſtidio ſimilitudinis, incultæque dictionis horrore abalienantur.

Dixit in concilio Tridentino vir eloquens ſane ac facundus, ſed parum Theologus tamen, qui id ſuadere vellet audientibus, adverſum hæreticos, præſertim Lutheranos, non eſſe magnum uſum ſcholaſticæ concertationis, oratorio potius more cum illis diſſerendum: noſtrum enim ſpinoſum eſſe ac permoleſtum. Quæ ſi vera eſſent, exempla in Theologia diſputandi non ab his, quos ante dixi, meliora peterentur. Equidem etſi non ſum neſcius, quam ſit, non ſcholæ dico in diſputando mos, ſed tota omnino ſcholæ Theologia hæreticis inviſa, ſed eo magis exiſtimo, ſcholaſticam diſſerendi formam ad hæreſes refellendas efficaciorem, quo magis hæreticis inviſa eſt. Quod ſi Lutherani academiæ ſubtilitate minime capiuntur, ne oratione quidem ad rhetorum leges artificioſe compoſita capi poterunt, quoniam grandiores ſunt & callidiores effecti, quam ut orationis artificio apprehendantur. Cum autem nec argutum Theologum pertimeſcant, nec rhetorem quamvis eloquentem: non ſunt, mihi crede, aut Theologi acumine, aut rhetoris flumine, hoc eſt, non verbis ſunt, & diſputatione, ſed viribus & flagellis feriendi. Verum ſi eo loco res ſit, ut adverſum Lutherana dogmata certare cogar, eligant alii (nihil enim impedio) ſuave orationis genus, quo mollius & familiarius homines iſtiuſmodi ad eccleſiæ benevolentiam alliciant: dummodo mihi relinquant ſcholæ oſſa nervoſque, ac preſſam differendi ſoliditatem. Quæ Auguſtinus porro contra adverſarios eccleſiæ diſſeruit, tametſi & inventa ſunt acutius, & dicta ſubtilius, quam ut quivis ea poſſit agnoſcere; ad refellendos tamen hæreticos tanto majorem habent efficacitatem, quanto tenuius ad vivum reſecata ſunt. Atque etiam, quum oratorum more quaſi torrens fertur oratio, quamvis multa cujuſque modi rapiat, nihil tamen ſane teneas, nihil apprehendas. Cum autem ad ſcholæ normam certa via & ratione premitur, contineri amplectique facilius poteſt. Itaque præclarum a Divo Thoma accepimus morem diſputandi, ſi eum teneremus. Nemo vero a viro graviſſimo orationis delicias quærat, pigmenta muliebria, ſucum puerilem, ſed veras graveſque ſententias, argumenta ſolida & propria, ſermonem rei, de qua diſſeritur, accommodatum. Quæ omnia Divus Thomas adeo egregie præſtitit, ut ſi vitia in eo pauca

ſint,

ſint, quæ ab iſtis invidioſe commemorantur, plurimis tamen maximiſque virtutibus illa compenſet. Quanquam, ut erat & modeſtus & prudens, minutiſſimorum articulorum numerum, legemque diſputationis æquabilem tum rudioribus, tum magis ſuo illi ſeculo dedit. Equidem non Divum Thomam modo, ſed ſcholæ auctores quoſdam alios exiſtimo, ſi humaniores literas coluiſſent, & quæ in ſchola didicerant, eloqui voluiſſent, ornatiſſime ſplendidiſſimeque potuiſſe facere; & viros eloquentiæ ſtudioſos, ſi ab ſcholæ inſtituto non abhorruiſſent, ſed Theologiam hanc didiciſſent, & tractare voluiſſent, graviſſime, & copioſiſſime dicere potuiſſe. Sed aut utrique ſuo ſtudio delectati alteros contempſerunt, aut nihil omni ex parte beatum, ut ſemper aliquid deſideremus. Verum ſi alterum ſit optandum, malim quidem indiſertam ſcientiam, quam inſcitiam loquacem. Nam exempla illa diſputationis Theologicæ ſuis omnibus numeris abſoluta is ſolum ſuppeditare poteſt, qui eloquentiam ſapientiæ conjunxerit. Age tamen, qualiacunque noſtra ſint, & ea ipſi afferamus, quæ etſi non meliora erunt, quam vetera, erunt tempori fortaſſis aptiora.

CAPUT XII.

Exemplum primum, ubi principium Theologiæ in quæſtionem vertitur.

Controverſia de Euchariſtiæ Sacrificio.

DE Euchariſtiæ ſacrificio prima mihi cum Vvicleffiſtis & Lutheranis controverſia eſt. Facioque contra inſtitutum meum, cum de re apertiſſima diſputationem inſtituo. Nam ſi quid adeo certum & exploratum eſt, ut de eo inter viros doctos conſtanter perpetuoque convenerit, argumentari non ſoleo, ne rem minime dubiam argumentando dubiam faciam. Nec vero in hoc dabo operam, ut rem plane in Eccleſia definitam meis ego argumentis probem: ſed in id potius incumbam, ut unum e Theologiæ principiis non tam ratiocinatione, quam expoſitione confirmem. Ita fiet, ut veritate illuſtrata, omnium tenebras depellam errorum.

Quanquam argumenta pro eccleſiæ ſacrificio certiſſima ſunt. Quibus autem Lutherani contra pugnant, ut ipſis quidem videtur, ſunt maxima; ut ego vero ſentio, frivola, & commentitia ſunt omnia, vix digna lucubratione, & ingenio anicularum: talia certe, propter quæ non modo a communi fidelium ſenſu cuique eſſet, ſed nec ab amici unius privata opinione diſcedendum. * At diſcipuli cæci magiſtri furentis rapiuntur errore, ſibique Euchariſtiam non eſſe ſacrificium argumentando perſuadent.

Calvinus porro illo Apoſtoli teſtimonio in primis nititur. Et alii quidem plures facti ſunt ſacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere. Hic autem eo quod maneat in æternum, ſempiternum habet ſacerdotium. Unde & ſalvare in perpetuum poteſt accedentes per ipſum ad Deum, ſemper vivens ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat, ut nobis eſſet pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus a peccatoribus, & excelſior cœlis factus, qui non habet neceſſitatem quotidie, quemadmodum ſacerdotes, prius pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit ſemel ſe offerendo. Lex enim homines conſtituit ſacerdotes infirmitatem habentes: ſermo autem juriſjurandi, qui poſt legem eſt, filium in æternum perfectum. Quo loco Paulus ſacerdotium veteris Teſtamenti a novi ſacerdotio diſtinguit, quod in illo plures erant ſacerdotes, in hoc unicus eſt ſacerdos. Hujus vero rei cauſam explicat, quod illi mortales erant, quare indigebant ſucceſſoribus, qui in demortuorum locum ſubrogarentur: At Chriſto, qui immortalis eſt, nullos oportet ſuccedentes vicarios ſubſtituere: quales ii ſunt, qui nunc quotidie ſacrificant, & plures ipſi atque mortales ad umbras legis deflectunt, in qua plures iidemque mortales facti ſunt ſacerdotes. Noſtri quoque ſacerdotes infirmi & ipſi ſunt, habentque neceſſitatem quotidie, quemadmodum veteres, prius pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi. Novi ergo iſti, cum ſint veteribus ſimillimi, legales ſacerdotes ſunt, non Euangelici. Confirmat autem, ut ait, hoc illud vel maxime, quod ſacerdos a Deo vocatus eſſe debet, quemadmodum Aaron, ut Apoſtolus idem affirmat: at nullam vo-

Luth. cum ſæpe alias, tum in lib. de abrog. miſſ. priv. & de captiv. Bab. Oecolamp. in libel. quæ a quibuſdam inſcribitur, de Can. Dom. c. 9. Bucero l. 2. de ver. & falſ. Can. Dom. admin. Calv. Inſt. c. 14. Proteſtantes in apolog. Auguſt. I. Arg. Heb. 7.

Hebr. 5.

vocationem proferre nos poſſumus, quæ noſtro ſacerdotio patrocinetur. Evaneſcit igitur ſacrificium, quod ſine ſacerdote eſſe non poteſt.

2. Argu. Exiſtimat rurſum Calvinus idem, Paulum cum Eccleſiæ fide pugnare, *Hebr. 9.* cum in eadem epiſtola inquit: Nec ut ſæpe offerat ſemetipſum, quemadmodum pontifex intrat in ſancta per ſingulos annos in ſanguine alieno. Alioquin oportebat frequenter eum pati ab origine mundi. Nunc autem ſemel in conſummationem ſeculorum ad deſtitutionem peccati per hoſtiam ſuam apparuit. Quo ex loco iterum colligit, noſtros ſacerdotes eſſe legales, qui non modo per ſingulos annos, verum etiam per ſingulos dies intrant in ſancta, offerentes alienum ſanguinem, qui ſemel juxta Apoſtolum oblatus eſt. Cum vero diſerte Paulus aſſerat, hoſtiam, quæ oblatione ſacrificatur, immolari, & occidi neceſſe eſſe, profecto ſi ſingulis miſſis Chriſtus in ſacrificium offertur, ſingulis quoque miſſis interficitur. Aut ergo Pauli argumentum vanum eſt, cum ait, Alioquin oportebat, eum frequenter pati ab origine mundi: aut ſi Chriſtus in ſacrificium exhibetur, vere patitur. At corpus vivum, & impaſſibile in altari nos offerimus: oblatio igitur forſitan eſſe poterit, ſacrificium nullo modo. Hoc vero illud argumentum eſt; quod Calvinus, atque Oecolampadius mire jactant; & nondum collata manu, tanquam feroces victores inſultant.

3. Argu. Illum prætereà locum Lutherani preſſius urgent: Umbram habens lex futu- *Hebr. 10.* rorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, per ſingulos annos, eiſdem ipſis hoſtiis, quas offerunt indeſinenter, numquam poteſt accedentes perfectos facere, alioquin ceſſaſſent offerri, ideo quod nullam haberent ultra conſcientiam peccati cultores ſemel mundati. Et poſt multa alia, quæ referre longum eſt, ita legimus: Omnis quidem ſacerdos præſto eſt quotidie miniſtrans, & easdem ſæpe offerens hoſtias: hic autem unam pro peccatis offerens hoſtiam; una oblatione conſummavit in ſempiternum ſanctificatos. Oblationes igitur veteris teſtamenti imbecillas ac debiles oſtendit Paulus, quod ſæpius iterabantur. Qui ergo in nova lege eadem ſacrificia iterant, ii ſua repetitione teſtes ſunt, oblationes ſua priores infirmas, exiguaſque fuiſſe, atque adeo Chriſti oblationem fuiſſe imperfectam, qui quotidie multas adjiciunt. Medicamenti enim illa virtus eſt, quod Chryſoſtomus ait, ut ſemel imponatur, & non frequenter. Et Theophylactus, Pharmaca, inquit, fortiora ſemel etiam impoſita curant: quæ autem ſæpius iterantur, & imponuntur, hoc ipſo oſtenduntur minus fortia. Sed & pharmacum, quod ſæpe admovetur idem, ſignificat eandem ægritudinem interturbare laborantem. Quocirca ſi eadem etiam hoſtia novis ſacerdotum oblationibus, quaſi idem medicamentum ſæpius apponitur, prima Chriſti oblatio nec perfecte curavit ægrotos, nec conſummavit in æternum ſanctificatos, utpote cum homines novis quotidie, ac repetitis ſacrificiis curentur, ſanctificentur, conſummentur. Adde, quod paulo poſt Apoſtolus aſſerit: Ubi peccatorum remiſſio eſt, jam non eſſe oblationem pro peccato. Poſt Chriſti igitur hoſtiam unicam, qua omnia ſunt in cruce expiatà delicta, poſt remiſſas etiam per Chriſti ſacramenta iniquitates, nulla reliqua eſt oblatio pro peccato. Non eſt itaque in eccleſia hujuſmodi ſacrificium. Id quod Apoſtolus veſtigio teſtatur inquiens: Voluntarie peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, jam nulla relinquitur pro peccatis hoſtia. Qui autem nullam dicit, is non baptiſma ſolum, ſed nullam dicit hoſtiam ſupereſſe. Nos autem dicimus, quod aliqua ſupereſt: contra Apoſtolum ergo dicimus. Neque his occurri poteſt, inquiunt, prætexendo in nova lege non varia eſſe aut multa ſacrificia, ut olim in lege, ſed unum & idem ſæpe repeti: quomodo Chryſoſtomus & Theophylactus occurrunt. Quoniam Apoſtolus a novo teſtamento non ſolum multarum diverſarumque rerum ſacrificia rejicit, ſed ejuſdem etiam hoſtiæ repetitam oblationem damnat in hæc verba: Neque ut ſæpe offerat ſemetipſum, *Hebr. 9.* &c. At Chriſtus in altari ſeipſum nunc etiam offert, ut poſterius ex catholicorum ſententia oſtendetur. Iteratam quoque oblationem in veteri teſtamento *Hebr. 10.* ideo factam eſſe dicit, quia prior erat imperfecta. Sive autem plures res, ſive eadem ſæpius offeratur, Pauli argumentum manet invictum, ſi prima oblatio perfecta eſſet, nulla poſteriore indigere; ita poſteriores ſacerdotes ab offerendo ceſſaturos. Quo facti, argumen-

Ho. 17. in ep. ad Hebr.

In 10. c. ep. ad Hebr.

mentantur, ut illud alterum catholicorum effugium vanum etiam sit: Nempe, Apostolum loqui de oblatione cruenta, qua Christus semel in cruce defunctus est; nostras autem esse incruentas. Sive enim cruentum, seu incruentum sacrificium sit, si sæpius resumitur, prior oblatio non perfecte sanctificavit, nec exhausit delicta præterita, pro quibus alia hostia profertur. Nulla itaque, ut putant, rima effugere possumus, sed fateamur necesse est, totam ad Hebræos epistolam novorum sacrificia sacerdotum explodere: præsertim cap. 10. ubi si Paulus de cruenta solum hostia sermonem faceret, facile eluderetur, vel quum ait, Ubi autem horum remissio, jam non est oblatio pro peccato: vel etiam magis quum dicit: Voluntarie peccantibus nobis, nulla relinquitur pro peccatis hostia. Nihil enim interest, cruenta sit, an incruenta, si oblatio est & hostia pro peccato.

4. *Arg.* *Matth.* 26. *Luc.* 22. 1. *Cor.* 11. Ad hæc, Matthæus, Lucas & Paulus aperte narrant, Dominum in ultima cœna non obtulisse quidem corpus & sanguinem Deo, sed Eucharistiam discipulis accipiendam distribuisse. Optima igitur missa illa erit, quæ erit primæ quam simillima: prima autem cœna fuit, non sacrificium. Etenim si sanguinem pro peccatis tunc Christus obtulisset, jam ante crucem essent remissa peccata, nisi frustra Christi sanguis in cœna oblatus est, qui peccatorum remissionem non obtinuit, quam vel nunc obtinet Patri a sacerdotibus exhibitus.

5. *Arg.* *Luc.* 22. 1. *Cor.* 11. Ea insuper loca nobis Lutherus objicit, quibus locis calix sanguinis Christi testamentum dicitur: Testamentum vero non est opus hæredis, sed testatoris. At sacrificium opus est nostrum. Sacramentum igitur sanguinis non est sacrificium. Hanc vero ratiocinationem, bone Deus, quanto verborum ornatu, quasi simiam purpura, vestit! Quæ est, inquit, tanta temeritas, ut testamentum, hoc est promissionem hæreditatis, nos opus esse nostrum dicamus, quod testatori in satisfactionem exhibemus; & ubi de acceptis gratos nos esse oportet, ibi accedamus superbi daturi accipienda: ut testator jam non suorum largitor bonorum, sed nostrorum sit acceptor. Neque enim fieri potest, ait, ut idem ab eodem simul & recipiatur, & detur, & offeratur, & acceptetur. Quam vero insanus erit pauper & indigens, si bonum opus dicat se conferre diviti, de cujus manu accipit beneficium?

6. Arg. Afferunt etiam in hanc rem sanctorum veterum testimonia. Primum illud Chrysostomi: Hoc nostrum sacrificium exemplar est illius, quod Christus in cruce fecit. Non autem aliud sacrificium, sed id ipsum semper facimus, magis autem recordationem ipsius operamur. Et Theophylactus: Imo potius, ait, memoriam illius oblationis facimus, qua se Christus obtulit. Ex qua correctione Oecolampadius colligit, Chrysostomo & Theophylacto missam nostram non esse proprie sacrificium corporis, & sanguinis Christi, sed exemplar. Alioqui non correxissent, quod vere ac proprie dictum est. Addunt illud Augustini: Holocausti sui imaginem in ecclesia celebrandam dedit. Et alio rursum loco, Christianos, inquit, peracti sacrificii memoriam celebrare. Et in epistola quadam ad Bonifacium docet, in Eucharistiæ immolatione nomen rerum ipsi figuræ exemplarique tribui solere. Basilius demum apud Euthymium, hæc nostra exemplaria dixit esse veri sacrificii: Non ergo sunt verum sacrificium, sed sacrificii figura.

Hom. 15. *in ep. ad Heb.* *In* 10. *ep. ad Heb.* *Lib.* 83. *qq.* *Lib. con Faust.* c. 18. *Epist.* 23. *In Matth.* *cap.* 64.

7. Arg. Nec testimoniis solum premere nos sed etiam ratione volunt. Nam si sacrificio peccata redimerentur, quod catholici astruimus, redemptio nostra a nobis quoque ipsis per nostras oblationes existeret. Ita non solum Christus redemptor esset, sed homines etiam sui essent redemptores. Id quod stultitiæ est manifestæ.

8. Arg. Addunt, fieri non posse, ut operatio nostra alteri peccati remissionem conferat ex vi ipsius operis, quod nostri quidam dicunt ex opere operato. Solius enim Christi opera & actiones ex se peccata remittunt. At sacrificium & missa operatio nostra est: nefarium est igitur affirmare, quod ratione sui & Deum propitium reddat, & deleat quoque peccata. Atque in hoc uno Lutherani hujus controversiæ statum constituendum censent. Asserunt enim, se habere hanc rationem adeo firmam, certam, expeditam, ut adversus omnes portas inferi consistere queat. Hanc autem rationem videtur confirmare Ireneus in hæc verba: Non sacrificia sanctificant hominem; sed conscientia ejus qui offert, sanctificat sacrificium, pura

Lib. 4. *c.* 34.

pura existens, & præstat acceptare Deum quasi ab amico. Peccator, inquit, qui occidit mihi vitulum, quasi qui occidat canem. Quoniam igitur cum simplicitate ecclesia offert, juste munus ejus purum sacrificium apud Deum deputatum est: Quemadmodum & Paulus Philippensibus ait: Repletus sum acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis in odorem suavitatis, hostiam acceptam, placentem Deo. Dixerat autem, sacrificium hoc illud esse, quod ex Malachiæ primo capite Theologi conamur inferre. Nulla igitur apud nos hostia manet, quæ ex se aliorum peccata deleat, sed si quid habet, id habet ex offerente. Quo argumento nos Bucerus impugnat.

9. Arg. Præterea, remissio peccatorum, hominis sanctificatio & justificatio est: hæc autem per fidem cuique propriam obvenit, ut ad Romanos scribit Apostolus: nulla ergo sacerdotis oblatio ex opere operato aliorum peccata remittit. Nam ne Christi operationes quidem, nisi per propriam fidem applicantur hominibus, juxta illud: Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem. Item, Si vi sua oblatio sacerdotis aliorum diluit culpas, gratiam ergo hoc sacrificium confert. Ablutio enim culparum sine gratia aquæ salientis in vitam æternam esse non potest. Neque elabi possumus dicentes, remitti per sacrificium peccata venialia, non etiam mortalia. Quoniam si sanguis Christi in sacrificium offertur, omnia profecto remittit, qui in omnium remissionem effusus est. Nisi frustra ac sine causa catholici petimus, ut hoc sacrificium omnia crimina nostra detergat: & rursum, ut sit ablutio scelerum, & omnium remissio peccatorum.

Rom. 3.

10. Arg. Prætera, cum catholici fateamur, in hoc sacrificio sanguinem Christi contineri, fieret, ut unico sacrificio omnes peccatorum pœnæ abolerentur. Res quippe oblata infiniti valoris est. Vanum itaque esset pro eisdem plures missas celebrare. Qui vero dicunt, infinitæ hostiæ fructum a sacerdote offerente limitari, hi refelluntur a Lutheranis multiplici variaque ratione. Primum, quod sacramentorum fructus non definitur a ministris: ergo ne sacrificii quidem. Deinde, quia quamvis sacerdos offerens in peccato mortali sit, sacrificium tamen illi prodest, pro quo offertur. Non ergo hujus sacrificii virtus a sacerdote offerente terminum ullum accipit. Item, quia infinitæ rei pretium non minuitur, sive a paupere detur, sive a divite. Centum scilicet aurei centum valent, a quocunque tandem offerantur. Imo quo res oblata major est, & hic, qui offert, est pauperior, eo oblatio majori habetur in pretio. Ad hæc, si semel offero sanguinem meum Deo, sanguis meus fusus est idoneus ad omnia peccata delenda, nec pretium imminuitur ab offerente. Martyres namque universi, inæquabilis licet meriti, æque tamen consequebantur omnium veniam peccatorum. Si igitur vere offert sacerdos sanguinem Christi, nullis eum finibus circunscribet, quin satis sit etiam semel oblatus ad omnia redimenda peccata. Sacrificium denique altaris a Christo summo sacerdote nunc etiam Patri pro nobis offertur: ab illo igitur infinitum valorem habet, quem videlicet eadem ex causa infinitum habuit in cruce. Neque enim illud negare possumus, cum Christus sempiternum habeat sacerdotium, unde & salvare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum, semper vivens ad interpellandum pro nobis. Atque Lateranense Concilium sub Innocentio Tertio, Una, inquit, est fidelium universalis ecclesia, in qua idem ipse est & sacerdos & sacrificium. Loquitur autem sine dubio de eo, quod offerimus in altari. In concilio rursum Tridentino definitum est, nostras omnes satisfactiones Christum offerre Patri: multo ergo magis illam victimam offeret, quam, ut Deum placemus, nos in altari probemus ad sacrificium. Quam rem non Ambrosius modo insigniter præter Latinos cæteros, sed Græci in canone suo manifeste testantur. Sane quemadmodum sacerdos non nomine suo consecrat, & conficit Eucharistiæ sacramentum, ita non in nomine suo, sed Christi offert Eucharistiæ sacrificium. Quod si Christi sanguis hostia nunc est ad culparum redemptionem, hujus vero sanguinis pretium nullo fine concluditur, præsertim si a Christo ipso offeratur; manet omnino, unica oblatione omnes culparum pœnas resolvi.

Cap. Firmiter, de sum. Trin. & fid. cath.

lib. 1. Offic. c. 48.

11. Arg. Contendit postremo Calvinus, Eucharistiæ Sacramentum cum Sacrificii voce pugnare. Eucharistia, inquit, donum est cum gratiarum actione perci-

piendum: Sacrificium vero eſt pretium, quod Deus in ſatisfactionem accipit. Quantum ergo intereſt inter dare & accipere, tantum a Sacramento Sacrificium diſtat. Hac enim argumentatione fit, ut reliqua Sacramenta Sacrificia eſſe non queant. Euchariſtia quoque poſt peccata gratis remiſſa, poſt reconciliationem adeptam, vitæ nobis promittit, & gratiarum augmentum. At ſacrificium cantilenam aliam canit, nempe Deum quaſi adhuc iratum, tanquam pretio quodam exhibito placari, nec eſſe expiata ſcelera, quæ ſacrificium expiare dicitur. Prætereo alia argumenta ridicula: indigna enim ſunt, quibus nos ſerio reſpondeamus. Sed & illa ſuperiora, ut ante jam dixi, tametſi in faciem apparent probabilia, diligenter tamen inſpecta, vana eſſe deprehendentur. Id tantiſper dum explico, & fidem meam de eccleſiæ ſacrificio breviter expono, quæſo lector attende.

Si qua diſputatio eſt, ubi id, de quo diſputetur, neceſſe ſit definire, hanc ego vel maxime eſſe crediderim, quæ nobis hodie inſtituitur: Cum non modo Vvicleffiſtas & Lutheranos, ſed quoſdam etiam catholicos videamus, ſacrificii vi & natura ignorata, in ſummo errore & maximarum rerum ignoratione verſari. Explicaturus igitur, quidnam ſacrificium ſit, quidque ſua definitione contineat, illud in primis accipio, ſacrificium proprium eſſe religionis opus, id eſt, ejus virtutis, quæ cultum Deo & cæremoniam affert. Eſt enim ſacrificium quaſi ſacrum factum, ut Gregorius ait. Sacra vero Dei facere, haud dubie ad Dei cultum & reverentiam pertinet. Sacrificare igitur propria eſt religionis actio, quæ videlicet ſolius Dei honori dedicata eſt, quemadmodum Auguſtinus con. adver. leg. & proph. l. 1. c. 18. Et de civi. Dei, lib. 10. c. 4. Actor. quoque 14. cap. Lucas ſcribit.

Vide Tho. Vvald. l. de Sacra. eſt. c. 31. & 32.

1. qua. 1. c. multi.

Illud deinde ſumo, ſacrificium ſpeciem eſſe operis ſacri & religioſi: atque adeo opus ſacrum quaſi genus eſſe ſacrificii. Etenim qui vocem hanc ad ſacras omnes cæremonias & religionis actus extendunt, qua ratione id faciant, ipſi viderint: certe cum perpetuo & eccleſiæ & ſcripturæ uſu pugnant. Septem enim Sacramenta agnoſcit eccleſia, ſeptem ſacrificia non agnoſcit. Non itaque quodcumque opus ſacrum, quicumque religionis ritus eſt ſacrificium. Unde & Concilium Florentinum non obſcure a ſacris cæteris ſacrificia diſtinguit. Atque in lege veteri alias fuiſſe leges de ſacrificiis conſtat, alias de reliquis ſacris ritibus. Quæ cauſa neceſſaria eſt, ne nos ſacrificia cum ſacris aliis confundamus. Adde, quod in ſacrificio hoſtiam eſſe oportet, quæ Deo immoletur: hoſtiam vero in omni religioſa cæremonia velle fingere, ridiculum eſt. Adde etiam, quod ſacrificium Latinus interpres ſemper appellat, quam Græci, Θυσίαν. Græcis autem Θυσία non eſt quodlibet unum ſacrum opus, ſed ſpecialis religionis cæremonia, in qua res Deo ſacra vel per ſanguinem, vel per ignem, vel alio quovis modo conficitur. Quanquam Theophylactus auctor eſt, Θυσίας proprie magis eſſe, quæ per ignem ſacrificantur, quam ea, quæ per ſanguinem. Sed & Porphyrius, ab exhalatione, inquit, ignis, quam Græci Θυμίαμα dicunt, Thyſia quoque, quam ſacrificium Latine appellamus, apud Græcos antiquitus dicta eſt. Nunc vero non recte capimus thyſiam illum cultum appellantes, qui ſanguine celebratur. Hactenus Porphyrius. Sed, ut prima vocis origo illa ſit, non negant auctores hi, vulgarem ejus vocis uſurpationem univerſa ea continere, quæ vel per ignem, vel ſanguinem immolantur. Atque hæc Latini interpretes ſacrificia vocari perhibent. Sit itaque exploratum, ſacrificium ſpeciem quandam eſſe cultus ſacri.

In l. de abſtinen. ab uſu car. Euſeb. de præpar. Evang. lib. 1. cap. 6.

Quod ſi ex uſu recte loquentium divinæque ſcripturæ conſuetudine propria hujus nominis ſignificatio accipienda ſit, inveniemus ſane, ſacrificium tum ſolum eſſe, quum res aliqua ſacra offertur Deo. Ubi namque oblatio non eſt, ibi ne ſacrificium quidem eſſe poteſt. Qui enim aut baptiſmi, aut confirmationis, aut ordinis, aut matrimonii, aut unctionis extremæ ſacramentum conficit, is quamvis ſine dubio rem ſacram & divinam faciat, ſacrificium tamen facere non niſi abſurdiſſime diceretur. Quoniam ne ipſa quidem Euchariſtia, quandiu ſervatur in pyxide, ſacrificii nomen habet. Tunc vero primum hoſtia nuncupatur, cum offertur. Oblatio igitur eſt de ratione ſacrificii. Id quod Paulus ſæpe docet, ut ad Hebr. 5. Omnis, ait,

ait, pontifex conſtituitur, ut offerat ſacrificia pro peccatis. Et capite ſeptimo, Pro ſuis delictis hoſtias offerre. Et capite nono, Munera, & hoſtiæ offeruntur, &c. Et capite decimo, Eiſdem ipſis hoſtiis, quas offerunt indefinenter, &c. Nec hic laborare opus eſt, ubi nihil eſt ambigui. Illud addo, quod difficulter admittunt quidam, ſi vis & natura hujus vocabuli perpendatur, non omnem oblationem ſacram ſacrificium eſſe, ſed quiddam aliud præter oblationem ſacrificii vocem vendicare, quemadmodum Divus Thomas argutiſſime, ut omnia, dixit. Et Theophylactus, Doni, inquit, & victimæ exacta ratione quidem eſt diſcrimen. Θυσίαι enim, hoc eſt, ſacrificia ſunt per ſanguinem, & carnem oblationes, vel certe omnia, quæ per ignem ſacrificantur: Dona autem ſunt, ut fructus, & quæcunque alia exanguia, & igni carentia. Quod utique diſcrimen Paulus in Epiſtola ad Hebræos diligenter obſervat: Omnis, ait, pontifex conſtituitur, ut offerat dona, & ſacrificia. Et iterum: Omnis pontifex ad offerendum munera, & hoſtias conſtituitur. Atque Chryſoſtomus explicans illud, Sacrificium, & oblationem noluiſti, oblationis, & ſacrificii hanc differentiam eſſe accurate notavit. Non itaque omnis oblatio ſacrificium eſt. Quam omnino rem illud vel maxime argumentum probat, quod cum animalis vivi juxta legis præſcriptum fiebat oblatio, nuſquam hæc aut hoſtia, aut ſacrificium vocabatur. Niſi velis, tum a Judæis filios immolari in ſacrificium, cum poſt purificationis cæremonias Domino ſiſtebantur. Quod quoniam abſurdum eſt, conſentiamus, non omnes res Deo oblatas, hoſtias eſſe, aut ſacrificia. Porro autem ſi circa rem, quæ offerebatur, quippiam ſacri ſacerdos faciebat, ut ſi animalis fundebat ſanguinem, ſi thus ardere faciebat, ſi conterebat frumentum, ſi oleo ſimilam conſperſam frigebat in ſartagine: tum demum vere ſacrificium faciebat. Earum quippe rerum omnium ſacrificia eſſe, Levitici ſecundo & ſexto, Num. quinto, & ſecundo Paralipomenon vigeſimo octavo capite legimus. Scite ergo, ac præclare D. Thomas admonuit, in eo ſitam eſſe rationem ſacrificii, ſi circa rem Deo oblatam quicquam fieret, quo res ipſa ſacra quodammodo conficeretur. Nam ſi integram, & illæſam ſacerdos offerret; donum dici, & munus, non item ſacrificium. Id, quod in Græca voce θυσία explicatius animadvertitur, ut paulo ante dicebamus.

a. 2. q. 85. a. 3. ad 3. *In c. 8. epiſt. ad Hebr.*

Hebr. 5. *Hebr. 8.* *Hom. 18. in 1. ad Heb.*

Quibus rebus expoſitis, facile intelligitur, Lutheranos in Apologia Auguſtana perperam ſacrificium definiſſe, quod ſit cæremonia, vel opus a nobis Deo redditum, ut eum honore afficiamus: Veluti munera, primitiæ, decimæ. Hanc vero finitionem cum exemplis ſuis, ut alia argumenta prætereamus, ſatis refellit Apoſtolus, tum dona a ſacrificiis diſtinguens, tum magis argumentans, quod ſi Chriſtus ſæpe ſe in ſacrificium offerret, ſæpe etiam pateretur.

Sed ut occultæ, atque involutæ rei notitia aperiatur his, quæ dicta ſunt, illud primum objicitur, quod Propheta ſacrificium laudis ſæpe commemorat, quod Paulus interpretatur fructum labiorum confitentium nomini Dei. Sacrificii igitur definitio non eſt tam anguſte concluſa.

Pſ. 49. 106. 115. *Heb. 13.*

Illud deinde videtur eſſe contrarium, quod Apoſtolus ad Romanos ſcribit: Obſecro vos, ut exhibeatis corpora veſtra hoſtiam vivam. Non ergo in ſacrificio hoſtiam eſſe oportet, quæ mactetur, ſed ſatis eſt, ſi corpus noſtrum vivum ad ſacrificium præbeamus.

Rom. 12.

Tertio loco id opponitur, quod in omnium ore eſt: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. Illa demum: Repletus ſum his, quæ miſiſtis in odorem ſuavitatis, hoſtiam acceptam. Et rurſum: Beneficentiæ, & communionis nolite obliviſci: talibus enim hoſtiis promeretur Deus. Quibus videlicet argumentis moti quidam putaverunt, ſacrificii nomen terminis eſſe latioribus circumſcribendum; a nobis enim ſtrictiſſime coarctatum. Ego vero tantum abſum ab iſta ſententia, ut non modo non arbitrer, veram ſacrificii finitionem, quæ eſt a nobis ante poſita, his argumentis obſcurari, ſed fieri etiam illuſtriorem exiſtimem. Duobus quippe modis verba in ſacris litteris uſurpantur, uno per proprietatem, altero per figuram. Atque id quidem, licet facillimum, eſt tamen animadverſione digniſſimum. Multos tamen & ex alienis, & ex noſtris hujus rei ignoratio fefellit. Dico igitur, nomen ſacrificii dupliciter in ſcriptura ſacra accipi, & proprie, & translate. Nos

Pſal. 50. *Phil. 4.* *Hebr. 13.*

porro, quum res definimus, neceſſaria Philoſophiæ ducti ratione, non quid vox per metaphoram, aut alium tropum translata ſignificet, ſed quid proprie contineat, exponimus. Sacrificii itaque natura propria plane nobis definita eſt: at in omnibus teſtimoniis, quæ contra poſuimus, nominis translatio quædam & abuſus eſt. Id quod in ſingulis facile intelligimus, ſi ea ad veram & propriam ſacrificii naturam referamus.

In primo ſiquidem teſtimonio fructus labiorum laudantium Deum hoſtia dicitur, cum lingua labiaque mortificata Dei laudibus conſecrantur. Quemadmodum enim vitulus mactatus in hoſtiam, nullas alias edebat voces, quam in Dei laudem & gloriam; ſic lingua conviciis, detractioni, ac turpiloquio mortua, & ſoli Deo laudando ſacra, quaſi ſacrificium quoddam offertur, juxta illud, quod ſcriptum eſt: Reddemus vitulos labiorum noſtrorum. Quamquam in pſalmis dici poteſt, ſacrificii hoſtiæque voces ſine tropo uſurpatas. Erat enim in lege præſcriptum inter cætera gratiarum actionis ſacrificium, in quo veræ hoſtiæ mactabantur. Sed Paulus, ut ſolet, per allegoriam hoſtias illas carnales ad labiorum laudantium Deum ſpirituale ſacrificium traduxit.

Oſea 14.

In ſecundo vero teſtimonio expeditior & planior eſt metaphoræ ratio. Tunc enim offerimus corpus noſtrum hoſtiam Deo, quum mortificamus membra noſtra, quæ ſunt ſuper terram, carnemque noſtram peccato quidem mortuam, viventem autem juſtitiæ Domino offerimus. Quemadmodum Hieronymus: Illa, inquit, virginitas hoſtia Chriſti eſt, cujus nec mentem cogitatio, neque carnem libido maculavit. Atque fortaſſis quum Apoſtolus vivam hoſtiam dixit, quaſi pugnantibus inter ſe vocibus de more luſit. Similia ſunt illa: Quæ in deliciis eſt vidua, vivens mortua eſt, mare dulce, terra cæleſtis, ſpiritualis caro, ſpiritus carneus. Non itaque ex eo, quod Apoſtolus vivam hoſtiam dixit, ſtatim colligere oportet, animal non eſſe mactandum, quum in hoſtiam præbetur. Quin potius, ſi Pauli ingenium tenemus, contrario modo argumentabimur.

Lib. adverſ. Jovin. 1.

1. Theſſ. 5.

Jam in tertio quoque teſtimonio aperta translatio eſt. Cor namque inſtar frumenti contritum, & divini amoris igne quaſi ſuccenſum, ſimilitudine quadam ſacrificium vocatur. Adde, quod familiare auctoribus ſacris eſt, imaginum vocabula rebus per imagines ſignificatis attribuere: ut nomen Davidis Chriſto, Ezechielis 34. Nomen etiam Petræ eidem, 1. ad Corinth. 10. Tale illud eſt: Ego ſum vitis vera. Quia igitur per ſacrificia illa legis externa res quædam ſpirituales potiores præſignabantur, has omnino res ſacrificia, holocauſta, hoſtiasque ſacras literæ appellant. Ut mactationes brutorum animantium figuræ erant mortificationis carnalium & irrationalium affectuum, qui regnant in corpore; ideoque carnis mortificatio hoſtia dicitur, non proprie quidem, ſed figurata dictione. Et hunc in modum cætera, quæ non ſunt modo longo ſermone explicanda. Tres ergo priores ſcrupulos plane excuſſimus: quartum vero illum facilius eximemus, ſi ſemel ſtabilitum fuerit, his in locis Apoſtolum non proprie loqui, ſed figurate. Id quod liquido demonſtrari poteſt. Primum, quia ſacrificium ad religionem proxime pertinet: at eleemoſyna & beneficentia ad miſericordiam vel liberalitatem. Dein ex illo Oſeæ teſtimonio, Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Quo loco ſacrificium non obſcure a miſericordiæ operibus ſeparatur. Certe ſi ſacrificii vox dona pauperibus collata proprie contineret, nullo modo Propheta diceret: Sacrificium & oblationem noluiſti. Quid igitur ſibi Apoſtolus vult, quum ea munera hoſtias vocat, quæ pauperibus tribuuntur? Nempe, illa eſſe Deo acceptiſſima. Videlicet hoſtias credebat populus maxime placere Deo, ſpirareque illi odorem jucundiſſimum. Geneſ. 8. Exod. 29. Levit. 1. & 3. Numer. 28. Uſque eo autem perſuaſio hæc in animis vel fidelium inſederat, ut præ ſacrificiis opera interdum pietatis charitatiſque contemnerent. Hujus rei Apoſtoli minime ignari, & plebem rudem ad veram & germanam pietatem revocare cupientes, miſericordiæ ac charitatis officia hoſtias appellabant, non falſo id quidem, ſed verbis paululum quadam dicendi figura immutatis. Sic Paulus hoſtiam acceptam dixit in odorem ſuavitatis. Sic Jacobus: Religionem mundam & immaculatam eſſe, viſitare pupillos & viduas in tribu-

Ad eundem modum Aug. 10. de civ. l. c. 6. loquitur cū affirmat, verum ſacrificium eſſe omne opus quodagitur, ut ſancta ſocietate inhæreamus Deo. Nam ca. 5. dixerat, ſacrificium viſibile eſſe inviſibilis ſacrificii ſacramentum, ideſt ſacrum ſignum.

D. Thom. 2. 2. q. 85. a. 2. Cap. 6.

Pſalm. 39.

Philip. 4.

Jacob. 1.

bulatione eorum. Quam rem plane & ſine verborum immutatione legis ille peritus ſignificavit, inquiens, Diligere proximum, tanquam ſe ipſum, majus eſt omnibus holocaustomatibus & ſacrificiis. Quid ergo proprie ſacrificium ſit, qua etiam ratione per tropum transferatur, ſatis dictum eſt. Nec hæc tamen nimis multa videri debent, cum hujus vocis vi, ac poteſtate ignorata, multorum diſputationes vagari & errare cernamus. Erant autem hæc copioſius explicanda, ne immodicæ brevitatis ſtudio raperentur verborum pondera differentis celeritate. Sed de his hactenus. Sequitur, ut ſacrificium in ſpecies ſuas quam breviſſime partiamur.

Matt. 22.

Lutherani in apolog. Auguſt. duas proximas ſacrificii ſpecies eſſe aiunt, nec eſſe plures. Unum enim eſſe ſacrificium propitiatorium, nempe ad placandum Deum, & impetrandam veniam peccatorum, alterum εὐχαριστικὸν, id eſt, gratiarum actionis. Has duas ſpecies ſacrificii magnopere oportere aſſerunt in hac controverſia nos in conſpectu poſitas habere, & ſingulari diligentia cavere, ne confundantur. Id quod ipſe etiam atque etiam moneo: ſed illud quoque animadverto, hac diviſione multas ſacrificiorum ſpecies vitioſe fuiſſe prætermiſſas. Non enim ſolum vel pro peccato, vel etiam ad gratiam referendam ſacrificium fieri ſolebat, ſed & vice ſupplicationis, ut a Deo vitæ commoditas ac proſperitas haberetur. Quod ſi Latine liceret, poſſemus impetratorium vocare. Quale fuit ſacrificium Jacob Geneſis 28. qualeque etiam mulier illa prætulit, quæ in Proverbiis dixit: Victimas pro ſalute devovi. Sane in Levitico poſt ſacrificium pro peccato hoſtiæ pacificæ in duas ſpecies diſtribuuntur, ut aliæ ſint gratiarum actionis Deo exorato, aliæ voto vel ſponte ſuſceptæ Deo exorando. Ac præter hæc ſacrificii genera aliud fortaſſe fuit in hoc paratum, ut fœdus cum Deo ſuſo ſanguine ſanciretur. Cujuſmodi Exod. 24. & 4. Reg. 23. mentio fit. Ut omittam ſacrificium pro conſecratione pontificis, quod legislator a reliquis ſacrificiis diſtinxit. Nam holocauſtum, quod humanæ ſervitutis tributum proprium erat, & ad teſtationem divinæ majeſtatis ac dominationis Deo ſacrum, dubium non eſt, ad

Prov. 7.

Levit. 7.

Levit. 7.

duas illas ſacrificii ſpecies minime pertinere. Plura itaque, quam duo hoſtiarum genera fuere in veteri Teſtamento: at in novo utrum unum ſaltem ſit, quæritur. Cui quæſtioni ſtatim ego reſpondeo, ſi duo illa prius explicuero, quæ in hac controverſia explicatu quidem facillima ſunt, ſed ſunt tamen neceſſaria vel maxime. Illud primum eſt, nomen ſacrificii interdum pro re, quæ Domino offertur, interdum vero pro actione ipſa ſacrificandi ſolere accipi. Pro re, ut ad Hebr. 5. Omnis pontifex conſtituitur, ut offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Pro actione, ut in illo apud Tullium loco, præbere hoſtias ad ſacrificium. Quo modo Divus Thomas hanc vocem uſurpavit, nec uſurpavit abſurde, cum artificium, lanificium, & ſimilia ad eundem modum a doctiſſimis uſurpentur. Alterum eſt, catholicos ſicut Euchariſtiæ ſacramentum, ita Euchariſtiæ ſacrificium duobus modis aſſerere. Eſt enim ſacramentum tantum, hoc eſt, ſpecies illæ vini & panis externæ, quæ corpus Chriſti ac ſanguinem continent. Et item res & Sacramentum, nempe Corpus Chriſti & Sanguis, quæ res interius ſub ſpeciebus continentur. Similiter etiam in oblatione & Miſſa noſtra eſt Sacrificium externum ſpecierum panis & vini: quod Auguſtinus in Pſal. 37. Sacrificium panis & vini nuncupavit. Eſt & rurſus ſacrificium interius corporis & ſanguinis Chriſti, quod Deo Patri ſub ſpeciebus illis potiſſimum offerimus. Interius dico, non quod ipſum per ſpecies non ſuo quodam modo videatur, ſed quod intra ſpecies incluſum, occultum in ſe & inviſum ſit.

2. 2. q. 85. a. 3. in corp. & ad 3.

His poſitis ſit prima concluſio. In lege nova vere nunc eſt & proprie ſacrificium. Quæ omnino res primum ex Malachia aperte conficitur. Non eſt, ait, mihi voluntas in vobis, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. A ſolis enim ortu uſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. At interpretantur hunc locum Lutherani de ſacrificio ſpirituali omnibus fidelibus communi. Id quod nullo pacto defendi poteſt. Primum, quia noſtra opera omnia ſunt tanquam pannus menſtruatæ. Eſa. 64. Non igitur poſſunt dici abſolute oblatio munda,

1. Conc.

Malach. 1.

Luthero præſertim, qui noſtras juſtitias peccata eſſe contendit. Deinde quia offerre opus noſtrum tanquam mundam oblationem & ſacrificium, iſti dicunt eſſe Phariſaicum. At Propheta non loquitur de Phariſaico ſacrificio.

Prærerea, quia ſacrificia ſpiritualia non ſunt propria legis Evangelicæ, ſed communia in omni lege fuere. Propheta autem diſerte loquitur de ſacrificio quodam legis novæ proprio ac ſingulari. Poſtremo, quia idem Propheta c. 3. loquens rurſum de ipſo eodem novæ legis ſacrificio, Sedebit, ait, conflans & emundans argentum, & purgabit filios Levi. Non dicit filios Iſrael, ſed Levi: Et erunt Domino offerentes ſacrificia in juſtitia. Peculiare ergo ſacerdotium erat inſtituendum, & peculiares ſanctificandi miniſtri ad peculiare ſacrificium legis Euangelicæ. Nam quod Proteſtantes illud primi capitis referunt ad ſacrificium ſpirituale commune omnium fidelium, hoc vero tertii capitis ad prædicationem Euangelii, de qua Paulus ad Roman. 15. Sanctificans Euangelium,&c. ſua hac varietate teſtantur, ſe a veritatis unitate diſcedere. Cumque hæc ſint per figuratam dictionem ſacrificia: qui ad rropos confugiunt hoc loco, ii & omnem ſcripturarum vim labefactant, & ſibi etiam repugnant. Fatentur enim & ipſi, non eſſe in ſacrarum literarum intelligentia ad tropos confugiendum, niſi ex proprietate vocabulorum magna abſurditas ſequeretur. Nec vero cum his Auguſtinus facit, qui libro contra literas Petiliani ſecundo, hunc Malachiæ locum de laudis ſacrificio interpretatur, de quo ſcriptum eſt, Immola Deo ſacrificium laudis. Sic enim & ſeptuaginta verterunt, Ab ortu ſolis uſque ad occaſum glorificatum eſt nomen meum in nationibus: id quod Apoſtolus explicat inquiens, Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, id eſt, fructum labiorum confitentium nomini ejus. Sed ne Hieronymus quidem ab his diſſidet, quum Malachiæ teſtimonium his verbis exponit. Ergo proprie nunc ad ſacerdotes Judæorum ſermo fit, qui offerunt cæcum & claudum & languidum ad immolandum, ut ſciant carnalibus victimis ſpirituales victimas ſucceſſuras; & nequaquam taurorum hircorumque ſanguinem, ſed thymiama, hoc eſt, ſanctorum orationes Domino offerendas: & non in una orbis provincia Judæa, ſed in omni loco offerri oblationem nequaquam immundam, ut a populo Iſrael, ſed mundam, ut in cæremoniis Chriſtianorum. Non ſunt, inquam, pro adverſariis auctores hi, nec ſtant a mendacio contra verum. Regula ſiquidem ſcripturarum eſt, ut idem Hieronymus eodem ipſo loco teſtatur: Ubi manifeſtiſſima prophetia de futuris texitur, per incerta allegoriæ non extenuare quæ ſcripta ſunt. Cum ergo in univerſo orbe, atque adeo apud omnes gentes una & eadem offeratur hoſtia munda, ſacramentalis, & externa quidem ſpecierum panis & vini, ab omni carnis & cruoris fœditate aliena, interior vero incruenta etiam, quamvis corporis ſanguiniſque ipſa ſit; quid attinet vaticinationem, quam in puriſſimo Chriſti ſacrificio proprie impletam cernimus, allegoricis & ſpiritualibus interpretationibus invertere? Non itaque, ſi Auguſtinus atque Hieronymus in eccleſia gentium laudis ſacrificium, ſanctorum orationes, & cæteras demum ſpirituales hoſtias agnoſcunt, quæ allegorice & figurate hoſtiæ ſunt, idcirco verum & proprium Euchariſtię Sacrificium excludunt. Quinimo is ipſe Auguſtinus ad Paulinum ſcribens, in miſſa & ſacrificio, quod celebrat ac frequentat eccleſia, omne precum, orationum, laudumque genus, de quo Paulus 1. ad Timot. 2. loquitur, contineri exiſtimavit. Sane quidem Euchariſtiæ oblatio magna cum excellentia præſtantiaque oblationum reliquarum, ſacrificium eſt gratiarum actionis, & laudis, in quo nomen Dei glorioſiſſime & magnificentiſſime ſummo ſplendore illuſtratur: Euchariſtia item verum illud thymiama ſuaviſſimi odoris eſt, quo omnes ſanctorum preces & orationes referuntur, unde jucundum & ipſæ odorem mutuantur. Quæ cauſa Irenæo fuit, ut ex Malachiæ prophetia utramque hoſtiam in Chriſti eccleſia futuram intelligeret, & eam quæ proprie hoſtia eſt gratiarum actionis & laudis, quam ob id ipſum euchariſtiam appellamus: & quæ figurate per allegoriam hoſtia nuncupatur. Verum ne propheticis obſcuriſque teſtimoniis Lutherani ſe impugnari cauſentur, alterum ex euangelio clariſſimum proferamus.

Extat ergo apud Lucam ſcriptum apertiſſimum teſtimonium ad hujus rei ap-

Cap. 86.

Pſalm. 49.

Rom. 13.

Idem fere in Zach. 8. c.

Lib. 4. cont. hæres. c. 32. & 34.

Luc. 22.

approbationem. Accepto, inquit, pane, gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, hoc eſt, accepit, & gratias egit dicens: Hic eſt calix novum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur. Ubi illud primum animadverto, jure Cornelium epiſcopum Bitontinum in concilio apud Trident. a Patribus & Theologis univerſis exploſum, qui dixerit, Chriſtum in cœna non ſuum corpus & ſanguinem obtuliſſe. Ritu quippe Judaico gratias Deo agere, calicem in manibus accipiendo & levando, vere eſt hoſtiam gratiarum actionis offerre. Quum itaque dixit Dominus, Hoc facite, plane juſſit Apoſtolis, ut quod ipſum facere cernebant, id quoque illi facerent, Euchariſtiæ, hoc eſt, gratiarum actionis hoſtiam exhibendo. Quemadmodum Cyprianus ad Cæcilium enucleavit in hæc verba: Scriptura dicit, ut quotieſcunque calicem in commemorationem Domini & paſſionis ejus offerimus, id quod conſtat Dominum feciſſe, faciamus. Et paulo poſt: A Domino admoniti & inſtructi ſumus, ut calicem Domini cum vino mixtum ſecundum quod Dominus obtulit, offeramus. Atque Irenæus, Calicem, inquit, ſimiliter ſuum ſanguinem confeſſus eſt, & novi teſtamenti novam docuit oblationem. Quam Eccleſia ab Apoſtolis accipiens in univerſo mundo offert Deo ei, qui alimenta nobis præſtat, primitias ſuorum munerum in novo teſtamento. Et cap. poſtea 34. Offerimus, ait, ei Euchariſtiam non quaſi indigenti, ſed gratias agentes donationi ejus, &c. Ubi omiſſis auctoritatibus non dubitem ipſa re, & ratione exquirere veritatem. Quemadmodum enim in rebus aliis contingit, ut eas ſancte ac religioſe offeramus Deo, ab illo primum acceptas; ita, ac multo etiam magis, cum in Euchariſtia corpus Chriſti ac ſanguinem cœleſtis benedictionis largitate acceperimus, impii profecto erimus & ingrati, niſi ſummam gratiam referamus, eadem dona, quæ a Deo accepimus, ipſi reddendo, juxta illud, quod ſcriptum eſt: Tua ſunt, Domine, omnia, & quæ de manu tua ſuſcepimus, reddimus tibi. Et iterum: Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Calicem ſalutaris accipiam. In quem locum paraphraſis Chaldaica ſic habet: Calicem redemptionis accipiam mundo venturo. Nam & hunc Pſalmum ad myſteria & fidem Euangelii pertinere, auctor eſt Paulus. Salutare autem Chriſtus eſt, ut Simeon in Euangelio cecinit. Sed bene, Accipiam, quia niſi accepero, retribuere non valeo. Et cum generaliter nihil ex nobis Deo dare poſſimus, ſed quod ab illo accepimus, id tanquam jam noſtrum iterum illi reddere, cujus dono acceperamus; peculiariter tamen hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia cœleſtia erant: de cœlo ergo accipienda erant, & nomen Domini invocandum, ut tali nomine conſecrata, nobis fierent corpus & ſanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti.

De conſ. d. 2. c. Scriptura.

Li. 4. c. 32.

1. Paral. ult.

Pſal. 115.

2. ad Cor. 4.

Luc. 2.

Quod ſi nos pie, grate, atque ſapienter ſanguinem Deo proprium fundimus, ut beneficiorum non memoriam modo, ſed obſervantiam teneamus, cur ſanguinem Chriſti a Deo nobis proprie tributum non illi refundamus, qui nobis cum filio ſanguinem dedit? Heſiodus eadem menſura jubet reddere, qua acceperis; aut etiam cumulatiore, ſi poſſis. Nos, qui Chriſti ſanguinem & corpus accepimus, ſi menſura cumulatiore non poſſumus, non reddemus eadem? Quid Chriſtus, an non per amicitiæ vim, quaſi unus nobiſcum effectus, dona nobis a Patre collata pro ſuis exiſtimabat? Sane quidem. Niſi ergo ſtultus fuit & ingratus, accipiens panem & calicem non ſolum noſtro nomine gratias egit, ſed Patri pro ſuo ſummo beneficio meritam ac debitam gratiam cumulatiſſime retulit; certe parem Patri perſolvit, & commemorandam, dum fidelium genus erit, perſolvendamque putavit. Hoc, ait, facite in meam commemorationem. Te appello, Luthere, atque adeo vos appello omnes Lutherani. Nonne intelligitis, quam apertum vobis ſit cum Chriſti Euangelio certamen? Vos porro Euchariſtiam percipientes, non item offerentes, Domini quidem cœnam agitis, ſacrificium vero crucis non agitis. Quod veſter quidam confitetur evictus. In noſtra, ait, Euchariſtia mors Chriſti tantum verbis, non etiam ſymbolis prædicatur. Non igitur Chriſtiana eſt euchariſtia veſtra. Chriſtus enim non juſſit, ut dicamus hæc in memoriam ejus, ſed ut faciamus. Hoc facite, ait, in meam commemorationem. Non eſt ita-

Proprie dico, quia ſingulis attributus eſt: quo ſenſu & ſol, cum omnium communis ſit, cujuſque etiam eſt proprius.

Bucer. l. 1. de vera, & falſa Dom. cœna admin. c. 9.

itaque in myſteriis hoſtia Chriſti dicenda ſolum, ſed etiam facienda. Symbolis ergo, & non verbis tantummodo ſacrificii Chriſti memoria in altari repræſentanda erit. Alioqui ſi manducatio eſt, non oblatio, exemplar, & imago cœnæ erit, exemplar, & imago ſacrificii non erit. Quanto melius tota per orbem Eccleſia intellexit, quæ, quum ſacerdos confectis in nomine Chriſti myſteriis, ait, Hæc quotieſcunque feceritis, in mei memoriam facietis, ipſius voce ſacerdotis illa reſpondet: Unde & memores, Domine, nos tui ſervi, ſed & plebs tua ſancta, &c. offerimus præclaræ majeſtati tuæ de tuis donis, ac datis hoſtiam puram, &c. Nullo ergo modo negari poteſt, quin eccleſia offerens corpus Chriſti & ſanguinem in Euchariſtia, & Chriſti exemplo id faciat, & evidenti ratione ducta, & præcepto denique ipſius Domini impulſa.

Sed his tamen objicitur, quod cum Apoſtolus illud Domini præceptum retuliſſet, Hoc facite, &c. e veſtigio ſubjecit: Quotieſcunque enim manducabitis panem hunc, & calicem Domini bibetis, mortem Domini annunciabitis, &c. Ipſa ergo manducatio, & potatio ſymbolum eſt Dominicæ paſſionis. Non itaque neceſſarium eſt offerre ſacrificium, ut hoſtiam Chriſti etiam ſymbolis commemoremus. Huic argumento primum ita reſpondeo. Non ſi quiſpiam dicat, Quotieſcunque concœnaverimus, confabulabimur; mox intelligimus concœnationem, & confabulationem eandem eſſe. Sic ſi Apoſtolus dixit: Quotieſcunque manducabitis, &c. non neceſſe eſt interpretari, cœnationem Dominicæ mortis annunciationem eſſe. Voluit ergo Dominus, ut quæ menſa eſt, ea ſit nobis & altare, hoc eſt, ut non modo cœnaremus, verum etiam ſacrificaremus. Quare idem inſtituit, ut eſſet ſimul & ſacramentum, & ſacrificium, quorum alterum Dominicæ cœnæ, alterum Dominicæ mortis eſſet ſymbolum. Pauli ergo ſententia hæc eſt: Ne putetis vos ſatisfacturos legi, ſi manducetis, & bibatis; qua in re cœnæ Chriſti commemorationem facietis: oportet enim vos mortem etiam commemorare, id quod magis ſacrificando, quam manducando fit. Deinde non inficior equidem, quin manducando corpus, ſanguinemque potando, in diviſione ſanguinis ex corpore, id quod in cruce geſtum eſt, aperte deſignetur. Cum frangitur hoſtia, Auguſtinus ait, cum ſanguis Chriſti in ora fidelium funditur, quid aliud, quam Dominici Corporis in cruce immolatio deſignatur? Sed re vera, ut diximus, in ſeparatione ſanguinis a corpore mors ſignificari poteſt, non autem proprie ſignificatur hoſtia, niſi corpus, quod moritur, offeratur. Quanquam conſumptio ſpecierum oblatarum ad perfectionem ſacrificii pertinet. Ita populus cum ſacerdote hoſtiam olim conſumens, vere explebat ſacrificium, atque adeo hoſtiæ crucis perfectum ſignum dabat.

Illud præterea animadvertendum cenſeo, quamvis Chriſtus in cœna nullum omnino ſacrificium obtuliſſet, eo tamen quod dixit, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur, &c. mox vero ſubjungit, Hoc facite in meam commemorationem, ſatis oſtendiſſe, nos myſtice corpus tradituros, ſanguinemque effuſuros: quod reipſa aperte, & ſine myſterio ipſe erat poſtea facturus. Hoc ſcilicet quod ego faciam, vos facite; ſed ego faciam ſacrificio cruento, vos facite in meam commemorationem incruento. At Dominus, ut in Græcis omnibus exemplaribus videre licet, ſemper eſt uſus verbo præſentis temporis. Non enim ait, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis dabitur, ſed, quod pro vobis datur. Nec ſi verbum verbo reddas, dixit: Hic eſt ſanguis, qui pro vobis effundetur, ſed, qui pro vobis effunditur. Et apud Paulum, τοῦτό μου ἐστὶν τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον. Id eſt, Hoc meum corpus, quod pro vobis frangitur: quemadmodum & Ambroſius in hunc Pauli locum, & Beda enarrans evangelium Lucæ legunt. Nec dubitandum catholicis eſt, (quam rem poſterius explanabimus) in altaris ſacrificio ſanguinem Chriſti fundi non aliter ad effectum, quam ſi nunc funderetur in cruce; corpus Chriſti item frangi ad efficientiam, perinde ut ſi nunc nobis in cruce frangeretur. Præterquam quod in ſacrificio externo myſtice, & tanquam in exemplari, atque imagine, & ſanguis Chriſti funditur, & frangitur corpus. Unde Auguſtinus: Quum frangitur hoſtia, inquit, quid aliud, quam Dominici corporis in cruce immolatio deſignatur? Ac ne ſacramentum quidem ſolum, ſed verum etiam corpus Chriſti ſacerdotum manibus frangi, Romanum concilium ſub Nicolao defi-

Luc. 22.

1. Cor. 11.

De conſe. d. 2. c. Quum frangitur.

De conſ. d. 2. c. Ego Berengarius.

definivit. Videsne, quemadmodum nobis omnia conſentiunt, qui & Chriſtum in cœna corpus ſuum, & ſanguinem myſtice tradidiſſe, & ad eandem nos formam inſtituiſſe, non rebus ſolum, & rationibus, ſed verbis quoque ipſis efficimus? Nihil enim prohibet, quum Lutheranos redarguimus, exemplaribus Græcis præſertim conſentientibus adhæreſcere.

Sed quia ſacramentarii cauſantur ſe his fere argumentis non premi, ut quæ majori ex parte ſumant, corpus Chriſti verum, & ſanguinem in Euchariſtia eſſe, id quod iſti pernegant; age, rationibus conquiſitis hos quoque urgeamus. Tametſi quædam ex his, quæ antè poſuimus, Sacramentarios etiam preſſius aſtringunt, quam ut fugere aliquando poſſint. Atque ut omittam, quod rem perſpicuam, atque e ſacris literis manifeſte exploratam, & comprehenſam inficiantur: nolo enim hodie hac de re cum Sacramentariis certare: de ſacrificio dico, etiamſi in ſpeciebus panis & vini nec corpus Chriſti, nec ſanguis eſſent, ut vere ſunt, adhuc tamen ſacrificium in altari Chriſtianorum exiſtere, multis, & gravibus argumentis poſſe doceri. Eſt hoc primum & ex definitione ſactificii, & ex perpetua conſuetudine Eccleſiæ graviſſimum, & firmiſſimum argumentum, quod ſacerdotes noſtri panem, & vinum offerunt Deo, faciuntque ſacri aliquid circa res oblatas, panem ſcilicet frangentes, hujuſque portionem tingentes vino: adde, ſi placet, rem utramque etiam conſumentes: vere ergo, & proprie ſacrificant. Si enim oblatio ſimilæ, ac farinæ conſperſæ oleo in figuram mortis Chriſti futuræ ſacrificium erat, nihil eſt ambiguum, quin panem oblatum frangere, ac vino tingere in figuram mortis præteritæ, ſacrificium ſit. Quid autem in hoc opere Lutherani reprehendent? An quod panis & vini munera a Deo accepta referimus? Arguant Abel, ac cæteros in lege naturæ Patres; arguant Moyſem cum ſcripta lege ſua; arguant oblationes, quas in Eccleſia primitiva pie offerri ſolere, libenter illi concedunt. Quin naturam ipſam potius arguant, quæ nos ad gratiam referendam informavit: quam Deo tamen referre aliter non valemus, niſi dona, quæ accepimus, ipſi reddendo. Sed panem frangi, ac tingi reprehendent. At hiſce cæremoniis crucis immolationem deſignamus. Mirum eſt autem, ſi hoc nobis vitio vertant, quod Chriſti paſſionem non verbis modo, ſed rebus etiam commemoremus: præſertim cum Dominus dixerit: Hoc facite in meam commemorationem. Sane ſi illud peccatum eſt; qui baptizant, ii quoque peccant, quoniam ſymbolis mortem Chriſti figurant. Si ergo hujus verbi definitio recte nobis declarata, & circumſcripta eſt, ſine dubio ſacerdos in altari vere ſacrificat, quamvis nihil aliud ſpectes, quam ſpecies ipſas vini & panis externas. Atque etiam, ſi ſacrificii partes ipſas expendas, hoc eſt, offerri, frangi, tingi, adde etiam conſumi; cum his rebus myſtice peragendis nihil inſit vitii, quemadmodum oſtenſum eſt; fit, ut non ſolum vere ac proprie, ſed pie etiam, atque religioſe ſacerdotes noſtri ſacrificent. Eam quippe rem Auguſtinus conſiderans, ſpeciem panis hoſtiam appellat: quod utique nomen uſque adeo in omnium fidelium & auribus, & linguis inhæſit, ut vanus & ſtultus ſit, qui illud inde evellere tentarit. Sacramentarii igitur quamvis negarent, eſſe in Eccleſia corporis, & ſanguinis Chriſti ſacrificium; at ſacrificium panis, & vini nullo modo erant negaturi, ne propriam ſacrificii notionem ignorare viderentur.

De conſ. d. 2. c. Cum frangitur hoſtia.

Sacrificium panis, & vini Aug. vocat in Pſal. 37.

Præterea, Melchiſedech ſacerdos erat Dei altiſſimi, ſacrificium ergo offerebat Deo: omnis enim ſacerdos conſtituitur, ut ſacrificium offerat: at non legitur aliud, quam panem, & vinum obtuliſſe. Cum igitur nos ad eundem modum, & ordinem panis, & vini ſpecies offeramus, proprie, vereque ſacrificium exhibemus. Quæ cauſa Eccleſiæ fuit, ut illud Divi Thomæ in die feſto, atque ſolemni Euchariſtiæ celebraret, Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, panem, & vinum obtulit. Verum argumentum hoc Lutherani duobus modis eludunt. Primum negant, Melchiſedech deo panem & vinum obtuliſſe: ſcilicet, Abrahamo obtulit, non Deo, ut Geneſ. 14. cap. legitur, Id, quod Epiphanius libro ſecundo contra hæreſes, hæreſi 55. agnovit. Deinde negant, ſacrificium Chriſti in eo fuiſſe ſecundum ordinem Melchiſedech, quod panem & vinum obtulerit: ſed in eo fuiſſe affirmant, quod Chriſtus non ſecundum legem mandati carnalis, oleo iſto corporeo ſacerdos effectus eſt, ſed quemadmodum

dum Melchisedech, oleo spiritus unctus sit a Deo præ participibus suis. Sic enim Apostolus ad Hebræos interpretatur. Sed scrupulus prior sic eximitur. Non inficior equidem, Melchisedech panem, & vinum Abramo ad reficiendum exercitum contulisse, sed cum Scriptura statim adjecerit: Erat enim sacerdos Dei altissimi, nisi causa inepta est, intelligere oportet, easdem res obtulisse solitum Deo, quas tunc proferebat Abrahamo, sed huic in cibum, illi in sacrificium. Quemadmodum Cyprianus ad Cæcilium, Ambrosius lib. 5. de sacrament. cap. 1. Hieronymus in vigesimumsextum Matthæi caput, Augustinus in Psalmum 33. concione prima, Cassiodorus in Psalm. 109. Damascenus libro quarto, capite decimoquarto, Chrysostomus homil. de prodit. Judæ auctores sunt. Scrupulum vero posteriorem hoc modo eximemus. Non, si in una re sacerdotium Christi simile est Melchisedechi sacerdotio, omnis alia similitudo excluditur. Quin si figura perfecta est, apte quadrare ad multa potest. Nihil igitur obstat, cur non in sacerdotii & constitutione, & oblatione Melchisedechi Christus appareat simillimus. Lex insuper, & religio nulla est sine sacerdotii munere, atque functione. Hæc enim tria ita sunt, semperque fuere conjuncta, ut si unum tollas, reliqua necesse sit esse sublata. Translato, inquit, sacerdotio, necesse est, ut & legis translatio fiat. Si ergo Christiani legem, ac religionem habemus, habemus profecto & sacerdotium. At sacerdos omnis in hoc paratur, ut sacrificium offerat. Christiani ergo etiamnum sacrificium tenemus, sine quo nec sacerdotium, nec religionem, nec legem tueri possumus. At nos omnes esse sacerdotes affirmant, hostiasque spirituales offerre. Sed cum hæ non proprie sint hostiæ, sed translate, sacerdotium quoque non proprium, sed translatum, & improprium erit: translato vero sacerdotio, religionis item translatio fiet. Ita nimirum, qui nobis sacrificium eripiunt, simul hi & veram Christi religionem conantur eripere, & falsam ejus inducere, qui juge ab Ecclesia auferet sacrificium. Nam & Danielis testimonio constringi fortius potuerunt, quam ut elabantur. Rogandi sunt videlicet adversarii, quodnam sit illud juge sacrificium, quod Antichristus ab Ecclesia ablaturus est per dies 1290. Et cum in Ecclesia non sit aliud sacrificium juge præter id, quod in altari offerimus, jure arguimus, Lutheranos esse ministros Antichristi.

Ad Heb. 7.

De consc. d. 2. c. In calicem, & c. Accipite.

Ad Heb. 7.

Dan. 12.

Sed quid ego argumenror? quid plura disputo? Etiamne in tam perspicuis rebus argumentatio quærenda, aut conjectura capienda est? An dubitari potest, ubi nullum peculiare sacrificium, privatim res sacra nulla, sacerdos proprie nullus est, ibi ne religionem quidem esse posse? Tradit Plato, sacerdotes magna claritate oportere abundare, propter eorum, quæ tractant, magnitudinem. Quapropter apud Ægyptios non licere regem absque sacerdotio imperare. In plurimis quoque Græcorum civitatibus præcipua sacra a magistratibus summis institui, atque apud Athenienses creato regi sacra maxima esse attributa. Tradit rursum, oportere, ut unus semper ex magistratibus deorum alicui pro civitate sacrificet. Aristoteles deinde auctor est, in heroicis temporibus reges divinæ rei cultum exercere solitos, nisi talia essent sacrificia, quæ sacerdotium requirerent. Docet alio loco idem, in optima Republica sacerdotes honoratissimos constituendos. Neque enim, ait, agricola, neque artifex, neque vilium exercitiorum quisque sacerdos est deputandus: honos namque diis est a civibus impendendus. Cicero, & Valerius scribunt, tantum studium antiquis observandæ religionis fuisse, ut senatus tunc, quum florebat imperium, decreverit, ut de principum filiis pauci quidam electi Hetruriæ populis ad disciplinam sacrorum percipiendam traderentur: ne ars tanta propter tenuitatem hominum, & religionis auctoritatem, adduceretur ad mercedem, & quæstum. Tantus honos apud veteres natura duce religioni est habitus, ut nulli, nisi principes, & optimates, cæremoniarum erga Deum haberent facultatem. Et volunt Lutherani adeo Christum desipuisse, ut Rempublicam instituerit, in qua sacrificia omnia vulgaria passim, & contrita essent, sacerdotes, deliri etiam senes, garrulæ anus, adolescentes leves, sartores, lanii, & coqui, quos, honos præfandus sit, si vel cursim velis recensere. Silicet, sacerdotium nostrum Lutherani Turcarum more informare cupiunt, apud quos a communi populo non multum sacerdotes

Lib. 16. qui est de Regno.

Dial. 8. de legib.

lib. polit. 3. c. 10.

lib. 7. polit. c. 9.

lib. de divi.

tes differunt. Quanto religiosius antiqui olim Germani statuerunt, ut verberandi, animadvertendique in hominem, nisi sacerdotum auctoritate, nullis esset concessa facultas, quo judicia non humana, sed divina viderentur. Sed quid ego communes naturæ rationes profero? Ad nostras, hoc est, Theologicas redeamus. Apostolus fideles cupiens ab idolorum cultu deterrere, eo maxime argumento usus est, quod si idolis immolarent, participes essent altaris & mensæ impiæ, atque irreligiosæ: nam sine discrimine eandem vocat & mensam, & altare. Qui autem ad altare Christi accedunt, participes sunt hujus etiam altaris: fieri autem non posse, ut utriusque simul participes simus, nisi Deo & idolis pariter serviamus. Altare igitur habet ecclesia: habet igitur sacrificium. Etenim sicut mensa dicitur, in qua editur cibus, sic altare, in quo offertur sacrificium. Negent ergo altaria fidelibus Lutherani, solum concedant mensas, quia cibum nobis esse ajunt, sacrificium non item. Nec altaris modo, sed & missæ nomenclaturam adimant, quæ cassum quiddam, & inanis vocis sono decoratum erit, si nobis in altari oblatio non est. Missæ porro vocem ex Hebræa lingua mutuo acceptam cum doctissimi e nostris, tum plerique e Lutheri familia testantur. * Est autem Hebræis Micæa oblatio.

1. Cor. 10.

* Deut. 16. ubi nos habemus, Spontaneã oblationem, Hebræi habent, Miteam. Quo etiam significatu Conc. Carth. IV. cap. 84. hoc nomen usurpavit, in hæc verba: Episcopus nullum prohibeat ingredi ecclesiam, & audire verbum Dei, sive gentilem, sive hæreticum, sive Judæum, usque ad missam catechumenorum, de consec. d. 1. c. Episcopus.

Sane vero tum altaria, tum oblationem corporis, & sanguinis Christi, quam missam, & sacrificium appellamus, ex Apostolorum traditione nos habere, exploratissimum erit, si regulas eas huc referamus, quæ investigandis Apostolorum traditionibus libro hujus operis tertio sunt a nobis constitutæ. Certe Irenæus verbis nihil obscuris affirmat, ex traditione Apostolorum esse, quod corpus, & sanguinem Domini offeramus. Andreas quoque Apostolus, referente Philacteto ex literis sacerdotum Achaiæ Egææ proconsuli, Immaculatum, ait, agnum quotidie in altari sacrificio. Jacobum etiam missæ celebrationem addidisse, testes sunt Patres Trullanæ synodi can. 32. Concilium insuper Carthag. 3. ait, Dominum tradidisse, ut in sacramento corporis & sanguinis ejus nihil amplius, quam panis & vinum offerantur. Sed, ut dixi, nihil est opus oratione longiore, ubi promptum est formulas illas quærendæ traditionis ad præsentem disputationem accommodare.

Lib. 4. c. 32. 33. & 63.

De consec. d. 1. cap. Jacobus.

Cap. 24.

Jam ecclesiæ auctoritas pro hac conclusione notior & crebrior est, quam ut indicanda sit. Nihil enim frequentius tum in canone, tum alias sæpe intonat, quam hostiam Deo se corporis & sanguinis Christi puram & immaculatam offerre.

Concilia vero ab hac sententia sunt plurima. Toletanum primum, cap. 5. Toletanum undecimum, cap. 14. Toletanum duodecimum, cap. 5. Bracharense tertium, cap. 1. Antiiodorense, cap. 8. Carthaginense tertium, Ephesinum, Nicænum, cap. 14. Lateranense sub Innocentio III. Adde etiam Trullanum, quod nomine sextæ synodi a Gratiano refertur. Adde etiam Florentinum in decreto unionis Armenorum. Sed & in Concilio Constantiensi ille error condemnatus est, Non esse fundatum in euangelio, quod Christus Missam ordinaverit.

De consec. d. 1. in sacramento. de consecr. d. 2. Necessaria 93. d. pervenit de sum. Trin. firmiter. de consec. d. 2. Didicimus. Concil. item Martini Papæ de consec. d. 2. Non oportet.

Quid sedis Apostolicæ Antistites? Nempe eandem Apostolorum & Ecclesiæ fidem profitentur. Anacletus de consec. dist. 2. cap. Episcopus. Clemen. de consec. d. 2. cap. Hic ergo. Alex. I. de consec. d. 2. cap. Nihil. Euseb. de consec. d. 1. cap. Consulto. Julius de consec. d. 2. cap. Cum omne crimen, Felix de consec. dist. 1. cap. Sicut non alii. Soterus in epistola ad episcopos Italiæ. Syricius ad Cumerium Tarraconensem episcopum, cap. 1. Innocentius I. ad Exuperium Tolos. episcopum, cap. 1. Leo ad Dioscorum epist. 79. de cons. dist. 1. cap. Necesse est. Hi omnes antiqui ecclesiæ pontifices: nam posteriores quid attinet commemorare?

Ep. 3. quæ est de officio sacerdotis.

Auctores vero veteres, quos ecclesia & consecravit, & publice dedicavit, si referre velim, negotium lectori facessetur. Itaque non omnes referam, sed nobilissimos. Docent in primis hoc ex Græcis Dionysius, cap. 3. lib. de eccles. hier. Ignatius in epist. ad Smyrnen. Athanasius in lib. quæstionum ad Antiochum, quæst. 34. Gregorius Nazianzenus in carminib. ad episcopos, Eusebius Emissenus de consec. dist. 2. cap. Quia corpus. Chrysostomus hom. 17. in epist. ad Hebræos, qui falso nomine Ambrosii citatur a Gratiano, de consec. dist. 2. cap. In Christo. Chrysost. quoque idem lib. 6. de sa-

ſacerdot. paulo poſt principium. Cui Theophylactus conſentit in cap. 10. epiſtol. ad Hebr. Et Damaſcenus lib. 4. cap. 14. E Latinis vero habes Irenæum lib. 4. cap. 32. & 33. & 34. & 63. Cyprianum lib. 2. epiſtol. 3. quæ ſcribitur ad Cæcilium, de conſec. d. 2. cap. 1. & 2. Atque idem repetit in ſermone de cœna Domini. Ambroſ. lib. 1. officiorum, cap. 48. Hieronymum ad Hedibiam, quæſt. 2. & ad Tit. 1. Paſchaſium in lib. de paſcha, de conſecrat. d. 2. cap. Iteratur. Auguſtinum lib. 10. de civit. cap. 20. & lib. 17. cap. 20. & lib. 20. cont. Fauſt. cap. 18. Quem locum & Calvinus, & Bucerus impudenter pro ſe referunt. Gregorium lib. 4. dialogorum, cap. 58. & in quadam homilia paſchali, de conſec. diſt. 2. cap. Quid ſit. Fulgentium denique lib. 2. ad Monimum.

At omnibus his teſtimoniis Calvinus reſpondet, Euchariſtiam ideo a patribus ſacrificium vocari, quia eſt exemplar & imago ſacrificii. Nec enim aut novum aut inſolitum eſt, rerum vocabula rerum imaginibus attribuere. Ad Gal. 3. Ante quorum oculos Jeſus Chriſtus proſcriptus eſt, & in vobis crucifixus. ad Rom. 6. Conſepulti in baptiſmum. Apocal. 10. Agnus, qui occiſus eſt ab origine mundi. Sic autem Chryſoſtomum, Theophylactum, & Auguſtinum, fidem ſuam de ſacrificio explicuiſſe. Hæc Calvinus. Nam Bucerus dicit quidem, alios patrum in hac ſacrificii appellatione id ſpectaſſe maxime: ſed alii tamen, in uſu, inquit, hujus vocis præcipue ſpectarunt oblationes, quas ſuarum rerum fideles offerebant, & Domino conſecrabant. Id quod Lutherus etiam animadverterat in libro illo peſtilentiſſimo de captivitate Babylonica. Sed ſcitum illud eſt, qui verecundiæ fines ſemel tranſierit, eum bene & naviter oportere eſſe impudentem. Primum enim iſti colligunt, ſi ſancti auctores aſſerunt, Euchariſtiam eſſe exemplar ſacrificii in cruce facti, ſtatim haberi, non eſſe verum ſacrificium. Quod ſi ad eum modum colligere licet, ne vetera quidem ſacrificia proprie & vere ſacrificia fuiſſent, quoniam omnia figura & imago erant unicæ illius hoſtiæ, quam Chriſtus moriens immolavit. Utrumque igitur ſignum unius & ejuſdem hoſtiæ cenſendum eſt, noſtrum quidem præteritæ, illud autem legis veteris futuræ; ſed utrumque tamen vere ſacrificium. Niſi quis adeo inſaniat, ut putet, magis pertinere ad rationem ſacrificii, quod ſignificet rem faciendam, quam quod commemoret rem factam. Ego ſane ita judico, Euchariſtiam noſtram exemplar ſacrificii Chriſti eſſe non poſſe, niſi eſſet quoque ipſa ſacrificium. Quæ res paulo ante eſt a me diligenter explicata. Quemadmodum enim cœna noſtra commemoratio non eſſet dominicæ cœnæ, imagoque illius & exemplar, niſi vere manducaremus: ſic nec Euchariſtia noſtra hoſtiæ Chriſti exemplar & imago eſſet, niſi vere ſacrificaremus. Deinde illud ab his quæro, an ſancti dicant, offerre nos in hoc myſterio corpus Chriſti & ſanguinem. Bucerus negat, ſed rem tamen apertam negat. Nam, ut cæteros omittam, manifeſte id tradunt Cyprianus ad Cæcilium, Ambroſius lib. officior. 1. Auguſt. 17. de civ. Dei, & cont. Fauſtum lib. 20. Damaſcen. lib. 4. Irenæus item lib. 4. ac demum Alexander Papa ad omnes orthodoxos: nolo enim eſſe longus in reliquis excitandis. Quod ſi ſanguinem Chriſti in hoc myſterio offerimus, vere illud eſt quidem ſacrificium, & exemplar eſt tamen; quoniam hoſtiæ cruentæ imago incruenta eſt, ſed ita incruenta, ut proeo ſit, ac ſi nunc cruor ipſe effunderetur.

Inſtit. c. 18. Lib. 2. c. 7.

Atque argumenta hæc uſque adeo pleroſque Lutheranos cogunt, ut in ſacrificio offerendo ex parte jam cum eccleſia conſentiant. Non enim penitus ſacrificium negant: ſed in eo perſtant, qui hoſtiam pro peccatis admittunt, eos injuriam imponere Chriſti perfectiſſimo ſacrificio, quo uno cuncta ſunt remiſſa peccata. Itaque gratiarum actionis ſacrificium in Eccleſia eſſe quidem, quod euchariſticum iſti vocant, ſed pro peccato nullum eſſe, quod propitiatorium appellant.

2. Conc.

At nobis ſecunda in hac controverſia concluſio certiſſima & ipſa eſt, Euchariſtiam non modo juxta nomen ſuum ſacrificium eſſe, quo Deo gratiam referamus, ſed id etiam eſſe, quod nobis Deum placatum propitiumque reddat. Eandem itaque hoſtiam pro gratiarum actione & pro peccato eſſe. Hæc primum oſtenditur ex illo loco apud Lucam, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur. Et de calice ſimiliter: Qui pro vobis effunditur. Eſt ergo ſacrificium pro peccatis. Id quod

Luc. 22.

Ambroſ. de conſ. diſt. 2. c. Si quotieſcunque.

for-

forma consecrationis præ se fert, quæ habet, Effundi sanguinem in remissionem peccatorum. Nam quod Lutherani quidam ajunt, verba, quibus hoc mysterium sacerdos conficit, materialiter accipi, non significative, non est hujus loci, temporisque refellere. Illud sane exploratum est, si verba formæ materialiter acciperentur, nec sacerdotem in Christi nomine corpus, sanguinemve conficere, imo ne conficere quidem ullo modo. Quin etiam, si sacerdos verba illa significative non profert, ex vi verborum neque corpus Christi in sacramento habemus, neque sanguinem. Ex quo Sacramentariorum stultitia existit.

Hebr. 5. Deinde, Omnis sacerdos, ut ad Hebræos tradit Apostolus, constituitur, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis: aut ergo nullus nobis sacerdos est, aut sacrificium propitiatorium habemus. Nec vero Paulus de solo legali sacerdote loquebatur, nisi inepte argumentatus fuisset, Christum pro peccatis quoque obtulisse, quoniam sacerdos erat.

Præterea, pœnam aliquam manere, remissa jam culpa, non solum ecclesia definiente, sed scriptura etiam tradente credimus. Cum ergo corpus Christi, & sanguinem Dei dono tanquam res nostras habeamus; utique poterimus offerre Deo ad redemptionem animarum nostrarum: quemadmodum & pœnas proprias, & sanguinem quoque nostrum offerimus.

Hanc vero esse Apostolicam traditionem, & Epiphanius lib. 3. contra hæreses, & Chrysostom. ad populum Antioch. aperte docent, & facile per regulas supra a me positas ostendi potest, quas permolestum erit post tam longam disputationem ad hujus nos loci usum in præsentia convertere. Quanquam una ecclesia satis est ad hujus rei certam fidem in animis inferendam. Illa quidem cum alias frequentissime, tum in canone maxime profitetur, plebem sanctam fidelium hanc hostiam Deo pro redemptione animarum suarum offerre.

Romanos vero pontifices supervacaneum erit recensere. Itaque duos solum antiquissimos & sanctissimos referemus, Alexandrum in epist. ad omnes orthodoxos inquientem, crimina atque peccata his sacrificiis deleri: Cui assentitur Julius de consecrat. dist. 2. cap. Cum omne crimen. Quibus Div. etiam Gregorium addo, de consecr. dist. 2. cap. Quid sit.

Nam in Conciliis habemus Cabilonense de consecr. dist. 1. cap. Visum est. Florentinum quoque habemus, ac Tridentinum: adde etiam, si videtur, & Trullanum.

Jam sancti veteres eam rem constantissime tradunt. Chrysost. homil. 17. ad Hebræos, & Theophylactus in cap. 8. ejusdem epistolæ palam dicunt, in mysteriis & sacrificio esse remissionem peccatorum. Eusebius Emissenus hanc redemptionis oblationem vocat. Damascenus affirmat, esse omnis sordis expiationem. Idem astruxit & Athanasius lib. quæst. ad Antiochum. Epiphanius item inducit hæresim Aerii in hæc verba: Orat vivus, aut dispensationem facit, id est, missam: quid profuerit mortuo? Cui respondet Epiphanius, quod omnino prosunt preces ejusmodi defunctis, etiam si totam culpam non abscindunt. Quem locum incredibile dictu est, quam prave Bucerus torquere nititur. Sed bene habet, quod habemus alios, quos hæretici, rumpantur licet, torquere non possunt. Chrysostomus homil. 69. ad populum Antiochenum: Non temere, inquit, ab Apostolis hæc sancita fuerunt, ut in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim, inde multum eis posse contingere lucrum. Cum enim totus constiterit populus, sacerdotalis plenitudo, & tremendum proponatur sacrificium, quomodo non exorabimus pro his deprecantes? Vide etiam eundem lib. 6. de dignitate sacerdotali. Gregorius lib. 4. dialog. cap. 55. Si culpæ, ait, post mortem insolubiles non sunt, sicut non esse docuerat, multum solet animas, etiam post mortem, sacra oblatio hostiæ salutaris adjuvare. Theophylactus in cap. Luc. 12. in illud: Eum timete, &c. Non semper, ait, qui moriuntur peccatores, mittuntur in gehennam. Sed sunt in potestate Dei, ut etiam dimitti possint. Hoc autem dico propter oblationes, quæ fiunt pro defunctis, quæ non parum conducunt etiam iis, qui in gravibus peccatis mortui sunt. Vide etiam Ambrosium epistol. 8. lib. 2. ad Faust. & Cyprianum lib. 1. epist. 9. Nam in sermone de cœna Domini aperte dicit, hoc sacrificium esse iniquitatum expiationem. Vide etiam Paschasium de consecrat. dist.

diſt. 2. cap. Iteratur; & Auguſtinus de cura pro mort. geren. cap. 1. & lib. con. 9. cap. 11. & 28. & de hæreſ. cap. 53. & in enchirid. cap. 110. Poſſemus his Theologorum ſequentium manum adjungere, in hæreticorum cæde jam ſæpe victricem. Sed victoribus occurrent acto jam de inimicis eccleſiæ triumpho. Itaque ad prælium ſero venient quidem, ſed ad palmam opportune. Quanquam hoc loco neceſſe fuit eos advocare, non ut noſtra confirmarent argumentis, ac rationibus, ſed ut ſcholæ more preſſe, atque argute contraria refutarent. In refutandis quippe hæreticorum argumentis tantum ſcholæ Theologia valet, ut facile poſſit ea, quæ iſtis videntur eſſe gravia, oſtendere vel leviſſima.

Reſp. ad 1. Arg.

Primum ſane argumentum, quod Calvinus tantopere jactat, facillime diluitur. Quis eſt enim, cui non perſpicua ſint illa, quæ verbis iſte multis exornat, & amplificat? Unicum ſacerdotem noſtrum præſtitiſſe id, quod omnes illi veteres minime præſtiterunt, nempe remiſſionem peccatorum in ſanguine proprio. Rurſum immortalem eſſe, & perpetuum, qui ſemper coram Deo pro nobis aſſiſtat, nec ſuorum modo vulnerum cicatrices, ſed etiam ſanguinem, quem effudit in cruce, omnes eccleſiæ & oblationes, & orationes, ſe demum, eccleſiamque ſuam Patri in ſublimi altari repræſentet. Item una ſola oblatione confeciſſe, quod ne plurimis quidem veteres illi ſacrificiis valuerunt. Hæc videlicet contrita ſunt, & vel minutis Theologis pervulgata. Illud nos addimus, quod Calvinus ignorat, diſcrimen eſſe inter ſacerdotes veteres, & noſtros, quod in illis nemo fuit, cujus cæteri vicarii eſſent: neque enim poſteriores prioris alicujus gerebant vices, ſed quiſque ſuam offerebat hoſtiam, & ſuo, non alterius ſacerdotis nomine offerebat. Ita ex hac parte plures omnino erant ſacerdotes. Non enim in uno veluti capite conveniebant, cujus loco adminiſtrarent. At noſtri cum in nomine Chriſti, & in perſona ejus accedant ad altare, quodammodo omnium unum eſt ſacerdotium, ſicut epiſcopi, ac vicarii unum judicium eſt. Aliunde etiam veteres illi plures erant ſacerdotes, quia plures hoſtias, eaſdemque differentes exhibebant; at ſacerdos a ſacro faciendo dictus, ubi eandem hoſtiam offert, idemque omnino ſacrum conficit, aliquo modo idem eſt, licet plures eſſe videantur. Ac revera ſacerdos, qui Deum ſanguine placaret & reconciliaret mundo, unus eſt Chriſtus. Nos quippe hoc ſenſu non dicimur ſacerdotes, ſed quia diſpenſatores ſumus myſteriorum ejus, applicantes populo ſanguinem, quem ille effudit in cruce, & ſimul cum illo offerentes. Inde enim noſtra oblatio vim habet, non ex nobis. Non igitur nos plures ſacerdotes ſumus ad eum modum, quo veteres plures fuiſſe tradit Apoſtolus. Quod vero Calvinus ait, noſtros ſacerdotes eſſe infirmos ac peccatores, ut olim in lege, magno diſcrimine agnoſcimus. Etenim illi cum adferrent hoſtias, quæ ex ſe placere Deo non poterant, Nec placita ſunt, inquit, quæ tibi ſecundum legem offeruntur: cum ſanguinem, inquam, hircorum, & taurorum offerrent, ſi peccatores erant, per ſacrificia ſua nihil conſequebantur: Reſpexit quippe Deus ad Abel, & ad munera ejus, neque offerens a muneribus, ſed munera ab offerente placuerunt, ut recte Gregorius admonuit. Legis ergo infirmitas erat, quod nec hoſtiam habebat, quæ ex ſe Deo eſſet accepta, nec ſacerdotes impollutos, qui Deo gratioſi, gratam quoque hoſtiam efficerent. Sacerdotes vero noſtri, tametſi infirmi ſunt, nihil tamen eccleſiæ ſacrificio incommodant, utpote quod vim ſuam non ab illis habet, ſed a Chriſto ſummo ſacerdote, in quo Patri bene complacuit, qui ſimul eſt & ſacerdos, & ſacrificium, quemadmodum Innocentius Tertius in concilio dixit. Hoſtiæ igitur Euangelicæ excellens præſtantia eſt, quod & ipſa per ſe Deo eſt quam gratiſſima, & unum habet perpetuo ſacerdotem ſanctum, atque impollutum; cujus oblatio vim tribuit ſacrificio, omnibuſque fidelibus memoria ſeculorum omnium prodeſt. Quocirca ſicut in Chriſti ſacramento impius adminiſter nihil eccleſiæ nocet: ita ne in Chriſti quidem ſacrificio ſacerdos improbus divinæ utilitatis fructu eccleſiam privat, quamvis ipſe ſibi non emolumentum comparet, ſed exitium. Verum de primo argumento hactenus.

ad Heb. 9.

De ſumma Trin. c. ſimiter.

Hujus autem confirmatio argumenti non eſt nunc oratione longa infirmanda, ne novam hic controverſiam de novi ſacramenti ſacerdotio conſtitua-

mus

mus. Illud breviter dicimus, eos ſacerdotes a Deo eſſe vocatos, qui ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus rite & ordine vocati ſunt. Nec vero ſacerdotii noſtri ratio popularis eſt, multorumve ſuffragiis declaranda: non de terra conficta, ſed de cœlo ducta, & de-
2. *Tim.* 1. lapſa eſt. Reſuſcita, inquit, gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem
1. *Tim.* 4. manuum mearum. Et alio loco: Noli negligere gratiam, quæ data eſt tibi cum impoſitione manuum presbyterii.
Cap. 1. Et in epiſt. ad Titum: Reliqui te Cretæ, ut conſtituas per civitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Pau-
Act. 14. lus denique & Barnabas conſtituerunt per ſingulas eccleſias presbyteros in oratione & jejuniis, ut mos eſt, & nunc in eccleſia fieri ſolet. Quemadmodum igitur qui Apoſtolos audiebat, is Chriſtum audiebat; ita etiam quos Apoſtoli vocabant, hos vocabat Chriſtus, & quos a ſacerdotio repellebant, eos Chriſtus ipſe repellebat. Nam quod hæc nunc ab illis defenſionis ratio viaque tentatur, in his ſcripturæ locis de ſenioribus agi, qui Rempublicam gererent, non de ſacerdotibus, qui rem divinam facerent: ſatis oſtendunt, quam parum in ſacerdotii dignitate & auctoritate ponant, qui illud exiſtiment aut a ſenectutis veneranda canitie, aut ab eccleſiæ adminiſtratione ſejunctum. A-
Pol. 7. c. 9. riſtoteles porro non credidit, alios fore ad ſacerdotium idoneos, niſi vel qui reges eſſent, aut principes civitatis, vel certe quos poſt Rempublicam diu ſuo conſilio gubernatam, aut res in bello præclare geſtas, defeſſos jam atque defatigatos omni cura humana & labore vacuos eſſe oporteret, ut non niſi in ætate & auctoritate ſenatoria ſacerdotium reſideret. Quam naturæ inſtitutionem Apoſtoli ſecuti, cum ſentirent, ſacerdotibus eccleſiæ gubernationem fuiſſe a Chriſto commiſſam, eos exiſtimarunt eſſe in ſacerdotum ordinem cooptandos, qui vere presbyteri eſſent, hoc eſt, ſeniores. Ita factum eſt, ut presbyteri nomen in eum, qui ſacra facit, remaneret. Sed nos eo loco locati ſumus, ut non longe proſpicere oporteat futuros ſacerdotii caſus, cum eos in præſentia videamus. Deflexit enim jam de ſpatio curriculoque, multumque deflexit conſuetudo majorum, & eos nobis epiſcopi initiatos ſacerdotio tradunt, qui non modo presbyteri non ſunt, ſed ſunt etiam valde juvenes. Ita ſacerdotii auctoritas ſceleratiſſimis eccleſiæ hoſtibus ludibrio eſt. Verum de epiſcoporum abuſu minime contendimus; in eo certamus, ſacerdotis creandi rationem nos ab Apoſtolis, Apoſtolos a Chriſto accepiſſe. Quod ne dubitare poſſimus, certiſſimo eſt argumento, quod Chriſtus in cœna dixit: Hoc facite in meam commemorationem. Si enim hoc, quod præcepit facere, ſacrum erat, imo ſi, ut ante probatum eſt, ſacrificium erat; Apoſtolos ſane tunc ſacerdotes inſtituit: niſi juſſit facere, nec dedit tamen poteſtatem faciendi. Conficere autem Chriſti corpus & ſanguinem, ut ſacra noſtra Deo faciamus, quoniam ſupra naturam eſt, ſine divina facultate fieri non poteſt. Quia vero ſacrificium hoc Dominus facere juſſit donec veniat, neceſſe eſt, ut copiam, quam Chriſtus fecit Apoſtolis ſacrificii jugis & perpetui faciendi, illi in poſteros ſempiternis ſeculorum ætatibus transfuderint. Sic enim, ut Œcumenius ait, ſacerdotium Chriſti æternum eſt ſecundum ordinem Melchiſedech. Sed primi argumenti confirmationi refellendæ, pluſculum etiam quam concedebat ratio, largiti ſumus.

In ſecundo vero argumento multa ſimul objiciuntur adverſum ea, quæ ex Eccleſiæ ſententia diximus, ſed nos exprimemus omnia perſpicue, ut res dicta prope manu tentari poſſit. Primum autem illud ſacerdotibus noſtris opponitur, quod offerunt alienum ſanguinem; id quod ſine dubio falſum eſt, quippe cum Chriſti ſanguis, dono Dei licet, noſter ſit tamen; noſter, inquam, veluti univerſalis cauſa noſtra eſt. Sol autem tuus ad generandum eſt; at non ita tuus, ut ſine peculiari tua generet actione. Reſpon. ad 2. ar.

Illud deinde Calvinus objicit, Chriſti ſanguinem ſemel juxta Apoſtolum oblatum eſſe. Quam rem non abſurde intelligunt plurimi de oblatione cruenta, quæ palam ante oculos omnium poſita fuit. Sic enim ſe idem Apoſtolus expoſuit, quum ſubjecit: Semel in conſummationem ſeculorum per hoſtiam ſuam apparuit. De illa ergo victima ſermo fit, quæ in monte Calvariæ palam in ore atque oculis Judææ provinciæ mactata eſt. Ex quo intelligitur, contra oblationem altaris, ubi ſanguis Chriſti in myſterio fuſus, non corporis, ſed mentis oculis cernitur,

ne verbum quidem ullum Apoſtolum dicere. Æque videlicet Pauli verba torquere adverſarii poſſunt in eam oblationem, quam Chriſtus in cœlis incruentam facit, ſemper Patri pro noſtris peccatis apparens. Sed ne me in hanc quaſi fugam conferam, maxime animadvertendum cenſeo, oblationem non ſimpliciter & uno modo eſſe. Una enim eſt univerſalis, altera eſt particularis, quæ generalem illam quaſi ad efficiendum applicat. Et quoniam Lutherani omnes oblationes ad unum exemplum, & regulam quærunt; nos hujus diviſionis exemplum ex ſimilitudine rerum naturalium capiemus, ut horum ignoratio illuſtrior appareat. Illuminatio dupliciter a Philoſophis accipitur, & ea, quæ univerſalis eſt, & ea, quæ eſt particularis. Videlicet, ſimul atque Deus produxit ſolem, poteſt dici ſemel mundum illuminaſſe, nempe tanquam in cauſa univerſali. Sed ſunt tamen plures quotidie illuminationes propriæ, quæ non ſolum cum generali illa non pugnant, ſed ita ſubſerviunt, ut ſine illis univerſalis illa aut propemodum otioſa ſit, aut certe penitus otioſa. Sic & illud interpretamur, Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: ſcilicet, illuſtratione quadam generali, quæ in hoc quidem genere una & eadem ſufficiens & idonea eſt, atque adeo ſempiterna; ſed ſi illuſtrationes peculiares deſint, quibus ſingulorum hominum mentes privatim illuminentur, univerſalis illa ſufficientiam habet, efficaciam non habet. Nec enim generales cauſæ quicquam efficiunt, niſi privatis & propriis cauſarum ſecundarum actionibus vis illa efficiendi communis ad ſingulos effectus adjungatur. Similiter ergo oblatio Chriſti una generalis fuit redemptionis ac ſanctificationis humanæ non ſolum idonea cauſa, ſed ſuis etiam omnibus numeris abſoluta: cui, in genere ſuo dico, nihil addi, nihil detrahi poſſit. At ſunt plures oblationes particulares, quibus univerſalis illa efficientia ad effecta quædam ſingularia contrahitur. Nemo igitur nos legales ſacerdotes exiſtimet, quod ſingulis altarium ſacrificiis ſæpe ac privatim offerimus, ſed potius ita ſecum reputet: ſacerdotes ſunt illi ſecundi ſub uno primo pontifice Chriſto, adminiſtri & diſpenſatores myſteriorum ejus.

Ac de prima quidem hujus argumentationis parte, itemque de ſecunda diſputatum eſt: reliqua eſt tertia eademque poſtrema, in qua Calvinus ac Bucerus ſe inſolentius jactant, quaſi argumentum invenerint, quod refellere nequeamus. Qua una in re, fateor, ſuperiores ſunt. Illi namque quomodo opinionem commentitiam confirmarent, invenerunt: ego tam leve argumentum qua ratione infirmem ac diluam, reperire non poſſum. Sed age, horum inſolentiam reprimamus, jamque doceamus ſerio, quam ridicule exultent homines non ſolum doctrinæ Apoſtolicæ ignari, ſed omnis omnino philoſophiæ. Primum autem, quamvis denuo velimus ſacrificii complicatam notionem evolvere, non facile tamen reperiemus, an ea cædem occiſionemque contineat, cum animal ſacrificandum eſt. Contra enim dicet fortaſſe quis, prophetas Baal quoddam etiam ſacrificii genus præbuiſſe, qui lanceolis & cultris ſe inciderint, donec perfunderentur ſanguine. At demus illud, & concedamus argumentantibus, quod ad perfectam animalis immolationem nos quoque attinere credimus: confici, dico, ipſum, & occidi oportere, ſi vere ſacrificatur. At corpus vivum & ſpirans nos offerimus: idem enim in euchariſtia eſt atque in cœlo. Sed etſi Chriſti corpus in euchariſtia vivum eſt, ac ſanguis in corpore, non tamen a nobis aut corpus offertur quia vivum eſt, aut ſanguis quia eſt in corpore. Sed illud quia mactatum, hic quia effuſus in cruce. Quod ſi Chriſtus in cruce ſe offerens non ſe e conſpectu noſtro abſtuliſſet, ſed perpetuo penderet in cruce, ante omnium fidelium oculos omni & loco & tempore poſitus; nihil neceſſe erat, ut exemplum facti relinqueret, & in ſimulacrum ex animali exemplo veritas transferretur. Sicut enim ii, qui tunc fuerunt juxta crucem, eandem cum Chriſto hoſtiam Patri obtulerunt, ſi modo vere erant pii, & rem quæ gerebatur, intelligebant; ſic ſi eadem externa crucis hoſtia in conſpectu noſtro æterna permaneret, nullo exemplari & imagine hoſtiæ illius indigeremus. Quia vero licet oblatio illa & mactatio externa tranſierit, ſic tamen coram Deo conſtat acceptabilis, & perpetua virtute conſiſtit, ut non minus hodie in conſpectu Patris illa ſit efficax, quam eo die, quo

3. *Reg.* 18.

de

de saucio latere sanguis exivit; ideo vere nunc offerimus eandem crucis hostiam cum Christo, perinde atque illi, qui erant juxta crucem: quamvis illi nullo posito sub oculis simulacro, quia nullo tunc opus erat, cum res ipsa viva in præsentia esset, atque ante oculos proposita: nobis autem per imaginem Christus hostiam illam excitavit, & quasi in quodam exemplari statuit ante oculos. Sed imago hæc & exemplar nihil revera obstat, cur non eundem illum sanguinem modo offeramus, quem Christus fudit in cruce, non aliter ac si nunc coram effunderetur. Quæ est sententia Chrysostomi; falso tamen Ambrosio attributa, de consecrat. distinct. 2. cap. In Christo. Adde, quod quale fuerit sacrificium, talis est requirenda mors, ut si illud cruentum est, hæc sit etiam crûenta: sin illud incruentum erit, mors quoque erit mystica & incruenta, id est, effectus mortis, ceu nunc præsens adesset. Satis est enim ut vere & proprie sit sacrificium, quod mors ita nunc ad peccati remissionem applicetur, ac si nunc Christus ipse moreretur. Id quod scriptorum veterum testimoniis confirmatur. Gregorius, In se ipso, inquit, immortaliter vivens, iterum in hoc mysterio moritur. At Augustinus: Semel immolatus est in semetipso Christus, & tamen quotidie immolatur in sacramento. Paschasius: Quotidie Christus mystice pro nobis immolatur, & passio Christi in mysterio traditur, &c. Et Cyril. in concilio Ephesino, Athanasius ad Antiochum, Theophylact. in decimum caput epistolæ ad Hebræos, Damascenus in quarto libro, Gregorius demum Nazianzenus, ut cæteros prætermittam, hanc incruentam exanguemque immolationem vocant, unicam illam quidem, qualis non fuit alia similis, per quam ad effectum scilicet sic nobis Christus immolatur, ut illis, qui præsentes erant, quando se in cruce offerebat. Sed quia sine effusione cruoris, quæ in præsentia cernatur oculis, applicatione vero cruoris jam effusi fit oblatio, recte a Patribus incruentum sacrificium nuncupatur. Atque ad ea, quæ sunt a Lutheranis in secundo argumento dicta, diximus satis.

Vide etiam Euseb. Emissen. de consec. d. 2. Quia corpus.

De consec. d. 2. c. Quid sit, & c. Semel, & c. Iterabatur.

Resp. ad 3. In tertio quoque argumento refutando post hæc nihil est necesse laborare. Docuimus enim, Christi oblationem in cruce non aliter se habere ad redimenda peccata, quam aut lucem ad illustrandum, aut medicinam ad curandum. Lucem dico, quæ omne lumen ederet: medicinam, quæ omnes sanaret morbos. Ecquis autem dubitet, causas perfectas & principales sine adjuvantibus & proximis nihil efficere? Medicamentum quippe quamlibet præsens & salutare sit, nisi ægro corpori adjungitur, neque opem indigenti fert, nec salutem. Quod si agnus, qui tollit peccatum mundi, sine adjutrice & socia causa ipse per se expiavit nostra delicta; baptisma tollatur, pœnitentia absit, sacerdotia sileant, ministeria faceſſant, atque adeo omne salutis nostræ & sacramentum removeatur, & instrumentum. Præceptum illud vanum sit: Baptizate in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: gratia illa vana: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: inanis sermo ille: Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum: sit denique ille falsus: Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis. Quin etiam, si ita libet, quia oravit pro nobis Christus, non oremus; quia jejunavit, non jejunemus; quia lacrymatus est, non ploremus. Colligunt enim arguti isti dialectici: quia obtulit semel Christus, nos non offeramus. Sicut ergo compatimur, ut passionis ejus participes simus; ita etiam offerimus, ut oblationis ipsius partem capiamus. Nobis sane religio actuosa est, Lutheranis otiosa: qui nos feriatos volunt cessatione torpere, & quasi pueros delicatos nihil agere. Ita ex animis hominum extrahunt radicitus religionem, cum sacrificia, sacerdotes, cæteroſque religionis administros tollunt. Non ergo nos repetitis oblationibus Christi sacrificium testamur fuisse imbecillum, sed causam principalem perfectamque fuisse, quæ quantumvis licet sufficiens in se & consummata sit, sine applicatione tamen causarum adjuvantium nihil efficit. Illud vero, Una oblatione consummavit in æternum sanctificatos, simile est, ut si dicerem, Deum una illustratione mundum in æternum illustrasse. Id quod revera fecit, quum solem quasi sempiternum lumen accendit. Alioqui quid alio loco Apostolus jubet, Ut emundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei? Certe Christi

Matth. ult. *Joan. 20.* *Act. 2.* *Tit. 3.* *2. ad Cor. 7.*

ſanguis emundavit nos ab omni delicto; & tamen Paulus ait, Mundemus nos. Certe una oblatione Chriſtus conſummavit ſanctificatos; & tamen Paulus monet, ut ipſi perficiamus ſanctificationem in timore Dei. Chriſtus igitur mundat ac perficit, & nos quoque perficimus ac mundamus: ſed ille agit nobiſcum ut cauſa principalis, nos ſub illo agimus ut cauſæ adjuvantes: Dei namque adjutores ſumus. *1. Cor. 3.*

Sed addunt illud: Ubi peccatorum remiſſio eſt, jam non eſt oblatio pro peccato. Reſpondemus. Si remiſſio ſolum eſt ut in cauſa univerſali, jam non eſt oblatio generalis quidem pro peccato; eſt tamen oblatio ſpecialis, quæ vim illius ad efficiendum applicat. Quemadmodum ſi illuſtratio eſt mundi univerſalis, nulla alia generali eſt opus: non enim alio ſole indigemus, alia luna, aliis ſtellis. Sed neceſſe eſt tamen, illuſtrationes quotidie ſingulas aeris intervenire, ſi terra eſt diebus ſingulis illuſtranda. Addunt etiam: Poſt remiſſas per Chriſti ſacramenta iniquitates, quorſum oblationes facimus pro peccato? Reſpondeo: remiſſio iniquitatis duplex eſt, una perfecta, altera imperfecta. Perfecta, quum non ſolum culpa, ſed tota etiam pœna remittitur, de qua illa intelliguntur: Projeciſti poſt tergum tuum omnia peccata mea. Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Projiciet in profundum maris peccata noſtra. Mich. 7. & cætera ſimilia. Atque hæc per baptiſmum contingit omnibus baptizatis. Imperfectam vero illam dicimus, in qua vel culpa remittitur, ſed non tota pœna, vel remittitur pœna, remiſſa jam culpa: de qua illud accipimus: Propter remiſſionem præcedentium delictorum. Et rurſum: In redemptionem earum prævaricationum, quæ erant ſub priori teſtamento. Antiquis porro patribus culpas ante Chriſti mortem fuiſſe remiſſas, ambiguum non eſt: juxta fidem quippe defuncti ſunt teſtimonio fidei probati. Non eſſe autem perfecte remiſſas, confirmat Paulus, cum ait, Chriſtum mortuum eſſe in remiſſionem præcedentium delictorum. Quæ ſi plene Moyſi, Aaron, Davidi, cæteriſque ſub lege & natura ſanctis condonata fuiſſent, nec illis eſſet janua regni cœleſtis occluſa, nec loci inferi in cuſtodiam deputati. Ecquis enim dicat, omnino reſoluta crimina, quorum pœnæ luuntur in carcere? Davidi rurſum homicidii & adulterii ſcelera relaxata, quo tempore ad Nathan prophetæ vocem peccatum confeſſus eſt, & Nathan ipſe idem, & auctor libri Eccleſiaſtici teſtes ſunt. At ſi plenam remiſſionem percepiſſet, quorſum illa? Dele iniquitatem meam: Amplius lava me ab iniquitate mea: Averte faciem tuam a peccatis meis, &c. Certe hanc ampliorem & pleniorem indulgentiam non prius a Domino impetravit, quam multis ſuppliciis in eo Dominus acerrime vindicaſſet. Itaque ſi per Chriſti ſacramenta plena cuiquam peccatorum remiſſio contigit, nos pro illiuſmodi peccatis hoſtiam minime offerimus: ut ſi quis proxime recens baptiſma ſuſceperit: at ſi peccator non eſt perfectam remiſſionem conſecutus, quod in ſacramento pœnitentiæ fere accidit, pro hujus delictis ſacrificium exhibemus, ut cui Deus ſubiratus etiamnum eſt, ei fiat aliquando propitius. *2. Reg. 12. Eccl. 47. Eſai. 38. Pſal. 32. Rom. 3. Hebr. 7.*

Quid igitur ſibi Apoſtolus vult, quum minis horribilibus audientium animos perterrefacit in hæc verba: Voluntarie peccantibus nobis, jam non relinquitur pro peccatis hoſtia? Nempe qui dicit, voluntarie peccantibus poſt acceptam notitiam veritatis nullam hoſtiam eſſe reliquam, is ſine dubio ſignificat, ignorantibus aliquam hoſtiam ſupereſſe, iis præſertim, qui ante acceptam notitiam veritatis peccaverunt, quemadmodum Chryſoſtomus ac Theophylactus argumentatur. Rem ergo Apoſtolus verbis grandioribus exaggerat, atque, ut ſolet, terrorem exuperatione injicit. Oſtendit itaque, non quid clemens & miſericors judex interdum ſua lenitate concedat, ſed qua pœna is dignus ſit, qui ſingulari baptiſmi beneficio ſuſcepto, Filium Dei conculcat, & ſanguinem teſtamenti pollutum ducit, & ſpiritui gratiæ contumeliam facit. Indignus nimirum eſt, qui fuerit hujuſmodi, cui Chriſtus iterum crucifigatur. Toties autem nobis crucifigitur, toties immolatur, quoties ejus crux nobis & mors ad peccati remiſſionem applicantur. Si de juſtitia ergo agitur, nulla relinquitur pro peccatis hoſtia iis, qui ex malitia peccant. Sin vero de miſericordia Dei agitur, quæ omnem etiam ſenſum exuperat, non ſolum infirmis, & ignorantibus aliqua ſupereſt hoſtia, ſed iis etiam,

etiam, raro tamen, qui voluntarie peccaverint poſt acceptam notitiam veritatis. Enimvero quod hæc Apoſtoli oratio alta & exaggerata ſit, illud primum argumento eſt, quod ſtatim ſubditur: Terribilis autem quædam expectatio judicii, &c. Atque eveſtigio: Irritam quis faciens legem Moyſi, &c. & poſt pauca: Rememoramini priſtinos dies, &c. & tandem: Nolite amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem. Illud deinde hoc confirmat maxime, quod in 6. cap. cum dixiſſet, Impoſſibile eſt, eos, &c. ne exiſtimaretur nulla eſſe rerum expectatio meliorum, quaſi a deſperatione ad ſpem revocare cupiens, Confidimus, ait, de vobis, dilectiſſimi, meliora & viciniora ſaluti, tametſi ita loquimur. Ex quo temperamento Hieronymus lib. adverſ. Jovin. 2. colligit, Apoſtolum Hebræos per exaggerationem territaſſe.

De pœnit. d. 2. c. Si enim.

Eſt & aliud reſponſum dignum, niſi me fallunt omnia, quod magnopere animadvertatur. Videlicet, hoſtia pro peccato duobus modis intelligi poteſt. Uno modo pro pœna, altero etiam pro culpa. Quod enim peccati vox pro pœna peccati uſurpetur, illa demonſtrant: Non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Et rurſum: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum: cui autem minus dimittitur, minus diligit. Quo loco multorum peccatorum pœnas multa Dominus peccata vocat. Nam culpas ante fuiſſe remiſſas, qui ſuperiores lachrymas conſideraverit, is vocare in dubium non poterit. Et quæ dilexerat, & ingemuerat, ea certe culparum veniam fuerat conſecuta. Sed cui in præſenti dicitur, Remittuntur tibi peccata, Vade in pace, ei pleniſſima indulgentia conceditur, omniumque pœnarum perſolutio. In pœnis vero locum habet, ut majori dilectioni major remiſſio reſpondeat, minorique etiam minor: nam culpæ vel ſimul remittuntur omnes, vel nullæ. Machabæorum ſententia vulgo etiam ſermone teritur, Sanctam & ſalubrem cogitationem eſſe pro defunctis exorare, ut a peccatis ſolvantur. Ubi pœnas purgatorias pro culpis debitas peccata ſine dubio appellavit. Simile eſt illud: Peccata tua eleemoſynis redime. Pœnas autem Daniel pecunia redimendas exiſtimabat: nam culpas aut pœnitentia diluit, aut certe ſine argento gratia reſolvit. Atqui ſive figurate nomen cauſæ ad effectum transferatur, ſive remiſſio pœnæ ad integram remiſſionem culpæ pertineat, non valde intereſt quidem: tametſi D. Thomas, atque Innocentius hujuſmodi locutiones improprias eſſe teſtantur, quibus peccata deleri, detergi, ablui, remitti dicuntur, quia ſolvuntur pœnæ. Jam ergo cum Apoſtolus ait, nullam hoſtiam ſupereſſe pro peccato, pro culpa proprie intelligendus eſt. Cui ſententiæ non eſt illa contraria, relinqui pœnitentiæ ſacramentum, quod judicium eſt, non ſacrificium: relinqui etiam hoſtiam pro pœna, quæ improprie dicitur hoſtia pro peccato. Sed quæris, quid cauſæ pleriſque antiquorum fuerit, ut baptiſmum hoſtiam appellaverint, ideoque dixerint non ſupereſſe hoſtiam pro peccato, quia baptiſmus repeti non poteſt. Sane quia in baptiſmo Chriſto commorimur, & per hoc ſacramentum applicatur nobis hoſtia crucis, ad plenam peccati remiſſionem; hinc illi baptiſma translatitie hoſtiã nuncuparunt, ac poſt baptiſma ſemel acceptum nullam hoſtiam eſſe reliquam interpretati ſunt: quia baptiſma ſecundum non eſt. At in pœnitentiæ ſacramento non applicatur mors Chriſti per modum hoſtiæ, ſed per modum judicii. Itaque quamvis pœnitentia poſt baptiſma ſuperſit, non proinde tamen hoſtia ſupereſt pro peccato. Sed de tertio argumento nimium multa.

Rom. 4.

Luc. 7.

Dan. 4.

4. d. 12. q. 2. a. 2. q. 2.

Sermo eſt de mortalibus, quæ ſimpliciter, & quaſi per antonomaſiam peccata dicuntur. Nam venialia hoc penitus ſacrificio delentur. De conſ. diſt. 2. c. Iterատur. & c. Utrum.

Quartum vero non confutatione eget, ſed reprehenſione. Ecqua enim vel inſcitia vel imprudentia eſt, ea adverſum nos teſtimonia excitare, quæ a nobis faciunt maxime? Conſtat ſane, euchariſtici ſacrificii partes quatuor eſſe, unam conſecrationem corporis & ſanguinis, alteram oblationem, tertiam fractionem, poſtremam conſumptionem. His quippe quatuor partibus noſtrum ſacrificium redintegrari, confici, abſolvi, qui negaverit, nihil illum de ratione perfecti ſacrificii didiciſſe, nihil quæſiſſe, nihil ſcire convincam. Conſecrationem porro atque oblationem cum gratiarum actione conjunctam ex Euangelio colligi oſtendimus paulo ante: fractio autem apertiſſime traditur. In eo diſcrimen eſt, quod Lutherani in fractione nihil myſticum eſſe arbitrantur, ſed ſolam panis diſtributionem, nempe, ut ſua cuique portio

Reſp. ad 4.

Probabiliſſimum eſt, ſpecierum quoq; mixtionem ad ſacrificii integritatẽ attinere. Nam ab Apoſt. Eccl. traditum ambiguum non eſt.

De conſ. d. 2. ca. Quum frangitur. contingat: at eccleſia ſancta quum hoſtiam frangit, Dominici Corporis in cruce fractionem ſignificando, Chriſti hoſtiam commemorat, quemadmodum Chriſtus ipſe & verbo, & exemplo commemorandam tradidit. Quod vero ad plenam hujus ſacrificii rationem conſumptio ſpecierum attineat, *De conſ. d. 2. cap. Relatum.* Concilium Toletanum duodecimum teſtatur, inquiens: Quale erit ſacrificium, cui nec ipſe ſacrificans particeps eſſe dignoſcitur? Auguſtinus inſuper in libro ſententiarum Proſperi conſentit, dum ſanguis de calice in ora fidelium funditur, Dominici corporis immolationem, ſanguiniſque effuſionem deſignari. Spectat ergo ad perfectam ſignificationem ſacrificii conſumptio ſpecierum. Quæ cauſa catholicis perpetua fuit, ut dum ſacerdos ſpecies ſumit, non edere illum dicant, edat licet, ſed conſumere. Ut intelligamus, in miſſa potius haberi rationem conſumptionis, quam manducationis, magiſque ſacrificium ſpectari, quam cœnam. Quod Lutherani ſentientes, negaverunt, Chriſtum corpus ſuum, ſanguinemque ſumpſiſſe, ne conſumpſiſſe, & ſacrificaſſe probaretur. Verum ratio primum convivii hoc exigit, ut cibi communionem, & conſecrationem habeat: alioqui qui ad cœnam invitat, is non convictor eſſet, ſed conditor, inſtructorque convivii. Atque accubationem epularem amicorum, tametſi melius noſtri convivium, bene tamen Græci tum compotationem, tum concœnationem vocant: ut qui vocat ad cœnam, nec concœnator ipſe & compotator eſt, non ſolum non urbanum convivium ineat, ſed ne convivium quidem. Deinde, ut Chryſoſtomus argumentatur, ne diſcipuli horrerent carnem, & ſanguinem, neceſſe erat, ut Chriſtus prior ipſe deguſtaret. Chriſtus certe, quod ſe videbant facere, id ut facerent, juſſit Apoſtolis. Intellexit autem ſemper eccleſia ſacerdotibus injunctum eſſe, ut ſumerent: ſumpſit ergo & Chriſtus, niſi ſacerdos omnibus ſuis numeris abſolutus, non abſolutum, ſed inchoatum ſacrificium fecerit.

3. p. q. 83. a. 4. Nec me fugit, Divum Thomam aliquando, ut videtur quidem, docuiſſe, ſacrificium ante fractionem hoſtiæ eſſe peractum, ſumptionemque ſpectare proprie ad ſacramentum, oblationem vero ad ſacrificium: Et rurſum aſſere-

a. 6. ad 6. re, fractionem hoſtiæ non ita eſſe neceſſariam, ut ſi omittatur, ſacrificium maneat imperfectum; quod videlicet hujus rei ſignificatio non ad corpus Chriſti verum, ſed ad myſticum referatur: non ergo fractio in partibus ſacrificii numeranda eſt. Quod autem ſacrificium ante fractionem peragatur, id magno argumento ſit, ſacerdotem ſtatim a conſecratione illa verba dicere, Offerimus præclaræ majeſtati tuæ de tuis donis, ac datis hoſtiam puram, &c. Jam ergo nondum fracta hoſtia, & oblatio eſt, & ſacrificium. Verum qui Divum Thomam nobis obſicit, id ille agit, ut & ſecum ipſe Thomas, & cum vera ſacrificii ratione pugnet. Ejus enim in ſecunda ſecundæ verba non obſcura *qu. 85. ar. 3. ad 3.* ſunt, ſacrificium proprie dici, cum circa res oblatas aliquid fit. Quam rem illo etiam exemplo confirmat, ut quum panis frangitur, & comeditur. Unde colligit, primitias oblationes eſſe, non autem ſacrificium: quia nihil ſacrum circa eas fiebat. Hoſtiam igitur aliquando ante fractionem non ſolum Divus Thomas, ſed etiam eccleſia vocat eo more, quo rem inſtantem, & proximam quaſi præſentem nominamus. Sic Cicero, præbere, ait, hoſtias ad ſacrificium. Ubi animal ſacrificandum hoſtiam appellat. Quin & in Leviticо, & in aliis quoque pleriſque locis holocauſtum, hoſtia, ac ſacrificium ab eo, quod proxime futurum eſt, nomen accipiunt. Sed & panem ipſum ante conſecrationem hoſtiam vulgo appellamus, a qua appellatione ne Divus quidem Thomas abhorret. Sacerdos porro ante conſecrationem dicit ſe offerre ſancta ſacrificia, illibata, &c. Quis autem Theologus tam inſigniter ſtultus fuit, ut peractum ſacrificium ante hoſtiam conſecratam exiſtimaverit? Atque ut de occulto, & interiore ſanguinis, & corporis ſacrificio nihil dicam, externum certe, & myſticum ſola oblatione non conſtat. Cum itaque circa ſpecies ante fractionem nihil ſit a ſacrificio factum, ne ſacrificium quidem peractum eſt. Item cum ſymbolis rerum, Chriſto inſtituente, debeamus mortem ipſius agere, ſi verum, & perfectum noſtrum ſacrificium eſt, ejuſque victimæ abſolutum exemplar, quam Chriſtus in cruce præbuit; nullum autem ſit rerum ſymbolum ante quam ſpecies frangantur, miſceantur, conſumentur; certiſſimum accipere argumentum

tum poſſumus, ante fractionem nondum eſſe expletum ſacrificium. Manet igitur, non conſecrationem modo, & oblationem, verum & fractionem quoque ac conſumptionem ad integritatem externi ſacrificii pertinere. Quæ res non pertenui nobis argumento, indicioque patefacta eſt, ſed gravi, conſtantique ratione: præterquam quod ab Apoſtolis has nos ſacrificii partes accepiſſe, promptiſſimum eſt oſtendere: nam Chriſtum tradidiſſe, ſatis ſupra eſt a me demonſtratum. Ut Lutherani argumenta probabiliora deinceps excogitent: ſiquidem quartum hoc, quod modo diluimus, improbabile eſt: improbabile eſſe dico, Lucæ, Paulique teſtimoniis uti, ut eccleſiæ ſacrificium explodatur.

Nam ratio ea, quæ adjungitur, captioſa eſt, & veri ſimilitudine fallere imperitos poteſt. Primum autem, qui Lutheranis reſponderet, Chriſtum in cœna ſacrificium, non pro peccato quidem, ſed gratiarum tamen actionis obtuliſſe, hic non ab illis facile eluderetur. Ejus enim rei probabilem rationem redderet, quod cum ſacrificii cruenti dies inſtaret jam plane, aut certe jam appropinquaret hora, non oportebat hoſtiam in cœna pro peccato myſticam exhibere, cum impenderet generalis hoſtia illa, in qua Patri complacuit omnia peccata reſolvi. Quanquam & ſanguinem circumciſionis pro nobis Chriſtus obtulit, & jejunavit, flevitque pro nobis; nec tamen remiſſio ea peccati ſecuta eſt, quæ a cruce tandem expectanda erat. Quemadmodum enim martyrii plena efficacitas non in qualibet ſanguinis effuſione eſt, ſed in ea demum, in qua martyrium conſummatur, quamvis ſanguinem ſuum Deo ſtatim a principio martyr obtulerit; ſic paſſionis Chriſti perpetuæ vis illa abſoluta & perfecta non in initio, aut medio, ſed in fine fuit. Deinde myſticæ oblationis effectus non is eſt, quem falſo exiſtimant Lutherani nos credere, nempe, ut omnes culpas, pœnaſque reſolvat. Qua de re paulo poſt dicturi ſumus. Alia enim efficientia hoſtiæ illius eſt, quam Chriſtus palam mactavit in cruce: alia illius eſt, quam ſub ſpeciebus definitis myſtice præbuit in cœna. Illa generalis eſt, ſicut diximus, nec per ſacrificium modo, ſed per omnia ſigillatim ſacramenta ad effecta longe diverſa applicatur: Hæc peculiaris efficientia eſt, & ſub ſpeciebus certis ad peculiaria quædam effecta concluditur. Obtulit ergo Chriſtus hoſtiam in cœna tum pro culpa veniali, tum pro pœna, quæ pro culpa etiam mortali deberetur. Quin in peccato ſolvendo ſacrificii peculiaris effectus eſt. Hunc vero habuit in cœna ſanguis oblatus: nam in cruce vim remiſſionis habuit generalem. Sed quoniam, ut modo dixi, hanc rem ſumus in confutatione ſequentium argumentorum fuſius explicaturi, pergamus ordine refellere argumenta, quæ reſtant.

Quinto vero argumento refutando Roffenſis epiſcopus, calicem, ait, novum Teſtamentum ideo dici, quia novi teſtamenti confirmatio eſt. Quem vocis uſum ut probare teſtimoniis non queo, ita non audeo explodere. Illud affirmo, nomen hoc pro re, quæ ex teſtamento obvenit, interdum accipi: ut in epiſtola ad Hebræos capite ſeptimo: Melioris teſtamenti ſponſor factus eſt Jeſus. Sic enim promiſſionis vocabulum pro re, quæ promittitur, ſcripturæ auctores uſurpant; ad Hebræos ſexto, Imitatores eorum, qui fide, & patientia hæreditabunt promiſſiones: ad Hebræos nono, Repromiſſionem accipiant æternæ hæreditatis: & Actorum primo, Expectarent promiſſionem patris. Si ergo promiſſio pro re promiſſa accipitur, & teſtamentum Luthero ipſi quoque promiſſio eſt: nihil mirum, ſi pro re ipſa, quæ teſtamento eſt relicta, uſurpetur. Ac prima res, eademque potiſſima, quam nobis in teſtamento ſuo legavit Chriſtus, fuit ſanguis. Quid igitur obſtat, cur rem, quam beneficio teſtatoris habuerim, non ego in funus ejus exequiaſque rependam? Quid, inquam, obſtat, cur quod de manu morientis accipimus, non id nos viventi illi reddamus? Niſi illud fruſtra, atque importune repetimus: Tua ſunt, Domine, omnia: & quæ de tua manu ſuſcepimus, reddimus tibi. Quod autem calix improprie dicatur teſtamentum, manifeſtum eſt. Sive enim, ut Innocentio placet, teſtamentum promiſſio eſt: ſive, ut Ulpianus vere ſentit, ſententia eſt voluntatis juſta de eo, quod poſt mortem fieri voluerimus; omnino liquet, calicem nec promiſſionem proprie, nec ſententiam eſſe, ſed rem, quæ teſtatoris promiſſione, voluntatiſque ſententia relinquitur. Hanc

Reſpon. ad 5.

Cap. Cum Martha, de celeb. Miſſ.

vero nos hoſtiam præbere ad ſacrificium quis prohibet? Sed de quinto argumento hactenus.

Reſp. ad 6. Jam argumento ſexto quid attinet reſpondere, niſi eadem velim, quæ ſupra dixi, verba repetere? Colligunt enim, acuti ſcilicet Dialectici, ſi Euchariſtia exemplar, & imago eſt, non eſſe illam vere, ac proprie ſacrificium. Quæ ſane collectio perridicula eſt. Quid enim ſtultius dici poteſt, quam legis veteris hoſtias ſacrificia non fuiſſe, quod verorum exemplaria fuerint? Innocentius porro Tertius quoſdam merito irridet, qui putarint in ſacramento non eſſe corporis Chriſti, & ſanguinis veritatem: ex eo, quod ſcriptura interdum commemorat, id, quod in altari ſuſcipitur, myſterium, imaginem, figuram, & exemplum eſſe. Quorum errorem Pontifex docte, graviterque refellit: ſi enim, quia figura eſt, ſacramentum altaris veritas eſſe negatur: ergo nec mors, nec reſurrectio Chriſti veritas eſt credenda: ſiquidem eas ſimilitudinem, & imaginem eſſe, Apoſtolus tradit: ac Petrus quoque ſcribit, Chriſtum exemplum nobis in ſua paſſione reliquiſſe. Nihil igitur obſtat, cur non in externo ſacrificio forma ſit, ſpecies, imago, & exemplar ſacrificii crucis, in ſanguine vero, & corpore, quæ ſunt res intus incluſæ, ejuſdem ſacrificii exiſtat veritas. Sed quoniam in cruce, quod alias diximus, palam, & ſine myſterio hoſtia cruenta fuit, in altari occulte, & myſtice abſcondita; ne eodem modo, quo Chriſtus, ſacrificare putaremur; recte cum ſuo Chryſoſtomo Theophylactus admonuit, nos non immolare Chriſtum, quemadmodum ſe ipſe in cruce immolavit, ſed potius illam crucis hoſtiam commemorare. Verum quia commemoratio noſtra otioſa, & umbratilis non eſt, ſed efficit, quod ſignificat: quanquam non Chriſtum occidimus, qui reſurgens ex mortuis jam non moritur, Chriſti tamen mortem applicamus, ceu nunc facta ſit. Applicamus autem non fide ſola, aut ſolis verbis, ſed etiam ſymbolis. Poſt illa namque verba, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur, non ait Dominus: Hoc credite; non, Hoc dicite: ſed, Hoc facite in meam commemorationem. Quæ cauſa, niſi me fallit animus, Apoſtolo fuit, ut veteris legis ſymbola, quoniam vacua erant, umbras appellaret, non ipſas imagines rerum. Nam Euangelium ipſas rerum imagines quaſi vivas continet, non ad ſignificationem modo, ſed ad efficientiam. Ut baptiſmus imago eſt ſpiritualis ablutionis, quæ per Chriſti ſanguinem facta in cruce eſt, ſed habet tamen res ita conjunctas, ac ſi Chriſtus ipſe nunc pro baptizato ſanguinem funderet. Quocirca & aliquando idem auſus eſt dicere, in ſingulis baptizatis Chriſtum crucifigi: non illa ſolum loquendi forma, qua Joannes Evangeliſta ſcripſit, agnum occiſum eſſe ab origine mundi; ſed ita potius, ut ad effectum idem prorſus ſit, ac ſi Chriſtus vere nunc pro his, qui baptiſma ſuſcipiunt, crucifigeretur.

Cap. Cum Marthæ, de celeb. Miſſ.

Nec vero exiſtimo, quum Paulus legem dixit umbram habere futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, de ſignificatu diſceptaſſe, quod plerique interpretati ſunt, ut umbra ſignum obſcurum, & imperfectum, imago rei expreſſum, perfectumque ſignum intelligatur. Quæ ut vera eſſe non inficior, ita a præcipuo Apoſtoli inſtituto eſſe aliena judico. Id quod ex verbis ejuſdem Apoſtoli manifeſte conficitur. Ait enim: Umbram habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, eiſdem ipſis hoſtiis, quas offerunt indeſinenter, numquam poteſt accedentes perfectos facere, &c. Quia igitur hoſtiæ illæ vim efficiendi non habebant, ideo legem umbram habere dixit futurorum in lege gratiæ bonorum. Umbra quippe ignis non id efficit, quod ignis, nec umbra hominis idem præſtat, atque homo: neque enim in agendo quicquam aut imbecillius umbra, aut inanius eſt. Sacramenta vero, & ſacrificium noſtrum imagines rerum ſunt, non pictæ, vel umbratiles, inaneſque ad efficiendum, & imbecillæ; ſed cum ad vivum rerum ipſarum expreſſæ, tum, ſi ita loqui liceat, ad efficacitatem res ipſæ vivæ, quarum imagines ſunt: tanta Chriſti, & Euangelii potentia eſt, ut eandem vim penitus ſymbolis, imaginibuſque tribuerit, quam res ipſæ haberent, ſi quum earum commemoratio ſit, vere patrarentur. Sed in ſexti argumenti reprehenſione multum temporis inſumpſi. Nihil enim reſponſione opus erat: ſed ut loca eadem diligenter iſti pertractarent, & bona fide relegerent.

Ibi

Ibi enim plane reperirent, auctores ſanctos & verum in eccleſia corporis, & ſanguinis Chriſti ſacrificium, & veriſſimum quoque exemplar affirmare: alterum in externa forma, & figura, alterum in re, quæ incluſa, atque abdita in myſterio latet occulto. Quanquam Euthymius ante conſecrationem exemplar interpretatur: poſt conſecrationem autem ſacrificii veritatem. In quem etiam modum Baſilium exponit Damaſcenus quarto libro, capite decimoquarto.

Reſp. ad 7. In ſeptimo argumento exiſtimant homines parum in Theologia exerciti, actus noſtros noſtræ redemptionis, ſanctificationis, ablutionis nullo modo cauſas eſſe. Quæ ſi vera eſſent, illa omnia eſſent falſa: Omnis, qui habet hanc ſpem, ſanctificat ſe. Item, Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei. Item, Peccata tua eleemoſynis redime. Item, Per miſericordiam, & fidem purgantur peccata. Item, Miſericordia, & veritate redimitur iniquitas: & cætera id genus, quæ in ſacris literis paſſim occurrunt. Neque ex his, quemadmodum iſti falſo judicant, quicquam de Chriſti in nos gratia, merito, vi, & redemptione detrahitur, quin gratiæ Dei & Chriſti multo magis attribuitur. Exemplum ponam ex natura, ut gratiæ vis manifeſtius eluceat. Res univerſas ad ſuum quamque finem vi quadam ingenita moveri, philoſophis omnibus exploratum eſt. Sic igni, ut ad locum naturæ ſuæ congruentem aſcenderet, levitatem indidit procreator ille mundi Deus: ut vero calefaceret, quæ erat actio ignis naturæ conveniens, impertiit calorem. Id quod in reliquis promptum eſt cernere, quæ ſic a principio, & forma interiore moventur, ut non ſolum non repugnent, ſed agi ſponte videantur. Animalia porro non modo hanc inclinationem, & formam a natura habent, verum ipſa etiam ſe movent actionibus quibuſdam ſuis, & ad quærendum ſibi conſentiens bonum, & ad propulſanda adverſantia mala. Quæ res præcipue in hominibus illuſtrior apparet, qui quoniam non aguntur, ut ſervi, ſed libere potius agunt, ut domini, ratione eligunt media, & ſe ipſi cient, ut per talia media fines propoſitos conſequantur. Nec idcirco tamen aut primæ cauſæ virtus minor eſt, aut poteſtas infirmior: imo hoc uberior, & major, quod attingit a fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter. Ecqua enim vis ea fortior eſſe potuit, quæ adeo ſuaves, & congruentes impetus in rerum natura poſuit, ut eas nulla vi quidem illata moveat, ſed vehementiſſime moveat tamen? Quæ Dei virtus eximia, inſigniſque ſuavitas multo latius in gratuitis effectis, quam in naturalibus ſe effundit. Non enim ſolum vitales operationes, quæ ſupra naturam ſunt, in ſe edit mortalis homo per gratiæ formam, & virtutes, ſed ad vitam ipſam capiendam ſua ſe actione parat, & vivendi ſibi cauſa eſt. Quemadmodum enim, ſi materia diſpoſitiones, quibus ad ſuſcipiendam formam ignis præparatur, ipſa in ſe faceret, eadem ſibi cauſa eſſet effectrix, ut a forma illa informaretur: ſic quoniam præparationes vivificantis gratiæ homo in ſe efficit, ipſe in ſui generatione Dei adjutor exiſtit. Qua in re, ut dixi, ſuavior, & effuſior gratia, quam natura eſt. Vitam namque a natura datam curare, ac tueri ipſe valeas, ſalutem quærere, morbos pellere adverſos, tum externis quibuſdam medicamentis adhibitis, tum animæ viribus interius excitatis. At vitæ cauſa tibi eſſe non poteris, ſed aliunde eam accipis, nulla interveniente operatione tua, diſpoſitione tua nulla. Diſpoſitio quippe omnis, qua ad animam corpus aptatur, a patre generante editur, a filio genito nullo modo. In nativitate vero ſpiritali is ipſe, qui naſcitur, non ſolum principium eſt, ut poſt ægritudinem ſanus ſit: verum etiam, ut poſtquam fuerit mortuus, & vitam habeat, & abundantius habeat. Præclare itaque dictum illud eſt, atque ad philoſophiæ rationem apte: Juſtus ex fide ſua vivet. Ex quo Hieronymus colligit, hominem ſibi eſſe vivificationis ſuæ cauſam. Nempe actus fidei, ſpei, charitatis, pœnitentiæ, quibus Deus utitur ad animum vivificandum, homo ipſe in ſe facit, gratuito quamvis, & ſupernaturali auxilio permotus. Ne certes, quaſi actus noſtri gratiæ, remiſſioniſque culparum cauſæ efficientes ſint; cum nihil aliud, quam diſponant animum, ut gratiam Dei, juſtitiamque recipiat. Quemadmodum calor præparatio eſt, quæ ligni materiam efficiat, ut & formam ignis capiat, & naturam. Sed ſicut homo alteri homini non eſt cauſa animæ rationalis,

Sup. 8.

1. Jo. 3.
2. Cor. 7.
Dan. 4.
Prov. 15.
Prov. 16.

nalis, sed causa tamen est, ut per rationalem animam vivat: sic homo licet causa gratiæ non sit, causa tamen sibi est, ut per gratiam vivat. Cujus
1. *Pet.* 1. sententiæ illa jam consectaria sunt: A-
Hierem. 1. nimas vestras castificantes. Item Ab-
2. *Tim.* 2. lue a malitia cor tuum. Item, Si quis emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & ad omne opus bonum paratum. Ac vasa hæc quidem Deus ipse fecit in honorem, & præparavit in gloriam. Sed si non a
lib. 4. *c.* 10. voluntate nostra purgatio animæ no-
vide Chrys. homil. 42. *ad popul. Antioch.* stræ fieret, ut Damascenus argumentatur, non utique dixisset Paulus: Si quis emundaverit se, &c.

Verum hæc subtilius fortasse differuntur, quam ut ea Lutherani omnis omnino philosophiæ ignari possint agnoscere. Illud breviter intelligant, nos in salutis nostræ opere, sanctificatione, purgatione, curatione Dei ad-
2. *Cor.* 6. jutores esse: In die, inquit, salutis
3. *Cor* 15. adjuvi te: ac rursum: Gratia Dei mecum. Nam de peccatorum redemptione quæstio est multo facilior. Ea nempe voce aliquando persolutionem pœnarum scriptura significat, quæ post culpam remissam manent. Has autem non modo Christus per sacramenta sua, sed nos etiam jejuniis nostris eleemosyniisque resolvimus. Pretia itaque Deo constituta, quum pro pœnis debitis enumeramus ac pendimus, tunc peccata nostra redimimus. Nec vero pretium hoc æquale natura nostra, sed Dei gratia fecit, qui tum pro culpis graviores pœnas, tum pro pœnis graviorem posset compensationem exigere. Sed hæc pretia ille pepigit, lege clementiæ & misericordiæ quidem, sed æquitate justitiaque permixtæ. Quod si ad peccatorum redemptionem pretia hæc, nostra licet, momenti alicujus sunt tamen, quoniam ita sua is lege constituit, qui arbitrio propriæ voluntatis rerum omnium justus æstimator est; quanto verius & justius nostras ipsi iniquitates redimemus, Christi corpus & sanguinem in altari offerendo? Christi, inquam, qui nobis est factus sanctificatio, justitia, & redemptio. Ac tametsi redemptor noster unus est ille, sed quia nobis tamen nostrisque actionibus utitur ad effectum redemptionis explendum, eum quoque in hac parte nos juvamus. Nec gloria redemptoris minuitur inde, sed augetur, qui non naturæ divinæ modo, verum divinæ operationis socios nos etiam fecerit & consortes. Sed in hoc argumento refutando multum omnino operæ laborisque consumpsimus; præsertim cum proxime quædam horum simus adhuc latius explicaturi.

In octavo enim argumento ridiculi citharœdi chorda semper oberrant eadem, cum causas Deo adjutrices in redemptionis humanæ opere negant. Quæ stultitia cujusmodi sit, exemplo naturæ domonstrare possumus. Fuerunt quidam usque adeo naturalis sapientiæ imperiti, ut opinarentur, causas secundas (sic enim appellant Physici) nihil omnino ex se agere, sed rerum omnium effectorem Deum ad præsentiam causarum, quæ secundæ proximæque dicuntur, per seipsum omnes effectus edere. Quæ deliratio incredibilis stultissimorum hominum e schola Philosophiæ non modo sibilis, sed etiam convicio explosa est. Verum quod isti in natura, idem in his, quæ supra naturam sunt, Lutherani peccant, quum soli Deo redemptionem tribuentes, causas adjutrices accipiunt, quasi blasphemia sit, quod in natura sapientissimi quique dixere, id nos in gratia dicere: nempe causas esse adjuvantes & proximas, quibus prima & principalis utatur, ut res supernaturales efficiat. Quo loco vis & potestas illius eo præclarius extat, atque eminet, quo magis se homini confert, cum illoque communicat, non modo ut sit, sed ut causa etiam sit, quæ, vi licet accepta divinitus, vere efficiat tamen, & Deum quoque ipsum in rebus faciendis adjuvet. Nam & Apostolus non dubitavit scribere, Dei nos adjutores esse, dispensatoresque, & ministros mysteriorum ejus. Item, se plantasse, & ut sapientem architectum fundamentum posuisse, ac filios per Euangelium in Christo genuisse. Ut illa prætereamus, Baptizantes eos in nomine Patris, &c. Quæcunque solveritis super terram, &c. Quorum remiseritis peccata, &c. Ex quibus Constantiensis synodus aperte confecit, sacerdotem vere absolvere, vere conficere. Quæ si certissima sunt, ut sunt sane, nihil necesse est, quod Albertus Pighius facit, sacrificium operationem nostram esse negare. Multo enim doctius Divus Thomas asseruit: quem locum breviter perstrinxi paulo ante, sacrificium oblationem esse, & ejus actum virtutis, quæ Dei cultu pio con-

Resp. ad 8.

1. *Cor.* 2. & 3.

Matth. ult. Matth. 18. *Joan.* 20. *Vide Ambros. lib.* 1. *de pœn. c.* 2. *Novatus enim ajebat, se Domino deferre honorem, cum soli remittendorum criminum potestatem tribuebat.*

continetur. Noſtra igitur eſt operatio, non inficior equidem. Sed duplices ſunt operationes noſtræ. Quædam, quas noſtro nomine reddimus, & quæ noſtra gratia, meritiſque nituntur, ut eleemoſyna & jejunium. Alteræ vero ſunt, quæ non a nobis efficacitatem habent, ſed prorſus a Chriſto, ut baptiſmus, & abſolutio ſacerdotis in pœnitentiæ ſacramento. Quia enim ſacerdos non in ſuo, ſed in nomine Chriſti baptizat & abſolvit, iſtiuſmodi actiones, in quibus purum nudumque miniſterium eſt, non a miniſtro vim accipiunt, ſed a Chriſto, cujus revera magis dicuntur eſſe, quam noſtræ. Nam ille eſt, qui baptizat, ille eſt, qui abſolvit. Quocirca ſive juſtus adminiſter ſit, ſive injuſtus, ad effectum ſacramenti nihil omnino intereſt. Sicut refert etiam nihil, qui ignem accendit, & ad exuſtionem admovet, frigidus, an calidus ille ſit. Tantum quippe caloris impertiet, non quantum habet ipſe, ſed quantum habet ignis admotus. Priores igitur operationes noſtræ non conferunt aliis peccati remiſſionem ex opere operato; id eſt, ex vi rei factæ, ſed quemcunque effectum ſortiuntur, ex merito eum noſtro ſortiuntur. At poſterioris generis operationes ex ſe poſſunt peccata remittere, quia, ut diximus, Chriſti ſunt potius, quam noſtræ. Ita ſi ſemel nos Chriſti ſacramenta conficimus, eaque aliis admovemus, ex vi rerum effectarum, & aliorum culpas pœnaſque reſolvimus, & gratiam Chriſti impartimur, non noſtram.

Sacrificium porro altaris, quod primo argumento refutando explicui, in poſteriore operationum genere includitur. Non enim ſuo nomine ſacerdos hoſtiam præbet, ſed Chriſti: nec ſuum meritum & gratiam Deo repræſentat, ſed Chriſti, nec ſuum offert ſanguinem, ſed Chriſti. Quemadmodum autem, ſi ignem faceret, & ad comburendum adjungeret, ignis effectionem induceret; ſic cum ſanguinem Chriſti in altari conficiat, eumdemque ſua oblatione applicet, ſanguinis Chriſti efficientiam affert. Quo fit, ut nec ſacrificii hujus effectus aut a bono adminiſtro major ſit, aut a malo minor, nec ſacerdotis iniquitas effectum hujus impediat ſacrificii, quemadmodum Innocentius libro 3. de ſacro altar. myſterio, c. 5. teſtatur. Non eſt autem dogma hoc nuper inventum: nam auctorum etiam veterum libris pervulgatum eſt. Id Gregorius tradit 1 q. 1. c. Multi. Auguſtinus de conſecr. diſt. ſecunda c. Utrum. Hieronymus adverſ. Lucif. Chryſoſtomus homilia 2. in ſecundam ad Timoth. epiſtolam, cujus verba libuit ſubſcribere. Sacra, inquit, oblatio, ſive Petrus, ſive Paulus, ſive cujuſvis meriti ſacerdos offerat, eadem eſt, quam dedit Chriſtus ipſe diſcipulis, quamque ſacerdotes modo conficiunt. Nihil habet iſta, quam illa, minus. Cur id? Quia non hanc ſanctificant homines, ſed Chriſtus, qui ante ſacrificaverat. Qui autem hanc illa minus habere putat, ignorat Chriſtum eſſe, qui nunc etiam adeſt atque operatur. Hactenus ille. Quam rem exemplo philoſophiæ apertius exponemus. Docent ſane Philoſophi, cauſas adminiſtras non eodem modo eſſe omnes. Quædam enim non agunt, niſi qualitatem ſimilem a principali cauſa receperint: ut aer non illuminat oculos, niſi ſol lumen cum eo communicaverit: aqua non calefacit, niſi prius ab igne calorem habuerit. In quo genere eo effectus vel major, vel minor eſt, quo forma & virtus agendi magis vel minus fuerit adjuvanti cauſæ communicata. Qua etiam forma & virtute ſi caruerit, nihil penitus aget, ut aer ſine lumine, ſine calore aqua, &c. Aliæ ſunt cauſæ adjutrices, quæ vim principalium cauſarum applicant, ut is, qui admovet ignem ad ſtipulam, vel lignum. In quo genere actionis non facit diverſos effectus diverſa applicantium qualitas, modo ignis idem applicetur. Miniſtri autem & ſacramenti, & ſacrificii Chriſtiani, ſunt cauſæ ſecundi generis. Non enim per ſanctitatem participatam reliquos ipſi ſanctificant, nec mundant alios, quia prius a Chriſto ipſi mundati ſunt. Sed qualeſcunque ſint, ſi Chriſti aut ſacramentum exhibent, aut præbent ſacrificium, eundem Chriſti ſanguinem, & merita adjungunt.

Irenæus vero primum non de ſolo altaris ſacrificio loquitur, ſed de cæteris quoque oblationibus, quæ figurate ſacrificia dicuntur. Id quod facile apparet, quoniam Pauli teſtimonium ad Philippenſes excitat, ubi de eleemoſynis ſermo fit. Illud etiam refert, Reſpexit Deus ad Abel, & ad munera ejus; & item illud: Si offers munus tuum ad altare, &c. Deinde Irenæus

ſer-

ſermonem aperte facit de ſacrificio in ordine ad offerentem. At ne hoſtia quidem altaris eum, qui offert, purificat, ſi ipſe nequam & impurus eſt. Quin magis ex oblatione ſacrilega inquinatur. Unde & ait, quod ſi quis timorem Dei non habeat, nequaquam per id quod recte foris oblatum eſt ſacrificium, ad ſe ducit Deum, intus habens peccatum. Nec oblatio talis, inquit, proderit ei aliquid. Præterea, ſacrificium altaris non ſolius adminiſtri eſt, ſed eccleſiæ totius. Ita licet ſacerdoti malo offerenti non profit, ſed noceat: at ei, pro quo offertur, utile eſt non ſacerdotis merito, ſed eccleſiæ. Quam rem expoſuit Irenæus eo etiam capite in hæc verba: Quia igitur cum ſimplicitate eccleſia offert, juſte munus ejus purum ſacrificium deputatum eſt. Cum vero in eccleſia Dei caput etiam includatur, quod eſt Chriſtus, conſequens fit, non oportere, ut ſanctitas ſacerdotis adminiſtrantis ſanctificet ſacrificium, quod & per ſe ſanctum eſt, & ab impolluto ſacerdote oblatum. Idem quippe eſt & ſacerdos, & ſacrificium Chriſtus Jeſus. Cum ergo argumentum illud, quod iſtis firmiſſimum & graviſſimum videbatur, reſponſis omni luce clarioribus ego reſellerim, qualia obſecro erunt argumenta reliqua? in quibus ad probandum vis nulla eſt, ad contradicendum eſt profecto imbecilla.

Lib. 4. c. 34.

Reſpon. ad 9. Videlicet argumentum nonum minimo negotio refutabitur. In remiſſione enim peccati duo intelliguntur, & condonatio culpæ, & reſolutio pœnæ. Atque illa quidem vel per propriam fidem & charitatem contingit hominibus, vel per fidei ſacramentum: hæc vero per fidem etiam & charitatem alienam. Eccleſiæ nempe ſocietas fratrum fidelium pœnas communes per amicitiam facit: quam rem probare, alterius loci ac temporis eſt. Multo vero magis hanc pœnæ relaxationem vir juſtus a Chriſti paſſione participat: Chriſti autem paſſio per ſacrificium altaris non ſolum commemoratur, ſed communicatur etiam. Sacerdotis igitur oblatio ei, pro quo fit, bis conducit ad relaxandam pœnam, & quia ſacerdotis ipſius opus meritorium eſt, quod ille ad ſolvendam pœnam proximo ſuo benigne ac liberaliter impartitur; & quia eccleſiæ atque adeo Chriſti ſacrificium eſt: quem effectum ſacrificio ex opere operato attribuimus: nam priorem illum habet ex opere operantis. Quare ſi ſacerdos probus eſt, & ſuam operam & ſatisfactionem vult fratri indigenti dare, dupliciter, ut modo dicebam, illius commodis & utilitati ſervit: ſin eſt improbus, una eſt utilitas ſacrificii, quæ ab eccleſia & Chriſto offerente proficiſcitur, quam omnino miniſter ſacrilegus non intercipit. Sicut ne eleemoſynæ quidem fructum domino adimit ſervus, qui eam diſtribuit deteſtabilis.

In hujus autem confirmatione argumenti vis ſacrificii in peccato remittendo quæritur, culpaſne remittat, an pœnas; an utraſque potius, & culpas & pœnas. De qua re tres video ſententias ferri, quarum nullam probo. Unam, ut oblatio ſacra culpas etiam mortales remittere poſſit, atque adeo gratiam conferre: Alteram, quæ in remiſſione peccati nullam vim ſacrificio tribuit, niſi ad impetrandum: quomodo eleemoſyna ab omni peccato, & a morte liberat, quia orationis loco apud Deum eſt, per quam ea bona impetramus. Id quod Eccleſiaſticus exponit, inquiens: Conclude eleemoſynam in ſinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Nec ideo tamen ſacrificium propitiatorium eſſe negant. Quoniam & is, qui veniam alteri impetrat, illum propitium reddidiſſe dicitur, quem ſuis precibus placavit. Per hanc igitur viam & rationem hoc ſacrificium non pœnas ſolum ajunt, ſed culpas etiam omnes veniales mortaleſque remittere. Tertia ſententia eſt, quæ ſacrificium ex opere operato in pœnas valere dicat, in culpas nullo modo. Satisfactionem itaque in altaris hoſtia eſſe & exolutionem pœnæ, non expiationem & remiſſionem culpæ. Ad hunc enim effectum ſacramenta parata eſſe, ad illum vero eſſe inſtitutum ſacrificium.

Sane qui primam illam opinionem induerunt, hi eiſdem argumentis utuntur, quæ nos attigimus, quod Alexander, & Julius tradunt, crimina omnia hoc ſacrificio deleri: Athanaſius, Cyprianus, & Damaſcenus affirmant omnes ſordes expiari: Chryſoſtomus & Theophylactus non obſcure docent, eſſe remiſſionem peccatorum. Quod ſi ex verbis illis, Quorum remiſeritis peccata, &c. colligunt Theologi, miniſtros poſſe & culpas omnes

remittere, & gratiam ex opere operato conferre: cur nos aliter eadem verba de ſacrificio interpretemur? Præſertim cum peccata proprie vocentur culpæ: reatus vero pœnæ non niſi per tropum, quo effectus ſignificatur nomine cauſæ. Atqui confugere ad tropos Theologo non licet, quando nihil abſurdi eſt in proprio ſermone.

Rurſum ſancti Patres docuere, ſacrificium hoc crimina abluere, ſordeſque detergere. Qui autem abluit, & detergit ſordes, is maculam tollit: non ergo ſolas pœnas hæc hoſtia reſolvit, ſed culpas quoque, in quibus maculam intelligimus. Remiſſa enim culpa, manet pœna, non macula. Adde, quod ſanguis Chriſti myſtice hic funditur in remiſſionem peccatorum, quemadmodum nos ipſa forma conſecrationis inſtituit: at ſanguis Chriſti pro culpis etiam effuſus eſt, non pro pœnis tantum. Utraſque ergo hoc ſacrificium ſolvit. Poſtremo, cum idem Chriſtus Patri offeratur in altari, qui ſe Patri offert in cœlo, ſicut oblatio, quam ſancta ſanctorum ingreſſus Patri exhibet, mortales etiam culpas remittit; ita & ea, quæ in altari fit, culpas remittet, & pœnas.

Nec ſecunda opinatio præſidiis ſuis deſtituta eſt. Quoniam poſt oblatum ſacrificium pro peccato, ut fideles intelligerent vim orationis in hoſtia ad illud delendum eſſe, eccleſia his verbis deprecatur: Sit hoc ſacrificium interceſſio ſalutaris ad veniam, ſit ablutio ſcelerum, ſit fortitudo fragilium, ſit contra mundi pericula firmamentum, ſit remiſſio omnium peccatorum. Atque Divus Thomas in 4. diſtinctione duodecima, quæſtione ſecunda, articulo ſecundo, quæſt. ſecunda, cum in primo argumento objeciſſet illud, Sit ablutio ſcelerum, &c. reſpondit, hujuſmodi locutiones eſſe improprias. Dicitur enim hoc ſacramentum ſcelera abluere, quia ipſa impedit, contra ipſa robur miniſtrando. Et ad quartum, Euchariſtia, ait, in quantum eſt ſacrificium, habet effectum in illis, pro quibus offertur, in quibus non præexigit vitam ſpiritualem in actu: & ideo ſi eos diſpoſitos inveniat, eis gratiam obtinet virtute veri ſacrificii, a quo omnis gratia in nos influxit: & per conſequens peccata mortalia in eis delet, non ſicut cauſa proxima, ſed in quantum gratiam contritionis eis impetrat. Hactenus Divus Thomas.

Tertia demum opinio (ſi opiniones tamen iſtas habeo dicere, quas video cum communi Catholicorum ſenſu pugnare) quoniam in hoſtiæ hujus efficacia peccata mortalia neſcit a venialibus ſeçernere, ne utraque concedat per ſacrificium remitti, ad pœnas utrorumque neceſſario confugiendum putat, quæ eſt his potiſſima ratio ita ſentiendi.

Harum trium ſententiarum, ut dixi, nulli prorſus aſſentior. Nec enim illa prima vera eſt, niſi omnes Theologi fallantur, qui uno ore, animoque diſſentiunt. Nam ſi culpæ mortales per ſacrificium ſolverentur, pœnitentiæ ſacramentum non eſſet ad ſalutem neceſſarium. Ubi enim ſacerdos eas ſemel oblato ſacrificio deleſſet, non eſſet opus eaſdem iterum culpas alio remedio extinguere. Neque Deus, qui non abundat in ſuperfluis, duo externa ſigna proxime ad eundem effectum inſtitueret. Conſtat autem, pœnitentiæ ſacramentum ad remittendas culpas fuiſſe inſtitutum. Quod ſi ſacrificium altaris ex ſe quoque peccata aboleret, duobus externis ſignis indiſcriminatim ad culpæ remiſſionem abuteremur. Hanc cum adeo facile ſacrificium exhiberet, pœnitentiæ diſciplina penitus eluderetur, quoniam ſacrificium offerre, remedium eſt cuique vel promptiſſimum. Quid? quod culpas mortales ſine confeſſione ſacerdotes remitterent, oblatis videlicet ſacrificiis. Id ſi fieri a ſacerdote poteſt, fruſtra confeſſionis præceptum eccleſia urgeret. Siquidem ſacerdotes & ſine cognitione cauſæ, & ſine confeſſione peccantium culpas univerſas per ſacrificium ſolverent. Ita poſt baptiſma ſuſceptum aliqua ſupereſſet hoſtia pro peccatis. Id quod retro diximus antiquis omnibus expoſitoribus repugnare: novos enim fortaſſe iſti contemnent.

Ex quo Ambroſii Catharini deliratio patet, peccata ante baptiſmum admiſſa per crucis ſacrificium remitti, poſt baptiſmum vero omnia per ſacrificium altaris. Hoſtiam quippe crucis generalem cauſam eſſe remiſſionis peccatorum, ſive ante baptiſmum, ſive poſtea commiſſa ſint; tum ad Romanos, & Hebræos tradit Apoſtolus, tum etiam nos manifeſtiſſime probaremus, niſi ſtultum eſſet commenta improbabilia refellere. Illa potius refel-

lenda

lenda ſunt, quæ iſti contra afferebant. Alexander, Julius, Athanaſius, &c. ſacrificium ajunt delere crimina, peccataque remittere. Hoc tribus modis refutamus. Primum diximus, nec ita multo ante, cum pœnæ pro culpis debitæ delentur, ſolvuntur, remittuntur, tunc crimina deleri, ſolvi, remitti. Quo ſenſu eccleſia per indulgentias concedit peccatorum omnium pleniſſimam veniam, id eſt, pœnarum omnium, quas peccando contraximus. Nec refert multum, an improprie & figurate illa ſint dicta, an ſine figura & proprie, quia ſcilicet non eſt plene remiſſa culpa, quamdiu peccator reus eſt ſolvendæ pœnæ.

Deinde cum ad perfectionem ſacrificii pertineat ſumptio, quemadmodum ſuperius oſtendimus (niſi enim conſumeretur, non exiſtimabant veteres conſummatum & perfectum eſſe ſacrificium) nihil mirum eſt, ſi corpus & ſanguis Chriſti, quoniam gratiam conferunt, dum ſumuntur, culpas omnes ex conſequenti remittant: nempe is effectus gratiæ proprius & conjunctus eſt. Atque hoc eccleſia videtur ſignificare, cum ait: Sumpta ſacramenta, quæſumus Domine, omnia crimina noſtra detergant. Quibus verbis intelligi voluit, ſacrificium, ſi culpam ſpectes, non quia offertur, delere crimen, ſed quia ſumitur. Eadem enim hac ratione & ſacramentum eſt, & perfectio ſacrificii. Poſtremo Divus Thomas in quartum Sententiarum, ut modo citatum eſt, reſpondit, ſermones illos ad eam formam eſſe redigendos, qua hæc, quæ oratione impetrantur, dicitur oratio facere. In quem ſenſum dictum eſt: Vitam præſta puram, Solve vincla reis, &c. Quo Moyſes etiam ſpectaſſe videtur, cum præſcriptis ſingulis hoſtiis pro peccato ſubjungit: Et orabit pro eo ſacerdos, & dimittetur.

Levit. 4. 5. & 7.

At vero ridiculum eſt, ſi verba illa, Quorum remiſeritis peccata, &c. ſimpliciter ad culpas pœnaſque referimus, omnia ſimilia, utcunque, ubicunque, & a quocunque dicantur, ad eundem quoque modum interpretari. Aliud eſt, mihi crede, judices conſtituere, qui de peccatis ſententiam ferant; qui retinendi ac ſolvendi habeant poteſtatem; qui pro culparum vel levitate vel gravitate ſeveriorem, mitioremve pœnam injungant: aliud poſt gratiam initam & ſacramentum reconciliationis acceptum, altari Domini participem fieri. Quod ſi poſt remiſſam culpam nulla prorſus maneret pœna, nec poſt mortales condonatas, veniales admitterentur, nihil eſſet opus, poſt inſtitutum pœnitentiæ ſacramentum hoſtiam propitiationis habere. At hac etiam in re præcipue nobis indulſit Chriſtus, qui non ſolum pœnitentiam dedit ad reparandam reſarciendamque amiſſam gratiam, ſed ſacramentum Euchariſtiæ, idemque altaris ſacrificium reliquit, quo gratiam ſartam tectam haberemus. Hoc enim ſacrificio non modo pro conciliata amicitia par pari referimus, verum etiam ſubiratum Judicem, & pœnam temporalem pro admiſſa ac remiſſa culpa minitantem propitium reddimus: hoc ſacrificio detergimus pedes, & quod Apoſtolis aqua in pelvim miſſa contulit, id ac multo etiam magis pœnitentibus tribuit ſanguis miſſus in calicem: hoc denique oblato ſacrificio diſponimur, abluimur, præparamur, ut ad menſam dominicam puriter, nedum amice, valeamus accedere, epuliſque accumbere divum. Ordo igitur, rerum ſacramentorumque natura poſcit, ne remiſſionem peccatorum eodem modo in pœnitentiæ ſacramento, & in altaris hoſtia interpretemur. Nec ad tropos hic fugimus. Explicatum eſt namque, reſolutionem pœnæ ad remiſſionem integram peccati attinere, nec eſſe plene remiſſam culpam, pro qua manet ſolvenda pœna. Ac ſi ſanctorum dicta hoc ſane loco ad tropum deflecteremus, nec ſine neceſſaria cauſa, nec ſine pervulgata ejus vocis uſurpatione id faceremus.

At ablutio criminum ſine aqua gratiæ non eſt, nec, niſi maculam habeat, quicquam aut tergitur, aut abluitur. Ego, Lector, nolo ablutionis & maculæ metaphoras ad vivum reſecare, quemadmodum ii, qui iſta ſubtilius inquirunt, fortaſſe vere, ſed ad communem utilitatem parum. Nam ſi ſcripturæ ac veterum teſtimonia ſemper ad illam normam velimus exigere, inveniemus, ea quandoque a veritate diſcrepare. Id quod uno ſolum exemplo manifeſtum faciam, quoniam vel mihi ipſi jam hujus diſputationis longitudo moleſta eſt. Davidi ad peccati confeſſionem culpam eſſe remiſſam, nemo vocare in dubium poteſt, niſi qui ea, quæ paulo ante ſcripſimus, aut non legerit, aut nunquam ſecum reputaverit. Dixi, ait, confitebor

bor adverſum me injuſtitiam meam Domino, &c. Sed quod remiſſa culpa nondum fuiſſet plenam munditiem conſecutus, is ipſe teſtatur, inquiens: Amplius lava me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me. Item, Aſperges me, &c. Qui, amplius, dicit, hic totum ſe eſſe procul dubio ſentit, ſed non plene atque perfecte. Macula igitur aliqua relicta erat, ſordes aliquæ permanebant, quæ non fuerant penitus priore ablutione deterſæ. In hunc ergo modum dixere veteres, ſacrificium abluere crimen, ſordeſque purgare, quamvis ſcirent, per pœnitentiam ante & remiſſam culpam, & gratiam juſtificationis acceptam. Pœnæ itaque reſolutionem, quoniam purgatio & medicamentum animi eſt pœna omnis, ablutionem deterſionemque appellarunt veteres, vel certe ſenſerunt, per gratiam imperfectam non plene ſanari, abluí, mundari cor humanum, quoniam habitus vitiorum inhærentes, & inclinationes quaſdam ad bonum commutabile ex peccato trahimus: quæ omnino res cum non ſtatim per quamlibet contritionem evaneſcant, tum exploratum eſt, quaſi ſordes animi & morbos eſſe. Benigne igitur fecit Dominus in voluntate ſua Sion, cum poſt ſacrificium cordis humiliati atque contriti, quo deletur culpa, alterum acceptat ſacrificium juſtitiæ, quo reſolvitur pœna. Utroque purgantur ſordes, utroque abluimur, & mundamur, ſed non eodem modo tamen. Multæ enim variæque purificationes a rebus diverſis exiſtunt, quas ſi ſimiles omnes eſſe velis, ſtultum te eſſe fateare. Nam peccati maculam omnino totam, ita ut ne veſtigium maneat quidem, per quamvis gratiæ ablutionem penitus eluí, nec ratio admittit, nec auctoritas.

Sed ſanguis Chriſti offertur, & myſtice funditur in remiſſionem omnium peccatorum. Mihi profecto ſæpiſſime de ea re cogitanti maxime illud conſiderandum videri ſolet, quod in ſuperioris cujuſdam argumenti refutatione breviter admonui, ſanguinem Chriſti in omnibus quidem ſacramentis operari, ſed in ſingulis ſuum cuique proprium effectum edere, juxta cujuſque peculiarem & ſignificationem & naturam. Quemadmodum cauſa univerſalis prima non totam vim in ſingulis adjuvantibus cauſis effundit, ſed ad illarum omnino vires vel perfectas vel imperfectas ſe attemperat, & varios quaſi partus procreat perfectione & imperfectione differentes; ſic Chriſti ſanguis per ſe quidem & in baptiſmo & in pœnitentia remiſſionem peccatorum facit, ſed non ſimiliter tamen. Nam in baptiſmo, quoniam regeneratio eſt, totam perfecte culpam pœnamque reſolvit: in pœnitentia vero, quoniam eſt judicium, & ſatisfactionem habet adjunctam, culpam reſolvit, pœnam non plene, donec ſatisfactio fuerit expleta. Atque in reliquis ſacramentis omnibus remiſſio quidem peccatorum eſt, ſed quodam modo & quaſi per accidens. Quia nimirum non ſunt per ſe aut confirmatio, aut euchariſtia, aut ordo, aut matrimonium ad remittendum peccatum inſtituta; ſed proprias tamen operationes habere nequeunt ſine gratia, quæ ſi peccata in anima reperiat, ea depellit, ut contraria. Sacrificium altaris invenio, cum ad veritatem cœpi revocare rationem, quia per ſe propitiatorium eſt, ex ſe quoque ad remiſſionem peccati inſtitutum.

Verum cum ſpecies habeat panis & vini, idemque & altare hic & menſa ſit, ratio ipſa rerum & ordo naturæ poſtulat, ut hujus altaris effectus in illis exiſtat, qui menſæ hujus participes eſſe poſſunt, nempe accepto ſacramento reconciliationis, antequam ad amicorum convivium accedere abſurdum eſt. In his autem culpa mortalis remiſſa eſt. Quare ſanguis Chriſti in ſpeciebus panis & vini per ſe quidem remiſſionem pœnæ & culparum venialium tribuit: interdum tamen, quamvis per accidens, tribuit etiam mortalium, non quia offertur, ſed quia ſumitur. Tunc enim, ut ſæpe dixi, conſummatur ſacrificium. Quod quum forte invenit hominem in peccato mortali, ignorato tamen, gratiam confert, illumque juſtificat, ſi Divo Thomæ auctori credimus.

Quamobrem tametſi Chriſti ſanguis offertur, & myſtice funditur in remiſſionem peccatorum (ut jam argumento reſpondeamus) ex ſignificatione tamen ſpecierum panis & vini, tanquam ex cauſa inſtrumentali & adjutrice definitur, ut eam remiſſionem efficiat, cujus participes ſunt ii, qui non indigne ad altare Domini accedunt, id eſt, qui nullius culpæ mortalis ſibi ſunt conſcii, quam non prius per pœnitentiam eluerint. De effectu ſacrificii ex ope-

re operato ſermo ſit: nam quaſi orationis loco ad impetrandam gratiam ſcio pro mortali poſſe etiam offerri. Nec tamen effectum ſemper habere neceſſe eſt, & quaſi lege edita pœnitentiam peccatori, atque adeo veniam impetrare, tametſi oratio eſt hæc Deo gratioſa vel maxime. Sed objicis: Exauditus eſt Filius ſemper pro ſua reverentia; & hoc ſacrificium ſemper offert Patri Filius: ſempiternum ergo effectum habet. Nec enim oratio filii fruſtra & vane fundi poteſt. Cui argumento reſpondeo. Quas Chriſtus per ſe ipſe fundit preces, eas omni & tempore & loco exaudit Pater: at quas ille offert per homines, non ſemper exaudit. Sicut cauſa prima, quos effectus per ſe ſine adjutrice alia voluit edere, in his nihil fruſtra egit aliquando. At cum per ſecundas cauſas operatur, fruſtra quandoque agere dicitur, hoc eſt, quandoque finis evaneſcit non a præcipua cauſa, ſed omnino ab adjutrice. Ad eundem quoque modum, ſi Chriſtus in cœlo hoc ſacrificium offert, ut vere offert, non ad omnem effectum ſanguinis inſtituit offerre, ſed ad effectum ſub certis ſpeciebus & figuris definitum. Prima igitur ſententia ſic nobis refutata ſit.

Qui vero ſolam vim impetrandi in altaris hoſtia ponunt, hi in pœnis peccatorum primum errant; quas ſacrificio ſanguinis Chriſti tanquam pretio exhibito redimi, quoniam res nota erat, perſtrinximus breviter paulo ante. Si enim eleemoſynis peccatorum pœnæ redimuntur, cur negemus, Chriſti ſanguine oblato in altari redimi? Ecquis autem ferat, ſacrificiis veteris legis pœnas reſolvi, ſacrificio novæ legis non reſolvi? An vilior eſt Deo ſanguis Chriſti, quam ſanguis hirci? Sed quemadmodum in ſacramentis non modo quia actio noſtra meritoria eſt, ſatisfactionem habet adjunctam pro pœna culpæ debita; verum etiam ex eo, quod per talia ſigna proprie nobis ſanguis Chriſti applicatur, vi ipſius ſanguinis, & major gratia confertur, & major pars pœnæ remittitur: ſic in ſacrificio altaris non ſolum quia oblatio noſtra meritum habet, ſed quia per ejuſmodi externum ſignum paſſionis Chriſti commemoratio atque adeo applicatio fit, ex opere operato, id eſt, virtute ſanguinis ipſius cumulatior pœnæ remiſſio & offerenti contingit, & iis etiam, pro quibus offertur. De vivis intelligo: nam in defunctis non ſubeſt cauſa eadem. Ad hos quippe ſicut merita Chriſti per indulgentias non niſi ad modum ſuffragii perveniunt; ita forſan nec ſacrificii vis, niſi orationis & ſuffragii locum habet. At vivis per viam redemptionis & pretii prodeſt, quod lege juſtitiæ acceptandum eſt, perinde ut ſi quanta pecunia debetur, tanta etiam exſolvatur.

Errant deinde iſti in culpis venialibus, quas hoc omnino ſacrificio deleri, teſtes ſunt & ſcholæ Theologi, & veteres etiam ſancti. Nec enim minore eccleſiæ conſenſione venialia per ſacrificium altaris, quam per aquam benedictam, per orationem dominicam, aut ſimilia hujuſmodi religionis opera remittuntur. Eſtque argumentum in promptu certiſſimum, quod ex vi formæ, qua conſecratur ſanguis, ſpecierumque panis & vini retro collegimus, peccata amicorum, qui videlicet ad menſam dominicam haud indigne accedunt, per hoc ſacrificium reſolvi. Illa autem levia ſunt & venialia, quæ in amicis etiam inveniri queunt. Ut aperte Chriſti erga nos providentiam & benignitatem intelligas, qui gravioribus morbis graviorem pœnitentiæ curationem adhibuit, leviores autem faciliori ſacrificii medicamento curavit. Sed hæc hactenus. Iſti, atque etiam qui tertiam ſententiam ſecuti ſunt, videant, quomodo tueri cauſam ſuam poſſint, cum non ſolum pœnas, ſed veniales etiam culpas per altaris hoſtiam remitti, ratio & veritas ipſa convincat. Ac de argumenti noni confirmatione, vereor ne nimium multa dixerimus.

De conſ. d. 2. c. Iterat. & c. Ut.

Decimum vero argumentum quæſtionem perobſcuram habet de valore ſacrificii, ubi quibuſdam Theologis, quos video doctiſſimos habitos in ſchola, placuiſſe intelligo mirabilia quædam: ſed nihil eſt tam improbabile, quin argumentando probabile quandoque appareat: his præſertim, qui de facie rerum judicant, & argutiis ſuis fumos Theologiæ perſequuntur. Horum de valore miſſæ ſententias refellere longum & moleſtum erit. Meam itaque breviter exponam, quantum videlicet ſatis erit, ut argumento huic reſpondeatur. Primum ergo vocari in dubium non debet, quin valor miſſæ ratione quadantenus infinitus ſit, hoc eſt, ad ſufficientiam, non ad efficientiam. Nam ſicut Dei virtus & potentia ſufficiens eſt quidem,

Reſpon. ad 10.

ut

ut infinitum effectum edat, quoniam infinita ipsa est; sed semper tamen edit finitum, quia infinitum capere res creata non potest: sic Christi sanguis ubicunque reperiatur, sive in cruce, sive in altari, infiniti pretii est, quia idoneus, ut pro infinitis, si essent, hominibus satisfaceret: sed quoniam sunt finiti semper, effectus semper finitus est, quamvis pretium sanguinis nullo fine circunscriptus sit. Ac de hostia crucis quidem nulla hodie nobis controversia est: hostiam vero altaris infiniti valoris esse, duobus argumentis explorate perceptum est, & cognitum. Unum illud est, quod refutare modo nitimur. In ea enim parte, qua docet sacrificium infinitum esse, quia sanguinem Deo infiniti pretii exhibet, difficile factu est, efficacitatem illius argumentationis non probare.

Alterum argumentum est, quod si valor missæ finitus esset, minus satisfacerent pro pœna debita decem homines, qui offerrent sacrificium, quam si duo tantummodo offerrent. Si enim rem quamcunque finitam decem hominibus partiaris, non tanta portio obveniet singulis, quanta duobus contingeret, si inter duos solum divideretur. Ita si decem audirent missam, valor distributus in plures, minor in quocunque illorum existeret, quam si duo tantum sacrificio interessent. Item, quo plures ministri vel in altari, vel in choro sacrificio solenni inservirent, eo minorem hostiæ partem acciperent. Quare qui post me vel auditor, vel adjutor ad missam accederet, is fructus mihi, & satisfactionis partem adimeret. Quæ profecto omnia absurda sunt. Quibus rebus efficitur, ut si duo fideles sacerdoti stipem, & eleemosynam conferant, qui pro illis hostiam præbeat, non sit prior minorem ex Christi sanguine utilitatem percepturus, quam si posterior nullus omnino extitisset. Quemadmodum si juxta crucem quis una cum Christo Patri offerret sanguinem illum, nihil consequeretur minus, si solus, quam si infiniti tunc simul adessent, qui idem cum Filio sacrificium exhiberent. Eadem quippe hostia in cruce atque in altari est: tametsi ibi patens, hic in mysterio abscondita. Nec sacerdos tamen laboris sui mercedem quamlibet accipere a multis pro missa una potest, sed quæ satis erit, ut de altari ad sobrietatem comedat. Non enim sanguinis Christi fructum, meritumque vendit, sed operas suas, ministeriumque locat. Quocirca nihil omnino plus a pluribus vendicare potest, ac si minor esset utilitas in pluribus, quam in uno. Omnis autem opinio in hoc consentiat necesse est, sacerdotem, sive pro paucis, sivè pro multis celebret, cibum vitæ necessarium expetere suo jure posse. Quem si unus non dederit, nulli facit injuriam, si expetierit a pluribus. Quin injurius es tu, si cogas sacerdotem, ut solum pro te ille hostiam præbeat, nisi tu illi præbeas cibum. Qui quantus, qualisque sit homini necessarius, prudentia magis, quam theologia dijudicat. Uno in tempore, & loco non satis erit argenteus nummus, alio forsitan plus nimio erit.

Sane quod de utilitate sacrificii diximus, recte Cajetanus admonuit, hoc ad eos tantum, qui offerunt, referendum esse. Nam qui non offerunt, il non æqualem partem accipiunt, si pro pluribus, ac si pro uno duntaxat offerretur. Ut si sacerdos sua sponte a nemine amicorum invitatus, pro illis absentibus sacrificet, dico, non tantum valere multis, quantum valeret uni, si pro uno illorum singulariter sacrificaretur. Ad satisfactionem loquor: ad impetrationem namque nulla vis minor in sacrificio est, quod pro multis offertur, quam in eo, quod pro uno solo. Quæ omnino res cunctis orationibus communis est, quibus nihil detrimenti ad impetrandum est, quod pro pluribus effunduntur. At adjutores, auditoresque missarum, ii etiam, qui sacerdoti alimenta ministrant, vel quoquo modo sacrificio inserviant, re vera offerunt sacrificium, ideoque pro sua devotione quisque partem capit hostiæ illius. Certe quo causa adjutrix sacrificii principali causæ conjunctior est, eo magis pro pœna satisfacit: ut sacerdos plus quam diaconus, diaconus plus quam subdiaconus, subdiaconus plus quam acolytus, acolytus plus quam auditor: horum autem utrunque excellit is, qui sacerdoti stipendium vitæ necessarium dederit. Atque hi etiam, quo devotius, ac religiosius suo quisque munere fungentur, eo magis satisfacient. Tanta vero devotio, & religio in offerendo sacrificium esse poterit, ut una oblatione tota pœna debita resolvatur. Nec enim si sacrificium infiniti valoris est, id-

circo tota ſemper pœna redimitur. Quoniam infinitum eſt in genere cauſæ universalis, quam infinitam licet cauſæ adjuvantes ad finitos effectus determinare ſolent, tanto vel majores, vel minores, quanto vis adjuvantium cauſarum vel major, vel minor eſt. Id quod in prima rerum naturalium cauſa cernimus, quæ tametſi infinitæ virtutis ipſa eſt, per cauſas ſecundas finitos effectus edit tantos, & tales, quantos, & quales cauſarum adjutricium vis, & natura poſcit. Nec ſacerdos ſacrificio imponit limites ex merito, & ſanctitate, ſed ex intentione, & applicatione ſua, qua huic, aut illi, pro quo offert, ſacrificii virtutem applicat. Sane quemadmodum parvulis baptizatis per miniſtri intentionem Chriſti ſanguis applicatur, certuſque gradus gratiæ confertur, non quem adminiſtri ſanctitas præfinivit, ſed quem præſcribere voluit Chriſtus (nam quotus gradus ille ſit, mortalibus ignotum eſt) ſic his, pro quibus ſacrificium offertur, ſi ſimul iidem non offerunt, certus gradus pœnæ remittitur, quem nos ignoramus, Chriſtus ſua voluntate præſtituit. Sed ut adulti eo majorem a baptiſmo gratiam percipiunt, quo religioſius & devotius percipiunt baptiſmum: ita a ſacrificio majorem utilitatem capiet is, qui ſacrificium ſanctius & ferventius offeret. Parvulis porro ablutio peculiaris miniſtri vim crucis ad certum gradum gratiæ definit, quem æqualem in omnibus illis eſſe credimus, quod æqualis in omnibus diſpoſitio eſt: adultis vero, quoniam non eſt eadem diſpoſitio, ſed alia cuique atque alia, non idem gratiæ gradus, ſed alius alii conferetur. Quomodo vim ſacrificii univerſalem & infinitam ſacerdotis ſingularis oblatio determinat, vel ad certam & æqualem remiſſionem pœnæ in his, qui eodem modo ſe habent ad ſacrificium, vel etiam ad inæqualem in iis, qui cum cauſæ adjuvantes ſint ſacrificii, aliter atque aliter afficiuntur, hoc eſt, bene, melius, optime.

Quod ſi Chriſti ſanguis tam proprie noſter eſſet, quam ſuus cujuſque proprius eſt, ſine dubio Chriſti ſanguine oblato, tota pœna, quamvis infinita, ſolveretur. At, ſicuti diximus, noſter eſt Chriſti ſanguis eo modo, quo lux ſolis noſtra eſt, nempe ut cauſa univerſalis, cujus vis major, minorve recipitur pro eo ut ſubjectum magis, minuſve diſponitur, pro eoque ut cauſæ adjuvantes majus, minuſve opis ferunt ad effectum. Atque poſt hæc in refutando argumento decimo otioſum erit verba plura prodigere.

Reſpon. ad 11.

Undecimum quoque argumentum ridendum magis erat, quam refutandum. Sed ridicula miſſa: præſertim cum in tanta hominum cæcitate, & miſeria nihil eſt, quod rideamus. Prior ergo ejus argumenti particula facillime eluditur. Nulla enim repugnantia eſt, quin conveniat maxime, ut quæ re Deo gratiam referimus benefico, eam rem offeramus irato. Eiſdem quippe muneribus, bove, ove, agno, veteres patres & gratiam Deo referebant, & illum placare curabant. Quem in modum nos corpus & ſanguinem Chriſti, divino nobis dono conceſſa munera, Deo & propitiatorie reddimus, & euchariſtice. Nam quod putant, ſacrificiorum ſpecies confundi, ſi idem euchariſticum, & propitiatorium ſit, in eo mirifice iſti falluntur. Non enim confunditur triplex animæ vis vegetandi, ſentiendi, intelligendi, ſi in una rationali anima tres excellenter exiſtant. Ex quo intelligitur, ſi veteris legis multa, eademque varia ſacrificia in unum novæ legis omnia tranſierint, ubi contineantur & emineant, non hanc eſſe ſpecierum permixtionem confuſam, ſed Chriſtiani ſacrificii excellentiam perfectam. Deinde in moribus hoc videmus, ut diverſa virtutum ac vitiorum genera in unam actionem coeant, ſi huic diverſi fines accedant. Idem ſcilicet actus eſt furtum & ſacrilegium, idem miſericordia & religio. Nihil igitur vetat, quin eadem hoſtia ad diverſos relata fines, & propitiatoria ſit, & euchariſtica. Deum ſane nos in remiſſione etiam peccati & miſericordem & juſtum agnoſcimus, ut & gratis remittat peccata, & pretio remittat tamen. Juſtificati, ait, gratis per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu. Et rurſum: Empti eſtis pretio magno. Donavit autem Chriſtus nobis pretium hoc, gratiſque donavit, ut debita noſtra ſolvamus. Quamobrem tum filio, tum patri ingentes gratias agimus: imo, ut aliquando diximus, par pari referimus. Quia vero pretium iſtud acceptum licet, ſed noſtrum eſt tamen; vere hoc exhibito peccata noſtra redimimus, Deumque

Rom. 3.

1. *Cor.* 6.

umque ſuis beneficiis placamus. Quam rem Irenæus in hæc verba proſequitur: Qui nullius eſt indigens Deus, in ſe aſſumit bonas operationes noſtras ad hoc, ut præſtet nobis retributionem bonorum ſuorum, ſicut Dominus ait: Venite benedicti, &c. Ita & verbum dedit populo faciendarum oblationum, quamvis non indigeret eis: Ita & nos offerre vult munus ad altare. Hactenus Irenæus. Et Cæleſtinus hujus nominis primus eleganter exclamat: O miſericordiam Dei, qui noſtra vis eſſe merita, quæ tua ſunt dona: & pro his, quæ liberaliter largitus es, æterna præmia es daturus. Quæ cauſa Chriſto Domino fuit, ut in initio ſtatim cœnæ gratias egerit, accipiens panem & vinum, ut diſtribueret diſcipulis. Accipiebat ergo ipſe, qui dabat, & ideo gratias agebat. Quo modo nos & gratias agimus Deo pro accepto munere, & damus acceptum pro redemptione animarum noſtrarum. Quæ omnia fere in argumento 2. pro prima concluſione, & in argum. 3. pro 2. concluſione, & in reſponſione ad 5. argum. explicata ſunt. Nam & poſterior hujus undecimi argumenti particula in reſponſione ad 3. ſatis confutata eſt. Cur autem Euchariſtia ſacrificium ſit, cætera ſacramenta non ſint, non eſt illa cauſa, quam iſti reddunt; ſed quia in Euchariſtia corpus & ſanguis Chriſti vere manent, in cæteris ſacramentis non manent. Unde cum tam pretioſa munera in Euchariſtia habeamus, offerre ea Deo & poſſumus jure, & debemus. Sine oblatione autem ſacrificium non eſt. In Euchariſtiæ quoque oblatione myſtice Chriſtus & incruente immolatur, ideoque ibi hoſtia eſt, in aliis ſacramentis non eſt. Proprie dico: nam per translationem baptiſmus quandoque hoſtia dicitur. Abeant ergo cæci & indocti Lutherani, quos in uno hoc exemplo patefecimus diſciplinarum omnium ignaros eſſe, Theologiæ, Philoſophiæ, Dialecticæ, Grammaticæ. Nec enim rem tantummodo, ſed ſacrificii etiam nomen ignorant.

l. 4. cap. 34.

In ep. ad omnes Galliarum Epiſcopos.

Idem habet Aug. lib. de eccleſ. dog. cap. 32.

CAPUT XIII.

Exemplum ſecundum, ubi Theologiæ concluſio in quæſtionem vertitur.

Quæſtio de viſione Animæ Chriſti.

QUánquam in ſingulis præcedentibus libris Lutheranorum nos malitia coegit, de uno aliquo Theologiæ principio differere, atque adeo quæſtionum, quæ præter naturæ ac diſciplinæ ordinem in controverſiam veniunt, multa exempla ponere; ſed capite ſuperiore tam in eo pugnæ genere ſtylum diligentius exercuimus, & quaſi ad ſpectaculum liberiore diſputatione luſimus. Tametſi non ludicrum hoc, ſed verum certamen fuit, quod ſpectante orbe in Tridentino Concilio certavimus. Ubi Patribus magnum lumen accendimus, tenebras adverſariorum diſpulimus, Theologi viſi ſumus, audacius vero fecimus, quam ſcholæ auctores cæteri. Illi enim jejune ſolent, nullis ornamentis oratoriis adhibitis, hæreticorum ſenſa, rationeſque referre: nos autem illa ipſa hæreticorum argumenta ita amplificavimus, auximus, ornavimus, ut & quæ arma inimici habent, acuiſſe videamur, & quæ non habent, ſuppeditaſſe. Sed, quod alias ſæpe dixi, veritas mendacium ſuperat, miris licet modis inſtructum & ornatum. Verum ne plus juſto volumen excreſcat, non ad eum morem reliqua copioſe exempla perſequemur: ſed anguſte, & contracte diſputabimus, atque utriuſque partis argumenta non omnia, ſed præcipua breviter perſtringemus.

Agedum ergo illa ſit nobis ſecunda quæſtio, an Chriſti anima ſtatim ab initio creationis ſuæ Deum clare viderit? Sunt enim in utramque partem argumenta adeo probabilia, ut neutra firme ſtabilita videatur. Bucerus porro negat, Chriſti animam fuiſſe a principio perfectam. Eraſmus in dubium vocat. Theologi vix oſtendunt. Qui vero inficiantur, ii hujuſmodi argumentis uti poſſunt. Primum, in Chriſto fuit fides: ſicut ſcriptum eſt: Erit fides cinctorium renum ejus. Non ergo mens ejus videbat Deum, quoniam fides argumentum eſt non apparentium.

1. Arg. *Iſa.* 11. *Heb.* 11.

2. Arg. Deinde, Chriſtus ſpem habuit, quemadmodum ipſe Patri loquens ait: *Pſal. 21.* Spes mea ab uberibus matris meæ. *Rom. 8.* Quod autem videt quis, quid ſperat?

3. Arg. Præterea, timuit, ut videre eſt apud Marcum: *Marc. 14.* timor autem futuri & incerti mali eſt, Ariſtot. 2. Rhetoric. libro. Non igitur videbat clare Deum, in quo nihil ut futurum, incertumve cognoſcitur.

4. Arg. Præterea, crevit gratia non ſolum apud homines, *Luc. 2.* ſed etiam apud Deum. Non itaque erat beatus, nec videbat Deum, quia beati creſcere in gratia non queunt.

5. Arg. In notitia inſuper & viſione beata nulla rerum cognitarum ſucceſſio eſt. At Deus Chriſti animæ quædam demonſtrabat, alia celabat poſtea demonſtraturus, *Joan. 5.* juxta illud: Pater omnia demonſtrat filio, quæ ipſe facit, & majora his demonſtrabit ei opera. *Marc. 13.* Et rurſum; De die illa nemo ſcit, nec filius.

6. Arg. Præſtantius item & jucundius eſt gloriam & honorem conſequi per opera digna, quam ſine ullo omnino merito. Chriſtus ergo animæ ſuæ felicitatem tanquam virtutis præmium accepit. Quare non eſt in primo inſtanti viſionem Dei conſecutus. Meritum enim præmium antecedit, laborque mercedem. Nec fieri poteſt, ut ſimul quis & mereatur beatitudinem, & beatus ſit, niſi ſimul ſit anima & in via, & in viæ termino.

Confirmant autem argumentum hoc ſacrarum literarum teſtimonia plurima. *Iſa. 53.* Ut illud: Pro eo quod laboravit *Pſal. 16.* anima ejus, videbit, & ſaturabitur. Satiabimur autem, cum apparuerit gloria *Pſal. 44.* Dei. Item, Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea unxit te Deus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. *Pſal. 15.* Item, cum dixiſſet: Caro mea requieſcet in ſpe: &, Non derelinques animam meam in inferno: ſubjicit Chriſtus ipſe: Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Non igitur ante mortem adimpleverat eum Deus lætitia vultus ſui: qua de re ne ad faciem quidem videbat Deum. *Apoc. 5.* Item: Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere dignitatem, & ſapientiam: non ergo ante mortem acceperat, ſed meritus eſt eas accipere moriendo. *Iſa. 62.* Item: Ecce ſalvator tuus venit, ecce merces ejus cum eo, & opus illius coram illo. En merces, en opus: gloriam ergo animæ commeruit. Nam gloria corporis, tametſi merces fuit operis ſui Chriſto, non tamen fuit ſimul cum eo. Item: Decebat eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſummari. Quid autem per conſummationem intelligat Paulus, quamquam nomen ipſum præ ſe fert, in eadem epiſtola exponit, inquiens: Ut non ſine nobis conſummarentur. Finem ergo ſuum Chriſtus per paſſionem adeptus eſt. *Heb. 2.* *Heb. 11.*

Poſtremo, non poteſt eſſe cum ſummo gaudio ſumma triſtitia conjuncta: at qui videt Deum, is maxime gaudet: Chriſtus vero maxime triſtatus eſt, juxta illud: Triſtis eſt anima mea, &c. Et iterum: Repleta eſt malis anima mea. Non ergo Deum videbat: niſi velis duo ſimul contraria in eodem ſubjecto extitiſſe, eandemque animam pariter & repletam malis, & repletam lætitia cum vultu Dei. Hæc videlicet ſunt argumenta potiſſima, quæ e locis Theologiæ contra veram Theologiæ concluſionem depromuntur. Nam ſi quæ ſunt alia, vel facilia ſunt, & cuique in promptu parata, vel ad ea, quæ poſuimus, omnia referuntur. Sed nihil movere nos debet, ut ab ſcholæ decreto recedamus. 7. Arg.

Omnes autem Theologi definiunt, Chriſtum ab inſtanti conceptionis Dei eſſentiam vidiſſe. Quæ concluſio licet ſola Theologorum auctoritate probaretur, ſatis firma habenda eſſet, quemadmodum lib. 8. conſtituimus: ſed his quoque argumentis demonſtratur. *D. Th. 3. p. q. 9. ar. 2. & qu. 34. ar. 4*

Primum ex illo: Vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi unigeniti a Patre. Quo loco D. Thomas advertit, gloriam animæ Chriſti ex perſonali unione verbi & animæ eſſe derivatam. Id enim Euangeliſta non obſcure ſignificat, cum voce eadem repetita ait: Gloriam quaſi unigeniti a patre: Illam ſane animam talem exiſtimemus neceſſe eſt, qualem decebat eam eſſe, quæ eſſet Deo conjuncta vel maxime; nimirum undecunque perfectam, omnibuſque omnino numeris abſolutam. Quod qui non ſentiat, hic de unione perſonali Dei & hominis ſtultiſſime ſentiat. Jam ſi anima Chriſti unita verbo non fuiſſet glorificata, fuiſſet profecto imperfecta. Magna quippe humanæ menti perfectio deeſt, ſi felici- *Joan. 1.*

tas

tas deeſt. Ac videre Deum per ſpeculum in ænigmate, imperfecti hominis eſſe, teſtis eſt Paulus in hæc verba: Cum venerit quod perfectum eſt, evacuabitur quod ex parte eſt. Cum eſſem parvulus, loquebar ut parvulus, ſapiebam ut parvulus: quando autem factus ſum vir, evacuavi, quæ erant parvuli. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte, &c. Quia igitur ab utero Chriſtus non ſapiebat ut parvulus, ſed vir omnino perfectus erat, ab utero quoque Deum facie ad faciem videbat. Id quod Hieremias prædixit inquiens: Novum creavit Dominus ſuper terram: fœmina circumdabit virum. Adde, quod cui communicatur eſſe, ei etiam communicatur propria rei operatio, quæ conſequitur eſſe: Ut cui datur eſſe ignitum, eidem quoque datur ut calefaciat; & cui daretur eſſe ſolis, is ſine dubio illuminaret. At propria Dei actio eſt videre ſeipſum: hac enim viſione beatus eſt: ergo cum anima Chriſti haberet eſſe divinum, habebat item ſuo modo divinæ naturæ propriam actionem, atque adeo videbat Deum. Adde etiam, quod major erat unio animæ Chriſti cum verbo, quam unio beatorum: ſed ex hac exiſtit claritas in intellectu beati, ut Deum videat: ergo multo magis ex illa talis claritas orietur. Id Div. Thomas hac ratione confirmat. Quanto receptivum propinquius eſt cauſæ influenti, tanto abundantius & plenius recipit influentiam ejus. Sed mens Chriſti propinquior erat cauſæ luminis gloriæ, quam omnes angeli beati: plenius ergo, atque perfectius cognoſcebat Deum.

2. Cor. 13.

Hier. 31.

Argumentatur præterea D. Thomas, gloriam in anima fieri ex eo, quod divinitas ſit præſens intellectui, ſicut lumen in aere ex præſentia ſolis. Quia enim gloria Dei ingrediebatur per viam orientalem, terra ſplendebat a majeſtate ejus. Cum ergo lux ipſa non ſolum ingreſſa fuerit in animam Chriſti, ſed ei fuerit in idem eſſe perſonale conjuncta: claritas glorioſa inde ſecuta eſt, ut ſplendor ſequitur ſolem. Præterea, Deus attingitur a natura intellectuali per cognitionem, & amorem: at anima Chriſti propinquiſſime attingebat Deum, quia erat Deo propinquiſſima: ergo ejus propriæ actiones, notitia & amor, non longe, ſed proxime Deum attingebant. Mens vero cum eſt viatrix, peregrinatur a Domino, a longeque repromiſſiones aſpicit; cum autem videt per ſpeciem, præſens eſt & propinqua, ut ad Corinthios & Hebræos tradit Apoſtolus. Si ergo anima Chriſti peregrina, & hoſpes erat ſuper terram, certe non erat Deo per cognitionem proxima, ſed angeli erant Deo proximiores.

Ezech. 43.

2. Cor. 5. Heb. 11.

Nec me fugit, poſſe a calumniantibus objici, aliud eſſe quod res ſit præſens animæ ſecundum eſſe reale, aliud quod ſit præſens ſecundum eſſe intelligibile. Anima enim noſtra intellectui noſtro conjunctiſſima eſt, ſi eſſe reale conſideres. Sed quia conjuncta non eſt ſecundum eſſe intelligibile, videre eam in ſe, quamdiu mortali corpore circundamur, non valemus.

At hæc objectio haberet fortaſſe locum, ſi filius Dei animæ rationali perinde ut lapidi aut ſtipiti fuiſſet unitus, nec in unione illa eſſe intellectuale primo ſpectatum exquiſitumque fuiſſet. Verum patres Eccleſiæ veteres mentem potiſſime aſſumptam credidere, per mentem animam, per animam vel ipſam carnem. Auguſtinus in libro de agone Chriſtiano, Inviſibilis, ait, & incommutabilis veritas per ſpiritum animam, & per animam corpus accepit. Et in epiſt. ad Voluſianum: Ipſa magnitudo, inquit, divinæ virtutis animam ſibi rationalem, & per eandem corpus humanum, totumque omnino hominem in melius mutandum cooptavit. Ac Damaſcenus in 3. lib. unitum eſſe, ait, carni per medium intellectum verbum Dei. Quam rem Divus Thomas 3. p. quæſt. 6. divine, ut omnia, explicavit. Atque hæc cauſa, ni fallor, Euangeliſtæ fuit, cur non diceret, aut filium, aut vitam, aut lucem, ſed verbum carnem factum eſſe. Verbum enim prolem mentis aperte ſignificat, & naturam intellectualem præ ſe fert. Quorſum autem Joannes diceret, primum intelligibile, hoc eſt, verbum extremo illi, id eſt, carni ſe junxiſſe, niſi ut moneret, Sapientiam Dei attigiſſe quidem a fine uſque ad finem ſortiter, ſed diſpoſuiſſe tamen omnia ſuaviter, & carnem ſibi propter animam univiſſe? Etenim quod per ſe intelligibile erat, id cui ſe prius, quam intellectui mentique conjungeret? Nempe ex fine aſſumptionis liquido apparet, quid Dei verbum in

ea conjunctione expetierit. De qua re quoniam non ita multo post latius dicturus sum, nunc illud satis est, finem hominis Dei notitia constare. Qui ergo factus est homo, ut hominem ad finem suum, ideſt, claram Dei cognitionem duceret, is mentem sibi præcipue conjunxit, qua finis prænoscitur, quæritur, possidetur.

Jo. 18. Hoc vero illa etiam argumentatio confirmat. Filius Dei in hoc natus est, *Isa.* 55. & ad hoc venit in mundum, ut testimonium perhiberet veritati. Ecce, ait, testem populis dedi eum, ducem, ac præceptorem gentibus. Ut autem testis perfectus sit, illa res in eo prima quæritur, ut hoc probe cognoscat, & teneat, de quo testimonium est laturus. Si dux itidem, & præceptor consummatus quispiam habendus est, scire illum oportet & finem, quo ducat, & veritatem omnino, quam doceat. At Christus testis veritatis erat, a Patre dux, & præceptor constitutus: quocirca necesse erat, ut a Dei verbo mens potissimum, & ratio hominis in ipsa unione perficerentur. Nec laborare diu opus est, ut invenias, quando Apostoli gloriam quasi unigeniti a Patre viderint, cum Petrus id significantissimis *2. Pet.* 1. verbis patefaciat: Non indoctas fabulas secuti, ait, notam facimus Domini nostri Jesu Christi virtutem, & præsentiam, sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim a Deo Patre honorem, & gloriam, voce delapsa ad eum hujuscemodi a magnifica gloria: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui: ipsum audite: & hanc vocem nos audivimus de cœlo allatam, cum essemus in monte sancto cum ipso. Virtutem, & potentiam vocat, qua Verbum caro factum est: præsentiam vero, qua habitavit in nobis: at virtutem, & præsentiam simul, quia filius hominis erat in cœlo, hoc est, ejus anima videbat Deum, & vivebat tamen in mortali corpore super terram. *Meminto scriptum esse: Non videbit me homo, & vivet. Ad Christum esse referendum ostendit Jo.* 6. *Euang.* 10. *Vid. Cajet. in Ps.* 8. *Hier.* 4. Ita enim prænunciaverat David in pauciſſima verba: Beatum faciet eum in terra. Nam quod beatus aliquis quasi transiens fuerit in terra, in scripturis sæpe legimus. Sed quod habitaverit in nobis quasi colonus, & quasi viator declinans ad manendum, hæc præsentia potentiæ miraculum est. Sane viderunt gloriam animæ in corpore tanquam in speculo, ideo apte dixit, speculantes, gloriam autem quasi unigeniti in voce delapsa a magnifica gloria, Hic est, &c. Testis oculatus est: Ipsum audite: doctor veritatis exploratæ, ac visæ est: Ipsum audite; dux est, qui & viam sciat, & terminum sciat: Ipsum audite, atque adeo videte, & contrectate: nam habitat in vobis, quamvis gloria ea sit apud me, quam in præsentia cernitis. Sed de primo Joannis testimonio nimium multa. Secundum principale testimonium pro ea conclusione comprobanda illud est, Verbum *Jo.* 1. habitavit in nobis plenum gratiæ & veritatis. Unde Divus Thomas bifariam colligit. Sive enim plenitudinem gratiæ in Christi anima ponas, sive plenitudinem veritatis: utrinque conficitur, eam Dei essentiam vidisse. Gratia quippe viæ in ordine ad gratiam patriæ imperfecta est, tantumque deficit a plenitudine, quantum a perfectione deficit. Quare si imperfecta gratia in Christo fuit, non fuit nimirum gratia plenus. Objicit autem, Beatam Virginem, dum vitam etiam mortalem degeret, plenam gratiæ fuisse, nec vidisse tamen Deum. Verum hunc scrupulum eximit tertia parte, quæstione septima, articulo decimo. Non enim fuit Christus gratia plenus ex parte, sed omni modo, ut articulo primo, & nono ejusdem quæstionis ostenderat. Nempe in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, pacificans, &c. Et *Col.* 1. iterum: In ipso inhabitat omnis ple- *Col.* 2. nitudo divinitatis corporaliter. Nulla ergo ei gratiæ perfectio, aut plenitudo defuit. Ita habuit gratiam consummatam, cum qua gloria animæ conjuncta, & colligata est.

Quod autem anima illa habuerit scientiæ, ac veritatis plenitudinem, probat tertia parte, quæstione nona, articulo primo, & secundo, quæstione item decima, articulo quarto. Videlicet non in Christo omnem plenitudinem inhabitasse, quia plenitudo ei scientiæ defuisset. Nam, cum venit quod plenum, & perfectum est, evacuatur quod ex parte est. Non igitur cognoscebat ex parte anima Christi Deum, sed plene, atque perfecte. Quocirca non erat in ea fides, sed visio.

Atqui hujus argumenti vim, & nervos omnes Cajetanus frangit, cum probabili ratione contendit, legi oportere, Plenus gratiæ, & veritatis, Joannes testimonium perhibet de his. Frangeret sane, si probabilis sententia esset.

ſet. Verùm vulgata editione reprehenſa, græcis, latiniſque exemplaribus rejectis, interpretibus ſugillatis, ſanctis expoſitoribus explosis, quid probabile fore putamus? Eccleſia certe melius intellexit verba illa, Et vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi unigeniti a Patre, per parentheſim fuiſſe interjecta: cum ait, Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis, cujus gloriam vidimus quaſi unigeniti a Patre, plenum gratiæ, & veritatis.

Tertium pro illa concluſione teſtimonium mox in eodem Evangelio ſequitur: Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus, quia gratia, & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt. Quæ ſententia ſuperiori connexa, niſi cæci ſumus, apertiſſime oſtendit, verba ea, Plenum gratiæ & veritatis, ad Chriſtum eſſe referenda. Sed hac re miſſa, id, quod inſtat, agamus. Accepit igitur Chriſtus gratiam, & veritatem, ut ex eo gratia in omnes, & veritas emanarent. Habuit itaque maximam, & perfectiſſimam gratiam, ac veritatem. Quia enim ſol lucem habuit, ut inde omnia lumen acciperent, habuit nimirum maximam, & perfectiſſimam lucem. Quare ſicut perfectiſſima lux omnes lucis effectus edere poteſt, perfectiſſimaque juſtitia omnes effectus juſtitiæ; ſic Chriſti gratia, & veritas omnes habebant gratiæ, & veritatis effectus. Unde Dionyſius ait, ſolem, quia univerſalis cauſa generationis eſt, ad ea omnia ſua virtute ſe extendere, quæ ſub generationem cadunt. At effectus præcipuus gratiæ, & veritatis conſummatæ eſt videre Deum.

4. cap. de div. nom.

Præterea, ſalus humanæ naturæ finis fuit humanitatis aſſumptæ. Per hanc enim, tanquam per inſtrumentum, operatus eſt Deus ſalutem in medio terræ. Unde & Chriſtum Apoſtolus ſcribit multos filios in gloriam adduxiſſe auctorem ſalutis eorum. Et alio loco, Miſit Deus filium ſuum, inquit, ut adoptionem filiorum reciperemus. Inſtrumenti vero diſpoſitio, & qualitas præcipue quidem penſatur ex fine. Salus autem animæ intellectu ſano conſtat, & voluntate ſana. At voluntas per gratiam ſanatur, intellectus per veritatem. Perfectam igitur oportuit habuiſſe & gratiam, & veritatem cum, per quem cæteris omnibus ſalus futura erat, omniſque omnino & gratia, & veritas. Quia principium in unoquoque genere

Hebr. 1.

oportet eſſe perfectum, ſicut ſolem videmus in genere lucidorum, ignem in genere calidorum. A principio ergo Chriſti voluntas perfecte amabat Deum ex gratia perfecte, & perfecte cognoſcebat ex perfecta veritate. Jam felicitas animæ in perfectis Dei & amore, & cognitione ſita eſt. Felix itaque erat ab initio Chriſti anima, ideoque videbat Deum.

Præterea, illud quod eſt in potentia, reducitur in actum per id, quod eſt in actu: oportet enim eſſe lucidum, per quod illuſtrantur alia. Cum ergo per Chriſtum gratiam, veritatem, gloriam cæteri eſſent habituri, ipſe profecto ſimul atque cæteros illum ad finem movere cæpit, & gratiam habuit, & veritatem, & gloriam. Eam vero motionem ab initio nimirum inchoavit.

Ea demum, quæ a primis cauſis moventur in finem, quadam ſolent temporis ſucceſſione perfici; at cauſæ ipſæ moventes a principio ſtatim ſuam, largiente, providenteque natura, perfectionem habent. Ut ignis cum ſubſtantia calorem accepit, aqua paulatim fit calida. Cœleſtia quoque corpora mox omnino ſuas virtutes accepere, quibus in tempore res terreſtres, inferioreſque perficerent. Deus ergo, qui per Chriſti humanitatem & gratiam, & gloriam erat omnibus communicaturus, eas licet res cæteris in tempore largiatur, at Chriſti animæ ab initio ſtatim contulit. Nam cur non corpori gloriam ab initio daret, cauſæ ſunt in promptu expeditæ.

Quartum pro illa concluſione teſtimonium e veſtigio ſubditur: Deum nemo vidit unquam: Unigenitus, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit. Ubi in homine piſcatore videre licet & rerum contextum admirabilem, & compoſitionem diſciplinæ incredibilem. Quod ut perſpicias lector, quæſo, diligenter attende. Nullum porro fidei negotium rite tranſigitur, ſi omnes teſtes auriti ſint, oculatus nullus. Quin, ut Auguſtinus ait, auritis credimus, quia audierunt a fide dignis, qui oculis ſuis rem ſe vidiſſe teſtificarentur. Cum ergo Moyſes, & Joannes Baptiſta primus, & poſtremus e lege antiqua, atque adeo Prophetæ omnes, e nova item lege Apoſtoli Chriſti teſtes fuerint ex auditu univerſi, oportuit, unum eſſe pro omnibus, qui ex viſu teſtimo-

nium daret. Testis autem ejusmodi, qui non pro mille dico esset, sed pro mille millibus esse non poterat, nisi & Justus esset, ne scilicet vellet fallere, & sapiens etiam, ne ipse utique falleretur. Quocirca necesse fuit plenum fuisse gratia, & veritate, ne quicquam in optimo, & absolutissimo teste desideraremus. Etenim quia gratia plenus, justissimus erat, quia plenus veritate, veracissimus.

Quia igitur plenitudo testificationis, & absoluta omnino perfectio ex visu est, ideoque ex auditu testis plenus veritate non est, cum scriptura de Joanne dixisset: Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de luce: de Christo vero, Erat lux vera, &c. & de Moyse, Lex per Moysem data est: illa etiam illico nexuit: De plenitudine ejus omnes, Moyses, Joannes, Prophetæ, Apostoli, prorsusque testes in universum omnes accepimus. Quia & lux erat, & plenus gratia, & veritate erat, & gratia, & veritas per eum facta erat, & denique testis ex visu erat. Deum quippe nemo vidit unquam, nec Moyses, nec Joannes, nec Prophetæ, nec Apostoli, nec Euangelistæ: unigenitus, qui est in sinu Patris, qui vidit arcana, ipse enarravit. Ne vero hoc ad divinitatem Filii, non etiam ad humanitatem referatur, tum ratio prohibet, tum auctoritas. Ratio illa est, quod Christus testis veritatis erat a Patre destinatus, non solum quia Deus, sed quia homo. Quare ex utraque natura opus erat testimonium esse perfectum. Auctoritas ejusdem Christi est, qui hanc rem postea manifestius exposuit, inquiens: Amen, amen dico tibi, quia quod scimus, loquimur, & quod vidimus, testamur, &c. Et protinus: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo. Quo loco vere Cajetanus, & diligenter advertit, verbum, Ascendit, non præsentis, sed præteriti temporis esse: quæ res ex Græco exemplari patet. Quod enim Joannes apte dixerat, Deum nemo vidit unquam, id nunc aliis verbis Christus ait, Nemo ascendit in cœlum. Tunc enim homo secundum animam in cœlo esse dicitur, quum videt Deum. Quo sensu Latroni dictum est: Hodie mecum eris in paradiso. Et angeli in custodiam hominum definiti, quia semper vident faciem Patris, qui in cœlis est, semper quoque in cœlis esse dicuntur, quamvis in terra sæpe sint. Ante Christum ergo sicut nemo viderat Deum, ita nemo in cœlum ascenderat. Ut autem quasi manu tangeres, sermonem de Christo secundum naturam humanam fieri, appositè subjunctum est, Filius hominis, qui est in cœlo. In quam sententiam Patri ipse postea locutus est: Volo, Pater, ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi. Nec Baptista hanc Christi in testificando perfectionem tacuit, imo in hac quoque re suum a Christi testimonio excelli professus est, inquiens: Quod vidit, & audivit, hoc testatur.

Matth. 18.

Joan. 17.

Joan. 3.

Affirmat Hier. Christum juxta suscepti corporis dispensationem a Patre audire quid loquatur: ergo juxta humanam naturam & vidit, & audivit, &c. in Isai. c. 50.

Nec vero insciis sum, veteres Theologos hæc fere loca ad Christi divinitatem retulisse, secundum quam Christus & videbat Deum, & ubique erat. Sed ea ætate bellum erat illis cum Arianis, & Eunomianis acerrimum, ob idque omnibus testimoniis, quibus poterant, Christi Deitatem asserebant, præsertim cum res erat in promptu, & facillima, quemadmodum ferme in præscriptis locis. Nam illud, Nemo ascendit in cœlum, nisi filius hominis, qui est in cœlo, quo pacto vere, ac proprie in divinitatem quadrare possit, non satis intelligo. Non enim filius hominis, quia Deus erat, tunc in cœlum ascenderat, sed quia homo. Quomodo autem in cœlum ascendisset, nisi secundum animam, vix explicari queat. Cogor itaque cum Cajetano hunc Euangelii locum ad astruendam animæ Christi gloriam urgere.

Quintum testimonium, quo Divus Thomas utitur, extat ejusdem Euangelii capite octavo. Et si ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum, quia scio unde veni, & quo vado. Et posterius: Si dixero, quia nescio Deum, ero similis vobis, mendax. Sed scio eum, & sermonem ejus servo. Quod enim sermo sit de scientia, ut a fide distinguitur, illa verba videntur ostendere: Ero similis vobis, mendax. Judæi quippe fidem habebant eo tempore, quamvis cum Christo certarent. Quod autem secundum humanitatem loqueretur, illud probat, Scio eum, & sermonem ejus servo.

Hoc vero Divi Thomæ argumentum video refutari posse. Quoniam est quædam scientia sanctorum, quæ cum charitate conjuncta est, quamvis evi-

den-

1. Joan. 2. dentiam non habeat. In hoc ſcimus, ait, quoniam cognovimus eum, ſi mandata ejus obſervamus. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata ejus non ſervat, mendax eſt. De hac ſcientia ſi quis contendat Chriſtum Joannis octavo cap. ſermonem facere, vix refelli poterit. Quin dicet fortaſſe quiſpiam, hæc Divi Thomæ argumenta probare id quidem quod deceat; non id tamen, quod oporteat. Ita congruentia illa eſſe, cogentia non item. Sed nos primum non id agimus, omnia Divi Thomæ argumenta, ea etiam, quæ ad certam Theologiæ concluſionem probandam afferuntur, certa eſſe & neceſſaria. Nimirum enim in veteribus quoque Theologis, in ſummis Eccleſiæ pontificibus, in conciliis tandem quædam argumenta invenias, quæ ſuadeant Coloſſ. 1. quidem, non cogant; ac certis aliis exploratiſque permixta, non modo totum diſputationis corpus exornent, verum etiam confirment. Probabilia igitur argumenta neceſſariis adjuncta, tantum abeſt ut reprehendenda ſint, ut ſint etiam commendanda. Quanquam iſtis equidem argumentis utor, dum adſunt; cum abſunt, non requiro. Illud hujus generis videtur eſſe: In ipſo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei abſconditi. Illos autem in Chriſto non fuiſſe omnes, ſi ſcientia ei beatorum defuiſſet. Simile eſt hoc, Chriſtum fuiſſe caput non ſolum hominum, ſed etiam angelorum. Eph. 1. Coloſ. 2. Incongruens vero eſſe, ut membra capiti ſcientia & claritate antecellerent. In hoc denique probabilium genere 2. Cor. 3. forſitan & illud eſt: Quod ſi miniſtratio mortis fuit in gloria, ita ut non poſſent intendere filii Iſrael in faciem Moyſi propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur, &c. Et poſterius: Nam nec glorificatum eſt, quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam. Si enim quod evacuatur, per gloriam eſt: multo magis quod manet, in gloria eſt, &c. uſque ad illud, Nos autem revelata facie &c. Non ergo decebat, ut primus novi teſtamenti adminiſter ſpiritus atque animæ gloria careret, ex qua non ſolum facies, ſed totum corpus glorificaretur ex integro. Matth. 17. Vide Orig. hom. 12. in Exod. Hæc igitur dicta in primis ſint.

Deinde (quæ res certe eſt animadverſione digniſſima) non mihi illi probari poſſunt, qui ea in Theologia argumenta confundunt, quæ id, quod decet, oſtendunt: quaſi non interdum idem etiam oporteat, quaſive indecora omnia paria ſint, & non ſint quædam, a quibus & ratio, & Theologia omnis abhorreat.

Sane argumenta, quæ confirmant eſſe quicquam in religione noſtra congruens & decens, ea omnino bipartita ſunt. Quædam enim ſunt ejuſmodi, ut etiam ſi non extitiſſet ea res, quæ probanda ſumitur, nihil tamen inconſentaneum emergeret: Ut cum Theologi oſtendunt, decuiſſe, ut Deus ad reparandum humanum genus carnem ſumeret; utque ex divinis perſonis filius is eſſet, decuiſſe, cæteraque id genus plurima: Quæ decentia fuiſſe vel maxime Theologus probat quidem; ſed quando alia Deus remedia peccato noſtro paraſſet, quę innumera ſine dubio potuit, nullum rationis incommodum, nihil Deo indecorum haberetur. Talia vero argumenta nil profecto in Theologia demonſtrant, ſed ſolum explicant, id quod fide credimus, congruentiſſimum Deo, nobiſque fuiſſe. Altera argumenta ſunt, quæ ita monſtrant quicquam conſentaneum eſſe, ut niſi res ſic habeat, aliquid ſemper emergat, quod nullo modo aut divinæ naturæ, aut rationi humanæ conſentiens videatur. Ut Divam Virginem intactam extitiſſe poſt partum, ſcriptura ſacra in ſenſu literali nuſquam forſan edocuit: Id tradit aperte, in conceptu & partu Virginem extitiſſe. Sed quoniam indecens Virgini erat, ut integritatem tam ſingulari & miraculo, & myſterio conſervatam ipſa poſtea volens, ut dicitur, & prudens labefaceret, & quæ præter naturæ ordinem incorrupta permanſerat, eadem ſe exponeret corruptori; adeo fidelium animis inhæſit perpetuæ hujus virginitatis firma ſententia, ut etiam ſi nulla fuiſſet apoſtolica traditio, ea tamen ratio eſſet idonea ad faciendam fidem iis, qui non ad contentionem informati, ſed ad diſciplinam ſunt vel mediocriter inſtituti. Nec aliter ego puto, in præſenti quæſtione philoſophandum. Cum enim oſtendimus non decere, ut verbum Dei animam intellectualem imperfectam, ſcientiaque, ac ſapientia vacuam aſſumeret, cauſam nos obtinuiſſe arbitramur. Quia res contraria ſcilicet adeo indigna verbi ſapientia & providentia

eſt,

est, ut ne verosimilis fiat quidem, si
Ephes. 4. de unione personali Verbi, & animæ
Joan. 1. recte sentimus. Consentiamus igitur, cæteris Ecclesiæ sanctis gratiam per partes distributam, nempe secundum mensuram donationis Christi: at Christo ipsi non fuisse datum spiritum ad mensuram. Tantam enim gratiam dari congruebat, quantam anima capere illa posset: tantam, quantam in rebus esse ipsa gratiæ natura pateretur. Quod vero de spiritu gratiæ dicimus, id ut
Hebr. 1. de spiritu sapientiæ, scientiæ, intellectusque dicatur, subest omnino causa eadem. Tanto enim melior omnibus est angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit. Itaque unctus est a Deo oleo exultationis præ participibus suis. Non ergo solum habuit parem cum angelis felicitatem, sed multo etiam majorem. Quocirca ut fruebatur, ita quoque videbat Deum. Quod qui negant, ii non ab schola modo, verum a Theologiæ veteris institutione desciscunt.

De instaur. Dom. Sac. 6. 7. Ambrosius: Deus in carne perfectionem naturæ assumpsit humanæ, suscepit sensum hominis, &c. Perfectam ergo animam assumpsit Verbum, non imperfectam. Et lib. 7. epist. 47. ad Irenæum: Accepit plenitudinem naturæ & perfectionis humanæ: sicut Deo nihil deerat, ita nec hominis consummationi, ut esset perfectus in utraque forma. Unde & David dicit, Speciosus forma, &c.

Augustinus in lib. de Trin. Mox ut Verbum venit in uterum, factum est perfectus homo. Et super Exod. Non habuit omnino Christus juxta animæ meritum, quo posset proficere. Et illum vers. Psal. 64. Beatus, quem elegisti, & assumpsisti, de unita humanitate interpretatur.

Remigius in illud, Et ecce aperti sunt ei cœli: Sed numquid tunc primo aperti sunt ei cœli, etiam secundum humanam naturam? Fides enim Ecclesiæ tenet, quod non minus aperti sunt ei cœli ante, quam post.

Græcus, quem refert sæpissime Div. Thomas in catena, quamvis hoc loco vitiosa sit lectio, & tribuatur Gregorio Nazianzeno, Dicitur, ait, secundum humanitatem proficere, non quod ipsa suscipiat augmentum, quæ ab initio fuerit perfecta, sed ex eo, quod paulatim manifestabatur.

Lib. 3. Damascenus. Qui proficere dicunt Christum gratia, non veneruntur unionem, quæ est secundum hypostasim.

Theophylactus. Divina erant, quæ dicebantur & agebantur a puero, non quasi duodecim annorum, sed quasi perfecti viri. Euangelista vero interpretatur, quid sit proficere illum sapientia. Subdit enim, & statura. Profectum enim ætatis, sapientiæ dicit profectum.

Hieronymus in Esa. 7. ca. Licet multa post secula de eo Euangelistæ testetur, Puer autem proficiebat, &c. & hoc dicatur, ut veritas humani corporis approbetur; tamen adhuc pannis involutus habebit boni malique judicium, ut per hæc verba noscamus, infantiam humani corporis divinæ non præjudicasse sapientiæ. Et in Hier. 31. c. Juxta incrementa quidem ætatis proficere videbitur sapientia, sed perfectus vir in utero fœmineo continebitur.

In illud; Ut sciat reprobare malum, &c.

In illud, Novum creavit Dominus, &c.

Leo. Deitas assumptam naturam beatificans, ut glorificata in glorificante permaneat. Loquebatur autem de incarnatione. Et alio item loco Cyrillum citat in hæc verba: Assumpsit verbum humanitatis naturam in sua ratione perfectam. Et Cyrillus ipse in Joan. lib. 1. cap. 17. Vidimus, inquit, gloriam Christi adeo sublimiorem creaturarum gloria, ut mentis quisque compos nulli alii, quam unigenito Dei filio illam convenire fateretur. Plenus enim erat veritate, & gratia. Non enim mensura sibi datur, ut cæteris, sed ut in perfecto perfecta ineat. Sed si plena est, inquies, gloria ejus gratiæ & veritatis, quomodo sapientia & gratia profecisse apud Lucam scribitur? aut quid accedere potest ad plenum? Illorum potius de Jesu opinio, quam illius perfecta crescebat gratia, ut magis in dies cognoscentes, magis illum procedere, ac gratia nescere arbitrarentur. Vide etiam cap. 20. in illud, De plenitudine ejus omnes accepimus.

Epist. ad Leonem Aug. 95.

Multa sunt ejusmodi veterum testimonia, quæ nos gratia brevitatis omittimus, cum hæc etiam, quæ recitavimus, sine ulla aut expositione aut argumentatione præstrinxerimus. Nunc argumenta contrariæ partis breviter quoque referemus. Non enim hoc loco volumus, nisi per quasdam summas & signa data rudiores admonere, ut in similibus quæstionibus, quæ non sunt Theologorum usu contritæ, sedulitius exerceant. Invenient quippe semper,

per, ſi quæſierint. Atque in præſenti etiam quæſtione non dubito eum longe plura inventurum, cui & uberior lectio, & major eruditio fuerit.

Reſpon. ad 1. Primum autem argumentum nihil difficile eſt, ſi intelligamus, juſtitiam ibi & fidem pro juſtis & fidelibus uſurpari, cujus rei non modo Hieronymus auctor eſt, ſed LXX. etiam Interpretes. Vide Div. Thom. 3. p. q. 7. art. 3.

Inſtomment. ſup. Eſai.

Reſp. ad 2. Ad ſecundum facilior adhuc reſponſio eſt. Dicitur enim Deus ſpes Chriſti, quia in Deo erat fiducia ejus, non in homine. Item quia multa etiam a Deo ſperabat, quamvis non ſperaret gloriam animæ, quam jam habebat. D. Thom. 3. p. q. 7. a. 4.

Reſp. ad 3. Ad tertium vide S. Thomam 3. par. q. 15. a. 7.

Reſp. ad 4. Ad quartum vide S. Thomam 3. p. quæſt. 7. artic. 12. Ubi etiam reſpondet illi euangelii teſtimonio. Ac nos etiam paulo ante veteres referebamus non paucos, qui nullo modo admitterent, aut gratiam, aut ſapientiam Chriſti potuiſſe in ſeipſam aliquando proficere; adeo plenus ab initio & gratia & ſapientia fuit. Sed qui in hominum exiſtimatione creſcit, tametſi idem ipſe omnino perſeveret, eum di-

1. *Paral.* 12. cit Scriptura creſcere. Proficiebat David valens & creſcens. Item, Crevit

2. *Paral.* 11. Joſaphat, & magnificatus eſt uſque in

Joan. 3. ſublime. Item, illum oportet creſcere, me autem minui. Quia vero ſæpe quod hominibus altum eſt, abominatio eſt ante Deum, ne exiſtimares oſtentationem eſſe præſtigioſam & phariſaicam, Talis, inquit, erat Deo intus, qualem ſe homini exhibebat foris, nec hominibus probabatur ſolum, ſed etiam Deo. Voluit enim Euangeliſta illud forſitan commemorare, quod

1. *Reg.* 2. de Samuele ſcriptum eſt: Puer autem Samuel proficiebat, atque creſcebat, & placebat tam Deo, quam hominibus. At D. Thomas docet, Chriſtum

2. *p. qu.* 15. *a.* 7. creviſſe in effectibus & operibus gratiæ & ſapientiæ: quia in dies perfectiora opera faciebat. Quod autem in

Act. 6. & 19. effectu creſcit, hoc creſcere quandoque dicitur. Ut ibi, Verbum Dei creſcebat; & rurſum, Fortiter creſcebat Verbum Dei.

Reſp. ad 5. In quinto argumento duo teſtimonia referuntur, quibus Ariani Filii ſapientiam, atque adeo divinitatem impugnare ſunt ſoliti. Quæ cauſa quibuſdam Patribus fuit, ut ea de Filio juxta humanam naturam interpretando, ſatis ſe putarint adverſariis reſpondiſſe. Ac re vera in ea pugna, quam cum Ario gerebamus, ſat illud erat, ut in hac parte ictus ejus conatuſque omnes eluderentur. Sed nobis opus eſt univerſos errores evincere, & Chriſti etiam animam ab omni ignoratione vendicare, quæ de ejus dignitate quicquam detrahere videatur. Ambroſius porro libro quinto de fide cap. 8. non audet aſſerere, tametſi cum Ario diſputabat, Chriſtum ſecundum humanitatem aut in ſapientia profeciſſe, aut quicquam penitus ignoraſſe, ſi hæc vocabula proprie capiamus. Contrariam vero ſententiam nonnullos ait tenuiſſe; ſed qui fuerint, inquit, intimidiores, quam ego ſum. Divus ſane Thomas non dubitat vel ejuſdem Ambroſii auctoritate confirmare, Chriſtum non ſecundum ſcientiam aut beatam aut infuſam, ſed ſecundum aliam acquiſitam ſeu experimentalem quippiam aliquando ignoraſſe, quod poſtea didicerit. Didicit enim ex iis, quæ paſſus eſt. Itaque ſi de ſcientia hac experimentali ſermo ſit, Pater demonſtrabat Filio ea, quæ faciebat per illum mirabilia; majora tempore futuro demonſtraturus, quoniam & majora facturus. Secundum hanc ſcientiam item diem judicii neſcivit, antequam eſſet: nam tunc experietur, cum judicium fiet. Probabiliter dicta ſint hæc, non negamus: verum nihil neceſſe eſt in has nos anguſtias conjicere, quippe cum ſit alia horum locorum intelligentia ſanior. Ac de priore quidem teſtimonio ſic ſentio. Reprehenſus fuerat a Judæis Chriſtus, & quod ſabbatum ſolveret, & quod ſe æqualem faceret Deo. Reſpondet ergo ſimul utrique calumniæ in hæc verba: Non poteſt filius a ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem. Ubi primum ſic potentiæ æqualitatem agnoſcit, ut nihil ſibi arrogare videatur. Agnoſcit enim Patris etiam auctoritatem, cui accepta refert quæcunque facit. Non poteſt, ait, Filius a ſe facere quicquam. Deinde ita arguentes redarguit: Cur me, o Judæi, reprehenditis? Eadem certe ratione & Patrem meum reprehenditis. Quoniam non ex meo capite, ut dicitur, quæ facio, ea ego confingo; nec affectu & libidine opera edo, ſed a Patre accepi id, quod facio.

cio. Non poteſt, &c. Non autem ſomnio accipio, aut opinione aliqua commentitia, ſed viſu certiſſimo atque clariſſimo cerno & comprehendo operantem Patrem, & quæcunque ille facit, hæc ipſa eadem ego non clauſis oculis, ſed videns ſimiliter facio. Si ergo me carpitis, quaſi opera illicita faciam in ſabbato; facio autem eadem, quæ Pater meus, eodemque modo facio; coarguite, ſi ita lubet, Deum ipſum, quem ego operum omnium meorum auctorem & principium habeo. Ut autem probet ſe videre Patrem facientem opera, ſubdit: Pater enim diligit Filium: ideoque nihil illum celat, ſed in conſpectu ejus, ipſoque adeo cernente omnia facit. Nec ſolum quæ antehac fecit, ea coram Filio fecit, ſed & majora, quæ facturus eſt, in conſpectu Filii, Filioque proinde ſpectante, ſimulque faciente faciet. Quibus verbis non negat Filium intelligere res prius omnino, quam fiant, ſed humano more loquitur, & ſe noſtris ſermonibus accommodat. Tunc enim res oſtendere dicimur, cum ita præſentes ſunt, ut non ad intellectum, ſed quaſi digito ad ſenſum demonſtremus. Quæ eſt nobis rei certitudo maxima. Nec obſtat, quod verbo futuri utitur, Demonſtrabit, in his, quæ æterno Deo præſentia ſunt. Sic enim ſolet ſcriptura nobis, noſtroque tempori res æternas attemperare. Pater ſiquidem Verbum & genuit, & gignit, & ſemper gignet. Quanquam qui ſubjungit, Ut vos miremini, is de demonſtratione quadam futura videtur loqui, quæ cæteris etiam pateat. Quare ex hoc loco nihil contra gloriam animæ Chriſti haberi poteſt.

Poſterius quoque teſtimonium nihil contra nos facit. Primum, quia Hieronymus, Ambroſiuſque negant, illa verba, Neque Filius, niſi in paucis quibuſdam Græcis exemplaribus haberi. Quin Ambroſius contendit, ea ab hæreticis eſſe interpoſita, Eadem quippe lectio Matthæi, & Marci erat. Matthæi vero Euangelium Ariani corruperant, eiſdem quoque verbis adjectis, quæ modo nec Latina nec Græca exemplaria habent. Deinde etiam ſi ita fuiſſet ab Euangeliſtis ſcriptum, in eo ſenſu Filius neſcire dicitur, quia ſcire ſe diſſimulat, nec vult aliis revelare. Pater ſiquidem ſcit, quia Filio manifeſtat: Filius neſcit, quia occultat, nec alios ſcire facit. Quod autem verbum, Scire, in hunc modum aliquando accipiatur, & uſu vulgi contrito liquet, & Ambroſius probat ex illo: Deſcendam & videbo, utrum clamorem opere compleverint: an non eſt ita, ut ſciam. Simile eſt illud: Deus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum, ut videat ſi eſt intelligens, &c. Et ubi nos habemus, Tentat vos Dominus Deus veſter, ut palam fiat, an diligatis eum, editio LXX. habebat, Ut ſciat, an diligatis eum. Sed de hac re vide Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum, ac Patres cæteros. In his enim, quæ pervulgata ſunt, longus ego eſſe nec debeo, nec volo.

In Matt. 24. Ambr. l. 5. de fi. c. 8.

Gen. 18.

Pſalm. 52.

Qui diſſimulat, is exhibet ſe ad modum neſcientis. Sic Marc. 12. Cum vidiſſet, inquit, a longe ficum habentem folia, venit, ſi quid forte inveniret in ea. Sicus ergo ille quid præſtat ſpeciem fingentis, & aliquid prudentor ſimulat, dicitur fingere: fingit enim ſe longius ire: ſic qui gerit ſpeciem, & formam neſcientis, diſſimulatque aliquid ſe ſcire, cum neſcire ſcriptura dicit.

Ad ſextum reſpondet egregie Divus Thom. 3. part. q. 19. ar. 3. vide illum. Primum vero teſtimonium, quo illa ratio confirmata eſt, verba proxime antecedentia explicant. Si poſuerit, ait, pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longævum, &c. & ſtatim: Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit, & ſaturabitur. Secundum teſtimonium D. Thomas ſic interpretatur, ut dicat, Chriſtum meruiſſe manifeſtationem unctionis quidem, juxta illud, Propter quod Deus exaltavit illum, &c. ſed unctionem ipſam non meruiſſe: In ſcriptura autem tunc rem aliquam fieri aliquando dici, cum innoteſcit. Data eſt mihi omnis poteſtas, &c. Quia ergo Chriſtus dilexit juſtitiam, &c. ideo exaltavit eum Deus in regem dæmonum, hominum, & angelorum: ungere enim eſt regem conſtituere.

Reſpondet item, idque melius, hunc ſenſum eſſe, ut virga directionis eſſet virga regni tui, ut diligeres juſtitiam, &c. propterea, id eſt, ut hæc egregie faceres, unxit te Deus oleo, &c. Illud eſt ſimile: Homo ridet, flet, diſcurrit, propterea intellectum habet, & animam rationalem. Non enim neceſſe eſt, ea quæ antecedunt, cauſam eſſe eorum, quæ ſequuntur. Ut ibi: Propterea & ſapientia Dei dixit, &c. Luc. 11. Nec ſi diceretur expreſſe: Unxit te Deus oleo lætitiæ, quoniam dilexiſti juſtitiam, &c. quicquam contra nos faceret. Nam more ſcripturæ fit, ut interdum effectus loco cauſæ ponatur: Ut ibi: Ego clamavi, quoniam exaudiſti me Deus.

Reſp. ad 6.

Pſal. 16.

Tertio demum reſpondere poſſumus, actiones Chriſti non fuiſſe meritorias cauſas unctionis, ſed quaſi materiales

&

& diſpoſitivas. Docet enim Divus Thomas tertia parte, quæſtione trigeſimaquarta, articulo tertio, ſanctificatum fuiſſe Chriſtum per proprium actum. Quemadmodum ergo vere dicimus, materiam ligni fuiſſe calore diſpoſitam, propterea fuiſſe ignitam: Hominem fuiſſe contritum, propterea ei gratiam juſtificationis eſſe donatam: ſic dicere Propheta potuit, Chriſtum optimos actus in primo inſtanti habuiſſe, propterea fuiſſe oleo Spiritus ſancti perunctum. Nec opus eſt, ut vox illa, Propterea, cauſam efficientem, aut meritoriam denotet, ſed ſatis erit, ſi ſit cauſa, quæ diſponat ſubjectum, quaſi materialis.

De tertio vero teſtimonio ſic habeto: Divus Thomas exiſtimat, in eo Pſalmo de reſurrectionis æterna vita agi non ſolum in Chriſto, ſed in membris. Nam illa omnium capitis, & membrorum reſurrectio, vitaque plena deliciis fructus paſſionis Chriſti fuit. Qui, ut Paulus ait, conreſuſcitavit nos, & conſedere fecit in cœleſtibus, tunc ſcilicet, cum ipſe excitatus, ſedit a dextris Dei. Si ergo Chriſtus in hoc loco non in perſona ſua modo, ſed in membrorum perſona loquitur, nihil eſt difficile intellectu. Quod ſi Saulo dicebat: Cur me perſequeris? quia membra ipſius Paulus inſectabatur; dicere quoque potuit Patri: Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Quoniam gloria noſtra gloria Chriſti eſt, non minus, quam ignominia, laborque noſter Chriſti omnino eſt. Mox etiam non video equidem, cur non proprie de Chriſto ipſo accipiamus, quod poſt reſurrectionem adimpletus lætitia fuerit cum vultu Dei. Ante enim & corpus vacuum erat ea voluptate, quæ a viſione Dei in corpus emanat, & anima non undique plena erat lætitia: quin appetitus ſenſitivus totus triſtitiæ, angoriique patebat. Poſt paſſionem ergo implevit eum lætitia Deus cum vultu ſuo. Quoniam etſi prius Dei vultum clare, pleneque videbat, non tamen affectus, appetituſque omnis plene, perfecteque gaudebat. Qua de re in refutatione poſtremi argumenti nonnihil adjiciemus, quod ſit animadverſione digniſſimum.

Act. 9. *Pſal. 15.*

Quartum inſuper teſtimonium facilem intelligentiam habet: nam & ſcriptum a poeta eſt, Priami faciem dignam fuiſſe imperio. In quinto autem mercedem Chriſti Iſajas vocat fidelium populum. Poſtula a me, inquit, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Unde veſtigio ſubdit: Et vocabunt eos populus ſanctus, redempti a Domino. Juſtinus vero martyr in dialogo cum Tryphone aliter legit, & interpretatur hunc locum. En tibi, inquit, ſervator adeſt, qui mercedem ſuam reddit, opuſque ſuum ante ſe. Vere enim Chriſtus id quod meruit, hoc eſt, mercedem operis ſui, nobis reddidit. At Hieronymus plane interpretatur, hoc ideo dici, quia Salvator ipſe judex ſit omnium, ut reddat unicuique ſecundum opera ſua, juſtis præmia, peccatoribus æterna ſupplicia.

De ſexto teſtimonio denique nil aliud in præſentia dico, niſi gloriam Chriſti ante paſſionem nondum fuiſſe conſummatam: ſed quidquid ei propter nos, & propter noſtram ſalutem ad abſolutam hominis glorificationem defuit, hoc non dubium eſt per paſſionem ſuam Chriſtum meruiſſe. Sane vero non eodem modo omnia ædificia conſummantur: quibuſdam enim vel parietes deſunt, aliis non deeſt niſi tectum. Nos itaque conſummamur accepta non ſolum gloria corporis, verum etiam animæ, quoniam utriuſque partis gloria deerat; at Chriſto non niſi alterius duntaxat: quare per illius adjunctionem conſummatus eſt.

Ad poſtremum argumentum D. Thomas reſpondet de paſſionibus animæ articulo decimo ad nonum, contraria non poſſe eſſe in eodem per ſe quidem, ſed bene per accidens: Ut cum quis in navi deambulans fertur in contrarium ejus, ad quod navis movetur. Ita, inquit, in ſuperiori ratione animæ Chriſti erat gaudium per ſe, quia per actum proprium: dolor autem per accidens, quia per corporis paſſionem. Deinde reſpondet, quod gaudium illud, & dolor non erant contraria, quia non erant de eodem. Verum reſponſum illud prius refelli poteſt. Quoniam locales motus ſi in eodem contrarii aliquando ſunt, nihil mirum eſt, quippe cum tota fere eorum ſubſtantia, & ratio externus quidam reſpectus ſit. Ita Pater & Filius relationes contrarias præ ſe ferunt, & in ordine ad diverſos terminos eſſe in eodem vere poſſunt. At in formis, & qualitatibus abſolutis id fieri nequit, ut ſive per ſe, ſive per accidens duo contraria in eodem ſubjecto ſint. Pugnat

Reſpon. ad 7.

gnat enim cum natura rerum, ut aqua ſimul calida & frigida ſit, præſertim in ſummo: nec ſi quis contendat alterum eſſe per ſe, alterum per antiperiſtaſin. Gaudium vero & triſtitia qualitates ſunt abſolutæ. Sed & poſterius reſponſum quiſpiam coarguet, quoniam Chriſtus videns rationes in Dei eſſentia divinas, de ſua morte lætabatur, quam cernebat Dei & rationi & voluntati conformem. Triſtabatur autem de eadem, quia erat malum naturæ contrarium. Quare objectum materiale gaudii atque triſtitiæ idem erat. Ut gaudium porro triſtitiæ contrarium ſit, ſat eſt utrumque in materiali objecto convenire. Nam formalis gaudii triſtitiæque ratio diſcrepat ſemper, ſive de eadem re, ſive de alia atque alia triſtemur & gaudeamus. Non ergo negare poſſumus, ſi in Chriſti voluntate gaudium ſummum ſummaque triſtitia de morte ſua fuit, quin duo ſimul in eodem fuerint contraria. Atque hæ animi affectiones ſe viciſſim expellunt, tametſi non res eadem objecta eſt. Nimirum enim, cum pellere triſtitiam volumus, aliis non modo rationibus, ſed rebus etiam gaudere curamus. Quod argumentum eſt, eas affectiones eſſe contrarias.

Cæterum difficultas hæc tribus modis videtur expediri. Primum enim dicet fortaſſe quiſpiam, in appetitu intellectuali Chriſti, quæ voluntas proprie vocatur, nullam penitus triſtitiam extitiſſe. Quoniam illa animæ portio Deo fruebatur pleniſſime. Quemadmodum autem a ſuperiore potentia non derivabatur gaudium ad inferiores, ut ſalutis noſtræ myſterium in Chriſti paſſione tranſigeretur; ſic ab inferiore potentia non perveniebat ad ſuperiorem dolor. Non fuit itaque in Chriſti voluntate triſtitia, ſed in appetitu ſenſitivo fuit, qui proprie triſtitiæ ſubjectum eſt. Quam ſententiam viſus eſt Dominus ſignificare, cum ait, Triſtis eſt anima mea. Appetitus enim animalis, quia animalis eſt, non eſt intellectualis, ſed ſenſitivus. Cui etiam ſententiæ favet D. Thomas 3. p. quæſt. 15. art. 4. & 6. & quæſt. 46. artic. 7. & 8. Nam Scoti argumenta abunde refutat Cajetanus. Quod ſi verum eſt, jam contraria non ſunt in eodem ſubjecto proximo; ſed gaudium in voluntate, triſtitia in appetitu ſenſitivo. Ideoque proprie ne contraria quidem ſunt. D. Thomas 3. p. qu. 18. art. 6. in corp. & qu. 46. art. 8. ad 1.

3. p. qu. 46. a. 8.

Matth. 26.

In ar. 7. qu. 46.

Huic vero reſponſioni illud objicitur, quod Dominus habuit in voluntate actum, quo mortem vere noluit: at triſtitia eſt de his, quæ nobis nolentibus accidunt, ut Auguſtinus ait. Prior propoſitio, quoniam eam Cajetanus negat, probatur. Primo ex Div. Thom. 3. p. quæſt. 18. art. 6. ubi dicit, quod voluntas naturalis & voluntas ſenſualitatis aliud voluit in Chriſto, quam divina voluntas. Et art. 5. refert Auguſtinum contra Maximinum in hæc verba: In hoc, quod Chriſtus ait, Non quod volo, ſed quod tu, aliud ſe oſtendit voluiſſe, quam Pater: quod niſi humano corde non poſſet. Ac revera ex illo Euangelii teſtimonio non ſolum ſancti veteres, ſed ſynodus ſexta ſub Agathone collegit, & duas voluntates in Chriſto, & duas voluntatum operationes. Sane qui ait, Non ſicut ego volo, is actum voluntatis aperte ſignificat. Verum Cajetanus elaboretur dicens, appetitum ſenſitivum vocari interdum voluntatem. De qua Ambroſium hunc Euangelii locum explicare, Divus ipſe Thomas interpretatur 3. p. qu. 18. artic. 2. Quin D Thomas quæſtionis decimæ octavæ tertiæ partis articuli quinti argumentum tertium non poterat refellere, ſi admiſiſſet, Chriſti voluntatem aliquid velle, quod non habuerit. Beatus enim eſt, ut Auguſtinus docet, qui habet quæcunque vult. In reliquis certe beatis probabiliſſime Cajetanus ejuſmodi nolitiones negat, quoniam in illo ſtatu otioſæ ſunt. Cum ergo Chriſtus ſecundum intellectum & voluntatem perfecte fuerit beatus, non videtur ejuſmodi nolitiones habuiſſe.

Poſſumus deinde poſtremum hoc argumentum eludere, etiam ſi dicimus id, quod revera probabile eſt, in voluntate Chriſti intellectuali, quæ proprie voluntas eſt, non triſtitiam modo, ſed ſummam maximamque fuiſſe. Quia enim in hoſtia pro peccato cordis contritio voluntatiſque triſtitia potiſſime deſideratur: ſacrificium quippe Deo ſpiritus contribulatus, &c. & triſtitia ſpiritualis hæc contraria eſt peccato medicina, quod ſedem ſuam præcipue in voluntate habet: conſentaneum profecto erat, ut Filius Dei hoſtiam ſe pro peccato exhibiturus, non ſolum corporis & animæ ſenſitivæ dolores, ſed angores quoque ſpiritus, & voluntatis triſtitiam

Pſal. 50.

ſtitiam ſuſciperet, quo pro culpis noſtris omnibus hoſtia illa Deo acceptiſſima omnibus omnino modis contereretur. Sic vere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit. Sic non modo vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, ſed attritus eſt propter ſcelera noſtra. Sic diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & livore atque dolore ejus ſanati ſumus. Sic Dominus eum voluit infirmitate conterere, qui poſuit pro peccato animam ſuam.

Iſa. 53.

Cap. 9.

Auguſtinus inſuper 14. de civ. lib. aſſerit, Chriſtum eos naturæ noſtræ defectus ſuſcepiſſe, qui perfectioni gratiæ non repugnant quidem, ſed de amore boni, & ſancta caritate veniunt. At commendat magis charitatem ſuam Chriſtus, ſi triſtitiam quoque eam Deo pro culpis noſtris in ſacrificium præbuit, quam nos Deo pro illis debemus maxime. Plane item Ambroſius ad Gratianum Imperatorem dixit: Sicut ſuſceperat voluntatem meam, ſuſcepit triſtitiam meam. Nam voluntas proprie appetitus intellectualis eſt. Et velle proprie actus voluntatis eſt: ait autem, Non ſicut ego volo.

Voluntatis etiam dolor hominis proprie triſtitia eſt: nam qui in ſolo appetitu ſenſitivo reperitur, hic animantis magis dolor eſt, quam hominis. Decuit autem, ut per dolorem proprie humanum humana peccata ſolverentur. Ita cum dixit, Repleta eſt malis anima mea, omnem animæ appetitum repletum dolore intellexit, ſive ſenſualem, ſive rationalem. Quoniam & pronomen, Mea, rationalem magis, quam ſenſualem præ ſe fert. Ea ſi vera ſunt, ut videntur eſſe, nihil obſtat, cur non per potentiam ſupernaturalem & gaudium ſummum, & ſumma triſtitia in eodem ſubjecto fuerint: Tum quia nec proprie contraria erant, cum oppoſitio debeat fieri circa idem, ut Divus Thomas ſæpe ſumit: Tum quia quod præter naturæ ordinem a Deo fit, id in naturæ leges referre velle ſtultum eſt. Miraculum fuit, quod idem homo eſſet & viator, & comprehenſor: miraculum, quod a gloria animæ nihil derivaretur ad corpus: miraculum, quod a ſuperioris gaudio potentiæ nihil ſolatii in inferiores redundaret: miraculum, quod inferioribus perturbatis, nec ſuperiores turbarentur, nec a ſua perpetua operatione ceſſarent, nec remitterent opus, nec quietem & delectationem vel ex minima parte reſolverent. Inter hæc miracula propter myſterium noſtræ redemptionis explendum, quanquam voluntas Deo viſo fruebatur, ſuſcepit tamen ſponte triſtitiam quantam maximam capere potuit: potuit autem capere tantam, quanta maxima eſſe in rerum natura poterat: Ut dolor pro peccatis non minor eſſet, quam charitas, & ſcientiæ ipſe quoque ſuperemineret.

Pſal. 87.

Sed & olim juvenis, ut hinc jam nos demum extricemus, coram celebri Theologorum concione diximus, quod ſicut per totam vitam Dominus gloriam animæ quaſi premebat, ne in corpus efflueret; ſic ſaltem in cruce retinuit gaudium, quod ſuapte natura ex clara Dei notitia prodiret. Gaudium, fateor, ex Deo viſo in voluntate neceſſario naſci, non ſecus atque ex ſole lumen, calorem ex igne. Sed retraxit aliquando ſol radios ſuos, & ne calefaceret, comprehenſus eſt etiam ignis: quare nihil mirum videri cuipiam debet, ſi in hominum redemptione per hominis unius dolores explenda voluptas omnis reprimeretur, quam alias ex viſione Dei proficiſci naturæ ratio demonſtrat. Nec obſtat, quod beatitudinem Benedictus hujus nominis duodecimus definivit in viſione & fruitione conſiſtere. Chriſtus autem beatus fuit in via. Quoniam illud pontifex tradit de beatitudine conſummata. Chriſtus autem licet habuerit eſſentiam beatitudinis, non tamen accidentia, quæ inde per ſe etiam conſequuntur: decuit enim eum per paſſionem conſummari. Quanquam & fruitio ſine gaudio intelligi poteſt: fruitur enim arboris ſuæ fructibus tunc etiam homo, cum per morbum voluptatem nullam capit ex eis. Ita Chriſtus non ſolum videbat, ſed etiam fruebatur, quamvis derelictus a Deo, omnique penitus ſolatio deſtitutus non gaudebat. Quamobrem, ut cæteri martyres, gaudium ſibi futurum ante oculos poſuit, ut crucem ſuſtineret confuſione contempta, ad Hebræos 12. cap. Ubi miris omnino modis & charitatem ſuam in nos commendavit & exemplum. Certe ſive primo, ſive ſecundo, ſeu tertio modo quæſtionem ſolvas, miraculum facis: ſed eſt hoc poſtremum eo plauſibilius, quo majores in nobis igniculos excitat tum pœnitentiæ, tum

amo-

amoris, tum gratitudinis. Sed sit jam hujus quæstionis finis. Perspicuum est enim, in re sterili & jejuna non parvam & exiguam copiam e locis Theologiæ suppeditatam. Restat tertium quæstionis genus pertractandum ejus, quæ a fide & natura pendet: de qua re capite sequenti differemus.

CAPUT XIV.

In quo ea quæstio vocatur in dubium, quæ cum naturalis sit, tum etiam ad fidem pertinet.

Disputatio de Animi immortalitate.

QUoniam de eo genere argumentorum dictum est, quæ & ad fidei principia explicanda spectant, & ad conclusiones Theologiæ confirmandas: deinceps de iis, quæ ad rerum etiam naturalium probationem attinent, disputandum est. Sunt autem naturales quæstiones in duplici differentia. Quædam enim solis naturæ argumentis probari possunt, aliæ fidei etiam auctoritate confirmantur. Et in naturæ ratione quidem nullum inter hæc duo genera discrimen est. Utriusque enim quæstionis argumenta ex eisdem omnino locis petenda sunt, hoc est, ex humanis disciplinis. Quæ argumenta omnia tribus ultimis locis continentur. In hoc differunt, quod quæstiones posteriores, quoniam fidei sunt, latius patent, atque ex omni loco comprobari possunt. In hoc genere illa est, quam hoc capite versare cupio.

An animus hominis immortalis sit, quemadmodum Pythagoræ, Socrati, Platoni, Theophrasto, Themistio, Senecæ, Ciceroni, melioribusque Philosophis visum est: an potius mortalis, quod Lucretio, Galeno, Plinio, Alexandro video placuisse. Nec me vero reprehensores vituperare debent, quod rem aggrediar, quæ diligentissime est a pluribus disceptata. In quibus Div. Thomam esse constat, cujus tanta est in utranque partem argumentorum copia, ut nihil addi posse videatur. Sed quoniam fidei argumenta nulla fere protulit, naturæ vero rationes Henricus atque Scotus probabiliter suadere ajunt, non necessario demonstrare; nihil, ut mihi videtur quidem, temere facturus sum, si de ea ipsa quæstione disputo, quam tam multa & præclara ingenia versarunt. Non enim rem actam agam; sed, nisi me fallit animus, plane utilem, ne dicam necessariam: præsertim cum Cajetanus etiam noster sui valde dissimilis scripserit, se credere quidem animam rationalem incorruptibilem esse, at nescire tamen. Qua in re cum Henrico, & Scoto ex parte consentit: quos idem miris olim modis exploserat: Ex parte, inquam, quoniam non alios quidem, sed se scire inficiatus est. *In c. 9. ep. ad Roman. contra scripserat, & in 1. par. & in 3. lib. de Anima.*

Ut ergo hæc controversia, quam fieri poterit, accuratissime constituatur, principio argumentabimur, hanc quæstionem nullo modo ad fidem attinere, deinde non posse naturæ ratione demonstrari.

Docet porro Augustinus, idque non semel, sed sæpius, non esse fidei quæstionem, an animæ rationales ex traduce sint, an potius ex nihilo in singulis creentur singulæ. At si anima hominis ex traduce vi seminis propagaretur, sine dubio esset ut generabilis, ita etiam corruptibilis. 1. Arg. *De baptis. parv. lib. 3. c. 10. & 1. Retra. c. 1. & 10. sup. Gen. c. 1. 3. & 4.*

Dein Sadducæi existimabant animum hominis esse mortalem: nec tamen habebantur hæretici: quin ut religiosos eos colebat fidelis populus. 2. Argu.

Præterea, quatuor sunt scripturæ testimonia, quibus vel maxime animorum immortalitas doceri potest. Unum illud est, Donec revertatur pulvis in terram, unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Alterum: Deus creavit hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Tertium: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Quartum, quo Dominus in euangelio utitur: Ego sum Deus Abraham, Isaac, & Jacob. Non est Deus mortuorum, sed viventium. Etenim quod Augustinus affirmat, ex lege Moysis esse cæteris evidentius, id ne probabile quidem mihi videri solet, ut animas ab interitu vendicemus. Ex quatuor autem illis, quæ passim a Theologis referuntur, primum eludi potest, quod Augustinus docet, infirmum esse adversum eos, qui credunt animas per propaginem generari. Infirmum ergo etiam est contra eos, qui dixerint, eas cum corporibus interire. Ac sicut scriptum est, ait, Donec spiritus redeat ad eum, qui dedit illum: sic etiam legimus, 3. Argu. *Eccle. 12. Sap. 2. Matth. 10. Matt. 22. Exo. 33. in Num. Lib. 10. sup. Gen. c. 9.*

gimus, Spiritus vadens, & non rediens. Secundum item refellet fortaſſe quiſpiam dicens, non ibi de anima ſermonem eſſe, ſed de homine, quem Deus per gratiam fecit a principio immortalem. Unde ſtatim ſubjicitur, Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum. Tertium autem de morte ſpirituali animæ, hoc eſt, de æterna, interpretari licet, de qua illud habes: Dentes leonis dentes ejus interficientes animas hominum. Quæ res ſuadetur, quia protinus additur, Eum timete, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittendi in gehennam. Quare D. Thomas nec in prima parte, nec in ſumma contra gentes, nec in quæſtione de anima hoc teſtimonium voluit uſurpare. Nam quartum de reſurrectione agit, non de immortalitate. Sic enim Dominus ait: De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis, &c. Nihil vero prohibet, ut anima cum corpore ſimul intereat, & poſtea cum corpore ſimul exurgat. Non ergo fidei decretum eſt, animas eſſe immortales.

4. Arg. Quod vero naturali argumentatione animæ immortalitas nequeat oſtendi, illa prima conjectura eſt, quod cum Ambroſius, & Auguſtinus, ut id probarent, omnes nervos intenderint, nihil omnino confecere. Non autem præcellimus Ambroſium, & Auguſtinum.

De bo. mor. c. 9. 2. Solil. & l. de immor. ani.

5. Arg. Ad hæc, cum Scotus, Jandunus, Cajetanus Divi Thomæ rationes expenderint, viri ſcilicet magno ingenio, magnaque Philoſophiæ eruditione præditi; at pronunciarunt tandem, rem non eſſe demonſtratam, ſed creditam. Non eſt autem veroſimile, rationes eas, ſi evidentes eſſent, ac lucidæ, nullum evidentiæ lumen acribus, acutiſque oculis allaturas.

Sco. 4. d. 43. q. 2. Jand. 3. de ani. q. 5. & 29. Caj. in epiſt. ad Ro. c. 9.

6. Arg. Præterea, Ariſtoteles non idem ſemper in hac re, ſed tum hoc, tum illud ſcripſit: non eſt ergo probabile, eum in tanta varietate, & inconſtantia certam, exploratamque animæ immortalitatem habuiſſe. Nam quod pro animæ rationalis incorruptione aliquando ſenſerit, ut cætera loca omittam, quæ & D. Thomas 2. adverſ. gent. cap. 79. & Ferrarienſis in commentariis afferunt, is locus planus, & expeditus eſt, qui ſecundo libro de gener. anim. capite tertio habetur; ubi aperte docet Ariſtoteles, mentem hominis non in ſeminis virtute eſſe, ut reliquas animas, ſed extrinſecus advenire. Quod ſi non educitur de potentia materiæ, nec a generante homine vi ſeminis editur: certe ſubſiſtens eſt, nec a materia dependet. Quod vero de hac ſententia interdum etiam deſciverit, Cajetanus multifariam ſuadet: & mihi his argumentis ſit veroſimile. Primo, quod non poteſt effugere, ſi ſua principia Ariſtoteles retinet, animarum infinitatem, niſi incidat in errorem Averrois, vel in Pythagoræ deliramentum. Secundo, quia libro primo de cœlo aſſerit, quicquid incorruptibile ſit, id perpetuum etiam fuiſſe. Tertio, quia in ethic. lib. 1. Solonem reprehendit, qui aſſeruerit, poſt mortem veram ſupereſſe hominis beatitudinem. Unde & deplorat brevem hominis felicitatem, & opes, ac divitias tanquam felicitatis adjumenta requirit. Nec de hominis animo poſt mortem verbum ullum in illo reperies. Non eſt autem credibile, eum, ſi exiſtimaret animam eſſe immortalem, nec de modo, quo intelligeret ſeparata, nec de ejus felicitate quicquam vel breviter perſtricturum. Quarto, ex proœmio libri de anima, ubi illud fundamentum jecit: ſi intelligere eſt phantaſia, aut non ſine phantaſia, non contingit animam ſeparari: in tertio autem libro poſuit antecedens, quod intelligere non eſt ſine phantaſia: unde & conſequens, &c. Quinto, quia non Gregorius Niſſenus modo, quem Div. Thomas refert, verum etiam Juſtinus martyr in libro admonitorio gentium, & Theodoretus libro quinto de curat. gr. affect. conſentiunt, Ariſtotelem animorum immortalitatem negaviſſe. Quis autem credat, tantos, talesque viros falſum teſtimonium dixiſſe? Niſi etiam Alexander Aphrodiſæus inſignis præter cæteros Peripateticus falſo etiam magiſtro ſuo hanc ſententiam impoſuit.

In lib. 3. de anima.

7. Arg. Præterea, animorum immortalitas cum Dei erga homines providentia adeo conjuncta, & colligata eſt, ut qui illam negarit, is hanc quoque inficiaturus ſit: qui vero hanc conceſſerit, eum neceſſe ſit illam admittere, quemadmodum ſupra diximus. At Dei erga res humanas providentia non poteſt eſſe per rationes humanas manifeſta, ſed ſolum ex divinis oraculis explorate percipitur. Id quod Propheta teſtatur, inquiens: Exiſtimabam, ut cognoſcerem hoc: labor eſt ante me, donec intrem in ſanctuarium Dei, & intelligam in noviſſimis eorum. Et iterum:

Pſal. 72.

Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Beatus homo, quem tu erudieris, Domine, & de lege tua docueris eum.

Psalm. 93.

8. Arg. Præterea, ad indagandam animi immortalitatem illa rectissima via est, quam Aristoteles est ingressus, nempe animi operatio propria. Sicut enim res se habet ad operationem, ita se habet ad esse. Experimento autem quotidiano ille probavit, animam nostram nihil sine phantasmate intelligere. Pendere itaque a corpore, non solum ut species intelligibilium accipiat, sed ut eis etiam utatur, resque ipsas intelligat. Respondent, pendere animi propriam actionem a corpore, non tanquam a subjecto, sed tanquam ab objecto. Verum hæc responsio refellitur, quia si, quantum rationis lumen & sensuum indagatio docet, nulla nostra intellectio sine corpore est, nihil refert hoc, an illo modo sit; cum utrinque probabilisme colligatur, animam, si extra corpus esset, in modum glirium torpentem omni opere vacaturam. Experimur siquidem, species intelligibiles & in fieri & in operari a phantasmate dependere. Hinc enim Aristoteles vacillavit, nec quicquam effecit, si effecit tamen, nisi animas cum corporibus interire: ne vanæ scilicet & otiosæ extra corpora remanerent.

9. Arg. Confirmat autem hoc vel maxime, quod si animus per se subsisteret, atque adeo immortalis esset, non indigeret corpore, quemadmodum aliæ formæ, propter esse, sed solum propter operationem. Necesse quippe est, eum species intelligibiles a corporibus per corporis sensus emendicare. Alioqui intellectus per se in natura subsistens, ideoque a corporis gravitate & materiæ imperfectione liber nullo se modo corpori colligaret, si ex se haberet species ingenitas, quibus sine corporis adjumento intelligeret. Videmus autem, species a corpore acceptas a corpore etiam in operando pendere. Ideo enim necesse est, intelligentem phantasmata speculari. Non ergo per illas anima a corpore separata intelliget. Alias vero species non habet superinditas. Quare sejuncta a corpore, somno otioque torpebit, quod est absurdum.

10. Arg. Sexta insuper synodus act. 11. tradit, animam hominis non esse immortalem per naturam, sed per gratiam illam a morte coercentem. Et rursum, Non, inquit, naturam proprie immortalem habent animæ, sed gratia id sortitæ sunt. Nulla ergo ratio naturalis animæ immortalitatem monstrare potest, utpote cum sit suapte natura mortalis.

11. Arg. Adde unum & viginti argumenta, quibus S. Thom. probabiliter egit, ut anima corruptibilis videretur. Quæ si ego hic repetam, molestus ero. Nam his alia adjicere non video qui possem, nisi Janduno, aliisque hujus farinæ auctoribus velim esse simillimus, qui ut argumenta asserant, quibus animi mortalitas probari posse videatur, ea ponunt, quibus suadeant eum non esse formam actumque corporis essentialiter. Quæ argumenta quidem Cajetanus in 3. lib. de anima retulit, fecissetque fortasse multo prudentius, si contempsisset.

de anima arg. 4.

12. Arg. Adde etiam, quod Scotus argumentis, quæ probant animam esse immortalem, argute respondet. Si ergo rationes inventæ a prioribus non demonstrant, alias vero excogitare novas non opis est nostræ; fateamur, animam immortaliter vivere, nullo certo naturæ argumento patescere. Hæc efferre brevissime potui, quibus illi uterentur, qui animorum immortalitatem infirmare pergerent. Quam tamen & fides catholica firmissime docet, & certa naturæ ratio. Id quod conclusiones rationesque sequentes patefacient.

4. d. 43. q. 2.

1. Conc. Prima conclusio. Animum hominis esse mortalem, fidei catholicæ manifeste repugnat. Gene. 37. Descendam ad filium meum lugens in infernum. Job 21. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Sapien. item cap. 2. 3. 4. & 5. apertissime traditur, animas cum corporibus non interire. Eccles. 12. Et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. 2. Machab. 12. Sancta ergo & salubris, &c. Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Joan. 12. Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Philip. 1. Mihi vivere Christus est, & mori lucrum. Coarctor autem e duobus, desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo. Primæ ad Cor. 15. pro absurdissimo Apostolus colligit, Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, mise-

Just. in colloq. cũ Tryphone illud affert, quod pytonissa spiritũ Samuelis evocavit. In qq. vero gentium q. 75. citat illud, Infernus subtus te conturbatus est in occursum adventus tui, Quod de Nabuchodonosor dictũ esse, ambiguum non est. Et q. 76. illud, Hodie mecum eris in paradiso.

ſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Et poſterius referens illam inſipientium vocem, Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur, illico ſubdit: Nolite ſeduci. Corrumpunt, &c. 2. Cor. 5. Dum ſumus in corpore, peregrinamur a Domino: audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis, peregrinari a corpore, & præſentes eſſe ad Deum. Et paulo ante: Scimus, quod ſi terreſtris domus noſtra, &c. Sed de ſcripturæ teſtimoniis, quæ D. Thomas dixit eſſe infinita, ſatis multa recitavimus. Quamquam vereor, ne quis nos jure ac merito reprehendat, qui in re non dubia uſi fuerimus teſtibus non neceſſariis. Præſertim cum ii, qui animæ immortalitatem inficiantur, nec Chriſto, nec Evangelio credant, Eccleſiæ vero, ſanctorumque fidem pro nihilo putent. Ita ſupervacaneum videtur eſſe, ex iis locis, quæ auctoritatem fidei continent, argumenta depromere. Nec concluſio hæc proprie Theologica eſt, ut ſit argumentationibus Theologiæ confirmanda. Quin Theologia, qua ratione effectrix eſt, & agendi muneri incumbit, illa duo habet primaria fundamenta, Deum eſſe hominis & principium & finem, atque adeo procuratorem, eſſeque item animorum perpetuam vitam, in qua *Hebr. 11.* remunerator Deus ſit iniquirentium ſe: Quæ niſi fidelis penitus habeat infixa, & in animo quaſi inſculpta, non dico media, & finem conſequi felicitatis ſuæ, ſed ne ad Deum quidem accedere poteſt, ut ab eo media finemque requirat. Cum igitur prima cujuſque diſciplinæ principia tanquam notiſſimæ anticipationes ſupponantur, nihil opus erat vel ea teſtimonia referre, quæ ex ſacris literis commemoravimus. Niſi quod ſunt quidam adeo curioſi, qui etiam optarint, Paulum de animorum incorruptione manifeſtius loqui. Quod perinde eſt, ac ſi quis Philoſophus adeo eſſet inſigniter ſtultus, ut in philoſophorum libris, præſertimque Ariſtotelis, cuperet principium illud ſæpe, & clare reſumi, Quodlibet eſt, vel non eſt. Verum de hac prima propoſitione, quoniam eſt ante oculos poſita, diximus ſatis.

2. Concl. Secunda propoſitio. Animus naturaliter eſt immortalis, & non ex dono gratuito. Fuere porro quidam Arabes, qui dicerent, animum natura eſſe mortalem, ſed in noviſſimo cum corpore immortaliter ſuſcitandum. Simili autem errore ductus poſſet quiſpiam dicere, animum cum corpore ſtatim quidem interiturum, ſi naturæ ſuæ relinqueretur, ſed vi divinæ potentiæ fieri, ut vel ad præmia, vel ad pœnas conſervetur æternus.

Hoc qui aſſereret, is ſcripturas facile in ſenſum ſuum detorqueret. Non enim affirmant illæ, animum eſſe natura ſua immortalem, ſed ſolum eum ajunt manere poſt mortem. Sicut corpus poſt reſurrectionem fides aſtruit perpetuam vitam habiturum, non tamen id in natura corporis, ſed in divina potentia erit. Quam ſententiam ſextæ Synodi verba retro citata ſonare videntur. Atque Auguſtinus 10. ſuper Gen. ad lit. cap. 23. in illam magis opinionem inclinat, quæ docet, animas a parentibus generari. Quæ ſi vera ſententia eſt, non eſt animus ſua natura immortalis. Id quod ſolebam equidem, non tanquam hæreticum, ſed tanquam erroneum condemnare: ſemper quippe malui citra lineam conſiſtere, quam tranſire, ſtultæque ignorantiæ potius argui, quam inſolentiæ temerariæ. At ſi rem diligentius animadvertas, non dubites, huic errori hæreſeos notam inurendam, quando ad ſedem Apoſtolicam referatur.

Primum, quia manifeſtum eſt, quoſ- *Aug. 13. de Trin. cap. 9.*
dam Philoſophos naturæ ratione duce, animorum immortalitatem & veſtigaſſe, & inveniſſe. Non eſt ergo ſupernaturalis animorum perpetua vita, aut dono eis gratuito conceſſa. Quis enim hominum ſcire poterit conſilium *Sap. 9.*
Dei? aut quis poterit cogitare, quid velit Deus, niſi ille dederit ſapientiam, & miſerit Spiritum ſanctum ſuum de Altiſſimis?

Deinde in Concilio Lateranenſi ſub Leone Decimo ſeſſione octava definitur, hæreticum eſſe dicere, quod ex principiis Philoſophiæ ſequitur, animam eſſe mortalem. Et tamen ſi naturaliter eſſet anima corruptibilis, hujus corruptionis eſſet cauſa aliqua naturalis. Item cum nonnulli, inquit, auſi ſint dicere de natura animæ rationalis, quod mortalis ſit, & aliqui temere philoſophantes ſecundum Philoſphiam ſaltem verum eſſe aſſeverent, damnamus omnes aſſerentes, animam rationalem mortalem eſſe: cum illa non ſolum per ſe, & eſſentialiter humani corporis forma ſit, verum et-

tiam immortalis. Hactenus concilium.

Præterea, non Theologi modo, verum fideles etiam univerſi animarum immortalitatem ita a majoribus accepimus, ut non per miraculum eas incorruptibiles, ſed per naturam eſſe credamus. Hic autem Eccleſiæ conſenſus certiſſimo nobis argumento eſſe debet catholici dogmatis. Quod autem idem in hac re Theologi ac fideles ſentiant omnes, vel ex eo liquet, quod aſſerentem quemcunque, animos eſſe mortales, ſtatim exhorrent. Eadem quippe fide inſcriptum in mente habent, angelos & hominum animas natura ſua, ut intellectuales, ita quoque immortales eſſe. Adde, quod poſt Auguſtini ſeculum nemo fidelium in dubium vertit, quin animæ rationales creentur ex nihilo, & ſingulæ ſingulis corporibus infundantur, ut Concilii Lateranenſis verbo utar. Quod ſi non generantur vi naturæ animæ rationales, nec de potentia materiæ educuntur, ſed foris veniunt, nimirum ex ſe ſubſiſtunt: quare non cum corpore intereunt. Illud vero teſtimonium, Spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum, ne Auguſtinus quidem ipſe expedit. Si enim foris venit ſpiritus hominis, conſequens fit, ut nulla vi agentis naturalis propagetur. Quocirca ſi ingenitus natura eſt, natura quoque eſt incorruptus. Nec enim naturales cauſæ corrumpunt aliquid, niſi quod eædem poſſunt gignere. Nam quod interpretatur Auguſtinus, Deum primo homini ſpiritum dediſſe, cum inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ; in illo vero, qui cæterorum hominum caput erat, cæteris dediſſe ſpiritum, hoc (pace tanti viri dictum ſit) nulla ex parte argumenti vires infringit. Cum enim Moyſes in principio Geneſeos rerum naturalium propriam vim & naturam exprimat, quod in primo homine ſignificatum eſt, id de reliquis etiam intelligitur. Scriptura porro, ut oſtenderet, viventia reliqua viribus naturæ edi poſſe, ait, Germinet terra herbam virentem: &c. Et rurſum, Producant aquæ reptile animæ viventis, &c. Et iterum, Producat terra jumenta & reptilia, &c. Nemini quippe ambiguum eſſe poteſt, prima cetorum, jumentorum, ſerpentium, leonum individua a Deo ſine media cauſa adjuvante condita creataque fuiſſe. Ob id namque adjectum eſt: Creavitque Deus cete grandia, & omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerant aquæ in ſpecies ſuas. Item, Et fecit Deus beſtias terræ juxta ſpecies ſuas, &c. At ſignificare ſcriptura voluit, ſic tunc a Deo hujuſmodi animantia eſſe edita, ut in vi tamen elementorum & corporum, quæ ex elementis conflarentur, illorum generationem ſitam eſſe cenſeremus. Sed enim cum ad hominem ventum eſt, ne hujus ſimilis conditio crederetur, de corpore ait, Fecit Deus hominem ex limo terræ: de animo autem: Inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ. Quod differentis conditionis varium diſcrimen a Moyſe adeo accurate obſervatum manifeſte indicat, cæterorum viventium animas in potentia materiæ eſſe, hominis ſpiritum, quo factus eſt in animam viventem, non eſſe, ſed a Deo creari & infundi, qui ſolus ejus & ſpirator, & creator eſt. Præterquam quod qui dicit: Redeat ad Deum, qui dedit illum, is non obſcure docet, ſpiritum non perire, ſed manere. Explicat enim id, quod paulo ante dixerat, Ibit homo in domum æternitatis ſuæ. Alioqui quomodo ad Deum vadit, ſi diſſolvitur, tanquam mollis aer, & ſicut umbra ac fumus evaneſcit? Quemadmodum autem corporis naturam exprimit, cum ait, Revertatur pulvis in terram ſuam, unde erat; ſic naturam ſpiritus manifeſtat inquiens, Et ſpiritus redeat ad Deum, &c. Jam quod Auguſtinus affert, ſpiritus vadens, & non rediens, a nobis eſt. Non enim ſcriptura dicit, ſpiritus veniens, & non rediens, ſed ſpiritus vadens, ſcilicet a corpore, & non rediens, &c.

Præterea, ſtulti illi, quorum error Sap. cap. 2. inducitur, animum exiſtimabant naturaliter eſſe mortalem. Non enim de miraculo loquebantur, ſed de natura. At Sapiens non modo cum illis aperte pugnat, verum etiam ut inſipientes, & inſenſatos reprehendit. Animos ergo ſentit natura eſſe immortales.

Cajet. tur. piter hic lapſus eſt, non intelligens ſcripturæ ſenſum.

Tertia propoſitio, Erroneum eſt, ne dicam hæreticum, aſtruere, animæ immortalitatem naturali ratione demonſtrari non poſſe. Si enim naturam habet incorruptibilem, hujus rei vel a priori, vel a poſteriori ratio aliqua demonſtrativa erit. Nulla ſiquidem propoſitio ex natura rei, & connexione terminorum per ſe ac neceſſaria 3. Concl.

eſt,

est, quin vel ex effectu, vel ex proprietate, vel ex definitione, vel ex causa subjecti ostendi necessario queat. Sed ais: Quadratura circuli demonstrabilis est quidem, sed demonstratio adhuc inventa non apparet. Sic ergo Scotus, Jandunusque sentient, animæ quidem immortalitatem ostendi posse, at non esse ostensam tamen.

4. Conc. Quarta propositio. Periculosum, ac temerarium est, ne quid amplius addam, affirmare, quod nullum argumentum hactenus inventum vere demonstrat animæ immortalitatem. Quia argumentum, quod sumitur ex operatione propria, vel etiam ex potentia, quæ substantiam rei necessarie, naturaliterque consequitur, vere ostendit, qualisne sit ejus rei natura, atque substantia. Theologi vero tum ex propria operatione, tum ex propria potentia, intellectione scilicet & intellectu, animi incorruptionem argumentantur. Syllogismi igitur illi veræ sunt demonstrationes. Dicet fortasse quispiam: Non nego demonstrationes esse: sed nobis demonstrationes esse nego, quibus argumenta illa certa, & clara non sunt, quamvis idonea ex se sint, ut certitudinem, atque evidentiam pariant. O insolentem temeritatem, cæteros ex tuo ingenio metiri, exque tuis aliorum oculos æstimare: asserere, mel quidem ex natura sua dulce esse, sed dulce tamen fuisse nemini, quia tibi non fuerit; nullum videre id posse, quod tu non videas: omnibus obscurum esse, quod tibi non pateat. Ait Divus Thomas, ex præmissis manifeste ostendi posse, animam humanam non corrumpi cum corpore: concludit vero in hæc verba; Patet igitur, quod intellectus humanus est incorruptibilis: ergo & anima humana, quæ est intellectiva substantia. Item, Necesse est dicere, animam intellectualem esse incorpoream, subsistentem, incorruptibilem. Scotus contra, Non sunt, inquit, rationes patentes, & necessariæ. Affirmat Chrysostomus, qui Philosophi de animi immortalitate dubitent, eos addubitare, an in meridie sit dies: & credemus nos, viros & sanctissimos & modestissimos evidentiam, quam non habebant, fuisse ementitos? Atque Augustinus asseverat, Philosophos quosdam naturali ratione animæ immortalitatem invenisse: quanquam pauci, ait, idque ægre invenerunt. Præterea Deus non deficit in necessariis ad vitam juxta naturæ rationem bene, & constanter instituendam. At vix homo potest vitam recte, & juste instituere, nisi & Deum esse sentiat, & animos esse immortales: vix, inquam, aut certe nullo modo. Qui enim vel sine Deo fuere, vel animum putarunt cum corpore interire, eos fere perditissimis moribus fuisse memoriæ proditum est. Quam omnino rem Sapiens * sapienter expressit. Nam simul atque impii illam opinionem induerunt, animos mori, consequenter de omni bono futuræ vitæ desperantes, & nihil post mortem mali timentes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam. Post hæc, inquiunt, erimus tanquam si non fuerimus. Venite ergo, & fruamur bonis, quæ sunt, &c. Et Augustinus Confessionum libro sexto, capite postremo, Nisi credidissem, ait, restare post mortem animæ vitam, & tractus meritorum, quod Epicurus credere noluit, Epicurus palmam in animo meo accepisset. De atheis autem cum Propheta illud posuisset: Non est Deus; statim subjunxit: Corrupti, & abominabiles facti sunt, &c. Sic Justinus in dialogo cum Tryphone: Eorum, inquit, sententia, qui Deum me, atque te curare negant, quo spectet, non est difficile cognoscere. Impunitas enim, & licentia faciendi, & dicendi, quæ velint omnia, eos consequitur, qui nec supplicia metuant, nec beneficium ullum a Deo spectent. Divinæ itaque procurationis fuit, ut in morum, & vitæ necessaria regula duces naturæ, ac magistros non conjecturis, & opinionibus imbueret, quæ huc, atque illuc facile traherentur, sed certa, constantique ratione. Sic enim scriptum est: Qui docet hominem scientiam. Et iterum: Qui docet nos, super jumenta terræ, & super volucres cœli erudit nos. Quod si animantibus cæteris dati a natura sunt quidam instinctus, & quasi anticipatæ cogitationes, non vagæ, & instabiles, sed fixæ, firmæque, ut ad bonum naturæ congruens recta ferantur, retrahantur a noxa, cur in eorum salutem mentibus, quos naturæ auctor ad aliorum institutionem comparavit, inditas esse certas, & constantes prænotiones inficiemur, sine quibus ad veritatem bonitatis non satis instru-

7. cont. gen. c. 79.

1. p. q. 75. ar. 2. & 6.

homil. 4. de provid.

23. de Trin. c. 9. Mirum

est Scotum hunc Aug. locum citavisse, ut opinionem suam confirmaret. Resurrectionem, August. ait, non ratione, sed auctoritate teneri: at de immortalitate animæ contradicit. Nam & l. de civ. Dei 1. c. 12. scribit, Platonem, qua mente immortalitatem animæ vidit, nequis sibi mortem consciscere, prohibendum judicasse. Sap. 2.

Psal. 93. Job. 35.

instructi informatique fuissent; Nec enim melior est belluarum conditio, quam nostra. Nihil vero piget, eadem
Vid. lib. 10. cap. 4. sæpe verba resumere.

Hinc barbaræ etiam nationes pœnas improbos luere cum sapientibus consenserunt, atque adeo animos esse immortales. Deus enim semper ea, quæ cuique naturæ necessaria sunt, providentissime curat. Quis autem communes animi corruptiones incertas esse asseveret? Sed ais tandem: Quænam istæ rationes sunt necessariæ & evidentes, quæ Scoto & Cajetano probabiles & obscuræ visæ sunt? Dicam, si illud prius
1. Ethic. commemoravero, quod ab Aristotele prudentissime dictum est, stultum esse, æqualem in omnibus certitudinem & evidentiam exigere. In naturalibus quippe disciplinis minor est, quam in Mathematicis: in moralibus minor est etiam, quam in naturalibus. At in dispari certitudine tam stultus nemo est, quin scientiæ illis nomen impertiat. Syllogismi ergo illi & faciunt scire, & vere demonstrationes sunt, quibus & de natura, & de moribus philosophamur; quamvis in eis rationibus non adeo magna aut necessitas, aut evidentia insit. Prima igitur ratio de-
Hom. 4. de provid. vel fato. monstrativa auctore Chrysostomo est hæc: Qui animum esse mortalem ait, is neget necesse est, Deum humanarum rerum esse & procuratorem & judicem. Si enim justi migrant affecti injuriis, improbi rerum omnium abundantia potiti, nec post mortem aut merces, aut supplicium est, nulla certe est in cœlo pietas, quæ talia curet: nulla justitia, quæ vel malos puniat, vel tribuat præmia bonis. Et cætera, quæ capite hujus libri quarto latius persecutus sum.

Respondet Scotus, argumentum hoc infirmius multo esse, quam reliqua. Non enim, ait, ratione naturæ notum est, esse unum rectorem hominum secundum leges justitiæ retribuentem & punientem. Quæ responsio bifariam confirmari potest. Prius, quia Sapiens, cum hoc eodem argumento usus esset, hujus rei ignorationem insciitiam esse dixit sacramentorum Dei. Quod si inter mysteria Dei censet & Dei providentiam, & animorum immortalitatem, non est cur nos inter perspicua censeamus. Verba autem illius sic habent: Et nescierunt Sacramenta Dei, neque mercedem spera-
Sap. 2. verunt justitiæ, nec judicaverunt honorem animarum sanctarum. Posterius, quia Justinus martyr & philosophus in libro de Aristotelis reprehensione docet, gentes non scientia, quæ ad demonstrandum valet, de Deo creataque natura disputationes confeciſſe, sed probabili ratione suam explicasse sententiam. Et postea: Hæc, inquit, satis etiam declarant, verum esse, quod a nobis de gentium philosophis dictum est, eos non scientia demonstrandi de naturis disseruisse, sed conjectura verisimilique ratione suam explicavisse sententiam. Adde his, quod Divus Thomas hoc argumentum ubique gentium prætermisit, non prætermissurus, si certum & necessarium esset.

Verum enimvero nulla me hujus generis argumenta movere possunt, ut ab ea sententia discedam, quam Chrysostomo video placuisse. Habuit quippe pro re perspicua & constanti non alium negaturum, Deum esse hominum & gubernatorem & judicem, nisi eum, qui dixisset in corde suo: Non est Deus. Sed quia hæc res supra, ut dixi, manifesto argumento nobis de- *Cap. 4. ad 7.*
monstrata est, & accuratius est postea demonstranda: satis nunc confectum esse arbitramur, si rationem illam, quæ animæ immortalitatem doceat, eo tandem ducere probaverimus, ut non possit Dei erga homines providentia justitiaque constare, nisi animæ incorruptio consistat. Nam quod Scotus aliter eludi hanc ratiocinationem putat, perridiculum est. Ut admittamus, ait, Deum pro meritis & præmia bonis, & malis supplicia retribuere: non exigua tamen improborum vindicta est culpæ turpitudo ipsa, cruciatus animi, conscientiæque flagellum. Abunde vero magna merces & præmium, fructus ipse virtutis, quo mirifice delectantur probi. In quam sententiam illud Augustini citat omnium sermone contritum: Voluisti, Domine, & ita est, ut omnis inordinatus animus sibi ipsi sit pœna. Poterat & illud ex Apostolo afferre: Mercedem, *Rom. 1.*
quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. Quæ cum dicit, parum attente considerat, in quos laqueos incurrat. Primum enim nodum illum explicet necesse est: Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, misera- *1. Cor. 15.*
biliores sumus omnibus hominibus.

Deinde, Propheta non existimavit quæ-

quæſtionem hanc expediri poſſe, niſi ad fines bonorum & malorum referretur, hoc eſt, ad noviſſima, quæ probos improboſque manerent: ex præſentibus autem aut bonis aut malis illam non modo non ſolvi, ſed etiam implicari. Mei, inquit, moti ſunt pedes, quia zelavi ſuper iniquos, pacem peccatorum videns, &c. Exiſtimabam, ut cognoſcerem hoc: labor eſt ante me, donec intelligam in noviſſimis eorum. Quomodo facti ſunt in deſolationem, &c. Nec aliter aut Hieremias, aut Abacuc huic quæſtioni reſpondendum putaverunt. Quorum ego ſenſum libentius exponerem, niſi ad alia feſtinaret oratio.

Pſal. 72. *Hier. 12.* *Abac. 1. 2. 3.*

Præterea, valde reſtrictum Deum facimus, qui ſuis id ſolum in mercedis loco numeret, quod animo æquo, imo vero etiam gaudenti ac libenti ſervierunt. O præmium ſingulare, quod eripit ſpem futuri cujuſque boni, quæ ſola, ut ait Cicero, hominem in miſeriis conſolatur! Quis enim dubitet, mortalium animos in arduis adverſiſque rebus ſpe futurorum erigi & ſublevari: frangi autem & concidere, ſi cum omnium rerum deſperatione confligant? Talem mihi rempublicam finge, ubi peſſimi cives metum omnem pœnæ & futuræ vindicationis abjiciant, optimi vero de ſpe futuræ gratiæ ac beneficii depellantur; & cum nec probis lex adhibuerit calcaria, nec improbis frænos, civitas non dico bene morata, ſed ne eſſe quidem poterit. Ita qui eam ſine præmio pœnaque conſtituit, hunc tu ipſe ſtultiſſimum judicabis. Quale ergo eſt ejus reipublicæ Deo procurationem adminiſtrationemque tribuere, quam nemo vir ſapiens ſibi aſſignari pateretur? Demonſtratum eſt igitur, animas eſſe immortales, tam evidenti & neceſſaria ratione, quæ refelli non valeat, niſi Deum facias aut improvidum eſſe, & negligentem rerum hominis, aut eam ſtulte urbem conſtituiſſe, in qua nullus ſupplicii timor ſit, præmii expectatio nulla.

At Sapiens ait, animorum incorruptionem ad Dei ſacramenta pertinere. Primum id ego negare vere poſſum. Nec enim rem hanc ille in myſteria retulit, ſed quod via impiorum proſperetur, quod ubique relinquant lætitiæ ſigna, quod opprimant pauperem juſtum, nec viduæ parcant, &c. & in his omnibus Deus non taceat modo, verum etiam probos duriter & acerbe, improbos contra blande & moliter tractare videatur. Hæc ſcilicet Dei ſacramenta ſunt, quæ humana ratio commprehendit aut vix, aut nullo certe modo. Deinde ſunt naturales res quædam in oculis omnium clare poſitæ: aliæ latent in occulto tenebris denſiſſimis circumfuſæ. Quæ naturæ myſteria rectiſſime dixeris. In his, fateor, animi immortalitas eſt, quæ a paucis quidem, idque difficulter, ſed inveſtigari tamen atque inveniri poteſt. Juſtini autem verba magna ex parte vera ſunt: at univerſas demonſtrationes Philoſophis eripere, tum abſurdum eſt, tum Paulo etiam contrarium, quemadmodum refutando 7. argumento patefiet. Nam Divus Thomas ejuſmodi argumentationibus uti non ſolet, quamvis ſint liquidæ & exploratæ. Cavet enim, ne argumentando de genere in genus tranſeat, quod Ariſtoteles in demonſtrandi arte docuit eſſe vitioſum. Conſtat vero, in hac ratiocinatione a Dei providentia, & juſtitia ad animi incorruptionem tranſiliri, quæ in eodem genere non exiſtunt. Verum de prima demonſtratione ſatis.

Secunda eſt hujuſmodi, ut a protervis refelli queat, a viris recte inſtitutis non queat. Eam vero in probatione quartæ propoſitionis poſtremam fecimus. Confirmat illam Cicero hunc in modum: Sicut ſatis probatur Deum eſſe, quia nulla natio tam fera eſt, quin Deum habendum ſciat; ita apud omnes gentes communi conſenſu firmatum eſt, animos defunctorum interitu eſſe liberos. Quam omnino rem funeris cæremoniis teſtatam eſſe voluerunt. Nec enim eas corporibus impartirent, niſi animos ſacros eſſe ac divinos in animum induxiſſent. Hinc vero, ut Cicero affirmat, & mercedem funeris ſepulturæque conſtitui, nefas eſſe putarunt, & brutis animantibus hujuſmodi honores negaverunt. Quas duas rationes Sapiens, ut mihi videre videor, perſtrinxit: Unam, cum ait: Nec mercedem ſperaverunt juſtitiæ: Alteram, cum ſubdit: Nec judicaverunt honorem animarum ſanctarum. Sane qui judicat, unum eſſe interitum hominum & jumentorum, is cum animum ſuum ſumma ignominia & dedecore afficiat, non hominum ritu ac religione, ſed ſepultura aſini ſepeliendus erat; ut dignum haberet ſua opi-

Lib. de Senect. & 1. Tuſcul. 4.

Sap. 2.

nione & sententia funus. Sed de secunda ratione hactenus. Tertiam significat magis scriptura, quam explicat, cum e vestigio subjicit: Quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Hominem quippe ad imaginem Dei esse factum, eo quod natura intellectualis est, verti in dubium non potest. Ex ea ergo parte homini incorruptio convenit, qua intellectum habet. Animum igitur, unde homo intelligit, & similis Deo est, inexterminabilem esse oportet. Quæ ratio, quoniam ex hominis natura & forma propria ducitur, atque adeo non ex alienis & extraneis, sed ex propriis aptisque principiis, diligentius nobis & illustranda, & exponenda est. Id quod divus Thomas divine fecit: intelligebat enim, hanc esse certam expeditamque viam, qua ad animi immortalitatem veniretur.

Primum igitur fundamentum hujus demonstrationis est, formam omnem intellectualem esse subsistentem, hoc est, esse ejus non a materia pendere. Hanc propositionem ostendit Div. Thomas 2. cont. Gent. cap. 51. Quia intellectus non eget corpore sustinente; cum intellectio nec recipiatur in corpore, nec per corpus fiat. At dicis: Non eget corpore quidem tanquam subjecto, sed eget tanquam objecto. Verum hoc duobus modis manifeste refellitur. Primum enim animal non esset per se subsistens, quia indiget ad propriam operationem externis objectis. Deinde id, quod per accidens alicui convenit, non variat judicium de natura rei: ut lapis, qui in loco superiore detinetur, &c. Cum ergo anima intellectiva ex natura propriæ operationis non sustentetur a corpore, consequens est, quod per se non pendet ab illo. Quia actus non potest per se a corpore pendere, nisi tanquam a materia & subjecto, in quo recipitur. Vide D. Thomam in QQ. de anima q. 14. & 2. cont. Gen. c. 55. & 79. Certe si intellectio in corpore susciperetur, nec omnes res sine discrimine intellectus perciperet, nec universale cognosceret, sed solum singulare. Quod si hujusmodi argumenta tibi evidentia non sunt, memento, nec cæteros ex tuo ingenio æstimandos esse, neque hic evidentiam mathematicam requirendam. Sed jam tempus est, ut objectiones oppositas refellamus.

Respon. ad 1. Primo ergo sic repellitur: Fidei quæstionem duobus modis interpretari possumus, & ex natura sua, & quoad nos. Ex natura sua illa fidei quæstio est, quæ est a Deo ecclesiæ revelata, quamvis a plerisque ignoretur. Ut Spiritum a Patre Filioque procedere, ipse Spiritus Apostolis revelavit. Item, animas sanctorum, statim ut a corpore exierint, videre Deum. De quibus licuit olim varie sentire, & sine fidei discrimine aut affirmare, aut negare, cum neutra res scilicet erat plane ab ecclesia definita. Ita quoad nos non semper fidei quæstiones illæ sunt habitæ, sed salva fide, viri quidam docti contrariam veritati sententiam tenuerunt. Quomodo asseruit Augustinus, non esse fidei quæstionem, num anima rationalis ex traduce sit. Nunc autem cum post ea tempora Theologorum, fideliumque omnium consensu firmatum sit, animum non per generationem, sed per creationem existere, sine dubio ad fidem illa quæstio pertinet. Nec tamen si hoc fuit aliquando in controversia positum, eadem de animæ immortalitate causa subest, quæ nunquam est a catholicis in dubium vocata. Sed de primo argumento satis.

Hieronym. perpetua constansque sententia fuit animas in singulis corporibus creari singulas: quem post sota Eccl. secuta est, de eccl. doct. c. 14. animas enim non creari, sed ex parentum semine esse, Lucifer. error fuit, ut Augustin. refert de hæres. c. 81. Ac certe ait Zach. c. 12. ait: Dixit Dominus extendens cœlum, & fundans terram, fingens spiritum hominis, in eo nihil aliud significat, nisi ea opera a Deo ipso sine causa subjecta & subservientia petari: quemadmodum Hieronymus idem admonuit. Vide Esa. 42. & 45. cap.

At secundo nihil est difficile respondere: cum videamus, non solum sub infideli principe, quales Romani tunc erant, sed sub Imperatore Catholico multos in Germania nunc publice manifestas hæreses profiteri. Tantum refert principes habere & fideles, & qui hæreticorum insolentissimam temeritatem coercere tum velint, tum etiam possint. Præterquamquod ubi factiones sunt, ibi favore partium in republica tolerantur: quid dico tolerantur? quæruntur, foventur, stringuntur homines deterrimi ac sceleratissimi. Hoc in statu res Judæorum publica cum esset, non est sane mirandum, si Sadducæos ferret carnalis populus, homines videlicet factiosos, qui carni usque adeo inservirent, ut omnem spiritum esse negarent. Quemadmodum autem Gentes tales esse volebant Deos, quales ipsi etiam essent, nempe adulteros, bellatores, raptores; sic plebs vitiis corrupta eos vult habere religionis præsides, qui non religati sint, sed liberi, non spiritus servi, sed mancipia carnis. Verum in argumento facillimo refutando plura, quam necesse erat, verba consumpsimus.

Respon. ad 2.

Tertium vero brevissime refellemus. Nam

Respon. ad 3.

Nam primum illud teſtimonium certiſſime probare animorum immortalitatem, oſtenſum eſt a nobis paulo ante. Secundum etiam quantum momenti habeat, nunc nunc explicabamus. At tertium nulla reſponſione eludi poteſt. Si enim homines animam non poſſunt occidere, corpus autem occidere poſſunt, certum eſt, animas non cum corporibus interire. Item, ſi animas Deus mittit in gehennam: non ergo cum corpore moriuntur. Quartum denique Cajetanus affirmat, probare quidem ſimpliciter animæ immortalitatem, unde Sadducæos de reſurrectione vinceret, qui ideo negabant mortuos reſurgere, quia credebant cum corpore animam mori. Per ſynedochen autem ſcriptura nomina Abraham, Iſaac, & Jacob pro animis eorum uſurpat. Quo loco Ambroſius Catharinus eum, ut ſæpe alias, ſine cauſa reprehendit. Coarguit enim Theophylactum, imo vero Hieronymum, qui Cajetano illius auctor ſententiæ fuit. At D. Thomæ expoſitio præclarior eſt. Non repugno. Nec D. Thomas ſolum illum locum ſine figura intellexit, ſed Chryſoſtomus, Theophylactus etiam, atque Ambroſius. At dicis: Quomodo Abraham illo tempore vivus erat? Reſpondet Chryſoſtomus, quomodo Adam poſteaquam de ligno vetito comedit, ſententia tamen prolata mortuus erat: ſic Abraham pollicitatione reſurrectionis certiſſima vivus erat. Alioqui quid ſibi Eccleſia vult, cum ait: Regem, cui omnia vivunt, & cui non pereunt corpora noſtra? Ac de tertio argumento hactenus.

Hom. 71. in Matt. de fide reſurre.

Quartum autem jam ante expeditum eſt. Diximus enim in 7. hujus operis libro, ſanctos veteres non tam humanas diſciplinas, quam divinas literas coluiſſe. Quæ cauſa fuit, ut in rebus naturæ perobſcuris ratione vulgari contenti eſſent, nec meliores requirerent. Concluſionum itaque naturalium a Philoſophis petenda demonſtratio eſt, præſertimque a D. Thoma perfecto, mea ſententia, Philoſopho, cujus admirabilem naturam & ingenium cum gratia perfeciſſet, tum ubique alias, tum in libro contra gentes maxime quidquid expeti ab hominis ingenio poterat, id unus videtur ad miraculum præſtitiſſe. Reſp. ad 4.

Sed Scoto, Janduno, Cajetano rationes probabiles viſæ ſunt, non item neceſſariæ. Scotus porro & Jandunus (nam de Cajetano dicam poſtea) videntur demonſtrationes Mathematicas quæſiiſſe. Si enim ſapere ad ſobrietatem vellent, & rei naturam, de qua diſſeritur, attente perpenderent, ſane intelligerent, rationes, quæ animæ incorruptionem probant, non ſuadere, ſed vincere, ſi non protervum & repugnantem, at certe docilem hominem, & ad diſciplinæ leges bene informatum. Reſp. ad 5. Deſunt ad reliq. argum. Reſponſiones.

Finis Libri duodecimi de Locis Theologicis.

AD LECTOREM.

EN damus tibi, candide Lector, Rev. quondam P. F. Melchioris Cani Ordinis Prædicatorum de Locis Theologicis duodecim libros, perfectos quidem, limatos, atque omnibus (ut ajunt) numeris abſolutos. Te tamen admonitum velim, duos huic operi deeſſe libros, quos Author morte præventus reliquit infectos. Nec tamen hoc te moveat, & ab ejus lectione remoretur: illi enim etſi huic operi non acceſſerint, tamen quod ad perfectionem ejus attinet, parum, aut nihil facere, quilibet etiam mediocriter eruditus facile judicare poterit. Quapropter auctoris labore fruere. Quod ſi feceris, quantum utilitatis inde ſis reportaturus, tu ipſe poſtea libenter fateberis. Vale.

MEL-

MELCHIORIS CANI

EPISCOPI CANARIENSIS

Ex Ordine Prædicatorum

RELECTIONES DUÆ,

Una de Sacramentis in genere, altera de Sacramento Pœnitentiæ.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Posteriores curæ, & proverbio, & experientia teste, meliores esse consueverunt. Cum igitur in tradendis disciplinis laudabilis obtineat consuetudo, ut præter quotidianam lectionem aliquid accuratius elaboratum Magistri relegant, quo velut adipe selecto, discipulorum animi vegetati, avidius ad suam quisque professionem alliciantur, factum est, ut sapientissimus Magister noster CANUS importunis amicorum precibus victus, posteriorum cogitationum suarum primitias nobis ederet. Eæ sunt duæ Relectiones Theologicæ tali viro profecto dignæ; altera de Sacramentis in genere, altera de Pœnitentia. In quibus nescias, candide Lector, utrum magis in viro isto mirere acumen ingenii vere Theologici, non de rebus nihili (ut fere fit) disputantis; an dicendi facundiam cum facilitate, & perspicuitate conjunctam. Nam in cæteris, cum semper sui similis sit, nescio quo hic pacto seipsum superare videtur, adeo ingeniose omnia discutit, dilucide ob oculos ponit, proprie, & eleganter disserit. Porro si ad eum modum res Theologica, nativo suo fulgore nitida tractaretur, spes esset, fore, ut omnes illius candidati brevi scopum attingerent. Cæterum quid facias multis, qui Theologi vocabulum digne sibi usurpare videntur, si more andabatarum gladium in tenebris ventilent; si artis Theologicæ, quam petere instituerant, obliti, Iberis interim naniis implicati pro nihilo digladientur? An qui ejusmodi sunt, non similes dices procis Penelopes, qui pedissequarum lenociniis in ipso statim vestibulo remorati, ad arcem domina, quo iter intenderant, non perveniunt? Veritas nempe una est, quæ sola vult amari, & nullo modo patitur pellicem. Sed & majestatem, & gravitatem sibi vendicat non vulgarem: illotis ad eam pedibus si quis tentet irruere, is velut alter Ixion, nubem pro Junone tenebit, temeritatis suæ pœnas versatili semper rota daturus. An non Apostolus noster hos tibi videtur propriis depinxisse coloribus semper discentes, & nunquam ad veritatis scientiam pervenientes? Tu vero, vir Theologe, si cupis ad Theologicæ veritatis desideratos amplexus compendio pervenire, neglectis ancillis, quæ serviunt cum filiis suis, lege, & relege, quæ tibi tradit pura, & libera veritatis amator Magister noster CANUS. Et si munusculum hoc, quod tibi addixit, non magnitudine, sed pretio æstimandum placere cognoverit (placebit autem haud dubie) plura deinceps (nam totus tibi dicatus est) sperare poteris.

RE-

RELECTIO

DE SACRAMENTIS IN GENERE

Habita in Academia Salmanticensi.

Thema Relectionis ex Lucæ Cap. 10.

Samaritanus appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum, & vinum.

Prima Conclusio.

Sacramenta omni tempore fuisse ad salutem hominibus necessaria, quemadmodum & fidem in unum Salvatorem Dominum Jesum Christum, quam eandem, diversis licet Sacramentis, & olim veteres, & nunc etiam nos exterius profitemur.

Secunda Conclusio.

Sacramenta vero nulla aut naturalis, aut scriptæ legis sanare hominem potuisse, cum sola, quæ in nova Lege sunt a Christo instituta, vere, proprieque gratiam, & salutem efficiant.

PROOEMIUM.

NOllem equidem, viri gravissimi, novas a me res aliquas de rebus antiquissimis disputaturo hodierna die expectaretis. Nam & ubique gentium fugienda Theologo doctrinæ novitas, quæ cum semper periculosa est, tum fere ut vetustati, ita quoque veritati contraria; & quam nunc disputationem de Sacramentis instituimus, majori ex parte veterum traditione consistit; & in hoc celeberrimo toto terrarum orbe Gymnasio illud magnopere conandum est, ne novitiis opinionibus aut Theologiæ dignitas, aut majorum nostrorum auctoritas minuatur. Quocirca si in earum rerum assertione, quas hodie sum explicaturus, quorumdam forte juniorum placita refellero, idque suppressis etiam, tacitisque nominibus; quæso, ne arrogantiæ tribuatis: quin potius existimate, seduso me in id incumbere, ut ne scholastica dogmata nova esse videantur, sed antiqua, & nostræ Religionis auctorum ingenio, atque eruditione commendata. Quod si intellexerimus, primam hanc Relectionem laudari a vobis laudatis viris, aut certe consilium nostrum, conatumque probari, majora & graviora deinceps, Christo juvante, proferemus.

Locum igitur hodierna disputatione repetendum Magister ex decimo Euangelii Lucæ capite desumpsit, principium aptissimum quarto suo Sententiarum libro inde daturus; unde & nos ad vestram hanc Academiam accedentes nostrarum quoque lectionum principium dedimus. Locus autem hujusmodi verbis continetur: Samaritanus appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum, & vinum.

Ac Samaritani parabola quidem juxta germanum literæ sensum in id est a Domino composita, ut proximus, quem perinde atque nos ipsos diligere jubemur, non cognationis, aut sanguinis propinquitate, sed humanitatis, & benevolentiæ conjunctione definiretur. Homini quippe sauciato, qui descendens ab Hierusalem in latrones inciderat,

non

non aut Levita, aut Sacerdos civilitatis, generisque ratione conjunctus tulit opem, sed Samaritanus alienus a Judæorum commercio quidem, sed non ab humanitate tamen alienus. Verum tam accurate conficta, enarrataque similitudo universis sanctis expositoribus visa est mysticum alium sensum inferre, juxta quem descendens homo in civitatem Jericho, humanum genus intelligitur, cui vulnerato, spoliato, jacenti, semineci post peccatum, Christus Jesus, revera Samaritanus, hoc est, custos unicus ipse noster, naturæ etiam communione propinquus effectus, medicinas adhibuerit spirituales, quibus peccatorum omnium vulneribus mederetur. Has nos medicinas Sacramenta vocamus, deque his disputationem in genere suscepimus, quinque præcipue partibus continendam.

Primum enim definiemus Sacramenti nomen, ut intelligant omnes, quid sit id, de quo disseritur. Mox ostendemus, sine fide unius Mediatoris Jesu Christi, quam Sacramenta designant, neminem fuisse salutem consecutum. Deinde monstrabimus, Sacramenta fuisse semper post peccatum homini ad salutem necessaria. Quarto loco explicabimus, quænam Sacramenta hanc salutem effecerint. Postremo colligemus id, quod explicatu difficillimum est, quo proprie discrimine Sacramenta nova a veteribus separentur.

PARS PRIMA.

De Definitione Sacramenti.

Definit. Sacram. PRincipio itaque, ut viam reliquis quæstionibus faciamus, Sacramentum a plerisque definitur esse sacræ rei signum. Cui quidem finitioni multipliciter objicitur; sic enim objectionibus expositis, facilior erit rei definitæ intelligentia.

Argu. in contr. *Ephes.* 5. Primo, conjugium in statu innocentiæ erat signum rei sacræ, id est, conjunctionis inter Christum, & Ecclesiam, quemadmodum Apostolus docet: & tamen non erat Sacramentum, ut nunc quidem de Sacramentis loquimur, cum in illo statu nec morbus esset, nec proinde medicina.

Deinde, sacrificium Abel non fuit sacramentum, non plus certe quam oblatio Cain; fuit tamen signum rei sacræ, ejus videlicet sacrificii, quod & Christus in ara crucis obtulit, & nos offerimus in altari, ut in universum de veteribus hostiis Augustinus tradit: igitur definitio mala. 10. *de Civit. Dei c.* 20.

Præterea, serpens æneus a Moyse in deserto suspensus, Manna item eodem loco Judæis exhibitum, signa fuere rerum sacrarum, ut Joannis Euangelium docet: at certe non fuere sacramenta. *Joan.* 3. *& 6.*

Præterea, Agnus Paschalis, auctore Paulo, rei sacræ signum erat: nec magis videtur fuisse sacramentum, quam aliæ figuræ, quæ in veteri Lege præcesserunt. 1. *Cor.* 5.

Ad hæc, verba Christi apud Lucam: Remittuntur tibi peccata tua, Sacramenta minime fuerunt, cum tamen fuerint signum rei sacræ, id est remissionis peccatorum, quam etiam effecere. Et confirmatur: Illa verba, Ego te baptizo, &c. sunt sacræ rei signum, ablutionis scilicet interioris, cujus etiam sunt causa: sed Sacramenta non sunt: nisi ita desipiamus, ut sacramentorum formas sacramenta nuncupemus. *Luc.* 7.

Præterea, aqua lustralis, quam vulgus benedictam appellat, signum est rei sacræ, signum quoque sanctificativum: at certum est tamen, non esse Sacramentum. Definitio igitur est inepta. Major enim propositio satis probatur Alexandri Papæ testimonio in decretis suis, ubi asserit, aquam sale conspersam, & divinis precibus consecratam populum sanctificare, inquinatos mundare, insidias diaboli avertere, sanitatem corporis, & animæ præstare. *De cons. d.* 3. *c. Aqua.*

Corpus denique Christi in Eucharistia contentum non est signum: signum enim, Augustino finiente, est quod præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud a se cognoscere facit. Corpus autem Christi, licet invisibiliter sub specie panis contineatur, sine dubio Sacramentum est: non ergo Sacramentum apte finitur, quod sit sacræ rei signum. 2. *de doct. Chr. c.* 1. *De cons. d.* 2. *c. signum.*

His, atque aliis argumentis definitionem hanc, a Magistro sententiarum approbatam, juniores quidam facile reficiunt: quibus nos tamen facilius respondebimus, si tria prius principia ponamus. Quæ si cuiquam non bene provisa, & diligenter explorata videantur, huic illud respondere possumus, non id nos quærere, ut omnibus probentur, quæ asserimus (nam id fieri non potest) sed ut eis, qui juxta rei naturam, de qua disseritur, argumenta requirunt. Resp. ad arg. trib. fundam. positis.

Pri-

Primum itaque fundamentum eſt, Sacramenta eſſe quaſdam ſacras cæremonias, ad Dei cultum videlicet pertinentes. Nam ante omnia id Sacramenti nomen præ ſe fert: quod a ſacro derivatum, Varro de lingua Latina auctor eſt. Sacrorum autem adminiſtratio ad religionem, qua Deum colimus, pertinet. Quare & Sacramentum opus eſt religionis.

Rurſum, in Sacramentis profitemur, nos ſalutem a Deo Salvatore quærere: id vero ad pietatem, qua Deo cultum exhibemus, ſpectare manifeſtum eſt.

Peccata inſuper, quæ in Sacramentorum vel adminiſtratione, vel ſuſceptione fiunt, virtuti religionis adverſantur. Sunt enim vel ſuperſtitiones, vel ſacrilegia. Ergo recta ipſa Sacramentorum ſive ſuſceptio, ſeu adminiſtratio actus eſt religionis. Auguſtinus demum definit, non quodlibet ſignum eſſe Sacramentum, ſed quod ſit ſacrum ſignum.

Lib. de Civ. Dei 20. c. 5. & refert. de conſ. d. 1. c. ſacrificium.

Secundum fundamentum eſt, non quodcunque Sacramentum eſſe, ſed quod habeat occultam, & reconditam ſignificationem. Nam vulgari ſermone tunc ſive verbis, ſeu rebus ineſſe dicimus Sacramentum, cum eſt ſignificatio quædam abſcondita. Mox etiam Gregorius 1. qu. 1. cap. Multi, ob id ait Sacramenta dici, quia ſub tegumento corporalium rerum divina virtus ſecretius operatur ſalutem. Unde a ſecretis ſacris Sacramenta aſſerit appellata.

Epheſ. 1. Coloſ. 1. 1. Tim. 3.

Præterea interpres novi Teſtamenti, ubi apud Græcos habetur μυστήριον, fere traducit Sacramentum. At myſterium abſconditam, & occultam habet inſinuationem, ut eodem cap. Gregorius affirmat. Non igitur eſt Sacramentum, niſi ſit occulta, & condita ſignificatio. Hinc illa vulgata doctrina, Sacramenta rebus ſenſibilibus conſtare, quarum figura ſcilicet occultius adumbrentur res inſenſibiles: Sola namque verborum expreſſa ſignificatio Sacramentum non efficeret. Sacramenta quippe ſine verbis fuere quædam in Lege tum naturali, tum ſcripta; ſine rebus autem nulla fuere Sacramenta. Rerum itaque ſignificationem ratio Sacramenti requirit. Atque eo fortaſſe Samaritanus hic noſter oleum, & vinum, res materiales, ac viſibiles exhibuiſſe legitur, verba exhibuiſſe non legitur.

Ep. 3. ad Bonif. Epiſc.

Hinc etiam illud eſt, quod Auguſtinus tradidit, oportere res, quibus Sacramenta conſtant, imaginem, & ſimilitudinem gerere earum rerum, quarum ſigna, & Sacramenta eſſe dicuntur. Verbi gratia Baptiſmus lavat; ideo completur in aqua: Euchariſtia reficit; ob idque panis, & vini ſpeciem accipit: Unctio fovet; idcirco miniſtratur in oleo: In Pœnitentia demum ſub aperta forma judicii, ubi & teſtis, & reus, & judex, & accuſator inducitur, judicium illud interius licet agnoſcere, quo ab inviſibili judice reus vel abſolvitur, vel ligatur. Ita in cæteris Sacramentis inveniemus, myſticam Sacramentorum ſignificationem quadam imaginis, & figuræ proportione conſiſtere.

Tertium fundamentum eſt: Sacramenta eſſe ſigna ſanctificationis practica, quæ ſcilicet ipſo uſu adhibentur ad ſanctificandum. Nam cum ſit duplex ſignum ſanctitatis, alterum ſpeculativum, ut nomen ſanctum, vel ſanctificans; alterum practicum, quod non ſolum ſignificat ſanctificationem, verum & exhibet, ut Baptiſmus exterior; Sacramentum non ſignum ſpeculativum, ſed practicum eſt.

Id vero ex eodem cap. Multi, cum primis habetur, ubi Gregorius ait, Sacramenta dici, quod ſub tegumento corporalium rerum divina virtus ſecretius ſalutem operetur.

Item, niſi ita eſſet, plura in nova Lege eſſent, quam ſeptem Sacramenta, quandoquidem ſacrarum rerum ſigna ſpeculativa plura ſunt.

Præterea, in ſenſu, quo Scholaſtici diſputant de ſacramentis, ſpirituales, & ſacras medicinas intelligere cogimur, quæ niſi ſigna practica, & ſanctificativa ſint, intelligi nulla ratione poſſunt.

Eſt igitur ſacramentum (ut hæc tria ſimul principia complectamur) ſacrum & occultum ſignum ad ſanctificandum inſtitutum. In quem ſenſum illa definitio eſt optima: Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum.

Quare ad primum argumentum facillime reſpondetur, matrimonium nec in ſtatu innocentiæ, nec alio unquam ante Euangelium tempore fuiſſe ſanctificativum; unde nec fuit Sacramentum, niſi latiſſime quodlibet myſterium ſacramentum vocare velis; quod, ut modo diximus, interpres novi, ac veteris Teſtamenti ſæpius facit. Quo ſignificatu nunc de ſacramentis minime diſputamus; ſed cum Concilio Florentino a

Reſp. ad Argu. in contr.

ſacris

ſacris aliis ſacramenta diſtinguimus, ut peculiariter ad ſanctificandum homines inſtituta.

Reſponderi quoque poteſt, matrimonium nec in ſtatu innocentiæ, nec in lege naturæ aut ſcripturæ ſignum fuiſſe ſacrum & religioſum: quippe cum non eſſet opus divini cultus, ſed magis civilis humanuſque contractus, in naturæ ſolum vel propagationem, vel remedium inſtitutus. At in nova ſimul & ſanctificativum & ſacrum eſt, ut cætera religionis Chriſtianæ ſacramenta.

Nec in præſentia vertere in quæſtionem volumus, an matrimonium, quod vel per procuratores, vel etiam ab ipſis conjugibus ſine Eccleſiæ miniſtro, ſineque aliqua religionis cæremonia profane contrahitur, ſacramentum ſit: tametſi vocari in dubium jure fortaſſe poteſt. Nam ejuſmodi contractus, quod jam inſinuavimus, pure civilis eſt, nec aliqua ex parte opus religionis ſacrum: quare non eſt ſacramentum. Deinde quia, cum ſine ſacerdote, vel per procuratores, vel per literas, vel aliter quocunque modo fideles contrahunt, non ſe exiſtimant eſſe ſacrilegos, ſi non ſint in gratia, quo tempore contrahunt: At ſi ſacramentum conficeretur, procul dubio ſacrilegi eſſent. Præterea quia recipere ſacramentum unus pro alio non poteſt: ergo quod per alios contrahitur, non eſt ſacramentum. Præterea, ut concilium Florentinum definit, omnia ſacramenta tribus conſtant, materia, forma, miniſtro: quorum ſi aliquod deſit, non perficitur ſacramentum: At cum matrimonium ſine ſacerdote, aut miniſtro Eccleſiaſtico contrahitur, unum revera deeſt: non igitur conficitur ſacramentum. Sed de hujuſmodi quæſtione alio loco fuſius & copioſius diſſeremus.

Ad ſecundum reſpondeo, ſacrificium fuiſſe duplex in lege tam naturali, quam ſcripta: Alterum ad proteſtandum, Deum rerum eſſe auctorem ac Dominum: & hujuſmodi non erat Sacramentum, tametſi illius ſacrificii ſignum erat, quo religio noſtra Deum unice colit. Alterum vero in id factum eſt, ut Deus mortalium culpis infenſus placaretur: quod erat utique ſacramentum. Videtur autem ſacrificium Abel prioris generis fuiſſe, quoniam munus ſolum fuiſſe perhibetur, ſicut & oblatio Cain. Quare non fuere ſacramenta, quæ a generalibus ſacrificiis concilium Florentinum diſcernit.

Ad tertium, Serpens æneus & manna ſigna ſacra non fuerunt, licet rerum ſacrarum fuerint ſignificativa: Nec enim aut erectio ſerpentis, aut mannæ uſus in id fuit, ut Deo religionis cultus exhiberetur. Utriuſque præterea rei uſus erat in effectum aliquem corporalem. Serpens namque non fuit erectus ad ſanctificandum animum, ſed ad ſanandum corpus: Nec manna præſtitum Judæis eſt ad ſanctitatem ipſorum, ſed ad ſatietatem carnis. Non igitur fuere ſigna practica ſanctificationis, ac proinde nec ſacramenta. Quanquam intelligentes hujuſmodi rerum futurarum myſtica ſigna, per fidem rerum, quas credebant, juſtificabantur. Omnes enim eandem eſcam ſpiritualem manducaverunt, & eundem potum ſpiritualem biberunt. Bibebant autem de ſpiritali conſequente eos petra, petra autem erat, &c. ut Apoſtolus in priore ad Corinthios epiſtola teſtatur. *Cap. 10.*

Ad quartum, quibuſdam agnus Paſchalis non videtur fuiſſe Legis veteris ſacramentum, quod in illius eſu nullus uſus ſanctificationis apparet. At divus Thomas multo aliter intellexit. Quemadmodum in Lege nova alia ſunt ſacramenta directe parata & inſtituta ad mundandum ac ſanctificandum homines, ut Baptiſmus, & Pœnitentia; alia vero ſupponunt jam eſſe mundos, danturque in uſum ſanctificatorum: ſic in veteri Lege agnus Paſchalis ſacramentum mundorum fuit, nempe quem niſi ſanctis & mundis edere non licebat: atque idcirco non fuit opus, ut immundos ſanctificaret, ſed ſat fuit adhiberi ad conſummationem legalis ſanctitatis, quam quidem habere nemini contingebat, niſi agnus Paſchalis ederetur. Quod ſi cui ratio hæc ſubtilior videatur, quam ut communi ſenſui poſſit accommodari, credat, agnum Paſchalem non in memoriam ſolum Ægyptianæ redemptionis immolari, ſed etiam pro peccatis Iſraelitici populi: Sicut Euchariſtiæ ſacramentum & ſignum commemorativum eſt præteritæ redemptionis, & pro peccatis fidelium immolatur. At ſacrificium pro culpis oblatum, quod retro jam diximus, ſacramentum erat. *3. p. q. 37. ar. 5. & 1. Cor. 5. lect. 2.*

Ad quintum: Patet, verba Chriſti non pertinuiſſe ad ritum aliquem religionis, ſed tantum explicaſſe divinam po-

poteſtatem. Nam eadem loquendi forma Dominus dixit: Surge & ambula: fides tua te ſalvum fecit: & alia ejuſmodi, quæ paſſim reperies apud Euangeliſtas. Imo vero non exiſtimaverim, verba illa fuiſſe quaſi inſtrumentum, quo Dominus ad ſanctificationem uteretur: quod tamen eſſet neceſſarium, ut ibi eſſet ſacramentum. Rurſum & manifeſtam etiam habent ſignificationem, nec geſtum ibi fuit quicquam, quod ſub rerum corporalium imagine occultum myſterium inſinuaret: quapropter nullum fuit eo loco ſacramentum.

Atque inde confirmatio addita facile ſolvetur: Si enim novæ Legis ſacramento ſola verborum expreſſa ſignificatio eſſet, non eſſet propria ratio ſacramenti. Tametſi dicere quoque poſſumus, ſignum partiale ſanctificationis eſſe quidem partem ſacramenti, non autem eſſe ſacramentum, hoc eſt, ſignum integrum ſanctitatis, quod videlicet in nova Lege materia, formaque conſtat, rebus & verbis. Quo fit, ut cum artificioſum compoſitum eſſe ſacramentum videatur, non pro forma verborum accipiendum ſit, ſed pro materia potius rerum ſenſibilium: quemadmodum vaſis aut ſtatuæ vocabulum non pro forma artis accipimus, ſed pro materia habente formam.

Ad ſextum: Aliorum ſolutionibus prætermiſſis, quæ, niſi me opinio fallit, non ſunt idoneæ: Reſpondeo cum D. Thoma, aquam benedictam non eſſe ſignum ſanctificativum, etiamſi non pœnas culparum modo, ſed, id quod mihi probabilius eſt, culpas quoque veniales remittat. Nam quemadmodum illæ cæremoniæ ſacræ, quæ præparant quidem ad Baptiſmi ſanctificationem, at non ſacrant tamen ſuſcipientem, ut Exorciſmus, Sacramenta dici non poſſunt; poſſunt autem vocari ſacramentalia, quaſi ſacramentorum ipſorum ſanctificantium præparationes: ſic aqua benedicta, & cætera ejuſmodi, quæ peccata ſolum venialia delent, quoniam ſanctitatem præſtare nequeunt, ſacramentalia ſunt, non ſacramenta.

3. p. q. 65. a. 5. ad 6.

Sed objicis. Ergo Confirmatio non eſt ſacramentum, ut quæ Baptiſmo adjuncta, ipſius effectum perficit. Nego conſequentiam, quia effectus proprius Confirmationis ſine collatione gratiæ, per quam eſt vera ſanctificatio, præſtari non poteſt; & idem omnino eſt in reliquis Eccleſiæ ſacramentis. Remiſſio autem venialium, qui eſt effectus aquæ benedictæ, ſine collatione gratiæ & ſanctitatis confertur. Effectus præterea aquæ benedictæ in ſacramento Pœnitentiæ eſt: Unde ſacramentale, quod additur, annexum ſacramento Pœnitentiæ eſt, quod videlicet integrum ſuum effectum non habuit. At effectus Confirmationis proprius in ſacramento Baptiſmi non eſt, ſive in alio quidem ſacramento. Quare non eſt ſacramentale, quaſi alicui ſacramento ſecundario conjunctum, ſed eſt per ſe verum perfectumque ſacramentum. Qua vel maxime ratione eorum error fit manifeſtus, qui ſacramento Unctionis extremæ remiſſionem venialium, tanquam effectum proprium, aſſignaverunt: quod ſi eſſet, certe Unctio non eſſet ſacramentum, ſed ſacramentale quiddam.

Quod autem Alexander aſſerit, aquam conſecratam populum ſanctificare, purgare, ſanare; forſan intelligendum eſt non ſolum de aqua iſta vulgari, qua in remiſſionem venialium aſpergimur, ſed de aqua etiam ad Baptiſmum populi paranda, quæ prius etiam ſale conſpergitur, & divinis precibus conſecratur. Confert enim ſummus Pontifex elementa, quæ Chriſtiana religio in ſuum uſum vendicare ſolet cum iis, quorum fuit olim uſus in veteri teſtamento: docetque, majorem noſtris ineſſe vim ſanctificandi, purgandi, ſanandi, quam veteribus. Quod ſi cui hæc noſtra intelligentia diſplicet, quæ tamen, linum ut lino, ita facile antecedentibus conſequentia nectit; is tale habeat reſponſum, aquam ſacram & benedictam ſanctificare & purgare ſecundum quid, eo quod peccatorum pœnas ſolvit, culpas item veniales: nunquam vero ſimpliciter & abſolute ſanctificat, quod ratio ſacramenti requirit. At ſi hinc colligas, Legis veteris nulla fuiſſe ſacramenta, quæ videlicet neminem ſanctificabant; huic nos argumento ſuo poſtea loco reſpondebimus.

Ad poſtremum vero nunc dicitur, aliud eſſe ſacramentum tantum, aliud eſſe ſimul & rem ſacramenti, & ſacramentum, ut cap. Cum Marthæ, de celebratione miſſarum Innocentius tradit. Hic igitur nos definimus ſacramentum tantum, quod oportet eſſe ſenſibile. At quod ſimul eſt res & ſacramentum, ſatis habet, ſi ſit ſignum intel-

telligibile; ut character ſignum eſt ſpirituale, quo ſumus interius conſignati; & corpus Chriſti ſignum eſt intellectuale corporis myſtici, hoc eſt, eccleſiaſticæ unitatis: qua ſignificatione & corpus Chriſti, & character appellantur ſacramenta. D. tamen Auguſtinus dicit, eſſe figuratum ſermonem, cum corpus Chriſti vocat ſacramentum. Nam rerum ſimilitudines nonnunquam rerum ipſarum, quarum ſunt ſigna, vocabula accipiunt: ut in Apocalypſi Agnus, qui occiſus eſt ab origine mundi, id eſt, Agnus ſignatus ab origine mundi; ut & Auguſtinus, ſive quis alius fuerit ejus operis auctor, homil. 10. in Apocal. legit: & ad Rom. 6. Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum. & ad Corinth. 10. Petra autem erat Chriſtus. Eodem, inquit, modo ſacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt; & ſacramentum ſanguinis, ſanguis eſt. Ac de prima parte ſatis nobis fuerit diſputatum.

Epiſt. 23. ad Bonifac.

Apoc. 14.

PARS SECUNDA.

De neceſſitate fidei Chriſti ad ſalutem.

2. quæſt. princip.

SEquitur pars altera, ubi differendū eſt an fides Chriſti Salvatoris noſtri fuerit in omni Lege ad ſalutem neceſſaria.

Argum. pro parte negat.

Et pro parte quidem negativa illud eſt præcipuum argumentum, quod in Lege naturæ ſatis erat credere Deum eſſe, & eſſe remuneratorem inquirentium ſe, ut Apoſtolus ad Hebræos videtur aſtruere. Fides igitur unius Mediatoris, qui ſcilicet Deum placaret, ſalvaret homines, non erat neceſſaria.

Hebr. 11.

Præterea, non in lege naturæ modo, verum etiam ſcripturæ, ſatis ad ſalutem erat ſervare mandata, juxta id, quod Dominus ait: Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata. At decem mandata legis, de quibus ſermo erat, naturali ratione continebantur. Non ergo ad ſalutem erat fides unius mediatoris neceſſaria.

Pro parte vero affirmativa illud Apoſtoli teſtimonium eſt: Unus Deus, unus mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Jeſus.

1. Tim. 2.

Reſol. Quæſt.

Volumus hic nos, quaſi Trojanum bellum gemino ab ovo, hujus argumenti materiam exordiri, indeque diſputationem inchoare, an videlicet homines in ſtatu innocentiæ, vel etiam Angelos viatores contingere potuerit ſine Chriſti fide ſalutem habere. Non alienum eſt hoc a præſenti diſputatione, & ab inſtituto hujus diei prorſus remotum. Non enim hoc ſane loco in fidei quæſtionem incurreremus, niſi ſacramentorum ratio poſtularet. Etenim cum ſint ſacramenta omnia quædam fidei in Chriſtum proteſtationes; non aliter commode potuimus ſacramentorum neceſſitatem definire, niſi prius ſtatuiſſemus, quouſque Chriſti fides ſit, fueritque mortalibus neceſſaria. Nam ſacramenta mortalium ſunt medicinæ.

Itaque, ut ad hujus quæſtionis caput recurrat oratio, dupliciter poteſt intelligi fides Chriſti, & implicita, & explicita. Nempe Chriſtiani explicite in Chriſtum Deum & hominem credimus. At qui credidit olim, Deum humanæ ſalutis procuratorem per aliqua media mortales in vitam æternam reparaturum, is Chriſti fidem habuit implicitam.

Prima igitur concluſio ſit. Non fuit fides Chriſti explicita ſemper ad ſalutem in omni lege hominibus neceſſaria. 1. Concluſ.

Hanc & Magiſter 3. diſtinct. 25. & communis tenet Theologorum conſenſus. Eandem habet Divus Auguſtinus contra Fauſtum, lib. 19. cap. 14. Imo & Apoſtolus eandem, niſi ego cæcutio, videtur confirmare, cum ait: Concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, ut promiſſio ex fide Jeſu Chriſti daretur credentibus. Prius autem quam veniret fides (ſcilicet Euangelica) ſub lege cuſtodiebamur concluſi in eam fidem, quæ revelanda erat. Satis ergo erat fides implicita Jeſu Chriſti ad illius veteris populi ſalutem, populi, inquam, in eam fidem concluſi, quæ tempore gratiæ erat manifeſtius explicanda. Multo igitur minus fides Chriſti explicita in Lege naturæ ad ſalutem requirebatur.

Galat. 3.

Secunda Concluſio: Fides Chriſti Redemptoris ſaltem implicita fuit ſemper poſt lapſum hominibus neceſſaria. Hanc citra fidei periculum negare non licet, quam utique auctores imprimis graviſſimi confirmant, quorum teſtimonia infirmare nulla ratione poſſumus. Hieronymus in 2. cap. epiſt. ad Galat. ſuper ea verba: Scientes, quod non juſtificatur homo ex 2. Conc.

ope-

operibus legis, niſi per fidem Jeſu Chriſti: Admonere, inquit, debemus, ſanctos, qui antiquitus fuerunt, ex fide Chriſti juſtificatos. Siquidem Abraham vidit diem Chriſti, & lætatus eſt. Et Moyſes majores divitias exiſtimavit theſauro Ægyptiorum improperium Chriſti: Aſpiciebat enim in remunerationem. Et Eſaias vidit gloriam Chriſti, ut Joannes Euangeliſta commemorat, & Judas de omnibus generaliter. Item in capit. 4. ejuſdem epiſtolæ: Hæres iſte parvulus, qui nihil differt a ſervo, ſed ſub tutoribus eſt, uſque ad præfinitum tempus a Patre, totum humanum genus, inquit, uſque ad adventum Chriſti ſignificat. Quomodo enim omnes in protoplaſto Adam necdum nati moriuntur; ita & omnes, & hi, qui in adventu Chriſti nati ſunt, in ſecundo Adam vivificantur. Iſte intellectus Eccleſiæ Catholicæ convenit, quæ & veteris & novi teſtamenti unam aſſerit providentiam, nec diſtinguit in tempore, quos conditione ſociavit. Omnes ædificati ſumus ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, continente nos angulari lapide Jeſu Chriſto; omnes unus panis ſumus, & duo conſenſimus ſuper terram. Et quomodo nos ſuper Prophetas fundati ſumus, ita & Patriarchæ in Apoſtolorum fundamine conſtituerunt. Hactenus Hieronymus.

Præclara certe, & tali viro digna interpretatio: Quemadmodum enim parvulus hæres idem eſt & adultus; ſic populus ille antiquus, & hic novus eadem fide, & religione contentus eadem quoque Eccleſia eſt. Ac ſicut in parvulo implicite continetur, quod poſtea explicatur in adulto: ita fides illa antiquorum parvula fuit, & vi ſua continebat implicite, quod deinde creſcens habuit explicite.

Divus item Auguſtinus hanc ſententiam frequentiſſime repetit, lib. primo contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 21. & ſuper Joann. tract. 45. & epiſtol. 157. quæ ſcribitur ad Optatum, ut multa alia loca prætermittam. Illa ſit fides ſalva, inquit, qua credimus, nullum hominem ſive majoris, ſive parvulæ quamlibet & recentis ætatis liberari a contagione mortis antiquæ, & obligatione peccati, quod prima nativitate contraxit, niſi per unum mediatorem Dei & hominum Chriſtum Jeſum, cujus hominis ejuſdemque Dei ſaluberrima fide etiam illi juſti ſalvi facti ſunt, qui, priuſquam veniret in carne, in carne crediderunt eſſe venturum. Eadem namque fides eſt & noſtra & illorum: quoniam hoc crediderunt illi futurum, quod nos credimus factum: & Sacramenta quidem potuerunt eſſe pro temporum diverſitate diverſa, ſed ad unitatem tamen ejuſdem fidei concordiſſime recurrentia. Proinde cum omnes juſti, ſive ante incarnationem, ſive poſt incarnationem Chriſti, nec vixerint, nec vivant, niſi ex fide incarnationis Chriſti, profecto quod ſcriptum eſt, non eſſe aliud nomen ſub cœlo, in quo nos oporteat ſalvos fieri, ex illo tempore valet ad ſalvandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum eſt. Hactenus Auguſtinus.

Gregorius quoque Hom. 16. in Ezechielem in hujus rei figuram etiam aſſerit, turbas, quæ præcedebant & ſequebantur, utraſque pariter acclamaſſe filio David: Hoſanna in excelſis. Poſſem equidem teſtimonia proferre in hujus rei confirmationem ſanctorum aliorum; ſed ne multa, proferre ſatius eſt ſacrarum teſtimonia literarum: in quibus illud primum eſt, quod habetur ad Corinthios. Habentes eundem ſpiritum fidei, ſicut ſcriptum eſt: Credidi, propter quod locutus ſum: & nos credimus, propter quod & loquimur. *2. Cor. 4.*

Secundum vero habetur alibi: Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt, in nube, & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritalem manducaverunt, omnes eundem potum biberunt. Bibebant autem de ſpiritali conſequente eos petra: Petra autem erat Chriſtus. *1. Cor. 10.*

Tertium ad Roman. Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem; ſic & per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificationem. *Rom. 5.*

Poſtremum idemque graviſſimum ad Roman. quo cætera & explicantur & confirmantur: Omnes peccaverunt, & egent gloria Dei, juſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu, quem propoſuit Deus propitiationem per fidem ad oſtenſionem juſtitiæ ſuæ, propter remiſſionem præcedentium delictorum, ut ſit ipſe juſtus & juſtificans eum, qui eſt ex fide Jeſu Chriſti. *Rom. 3.*

sti. Unus est enim Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.

Et causa est in promptu. Non enim possent peccatores abjecto peccato Deo reconciliari, nisi crederent, se peccatorum veniam gratia divina posse consequi: nec sciret homo justitiam & salutem quærere, nisi, unde petenda esset, agnosceret. Semper ergo necessarium fuit credere, Deum esse hominum justificatorem ac salvatorem, quo videlicet providente salutis remedia erant humano generi comparanda. Hac vero fide implicite credebatur in Christum, per quem Deus erat justificaturus, servaturusque universas nationes.

3. Conc. Argum. cont. hanc Concl.

Tertia conclusio: Fides Christi explicita, post Euangeli divulgationem, est ad salutem cujusque hominis necessaria; in cujus confirmationem testimonia sanctorum retro citata non tam idonea sunt, quam ego desidero. Indiscriminatim enim asserunt, neminem, nec pusillum, nec magnum, aut in nova, aut in antiqua lege sine Christi fide potuisse salvari. Cum igitur veteres sine fide explicita Christi salutem fuerint affecuti; ex sanctorum testimoniis, ut videtur, confirmare non possumus, fidem explicitam esse nunc temporis necessariam. Atque hoc argumentum nonnullos omnino commovit, ut tertiam conclusionem inficiarentur. Illud etiam, quod præceptum de fide Christi potest invincibiliter ignorari, ex Joann. 15. Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent. Ergo & potest quis salvari sine explicita fide Christi, faciendo aliter quæcunque lex naturæ præscribit. Et confirmatur, quia potest quis in nemoribus, vel in sylvis educari, quo nullus prædicator accedat: nec tamen fidem Christi habere potest sine prædicante: Ergo per fidem implicitam Christi, sicut in lege naturæ, salvabitur. Confirmatur deinde, quia statim a Christi passione, illi, ad quos Euangelium non pervenerat, servabantur, vel in lege Moysi, vel in lege naturæ: Ergo & nunc ii, ad quos nondum pervenit Euangelii prædicatio, verbi gratia, Indi. Nam eodem penitus modo, sicut illis non fuerat Christus annunciatus, ita & apud hos non est divulgatum Euangelium.

Rom. 10.

His tamen non obstantibus, tertia illa conclusio usque adeo certa est, ut eam negare non periculosum modo, verum etiam erroneum sit: hæreticum dicerem, nisi modestius esset, Ecclesiæ definitioni hujus vocabuli notam derelinquere. Id ego statim ostendam, si prius tamen discrimen inter fidem veteris & novi Testamenti, ut videlicet illa fuerit implicita, hæc autem explicita, certis documentis declaravero. Primum igitur D. Aug. lib. 19. contra Faust. c. 14. Antiqui justi, ait, Sacramentis suis intelligebant venturam prænuntiari revelationem fidei, ex qua, licet adhuc operta & abscondita, etiam ipsi vivebant. Et infra: Tunc ergo occulta erat fides. Nam eadem credebant, eademque sperabant omnes justi & sancti etiam temporum illorum. Nunc autem revelata est fides, in quam conclusus erat populus, quando sub lege custodiebatur. Ecce Augustinus testimonio Pauli ad Galat. 3. id probat, quod assumpsimus discrimen esse veteris & novæ fidei.

Præterea: Idem Apostol. ut ante jam vidimus, comparans fidem illius veteris populi fidei populi novi, illam parvuli vocat, hanc grandioris jam viri. Et ne longum faciam, capit. 1. epist. ad Colos. circa finem capit. 3. epistolæ ad Ephesios circa medium, toto denique cap. 3. epistolæ posterioris ad Cor. hoc discrimen insinuat. *Galat. 4.*

Illud itaque jam quod instat, agamus, probemusque, fidem Christi explicitam post Euangelium promulgatum esse ad salutem necessariam. Id vero primum ostenditur ex Marco: Prædicate, ait, Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur. Ubi Bernardus ad Hug. epist. 77. diligenter advertit, non esse dictum, Qui non baptizatus fuerit, condemnabitur: sed, Qui non crediderit, &c. Ut major quædam necessitas fidei in Euangelium, quam Baptismi præscriberetur. Fit enim, ut sine Baptismo quis salvetur, cum scilicet Baptismi suscipiendi non est facultas; at credendi Euangelio tanta necessitas est, ut omni eventu, qui non crediderit, condemnetur. *Marci ult.*

Item: Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit *Joan. 3.*

dit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit, jam judicatus eſt, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei. Et infra: Qui credit in filium, habet vitam æternam; qui autem incredulus eſt filio, non videbit vitam. Et tamen ſi non eſt medium ad ſalutem neceſſarium, cum poſſit invincibiliter ignorari, ut nunc ex doctrina communi ſupponimus, poteſt quis eſſe incredulus filio, hoc eſt credere filium non eſſe Deum, & in hoc errore ſalvari. Et
Joan. 6. alibi: Omnis, qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me. Si autem quis ſervatur, audivit a Patre & didicit: ergo venit ad Chriſtum. Et alibi: E-
Joan. 10. go ſum oſtium: per me ſi quis introierit, ſalvabitur, &c. Et c. 14. Vado parare vobis locum, & quo ego vado ſcitis, & viam ſcitis; dicit ei Thomas: Domine neſcimus quo vadis, & quomodo poſſumus viam ſcire? Dicit ei Jeſus: Ego ſum via & veritas & vita: nemo venit ad Patrem, niſi per me. Et capit. 17. Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum. Utrumque igitur medium eſt nunc ad ſalutem neceſſarium, & cognoſcere Deum, & cognoſcere quem miſit Deus Jeſum Chriſtum; ut ſcite Divus Chryſoſtomus interpretatur.

Præterea, referente Luca, Angelus Cornelio viro juſto ac timenti
Act. 10. Deum ait: Mitte, & accerſe Simonem: ille dicet tibi, quid te oporteat facere. Quæ verba tractans Auguſtinus de prædeſt. ſanctor. cap. 7. Non ſine fide Cornelius orabat. Nam quomodo invocabat, in quem non crediderat? ſed ſi poſſet ſine Fide Chriſti eſſe ſalvus, non ad eum ædificandum mitteretur architectus Apoſtolus Petrus, qui videlicet illi diceret, quæ oporteret audire. Ille, inquit, dicet
Act. 16. tibi, quid te oporteat facere. Et cuſtos carceris quoque apud eundem Lucam: Quid, ait, oportet me facere, ut ſalvus fiam? At illi Paulus & Silas dixerunt; Crede in Dominum Jeſum.

Rom. 10. Præterea Apoſt. ad Romanos eandem ſententiam docet in hæc verba: Si confiteaſris in ore tuo dominum Jeſum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum ſuſcitavit a mortuis, ſalvus eris. Corde enim creditur ad juſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Dicit enim Scriptura: Quicunque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit. Quomodo ergo invocabunt eum, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient ſine prædicante? Et infra: Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti. Sed dico, numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exivit ſonus eorum &c. Vides, quemadmodum invocationem Domini, quæ fuit ſemper in omni lege neceſſaria, ad invocationem nominis Chriſti deflexit Apoſtolus: Quæ videlicet nunc opus eſt, cum jam in omnem terram exivit Apoſtolica prædicatio.

Quod ſi cui teſtimonia hæc viden- *Ariſt. 1.*
tur infirma, huic nos illud objiciemus, *Ethic.*
quod Philoſophus quidam magni nominis ſapienter ſcripſit, ineptum eſſe, exactam ubique demonſtrationem efflagitare. Nam ſi ſacrarum literarum teſtimonia in hanc rem eſſent manifeſta, qui negaſſet, eum nos non temeritatis & erroris, ſed hæreſis nota inureremus.

Habemus præterea ſymbolum Athanaſii, cui nemo ſane Catholicus refragabitur: Neceſſarium eſt, ait, ad æternam ſalutem, ut Incarnationem Domini noſtri Jeſu Chriſti fideliter credat. Et tandem: Hæc eſt fides Catholica, quam niſi quis fideliter crediderit, ſalvus eſſe non poterit.

Præterea, c. firmiter, de ſumma Trin. & fide cath. Una eſt fidelium univerſalis Eccleſia, extra quam nullus omnino ſalvatur. Sed ille, qui vivit aut in lege Moyſi, aut in lege naturæ, ignorans fidem Chriſti, non eſt pars unius Eccleſiæ Catholicæ: ergo non ſalvatur. In concilio quoque Floren. ſub Eug. IV. idem explicatius habes: Sacroſancta Romana Eccleſia firmiter credit, nullos extra Catholicam Eccleſiam exeuntes, nec paganos, nec Judæos, nec hæreticos, nec ſchiſmaticos, æternæ vitæ fieri poſſe participes, ſed in ignem æternum ituros, niſi ante finem vitæ eidem fuerint aggregati; tantumque valere Eccleſiaſtici corporis unitatem, ut nemo, quantaſcunque eleemoſynas fecerit, poſſit ſalvari, niſi in Catholicæ Eccleſiæ gremio & unitate permanſerit. Idem fere habes extra. de hæret. cap. 3. & extrav. unam ſanctam, de majoritate & obe. Hinc et.

iam pertinet Hieronymi teſtimonium, 24. q. 1. cap. quoniam vetus, & Cypriani, c. loquitur, & cap. alienus, & Auguſtini, cap. firmiſſime, 15. qu. 1. & multa alia, quæ refert Cardinalis Turrecrem. libro primo Eccleſiaſticæ ſummæ, capit. 21. Errant igitur, qui nova jam divulgata lege, ſalutem æternam cuiquam ſine explicita fide permittunt. Atque hic error quam longe ſerpat, non vident. Concedant enim pariter neceſſe eſt ſine Baptiſmo in re vel in voto ſuſcepto introitum in regnum cœlorum, concilio Trid. ſeſſ. 6. repugnante in decr. de juſtificatione impii cap. 4. Imo repugnante Euangelio, cum ait: Niſi quis renatus fuerit, &c. Quod ſi adultis ea media nunc ſatis ſunt, quæ erant ante legem Chriſti; non equidem video, qua conſequentia parvulis remedia legis naturæ & ſcriptæ fuerint revocata. Aut fateantur igitur, parvulos, cum non adeſt facultas Baptiſmi, ſalvari, quod eccleſia Chriſti non admittit: Aut quod nos facimus, negent adultis ſine Euangelii fide ſalutem.

Dicant etiam mihi, quibus contraria ſententia placet, an Judæi, ad quos Euangelium non pervenit, ſervantes legem Moyſi ſalventur, an non: ſi non, habetur id quod volumus; ſi etiam, quid ergo præſcripta Concilii Florentini definitio præſtat? quid & illa rurſus, in quam Catholici convenimus, legalia poſt evangelii divulgationem ſine interitu ſervari non poſſe, & omnes ejuſmodi obſervatores a Chriſto alienos, & æternæ vitæ minime fieri poſſe participes, niſi aliquando ab his erroribus reſipiſcant?

Reſp. arg. contr. 3. Conc. allat.

Ad primum vero argumentum, quo tertia hæc concluſio vertebatur in dubium, nego equidem conſequentiam. Aliud enim eſt, quod excuſetur quis a peccato non credendi in Chriſtum; aliud, quod ſine fide Chriſti vitæ æternæ beneficium conſequatur, ut divus Thom. 2. 2. quæſt. 10. diſerte nos docuit. Condemnabuntur igitur illi, non quia non crediderunt in Chriſtum, cum non ſit illis Euangelium annuntiatum, ſed propter alia contra legem naturæ peccata. Quod ſi fingas, ejuſmodi legem naturæ ſervare, reſpondet Divus Thom. 3. diſtin. 25. quæſt. 2. art. 1. quæſt. 1. & art. 2. quæſt. 2. quod ſi quis faciat, quod in ſe eſt, huic Deus providebit, vel per hominem, vel per angelum, ſi opus fuerit: & ſi quæras, unde hæc tam extraordinaria providentia, certe, præterquam quod ratione conſtat (nec enim Deus deficit in neceſſariis) ſacris etiam literis traditur. In Actis cap. 8. Angelus rapuit Philippum ad Eunuchum virum religioſum. Et cap. 10. Angelus apparuit Cornelio viro timenti Deum, facienti eleemoſynas, & oranti. Et Joan. cap. 1. cum dixiſſet: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, Dedit, inquit, eis poteſtatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine ejus. Et cap. 12. cum dixiſſet Dominus: Ego ſi exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipſum; reſpondiſſetque ei turba: Quomodo dicis, oportere exaltari filium hominis? quis eſt iſte filius hominis? dixit eis Jeſus: Ambulate, dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant: dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis ſitis: Ego lux in mundum veni, ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat. Sicut in lege naturæ facienti quod in ſe erat, & ſervanti naturæ legem Deus præſto erat ad revelandum ſupernaturalia, ſine quorum fide ſalvari non poterat: Sic in nova lege præſtanti, quod in ſe eſt, lux Euangelii refulgebit; quam qui non habet, manet in tenebris. An videlicet juſtitiæ Sol Chriſtus Dominus non illuxit? Et hinc patet reſponſio ad priorem confirmationem.

Nam ad poſteriorem reſpondetur, aliam eſſe rationem poſt evangelii plenam divulgationem, atque antea erat. Siquidem dum adhuc Euangelium vulgaretur, licitum erat Paulo Timotheum circuncidere; purificareque ſeſe juxta legis antiquæ præſcriptum cum cæteris Judæis: quæ tamen eadem nunc facere, ſuperſtitio procul dubio eſſet. Item adhuc Euangelii prædicatione currente, pueri eorum, ad quos Euangelium non pervenerat, ſalvabantur in legis naturæ Sacramentis, at nunc temporis nihil tale Catholici recipimus. Abſtinere a ſanguine, & ſuffocato, a principio Euangelicæ prædicationis non licuit modo, verum etiam neceſſarium fuit, ut Act. 15. dicitur. At nunc qui ea ſervaret, Judaicæ ſuperſtitionis merito condemnaretur. Sic ergo & ſine fide explicita a principio ſtatim Apoſtolicæ prædicationis homines ſervari

Act. 16.

po-

poterant, nunc ſervari non poſſunt. Quod in Actis jam cœpit explicari, dum peculiaris illa, & nova ſalutis procuratio per inſolita media deſcribitur. Nec tamen ego is ſum, qui definire valeam, quando primum incæpit illud tempus, quo Euangelii plenaria prædicatio abſoluta eſt, cum videlicet remediis antiquis penitus abolitis, ſola uangelicæ legis remedia pro utriſque & adultis, & parvulis remanſerunt. Sed id tamen ſtatuere ſine dubitatione poſſum, neminem, cui fides Chriſti explicita deſit, poſſe nunc temporis ſalutem adipiſci.

Act. 8. 10. & 16.

At enim cum dupliciter inteſligatur ſalus; altera æterna, ad quam juſti poſt hanc vitam venient; altera, qua in præſenti ſanantur homines a peccato vel originali, vel actuali; facile nobis tribuent viri docti, ſine fide Chriſti nulli unquam mortalium æternam conceſſam eſſe ſalutem. Illud tamen etjamnum a doctis hominibus in dubium revocatur, an ſine Chriſti fide poſſit homo a culpa ſanari.

Utrum ſine fide Chriſti homo poſſit a culpa ſanari.

Afferunt autem ad novi dogmatis confirmationem, Divi Thomæ primum auctoritatem 1. 2. q. 89. artic. 6. ubi tenet, eſſe non poſſe veniale peccatum cum ſolo originali. Quod idem Innocentius ſuperius ſupponit cap. majores, extra de bapt. §. ſed adhuc quæritur: Et concilium Florentinum in decreto de unione Græcorum, inquiens, Illorum animas, qui in actuali peccato mortali, vel ſolo originali decedunt, mox in infernum deſcendere.

Arg. pro parte affirm.

Hujus vero concluſionis cauſam D. Thomas eam reddit, quod cum uſum rationis habere puer cœperit, primum, quod illi cogitandum occurrit, eſt deliberare de ſe ipſo. Et ſi quidem ſe ordinaverit ad debitum finem, per gratiam conſequetur remiſſionem originalis peccati. Si vero non ordinet ſeipſum ad debitum finem, ſecundum quod in illa ætate eſt capax diſcretionis, peccabit mortaliter, non faciens quod in ſe eſt. Hactenus ille.

Ex his Divi Thomæ verbis ratiocinantes, Fieri poteſt, inquiunt, ut primo tempore uſus rationis puer non modo Chriſtum, ſed ne Deum quidem agnoſcat, utpote apud barbaros ſine ulla religione noſtrave divini nominis educatus. Is ergo, ut faciat quod in ſe eſt, ſatis erit, ſi ſe convertat in honeſtum finem naturæ ratione comprehenſum. Sed tunc ille mortaliter non peccat, cum bene faciat pro ætate & inſtitutione, quam habet; nec eſt in ſolo originali, ut D. Thoma auctore nos habemus. Ergo conſequetur gratiam ſine cognitione Dei, ac proinde ſine fide Chriſti.

Præterea, quoniam hæc urgere auguſtius volumus, ut D. Thomas 2. 2. q. 10. art. 1. docet, Infidelitas nullum peccatum eſt in iis, qui de rebus fidei nihil penitus audierunt. Cognoſcat itaque puer prima deliberatione aliquid eſſe honeſtum, aliquid contra turpe; ſtatuatque ſeſe honeſtam vivendi rationem ſectaturum, inhoneſtam repudiaturum, quemadmodum de Hercule in ſomnio ferunt fabulæ: Jam quæro, num ille peccet? Minime vero gentium. Non enim peccatum infidelitatis, ut ex illa q. 10. patet, nec peccatum omiſſionis, cum convertat ſe in honeſtum finem, quantum ei per ſcientiam & ætatem licet. Eſt igitur in gratia, ſi D. Thomam auctorem ſequimur.

Præterea, ut urgentius inſtantiuſque premamus, fides ex auditu eſt; auditus autem non eſt ſine prædicante, quod Apoſtolus ad Rom. 10. tradit. Non ergo poteſt puer ſtatim a principio uſus rationis fidem habere ſine prædicatore. At non eſt præſto, ut ſupponimus, prædicator, qui in ipſo videlicet temporis articulo credenda proponat: ergo juxta D. Thomæ ſententiam, puer ille citra fidei actum juſtificabitur. Faciamus inſuper, ut primus actus pueri utentis ratione ſit, velle accipere Baptiſmum; quia ſcilicet vidit pueros alios a Sacerdote baptizari, cujus rei exemplum habes 10. Hiſt. Eccleſ. libro, capite 14. referturque a Gratian. 1. q. 1. cap. Spiritus ſanctus, de pueris baptizatis ab Athanaſio puero. Tunc ergo cum baptizatus non ponat obicem, recipit gratiam; recipit autem ſine fide. Nihil ergo vetat, ut homo citra fidem juſtificetur.

Præterea, in quocunque temporis puncto atque momento poteſt homo juſtificari: ſed non in quocunque poteſt cognoſcere Deum ſecundum ordinariam, & moralem poteſtatem. igitur ſine Dei & Chriſti fide poſſumus a peccato ſanari, ac remiſſionem peccatorum conſequi.

Adde huc, quod, ut Apoſtolus dicit, Gentes quæ legem non habent, na- *Ad Rom. 2.*

turaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt; qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Sed factores legis juſtificabuntur, ut eodem cap. Apoſtolus ait. Ergo ſola cognitione naturali poteſt homini obvenire juſtificatio. Unde & Divus Thomas in commentariis ſuper hunc ipſum locum: Naturaliter, inquit, id eſt, per legem naturalem oſtendentem eis, quid ſit agendum, & tamen non excluditur gratia ad movendum affectum. Hactenus D. Thomas. Non ergo exigitur gratia ad movendum intellectum, ut homo juſtificetur; ſed per ſolam naturæ rationem poteſt juſtificari.

1. Conc. Præterea, non eſt neceſſaria alia cognitio, ut quis accedere poſſit ad Deum, niſi qua intelligitur Deus eſſe, & eſſe remunerator inquirentium ſe: At utraque habetur ex lumine naturali. Ergo ſi quis habens demonſtrationem divinæ erga hominem providentiæ, atque juſtitiæ, ad Deum acceſſerit, ſine fide gratiam poterit conſequi. Non enim credit, ſed ſcit Deum eſſe, &c.

In hujus rei explicationem ſit prima concluſio. Erroneum eſt, atque adeo forſitan hæreticum, aſſerere, quemquam adultum ſine actu fidei per ſolam naturæ cognitionem juſtificari: Nam & ſacri Doctores unanimi conſenſu reclamant, & arcanæ literæ contra pugnant.

Ambroſius in primis in illud 1. ad Timoth. 2. Qui vult omnes homines ſalvos fieri: Conditio, inquit, latet, ſi accedant ad eum: Fides eſt enim, quæ dat ſalutem, quam niſi mens tota ſuſceperit voluntate, non ſolum nil proderit, ſed & oberit. Fidei enim gratia hanc habet poteſtatem, ut devotis ſibi divinam infundat medelam, indevotis vero conferat morbum, per quem totus homo intereat. Et primo libro offic. capit. 29. fidem, ait, eſſe juſtitiæ fundamentum. Et ad Demetriadem Epiſt. decimi libri 84. quod ſcientia naturali ingenio & induſtria comparata non ſufficiat ad animi ſalutem, oſtendit ex illo: Ubi Sapiens, ubi ſcriba? Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam hujus ſeculi? & ex illo ad Rom. 2. Quia cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, ſed evanuerunt, &c.

Quod autem ſcientia, quæ ad ſalutem animi ſatis eſt, a Dei gratia & munere proveniat, oſtendit idem ex Proverbiis: Dominus dat ſapientiam, & ex ore ejus prudentia, & ſcientia: tunc intelliges juſtitiam, & judicium, æquitatem, & omnem ſemitam bonam. Et ad Corinth. Nemo poteſt dicere, Dominus Jeſus, niſi in Spiritu ſancto; diviſiones vero gratiarum ſunt, &c. Et: Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. & Hierem. 9. Non glorietur ſapiens, &c. Et Pſal. 88. Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, quoniam gloria &c. Et ne quis poſſit refragari, legat librum primum de vocatione gentium, ubi hæc ſententia manifeſtiſſime comprobatur. Fides, inquit capite penult. quæ bonæ voluntatis, & juſtæ actionis eſt genitrix, quo ipſa fonte naſcatur, Apoſt. Paulus exponit, &c. Probat autem multis ex locis, fidem eſſe donum Dei, &c. & capit. ult. Abunde, ait, demonſtratum eſt, fidem, qua juſtificatur impius, niſi ex Dei munere non haberi, & ad hoc donari, ut principium poſſit eſſe meritorum. Subdit deinde illud ex Pſal. 42. Emitte lucem tuam & veritatem tuam, ipſa me deduxerunt, &c. Et Proverbior. 8. Meum eſt conſilium, & æquitas, mea eſt prudentia, mea eſt fortitudo. Hierem. 10. Scio Domine, quia non eſt hominis via ejus, nec viri eſt, ut dirigat greſſus ſuos. Dirigere autem greſſus, ad intellectum deliberantem pertinet, vel, ut verbis Ambroſii utar, ad rectam ſapientiam. Et Hierem. 24. Dabo eis cor, ut ſciant me. Et Joan. 6. Erunt omnes docibiles Dei: Omnis, qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me, &c. Libro denique 2. de vocat. Gen. capite 1. Dubitandum, inquit, non eſt, ad ipſam cognitionem veritatis, & perceptionem ſalutis neminem, niſi ope divinæ gratiæ pervenire. Et cap. 2. Cum nemo niſi gratia Dei juſtificatus fuerit per ſpiritum Fidei, quis ambigat, eos, qui de quibuſcumque nationibus quibuslibet temporibus Deo placere potuerunt, ſpiritu gratiæ Dei fuiſſe diſcretos? &c.

1. Cor. 12.

2. Cor. 3.

Chryſoſt. Homil. de fide & lege naturæ, Ante opera primum, ait, fides inducenda eſt. Eum enim, qui operatur Juſtitiam ſine fide, non poſſum probare vivum fuiſſe. Nullus ſine fide vitam habuit &c. Et Homil. 32. in Joann. Ubique fide nobis opus eſt bonorum matre, ſalutis medicina, ſine qua nullam magnarum rerum doctrinam

nam percipere quiſquam poteſt. Id ipſum in commentariis quidem ſuper epiſtolam ad Roman. ſæpe tradit, ſed Homil. 2. vel maxime. Divus Auguſtinus diſertiſſime eandem ſententiam profitetur libro 83. Quæſtionum qu. 67. libro de corrept. & gratia, capite 2. & 7. de gratia & liber. arbit. cap. 7. de ſpiritu & lit. cap. 29. 30. 31. lib. 1. retract. cap. 23. & ſuper Joan. tract. 25. & 26. in illud: Niſi manducaveritis, &c. & ſuper Pſalm. 13. 31. & 67. ne Epiſtolæ ad Optatum verba etiam atque etiam reſumamus.

Eph. 3. Hieronymus ad Epheſ. in illud, Habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris: Habitatio, inquit, iſta per ex-
Gal. 3. ordium Fidei fabricatur. Et ad Galat. in illud: Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, &c. omnes enim Filii Dei eſtis per fidem: Deo nos generat, ait, non lex abolita, ſed mater fides. Præter teſtimonia vero ea, quæ retulit Ambroſius ex ſacris literis multa,

Primum, concluſio hæc demonſtratur ex tota Epiſtola ad Romanos, cujus præcipuum argumentum, atque adeo ſcopus, & finis eſt oſtendere, nec naturæ, nec ſcripturæ legem juſtitiam Dei præſtitiſſe, ſed ſolam fidem. Unde & primo capite adducitur illud Habacuc 2. Juſtus ex fide vivit: quod ſi ſubtraxerit ſe, non placebit animæ meæ. At ſi quis ſine fide juſtificare-
Heb. 10. v. 38. tur, jam juſtus aliquis non ex fide viveret, ſed ex naturali ratione, quod cum Apoſtolo Prophetaque pugnat. Et capit. 3. Juſtitia autem Dei per fidem Jeſu Chriſti, in omnes, & ſuper omnes qui credunt in eum: non enim eſt diſtinctio, ut retro citavimus. Et cap. 4. Quid enim dicit ſcriptura? Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam. Ac protinus ſubdens illud, Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, docet Apoſtolus, beatitudinem hanc, ſive in circunciſione, ſive in præputio per fidem hominibus obvenire. Inde vero capit. 5. colligit: Juſtificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum: & cap. 8. Quos prædeſtinavit, hos vocavit; & quos vocavit, hos etiam juſtificavit; quos juſtificavit, hos & glorificavit. Primus ergo prædeſtinationis effectus vocatio eſt, quæ videlicet juſtificationem antecedit, ut glorificationem juſtificatio: At vocatio ad aures refertur, quibus fides percipitur. Certe Paulus, ut in ſumma dicam, nullos in epiſtolis ſuis Dei filios niſi per fidem agnoſcit, nullos, niſi ex fide, ſemen Abrahæ, & ſecundum promiſſionem hæredes admittit: non aliam quam juſtitiam fidei concedit, ſiquidem juſtitia apud Deum ſit, non apud homines. Nam per naturalem, aut ſcriptam legem apud homines juſtificari homines poſſunt, apud Deum, ſi Paulo credimus, non poſſunt.

Deinde hæc concluſio probatur ex eodem Apoſtolo ad Heb. 11. ubi fides definitur eſſe ſubſtantia, id eſt, fundamentum rerum ſperandarum. Quod ſi naturalis cognitio ad juſtificationem ſatis eſt, jam profecto aliud fundamentum ponitur præter id, quod poſitum eſt. Et præterea cum Apoſtolus eo capite docere vellet, omnes juſtos antiquos per fidem operatos eſſe juſtitiam, Fide, inquit, Enoch translatus eſt: Teſtimonium enim habuit placuiſſe Deo: ſine fide autem impoſſibile eſt placere Deo. Accedentem enim ad Deum oportet credere. Quo ex loco certiſſimum ſumitur argumentum. Nam Enoch in ſacra ſcriptura fidem habuiſſe non legitur, ſed ſolum placuiſſe Deo. Monſtravit igitur Apoſtolus, Enoch etiam fidem habuiſſe, quia placuit Deo, cui ſine fide placere eſt impoſſibile. Quod vero ſermo de actu fidei ſit, manifeſtum eſt, cum e veſtigio cauſam Apoſtolus reddat: Accedentem enim ad Deum oportet credere.

Quamobrem parum apta eorum expoſitio eſt, qui tradunt, Apoſtolum hic loqui regulariter, & in communi, quaſi plerumque ita contingat. Verba namque aliena nobis ſæpe permittimus, ne in ſcholaſtica diſputatione eloquentiæ laudem affectare videamur: puerile quippe eſt res theologicas ornate dicere velle. Eorum itaque interpretatio parum concinna eſt, ſi argumentum Pauli cohæret. Etenim ſi vel raro id accidere poteſt, ut quis ſine fide placeat Deo (cum interim per ſolam naturæ ſcientiam poſſit) dicetur Enoch ex illis eſſe, qui naturali ingenio ducti juſtificati ſunt: ita vel Apoſtoli ratiocinatio nullius penitus eſt momenti; vel aſſertio, quæ fingit aliquem ſine fide placere Deo, eſt erronea.

Præterea Sapientiæ 9. Da mihi, inquit, ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam, & noli me reprobare a pueris

tuis. Quoniam homo infirmus ſum, & exigui temporis, & minor ad intellectum judicii & legum. Nam & ſi quis erit conſummatus inter filios hominum, ſi ab illo abfuerit ſapientia tua, in nihilum computabitur. Mitte illam de cœlis ſanctis tuis, ut mecum ſit, & mecum laboret, ut ſciam quid acceptum ſit apud te omni tempore: & deducet me in operibus meis ſobrie, & erunt accepta opera mea. Quis enim hominum poterit ſcire conſilium Dei? aut quis poterit cogitare, quid velit Deus? Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ providentiæ noſtræ. Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit ſenſum multa cogitantem terrena inhabitatio. Et difficile æſtimamus, quæ in terra ſunt, & quæ in proſpectu ſunt, invenimus cum labore. Quæ autem in cœlis ſunt quis inveſtigabit, niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris ſpiritum ſanctum tuum de altiſſimis? Nam per ſapientiam ſanati ſunt, quicunque placuerunt tibi, Domine, a principio. Eſtne igitur, qui poſt adeo clarum, irrefragabileque veritatis teſtimonium audeat veritati refragari? Ecce Sapiens, quod nos aſſeruimus, manifeſtiſſime docet, non ſat eſſe mortalium cogitata, humanaque conſilia ad animi ſalutem, niſi Spiritus ſancti dono cœleſtis homini ſcientia conferatur, ſcientia videlicet illa ſalutis plebis Dei data in remiſſionem peccatorum ipſius.

Quid? ſi illud adjiciam; quod a concilio Milevitano capite quarto refertur in hæc verba: Quicunque dixerit, gratiam Dei, in qua juſtificamur, ob hoc nos juvare ad non peccandum, quia per ipſam nobis datur, ut ſciamus quid appetere, quid fugere debeamus; non autem per illam nobis præſtari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus, anathema ſit: cum ſit utrumque donum Dei, & ſcire quid facere debeamus, & diligere, ut faciamus. Non ergo juxta concluſionis definitionem gratia Dei ſolum requiritur ad movendum affectum, ſed ad movendum etiam intellectum. Quod ex Pſal. 83. Concilium probat. Qui corripit gentes, non arguet, qui docet hominem ſcientiam? Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt. Beatus homo, quem tu erudieris, Domine, & de lege tua docueris eum: Ut mitiges ei a diebus malis, donec fodiatur peccatori fovea.

Concilium vero Carthaginenſe in epiſtola ad Innocentium refert in hujus rei confirmationem illud ex 2. ad Corinth. 3. Fiduciam autem talem habemus per Chriſtum ad Deum, non quod ſufficientes ſumus cogitare aliquid a nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.

Item, Cœleſtinus Papa in epiſtola ad omnes Galliarum epiſcopos cap. 9. ubi de fide contra Pelagianos decernit: Ita Deus in cordibus hominum, atque in ipſo libero, inquit, operatur arbitrio, ut ſancta cogitatio, pium conſilium, omniſque motus bonæ voluntatis ex Deo ſit. Ad hanc enim profeſſionem Papa Zoſimus nos inſtituit, inquiens: Quod tempus intervenit, quo Dei non egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus, cauſis, cogitationibus, motibus adjutor, & protector orandus eſt. Superbum eſt enim, ut quicquam ſibi humana natura præſumat. Et cap. 12. Eccleſiaſticis ex divina ſumptis auctoritate documentis, omnium bonorum affectuum, & omnium ſtudiorum, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum fatemur auctorem, & non dubitamus, ab ipſius gratia omnia hominis merita præveniri. Quo utique auxilio non aufertur liberum arbitrium, ſed liberatur, ut de tenebroſo lucidum, de pravo rectum, de languido ſanum, de imprudente ſit providum.

Igitur catholicum non eſt, ut cap. 13. ejuſdem epiſtolæ concluditur, quod præfixis ſententiis apparuerit eſſe contrarium: & ratio, niſi me conjectura decipit, palmaria eſt. Nam vel homo cum primum ad uſum rationis pervenit, de fine naturali deliberat, vel de ſupernaturali: ſi de naturali, certe, ſi eſt verum proportionatum intellectui, ita eſt quoque bonum voluntati proportionatum. Quare voluntas naturæ bonum appetere poteſt naturaliter, quemadmodum intellectus naturale verum poteſt naturaliter intelligere. Cum igitur puer ille recte de fine naturæ deliberans, eamque ducem ſequens velit quod natura præſcribit, non peccat, ſed facit quod in ſe eſt. Quare juxta adverſariorum opinionem juſtificabitur, primamque gratiam ex puris naturalibus conſequetur: quod ſine dubio erroneum eſt. Sin vero deliberatio de fine ſupernaturali ſit, cognitio erit ſupernaturalis, quam nos fidem appellamus.

Præterea, ſi cognitio naturalis poſſet

eſſe

eſſe primum Juſtificationis exordium, jam ex nobis eſſet primum noſtræ juſtificationis initium, quod Pelagiani docuerunt. Quod ſi hæc antiqua præſidia non haberemus adverſum noſtram commentitiam ſententiam, Synodus tamen Trident. abunde nobis & auxilium, & præſidium ferret ſeſſ. 6. cap. 5. 6. 7. & 8. decr. de juſtificatione impii. Nam capite ſeptimo expreſſe definit, ſine fide nulli unquam juſtificationem contigiſſe. & capite octavo addit hæc verba: Cum vero Apoſtolus dicit, juſtificari hominem per fidem, ea verba in eo ſenſu ſunt intelligenda, quem perpetuus Eccleſiæ Catholicæ conſenſus tenuit, expreſſitque, ſcilicet, ut per fidem juſtificari dicamur, quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum, & radix omnis Juſtificationis, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum ejus conſortium pervenire. Hactenus Synodus Trident. Cum Chriſtiana igitur fide pugnat, qui ſalutem, vitamque animi cuiquam ſine fine tribuit. Omnibus enim Apoſtolus intonat: Gratia eſtis ſalvati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei namque donum. *Epheſ. 2.*

2. Concl. Secunda concluſio. Ad peccati ſive originalis, ſive mortalis remiſſionem fides in Chriſtum explicita, vel implicita eſt neceſſaria: Non eſt autem hæc ſecunda tam certa, & explorata quam prima, ſed eam negare, non video, qua ratione poſſit eſſe tutum: certe ne quid amplius dicam, periculoſum, & temerarium eſt.

Primum enim Auguſtinus ita definit, cum aliis locis plurimis, tum maxime epiſtola illa 157. ad Optatum, cujus verba quoniam retro poſuimus, non ſunt hoc nobis loco reſumenda. Divus etiam Thomas ad Hebr. 11. lect. 2. Poſt peccatum primi parentis nemo potuit, inquit, ſalvari a reatu culpæ originalis, niſi per fidem mediatoris explicitam, vel implicitam. Divus quoque Chryſoſtomus homilia illa de fide, & lege naturæ idem tenet.

Id etiam teſtimoniis ſacrarum literarum corroborari poteſt. Ad Coloſſenſes 1. Dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine, & eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filii dilectionis ſuæ: in quo habemus redemptionem per ſanguinem ejus, remiſſionem peccatorum: qui eſt imago Dei inviſibilis, primogenitus omnis creaturæ. Et infra: Quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia, pacificans per ſanguinem crucis ejus, ſive quæ in terris, ſive quæ in cœlis ſunt. At ſanguis Chriſti non communicatur hominibus, niſi per fidem, vel ſacramenta fidei. Ergo, &c.

Præterea, ad Galatas tertio, Omnes filii Dei eſtis per fidem, quæ eſt in Chriſto Jeſu. Et cap. 2. Scientes, quod non juſtificatur homo ex operibus legis, ſed per fidem Jeſu Chriſti, & nos in Chriſto Jeſu credimus, ut juſtificemur ex fide Chriſti. Item ad Rom. 5. Juſtificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, per quem habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam, in qua ſtamus. Et cap. 4. Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam. Non eſt autem ſcriptum tantum propter ipſum, ſed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui ſuſcitavit Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum a mortuis, qui traditus eſt, &c. Et cap. 3. manifeſtius, Juſtitia Dei per fidem, inquit, Jeſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes, qui credunt in eum: non enim eſt diſtinctio. Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei, juſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu, quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius, propter remiſſionem præcedentium delictorum. Et ratio eſt in promptu: Sicut enim eſt mediator Dei & hominum Deus & homo Chriſtus Jeſus ad glorificationem; ita quoque mediator eſt ad juſtificationem. Quare ſicut per fidem in Chriſtum glorificamur, ita per eandem oportet juſtificari.

Utrum poſt Euang. promulg. ſit neceſſaria fides Chriſti explicita ad juſtificat. Arg. pro parte affirm.

Verum exinde magna quæſtio nobis oritur, an Euangelio promulgato fides explicita Chriſti ſit ad juſtificationem hominis neceſſaria. Nam ſi teſtimonia, quæ nunc retulimus, exponi de fide explicita, vel implicita poſſunt, æqua ratione cum afferuntur eadem, aliaque ſimilia, ut probetur Chriſti fides poſt Euangelii divulgationem ad æternam ſalutem neceſſaria, de fide explicita, vel implicita poterunt explicari. Quo fiet, ut argumenta, quæ retro fecimus ad eam concluſionem corroborandam, per hanc expoſitionem eludantur. Augetur vero quæſtionis hujus difficultas ex eo, quod habetur Joannis 8. Si non credideritis, quia ego ſum,

in

in peccato veſtro moriemini. Nemo igitur a peccato juſtificabitur, niſi credat Chriſtum eſſe Deum.

Item ut filii Iſrael a ſerpentum morſibus ſanarentur, oportebat eos in ſtatuam ſerpentinam aſpicere. Ergo ut a peccatorum vulnere quis ſanetur, opus eſt credere in Jeſum Chriſtum, ut habetur Joan. 3.

Præterea 1. Joan. 5. Qui habet Filium Dei, habet vitam: qui non habet Filium Dei, vitam non habet. Habere autem Filium eſt credere in Filium, ut in eo cap. dicitur: Nemo itaque ſine fide Chriſti in Euangelio vivificatur.

Præterea, Bonifac. VIII. in extrav. Unam ſanctam; Unam, inquit, ſanctam eccleſiam Catholicam & Apoſtolicam firmiter credimus, extra quam nec ſalus eſt, nec remiſſio peccatorum: in qua unus eſt Dominus, una fides, unum baptiſma. Non ergo ſine fide explicita Chriſti homini extra eccleſiam conſtituto, ſcilicet Judæo, vel Pagano peccata remitti poſſunt.

Adde huc illud 1. Corinth. 3. Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus, id eſt, Chriſti fides, per quam Jeſus habitat in cordibus, ut gloſſa ibidem expoſuit. Et Greg. 1. q. 1. cum Paulus dicat fundamentum aliud &c. conſequenter probatur, quod ubi Chriſtus non eſt fundamentum, nullius boni operis poteſt eſſe ſuperædificatio.

Adde rurſum & Chryſoſtomum homil. de fide, & lege naturæ, hiſce verbis differentem: Sicut hominibus opus eſt primum, ut præcedat vita, deinde ſequatur alimentum; ita neceſſarium, ut præcedat vitam noſtram ſpes in Chriſtum, quæ poſtea paſcenda bonis operibus. Et vis plane videre, quod opera ſine fide non vivificant? Teſtimonium bonum habuit Cornelius de eleemoſyna & precibus, ſed Chriſtum ignorabat, Deum quidem credens; ſed quia bona quidem erant opera, ſed mortua, eo quod fidem ſcilicet Chriſti non habebant, mittitur Angelus &c.

In concilio tandem hoc Trident. ſeſſion. 6. decreti de juſtificatione impii capit. 4. videtur eſſe definitum in hæc verba: Translatio a ſtatu, in quo homo naſcitur filius primi Adæ, in ſtatum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei, poſt Euangelium promulgatum, ſine lavacro regenerationis, aut ejus voto fieri non poteſt. Quod etiam capite 6. declaratur apertius. In primo etiam decreto 5. ſeſſ. ejuſdem Concilii ita dicitur: Ut fides noſtra Catholica, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & cæt. Fides autem noſtra Catholica, ſine controverſia Chriſti fides explicita eſt. Et inferius: Si quis originale peccatum vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium aſſerit tolli, quam per meritum unius mediatoris Domini noſtri Jeſu Chriſti; aut negat ipſum Chriſti Jeſu meritum per baptiſmi Sacramentum tam adultis, quã parvulis applicari, anathema ſit. Quia non eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri. Unde illa vox: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et illa: Quicunque baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Hactenus Synodus.

Quod ſi poſt adeo firma teſtimonia ratio quicquam confirmare valet, illa certe non eſt omnino peſſima, quod ſicut parvulis poſt Euangelii promulgationem proteſtatio Fidei in Chriſtum implicita nil eſt ad ſalutem, & remiſſionem peccati originalis, ſed fidei Chriſtianæ explicita profeſſio requiritur, qualem Baptiſmus continet: ſic ad remiſſionem peccati in adultis, jam Euangelio promulgato, non ſat erit Chriſti fides implicita. Explicatiora ſunt ſiquidem remedia ſalutis in Euangelica lege, quam erant in lege aut naturæ, aut etiam ſcripturæ.

His tamen non obſtantibus (ſalva ſemper Eccleſiæ Romanæ auctoritate, cujus cenſuræ noſtra omnia ſcripta, & dicta volumus eſſe ſubjecta) ſit tertia concluſio.

3. Conc. Ad remiſſionem peccati vel originalis, vel actualis ante baptiſmum non requiritur etiam nunc fides Euangelii explicita. Cornelius namque juſtificatus erat, antequam Chriſti fidem acciperet. Id autem quoniam a quibuſdam proterve negatur, oſtenditur imprimis Divi Thomæ teſtimonio 2. 2. quæſt. 10. art. 4. ad 3. Deinde ſacra ſcriptura teſtatur, eum ante Fidem Chriſti fuiſſe virum religioſum, ac timentem Deum: quæ verba de inimicis Dei nullo modo dicerentur. Petrus quoque ait: In veritate comperio quod non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente, qui timet Deum, & operatur juſtitiam, acceptus

Act. 10.

eſt

eſt illi. Apppellatus vero Cornelius ante fuerat vir juſtus, ac timens Deum. Ergo acceptus erat, gratuſque Deo, priuſquam in Chriſtum explicite crederet. Atque idem fere argumentum eſt de Eunucho, & Lydia purpuraria, ut in iiſdem Actis Apoſtolorum legitur. Idem ergo nunc etiam evenire poterit, ut per ſolam fidem in Deum homo juſtificetur, & quærat mox a Deo ſalutem, quæ eſt per Chriſtum Jeſum.

Præterea, fidem explicitam Chriſti Deus in nova lege non communicat ſine prædicante, ut patet ex epiſt. ad Roman. Sed in quolibet momento homo, qui credit in Deum, poteſt juſtificari; non autem in quolibet poteſt habere prædicatorem, qui de fide Chriſti inſtruat eum: ergo &c.

Rom. 10.

Præterea, Divus Thomas id tenet 3. par. qu. 69. art. 4. ad 2. in hæc verba: Remiſſionem peccatorum aliquis conſequitur ante Baptiſmum, ſecundum quod habet Baptiſmum in voto vel explicite, vel implicite. Ita ante Baptiſmum Cornelius, & alii ſimiles conſequuntur gratiam & virtutes per fidem Chriſti, & deſiderium Baptiſmi explicite, vel implicite, &c. Ac re vera inter auctores nullum equidem legi, qui huic concluſioni refragaretur, nedum illam tanquam aut hæreticam, aut erroneam, aut ſcandaloſam explooderet. Ego vero & opto redargui me, & ea quæ diſputo, differere malo, quam judicare. Cumque nec ſtudio certandi, nec oſtentandi ingenii gratia, ſed cauſa veri reperiendi diſputationem hanc, aliaſque ſuſcipiam, ſi quis melius ſentiat, huic ego libenter & aures & animum accommodavero.

Reſpon. argum. cont. 3. Concl. allatis.

Ad argumenta igitur, quæ in hanc tertiam concluſionem facta ſunt, ordine ſuo reſpondemus.

Ad primum, non eſſe eandem rationem, etiam Euangelio promulgato, de remiſſione peccatorum, & æterna, finalique ſalute. Non enim omnia, quæ ad hanc conſequeudam exiguntur, ad illam alteram ſunt neceſſaria. Eo quod illa, ut modo dicebamus, in temporis puncto cuique adeſt facienti quod in ſe eſt, hæc vero ſecundum divinæ procurationis ordinem per media quædam temporaria, & ſucceſſiva adminiſtratur. Quocirca nil mirum eſt, ſi eadem etiam teſtimonia ad juſtificationem hujus vitæ momentaneam relata, de fide in Chriſtum implicita intelligantur, relata vero ad futuræ æternæ vitæ ſalutem, intelligantur de fide explicita.

Ad ſecundum, poſteaquam Euangelium Chriſti fuerit annuntiatum, ut illis erat, quibus Dominus loquebatur, fatemur prorſus, ſine Euangelii fide nec peccata quidem poſſe remitti: ſecus tamen, priuſquam homini Chriſtus Dominus fuerit prædicatus.

Ad tertium, perfecta ſanatio vulnerum, quæ a ſerpente accepimus, tunc erit, cum alligaverit Dominus vulnus populi ſui, & percuſſuram plagæ ejus ſanaverit, ut Eſai. 30. dicitur, hoc eſt in reſurrectione. Hujus autem reſurrectionis gloriam & ſalutem nemo ſine Chriſti fide explicita conſequitur.

Quod autem de hac conſummata, perfectaque ſalute Dominus loqueretur, patet ex Joan. 3. Sicut Moyſes, &c. ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Et eadem penitus intelligentia quartum argumentum facile diluitur. Vitam æternam, inquit, dedit nobis Deus, & hæc vita in Filio ejus eſt, &c.

Ad quintum, prius dico, quod extra ſanctam Eccleſiam tradit Bonifacius non eſſe remiſſionem peccatorum, quia nullum eſt ſacramentum aut naturalis, aut ſcriptæ legis ſive pro parvulis, ſive pro adultis, in quo peccata remittantur. Conſtat ſiquidem, Hæreticos, Judæos, atque Paganos, qui in forma Eccleſiæ baptizant parvulos ſuos, peccatum originale remittere, ſalutemque conferre: ſed quoniam hoc per ſacramentum Eccleſiæ fit, licet illi ſint extra eccleſiam, non proinde extra eccleſiam ſalus eſt, remiſſiove peccatorum.

Poſterius reſpondetur, quod Bonifacius loquitur de remiſſione peccatorum, quæ per eccleſiæ ſacerdotes auctoritate clavium exhibetur. Nulla eſt enim extra eccleſiam juriſdictio, nulla facultas remittendi peccata, ſed ubi primum quis ab eccleſia egreditur, hanc poteſtatem amittit. D. Auguſtinus in Enchirid. cap. 65. Ubi etiam aliam expoſitionem inſinuat, ut videlicet extra eccleſiam non ſit remiſſio peccatorum perfecta, per quam vitam æternam conſequamur. Sed priores reſponſiones præſtabiliores ſunt.

Ad ſextum, qui implicite credit in Chriſtum, Chriſtum habet fundamentum, quale habuerunt Cornelius, &

Eu-

Eunuchus. Habitabat enim Jesus per fidem in cordibus eorum, priusquam in Christum explicite crederent.

Septimum argumentum sententiam nostram non modo non refellit, verum etiam confirmat. Nam Chrysostomus de vita æterna expresse loquitur, ideoque mortua Cornelii opera vocat, quia sine fide Christi explicita æternam vitam præstare non poterant: alioqui viva opera erant, quæ, ut idem ait, placebant Deo.

Ad octavum, vel ex eo liquet, Concilium de æterna vita, translationeque in filios Dei perfecta sermonem facere, quod adducit in propriæ sententiæ confirmationem illud ex Euangelio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. Et hinc patet, quid ad alia ejusdem Concilii testimonia respondendum sit.

Ad rationem ultimo loco adjectam respondeo, adultorum ac parvulorum non per omnia currere similitudinem. Quæ in eo quidem par est, quod sicut parvuli sine sacramento Baptismi non salvantur; ita nec adulti sine Baptismi saltem desiderio. At justificatio, sive remissio peccatorum non æque obvenit parvulis atque adultis, ut sæpe jam diximus.

Resol. ad Arg. allata cont. 1. & 2. Concl.

Nunc vero ea sunt argumenta refutanda, quæ contra primam & secundam conclusionem conformavimus, scilicet ut ostenderemus, sine fide Christi, imo sine fide Dei posse hominem justificari.

Et quidem cum D. Thomæ primum auctoritas nobis opponitur, id nos statuimus, D. Thomæ commentum hoc novum assignari nec debere, nec posse: sententiam quippe contrariam multis locis apertissime docuit, ut 1. 2. q. 113. art. 4. 2. 2. q. 10. art. 4. ad 3. ad Rom. 10. lect. 3. ad Hebr. 10. lect. 4. & c. 11. lect. 2. Quo postremo loco Cajetanus nobiscum sentit, & in commentariis super epist. ad Rom. cap. 3. Ne quis eum existimet in hac re aut a D. Thoma, aut a veritate potius Catholica dissidere.

Igitur illa opinio D. Thomæ, quam 1. 2. qu. 89. tenet, probabilis quidem est. Adultum enim cum solo posse originali decedere, communi fidelium sensui videtur adversum. Limbum namque puerorum admittimus, non adultorum. Sed non est tamen usque adeo certa, ut non sit in proclivi eam infirmare, cum adversum certam, firmamque veritatem adducitur.

Deinde argumentum, quo D. Thomas utitur illa opinione suadenda, consentaneum & congruum est, non demonstrativum: congruentia vero argumenta, si ad vivum resecentur, sæpe reperiuntur infirma. Quare nec Divus Thomas accipit illud antecedens tanquam firmum, scilicet, facienti quod in se est pro naturæ viribus, Deum in eodem illico momento conferre gratiam gratum facientem, per quam homo justificatur. Posset enim cum Durando verisimilitet dici, 4. d. 4. quæst. 7. non oportere, statim ut puer rationis naturalis dictamen sequitur, per gratiam Dei justificari; sed sat esse si proxime, vel etiam post aliquam moram temporis secundum divinæ providentiæ moderationem justificetur: quo quidem intervallo egregie poterit de rebus supernaturalibus erudiri, easque tenere per fidem.

Ad hæc, quod paulo ante dicebamus, nec resumere modo piget. Sicut ad justificationem voluntas boni naturalis non sufficit, ob id namque auxilio speciali indiget; ita quoque cognitio veri naturalis non est idonea. Nempe inter actus voluntatis, & intellectus proportio est. Quoniam enim voluntas non fertur in incognitum, ut eliciat actum naturalem, cognitio naturalis antecedit: ut autem actionem habeat supernaturalem, requiritur ante notitia supernaturalis, quod D. Thomas 3. contra gen. cap. 152. disertissime tradit. Non igitur Div. Thomas secum ipse pugnans gratiam solum requirit ad movendum affectum in justificatione impii; verum etiam ad movendum intellectum. Quare in hunc sensum, facienti quod in se est, per naturæ duntaxat vires, Deus non denegat gratiam, quia præsto adest gratuitum Dei auxilium moventis hominem & ad cognoscendum, & ad amandum finem supernaturalem.

His ita constitutis, ad primum argumentum dupliciter responderi potest. Prius, quod Deus puero deliberanti etiam circa vitam honestam accurret non solum movendo affectum, verum illustrando quoque intellectum. Nam quemadmodum naturalis ratio in illo principio, Deus est remunerator inquirentium se, eam certitudinem non præstat, quæ videlicet opus est ad statuen-

tuendum, continendumque in officio hominis animum; cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ providentiæ noſtræ: ita profecto, ut puer recte, firmiterque deliberet de honeſta vita ducenda, pueriles illæ naturæ cogitationes non ſufficiunt. Sed confirmatur, & illuſtratur puer majori quodam lumine ab eo, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Atque id eſt, quod Paulus ait: Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, &c. ut D. Auguſtinus de gratia, & libero arbitrio cap. 7. docet. Id demum eſt, quod Propheta dixit: Qui docet hominem ſcientiam, Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt.

Unde etſi D. Thomas intelligatur de ordinatione ad debitum finem naturalem, ut de veritate quæſt. 14. ar. 11. ad 1. ſentire videtur; intelligendus tamen eſt non de ordinatione, quæ per naturam fit, ſed quæ fit per gratiam, ut loc. cit. 1. v. dicitur. Si ordinaverit ſe, inquit, ad debitum finem per gratiam. Etenim licet fidei lumen per ſe loquendo detur propter ſupernaturalia, quæ non videntur: tamen etiam eſt neceſſarium propter quædam naturali lumine cognoſcibilia, ut ea ſcilicet firmitare teneantur, quæ ad rectam vitam confirmandam exigitur. Ob id quippe ſcriptum eſt: Da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua. Juxta hanc vero priorem ſolutionem puer ille juſtificaretur ſine fide explicita Dei, non tamen ſine fide.

At nos multo ſanius credimus, ad juſtificationem fidem Dei explicitam eſſe neceſſariam. D. Thomas prima ſecundæ quæſt. 113. art. 4. Auguſtinus in illud Pſal. Dixit inſipiens in corde ſuo: non eſt Deus, Concilium Tridentinum ſeſſione ſexta, in decreto de juſtificatione impii, cap. 6. adducit in hoc Apoſtolum ad Hebræos. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Cujus rei cauſam reddens, Accedentem enim ad Deum, inquit, oportet credere, quoniam eſt, & quod remunerator eſt inquirentium ſe. In ſecunda item concluſione nos oſtendimus, fidem ſaltem implicitam Chriſti ad juſtificationem eſſe neceſſariam: quæ intelligi non poteſt, niſi credatur Deus per gratiam ſuam hominum juſtificator. *Vide 2.*

Item, peccatum mortale ſine contritione nulli remittitur: contritio autem, hoc eſt, dolor de peccatis propter Deum, ſine Dei cognitione nulla eſt: remiſſio igitur mortalis ſaltem peccati Dei notitiam prærequirit.

Commodior eſt itaque ſolutio poſterior, qua dicimus, ejuſmodi puero deliberanti fidei lumen protinus affulgere. Sicut autem lumine naturæ nil prius oſtenditur, quam primum naturæ principium, ſcilicet, quodlibet eſt, vel non eſt; ita Fidei lumen ſtatim omnino demonſtrat Deum eſſe, quod primum Fidei principium eſt. Nec talis illuminatio miraculoſa eſt, imo regularis eſt divinæ providentiæ, cum ſcilicet movet homines ad finem ſupernaturalem. D. Thomas 3. diſt. 25. qu. 2. articulo primo ad primum, & ſecundum, Sapientia per nationes univerſas in animum ſe transfert, & amicos Dei ac Prophetas conſtituit. Attingit enim a fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter.

Quod ſi objicias, cognitionem Dei non advenire hominibus, niſi magno, & longo tempore, atque diſcurſu: reſpondeo, verum eſſe, ſi de notitia Dei naturali ſermo ſit. Nam ad ſupernaturalem tempus non exigitur: certe non illud adeo longum, quod argumentum fingit. Nam, ut ex Durandi ſententia retro diximus, puer ille, qui natura duce ſe convertit ad debitum naturæ finem, conſequetur quidem peccati remiſſionem, non in eodem e veſtigio puncto, ſed brevi tamen juxta divinæ providentiæ diſpoſitionem. Et ſi arguas: Ergo interea poterit peccare venialiter, quod Divus Thomas rejicit; reſpondeo, nihil quidem repugnare, ſi ad normam Dialecticorum differamus. At ſi, quod Theologos decet, divinæ & legis, & providentiæ in homines rationem habemus, ſicut divinæ curæ eſt providere, ne interim excedat, ut non detur contra communem legem homo adultus in limbo, ſic ad procurationem Dei ſpectat, ne peccatum veniale peccet ante mortale. Quemadmodum Adam non poterat ante peccare venialiter, quam peccaſſet mortaliter, idque Deo ſpecialiter procurante, ne contra communem legem in ſtatu innocentiæ cum culpis admittamus & pœnas.

Ad tertium argumentum, quoniam ſecundum ex iis, quæ jam diximus, facile ſolvitur, reſpondeo, Paulum Apoſtolum de Fide explicita in Chriſtum

ſlum habere ſermonem. Hanc enim ſtatuit Deus per homines adminiſtros hominibus impartiri. Unde & ſubdit Apoſtolus: Nunquid non audierunt? & quidem in omnem terram, &c. Ex his itaque colligit: Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti. Cæterum fides, quæ in lege naturæ erat cuicunque ætati ad juſtitiam neceſſaria, homine extrinſecus docente non egebat, ſed interius vel inviſibiliter, vel viſibiliter per angelos adminiſtrabatur.

Ad quartum, Adrianus de Baptiſmo quæſtione prima, articulo tertio tenet, ejuſmodi puerum non recipere gratiam, nec ſatis eſſe non ponere obicem, ſed requiri convenientem diſpoſitionem Fidei in adultis. Unde Act. 8. cum Eunuchus Philippo dixiſſet: Quid prohibet me baptizari? Philippus ait: Si credis ex toto corde, &c. Juxta quam ſententiam datur acceſſus neuter ad Baptiſmi Sacramentum. Puer enim ille nec recipit gratiam, nec peccat mortaliter, dum ſic baptizatur. Sed cum hujuſcemodi eventus non ſint frequentes, imo adeo diſputationis gratia fingantur, ſatius fuerit ad Dei providentiam referre, quæ non deficit in neceſſariis, quale eſt illuminare hominem, quem ſit per Chriſti ſacramentum juſtificaturus.

Ad quintum, negatur propoſitio minor, ſi de cognitione Dei gratuita, & ſupernaturali ſermo eſt. nam de naturali nos concedimus, ac libenter quidem.

Ad ſextum, Divus Auguſtinus de ſpiritu, & litera cap. 26. & 27. exponit: Naturaliter quæ legis ſunt faciunt, &c. ideſt per naturam, gratia tamen perfectam. Quia enim peccatum contra naturam eſt, gratia, quæ naturam perficit, ſecundum naturam eſſe dicitur. Loquebatur autem Apoſtolus de gentibus converſis ad Chriſtum, quæ ſine lege ſcripta, qualem Judæi habebant, legis præcepta ſervabant. Et hanc reſponſionem ſequitur D. Thomas 1. 2. q. 109. art. 4. ad 1.

Reſpondere quoque poſſumus, præcepta legis naturaliter cognoſci a gentibus, & ſingula naturaliter etiam fieri, licet omnia ſine auxilio Dei ſpeciali impleri non valeant. Ob quam cauſam D. Thomas dixit, opus eſſe gratia ad movendum affectum. nec enim voluntas perficere naturalia omnia præcepta poteſt, quæ naturæ lumine intellectus ante cognoverit. Quæ quidem expoſitio cum apud noſtros maxime ſit aperta, miror ego, viros doctos hoc teſtimonio moveri potuiſſe ad novam, commentitiamque ſententiam inferendam, Divo etiam Thoma referente.

Ad poſtremum argumentum, Cajetanus in Commentariis ſuper illum locum Apoſtoli, Accedentem enim ad Deum, &c. reſpondet, quod doctrina Pauli in communi datur, ac proinde in communi dicitur oportere credere, quia eſt Deus. Longe autem melius eſſet, inquit, ſi non crederet, ſed ſciret Deum eſſe. Addit rurſum, quod Deum eſſe remuneratorem inquirentium ſe, oportet fide teneri, quoniam nulla ſpeculativa ſcientia hoc attingere poteſt. Quod utique ſi verum eſt, argumentum illud facile diluitur. Non enim utraque cognitio habetur ex lumine naturali, quod altera parte antecedentis aſſumitur.

At qui Divum Chryſoſtomum homilia quarta de providentia, vel fato legere voluerit, ſane intelliget, Philoſophos, qui ſupplicia peccatorum negant, præmiaque juſtorum poſt hanc vitam, in media luce penitus aberrare. Nam ſi juſti, qui Deum rite colunt, migrant affecti injuriis ex hoc mundo, peſſimi contra immerita felicitate potiti, omni certe ratione concluditur, Deum nec juſtum eſſe, nec curam habere rerum humanarum. Quod ſi Deo providentiam tollis, atque juſtitiam, θεὸς vocabulum inane ſit, qui circa cœli cardines ambulet, nec noſtra conſideret. Qui igitur negat alterum, utrumque tollat neceſſe eſt. Nam ſi non eſt remunerator inquirentium ſe, ne Deus quidem eſt. Unde & barbaræ omnes gentes pœnas improborum, præmiaque juſtorum admiſerunt. Crediderim igitur, opus eſſe, ut fides concurrat ad aſſenſionem utriuſque principii, quo tam firmiter, ac conſtanter teneantur, quam neceſſum eſt, ut hominis vita in honeſto, & officio confirmetur. Nam alterius modi cognitionem ad Rom. 1. oſtendit Apoſtolus, idoneam minime fuiſſe ad bene, beateque vivendum.

Adde huc, Deum dupliciter cognoſci poſſe, ut finis naturæ eſt, cauſaque rerum naturalium, & ut finis eſt hominis ſupernaturalis, cujus etiam gratuito beneficio homo ſupernaturalem illum finem conſequatur. Ad placendum ve-

ro Deo non ſat eſt, cognoſcere ipſum eſſe principium, auctoremque naturæ; ſed oportet in Deum ferri, quatenus finis eſt naturæ vires excedens. Sic autem Deum eſſe, & eſſe remuneratorem ſola fide creditur. Quocirca ſimpliciter, atque in univerſum cum Apoſtolo fateamur, accedentem ad Deum, finem utique ſupernaturalem, oportere credere, quia eſt. Nam ſcire quod naturalis ratio docet, ad hunc ſupernaturalem acceſſum non ſufficit. Quippe habemus acceſſum ad Deum per fidem. Qua de re vide D. Thomam 2. 2. q. 1. art. 8. ad. 1. & q. 2. art. 4.

Reſpon. object. a princ. qu. allatis. Hinc vero jam primum argumentum ſolvitur eorum, quæ a principio ſtatim hujus controverſiæ proponebamus. Prius enim falſum eſt, non alterius rei fidem neceſſariam eſſe tunc temporis ad ſalutem. Oportebat namque etiam credere, Deum eſſe juſtificatorem, cujus videlicet gratia peccata hominibus remitterentur. Oportebat item credere, mortales a cæleſti regno peregrinos, & alienos effectos, patriam illam, quam ſperabant, non aliter adepturos, quam per aliquod divinæ providentiæ remedium præparatum.

Poſterius quoque, ut nihil aliud credere opus eſſet, ſed ibi tamen fides Chriſti implicite continebatur, ut ſæpe jam diximus: per quem Deus juſtificavit omnes mortales, quos prædeſtinavit in regnum. Hic eſt enim Samaritanus ille, qui homini vulnerato curationem attulit, jacentem erexit, ſuperque ſuum ipſe jumentum impoſuit, ut juxta Eſajæ vaticinium portaret in corpore ſuo nos, & iniquitates noſtras. Hic eſt ille, qui in ſtabulum, id eſt, fidelium conſortium nos induxit: qui etiam curam ſtabulario dedit, hoc eſt miniſtro fidei, ſacramentorumque ſuorum. Hic denique ſumptus ſuppeditavit, ut per omnia ſalutem noſtram illi ferremus acceptam, qui ſalvator eſt omnium hominum, maxime fidelium.

In ſecundo vero argumento, quod additur, non eſt mihi conſilium differere, an præcepta decalogi naturali ratione contineantur. Sed tenendo quod D. Thomas ſæpe tradit, & Cajetanus diſerte in comment. ſuper Matth. explicat, legis decem mandata moralia, & naturalia eſſe, reſpondetur prius, quod quemadmodum decem generibus, quæ prædicamenta Philoſophi vocant, res omnes continentur non formaliter ſemper, ſed reductive: punctum enim principium quantitatis, materia principium ſubſtantiæ ad prædicamenta ea reducuntur, quorum principium ſunt: ſic ad decalogi mandata referuntur univerſa, quæ a Deo præcipiuntur, ea vel maxime, quæ principia ſunt cæterorum. Ita præceptum de honoratione parentum obſervantiam principum, ac majorum continet: ita in præcepto mœchiæ omnem fornicationem, abuſumque naturæ per luxuriam intemperantis comprehendimus; ita denique fidei præceptum ad illud de cultu unius Dei referendum eſt. Nec enim ſine recta fide Deus recte colitur. Qui ergo voluerit ad vitam ingredi, mandata ſervet, non ea ſolum, quæ explicite in Decalogo præſcribuntur, ſed etiam quæ continentur implicite: quale eſt de fide in Deum hominis conditorem, juſtificatorem, glorificatorem, &c.

Poſterius dicere quoque poſſumus, ſervantem præcepta naturalia vitam habiturum. Qui enim fecerit ea, vivet in eis; at non ex eis, ſed ex fide, juxta ſententiam Apoſtoli ad Galatas tertio. Nam quod jam retro docuimus, ſervanti naturæ præcepta Deus non denegat gratiam, per quam ea etiam ſervet, quæ naturæ lumen excedunt. Exceſſimus autem modum fortaſſe nos hac ſecunda relectionis parte differenda; ſed eo tamen venia digni, quod abſque hujus rei copioſa traditione reliquæ partes aut vix, aut certe nullo modo intelligerentur.

PARS TERTIA.

De neceſſitate Sacramentorum ad ſalutem.

3. quæſt. princip. IN quibus tertia, ac difficilis illa quidem quæſtio erat, An poſt primum Adæ peccatum Sacramenta fuerint in omni lege ad ſalutem neceſſaria. Pars enim negativa ſuadetur imprimis Divi Gregorii teſtimonio 4. lib. Moral. cap. 2. referturque a Gratiano de conſecr. diſt. 4. cap. Quod autem apud nos valet aqua Baptiſmi, hoc egit apud veteres vel pro parvulis ſola fides, vel pro majoribus virtus ſacrificii, vel pro his, qui de Abrahæ ſtirpe prodierunt, myſterium circumciſionis. Ubi Gregorius ſolam fidem in lege naturæ docet fuiſſe ſatis ad ſalutem parvulorum: At ſola fides non eſt Sacramentum, cum non ſit ſenſibile

Arg. pro par. neg.

ſibile ſignum: non ergo fuerunt omni tempore neceſſaria ſacramenta.

Præterea, juxta communem Doctorum ſententiam, lege naturæ durante, parvuli ſalvabantur in fide parentum: at fides parentum non erat Sacramentum.

Præterea, de Sacramentis nihil ratione naturali ſtatuere valemus, ſed id ſolum, quod divina revelatione traditum eſt. At ante Abraham utrum aliquo viſibili Sacramento juſti, vel eorum ſalvarentur infantes, Scriptura non exprimit. Sacramenta igitur tunc temporis fuiſſe, non niſi temere definiemus.

Poſtremo, Sacramentum nullum eſt, niſi quod a Deo fuerit inſtitutum: ſed in lege naturæ nullum ſignum inſtituit Deus ad remiſſionem peccati vel originalis, vel actualis: non ergo fuit ullum in lege naturæ Sacramentum.

Partem vero affirmativam D. Auguſtinus videtur aſtruere 19. lib. contra Fauſtum c. 11. in hæc verba: In nullum nomen religionis ſeu verum, ſeu falſum coadunari homines poſſunt, niſi aliquo ſignaculorum, ſeu Sacramentorum viſibilium conſortio colligantur.

Reſol. Quæſt. In hac ego controverſia non exiſtimo nobis adeo eſſe laborandum. Minimo enim negotio probare poſſumus, Sacramenta fuiſſe poſt Adæ lapſum omni tempore ad ſalutem neceſſaria. Corde ſiquidem creditur ad juſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Omnis enim quicunque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit. *Rom. 6.* Ubi ſub inſigni oris profeſſione quæcunque profeſſio etiam operis intelligitur: cum non ore ſolum invocemus Dominum ſalvatorem, verum etiam opere. Quemadmodum igitur credere oportet Deum juſtificatorem, atque ab eo interius juſtitiam ſalutarem quærere; ita exterius hanc fidem profiteri. Quod fit ſane per Sacramenta, quæ, ut ante ſcripſimus, cæremoniæ ſunt ſacræ, quibus Deo exterius nos ſubjicimus, ut in nobis ſalutem interius operetur.

Præterea, cum animo corporeque conſtemus, non ſat eſt Deum interiore fide colere, niſi corporeo etiam cultu interiorem proteſtemur. Etenim debet utrumque tributum humana natura Deo pendere, unde utramque partem ſuæ conſtitutionis accepit: & cum ambarum partium ſpiritus, & carnis peccatum commune ſit, conſentaneum erat, ut eſſet remedium quoque commune, totuſque homo interius ſeſe ſubjiceret Salvatori.

Addit huc Chryſoſtomus, anteque eum Dionyſius, eam eſſe hominis conditionem atque naturam, ut ad ſpiritualia capeſſenda non niſi corporeis rebus poſſit aptari. Salutem igitur, quam Deus in humano ſpiritu ſecretius operatur, neceſſe fuit rerum ſenſibilium imaginibus deſignari: quo beneficium curationis ad ſuum homo modum non ſolum perciperet, verum etiam intelligeret, gratiam debitam ſuo benefactori relaturus.

Præterea, gentium omnium conſenſu firmatum eſt, non aliter quam oblatis Deo ſacrificiis divinam iram mitigari. Atque haud ſecus etiam Barbari facinora expiari arbitrabantur. At ſacrificium in id paratum, ut Deum placaretur, vere erat Sacramentum. Sacramenta igitur ſemper fuere apud omnes neceſſaria.

Lex & religio tandem nulla eſt ſine ſacerdotii munere atque functione. Hæc enim tria ita ſunt fuereque conjuncta, ut nequeant a ſe aliquando ſeparari: cum ablato uno, reliqua ſimul auferri neceſſum ſit, ut Apoſt. ad Heb. ſcribit. At ſacerdos ſine Sacramentis, quæ adminiſtret, eſſe nullo modo poteſt. Omnis enim pontifex pro hominibus conſtituitur in his, quæ ſunt ad Deum, ut ſacrificia offerat pro peccatis: quemadmodum ad eoſdem idem Apoſtolus ait: Ergo ſicut lex, religio, ſacerdotium fuerunt omni tempore neceſſaria: ita quoque Sacramenta: quod erat nobis in tertia parte hujus diſputationis breviter abſolvendum.

Sed prius tamen quam exordiamur quartam, ea debemus argumenta diluere, quæ in contrarium objiciebamus. Ad primum, quamvis Div. Thomas utrumlibet probabile exiſtimaverit; nunquam ego tamen eam potui opinionem induere, ut crederem, ſola interiore fide parentum infantium filiorum peccata mundari. Videmus enim, Sacramenta minus eſſe adultis, quam parvulis neceſſaria, cum ſine Sacramentis actu ſuſceptis ſolo Sacramentorum voto adulti ſalventur, parvuli non ſalventur. Quare ſi parvulis non eſſent in lege naturæ neceſſaria Sacramenta, non video equidem, cur eſſent adultis neceſſaria: cum tamen eſſe, retro nobis fuerit demonſtratum. Satisfit Argum. allatis pro parte negat.

Id

Id quod divus etiam Gregorius apertiſſime in præſcripto teſtimonio fatetur.

Item cum in lege veteri pro fœminis legis naturalis remedia duraverint, conſequens fieret apud Judæos puellas ſine Sacramento ſalvari, pueros non ſalvari, niſi ſuſcepto Sacramento: quod non video qua ratione cohæreat.

Præterea, cum peccatum originale carnis propagatione contractum eſſet, non erat conſentaneum, niſi ut corporali quoque remedio ac medicina ſanaretur.

Præterea, cum parvuli in lege gratiæ, & Scripturæ ſine Sacramentorum ope ſalutem minime conſequantur, non eſt cur eos in lege naturæ ſine Sacramentorum auxilio ſalvemus.

Igitur ad argumentum reſpondeo, Gregotium non ibi diſtinguere fidem interiorem ab exteriore profeſſione Fidei: nec enim id aſſeruit, adultis non remitti peccata ſine exteriore Fide, parvulis vero remitti: ſed diſtinguit potius fidem a ſacrificio, aſſerens, ſacrificium pro adultorum peccatis fuiſſe neceſſarium, ut videlicet actualis culpa peculiari Sacramento aboleretur: ſed propter generale peccatum erat etiam generale remedium, nempe Fidei quæcunque profeſſio. Quam fidem interim appellari, Auguſtinus auctor eſt. Sacramentum, inquit, fides eſt. Ac pro hoc, cum reſpondetur parvulum credere, qui Fidei nondum habet affectum, reſpondetur fidem habere propter Fidei ſacramentum. Hactenus Auguſtinus.

Eadem loquendi forma eſt de ſpon. cap. Cum apud, & cap. Tuæ fraternitati, & 27. q. 2. c. Sufficiat ad matrimonium ſolus conſenſus, ſcilicet quibuslibet ſignis expreſſus. Diſtinguitur ergo ibi conſenſus non interior contra exteriorem, ſed generaliter expreſſus contra expreſſum per verba.

Ad ſecundum eodem modo reſpondetur, fidem, hoc eſt, profeſſionem & ſacramentum Fidei ſalvare filios in lege naturæ. Nunc autem cum certa & definita ſint ſacramenta, nec arbitratu parentum per fidem pueri juſtificentur, non admittimus, in fide parentum Chriſtianorum pueros ſervari, ſed in ſacramento baptiſmi a Deo peculiariter inſtituto. Quamvis alia etiam ſit hujus ratio diſcriminis, quemadmodum in fine hujus diſputationis explicabimus.

In tertio vero argumento gravis error eorum eſt, qui de ſacramentis nil diſcerni poſſe credunt, niſi quod ſacris literis traditur. Multa enim verbo tenus & in nova, & in antiqua lege tradita ſunt; quæ ſcripto non fuere mandata, ut uberius alia forſitan Relectione, ſi vita ſuppetet, declarabitur.

Quod ſi in lege Moſaica & Euangelica, quæ literis exaratæ fuerunt, non eſt opus ad expreſſam omnia ſcripturam expendere, multo minus oportebit, cum de ſacramentis legis naturæ diſputatur, ubi traditiones divinæ ſcriptæ non ſunt, dogmata noſtra in ſacris haberi literis expreſſa: ſed ſatis erit, ſi clariſſimorum virorum teſtimoniis confirmentur, aut certe magnis alioqui perſuadeantur argumentis.

Ac re vera nulla ratio patitur, ut divina providentia ullo unquam tempore defuerit hominibus in neceſſariis ad ſalutem. Non poſſent autem filiis parvulis remedia parentes applicare, niſi per Dei revelationem cognoviſſent, & parvulos originali peccato teneri, & aliquod remedium ad eos ſervandos idoneum eſſe: quod licet ſcriptum non ſit, non eſt tamen minus exploratum, quam ſi fuiſſet ſcriptum. Et cum ſcriptura exprimat, ante Abraham fuiſſe religionem ac ſacerdotium, ex conſequenti tradit fuiſſe ſacramenta, ſine quibus nec religio, nec ſacerdotium eſt. Cumque etiam in lege naturæ ſacrificia pro peccatis fierent, ut Job. 1. cap. dicitur, profecto negari non poteſt, quin in lege naturæ fuerint aliqua ſacramenta.

Ad poſtremum poterat facile dici, non pertinere ad generalem rationem ſacramenti, ut ſit ſignum inſtitutum a Deo. Nec qui id affirmant, idoneo probant argumento. At dico, etiam antiqua omnia ſacramenta ex Dei inſtitutione fuiſſe ſignacula, atque figuras futuræ redemptionis per Chriſtum. Neque enim humano ingenio, ſed divino placito tam appoſite omnia in figura contingebant illis; neque homo uſquam vitulos, & arietes cruenta manu in Dei cultum, & obſequium jugularet, nec Deum tentaret hircorum placare ſanguine, niſi Deo revelante cognoviſſet, ejuſmodi animantium irra-

tionalium ſacrificia myſterium aliquod ſacrum portendere, cujus ratio remittendis peccatis haberetur. Fateor tamen, non fuiſſe ſacramentum ſub definitis rebus verbiſque præſcriptis in lege naturæ a Deo traditum. Sed rerum ſacramentalium definitio, ac determinatio certa in veteri lege incœpta, in Euangelica perfecta, & conſummata eſt: niſi forte quis ſentiat, oblationem Melchiſedech in pane, & vino ex divina & revelatione & inſtitutione fuiſſe: qua peculiariter ex cauſa ſacerdos Dei altiſſimi fuerit inter reliquos appellatus. Cui equidem opinationi non admodum refragarer, ſi Anacletus Papa non fuiſſet adverſus in epiſtola de ordinatione Epiſcoporum. Ubi, Initium, inquit, ſacerdotii Aaron fuit, licet Melchiſedech prior obtulerit ſacrificium, & poſt hunc Abraham, Iſaac, & Jacob: ſed ii ſpontanea voluntate, non ſacerdotali auctoritate iſta fecerunt: cæterum Aaron primus jubente Domino victimas obtulit. Hacteuus Anacletus. Huic igitur finem tertiæ Relectionis parti dederimus, jam pergamus ad reliquas.

PARS QUARTA.

De Sacramentis cauſantibus gratiam.

4. quæſt. princip. QUarto itaque loco vertebatur in quæſtionem, an ſacramenta vetera fuerint cauſa gratiæ atque ſalutis, an potius ea ſola, quæ in nova lege ſunt a Chriſto Salvatore inſtituta. Et quidem ſuadetur in primis, nulla ſacramenta poſſe ſalutem ſpiritalem efficere. Quia res corporea non poteſt eſſe cauſa efficiens charitatis & gratiæ, cum ſint qualitates ſupernaturales a ſolo Deo infuſæ atque creatæ: & conſequenter quia nullum corpus poteſt in animum hominis agere, niſi prius agat in ejuſdem hominis corpus. Sed ſacramenta non oportet quicquam in humanum corpus operentur, ut patet de abſolutione ſacramentali ſurdo collata: talis igitur abſolutio nil producit in anima.

Argum. pro parte negat.

Confirmatur rurſum, quoniam aliqua ſacramenta eorum etiam quæ vel maxime cauſa gratiæ dicerentur, non immediate contingunt hominem, quem juſtificant; ergo vel immediate producunt gratiam, ubi non ſunt, ſcilicet in anima, vel aliquam qualitatem efficiunt aere medio: quorum utrumque videtur eſſe abſurdiſſimum.

Præterea, ſi aliqua ſacramenta gratiam efficerent, miniſtri quoque talium ſacramentorum gratiæ cauſa eſſent, ac vere peccata remitterent. Quod tamen Hieronymus in quartum caput Eſajæ refellit. Ubi adducens illud Matth. 3. Ego baptizo vos aqua, &c. Ex quo, inquit, diſcimus, quod homo tantum aquam tribuat, Deus autem Spiritum ſanctum, quo & ſordes abluuntur, & ſanguinis peccata purgantur. Et ſuper Matth. capit. 16. comparans ſacerdotes novæ legis ſacerdotibus veteris, ſubjicit: Quomodo ibi leproſum ſacerdos mundum, vel immundum facit; ſic & hic alligat, vel ſolvit Epiſcopus, aut Presbyter. At ſacerdos vetus non erat cauſa leproſum efficienter emundans: ergo neque ſacerdos legis novæ vere peccata remittit.

Item, Auguſtinus 15. de Trinitate, cap. 26. Nullus diſcipulorum Chriſti dat Spiritum ſanctum: orabant quippe, ut veniret in eos, quibus manus imponebant. Et lib. 83. QQ. quæſt. 53. aſſerit, quædam Deum facere per ſe ipſum ſine media cauſa, ut illuminare animas. At ſi miniſter eſſet cauſa gratiæ, per eum Dominus animas illuminaret. Et Ambroſius lib. 4. epiſtolarum, epiſtol. 33. ad Demetriadem, &c. Aliud eſt, inquit, quod viſibiliter agitur, aliud quod inviſibiliter celebratur. Nec idem eſt in ſacramento forma, quod virtus. Nam forma cum humani miniſterii adhibetur obſequio, virtus autem per divini operis præſtatur effectum. Ad cujus utique potentiam referendum eſt, quod dum homo exterior abluitur, mutatur interior. Eandem ſententiam apertioribus etiam verbis expreſſit Cyprianus in ſerm. de baptiſmo Chriſti, & manifeſtat. Trinit.

Argum. pro parte affirmat.

At vero contra ſuadetur, omnia cujuſque legis ſacramenta cauſas fuiſſe gratiæ ac ſalutis. Primum, quia omnia ſacramenta ſunt ſigna ſanctificationis practica & effectiva, quemadmodum a principio conſtituimus, &c.

Præterea, Job. 1. Sanctificabat Job filios ſuos, offerens holocauſta pro ſingulis. Et Levit. 16. dicitur, ſacerdotem aſperſione ſanguinis expiare prævari-

varicationes, & peccata filiorum Iſrael.

Præterea Auguſtinus ſuper Pſal. 77. adducens illud 1. Cor. 10. Sed non in pluribus eorum beneplacitum eſt Deo, ſic ait: Et cum eſſent communia omnia ſacramenta, non communis erat omnibus gratia, quæ ſacramentorum virtus eſt. Sic & nunc omnibus baptizatis commune lavacrum regenerationis, ſed ipſa gratia non communis eſt omnibus. Et gloſſa ordin. in illud ejuſdem capitis decimi; Omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube, & in mari, id eſt, per viſa illa ſigna purgati, vel ſignum baptiſmi acceperunt, quod credentibus idem valuit. In nube baptizati ſunt, quia per eam mundati ab ignorantia Dei, & præparati ad accipiendam legem.

Præterea Gregorius 4. lib. moral. cap. 2. referturque de conſec. diſt. 4. cap. Quod apud nos valet aqua baptiſmi, &c. ut ſupra.

Tum etiam ſic argumentor: Parvulis ſine merito cujuſquam operantis conferebatur gratia, Sacramento ſuſcepto: ergo, &c. Conſequentia videtur eſſe nota, quoniam id vocamus cauſam, qua applicata ſequitur effectus. Cum ergo puer vel circumciſus in lege Moyſi, vel ſuſcipiens aliquod ſacramentum in lege naturæ eo ipſo a peccatis juſtificaretur, conſequens fit, ejuſmodi ſacramenta cauſas fuiſſe juſtificationis & gratiæ. Ac de circumciſione quidem apertum eſt teſtimonium Bedæ ſuper Lucæ ſecundum caput. Idem ſalutiferæ curationis auxilium circumciſio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptiſmus agere revelatæ gratiæ tempore conſuevit.

Auguſtinus etiam citari ſolet in hoc, libro 2. de nuptiis & concupiſcentia, cap. 11. & habetur de conſecrat. diſt. 4. cap. Ex quo inſtituta eſt circumciſio in populo Dei, ad purgationem valebat magnis, & parvulis, originalis veteriſque peccati, ſicut baptiſmus ex illo valere cœpit ad invocationem hominis, ex quo inſtitutus eſt. Et 4. lib. contra Donatiſtas, cap. 24. Cur, inquit, Abraham præceptum eſt, ut omnem deinceps infantem maſculum octavo die circumcideret, qui non poterat corde credere, ut ei deputaretur ad juſtitiam; niſi quia & ipſum per ſe ſacramentum multum valebat?

Denique in cap. Majores, extrav. de Baptiſmo, diſtinguens Innocentius a circumciſione baptiſma, quod aperit januam regni cœlorum, quam circumciſio non aperiebat, aſſerit, quod ſicut per baptiſmum, ita per circumciſionem originale peccatum remittebatur. At præpoſitio *per* cauſam ſignificat, qua mediante res efficitur; ut ibi: Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.

In contrarium eſt Auguſtin. ſuper Pſalm. 73. ubi ait, Sacramenta novæ legis dare ſalutem, veteris autem promittere Salvatorem. Sed & Samaritanus noſter oleo vinoque, ac denariis duobus ſuperadditis ſanavit vulneratum, quem nec ſacerdos Aaron, nec Levita Moyſes, ſive per ſacramenta, ſive per legem ſanare potuerunt.

In hac explicanda quæſtione, quæ inter omnes difficillima eſt, omnes ego nervos intendere debeo, ut magna tum veritate, tum brevitate in abſolutas quaſdam concluſiones totius rei ſumma redigatur. Quapropter vos oro, ut differenti mihi diligenter animos advertatis. Reſolu. Quæſt.

Prima igitur concluſio eſt, quam a Catholicis non arbitror aut debere, aut poſſe negari. Sacramenta novæ legis ſunt cauſa gratiæ, & vere ſalutem animæ conferunt. 1. Conc.

Cyprianus hanc habet in ſermone de baptiſmo Chriſti, & manifeſtatione Trinitatis, inquiens: Veniebat Chriſtus ad baptiſmum non egens lavacro, in quo peccatum non erat, ſed ut ſacramento perennis daretur auctoritas, & tanti virtutem operis nulla perſonarum acceptio commendaret: Quoniam remiſſio peccatorum, ſive per baptiſmum, ſive per alia ſacramenta donetur, proprie ſpiritus ſancti eſt, & ipſi ſoli hujus efficientiæ privilegium manet. Verborum ſolemnitas, & ſacri invocatio nominis viſibile celebrant ſacramentum: rem vero ipſam ſpiritus ſanctus format & efficit, & conſecrationibus viſibilibus inviſibiliter manum totius bonitatis auctor apponit, & plenitudinem gratiæ unctionis divinæ pinguedo ſanctificationibus officialibus infundit, & rem ſacramenti conſumit & perficit.

Item in ſerm. de unctione chriſmatis: Hodie, inquit, in eccleſia ad populum acquiſitionis ſanctificandum ſa-

crum chrisma conficitur, in quo mixtum oleo balsamum regiæ, & sacerdotalis gloriæ exprimit unitatem. Et infra: Non hæc medendis corporibus est unctio instituta, quia sanctificatis elementis jam non propria natura præbet effectum, sed virtus divina potentius operatur: sed adest veritas signo, & spiritus sacramento, ut & ipsis rerum efficientiis gratiæ dignitas pateat, & interiori homini, quanta & his detur auctoritas deiformi conversatione, & cœlestibus innotescat. Et infra: Ex hujus unctionis beneficio & sapientia nobis & intellectus divinitus datur, consilium cœlitus illabitur, scientia & pietas & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo uncti cum spiritualibus nequitiis colluctamur, nec fœtoribus spuriis imbui possumus, qui balsami spiritalis odore fragramus.

Gregorius quoque Nazianzenus orat. 3. in sanctum lavacrum: Generatio ex baptismate passionum est solutiva, omnes sordes abscindens, atque ad supernam vitam perducens. Et infra dicit, quod in baptismate tanquam in unda peccata pariter sepeliantur. Et postea, Ipsa baptismatis, inquit, gratia, ac vis uniuscujusque peccati continet purgationem, & omnimodam fœditatum & inquinationum rejectionem, quæ a pravitate ingressæ sunt. Proinde cum duplices simus, ex anima dico & corpore; ita duplex est purgatio, per aquam, inquam, & spiritum: & hæc quidem visibiliter ac corporaliter suscipitur, at illa incorporaliter & invisibiliter concomitatur.

Chrysostomus præterea homil. 25. in Joan. Ex quo autem, inquit, Jordanis alveum ingressus est Christus, non amplius reptilia animarum viventium, sed animas rationales & spirituales aqua producit. Et homilia 35. in eundem: Futurum erat baptisma plenum maximæ potestatis & gratiæ, purgaturum peccata, pro mortuo vivum effecturum. Et infra: In nobis non simplex aqua operatur, sed cum spiritus gratia accedit, omnia abluit peccata. Et infra, Per aquam piscinæ, ait, morbos corporis sanari, ut facilius homines crederent, per aquam animæ morbos curari posse. Et homilia de resurrectione, circa finem, cum multis exemplis resurrectionem per vim supernaturalem futuram esse demonstrasset, subdit: Verum nec tu gratiæ spiritus factus es expers. Etiamnum multa sunt donationis illius symbola, atque his, quæ enumerata, multo majora, & magis admiranda. Non enim æquale est corpus mortuum, & animam a peccatis occisam ab interitu liberare, quod per baptismum fit; & statim corpus etiam & sanguis mysticus non fuit absque spiritus gratia, nec sacerdotes habuissemus, nec has ordinationes sine tali visitatione fieri possibile, &c.

Cyrillus libro secundo in Joannem cap. 24. Spiritum, qui ex Deo procedit, per baptismum acquirimus, quo in pristinam pulcritudinem reformati, & ad novam vitam renati a Deo in filios adoptamur. Et in fine: Quemadmodum enim viribus ignis intensus aqua calefacta non aliter quam ignis urit; sic spiritus sancti operatione ad divinam aquæ reformantur virtutem, qua baptizati corpus abstergunt.

Ambrosius item in libro primo de sacramentis, capit. quinto, de baptismo loquens (de consecr. dist. quarta, capit. Per aquam) Non aqua omnis sanat, inquit, sed aqua sanat, quæ habet gratiam Christi. Et libro quarto, capit. secundo, de Eucharistiæ sacramento: Depositisti peccatorum senectutem, sumpsisti gratiæ juventutem: hoc præstiterunt tibi sacramenta cœlestia. Et libro sexto capite primo: In similitudinem quidem accipis sacramentum, sed veræ naturæ gratiam virtutemque consequeris. Et infra: Tu quia accipis panem divinæ ejus substantiæ, in illo participaris alimento. Et in libro de iis qui mysteriis initiantur, capite 9. His igitur sacramentis pascit Ecclesiam suam Christus, quibus animæ firmatur substantia.

Augustinus insuper 19. libro contra Faustum, capite 16. de visibili sacramentorum administratione loquens, Hæc omnia, inquit, fiunt & transeunt, sanant & transeunt: virtus tamen, quæ per ista operatur, jugiter manet, & donum spirituale, quod per ista insinuatur, æternum est. Et tractatu 80. in Joannem; Unde ista tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat? 1. q. 1. cap. Detrahe.

Beda etiam ait, quod Dominus tactu suæ mundissimæ carnis vim regenerativam contulit aquis. Quam eandem sententiam Gratianus Chrysostomo tribuit de consecrat. dist. quarta, capite Nunquam. Eandem habes apud Au-

Auguſtinum ſermone primo de Epiphania.

Sed in Concilio Florentino, ſub Eugenio Quarto in decreto ſuper unione Armenorum manifeſte definitur in hæc verba: Novæ legis ſeptem ſunt Sacramenta, quæ & continent gratiam, & eam digne ſuſcipientibus conferunt.

Hanc eandem ſententiam Concilium Tridentinum modo probavit ſeſſione ſeptima de ſacramentis in communi, canone ſexto, cujus verba ejuſmodi ſunt: Si quis dixerit, ſacramenta novæ legis non continere gratiam, quam ſignificant, aut gratiam ipſam non ponentibus obicem non conferre, quaſi ſigna tantum externa ſint acceptæ per fidem gratiæ, vel juſtitiæ, anathema ſit.

Ex ſacris literis Auguſtinus adducit illud Joannis ſecundo: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, &c. Non, ait, ex parentum fide, aut offerentium, vel miniſtrantium, ſed ex aqua, & Spiritu ſancto. Aqua igitur regenerat hominem in Chriſto ex uno Adam generatum. Hactenus Auguſtinus.

Secundum teſtimonium citat idem ex Epiſtola ad Epheſios cap. 5. Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo. Quidquid ergo (infert ſanctiſſimus Auguſtinus) ab hominibus quarumcumque culparum contrahitur, propter ipſum lavacrum dimittitur.

Tertium refert idem Auguſtinus ex prima Epiſtola Petri cap. 3. Salvos vos facit Baptiſma, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum.

Quartum, quo triumphat Ambroſius, habetur in Joannis cap. 6. Caro mea vere eſt cibus: & ſanguis meus vere eſt potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut miſit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem: & qui manducat me, & ipſe vivet propter me. Ego ſum panis vivus. Unde Concilium Epheſinum colligit, quod in Sacramento accipimus non communem carnem, ſed vere vivificatricem, qua & ſanctificamur, participes ſancti corporis, & pretioſi ſanguinis effecti.

Quintum de eodem Euchariſtiæ ſacramento habes in priori ad Corinthios capite decimo, Unus panis, unum corpus multi ſumus. Omnes quidem de uno pane participamus. Ubi particula, quidem, loco Græcæ particulæ γὰρ, cauſam ſine dubio reddit ſententiæ antecedentis. Quare participatio Sacramenti Euchariſtiæ Eccleſiaſticæ unitatis cauſa eſt, atque adeo charitatis, & gratiæ, ſine qua unitas Eccleſiæ non conſtat.

Sextum teſtimonium de pœnitentiæ Sacramento Domini eſt apud Joannem cap. 20. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Quod ſi remiſſio peccatorum per gratiam eſt, & Sacerdotes poſſunt peccata remittere, gratiam quoque ſubminiſtrare queunt adminiſtratis Sacramentis.

Huc adde Martini Quinti definitionem in Concilio Conſtant. ſeſſ. 45. pronunciantis, quod ſacerdos vere abſolvit. Miniſtri ergo Sacramentorum novæ legis vere conferunt gratiam, ſine qua nullus peccator eſſe poteſt abſolutus.

Et confirmatur, quia vel qui baptizat, abluit proprie, ac vere maculas animæ; vel non abluit. Si abluit, conficitur quod molimur: ſin autem non abluit, forma igitur Baptiſmi falſa eſt, qua ſignificatur non ablutio corporis modo, verum etiam animæ, ut facile ex Concilio Milevitano capite ſecundo colligitur. Inde enim Patres argumentantur, parvulos originale peccatum, atque animi maculam habere, quoniam alias forma Baptiſmi falſa efficeretur; cum parvuli baptizentur, ſcilicet in ablutionem ſpiritualem, ac proinde in remiſſionem peccatorum.

Sacramenta igitur novæ legis gratiam, & juſtitiam animæ conferre, his profecto argumentis adeo irrefragabiliter oſtenditur, ut negare id vel hæreſis, vel proximum hæreſi ſit. Quamobrem in concluſionem hanc primam Scholaſtici auctores univerſi conveniunt.

Variæ opinion. circa hanc qu.

Sed enim quem in modum Sacramenta novæ legis ſint cauſa gratiæ, id tantum abeſt, ut explicent, ut etiam opinionum varietate confundant. Res quippe nulla eſt, de qua tantopere non ſolum indocti, ſed etiam docti diſſentiant. Nam quidam aſſerunt, Sacramenta eſſe cauſas diſpoſitivas gratiæ ex eo, quod producunt characterem, vel ornatum neſcio quem, videlicet qualitates interius diſponentes. Nam ſacramenta gratiam ipſam efficere, judicant impoſſibile.

Alii affirmant, ſacramenta eſſe quidem cauſas diſpoſitionis, ſed extrinſecus appoſitas, ut anulum, aut ſigillum regium, quibus oſtenſis atque exhibitis, id nobis præſtatur, quod ex regis beneficio quærimus.

Opinantur alii, ſacramenta non eſſe cauſas per ſe gratiæ, ſed per accidens, ſine quibus videlicet effectus non ſequitur: quæ tamen nihil vere agant atque producant.

Sunt contra, qui exiſtimant, ſacramenta, virtute ſupernaturali recepta, ipſam etiam qualitatem, quæ gratia eſt, attingere, inſtrumentalique actione facere.

Ac demum alii; qui propius accedunt ad veram rei hujus intelligentiam, ſacramenta cenſent cauſas eſſe gratiæ veluti motivas divinæ voluntatis. Sunt enim ratio, propter quam Deus gratiam confert: ut quia puer baptizatus eſt, Deus illum ſalvat: quia eſt confirmatus, datur ei ſpirituale robur. Quorum opiniones cum tam variæ ſint, tamque inter ſe diſſidentes, alterum profecto fieri poteſt, ut earum nulla; alterum certe non poteſt, ut plus una vera ſit. Quod ſi pace veſtra dicere mihi licet (licebit autem quod modeſtiſſimum eſt) aut fallor ego, aut nulla earum opinationum vera eſt. Qua quidem cauſa, ac controverſia non aliis judicibus opus eſt, quam auditoribus viris clariſſimis, atque doctiſſimis, quorum graviſſimo judicio ſi noſtra hæc ſententia fuerit explosa, nihil erit poſthac, quod nos illi adhæreſcamus: ſin fuerit approbata, non vereor, quin ſit doctis omnibus placitura.

2. Conc. Sit igitur ſecunda in hac diſputatione concluſio. Sacramentum novæ legis non ideo gratiæ cauſa definitur, quod diſponat intrinſecus ad gratiam, producens characterem, vel ornatum, gratiæ videlicet ipſius diſpoſitionem.

Primum, quia ornatus ille in ſacramentis non imprimentibus characterem fictitius eſt, & qua facilitate ponitur, eadem quoque rejicitur. Deinde quia ſicut gratia eſt qualitas ſpiritualis ſupernaturalis, ita character & ornatus ille ſupernaturalis qualitas eſt, omnemque naturæ vim excedit.

Præterea, producens diſpoſitiones ad animam rationalem non eſt cauſa ani-
2. *Math.* 7. mæ rationalis. Nec enim ego ſpiritum & animam donavi vobis, ſed mundi creator. Et tamen conſtitutum nobis eſt certis Sanctorum, Conciliorum, & Scripturæ ſacræ teſtimoniis, novæ legis ſacramenta gratiam continere, conferre, efficere, &c.

Præterea, character nec eſt ultima diſpoſitio ad gratiam introductiva, nec conſervativa: immo & ſine gratia imprimitur, & ſine gratia in ſubjecto perſeverat: gratia itidem ipſa a charactere non pendet. Quare etiamſi ſacramenta characterem efficiant, non proinde ſunt gratiæ cauſa diſpoſitiva. Character etiam in intellectu eſt, Gratia vero in eſſentia animæ, juxta D. Thomæ opinionem, cujus hi ſe diſcipulos profitentur. Non eſt igitur character propria gratiæ diſpoſitio.

Tertia concluſio. Sacramentum non propterea gratiæ cauſa dicitur, quod extrinſecus diſponat ad efficiendam gratiam. Probatur primo, quoniam alias ſolum eſſet ſignum certum, non cauſa: quemadmodum anulus mihi datus, in ſignum regiæ voluntatis: quod alterius opinionis ſectatores concedunt vel inviti. Explicant enim, Sacramentum novæ legis gratiæ cauſam exiſtere, id eſt, ſignum certum & infallibile. At oſtendimus retro, ſacramenta novæ legis eſſe non ſolum ſigna, ſed cauſas. 3. Conc.

Deinde, quia nihil plus Sacramentis Chriſti hæc opinatio tribuit, quam ſacramentis maleficorum, qui adhibent ipſi quædam verba, ſed dæmon operatur adhibitis ſignis.

Præterea, quoniam juxta hanc quidem expoſitionem dicta ſanctorum, aut Conciliorum, aut ſacræ etiam Scripturæ non ſalvantur, ut facile videre licet, ſi loca ipſa conferamus.

Poſtremo, quoniam ad eundem ſenſum circumciſio gratiam conferret, ejuſque eſſet cauſa, non aliter ac novæ legis ſacramenta. Quod quamprimum oſtendemus eſſe falſiſſimum.

Quarta concluſio. Sacramentum novæ legis non eſt cauſa ſine qua non, ſive per accidens. Tum quia ſine ſacramento gratia ſæpe producitur: tum quia non lavaret aqua maculam animæ: ſicut nec albedo infrigidat, cum nix infrigidat, eo quod album illius effectus per accidens cauſa eſt. Neque id Concilia definirent, ſacramenta eſſe cauſas per accidens, quod præter artem & definitionem eſt. Tum quia vere non eſſent niſi ſigna; omnia enim ſigna certa effectus cujuſque talia ſunt, 4. Conc.

ſine

ſine quibus effectus non ſequitur: Tum quia ſacramentum circunciſionis ad eandem normam gratiæ cauſa fuiſſet. Tum denique quoniam teſtimonia in confirmationem primæ concluſionis citata ſane interpretari non queunt, ſi ſacramenta ſolum eſſe cauſas per accidens aſſeramus.

5. Con. Quinta concluſio. Sacramentum novæ legis non attingit vi ſua inſtrumentali & ſupernaturali qualitatem, quæ eſt gratia, vel fidem, aut charitatem, aut alios habitus infuſos, ut ſerra attingit figuram rei artificioſæ actione reali. Volo dicere, quod non eſt imaginandus hic modus agendi, qui intervenit in cauſis naturalibus, quo pacto ſcilicet aqua infrigidat per frigus inexiſtens, lavat per humorem innatum, acuta etiam dolabra per aciem dividit lignum.

Probatur primum, quia ridiculum eſt, Concilium velle definire, aut etiam ſanctos id aſſerere, quod ſacramenta attingant ſua actione illam qualitatem. Si enim Circumciſio, & reliqua ſacramenta vetera non efficiebant quidem gratiam, ſed Deus dabat eandem in illis, illis tamen non concurrentibus; non admodum refert, quod hæc nova realis actio ſit addita novis ſacramentis. Et cum ad ſalutem noſtram nihil omnino ſpectet, quod ſacramenta contactu reali ſuæ virtutis qualitates ſupernaturales efficiant, certe ſupervacaneum eſt, iſtam vim agendi in Sacramentis admittere: eoque magis quod gratiam eſſe qualitatem, non eſt in Eccleſia certum. Quare nec fides, nec Concilium docet, eo modo ſacramenea gratiam efficere.

Deinde, quia eodem modo creatura poſſet concurrere ad productionem animæ rationalis, ſcilicet agendo propria actione in corpus, & vi ſupernaturali in animam: quod tamen non conceditur ab iis, qui eam opinionem defendunt.

Tertio, quia vel producitur nova qualitas in ſacramento ad attingendum hunc effectum, vel non: primum eſt ridiculum, ſecundum eſt abſurdum, ſine nova virtute addita ſacramenta id efficere, quod ante non poterant.

Ea etiam argumenta, quæ inter dubitandum a principio fecimus, probant hujus quintæ concluſionis veritatem.

6. Conc. Sexta concluſio. Sacramenta novæ legis non ſolum ſunt cauſa vel ratio motiva ſalutis, & gratiæ: quo pacto dicimus, matrem diligere filium, quia genuit eum, me tibi benefacere, quia ſtudioſus, vel pulcher es: Quem etiam in modum cauſalis illa eſt: Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti: & illa rurſum: Quia feciſti hanc rem, faciam te creſcere. *Joan.* 20. *Gen.* 22.

Imprimis enim pari ratione concederetur, hominem eſſe cauſam animæ rationalis. Hæc enim noſtra caro eſt animata anima rationali, quia habebat tales diſpoſitiones ab homine generante productas.

Item, fides in lege antiqua erat in hunc modum cauſa juſtificationis. Quia enim credidit Abraham Deo, reputatum eſt ei ad juſtitiam: & quia ex fide parentum parvulus offerebatur Deo, juſtificabatur. Juſtus namque ex fide vivit etiam nunc, & tamen fides non eſt cauſa gratiæ, & ſacramenta novæ legis eſſe gratiæ cauſa definiuntur.

Præterea, cauſa motiva non eſt inſtrumentum, quo mediante effectus producitur. Baptiſmus autem eſt inſtrumentum, quo Deus lavat animam. Et confirmatur: Nam aqua lavans corpus non eſt cauſa motiva, ſed vere efficiens inſtrumentalis: at aqua Baptiſmi cor abluit.

Item, ſacramentum Euchariſtiæ cibus eſt animæ: ergo non ſolum eſt cauſa motiva. Eſſet enim ridiculum, ſi definiremus, cibum corporalem eſſe cauſam augmenti, quod hæc cauſalis vera ſit: ego augeor, quia comedi: quin potius cum particula cauſalis importet cauſam, jam de rebus ipſis oportet inquirere, cujus generis ſit illa cauſa, quam important, finalis, an efficiens, an formalis, an materialis: Nam ad hæc quatuor cauſarum genera reducuntur omnes. Cum igitur Sacramenta non ſint gratiæ cauſa finalis, aut materialis, aut formalis, colligimus, eſſe cauſas efficientes. Quo vero modo efficiant, id eſt quod quærimus, id profecto hæc opinio non explicat. Quam equidem eodem conſilio ut cæteras refelli, non ut veritatem tollerem (quid enim theologo minus conveniens eſt?) ſed ut alios nihil de hac re explicare convincerem.

Cum igitur certo credendum ſit, ſacramenta nova cauſas eſſe gratiæ atque ſalutis, aliquem ſanum ſenſum & modum oportet aſſignare, quo cauſæ ſint, di- Quom. Sacram. ſint cauſa grat.

dignum scilicet definitione Concilii, dignum sanctorum omnium auctoritate, dignum tandem fide nostra, & sacrarum testimoniis literarum.

Pro ejus itaque rei explicatione, quæ adeo magnum & vobis, & mihi negotium fecit, intelligatis primum, causas esse in duplici differentia, alteras naturales, alteras morales. Morales autem appellamus causas liberas, quæ scilicet libere movent: ut qui consulit, qui imperat, ejus rei causa est, quæ per ejus aut imperium, aut consilium efficitur. Juxta quam distinctionem cum actio peccati dupliciter consideretur, & in ordine effectuum naturalium, & in ordine effectuum moralium, Deus quidem causa naturalis dicitur actionis, quæ peccatum est: concurrit siquidem ad brachii motionem, qua hominem interficio, quemadmodum & cœlum, motorque angelus simul etiam concurrit. At concursus hic naturalis est: non tamen illius actionis Deus est causa moralis: neque enim aut consulit, aut præcipit, quin potius prohibet.

Inter has autem causas discrimen est. Nam naturales sues effectus attingunt per vim a natura inditam, ut ignis calefacit per calorem. Morales vero non attingunt actione physica effectus suos, nec influunt, aut producunt qualitates aliquas. Neque enim oportet, ut qui consulit homicidium, actione aliqua physica & naturali quicquam efficiat, quemadmodum natura efficere consuevit.

Eadem quoque forma distinguendum est de movente, & virtute motoris. Nam movere dupliciter contingit, & moraliter, & naturaliter: ut qui homicidium consulit (ne ab exemplo proposito discedamus) moraliter quidem & libere movet; at amens, qui apprehensam manum cujusquam per vim applicat ad vulnera, movet naturaliter.

Virtus item duplex, altera qua movens moraliter movet, altera qua naturale agens movet naturaliter: ut in priori exemplo, virtus motiva est auctoritas consulentis, vel ratio qua persuasit; at in posteriori virtus sunt ipsæ vires corporales.

Ad eundem quoque modum de effectibus supernaturalibus philosophandum est, de gratia, de charitate, de fide, de vita æterna: qui a duplici causa proficisci possunt, vel ab ea quæ habet modum agendi similem naturali, influendo attingendoque vi & efficacia activæ potentiæ effectus ejusmodi: quo sensu sine controversia Deus est causa virtutum infusarum: vel a causa morali, qualis oratio fuit, & meritum Christi, cum oravit pro Petro, ne deficeret fides.

Utrumque autem causæ genus distribuitur in principalem, & instrumentalem: ut qui daret pecuniam captivis redimendis, causa esset principalis redemptionis, moralis tamen: pecunia vero, vel etiam minister destinatus ad redimendum, causæ sunt redemptionis instrumentales.

Deinde magnopere considerandum, omnia quæ de Sacramentis novæ legis asseruntur, eadem & de sanguine Christi in sacris literis affirmari. 1. Joan. 1. Sanguis Jesu Christi emundat nos ab omni peccato. Apoc. 1. Lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. & c. 12. Vicerunt eum propter sanguinem agni: & ad Rom. 3. quem proposuit Deus propitiationem in sanguine ipsius. Eodem ergo sensu Sacramenta dici poterunt lavare, mundare, causæ esse nostræ victoriæ ac remissionis peccatorum, quo sanguis Christi lavat, mundat, peccataque remittit.

Postremo & illud advertendum, Christum quidem Jesum sua nobis & merita & justitiam contulisse. Nam factus est nobis justitia, sanctificatio, & redemptio, ut Apostolus in priore ad Cor. c. 1. docuit. Sed justitiam suam tamen, & sanguinis effusi pretium potissimum nobis communicat per Sacramenta. Virtus enim & valor sanguinis Christi Sacramentis susceptis applicatur: quæ si Christus voluisset, sine medio aliquo Sacramento & communicari possent & applicari.

His documentis acceptis, quæ negare non nisi impudentissimus poterit, fides sana atque Catholica docet duo. Alterum est, Deum per Christi humanitatem redemisse genus humanum, remisisse peccata, contulisse gratiam & gloriam. Item humanitatem Christi instrumentum fuisse, quo Deus operatus *Joan. 6.* est mirabilia hæc in medio terræ. Gratia & veritas per Jesum Christum facta est: &, Vidimus eum plenum gratiæ: &, De plenitudine ejus nos omnes accepimus: &, Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi: &, Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. Quo testimonio ad id probandum utitur Augustinus

nus libro contra Petilianum 3. cap. 45. Et ad Epheſ. 5. dicitur, Chriſtum ſanctificaſſe Eccleſiam ſuam, atque mundaſſe. Alterum (quod fides quoque ſana docet) Sacramenta novæ legis inſtrumenta eſſe Chriſti ad hanc redemtionem, gratiam, gloriamque complendam. Quemadmodum ergo eſſet erroneum aſſerere, ſanguinem Chriſti, vel paſſionem, vel humanitatem non eſſe veras cauſas noſtræ juſtificationis, & gratiæ (inde enim ſequeretur, Chriſtum hominem non fuiſſe cauſam, per quam hominum redemptio facta eſt: quod eſt hæreticum) ita quoque error eſt manifeſtus negare, Sacramenta eſſe cauſas efficientes inſtrumentales noſtræ ſalutis, gratiæ, & juſtitiæ, loquendo de cauſa morali. Id enim perinde eſt, ac ſi quis neget, ſuſcipientes Sacramenta Chriſti conſequi remiſſionem peccatorum ex virtute ſanguinis ejuſdem Chriſti, cujus pretium eis Sacramentis ſuſcipiendis communicatur: quod ſine grandi errore negari non queat. Quemadmodum, ſi ego eſſem apud Turcas captivus, & eum qui daret pecunias redemptionis, videlicet pretium, & manum qua pecunias porrigeret, & pecunias etiam ipſas, quæ ſunt inſtrumenta ad redimendum, redemptionis cauſas eſſe, non naturales quidem, ſed morales, nemo ſanæ mentis ibit inficias.

Atque hæc omnia ne videamur e ſenſu noſtro colligere, facile vos invenietis apud D. Thomam 3. part. quæſt. 48. art. 6. & quæſt. 49. art. 2. & quæſt. 56. art. 1. & quæſt. 62. art. 5.

Quibus expoſitis, facile (ut opinor) intelligi poteſt, quam longe a veritate abſint, vel qui dicunt, Sacramenta qualitates infuſas efficere: nam per nominis ambiguitatem elapſi, a morali cauſa ad naturalem, vel quaſi naturalem declinavere: Vel qui dicunt, Sacramenta eſſe cauſas per accidens, vel diſpoſitivas, vel ſigna etiam certa: qui ſi ad eandem normam, ſanguinem Chriſti eſſe cauſam noſtræ juſtificationis exponerent, riſu digni eſſent Catoniano.

Nos vero, Theologica gravitate, & dignitate ſervata, cum Concilio Florentino pronunciamus, noſtra Sacramenta & continere gratiam, & eam ſuſcipientibus digne conferre. Continere (inquam) non ut cauſa naturalis continet ſuum effectum, ſed ut cauſa moralis. Crumena ſiquidem continere dicitur captivi redemptionem, quonjam pecuniam continet: & Sacramenta, quæ continent ſanguinem Chriſti, continere dicuntur gratiam, & remiſſionem peccatorum: & ſicut crumena pecuniam adminiſtrans redemptionem confert; ita Sacramentum confert gratiam, pretium ſanguinis applicans: & hæc eſt illa Sacramentorum virtus, quæ adeo multorum ingenia torſit. Virtus enim redemptionis in marſupio eſt, in quo pretium redemptionis ſervatur; & virtus Sacramentorum ſanguis Chriſti eſt, qui in Sacramentis adhibetur.

Hinc denique poſtrema hujus diſputationis concluſio manifeſtiſſime conficitur, Sacramenta vetera nullas prorſus cauſas fuiſſe gratiæ, atque ſalutis. Quæ quidem primum definita eſt in Concilio Florentino per hæc verba: Novæ legis ſeptem ſunt Sacramenta, quæ multum differunt a Sacramentis antiquæ legis. Illa enim non cauſabant gratiam, ſed eam ſolum per paſſionem Chriſti dandam eſſe figurabant. 7. Conc.

Tum etiam Apoſt. ad Galat. 4. Sacramenta veteris legis infirma vocat, & egena elementa. Si autem continerent pretium ſanguinis Chriſti, gratiamque præſtarent hominibus, egena utique, & infirma minime dicerentur.

Nec poteſt ab hoc Pauli teſtimonio excipi Circumciſio, de qua præcipua erat cum Galatis controverſia, cujuſque cauſa tota illius Epiſt. diſputatio texitur.

Præterea, in Epiſt. ad Rom. Apoſtolus aperte docet, Circumciſionem acceptam, non in juſtitiæ cauſam, ſed in ſignum. Et accepit Abraham, inquit Apoſtolus, ſignaculum circumciſionis, ſignum juſtitiæ fidei. Unde & Ambroſ. Epiſt. ad Conſtantium 77. quæ eſt libri noni poſtrema, id ipſum ex eo probat, quod Gen. 17. legitur: Circumcidetur in vobis omne maſculinum, ut ſit in ſignum fœderis inter me, & vos: in ſignum, ait, non in cauſam.

Præterea, ſacerdotium totum veteris legis, aut miniſtri ejuſdem legis non fuerunt cauſa remiſſionis peccatorum, ut Apoſtolus ad Hebr. 9. monſtrat. Ad ſacerdotium autem veteris legis ſpectabat omnia Sacramenta etiam circumciſionis adminiſtrare. Sacramenta ergo veteris legis non erant cauſa gratiæ, ac remiſſionis peccatorum.

Præterea, ut Auguſtinus Epiſtola 19. ad Hieronymum ait: Si lex non juſtificabat, quanto magis illa, quæ ſignifica-

ficationis gratia præcepta sunt, circumcisio, & cætera quæ, revelatione gratiæ latius innotescente, necesse fuerat aboleri, justificare neminem poterant? Adde huc Hieronymum in commentariis super Epistolam ad Galat. in illud capitis 5. Nec circumcisio aliquid valet, nec præputium, sed fides. Circumcisio, inquit, idcirco utilis fuit iis qui in lege vixerunt, non quia circumcisi erant, sed quia credita sunt illis eloquia Dei, quæ in opera vertentes, a salute extranei non fuerunt. Circumcisio vero tunc, ut cætera quoque legis, valuit, quando & benedictiones carnales legem servantibus spondebantur. Hæc Hieronymus.

Præterea ut Div. Thomas 3. parte, quæst. 62. art. 6. irrefragabiliter argumentatur: Si Sacramenta veteris legis erant causa gratiæ, aut id erat ratione sui, secluso merito Christi: & hoc non: nisi Christus gratis mortuus esset, quod Apostolus ad Galat. 2. collegit: Vel erant causa virtute passionis Christi futuræ: quod affirmari non potest. Nam causa efficiens, sive instrumentalis seu principalis, semper præcedit effectum. Quare humanitas Christi, ejusque sanguis, priusquam in rerum natura essent, causæ finales esse poterant, causæ efficientes esse non poterant. Quamobrem Sacramenta veteris legis salutem, & gratiam in virtute passionis Christi efficere non valebant.

Respon. ad arg. in princ. posita habetur in fin. 5. partis.

PARS QUINTA.

De discrimine inter nova, & vetera Sacramenta.

1. discrimen.

ID ergo (ut ad postremam relectionis partem nostra decurrat oratio) primum est, idemque præcipuum discrimen inter nova, & vetera Sacramenta, quod Concilium Florentinum aperte lucideque definit in hæc verba: Novæ legis septem Sacramenta multum a Sacramentis differunt antiquæ legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam per passionem Christi dandam esse figurabant: hæc vero nostra & continent gratiam, & eam digne suscipientibus conferunt. Et concilium Tridentin. sessione 7. de Sacramentis in communi, can. Si quis dixerit, novæ legis Sacramenta a Sacramentis antiquæ legis non differre, nisi quia cæremoniæ sunt aliæ, & alii ritus externi, anathema sit. Quod autem sit inter utraque Sacramenta discrimen, declarat Trident. Concilium, can. 6. 7. & 8.

Alterum est, quod nova conferunt gratiam aliquam adultis sine merito operantium; sed veteribus susceptis extra operantium meritum, nulla adultis gratia conferebatur. 2. discrimen.

Prior pars patet ex Concil. Trident. sess. 7. can. 8. Si quis dixerit, novæ legis Sacramenta ex opere operato non conferre gratiam, anathema sit. Usus etiam Sacramentorum veteris legis erat gratiæ meritorius, si a charitate proficisceretur. Si ergo Sacramenta novæ legis non conferrent gratiam, nisi ratione usus meritorii, certe non plus essent causa gratiæ, quam legis antiquæ Sacramenta.

Item, si solus usus Sacramentorum novæ legis esset gratiæ meritorius, sane per Sacramenta non plus applicaretur nobis sanguis Christi, quam per reliqua opera charitatis: quod est erroneum: nec in concilio Florentino definirentur Sacramenta novæ legis gratiam conferre, sicut alia opera charitatis. Esset enim ridicula definitio, nec in hoc differret a Sacramentis veteribus: Esset enim definitio falsa.

Posteriorem vero partem vel ex eo tenere convincimur, quod si Circumcisio, vel alia Sacramenta veteris legis conferrent aliquam gratiam citra meritum suscipientium, illa vere causa gratiæ & justificationis existerent, quod paulo ante argumentis certissimis refellebamus. Ratio autem hujus differentiæ est, quia meritum Christi nobis communicatur per sacramenta nova. Unde, præter id quod nos meremur suscipiendis sacramentis, aliqua nobis gratia datur ex merito Christi. At cum passio Domini causa esset finalis sacramentorum veteris legis, non operabatur quicquam nisi per actionem intendentis illam; finis enim non habet alium effectum præter effectum agentis, qui movetur ad finem. Inde ergo si adultus circumcidebatur, non majorem gratiam accipiebat ex circumcisione, quam per actum Fidei in Christum merebatur. Ad Rom. 3. Unus Deus justificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.

Tertium discrimen est, quod sacramenta novæ legis conferunt gratiam attritis: sacramenta vero legis antiquæ, si a 3. discrimen.

ſi a non contritis accipiebantur, nihil efficiebant. Prior pars ſuadetur, tum quia conferre, id inſinuat, dare ſcilicet quod non habebas: Oſtenſum eſt autem nobis gratiam conferri per novæ legis ſacramenta: Tum etiam, quia alias ſacramenta nova non eſſent gratiæ cauſæ, ſed augmenti ejuſdem gratiæ.

Præterea Joan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua. Præſtat ergo baptiſmus vitam ſpiritualem etiam illi, qui antea non habebat. Et ad Epheſ. 5. Mundans eam lavacro aquæ; & ad Tit. 3. Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, non ex operibus juſtitiæ, quæ fecimus nos. Item Leo Papa epiſt. 56. decernit, parvulis per Baptiſmum remitti originale, adultis & originale & actuale. Et Joan. 20. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Ergo per ſacramentum abſolutionis poteſt remitti mortale peccatum, etiam quod alias non erat remiſſum. Nam ſi effectus baptiſmi & abſolutionis non eſt remittere culpam mortalem, ſed pœnam; ergo non conferunt hæc ſacramenta gratiam. Siquidem effectus proprius eorum, hoc eſt, remiſſio pœnæ, ſine gratia conferri poteſt. Et ratio hujus eſt, quam ſæpe reſumpſimus, quod meritum Chriſti applicatur nobis per ſacramenta nova. Quare ſine noſtro proprio merito, per meritum Chriſti applicatum juſtificabimur.

Hinc vero poſterior pars confirmatur. Quia enim in ſacramentis veteris legis non erat aliud meritum niſi Fidei: ex fide quippe erat tota juſtitia: idcirco ſicut non dabatur plus gratiæ, quam fides mereretur, ita nec gratia conferebatur niſi habenti diſpoſitionem, quæ alioqui ipſa per ſe eſſet idonea ad remiſſionem peccatorum: quam diſpoſitionem, contritionem appellamus.

4. diſcrimen. Quartum diſcrimen, quod per ſacramentum baptiſmi remittitur tota pœna, & per alia ſacramenta novæ legis aliqua ſaltem pars pœnæ ſine merito proprio, ratione ipſius Sacramenti: ſed per ſacramenta veteris legis pœna peccatis debita non remittebatur, niſi pro quantitate Fidei, & meriti accipientis illa ſacramenta. Hujus vero differentiæ eadem quoque ratio eſt. Applicatur enim nobis ſatisfactio Chriſti per baptiſmum ad pœnæ remiſſionem: ſed per circumciſionem non applicabatur, niſi propria circumciſi ſatisfactio, & meritum. Et hinc etiam ſumitur argumentum pro tertio diſcrimine. Nam quemadmodum ex eo quod applicatur nobis ſatisfactio Chriſti per baptiſmum, remittitur pœna citra noſtrum opus; ita ex eo quod applicatur nobis meritum Chriſti, remittitur culpa non ponentibus obicem.

5. diſcrimen. Quintum diſcrimen: Sacramentum novæ legis, a quocunque etiam infideli conficiatur & adminiſtretur, juſtificat; Sacramentum vero antiquum, ſive naturæ, ſive ſcripturæ, non juſtificabat parvulos, niſi a fideli adminiſtraretur. Verbi gratia Filii Iſmael non juſtificabantur, quamvis parentes circumciderent eos ad imitationem Abraham. Et ideo parvuli dicebantur ſalvari in fide parentum. Niſi enim exterius ſacramentum eſſet proteſtatio Fidei interioris in Salvatorem, non remittebatur peccatum parvulo. Cujus rei argumentum eſt, quia vetera ſacramenta remittebant parvulis originale ex pacto miſericordiæ divinæ, non ex juſtitia. Pactum autem & conventio erat, ut ſacramentis proteſtantibus fidem Salvatoris homines ſalvarentur. Signum enim accepit Abraham circumciſionis, ſignaculum juſtitiæ Fidei. Circumcidetur in vobis omne maſculinum, ut ſit in ſignum fœderis inter me, & vos. At ſacramenta novæ legis conferunt gratiam ex juſtitia, & merito Chriſti. Unde etiamſi paganus ſit, qui baptizat, dummodo applicet meritum Chriſti, conficiens verum ſacramentum, ſive credat, ſive non credat, juſtificat ſuſcipientem. Et propterea vocat Apoſtolus ſacramenta vetera, infirma & egena elementa, quia ratione ſui nihil efficiebant, ſed ſolum ratione fidei vel propriæ, vel alienæ, a qua proficiſcebantur. Nec id vacat in præſentia diſcutere, an parentes miniſtrantes ſacramenta parvulis oporteret eſſe in gratia, ut pueri juſtificarentur; An ſatis eſſet proteſtatio Fidei quamlibet mortuæ. Utraque enim pars ſuos habet aſſertores. Sed illa tamen ut pia magis, ita quoque probabilior eſt, quæ tenet, in fide parentum ſalvari parvulos, ſive illa fides viva eſſet, ſeu eſſet mortua.

Rom. 4. Gen. 7.

6. diſcrimen. Sextum diſcrimen, quod ſacramentorum novæ legis Chriſtus Dominus fuit auctor proximus & immediatus: at ſacramenta vetera per Angelos & Moyſen mediatores a Deo ſunt condita.

dita. Atque illud quidem in concil. Trident. ſeſſ. 7. de ſacramentis in communi can. 1. definitur his verbis: Si quis dixerit, ſacramenta novæ legis non fuiſſe omnia a Jeſu Chriſto Domino noſtro inſtituta, anathema ſit. Et videtur ſuaderi ex eo, quod apud Joan. 1. Lex per Moyſen data eſt: gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt. Sacramenta igitur antiquæ legis, umbræ ſcilicet, & figuræ gratiæ, & veritatis per Chriſtum efficiendæ, a Moyſe ſunt inſtituta: at ſacramenta gratiæ & veritatis ab eo ſunt condita, per quem gratia & veritas facta eſt.

Item 1. Corinth. 1. Numquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? Aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Ubi beatus Apoſtolus ex eo colligit, non alterius, quam Chriſti nomine, & auctoritate baptiſmum conferri poſſe, quod ſola mors Chriſti, quæ per ſacramentum applicatur, idonea eſſe potuit ad remiſſionem peccatorum. Atque ex conſequenti ſolius Chriſti erat baptiſmum condere, cui vim ſui ſanguinis applicaret. Sic enim explicatur hic locus a Cypriano in ſermone, quem paulo ante citavimus: Proprie omnipotentia Dei ſibi retinet hunc effectum, ſcilicet remiſſionis peccatorum. Nec enim Paulus pro nobis crucifixus eſt, aut nos gloriamur in Paulo, ſed in cruce Domini, cujus virtus omnia peragit ſacramenta, ſine quo ſigno nulla conſecratio meretur effectum.

Idem quoque Auguſtinus tractat. 5. in Joannem. Potuit autem Dominus noſter Jeſus Chriſtus, ſi vellet, dare poteſtatem alicui ſervo ſuo, ut daret baptiſmum ſuum tanquam vice ſua, & transferret a ſe baptizandi poteſtatem, & conſtitueret in aliquo ſervo ſuo, & tantam vim daret baptiſmo translato in ſervum, quantam vim haberet baptiſmus datus a Domino. Hoc noluit, ideo ut in illo ſpes eſſet baptizatorum, a quo ſe baptizatos agnoſcerent. Noluit ergo, ſervum ponere ſpem in ſervo. Ideoque clamabat Apoſtolus, cum videret homines volentes ponere ſpem in ſe ipſo: Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt, aut in nomine Pauli baptizati eſtis?

Item 1. ad Corinth. 4. Sic nos exiſtimet homo, ut miniſtros Dei, & diſpenſatores myſteriorum ejus: non conditores, inquit, ſed diſpenſatores.

Præterea, D. Ambroſius lib. 4. de Sacrament. capit. 4. Auctor ſacramentorum, ait, quis eſt, niſi Dominus Jeſus? De cælo iſta ſacramenta venerunt.

Cyprianus etiam ſermone de ablutione pedum, quantum equidem intelligo, idem tradit, ſummum ipſum ſacerdotem Chriſtum ſuorum ſacramentorum fuiſſe inſtitutorem, & auctorem.

Præterea, quia alias poſſet Eccleſia ſacramenta, quæ inſtituiſſet, abolere, aliaque rurſum inducere: atque ex conſequenti Chriſtianam religionem, quæ ſacramentis maxime conſtat, invertere atque innovare.

Præterea, hæreticus eſt, qui de ſacramentis novæ legis aliter ſentit, quam Romana tenet Eccleſia, ut cap. Ad abolendam, extra. de hæreticis dicitur. Sed niſi eſſent ex revelatione tradita a Chriſto, non eſſet hæreſis ea negare; cum fides circa ea ſola verſetur, quæ ex Chriſti traditione ab Apoſtolis accepta ad nos uſque pervenerunt. At re vera quod univerſa tenet tenuitque ſemper Eccleſia, nec conciliis inſtitutum eſt, non niſi ad eas traditiones pertinere poteſt, quas ex divina revelatione verbo tenus ab Apoſtolis accepimus. Ita ait Auguſt. 4. lib. de baptiſmo, cap. 24. Maxime cum ſacramenta novæ legis gratiam conferant, quam, ſicut & gloriam conferre, ſolius Domini eſt, & Chriſti ſui, qui pretium ſui ſanguinis, quibus maluit ſignis, applicuit. Sed ſacramenta vetera, quoniam ſigna vacua erant, per homines medios inſtitui commode potuere.

Ultimum diſcrimen eſt, quod ſacramenta noſtra aperiunt januam regni cælorum, quam aperire vetera nequiverunt. Quod eleganter tradit Innocentius cap. Majoris, extra. de baptiſmo. Nam ut Apoſtolus docet ad Hebr. 9. nondum erat propalata ſanctorum via, quouſque ſacerdos Chriſtus ingreſſus eſt viam novam, & introivit ſemel in ſancta, æterna redemptione inventa. 7. diſcrimen.

Quia igitur agnus occiſus dignus eſt habitus, qui aperiret librum, & ſolveret ſeptem ſignacula ejus, quoniam redemit nos Deo in ſanguine ſuo, fecitque nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes: ſanguis autem communicatur nobis per ſacramenta nova, non item per vetera: conficitur utique, ſacramenta hæc noſtra (quod illa minime faciebant) regnum nobis aperire cælorum.

Argumenta vero, quibus priori loco Reſp. ar-

ſua-

gu. pro neg. poſitis in princip. par. 4.

ſuadere nitebamur, ejuſmodi effecta, quæ ſacramentis novæ legis tribuuntur, a nulla re corporea proficiſci, oſtendimus retro eſſe vaniſſima. Intereſt enim nihil ad præſentem diſputationem, an ſacramenta illam qualitatem efficiant. Quod ſi intereſſet id a Theologo diſputari, facillime ſolvitur. Nam ſolus Deus producit illam qualitatem, ſi de productione loquamur ad modum agentis naturalis. Sed ſi de eadem qualitate, quatenus gratos nos reddit Deo, ſermonem facimus (ſic enim ad mores, & morales cauſas comparatur) habet præter Deum cauſas inſtrumentales, humanitatem Chriſti, ſanguinem, ſacramenta, ſacramentorumque miniſtros. Nam quod Sancti negant, ſacerdotes dare Spiritum ſanctum, habet intelligi per auctoritatem, non per miniſterium; de conſecr. diſt. 4. cap. Aliud eſt, & c. *Matth. 16.* Commodo. Illud vero Hieronymi contra illos ſacerdotes dicitur, qui pro ſuo arbitratu poteſtatem ſolvendi, ligandique ſibi arrogabant: cum tamen clavis ſcientiæ clavem potentiæ debeat antecedere. Ambroſius vero aſſerit, nullam cauſam mediam effectum juſtificationis attingere, quoniam gratia a ſolo Deo produci poteſt, qui ſolus dat gratiam, & gloriam.

Satisfac. obj. pro par. affi. poſitis in princ. part. 4.

Ad primum autem eorum, quæ objiciebantur, ut omnia ſacramenta ſanctificationis, & gratiæ eſſe cauſa probarentur, reſpondeo, non opus eſſe, Sacramentum quodcunque ſic eſſe practicum ſignum, ut vere efficiat ſanctitatem: ſed ſat eſt, ut practica a nobis nuncupentur, quod Deus in illorum ſignorum applicatione, uſuque ſanctificet: id enim commune eſt omnibus ſacramentis. Vel diſtinguenda eſt duplex ſanctitas, altera legalis, altera ſpiritualis: Utriuſque enim Apoſtolus ad Hebræos nono meminit. Omnia igitur ſacramenta efficiunt aliquam ſanctitatem, & munditiam, vel legalem ut vetera, vel ſpiritualem ut nova. Vide 1. 2. q. 102. art. 2.

Et eadem facilitate reliqua dilues, præter Auguſtini teſtimonium ex libro ſecundo de nupt. & concup. quod ſine dubio pro nobis facit, ſi fide, qua oportet, referatur. Legit enim Eraſmus, nec aliter commode poteſt, in hunc modum: Ex quo inſtituta eſt Circumciſio in populo Dei, quæ erat tunc ſignaculum juſtitiæ fidei, ad ſignificationem purgationis, valebat magnis, & parvulis originalis, veteriſque peccati. Quod ſi Beda, aut quiſquam etiam alius dixerit, Circumciſionem eandem peccati curationem præſtitiſſe, quam baptiſmus; id ſane interpretandum eſt, ſenſuſque potius ſequendus, quam verba, quæ nos plura, quam erat in voto, fecimus; ſed non plura fortaſſis, quam opus erat, ad argumenti varii, atque perplexi expoſitionem. Quo quidem explicando non uſque adeo ſumus arrogantes, ut ne vereamur ex his, quæ tam multa diximus, quædam ut falſa reprehendi forſitan jure poſſe: alia, vera licet, pro rei tamen ipſius, veſtraque omnium dignitate tractari potuiſſe tum accuratius, tum elegantius. At concedendum nonnihil occupationibus, erratiſque noſtris interim connivendum, ut veſtra humanitate ſtudia noſtra ſublevata recreentur. Quæ videlicet omnia veſtris obſequiis addiximus, diſcipulorum noſtrorum commoditatibus adjudicavimus, Servatoris Jeſu Chriſti gloriæ, atque honori conſecravimus in ſecula ſempiterna. Dixi. Deo gratias.

RELE-

RELECTIO
DE POENITENTIÆ SACRAMENTO.

THEMA RELECTIONIS

Niſi Pœnitentiam habueritis, omnes peribitis.

PROOEMIUM.

LOcum hodierna mihi Diſputatione tractandum, Viri Graviſſimi, qui de ſumma facie (quod ajunt) ſpectaverit, apertiorem fortaſſe exiſtimabit, quam ut noſtram in explicando diligentiam deſideret, aut laborem. Qui vero introſpicere curioſius velit, comperiet ſane, multas in profundo veritates deliteſcere, pluſque habere in receſſu, quam in fronte promittit. Niſi Pœnitentiam (inquit apud Lucam Dominus) habueritis, omnes peribitis. Qui quidem locus quæſtionem licet ſimplicem continere videatur, multiplicem tamen diſſerendi materiam ſubminiſtrat. Nam cum duplex in pœnitentiæ nomine ſignificatio ſit, & virtutis, & ſacramenti, mox animadvertitur, Diſputationem meam in duas eſſe partes dividendam, quarum altera verſetur circa pœnitentiæ virtutem, altera circa pœnitentiæ ſacramentum. Hæc enim tractandi forma, atque partitio a Magiſtro Sententiarum diſt. 14. primum accepta, univerſis deinde Theologis uſurpata eſt. Cumque de utroque partitionis membro infinitas propemodum quæſtiones auctores Scholaſtici perſequantur; at ego ſex mihi præcipuas ex intimis hujus loci viſceribus eruendas putavi, quibus omnino expoſitis, nihil eſſe video, quod amplius ad thematis intelligentiam deſideretur.

Ac principio ſtatim controverſia illa veniet in medium, quæ fundamentum eſt cæterarum: An pœnitentia ſit dolor de peccatis, qua ratione contra Deum fuere commiſſa. E veſtigio ſequetur altera: Sitne pœnitentia virtus. Succedet ſuo ordine tertia; An ſine pœnitentiæ virtute ſalus peccantibus eſſe poſſit. Quarto loco id quæremus: An ſit de pœnitentiæ virtute peculiare præceptum. Quinto in dubium vocabitur, Num etiam pœnitentiæ ſacramentum ſit ad ſalutem neceſſarium. Poſtremo: An hoc idem ſacramentum Euangelico jure præceptum ſit. Has controverſias tantiſper dum definire contendo, vos Viros Ornatiſſimos, noſtræ conſultationis & auditores, & Judices, quæſo, diligenter attendite.

PARS PRIMA.

De Definitione Pœnitentiæ.

1. Quæſt. princip.

PRinceps igitur Quæſtio ea erat: An Pœnitentia ſit dolor de peccatis, quia contra Deum fuere commiſſa.

Ubi inveſtigare compellimur, quidnam pœnitentia ſit, quidque ſua definitione, & natura contineat: id quod in hac materia difficillimum eſt, egetque diſquiſitione non parva. Et quamvis controverſiæ omnes ſine diſcrimine apud Scholaſticos ſoleant in utramque partem diſceptari, ego tamen hanc primam (quoad per adverſarios licebit) ſine argumentis ultro citroque jactatis exponere cupio: quod (niſi me mea fallit opinio) res alioqui explicatu difficilis, hoc ſervato tenore, facilius explanabitur.

Vocis *Pœnitentiæ*, quæ origo, & notio.

Pœnitentiam ergo definituris, ut a facillimis ordiamur, tenenda primum eſt ipſius vocis origo. Nam ſine hujuſmodi notione rem, de qua diſſerimus, probe tenere non poſſumus. Pœnitentiam itaque a pœna derivari, nemo eſt qui poſſit ambigere. Pœna autem vindicta quædam eſt præteritæ culpæ. Unde & priſci auctores verbum,

Pœ-

Pœnio, pro eo, quod, punio, usurpavere. Sed & cum rerum male gestarum, quasi vindicante natura, ipsi intra nos de nobis supplicium sumimus, tum pœnitere proprie dicimur. Pœnitentiæ autem vocabulum tametsi latius pateat, usu tamen doctissimorum in bonam partem deflecti solet, ut non nisi quæ juste pro culpis assumitur, Pœnitentia nuncupetur.

Pœnitentia quid? De pœnit. d. 3. c. Pœnitentia est.

Justæ autem vindictæ duo sunt genera; alterum publicum, in quo alius est reus, alius judex, accusator, & testis: alterum privatum, in quo & reus, & vindicationis administer idem est. In illo aliena culpa vindicatur; in hoc propria. Illa vindicta involuntaria patienti est; hæc contra voluntaria. Pœnitentiæ igitur nomen non quamlibet culpæ vindictam, sed illam voluntariam designat, qua reus ipse sponte pœnas eligit, ut in proprias culpas animadvertat. D. August. (sive quis alius ejus operis fuit author) in lib. de vera, & falsa Pœnit. cap. 19. Pœnitere, inquit, est pœnam tenere, ut semper puniat in se ulciscendo, quod commisit peccando. Et cap. 8. Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, voluntarie punientis in se, quod commisisse se dolet. Quo & D. Ambrosius videtur alludisse, super Psal. 27. concione 1. dicens: Plena est definitio pœnitentiæ, commemoratio delictorum, ut unusquisque peccata sua velut quodam quotidiani sermonis flagello castiget, & commissa sibi flagitia condemnet. Literæ quoque sacræ passim admonent Pœnitentiam agere: ad quam profecto non exhortarentur, nisi spontanea esset; nec pœnitentiam ab alio inflictam agendam esse monerent, sed potius patiendam. Quod nostro in themate etiam intelligitur, si verba diligentius expendantur: Nisi pœnitentiam habueritis. Id autem habere dicimur, quod in nostra potestate est, ut D. Thomas annotavit 1. p. quæst. 38. art. 1.

At vero, cum nemo in malum aspiciens operetur, ut Dionys. 4. cap. de div. nom. scite tradit; qui volens prudensque pœnam eligit, eam alicujus boni gratia, tanquam finem sibi præstituat, hoc facere necessum est.

Finis pœnitentis triplex.

Finis autem primus justæ vindictæ is habetur, ut qui læsus per culpam est, ei per pœnam satisfiat. Eatenus quippe judex nocentem plectit, quatenus opus esse censet, ut injuriæ & privatæ, & publicæ faciat satis. Sic igitur & pœnitens ob eam causam vindicat culpam, quam admisit, ut Deo, quem offendit, debitam satisfactionem impendat.

Sed enim per offensam culpæ non solum justitia legislatoris, sed & amicitia violatur: quapropter alter finis pœnitentis est placare Deum, quem offenderit, eumque sic conciliare. Inde enim vindictam, compensationemque delicti oportuit in pœnitente ultroneam esse, quoniam oportebat amicam esse. Nam neque apud homines redintegratur amor per coactam satisfactionem offendentis.

Cum autem amicus pœnis amici non delectetur, & alioqui etiam Aristotele autore, pœnæ medicamenta sint, quæ, velut per contrarium dolorem, morbum pellunt e voluptate progenitum; tertius pœnitentiæ finis est salus animi. Dolet namque pœnitens, lacrymatur, & gemit, ut per hujusmodi quasi antidotum morbo spirituali medeatur, ut D. Thomas tertia parte, quæstione 90. art. 3. docuit: & D. Augustinus tract. in Psal. 57. Sed & D. Hieronymus in caput septimum Ecclesiast. inquiens: Novit hirundo pullos de succo oculare chelidoniæ, & dictamnum capræ appetunt vulneratæ; cur nos ignoremus medicinam Pœnitentiæ propositam esse peccantibus? Eandem quoque sententiam eisdem fere verbis Tertullianus dixit in libro de pœnitentia. Et Chrysostomus homilia septima ad populum Antiochenum, Judices, inquit, cum latrones ceperint, ac sacrilegos, non quomodo ipsos meliores reddant considerant, sed quomodo ab ipsis peccatorum pœnas exigant: Deus autem contra, quum aliquem ceperit peccatorem, non considerat quomodo supplicium sumat, sed quomodo ipsum corrigat. Itaque & judex pariter, & medicus, &c. D. Paulus denique 2. ad Cor. 7. Tristitia, ait, quæ secundum Deum est, pœnitentiam in salutem operatur. Quamobrem pœnitentiæ judicium ut amicum, ita quoque salutare est, & plusquam vindicativum, cujus scilicet finis non tam vindicta, quam vindicta salutaris est.

Igitur (ut quæ tam multis diximus, in brevem summam redigamus) pœnitentia dolor de peccatis est; alias & in beatis esset, nec esset juxta nomen suum pœna: & dolor est sponte pro pecca-

peccatis assumptus, ut sit vindicta culparum voluntaria, nec vindicta solum satisfactoria, sed etiam amica & salutaris. Ac poterant hæc apud omnes inconvulsa ratione consistere, nisi ab iis, qui linguarum eruditione, proprioque sensu jactantur (vana licet fiducia) quaterentur.

Object. ex Luthero, & Erasmo.

Objicit tamen nobis Lutherus apud Rossens. artic. 5. imo & Erasmus in annotationibus super tertium Matth. caput, quod apud Græcos μετάνοια non pœna aut dolor est, sed resipiscentia, & μετανοεῖν resipiscere. At ubi interpres novi testamenti usurpat Pœnitentiæ vocabulum, Græco in fonte μετάνοια est: ubi pœnitentiam agite, Græca lectio habet, μετανοεῖτε: non ergo in usu Scripturæ sacræ pœnitentia dolor aut pœna est, sed mutatio consilii & mentis, & pœnitere, sapere post erratum, instituereque animum ad videndum recte. Scilicet hoc irrefragibili argumento in illam hæresim incidere Germani, ut crederent, veram pœnitentiam nihil aliud esse, quam novam vitam. Juxta quod Div. Ambrosius apud Magistrum 14. dist. ait, veram pœnitentiam esse cessare a peccato.

Responsio.

Hinc vero nos paucis extricare possemus, si veteris interpretis, & Christianorum omnium Latine loquentium autoritate contenti, Latini nominis notionem & originem sequeremur, quæ satis (ut arbitror) ante nobis explicata est. Quin etiam, si rerum ordo fuerit diligenter inspectus, resipiscentia atque tristitia usque adeo sibi viciſſim hærent, ut si alteram tollas, utramque necesse sit esse sublatam. Etenim si sapis, protinus incipit displicere, quod placuit. Imo, si erratum tuum semel intelligis, tu ipse incipis tibi illico displicere. Cum vero quicquam displicet, quod placebat, id quemadmodum, quo tempore placuit, delectabat, ita necesse est contristare, dum displicet. Ac ne hunc quidem resipiscentiæ tristitiæque nexum arcanæ literæ tacuerunt. Gen. 6. Videns Deus, quod multa malitia hominum esset in terra, pœnituit eum, quod hominem fecisset, & tactus dolore cordis intrinsecus. Eo post pœnitentiam dolor cordis apponitur. Et Hierem. 31. Postquam convertisti me, egi Pœnitentiam, & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. In quæ verba D. Hieronymus, Dolentis, inquit, & plangentis, & super errore pristino plorantis indicium est, ut femur manu percutiat, & stultum se ante fuisse fateatur. Dolor itaque comes individuus est resipiscentiæ.

Quod si Latinæ vocis nullam rationem haberemus, si rerum item consequentiam & ordinem negligeremus, etiamnum Luthero, Erasmoque ostenderemus, Græcam μετάνοιαν vocem pœnam quoque, ac vindictam designare. Cujus rei testimonia si quis a nobis requireret, nihil esset profecto, quod tam facile expedire possemus, nisi ad alia properaret oratio. Certe Paulum 2. ad Corinth. 7. pro pœnitentia μετάνοιαν usurpasse, vel protervus inficiari non poterit. Habent enim Græca in hunc modum: ἡ γὰρ κατὰ θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται, hoc est, quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem non pœnitendam operatur. Quo loco si resipiscentiam vertas, sententiam in Apostolo falsam efficies: non enim tristitia resipiscentiam operatur, sed e diverso resipiscentia tristitiam: at tristitia, quæ secundum Deum est, pœnitentiam, hoc est, voluntariam pœnam vindictamque culparum. Noster item Ausonius loquentem pœnitentiam inducens, inquit.

Quid de voce μετάνοια sentiendum.

In Epigr. in occasionis statuam.

Sum Dea, quæ facti, non factique exigo pœnas,
Nempe ut pœniteat, sic Metanœa vocor.

Non igitur, sive Latine Pœnitentia, sive Græce metanœa, novam solummodo vitam, sed & veteris odium vindictamque significat.

Sed ais: si verbum verbo reddas, μετάνοια mutatio cogitationis & mentis est, sive transmentatio, si in hunc modum loqui Latina consuetudo permitteret: fateor equidem. At mentis mutatio esse non potest, nisi mens divertat a malo, contraque accedat ad bonum. Quod quia non fit gressibus corporis, sed affectibus animi, veterem vitam animus aversetur oportet, cum elegit novam: sic enim animi mutationem recta Philosophia interpretatur, quam si haberent Lutherani, nihil ab illis præterea exigeremus, si modo haberent eam, non quam sibi fingunt ipsi, sed quam & vere & graphice describit D. Ambrosius, 2. lib.

de

de pœnitentia cap. 10. inquiens: Facilius inveni, qui innocentiam ſervaverint, quam qui congrue egerint pœnitentiam. An quiſquam illam pœnitentiam putat, ubi acquirendæ ambitio dignitatis, ubi vini effuſio, ubi copulæ conjugalis uſus? Renuntiandum ſæculo eſt, ſomno ipſi minus indulgendum, quam natura poſtulat, interpellandus eſt gemitibus, interrumpendus eſt ſuſpiriis, ſequeſtrandus orationibus; vivendum ita, ut vitali huic moriamur uſui. Seipſum ſibi homo abneget, & totus mutetur: ſicut quemdam adoleſcentem fabulæ ferunt poſt amores meretricios peregre profectum, & amore abolito regreſſum, veteri poſtea occurriſſe dilectæ, quæ ubi non interpellatam mirata, putaverit non recognitam, rurſus occurrens dixerit, ego ſum, reſponderit ille, ſed ego non ſum ego. Hanc mihi cogitationem, atque animi transformationem ſi præſtiteris, jam ego de nomine nihil moror: illa revera pœnitentia eſt, de qua nos in præſentia diſputamus.

de pœnit. d. 1. c. Sunt qui.

Utrum ad rationem pœniten. præter deteſtationem vitæ veteris neceſſario requiratur propoſit. vitæ novæ.

Sed illud tamen Catholici quidam, contrario penitus ſenſu, atque ratione, in dubium vocant; an ad veram pœnitentiam, præter dolorem de peccato præterito, propoſitum exigatur deinceps futura vitandi, ita ut quemadmodum pœnitentem vitam veterem deteſtari, ſic & novam animo concipere, ac proponere, neceſſum ſit.

Sententia modern.

Et quidem juniores nonnulli exiſtimant, hoc propoſitum non eſſe in pœnitentia neceſſarium. Tum quoniam, ut vox ipſa præ ſe fert, pœnitentia culpas præteritas reſpicit, non proſpicit futuras: quod & D. Thomas animadvertit, 4. diſtinctione decima ſeptima, quæſtione prima, articulo ſecundo, quæſtione quarta, ubi aſſerit, pœnitentiæ proprium objectum eſſe peccatum commiſſum: quare, ait, ſecundum ſuam ſpeciem reſpicit tantum peccatum præteritum: tum etiam quoniam ventura mala cavere, prudentiæ actus eſt, non pœnitentiæ. Non igitur animus futura vitandi ad veram pœnitentiam neceſſarius eſt.

Maj. in 4. d. 14. q. 1. & Almai. ib.

Sententia veter. & commun.

Nos vero, recentem hanc Theologiam pauliſper faceſſat rogemus, & Diſputationis noſtræ perturbatricem exoremus, ut ſileat, veterumque auctorum ſententiam amplectentes, intelligamus, mutationem mentis, quam nomen Græcum deſignare certum eſt, in pœnitentia quoque Latina voce comprehendi. Niſi enim mutetur totus (ut paulo ante referebamus ex D. Ambroſio) vere pœnitens eſſe non poteſt: at hæc pœnitentis mutatio in eo ſita eſt, ſi non vitam modo priorem reſpuat, ſed & novam animo complectatur, ſeſeque informet, atque animet ad recte, juſteque viyendum. Sit ergo (ut a more Scholaſtico non diſcedamus) prima Concluſio.

1. Concl.

In pœnitente ſemper hæc duo conjuncta ſunt, deteſtatio vitæ veteris, & propoſitum vitæ novæ. Hanc Magiſter Sententiarum diſtinct. 14. & 15. tenet, & Albertus 14. diſtinct. art. 11. Durandus diſtinct. 17. quæſt. 2. art. 2. & Alexand. 4. par. quæſt. 69. membr. 9. & Adrian. quodlib. 5. art. 3. Cajetan. in Addition. 3. par. quæſt. 1. art. 1. & D. Thomas 3. par. quæſt. 85. art. 3. & 86. art. 2. & 3. cont. gent. cap. 158. & 4. cont. gent. cap. 72. Quæ quidem probatur ex Apoſtolo ad Epheſios quarto: Deponite (inquit) vos veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris: renovamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite novum hominem, &c. Ergo non ſatis eſt veterem exuere, niſi novus homo induatur, quod certe voluntate fit, non manibus corporis.

Hoc præterea inſinuatur Gen. ſexto: Pœnituit eum, quod hominem feciſſet, præcavens in futurum, & tactus dolore cordis intrinſecus, &c. Ambo igitur illa in eo, quem vere pœnitet, reperiuntur.

Ezechiel. item 18. Si autem (inquit) impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, & cuſtodierit omnia præcepta mea, omnium iniquitatum ejus non recordabor. Cuſtodire autem omnia præcepta, ad animi propoſitum ſine dubio referendum eſt, quoniam non omnia ſimul præcepta cuſtodienda occurrunt, cum homo pœnitentiam agit. Utrumque pœnitens ſimul præſtat, & quod dolet de omnibus peccatis ſuis, & quod omnia præcepta cuſtodire proponit. Et infra eodem capite: Convertimini (ait) & agite pœnitentiam: Projicite a vobis omnes prævaricationes veſtras, & facite vobis cor novum, & ſpiritum novum, &c. Quod eſt novam vitam & animo concipere, & velle.

Præterea (ut recte Div. Auguſtinus libro de vera, & falſa pœnitentia, cap.

17. ratiocinatur) non ſolum petitur a peccatore, ut gemat, ſed etiam ut convertatur. Convertimini, inquit Propheta Ezechiel, & agite pœnitentiam, &c. & Joel. 2. Convertimini ad me in toto corde veſtro, in jejunio, & fletu, &c. Converſio autem ad bonum eſt: non ergo ſatis eſt malam vitam antecedentem averſari, niſi ad bonum pœnitens animo convertatur.

Id inſuper annotavit Divus Ambroſius in illud ſecundæ ad Corinthios ſeptimo: Ecce enim hoc ipſum, ſecundum Deum contriſtari vos, quantam operatur in vobis ſollicitudinem & deſiderium; Deſiderat enim (inquit) reformari, qui per peccatum ſcit ſe factum eſſe deformem.

David quoque in Pſal. 50. poſtquam veniam petivit, inquiens: Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, &c. Cor mundum (ait) crea in me Deus, & ſpiritum rectum innova in viſceribus meis.

Præterea, primum, quod ab eo, qui fecit injuriam, poſtulamus, eſt hujuſmodi propoſitum. Cum ergo finis proprius pœnitentiæ ſit emendare Deo injuriam, certe vere pœnitens omnia exhibet, per quæ injuria compenſatur. Inter hæc autem (ut diximus) illud unum eſt, ut homo habeat animum aliàs deinceps injurias non faciendi.

Ad hæc, quemadmodum parentes, eum liberos puniunt, emendationem, propoſitumque melioris vitæ in futurum ab illis per pœnas extorquent; ita & hoc a nobis vel maxime Deus exigit in hac vindicta voluntaria, ut velimus in melius corrigere, quæ peccavimus.

Præterea, in omni motu non eſt receſſus a termino aliquo ſine acceſſu ad oppoſitum; Ergo nec averſio a peccato erit ſine converſione ad juſtitiam. Quare ſicut pœnitens deteſtatur vitam injuſtam antecedentem, ita voluntate complectitur futuram juſtam conſequentem.

Præterea, vera pœnitentia non eſt ſine actu charitatis, ut mox definiemus; ſed per actum charitatis volumus Deo in omnibus placere, & in nullis diſplicere: igitur animus in futurum bene vivendi vere pœnitenti, qui ad Deum convertitur, deeſſe non poteſt. Quod & nunc in Concilio Tridentino ſeſſione ſexta, capite quinto, & ſexto definitur, & in Concilio Florentino fuerat ante declaratum, videlicet ad contritionem (quæ pœnitentiæ primus actus eſt) pertinere, ut doleat de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. Nec poteſt dici, Concilium loqui de propoſito implicito. Pari enim ratione ſtatueret, ad contritionem cordis ſpectare propoſitum jejunandi tempore quadrageſimæ: præterquam quod vana eſſet talis terminatio, & explicatio contritionis, ſi de implicito propoſito intelligeretur. Et ſimili quoque ratione interpretaremur, ad contritionem cordis pertinere, implicite dolere de peccato commiſſo.

Secunda concluſio: Hujuſmodi propoſitum eſt de ratione pœnitentiæ. Hanc tenet D. Thomas expreſſe, & eam perſuadere nititur tertia parte, quæſtione 90. art. 4. & 4. contra gentes cap. 27. quia actus morales ex fine recipiunt ſpeciem. At finis pœnitentiæ, & doloris de peccato eſt nova vita: ergo illum finem intendere eſt de ratione pœnitentiæ. Quemadmodum enim expulſio diſpoſitionis contrariæ ſuapte natura paratur ad convenientem formam inducendam, & propulſatio humoris corrupti ab arte naturaque inſtituitur, ut nova ſanitatis forma proveniat: ita & peccata antecedentia deſtruere, atque averſari, ad vitam novam inſtituendam ordinatur. 2. Concl.

Præterea, ad pœnitentiam id potiſſimum pertinet, ut Deo veteris vitæ compenſatio fiat. Id autem vel maxime a nobis Deus exigit pro compenſando delicto veteri, ut ei deinceps placere velimus, juſte, rectèque vivendo. Id igitur eſt de ratione pœnitentiæ.

Hoc item probat Magiſter Sententiarum, diſt. 14. ex definitione pœnitentiæ, quam nobis D. D. Ambroſius, & Gregorius tradidere in hanc formam: Pœnitentia eſt, præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere; De Pœnitentia, diſt. 3. cap. Pœnitentia, & cap. Pœnitentiam. *bo. 34. cujus initium: In eſtivum tempus.*

Nec ego aliud intelligo Florentinum Concilium indicare voluiſſe, cum aſtruit, ad contritionem cordis pertinere, ut doleat de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero.

Ad argumentum vero in contrarium reſpondet Divus Thomas diſt. 14. quæſtione 1. articulo 1. quæſtione 6. ad 4. quod quamvis ad pœnitentiam juxta pri- Reſp. ad arg. motivum.

primam nominis originem, non pertineat reſpectus ad futurum: at quatenus habet pro fine præcipuo, emendare Deo culpam commiſſam, & illi pro ea ſatisfacere, hujuſmodi propoſitum eſt de ratione pœnitentiæ, nec ſine illo Deus aut placatur, aut conciliatur, cum id (quod ſæpe jam diximus) a nobis maxime requirat.

Utrum dolor, ſeu deteſtatio peccati ſit de ratione pœnitentiæ, quatenus peccatum eſt contra Deum.

Hæc de priore definitionis particula ſatis ſunt dicta. Nunc circa poſteriorem ea quæſtio eſt a nobis pertractanda; an dolor, deteſtatioque peccati, quia eſt contra Deum, ſit de ratione pœnitentiæ. Cui breviter quæſtioni eodem omnes ore reſpondent, id de ratione pœnitentiæ eſſe. Divus Thomas tertia parte, quæſtione octogeſimaſexta, articulo tertio.

Quippe ſi quem peccata contriſtant, vel quod turpia ſunt, vel quod infamiæ notam inuſſerunt, aut aliud damnum dedere peccanti; hujus dolor idoneus non eſt nec delicto adverſus Deum commiſſo penſando, nec infenſo Deo placando, & conciliando. Nam ne homo quidem juſtus placaretur, cum is, qui læſit, nullam ipſius haberet in dolore rationem, nec redintegraretur amicitia, dum qui eam violavit, jacturam propriam ſentit, non amici offenſionem, 2. ad Corinth. 7. Gaudeo, non quia contriſtati eſtis; ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam. Contriſtati enim eſtis ſecundum Deum: quæ enim ſecundum Deum triſtitia eſt, &c. Triſtatur, inquit D. Ambroſius, ſecundum Deum, quia dolet, quod fecit, quod odit Deus. Idem docet D. Chryſoſtomus homilia decimaquinta in hanc ſecundam epiſtolam, ſed expreſſius homilia quarta in eandem.

Item niſi hac ratione, & fine peccator pœnitentiam ageret, ad Deum minime per ſuam pœnitentiam converteretur, cum tamen Chriſtiani pœnitentem, & converſum ad Deum, eundem prorſus intelligimus. Quoniam & arcanæ literæ pœnitentiam ſine peccatoris ad Deum converſione penitus ignorant. Joel. 2. Convertimini ad me in toto corde veſtro, &c. Ezech. 18. Convertimini, & agite pœnitentiam. Eſai. 55. Derelinquat impius viam ſuam, & revertatur ad Dominum. Et Pſalm. 118. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam. Ubique igitur ratio, finiſque pœnitentiæ Deus ipſe deſcribitur.

Sed exiſtit hoc loco quæſtio non parva, an illa ratio formalis, & motiva pœnitentiæ ſine dilectione poſſit haberi. Quod in hanc formam alii quærunt, an Pœnitentiæ finitione oporteat contineri, quod ſit dolor de peccatis, quia ſunt contra Deum ſuper omnia dilectum. Utrum de ratione pœnitent. ſit deteſtat. peccati, quatenus eſt contra Deum ſuper omnia dilectum.

Et ſuadetur non oportere, quia dilectio eſt actus ſufficiens ad remiſſionem peccatorum: quare ſi ſemper cum pœnitentia interveniret, aut neutra eſſet idonea, aut altera ſuperflueret.

Deinde: ſi actus charitatis neceſſario in peccatoris converſione inveniretur, tunc charitas diceretur ſecunda tabula poſt naufragium potius, quam pœnitentia; quod tamen inauditum eſt. Object.

Præterea, puer fugit ignem, tanquam malum, etiamſi oppoſitum bonum actu non velit: ergo & homo poteſt fugere peccata, quamvis Deum actu non amet.

Quarto, quia ſi dilectio eſſet pœnitentiæ conjuncta, dilectio pœnitentiam antecederet, quoniam attingit finem, rationemque formalem pœnitentiæ: at conſequens eſt falſum, ut videtur. Primo, quia contritio præcedit gratiam habitualem, cum ſit ejus diſpoſitio: ergo & charitatem, quia gratia prior eſt charitate, ad quam ſe habet gratia, ut anima ad potentias ſuas. Nam dat gratia eſſe, & vivere, charitas operationem. Secundo, quia ſi dilectio contritionem præcederet, jam prima pœnitentis contritio eſſet meritoria, cum a charitate proficiſceretur, referreturque ab eadem charitate in Deum ſuper omnia dilectum. At contritio prima meritoria eſſe non poteſt, quia vel meretur gratiam, vel gloriam. Non gratiam, quia prima gratia ſub merito non cadit; gratiam vero ſimul fieri & augeri impoſſibile eſt. Quare prima contritio nec primam gratiam, nec augmentum ejus promeretur: ſed ne gloriam quidem; quia vel meretur gloriam, quæ reſpondet primæ gratiæ, puta ut quatuor, ſi gratia prima erat ut quatuor, vel meretur augmentum illius gloriæ. Si primum, jam gloria, quæ reſpondet primæ gratiæ, non daretur gratis, contra Apoſtolum ad Roman. 6. inquientem: Gratia Dei vita æterna: & contra rationem, quæ dictat, gratiam nihil aliud eſſe, quam acceptationem ad gloriam. Unde ſi quis accepit gratiam primam ſine meritis; ergo & ac-

ceptatus est ad gloriam correspondentem sine meritis. Augmentum vero gloriæ si prima contritio meretur, pariter quoque & augmentum gratiæ, quod jam reprobatum est. Denique consequentiæ falsitas ostenditur ex D. Thoma 4. d. 14. q. 1. a. 2. q. 1. cujus verba sunt: Quandoque aliquis fugit malum propter desiderium boni, quandoque autem e diverso: & hic motus est frequentior in reversione peccatoris ad Deum per pœnitentiam: unde pœnitentia est prior Charitate; & cum motus amoris pœnitentiam præcedit, non est amor Charitatis, quia Charitas amissa non recuperatur, nisi per actum Pœnitentiæ virtutis. Hactenus ille.

In contrarium est, quod omnis dolor in amore fundatur, eo enim quod aliquid amamus, de ejus amissione dolemus.

1. Conc. Hinc sit prima propositio: Primus actus Pœnitentiæ nunquam est sine actu Charitatis. Magist. dist. 15. 4. item Gratianus de Pœnit. d. 3. c. ult. & cap. Fugerat. & dist. 2. cap. Charitas est. Et D. Thomas 1. 2. q. 113. ar. 4. ad 1. & ar. 5. & de veritate, qu. 28. ar. 4. Durandus d. 17. 4. q. 1. & 4. Capreol. distinct. 14. quæst. 2. & Gabriel. eadem dist. & quæst. contra Palud. dist. 14. quæst. 3.

Primum probatur hæc Conclusio testimonio D. Augustini 14. de civit. Dei, cap. ultimo, ubi asserit, neminem pertinere ad Civitatem Dei, nisi per amorem Dei, usque ad contemptum sui: Sed omnem vere pœnitentem ad Dei civitatem pertinere, nemini dubium est: Ergo &c. Et lib. de ver. & falsa pœnit. cap. 9. pro absurdo habet, quod sine amore Dei quisquam consequatur indulgentiam, sine quo nullus invenit gratiam. Et cap. 17. idem ait, & lib. contra Crescon. 2. cap. 12. cum dixisset, Et eleemosynis, & verbo veritatis, & contritione remitti peccata, subdit: Mundantur etiam ipsa, quæ supereminet omnibus, charitate, quæ una si adsit, omnia illa recte fiunt; si autem desit, illa omnia frustra fiunt. Præterea 1. Joan. 3. Qui non diligit, manet in morte.

Præterea, conversio ad Deum requiritur ad habendam gratiam Dei, Zach. 1. Ezech. 18. & 33. Convertimini ad me, & ego convertar ad vos. Sed conversio ad Deum non fit, nisi per actum charitatis. Nam si aliter conversio fiat, vana est ad justificationem: cum in Christo Jesu sola fides valeat, quæ per dilectionem operatur, ad Gal. 5. Hoc autem notavit D. Augustinus de vera & falsa pœnitentia, cap. 17. dum scribit, non converti, qui habet attritionem, & timet Deum judicem, nisi & justum diligat.

Præterea, salus animæ in conversione ad Deum consistit. Hier. 3. Convertimini filii revertentes, & sanabo aversiones vestras. Esa. 6. Et convertatur, & sanem eum, & 45. Convertimini ad me, & salvi eritis. At pœnitentia est medicina salutis. Ergo, &c.

Item, omne agens agit propter finem: anima ergo, cum movet se, ad finem se movet. At velle efficaciter finem, pertinet ad Charitatem: Namque si per spem solam finem appeteremus, nec spes illa mortua ad justificationem sufficeret, nec de peccato doleremus, qua ratione offensa Dei est, sed qua malum nostrum est.

Id tandem modo in concil. Trident. sess. 6. cap. 6. & 7. definitum est.

Ac revera quidem: Id enim Dominus Luc. 7. insinuasse videtur, inquiens: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Quæ significant dolorem & lacrymas nullas esse, nisi cum charitate essent.

2. Conc. Secunda propositio: Prior natura est actus Charitatis, quam actus pœnitentiæ: Imo radix, unde pœnitentia habet remittere peccata, dilectio est, juxta Domini sententiam Luc. 7. Quoniam dilexit multum; ait D. Thomas 3. p. q. 85. ar. 6.

Probatur item hæc conclusio: Quia pœnitens detestatur peccatum, ut offensam Dei: Ergo prius natura amat Deum. Nam nisi quem amore prosequimur, ejus mala exhorrescere non solemus.

Primus quoque voluntatis actus circa proprium objectum est, scilicet circa bonum. Deinde sequitur odium oppositi mali. Prior ergo actus est, quo Deo volumus bonum, quam actus, quo ejus malum abhorremus.

Præterea, velle mihi conciliare Deum, est prius, quam velle emendare injuriam commissam, cum illud sit finis hujus. At illud ad charitatem pertinet, hoc ad pœnitentiam, ut dictum est. Ergo, &c.

Præ-

Præterea, ut D. Thomas argumentatur loco citato ad ſecundum, in actibus animæ primus motus eſt circa finem. Unde prior eſt natura intentio finis, quam electio mediorum: At dolere de peccatis, & illa deſtruere, medium eſt ad placandum & conciliandum Deum, & ad rectam electionem pertinet. Ergo &c.

Sed & Hier. 31. hujus rei teſtimonium habemus: Poſtquam convertiſti me, inquit, egi pœnitentiam. Prior eſt igitur converſio ad Deum, quam pœnitentia deteſtatioque peccati.

Id poſtremo Concilium Trident. ſeſſ. 6. cap. 6. definivit his verbis: Peccatores ad juſtificationem ſe diſponunt, incipientes diligere Deum, tanquam omnis juſtitiæ fontem; ac propterea moventur adverſus peccata per odium aliquod & deteſtationem, hoc eſt, per pœnitentiam.

Tertia propoſitio: De ratione veræ pœnitentiæ eſt, quod diſpliceat peccatum, quia eſt contra Deum ſuper omnia dilectum. D. Thomas expreſſe 3. p. q. 86. a. 3. patetque ex prioribus concluſionibus.

Ad primum autem eorum, quæ in contrariam partem adduximus, reſpondet D. Thomas 3. p. qu. 84. ar. 5. ad 2. & qu. 86. ar. 6. ad 2. & de ver. q. 28. ar. 3. in corp. & in ſolutione primi, negando conſequentiam. Aliud enim requiritur ad juſtificationem abſolute, aliud ad juſtificationem ejus, qui mortaliter peccavit, in quo requiritur & averſio a malo, & converſio in bonum, ut injuria, quam fecit, compenſetur per æquam ſatisfactionem.

Ad ſecundum reſpondetur, quod pœnitentia dicitur ſecunda tabula poſt naufragium, & non charitas: Primo, quia charitas neceſſaria eſt in omni juſtificatione, communiſque & integra navi ſolventibus, & naufragis. Pœnitentia autem proprium eſt remedium naufragorum.

Item etiam in pœnitentia charitas intelligitur; non autem e diverſo in charitate pœnitentia. Quanquam & his duobus argumentis brevius reſponderetur, multos actus hominis in juſtificatione ſimul conjungi, quibus tamen ſingulis juſtificationem ipſam ſacræ literæ tribuunt. Fides enim purificat corda noſtra. Act. 15. Spe quoque ſalvi facti ſumus, ad Rom. 8. Univerſa etiam delicta operit charitas. Prov. 10. Et ſcriptum quoque eſt, ſine timore neminem poſſe juſtificari, Eccle. 1. Et, cum peccator ingemuerit, ac pœnitentiam egerit, peccata ipſius oblivioni tradentur, Ezech. 18. & 33. Erraret autem vehementer, qui vel remiſſionem peccati unicuilibet ex illis actibus denegaret, vel unum ex iis quemlibet ſuperfluere arbitraretur.

Ad tertium, nihil vetat, cum quis ſemel habuit actum amoris, odio habere malum ſine amore præſenti, ex vi tamen præcedentis: ut poſt primum aſſenſum concluſionis, quem ſine aſſenſu antecedenti principiorum habere nequivimus, nihil prohibet eidem concluſioni iterum atque iterum aſſentiri ſine principiorum aſſenſu. Sic & primam pœnitentiam ſine dilectione habere impoſſibile fuit. Secundam vero, vel tertiam habere poterimus ex efficacia ſolum prioris dilectionis. Ita quoque puer vi & potentia amoris naturalis, quem dubio procul aliquando primum habuit, poſtea malum fugit naturæ contrarium, etiamſi amor ille actu non perduret. Quin etiam non oportet duas ſemper operationes differentes habere amoris & pœnitentiæ, ſed poteſt unus & idem actus a charitate & pœnitentia proficiſci; ut interim media & finem unico actu complectimur, & principiis & concluſioni unico actu aſſentimur.

Ad quartum, conceſſo conſequenti quod infertur, ad primam confutationem, nego conſequentiam. Non enim valet, A eſt prius B, & B prius C; ergo A eſt prius C: præſertim cum in diverſo genere cauſarum ille ordo conſideratur. Quemadmodum & hæc collectio inutilis eſt: A eſt cauſa B, & B eſt cauſa C: ergo A eſt cauſa C. Quod ut exemplo manifeſtum efficiam, ponamus illud, quod Philoſophi negare non poſſunt, primas qualitates & ſecundas, utraſque eſſe diſpoſitiones ad eandem formam ſubſtantialem, ut calor & color, humiditas & mollities ad animam rationalem; ubi certum eſt, ſecundas qualitates priores eſſe anima in genere cauſæ diſponentis & materialis, animam rurſum priorem eſſe primis qualitatibus in genere cauſæ formalis. Prior eſt enim forma, quæ dat eſſe ſimpliciter, quam forma, quæ dat eſſe tale. Ex quo tamen ſi quis colligeret, ſecundas qualitates eſſe priores primis, certe a philoſopho non toleraretur, ſed

ne a Dialectico quidem, cum in nullo genere cauſæ primas qualitates ſecundæ præcedant.

Item, Contritio prior eſt habituali gratia in genere diſpoſitionis, gratia etiam prior eſt habitu pœnitentiæ infuſæ in genere cauſæ formalis. Sed contritio nullo pacto prior eſt habitu pœnitentiæ. Quoniam actus ille ab habitu producitur in genere cauſæ efficientis. Effecta autem cauſarum efficientium ſuis cauſis efficientibus priora eſſe non poſſunt, niſi forte in genere cauſæ finalis, de quo cauſarum genere in præſentia non diſſeritur.

Circa id vero, quod in eodem argumento additur, gratiam ſe habere ad charitatem, & pœnitentiam, ut animam ad potentias ſuas, non in omnibus ſimilitudo eſt. Quoniam potentiæ animæ, intellectus & voluntas, nulla ratione præcedunt animam; habitus vero charitatis & pœnitentiæ, quoniam in genere cauſæ efficientis producunt actus, qui ſunt diſpoſitiones ad gratiam, ex conſequenti ipſam gratiam antecedunt. Charitas igitur, & pœnitentia habent ſe ad gratiam, ut calor ad formam ignis. Idem enim calor ſi conſideretur ut diſponens materiam ad recipiendam formam, prior forma eſt; ſi autem ut potentia calefactiva, eadem forma poſterior eſt.

Ad ſecundam vero confutationem, in qua difficultas eſt maxima, ſunt qui negant primam contritionem meritoriam eſſe: quam ego ſententiam olim juvepiſ tenere ſolebam. Nec enim poteram *Gabr. d. 14. q. 1. ar. 2.* eam perſuaſionem induere, ut gratia habitualis, qua juſtificamur, prima contritione prior eſſet, quod tamen erat neceſſarium, ut illa contritio eſſet meritoria, quippe cum gratia, & amicitia Dei totius meriti radix, & origo ſit. Atque id etiam D. Thomas mihi ſentire videbatur, 1. p. qu. 62. art. 2. ad 3. in hæc verba: Triplex eſt converſio in Deum, una quidem per dilectionem perfectam, quæ eſt creaturæ jam Deo fruentis. Et ad hanc converſionem requiritur gratia conſummata. Alia converſio eſt, quæ eſt meritum beatitudinis: & ad hanc requiritur habitualis gratia, quæ eſt merendi principium. Tertia converſio eſt, per quam aliquis præparat ſe ad gratiam habendam: & ad hanc non exigitur aliqua habitualis gratia, ſed operatio Dei ad ſe animam convertentis, ſecundum illud: Converte nos Domine, & convertemur. Et tertia parte, quæſtione 89. articulo primo ad ſecundum, Actus, inquit, primus pœnitentis ſe habet ut ultima diſpoſitio ad gratiam conſequendam, ſcilicet contritio. Alii vero ſequentes actus pœnitentiæ procedunt jam ex gratia, & virtutibus. Sed quoniam D. Thomas (quem auctorem libentiſſime ſequor) 1. 2. quæſt. 112. art. 2. ad 1. contrariam ſententiam tenet, concedo, contritionem primam eſſe meritoriam gloriæ. Primo, quia eſt operatio amici Dei ordinata in finem ſupernaturalem; imo, ut oſtenſum eſt, in finem charitatis ab ipſa charitate ordinata: ergo eſt meritoria.

Præterea, ultima diſpoſitio ad formam, in genere cauſæ formalis, poſterior ipſa forma eſt. Igitur ſecundum ordinem cauſæ formalis, contritio a gratia procedit; erit ergo meritoria.

Præterea, fingamus hominem poſt primam illam contritionem e vita diſcedere: Tum quæro, an iſti dabitur aliqua gloria. Quod quia negari non poteſt, quæro rurſum, an illam gloriam talis homo meruerit. Si meruit, habetur intentum, ſi non meruit: ergo adulto ſecluſis ſacramentis datur gloria abſque merito proprio, reclamante Paulo 1. ad Corinth. 3. Unuſquiſque propriam mercedem accipiet, ſecundum ſuum laborem. Et Matthæi 20. nemo diurnum accepit denarium, niſi qui in vinea laboravit.

Præterea, primus actus charitatis eſt meritorius, cum ſine dubio ſit opus amici Dei maxime placens Deo. Joan. 14. Qui diligit me, ego manifeſtabo ei meipſum. Sed actus primus pœnitentiæ ſequitur primum actum charitatis, a quo proficiſcitur: ergo eſt meritorius. Quod D. Auguſtinus affirmat de vera, & falſa pœnitentia cap. 17. ubi de iis, qui in fine pœnitentiam agunt, ſic loquitur: Cum fructifera pœnitentia opus ſit non hominis, ſed Dei; inſpirare eam poteſt, quoniam vult ſua miſericordia, & ex miſericordia remunerare quos damnare poteſt ex juſtitia. Et cap. ult. ait, Pœnitentiam non ſolum indulgentiam promittere, ſed certa præmia. Gratianus etiam id habet de Pœnitent. diſt. 1. cap. Convertimini.

Igitur ad argumentum, ſive confirmationem ſecundæ illius impugnationis, concedo libenter, primam gratiam gratis dari, nego tamen exinde primam glo-

gloriam dari ſine merito. Eadem enim contritio ut quatuor, & diſpoſitio eſt ad gratiam ut quatuor, & meritoria gloriæ ut quatuor; qua ratione ordine naturæ gratiam ſequitur. Et ad impugnationem, quia gratia eſt acceptatio ad vitam æternam, &c. Id ſcilicet ego nego, ſi ſermo formalis ſit: ſed eſt forma, per quam aliquis eſt amicus Deo, per quam homini grato, & accepto, admiſſoque in divinæ naturæ conſortium facultas datur ad æterna bona, per operationem virtutum promerenda. Nec oportet, formaliter loquendo, ut quis ſit amicus Deo, quod Deus per talem amicitiam, ſecluſa quacunque operatione, velit illi vitam æternam; ſed ſatis eſt, quod velit illum admittere ad participationem bonorum ſupernaturalium, quæ ſimpliciter faciunt homines bonos; qualis eſt charitas, & cæteræ virtutes infuſæ, per quas admiſſus homo ad Dei amicitiam, & gratiam, æternam gloriam propriis actibus demeretur. De adultis loquimur: nam parvulis gratia datur per operationem alienam, ſimiliter & gloria.

Cujus rei exemplum habes in anima, quæ quoniam actus primus eſt, dat eſſe, & vivere. Hanc conſequuntur potentiæ naturales, hoc eſt, intellectus, & voluntas, per quas operatur ad conſecutionem finis. Sic & gratia, vita quædam animæ eſt, quæ illi & vivere & eſſe divinum præſtat, quam charitas & reliquæ virtutes conſequuntur, quarum operationibus finem ſuum homo conſequetur. Nec deerit præter naturale, morale quoque exemplum in hujus rei expoſitione. Cum enim homo quis gratus incipit eſſe Principi, non eſt opus, ut per talem gratiam acceptus ſit ad ultima præmia, atque præcipua, quæ videlicet Princeps fideliter ſervientibus præparavit: ſed per talem primam gratiam intelligitur admitti in domum, conſortiumque ejuſdem Principis, darique facultas intelligitur ad præmia quæcunque fidelium amicorum promerenda. Cum autem Apoſtolus ait, Gratia Dei vitam æternam donari, certe ſentit, quod D. Auguſtinus diſertiſſime docet, 3. Hypognoſt. & de gratia, & libero arbitrio cap. quarto, §. 7. per auxilium Dei gratuitum eam homines conſequi: cum tamen ſimul dicatur corona juſtitiæ, quia nobis cooperantibus gratia Dei reſpondet, tanquam præmium, mercesque operis noſtri. Atque de prima controverſia ſatis ſuperque fuerit diſputatum. Ubi conſtitutum nobis eſt, pœnitentiam eſſe voluntariam pœnam pro peccatis aſſumptam, propter Deum ex charitate dilectum.

PARS SECUNDA.

De Pœnitentia ut virtute.

IN ſecunda vero vertebatur in quæſtionem: An pœnitentia ſit virtus. 2. Quæſt. princip.

Cujus quidem Quæſtionis pars negativa ex eo ſuadetur in primis, quod nulla virtus vitium in eodem ſubjecto neceſſario ſupponit: at oportet hominem fuiſſe vitioſum, priuſquam in homine pœnitentia ſit; non igitur eſt pœnitentia virtus. Nam & abſurdum eſt virtutes te habere non poſſe, niſi ante peccaveris, & Chriſto Domino aliquam denegare, in quo omnium virtutum plenitudo eſt. Ration. dubitandi pro part. negat.

Deinde Philoſophi nullam de pœnitentia fecere mentionem: non Ariſtoteles, non Cicero, non Seneca, non denique Macrobius, qui tamen copioſiſſime de virtutibus diſſeruere: non ergo eſt pœnitentia virtus.

Præterea, cujuſque virtutis primus actus eſt electio boni, ſecundus vero fuga mali. Eſt enim virtus habitus electivus, in mediocritate conſiſtens. At pœnitere deteſtationem, fugamque peccati notat: non ergo poteſt eſſe præcipuus cujuſque virtutis actus, cum tamen primus actus pœnitentiæ ſit. Quare non eſt pœnitentia virtus.

In contrarium eſt, quod compenſare injurias adverſus homines factas, virtus eſt: ergo & divinas offenſas vindicare virtus ſine dubio eſt.

Ad hujus controverſiæ pleniorem explicationem ſit prima propoſitio: Pœnitentia eſt virtus. Quæ quidem concluſio indubitata apud Catholicos ſemper fuit: Niſi quod noſtra hac tempeſtate quidam apud Hiſpanos hæretici irridere cœperunt eos, qui de peccatis commiſſis triſtarentur. Cujus erroris auctor creditur eſſe Lutherus, qui novam ſolummodo vitam a pœnitentibus exigit, pœnas non exigit. 1. Concl.

At hic error (ne aures veſtras Sanctorum teſtimoniis obtundam) ex ſacris literis revincetur. Baruch 2. Anima,

quæ tristis est super magnitudine mali, & incedit curva & infirma, & oculi deficientes, & anima esuriens dat tibi gloriam & justitiam Domino. 2. ad Corinth. 7. Gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Quæ enim secundum Deum, &c. Et Psalm. 6. Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. Ecce Propheta sanctus & rex laborat, gemit, lacrymatur: Ubi? in lecto: Quantum? rigat: Quamdiu? per singulas noctes: Ob unam scilicet noctem, quam in iniquitate traduxerat, vitæ totius laborem, gemitum, lacrymasque designat. Et post tam clarum & illustre Davidis exemplum, sunt qui in luce meridiana cæcutiant? Quorum stultitiam facile sane erit redarguere vel naturali ratiocinatione, quæ ostendit, dolorem de peccatis moderatum, ob debitum finem, esse laudabilem. Nam quem errati piget, quique castigat seipsum, idque maxime cavet, ne rursus in eosdem laqueos inducatur, is laude dignissimus est.

Præterea, si cujus rei prosecutio turpis est, fuga bona erit suapte natura: pœnitentia ergo, cum fuga peccati sit, honestissima est.

Præterea, aliorum punire peccata jure naturæ studiosum est: quemque igitur sua vendicare facinora, æquum & justum est.

Tandem, hominem, in quem injuste peccarit, placare virtus est: Deo ergo, quem offenderis, satisfacere virtus est. Sed quid nos audaces de bono Divini præcepti disputamus? Nam (Tertulliani verbis libenter utimur) bonum est pœnitere, an non? quid revolvis? Deus præcepit, Deus hortatur, Deus invitat: Pœnitentiam, inquit, agite: Pœnitentia igitur actus virtutis est.

In lib. de Pœnitent.

2. Conc. Secunda Conclusio: Pœnitentia est virtus specialis. Contrarium hujus tenuerunt quidam ante D. Thomam, ut ipse D. Thomas auctor est distinct. 14. q. 1. art. 1. q. 3. Hos Scotus secutus videtur, dist. 14. q. 2. & Major etiam q. 2. Sed hac Conclusione explicanda primum intelligamus, dolere de peccatis, eo quod contra rationem rectam facta sunt, non pertinere ad aliquam specialem virtutem. Cum enim omnis virtus sit conformis rectæ rationi, eadem sufficit & ut placeat, quicquid rationi consentaneum est, & ut displiceat quod a recta ratione discordat. Unde temperantia satis est, ut detestemur actus intemperantiæ, justitia, ut injustitiam abominemur.

Illud etiam compertum habemus, tristitiam de peccato, quatenus offensa Dei est, non requirere specialem virtutem, præter Charitatem. D. Thom. 3. p. q. 85. art. 2. ad 1. & ar. 3. Et ratio est in promptu. Nam per eandem amicitiam bonum amicis volumus, & mala amicorum avertimus.

Præterea & id accipiamus, quod exploratum quoque est, dolere de peccato, ut languenti animo medeamur, non indigere alia virtute præter Charitatem. Nam sicut ex amore naturali medicinam oppono morbis corporis; ita ex Charitate, qua meipsum diligo propter Deum, medicinam adfero ægritudinibus animi. Atque ab eadem omnino Charitate est tristari de culpa, ut mihi conciliem Deum. Etenim quæcunque humana actio, ob id parata, ut comparem amicitiam hominis, nullam exigit specialem virtutem humanam, sed ex quodam desiderio amicitiæ consequendæ proficiscitur, quod inchoatio quædam est, & veluti amicitiæ semen. Tristari ergo de peccato, ut in gratiam Dei redeamus, inchoatio quædam est Divinæ amicitiæ, nec ad aliam virtutem pertinere potest. Imo adeo virtutis nomen non meretur, cum in genere amicitiæ actus ille imperfectissimus sit, virtus autem sit dispositio perfecti ad optimum, ut ex Aristot. 7. Phys. lib. colligitur.

Tristari ergo de culpa eo fine, ut compensetur offensa, quæ adversum Deum commissa est, id nos asserimus exigere propriam specialemque virtutem. Nam, ut dare Petro pecunias, si in se quidem absolute consideretur, nullam habet laudem, sed si do, ut relevem miseriam ejus, actus est misericordiæ, si, ut bene illi faciam, scilicet quia bonum ipsius est, ad benevolentiam & amicitiam pertinet; sin vero, tanquam donum gratuitum, pecunias confero, nempe ut suo loco & tempore, quibus decet, distribuantur, ad virtutem liberalitatis spectat: ita tristitiam assumere, ut injuriæ Deo factæ compensatio fiat, a virtute speciali oriatur necesse est, cum finis ille tam specialis sit, ut pertinere ad duas virtutes nequeat, nedum ad plures. Di-

ver-

versa quippe formalia motiva voluntatis, diversæ sunt formales rationes objecti, atque consequenter diversos habitus & virtutes efficiunt.

Præterea, si quem hæresis suæ pœniteat, ut emendetur offensa Deo facta, actus virtutis sine dubio est: nec tamen potest elici a fide, quæ est in intellectu, sed ne ab aliis quidem virtutibus generaliter. Dabitur ergo aliqua specialis virtus, unde ille actus existat, quam nos Pœnitentiam appellamus.

Postremo, velle compensare injuriam factam proximo, requirit specialem virtutem: ergo & velle compensare ac vindicare injuriam factam Deo.

Dubium. Sed ex his oritur dubium, si Pœnitentia virtus specialis est, an incidat in virtutem aliquam particularem earum, quas philosophi posuerunt. Videtur enim esse eadem cum Justitia. Quod Opinio Durand. Durandus dist. 14. qu. 2. asseruit, quia per eandem virtutem reddimus unicuique debitum, & illi satisfacimus, si intulimus injuriam. Sed per justitiam unicuique reddimus debita: ergo &c. Et confirmatur, quia injuriam factam ad jus æqualitatemque reducere, actus justitiæ est.

Præterea, vindicatio species Justitiæ est: ergo & pœnitentia. Quod & Div. Thomas affirmat, 3. p. q. 85. art. 3. ad 4. & art. 4.

Falluntur tamen, qui hoc sentiunt: Primo, quia inter Deum & homines non est justum simpliciter, sed secundum quid, ut D. Thomas art. 3. jam citato ex Arist. 8. Ethic. manifestat: ergo cum pœnitentia sit virtus inter hominem & Deum, non reddit justum, nisi secundum quid. Non est igitur virtus justitiæ, quæ videlicet æquale reddit. Deinde Religio debitum Deo reddit, & tamen non est justitia. Non ergo quæcunque virtus debitum Deo reddit, virtus justitiæ est.

Opinio Cajet. Quibus argumentis Cajetanus commotus tenuit, pœnitentiam esse virtutem Religionis. Quia ejusdem præterea virtutis est reddere debitum Deo benefactori, & offenso: sed per Religionem reddimus debitum Deo benefactori. Major probatur, quia ratio debiti non variatur ex eo, quod sit pro beneficiis, vel offensis, ut debitum ex accepto mutuo, vel ex furto ejusdem rationis est. Cum ergo sola Religio reddat debitum Deo ratione accepti beneficii, sola debitum Deo reddit ratione factæ offensæ.

Item Baruch 2. Anima, quæ tristis est super magnitudine mali, dat tibi gloriam, & justitiam Domino: Primum gloriam, deinde justitiam. Et confirmatur hoc ex Psal. 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Primus ergo actus pœnitentiæ, hoc est contritio, est sacrificium opusque Religionis.

Sed hæc quoque opinio primum D. Thomæ adversatur, 4. dist. 14. quæst. 1. art. 1. quæst. 5. & dist. 15. qu. 4. art. 7. qu. 1. ad 2.

Præterea & falsa est, quia Religio non reddit Deo quodcunque debitum, sed honorem: At pœnitentia per se quidem intendit compensare injuriam Dei: assumit tamen ad hunc finem ea, per quæ compensatur injuria, quæcunque illa sint. Unde primum assumit tristitiam de vita veteri; deinde propositum vitæ novæ; mox exteriorem pœnam & satisfactionem; denique in his omnibus subjectionem & humilitatem erga Deum. His enim homines humanas injurias solemus compensare. Cum igitur finis pœnitentiæ proximus atque præcipuus non sit, honorem Deo reddere; certe Religio esse non potest, cujus proximus finis est, reddere Deo cultum.

Præterea, non est ejusdem virtutis reddere debitum honorem Principi, & ipsius offensam compensare. Illud enim ad Observantiam pertinet, hoc ad Justitiam: ergo non est ejusdem virtutis Deum colere, & ejus offensis satisfacere.

Dicendum ergo, Pœnitentiam esse Sentent. specialem a cæteris virtutibus distinctam, quas philosophi cognoverunt, cu- Auct. de jus proprius actus est, compensare of- proposito fensam Dei. Quæ quidem virtus justitia quædam est, qualis inter homines ad Deum esse potest. Ezech. 18. Si autem impius egerit pœnitentiam, & fecerit judicium & justitiam. Psal. 118. Feci judicium & justitiam. Ad Rom. 6. Sicut exhibuistis membra vestra servire iniquitati, ita nunc exhibete servire justitiæ.

dub.

Ad primum vero argumentum, quo Respon. ad suadebatur esse Justitia, jam videtur arg. Duesse responsum. Nam Justitia, quæ pro- rand. prie & simpliciter Justitia vocatur a Philosophis, non nisi inter eos est, inter quos æquale reddi potest.

Quare in definitione Justitiæ, sicut

jus

jus pro æquali juſtoque ſumitur, ita particula, unicuique, pro iis ſolis diſtribuit, inter quos juſtum & æquale eſt: & per hoc patet ad confirmationem, quæ de injuria facta homini procedit. Nam pro injuria facta Deo æquale reddere, impoſſibile eſt.

Reſpon. ad arg. Cajet.

Ad ſecundum, vindicatio non ponitur proprie ſpecies Juſtitiæ a D. Thoma, ſed pars quædam adjuncta, & virtus illi propinqua. Has Divus Thomas partes poteſtativas appellat virtutum, ut Religionem partem Juſtitiæ, Modeſtiam Temperantiæ. Cum vero aſſerit, pœnitentiam eſſe ſpeciem Juſtitiæ, latius uſurpat ſpeciei vocabulum pro inferiori, quod ſe habet per modum ſpeciei. Dixerat enim art. 3. juſtum dividi in juſtum ſimpliciter, & juſtum ſecundum quid. Quæ non eſt diviſio generis in ſpecies.

Ad primum autem eorum, quæ faciebamus pro Cajetani ſententia, reſpondetur, quod Religio non debitum Deo pro beneficiis acceptis, ſi formaliter & per ſe loquimur, ſed gratitudo eſt, quæ refert Deo debitam gratiam pro acceptis beneficiis. Reddit autem Religio debitum cultum in ſignum dominii univerſalis, ratione cujus Latriam, cultumque debemus peculariſſimæ ſervitutis. Ad quam virtutem nullo modo pertinere poteſt debitum compenſare, quod oritur ex delicto commiſſo.

Fateor tamen, quod ſi quæ virtus eſſet inter Deum & homines commutativa, qua redderemus debitum ratione cujuſquam commutationis, ad eandem quoque ſpectaret compenſare injuriam factam Deo, quemadmodum inter homines accidit.

Sed objicis: Si primus actus virtutis hujus eſt ſatisfacere pro delicto commiſſo, ad ſatisfactionem vero injuriæ factæ per accidens dolor intervenit, ergo potiſſimus hujus virtutis actus non eſt pœnitere: quocirca pœnitentia ex accidenti vocabitur.

Ad hoc dubium facile eſt reſpondere, ſi teneamus, pœnitentiam eſſe actum publicæ juſtitiæ, cujus ſcilicet Deus judex eſt, pœnitens miniſter: ſed ſi teneamus, eſſe privatam juſtitiam atque vindictam, ut antea diximus, difficile eſt. Nam cum hæc vindicatio & inflictio pœnæ accidentaria ſit ſatisfactioni voluntariæ, quam proximo facimus, profecto & accidentaria videtur eſſe compenſationi, quam facimus Deo.

Hoc autem movere nos nulla ratione debet. Eſt enim inſigne diſcrimen inter homines offenſos, & Deum, quod offenſus homo ab offendente id primum exigit, non ut ſe torqueat per pœnas, ſed ut reddat honorem ablatum per injuriam, tametſi & illud quoque in partem compenſationis accipiat, ſi is qui offendit, de offenſa præterita contriſtetur. At vero Deus e contrario primum id exigit, ut cum volumus peccatum admiſſum compenſare, triſtemur, luamuſque pœnas delicti commiſſi; id vero ſecundario requirit, ut honorem & reverentiam, quæ peccando detraximus, pœnitendo rependamus. Cur ita? Nempe non ſuam, ſed noſtram quærit utilitatem, quæ videlicet in pœnis voluntarie pro peccatis aſſumptis maxima eſt. Nam, ut D. Chryſoſt. Homil. 5. 6. & 7. ad populum Antioch. elegantiſſime tradit, nulla medicina appoſitior, nullum remedium præſentius adverſus peccata eſt, quam triſtitia dolorque pro peccatis, & quemadmodum vermis lignum, tinea veſtem, e quibus prodiere, conſumunt; ita pœna matrem, e qua nata eſt, hoc eſt culpam, interimit. Merito igitur ea virtus, per quam offenſas Dei compenſamus, pœnitentia nuncupatur, quæ videlicet pœnas voluntarias infligit, quibus utique Deus vel maxime placatur, quoniam iis vel maxime homo ſanatur.

Reſpon. ad ra. dubitandi initio quæſt. princip. propoſitas.

Ad primum argumentum eorum, quæ a principio opponebamus, ad ſuadendum pœnitentiam non eſſe virtutem, reſpondeo facillime (niſi ego cæcutio) Unicuique ſtatui & conditioni ſuas virtutes eſſe tribuendas, rectoribus juſtitiam, pauperibus patientiam, peccatoribus pœnitentiam. Certe virtus medicæ artis morbum ſupponit in ſubjecto, cui debet applicari. Quod ſi per hanc artem quiſque ſibi ſolum mederetur, idque optime poſſet, laus hujus artis non exinde minueretur.

Eadem quoque ratione ſunt quædam virtutes ad tuendam bonam valetudinem animi; & virtus quoque eſt ad reparandam, ſi quando fuerit amiſſa: unde nego antecedens. Nam licet abſolute virtus hominis non exigit prius hominem vitioſum, ſed ex ſuppoſitione; tamen ſi incidat in peccatum, nihil vetat, ut ſit virtus ad medendum illi. Nam & hominis natura integra non exigebat vindicationem; at ſi mali ſint

&

& prævaricatores, virtus neceſſaria eſt: non enim vindicamus niſi malefacta. Itaque ſicut vindicatio ſceleris alieni ſupponit vitium in alio, ſic vindicatio ſceleris proprii ſupponit vitium proprium. Atque ob id hæc virtus in Chriſto non fuit, ſicut nec fides, aut ſpes, quoniam imperfectionem in ſubjecto notant, cui adhærent.

Pœnitentiæ commendarunt etiam prophani, Seneca, Periander, Ariſtoteles &c.

Ad ſecundum dicitur, nonnullos ex philoſophis pœnitentiam commendaſſe: Senecam in Tragœdiis:

Quem pœnitet peccaſſe, pene eſt innocens.

Periandrum Corinthium: Cum peccaveris, ſubeat te Pœnitentia. Ariſtotelem 7. Ethi. ubi aſſerit, intemperantem ab incontinente hoc diſtare, quod intemperans non pœnitet, ideoque eſt incurabilis; at incontinens pœnitet, ob idque morbus ejus medicabilis eſt. Sed & Ovidius de ſuperis ita canit:

2. de Ponto.

Sæpe levant pœnas, ereptaque lumina reddunt,
Cum bene peccati pœnituiſſe vident.

At vero non poſuerunt ſpecialem virtutem pœnitentiæ, vel quia non conſideraverunt virtutem, niſi in ordine ad bonum humanum: pœnitentia autem non eſt virtus ſpecialis, niſi in ordine ad divinam providentiam: quæ eſt reſponſio D. Thomæ diſt. 14. quæſt. 1. ar. 1. quæſt. 3. ad quartum: vel quod finis hujus virtutis ſuperat omnem hominis rationem. Quod enim Deus concilietur, ejuſque offenſa compenſetur per pœnas voluntarie aſſumptas, ratio naturalis non aſſequitur. Certe Tullius id fieri poſſe non putavit, cujus 3. Acad. lib. verba hæc ſunt: Quod ſi liceret, ut iis, qui in itinere deerraſſent, ſic vitam deviam ſecutis corrigere errorem pœnitendo, facilior eſſet emendatio temeritatis. Quod ſi liceret, inquit: at licet plane: apud quos? Nempe apud fideles, qui lumine fidei ſolum intelligunt clementiam Dei patris pœnitendo poſſe placari, indulgentiam peccatorum pœnitendo poſſe comparari, compenſationem injuriæ Deo factæ pœnitendo poſſe aboleri: ea ratio naturalis non tenet, tenet fides.

Refert hunc Ciceronis locum Lactant. l. 6. c. 24. Liber autem hic tertius Ciceronis, quod ſciam, hodie non extat.

Ad tertium reſpondet Palud. in 4. diſt. 14. quæſt. 2. quod omnis virtus, & cujuſque virtutis primus actus ſit de bono formaliter & finaliter, etiam ſi forte ſit de malo materialiter: ſic & juſtitia vindicativa ſeu punitiva primo circa peccata verſatur, & tamen vera virtus eſt, imo & attributum Divinum. Amplius, Pœnitentia eſſentialiter non modo deteſtationem peccati, ſed & novæ vitæ propoſitum continet. Poteſt igitur vel hoc quoque nomine ejus actus boni electivus rectiſſime dici.

Unde poſtremam hujus controverſiæ Concluſionem conſtituimus: Pœnitentia eſt virtus infuſa. Pro cujus concluſionis confirmatione, quædam mihi ſunt jacienda fundamenta. 3. Conc.

Primum, dupliciter aliquam virtutem eſſe infuſam; aut ex genere & natura ſua, quia videlicet per actus noſtros acquiri & generari non poteſt: Unde neceſſe eſt, a Deo nobis ſupernaturaliter infundatur, quales a Theologis aſſeruntur virtutes Theologicæ, Fides, Spes, Charitas. Aut virtus dicitur infuſa per accidens, quia licet per actus noſtros naturales acquiri poſſit, miraculoſe tamen alicui infunditur, ut Scientia rerum naturalium Adæ collata, & uſus linguarum collatus Apoſtolis. Hic igitur de virtute infuſa loquimur juxta priorem modum. 1. Fundament.

Secundum fundamentum ex 1. 2. q. 51. art. 4. non eſt alia cauſa neceſſaria ponendi habitus infuſos a Deo, niſi ut homo bene ſe habeat ad producendos actus ſupernaturales. Probatur manifeſte, quoniam ad actus naturales, quos potentia cum auxilio Dei generali producere poteſt, non eſt opus habitu infuſo ſupernaturali, (cum per actus noſtros poſſit habitus acquiri) quo bene potentia ſe habeat ad ſimiles actus. Quare tunc vel virtus acquiſita ſuperflueret, vel (ut dicamus verius) ſuperflueret ipſa virtus infuſa, quæ nihil aliud præſtaret, quam quod præſtaret acquiſita. 2. Fund.

Et præterea, talis virtus infuſa non eſſet primi generis, de qua nos loquimur, ſed eſſet potius per accidens infuſa.

Tertium fundamentum, actus Pœnitentiæ, qui ſufficit ad juſtificationem (quem Theologi contritionem appellant) non poteſt eſſe in homine ſine actu fidei ſupernaturalis: quod primum oſtenditur ex Divo Auguſtino, in lib. de vera & falſa Pœnitent. cap. 2. ubi inquit: Si fides fundamentum eſt Pœnitentiæ, conſtat, Pœnitentiam, quæ ex fide non procedit, inutilem eſſe. 3. Fund.

Nemo item poteſt bene agere pœnitentiam, niſi qui ſperaverit indulgentiam de Pœnitentia, diſt. 1. cap. nemo po-

poteſt, ex D. Ambr. Sperare autem indulgentiam non poteſt ſine actu fidei: ergo.

Eſt quoque teſtimonium Hieremiæ præclarum, cap. 31. Poſtquam convertiſti me, egi pœnitentiam; & poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum. Nota, poſtquam oſtendiſti mihi.

Idem aperte oſtenditur ex eo, quod ad juſtificationem impii requiritur fides, ut anno ſuperiori copioſiſſime demonſtravimus multis teſtimoniis irrefragabilibus, e quibus illud eſt præſtantiſſimum: Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Ad Hebr. 11. Et Sapien. 9. Per ſapientiam (quam ſcilicet donum Dei de cœlo delapſum ante dixerat) ſanati ſunt, quicunque placuerunt tibi, Domine, a principio. Ex hoc vos colligite, omnes conſiderationes circa peccatum, quas ex naturalibus habere poſſumus, eſſe penitus inſufficientes ad Pœnitentiam, qua homo juſtificatur. Contra Scotum diſt. 14. quæſt. ſecunda.

4. Fund. Quartum fundamentum. Actus Pœnitentiæ; qui eſt ſufficiens ad remiſſionem peccatorum, non producitur a voluntate cum ſolo concurſu Dei generali, ſed eget auxilio ſupernaturali Dei, quo ipſe moveat voluntatem noſtram ad veram Pœnitentiam. Id quod & certa ratio docet, & confirmat auctoritas, ut ait Bernar. ſerm. 1. in feſtum Petr. Divus quoque Auguſt. de fide ad Petrum, cap. 31. Firmiſſime, inquit, tene, neminem hic poſſe Pœnitentiam agere, niſi quem Deus illuminaverit, & gratuita ſua miſeratione converterit. Et l. 5. contra Julianum Pelagianum, cap. 3. & multis aliis locis id probat ex Apoſtolo ad Rom. 2. ubi ait: Bonitas Dei ad Pœnitentiam te adducit. Et ex illo 2. ad Timoth. 2. Ne forte Deus det illis Pœnitentiam, & reſipiſcant a Diaboli laqueis.

Et eſt 72. in ordine Epi. Leon. Pap. in edit. Pariſien. Præterea, hoc fuit determinatum contra Pelagium, ut patet in Epiſt. Aurelii Carthag. Epiſcopi, de erroribus & condemnatione Pelagii. Decimo, inquiunt Catholici, poſtulandus (ſcilicet Pelagius) ut fateatur, ſecundum gratiam & miſericordiam Dei veniam pœnitentibus dari, non ſecundum meritum eorum, quandoquidem ipſam Pœnitentiam donum Dei dixit Apoſtolus, ubi ait de quibuſdam: Ne forte det illis Deus Pœnitentiam.

Idem definit Leo Papa Epiſtola 69. ad Theodorum Epiſcopum. Ipſam Pœnitentiam Dei credimus inſpiratione conceptam, dicente Apoſtolo: Ne forte det illis Deus Pœnitentiam, &c.

Eſt quoque definitum a Cœleſtino Papa, in Epiſt. ad omnes Galliarum Epiſcopos, cap. 4. Neminem de ruina peccati per liberum arbitrium poſſe conſurgere, niſi eum gratia Dei miſerentis erexit. Et cap. 8. ac 9. Præparatur voluntas a Domino, & ut aliquid agat, paternis inſpirationibus ſuorum ipſe tangit corda fidelium. Qui enim ſpiritu Dei aguntur, ii ſunt filii Dei. Quod & a Concil. Trid. ſeſſ. 6. & cap. 5. 7. 9. definitum eſt, & can. 3. Si quis dixerit, ſine præveniente Spiritus ſancti inſpiratione, atque ejus adjutorio hominem pœnitere poſſe, ſicut oportet, ut ei juſtificationis gratia conferatur, anathema ſit.

Cujus rei manifeſtum teſtimonium habes apud Hierem. cap. 31. Converte me Domine, & convertar, quia tu, Domine, Deus meus. Poſtquam enim convertiſti me, egi pœnitentiam. In quæ verba D. Hieronymus: Vide, inquit, quantum ſit auxilium Dei, & quam fragilis humana conditio, ut hoc ipſum, quod pœnitentiam agimus, niſi nos Dominus ante converterit, & niſi Dei nitamur auxilio, nequaquam implere valeamus.

Ratione quoque id probat D. Thomas 4. contra gent. cap. 72. quia mens debite ad Deum converti non poteſt ſine auxilio ſpeciali. Quod licet Gabr. neget 3. diſt. 27. q. unica, art. 3. & 4. diſt. 14. q. 1. & 2. ſed apud fideles certum eſſe debet. Hierem. 31. Pſal. 79. Domine Deus virtutum, converte nos. Vide D. Auguſtinum in illud Pſal. 84. Deus, tu converſus vivificabis nos; & lib. 2. de peccat. meritis, & remiſſione cap. 18. Male igitur & periculoſe Cajetanus q. 1. de contritione dicit, quod poteſt quis diligere Deum ſuper omnia, etiam ut eſt beatitudo Sanctorum, ſine Charitate infuſa, & hoc ſine etiam poſſe eſſe dolorem acquiſitum de peccato, quatenus eſt offenſa Dei.

Quibus jactis fundamentis, tertia concluſio firma perſiſtit: Actum Pœnitentiæ neceſſarium eſſe habitum virtutis infuſum. Quoniam hac ſola ratione ponimus virtutes Theologicas infuſas, quod actus earum excedunt naturæ facultatem. Sed actus Pœnitentiæ eſt homini ſupernaturalis: ergo ad eum neceſ-

ceſſarius eſt habitus virtutis infuſus.

Confirmatur: Pœnitentia diſponit animam hominis, ut bene ſe habeat in ordine ad finem ſupernaturalem: ergo eſt habitus ſupernaturalis. Conſequentia patet, quia habitus eſt diſpoſitio animi in ordine ad operationem: Ergo ſi operatio eſt naturalis, habitus erit ſupernaturalis.

Confirmatur 1. quia Deus ſuaviter diſponit omnia: ergo cum actum perfectum virtutis naturalis non producat ſine habitu naturali, neque actum etiam ſupernaturalem perfectæ virtutis producet ſine habitu ſupernaturali.

Et præterea, cum agens naturale non ſe extendat ultra finem naturæ, non poterit producere habitum pœnitentiæ, quæ videlicet perficit hominem in ordine ad finem excedentem naturæ facultatem. Eſt ergo pœnitentia habitus infuſus a Deo, per quam pœnas eligimus ad Divinas injurias in nobis ipſis vindicandas. Atque hactenus de ſecunda controverſia dictum ſit.

PARS TERTIA.

De neceſſitate Pœnitentiæ ut Virtutis.

3. quæſt. princip. TErtio loco id quærebatur: An pœnitentiæ virtus ſit ad ſalutem & juſtificationem neceſſaria?

Nam pars negativa vera eſſe videtur ex Origene Homil. 2. in Levit. ubi ſeptem media enumerat idonea ad conſequendam remiſſionem peccatorum.

Rationes pro parte negat. Primum eſt baptiſmus: ad Titum 3. Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis. Secundum eſt Charitas, Luc. 7. Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. 1. Petr. 4. Charitas operit multitudinem peccatorum. Tertium eſt Martyrium. Joan. 15. Majorem charitatem nemo habet, quam ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Et Matth. 10. Omnis, qui confitetur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo; &, Qui perdiderit animam ſuam propter me, inveniet eam. Quartum eſt Eleemoſyna, juxta illud Lucæ 11. Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Et Tobiæ 4. Eleemoſyna ab omni peccato & a morte liberat. Quintum eſt remittere injuriam. Matth. 6. Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, & Pater veſter cæleſtis dimittet vobis delicta veſtra. Sextum eſt convertere peccatorem ab errore viæ ſuæ. Jacobi 5. Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, operit multitudinem peccatorum. Septimum tandem eſt pœnitentia, cum lavat peccator in lacrymis ſtratum ſuum. Ezech. 18. Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, omnium iniquitatum ejus non recordabor. Eadem fere Auguſtinus lib. 2. contra Creſconium Grammaticum, cap. 12. Eadem quoque D. Chryſoſtomus in Epiſtolam 2. ad Corinth. Homil. 4. Cum ergo pœnitentiam diſtinguant Origenes & D. Auguſtinus a cæteris remediis, quæ ad remiſſionem peccatorum ſingula ſunt idonea, fit conſequens, ad remiſſionem peccatorum pœnitentiam non requiri. Et confirmatur ex eodem Divo Chryſoſtomo Hom. 5. ad Antiochenos, ubi docet, & triſtitiam & mortem de peccato utramque natam eſſe, utramque peccatum deſtruere, ut in pœnitentibus, & martyribus. Et Homil. 22. ad eoſdem, cum dixiſſet, compunctione atque eleemoſynis regnum cœlorum emi, ſubdit: Non habes pecunias? non compunctionem? Ecce clamat Propheta dicens: Quis eſt homo qui vult vitam? Prohibe linguam tuam a malo, labia tua ne loquantur dolum, & in ſalutem tibi ſufficiet.

Secundo principaliter pro eadem parte argumentor: Si cui non occurrant memoriæ peccata, occurrat autem Divina bonitas, poterit ex ejuſmodi conſideratione in actum dilectionis exire, quem ſi habeat, procul dubio juſtificabitur. Per ſolam igitur dilectionem, cum peccata in mentem non veniunt, poteſt homo juſtificari: quocirca non eſt pœnitentia ad juſtificationem neceſſaria.

Confirmat autem hoc vel maxime, quod peccata commiſſa nonnunquam e memoria penitus excidunt, ita ut revocari non poſſint, idque vel per morbum, vel etiam per anguſtiam temporis, quemadmodum ſi oſcitantem Chriſtianum de improviſo tyrannus opprimat, nec ſpatium ſit ad cogitanda & deflenda peccata. Quare non oportet in omni eventu pœnitere, ſed in hujuſmodi poterit homo ſine pœnitentia ſervari.

Ultimo contingit aliquem eſſe multis

tis criminibus perplexum atque involutum: Si ergo pœnitentia esset ad remissionem peccatorum necessaria, opus esset, singulorum peccatorum pœnitere, cum par sit ratio de singulis: quo fieret, ut non posset hujusmodi in momento justificari.

Pro parte vero affirmativa thema nostrum apertissime facit: Nisi pœnitentiam habueritis. Necessaria est igitur pœnitentia, ne pereamus.

Dupl. pœnitent. interior, & exterior.

Huic quæstioni priusquam ego respondeam, illud suppono: Cum duplex pœna sit, altera interior, hoc est, dolor animi; altera exterior, hoc est, afflictio corporis, duplicem ex consequenti pœnitentiam esse: Alteram interiorem, de qua 2. ad Tim. 2. Ne quando det illis Deus pœnitentiam, & Actor. 2. Pœnitentiam agite: & baptizetur unusquisque vestrum. Alteram vero exteriorem, de qua 2. ad Corint. 7. Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Et Matth. 11. Olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent.

2. Conc. Nunc sit prima conclusio: Pœnitentia interior est necessarium remedium ad remissionem mortalium peccatorum. Actor. 3. Pœnitemini & convertimini, ut deleantur peccata vestra. Ezech. 18. Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, vita vivet, & non morietur. Nullum enim aliud proponitur pœnitentibus medium. unde & cap. Firmiter, de summ. Trinit. definitur, quod si quis post baptismum prolapsus fuerit in peccatum, per veram semper potest pœnitentiam reparari.

Item Apoc. 2. Memor esto, unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem, veniam tibi cito, & movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

Præterea, ad Ephes. 4. & ad Colos. 3. Vos non ita didicistis Christum, sed sicut est veritas in Jesu, exuite vos veterem hominem, & induite novum. At induitur novus per amorem boni: exuitur ergo vetus per odium vitæ prioris.

Præterea, Eccles. 21. Fili peccasti? non adjicias iterum, sed de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur. Quæ verba tractans Div. Augustinus lib. 1. de nupt. & concupi. cap. 26. inquit: Si a peccando desistere hoc esset non habere peccatum, sufficeret, ut hoc nos scriptura moneret: Fili, peccasti, non adjicias iterum: non autem sufficit, sed addidit: Et de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur. D. Thomas de ver. 1. quæst. 28. art. 9. & 1. 2. qu. 113. 2. 3.

Præterea, qui novam vitam, cessationemque a peccato solummodo ad justificationem remissionemque præfiniunt, hi Dominicam precationem de medio tollunt, qua dicimus: Dimitte nobis debita nostra, &c. Imo memoriam peccatorum antecedentium conantur abolere, qua nihil peccatori salubrius est. Psalm. 56. Quoniam iniquitatem meam, &c. Vide Chrysostomum homil. 9. in epist. ad Hebræos.

Præterea, Luc. 5. Non egent, qui sani sunt, medico, sed qui male habent. Non enim veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam. Et cap. 15. Gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia. Quod & in Conc. hoc Trident. sess. 6. cap. 14. modo definitum est. Nam sanctorum testimonia hoc loco congerere, fuerit in re non dubia testibus uti non necessariis. Si quis tamen ea nosse cupit, multa colligit Gratianus, de pœnitentia, dist. 1. & Roffensis articulo quinto.

Neque post tam firma sacrarum literarum argumenta, rationibus hanc conclusionem confirmare necessarium est. Nam rationes ferme, quæ a Theologo in fidei Catholicæ confirmatione referuntur, ex conjectura pendent, nullam vim afferunt in docendo. Nos vero, cum adversus hæreticos disputamus, argumenta quærimus, quæ non persuadeant modo, sed cogant: & tamen in hac parte si quis Theologus afferat rationem, non asperner: si non habeat, non admodum flagitem. Nos certe congruentissimam insinuavimus, quod pœnæ medicinæ sunt adversus peccata appositissimæ: eoque præsertim, quod tristitia atque dolor humilitatem inducunt, superbiam excludunt, quæ morborum humani generis prima causa est. Contritam manum vel brachium levare non possumus; sic mœror in corde viri humiliabit illum. Prov. 12. Vide Chrysostom. homil. 3. in Matth. & homil. 11. ad popul. Antioch.

Præterea, nihil est, quod ita animum

mum humanum contineat & frænet, quam pœna. Ut igitur homines peccata vitarent diligentius, in quæ ſemel decidiſſent, pœna ac timore cohiberi debuerunt. Atque ut Div. Auguſtinus ait, & habetur de pœnitent. diſtinct. 1. cap. Nullus, ita impartitur Deus miſericordiæ largitatem, ut non relinquatur juſtitiæ diſciplina: ſiquidem naturalis ratio poſtulat, ut legum prævaricatores juſta vindicta puniantur.

2. Conc. Secunda concluſio: Exterior pœnitentia eſt quoque ad ſalutem neceſſaria. Hanc mox equidem demonſtrabo, ſi prius unum illud admoneam, actus exteriores ad ſalutem neceſſarios eſſe in hunc ſenſum, ut ſi facultas adſit, habeantur in re, ſi non adſit, habeantur in voto. Verbi cauſa, baptiſmus dicitur eſſe ad ſalutem neceſſarius, quoniam ſi haberi poſſit, ſine illo nemo ſalvatur; ſi haberi non poſſit, ſine voto illius ſalus conſtare non valet. In hunc igitur ſenſum nos aſſerimus, pœnitentiam exteriorem eſſe ad ſalutem neceſſariam, quoniam nemo unquam, qui eam agere potuit, ſine ea ſalutem conſecutus eſt; nec qui agere non potuit, ſine illius voto & deſiderio.

Primum ergo argumentum pro hac concluſione eſt teſtimonium Concil. Trident. ſeſſ. 6. cap. 14. Docendum eſt, inquiunt Patres, Chriſtiani hominis pœnitentiam (quam ſecundam poſt naufragium tabulam ſancti Patres apte nuncupaverunt) multo aliam eſſe a baptiſmali; eaque contineri non modo ceſſationem a peccatis, & eorum deteſtationem, aut cor contritum & humiliatum, verum etiam eorumdem ſacramentalem confeſſionem, ſaltem in voto, itemque ſatisfactionem per jejunia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitæ exercitia. De qua pœnitentia ſcriptum eſt: Memor eſto, unde excideris, age pœnitentiam, & prima opera fac. Et iterum 2. Cor. 7. Quæ ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Et rurſus Luc. 3. cap. Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ. Hactenus Concilium.

Atque hæc fere ſacrarum literarum teſtimonia magna ex parte concluſionis hujus veritatem oſtendunt. Nam *Expon. loc. 2. Cor. 7.* & illud Apoſtoli 2. ad Corint. 7. Triſtitia, quæ ſecundum Deum eſt, pœnitentiam, &c. de exteriore intelligendum eſſe ſuperius admonuimus. Triſtitia enim interior, quæ ſecundum Deum eſt, pœnitentiam (videlicet exteriorem) in ſalutem ſtabilem operatur. Vera enim pœnitentia interior intelligi non poteſt, quam non exterior conſequitur. Baruch. 2. Anima, quæ triſtis eſt, & incedit curva, & infirma, &c. David Pſalm. 5. Laboravi in gemitu meo, lavabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo. Et Luc. 7. Mulier illa peccatrix lacrymis rigavit pedes Domini. Illud quoque Matth. 3. Facite fructum dignum pœnitentiæ: jam enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt: omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur: de exteriori ſatisfactione accipiendum eſſe, communis ſenſus catholicorum manifeſtat, qui huno locum maxime referunt adverſ. Lutherum ad aſſerendam ſatisfactionem exteriorem pœnitentiæ. Tum & D. Chryſoſtomus docet ſuper cap. 3. Matth. homil. 10. his verbis: Maxime indigemus compunctione pœnitentiæ, multarumque lacrymarum. Pœnitentiam vero dico, non ſolum ut a malis prioribus deſiſtamus, verum etiam ut bonorum operum fructibus impleamur: Facite (inquit Chriſtus) fructus dignos pœnitentiæ. Quo autem modo fructificare poterimus? ſi utique peccatis adverſa faciamus. Aliena rapuiſti? incipe donare jam propria: longo es tempore fornicatus? a legitimo quoque uſu ſuſpendere conjugii. injuriam feciſti? refer benedictionis verba conviciis: neque enim vulnerato ſufficit ad ſalutem, tantummodo ſpicula de corpore evellere, ſed etiam remedia adhibere vulneribus. Deliciis ante & temulentia diffluebas? jejunio & aquæ potu utrumque compenſa. Hactenus Divus Chryſoſtomus. *Expon. loc. Matth. 3.*

Denique ſic illum locum eſſe interpretandum, Euangelicus ſtylus ipſe declarat, ubi fructus arboris opera exteriora, quæ a bona voluntate tanquam radice procedunt, aſſeruntur. Matth. 7. A fructibus eorum cognoſcetis eos.

Præterea & Apoſtolus ad Roman. 6. hanc concluſionem docet, inquiens: Humanum dico propter infirmitatem carnis veſtræ: ſicut exhibuiſtis membra veſtra ſervire iniquitati, ita nunc exhi-

exhibete membra vestra servire justitiæ.

Nec id solum procedit in lege Evangelica, sed in lege omni, sive naturæ, sive scripturæ: hoc enim peculiare habuit lex nova, ut Divus Thomas auctor est, quod determinat in particulari ea, quæ in lege naturæ erant indeterminata. De jure (inquit) naturali est, ut aliquis pœniteat de malis, quæ fecit, quantum ad hoc, quod doleat se fecisse, & doloris remedium quærat per aliquem modum, & aliqua etiam signa doloris ostendat, sicut Ninivitæ fecerunt; sed ea pœnitentia determinationem accepit ex institutione divinæ legis. Sicut ergo in nova lege necessaria est ad salutem utraque pœnitentia, & interior & exterior, ita etiam in lege naturæ atque scripturæ necessaria erat.

3. p. q. 84. a. 7. ad 1.

Præterea Joel. 2. Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & fletu, & planctu. Quo testimonio ad hoc corroborandum utitur D. Ambrosius ad virginem lapsam, c. 8. Pœnitudo (inquit) necessaria est, sicut vulneratis sunt necessaria medicamina. Sed quanta putas, & qualis necessaria pœnitentia? Secundum conscientiæ molem exhibenda est pœnitentiæ magnitudo; non enim verbis agenda est, sed & actu. Hæc autem sic agitur, si tibi ante oculos ponas, non aliud remedium post baptismum constitutum esse, quam pœnitentiæ solatium. Ergo in primis proprii facti tu ipsa judex esto crudelior, & quasi mortuam te existimans, quomodo possis revivisscere, cogita: deinde mens, ac membra singula digna castigatione punienda: denique totum corpus crucietur. Dicit enim Deus: Convertimini ex toto corde vestro, in jejunio, & fletu, & planctu, &c. Et infra: Qui futuras pœnas in hoc parvo vitæ spatio compensaverit, se ipsum ab æterno judicio liberat: grandi plagæ alta & prolixa opus est medicina, grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem.

Idem etiam elegantissime docet Div. Chrysost. in epist. ad Hebr. hom. 9. ubi nec veretur dicere, medicamentum fortius, quod maxime operetur in pœnitentia, exteriorem satisfactionem esse: quemadmodum in medicamentis compositis una herba est dominantissima. Et hom. 5. de pœnitent. dicit, eam esse mortuam sine eleemosyna.

De pœnit. di. 1. c. Medicamentum.

Idem quoque docet Divus Cyprianus serm. 5. de lapsis, circa finem: Orare oportet impensius & rogare, diem luctu transigere, vigiliis noctes ducere, &c.

Præterea (ut in Relectione anni superioris monstratum est) cum ambarum partium, & spiritus & carnis peccatum commune sit, necessarium erat, ut esset remedium quoque commune, totusque homo interior & exterior pœnas lueret peccatorum.

Præterea, cum ex misericordia Dei pœna æterna pœnitenti in temporalem commutetur (æterna autem futura erat non solum animæ, sed etiam corporis) consequens fit, ut peccator pœnæ temporali non solum animæ, verum etiam corporis relinquatur obnoxius. Sic enim Deus impartitur misericordiæ largitatem, ut non relinquatur justitiæ disciplina. De pœnitent. distinct. 1. cap. Nullus, ex D. August.

Ad primum argumentum jam ante ex Div. Thoma responsum est, omnia illa remedia post peccatum mortale nulla esse, si pœnitentia desit, quemadmodum & Div. Augustinus lib. 2. contra Cresconium dixit, Sine charitate, quæcunque alia remedia (quæ multa enumerarat) non prodesse: verbi gratia, fidei remissio peccatorum tribuitur: item & eleemosynæ: At Apostolus inquit: Si charitatem non habuero, &c. Sed quoniam hæc generalis responsio non videtur idonea, speciatim respondetur ad singula. Et quidem primo de baptismo.

Ad rat. dubitandi pro part. negat. & prim. respond. de Bapt.

Nam utrum baptismus sine pœnitentia peccata remittat, Scholastici auctores in duas factiones extremas atque adversissimas distrahuntur. Nam quidam contendunt omnes nervos, ut suadeant, baptismum, nisi contrito administretur, prodesse nihil. Cui opinioni adhærent Gabriel. dist. 14. qu. 2. & Adrianus qu. 1. de pœnitent. & quodlib. 5. art. 3. Quibus & Div. Thomas favere videtur 3. p. q. 86. art. 2. & 3. & quæ. 68. artic. 6. ad 3. Ubi asserit, quod ad effectum baptismi percipiendum, licet non requiratur pœnitentia exterior, requiritur tamen interioris pœnitentiæ virtus: virtus autem pœnitentiæ contritio est, cum sine actu charitatis non reperiatur: ergo &c.

Utr. adult. baptis. sine pœnitent. remittat peccat. Prior opinio.

Item super epistolam ad Roman. lection. 4. dicit, quod contritio cordis requiritur ante baptismum; alioquin fi-

cte

ctæ ad baptiſmum acceditur.

Atque habent, qui ſic opinantur, ea pro ſe argumenta maxime, quæ nos retro fecimus, ut oſtenderemus juſtificationem peccatoris ſine actu charitatis eſſe non poſſe: quæ hic repetere, ne longum ſit, ſupervacaneum exiſtimavi.

Habent & illud ex Divo Auguſtino (ſi Divo Auguſtino tamen hoc opuſculum tribuendum eſt) Is ergo (ſeu quiſquis alius ejus libri fuerit auctor) ad fratres in Eremo ſerm. 11. O compunctio, inquit, ſine qua infructuoſa eſt omnis confeſſio, omnis ſatisfactio inanis, ſine qua adultis non valet baptiſmus. Sed expreſſe tamen lib. 7. cont. Donatiſt. cap. penultim. & habetur de conſec. diſtinct. 4. cap. Solet, Baptiſmum aſſerit non prodeſſe iis, qui non habent charitatem; probatque ex illo Apoſtoli, 1. Corinth. 13. Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, &c. Præterea Act. 3. Pœnitemini, & convertimini, ut deleantur peccata veſtra. Ergo converſio requiritur, quæ non eſt ſine charitate, ut ante oſtenſum eſt. Loquebatur autem, antequam baptizarentur.

Poſter. opinio. Hæc & multa alia dicuntur ab iis Theologis, qui priorem opinionem de baptiſmo tuentur. Sed exoriuntur ex alia parte adverſarii, qui aſtruere videntur, non requiri contritionem, aut attritionem, ſed ſatis eſſe pœnitentiam virtualem, hoc eſt velle ſuſcipere baptiſmum inſtitutum ad remittenda peccata, & id ſine complacentia in peccatum. Quem in modum loquitur Divus Ambroſius lib. 3. de ſacramentis, cap. ult. Quod etiamſi non confiteatur peccatum, qui venit ad baptiſmum, tamen hoc ipſo implet confeſſionem omnium peccatorum, quo baptizari petit, ut juſtificetur: & ita ſacramentum baptiſmi, juxta communem expoſitionem, vocatur pœnitentia. ad Hebr. 6. Impoſſibile eſt renovari ad pœnitentiam. Et Luc. ult. Oportebat prædicari in nomine ejus pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum in omnes gentes. Ubi quæ Matthæus de baptiſmo dixit, Lucas refert de pœnitentia. Idem videtur nonnullis Scotus ſentire, diſt. 14. q. 4. & Cajet. 3. p. q. 86. art. 2. & probatur ex Div. Ambroſio in illud epiſtolæ ad Rom. 11. (Sine pœnitentia ſunt dona Dei) Gratia Dei in baptiſmate non quærit gemitum aut planctum, ſed ſolam ex corde profeſſionem. Et quia quæ graviter peccantur, nonniſi fletu & gemitu ad veniam pertinent, ideo ne illos jam non poſſe accipere veniam putarent, quia dolere illos non videbant, oſtendit id inter primordia fidei non requiri.

Opinio media. 1. Conc. At vero Divus Thomas, & communis Theologorum ſententia inter has extremas media eſt, in cujus expoſitionem ſit prima concluſio, de qua ego non dubito; Ante baptiſmum requiritur in eo, qui peccavit mortaliter, aliqua pœnitentia interior, ſcilicet diſplicentia formalis, deteſtatioque peccati. D. Thomas 3. p. q. 86. art. 2. ad 1. Gloſ. ord. in illud Matth. 3. Pœnitentiam agite, &c. D. Auguſtinus de ver. & falſ. pœnitent. cap. 8. & de fid. ad Petr. c. 30. expreſſe, & lib. de fid. & oper. cap. 6. & 84. lib. 50. Homiliar. hom. 27. Cujus verba habentur de conſecrat. diſt. 4. cap. omnis. Nemo poteſt novam vitam inchoare, niſi eum veteris pœnituerit. Probat autem Divus Auguſtinus id duobus teſtimoniis ſacrarum literarum. Primum eſt ad Coloſſ. 3. Exuite vos veterem hominem, & induite novum, qui ſecundum Deum creatus eſt. In baptiſmo enim proprie novus homo induitur: ergo prius debet exui vetus homo, quam novus induatur. Sed novum induit homo per hoc, quod eligit novam vitam; ergo & veterem exuit per hoc, quod deteſtatur antiquam.

Secundum teſtimonium habetur Act. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum. Et Dominus etiam non baptizatis loquebatur, inquiens: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis.

Divus Chryſoſtomus homilia 10. in Matth. hoc colligit ex eo, quod Baptiſmus Joannis fuit præparatorius Baptiſmi Chriſti, & vocatur Baptiſmus pœnitentiæ Luc. 3. Matth. 3. ergo in remiſſionem peccatorum erat Baptiſmus Joannis, non quod peccata remitteret, ſed quod per pœnitentiam, quam prædicabat, diſponebat ad Baptiſmum Chriſti.

Hoc etiam definitum eſt nunc in Concil. Tridentin. ſeſſ. 6. cap. 6. quod videlicet ante Baptiſmum oportet eſſe pœnitentiam, id eſt, odium & deteſtationem peccatorum, ex eo, quod Actor. 2. dicitur: Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum in

nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum.

Nec hanc Conclusionem aut Scotus, aut Cajetanus negarent (quantum ego sentio) nusquam enim asserunt, omni displicentia, etiam imperfecte remota, Baptismum recte a peccatore suscipi.

Nec Divus Ambrosius etiam unquam somniavit (ut patet legenti caput illud ultimum de Sacramentis) peccata in Baptismo remitti sine quocunque dolore interiori.

2. Conc. Secunda propositio: Non requiritur actus perfectus pœnitentiæ virtutis, ut peccator sit dispositus ad suscipiendum effectum Baptismi, sed satis erit imperfectus dolor, quem Theologi attritionem appellant. D. Thomas 4. dist. 6. q. 1. ar. 3. q. 1. ad 5. super cap. 11. Joannis, lect. 9.

Hæc vero propositio non aliter a me probatur, quam in Relectione anni superioris probatum est, omnia quidem novæ legis sacramenta gratiam, vitamque conferre, sed potissimum Baptisma, quod nisi vitam peccatoribus conferat, non video, cur sacramentum regenerationis appelletur. Ac si contritio semper præcederet tanquam dispositio, nunquam Baptismus culpam mortalem remitteret, sed solum pœnam. Quare gratiam in eo conferri adultis non oporteret, quæ videlicet ad remissionem pœnæ non requiritur.

Quodnam discrimen sit inter attritionem, & contritionem. Exoritur tamen hoc loco quæstio valde difficilis, & ad hanc propositionem explicandam necessaria, qua quæritur discrimen inter attritionem, & contritionem, unde liqueat, quidnam attritio sit, quæque sit illa, per quam virtute Sacramenti fiat homo ex attrito contritus. Nam D. Thomas 4. dist. 17. qu. 2. ar. 1. qu. 2. ad 3. solum asserit attritionem esse displicentiam imperfectam, contritionem vero esse displicentiam perfectam. At hinc revera non habetur, quid attritio sit, quæve sit illa imperfectio, qua a contritione distinguitur. Variis ergo aliorum hac de re opinionibus prætermissis, supponendum in primis est, displicentiam ideo perfectam dici, quia nihil illi deest eorum, quæ ad finem displicentiæ consequendum sunt necessaria. Est autem finis displicentiæ, seu doloris de peccato multiplex, ut a principio hujus Disputationis constituimus.

Perfecta displicentia peccati quæ. Primus, vindicare injuriam factam Deo: Alter ejusdem Dei amorem conciliare: Tertius, peccatum, ut malum, & inimicum animæ, destruere atque abolere. Erit igitur ea perfecta pœnitentia, & displicentia de peccato, quæ habebit hos tres fines, & effectus. Qui quidem omnes mutuo hærent, nec quisquam illorum sine reliquis invenitur. Qui enim dolor injuriam Dei emendat, idem & conciliat nobis Deum, & peccatum commissum delet.

Imperfectæ displicentiæ tria genera. Quibus jactis fundamentis, patet manifeste, displicentiam imperfectam eam esse, quæ nec sufficiens est ad emendandam Dei injuriam, nec ad gratiam ipsius sarciendam, nec ad peccatum destruendum. Unde colligitur, hanc imperfectam displicentiam multipliciter homini contingere: multis enim modis contingit a perfecto declinari.

Primum itaque genus imperfectæ displicentiæ est, cum quis dolet de peccato propter humana, naturaliaque motiva, ut quia turpe est, & contra rationem, vel quia induxit infamiam, vel etiam quia contrarium Deo est, quatenus finis est, & principium naturæ. Hoc autem displicentiæ genus, quod videlicet sola ratione naturali nititur, an Theologi appellaverint attritionem, me profecto latet: Sed quum sit quidam imperfectus dolor, qui interim frangere, & atterere animum potest, licet non perfecte, nos attritionem eam nuncupemus. Vide D. Augustinum, de vera, & falsa pœnitentia, cap. 2. & 9.

Secundum genus imperfectæ displicentiæ est, quæ oritur a timore pœnarum. Pœnas vero intelligo spirituales, vel æternas, quæ lumine fidei cognoscuntur: & hanc Doctores Scholastici omnes attritionem vocant, atque de ea D. Augustinus de vera & falsa pœnitentia, cap. 17. loquitur, tractans illa verba Ezech. Quacunque hora peccator ingemuerit, & conversus fuerit, vita vivet. Conversum ait, non tantum versum, vita vivere. Vertitur a peccato, qui jam vult dimittere peccatum: Convertitur, qui jam totus omnino vertitur: qui jam non solum pœnas timet, sed ad bonum Domini contendere festinat. Dixerat autem, pœnitentiam, quæ impetrat vitam, non a solo timore, sed a charitate proficisci. Hanc etiam attritionem tanquam insufficientem rejicit D. Ambrosius lib. 1. de pœnitent. cap. 9.

Ter-

Tertium imperfectæ diſplicentiæ genus invenitur, cum quis dolet quidem de peccato, qua ratione offenſa Dei eſt, ſed ex velleitate, non ex volitione abſoluta, & efficaci: habet enim deſiderium imperfectum placendi Deo, dimittendi peccatum &c. ſicut & dilectio Dei imperfecta poteſt appellari volitio, qua Deo vellem bonum & gloriam, ipſique placere in omnibus; deſiderio tamen imperfecto: ſic & nolle Dei offenſam, eſt imperfecta diſplicentia: nam perfecta, efficax, & abſoluta eſt, quæ ex dilectione Dei efficaci, & abſoluta naſcitur. Hunc vero imperfectum dolorem Cajetanus q. 1. de contritione (ac jure ille quidem) attritionem vocat:

Quadruplex diſcrimen inter contrit. & attrit.

Si hæc nobis fuerint diligenter inſpecta, facile conjiciemus diſcrimen inter attritionem, & contritionem.

Primum ab effectu, quia contritio peccati remiſſionem facit, attritio non facit.

Alterum a principio, quod contritio ab amore infuſæ charitatis procedit, attritio vero non, ſed vel a timore pœnarum, vel ab amore proprio & naturali, vel a dilectione imperfecta conditionata & inefficaci, qui non ſunt actus charitatis, cum poſſint eſſe in peccatore.

Inde rurſum diſcrimen tertium ſequitur, quod contritio elicitur ab habitu pœnitentiæ infuſo, attritio vero ab habitu eodem non elicitur.

Poſtremum diſcrimen eſt, quod ad contritionem requiritur auxilium Dei ſpeciale, cum ſit actus ſupernaturalis. Attritio vero ſolis naturæ viribus haberi poteſt, niſi attritio ſecundi generis, quæ tam ex parte intellectus, quam ex parte voluntatis, auxilio ſpeciali opus habet: timor ſiquidem ſervilis (ut modo pro comperto ſupponimus) donum Dei eſt. Et quemadmodum ad credendas pœnas ſupernaturales neceſſarium eſt auxilium Dei, quo moveatur intellectus; ſic ad timendum ejuſmodi pœnas neceſſarium eſt, ut excitetur affectus, & conſequenter ad dolendum de peccato propter hunc finem ſupernaturalem. Credimus enim, nullam pœnitentiam efficaciter attingere effectum ſupernaturalem cum ſolo auxilio Dei generali. Ad alias vero attritiones ex parte voluntatis nullum auxilium ſpeciale requiritur. Nam illa primi generis, cum naturale objectum habeat, ſolis naturæ viribus nititur. Illa autem poſtremi generis, ſuppoſita fide beatitudinis ſupernaturalis, haberi poteſt ſine auxilio Dei ſpeciali, ſicut & deſiderium inefficax & imperfectum Beatitudinis.

Sed enim hæc nobis dicta fuerint de contritione & attritione ſecundum vocabulorum & uſum & ſignificationem. Nam quod D. Thomas de veritate, q. 28. art. 8. dixit, omnem dolorem de peccato in habente gratiam eſſe contritionem, improprium eſt. Nec abuſus vocabuli trahendus eſt in hanc noſtram Diſputationem, ubi de contritione & attritione proprie loquimur.

Quo ſignificatu manifeſtum eſt, nullam attritionem contritionem aliquando fieri poſſe, contra Scotum in 4. d. 14. q. 2. & Cajetanum, q. de contritione, aſſerentes, contritionem acquiſitam informem, quæ ab aliis Theologis appellatur attritio, contritionem fieri poſſe formatam. Exiſtimat vero Cajetanus, hanc eſſe opinionem D. Thomæ 3. p. q. 89. art. 1. ad 2. ubi aſſerit, quod primus pœnitentis actus habet ſe ut ultima diſpoſitio ad gratiam conſequendam, ſcilicet contritio: alii vero ſequentes actus pœnitentiæ procedunt jam ex gratia & virtutibus.

Si proprie & formaliter loquamur de contrit. & attrit. nulla attritio fit contritio.

At revera hæc opinio primum D. Thomæ repugnat in 4. d. 17. q. 2. q. 3. ubi & manifeſte aſſerit, contritionem eſſe affectum elicitum ab habitu pœnitentiæ infuſæ. Eſt autem certum, quod actus elicitus ab habitu infuſo diſtinguitur omnino a quocunque alio, qui ex puris naturalibus haberi poteſt, ut actus elicitus a Charitate infuſa a quocunque alio amore, qui citra charitatem elicitur. Et ratio eſt in promptu, quia actus, qui habetur ex puris naturalibus, non attingit niſi objectum naturale: talis eſt enim, quale objectum, ut ante docuimus. Cum ergo omnis attritio acquiſita naturalis ſit, naturale quoque objectum habet, ſicut & dilectio acquiſita. Quare impoſſibile eſt talem attritionem fieri contritionem: ſicut nec dilectio quidem acquiſita dilectio Charitatis infuſæ fieri poteſt, cujus videlicet objectum ſupernaturale ſit oportet.

Quod ſi actus noſtri acquiſiti ſupernaturalia objecta efficaciter attingerent, certe habitus virtutum infuſarum (quod retro docebamus) eſſent ſupervacanei.

Præterea, actus contritionis (ut ma-

nifestis argumentis superius ostendebamus) auxilio eget speciali. Actus autem attritionis, de quo Scotus, & Cajetanus loquuntur, sunt ex puris naturalibus, ut etiam ipsi fatentur: ergo impossibile est esse idem, quia principia sunt prorsus diversa: nec fieri potest, ut actus, qui solo auxilio Dei generali a potentia producitur, idem numero a potentia cum auxilio speciali producatur. Et quod de hoc genere attritionis dictum est, patet etiam, ac multo quidem magis in reliquis. Hoc vero idem nobiscum tenet Paludanus, distin. 17. q. 1. & Gabr. dist. 16. q. 1.

Utrum ad contrit. requiratur totus animi conatus, quem tunc pœnitens præstare potest.

Sed quæri tamen a plerisque solet, an ad pœnitentiæ actum, quem contritionem appellamus, totus animi conatus necessarius sit, ita videlicet, ut actus habeat omnem intentionem, quam eo tempore voluntas potest illi præstare, &c.

Opinio Adriani affirmativa.

Et quidem Adrianus quæ. 1. de pœnitentia, artic. 2. & Quodlib. 5. art. 3. existimat ad contritionem exigi, ut homo omnem conatum adhibeat. Probatque in primis ex Deuteronom. 4. ubi: Si quæsieris (Moyses ait) Dominum Deum tuum, invenies illum, si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ.

Secundo id suadet ex eo, quod Esai. ultimo Dominus ait: Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Nota, contritum spiritu; Dolor enim remissus spiritum non conterit. Nota rursum, trementem: Tremor enim est magnus & manifestus timor, ut dicit glossa super illud ad Philip. 2. Cum timore & tremore, &c.

Tertio argumentatur ex illo Joelis 2. Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & fletu, & planctu, & scindite corda vestra. At dolor remissus nec ex toto corde est, nec flerum & planctum efficit, nec scindit corda, &c.

Quarto Sanctorum testimoniis id confirmat Div. Augustinus lib. de vera & fals. pœnit. cap. 17. Convertitur, inquit, qui jam totus & omnino vertitur. Et serm. 11. ad fratres in Eremo, Gravia peccata, ait, gravissimis lamentis indigent. Item divus Ambrosius libro 2. de pœnitentia, cap. 10. Facilius inveni qui innocentiam servaverint, &c. quæ ante sunt a nobis recitata. Et ad virginem lapsam, cap. 8. posteaquam interrogaverat, quanta esset & qualis pœnitentia necessaria, & descripserat exteriorem ingentem, subjicit: Cor vero sit liquescens, sicut cera, & totum corpus maceretur. Talis vita, talis actio pœnitentiæ si fuerit perseverans, audebit sperare, etsi non gloriam, certe pœnæ evacuationem. Insiste ergo misera, fortiter inhære tanquam naufragus tabulæ: nam grandi plagæ alta & prolixa opus est medicina. Quod ostendit divus Ambrosius & testimonio Joelis jam citato, & quia omnes, qui in Sacris literis veniam pœnitendo referuntur consequuti, hujusmodi cordis compunctionem habuere, non levem & remissam, non parvam, sed maximam, ut Ninivitæ & David, qui explicans pœnitentiam suam, ait: Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, &c. Atque iterum: Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea: afflictus & humiliatus sum nimis, rugiebam a gemitu cordis mei. *Psalm. 16.* *Psalm. 37.*

Cyprianus demum Serm. 5. de lapsis, Quam magna, inquit, deliquimus, tam granditer defleamus: alto vulneri diligens & longa medicina non deest, pœnitentia crimine minor non sit. Putasne Dominum cito posse placari, cujus templum sacrilega contagione violasti? Orare oportet impensius, diem luctu transigere, vigilias noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare, stratos solo adhærere cineri, in cilicio volutari & sordibus, &c. Et paulo post: Si precem toto corde quis faciat, si veris pœnitentiæ lamentationibus & lachrymis ingemiscat, si ad veniam delicti sui Dominum justis & continuis operibus inflectat, misereri talium potest.

Est etiam ratio pro hac sententia, quod non habemus nos, Deum conferre gratiam, nisi facienti totum quod in se est: sed qui non convertitur toto conatu, non facit totum, quod in se est. Contritus igitur, cui scilicet infallibiliter Deus gratiam confert, tota vi animi convertitur.

Altera quoque ratio est, quod non est contritio, nisi ex amore Charitatis proficiscatur: sed amor Charitatis non habetur, nisi toto nixu Deus diligatur. Deut. 6. Diliges Dominum Deum tuum ex tota fortitudine tua; quod Marcus dixit, ex tota virtute tua; & Lucas, ex omnibus viribus tuis. Quibus

& teſtimoniis, & rationibus adductus, non dubitat omni aſſeveratione confirmare, contritionem nullam eſſe, niſi ex toto conatu voluntatis doleatur.

Duo extrema in hac qu. cavenda.

Atqui duo hic extrema fugienda ſunt: alterum eorum, qui facile quibuslibet pœnitentibus veniam, & ſecuritatem pollicentur, adverſum quos Iſidorus ſecundo libro de ſummo bono, cap. 13. illud Hieremiæ ſexto inducit: Curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia dicentes, pax, pax: & non erat pax. Alterum extremum hoc eſt,

Arg. cont. opin. Adriani.

quod tenet Adrianus. Contra cujus opinionem Chryſoſtomus in libello de reparatione lapſi, (& refertur de Pœnitentia, diſtinctione tertia, cap. Talis) inquit: Mihi crede, talis eſt erga homines pietas Dei: nunquam ſpernit pœnitentiam, ſi ei ſincere, & ſimpliciter offeratur: etiam ſi non potuerit quis explere in præſenti ſatisfaciendi ordinem, quantulamcunque tamen, & quamlibet brevi tempore geſtam pœnitentiam ſuſcipit etiam ipſam, nec patitur quamvis exiguæ converſionis perire mercedem.

Deinde, actus charitatis, etiamſi non habeat totam intenſionem, quam poteſt, nec ex toto conatu procedat, ſufficit ad remiſſionem peccatorum, ergo & contritio. Antecedens patet, quia ad talem actum, cum ſit ſupernaturalis, requiritur habitus charitatis infuſæ, cum qua nullum mortale peccatum eſt. Niſi huic argumento reſpondere velis, habitum charitatis nunquam in actum exire, niſi voluntas omnem vim ad operandum intendat: quod abſurdiſſimum eſt.

Præterea, præceptum de actu fidei, & de actu ſpei homo implet, etiamſi non agat ex toto conatu: ergo & præceptum de charitate, & contritione: Non ergo contritio totum animi conatum exigit.

Referri etiam ſolent in hoc ſacrarum literarum teſtimonia, ut illud Joannis 14. Qui diligit me, diligetur a Patre meo. Et Jacobi quarto, Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Quod ſi dicas, eſſe limitanda ejuſmodi teſtimonia, ut ſubintelligatur ex toto conatu; eadem ratione limitabimus & quæ loquuntur de Fide, Spe, atque Juſtitia. Quod quoniam probabile non eſt, ne illud quidem probare debemus, unde hoc proficiſcitur.

Refellit. alia Scot. opinio.

Quibus eiſdem argumentis Scoti opinio refellenda eſt, qui in quarto, diſtinctione decimaquarta, quæſtione ſecunda tenet, ad contritionem requiri certum intenſionis gradum: qui quidem error falſo nititur fundamento. Credit enim Scotus, attritionem acquiſitam ex puris naturalibus diſpoſitionem eſſe ad gratiam. Et quoniam vidit non quamlibet naturæ diſplicentiam, puta remiſſam, idoneam eſſe ad juſtificationem, coactus fuit aſſerere, contritionem exigere certam intenſionem magnam ſoli Deo cognitam. Verum imaginatio hæc (ſive Scoti fuerit, ſive non fuerit: nam ſi quis eum voluerit hoc errore liberare, cum hoc ego non magnopere pugnabo) imaginatio hæc, inquam, non modo falſa eſt, ſed etiam periculoſa, & erronea, ne quod verbum atrocius dicam. Ultima namque ad gratiam diſpoſitio (ut nobis demonſtratum eſt) auxilio Dei indiget ſpeciali. Quo auxilio poſito, ſive Deus moveat ad magnum dolorem, ſive ad parvum intenſive, talis dolor contritio erit: ſicut ad amorem charitatis, ſive Deus auxilio gratuito intenſe moveat voluntatem, ſive remiſſe, ſive ut duo, ſive ut decem, actus charitatis erit. Juſtus ſiquidem habens charitatem infuſam ut decem, poteſt actum amoris habere ut quatuor. Et cum de tali gradu requiſito nulla poſſit eſſe probabilitas, an ſcilicet habeamus illum, necne, certe de contritione nullum præceptum eſſet. Quod ne ipſe quidem Scotus admittit. Quod autem nullum ejuſmodi eſſet præceptum, patet: eſſet enim ſtultum præceptum, quod ſemper invincibiliter ignoratur: quin imo teneretur homo ex toto conatu pœnitentiam agere, ne exponeret ſe periculo talem gradum omittendi.

Refutat. alia Scot. opinio, ſeu error.

Ex eodem quoque fonte ejuſdem Scoti alter error emanavit, Certum tempus neceſſarium eſſe, ut actus noſter contritio ſit. Cui ſententiæ adverſatur manifeſte D. Chryſoſtomus in oratione de B. Philogonio, & in libello de reparatione lapſi, cujus ante verba retulimus. Adverſatur etiam Leo Papa in Epiſtola 69. ad Theodorum, inquiens: Si periculum urgeat, cuique petenti ſtatim eſt abſolutio danda, quia miſericordiæ Dei non poſſumus tempora definire, nec menſuras ponere, apud quem nullas patitur veniæ moras converſio, dicente Spiritu Dei per Prophetam: Cum converſus ingemueris, tunc ſalvus eris. Eſt autem hic Propheta Ezechiel cap. 18. inquiens: Cum

averterit se impius ab impietate sua, animam suam vivificabit. Et cap. 33. justitia justi non liberabit eum, in quacunque die peccaverit, & impietas impii non nocebit ei, in quacunque die conversus fuerit. Nam utroque loco, in quacunque die, pro quacunque hora, vel momento accipiendum est. Si enim justus, qui avertit se a justitia sua vel in hora, vel etiam in momento, justitias antiquas amittit: impius ergo, in quacunque hora, vel momento fuerit conversus, justitiam consequetur, ut qui in momento potuit perdere gratiam, possit & comparare.

Præterea, fac, ut illud tempus necessarium, exempli causa, sit media hora, & in prima illius temporis particula faciat homo quicquid sibi possibile est: tunc sequitur primum, Deum facienti quod in se est gratiam denegare, facientem quoque hominem quicquid & potest, & debet, condemnari. Nihil enim præterea debet homo, quam pro tempore potest. Sequitur deinde, in illa etiam temporis particula hominem alias liberum, esse extra salutis acquirendæ statum. Quæ omnia christiana pietas exhorret.

Præterea, sequitur inde aliquem hominem Deum summe diligere, & de commissis propter Deum dolere, & tamen a Deo condemnari, contra illud: Qui diligit me, diligetur a Patre meo. Quin etiam sequeretur, martyrem, qui pro Christo mortem oppeteret, condemnari, ut si martyrium in prima parte illius temporis necessarii pateretur. Quod si dicas suppleri defectum continuationis per martyrium, certe cum voluntas pro facto cedat, voluntas quoque efficax martyrii erit sufficiens ad gratiam dispositio. Quæ quoniam in momento haberi potest, fateamur necesse est, contritionem quoque posse haberi in momento.

Nihil scilicet novi dicimus, sed ea tantum, quæ communi Scholæ consensu, sermoneque feruntur: sed ne hæc quidem quamlibet obvia, & omnium disputatione trita, erant nobis prætereunda. Constituendum enim erat, quid, & quale sit id, de quo disserimus, non quod ignorare id vos arbitraremur, sed ut ampliore ratione & via nostra procederet Disputatio.

Resp. ad argu. Adriani. Igitur ad primum Adriani argumentum protinus respondeo, si illud prius exposuero, amorem Dei super omnia dupliciter posse dici maximum: Uno modo intensive, graduali quadam intensione, quo pacto juniores de intensione loquuntur: in quem modum non oportet amorem Dei esse maximum. Aliter intelligitur esse maximus appretiative. Concedenda sunt enim nobis in Scholastica concertatione hujusmodi vocabula, quod alias sæpe deprecati sumus, ac jure obtinere debemus, quoniam Theologicas res ornate dicere velle, puerile est. Certe Theologo, si afferat eloquentiam, non est aspernanda; si non habeat, non admodum flagitanda: tantum complectatur verbis quod vult, & dicat plane quod intelligit. Ut ergo eo redeamus, unde digressi sumus, & propositam distinctionem apertiori exemplo demonstremus: Fœmina interim vehementius & intensius catellum amat, quam aurum, & tamen si alterutrum oporteret amittere, aurum catello præponeret: ita quoniam pluris facit aurum, quam catellum, plus diligit aurum, non intensive quidem, sed appretiative. Quo modo etiam contritio dolor est maximus, quia si daretur optio, mallem amisisse pecunias, mallem me mortuum fuisse, quam peccasse.

Ad primum itaque argumentum respondetur, quod toto corde Dominum quærit, qui non partem Deo dat, & partem negat, ut illi faciunt, qui vel amant aliquam unam creaturam prohibitam, vel reservant sibi unum aliquod peccatum, quod non displicet. Quemadmodum, verbi causa, ille totam domum hospiti exhibere dicitur, qui neminem admittit intra domum sine hospitis voluntate: sed qui cum illo etiam inimicum exciperet, non totam domum exhiberet: similiter in tota tribulatione animæ Deum quærit, cui omnia peccata displicent. Nam qui ex parte quidem tristaretur de peccatis, ex parte vero unum quodlibet sibi reservaret, in quo delectaretur, is Deum in tota tribulatione animæ non exquireret. Non est ergo ibi sermo (ut Scholastice loquamur) de totalitate gradualis intensionis, sed de totalitate integritatis, & perfectionis.

Atque hinc reliquis sacrarum literarum testimoniis facile respondetur: primo etiam Divi Augustini testimonio. Alteri vero, quod ex eodem Augustino profertur (ut omittamus, illud opusculum non esse ab Augustino conditum)

tum) reſpondemus, ad ſatisfactionem integram pro graviſſimis peccatis exhibendam, graviſſimis lamentis opus eſſe, ſine quibus ejuſmodi peccatorum plena remiſſio non eſt. Cæterum ad ſimplicem remiſſionem culpæ prolixa illa, & gravis pœnitentia tum interior, tum exterior non requiritur. Et per hoc patet quid D. D. Ambroſio, & Cypriano reſpondendum ſit.

Ad primam vero rationem reſpondetur, facienti quod in ſe eſt ex puris naturalibus, non oportere Deum gratiam conferre nec tunc, nec poſtea, niſi totum faciat quod poteſt: ſed facienti, quod in ſe eſt, poſt auxilium Dei moventis, Deus gratiam juſtificationis dat, etiamſi ex toto conatu non faciat. Ecce (inquit Apocal. 3.) ſto ad oſtium, & pulſo: ſi quis aperuerit mihi januam, &c. Chriſtus ergo ingredietur ad animam, ſive ex toto conatu, ſive ex medietate conatus janua aperiatur.

Ad ſecundam rationem prius dicitur, quod illis verbis non præcipitur intenſio ſumma gradualis in actu, ſed ſolum, ut omnes vires intendantur, quantum neceſſe ad diligendum Deum ſuper omnia appretiative; ita ut in præparatione animi, videlicet cum opus fuerit, totum cor, mentem, animam, vires, conatum Deo præſtemus. Poſterius reſpondetur, quod illiuſmodi verbis ſolum oſtenditur, nullam eſſe diligendo Deo menſuram præſcribendam. Quia enim dicturus erat, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, docet ante, nullum exemplum, nullumque modum in amore Dei eſſe quærendum, qui utique dignus eſt, ut ſine modo, atque exemplo diligatur. Eccleſiaſt. 43. Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum poteſtis: major eſt enim omni laude.

Verum illud dubium protinus exiſtit, an Sacramentum Baptiſmi cuique attrito adminiſtratum conferat gratiam, an potius unum aliquod ſit attritionis genus, quod ſolum diſponat ad gratiam Sacramenti.

Sed huic ego quæſtioni commodius poſtea reſpondebo, cum de Sacramento Abſolutionis diſputavero: Eadem enim ibidem quæſtio eſt; & quod ad mores Chriſtianorum attinet, hic forſitan curioſe, illic vero neceſſario tranſigetur.

Redeun- Jam vero ad argumenta prioris opi-

nionis, quæ nitebantur oſtendere, Baptiſmum niſi contritio adminiſtretur, prodeſſe nihil, dupliciter reſpondetur. Prius, quod ſi loquamur de actu charitatis, ſemper requiritur ad juſtificationem, ſecluſis tamen Sacramentis, ſicut & contritio. Sacramentum autem in non ponente obicem eundem effectum habet, quem haberet charitas, & contritio ſine Sacramento. Unde ſicut parvulus per ſolam habitualem charitatem, & gratiam juſtificatur, eo quod non ponit obicem Sacramento ad remiſſionem peccati originalis; ita & adultus, qui non ponit obicem ad remiſſionem peccati mortalis, cum eſt attritus, per infuſionem charitatis habitualis juſtificatur. Poſterius reſponderi quoque poteſt, omnia illa teſtimonia de charitate habituali eſſe intelligenda. Alias qui dormiret, quoniam non diligit, maneret in morte. Sed prior ſolutio præſtabilior eſt. Argumenta vero opinionis altérius, poſt ea, quæ diſſeruimus, faciliora ſunt, quam ut ſolvere debeamus.

do ad rationes pro par. neg. poſitas in princ. q. reſp. etiam ſpeciatim de Charit.

De charitate vero, an ſine pœnitentia valeat mortales culpas remittere, nonnulla controverſia eſt. Gabriel enim ait 4. diſtinct. 14. quæſt. 1. ſed D. Thomas negat tertia parte, quæſtione 84. Credit autem ille, ſolo actu charitatis ſine pœnitentia peccata donari, cum memoriæ non occurrunt: ut ſi peccator, quo ſcilicet tempore Deum diligere tenetur, Dei conſiderans bonitatem, elicit actum dilectionis Dei ſuper omnia, conſequitur, inquit, remiſſionem peccatorum, licet nullum habeat pœnitentiæ actum, quia nullam habet cognitionem de peccato, quam occupatus, ut ait, circa Dei dilectionem habere non poteſt, non enim poſſumus plura ſimul cogitare. Hæc ille. Omniæ vero ſcripturæ teſtimonia, quæ probant pœnitentiam eſſe neceſſariam, exponit de pœnitentia formali, aut virtuali, ut patet in tertia ejuſdem quæſtionis concluſione. Atque etiam Scotus in illa ipſa diſtinctione, & quæſtione, paucioribus verbis, eadem fere peccare videtur.

Utrum charitas ſine pœnit. poſſit juſtificare.

Sed hi primum in eo fallantur, quod non vident, intereſſe plurimum inter ea, quæ ſolum neceſſaria ſunt, ut præcepta, & quæ neceſſaria ſunt etiam ut media, ſine quibus ſalus haberi non poteſt. Ajunt namque, excuſari hominem a pœnitentia, & memoria pec-

Duplex neceſſit. medii, & præcepti.

catorum, cum habet de peccato commisso vel ignorantiam invincibilem, vel etiam distractionem necessariam a peccatis cogitandis, quasi pœnitentia solum esset necessaria, quia præcepta est, & non item quia medium ad salutem necessarium. Atque in hujusmodi mediis licet admittatur excusatio, ne homo peccet, quando ex ignorantia desunt, non tamen admittitur, ut sine illis homo salvetur: exempli gratia: Fides Christi est ad salutem necessaria: quod si cui Euangelium non annuncietur, excusabitur quidem a præcepto credendi, id est, non peccabit ex eo, quod non credit in Christum; sed vitam æternam minime consequetur, ad quam consequendam Christi fidem habere necesse est. Atque idem de baptismo dicere licet, sine quo nemo salvus efficitur, sive occupatus circa res alias, sive oblitus baptismi fingatur. Intelligimus ergo, ad divinam providentiam pertinere, ut quo voluit vel fidem, vel baptismum medium ad salutem præstituere, facienti quod in se est, nunquam deneget tale medium. Sic igitur, cum Pœnitentia sit ad salutem medium necessarium (quod abunde sacrarum etiam literarum testimoniis ostensum est) divinæ procurationis esse convincitur, ut facienti quod potest, ea suggerat, quæ fuerint huic remedio adhibendo necessaria.

Errant deinde vehementer, quod testimonia illa scripturæ sacræ de pœnitentia formali, vel virtuali interpretantur: idque ut opinionem suam pugnacissime defendant. At si semel hanc nobis licentiam interpretandi permittimus, facile quoque cætera media ad salutem præfinita per eandem expositionem eludemus. Fides quippe Christi explicabitur ad salutem necessaria formaliter, vel virtualiter. Votum etiam baptismi dicetur necessarium formale, vel virtuale.

Præterea, cum sancti omnes de pœnitentia formali, & explicita prædicta testimonia interpretentur, temere & inconsiderate in contrariam intelligentiam pervertuntur.

Præterea, talem interpretationem admittentes, in nullo eventu probare poterunt, formalem pœnitentiam esse necessariam. Dicemus enim illis, etiam cum peccata memoriæ occurrunt, non oportere formaliter expliciteque dolere. Neque id refelli aliquo testimonio potest, quoniam charitas est pœnitentia virtualis, quæ sufficere dicetur, quoniam locis præscriptis formalis pœnitentia non præscribitur. Ita, si huic expositioni dabitur locus, satis erit ad salutem nova vita, sine detestatione veteris, quæ est hæresis Lutherana.

Quædam insuper testimonia de pœnitentia virtuali exponere, impudentiæ manifestissimæ fuerit, ut illud Joel. 2. Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & fletu, & planctu, & scindite corda vestra. Illud item Actor. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum. Quod quidem testimonium si de pœnitentia virtuali volumus exponere, in eum errorem incidimus, quem paulo ante reprobavimus, hoc est, baptismum sine pœnitentia formali peccata remittere. Verum hæc missa facio: (quæ tamen decernere controversiam possunt) illud quæro, si cui peccatori divina bonitas occurrat, eo etiam tempore, quo nec diligere Deum, nec pœnitentiam agere tenetur, non occurrant autem peccata, videlicet occupatissimo in divinæ bonitatis contemplatione: quæro tum. (inquam) an isti habenti actum dilectionis peccata sine pœnitentia condonentur? Nam si condonantur, ergo etiam quando non tenebatur ille aut Deum diligere, aut in Dei contemplatione versari, remissionem peccatorum consequetur sine pœnitentia. Quod vel isti quoque concedere verentur. Sin autem non condonantur, nec ille peccator potest in actum dilectionis sine pœnitentiæ actu prodire: ergo pœnitentia formalis (quod modo contendimus) est ad remissionem peccatorum necessaria. Atque (ut sæpe jam diximus) ad divinam procurationem spectat, ut nullus peccator in actum dilectionis prodeat, cum primum ad Deum convertitur, quin simul quemadmodum bonum per amorem amplectitur, ita etiam odio malum prosequatur: Pœnitemini, inquit D. Petrus, & convertimini, ut deleantur peccata vestra.

Accedit illa quoque causa, quod cum sacramentum pœnitentiæ baptizatis tam sit necessarium ad salutem, quam baptismus non baptizatis, (quod suo postea loco demonstrabitur) certe sicut sine baptismo in re vel in voto ne- *Act. 3.*

mo

mo adultus ſalutem conſequi poteſt: ita ſine pœnitentiæ ſacramento in re vel in voto ſalvatur nemo. Votum autem ſacramenti pœnitentiæ nullus habet ſine peccatorum & memoria, & diſplicentia: verius eſt igitur nimirum illud, quod nos aſſerimus, ſine pœnitentiæ actu per ſolam charitatem neminem poſſe ſalvari.

Reſp. etiam ſpeciatim de martyrio.

Sed de martyrio quæſtio difficilior eſt. Nam id ſine pœnitentia peccata etiam mortalia remittere, Juniores fere tradunt, Scotus 4. diſtinctione 14. quæſt. ſecunda, Gabriel eadem diſtin. & qu. Imo & D. Thomas videtur in hanc ſententiam ire, 3. part. quæſt. 87. artic. 1. Nam ſecundum argumentum erat hujuſmodi: Pœnitentia non eſt ſine actuali diſplicentia peccatorum: ſed peccata venialia poſſunt dimitti ſine diſplicentia eorum, ſicut patet in eo, qui dormiens occideretur propter Chriſtum; ergo peccata venialia poſſunt remitti ſine pœnitentia. Cui argumento Divus Thomas reſpondet, quod paſſio pro Chriſto ſuſcepta obtinet vim baptiſmi, & ideo purgat ab omni culpa, & veniali, & mortali, niſi actualiter voluntatem peccato invenerit inhærentem. Hactenus D. Thomas.

Utrum martyr. peccata ſine pœnit. remittat.

Opinio Junior.

At, etiamſi homo non doleat, aut culpas in memoria habeat, (modo tamen velit placere Deo in omnibus, & vitam pro illo fundere) non habet voluntatem peccato actualiter inhærentem; ergo (juxta D. Thomæ placitum) paſſio pro Chriſto ſuſcepta, ſine pœnitentia, mortalia peccata remittit.

Sentent. Auctor.

Verum ſententia contraria mihi ex animo exuri non poteſt. Nam perſuaſa eſt & auctoritate majorum, & gravi conſtantique ratione, ac fieri poteſt, ut errem, ſed ita prorſus exiſtimo. Primum enim paſſio pro Chriſto ſuſcepta, ſi a charitate non exiſtit, nihil valet ad culpæ mortalis remiſſionem, ut Div. Thomas auctor eſt, 2. 2. quæſt. 124. articul. 2. ad 2. & 3. part. quæſt. 66. artic. 12. ad 2. Item & Divus Auguſtinus contra Creſcon. libr. 2. capit. 12. Immo adeo Divus Paulus 1. Corinth. 13. inquiens: Si corpus meum tradidero, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Charitas autem in eo, qui peccavit mortaliter, non remittit peccatum ſine pœnitentia (ut idem Div. Thomas ſcribit 3. parte quæſtion. 94. art. 5. ad 2.) ergo nec martyrium. Et confirmatur: Quia voluntas efficax martyrii, & martyrium actu ſuſceptum, quantum ad eſſentialia (ut hic ſupponimus) nihil differunt. Si ergo martyrium ſine pœnitentia peccatum mortale remittit, ac proinde gloriam meretur æternam, & voluntas quoque efficax martyrii idem ſine pœnitentia dubio procul efficeret.

Præterea, paſſio pro Chriſto ſuſcepta in eo, qui fuit aut ſchiſmaticus, vel hæreticus, non remittit peccatum hæreſis, vel ſchiſmatis, niſi prius homo Eccleſiæ Catholicæ fuerit aggregatus: ergo nec remittit ejuſmodi peccata, niſi homo pœniteat. Nam verbis ſcholæ uſitatis quandoque utimur, nec ullum aut verborum fucum, aut eloquentiæ ornatum adhibere volumus, ſed tantum confirmandæ veritati curam operamque navare. Antecedens igitur noſtræ hujus argumentationis, præterquam quod habetur ex Div. Cypriano lib. epiſtolarum, Epiſt. 2. ad Antonianum, atque ex Divo Auguſtino tum ſæpe alias, tum libro 1. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 11. & lib. 3. cap. 16. & lib. 4. cap. 17. definitur etiam in Concilio Florent. ſub Eugenio IV. Conſequentia vero probatur: Quia ſicut fides, & Eccleſiæ Catholicæ unitas ſunt media ad ſalutem neceſſaria, ita & pœnitentia.

Abſque baptiſmo ſuſcepto in re aut in voto non datur ſalus.

Præterea, ſi quis ante baptiſmum mortem pro Deo oppetat, non conſequetur ſalutem ſine voto baptiſmi, ſi re ipſa baptizari non poteſt: ergo nec poſt baptiſmum, ſi peccavit mortaliter, conſequetur ſalutem ſine pœnitentiæ ſacramento, aut in re, aut in voto ſuſcepto. Antecedens, quod aſſumpſimus, Thomas Vvaldenſis, libro de ſacramentis, capitul. 97. & 105. Divi præſertim Auguſtini teſtimonio confirmat, lib. 4. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 21. & 22. Non enim mors pro Deo ſuſcepta, jam Euangelio promulgato, ſine fide Chriſti & Eccleſiæ ſalutem præſtare poteſt. At conſequentia vel ex eo liquet, quod ſicut baptiſmi ſacramentum eſt ad ſalutem neceſſarium his, qui ante peccaverunt, ita & pœnitentia his, qui peccaverunt poſt baptiſmum.

Adde illud quoque, quod ſi martyri peccata in mentem veniant, etiam in ipſo martyrii agone conſtituto, non ſalvabitur, ſi non doleat: ergo martyrio etiam inſtante, pœnitentia neceſſaria eſt. Antecedens patet, quia ſi Confeſ-

fessor occurrat, citra sacramentum salus illi non veniet, eo quod divinum præceptum de confessione est. Cum igitur de contritione etiam interiori divinum præceptum sit (quod jam jam manifestum erit) fit consequens, ut si homo martyrio expositus de peccatis memoriæ occurrentibus pœnitentiam non agit, divini præcepti violator existat.

Ridiculum vero est, quod fingunt isti, martyrium homini oblatum memoriam peccatorum abolere: cum e diverso pœnæ inopinato etiam incidentes soleant culparum memoriam vel dormientem excitare. In cujus rei exemplum adducit Chrysostomus homil.
Gen. 42. 4. de divite & Lazaro, fratres Joseph, quibus cum peccati jam pene oblitterati veniſſet in mentem, Merito, inquiunt, hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum. Tres item pueri
Dan. 3. in camino ignis ardentis, In veritate & in judicio, ajunt, induxisti hæc omnia
Psal. 78. propter peccata nostra, peccavimus enim, &c. Et Propheta, In die, inquit, tribulationis Deum exquisivi manibus meis. Et paulo post: Et meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam spiritum meum, &c. Martyrium itaque occurrens non memoriam peccatorum aut tollit, aut impedit, sed potius excitat. Quare nihil causæ video, cur pœnitentia ad salutem necessaria martyri desit: quin in ipso sanguine culpas maxime abluet, quas ante commisit. Equidem ita sentio, & (ut reor ipse) sentiet unusquisque vestrum, si rem non ex auctoritate adversariorum, sed ex ratione pensetis. Nec enim minorem vim habet baptismus in remittendis culpis, quam martyrium, quod veluti baptismi vicarium est, ut Divus Augustinus tradidit lib. 4. de baptismo contra Donatist. cap. 22. & sequentibus, refertur-que de consecr. dist. 4. capit. Baptismi vicem. Sed baptismus, alias efficacissimum contra omnia peccata remedium, sine pœnitentia tamen aliqua prævia peccatorum mortalium non efficit remissionem: ergo nec martyrium: nisi novis oraculis juniores a mediis ad salutem necessariis martyres adultos velint excipere: quod qua ratione faciant, haud satis intelligo.

Nec Div. Thomas unquam asseruit, dormienti in peccato mortali per passionem pro Christo illatam remitti peccatum sine aliquo præcedenti dolore: non enim sine charitate passio valet, ut locis citatis Divus Thomas astruxit. Et cum eo loco martyrium baptismo comparaverit, idem profecto asseruit, baptismum omnia peccata remittere, tam mortalia, quam venialia, dummodo voluntatem peccato non invenerit inhærentem. Nec proinde licet colligere, baptismum vel dormienti, vel vigilanti sine pœnitentia mortalia abolere peccata. Quare nec de martyrio id ex mente Divi Thomæ colligi potest, nisi suo ipsius testimonio virum alioqui doctissimum velis urgere, ut concedat, dormienti in peccato mortali, qui nec contritionem, nec attritionem habuit unquam, per mortem pro Christo violenter illatam æternam conferri salutem. Quod tam absurdum est, quam quod absurdissimum.

Pœnarum igitur remissio solet dici remissio peccatorum, ut patet in indulgentiis, quæ passim hoc nomine con- *Par. 3. q. 87. art. 1. ad 2.* ceduntur. Credit itaque Divus Thomas, per baptismum & martyrium omnem pœnam sive peccati venialis, sive mortalis aboleri, suppositā tamen remissione mortalis culpæ, quæ adulto sine dispositione voluntatis prævia contingere non potest. Culpæ etiam veniales per baptismum adulto dormienti remittuntur. Non enim adultus dormiens baptismum suscipit, nisi prius vigilans voluerit baptizari. Cum autem baptismus sit pœnitentia virtualis omnium peccatorum, eo ipso quod quis baptismum voluit, pœnitentiam habuit omnium virtualem, quam ad venialium remissionem satis esse, D. Thomas illo loco manifestissime docuit. Et confirmatur: Quia si quis vigilans cum attritione peccatorum mortalium, nullam habens memoriam venialium, accederet ad baptismum, consequeretur plenariam remissionem omnium peccatorum: ergo & dormiens, si habuit contritionem mortalium, venialium remissionem consequetur. Confirmatur rursum, quia si baptismus non remitteret venialia, quibus mens inhæret habitualiter, profecto vix ullus reperiretur, qui per baptismum consequeretur innocentiam, ac totius pœnæ remissionem. Nec me fugit, Cajetanum aliter judicasse. Sed ita res humanæ habent, nos non probamus aliena, alii reprobabunt nostra. Intelligo ergo, Divum Tho-

Thomam, ut illi ſecundo argumento reſponderet, id ſenſiſſe, quod tam baptiſmus, quam paſſio pro Chriſto ſuſcepta, ſine aliqua pœnitentia formali, remittunt omnia venialia, quantum ad culpam, & quantum ad pœnam, niſi voluntas actualiter committat veniale peccatum, quod in baptiſmo facile eſt, in martyrio non item. Nam fere, dum quis patitur pro Chriſto, avertit animum ab omni peccato, etiam veniali. Sed ſive baptizatus, ſive pro Chriſto moriens actualem obicem opponeret ſive baptiſmo, ſeu martyrio, jam effectus remiſſionis illius culpæ impediretur. Ita cum dormiens nihil actu objiciat virtuti vel baptiſmi, vel martyrii, omnium venialium veniam ſine formali diſplicentia conſequetur. Quamobrem illa exceptio, niſi actualiter voluntatem peccato invenerit inhærentem, non eſt referenda ad remiſſionem mortalium, ſed ad remiſſionem venialium. Aſſeverat enim Divus Thomas, pœnitentiam explicitam eſſe neceſſariam ad mortalium remiſſionem: quare non ſtatim aſſeruiſſet, dormienti in peccato mortali ſine aliquo actu & diſpoſitione prævia, aut per baptiſmum, aut per mortem extrinſecus illatam mortalia peccata condonari.

Reſp. etiam ſpecialiter de eleemoſy.

De eleemoſyna vero facilior quæſtio eſt: nam dupliciter intelligi poſſunt ea teſtimonia, quæ illi tribuunt remiſſionem peccatorum. Prius ut ad pœnas pro peccatis debitas omnia referantur, juxta illud Daniel. 4. Peccata tua eleemoſynis redime. Redimuntur enim pœnæ pro peccatis debitæ non alio pretio magis, quam eleemoſynis. Poſterius etiam in hunc ſenſum intelligi poſſunt, ut pollicitatio divinæ miſericordiæ ſignificetur iis, qui fuerint miſericordes, ut etiamſi in peccatis ſint, per eleemoſynas tamen id conſequantur, ut ex Dei gratia & beneficio converſio cordis illis aliquando præſtetur. Sic enim ſcriptum eſt: Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagoſque induc in domum tuam: cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris: tunc erumpet quaſi mane lumen tuum, & ſanitas tua citius orietur: orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt ſicut meridies. Et iterum: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Ex quibus liquido patet, quid ad reliqua dicendum ſit: nolo enim eſſe longus in ſingulis explicandis. Sed & ſecundum argumentum principale cum ſua confirmatione ex his, quæ diximus, facile ſolvitur.

Eſai. 58.

Matth. 5.

Reſp. ad 3. ar. Utrum ſpecialis pœnit. pro ſingulis mortal. ſit neceſſaria.

Ultimum vero, quoniam peculiarem habet difficultatem, peculiariter quoque diluendum eſt. Quærit enim, an ſpecialis pœnitentia de ſingulis mortalibus ſit ad ſalutem neceſſaria, an potius ſatis ſit pœnitentia de omnibus confuſa & generalis. Et quamvis ſciam, multa a multis de hac quæſtione fuiſſe diſputata, id ego tamen ex D. Thomæ ſententia ſemper & intellexi, & credidi, in omni lege, ſive Naturæ, ſive Scripturæ, ſive Gratiæ, non ſat fuiſſe ad peccatorum mortalium remiſſionem, in genere confuſeque dolere, ſed ſpecialem diſtinctamque de ſingulis pœnitentiam requiri. Cujus rei explicandæ gratia, dupliciter de contritione loqui poſſumus: Uno modo ſecundum ſe, quatenus eſt actus virtutis, alio modo in ordine ad Confeſſionem, quatenus eſt pars Sacramenti.

Deinde notandum, dupliciter poſſe intelligi, contritionem ſpecialem de ſingulis eſſe neceſſariam: Primum neceſſitate præcepti, deinde neceſſitate finis.

Præterea, contritionem de ſingulis mortalibus eſſe neceſſariam, duobus modis accipi poteſt: Prius ſic, ut ad ſingula peccata mortalia requirantur ſingulæ contritiones, vel ſecundum numerum, vel ſecundum ſpeciem. Poſterius ſic, ut una contritio ſit diſtincta de ſingulis, quemadmodum ſi ſingulis peccatis in memoriam revocatis, de illis uno eodemque dolore doleam.

1. Conc.

Nunc ſit prima concluſio: Non requiruntur ſingulæ contritiones ad ſingula mortalia ſecundum numerum, imo ne ſecundum ſpeciem quidem, ut videlicet quot ſunt peccata vel numero, vel ſpecie, tot exigantur dolores. Uno enim actu & conteri & conteri de multis ſpeciebus peccatorum poſſumus: ergo nec abſolute, nec in ordine ad confeſſionem in illum ſenſum requiritur ſpecialis diſtinctaque contritio.

2. Conc.

Secunda concluſio: In ordine ad Confeſſionem requiritur contritio de ſingulis diſtincta, non ſolum ſecundum ſpeciem, ſed etiam ſecundum numerum. Quia contritio includit ſimul propoſitum confitendi ſingula mortalia, non ſecundum ſpeciem modo, verum etiam ſecundum numerum. Ac præterea, cum homo confitetur, deteſtatur

ea

ea peccata, quæ confitetur, niſi ſit ficta confeſſio. Quare actus interior pœnitentiæ, a quo exterior confeſſio proficiſcitur, ſingula mortalia, quæ ſub confeſſionem cadunt, reſpicit. Ideo enim confitetur ea, ut deſtruat illa, & pro iis Deo ſatisfaciat. Quapropter ut confeſſio de ſingulis mortalibus eſt ad ſalutem neceſſaria, etiam neceſſitate finis, ita & contritio de ſingulis in nova lege eſt neceſſaria.

3. Conc. Tertia concluſio: Contritio de ſingulis mortalibus ſpecialis & diſtincta neceſſaria eſt ad ſalutem, non ſolum neceſſitate præcepti, verum etiam neceſſitate finis. Fuitque ſemper in omni lege neceſſaria, etiam ſine ordine ad Confeſſionem. Itaque non ſufficit contritio generalis, qua doleo me fuiſſe peccatorem, ſed requiritur ſpecialis, quæ diſtincte feratur in ſingula, ut ſcilicet peccatis præteritis in memoriam revocatis, voluntas unica contritione univerſa illa deteſtetur, velitque pro univerſis Deo ſatisfacere. Hæc quippe ſat erit, hancque nos pœnitentiam ſpecialem ac diſtinctam appellamus. Nam ſi unico verbo Sacerdoti ſignificare poſſem diverſa peccata mea, illa eſſet ſpecialis diſtinctaque confeſſio. Quocirca cum pœnitentia Confeſſioque interior peccatorum hominis ad Deum fit, unicus ille actus, qui fertur in peccata diſtincta & ſpecialiter cognita, ſpecialis pœnitentia & vocatur, & eſt. Aſſerimus autem, hanc non aliter requiri, ac rationem dati & accepti a diſpenſatore. Quam quidem confuſam & generalem nemo arbitraretur idoneam, diſtinctam & ſpecialem omnes exiſtimarent neceſſariam.

Sic vero explicata Divi Thomæ ſententia, haud ſane intelligo, cur viris doctis probari non debeat: eo vel maxime, quod pœnitentiam hanc ſpecialem atque diſtinctam ſic intelligi volumus ad ſalutem neceſſariam, ut reliqua media, quæ niſi in tempore adhiberi non queunt: nempe hoc pacto, ut ſi diſtincte de omnibus ſpecialiter doleatur: ſin autem vel per anguſtiam temporis, vel per aliam cauſam id fieri non poſſit, habeatur quidem animus votumque, ſi facultas adeſſet, ſpecialiter & diſtribute de ſingulis pœnitendi.

Hanc Concluſionem D. Thomas habet 1. 2. quæſt. 113. art. 5. ad 3. inquiens: In tempore præcedenti juſtificationem oportet, quod homo ſingula peccata, quæ commiſit, deteſtetur, quorum memoriam habet. Et ex tali conſideratione præcedenti ſubſequitur in anima quidam motus deteſtantis univerſaliter omnia peccata commiſſa, inter quæ etiam includuntur peccata oblivioni tradita; quia homo in ſtatu illo eſt ſic diſpoſitus, ut etiam de his, quæ non meminerit, contereretur, ſi memoriæ adeſſent. Ecce quemadmodum intelligit Div. Thomas, ſpecialem contritionem eſſe neceſſariam & ad ſalutem, & ad remiſſionem peccatorum. Et de veritate quæſt. 28. a. 5. ad 4. Ad juſtificationem, inquit, non requiritur, quod in ipſo juſtificationis momento aliquis de peccatis ſingulis cogitet. Recogitatio autem ſingulorum peccatorum debet vel præcedere, vel ſaltem ſequi juſtificationem. Et 3. p. qu. 87. art. 1. Ad remiſſionem peccati mortalis, ait, requiritur, ut homo actualiter peccatum mortale commiſſum deteſtetur, ut ſcilicet, quantum in ipſo eſt, diligentiam adhibeat ad rememorandum ſingula peccata mortalia, ut ſingula deteſtetur. Idem in 4. diſt. 17. quæſt. 3. ar. 2. ad ſecundum.

Eandem ſententiam tenet Durandus diſt. 17. q. 2. ad primum, Adrianus q. 3. de Baptiſmo circa finem. Et Richard. diſt. 16. art. 4. qu. 2. Certe neceſſariam eſſe ſaltem neceſſitate præcepti hujuſmodi contritionem, Paludanus aſſerit, diſtinct. 17. quæſt. 1. art. 2. Concluſione 5. & Alexander Alenſis, 4. p. qu. 69. membro 8. art. 2.

Idem quoque mihi videtur ſentire D. Auguſtinus de vera & falſa pœnit. c. 9. 14. & 17. Cujus verba referuntur de pœnitentia, diſt. 3. cap. Sunt plures. & diſt. 5. cap. 1. Verſum, inquit, puto, qui dolet de crimine; converſum, qui dolet de omni ea, quam expoſuimus, varietate. Expoſuerat autem eam varietatem cap. 14. ſecundum circumſtantias ſpecialiter & conſiderandas, & deplorandas.

Et Div. Chryſoſtomus in fine primi libri de contritione cordis: Hoc eſt, quod expoſcitur a nobis, ut ſemper recordemur mala noſtra, & ad animum revocemus, & conſcientiam geſtorum noſtrorum habeamus ante oculos, ut pro iis ſupplicemus Deo. Sed apertius in 2. libro etiam circa finem: Oportebat, nos ſemper non ſolum ſcire exomologeſim, & confiteri, quia in nobis multa delicta ſunt, verum & unumquodque

que peccatum, & majus, & minus, quasi in libro, ita in corde noſtro habere deſcriptum, idque frequentius recognoſcere, atque ante oculos ponère, & tanquam hæc nuper admiſſa lugere, &c. Nec te moveat, quod Confeſſionis D. Chryſoſtomus meminit: loquitur enim de confeſſione, quæ fit Deo, non de ea, quæ fit Sacerdotibus, ut poſterius oſtendemus. Et adhuc manifeſtius homilia quarta de Lazaro circa finem: Singulis horis, & diebus renovemus apud nos hoc judicium, ſententiam adverſus nos ipſos feramus, omnique modo conemur confiteri Deo. Nam ſi noſmet-
2. Cor. 11. ipſos judicaremus, ut Paulus ait, non utique judicaremur a Domino. Ut igitur nec puniamur, nec pœnas demus, in ſuam quiſque conſcientiam ingrediatur, vitamque explicet, cunctiſque commiſſis diligenter excuſſis, condemnet animam, quæ hæc patravit, puniatque cogitationem; affligat, crucietque ſuam ipſius mentem; ſupplicium a ſeipſo exigat pro peccatis. Hactenus Divus Chryſoſtomus. Et Divus Gregorius libro quarto Moralium, capite decimoſeptimo, & libro octavo, capite decimoſexto in illud: Confabulabor cum amaritudine animæ meæ, enumerando ſcilicet ſingula mala, quæ feci. Ita enim D. Gregorius interpretatur: cujus verba non gravarer equidem recitare, niſi alio feſtinaret oratio.

Præterea, in hujus rei confirmationem nec ſacrarum quidem literarum deeſſe nobis poterunt teſtimonia, ut il-
Iſa. 38. lud: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Non autem eſſet opus anteacti temporis vitam expendere in amaritudine animæ, ſi pœnitentia generalis, & confuſa ſufficeret.
Ezech. 18. Illud quoque: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, & fecerit judicium, hoc eſt, examen, &
1. Cor. 11. inquiſitionem; de qua Apoſtolus: Probet ſeipſum homo.
Pſal. 76. Et illud David: Cogitavi dies antiquos, & meditatus ſum nocte cum corde meo, & exercitabar, & ſcopebam ſpiritum meum. Legit autem D. Auguſtinus, Scrutabar ſpiritum meum, & ait: Seipſum interrogabat, ſeipſum examinabat, in ſe judex erat.

Præterea, ſi generalis pœnitentia ſatis eſſet, quorſum illa tam anxia cura petendi: Ab occultis meis munda me,
Pſal. 18. Domine, & ab alienis parce ſervo tuo? Nimirum luce clarius Propheta ſignificat, delicta ſua ſe ſolitum ſcrutari, & pro occultis, quæ vel adhibita diligentia intelligere non potuit, deprecari, cum ait: Delicta quis intelligit? ab occultis meis, &c.

Præterea, ſi cui, dum convertitur, tria mortalia, quæ fecit, diſtincte in mentem veniunt, hoc eſt, adulterium, ſacrilegium, homicidium, quæro, an ſatis fuerit, rejecta illorum ſpeciali memoria, vere de omnibus, quæ fecit, confuſe dolere? Nam ſi ſatis non eſt, id nos aſſerimus; ſin ſatis eſt, ſemperque in omni lege fuit, certe examen illud tam exquiſitum in peccatis mortalibus & commemorandis, & deplorandis, quod in omni retro tempore parentes noſtri fecerunt, docetur non fuiſſe neceſſarium.

Præterea, pœnitentia exterior propter interiorem eſt: at exterior tam in lege nova, quam in veteri diſtincta, & ſpecialis fuerit oportuit. Nam in veteri lege pro variis peccatis varia fuerunt ſacrificia definita. In nova quoque pœnitentiæ Sacramentum ſpecialem, diſtinctamque de ſingulis exigit confeſſionem. Ac revera lex Euangelica, quantum animi mei conjectura colligere poſſum, non aſtringit nos, ut ſpecialius de peccatis doleremus, quam in lege naturæ homines tenebantur: ſed id conceſſit, ut quam pœnitentiam olim in delicti compenſationem, atque vindictam coram Deo agere oportebat, eandem ageremus apud Sacerdotem, qui locum Dei teneret in terris.

Nec ego video, cur Chriſtus in Euangelio præceperit de ſingulis exteriorem pœnitentiam, niſi quia requirebatur interior de ſingulis, ut exterius ſignum viſibile interiori rei ſignatæ inviſibili reſponderet. Non igitur (quod quidam arbitrantur) contritio ſpecialis propter confeſſionem exigitur, ſed e diverſo confeſſio ſpecialis propter contritionem, utraque autem propter judicii naturam. Omnis quippe judex, cui judicandi eſt auctoritas demandata, reorum delicta inquirere, atque examinare debet ſpeciatim, ut juxta culparum menſuram ſit & pœnarum moderatio. Sic in Euangelica lege judicium de peccatis Sacerdotibus delegatum eſt, qui ut fideliter ſuum munus exequantur, non habent eſſe contenti, peccata ſi ſolum in genere cognoſcant, ſed habent interro-

terrogare etiam ſpecialia delicta, ac delictorum adjacentes circumſtantias. At in lege naturæ hoc judicium erat ipſi peccatori commiſſum, ut ipſe idem & eſſet teſtis, & accuſator, & judex.

Exec. 18. Unde ait Scriptura: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis, &

Pſal. 118. fecerit judicium. Et iterum: Feci judicium, & juſtitiam, non tradas me calumniantibus me. Quam ob rem peccator in propria cauſa judex effectus, niſi expendat delicta propria, niſi diligenter ſeipſum interroget, & examinet, ut ex qualitate, & quantitate culparum imponat ſibi pœnitentiæ modum, certe infidelis judicii, imo iniqui pœnas daturus eſt apud æquiſſimum judicem. Hæc naturæ ratio eſt, quis negat? Huic ſacræ literæ conſentiunt, hanc Sancti Doctores inſinuant, hujus vim Divus Thomas intuitus tertiam illam Concluſionem aſſeruit. Qua etiam aſſerenda nos multa diximus non penitus abſona, aut contemnenda. Sed ſi quid melius quiſquam afferre poterit, nobis volentibus, & gratulantibus facturus eſt. De tertia igitur controverſia ſatis.

PARS QUARTA.

De Præcepto Pœnitentiæ ut Virtutis.

4. princ. quæſt. QUarta jam ſequitur: An de Pœnitentiæ virtute ſit peculiare præceptum. Sunt enim Theologi, & fuerunt,

Ration. dubitan. pro par. negat. quorum opinione de actu pœnitentiæ ſpeciali præceptum nullum eſt. Hanc vero ſententiam in primis ſuadent teſtimonio Divi Thomæ aſſerentis, quod permanere in peccato uſque ad mor-

2. 2. *qua.* 14. *ar.* 2. tem non eſt ſpeciale peccatum, ſed quædam peccati circumſtantia. Et tamen ſi eſſet de pœnitentia ſpeciale præceptum, omiſſio illius ſpecialis culpa ſine dudio eſſet.

Præterea, ſi de pœnitentia mandatum ſpeciale eſſet, id ea eſſet ratione maxime, quod pœnitentia eſt medium neceſſarium ad ſalutem. Hoc vero argumentum infirmum eſt, quoniam gratia Dei eſt ad ſalutem homini neceſſaria, de qua tamen habenda nullum eſt peculiare præceptum. Et confirmatur: nam hujuſmodi præceptum non alio teſtimonio magis aſſereretur, quam eo Lucæ, cap. 13. Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis. Atexinde nihil tale colligi recte poteſt. Pari ſiquidem loquendi forma ſane dicitur: Niſi gratiam habueritis, omnes peribitis. Unde tamen non fit, ut ex præcepto peculiari gratiam habere teneamur. Cumque pœnitentia ſupponat peccatum antecedens, niſi quis pœnitentiam egerit, peribit, non ex impœnitentiæ culpa, ſed ex antecedenti peccato, quod ſine pœnitentia deleri non poterat.

Pro parte vero contraria illud eſt, quod eodem tenore in Euangelio proponitur lex Baptiſmi, & Pœnitentiæ. Nam quemadmodum ſcriptum eſt: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, non poteſt intrare in regnum Dei; ita quoque ſcriptum eſt: Niſi pœnitentiam habueritis, omnes peribitis. Colligunt autem Catholici, legem illam Baptiſmi formale continere præceptum. Quare & pœnitentiæ lex præceptum ſpeciale continet. Pro par. affirm.

In hac controverſia Præceptor meus olim F. Franciſcus Victoria, vir noſtra ætate literis, ingenio, religioneque clariſſimus, partem tenuit negativam. Addidit vero in hujus rei confirmationem præter ea, quæ fecimus, alia quædam argumenta, quæ quoniam homo ingenioſus, & doctus eſſe videbat infirma, aſſeruit tandem, in hanc opinionem ſe venire ea potiſſimum cauſa, atque ratione, quod nulla in contrarium eſſet, cui non poſſet facile ſatisfieri, ut colligere inde in promptu liceat hominis eruditiſſimi modeſtiam pariter & ingenium. Nihil enim pugnaciter, pertinacique contentione defendere ſolebat, ſed ſuam interim propriam, privatamque ſententiam libere tueri, eandem poſtea ſimili libertate retractaturus, ſi melior forſitan opinionis adverſæ ratio ſuccurriſſet. Hac vero ingenii ſui mira, & beata facilitate Scholæ noſtræ, hoc eſt Divi Thomæ prudentiſſimus habebatur interpres: & quidem æquus libero judicio, nulla ejuſmodi aſtrictus neceſſitate, ut vellet nollet, certa ſibi eſſet tuenda ſententia. Simil. ſere ſcribit init. l. 12. de loc. theolog.

Hujus nos clariſſimi viri veſtigiis inhærentes, in nullius verba juravimus, nec apud nos tantum opinio præjudicata poteſt, ut etiam ſine ratione valeat auctoritas. Sed noſtrum judicium adhibentes, alienum non niſi cauſa cognita ſequimur. Nam Ciceronis, quotieſcunque incidunt, non ſententiis mo- L. 2. *de nat. Deor.*

do,

do, ſed & verbis libenter utimur, furtumque libenter agnoſcimus. Igitur (ut eo, unde huc digreſſi ſumus, revertamur) argumenta quidem tametſi docti hominis, & copioſi, & nihil prætereuntis eorum, quæ pro ea cauſa dici poſſent, nunquam tamen ita me moverunt, ut eis reſpondere poſſe diffiderem. Auctoritas autem tanta plane me moveret, niſi ego opponerem non minorem D. Thomæ, cujus rationes etiam quodammodo mihi videntur firmiores.

Primum itaque non ambigo, Divum Thomam cum cæteris omnibus Scholaſticis auctoribus in hac ſententia eſſe, quæ partem hujus controverſiæ affirmativam amplectitur. Imo illud eſt princeps argumentum, quo hæc opinio refellitur, quod novitia ſit, & in re, quæ ad mores pertineat, ſine idonea ratione, communi Theologorum ſenſui refragetur. Divus itaque Thomas pro comperto ſumit, de pœnitentia divinæ legis eſſe præceptum; nec id ſemel dicit, ſed ſæpius 4. diſt. 17. quæſt. 2. art. 2. quæſt. 3. ad 3. & quæſt. 3. articulo 1. quæſt. 4. & 3. par. quæſt. 84. articulo 7. ad 1. & 2. quæſt. 85. articulo 2. in argumento in contrarium: & 2. 2. quæſt. 62. articulo ultimo. Imo adeo, quæ Divus Thomas articulo illo ſecundo, quæſt. 14. dixit, non modo hæc refellunt, verum etiam confirmant. Nam ſi propoſitum non pœnitendi ſpeciale peccatum eſt, ut ibidem dicitur, qui fieri poteſt, ut de pœnitentia non ſit ſpeciale præceptum? Nempe ſi comedere præceptum non eſſet, propoſitum non comedendi ſpecialis culpa non eſſet: Si jejunandi præceptum peculiare non eſſet, ne peculiaris quidem culpa eſſet propoſitum non jejunandi. Et hunc in modum cætera, quæ ſingulatim perſequi longum eſt.

Deinde, pœnitere eſt actus ſpecialis virtutis ad ſalutem neceſſarius: ergo eſt in præcepto. Conſequentia patet ex D. Thoma 2. 2. quæſt. 3. art. 2. & 3. par. quæſt. 68. art. 1. ubi aſſerit, ea, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, cadere ſub præceptis divinæ legis. Et re vera id oſtendit (niſi me animus fallit) ratio manifeſta. Non enim aliter melius poſſumus judicare, an præceptum ſit legis de quarumcunque virtutum actibus, niſi ex eo, quod ad finem legis ſunt neceſſarii. Porro, ſi finis primus legis, idemque præcipuus ſine actu cujuſquam virtutis conſtare non poteſt, convincimur ſane fateri, de hujuſmodi actu præceptum legislatoris eſſe: niſi inſipientem, atque improvidum in legibus neceſſariis volumus defuiſſe. Atque hæc certa regula, ac forma eſt de præceptis legis ſive Naturæ, ſive Scripturæ, ſive Gratiæ, ſive Humanæ, ſeu Divinæ philoſophandi.

Præterea, de compenſanda injuria facta proximo ſpeciale præceptum eſt: ergo & de compenſanda injuria facta Deo: ſic enim D. Thomas 3. par. quæſt. 84. art. 5. ad 2. argum.

Huc accedit, quod ſi cujus amicitiam violavimus, teneamur ſpeciali præcepto dare operam, ut ſarciamus: quemadmodum Matthæi quinto ſcriptum eſt: ergo Dei amicitiam per peccatum mortale violatam ſpeciali præcepto ſarcire tenemur, ac proinde pœnitentiam agere.

Illud prætereo (quod mihi maximo argumento poterat eſſe ad hujus rei confirmationem) quod ægroto corpori quiſque tenetur medicinam neceſſariam adhibere, idque ex ſpeciali præcepto, quod habet diligere corpus; ex quo efficitur, cum non minus debeat amare animum, ut medicinam neceſſariam ægro animo adhibere teneatur. Videlicet quemadmodum inſtigante naturæ lege (ut Tertullianus ait, & illum æmulatus D. Hieronymus) hirundo pullos ſuos de ſuco oculat chelidoniæ, & dictamnum cervi appetunt vulnerati, & cætera animantia bruta medicinas ſibi divinitus attributas inſtigantur ut quærant; ita procul dubio incitat divina lex homines rationales, ut pœnitentiam remedium unicum, & neceſſarium ad ſalutem animæ proſequantur. *In lib. de pœnitent.* *In Eccl. c. 7.*

Præterea, præcepto charitatis obligamur media neceſſaria ad ſalutem fratris apponere (inde enim eſt fraternæ correptionis obligatio) ergo & media neceſſaria ad ſalutem noſtram. Et confirmatur: Tenemur proximum a morte tum corporis, tum animæ liberare. Mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cum poteſt, non excludit: 83. diſtinctione, cap. 1. Igitur & noſmetipſos a corporali, & ſpirituali morte tenemur eripere. Nec hic (quod ad mores attinet) magnopere contendere debemus, an violetur præceptum charitatis, an præceptum pœnitentiæ: illud modo concedamus, ſpecialem, novamque culpam eſſe, non pœnitere: tametſi, quemadmodum cum

quis

quis non comedit cibum neceſſarium ad ſalutem, immediate quidem contra virtutem temperantiæ peccat, ex conſequenti etiam contra charitatem; ita qui non pœnitet, cum videt ad ſalutem eſſe neceſſarium, directe quidem præceptum pœnitentiæ violat, conſequenter autem violat charitatem.

Præterea, De pœnitentia exteriori præceptum eſt: ergo & de interiori. Conſequentia patet, quia ſi ſatisfactionem exteriorem Deus exigit, interiorem, ac multo etiam magis requiret, quæ videlicet præcipua eſt in compenſatione delicti. Antecedens vero certiſſimum eſt, ſi ea, quæ ſuperiore controverſia diximus, teneantur, eſſe, inquam, exteriorem pœnitentiam neceſſariam ad ſalutem. Actus quippe omnis virtutis exterior ad ſalutem neceſſarius citra controverſiam in præcepto eſt.

Sed quid opus eſt multis? Si homini peccatori occurrat præceptum de diligendo Deo, ſimulque peccatum memoriæ occurrat, illud quæro tandem, an teneatur conteri, an non: ſi non, ergo exiens in actum dilectionis ſine pœnitentia juſtificabitur, quod ſanæ mentis nullus admittit: ſi etiam, jam habetur quod volumus, de pœnitentia eſſe ſpeciale præceptum. Quod Tertullianus lib. de pœnitentia diſerte docet, inquiens. Cum judex Deus juſtitiæ cariſſimæ ſibi exigendæ, tuendæque præſideat, & in eam omnem ſummam diſciplinæ ſanciat, dubitandum eſt, ſicut in univerſis actibus noſtris, ita in pœnitentiæ quoque cauſa juſtitiam Deo præſtandam eſſe? Et paulo inferius: Audaciam, inquit, exiſtimo, de bono Divini præcepti diſputare. Nec enim quia bonum eſt, ideo auſcultare debemus, ſed quia Deus præcepit. Ad exhibitionem obſequii prior eſt majeſtas divinæ poteſtatis, prior eſt auctoritas imperantis, quam utilitas ſervientis. Bonum eſt pœnitere, an non? quid revolvis? Deus præcipit. Quod igitur Deus tantopere commendat, quod etiam humano more ſub dejeratione teſtatur, ſumma utique gravitate & aggredi, & cuſtodire debemus. Hactenus Tertullianus.

Et certe cum lex affirmative præciat, Pœnitentiam agite, rurſumque ſub mortis interminatione ſubjungat: Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimul peribitis, intelligi non poteſt, quibus aliis verbis legislator hujuſmodi præceptum, ſi vellet, poſſet inducere. Omnis ſiquidem virtutis operatio, quæ verbo imperandi a lege præſcribitur, aut in conſilio eſt, aut in præcepto. De opere vero, quod ſolum in conſilio eſſet, dici nulla ratione poſſet, Niſi hoc feceritis, peribitis. De Pœnitentiæ igitur actu præceptum eſt. Quod eo magis mihi perſuadeo, quod Joannes Baptiſta ſtatim a principio populo proponit: Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum. Eandem quoque legem, eiſdemque verbis Chriſtus primitus invulgavit, Apoſtoliſque invulgandam juſſit. Nullo autem pacto veriſimile ſit, conſilia legis ſtatim in initio a populis exigi. Quin imo illud veroſimilius eſt, a turba præcepta, & ea quidem maxime neceſſaria cum primis requiri. Unde & Marc. 1. Pœnitemini, inquit, & credite Euangelio: ut utrumque tamquam neceſſarium præceptum proponat, pœnitere, & Euangelio credere. *Matth. 3. Matth. 4.*

Nec illud leve teſtimonium eſt, quod habetur Apocalyp. 2. Age pœnitentiam: ſin autem, venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitentiam egeris.

Huc illud adde Proverbior. 1. Quia vocavi, & renuiſtis, ego quoque in interitu veſtro ridebo. Vocanti ergo ad pœnitentiam renuere, ſpeciale peccatum eſt, cui ſpecialis pœna reſpondet, riſus & ſubſannatio Divinæ poteſtatis. Huic & aliud ſimile eſt Hieremiæ 7. Quia vocavi, & non reſpondiſtis, faciam domui huic, &c. & Eſaiæ 65. Omnes in cæde corruetis, pro eo quod vocavi, & non reſpondiſtis. Certe ſi ad pœnitentiam vocanti reſpondere conſilium eſſet, non præceptum, nuſquam Dominus pro hujus omiſſione tam gravem pœnam minaretur. Item Hieremiæ 8. Deus conqueritur, quod peccatores pœnitentiam non agunt. Res eſt igitur debita, ac proinde præcepta, ſiquidem Deus expoſtulat, ſi non reddamus.

Ad argumentum vero primum, quod ex D. Thomæ auctoritate ſumitur, facile reſpondetur: Impœnitentiam ibi accipi pro quocunque peccato, de quo pœnitentia non ſit. In qua ſignificatione generale peccatum eſt, cum fornicatio durans uſque ad mortem, homicidii quoque reatus, & quodlibet aliud ſimile malum, de quo homo pœniten- *Reſpon. ad arg. pro par. negat.*

tiam

tiam non agit, Impœnitentia sit, etiamsi nulla culpa specialis intervenerit: verbi gratia, Si fornicator, aut avarus subito interiret, correptus aliquo fulmine, quo eventu a præcepto pœnitentiæ excusari potuit; nec enim habuit spatium cogitandi, ut de peccatis pœniteret: tunc juxta sententiam D. Augustini, & D. Thomæ ejusmodi homo habuit finalem impœnitentiam, peccatum scilicet, quod non remittitur nec in hoc seculo, nec in futuro, generale quidem, non speciale peccatum.

Medium ad salut. necessar. duplicis generis.

Ad secundum, fateor eam esse causam, unde vel maxime liqueat pœnitentiæ peculiare præceptum. Sed ut objectionem repellamus, advertendum est, medium ad salutem necessarium esse in duplici differentia. Alterum quod non est actus virtutis, sed vel potentia, vel habitus, quos Deus in nobis sine nobis operatur, vel etiam gratia, & auxilium Dei, quod non nostrum, sed Divinum opus est: & de hujusmodi mediis legis præcepta non sunt. Alterum medium actus virtutis est, atque in nostra positum potestate, ut credere in Christum, confiteri Fidem, suscipere Baptismum, diligere Deum; & de hujusmodi præcepta legislatoris sunt. Quæ quoniam non de fine, sed de mediis feruntur ad finem legis necessariis, recte colligimus, in omni lege, sive naturali, sive scripta, tum humana, tum Divina, ea media virtutis, quæ nullo modo sunt ad finem legis necessaria, in consilio esse; quæ vero omnino necessaria, ea esse in præcepto. Unde patet, quid ad tertium argumentum respondendum sit.

Utrum præcep. sit pœnitere statim de peccato mortali.

Sed illud tamen urget vehementer, quod eisdem argumentis, quibus ostendimus esse præceptum, ostendi æque potest, homines obligari ad confestim pœnitentiam agendam, ut peccatum mortale commiserint. Primum enim D. Thom. 2. 2. quæst. 62. art. ult. utrumque pariter affirmat, & teneri homines ex præcepto peccatum deserere, & statim id quidem: Ut qui rem alienam furto suscepit, restituere protinus sine mora aliqua debet. In quart. etiam distinctione decimaseptima, quæstione, & articulis retro citatis expresse tradit, hominem obligari ad pœnitendum, cum peccata memoriæ occurrerint; quod est dicere, præceptum pœnitendi nullas moras in peccatore permittere, qui peccati memoriam, & conscientiam habet.

Ration. pro par. affirm.

Et ratio id videtur suadere. Nam cum peccatum memoriæ occurrit, si homo non detestatur, ex consequenti consentit.

Deinde, homo tenetur illico medicinam corporalem corpori necessariam adhibere. Ergo & quam primum debet animæ necessariam medicinam apponere.

Præterea, proximi offensi injuriam teneor, ubi primum commode possum, compensare; ergo & Dei. Antecedens notissimum est. Non enim celerius qui damnum in pecunia dedit, tenetur satisfacere, quam qui dedit in fama, vel honore. Sed qui in pecunia dedit, restituere, pensareque damnum e vestigio debet; ergo & qui aliter quoquo modo proximum læsit. Et confirmatur: Nam si frater meus habet aliquid adversum me, teneor illi extemplo reconciliari, ut patet Matth. 5. Igitur & teneor conciliare me Deo statim, quam ejus amicitiam per injuriam violavi.

Præterea, simul atque commode possumus fratrem nostrum a morte animi liberare, id facere sine dubio tenemur: ergo & nosmetipsos a peccato mortali illico tenemur eripere. Idque magis, quod peccatum, quod mox per pœnitentiam non deletur, suo pondere ad aliud trahit, ut Gregorius docuit homil. 11. in Ezech. 3. At qui periculo se exponit, peribit in eo, ut in Ecclesiastico legitur. Confirmat autem hoc vel maxime Leo Papa epistola 69. ad Theodorum Episcopum, inquiens. Oportet unumquenque Christianum conscientiæ suæ habere judicium, ne converti ad Dominum de die in diem differat, nec satisfactionis sibi tempus in finem vitæ suæ constituat, quem periculose ignorantia humana concludit, ut ad paucarum horarum se reservet incertum. Periculosum igitur est pœnitentiam in aliud tempus reservare. Nam & hoc Eccl. cap. 5. prohibet, inquiens: Non tardes converti ad Dominum, nec differas de die in diem: subito enim venit ira ejus. Peccatum igitur est, de die in diem pœnitentiam protrahere, nempe cui divinam iram Ecclesiasticus interminatur.

Item, si in aliud tempus pœnitentiam differre liceret, ergo & velle differre licitum est: Quod enim facere, idem & velle quoque licet. At qui existens in peccato mortali, interiorem pœnitentiam in aliud tempus reservare

vult, eo ipso interpretative & implicite vult esse in peccato mortali, in quo, quandiu non pœnitet, perdurare necessum est. Non licet igitur conversionem pœnitentiamque differre.

Præterea, negativo præcepto astringimur, ne simus Dei inimici: nam esse Deo inimicum, usque adeo intrinsece malum est, ut nullo eventu id velle sine gravi culpa valeamus: ergo quamdiu homo est in peccato mortali, cum sit Dei inimicus, tamdiu præcepto negativo adversatur, quamlibet parum in statu peccati mortalis perseveret. Aut igitur hoc monstrum probandum est, videlicet, hominem obligari ad pœnitentiam statim agendam, aut primum illud tollendum, hoc est, hominem ad pœnitentiam agendam obligari. Illuc enim serpit hoc præceptum, si semel admittitur.

Denique suadetur, quod saltem singulis diebus festis teneatur peccator pœnitentiam habere, quia finis legis est, ut requiescamus in Deo: ad hanc enim requiem corporalis festorum quies ordinatur. At in legem facit, qui verba legis amplexus contra legis nititur voluntatem. L. non dubium. C. de legibus, & regula, Certum est, de reg. jur. in 6. Et confirmatur. Levit. 16. Sabbatum requietionis est: affligetis animas vestras, ab omnibus peccatis vestris mundabimini. Et c. 23. Affligetis animas vestras, omne opus servile non facietis in die hac: omnis anima, quæ afflicta non fuerit in die hac, peribit de populo suo: & causa subditur: Ut propitietur vobis Deus.

Resolu. Quæst. In hujus argumenti explicatione adeo multæ sunt doctorum sententiæ, ut eas enumerare, nedum expendere, molestissimum fuerit: & cum tam variæ sint, tamque inter se dissidentes, veniam mihi dabitis, Viri humanissimi, si aliorum opinionibus prætermissis, meam ego (utinam tam vere, quam breviter) explicuero.

1. Conc. Primum ergo (ut mea fert, & communis opinio) non protinus tenetur homo pœnitentiam agere. Atque hæc quidem assertio non alia ratione potiore ostendi potest, quam quod fidelium omnium consensus facile admittit, non esse peccatum mortale novum, si quis non statim atque in peccatum incidit, pœnitentiam agat; nec aut pœnitentes in confessione hujus criminis se accusant, aut sacerdotes id curant, quando pœnitentes examinant; cum tamen nullus peccator fere sit, qui hujus præcepti reus non haberetur. Imo qui diem unum in peccato mortali duraret, non modo multa, sed innumera peccata mortalia hoc præcepto transgrediendo committeret.

Præterea, cum præceptum de pœnitentia affirmativum sit, in quo virtutis actus positivus præcipitur, non videtur obligare, nisi pro tempore necessitatis, quemadmodum & reliqua præcepta affirmativa.

Item, cum cætera media ad salutem necessaria, scilicet fidem, baptismum, confessionem illico præstare minime teneamur, non est cur unicam pœnitentiam mox debeamus exhibere.

Præterea, cum vera pœnitentia (ut ante jam diximus) a dilectione Dei proficiscatur, si homo simulatque peccavit, veram pœnitentiam habere teneretur, quæ videlicet necessaria est, ut Deo concilietur, fieret consequens, ut homo post peccatum statim ad diligendum Deum obligaretur.

Præterea, cum nulla ratio idonea sit, nullave auctoritas, qua præceptum adeo durum asseratur, certe qua facilitate induceretur ab aliquo, eadem quoque ab aliis reficeretur.

Secunda propositio: Non tenetur homo pœnitentiam agere, quoties peccata memoriæ occurrerint, sive speculative, sive practice occurrerint. Etenim nullum aliud nos præceptum obligat ex eo, quod in mentem veniat, nec peccat mortaliter, qui non diligit Deum, quantumcunque divina bonitas proponatur omni dilectione dignissima, nisi necessitatis articulus intercedat. Idem de præcepto fidei, & spei videre licet. 2. Conc.

Quare nec si peccata sese offerant peccatori digna quæ homo detestetur, protinus obligatur in actum contritionis exire: poterit etenim libere nullum habere actum, si nullus instet necessitatis articulus.

Et confirmatur, quia obligatio reliquorum præceptorum ex necessitate rei sumitur, non ex memoria, aut intelligentia nostra: quippe, non quia nos intelligimus, aut memoria tenemus, obligant, sed quia obligant, debemus nos dare operam, ut memoria teneamus.

Illud etiam quam inconsiderate dicitur, memoriam practicam obligare, speculativam non obligare! quasi me-

mo-

moria conſcientia ſit, cujus judicio homo teneatur obnoxius. Premam enim anguſtius & urgebo, quodnam ſit illud judicium practicum, vel quæ memoria, quæ poſt ſimplicem peccati commemorationem novam præcepti obligationem inducit. Cumque nihil conſtanter, rectève dici poſſit, nimirum non eſt cur amplius in opinione contraria refellenda moremur; nulla enim ratione nititur, ſed ſolo aſſerentium arbitratu.

3. Conc. Atque eiſdem omnino argumentis perſuaderi poteſt tertia propoſitio, hoc eſt, In diebus feſtis non obligari homines ad agendam pœnitentiam, aut divino præcepto, aut humano. Præceptum enim de colendo Deo, quo feſtis diebus aſtringimur, opera religionis præſcribit. At pœnitenaia (quod ante docuimus) religionis opus non eſt, ſed vindicationis.

Item, jus humanum nullum eſt, aut Euangelicum, quo hoc præceptum aſſeratur. Proferant, & tacebimus. Lex autem antiqua ceſſavit: lege vero naturæ nihil ejuſmodi præcipi, notius eſt, quam ut probandum ſit. Et profecto errores alienos reprehendere, non perinde difficile eſt. Facilius namque (ut Cicero tradit) in mentem cujuſque venire ſolet, quid falſum, quam quid verum ſit. Sed veram & conſentaneam opinionem ingerere, eamque idoneis argumentis confirmare, hoc opus, hic labor eſt.

4. Conc. Sit igitur quarta ptopoſitio: Præceptum de pœnitentia obligat in articulo neceſſitatis, ut reliqua omnia præcepta affirmativa: Ac primus quidem neceſſitatis articulus facile ab omnibus admittitur, periculum mortis. Cum enim præceptum pro aliquo tempore obliget, ſi in periculo mortis præteritur, nullum jam reſtat tempus, quo poſſit impleri. Sed notandum eſt, quod cum baptiſmus, & ſacramentum abſolutionis attrito conferant gratiam, inſtitutaque fuerint directe hæc duo ſacramenta in remiſſionem omnium peccatorum, qui ſuſcipit alterum ex his ſive contritus, ſive attritus, vere implet præceptum de pœnitentia, quoniam Deus nihil amplius exigit in compenſationem injuriæ & delicti commiſſi, quam vel contritionem ſine ſacramento, vel attritionem cum ſacramento per ſe inſtituto in remiſſionem peccatorum. Atque hinc colliges, præceptum divinum de pœnitentia, per ſe loquendo, obligare ſolum in duobus: Prius, cum obligat divinum præceptum de baptiſmo vel confeſſione: & tunc ſatis eſt pœnitentia interior imperfecta, ſi exterius ſacramentum reipſa ſuſcipiatur. Poſterius, cum deeſt miniſter utriuſque ſacramenti: Ubi ſicut homo tenetur habere votum ſuſcipiendi vel baptiſmum, vel abſolutionem, ſi facultas adeſſet; ita etiam tenetur habere perfectam pœnitentiam, & contritionem, ut quæ neceſſaria tunc ſit ad remiſſionem peccatorum.

At vero articulus alius, qui addi ſolet, Cum videlicet quis adminiſtrare voluerit aliquod ſacramentum, vel quemcunque alium actum exercere, qui requirat hominem exiſtentem in gratia, accidentariam obligationem habet, nec a præcepto pœnitentiæ oritur, ſed a præcepto alio de digna ſacramentorum vel ſuſceptione, vel adminiſtratione. Unde peccatur quidem peccato ſacrilegii, ſi ab impœnitente ſacramentum aut miniſtretur, aut ſuſcipiatur, non autem peccato omiſſionis adverſus pœnitentiæ præceptum. Unum excipio Euchariſtiæ Sacramentum, quod qui in mortali ſumit, duplex peccatum peccat: Alterum ſacrilegii in Euchariſtiam, alterum omiſſionis in præceptum peculiare divinum de præmittenda pœnitentia Euchariſtiæ ſacramento, de quo in fine hujus Relectionis diſſeremus.

Ad primum itaque argumentum reſpondetur, illam D. Thomæ ſimilitudinem inter præceptum reſtituendi, & præceptum deſerendi peccatum, non per omnia quadrare. Qua in re Cajetanus videtur fuiſſe deceptus: primum enim rei alienæ reſtitutio revera fundatur in præcepto negativo, quo vetamur rem alienam invito domino retinere: neque enim minus rei alienæ detrectator eſt, qui eam apud ſe inventam invito domino detrectat, ac detinet, quam ſi furto ſuſcepiſſet. Quo fit, ut ad obligationem reſtituendi injuſta acceptio impertinens ſit: ſive enim acceperim injuſte per furtum, ſive juſte per commodatum, ſimulatque invito domino rem alienam uſurpo, furti reus habeor, atque ex conſequenti violator præcepti negativi

Rurſus etiam, quotieſcumque adeſt commoditas rem alienam domino ſuo reſtituendi, toties denuo pecco non

restituendo: etiamsi nullum actum positivum habeam, quo rem alienam injuste velim apud me tenere. Satis enim est ad peccatum novum usurpatio ipsa libera exterior rei alienæ, eo tempore, quo oportebat eam domino reddere.

At præceptum pœnitentiæ, per quam homo peccatum fugit, & deserit, sicut & charitas, quæ radix, & fundamentum pœnitentiæ est, revera (quicquid Cajetanus intelligat) præceptum est affirmativum, nec includit negativum, nisi quemadmodum omnia affirmativa dicuntur includere de actu contrario; ut præceptum charitatis secum habet annexum præceptum odii negativum; præceptum temperantiæ negationem intemperantiæ; spes quoque desperationem, fides infidelitatem negat & prohibet: Sic præceptum pœnitentiæ ex consequenti vetat, ne quis impœnitens sit impęnitentia positive contraria. Quo fit, ut non pœnitere proprie contra præceptum affirmativum sit, non contra negativum. Quocirca tunc solum peccatum erit, cum præcepto affirmativo fuerit adversum; adversatur autem, cum quis eo tempore pœnitentiam non agit, quo ex præcepto agere tenebatur, hoc est, in articulo necessitatis, quemadmodum superius explicatum est circa conclusionem quartam hujus quæstionis.

Sed est tamen similitudo utriusque præcepti & restituendi, & pœnitendi proportionalis duplex: Prius, quod quemadmodum non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum; ita quoque non dimittitur, nisi agatur pœnitentia. Posterius etiam hæc duo præcepta in hoc assimilantur, quod sicut non restituere rem alienam injuste detentam habet malum statum peccatoris annexum, ita & non pœnitere de peccato commisso. Quo fit, ut sive hic, sive ille, hoc est vel qui non restituit, vel qui non pęnitet, in actum positivum exeat, alter quo vult non restituere, alter quo vult non pœnitere, semper peccet novo peccato. Et quidem frequenter loquendo (ut Theologos decet) in promptu patet id, quod diximus. Avarus enim prave affectus aliena re detinenda, cum in mentem illi venit aliena res, si in actum voluntatis positivum prodeat, quo videlicet vult non reddere, ex consequenti, ut experimento constat, statum illum probat, & eligit in quo est; & qui non pœnitet, simili ratione, si peccata quæ fecit, illi occurrant, habeatque actum voluntatis positivum, plerumque nihil aliud, quam consentit, & probat statum peccati, quod ante commisit.

Quod si volumus etiam rem hanc magis premere, sine dubio peccator, cui peccata memoriæ occurrunt, nec pœnitet, si quem actum eliciat pro tempore, quo non tenetur pœnitentiam agere, semper peccat peccatum novum. Illud siquidem objectum volitionis, qua volo non pœnitere, etiam dum non teneor, nulla ratione honestari potest, cum actus oppositus, hoc est pœnitentia, & contritio omni tempore usque adeo bona, & honesta sit, ut contrarius actus, quo pęnitere nolo, nullo unquam tempore honesti rationem habeat. Non assero tamen, esse peccatum mortale, velle non pęnitere tempore, quo non teneor, peccatum (inquam) mortale ex genere suo: est tamen veniale, quia non habet objectum honestum: actus vero indifferentes schola nostra penitus rejicit. Hunc igitur in sensum D. Thomas intelligendus est, ut scilicet homo statim teneatur, imo semper, pœnitere de peccato commisso, non positive, dolendo, sed negative, non complacendo: quo etiam sensu ipse idem loquitur 3. p. q. 84. ar. 8. ubi secutus Divum Augustinum lib. de pœniten. cap. 13. & habetur de pœnit. dist. 3. cap. pęnitentia est: & Hugonem de S. Victor. dicentem, quod Deus absolvens hominem a vinculo culpæ, & pœnæ æternæ, ligat tamen vinculo perpetuæ detestationis peccati, asserit, pœnitentiam etiam post remissum peccatum debere durare usque ad finem vitæ. Quod egregie annotavit Cajetanus in Comment. supra eundem D. Thomæ articulum. Nam quod post impetratam veniam per primam contritionem, homo iterum atque iterum dolere teneatur, nulla ratione nititur, nisi cum homo dubitat, an vere fuerit contritus. Tum enim locum habet, quod Isidorus tradit lib. 2. de sum. bono: Propitiatio Dei occulta est, sine intermissione flere necesse est.

Sup. cit. ar. 8. qu. 84. 3. p.

Quem etiam in modum possemus explicare, quod in 4. sent. dist. 17. dixit, Hominem præcepto pœnitentiæ obligari, cum peccata memoriæ occur-

currunt: Tenetur enim non ſibi ipſi placere in peccato commiſſo, quod occurrit. Quare niſi actum ſuſpendat (quod tamen rarum, & difficile eſt) ſi non pœniteat, ſemper peccabit. Scio Cajetanum huic ipſi loco ex 4. Sententiarum deprompto aliter occurrere. Legat qui volet: nec enim ejus intelligentia omnino peſſima eſt.

Pro ſecundi vero argumenti ſolutione notandum eſt, diſcrimen eſſe inter bona corporis, ſcilicet ſalutem, & vitam corporalem, & bona animæ, hoc eſt, ſalutem, & vitam ſpiritualem: quod illorum non magis ſumus domini, quam vitæ, & ſalutis proximorum noſtrorum. Nam vitæ, & mortis ſolus Deus ſibi dominium reſervavit; poſteriorum vero bonorum unuſquiſque dominus eſt, habetque eandem liberam poteſtatem, quam pecuniæ, & reliquæ rei familiaris. Hoc autem diſcrimen primum ratione conſtat. Sumus enim domini eorum bonorum, quæ noſtra diligentia, labore, atque induſtria comparavimus. Cum ergo bona ſpiritualia, hoc eſt, virtutes, quibus ſalus, & vita animæ continetur, noſtra libertate, & induſtria interveniente nobis obveniant, noſtro ea nobis jure vindicamus: nam & hoc titulo opifex quiſque ſui operis dominus eſt: vita autem corporis naturæ donum eſt, non ingenio noſtro, aut induſtria partum. Quocirca nihil mirum, ſi naturæ author hujus rei dominium ſibi aſſumpſit.

Quod etiam bonorum ſpiritualium domini ſimus, teſtimonium illud Eccli. cap. 15. confirmat: Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilii ſui; poſuit ante illum vitam, & mortem, &c.

Signo quoque manifeſto hoc diſcrimen innoteſcit. Nam ſi mortem mihi conſciſco, non aliter contra præceptum illud, Non occides, pecco, quam ſi proximum interficerem. Item, ſi ex gula cibum aliquem ſumo vitæ corporali noxium, duplex peccatum pecco, alterum contra temperantiæ legem, alterum contra illud, quo teneor vitam corporalem ſervare & meam, & alienam, non tanquam dominus, ſed tanquam diſpenſator, & cuſtos. At vero ſi mortis ſpiritualis mihi cauſa ſum, jactura mihi imputatur. Quin ſi per fornicationem gratiam, virtutem, ſalutem, vitamque animi perdam, unicum fornicationis peccatum agnoſcitur. Quo uno argumento ſatis liquet, bonorum ſpiritualium nos eſſe vere dominos, non diſpenſatores, quando horum diſſipatio nobis non imputatur ad ſpecialem culpam.

Exod. 20. *Matt.* 8.

Ex hoc etiam diſcrimine ratio patet, cur volenti ſe occidere corporaliter quiſque privatus vim poſſit inferre, cogereque vel invitum, ne ſe occidat: quam tamen vim volenti ſe ſpiritualiter interficere non licet inferre, niſi is qui infert, ſuperior authoritate, & poteſtate ſit. Cujus differentiæ (ut reor ego) non alia cauſa eſt, niſi quod vitæ ſuæ corporalis nemo eſt dominus. Unde ſicut volenti alium occidere vim inferre quilibet poteſt, ut impediat; ita & ſeipſum interimere volenti. At cum vitæ ſpiritualis unuſquiſque ſit dominus, injuriam illi feceris, ſi vim attuleris, non aliter ac ſi domino pecuniarum pecunias ſuas, etiam prodige conſumenti, manus ad impediendum injicias violentas.

Hiſce igitur explicatis, facile patet, conſequentiam illam non valere: non enim, ſi ſtatim vitæ corporali ſive proximi, ſive meæ teneor ſuccurrere, ſtatim quoque teneor vitæ ſpirituali mederi, præſertim meæ, cujus ſum dominus. Certe ſi ſalutis corporalis liberum dominium haberemus, qui quartanam febrim, quum protinus ſanare poſſet, ad duos uſque annos differret, mortaliter non peccaret. Nunc autem ſi quis vel in ſe, vel in alio gravem aliquem morbum, quem pellere illico poſſet, ad longum tempus protraheret, neſcirem equidem excuſare a peccato mortali.

Ad tertium negatur item conſequentia: nec enim ego antecedens (quod nonnulli faciunt) negare poſſum. Scio quidem, latitudinem quandam eſſe in ea temporis celeritate, quam homini ad compenſandam injuriam proximo illatam præſtituimus. Sed qui proximum læſit in honore, vel fama, ſi habens opportuniſſimam opportunitatem injuriam compenſandi negligit, & ad finem vitæ reſervat, non exiſtimo eam temerarium & inconſultum Theologum eſſe futurum, ut illum per quinque etiam annos ceſſantem & torpentem excuſet. Certe Chriſtus non excuſaret: an Theologi debeant, ipſi viderint. Conſequentiam igitur ego nego, quia compenſationem injuriæ fa-

ſtæ proximo, non ſolum propter noſtras utilitates, verum ac multo etiam magis, propter utilitatem ejus, cui injuria facta eſt, legislator exigit. At compenſatio injuriæ, quæ Deo per peccatum fit, non propter Dei commoditates, ſed propter noſtras exigitur, quippe cum compenſationis noſtræ Deus non indigeat, nos egeamus. Quo fit, ut bona ſua Deus in hac parte pro noſtris habeat. Unde ad eandem legem poſtulat, quæ illi debemus, & quæ debemus nobis ipſis; nec arctiore vinculo ſatisfactionem efflagitat injuriæ ſuæ, quam remedium ſalutis noſtræ. Tum ergo tenebimur Dei compenſare injuriam, cum bona noſtra ſpiritualia diligere tenemur, inque neceſſitatis articulo procurare.

Ad quartum (quoniam præcedentis argumenti confirmatio ex dictis facile ſolvitur) non deſunt, qui antecedens inficientur, eo quod apud Div. Auguſtinum, lib. 1. de Civit. Dei, cap. 9. correctionem fraternam in aliud tempus commodius reſervare licet. At hi (bona venia me audietis) Divi Auguſtini intelligentiam non aſſequuntur. nuſquam enim Divus Auguſtinus credidit, ubi ſe offert magna commoditas corripiendi fratrem, hoc eſt, cum id fieri poteſt nulla mea jactura, multa fratris commoditate, licitum eſſe pro meo arbitratu correctionem fraternam in alium annum remittere, ubi expectetur vel æqua commoditas, vel etiam major. Sed id ſentit prudentiſſimus author: Cum correctio ſine jactura mea fieri non poteſt, differri nonnunquam poſſe in tempus, ubi commodius ſine jactura mea fiat. Cum igitur interior pœnitentia ubique gentium, & omni tempore fieri commodiſſime poſſit, ſi non licet liberationem proximi differre, ſi fieri commodiſſime poteſt, ergo nec noſtram. Sed nego tamen conſequentiam, quia bonorum ſpiritualium proximi mei cuſtos ſum, non dominus: idcirco illum mox eripere teneor, & vivificare, ſi poſſum; meipſum non mox teneor, etiamſi poſſim. Commoditas præterea ad corripiendum fratrem non ſemper, & ubique parata eſt: idcirco quando ſeſe offert, lex præcipit, ut arripiatur. Commoditas autem eripiendi nos omni tempore, & loco eſt in promptu. Quare noluit nos ſuaviſſimus legislator ſemper obligare, quotieſcunque opportunitas adeſſet, ne nos innumeris peccatis involveret. Ac revera (utcunque opinemur) negare non poſſumus, inter bona proximi, & noſtra longum eſſe intervallum. Nam bovem proximi, aut ovem jacentem levare teneor, & ſervare, ſi poſſum, bovem meum, aut ovem non item, niſi res eſſet ad vitam meam conſervandam neceſſaria: tunc enim ſicut nec vitæ, ita nec illius rei, ſine qua vita non degitur, liberam habeo facultatem. Sic ergo & bona ſpiritualia proximi mei, etiam extra mortis æternæ periculum, curare teneor, mea non perinde, niſi cum articulus neceſſitatis propriæ ſpiritualis occurrit, hoc eſt periculum mortis æternæ.

Ad teſtimonium vero Divi Gregorii, quod ibi ſubjungitur, fateor equidem, quod ſi quis periculum proximum & certum in ſe videret incidendi in novum peccatum mortale, niſi antiquum aboleret, teneretur tunc temporis pœnitentiam agere. Quemadmodum enim qui ex aſſidua conſuetudine jurandi intelligit, ſe in eo periculo conſtitutum, ut facile exeat in perjurium, obligatur conſuetudinem illam retractare, per quam in periculo dejerandi conſtituitur; ſic qui ex aſſuetudine peccandi cognoſcit, ſe ad aliud atque aliud peccatum trahi, nec tentationibus quotidianis ſine ingenti periculo poſſe reſiſtere, videtur procul dubio teneri ad illum ſtatum deſerendum. Et hinc patet, quid ad Leonis Papæ verba dicendum ſit. Id vero quod ex Eccleſiaſtico additur, conſilium ſaluberrimum eſt, non præceptum. Conſilii autem ratio redditur: Ne forte ſubito præoccupati hora mortis, quæramus ſpatium pœnitendi, & invenire non poſſimus.

Jam quinti argumenti concedo primum conſequens, ſi nihil aliud ibi ſignificetur, quam non eſſe peccatum pœnitentiam differre: ſic enim interdum ſolemus appellare licitum, quod peccatum non eſt. Sed cum rurſum colligis, ergo velle differre licitum eſt, nego conſequentiam. Nam talis volitio non habet bonum objectum, ut ante diximus: non enim ii ſumus, qui admittamus, aliquem actum eſſe licitum, qui meritorius eſſe nequeat, imo ne bonus quidem moraliter, quod nonnulli libera fronte concedunt. Ergo cum tandem objicis: Quod licet facere, licet velle, bene dicis, ſi quæ dicis, attendis: At pœnitentiam differre non eſt facere,

re, ſed non facere: non autem ſtatim licet velle non facere, quæ non facere licitum eſt, id eſt, quæ ſi non feceris, non peccas: Verbi gratia, non levare feſtucam, illicitum non eſt: at velle non levare, ſi nullum finem honeſtum apponas, otioſum, ac proinde illicitum eſt. Item, non facere bonum interdum licet, videlicet cum non teneor: at velle non facere (quod retro etiam diximus) nulla ratione honeſtari poteſt.

Ad ſextum argumentum: Licet præceptum negativum generale ſit, ne ſimus inimici Dei per actum, quo inimicitia contrahitur; at ne ſimus inimici Dei ſecundum reatum, nullo negativo præcepto ſumus aſtricti. Sicut enim de amicitia habituali Dei nullum præceptum affirmativum eſt, ſic de inimicitia, quæ ſecundum reatum eſt, quaſi habitualis, nullum eſt negativum: omnes ſiquidem leges præcipiunt, vel prohibent actus, non habitus. Et cum objicitur: Velle eſſe Dei inimicum ſecundum reatum, etiam eſt intrinſece malum, fateor id quidem, quia ut volitio mala ſit, ſatis eſt objectum eſſe malum, ſive ſecundum actum, ſive ſecundum reatum: nam qui poſitive vult habitum habere vitii, vel etiam eſſe reatu malus, conſentit in rem, quæ rectæ rationi adverſatur, imo adeo implicite conſentit in culpam, ſine qua nec habitum vitii habere, nec reatu malus eſſe poteſt: non tamen proinde ſequitur, quod ſit præceptum de non perſeverando in peccato, ſed ſolum ne velimus malum, quod cum recta ratione pugnat. Atque (ut uno verbo dicamus) velle Dei inimicitiam, directe charitati adverſatur; at non velle amicitiam, eo ſcilicet tempore, quo non teneor velle, charitati non repugnat. Quare negatur conſequentia.

Ad ultimum: Quamvis ſciam ego, Scotum & Gabr. in 3. diſt. 37. Angelum in verbo, Feriæ, Nider. in ſuo Præcept. Florentin. parte 2. tit. 9. aſſeruiſſe, in diebus feſtis, maxime Dominicis, teneri homines ad diligendum Deum ſuper omnia, ac proinde ſi in peccato ſint, ad habendam contritionem: ſed quoniam ignoro, unde ad hanc opinionem Doctores illi venerint, libere poſſum, quod non ſatis explorate perceptum ſit & cognitum, ſine ulla dubitatione negare. Nam ſicut eſſe plures mundos naturalis ratio negat, quoniam plures eſſe, ratio nulla naturalis probat; ſic peccati mortalis obligationem rationabiliſſime ubique negabimus, quoties idoneis argumentis non aſſeritur. Nam illud imbecillum eſt, quod ſubjungitur, cum ex D. Thomæ & graviorum authorum ſententia ad finem legislatoris minime teneamur, ſed ad media, quæ lex finis gratia conſequendi præſcribit. Non enim, ſi finis præcepti charitas eſt, tenemur protinus omnia præcepta legis implere ex charitate: nec ſi lex jubet Quadrageſimæ jejunium, ut mens elevetur in Deum, aſtringimur proinde ex hujus præcepti vigore, mentem in Deum elevare. Quod vero dicitur, tenendam eſſe mentem legis, non verba, ſit ita ſane: ſenſum enim legis amplectimur, non ſonum verborum. Credimus namque legem in eo ſenſu accipiendam, quem per verba legislator efficere voluit.

Jam illud, quod ex Levitico affertur, nullius eſt momenti: Primum, quoniam lex vetus abolita eſt, nec nos obligat niſi ea parte, qua legis naturæ præcepta continebat. Deinde, quoniam lex de certo quodam die loquebatur, quod feſtum propitiationis erat, ubi ſacerdos ſemel in anno peculiariter pro peccatis populi orationem fundebat ad Deum, atque hoſtias offerebat; ut quod nunc Eccleſia facit ſemel in anno obligans ad pœnitentiæ ſacramentum, tunc in vetere illo populo præſignaretur. Non erat autem lex, quæ ſingulis feſtis & Sabbathis hanc animi afflictionem præſcriberet.

Ac mihi videor ſatis de pœnitentiæ virtute diſſeruiſſe: proximum eſt, ut de pœnitentiæ ſacramento diſſeramus, videamuſque jam ea, quæ ſequuntur. Primum, an Pœnitentiæ Sacramentum ſit ad ſalutem neceſſarium: deinde, an de Pœnitentiæ Sacramento præceptum ſit. Hæc enim ex mea partitione reſtant duo, de quibus accuratius diſſerendum puto, quoniam utraque Diſputatio & ad agnitionem Sacrarum literarum pulcherrima eſt, & ad componendas multas Scholaſticas concertationes neceſſaria.

PARS QUINTA.

De necessitate Sacramenti Pœnitentiæ.

5. quæst. princip.

Ration. dubitandi pro negativ. parte.

QUod igitur Pœnitentiæ Sacramentum non sit fidelibus ad salutem necessarium, primum suadetur ex eo, quod post Baptismum, qui in peccatum inciderit, non potest per pœnitentiam reparari, ut Apostolus ad Heb. 6. videtur affirmare, cum ait: Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, & participes facti sunt Spiritus sancti, & prolapsi sunt, rursum renovari ad pœnitentiam. Et cap. 10. Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam expectatio judicii, & ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios.

4. d. 19. a. 2. q. 3. Et 3. p. q. 82. art. 7. ad 2.

Præterea, a præciso Sacerdote non possumus etiam in mortis articulo hoc Sacramentum sumere, ut D. Thomas autor est. Liceret autem, si esset ad salutem necessarium, cum ob id ab Hæretico & Schismatico Sacramentum Baptismi licite suscipiamus.

3. de anim. tex. 45.

Præterea, Deus non deficit in supernaturalibus necessariis, sicut nec natura in necessariis deficit: si ergo Sacramentum hoc ex divina institutione esset medium ad salutem necessarium, certe providisset Deus de ministro in articulo mortis. Quare jure divino quilibet Sacerdos quemlibet tunc temporis posset absolvere, sicut & baptizare tunc quilibet quemlibet potest. Quocirca talem Ecclesia potestatem Sacerdotibus simplicibus adimere non valeret, quod absurdum est.

Præterea, si fine hoc sacramento non constaret salus, ergo summo Pontifici via salutis non pateret, cum nullum habeat in terra superiorem & judicem. At minister hujus sacramenti judex & superior est, pœnitens inferior ac judicatus: non igitur est hoc sacramentum de necessitate salutis.

Præterea, si hoc sacramentum necessarium esset, id maxime ex verbis thematis: Nisi pœnitentiam habueritis, &c. Sed inde non probatur: pari enim ratione ostendetur, sacramentum Eucharistiæ esse ad salutem necessarium, cum in eundem modum dicat Dominus:

Joan. 6. Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, &c.

Præterea, Div. Chrysostomus Homilia secunda in Psal. 50. Peccata tua inquit, dicito, ut deleas illa: si confunderis alicui dicere, quia peccasti, dicito ea quotidie in anima tua: non dico, ut confitearis conservo tuo, dicito Deo, qui curat ea. Et in Oratione de beato Philogonio: Ego testificor, ait, ut si quisque nostrum recedens a præsentibus malis ex animo vereque promittit Deo, se postea nunquam ad illa rediturum, nihil aliud Deus requirat ad satisfactionem ulteriorem. Idem in sermone de Pœnitentia & Confessione, & Homil. 20. in Genesim, & super Epistolam ad Hebræos Homilia 31. referturque a Gratiano de Pœnitentia, distinct. 1. cap. Quis aliquando: & a Magistro in 4. distin. 17. Igitur Sacramentum Confessionis & Absolutionis Sacerdotalis non est ad salutem necessarium. Habet hæc rat. in to. 3. edit. Paris.

Et confirmatur, quia Nectarius Episcopus Constantinopolitanus, Chrysostomi antecessor, abrogavit Confessionem quæ Sacerdotibus fit, ut lib. 9. Historiæ tripartitæ cap. 35. Sozomenus refert: Non autem vir sanctus abrogaret, si Sacramentum Confessionis esset ad salutem necessarium. Et confirmatur rursum, quia apud Græcos post illa tempora confessio, quæ sacerdoti fit, rejecta est atque abolita: non erat ergo medium necessarium ad salutem, alias exinde nullus Græcorum salutem fuisset consecutus: quippe (ut ante docuimus) in mediis ad salutem necessariis nemini ignorantia patrocinatur, ut sine illis æternam salutem possit adipisci: quæ est ratio glossæ de Pœnitentia, dist. 5. statim a principio, ubi tenet, Confessionem esse institutam ex Ecclesiæ traditione potius, quam ex novi testamenti autoritate. Idem tenet Panorm. super caput, Omnis utriusque sexus, de Pœnitentiis & Remissionibus. D. quoque Bonaventura dist. 17. 4. Sententiarum, q. 3. art. 3. asserit, Confessionem non esse institutam a Christo, sed ab Apostolis: Non ergo ita gravis est error, negare, Confessionem Sacramentalem apud Sacerdotes esse ex Divino jure ad salutem necessariam.

In contrarium est D. Thomas 3. p. qu. 84. art. 5. ubi ex verbis Thematis colligit, Pœnitentiæ sacramentum esse ad salutem necessarium. Quemadmodum enim de Baptismo instituendo Dominus loquitur, cum ait: Nisi quis renatus Luc. 13.

natus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, &c. ita de Pœnitentiæ Sacramento, quod erat inſtituturus, videtur loqui, cum dicit: Niſi pœnitentiam habueritis, &c.

Joan. 3.

Reſolutio quæſtion.

In hujus controverſiæ explicatione ponenda mihi ſunt fundamenta quædam ad futuram fabricam conſtituendam neceſſaria.

1. Fundament.

Primum eſt, pœnitentiam exteriorem, in qua Sacerdos pœnitentem a peccatis abſolvit, eſſe ſacramentum. Hoc fundamentum primi Novatiani evertere voluerunt: negarunt enim, Sacerdotes per Abſolutionem peccata remittere, atque ex conſequenti negarunt Pœnitentiæ Sacramentum, quod utique nullum eſt, ſi remiſſio peccatorum in eo non eſt. Adverſus quos diſputat Div. Ambroſius lib. 1. de Pœnitentia, cap. 2. & 6. & 7. Hos Vvicleffiſtæ poſtea ſecuti ſunt (autor eſt Thom. Vvaldenſis lib. de Sacramentis, cap. 135.) negaverunt enim etiam ipſi, Sacerdotes vere abſolvere pœnitentes. Quæ tamen eſt aperta hæreſis. Primum, ex cap. Ad abolendam, Extra. de Hæretic. ubi Innocentius III. inquit: Univerſos qui de Sacramento Corporis & Sanguinis Domini noſtri, vel Baptiſmate, ſeu de peccatorum Confeſſione, vel reliquis Eccleſiaſticis Sacramentis aliter ſentire, aut docere non metuunt, quam ſacroſancta Romana Eccleſia prædicat & obſervat, vinculo perpetui anathematis innodamus.

Deinde, ex Concilio Florentino ſub Eugenio IV. in decreto ſuper unione Armenorum, ubi Pœnitentia numeratur inter reliqua novæ legis Sacramenta. Item ex Concilio Trident. ſeſſ. 7. can. 1. de Sacramentis in genere.

Præterea, ex c. Firmiter, ubi definitur, quod Jeſus Chriſtus claves Eccleſiæ commiſit Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus. Clavis autem a Catholico intelligitur poteſtas aperiendi regnum cœlorum, ac proinde abſolvendi a peccatis, per quæ regnum cœlorum peccatoribus clauditur. Nec hujuſmodi intelligentiam aliunde, quam a Chriſto Dom. accepimus, qui Matth. 16. cum claves Petro pollicitus eſſet, explicans e veſtigio, quidnam ipſi polliceretur, Quodcunque, inquit, ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis.

Communis quoque Eccleſiæ conſenſus id confirmat, quæ eſt columna & firmamentum veritatis, ut dicitur 1. ad Timoth. 3. Credunt enim omnes fideles, cum peccata ſua Sacerdotibus confitentur, & ab eis percipiunt Abſolutionis formam, remiſſionem quoque peccatorum ſimul percipere. Merito igitur Concilio Conſtantienſi præſidens Martinus V. in Bulla condemnationis Joannis Vvicleffi definit, quod Sacerdos poteſt peccatorem confeſſum a peccatis abſolvere, & quod Sacerdos, etiam malus, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia, vere conficit, vere abſolvit, &c.

Suppetunt etiam Sacrarum literarum teſtimonia ad hujus rei confirmationem, ut illud, quod D. Ambroſius adducit Matth. 16. Tibi dabo claves regni cœlorum, & quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Item illud 2. ad Corin. 2. Si quid donaſtis, & ego: nam & quod ego donavi, propter vos in perſona Chriſti. Et cum Sacerdotes in Baptiſmo abſolvant a peccatis, eo quod Baptiſmi miniſterium illis commiſſum eſt, pari ratione & in Pœnitentia. Quid enim intereſt (ait Divus Ambroſius) utrum per Pœnitentiam, an per lavacrum hoc jus ſibi datum vindicent Sacerdotes? Nempe unum in utroque miniſterium eſt. Nam ut illis dictum eſt Matth. ultimo, Baptizate omnes gentes, &c. ita Joannis 20. Dominus ait: Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Si ergo acceperunt Sacerdotes poteſtatem remittendi peccata, & eam exercent abſolvendo confitentes peccata ſua, ſine dubio ſigna illa ſenſibilia ſunt Sacramentum.

Secundum fundamentum: Hæreſis eſt, negare, Sacramentum Pœnitentiæ eſſe judicium quoddam ex Chriſti inſtitutione, hoc eſt, Sacerdotes remittentes peccata eſſe veros judices a Chriſto Domino conſtitutos. Decipiuntur enim nonnulli exiſtimantes, confeſſores eſſe judices arbitros, habentes videlicet poteſtatem ex electione judicandorum. Qui profecto errant in media luce. Nam poteſtas remittendi peccata Sacerdoti a peccatoribus conferri non potuit, ſed a ſolo Chriſto, cujus ſunt judices delegati. 2. Fundament.

Præterea, Claves non conferunt Sacerdotibus ipſi peccatores, ſed ipſe Do-

Dominus Jesus Christus contulit eas Apostolis, eorumque successoribus, ut in cap. Firmiter, de summa Trinitate, definitur. Potestas ergo solvendi, atque ligandi peccatores a Christo Domino Sacerdotibus collata est.

Præterea, Manifestissime hæc res ostenditur ex illis verbis jam citatis: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c. Sunt ergo judices a Christo constituti, a quo acceperunt potestatem peccatores judicandi. Quod si princeps, qui haberet a Cæsare potestatem delegandi, diceret cuipiam: Sicut misit me pater, & ego mitto te, quorum remiseris delicta, &c. non dubitaremus, ejusmodi hominem esse a principe filio Cæsaris judicem delegatum. Cum igitur Filius Dei, homo Christus Jesus, cui omne judicium datum est, omnisque potestas in cœlo, & in terra, dixerit Apostolis, Sicut misit me Pater, &c. ambigi nulla ratione potest, eos esse judices peccatorum a Christo Domino constitutos.

Præterea, Ecclesiæ consuetudo apertissime indicat Pœnitentiæ Sacramentum exerceri judicialiter: est enim ibi reus, & accusator, est sententia, est pœna injuncta: Sed hæc potestas, quam exercent Sacerdotes in Sacramento, est a Christo, ut probatum est: ergo ab eodem instituti sunt judices.

Ad hæc, in Concilio Florentino definitur, quod minister hujus Sacramenti est Sacerdos habens autoritatem absolvendi vel ordinariam, vel ex commissione superioris: Ergo si jurisdictionis potestas in ministros hujus Sacramenti requiritur, jam palam fit, Sacramentum hoc esse judiciale ex institutione Christi. Nam sicut pastores ovium Christi non sunt Pastores ab ovibus, sed a Christo: Joan. 21. Pasce oves meas: Ad Ephes. 4. Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Pastores, &c. Ita non sunt judices ovium ab ovibus, sed a Christo: nam quibus commisit ut oves pascerent, commisit simul ut de ovibus judicarent.

3. Fund. Tertium fundamentum. Non possunt judices constituti a Christo judicare de peccatis, nisi ea cognoscant. Hoc lumine naturali manifestum est: nisi enim innotescant delicta judicanti, ignorare necesse est, utrum solvere debeat, an ligare, remittere, an retinere. Quare sive absolvat, sive retineat, utraque sententia erit imprudens.

Item, quia vel judex delegatus aliquam pœnam injungit pro delicto, vel nullam: si nullam, iniquus est minister justitiæ: si aliquam, imprudentissimas est quamlibet injungendo sine cognitione delicti. Nam & æquali pœna inæqualia crimina vindicabit, & æqualia inæquali. Cum igitur Christus non instituerit judicium absurdum, & imprudentia plenum, certe instituendo judices pariter instituit, ut delictorum haberent cognitionem, ne turpiter in judiciis aberrarent.

Quartum fundamentum. Omnium pec- 4. Fund.
catorum tam publicorum, quam occultorum, tam exteriorum, quam interiorum Sacerdotes constituti sunt judices. Patet ex universali sermone: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c. Joan. 20. Matth. 16. Tibi dabo claves regni cœlorum. Et, Quodcunque solveris, &c. Alioqui tota Ecclesia seduceretur, quæ putat se accipere etiam remissionem delictorum occultorum, quæ Sacerdotibus confitetur: seduceretur, inquam, si non accepissent potestatem remittendi cum publicis etiam occulta peccata.

Præterea, si Christus de solis exterioribus loqueretur, ergo per Absolutionem Sacerdos remitteret solum exteriora peccata, & non interiora: quare dimidiatam veniam præstaret; ait enim: Quorum remiseritis, remissa sunt; & quorum retinueritis, retenta sunt.

Quintum fundamentum, Pœnitentiæ 5. Fund.
Sacramentum tres partes habere, Contritionem cordis, Confessionem oris, Satisfactionem operis. Quæ videlicet quasi materia sunt hujus Sacramenti. Nam verba Absolutionis Sacerdotalis forma sunt, qua hoc Sacramentum perficitur. Nec me clam est, Scotum in 4. dist. 14. quæst. 4. & distinct. 16. quæst. 1. id negare, quod nos tanquam fundamentum jacimus: credit enim, solam Absolutionem Sacerdotis esse integrum Pœnitentiæ Sacramentum, quia sola (inquit) ea significat gratiam, solaque proinde gratiam præstat. Durandus etiam Arg. contr. Scoti, & Dura.
in 4. distinctione 16. quæstione 1. in eadem erroris navi versatus, quatuor de causis dixit Contritionem, & Satisfactionem non esse hujus Sacramenti partes. Primam posuit, quod forma, idest Absolutio, non applicatur nisi Confessioni: ergo sola Confessio est materia, cui scilicet soli forma tota adjungitur:

nam

nam & rei artificialis materia ea eſt integra, cui forma integra artis admovetur. Alteram, quod contritio non eſt ſignum ſenſibile, res autem ſenſibiles Sacramentorum materiæ ſunt. Tertiam, quod attritione ſola verum, atque integrum conficitur Sacramentum: quod ſi Contritio eſſet hujus Sacramenti pars, non poſſet alia loco illius ſubrogari. Quartam cauſam eſſe, eamque vel maximam, quod Satisfactio ſit poſterior tempore, quam Abſolutio Sacramenti: nec enim eſt totum ſucceſſivum, ſed permanens, quod ſuas omnes partes ſimul habere neceſſe eſt, cuique jam exiſtenti ſi poſterius tempore quicquam contingat, non eſt pars, ſed accidens rei. Et confirmatur, quia tanta poteſt eſſe contritio, ut tota pœna remittatur: erit ergo tunc ſatisfactio ſuperflua. Quare non eſt pars: nunquam enim pars ſuo toti ſupervacanea eſt.

At vero omnia hæc commentitia ſunt, nec poſſunt fundamentum, quod jecimus, infirmare: habetur enim ex Concilio Florętino, cujus autoritatem Theologi ſane tenere debemus. In Concilio ſiquidem Florentino definitur, Omne ſacramentum materia, formaque conſtare. Et poſtea: Quartum, inquit, ſacramentum eſt pœnitentia, cujus quaſi materia ſunt actus pœnitentis, qui in tres diſtinguuntur partes, cordis contritionem, oris confeſſionem, operis ſatisfactionem: forma autem ſunt verba abſolutionis. Hactenus Concilium Florentinum. Et Concilium Tridentin. ſeſſ. 6. cap. 14. Docendum eſt, inquit, Chriſtiani hominis pœnitentiam (quam ſecundam tabulam poſt naufragium ſancti Patres apte nuncupaverunt) non ſolum continere ceſſationem a peccatis, & eorum deteſtationem, verum etiam eorundem ſacramentalem confeſſionem, itemque ſatisfactionem. Hæc Synodus Tridentina. Ratio quoque in promptu eſt. Quia cum pœnitentiæ ſacramentum quoddam judicium ſit, ejus integritas ex his omnibus conſtat, ſine quibus integrum judicium non eſt. Sicut & proceſſus judicialis multis actionibus continetur, videlicet accuſatione, teſtimoniis, confeſſione ipſius rei, ſententia judicis, &c. Omnia hæc enim ad integrum judicium requiſita ſunt.

Contritio itaque pars hujus ſacramenti eſt, quatenus eſt ratio exterioris confeſſionis, ut videlicet confeſſio non ficta ſit, ſed verus pœnitentiæ actus. Enimvero indicere mulctam, atque eam executioni tradere, ad integritatem judicii pertinet. Siquidem non eſt perfectum judicium, quo abſolvitur reus a culpa, niſi pœna per ſententiam indicta executioni tradatur. Quapropter ſatisfactionem a ſacerdote injunctam ſacramenti judicialis partem eſſe, negare nullo modo debemus.

Ad argumentum vero Scoti, non eſt difficile inficiari, ſolam abſolutionem gratiam conferre. Nam ſicut in judicio fori exterioris, ſi quis per legitima teſtimonia & ſuam confeſſionem abſolvatur, omnia hæc ſunt vere cauſa illius abſolutionis, licet judicis ſententiam, ut præcipuam cauſam, ſpectemus; ita quoque in foro conſcientiæ interiori princeps quidem cauſa abſolutionis ſacerdotis ſententia eſt, ſed ratio tamen & cauſa concurrens, ut rite pœnitens abſolvatur, teſtimonium etiam illud fuit, quod adverſum ſe pœnitens dixit, ſive accuſationem vocare malis, qua ſe accuſavit. Unde patet error gloſſæ de pœnitentia, diſtinct. 1. cap. 1. dicentis, nec cordis contritione, nec oris confeſſione peccata dimitti, ſed tantum gratia Dei. Nam in omnibus aliis ſacramentis non ſolum forma, ſed etiam materia eſt cauſa inſtrumentalis, qua Deus utitur ad remittendum peccatum: aqua enim baptiſmi, nedum forma verborum, corpus tangit, & cor abluit, ut Divus Auguſtinus aſſeruit. Quod item in cæteris ſacramentis inducere poſſumus. Cum ergo tam contritio, quam confeſſio partes ſint hujus ſacramenti, conſequens ſit, ut gratiæ cauſa etiam exiſtant.

Ad arg. Scoti reſpond.

Ad primum vero argumentum Durandi reſpondetur: Non omnes partes integrales ejuſdem rationis eſſe. Etenim (ut modo dicebamus) in judicio prophano aliter eſt pars confeſſio rei, aliter teſtimonium teſtium, & aliter mulcta a judice inflicta pro culpa commiſſa. Et licet per ſententiam quis abſolvatur a morte, & abſolutio delicto applicetur, quod morte non erat dignum; ſi tamen indicatur a judice pecuniaria mulcta, illius executio ſpectat ad judicii integritatem, licet abſolutio adjungatur. Et ideo D. Thomas tertia parte, quæſt. 90. art. 2. docuit, has tres partes materiam appellari ſacramenti, quia partes, ex quibus integratur totum, habent

Reſp. ad arg. Durandi.

habent ſe ut materia. Et Concilium Florentinum non dixit, hujus ſacramenti materiam eſſe actus pœnitentis, ſed quaſi materiam.

Ad ſecundum reſpondet D. Thomas, (eſt enim primum argumentum illius ſecundi articuli) quod contritio virtualiter pertinet ad exteriorem pœnitentiam, in quantum implicat propoſitum confitendi, & ſatisfaciendi. Contritio
1. q. 90. 3. 2. ſiquidem (ut recte Cajetanus admonuit) non quomodocunque eſt pars hujus ſacramenti, ſed quatenus refertur ad claves Eccleſiæ; habet enim pars, in eo quod pars, ordinem ad totum, & ad reliquas partes. Sic ergo contritio accepta includit voluntatem compenſandi delictum ad arbitrium ſacerdotis, qua conſideratione initium eſt, & ratio exterioris pœnitentiæ. Conſtat autem, interiores actus hoc modo ad exterius judicium pertinere: aliter enim judicatur offendens ex odio, aliter offendens ex ira. Compenſatio item pœnitentiæ, niſi ſponte fiat a reo, non eſt reconciliativa. Quare velle compenſare delictum, quod in contritione clauditur, eſt prima hujus judicii pars, quod eſt non ſolum vindicativum, ſed conciliativum. Non igitur oportet, quamlibet partem hujus ſacramenti eſſe ſenſibilem, ſed ſatis eſt, ſi ſit ratio, quare aliæ partes ſenſibiles ad hoc ſacramentum, & judicium pertineant. Idque eo magis, quod hoc forum interius eſt, quo nihil vetat actus etiam interiores referri.

Ad tertium primo dicitur, quod nomine contritionis in præſentia complectimur attritionem: ſignificamus enim dolorem de peccato cum propoſito cavendi in futurum. Nec id nos ſomniamus, ſed ipſum Concilium Florentinum ita nomen contritionis explicuit. Deinde reſpondetur, quod contritio ponitur pars ſacramenti, quia eſt certa, & indubitata materia. Quod autem attritio ſufficiat, quamvis verum ſit, non eſt tamen adeo certum, & indubitatum: & ideo Concilium Florentinum, communiſque ſententia tenens certum, relinquens incertum, ponit contritionem partem eſſe hujus ſacramenti.

Ad quartum nego conſequentiam: capilli enim, & ungues partes hominis ſunt, nec tamen ſimul cum homine naſcuntur. Accuſatio quoque, teſtimonium, ſententia judicis, ſolutio pœnæ, cum non ſint ſimul, ſunt tamen de integritate judicii. Breviter, in omnibus, quorum partes quendam ſucceſſionis ordinem habent, non oportet integrantes ſimul eſſe. Ad confirmationem vero facile dicitur, quod cum ſacramenta per homines adminiſtrentur, quibus illa grandis contritio conſtare nequit, an idonea ſit ad integram pœnæ remiſſionem; ſemper opus eſt ſatisfactionem injungi, ſine qua ſacramentum quidem eſſe poteſt, ſed ſine qua tamen mancum, & imperfectum eſt. Quemadmodum & quodcunque aliud judicium, in quo probatus reus ſine mulcta abſolvetur. Nam & homo ſine digito poterit eſſe, ſed erit tamen incommode ſine digito. Nec nos aſſerimus, quamlibet ſatisfactionem eſſe partem hujus ſacramenti. Satisfactio quippe, quæ ex arbitrio pœnitentis proficiſcitur, nec eſt pars judicii ſacramentalis, nec habet ordinem ad Eccleſiæ claves. Unde Concilium Florentinum: Tertia, inquit, pars eſt ſatisfactio pro peccatis ſecundum arbitrium ſacerdotis.

Quintum igitur fundamentum (ut cætera omnia, quæ poſuimus) cum firmum ſit, nihil aliud ſupereſt, niſi ut quæſtioni propoſitæ reſpondeamus.

Prima igitur concluſio ſit: Non eſt neceſſarium ad ſalutem ſacramentum pœ- 1. Concl.
nitentiæ in re ſuſceptum: hoc eſt, poteſt aliquis ſalvari, etiamſi reipſa non ſuſcipiat hoc ſacramentum, ubi non eſt facultas ſuſcipiendi. Ac loquor etiam de eo, qui peccavit mortaliter poſt baptiſmum. Id definit in primis Leo Papa in epiſtola ad Theodorum Epiſcopum, numero ſexageſimonono. Si autem aliquis, ait, quocunque interceptus obſtaculo, a munere indulgentiæ præſentis exciderit, & priuſquam ad conſtituta remedia pervenerit, temporalem vitam humana conditione finierit; non neceſſe eſt nobis eorum, qui ſic objerint, merita diſcutere: cum Dominus Deus, quod ſacerdotale miniſterium implere non potuit, ſuæ juſtitiæ reſervaverit. Loquitur de pœnitentiæ ſacramento.

Item, baptiſmus non eſt neceſſarius in re ſuſceptus, ſed ſatis eſt in voto, ſi haberi aliter nequit: ergo nec pœnitentia. Antecedens probatur ex Divo Auguſtino, lib. 4. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 22. ex Divo Ambroſio de obitu Valentiniani ad Theodoſium, ex Divo Bernardo epiſtola 77. ad Ugonem, ubi id eruditiſſime common-

monſtrat ex Innocentio de baptiſmo, cap. Debitum, & de presbyt. non baptizato, cap. 2. Sed & de Pœnitentia, diſt. 1. cap. Pœnitet, & diſtin. 6. cap. Qui vult; refertur teſtimonium D. Auguſtini ex libro de vera, & falſa pœnitentia cap. 10. & 12. Et 26. quæſt. 6. Si aliquis, refertur in idem teſtimonium Concilii Epaunenſ. Nonnulla vero capita ejuſdem cauſæ, & quæſtionis, quæ in contrarium objici ſolent, faciliora ſunt, quam quibus a nobis ſit reſpondendum. Illud vero, quod Dominus ait: Quorum retinueritis, retenta ſunt, Joann. 20. eandem intelligentiam habet, quam & illud: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, &c. ſcilicet quum adeſt facultas: nam cum deeſt, ſufficit votum ſuſcipiendi hujuſmodi ſacramenta, quæcunque dicuntur adultis ad ſalutem neceſſaria.

2. Concl. Secunda concluſio: Sacramentum pœnitentiæ eſt remedium ad ſalutem neceſſarium peccatoribus baptizatis, in hunc ſenſum, ut ſit neceſſarium in re, ſi facultas adeſt, ſit neceſſarium in voto, ſi facultas deſit. Hanc concluſionem probat D. Thomas 3. p. qu. 65. art. 4. & qu. 84. art. 5. Quia peccator non ſalvatur, niſi applicetur ei paſſio Chriſti vel in re, vel in voto. Non eſt enim aliud nomen ſub cœlo, in quo nos oporteat ſalvos fieri. Act. 4. Paſſio autem Chriſti applicatur in ſacramentis: In baptiſmo quidem his, qui ante baptiſmum peccaverunt, in pœnitentia vero his, qui peccaverunt poſt baptiſmum.

Deinde probat, quia ægroti niſi per aliquod remedium ſalutis, ſanari non poſſunt, Matth. 9. Non eſt opus valentibus medico, ſed male habentibus. At Pœnitentiæ ſacramentum eſt medicina ſalutis, ut ante nobis demonſtratum eſt.

Tertio probat D. Hieronymi teſtimonio in Commentariis ſuper 3. cap. Iſajæ, & in Epiſtola ad Demetriadem de virginitate ſervanda, dicentis, ſecundam tabulam poſt naufragium eſſe pœnitentiam; nam primam tabulam baptiſmum vocat. Patet facile legenti. Idem aſſerit D. Ambroſius ad virginem lapſam cap. 8. & Tertullianus in libro de pœnitentia. Confirmatque Trident. Conc. ſeſſ. 6. cap. 14. inquiens, Pœnitentiam ſecundam tabulam poſt naufragium ſanctos Patres apte nuncupaviſſe. Ne quis autem hanc eſſe D. Thom. mentem poſſit ambigere, legat lib. 4. adv. Gent. cap. 72.

Eandem quoque concluſionem tenuit Thomas Vvaldenſis lib. de ſacramentalibus, tit. 8. cap. 68. citatque Origenem in eandem, qui homilia decima ſuper Numeros, Laicus, ſi peccet, inquit, ipſe ſuum non poteſt auferre peccatum, ſed indiget ſacerdote, ut peccatorum remiſſionem poſſit accipere. Et capite ſexageſimo nono docet ille idem Thomas Vvaldenſis, Joannem Vvicleff oppoſitum hujus concluſionis tenuiſſe: quem ſecuti Lutherani negant, ad ſalutem eſſe hoc ſacramentum neceſſarium. Quamobrem firmiora (ſi poſſumus) argumenta debemus afferre, ut hæreſis contraria manifeſtius revincatur. Error Vvicleſ. & Luth.

Hæc itaque concluſio primum certa eſt per definitionem Leonis Papæ in epiſtola ad Theodorum Epiſcopum, 69. & refertur de pœnitentia diſtin. 1. cap. Multiplex. Multiplex, inquit, miſericordia Dei ita lapſibus ſubvenit humanis, ut non ſolum per baptiſmi gratiam, ſed etiam per pœnitentiæ medicinam ſpes vitæ reparetur æternæ, ut qui regenerationis donum violaſſent, proprio ſe judicio condemnantes, ad remiſſionem criminum pervenirent; ſic divinæ bonitatis præſidiis ordinatis, ut indulgentia Dei niſi ſupplicatione ſacerdotum nequeat obtineri. Mediator enim Dei, & hominum hanc præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, ut & pœnitentibus ſatisfactionem pœnitentiæ darent, & ſalubri ſatisfactione purgatos ad communionem ſacramentorum per januam reconciliationis admitterent. Et concludit tandem in hæc verba: Neceſſarium eſt, ut peccatorum reatus ante ultimum diem ſacerdotali ſupplicatione ſolvatur.

Præterea, Matth. 16. Tibi, inquit Dominus, dabo claves regni cœlorum, & quodcunque ſolveris, &c. Ergo, cum per peccatum mortale a baptiſmo commiſſum cœlum peccatori obſeretur, neceſſe eſt, ut per claves Petri, & ſucceſſorum aperiatur: quod non aliter profecto fit, quam per ſacramentum abſolutionis; nec enim ſoluta erunt in cœlo, quæ non ſolverit Petrus in terra.

Præterea. Joannis vigeſimo, Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt; ergo quæ non abſolvunt ſacerdotes, retenta erunt. Quapropter neceſſe eſt, ſi retineri non volumus, ut a ſacerdotibus abſolvamur.

Tertia

3. Conc. Tertia concluſio: Non ſatis eſt ad æternam ſalutem conſequendam peccatoribus baptizatis votum implicitum hujus ſacramenti, ſed explicitum & formale requiritur. Quoniam ad eundem modum pœnitentiæ ſacramentum eſt neceſſarium peccatoribus baptizatis eo, quod per utrunque virtus paſſionis & ſanguinis Chriſti in peccatorum remiſſionem applicatur, ſine qua quidem applicatione ne unum quidem mortale peccatum remitti poteſt. Ac ſine voto explicito baptiſmi nullus ſalvatur. Marci ultimo: Prædicate Euangelium omni creaturæ: qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur. Unde primum colligitur, baptiſmum in voto ſatis eſſe, cum re ipſa ſuſcipi non poteſt. Idcirco enim non dixit: Qui non fuerit baptizatus, condemnabitur, ſed, Qui non crediderit. Colligitur deinde, fidem hujus ſacramenti, hoc eſt baptiſmi, eſſe ad ſalutem neceſſariam, id eſt quod per baptiſmum in nomine Chriſti præſtatur remiſſio peccatorum omnibus gentibus. Id enim eſt Euangelium, quod qui non crediderit, condemnabitur, ut Marci ult. declaratur. Nec hanc hujus loci nos intelligentiam comminiſcimur, ſed etiam nobis ſancti Patres tradidere. Vvaldenſ. in lib. de ſacramentis, cap. 130. Hugo de ſancto Victore, lib. 2. de ſacramentis, parte 6. cap. 7. D. Bernardus epiſtola 77. ad Hugonem, D. Auguſtinus lib. 1. de baptiſm. contra Donatiſt. cap. 8. & lib. 4. cap. 21. & 2. libro contra Creſcon. cap. 13. Si igitur citra baptiſmi votum explicitum nullus omnino ſalvari poteſt, cum non adeſt facultas baptiſmum re ipſa ſuſcipiendi, nec ſine voto quidem pœnitentiæ explicito ſalvabitur, qui peccatum mortale poſt baptiſmum perpetravit. Noluit enim Deus ſine Chriſto, & Eccleſia ſua cuiquam patere ſalutem ac remiſſionem peccatorum. Cum igitur peccatores poſſunt Chriſto & Eccleſiæ ſuæ uniri & reconciliari, exterius etiam, ſuſceptis ſacramentis, id Deus requiſivit. At cum non adeſt facultas exterioris unionis & conciliationis, voluntas pro facto cedit, ſuppleturque per interiorem exterior unio. Confirmat etiam hanc concluſionem id, quod uſu venire videmus, ut quantumcunque mors ſubito occurrat, pœnitentiæ remedia fideles efflagitent, nec ſane ſentiant de ſalute ejus, qui moriens nec re, nec voto hoc ſacramentum acceperit.

Eorum quæ ad ſalutem ſunt neceſſar. dupl. eſt genus. *Marb. 9.*

Ex his colligere licet, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria, ea eſſe in duplici differentia. Nam quædam ſunt neceſſaria ſolum, quia præcepta, ut eruere innocentem a morte, vota reddere, juramenta ſervare, quorum neceſſitas videtur eſſe præſcripta ibi: Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata. Alia vero ſunt ad ſalutem neceſſaria, ut media, & inde in præcepto, quia media neceſſaria: ut credere in Chriſtum, ſuſcipere Baptiſmum, pœnitentiam agere. Inter hæc autem haud mediocre diſcrimen eſt: Nam quæ ſunt tantum, quia præcepta, ad ſalutem neceſſaria, non eſt opus, in voto habeantur explicito ad ſalutem conſequendam, ſed ſatis eſt implicite & in genere propoſitum habituale tenere implendi Divina mandata. At quæ ſunt ad finem ſalutis media neceſſaria, ſi in re haberi nequeunt, oportet teneantur in voto, ut ſacramentum Baptiſmi, & Pœnitentiæ, quod paulo ante docebamus.

Utrum etiam ad remiſſ. peccat. requir. votum hujus ſacram. explicit.

Sed eſt tamen quæſtio non parva, an exigatur votum explicitum hujus ſacramenti ad remiſſionem peccatorum, quæ poſt Baptiſmum admiſſa ſunt. Nam ad æternam ſalutem conſequendam, jam diximus, hujuſmodi votum explicitum eſſe neceſſarium. Et quidem de hac re inter viros doctos magna diſſenſio eſt. Sunt enim qui credant, votum explicitum hujus ſacramenti non eſſe opus ad remiſſionem peccatorum: ut ſi quis commiſit adulterium poſt Baptiſmum, per ſolam contritionem (ajunt) quæ eſt actus virtutis, conſequi poterit veniam ſine propoſito explicito ſuſcipiendi hoc ſacramentum. Id tenet Adrianus quæſt. 1. de confeſſione ad ſecundum principale. Eſt autem argumentum hujus, quod Baptiſmus non eſt neceſſarius in re, vel in voto explicito ad juſtificationem, ut 3. parte quæſt. 68. art. 4. ad ſecundum D. Thomas aſſeruit. Cornelius ſiquidem & Eunuchus ante fidem explicitam Euangelii, juſtificationem quidem conſequi potuerunt, licet æternam ſalutem non potuerint adipiſci.

Opinio quorumdam.

Item, quilibet ſe poteſt convertere ad Deum in momento, & tamen notitiam Baptiſmi habere in quolibet momento non poteſt: quomodo enim audiet ſine prædicante? aut quomodo credet, niſi audierit? Igitur nec ſacramenti

menti pœnitentiæ votum explicitum ad peccatorum remiſſionem neceſſarium eſt. Nec ab hac ſententia abhorret D. Thom. 3. p. q. 86. art. 2.

Opinio aliorum contra.

Si quis tamen contrariam ſententiam tenere voluerit, habebit pro ſe, quantum conjectura colligere licet, Magiſtrum ſentent. 4. d. 17. cap. 2. & Div. Thomam eadem diſt. quæſt. 3. artic. 5. q. 1. & apertius art. 1. quæſt. 1. & d. 18. q. 1. art. 3. q. 1. & lib. 4. contra gentes, cap. 72. & tertia parte, q. 84. art. 5.

Sunt quoque argumenta non levia ad hanc opinionem confirmandam: Primum ex Concilio Complutenſi ſub Alphonſo Carrillo Archiepiſcopo Toletano, quod probatum eſt a Sixto IV. in Bulla, qua condemnavit Petrum Oxonienſem, cujus prima Concluſio ibi damnata eſt, in hanc formam: Peccata mortalia, quantum ad culpam & pœnam alterius ſeculi, delentur per ſolam cordis contritionem ſine ordine ad claves. At ſi per pœnitentiam, quæ eſt actus virtutis, peccata remittuntur ſine explicito voto hujus ſacramenti, revera delentur peccata ſine ordine ad claves. Rurſum in Concilio Trident. ſeſſ. 6. cap. 14. definitur, quod pœna æterna cum culpa vel ſacramento, vel Sacramenti voto remittitur. Item Joannis ult. Quorum retinueritis, retenta ſunt. Ergo quando quis nec re, nec voto accepit hoc ſacramentum, cum ſacerdotes ejuſmodi peccata retineant, retenta ſunt.

Præterea, nulli hæretico, vel ſchiſmatico remittitur culpa, niſi formaliter & explicite proponat Eccleſiæ uniri, atque ab ea veniam peccati implorare: ergo ſola contritio, quæ eſt actus virtutis, non ſatis eſt ad remiſſionem peccatorum ſine ordine ad claves Eccleſiæ. Antecedens aſſerit D. Auguſtinus lib. de vera & falſa pœnitentia, cap. 12.

Sacramentum igitur pœnitentiæ eſſe ad ſalutem neceſſarium, in hunc modum ſit definitum.

Utrum confeſſio ſit ad ſalutem neceſſar.

Sed enim cum hoc ſacramentum quatuor habeat partes, neque omnes ſint æque neceſſariæ ad hujus ſacramenti conſtitutionem, merito poterit in quæſtionem revocari, an ſingulæ hujus ſacramenti partes ſint ad ſalutem neceſſariæ. Et quoniam de Abſolutione & Contritione poſt ea, quæ diximus, aut parva, aut nulla controverſia eſt, de Confeſſione primum quæritur: An ſit ad ſalutem æternam neceſſaria. Nam Vvicleffus impudentiſſime docuit, eam eſſe ſuperfluam & inutilem, ut Thomas Vvaldenſis refert lib. de ſacramentis, cap. 135. & in Concilio Conſtantienſi, ſeſſione 8. inter illius errores ſeptimus ponitur in hanc formam: Si homo debite fuerit contritus, omnis Confeſſio exterior eſt ei ſuperflua, & inutilis.

Error Vviclef.

Error alior. hæretic.

Maſſiliani etiam negaverunt neceſſitatem confeſſionis, ut autor eſt Damaſcenus libro de hæreſibus. Deinde Jacobitæ, referente Guidone Carmelita in lib. etiam hæreſum. Hos ſequuntur noſtro tempore Lutherani, atque adeo Eraſmus, in libro de ratione veræ Theologiæ circa finem, & in colloquio, cui index, Pietas puerilis: in ſumma omnes, qui tenuerunt Confeſſionem novitiam eſſe, & inſtitutionis Eccleſiæ. In quibus fuit Beatus Rhenanus in aſſerenda Confeſſione parum profecto beatus & pius: Adverſum quos Concluſionem ſtatuimus:

In annotat. ſuper lib. Tertull. de pœnit.

Concl.

Confeſſionem exteriorem, quæ Sacerdoti fit, eſſe ad ſalutem neceſſariam ex Chriſti inſtitutione, Confeſſionem (inquam) omnium mortalium, tam publicorum, quam occultorum. Probatur efficaciter. Quia peccata occulta non remittuntur niſi remittentibus Sacerdotibus, ut patet ex teſtimonio Joannis citato: Quorum retinueritis, id eſt non remiſeritis, retenta ſunt. Ex eo enim, quod dixit, Quorum remiſeritis, remiſſa erunt, ſatis oſtenditur, verbum e regione additum, ſcilicet, Retinueritis, perinde eſſe, ac ſi dixiſſet Chriſtus, Non remiſeritis: Sed remittere ſacerdotes non poſſunt, niſi cognoſcant, ut oſtenſum eſt. Cognoſcere autem nequeunt, niſi peccatores confiteantur: ergo Confeſſio etiam occultarum culparum ex divina inſtitutione eſt ad ſalutem neceſſaria. Qui enim inſtituit finem neceſſarium, media etiam inſtituit, quæ eſſent ad eundem finem neceſſaria, niſi legislatorem velimus in neceſſariis defuiſſe. Nam eandem rationem eiſdem quoque verbis reſumere non piget.

Præterea, in Concilio Conſtantienſi Martinus Quintus in Bulla condemnationis Articulorum Vvicleffi, Joannis Hus, & Hieronymi Pragenſis, condemnans errores Vvicleffi ac reliquorum diſcipulorum, ait: Interrogandum eſſe, qui de iſtorum hæreſi fuerit ſuſpectus, utrum credat, quod Chriſtianus

ultra

ultra contritionem cordis, habita copia Sacerdotis idonei, ſoli Sacerdoti de neceſſitate ſalutis confiteri teneatur. Ubi licet non explicetur, an ex inſtitutione Divina, an ex humana ſit illa neceſſitas, ſine dubio tamen eſt intelligenda ex divino jure. Id enim Vvicleff negabat.

Præterea, hoc manifeſte determinatum eſt in Concilio illo Complutenſi, & in illa Extravag. Sixti Quarti contra Petrum Oxonienſem: Nam poſt illam primam damnatam concluſionem, quam ante retulimus, hoc eſt, peccata mortalia deleri per ſolam cordis contritionem ſine ordine ad claves, damnatur ſecunda in hanc formam: Confeſſio de peccatis in ſpecie fuit ex aliquo ſtatuto univerſalis Eccleſiæ, non de jure Divino. Deinde damnatur tertia in hæc verba: Pravæ cogitationes confiteri non debent, ſed ſola diſplicentia delentur ſine ordine ad claves.

Præterea, in Concilio Florentino definitum eſt, idque nos adeo firmiter conſtituimus, materiam hujus Sacramenti præcipuam eſſe Confeſſionem: Si igitur Sacramentum pœnitentiæ eſt ad ſalutem neceſſarium, certe non forma ſolum, & Abſolutio Sacerdotis, ſed & materia, hoc eſt, Confeſſio peccatorum ad ſalutem neceſſaria eſt: nec enim ſacramentum ſola forma ſubſiſtit.

Cujus etiam rei definitio habetur in Concilio Tridentino, ſeſſion. 6. cap. 14. ubi cum Concilium docuiſſet, hoc ſacramentum eſſe ſecundam tabulam poſt naufragium, per quam fieret lapſi hominis poſt Baptiſmum reparatio, ſubdit: Docendum eſt, Chriſtiani hominis pœnitentiam multo aliam eſſe a Baptiſmali, eaque contineri non modo ceſſationem a peccatis, & eorum deteſtationem, verum etiam eorundem ſacramentalem Confeſſionem, ſaltem in voto, & ſuo tempore faciendam, & Sacerdotalem Abſolutionem.

Corall. præced. Conel. Quibus ita conſtitutis, manifeſtiſſime colligitur, hanc ſecretam confeſſionem de peccatis ſecretis (quam quidem alii auricularem vocant, alii clancularem) inſtitutionis Divinæ eſſe, non humanæ, hoc eſt, Chriſtum inſtituiſſe, peccata ſecreto eſſe confitenda. Nam publicorum publice fieri confeſſio poteſt. Nec id Cajetanus inficiatur. nam licet in commentariis ſuper caput Joan. 20. adverſari videatur, at ipſe tamen mentem ſuam explicuit, reſpondens ad cenſuras Pariſienſes ſedecim articulorum.

Probatur hoc corollarium in primis, quia confeſſio de peccatis occultis eſt neceſſaria, ut ex fundamentis factis conſtare facile poteſt. Conſtituit enim ſacerdotes Dominus judices, non ſolum publicorum, verum etiam occultorum. Sed rationis naturalis eſt, ut occulta peccata occulta correctione purgentur: ergo cum Chriſtus inſtituerit hoc judicium fieri ſecundum rectam rationem, conſtituit ex conſequenti, occulta peccata occulte eſſe judicanda.

Præterea, ſi modus confitendi ad aurem de peccatis occultis ex Eccleſiæ inſtitutione eſſet, in arbitrio Eccleſiæ etiam eſſet oppoſitum conſtituere, quemadmodum poteſt de immerſione, vel aſperſione, vel infuſione in Baptiſmo legem pro ſuo arbitratu & ferre, & tollere. At non eſt in facultate Eccleſiæ præſcribere, ut cordis occulta peccata peccatores publice confiteantur.

Præterea, Leo Papa in Epiſtola ad univerſos Epiſcopos Campaniæ, numero 57. & refertur de pœnitentia, diſtinct. 1. cap. Quamvis plenitudo, Illam, inquit, contra Apoſtolicam regulam præſumptionem, quam nuper agnovi a quibuſdam illicita uſurpatione committi, modis omnibus conſtituo ſubmoveri, de pœnitentia videlicet, quæ a fidelibus poſtulatur, ut ſcripta profeſſio publice recitetur; cum reatus conſcientiarum ſufficiat ſolis Sacerdotibus indicare Confeſſione ſecreta. Et infra: Removeatur ergo improbabilis conſuetudo, ne multi a pœnitentiæ remediis arceantur. Hactenus Leo. Id ergo, quod adverſatur remedio a Chriſto inſtituto ad remiſſionem peccatorum, nimirum contra Divinam inſtitutionem eſt, cum contra Apoſtolicam regulam id fieri ſummus Pontifex aſſerat. *In to. Concil. eſt hæc epiſt. 78. in edit. vero Colon. eorum Leon. 80.*

Ex Apoſtolorum certe traditione ſecreta peccata in aurem ſunt confitenda, quod vel ex eo liquet, quod in Eccleſia non habetur memoria, unde inceperit ſecreta confeſſio. Nam & Origenes ejus meminit Homilia prima & ſecunda in Pſalm. 37., & Homilia decima ſuper Numeros. Div. Baſilius item in libello de inſtitutione Monachorum cap. 21. & 98. Dionyſius etiam in Epiſtola ad Demophilum 8. & Sozomenus lib. 9. Hiſtor. tripart. cap. 35. Quoniam, inquit, qui confiteri refugiunt, majus peccatorum onus acqui-

quirunt; propterea viſum eſt antiquis Pontificibus, ut, velut in theatro, ſub teſtimonio Eccleſiaſtici populi delicta pandantur, & ad hanc cauſam preſbyterum bonæ converſationis, ſervantemque ſecretum, ac ſapientem virum ſtatuerint, ad quem accedentes ii, qui deliquerunt, delicta propria fateantur. Nota, ſervantem ſecretum: nam ſi non eſſent occulte confitenda peccata, non oporteret ſervare ſecretum.

Poſtremo, Sigillum Confeſſionis non eſt ex humana inſtitutione, ſed ex Divina: ergo ex Divina eſt, quod aliqua peccata, ſcilicet occulta, judicentur occulte. Et confirmatur: Quia Magiſter Oxonienſ. in Concilio illo Complut. damnatus eſt, quod aſſereret, Confeſſionem non debere eſſe ſecretam. & a Sixto Quarto in illa Extravag. cujus initium: Ad perpetuam rei memoriam, &c. definitur contra eundem, neceſſario exigi, ut Confeſſio ſecreta ſit. Quam ob rem ex revelatione, & inſtitutione Dei eſt, quod confeſſio ſit ſecreta, alioqui non eſſet hæreſis, ab Euangelica veritate penitus aliena, aſſertio contraria: cum tamen aliena eſſe ibidem decernatur.

Dubium ex dictis de confeſſ. publicor. peccat.

Sed oritur circa ea, quæ diximus, dubium: Si enim peccata oportet confiteri, ut innoteſcant ſacerdoti: ergo peccata publica, quæ alias ſunt illi manifeſta, non erit neceſſarium confiteri: quippe ob hanc cauſam, ſi circumſtantia manifeſta eſt, non eſt opus eam explicare confeſſori; ut ſi quis ſit Sacerdos, vel maritatus, idque confeſſori liqueat, non eſt neceſſe, ut cum confitetur fornicationem, exponat ſe eſſe vel ſacerdotem, vel maritatum.

Reſpon. ad dub.

At erroneum eſt credere, ſine confeſſione publicorum etiam peccatorum cuiquam patere ſalutem: Primum, quia delictum judicandum in aliquo foro, debet eſſe notum in illo foro: ſed, etiamſi peccata ſint publica, non ſunt confeſſori nota in foro ſacramenti: ergo opus eſt, ut peccator illa ſacerdoti confiteatur. Et hoc eſt, quod Div. Thomas diſt. 17. q. 3. ar. 2. qu. 1. ad 1. docet, inquiens: Quamvis Sacerdos aliquando ſciat peccatum ut homo, non tamen ſcit ut Chriſti Vicarius; ſicut etiam judex aliquando ſcit peccatum ut homo, quod neſcit ut judex.

Præterea, Confeſſio eſt materia præcipua hujus ſacramenti: ergo etiam ad abſolutionem publicorum peccatorum eſt neceſſaria: nam ſacramentum ſine præcipua materia eſſe non poteſt.

Denique, ſi peccator publicum peccatum non confitetur, non poteſt innoteſcere judici, an pœniteat, necne, an proponat emendationem, an non: Quare non valet diſcernere, an ſolvere debeat, an ligare. Neceſſarium eſt igitur, ut non modo ſecreta peccata, verum etiam publica peccator ſe ſacerdoti ſubjiciens confiteatur.

Utrum ſatisf. ad ſacerd. arbitrium ſit ad ſalutem neceſſar.

Jam vero poſterior illa quæſtio relinquitur: An ſatisfactio ad Sacerdotis arbitrium ſit ad ſalutem neceſſaria. Sunt enim authores, qui negant, in quibus D. Thomas 4. diſt. 17. q. 3. a. 1. q. 1. ad 1. argum. videtur eſſe. Dicendum, inquit, quod poſt remiſſam culpam adhuc eſt peccator debitor pœnæ temporalis: ſed gratiæ tamen infuſio ſufficit ad culpæ remiſſionem: ad gratiæ vero infuſionem conſequendam ordinata ſunt ſacramenta, ante quorum ſuſceptionem vel actu, vel propoſito peccator gratiam non conſequitur. Sed tamen ex hoc, quod operatur confeſſio ad pœnæ remiſſionem, non habet, quod ſit de neceſſitate ſalutis, quia pœna iſta eſt temporalis, ad quam poſt culpæ remiſſionem remanet homo ligatus. Unde ſine hoc, quod in præſenti vita expiaretur, eſſet via ſalutis; ſed habet, quod ſit de neceſſitate ſalutis, ex hoc, quod ad remiſſionem culpæ ordinatur. Hactenus D. Thomas.

Opinio D. Th.

Opinio Auctor.

At vel fallor ego, vel contrarium probabilius eſt. Nam, ſicut ante docuimus, exterior pœnitentia eſt ad ſalutem neceſſaria: ergo quemadmodum contritio in lege naturæ, & ſcripturæ habebat annexum propoſitum confitendi, & ſatisfaciendi Deo, juxta illud: Dixi, Confitebor injuſtitiam meam Domino, &c. ita & in lege nova habet annexum propoſitum confitendi ſacerdoti, & ſatisfaciendi ad arbitrium ejus: hoc eſt enim ſubjicere ſe clavibus, & judicio eccleſiaſtico, quod eſt ad ſalutem ſine dubio neceſſarium.

Præterea, Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 14. poſteaquam definivit, ſacramentum pœnitentiæ ad lapſi reparationem, velut ſecundam poſt naufragium tabulam, neceſſarium eſſe, decernit protinus, hoc ſacramento contineri non modo ceſſationem peccatorum, & eorundem ſacramentalem confeſſionem, & ſacerdotalem abſolutionem, verum etiam ſatisfactionem per

jejunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, sed pro pœna temporali: & de hac, inquit, pœnitentia scriptum est: Memor esto, unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Et iterum; Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Et rursus: Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ. Quæ omnia loca de pœnitentia exteriori esse intelligenda, per quam scilicet exterior pro peccatis fit, superius certis argumentis commonstravimus.

Præterea, Leo Papa Epistola 69. ad Theod. Episc. Mediator, inquit, Dei, & hominum hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut & pœnitentibus satisfactionem pœnitentiæ darent, & salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per januam reconciliationis admitterent. Igitur, nisi proponant pœnitentes, se Ecclesiæ potestati subjicere, ut juxta ejus arbitrium peccata compensent, servari non possunt. Jam enim docuerat Summus Pontifex, hanc Sacerdotalem authoritatem, & judicium esse ad salutem necessaria.

Denique, cum de Satisfactione ad arbitrium Sacerdotis præceptum sit, (ut nos proxime definiemus) certe Satisfactio est ad salutem necessaria: nam si non esset, non esset in præcepto. Ac revera frustra fuissent Sacerdotes judices constituti, si eorum scientiæ parere non esset necessarium. Inanis enim est autoritas judicandi, quæ impune rejici potest, idque eo magis, quod judicium hoc non est ad dirimendas lites, sed ad vindicanda scelera. Et quod judicibus necessarium est, scilicet pœnam indicere reis, ne sint judices iniqui, id nos exequi necessario debemus, ne falsi pœnitentes, & inobedientes tum videamur, tum etiam simus. Nec argumentum, quod in contrarium insinuamus, operæ pretium est nunc diluere, partim quod facile est, partim quod postea diluere debemus. Quapropter ea jam argumenta confutanda sunt, quæ a principio hujus controversiæ fecimus.

Resp. ad rat. dubit. positas in prin. qu. princip.

Ac primum quidem argumentum a plerisque Sanctorum facile diluitur; nam utrumque Apostoli Pauli locum interpretamur, non de pœnitentia, quæ post Baptismum fit, sed de pœnitentia, quæ fit in Baptismo: Qui videlicet semel duntaxat percipi potest. Nam pœnitentiam Baptismum appellari, habes apud Lucam capitulo ultimo: Oportebat, inquit, prædicari in nomine ejus pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes. Ubi quæ Matthæus de Baptismo dixit, Lucas nomine pœnitentiæ, ac remissionis peccatorum tradidit. Hanc expositionem Chrysostomus, & Theophylactus sequuntur in eadem loca. Item Div. Ambrosius, libro secundo de pœnitentia, cap. 2. & Divus Augustinus libro de vera, & falsa pœnitentia, cap. 3. Colligunt autem ex multis conjecturis, hanc esse eorum testimoniorum intelligentiam. Quas ego conjecturas referrem, nisi ad metam hujus Disputationis festinaret oratio. Heb. 6. & 10.

Potest tamen uterque locus intelligi etiam de pœnitentiæ Sacramento, ut videlicet intelligamus, impossibile esse per pœnitentiæ Sacramentum rursum renovari, id est, priorem novitatem, quam per Baptismum accepimus, iterum accipere. Unde Gregorius Nazianz. orat. 3. in sanctum lavacrum, Non superest, inquit, regeneratio secunda, nec reformatio, sed in pristinum statum restitutio, etiamsi perquam vehementer illam lachrymis, & multis quæramus suspiriis, ex quibus vix quidem cicatricum obductio venit.

Nec te moveat, quod Apostolus ait, esse impossibile: nam per excessum loquitur, atque hyperbolice ingentem rei difficultatem impossibile vocat, non ut desperent audientes, sed ut terreantur. Idcirco enim subdit Apostolus: Confidimus tamen de vobis, dilectissimi, meliora, & viciniora saluti, tametsi ita loquimur; quasi dicat Apostolus: Loquutus sum ita, ut vos a peccatis retraherem, & desperationis metu facerem cautiores: Cæterum confido de vobis; & reliqua, quæ sequuntur. Quæ quidem hujus loci interpretatio mea non est, sed D. Hieronymi, libro adversus Jovinianum secundo, refertur-que a Gratiano de pœnitentia, dist. 2. cap. Si enim. Nec modus hic loquendi a sacris literis alienus est. Nam Matth. 19. quod ante Dominus dixerat, difficile esse divitem intrare in regnum cœlorum, e vestigio dixit, esse impossibile, quemadmodum exposuit D. Hieronymus super caput Esaiæ sexagesimum. Sed & Aristoteles primo libro de cœlo,

lo, cap. 11. inter reliquas ſignificationes hujus vocabuli, impoſſibilis, eam annumeravit, ut quod non facile, neque cito, nec bene fieri poteſt, impoſſibile dicatur. Et ad eandem formam, per hyperbolem, cap. 10. ejuſdem epiſtolæ Apoſtolus locutus eſt, ut oſtenderet, qua animadverſione peccata noſtra digna ſint, poſt acceptam notitiam veritatis, ſi ad juſtitiæ rigorem examinentur. Sed aliud tamen eſt, quod juſtitia poſtulat, aliud quod clementia, & miſericordia ſuggerit.

Ad ſecundum argumentum certe poſſemus reſpondere, negando majorem: ſentiunt enim plures viri docti, licitum eſſe ab hæretico recipere pœnitentiam in articulo mortis, ut Petrus Paludanus 4. diſt. 25. quæſt. 1. Sylveſter in verbo Confeſſor, 1. §. & Joan. Major diſt. 17. & Gloſſa extra. de Sponſalib. cap. Non eſt vobis. Quia licet recipere Baptiſmum ab ejuſmodi præciſis, cum extrema neceſſitas cogit, ut D. Auguſtinus tradit, cap. Si quem forte, 24. diſt. 1. Ergo & pœnitentiæ ſacramentum licet ab exciſo ſuſcipere. Huic vero loco ſolent alii occurrere negando conſequentiam. Quia miniſter Baptiſmi eſt inſtitutus quilibet de jure Divino, quamobrem Eccleſia id tollere non poteſt. At pœnitentiæ miniſter non eſt quilibet Sacerdos Divino jure, ſed cui Eccleſia demandaverit. Quocirca ſicut poteſt committere cui voluerit, ita & poteſt auferre. Sed hæc reſponſio non facit ſatis argumento. Primum, quia probabiliſſimum eſt, quemlibet Sacerdotem in mortis articulo habere authoritatem abſolvendi jure Divino. Idque aſſeruit Paludanus diſt. 20. quæſt. 1. art. 2. Durandus diſtinct. 19. quæſt. 2. Capreolus eadem diſtinct. art. 3. ad 4. Id quoque D. Thomas ſentire videtur, diſtinct. 19. quæſt. 1. art. 3. quæſt. 1. & diſt. 20. art. 1. quæſt. 2. Atque eſt præterea rationi conſentaneum, quia Deus non deficit in neceſſariis: nullus enim providus gubernator in neceſſariis deficit: ergo quemadmodum providit, ut in articulo mortis quicunque poſſet licite baptizare, non obſtante quacunque Eccleſiaſtica cenſura, & prohibitione: ita etiam cavit, ut in eodem articulo quilibet Sacerdos licite abſolveret: cum utrunque ſit ſacramentum neceſſitatis, utrunque jure Divino præceptum. Eſt inſuper alia ratio, qua id confirmari poſſit: Quod authore Divo Auguſtino quarto libro de Baptiſmo contra Donatiſtas, capite vigeſimoquarto, quod univerſa tenet Eccleſia, ſemperque retentum eſt, nec a Pontificibus, aut Conciliis tempore aliquo poſt Apoſtolos definitum, traditione Chriſti, & Apoſtolorum rectiſſime creditur conſtitutum. At quod quilibet Sacerdos in mortis articulo quemlibet poſſit abſolvere, ſemper in Eccleſia obſervatum eſt, nec nova aliqua hominum conſtitutione ſancitum: a Chriſto igitur, & Apoſtolis eſt inſtitutum.

Præterea, Eccleſia non poſſet hoc reſcindere, & abrogare, ferendo ſcilicet contrariam legem: ergo eſt de jure Divino. Antecedens ſuadetur: Quia ſecluſa quacunque Eccleſiæ lege, talis abrogatio eſſet contra rectam rationem, ſi (ut verum eſt) pœnitentia eſt ſacramentum ad ſalutem neceſſarium. Sic igitur rationi maxime conſentaneum eſt, quemcunque Sacerdotem in articulo mortis pœnitentiæ miniſtrum Divino jure eſſe conſtitutum. Quo etiam fit, per Eccleſiæ cenſuram talem authoritatem abrogari non poſſe.

Quod ſi Chriſtus Dominus non conſuluiſſet in mortis articulo periclitantibus, miniſtrum abſolutionis neceſſarium exhibendo, Eccleſia tamen, cujus prudentiæ dicitur eſſe commiſſum, cum pia mater ſit, non eſt credenda filiis ſuis in articulo mortis deeſſe voluiſſe, idque eo magis, quo exemplo Chriſti ſponſi ſui facere & potuit, & debuit, quem conſtat in Sacramento Baptiſmi (quod neceſſarium eſſe ad ſalutem voluit) nulli in articulo mortis defuiſſe.

Præterea, Neceſſitas non habet legem, ut habes in cap. Quod non eſt, de regulis juris: non ergo exiſtimanda eſt Eccleſia, legem, qua præciſum amovet a ſacramentorum miniſterio, ad extremum neceſſitatis articulum extendere voluiſſe.

Præterea, odia reſtringi, favores convenit ampliari, ut etiam juris regula tradit. Quod autem quilibet Sacerdos in articulo mortis quemlibet poſſit abſolvere, gratia eſt, & favor populi Chriſtiani. Quocirca ampliare potius, quam ſtringere debemus. Quod autem præciſi Sacramentorum miniſterio privantur, in odium eſt: reſtringendum itaque eſſe videtur: nam pœnæ legum interpretatione molliendæ ſunt, non ex-

aſperandæ, de Pœnitentia diſt. 1. cap. Pœnæ. Probabile igitur eſt, a præciſo Sacerdote fideles poſſe Sacramentum abſolutionis in mortis articulo recipere, videlicet, ſi abſque periculo fidei recipi poteſt.

Ac profecto non ambigo, quin a Catholico excommunicato etiam nominatim, in mortis articulo, pœnitentiæ poſſimus ſuſcipere ſacramentum, ſi alius deſit: Quippe non video cauſam, quare fideles in articulo mortis, præſente Sacerdote Catholico, priventur Sacramento ex Divina inſtitutione ad ſalutem neceſſario. Quod utique eſſet minus tolerabile, quam in mortis articulo caſus reſervare, præſertim cum homines fere non contritionem, ſed attritionem habeant: quapropter durum eſſet hominibus, majori ex parte imbecillibus, in tali periculo velle deeſſe. Quod ſi hæc exceptio Miniſtri Catholici etiam per excommunicationem præciſi jure optimo defenditur, non eſt abſurdum & alios præciſos excipere, tantum in mortis articulo: quoniam extrema neceſſitas, ſive corporalis, ſeu ſpiritualis ſit, ab omni Eccleſiæ lege videtur excepta.

Dilutio obje. cujuſdam.

Id vero, quod objici in contrarium ſolet ex 24. quæſt. 1. cap. Audivimus, per hæc facile diluitur. Cui ſimile eſt, quod D. Ambroſius ait, de pœnitentia, diſt. 1. cap. Verbum, & cap. Poteſt fieri: Ob idque ſimili ratione ſolvitur. Illud autem, quod opponitur ex capite ultimo ejuſdem cauſæ, & quæſtionis, adverſus hanc ſententiam nihil penitus facit. Primum, quod ibi ſermo eſt de Euchariſtiæ Sacramento, quod non eſt Sacramentum neceſſitatis. Deinde, quia id fecit Hermogildus, ne Arriano Epiſcopo faveret, quem rex ob eum finem deſtinaverat. In quo eventu ne Sacramentum quidem Baptiſmi ab hæretico recipiendum eſſet. Nam quod in extrav. Unam ſanctam, de majoritate, & obedientia, Bonifacius docet, extra Eccleſiam non eſſe remiſſionem peccatorum, ex dictis modo explicari facile poteſt; & quemadmodum intelligendum eſſet, in ſuperioris anni Relectione docuimus.

At ſi quis communem opinionem ſequi velit, cujus etiam D. Thomas fuiſſe videtur, 4. diſt. 16. art. 2. quæſt. 2. ad 3. & diſt. 19. quæſt. 3. art. 3. quæſt. 1. ad 2. & 3. p. quæſt. 82. art. 7. ad 2. reſpondere aliter poteſt, negando minorem. Nec eſt ſimile de Baptiſmo, & Pœnitentia, quoniam Baptiſmus multo magis eſt neceſſarius, quam Pœnitentiæ ſacramentum, eo quod non ſolum opus eſt, quatenus remedium peccati, ſed quatenus profeſſio eſt Chriſtianæ fidei, & in Chriſtum incorporatio.

Unde ad tertium argumentum, juxta duas has differentes opiniones, dupliciter item reſponderi poteſt. Nam difficile eſt de doctiſſimorum virorum judicare ſententiis, & in medio ſeniorum juvenes ſedere arbitros. Itaque ex his duabus utra ſit opinio deligenda, prudentiorum ego, & doctiorum arbitrio derelinquo.

Unde juriſdic. facerd. habeat, qui ſum. Pontif. abſolvit a pecc.

Ad quartum, ubi difficultas eſt, a quonam habeat juriſdictionem, qui ſummum Pontificem abſolvit, communis opinio reſpondet, quod ſummus Pontifex eligendo Confeſſorem, confert ei poteſtatem, quam tamen ipſe exercere non poteſt, ut Diaconus electus Epiſcopus poteſt demandare abſolutionem a peccatis, cum ipſe tamen peccatores abſolvere non queat. Quæ eſt ſolutio Cardinalis Turrecremata libro primo ſummæ Eccleſiaſticæ, cap. 98. & D. Bonaventuræ 4. diſtinct. 19. & D. Thomæ diſtinct. 16. quæſt. 1. art. 3. quæſt. 3. At Paludanus eadem diſtinct. quæſt. 2. & Capreolus eadem diſtinct. quæſt. unica, art. 3. melius ſentire videntur, juriſdictionem, qua ſacerdos electus a Pontifice eum abſolvit, a Chriſto eſſe, & non ab ipſo Pontifice, quia Deus non deficit in neceſſariis: quare ſummo Pontifici de miniſtro ſacramenti ad ſalutem neceſſarii providit. Item ſummus Pontifex poſt peccatum mortale factus eſt ſubditus in foro interiore: nam obligatur confiteri ſacerdoti, ſicut & quilibet alius, qui mortaliter peccavit, judicio hujus fori ſacramentalis obnoxius ſit: ergo ſine commiſſione ipſius eſt in Eccleſia judex, cui ſcilicet confiteri teneatur.

Præterea, licet Epiſcopus diaconus committere alteri abſolutionem poſſit; ſed non tamen niſi eorum, quorum eſt paſtor, committere poteſt, hoc eſt ſuorum ſubditorum. At ſummus Pontifex non eſt paſtor ſui ipſius, nec judex, quamobrem ſui ipſius abſolutionem committere alteri non poteſt. Nec me fugiunt, quæ Cardinalis Cajetanus, vir alioqui doctiſſimus, ſcripſit quæſtione unica de miniſtro hujus ſacramenti, quæ mihi non placent omnia, ſed (hu-

ma-

manorum ingeniorum ea vel ſors, vel conditio eſt) aliis non placebunt noſtra. Equidem, quandiu ratio melior non ſuccurrit, non auderem aſſerere, Confeſſorem ſummi Pontificis nullam habere juriſdictionis poteſtatem ſuper ipſum nec a Chriſto, nec ab Eccleſia, nec ab ipſo ſummo Pontifice, quod Cajetanus videtur admittere. An admittendum ſit, viderint alii; nam ego principium abſolutionis ſacramentalis exiſtimo non ſolam eſſe poteſtatem ordinis, verum etiam juriſdictionis. Quippe cum miniſter hujus ſacramenti (juxta Concilium Florentinum) ſit ſacerdos habens autoritatem vel ordinariam, vel ex commiſſione ſuperioris, cumque etiam ſacramentum hoc judiciale ſit, miniſtrum ejus, niſi judicem intelligere non valeo: judicem autem ſine juriſdictione ne cogitatione quidem informare poſſum, eo vel maxime, quod miniſter hujus ſacramenti ſolvit, & ligat, ac proinde juriſdictionis poteſtatem habet. Igitur, ſicut ſummus Pontifex propter crimen hæreſis ſubditus ſit eccleſiæ in foro exteriore, idque ex divina inſtitutione; ſic per quodlibet mortale peccatum eccleſiæ ſubjicitur in foro interiori, Chriſto inſtituente, & obligante Pontificem ſummum, ut coram ſacerdote compareat, tametſi hanc illi dederit facultatem, ut eligat, quem maluerit. Quam traditionem, ſicut & cæteras Chriſti, licet ſcriptas non habeamus, ab Apoſtolis accepimus.

Itaque ſacerdos ſimplex, cum initiatur, non modo ordinis poteſtatem, ſed juriſdictionis etiam accipit, non ſimpliciter, & quantum ad omnes, ſed primum quantum ad venialia peccata. D. Thom. diſt. 18. art. 3. qu. 1. ad 3. & eſt communis opinio: Deinde quantum ad mortalia, quibus eſt jam peccator a proprio ſacerdote ſolutus, quoniam illud judicium eſt penitus arbitrarium, cum nulli tenear me ſubdere: neque appareret unde proprius ſacerdos habeat ſolus poteſtatem in illa peccata, cum non ſit materia ſubjecta proprio ſacerdoti: Præterea, quantum ad omnia in articulo mortis: Denique ad ſummum Pontificem abſolvendum.

Atque horum omnium radix eadem eſt. Etenim (ut Capreolus, & Durandus diſt. 19. 4. diligenter annotaverunt) in univerſum Apoſtolis dictum eſt: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, &c. Reſtrictio autem facta eſt ſpeciali commiſſione Divo Petro: cui, quoniam claves tanquam primo clavigero collatæ ſunt, id conſequenter eſt demandatum, ut ejus auctoritate quicunque alius aperit, aperiat, &c. Nam illa commiſſio de aliis a D. Petro facta eſt. Ideoque D. Petrus, & ejus ſucceſſores non ſubjacent illi reſtrictioni, quin poſſint abſolvi a quolibet ſacerdote.

Ad quintum vero argumentum nonnulli reſpondent, illud verbum Domini non de corporali, ſeu ſacramentali manducatione corporis Domini, ſed de ſpirituali eſſe intelligendum. Qui autem per fidem Chriſtum habet in ſe manentem, is ſpiritualiter manducat corpus, & bibit ſanguinem, quia Chriſti membrum efficitur, ac proinde particeps ipſius & carnis, & ſanguinis. Id autem neceſſarium eſt ad ſalutem non ſolum adultis, verum etiam parvulis. Atque hujus ſententiæ videtur eſſe D. Thomas 3. p. qu. 65. art. 4. ad 2. & qu. 80. art. 9. ad 3. Et D. Hieronymus in 1. cap. epiſt. ad Epheſ. De conſecr. diſt. 2. cap. Dupliciter. Imo Origenes homil. 7. in Levit. & Auguſtinus lib. 3. de doctrina Chriſt. cap. 16. manifeſte docent, hunc locum figurate eſſe accipiendum, ut per metaphoram qui credit in Chriſtum, eique incorporatur, Chriſtum dicatur manducare. Eandemque expoſitionem ubique locorum D. Auguſtinus probat, ut tract. in Joann. 26. & 27. Et lib. 1. contra duas epiſtolas Pelag. cap. 22. & lib. 2. cap. 4. de conſecr. diſt. 4. cap. In Eccleſia, & cap. conſequenti, ubi & refert, Innocentium hujus ſententiæ fuiſſe; ac revera fuit, ut patet in epiſtola ejuſdem Innocentii ad Concilium Carthaginenſe. Et ratio quoque illis ſuffragatur, quia ſi de ſacramentali manducatione Dominus loqueretur, falſum eſſet illud: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo. Conſtat enim, multos carnem Chriſti, atque ejus ſanguinem in ſacramento accipere, & non eoſdem in Chriſto manere. Item, etiam cum ſermo univerſalis ſit, ſi de ſacramentali manducatione intelligeretur, jam parvulis eſſet Euchariſtia neceſſaria, ut vitam haberent in ſemetipſis, quod eſt erroneum. Ac laicis præterea ſumptio hujus ſacramenti ſub utraque ſpecie eſſet ad vitam neceſſaria, quæ eſt hæreſis Lutherana.

At vero, licet Dominus ibi de ſpi-

rituali manducatione ſermonem faciat, non tamen excluditur ſacramentalis, ut patet ex D. Auguſtino in Joan. tract. 26. atque ex D. Thoma 3. par. q. 80. ar. 11. Unde & ejuſdem partis q. 65. ar. 4. ad 2. ait, illud verbum Domini intelligendum eſſe de ſpirituali manducatione, & non de ſola ſacramentali. Non dixit: Et non de ſacramentali. Quod autem de ſumptione etiam ſacramentali verba fiant, mihi facile perſuadeo. Primum, quia de futuro loquitur Dominus dicens: Panis, quem ego dabo, caro mea eſt. nondum enim inſtituerat Euchariſtiæ ſacramentum. Deinde, quia diſcernit manducationem & potationem, inquiens: Niſi manducaveritis carnem, & biberitis, &c. ubi integrum ſacramentum carnis & ſanguinis, quod in cibum & potum daturus erat, aperte diſtinxit. Accedit ad hoc, quod Joannes Euangeliſta, ſi eo capite de Euchariſtiæ ſacramento non feciſſet mentionem, omnino nullam altiſſimi Sacramenti rationem habuiſſet, cum in reliquis ſui Euangelii partibus ne verbum quidem ullum de Euchariſtia fecerit. Adde, quod plerique Sancti de Euchariſtiæ Sacramento illum locum interpretantur, ut D. Chryſoſtomus in Joannem, homil. 45. & lib. 3. de dignitate Sacerdotali, cap. 4. & D. Auguſtinus lib. 1. de baptiſmo parvul. cap. 20. Ambroſius lib. 4. de ſacram. D. Bernardus in ſermone de reſurrectione, cujus initium, Vicit Leo. Cyrillus quoque atque Theophylactus in commentariis ſuper Joan. atque alii, quos refert Gratianus de conſecratione, diſt. 2. Certe Eccleſia, cum adverſus hæreticos de Euchariſtiæ ſacramento diſputat, ex eo capite vel maxime teſtimonia ſumit. In concilio præterea Conſtantienſi, ſeſſ. 13. cum hæreticorum argumento obiter reſponderetur, qui ex hoc teſtimonio ſumebant, Laicis ſub utraque ſpecie hoc ſacramentum eſſe conferendum, non confugerunt Patres ad ſpiritualem manducationem, ſed crediderunt id quod Dominus dicit, Niſi manducaveritis, &c. etiam a Laicis ſub ſpecie panis ſervari: cum firmiſſime (inquiunt) credendum ſit, ſub utraque ſpecie integrum Chriſti corpus & ſanguinem contineri. Et (ne longum faciam) concilium Epheſinum in epiſtola ad Neſtorium, hunc ipſum locum, de quo diſſerimus, de ſumptione Sacramenti corporis & ſanguinis Domini interpretatur. Atque, id nos late perſecuti ſumus, ut vim argumenti conſervaremus, ſcilicet ‖ quod difficilius eſt, quam ut per illam priorem intelligentiam eludi poſſit.

Igitur, ut ex locis citatis apud D. Thomam colligere licet, teſtimonium illud, licet diſſimiliter, utramque tamen expoſitionem complectitur, & ſpiritualis, & ſacramentalis manducationis. Non enim qui corporaliter dentibus terit Euchariſtiæ ſacramentum, habet vitam æternam, niſi & ſpiritualiter manducet, hoc eſt, credat in Chriſtum viva fide, & Eccleſiaſtici corporis, cujus Chriſtus caput eſt, membrum fiat. Ergo ſpiritualis manducatio per fidem, medium eſt neceſſarium ad ſalutem & adultis, & parvulis. Suſcipitur quoque hoc medium, cum baptiſmus ſuſcipitur, ut Div. Auguſtinus exponit, lib. 1. de baptiſmo parvulorum, cap. 20. & locis quoque paulo ante citatis, ac D. Thomas 3. p. q. 73. art. 3. Sacramentalis autem manducatio non hoc modo eſt de neceſſitate ſalutis, ſicut baptiſmus, videlicet quia baptiſmus eſt neceſſarius non ſolum neceſſitate præcepti, verum etiam ut medium, ſine quo ſalus non conſtat. At ſacramentalis Euchariſtiæ manducatio ſolum eſt neceſſaria, ut præceptum, ac proinde ſolis adultis, quibus duntaxat præceptum imponitur. Quod autem hæc ſit mens Divi Thomæ, colligere poſſumus ex 3. par. qu. 75. artic. 11. Quid autem in cauſa ſit, quamobrem ſimilibus verbis non ſimilis neceſſitas præſcribatur, non facile dicitur, niſi ad eccleſiæ ſenſum noſtras intelligentias referamus, quæ ſacramentalem Euchariſtiæ ſumptionem nunquam intellexit eſſe medium ad ſalutem neceſſarium, pœnitentiam eſſe intellexit. Vel utrunque quidem ſacramentum neceſſarium eſt in re, vel in voto, ſed aliter tamen utrumlibet: nam votum Euchariſtiæ in baptiſmo continetur, votum autem pœnitentiæ in nullo alio ſacramento. Quo fit, ut votum Euchariſtiæ ſatis ſit implicitum. Atque id forſitan eſt ad Divi Thomæ ſenſum accommodatius.

Ad ſextum argumentum reſpondetur, quod Nectarius anteceſſor Divi Chryſoſtomi confeſſionem ſecretam de medio ſuſtulerat, ut illo capite Sozomenus tradit. Quamobrem Chryſoſtomus Nectario ſuccedens, de confeſſione hac auriculari populo verba facere noluit:

quia

quia enim nondum ſcandalum ſedatum erat, quod in Eccleſia Conſtantinopolitana per occaſionem ſecretæ confeſſionis fuerat exortum, non eſt auſus eam reſtituere, quam ſcilicet vir probatæ fidei apud Conſtantinopolitanos abjecerat. Nec apud Græcos confeſſio, quæ ſacerdotibus in aurem fit, tam eſt recepta, quam apud Latinos: Unde Sozomenus loco illo citato, apud Occidentales eccleſias ritum confeſſionis aſſerit maxime & traditum, & retentum. Sed de pœnitentia, diſt. 1. cap. finali Theodorus dicit, Græcos exiſtimare, ſoli Deo eſſe confitenda peccata. Quemadmodum itaque baptiſmus non ſtatim a paſſione Chriſti cœpit eſſe medium omnibus neceſſarium ad ſalutem, ſed poſt ſufficientem Euangelii, & Baptiſmi evulgationem; ita & confeſſionis ſacramentum ex eo tempore cœpit omnibus hominibus eſſe neceſſarium, etiam de peccatis ſecretis, quo ſufficienter promulgatum eſt. Quo fit, ut Græci ante plenam invulgationem ſine peccatorum confeſſione occultorum ſalvari potuerint. Juriſconſultis vero, ac nonnullis etiam Theologis ſane parcendum eſt, quod in quæſtione perobſcura, & quæ eo tempore nondum erat ſatis explicata, ac definita, ignoranter erraverint.

PARS SEXTA.

De Præcepto Sacramenti Pœnitentiæ.

quæſt. 6. princip. SEd quoniam plus nimio longa facta eſt diſputatio, jam ad partem Relectionis poſtremam pergamus, in qua illud quærebatur: An de pœnitentiæ ſacramento divinum præceptum ſit. Et quoniam primam hujus ſacramenti partem, hoc eſt, contritionem cordis, quemadmodum in præcepto divino eſſet, oſtendimus; reliquæ ſunt duæ, de quibus nobis inſtituenda eſt diſputatio, confeſſio videlicet oris, & ſatisfactio operis. nam alterius præceptum hæretici negant, alterius etiam Catholici.

Utr. de confeſſ. peccat. ſit divin. præcep. Ad illud igitur explicandum prius aggrediamur: An confeſſio, quæ ſacerdotibus in aurem fit, Euangelico jure ſit præcepta. Suadetur enim non eſſe: Primum, quia tale præceptum divini juris nullo ſacrarum literarum loco reperitur. Quod ſi ita eſt, ut certe videtur eſſet, non eſt cur divini juris præceptum eſſe fingamus. Arg. pro negativ. parte.

Deinde, ſi confeſſio divinæ inſtitutionis eſſe, ejus quoque integritas ab Euangelico jure proficiſceretur. Unde fieret, ut & pœnitens omnium peccatorum & ſpecies, & numeros diceret, & Confeſſor ſolicite utrunque interrogare deberet, quod eſſet revera moleſtiſſimum. Ac præterea non liceret Eccleſiæ ulla ex cauſa confeſſionem partiri. At partitur, ut cum ſunt caſus reſervati, abſolvit Romanus Pontifex ab illis, pro aliis vero non reſervatis remittuntur pœnitentes ad proprios ſacerdotes. Non igitur divinæ inſtitutionis eſt, omnia ſimul peccata ſacerdoti confiteri.

Præterea, ſi hoc præceptum Euangelicum fuiſſet, tunc non obſtante damno vel proprio, vel alieno, confiteri teneremur, ſicut & baptizari. Et aſſerunt Doctores, jacturam aut meam, aut alterius idoneam eſſe cauſſam, cur ego non debeam confiteri: non eſt ergo divini juris obligatio.

Præterea, ſi Chriſtus Dominus confeſſionem juſſit, certe eam juſſit, quæ medium eſt neceſſarium ad ſalutem, ſcilicet formatam. Quamobrem qui præſtaret confeſſionem informem, eam iterum facere teneretur, quod eſſet profecto duriſſimum.

Præterea, ſi præceptum de confeſſione divinum eſſet, mutus hac etiam lege conſtringeretur. Id vero tam eſt abſurdum, quam eſſet abſurda confeſſio, quæ a muto proficiſceretur. Item & abſens per epiſtolam confiteri deberet abſenti ſacerdoti, atque adeo peccator ignotæ linguæ præſenti per interpretem.

Ad hæc, eadem ratione Dei præceptum eſſet, ſolis propriis ſacerdotibus confiteri, cum ſoli ſint a Deo judices conſtituti; unde & in cap. Firmiter, de ſumma Trinitate, claves ſolis Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus dicuntur eſſe collatæ.

Poſtremo, ſi mandatum hoc ex Evangelio poſſet haberi, id vel maxime ex illo Joannis 20. cap. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. At inde non habetur: pari enim ratione oporteret venialia confiteri, cum de illis etiam ibidem ſermo ſit, alias

confeſſio venialium ad hoc ſacramentum non pertineret: & ſi de utriſque loquitur Chriſtus, cum ait, Quorum remiſeritis peccata, ad utraque etiam pertinet, quod dicit, Quorum retinueritis; &c. Compertum igitur videtur eſſe, aut utrorumque, aut neutrorum confeſſionem in præcepto divino eſſe.

In 3. part. præced. In contrarium eſt, quod Sacramentum pœnitentiæ ad ſalutem neceſſarium eſt, ut ante docuimus. Quod utique ſacramentum citra confeſſionem conſtare non poteſt, quæ videlicet eſt præcipua hujus Sacramenti materia. Cum itaque peccata mortalia confiteri opus ſit ad ſalutem, efficitur manifeſte, de Confeſſione Divinum eſſe præceptum.

Reſol. Quæſt. In hac controverſia poſt ea, quæ in ſuperiore definita ſunt, vix quicquam ſupereſt, quod adjicere debeamus. Quippe certum & perſuaſum nobis eſſe debet, omnem exteriorem virtutis actum ad ſalutem ex Divina inſtitutione neceſſarium, ex eadem quoque inſtitutione in præcepto eſſe. Faciamus enim, hominem peccatorem contritionem habere peccati ſui: tunc quæritur, an hic teneatur confiteri ex Divino jure, necne. Si tenetur, id fides Catholica docet, id nos in præſentia confitere volumus: Si non tenetur, ſine peccato mortali poterit Confeſſionem omittere. Quare per ſolam contritionem ſalvabitur: ac proinde Confeſſionis ſacramentum non eſt ad ſalutem neceſſarium.

Aſſertiones 4. Petri Oxon. damnatæ. Præterea (ut reliqua argumenta prætereamus, quæ modo repetere moleſtum negotium eſſet) definitio illa Concilii Complutenſis ſub Reverendiſſimo Archiepiſcopo Toletano Alfonſo Carillo, manifeſto convincit, non ſolum Confeſſionem divina lege juſſam eſſe, verum etiam id negare, hæreticum eſſe.

Prima igitur Concluſio Petri Oxonienſis, ibidem damnata, ſic habet: Peccata mortalia, quantum ad culpam & pœnam alterius ſeculi, delentur per ſolam cordis contritionem ſine ordine ad claves.

Secunda Concluſio: Quod confeſſio de peccatis in ſpecie fuerit ex aliquo ſtatuto univerſalis Eccleſiæ, non de jure Divino.

Tertia concluſio: Quod pravæ cogitationes confiteri non debent, ſed ſola diſplicentia delentur ſine ordine ad claves.

Quarta concluſio: Quod confeſſio non debet eſſe ſecreta. Has omnes & ſingulas hæreticas eſſe, Synodus definivit. Eſt autem congregata autoritate Sixti Quarti, & confirmata poſtea ab eodem Sixto in Extravaganti, cujus retro mentionem fecimus: Ubi denuo condemnantur, tanquam Hæreticæ, illæ propoſitiones. Quo fit, ut qui aſſerunt hunc errorem eſſe temerarium, aut hæreſim ſapere, hanc Sixti definitionem minime viderint, quam non piguit ſemel atque iterum ſumere, ut frequentius ob oculos poſita perenni memoria teneatur.

Reſpon. 1. argument. Ad primum argumentum: Jam oſtendimus locum in Euangelio Joannis, unde Confeſſionis præceptum ducitur. Nam quod Cajetanus in Commentariis ſuper hunc locum aſſerit, inſtitutionem ſacramenti pœnitentiæ inde haberi, non præceptum, certiſſime fallitur. Habetur enim neceſſitas comparendi coram judicibus a Chriſto conſtitutis, atque ex conſequenti præceptum Confeſſionis, ſine qua peccata noſtra a ſacerdotibus juſte ac prudenter diſcerni, Judicarique non poſſunt.

Jam quod hæretici tradunt, Innocentium tertium fuiſſe Confeſſionis auricularis autorem, imprudenter errant. Leo ſiquidem Papa multis annis ante Innocentium præcepit, Confeſſionem non publice fieri, ſed occulte. Quin etiam aſſeruit, contra Apoſtolicam regulam publicam confeſſionem poſtulari, ut patet Epiſtola 57. ad Epiſcopos Campaniæ, & 69. ad Theodorum Epiſcopum. Hujus etiam judicii ſacramentalis apud ſacerdotes meminit Innocentius Primus in Epiſtola ad Decentium cap. 7. Sed & Clemens in 1. Epiſtola ad Jacobum fratrem Domini, Petrum Apoſtolum tradidiſſe refert, cogitationes etiam malas oportere Chriſtianos mox ad Chriſtum illidere, & ſacerdotibus Domini manifeſtare. Ejus etiam eſt mentio apud Div. Hieronymum in illud Eccleſiaſt. 10. Si mordeat ſerpens in ſilentio, &c. Nam quod ſuper Pſalm. 84. referri ſolet, forſitan rejiceretur, quod commentaria illa, an Divi Hieronymi ſint, incertum eſt, quemadmodum liber 2. de Viſitatione infirmorum, & libellus ad Comitem, & liber de vera & falſa pœnitent. Divi Auguſtini eſſe negantur. Sed eſt tamen in Auguſtino locus, quem evertere

tere ne Eraſmus quidem poſſit, in libro 3. de Baptiſ. contra Donat. cap. 17. & 18. ubi nititur judicium hoc ſacerdotale eodem hoc ipſo Joannis aſſerere teſtimonio. Vide etiam Tract. 2. in Pſal. 101. ſuper illud: Ut audiret gemitus compeditorum. Cyprianus quoque Serm. 5. de lapſis, etiam eos, qui corde tantum lapſi ſunt, docet, hoc ipſum apud Sacerdotes Dei dolenter debere confiteri. Pœnitentiæ hujus inſuper, quæ apud ſacerdotes fit, mentionem fecit Tertullianus in lib. de pœnitentia. Divus Ambroſius autem lib. 1. de pœnitentia cap. 2. hanc ſententiam eodem, quo & nos Joannis teſtimonio confirmat. Nam alia, quæ ſolent afferri, ut eſt illud Jacobi 5. Confitemini alterutrum, &c. & illud Lucæ 17. Ite, oſtendite vos ſacerdotibus, &c. non adeo firma videntur adverſus Hæreticos teſtimonia. Tametſi dici etiam facile poterat, quod licet ex Sacra ſcriptura hujuſmodi præceptum non haberetur, habetur tamen ex traditione Chriſti, & Apoſtolorum, quemadmodum & alia pleraque noſtræ fidei documenta. Quod ſi rara apud antiquos ſecretæ Confeſſionis mentio eſt, frequens vero publicæ, ut in Concilio Niceno cap. 9. & aliis item plurimis, id ſane nihil noſtræ huic definitioni adverſatur. Oſtenſum eſt ſiquidem non ſolum ex traditione majorum, verum etiam ex Evangelico teſtimonio confeſſionem peccatorum ſacerdoti fieri debere, quod quidem eſt de neceſſitate ſacramenti. Secretam vero aut publicam Confeſſionem fieri, prudentiæ eſt naturali relictum, quæ dictat, ut occulta peccata occulte, publica publice judicentur.

Reſpon. ad 2. Ad ſecundum argumentum non poſſumus breviter reſpondere, quoniam rei gravitas & utilitas multa nos dicere compellunt, quæ præteriri nulla ratione debent.

Confeſſ. deb. eſſe integra. Primum igitur, Confeſſionem integram eſſe debere, apud Theologos exploratiſſimum eſt, ut patet in 4. diſtin. 16. & 17. ubi ea de re a ſcholaſticis Theologis diſſeritur. Habetur autem manifeſte hujus aſſertionis definitio in Concilio Florentino, ubi poſteaquam decretum eſt, Confeſſionem eſſe hujus ſacramenti materiam, ad Confeſſionem id pertinere definitur, ut quis omnia peccata ſua, quorum memoriam habet, integre confiteatur. Et Concilium Lateranenſe in cap. Omnis utriuſque ſexus, de pœnitentiis & remiſſionibus, Omnia, inquit, peccata ſua proprio Sacerdoti confiteatur. Quod etiam uſu totius Eccleſiæ declarari facile poteſt: nam qui tacet aliquod peccatum mortale, eum communi conſenſu fideles damnant.

Divus quoque Thomas 4. d. 17. qu. 3. art. 4. quæſt. 2. rationibus hoc ſuadere conatur: Prima, quod Confeſſio mutila non eſt Confeſſio, ſed Confeſſionis ſimulatio: non enim vere vult ſanari ab illis morbis, quos explicat medico, qui alios tacet, cum medicina ſit eadem omnibus ſanandis inſtituta: quæ ratio ſumitur ex D. Auguſtin. de vera & falſa pœnitent. cap. 15. Quidam, ait, uni celant, quæ alii manifeſtanda conſervant. Quod eſt ad hypocriſim tendere, & ſemper carere venia, ad quam totam ſe per fruſta putant pervenire.

Secunda, quod confeſſio ſit ſacerdoti vice Dei cum ſpe veniæ conſequendæ: ſed impium eſt, a Deo dimidiatam ſperare veniam, de vera & falſa pœnitentia, cap. 9. ergo & a Confeſſore impium eſt dimidiatam peccatorum remiſſionem expectare. Quæ eadem eſt ratio D. Auguſtini in illo cap. 15.

Tertia, quod ſacramentum hoc ordinatur ad medicinam omnium peccatorum mortalium, quibus ſacerdos curationem adhibiturus eſt. Quod niſi cognoſcat medicus ægri totam habitudinem, non poteſt prudenter medicinam apponere. Nam quæ uni morbo competit, alteri affert quandoque perniciem. Quæ ratio ſumitur ex cap. Omnis utriuſque ſexus: Ubi Innocentius ait: Sacerdos more periti medici diligenter inquirat peccatoris circunſtantias & peccati, ex quibus prudenter intelligat, quale debeat ei præbere conſilium, & cujuſmodi remedium adhibere, diverſis experimentis utendo ad ſalvandum ægrotum.

Durandus tamen d. 17. qu. 15. hanc quidem rationem calumniatur, ſed eam tuetur Paludanus q. 5. ejuſdem diſtinctionis, ac multo etiam magis Adrianus, quæſt. 4. de Confeſſione. Nos vero fatemur, Concluſionem Mathematica demonſtratione plane exploratam haberi non poſſe: ſed fide poſita, afferuntur argumenta, quæ probant, conſentaneum eſſe, ita fieri oportere. Ac revera, cum hujus ſacramenti finis

non

non tam vindicare ſit, quam ſanare (non enim venit filius hominis in mundum, ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per ipſum, Joan. 3.) notitia neceſſaria judici ad hoc ſalutare judicium, ex tali fine ſalutis depromenda eſt. Tantum itaque criminum pœnitens Confeſſori debet manifeſtare, quantum opus erit ad ſalubre pœnitentis judicium, atque vindictam. Et quemadmodum leges conſiderant, quod plerumque neceſſe eſt, raros autem eventus negligere ſolent; ſic & rationes legis in ea ſpectant, quæ plurimum accidere ſolent, quæ vero raro incidunt, nec legem, nec rationem legis infirmant. Compertum ſit igitur, Confeſſionem peccatorum integram eſſe oportere. Sed an id ſit de jure divino, in dubium vertitur. Cui tamen (ne longas moras trahamus) breviter reſpondetur, Confeſſionis integritatem ex Divina inſtitutione fuiſſe. Qui enim Confeſſionem inſtituit, non mancam & mutilam, ſed integram inſtituit. Dei quippe perfecta ſunt opera.

Utrum integr. Confeſſ. ſit de jure divino.

Deinde, materia ſacramenti ex Divina inſtitutione fuit: At Confeſſio integra eſt materia hujus ſacramenti, ut in Concilio Florentino definitur. Imo adeo perſpicuum eſt, cum formæ abſolutionis Confeſſio mutila & dimidiata repugnet. Non enim abſolvit ligatum multis funibus, qui unum præſcindit, aliis non præciſis.

Denique Joannis 20. ſacerdotes judices conſtituuntur a Domino ad remittenda peccata loco Dei: Si ergo ſacerdos partem peccatorum remitteret, partem non remitteret, (quod paulo ante ratiocinabamur) & Deus quoque partim abſolveret, partim non abſolveret, quod impium eſt. Cumque omnium peccatorum mortalium ſint judices, ſi quibuſdam cognitis, aliis neglectis, reus abſolveretur, proculdubio judicium non ſolum imprudens eſſet, verum etiam iniquum.

Porro ſi omnia hæc argumenta defuiſſent, uſus Eccleſiæ uſque ab Apoſtolis receptus id ſatis oſtendit: ſemper enim intellexit Eccleſia, Confeſſionem, quam a Chriſto accepit, integram eſſe debere.

Utrum ſatis ſit confiteri omnia peccata, quorum quis memoriam habet, an neceſſum ſit præterea diligentiam adhibere, ut revocentur quæ memoria excidere.

Verumtamen adhuc dubium eſt: An ſatis ſit confiteri omnia peccata, quorum quis ante memoriam habet, an oporteat etiam adhibere diligentiam, ut peccata in memoriam revocentur. Nam videtur illud prius ſatis eſſe, quoniam in Concilio Florentino dicitur, ad confeſſionem pertinere, ut omnia peccata, quorum homo memoriam habet, integre confiteatur. In contrarium eſt communis ſententia Theologorum, atque adeo communis uſus totius populi Chriſtiani.

Pro hujus rei explicatione, cum primis advertendum eſt, unum idemque præceptum eſſe de Confeſſione, de ejus integritate, de examine conſcientiæ, ac peccatorum inquiſitione. Nam ob id tenetur homo integre confiteri, quia tenetur confiteri, & idcirco examinare conſcientiam, & peccata, quæ fecit, inquirere, quia debet integritatem in confeſſione ſervare.

Illud deinde commemorandum eſt, (quod alias ſæpe diximus) hujus judicii ſacramentalis finem non tam punitionem, & vindicationem juſtitiæ eſſe, quam vindicationem ſalutarem. Ex quo fit, ut, licet in judicio pure vindicativo exacta culparum cognitio requiratur, ut videlicet tanta ſit pœna, quantam quis per culpas meritus eſt; at in judicio hoc ſacramentali non exigitur exacta cognitio peccatorum, ſed qualis, & quanta neceſſaria eſt ad curationem, & ſalutem pœnitentis: hæc enim hujus judicii finis eſt. Quæ quidem doctrina habetur ex cap. Omnis, de pœnitentiis, & remiſſionibus, ibi: More periti medici ſacerdos diligenter inquirat peccatoris circumſtantias & peccati, &c. Idem traditur ab eodem Innocentio, in capitulo, Deus, eodem titulo: Cum pœnitentia, inquit, non tam ſecundum quantitatem exceſſus, quam pœnitentis contritionem per diſcreti ſacerdotis arbitrium ſit moderanda, penſata qualitate perſonarum, & conſideratis circumſtantiis omnibus, prout ſaluti eorum viderit expedire.

His animadverſis, prima concluſio ſit: Non tenetur quis omnem operam quam poteſt dare, ut omnia peccata quæ fecerit, in memoria conſervet, videlicet, ut poſtea tempore confeſſionis nullum intermittatur. Hanc concluſionem vel eo ſolo argumento amplecti deberemus, ne Chriſti jugum inſuave, imo adeo importabile hominibus redderetur; ne Germani merito poſſint objicere (quod quidam illorum impudenter faciunt) Doctores Scholaſticos, ho-

1. Conc.

homines nimium argutos, confeſſionem hodie talem reddidiſſe, ut juxta illorum hetheroſin impoſſibile ſit confiteri.

Præterea, Pauci admodum eorum, qui ſemel in anno confitentur, memoria tenent univerſa peccata mortalia, omnes circunſtantias, omneſque cogitationes; & tamen ſi peccator, ſimul atque peccat, ſcriberet peccatum, obblivioni certe frequentiſſime mederetur. Non igitur quamcunque poteſt curam impendere homo tenetur, ut omnia peccata memoria teneat, niſi velimus ad hanc ſcribendi ſcrupuloſam diligentiam homines obligare.

Item, Quidnam is faciet, qui literas neſcit? Num locis & ſignis peccata denotabit, ut eo pacto memoriæ imbecillitati ſuccurrat? Minime gentium. Age vero, quid cum ruſticis agemus, ſi hæc ſententia vera non eſt? Nempe nihil aliud, quam eos obligare, ut non ſemel modo, verum etiam centies in anno confiteantur, ſi quidquid valent, præſtare tenentur, ne ullius peccati obliviſcantur. Et, cum ex duobus jactis fundamentis hæc Concluſio maxime conſtet, non eſt cur nos in ea probanda amplius immoremur.

2. Conc. Secunda Concluſio: Tempore, quo quis tenetur confiteri, aliquam diligentiam adhibere debet peccatis omnibus, quæ commiſit, inquirendis. Tenetur enim integram confeſſionem facere, quod nulla adhibita diligentia eſt moraliter impoſſibile. Idem patet ex fine Confeſſionis, ſive quatenus judicium voluntarium eſt, ſive inquantum eſt judicium medicinale.

3. Conc. Tertia propoſitio: Qui adhibet humanam vel mediocrem diligentiam, (qualem videlicet præſtare ſolent viri mediocriter timentes Deum, quiſque juxta conditionem gradus & ordinis ſui) vere implet legem de confeſſione integre facienda. Verbi gratia, ſi ego adhibui aliquam diligentiam, & per parvam ulteriorem probabiliter exiſtimo aliqua mortalia fore in memoriam revocanda, teneor ulterius inquirere. Quod ſi puto nullum aliud peccatum venturum in mentem, niſi forſitan ingenti quadam diſcuſſione, & magni temporis inquiſitione, non oportet eſſe ſolicitum: ſatis nempe eſt illa mediocris, & humana diligentia.

4. Conc. Quarta propoſitio: Si quis adhibuit diligentiam & curam in examinanda conſcientia, quam credit eſſe ſufficientem, etiamſi fallatur, excuſari talis negligentia a peccato mortali & poteſt, & debet: Non in omnibus id quidem, ſed in hominibus piis, qui timent Deum, atque habent mediocrem curam animæ ſuæ. Cæterum impios, quos videlicet nulla animæ ſuæ cura tangit, ego nulla ratione a peccato mortali excuſarem, etiam ſi exiſtiment, ſe diligentiam idoneam adhibuiſſe, cum videlicet omittunt, vel ignorantes, aliqua peccata, ex inſufficienti diſcuſſione. Nam cum hujuſcemodi hominibus minima diligentia eſſe videatur maxima, cumque ſint ſoliti adhibere mediocrem, timere ſibi neceſſario debent. Quod ſi non timent, nullam excuſationem habent peccati. Contra, viri conſcientiæ ſobriæ & timoratæ, cum adhibere diligentiam & curam ſoleant, ſi quando ex ignorantia & inconſideratione prætermittant, jure optimo a mortali culpa ſaltem excuſantur.

Quod ſi objicias, eam diligentiam mediocrem non ſufficere, ex eo quod D. Auguſtinus ait, de vera & falſa Pœnitentia, cap. 15. Ponat ſe omnino pœnitens in judicio Sacerdotis, nihil ſibi reſervans ſui, paratus facere pro reparanda animæ vita, quæcunque faceret pro vitanda corporis morte. Obiect. cont. 4. conc.

Item Doctores aſſerunt, eam diligentiam facturos pœnitentes, quam facerent in inquirenda pretioſa margarita. Probatiſſimum id eſt, quis negat? At quoniam infirmis etiam oportet conſulere, non præſcribimus quid faciant optimi, ſed quid ad ſalutem neceſſario facere debeant vel imbecilles. Reſpond.

Ex his manifeſte colligitur, numerum peccatorum mortalium ad Confeſſionis integritatem pertinere. Nam qui commiſit decem, & ſolum exprimit novem, celat unum. Quare non confitetur omnia peccata, quæ in memoria habet. Coroll. 1. præc. Concl.

Fit deinde, non oportere eos, qui ſæpe peccant, ad Mathematicos numeros peccatorum multitudinem exacte redigere. Difficilis ſane propoſitio, ſed vera, quia vix poſſibile eſt iis, qui ſemel in anno confitentur, certum peccatorum numerum recenſere. Sat igitur erit, mediocri diligentia adhibita, paulo plus vel minus numerum explicare: Verbi cauſa, eſt qui conſuetudinem habet fornicandi, ſi maximam ſolicitudinem haberet, forſan certum poſſet expri- Coroll. 2.

primere: sed non tenetur, inquam: quin satis fuerit ita dicere: Habeo consuetudinem semel, vel bis in hebdomada fornicandi, vel peccavi hujusmodi peccatis fere quinquaginta aut circiter centum, &c. Hæc enim notitia sufficit Confessori, ut finem Confessionis præstet, sive consilium, sive remedium, seu vindictam salutarem, quemadmodum exemplo Medici facile declarari potest.

Coroll. 3. Colligo tandem, interim non opus esse hanc mediocrem diligentiam ad numerum peccatorum exprimendum, etiam pingui crassaque Minerva. Sit prostibulum (exempli causa) decem annos in lupanari, hanc, inquam, non est opus solicitam reddere, ut explicet, an centum millia peccatorum commiserit, plus minusve: sed sat erit ita dicere: Ego decem annos in hoc vitio fui, quoslibet homines admisi, qualibet hora parata fui, &c. Probatur, quia ex eo tantam accipit Confessor notitiam, quanta opus est ad quemcunque finem Confessionis consequendum: Imo quantam potest pœnitens ei dare, etiamsi exprimat sexties millies peccavisse. Non ergo debet Confessor vexare pœnitentes, punctim interrogando de numero per anxiam & puerilem superstitionem faciens eos vel mentiri, vel certe falsum dicere.

Coroll. 4. Huic & aliud corollarium adjunctum est, videlicet, non necesse esse, ut pœnitens omnes actus explicet, mortales etiam, singulatim, cum in uno actu intelliguntur, ut si volo inimicum occidere, quæro arma, equum, &c. Item qui furatur, scalas suspendit, aperit seras, &c. Quia licet omnes illi actus sint peccata, omnes tamen ordinantur ad perficiendum actum unum, quem confiteor: licet enim in genere entis sint multa entia, sed in moralibus pro uno actu computantur. Hæc tamen ratio calumniam habet: quia actus interior & exterior, in genere moris, una culpa censetur; & tamen non satis erit, actum interiorem confiteri, nisi simul aperias actum exteriorem. Nam ille actus exterior est peccatum mortale, & omne mortale confiteri necessum est. Ratio igitur vera hujus Conclusionis corollariæ fuerit: quod Sacerdos in actu præcipuo explicato per meam Confessionem sufficienter intelligit actiones comitantes. Quemadmodum qui confitetur exteriorem actum, stultus erit, si velit interiorem explicare. At cum in interiore non intelligatur exterior, explicetur oportet. Unde fit, ut si ad perfectionem peccati principalis actus alius adjunctus intervenire non soleat, explicandus sit: ut si per internuncium solicitavi puellam, vel si ad occidendum, socium accersivi.

Utrum ad integritatem Confess. requiratur manifestatio circumstantiarum.

Sed jam quæstio valde difficilis urget, an teneamur peccatorum circumstantias confiteri, ut integra Confessio sit. Qua explicanda primum intelligatis, circunstantias esse in duplici differentia: alias minuentes, alias vero aggravantes. Aggravantes rursum bifariam partiri necesse est: quædam enim mutant speciem, ut furtum in loco sacro; aliæ non mutant, ut furtum centum aureorum, quod eadem specie continetur ac furtum aureorum decem.

1. Conc. Tunc sit prima propositio: Circunstantia, quæ ita minuit, ut ex mortali faciat veniale, omnino debet explicari, ut communicare in Divinis cum excommunicato, veniale fit, si ex inconsideratione procedat. Quod si confitear, me cum excommunicato in Divinis communicasse, Sacerdos seducitur in re gravi ad judicium pertinente. Nam intelligit, me peccasse mortaliter.

2. Conc. Secunda propositio: Si circumstantiæ minuunt peccati malitiam, intra latitudinem mortalis culpæ tamen, non est necessarium illas confiteri, nisi forsitan rarus eventus contingeret, ubi tanta esset ex circumstantia adjacente culpæ diminutio, ut dupla, vel tripla a Sacerdote intelligeretur. Tunc enim judex in re gravi decipitur. In universum tamen, si quis animo pure & simpliciter confitendi, & non ut quærat excusationes in peccatis, ejusmodi circunstantias explicet, consilium saluberrimum est, & nos reprobare non

3. Conc. possumus. Nec in hoc sensu reprobarunt aut Petrus Palud. dist. 16. qu. 3. aut Sylvester in verbo Confessio 1. §. 9.

Tertia propositio: circumstantiæ mutantes speciem, & ex nova specie novam peccato moralem malitiam adjicientes sunt omnino explicandæ, ut stuprum cum virgine Deo sacra, incestus cum consanguinea, quia vere ibi continentur plura peccata contra plura præcepta, & contra plures virtutes. Item, quia alias major pars malitiæ

Sa-

Sacerdoti celaretur. Quamobrem merito præcipitur Sacerdoti, in cap. Omnis, de Pœnitentiis, ut diligenter inquirat & peccatoris circumſtantias, & peccati, &c. Quod etiam præfinitum eſt in Decreto quodam Vvormatienſis Concilii, quod refertur a Rhenano circa finem Tertulliani: Oportere, ſcilicet, Sacerdotes rei veritatem ad liquidum interrogando diſcutere, & ſtudioſe perſcrutari diverſos pœnitentis errores. Idem eleganter præſcriptum eſt in 6. Synodo generali apud Trullum congregata, canone ultimo. Eſt quoque diligenter animadverſum ab Auguſtino in libro de vera & falſa Pœnitentia, cap. ultimo, & habetur de Pœnitentia diſt. 6. cap. 1.

Object. 4. Sed argumentantur quidam contra hoc, quia etiam ſi Confeſſor non inquirat ejuſmodi circumſtantias omnes, ſunt omnia quæ ſufficiunt ut pœnitens gratiam conſequatur: ergo ejuſmodi Confeſſoris ſcrutinium non eſt neceſſarium.

Deinde, pœnitens non tenetur majorem diligentiam adhibere in inquirendis peccatorum circumſtantiis, quam adhibuit: ergo nec Confeſſor.

Præterea, quia confeſſio ex multis hujuſmodi interrogationibus fiet moleſta nimis tum pœnitentibus, tum, ac multo etiam magis, Confeſſoribus.

Demum, plurimæ peccatorum ſpecies, atque earum differentiæ ignorantur, non ab indoctis modo, verum etiam a doctis.

Notanda duo. His argumentis priuſquam ego reſpondeam, dico, neceſſarium eſſe Confeſſori interrogare pœnitentem, quando probabile eſt, quod pœnitens ex negligentia prætermittit aliquam ejuſmodi circumſtantiam, quam diximus explicandam eſſe: tum quia alias peccaret abſolvendo ponentem obicem Abſolutioni: tum quia judex non ſervaret debitam fidem officio ſuo: tum quia medicus & negligens, & malus haberetur, ſi ab ægroto morbi circumſtantiam & qualitatem non exquireret.

Secundo dico, quod ſi Confeſſori probabile eſt, pœnitentem diligentiam idoneam adhibuiſſe in inquirendis & peccatis, & peccatorum circumſtantiis, adhuc tenetur interrogare atque diſquirere, cum probabiliter credit, aliquam peccati circumſtantiam neceſſariam ſe per hujuſmodi inquiſitionem inventurum. Verbi gratia, ſit ruſticus, qui pro ruditate ſua mediocriter fuit diligens in peccatorum circumſtantiis commemorandis, ſi Confeſſor probabili conjectura tenet, alicujus circumſtantiæ pœnitentem oblivíſci, tenetur ſine dubio interrogare.

Primo, quia medicus etiam ſi cognoſceret, ex oblivione inculpabili ægrotum tacere aliquas circumſtantias morbi peſtilentes, revera teneretur inquirere.

Secundo, quia judex infideliter ageret, ſi ſciens, teſtes oblivíſci alicujus criminis, de quo jus habet interrogandi, omitteret tamen ac diſſimularet.

Tertio, quia Confeſſor inſtitutus eſt loco Dei ad compenſandas injurias contra Deum factas, & taxandas pœnas pro offenſis debitas: ergo hac etiam ex parte infidelis ſequeſter ac mediator eſſet, quemadmodum is, cujus fidelitati ego committerem, ut rationem dati & accepti ab Oeconomo meo acciperet, &c.

Quarto, de illa peccati omiſſa circumſtantia non poſſet Confeſſor præbere nec conſilium, nec remedium, ut pœnitens in futurum caveret illam &c. Unde in cap. Omnis, de Pœnitentiis, Innocentius ait: Diligenter inquirat peccatoris circumſtantias, & peccati, quibus prudenter intelligat, quale debeat præbere conſilium, & cujuſmodi remedium adhibere.

Reſpon. Object. Ad primum igitur reſpondetur, quod hoc Sacramentum non ſolum ordinatur ad reconciliationem pœnitentis cum Deo & Eccleſia, ſed etiam ad compenſandas injurias Deo factas, impoſita pœna juxta quantitatem culparum: Alioquin ſuperflua eſſet tertia Pœnitentiæ pars, ſcilicet Satisfactio. Ordinatur etiam hoc Sacramentum ad medendum vulneribus univerſis, & remedium adhibendum ægroto, debitumque conſilium præſtandum, ne eadem vulnera iterum accipiantur.

Ad ſecundum negatur conſequentia: alia eſt enim diligentia adhibenda a teſte & reo in judicio, alia a judice, cui ex proprio munere competit inquiſitio.

Ad tertium, Nolo ego confeſſores importunos eſſe, & intolerabile negotium faceſſere pœnitentibus. Quemadmodum nec eos quidem probo, qui imprudenter interrogando pœnitentibus

bus ſcandalum injiciunt, atque eos peccare docent. Qua in re confidenter etiam reprobo ſummas iſtas confeſſionum interrogationibus plenas, quæ idiomate vulgari non ſolum eduntur, ut in publicum prodeant, ſed paſſim etiam mulierculis, & idiotis conferuntur, ut inde diſcant non confitendi, ſed (ut ego ſentio) peccandi rationem, & normam. Sed id nos modo aſſerimus, cum moraliter conſtat Confeſſori, aliqua vel peccata, vel peccatorum circumſtantias ex oblivione præteriri, oportere vel commonefacere, vel interrogare, ut res in judicio palam fiat. Quod ſi mediocrem probabilitatem Sacerdos habet, qua ſibi perſuadet, pœnitentem omnia peccata, & eorum circumſtantias confiteri, non oportet confeſſorem eſſe ſolicitum, & ſcrupuloſum, ſed ſane intelligere, quod Sylveſt. in verb. Confeſſor, 3. §. 13. 14. & 15. tradit.

Ubi tractat de ſcientia requiſita, ut Confeſſor munere ſuo rite fungatur.

Dubium Adriani.

Reſolutio.

Hinc vero facile patet, quid in ea quæſtione tenendum ſit, quæ Adrianum poſt quintam quæſtionem de confeſſione, dubio ſeptimo male habuit: An cum pœnitens ignorat, aliquam circumſtantiam non eſſe peccatum, & propterea non confitetur, oporteat confeſſorem interrogare, & commonere. Et quidem, cum ignorantia eſt vincibilis, nulla controverſia eſt, ſed pœnitentem etiam invincibiliter ignorantem confeſſor admonere tenetur illius peccati, aut circumſtantiæ, quæ ex ignorantia præteritur, ſive præceptum divinum ſit, ſive humanum, quia moraliter loquendo, ut Theologos decet, confeſſor tacens, & abſolvens pœnitentem errantem circa materiam peccati mortalis, ſuo opere probat, confirmatque pœnitentis errorem. Mox etiam quia confeſſor Doctor eſt, ad quem accedit pœnitens, tanquam ad Vicarium Dei, ut inſtruatur: unde infideliter ageret contra magiſterium ſibi commiſſum, niſi doceret errantem. Liquet enim, pœnitentes accedere ad confeſſores, non ſolum ut abſolvantur, ſed ut inſtruantur. Nam etſi confeſſor, quatenus confeſſor eſt, non ſit niſi aut judex, aut medicus; at quia proprius Sacerdos, & Paſtor, & Doctor eſt, (ad Epheſ. 4.) ſit inde, ut omnes leges, tam divinas, quam humanas, quæ ſpectant ad pœnitentem, eum docere teneatur; unde in Concil. Vvormat. jam citato interrogationes etiam proponuntur, quæ ad pœnitentis eruditionem neceſſariam pertinent. Quia vero proprii ſacerdotes vicarios conſtituunt ſui muneris, & officii delegatos, ſentiant qui vices ſuſcipiunt propriorum ſacerdotum, id ſibi negotii dari, ut non modo pœnitentes & audiant, & abſolvant, verum etiam erroribus amotis inſtituant.

Limitat. datæ reſponſ.

Atque id ego intelligi volo, cum exiſtimo me pœnitenti profuturum. Nam fruſtra niti, & nihil aliud, quam laborando odium quærere (ut Salluſtius ait) extremæ dementiæ eſt: & Divus Auguſtinus de pœniten. diſtinct. 7. cap. Si quis, Ideo, inquit, do tibi pœnitentiam, quia neſcio; nam ſi ſcirem nihil tibi prodeſſe, non tibi darem, non te admonerem. Ratio quoque perſpicua eſt, quia nulla lex obligat ad actus inutiles, & otioſos. Item, ſicut correctio ad bonum illius, qui corripitur; ita confeſſio ad bonum pœnitentis ordinatur: Sed quando ſcio, nihil me mea admonitione profuturum, non teneor fratrem corripere aut delinquentem, aut ignorantem: ergo &c. Nam ex fine ratio mediorum eſt. Hinc facile diſcernetur, quid in multis eventis confeſſor habeat facere, ſi prudens eſſe velit, ut ſi mulier nupſit Petro occulte non conſummato matrimonio, deinde contraxit cum Joanne publice, & conſummavit, cum quo manet bona fide. Item, ſi mulier contraxit cum fratre ſuo, aut affine, quem invincibiliter ignorat eſſe fratrem, &c. Nam in his omnibus, ſi credo meum conſilium profuturum, teneor admonere, ſin vero minus, teneor non admonere, ſive id ſit in detrimentum proximi, ſive non ſit, ſive contra jus divinum, ſive humanum.

Teſtim. ab Adr. in contr. allata, quom. accipienda.

Teſtimonia vero, quæ Adrianus in contrarium refert ex Divo Ambroſio, ſermone 82. 83. & 84. ex Divo Paulo Apoſtolo, Actor. 20. ex Gregorio 43. diſtinct. capit. Epheſiis, ex Innocentio 83. diſtinct. cap. Error, de doctore publico intelligenda ſunt. Cujus doctrina licet aliis ſit odor mortis in mortem, debet tamen populo tradi, ut aliis ſit odor vitæ. Nam (ut idem Div. Ambroſius ait, ſer. 83.) prædicatio ſacerdotis in plebe ſalvandis correctio eſt, conteſtatio judicandis. Doctrina ergo, quæ ad bonum publicum ordinatur, propter malum privatum non eſt intermittenda. At doctrina, quæ bonum

num privatum pro fide habet, ceſſante fine, id eſt, privato bono, ceſſare debet.

Id vero intelligendum eſt, ſi nec ſtatim, nec poſtea fructus admonitionis ſperatur. Deinde, cum verisimiliter credo, hanc ignorantiam eſſe duraturam. Nam ſi aliunde conſtaret, ſubmovendum eſſe ab alio videlicet confeſſore, qui imprudentius medebitur illi malo, certe conſultius ignorantem admonebo, præterquam ſi remedium eſt intolerabile: ut ſi exemplis propoſitis addas ſuſceptos filios ex exiſtimato matrimonio, diutinam cohabitationem, ſcandalum publicum, &c. Quo eventu nullus tam imprudens erit, qui non periculum præſens horreat, nullus tam temerarius, qui ſibi fidat.

Ad quartum argumentum reſpondetur ex Cajetano qu. 3. de confeſſione, quod cum circumſtantiæ ſpecifice differentes nullam differentiam in judicio ſacerdotali faciunt, non oportet explicentur: ut divinare per aſtra, vel per terram, ſpecie forſitan diſtinguntur. Item, accedere ad beſtiam unius, vel alterius generis, &c. At circumſtantiæ ſecundum ſpeciem differentes, quæ in judicio ſalutari diverſum remedium exigant ac medicinam, hæ mediocriter doctis notæ ſunt: eas nos aſſerimus eſſe explicandas.

Quid de circumſtantiis aggravantib. nec tamen mutantib. ſpeciem. Opinio quorundam.

Sed enim graviſſimum dubium eſt, an circumſtantiæ aggravantes intra eandem ſpeciem ſint neceſſario confitendæ. Suadent enim nonnulli, ejuſmodi circumſtantias explicari non oportere, quia alias cogeremur intenſionem, & continuationem actus explicare, quas quidem circumſtantias nec confiteri populus ſolet, nec prudens confeſſor exigere. Et confirmatur: Quia circumſtantia non mutans ſpeciem nunquam aggravat in infinitum: ergo non eſt neceſſario declaranda. Antecedens probatur, quia intendit pœnam, non extendit. Extenſio enim eſt infinita ſine circumſtantia, & per nullam circumſtantiam creſcit. Intenſio vero finita eſt, & per nullam circumſtantiam fit infinita.

Quibus argumentis D. Thom. 4. d. 16. quæſt. 3. ar. 2 qu. 5. expreſſe tenet, ſolas circumſtantias, quæ ſpeciem mutant, eſſe confitendas. Item D. Bonaventura in ead. diſt. & Palud. q. 3. ac Durandus qu. 4. ejuſdem diſtinctionis, & Sylveſt. in verb. Confeſſor, 1. §. 9. Quamvis in fine ea quæ dixerat, interturbare videatur. Adrianus tandem qu. 4. de confeſſione id ſequitur, licet poſtea contrariam opinionem probabiliorem, & ſecuriorem videatur aſſerere.

At contra viri quoque graves, & nobiles ſentiunt. Alexander 4. par. quæſt. 77. membro 3. art. 5. Gabr. d. 17. quæſt. 1. & Major d. 17. quæſt. 4. Qui etiam Altiſiodorenſem in hanc ſententiam referunt, ut omnes circumſtantiæ ſint explicandæ, quæ etiam in eadem ſpecie mortaliter aggravant. Atque hæc opinio ſuadetur ante omnia ex D. Auguſtino lib. de vera, & falſa pœnitentia, cap. 14. & habetur de pœnitentia, d. 5. cap. Conſideret. Qualitatem, inquit, criminis conſideret in loco, in tempore, in perſeverantia, in varietate perſonæ, & quali tentatione fecerit. Et inferius ait: Omnis iſta varietas confitenda eſt, & deflenda. Et cap. 17. Verſum quidem puto, qui dolet de crimine: converſum, qui dolet de omni ejus, quam expoſuimus, varietate. Et cap. ult. Diligens inquiſitor, cognito crimine, varietates ejus non dubitat inveſtigare, & locum, & tempus, & cætera, quæ ſupra diximus in exponendo eorum qualitates. Opinio verior.

Deinde, circumſtantia, quæ non variat ſpeciem, majorem malitiam nonnumquam addit, quam quæ variat: ergo ſi hæc confitenda eſt, etiam illa. Nam malitiæ quantitas facit ad mores, ſpecies facit ad metaphyſicam. Metaphyſicum itaque commentum videtur eſſe, compellere pœnitentem, ut rerum ſpecies differentes ſacerdoti manifeſtet, propter malitiam additam; non item cogere, ut explicet circumſtantiam non differentem, cum gravior ex ea iniquitas adjungatur.

Præterea, ſi decem horis quis odiſſet proximum, ſic tamen, ut in fine cujuſque horæ odium interrumperet, illa peccata eſſent neceſſario confitenda: ergo etſi nulla facta eſt interruptio: cum odium illud æque grave ſit, ac decem interrupta peccata.

Præterea, qui vult fornicari bis eadem volitione, id explicare tenetur: ergo etiamſi quis unico actu velit occidere Petrum, & Paulum: ac proinde etſi voluit furari ducentos aureos.

Præterea, ſi adderetur ſpecies nova, & non malitia mortalis, non teneremur explicare. Tota igitur cauſa neceſſa-

ceſſaria explicationis non eſt ſpecies differens, ſed adjecta malitia; ergo ubi additur malitia dupla, ſive ſit ejuſdem ſpeciei, ſive alterius, oportebit exprimere.

Equidem in re vehementer ambigua non mihi ſatisfacerem, ſi ſolas circumſtantias, quæ mutant ſpeciem, explicarem. Nec cuiquam conſulerem, ut in eum modum confiteretur. Omnes quippe inceſtus (ut in 2. 2. Cajetanus probabiliter aſtruit) ſunt ejuſdem ſpeciei; & tamen ſi quis cum matre coiſſet, ne ſibi quidem faceret ſatis, ſolum exprimendo, ſe inceſtum commiſiſſe. Item & peccata contra naturam non videntur ſpecie diſcriminari, quod Cajetanus etiam confirmat. At non ſatis eſſet confiteri, effudi ſemen contra naturam, circumſtantias vero illius peccati celare, aut etiam negare. Iſtæ ſpecierum differentiæ (mihi credite) ad ſubtiliores diſputationes potius referantur, quam ad Chriſtianas confeſſiones. Itaque omnes eas & ſolas circumſtantias oportebit exprimere, quæ addunt malitiam mortalem; dum tamen illa nova malitia circumſtantiæ notabilis ſit, nec intelligatur a Confeſſore in expreſſione culpæ principalis.

Reſpondetur ad argum. prioris opin.

Et per hoc ad primum argumentum facile reſponderi poteſt. Intenſio enim actus vel non addit notabilem malitiam, vel fere intelligitur a confeſſore juxta delicti quantitatem. Et eodem modo de continuatione reſpondeo. Nam ſi continuatio parva fuit, non eſt opus eam explicare; ſi vero diu multumque duravit, opus erit. Similiter dicendum eſt & de interruptionibus. Nam ſi interruptio facta eſt per actum contrarium, neceſſe erit confiteri, quoties ejuſmodi culpam renovavit. At ſi interruptio fuit naturalis, qualis plerunque fit, non oportebit exprimere, ſed ſatis erit in hunc modum confiteri: Tota die amavi fœminam, &c. ſufficiens namque notitia confeſſori datur & ad medendum, & ad judicandum.

Sed ſi major pars ipſius culpæ judici celaretur, (quod juxta contrariam opinionem fieret) tacendo videlicet circumſtantias intra eandem ſpeciem aggravantes, primum quidem ſententia indicens pœnam eſſet vehementer abſurda, nec eſſet juxta nomen ſatisfactio: deinde etiamſi pœna non eſſet ſatisfactoria, ſed medicinalis; majori tamen morbo ejuſdem quoque ſpeciei major eſt adhibenda medicina.

Ad confirmationem, quæ Palud. movere potuit, tam facilis reſponſio eſt, ut poſt ea, quæ diximus, non ſit opus quicquam ſuperaddere. Nam D. Thomas (ut mea fert opinio) ſententiam retractaſſet, ſi tertiæ parti extremam manum impoſuiſſet. Atque olim juvenis opiniones ſæpe communes ſui ſæculi ſectabatur.

Circumſtant. loci in Confeſſ. explicandæ.

Multa hic de peccatorum circumſtantiis ad confeſſionem pertinentibus Theologi ſolent adjicere, quæ nos ſilentio volumus præterire, ne juſtum atque integrum volumen unius diei diſputatione conficiamus. Sed illud tamen paucis admonendum eſt, circumſtantiam loci eſſe neceſſario confitendam: Primo, quando quis furatur a loco ſacro: Secundo, cum in loco ſacro ſemen effundit, etiam cum uxore propria: Tertio, cum ſanguis humanus ibidem etiam funditur: & in genere, quando actus peccati commiſſus directe adverſatur ſanctitati loci, id eſt ei, ad quod locus eſt ſanctificatus, ut ad immunitatem confugientium, & rerum, quæ ibi ſunt vel depoſitæ, vel collocatæ, &c. At qui exiſtens in eccleſia vult aut furari, aut ſeminare, aut occidere extra Eccleſiam, non tenetur explicare, ſe in templo id voluiſſe. Nec enim talis volitio eſt ſacrilegium; imo nec aſpectum, aut etiam ſermonem turpem in templo factum exprimere oportet. Tametſi Sylveſter in verbo confeſſio, 1. §. 10. repugnare videatur.

Circumſtant. temporis.

De circumſtantia vero temporis ſacri, ut cum quis in die feſto fornicatur, non eſt neceſſe plebem ſolicitari, quoniam hujus circumſtantiæ malitia non eſt mortalis. Nec D. Auguſtinus lib. de vera & falſa pœnitentia, cap. 14. ſolas neceſſarias circumſtantias docet eſſe & deflendas, & confitendas, ut patet de circumſtantia peccati in die jejunii commiſſi, & cum de hac quæſtione Sylveſter in Roſa aurea, quæſt. 63. & Cajetanus in opuſculo viginti ſeptem quæſtionum, quæſt. 10. copioſe, doctèque diſſeruerint, non eſt nobis animus de ea re in præſentiarum plura verba facere. Nec vero ſumus tam aut ineruditi, aut antiquitatis expertes, ut ignoremus, quæ Origenes homil. 18. ſuper Numer. & D. Ambroſius in 13. Luc. cap. & D. Hieronymus in Eſa. cap. 56. & 58. & D. Auguſtinus epiſt. 119. ad Januarium de obſervatione Sabbathi,

thi, juxta ſpiritualem intelligentiam tradidere. Quæ videlicet noſtræ huic ſententiæ non ſunt adverſa, ſi ſenſum Sanctorum, non verba ſectemur.

De recidivo etiam minime neceſſarium eſt pœnitentes macerare. Nec Div. Thomas (ut quidam illi imponit) ſomniavit oppoſitum, ſed ſolum, cum ingratitudo recidentis in peccatum ſpecialis culpa eſt. Nam cum eſt generaſis ingratitudo, etiamſi non explicetur, intelligitur a confeſſore. Quanquam optimum conſilium eſt, recidivum & peccandi conſuetudinem explicare ſacerdoti, non ob verecundiam ſolum, cujus fructus in confeſſione maximus eſt, verum etiam ob remedium: aliter enim ſimplici febri, aliter hecticæ medemur. An vero teneamur explicare circumſtantiam, qua explicata intelligit confeſſor complicem criminis, paulo poſt opportunius definiemus.

De partitione confeſſ. variæ ſentent.

Cæterum ex definitis ſecundum illud argumentum ſatis ſuperque confutatum eſt, niſi ea parte, qua de partitione confeſſionis per caſus reſervatos ambigitur. In qua ſcilicet quæſtione tot ſunt ſententiæ, quot capita. Vide Durand. in 4. diſt. 17. qu. 15. & Palud. qu. 5. & Gabriel. qu. 1. & Adrian. de Confeſſ. qu. 4. & Cajet. in Sum. verbo Confeſſio, conditione 10. Poſt quorum tractationem, quoniam adhuc ſub judice lis eſt, operæ pretium fuerit quædam fundamenta ſupponere.

1. Fund.

Primum, ſuperiores prælatos licite poſſe aliqua peccata reſervare, a ſe ſolum abſolvenda. Hoc ponit contra Vvicleff. Thomas Vvaldenſis in libro de ſacramentis, cap. 149. probatque teſtimonio Innocentii aſſerentis, quædam peccata eſſe, quorum abſolutio eſt Petro reſervata.

Item, 33. quæſt. 2. cap. Latorem, refertur Ratholdus Argentorat. Eccleſiæ Epiſcopus quendam parricidam ad Nicolaum Papam miſiſſe, ut ab illo abſolveretur. Nec mihi, quæſo, objicias alia nomina haberi apud Gratianum, quoniam innumera ſunt in eo libro menda, nec omnia Gratiani culpa, ſed typographorum.

Habes præterea Origenem, hom. 10. ſuper Numer. ubi docet, laicum peccantem indigere quandoque non ſolum Sacerdote, ſed & Pontifice.

Cyprianus quoque lib. 3. epiſt. 16. & 17. tradit, non eſſe lapſos reconciliandos, niſi ab Epiſcopo, præterquam cum mortis periculum urget. Vide etiam Gratianum de pœnitentia, diſt. 1. cap. in actione, & 26. qu. 6. per totum, ſed maxime cap. ult.

Præterea, Benedictus XI. in extrav. cujus initium eſt, Inter cunctas, enumerat quatuor crimina Epiſcopis reſervata. Et denique extrav. Sixti IV. Etſi Dominici: ubi excommunicantur, qui abſolvunt a caſibus reſervatis Romano Pontifici.

2. Fund.

Secundum fundamentum: Non ſolum cenſuræ ipſæ reſervantur a ſuperioribus Prælatis, ſed etiam culpæ, & earum abſolutio. Hoc videtur eſſe contra Durandum, loc. cit. & probatur ex cap. de pœnit. in 6. ubi dicitur, quod ſi Epiſcopus conceſſerit ſubdito, ut ſibi poſſit idoneum eligere Confeſſorem, electus in caſibus, qui eidem Epiſcopo ſpecialiter reſervantur, nullam habet penitus poteſtatem: quod ſi nullam habet, nec in pœnas, nec in culpas habet.

Et confirmatur hoc: Quoniam aliquorum criminum abſolutio reſervatur Epiſcopis, quæ non habent Excommunicationem adjunctam, ut homicidium voluntarium, & alia, pro quibus eſt imponenda pœnitentia publica. Nec valet dicere, homicidium habere irregularitatem annexam: Tum quia irregularitas impedit non Pœnitentiæ, ſed Ordinis ſacramentum; tum quia Epiſcopus a culpa homicidii voluntarii abſolvere poteſt, irregularitatem tollere non poteſt. Non ergo reſervantur culpæ propter annexas cenſuras, ſed abſolute propter ipſas culpas.

Præterea, idem oſtenditur in Extrav. Inter cunctas; ubi Benedictus ait, Fratres privilegiatos non debere recipere confeſſiones criminum, pro quibus ſolemnis eſt pœnitentia indicenda; quod inconveniens ſit, ut a peccato abſolvat, qui pœnitentiam debitam imponere non poteſt.

Id poſtremo manifeſtatur ex uſu Eccleſiaſtico: Nam prælati religioſi reſervant ſibi aliqua peccata nulli cenſuræ ſubjecta, ut votorum tranſgreſſionem. Nec uſui ratio deeſt. Nam in omni judicio, & foro ſuperior poteſt ſibi reſervare aliquas cauſas, præſertim graviſſimas, idque Principes in Republica facere ſolent: ergo & Summus Pontifex, cum habeat ſupremam juriſdictionem non ſolum in exteriori foro quantum ad pœnas, verum etiam in interiori quantum ad culpas.

3. Fund. Tertium fundamentum: Non potest quis absolvi a Judice inferiori de crimine reservato sine facultate superioris. Quod si tentet inferior ab ejusmodi absolvere, nihil facit: quia non habet jurisdictionem circa illa peccata excepta a superiore, qui non commisit absolutionem ejusmodi peccatorum.

1. Conc. His jactis fundamentis, sit prima Conclusio: Si Judex superior & inferior sint præsentes, non potest inferior absolvere a non reservatis, nisi prius petatur facultas absolvendi a reservatis.

Probatur, quia integritas Confessionis est de jure Divino: ergo, cum ille pœnitens habeat copiam Confessoris, cui potest integre confiteri, non potest inferior dividere absolutionem. Antecedens probatur, quia vel superior potest integram absolutionem præstare, cum præsto sit, vel inferior, habita facultate superioris. Probatur etiam hæc propositio ex usu probatissimo religiosorum, qui nunquam absolvunt a non reservatis, nisi prius petita facultate, ut etiam absolvant a reservatis. Et idem est, si Parochus & Episcopus sint præsentes, & cum patet facilis aditus ad superiorem.

Sed quid, si superior nolit dare facultatem, sed velit ipse audire Confessionem? Respondeo, quod inferior non debet absolvere ab aliquibus peccatis, sed remittere ad superiorem, & pœnitens tenetur id pati: quia quando potest integram Confessionem facere Confessori idoneo, violat jus Divinum de integritate confessionis, accipiendo Absolutionem ab eo, qui dimidiatam Absolutionem præbet.

2. Conc. Secunda Conclusio: Si superior audiat Confessionem, priusquam inferior, tenetur totam Confessionem audire, & non solum peccatorum reservatorum, si velit Sacramentalem absolutionem impendere. Hæc est Adriani & Durandi contra Cajetanum: & suadetur, quia integritas confessionis est de jure Divino: ergo Episcopus, vel Prælatus alius superior illicite dividit Confessionem & Absolutionem, cum possit facile integritatem servare. Et confirmatur, quia materia Sacramenti est confessio integra: ergo illa dimidiata Confessio non est materia sacramenti, potest enim commode (ut diximus) peccator omnia superiori confiteri.

Deinde, si Romani Pœnitentiarii partiri Absolutionem possunt, Parochus, nedum Episcopus, etiam posset suos Parochianos ab uno peccato solum absolvere, pro cæteris vero dare facultatem eligendi Confessorem: Abbas quoque, vel Prior absolvere Monachum ab una culpa reservata, & pro reliquis pœnitentem ad alios confessores mittere, & sic pro suo arbitratu confessionem atque absolutionem tum etiam partiri, cum commodissime fieri integra potest.

Præterea, cum sacerdos ille superior solvat vice Dei, & possit omnia solvere; si dimidiatam præstaret veniam, quædam solvendo, alia non solvendo, cum omnia tamen posset, certe significaret, Deum etiam, cujus minister est, dimidiatam præstare veniam; & pœnitens quoque ad talem superiorem accedens dimidiam a Deo veniam speraret, quod impium est.

Sed arguit tamen Cajetanus ex Romanæ Ecclesiæ usu. Nam pœnitentiarii Summi pontificis non audiunt, nisi a reservatis, &c. & tamen illa absolutio est sacramentalis: alias eluderentur pœnitentes, nec pœnitentiarii tenerentur confessionis servare sigillum. Ad hoc, cum Durando & Adriano nego equidem, talem absolutionem esse sacramentalem. Sed pœnitens accedens ad Romanos confessores, a censuris excommunicationis absolvitur. Nullum enim crimen est Pontifici Summo reservatum, quod non habeat excommunicationem annexam. Unde ex consequenti fit ei copia, ut inferiori omnia peccata sua fateatur, quo eo ipso reservatio tollitur, & facultas inferiori datur, ut possit ab omnibus absolvere. Quod si pœnitentiarii intendant Absolutionem sacramentalem impartiri, errant, inquit Adrianus. Nec is Ecclesiæ Romanæ usus erit, sed impietas sacerdotum, qui existimant, quæstum esse pietatem.

Cum vero objicitur, quod pœnitentes deluderentur, nego id certe, quia judex superior, cum ab eo casus reservatus petitur, tenetur sigillum Confessionis servare: Verbi gratia: Si Confessor accedat ad Abbatem, vel Priorem, petiturus facultatem absolvendi, debet servare secretum eodem vinculo, ac si sacramentaliter ipse absolveret.

Et si rursum objicias, neminem obligari ad aperiendum peccatum suum secretum extra confessionem Sacramentalem: ergo male faceret summus Pontifex, si pœnitentes cogeret, ut extra

con-

confeſſionem ſacramentalem peccata Romanis pœnitentiariis aperirent: Ad hoc primo reſponderi poteſt, ex cap. Ea noſcitur, de ſententia excommunicationis, & cap. Eos qui, lib. 6. eodem tit. quod ſi quis in articulo mortis abſolvatur ab excommunicatione ſummo Pontifici reſervata, tenetur, ſi evadat, ſiſtere ſe Romano Pontifici, atque conſequenter aperire peccatum, pro quo in excommunicationem inciderat. Et tamen certum eſt, jam eſſe ab illo peccato abſolutum.

Secundo etiam reſpondetur, illam confeſſionem quodammodo eſſe ſacramentalem: quemadmodum cum peto facultatem a ſuperiore, ut abſolvi poſſim a culpis reſervatis, cenſetur eſſe confeſſio ſacramentalis, quoniam id totum ordinatur ad ſacramentalem abſolutionem. Ideoque tenetur ſuperior ſervare ſigillum.

3. Concl. Tertia Concluſio contra Durandum, & Adrianum: Si non pateat aditus ad ſuperiorem, videlicet quia Epiſcopus eſt abſens, & inſtat neceſſitas celebrandi, vel ſi quis religioſus iter agat ſine facultate recipiendi abſolutionem a caſibus reſervatis, tunc inferior poteſt abſolvere a non reſervatis, & pro reliquis peccator expectare abſolutionem ſuperioris. In quo eventu D. Thomas loquitur in 4. diſt. 17. quæſt. 3. art. 4. quæſt. 2. ad 4. Hæc concluſio probatur, quia & confeſſio integra eſt, & abſolutio, cum ille Sacerdos abſolvat ab omnibus, a quibus poteſt, & quantum ad reſervata, pœnitens non habeat copiam confeſſoris. Quemadmodum ſi pœnitens tacet aliquod peccatum ex cauſa rationabili tacendum, quamvis Sacerdos id cognoſcat, debet abſolvere, & eſt tum confeſſio, tum abſolutio integra, hoc eſt, de omnibus, quæ ad illud judicium ſpectabant.

Hanc propoſitionem intelligo, niſi excommunicatio peccato ſit adjuncta, ut ſunt omnia, quæ reſervantur ſummo Pontifici in Bulla Cœnæ Domini. Tunc enim male faceret inferior abſolvendo a non reſervatis, cum pœnitens ſit excommunicatus, & prius habeat tolli vinculum excommunicationis, quam abſolutio ſacramentalis impendi.

An quando non eſt adit. ad Superi. tenea- At vero circa hanc tertiam Concluſionem grave dubium exoritur: An pœnitens teneatur omnia peccata, etiam reſervata, inferiori judici confiteri, quando non adeſt facilis aditus ad ſuperiorem. Et ſuadetur pars negativa: Quia in tali eventu non requiritur unitas abſolutionis, cum inferior a non reſervatis, ſuperior poſtea a reſervatis abſolvat: ergo nec requiritur unitas confeſſionis. Ideo enim confeſſio debet eſſe integra, ut abſolutio ſit integra. Quocirca ſi diviſionem Sacramenti forma recipit, materiam quoque recipere neceſſe eſt. tur pœnit. etiam reſervata infer. confiteri. Rat. pro par. neg.

Deinde ſi Sacerdos nullam haberet poteſtatem abſolvendi, nullam etiam culpam teneretur pœnitens confiteri: ergo quando non poteſt inferior judex, ſive ſacerdos a reſervatis abſolvere, ea pœnitens ejuſmodi inferiori judici confiteri non debet. Confirmat autem hoc vel maxime, quod ſuperius oſtendebamus neceſſitatem confeſſionis, quia neceſſarium erat, peccata a Sacerdote remitti: ergo ſi peccatum aliquod Sacerdos nullo modo remittere poteſt, non tenetur pœnitens illud Sacerdoti confiteri. Oſtenſum eſt autem, Judicem inferiorem reſervatam culpam remittere non poſſe. Itaque non tenemur culpam ejuſmodi illi Sacerdoti confiteri; niſi (quod abſurdum eſt) Eccleſia cogat, ut idem peccatum bis confiteamur, ſemel inferiori, a quo non abſolvimur, iterum ſuperiori, ut ab illo abſolvamur.

Pro parte vero affirmativa primum eſt Innocentius in cap. Omnis utriuſque ſexus, de pœnitentiis, inquiens: Omnis ſua peccata ſemel in anno Sacerdoti ſuo confiteatur, non dixit, Sacerdotibus. Pro par. affirm.

Deinde, Divinum præceptum eſt, ut homo omnia peccata ſuo Sacerdoti confiteatur, ut deinceps oſtendemus; ergo prælati, reſervando culpas, hanc obligationem tollere non queunt.

In hac quæſtione Divus Thomas loco citato aſſerit, omnia peccata eſſe inferiori reſeranda. Quem ſequuntur fere Doctores Theologi. Imo Durandus ait, aſſertionem oppoſitam, quippe quæ contra communem doctrinam ſit, periculoſam eſſe, quoniam juxta eam dividitur licite tam confeſſio, quam abſolutio. Quod videtur erroneum, inquit. Sent. D. Th. & fere Theologor.

At Gerſoni non videtur erroneum: nam (ut proxime nobis confirmandum eſt) nihil vetat ex cauſa rationabili confeſſionem partiri, id eſt, quædam peccata tacere, alteri confitenda, quæ eſt diviſio confeſſionis mathematica, Sentent. Gerſon. contrar.

cum pœnitens integram moraliter faciat, explicans omnia, quæ videlicet explicare tenetur. Nondum autem ostendit Durandus, obligari peccatorem ad ea peccata confitendum, quæ Sacerdos remittere non potest. Et sicut Prælati reservando culpas licite faciunt, ut quandoque absolutio dividatur: ita non est penitus absurdum, si proinde fiat, ut pœnitentes dividant confessionem, cujus & necessitas, & integritas ex absolutione, tanquam ex fine, sumitur.

Nec mihi facit satis, quod nonnulli asseverant, confessionem integram esse injunctam peccatoribus, absolutionem integram sacerdotibus non item. Nam (ut sæpe resumpsimus) confessio integra materia sacramentalis est, quoniam confessio mutila cum forma sacramentali pugnat. Non igitur minus injuncta est absolutionis integritas sacerdotibus, quam confessionis integritas pœnitentibus. Alioqui liceret sine sacrilegio confessori a quibusdam pœnitentem absolvere, & quorundam peccatorum absolutionem in alium diem reservare.

Resol. quæst. Sed quoniam Theologis non licet sine gravi causa nova placita cudere, communem sententiam nos sequamur, ea potissimum ratione, quod lex non in id spectat, quod raro paucis evenire potest, sed quod plerunque hominibus usuvenit. Est autem necessarium fere populo, ut omnia crimina sacerdoti proprio confiteatur, vel reservata: Tum quia fere populus ignorat, quæ peccata sint reservata, quæ contra non sint: qua de re a sacerdote proprio instituatur oportet: Tum etiam quia medicus ad eos morbos curandos, quorum ad se pertinet medicatio, ut plurimum necesse est, reliquos graves morbos intelligat, ut & consilium aptum, & remedium opportunum impendat ægroto. Quod si quis objiciat, posse doctum esse peccatorem, atque instructum, peccataque usque adeo sejuncta, atque diversa, ut vel consilium, vel medicina uni applicata, alteri nec obsint, nec prosint: Jam nos huic objectioni respondimus, ejusmodi privatos eventus legibus non obsistere, quominus in universum obligent, quæ videlicet id considerant, quod majori ex parte populo necessarium est.

Argu. Adri. cont. 2. Concl. Verum adhuc Adrianus instat adversus hanc tertiam Conclusionem: Quia forma sacramentalis, cum ex vi sacramenti conferat gratiam, vel nulla mortalia, vel omnia peccata remittit, &c.

Et confirmat hoc: Quia sicut sacramenta, quæ pluribus formis conficiuntur, unica forma confici nequeunt; ita sacramentum, quod una forma conficitur, pluribus confici non valet.

Confirmat deinde: Quia Absolutio jure Divino debet esse integra. Superiores ergo prælati eam partiri non possunt, ut videlicet inferiores absolvant a non reservatis, superiores a reservatis.

Ad primum: Idem argumentum fieret, cum ex causa rationabili tacetur aliquod peccatum, idem etiam de peccatis oblitis, cui tamen nos e vestigio respondebimus. Respon.

Ad secundum: Nos minime asserimus, unicum esse sacramentum, si quis absolutus a non reservatis, postea confiteatur superiori reservata. Quemadmodum si peccata oblita memoriæ occurrant post priorem absolutionem, illorum confessio, & absolutio est verissimum sacramentum, habetque integram materiam, & formam & illud prius, in quo homo confessus est omnia peccata, quorum recordabatur. Atque idem omnino sentio, si quis ex justa causa peccatum aliquod in priori confessione celaverit, reciperet quidem verum sacramentum, & gratiam: cumque rursum illud, quod tacuit, alteri postmodum confitetur, verum quoque sacramentum susciperet, novumque proinde & gratiæ, & virtutis augmentum. Quod si unum esset idemque sacramentum, & collatio gratiæ ad posteriorem reservaretur absolutionem, (quod nonnulli perperam imaginantur) tunc certe si pœnitens esset attritus, per primam absolutionem non justificaretur: nec illud signum exterius adhibitum esset sanctificativum, quandoquidem non ponenti obicem gratiam minime largiretur.

Ad tertium: Nihil vetat, ut absolutio, quæ jure Divino per se quidem integra esse debet, per accidens tamen mutiletur, ut propter oblivionem alicujus peccati, vel propter periculum quod urget, si exprimatur. Quare si ex reservatione quorundam peccatorum, quæ legitime in Ecclesia fit, & simul ex absentia Prælati superioris per accidens eveniat, ut confessor præsens solvere omnia nequeat, non exinde in-

te-

tegritas absolutionis tollitur, jure Divino instituta. Quæ tunc scilicet tolleretur, cum confessor habens auctoritatem absolvendi ab omnibus, partim remitteret, partim retineret.

Id vero (quod sæpe in hujus argumenti explicationem diximus) inferiorem a reservatis absolvere non posse, intellectum cupimus, donec superior ab eis non absolverit. Quod si jam solvit, ratio reservationis cessavit. Quæ cum quodammodo pœnalis sit, & odiosa, restringi non debet, sed ampliari. Imo asserit Adrianus, & bene, quod si præmissa sufficienti discussione, confessus est quis habenti facultatem absolvendi a culpis reservatis, & oblitus est forte unam ex illis, asserit (inquam) quod non tenetur adire superiorem. Cum autem memoriæ occurrerit, poterit confiteri cuicumque, qui semel habuit facultatem. Adrianus dicit, cuicumque simplici Sacerdoti: quod equidem nulla ratione probarim, quoniam (ut supponimus) Absolutio requirit Jurisdictionem in absolvendo. Simplex autem Sacerdos jurisdictionem nunquam habuit, &c. Quemadmodum, si ego oblitus sum confiteri aliquod peccatum mortale proprio meo Sacerdoti, non possum deinde, cum in mentem venerit, confiteri cuilibet Sacerdoti, sed solum habenti facultatem ac jurisdictionem.

Resp. ad 3. arg. positum initio quæst. princip. Utrum ob jacturam nostram, vel alienam a præcept. Confess. & ejus integritate liberemur.

In tertio principali argumento, inter Doctores Scholasticos magna dissensio est, an, cum jactura sequitur vel propria, vel aliena, a præcepto Confessionis, & ipsius integritate liberemur. Et, ne in opinionibus aut recensendis, aut confutandis longa texatur oratio, sit prima propositio: Si ex confessione alicujus peccati sequitur scandalum, vel meum, vel Confessoris, ego possum tacere tale peccatum reliqua confitendo. Et ratio est, quia quantum ad illud, non habeo copiam Confessoris, cui videlicet recte atque honeste confiteri possim ejusmodi peccatum.

1. Conc. Item (juxta D. Bernardum, lib. de præcepto, & præcepti dispensatione) quod pro charitate institutum est, contra charitatem non debet militare. Confessio autem instituta est in remedium pœnitentis. Quocirca, si scandalum ipsi ex Confessione alicujus peccati accidit, poterit idem licite reticere. De vitando autem scandalo Confessoris juris naturalis præceptum est. Præceptum ergo divinæ legis positivum illius obligationem non abolet: Lex enim gratiæ legem Naturæ non destruxit, sed perfecit. Loquimur autem de scandalo confessoris infirmi: nam si ex malitia paratus sit ad ruinam, utilius scandalum nasci permittitur, quam Dei præcepta relinqui. Exempla vero hujus Conclusionis non adhibemus, quoniam cuique erunt in promptu.

Secunda propositio, quæ communis etiam Theologorum est: Si ex confessione mea sequatur aut mors, aut infamia vel mea, vel aliena, excusor ab obligatione confitendi tale peccatum. Et ratio est, quia divina præcepta positiva non obligant cum jactura vitæ, aut publicæ famæ, verbi gratia, si Confessor crederetur revelaturus confessionem &c.

Item, præceptum de vitanda morte, vel infamia proximi est naturale: ergo per præceptum positivum adveniens de confessionis integritate non abrogatur. Quod si excusor a confessione peccati, ex qua sequitur mors, vel infamia publica proximi, excusabor etiam, si inde sequatur sive mors, seu infamia mea publica.

Sed objicies tamen, quia illa argu- 2. Conc.
menta probant quidem esse cessandum a Confessione, non autem Confessionem esse dividendam. Nam dividere confessionem sacrilegium est: Tum quia impium fuerit, a Deo dimidiam expectare veniam: tum quia talis divisa confessio formæ sacramentali repugnat.

Et augetur difficultas, si capiamus pœnitentem attritum, qui habeat duo peccata mortalia, quorum alterum nos asserimus posse reticeri ex causa probabili: tunc confessor absolvit ab uno peccato, ab altero non absolvit: ergo & Deus absolutionem ipsam partitur, quod absurdum est.

Pro quorum argumentorum solutione Object. triplex contra 2. Conc. commemorandum est, confessionis integritatem non oportere Mathematicam esse, sed moralem: unde non necesse est omnia peccata contineat, sed quæ in memoria sint, adhibita humana diligentia. Inde etiam fit, ut si pœnitens cœperit peccata dicere, & ex morbo, vel alia causa linguæ usum amiserit, confessionem quidem faciat integram, non omnium absolute peccatorum, sed eorum tamen, quæ & debet, & potest confiteri. Ex qua etiam

radice illud colligimus, non esse necessarium, hominem confiteri omnia peccata, quæ memoria tenet, sed illa quæ confessori rationabiliter exprimentur. Lex enim Christi de moribus ad moralem integritatem obligat, id est, rationi consentaneam. Nam quod a ratione dissonat, non præcipit. Peccatum itaque, quod rationabiliter tacetur, irrationabiliter explicatur, non est materia confessionis a Christo institutæ. Dimidiare igitur confessionem a Christo Domino præceptam, hoc est, aliquod mortale peccatum tacere, quod Christus instituit esse in illa confessione aperiendum, id sacrilegium est, &c. Nec sacerdos dimidiatam absolutionem præbet: nam absolutio limitatur etiam ad confessionem institutam a Christo, sicut forma per materiam limitatur. Ab omnibus ergo absolvit sacerdos, quæ ad suum judicium spectant ex Christi institutione. Illud vero peccatum, quod causa urgente tacetur, non pertinet tunc ad illius sacerdotis jurisdictionem, reliqua vero pertinent: unde pœnitens alia confiteri tenetur: sicut qui non potest jejunare uno die Quadragesimæ, a reliquorum jejunio non absolvitur.

Respon. ad tripl. object.

Ad id vero, quod tandem objiciebatur, respondeo, Sacerdotem quidem immediate & directe remittere, quæ audivit in confessione peccata, sed ex consequenti, & indirecte remittere omnia etiam, quæ non audivit. Quia enim effectus sacramentorum gratia est, quæ omnia peccata tollit, inde fit, ut omnia sacramenta suos effectus immediatos producendo, consequenter omnes mortales culpas remittant. At per hunc modum peccata oblita per absolutionem remittuntur, non directe, ex vique absolutionis, sed secundario & consequenter.

An teneamur explic. circumstantiam ex qua Confess. intellig. complicem crim.

Sed enim, quoniam leve detrimentum esse videtur, quod confessor sciat peccatum proximi mei, hinc gravis auctorum concertatio est, an teneamur explicare circumstantiam, qua explicata confessor intelligit complicem criminis, ut exempli causa, si confiteor me commisisse incestum cum sorore, nec habeo plures, &c. Quo quidem loco nec est quæstio, cum ego habeo copiam confessoris, cui possum confiteri sine revelatione alieni peccati: tunc enim iniquum erit illi confiteri, qui ex mea confessione crimen alienum intelligit. Sed est quæstio, cum confessor non adest, nisi parochus, qui & me & sororem cognoscit, ut in pagis & oppidulis frequenter solet accidere. Igitur communis sententia tenet, non esse desistendum ab illius peccati confessione propter parvum illud proximi nocumentum. Quemadmodum ex parva jactura famæ meæ, quam facio ex eo, quod confessor meum peccatum intelligit, confitendi obligatio non cessat. Hanc sententiam D. Thomas amplectitur 4. d. 16. q. 3. art. 2. q. 5. ad quintum, Durand. eadem dist. quæst. 4. D. Bonavent. dist. 21. in secun. part. distinctionis art. 1. Petr. Palud. d. 17. q. 2. art. 1. & Gabr. q. 1. conclusione quinta. Et Adrian. q. 1. de confess. ad quartum argumentum, Sylv. verbo Confessor, 1. § 24. Causa vero horum est, quod potius debet pœnitens providere conscientiæ suæ, quam alienæ famæ. Item, quod præceptum de integritate confessionis divinum est, nec debet omitti, ut bona opinio alterius apud confessorem servetur.

Cajetan. sentent.

At Cajetanus in Summa, in verbo Confessio, conditione 3. ubi multa ad hibuit remedia, quibus peccatum alienum in confessione celaretur, tandem subjicit: Quod si nullum remedium est, & differri non potest Confessio, quia oportet aut celebrare, aut Eucharistiam sumere, debet illam circumstantiam tacere pœnitens, quia Confessio non debet esse cum aliena jactura. Damnum siquidem propriæ famæ confessionis & absolutionis utilitate pensatur. Damnum vero famæ alienæ non pensatur aliqua commoditate ipsius, qui patitur incommodum: & ideo non videntur nostra commoda proximorum nostrorum incommodis comparanda.

Præterea, Si ego non possum confiteri, nisi per interpretem quemdam, confiteri non teneor: ergo si cum jactura aliqua famæ præceptum confessionis non obligat, nec cum jactura quidem alienæ famæ obligabit.

Præterea, Si ego cognoscerem, Confessorem revelaturum esse socium criminis cuiquam alteri, non deberem explicare: ergo nec ipsi debeo socii crimen aperire. Quia etiam apud ipsum Confessorem bona opinio proximi mei vel infirmatur, vel prorsus interit, eo vel maxime, quod illius Pœnitentiam non videt, meam videt. Nec naturæ lex solum obligat, ne grave damnum proximo demus, verum etiam ne mediocre demus.

Ut

3. Conc. Ut igitur hoc diſſidium componamus, ſit tertia propoſitio: Si habita ratione confeſſoris & complicis, vir prudens judicaverit eſſe jacturam, licet non gravem, mediocrem tamen: tunc ejuſmodi peccatum, aut circumſtantia taceri poteſt. Atque hanc mihi videntur probare argumenta, quæ fecimus pro Cajetano.

4. Conc. Quarta propoſitio: Si habita ratione utriuſque & Confeſſoris & complicis, vel nulla jactura ſit, vel minima, ex eo quod Sacerdos intelligat ſocium criminis, videtur eſſe neceſſarium, circumſtantiam explicare.

5. Conc. Ultima propoſitio: In articulo mortis, non obſtante illa famæ jactura, quæ plerumque apud Confeſſorem fit, tenetur pœnitens circumſtantiam explicare, quia & ipſe ſocius criminis debet ſubire tale diſpendium pro ſalute pœnitentis. Secus ubi jactura eſſet gravis & magna, ut ſi mors, vel infamia publica ſequeretur.

Reſpon. 4. arg. Quæſt. princip. De Confeſſ. informi. In quarto argumento principali multa varie a Doctoribus Scholaſticis diſferuntur, in 4. d. 17. Sed ego, quanta maxima brevitate potero, ea in hac diſputatione tractabo, quæ & neceſſaria ſunt, & digna, quæ a vobis magnopere animadvertantur.

Dupliciter itaque Confeſſio informis eſt: aut ex parte confitentis, aut ex parte abſolventis. Ex parte quidem pœnitentis, quia non erat in gratia, quando eam fecit, ſive quia carebat contritione, ſive quia ejus Confeſſio non erat integra, vel ex verecundia, vel ex negligentia, &c. Ex parte vero abſolventis, quia vel non impendit Abſolutionem, quæ eſt forma hujus Sacramenti, vel ſi impendit, non erat Sacerdos habens Jurisdictionem ad abſolvendum: ergo ſi Confeſſioni deeſt charitas, quæ eſt forma virtutum, vel Abſolutio vera, quæ eſt forma Sacramentalis Confeſſionis, talis Confeſſio appellatur informis.

1. Fund. Et (ut certa ab incertis ſeparemus) primum, in quo conveniunt viri docti, eſt, Confeſſionem informem ex defectu Abſolutionis eſſe a pœnitente repetendam. Nam (ut retro docuimus ex Joannis teſtimonio) neceſſe eſt, ut peccata a Sacerdotibus remittantur. Igitur qui non percepit Abſolutionem a peccatis, quamlibet millies ea fuerit confeſſus, eo uſque tenetur peccata fateri, quouſque veram Abſolutionem accipiat.

Aliud quoque in hac materia certum 2. Fund.
eſt, aliquam confeſſionem ex parte pœnitentis eſſe repetendam. Nam qui dedita opera non faciunt integram confeſſionem mortalium, ſed ex verecundia unum aliquod mortale tacent, ii ſine dubio, juxta omnium Doctorum communem ſententiam, tenentur iterum confiteri, quia confeſſio non integra ſacramenti pœnitentiæ materia non eſt, cum ex propria ratione formæ ſacramenti repugnet. Unde in Concilio Florentino definitur, ad confeſſionem, quæ eſt hujus ſacramenti materia, pertinere, ut omnia peccata mortalia, quorum homo memoriam habet, ſuo ſacerdoti integre confiteatur.

Tertium, me quidem judice, cer- 3. Fund.
tum eſt, non omnes confeſſiones informes eſſe reſumendas. Nam (ut D. Thomas argumentatur, diſt. 17. art. 4. qu. 1.) ſi opus eſſet omnem talem confeſſionem repetere, nullus tranquillitatis locus relinqueretur. Cum enim viri pii de propitiato peccato non debeant eſſe ſine metu, Eccli. 5. omnis confeſſio, de qua verentur, an fuerit informis, an legitima, eſſet illis identidem repetenda. Quod omnino alienum eſt a prudentiſſimorum hominum conſuetudine.

Præterea, cum ſacramentum extremæ unctionis, atque matrimonii, & item in univerſum reliqua ex informitate non ſic invalidentur, ut iterum ſumenda ſint, cur unum hoc ex ſola informitate quaſſabitur? eo vel maxime, quod etiam ſine contritione neceſſariam & materiam & formam hujus ſacramenti conſtare poſſe, certis argumentis aſtruximus. Non igitur ex informitate, ſed aliunde ſumendum eſt, quando ſit confeſſio repetenda.

Illud denique compertum, & explo- 4. Fund.
ratum eſt, confeſſionem ſacramentalem, hoc eſt, ex qua cum abſolutione verum pœnitentiæ ſacramentum conſiſtit, eam non eſſe rurſum faciendam. Sed ſi ſit aliqua confeſſio, ex qua non eſt conſtitutum verum pœnitentiæ ſacramentum, ea videlicet reſumenda eſt.

Prior hujus fundamenti pars vel ex eo conſtat, quod ſi ſemel accepimus veram aliquarum culparum abſolutionem, veram (inquam) & validam, non oportet peccata, a quibus ſumus vere abſoluti, iterum confiteri. Quippe (ut Benedictus XI. in extravag.

Inter cunctas, eleganter docet) absurdum est, ut liberatus debitor adhuc ad solvendum maneat obligatus.

Atque inde posterior pars ejusdem fundamenti constabilitur. Si enim mea confessio fuit talis, ut ex ea cum absolutione sacramentum pœnitentiæ non fit confectum, illa nimirum peccata, quæ confessus sum, non sunt per sacerdotem remissa. Quapropter debeo iterum confiteri, ut clavium auctoritate solvantur.

Coroll. 4. Ex quo quidem quarto fundamento manifeste colligitur, confessionem, quæ sine culpa pœnitentis non est integra, iterum facere non oportere, ut si propter scandalum aut proprium, aut ipsius confessoris evitandum aliquod peccatum tacerem, vel si diligentiam adhibui sufficientem, & tamen adhuc alicujus peccati sum oblitus. Nam in moralibus ex fine voluntario res denominatur. Qui igitur voluit omnia sua peccata confiteri, & idoneam adhibere diligentiam, ejus confessio, si moraliter loquamur, est integra. Quod & ex Concilio Florentino, & ex aliis multis capitibus, & causis ante nos liquido probavimus.

Colligitur deinde, quod si peccator negligentiam affectatam, aut omnino crassam in facienda integra confessione habuit, ita ut ex ejusmodi negligentia peccatum aliquod mortale prætermiserit, talis debet confessionem repetere, ac si data opera mutilaretur: verbi gratia, qui sine aliquo examine conscientiæ suæ post transactum annum accedit ad confessionem: semper enim in peccatorum oblivionem necesse est incidere. Quare non aliter vult confessionem mutilare, atque qui venenum homini porrigit, vult occidere, & qui ignem subjicit, vult comburere. Qui igitur ad eum modum imparatus accedit, revera vult confessionem mutilam facere, quia volens prudensque ita se gerit, ac si facere ex professo mutilam velit.

Colligitur tertio, quod si peccator nullum dolorem habet, nec contritionem, nec attritionem, talis confessio est repetenda. Non enim est confessio, quæ sit materia sacramenti pœnitentiæ, cum a nulla pœnitentia proficiscatur. Imo vero, cum nec confessio quidem sit, sed pura confessionis simulatio, ut Capreolus dist. 17. q. 2. & Durandus eadem dist. qu. 13. & Cajetanus qu. 5. additionum, & in summa sua, & fere auctores scholastici tradiderunt.

Colligitur postremo (id quod etiam paulo ante insinuavimus) quod si quis habeat attritionem, ex qua virtute sacramenti attritus fiat contritus, gratiam scilicet consequendo, ejus confessio non est resumenda: suscipit enim verum pœnitentiæ sacramentum, gratiamque, ac remissionem peccatorum per absolutionem sacramentalem. Hæc omnia (nisi ego cæcus sum) in controversiam vertere non debemus.

Quæst. de Confessione mutila, &c. Sed illud primum in hac materia, tanquam incertum, in dubium vocari merito potest: An confessio ex negligentia mutila & manca, non quidem penitus crassa & supina, sed culpabili tamen, sit a pœnitente iterum facienda: ut si quis peccata præterita quærat, & diligentiam nonnullam adhibeat, quam esse idoneam arbitratur, cum tamen non sit.

Solutio Quæst. Huic vero quæstioni respondetur ex sententia Cajetani, talem confessionem non esse repetendam, sed si postea in memoriam peccatum illud negligenter omissum venerit, sat erit illud confiteri, & negligentiam in conscientia examinanda, ac proinde sacrilegium illud, quod in suscipiendo pœnitentiæ sacramento commissum est.

Hæc vero sententia non potest (fateor) perspicue, ac dilucide demonstrari. Sed in rebus, quæ ad mores pertinent, non sunt (mihi credite) scientiæ moralis dogmata ad vivum resecanda. Suadetur itaque primum, quia moraliter loquendo talis confessio est integra, cum intendat pœnitens omnia confiteri, quorum memoriam habet.

Item, quia alias nimium anxios redderemus scrupulosos; imo piorum etiam animos turbaremus perpetua iterandæ confessionis solicitudine. Verentur enim plurimum non scrupulosi modo, verum etiam mediocriter liberi, atque cordati, sese in examine conscientiæ negligentes extitisse.

Object. Sed objiciet fortasse quisquam, quod talis Confessio ex parte pœnitentis non est integra: peccat enim non adhibendo diligentiam debitam, atque ex consequenti pœnitens Confessionem volens mutilam facit.

Respon. Ad hoc primum dico, omissionem illam diligentiæ debitæ aliquando esse solum venialem, scilicet ex inconsi-

de-

deratione culpabili quidem proficiſcentem, ſed non mortali tamen. Quoniam pœnitens is eſt, qui alias diligentiam debitam adhibere ſolet. Atque in hoc eventu non ſacramentum modo, ſed etiam fructus ſacramenti recipitur. Nec hoc loco (ut reor ipſe) Theologus quiſquam nobis erit adverſus, niſi plane velit & Confeſſionis jugum importabile facere, & ſine idonea ratione mortalis culpæ reatum inducere, niſi Confeſſio venialiter tantum culpabilis reſumatur.

Dico ſecundo, quod etiamſi negligentia mortalis ſit (non ſit modo adeo ſupina & craſſa, ut perinde habeatur, atque ex induſtria res fieret) quia Confeſſio tamen ex intentione formali pœnitentis eſt integra, non eſt cogendus ejuſmodi Confeſſionem iterare. Nam quando ſalva pietate id facere poſſumus, Confeſſionis jugum molle faciendum eſt, ut ab omnibus laqueis liberemur.

Ac forſitan qui in concertatione ſcholaſtica nobis conantur obſiſtere, ſi ad rem ipſam conferantur, non aliter facient, quam nos in præſentia conſulimus: verbi cauſa, ſi quis ex ignorantia vincibili exiſtimet, perjurium pro conſervanda vita hominis eſſe licitum, unde non confitetur illud peccatum, quia non putat ſe peccaſſe. Item, ſi quis mercator aliquem contractum licere credebat, vel muliercula aliquam ſuperſtitionem cenſebat eſſe religionem ex culpabili quadam ignorantia; non arbitror equidem tam criticos ac ſeveros judices eſſe futuros, ut omnes horum anteactas Confeſſiones jubeant iterari. Intrepide igitur cum Cajetano tenere poſſumus, ejuſmodi Confeſſiones repeti non debere.

Utrum ejus confeſſio, qui attritionem habuit tam imperfectam, ut virtute ſacrament. non fiat contrit. iteranda ſit.

Alterum quoque verti in quæſtionem poteſt, An, cum quis attritionem habuit tam imperfectam, ut virtute ſacramenti non fiat ex attrito contritus, quin potius ſacrilegus ſit in eo, quod irreverenter ſuſcipit pœnitentiæ ſacramentum, an hujus (inquam) Confeſſio ſit iteranda. Et quidem D. Thomas loco ante citato manifeſte docet, quod ſicut fictus ſine debita diſpoſitione & dolore poteſt verum ſacramentum baptiſmi ſuſcipere; ita etiam & Confeſſionem ſacramentalem facere, ac veram abſolutionem percipere.

Sententia Major. & Adrian.

Contrariam ſententiam tenet Major diſtinct. 17. quæſt. 9. & Adrianus quæſt. 4. de Confeſſione ad tertium argumentum, & dubio 5. eorum, quæ de Confeſſione proponit.

Eſt autem primum argumentum contra Divum Thom. quod ſi eſſet verum ſacramentum, peccator ille fictus eſſet vere a ſacerdote abſolutus. Conſequens eſt falſum: ergo & antecedens. Major probatur, quia ſi quis verum ſacramentum baptiſmi, vel confirmationis accepit, vere manet baptizatus, & confirmatus. Conſequentis vero falſitas oſtenditur, quia tunc vere etiam eſſet abſolutus a Deo: quia quæcunque ſolvunt ſacerdotes in terra, ſolvuntur in cœlo; & tamen non eſt ille abſolutus in cœlo, cum maneat eiſdem peccatis obligatus, & novam inſuper addiderit ſacrilegii culpam.

Et confirmatur: Quia illi non ſunt a Deo remiſſa peccata, ergo non eſt abſolutus a ſacerdote. Patet conſequentia ex illo: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, &c.

Confirmatur deinde: Quia ſacramenta gratiæ ſacramenta veritatis ſunt, non ſunt falſitatis: forma autem illa, qua confeſſor utitur, cum fictum abſolvit, falſa eſt, ſcilicet: Ego te abſolvo a peccatis tuis. Nec valet dicere, formæ ſenſum eſſe: Ego te abſolvo, quantum in me eſt: quia licet ex parte ſua confeſſor vere conetur abſolvere; non tamen ideo vere abſolvit, cum pœnitens impedimentum objiciat abſolutioni. Quamlibet enim quis januam nitatur aperire, non tamen vere aperit, ſi qui intus eſt, obicem ponat.

Præterea, vel ille, qui non contritus confitetur, & accipit abſolutionem, habet aliquam diſplicentiam de peccato, vel nullam; ſi nullam; ergo non eſt vera Confeſſio, ſed ſimulata enunciatio peccati: ſin habet aliquam, illa erit attritio. Quare adveniente abſolutione, confertur gratia, juxta D. Thomam, qui tenet ſacramentum pœnitentiæ attrito conferre gratiam, ſicut & ſacramentum baptiſmi.

Præterea, vel ille talis cognoſcit ſe habere dolorem ſufficientem, vel credit potius ex ignorantia, ſe ſatis dolere, cum tamen non doleat ſatis. Si primum, eſt illi abſolutio deneganda, ſi illam fictionem confitetur: ſin vero non confitetur, Confeſſio de compoſito non eſt integra, ac proinde irrita eſt, ac nullius prorſus momenti cen-

ſen-

senda. Si secundum, jam virtute sacramenti conferetur gratia, cum ille non ponat obstaculum.

Sent. D. Tho. & Auct.

Hæc tamen argumenta movere non debent, ut D. Thomæ sententiam relinquamus, quæ multo quidem probabilior est. Primum, quoniam nullus certo cognoscit, se sufficientem dolorem habere, cum confitetur. Quocirca semper oporteret, homines esse solicitos de eadem Confessione iterum, atque iterum repetenda: probabiliter enim timemus, nostras confessiones non fuisse formatas.

Præterea (ut etiam paulo ante argumentabamur) cætera sacramenta recipiuntur a fictis: ergo & hoc sacramentum a ficto recipi potest. Negabis forte consequentiam, quia contritio est pars hujus sacramenti (ut in Concilio Florentino definitur) non est autem pars aliorum. Atque hæc est causa, cur alia sacramenta non contritis etiam conferuntur; hoc vero sacramentum non nisi a contrito recipitur. Contra, quia contritio non est pars essentialis hujus sacramenti, sed integralis. Non autem quælibet integralis pars ad esse totius necessaria est, ut patet de satisfactione, sine qua verum sacramentum consistit. Deinde quia licet contritio esset prima hujus sacramenti pars, non est tamen ordo necessarius, ut oporteat esse priorem confessione. Nam si post confessionem hominis attriti jam completam sequatur contritio tempore, quo quis absolvitur, sine dubio suscipitur verum sacramentum; & tamen confessio tota fuit informis. Rursum etiam nos ante constituimus, attritionem esse idoneam hujus sacramenti materiam. Quod si non esset, nec claves Ecclesiæ culpam remitterent, nec pœnitentiæ sacramentum gratiam conferret. Denique si dolor interior assignatur pars sacramenti; ideo est, ut confessio vocalis ad judicium sacerdotale necessaria sit confessio, & non simulatio, aut figura confessionis: sed sola attritio satis est, ut homo vere confiteatur, & accuset se coram sacerdote, quemadmodum D. Thomas ad 3. argum. illius articuli docet; ergo, &c. Non enim hujusmodi appellamus fictam fictione contraria sacramento, sed fictione contraria effectui sacramenti: adhibet quippe materiam necessariam sacramento, dispositionem vero necessariam effectui sacramenti non adhibet.

Quod si ita est, ut certe videtur esse, confessionem informem esse veram materiam sacramentalis absolutionis, impertinens fuerit per illam dari gratiam, vel non dari ponenti obicem. Nam si extrema unctio veram materiam, & formam habet, verumque ministrum, si suscipiens impedimentum opponit effectui sacramenti, non inde sacramentum irritum est. Idem in matrimonio videre licet, atque in reliquis sacramentis.

Et cum in superiori dubitatione docuerimus, confessionem ex culpabili negligentia mutilam, si tamen formaliter, & ex intentione fuisset integra, non esse repetendam, tenere compellimur, fuisse verum sacramentum, quamvis a ficto susciperetur sine præsenti fructu sacramenti.

Resp. ad arg. Majoris, & Adriani.

Ad primum argumentum, concedo, pœnitentem illum esse vera sacramentali absolutione absolutum; & cum objicitur, illum fore absolutum a Deo, concedo item. Sed cum rursum instatur, illum manere iisdem peccatis obligatum, distinguo. Nam ex parte sacerdotis, & Dei absolventis absolutus quidem manet, sed ex parte pœnitentis ponentis obstaculum, absolutio sacerdotis præsentem non habet effectum. Quemadmodum qui in peccato mortali suscepit baptismum, vere baptizatus est a ministro, sed baptismi non recepit effectum propter obicem, quem oppositit.

Et per hoc ad priorem confirmationem respondetur, quod remissio peccatorum dupliciter intelligitur: Altera, quæ habet annexam justificationem, atque effectum remissionis peccatorum: & sic qui peccata remittit, semper gratiam confert, per quam remissio peccatorum efficitur. Altera peccatorum remissio judicialis est, qua nihil aliud continetur, quam sententia, cujus virtute quis solvitur a peccatis in tali judicio peccatorum remissivo. In quem sensum sacerdos non semper peccata remittit.

Ad posteriorem confirmationem respondetur, quod idem argumentum fieri posset de sacramento Baptismi, cum recipitur a ficto. Nam verbum Baptizo in forma Baptismi non solum ablutionem corporis, sed ablutionem quoque mentis significat. Sacerdos ergo non abluit interius sacrilegum, qui ficte baptizatur: nihilominus verum sa-

cra-

cramentum Baptiſmi confert, quia veram materiam, veramque formam ſubminiſtrat; ex quibus, niſi ponatur obex, ablutio interior conſequatur. Idem in Confirmatione videre eſt. Qui enim in peccato mortali confirmatur, cordis firmitatem, quæ ſignificatur in forma, non recipit, &c. Sic ergo Sacerdos abſolvens fictum, verum abſolutionis ſacramentum impendit, &, quantum in ſe eſt, veram formam apponit, cujus effectus tunc quidem impeditur per indiſpoſitionem recipientis. Nec ſenſus formæ ſacramentalis eſt: Ego te abſolvo, id eſt, do Abſolutionem, quæ nunc effectum ſuum habeat remiſſionis peccatorum; ſed ſenſus eſt: Ego judicialem Abſolutionem impendo, quæ vi ſua potens ſit te abſolvere, ſi tu velis fructum ejus obtinere: Quemadmodum ſi Abſolutionis ſententiam proferret judex, qua liberareris a carcere, in quo poſtea tu voluntate tua manere vis, etſi ego extrinſecus clave januæ feram aperirem, & tu volens intus obicem opponeres, ego vere januam aperui.

Ad ſecundum principale reſpondetur, illum, de quo loquimur in Concluſione, diſplicentiam aliquam habere de peccatis, hoc eſt, attritionem. At non quælibet attritio eſt ſufficiens, ut accedens ad ſacramentum pœnitentiæ gratiam conſequatur. Poteſt enim dolor eſſe tam imperfectus, qui ſatis ſit ad confeſſionem faciendam; non item, ut ex vi illius diſpoſitionis homo etiam per ſacramentum juſtificetur. Nam primo, cum quis habet attritionem conditionatam, id eſt, quæ oritur ex velleitate, qua homo vellet placere Deo, & ipſi reconciliari, tunc non fit ex attrito contritus ſacramento ſuſcepto: recipit tamen verum ſacramentum, ſi triſtatur, quia caret dolore inefficaci, & accuſat ſe etiam hujus indiſpoſitionis. Hæc eſt autem communis attritio meretricum, uſurariorum, & concubinariorum, &c. quos omnes ſi iterare confeſſiones cogeremus, immenſi eſſet operis, & laboris. Nec tamen quiſquam erit adeo remiſſus in rigore diſciplinæ Chriſtianæ, qui ejuſmodi homines excuſet a ſacrilegio. Altera quoque attritio eſt, ex qua cum ſacramento pœnitens non juſtificatur: verbi gratia, quæ ex timore infamiæ proficiſcitur, vel cujuſque mali temporalis, ut qui deteſtatur peccatum, & proponit confiteri, ne ejiciatur ab Eccleſia, vel ne mulctetur pecunia, &c. Sive enim diſcutiat conſcientiam ſuam, & imperfectionem doloris, ſive ex negligentia omittat examen neceſſarium, homo ſic attritus non fit etiam virtute ſacramenti contritus, id eſt, non accipit gratiam. Sic enim hoc loco intelligi volumus ex attrito fieri contritum, ideſt, gratiam, & juſtificationem conſequi virtute ſacramenti, perinde ac ſi vere fuiſſet contritus.

Quando ex attrito fiat homo contrit. virtute ſacram.

Et ſi quæras, quando ex attrito fiat contritus virtute ſacramenti: Reſpondeo, id primum evenire, quocunque attritionis genere homo ſit attritus, ſi exiſtimat ſe ſe præſtitiſſe, quod neceſſarium erat, ignoratque invincibiliter, ſe non habere ſufficientem diſpoſitionem, quia is non ponit obicem, ſed bona fide accedit ad ſacramentum: ſacramentum autem in non ponente obicem ſuum ſemper habet effectum. Quo fit, ut omnia ſacramenta ex huſuſmodi attrito contritum faciant. Quod Divus Thomas lucide tradit tertia parte, quæſtione 79. articulo tertio, & in Comment. ſuper Jo. cap. 11. in illud: Solvite eum.

Deinde etiam attritio efficax ex timore pœnarum ſupernaturalium idonea diſpoſitio eſt ad ſacramentorum Baptiſmi, & Pœnitentiæ gratiam percipiendam, ut cum quis deteſtatur omnia peccata mortalia, & propterea confitetur, ne per peccatum excludatur a gloria, vel ne in infernum ignem conjiciatur. Qui etiam ſi cognoſcat, ſe non habere contritionem, ſed ſolam attritionem, licite accedit ad Baptiſmi, & Pœnitentiæ ſacramenta ſuſcipienda. Quod (niſi me fallit conjectura) ſentit Div. Thomas tertia parte, quæſtione 79. articulo tertio ad ſecundum, & quæſtione 80. articulo quarto ad ſecundum, & 4. Sentent. diſt. 25. quæſt. 1. artic. 3. quæſt. 1. ad 3. Ratio vero D. Thomæ non eſt contemnenda: Quia ſacramentum Baptiſmi, & Pœnitentiæ per ſe ordinantur ad præſtandam vitam mortuis. Quare licite ſumi poſſunt ab his, qui habent conſcientiam peccati mortalis, modo habeant attritionem, qua tollitur obex, & complacentia in peccatum commiſſum.

Eſt quoque altera ejuſdem ratio, quia cum hæc duo ſacramenta ſint medicinæ directe paratæ contra morbos animæ, ab-

absurdum est, ut nullus, qui se ægrum esse cognoscit, possit jure hæc sumere sacramenta. Quemadmodum res esset penitus absurda, quod medicinas corporales a natura potissimum institutas ad sanandos corporis morbos non posset sumere nisi sanus, aut qui se jam esse sanum existimaret. Unde & Innocentius, 1. quæst. 1. cap. Ventum est, Ubi vulnus, inquit, infixum est, medicina est adhibenda, qua possit recipere sanitatem, atque ubi pœnitentiæ remedium necessarium est, ordinationis honorem locum habere non posse decernimus: & cætera, quæ inferius adjiciuntur.

Tertio etiam attritio, quæ procedit ab amore naturali Dei super omnia, forsitan dispositio est idonea, ut virtute sacramenti Baptismi, & Pœnitentiæ gratia conferatur: quia talis etiam attritio tollere videtur complacentiam in peccato, & obicem sacramenti: & per hoc patet tertium argumentum.

Quæst. de peccat. qui intell. dolorem se habere adeo imperf. ut non sufficiat cum virt. sacra. ad grat. suscip.

Sed quæstio parva se offert circa ea, quæ dicta sunt. Nam si peccator intelligit imperfectionem doloris, qui videlicet non est sufficiens, ut virtute sacramenti gratia conferatur, sed committit sacrilegium, sacramento irreverenter suscipiendo, tunc aut confitetur talem indispositionem, & fictionem, aut non: si confitetur, sacerdos non absolvet, ne sit sacrilegus impendendo Absolutionem, sicut peccator ipse petendo sacrilegus est. Confessio igitur erit irrita, & Absolutio per novam confessionem denuo quærenda. Sin vero non confitetur illam indispositionem, confessio non erit integra, itaque erit repetenda.

Ad hoc respondetur, quod sine dubio sacrilegus erit Sacerdos, si certo cognoscens pœnitentem esse indispositum, illum absolvit. Cujus rei exemplum habes de Pœnitentia, cap. Quod quidam. Nec te moveat, quod ibi Alexander præcipit, talem confessionem recipere, eorum videlicet, qui, quamvis confiteri velint, se tamen asserunt abstinere non posse. Recipienda enim est talis confessio, quæ ad Ecclesiæ præceptum pertinet, quod vere implet, qui in illum modum confitetur, ut alio loco forsan ulterius ostendetur. Sed non est tamen recipienda, ut Absolutionem sacerdos impartiatur, cum ibidem Alexander asserat, hujusmodi pœnitentiam non esse veram: ficte autem pœnitentem absolvere, sacrilegium est.

Nec te rursum moveat, quod talis confessio videtur esse sacrilega, cum sit sacramentalis, & ficte facta in peccato mortali. Quoniam tunc confessio ficta sacrilegium est, cum a pœnitente fit animo recipiendi Absolutionem. At cum quis confitetur, ut præcepto Ecclesiæ pareat, & consilium salutare a Sacerdote recipiat, ut si forte vel inter confitendum, vel confessione facta, animus permutetur, absolutionem a sacerdote recipiat, ejusmodi confessio licita est: licet quodammodo pars sacramenti sit, non actu, sed potentia, quod satis est, ut sacerdos ad sigillum secreti teneatur.

Illud vero, quod ibidem dicitur, ejusmodi hominibus pœnitentiam esse indicendam, non de satisfactione sacramentaliter injungenda intelligendum est, sed de pœnitentia, quæ sit in peccatoris remedium, &c. Non est igitur ille talis absolvendus: sed si absolvatur tamen vel ex ignorantia, vel ex affectu, & passione sacerdotis, Absolutio valida erit, si tamen illam fictionem peccator confiteatur, quam habuit antequam susciperet Absolutionem, videlicet negligentiam, & indispositionem præcedentem, animumque recipiendi sacramentum, &c. Nam fictio illa exterior (hoc est sacrilegium, quod peccator commisit recipiendo exterius Absolutionem) post confitenda est, ut D. Thomas illo articulo tradit: nam ante explicari non poterat.

An Sacra. pœnit. recedente fictione, suum effectum sortiatur.

Sequitur alia quæstio perdifficilis, An sacramentum pœnitentiæ, recedente fictione, suum effectum sortiatur. Et quidem Adrianus de Confessione, dubio quinto, & Gabriel 4. dist. 17. quæst. 1. art. 3. dubio 2. atque alii nonnulli negativam sententiam tenent. Primo, quia si quis in peccato mortali Eucharistiam recipit, non recipit effectum, recedente fictione: cum juxta Apostolum prioris ad Corinth. 11. qui indigne manducat Corpus Domini, non ad utilitatem, sed ad judicium manducet. Igitur ne pœnitentiæ quidem sacramentum suum, recedente fictione, habet effectum.

Rati. pro part. negat.

Deinde, causa, quæ non est, nihil agit: effectus enim supponit existentiam causæ. Sed, recedente fictione, jam transit Absolutio, nec quicquam illius manet: ergo, &c. Nec potest dici,

dici, quod licet non maneat Absolutio, manet tamen ornatus quidam, veluti gratiæ futuræ semen. Quoniam superiori Relectione multis eisdemque firmis argumentis hunc ornatum e medio sustulimus.

Opinio cont. D. Tho. & Auctor. 3. p. q. 79. ar. 5.

Sed enim opinio D. Thomæ articulo illo jam sæpe citato, contraria est, atque ea quidem multo magis rationi consentanea, si id teneamus, quod jam ostendimus, sacramentum receptum a ficto esse verissimum sacramentum. Probatur sic; Ille talis non tenetur rursum confiteri peccata, quæ semel confessus est: Ergo recedente fictione consequitur effectum sacramenti. Antecedens patet, quia si sententia in aliquo foro semel fuit valida, non est opus eam iterum ferri, nec qui semel absolutus est sacramentaliter, tenetur Confessionem repetere. Jam vero consequentia probatur: Quia illi homini est apertum regnum cœlorum, quod erat clausum per ejusmodi peccata: ergo virtute clavium est illi apertum. Nam sacerdotibus claves regni cœlorum datæ sunt, nec aliter peccatoribus, nisi per claves, regnum clausum aperiri potest. Confirmatur ex illo Joan. 20. Quorum retinueritis peccata, retenta sunt: Ergo si illa peccata non sunt remissa virtute Absolutionis, semper erunt retenta: Quare oportebit eadem iterum confiteri. Nec alia ratio Divum Augustinum movit, ut assereret, Baptismum, recedente fictione, effectum suum consequi, nisi hæc. Nam si postea peccator ficte baptizatus conteratur, & asseras gratiam illi conferri ex contritione, non ex vi ipsius Baptismi ante susceptí, tunc ejusmodi homo non esset renatus ex aqua & Spiritu Sancto. Quare (juxta Domini sententiam) non intraret in regnum cœlorum. Cum igitur pœnitentiæ sacramentum sit necessarium ad salutem peccatoribus baptizatis, si cui ex vi solius contritionis peccata remitterentur, illi tali sine remissione sacramentali peccata condonarentur, cum tamen scriptum sit: Quorum retinueritis, retenta sunt.

Videtur esse locus bis 1. 2. de Bapt. contra Donatist. c. 12.

Resp. ad arg.

Ad primum argumentum, multi negant antecedens, in universum existimantes sacramenta omnia, recedente fictione, suum effectum habere. Cujus sententiæ est Cajetanus in Additionibus tertiæ partis, quæst. 5. de Confessione, suadetque id peculiariter de extrema Unctione. Nam si quis ungatur in peccato mortali, non iterabitur extrema unctio in eodem morbo, ut Ecclesia statuit: ergo si ille conteratur post unctionem, recipiet fructum illius, alias Ecclesia non negaret illi unctionem repetitam, &c.

Et D. Thomas hujus videtur esse sententiæ, cum ait: Et sic etiam est in aliis sacramentis. Unde juxta hanc opinionem respondetur, quod idem potuit dicere Paulus de eo, qui ficte baptizatur, sed judicium & condemnationem accepisse ex sacrilego baptismo, Nec tamen inde licet inferre, Baptismum illum, etiam recedente fictione, nullius fore utilitatis.

Ego tamen non invenio causam, quæ me cogat, ut id quod tribuimus Baptismo & Pœnitentiæ, cæteris quoque sacramentis tribuamus. Sunt enim hæc duo Sacramenta necessaria ad salutem, quorum proprius effectus est, aperire januam regni cœlorum peccatoribus occlusam. Unde si quis semel acceperit vere hæc duo sacramenta, consequens fit, ut virtute horum sacramentorum regnum cœlorum consequatur. Alias (ut arguebamus) sine his sacramentis & vi illorum esset apertio januæ regni cœlestis, quod sacris literis adversatur.

Hoc autem argumentum pro reliquis sacramentis non militat. Ignoramus enim, an fructum Eucharistiæ perceptæ si quis per sacrilegium impedierit, postea, recedente tali sacrilegio, consequatur. Nec habemus rationem consentaneam, qua id confirmare possimus. Equidem facilius id admitterem in sacramento Confirmationis & Ordmis: non quod imprimant characterem, vel non imprimant (non enim me hæc ratio movet) sed quod cum repeti non possint, & fructus illorum sacramentorum confirmatis & ordinatis sit perneccessarius, verisimile est, Divinam misericordiam fructum horum sacramentorum, fictione abscedente, conferre, ne perpetuo ejusmodi fructu priventur. Et hoc satis est ad servandam literam D. Thomæ inquientis: Et sic etiam est in aliis sacramentis. Non enim dixit, in omnibus, licet referri possit ad hoc, quod alia sacramenta recipiuntur a fictis.

Ad secundum argumentum, facile dicitur, causam quidem naturalem, quæque agit ad modum naturæ, oportere simul esse cum effectu, vel aliquid

quid relinquere loco sui, quod simul cum re effecta sit: At morales causas non est opus cum effectis esse, sed satis est fuisse. miles enim strenuus per rem præclare & fortiter in bello gestam causa est futuri honoris atque coronæ apud Cæsarem; nec tamen aliquid relinquit, etiam opere transacto, quod sit veluti semen futuræ mercedis: sic etiam cum sacramentum pœnitentiæ causa moralis sit remissionis peccatorum, per applicationem sanguinis Christi, & meriti ipsius, non est necesse ut comitetur effectum, sed satis est ut præcesserit, maneatque vis ejus in divina acceptione, quæ non acceptavit opus meum sacrilegum & fictum, sed opus Christi & meritum mihi per sacramentum applicatum.

Respon. adhuc explicatius 4. argum. princip. Init. huius 6. part. allato.

His ita constitutis, nihil superest, quam ut quarto argumento principali explicatius respondeamus. Nam Adrianus post quintam quæstionem de Confessione, dubio 4. in universum tenet, nullum hominem per actum culpabilem præcepto sive Dei, sive Ecclesiæ satisfacere, quia præceptum est de actu saltem moraliter bono: ergo per peccatum præceptum impleri non potest.

Utrum per actum culpab. præcep. Dei, sive Ecclesiæ satisfiat. Adrian. part. negat. tuetur.

Item, de regulis juris, capite octavo. Qui ex timore facit præceptum, aliter quam debet, facit, & ideo jam non facit. Unde Glossa colligit, quod non dicitur factum, quod legitime non fit.

Præterea, Deus non præcipit confessionem sacrilegam, sed idoneam ad Absolutionem percipiendam. Ergo qui ficte confitetur, Dei præcepto non facit satis. Et cum Ecclesia non præcipiat immediate Confessionem, sed præceptum a Deo limitet ad certum tempus, certe qui confessionem jure divino debitam non facit, Ecclesiæ mandatum de confitendo semel in anno non implet. Unde in cap. Omnis utriusque sexus, omnia sua peccata (Innocentius inquit) fideliter confiteatur proprio sacerdoti, & injunctam sibi pœnitentiam propriis viribus studeat adimplere, suscipiens reverenter in Pascha Eucharistiæ sacramentum.

Inde colligit Adrianus, sumentem Eucharistiam in peccato mortali non satisfacere præcepto nec Dei, nec Ecclesiæ. Item & illud, largientem pauperi eleemosynam in extrema necessitate ob vanam gloriam, præceptum de eleemosyna non implere.

Respon. ad rat. Adrian.

Sed quoniam alterius loci est accuratius id expendere, nos cum communi opinione in præsentia teneamus non esse transgressorem præcepti, qui actui bono ex genere suo, quem lex præcipiebat, apponit aliquam malam circumstantiam. Et per hoc patet ad primum argumentum Adriani: Lex enim est de actu moraliter bono secundum se.

Ad secundum: Quædam præcepta sunt, quæ sine charitate non implentur, ut de contritione, de actu charitatis: hujusmodi autem per timorem satisfieri non potest. At præcepta de actibus exterioribus, cum ex timore servili fiant, inutiliter quidem fiunt, & propterea censentur non fieri, sed non inde per novam culpam violantur.

Ad tertium, jam patet, confessionem fictam aliquam esse idoneam ad percipiendam veram Absolutionem, per quam scilicet præceptum impletur tum Dei, tum Ecclesiæ, cum pœnitens Sacramentaliter absolvitur. Imo crediderim ego, quod cum peccator se sistit Sacerdoti, juxta præscriptum illius capituli, Quod quidam, de Pœnitentiis, etiamsi non recipiat Absolutionem, implet præceptum Ecclesiæ ex quadam ejusdem Ecclesiæ pia & clementi dispensatione. Nec aliud intelligo, cum Pontifex ait, talem confessionem esse recipiendam. Quare censuræ, si quæ fulminentur adversus eos, qui eo anno non sunt confessi, hujusmodi peccatores impœnitentes non tangunt. Per nullam tamen Confessionem impletur Divinum præceptum, nisi Absolutio Sacramentalis superaddatur, sine qua Sacramentum Pœnitentiæ non est.

Respon. ad 5. argument. princip.

In quinto principali argumento id primum quæritur, an mutus confiteri Divino præcepto teneatur. Ubi ego non dubito, mutum ad Confessionem obligari, sive per nutus, si habeat copiam sacerdotis, qui nutus intelligat, sive per scriptum, si scribere didicerit. Divus Thomas dist. 17. quæst. 3. artic. 4. quæst. 3. ad secundum. Scotus eadem distinct. in solutione argumentorum, Gabriel & Major. eadem dist. quæst. 1. imo tandem Cajetanus in Summa. Probatur vero ex illo Joannis 20. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Si ergo mutus peccata aliqua exprimere potest sacerdotibus, illa non remittentur, nisi sacerdotes remittant. Nec etiam video causam, cur a præcepto

cepto illius cap. Omnis utriusque sexus excipiatur. Nam si nutibus Confessio fieri possit, & forum secretissimum erit, & decentissimum, si servetur forma, quam Cajetanus tradit in Summ. Sin autem scribere mutus sciat, commodissime fiet per scriptum confessio: nam scriptum manu tenere potest, & lancinare. Nam dicere, scripturam suapte natura publicam esse, ac proinde non convenire pœnitentiæ, metaphysicum commentum videtur esse: sic enim posses asserere, & nutus suapte natura publicos esse, atque adeo verba. Aut ergo asseramus, mutos confiteri non posse; aut si possunt, eos teneri fateamur.

Quæst. de muto, &c.

Sed oritur dubium, an si mutus non possit quidem explicare species peccatorum, & circumstantias, sed nutibus duntaxat ostendere, se offendisse Deum, an, inquam, possit absolvi: & eadem quæstio est, si ægrotus loquelam amiserit adveniente Sacerdote.

Argum. pro par. affirm.

Et suadetur pars affirmativa, quia si quis confiteretur generaliter venialia, scilicet faciendo confessionem generalem, posset absolvi sacramentaliter, cum non teneatur species, & circumstantias venialium explicare: ergo si quis non possit species mortalium exprimere, satis erit generaliter confiteri.

Deinde Joannis 20. data est potestas Apostolis remittendi peccata quorumcunque: ergo si mutus nesciat exprimere peccatorum species, Ecclesia habebit potestatem remittendi illi peccata. Nec enim credendum est, ejusmodi hominibus legislatorem in necessariis defuisse.

Præterea, cum non possim commode explicare speciem peccati, ut si sequatur inde periculum, tunc satis est confiteri peccati genus: ergo satis erit generaliter confiteri ad confessionem sacramentalem. Si enim genus peccati subalternum ad sacramentum sufficit, non est cur generalissimum non sufficiat.

Præterea, Arausicanum Concilium, cap. 12. Subito, inquit, obmutescens & baptizari, & pœnitentiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium aliorum verbis habet, vel præsentis in suo nutu. Et III. Concilium Carthagin. cap. 34. Si ægrotantes, ait, pro se respondere nequeunt, cum voluntatis eorum testimonium sui dixerint, baptizentur, & manus etiam pœnitentibus imponatur. Referturque de consecr. dist. 4. cap. Ægrotantes. Item apertius Concil. Carthagin. IV. c. 77. & habetur 26. qu. 6. cap. Is qui, hunc in modum scribit: Is, qui in infirmitate pœnitentiam petit, si casu dum ad eum Sacerdos venit, oppressus infirmitate obmutuerit, dent testimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam: & si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus Eucharistia. Idem habes in Epistol. 69. Leonis Papæ ad Theod. in hæc verba: His, qui in periculi urgentis instantia præsidium pœnitentiæ, & mox reconciliationis implorant, nec actio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur, si eam, etiam amisso vocis officio, per judicium integri sensus quærere comprobetur: quod si aliqua ægritudine ita fuerint aggravati, ut quod paulo ante poscebant, sub præsentia sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debebunt, ut simul & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium consequantur.

Sentent. Abulens. & Auct.

In hac quæstione Abulensis super 16. cap. Matth. qu. 79. tenet, quod si quis in articulo necessitatis voce confiteri non potest, quamvis signa contritionis ostendat, absolvi non debet. Est enim, inquit, contra formam absolutionis, in qua dicitur: Absolvo te de peccatis confessis, & oblitis: ille autem nulla peccata confitetur. Quæ quidem ratio nihil me movet; tum quia illa forma non mihi magnopere probatur (ne atrocius verbum dicam) possem enim uti alia, cum Concilium Florentinum aliam, hac neglecta, præscripserit, hoc est: Ego te absolvo. Deinde, quoniam ille, de quo disserimus, nutibus confitetur, licet ore non possit. Sed dicet forsan: non confitetur peccatorum species: fateor id quidem, at id nunc in controversia est: An confessio generalis sufficiat, cum specialis fieri non potest: ubi magnopere vellem audire potius, quam docere. Nam Div. Thomas nihil explicite tradidit, unde hanc quæstionem definire possimus. Distinctione siquidem 21. quarti Sententiarum, quæst. 2. art. 1. ad 1. dicit, quod quandoque confessio generalis est sacramentalis, & quandoque non. Sacramentalis quidem est, quando quis in secreto Sacerdoti confitetur quædam, quæ

quæ meminit, & alia venialia in generali.

Et ad secundum: erat quippe argumentum hujusmodi: Post confessionem generalem ita remanent occulta peccata pœnitentis confessori, sicut & prius: quia in his quæ generaliter dicuntur, non est aliquis, qui non peccet, &c. Huic igitur argumento respondet, quod procedit de confessione sacramentali, quæ judicium sacerdotale expectat, & ideo requiritur aliqualis peccatorum manifestatio. Hactenus D. Thomas. At art. 2. asserit, Confessionem generalem sacramentalem operari ad remissionem pœnæ debitæ propter peccatum oblitum, idque ex vi clavium. Atque idem sequitur Petrus Palud. dist. 21. quæst. 2. ar. 2. ubi etiam docet, materiam absolutionis esse peccata confessa vel in speciali, vel in generali: alias frustra adderemus in confessione, de his, & de aliis, quorum non sum memor, &c. Quod si peccata oblita generaliter ostensa Sacerdoti vera sunt materia absolutionis, non est cur definiamus, generalem confessionem, cum specialis fieri nequit, sacramenti hujus idoneam materiam non esse. Quamobrem, ut antea dixi, quæstio multo obscurior est, quam ut a me valeat illustrari.

At inhærendo Ecclesiastico usui, quo hujusmodi peccatores in genere pœnitentes absolvi sacramentaliter non solent, teneamus interim (id, quod tutius est) confessionem, in qua nullum peccatum explicatur, non esse sacramentalem. Nam, præter Ecclesiæ consuetudinem, quæ in hujusmodi rebus magnum momentum habere debet, rationes illæ duæ, quas D. Thomas insinuavit, non sunt omnino leves: Altera, quod hoc sacramentum est judiciale: judicis autem sententia apta esse non potest, nisi judex crimen aliquod in specie cognoscat. Altera, quod non plus innotescit mihi conscientia illius peccatoris per talem confessionem, quam ante illam, cum vir etiam sanctissimus posset ita generaliter confiteri.

Respon. ad arg. pro par. affirm. allata.

Ad primum, nego antecedens. Nam licet non teneatur explicare species venialium, sicut nec venialia confiteri, si tamen vult absolutionem sacramentalem recipere specialis confessionis, opus est, ut juxta qualitatem, & quantitatem delicti sententia ipsa feratur.

Ad secundum eodem modo respondetur, quod Apostoli acceperunt potestatem, tanquam judices: judicium vero ineptum est, nisi delicta a judice cognoscantur. Nec opus est, Legislatorem privatis, & accidentariis eventis providisse, ut in baptismo parvulorum manifestum est: Sunt enim parvuli, qui baptizari interdum non possunt.

Ad tertium respondeo, quod cum explicatur genus peccati subalternum, ut luxuria, aut incestus, jam cognoscitur & substantia, & aliqua delicti qualitas judicandi, &c.

Ad quartum dupliciter responderi potest. Prius, quod illi publice pœnitentes olim habebantur excommunicati: unde manuum impositio, seu reconciliatio, quæ jubebatur impendi, non erat sacramentalis, sed quasi quædam absolutio ab excommunicatione. Tali enim signo solebat olim Ecclesia in communionem admittere, quos communione privarat: & ideo ejusmodi manuum impositio non solum Presbytero, sed Diacono etiam permittebatur: quemadmodum videre licet apud Cyprianum, 3. Epistol. libro, Epistola 17. Posterius respondetur, quod, cum omnibus illis locis sermo sit de publice pœnitentibus, intelligere debemus, quod illorum peccata jam per confessionem publicam sacramentalem in die Cinerum innotuerant Sacerdoti. Sed quoniam absolutio ad diem Cœnæ Dominicæ juxta antiquum morem proferebatur, id etiam a majoribus cautum est, ut si interim periculum mortis urgeret, impenderetur absolutio, sive nutibus eam peterent istiusmodi pœnitentes, sive constaret petiisse. Est autem imprudentia non mediocris, ea, quæ more majorum in pœnitentia publica præscripta sunt, ad hanc nostram secretam penitus accommodare.

Quod si quis ejusmodi ægrotis generaliter confitentibus sacramentalem absolutionem impendere voluerit, non equidem valde repugno, sed me authore, non faciet. Expectabit autem in re nova vir prudens, & modestus, aut Episcoporum, aut Summi Pontificis authoritatem, quam ego hoc sane loco desidero. Tametsi D. Augustinus ejusmodi hominibus absolutionem forte præstaret. Cujus in lib. 1. de adulterinis conjugiis, cap. ultimo, hæc sunt verba: Ego non solum alios cathe-

Rechumenos, verum etiam ipsos, qui viventium conjugiis copulati retinent adulterina consortia, cum salvos corpore in his permanentes non admittamus ad baptismum, tamen si desperati, & intra se pœnitentes jacuerint, nec pro se respondere potuerint, baptizandos puto, ut etiam hoc peccatum cum cæteris lavacro regenerationis abluatur. Quis enim novit, utrum fortassis adulterinæ carnis illecebra usque ad baptismum statuerant detineri? Si autem ab illa desperatione recreati potuerint vivere, aut facient quod statuerant, aut edocti obtemperabunt, aut de contemptoribus fiet, quod fieri etiam de baptizatis talibus debet. Quæ autem baptismatis, hæc reconciliationis est causa, si forte pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccupaverit. Nec ipsos enim ex hac vita sine arrha suæ pacis exire velle debet mater Ecclesia. Hæc Augustinus.

An confessio sacram. per nuncium &c. fieri possit.

Alterum, quod in eodem quinto argumento quæstionem habet, est, An confessio sacramentalis, vel per nuncium, vel per epistolam, absenti confessori fieri possit. Nam posse fieri, suadetur ex cap. Qualis, 30. qu. 5. ubi Leo Papa tradit, pœnitentiam per scripturam esse recipiendam. Deinde suadetur ex Cypriano, lib. 3. epist. 17. ubi dicitur, quod lapsi per literas petierunt a Cypriano reconciliationem, & pacem.

Arg. pro part. affirm.

Tertio item ex eo, quod matrimonium, quia materia ejus actibus nostris constat, per epistolam, vel paranymphum fieri potest: ergo & pœnitentia.

In contarium est quod D. Augustinus lib. de vera, & falsa pœnit. c. 10. tradit, & habetur de pœnit. d. 1. cap. Quem pœnitet, in hæc verba: Præcepit Dominus mundatis, ut ostenderent se sacerdotibus, docens, corporali præsentia confitenda peccata, non per nuncium, non per scriptum manifestanda.

In hoc dubio Petrus Palud. 4. dist. 17. qu. 2. videtur tenere, confessionem, & absolutionem factam literis per absentes, esse sacramentalem. Idem tenet expressius Adrianus, q. 1. de confessione, ad tertium. Estque argumentum præcipuum, quia absolutio sententia quædam est in foro judiciali: de ratione autem sententiæ non est, quod vocalis sit, aut præsente reo feratur.

Contr. opinio.

Mihi autem hæc opinio probari nunquam potuit, quamvis argumenta, quibus confutari solet, non sint magnopere vehementia. Certe quæ Cajetanus in Summa sua nobis tradit, nullius videntur esse momenti: præter illud unum, quod revera grave est, videlicet confessionem, & absolutionem actiones sacramentales esse, ac proinde personales, ideoque per internuncios, aut literas administrari non posse.

Argumentor itaque primum in hunc modum: Absolutio, & quælibet forma sacramentalis confert gratiam; ergo non operatur in absentem: alioqui si absens dormiret tempore absolutionis, ab ignorante sacerdote justificaretur.

Præterea, absens non confitetur internuncio, nec internuncius sacerdoti: ergo nulla est ibi confessio sacramentalis.

Item, sacerdos absens ignorat, an pœnitens post literas mutaverit voluntatem recipiendi absolutionem: ignorat etiam, an pœnitens tempore, quo absolutio impenditur, sit dispositus: rursum quoque, an commiserit aliquod peccatum mortale post litteras missas. Quocirca semper se exponit manifesto periculo sacrilegii.

Est denique illud gravissimum argumentum, quod non insolitum modo, verum etiam inauditum est in Ecclesia, judicium sacramentale inter absentes exerceri, aut absolutionem peccatorum a confessore absente per literas, vel internuncium dari.

Resp. rationi. allatis pro contr. opin.

Ad primum argumentum respondet primum glossa, quod permittitur mulieri simplici, & verecundæ, dum tamen præsens sit, peccata scripta Confessori offerre. Erat enim olim usus, ut de peccatis publicis a pœnitente libellus offerretur, in quo ejusmodi peccata continerentur scripta, ut patet ex epistola Leonis 57. ad Episcopos Campaniæ, atque adeo ex epistola Cypriani jam citata. Respondet quoque Gabriel, ibidem esse sermonem de confessione adulteræ in foro exteriori; recipiebatur enim scripto, ut constaret Ecclesiæ, eam esse legitime a viro suo repudiatam.

Ad secundum argumentum facile dicitur, nostram sententiam potius ex Cypriano confirmari. ait enim; Qui libellos a martyribus acceperunt, si infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectent præsentiam nostram, quin apud presbyterum quemcunque

præsentem exomologesim delicti sui facere possint, ut manu eis in pœnitentiam imposita, ad Dominum veniant cum pace, quam dari, literis ad nos factis, desideraverunt.

Ad tertium respondetur, quod sententia sacerdotis est judicialis, nec alterum ab altero potest separari. Matrimonium autem & contractus est naturalis, & sacramentalis, sed aliquando alterum sine altero est. Matrimonium enim, quod per procuratores contrahitur, non est sacramentum, ut Cajetanus erudite confirmavit.

Ad postremum, de ratione sententiæ, fateor, non esse judicis, reique præsentiam; sed est tamen de ratione sententiæ sacramentalis, quæ gratiam confert. Nisi enim sacramentum præsenti subjecto applicetur, ut per inductionem patet, justificare non potest. Quærerem namque libenter ab hujusmodi auctoribus, an Episcopus possit absenti sacramentum ordinis conferre: & cum negaverint, propter usum Ecclesiæ perpetuo repugnantem, eodem ego argumento probabo, sacramentum absolutionis conferri absenti non posse.

Dub. An pœnit. præsenti sacerd. confit. possit scripto.

At existit hinc parvum illud dubium: An pœnitens coram sacerdote per scripturam confiteri possit, ut mutus, vel puella verecunda. Ad hoc respondet D. Thomas Quodlibeto 1. art. 10. quod cum de essentia confessionis sacramentalis non sit vocalis confessio, iis qui verbo confiteri nequeunt, satis est scripta confessio. Atque hæc quidem propositio communis est omnium Doctorum, quos equidem legerim. Sed addit D. Thomas huic alteram, quæ non perinde certa est, nempe, ex institutione Ecclesiæ teneri hominem, qui potest, voce confiteri, quoniam in omnibus sacramentis accipit id Ecclesia, cujus est communior usus: verborum autem usum & communem esse, & ad confessionem accommodatum, negari non potest. Et quamvis hoc præceptum non inveniatur expressum, satis est tamen consuetudo, quæ videlicet habenda pro lege est. Nullus enim sacerdos confessionem admittit, nisi pœnitens peccata voce proferat. Ac certe fictus videtur esse, qui ore tacet, cum ore accusare se possit. Tutissima rectissimaque via hæc est, quis negat? Sed, si quando contingat, (quod tamen rarum erit) ut puella verecundiæ plena voces edere non queat, cum hac sacerdotis prudentia dispensabit. Item etiam, si ægrotus per gutturis angorem confiteri quidem voce possit, sed vix tamen & ægre possit, non erit ejusmodi compellendus, si scribere facile peccata valet, ut vocalem confessionem exhibeat.

Utrum confess. fieri per interpr. possit.

In eodem quinto principali argumento id postremum quæritur: An cum pœnitens ignorat idioma sacerdotis, atque e diverso pœnitentis idioma sacerdos, oporteat confessionem fieri per interpretem. Et quidem communis sententia tenet, hujusmodi pœnitentem non obligari ad eam confessionem, quia nemo tenetur revelare secreta peccata, nisi sacerdotibus: hic autem revelaret etiam interpreti, qui non est sacerdos. Assumpta vero prior loco propositio patet ex Leone, epistola 57. ubi ait: Reatus conscientiarum sufficere solis sacerdotibus indicare confessione secreta. Et D. Augustinus de vera, & falsa pœnitentia, cap. 11. Si peccatum, inquit, occultum est, sufficiat referre in notitiam sacerdotis. Sed & Innocentius in cap. Omnis utriusque sexus, Tit. de pœnitentiis, prudenter limitavit præceptum, inquiens: Omnia sua solus peccata confiteatur proprio sacerdoti: videlicet insinuans, quod si solus confiteri nequit, confiteri non tenetur.

Hanc ego communem Doctorum sententiam, quod ad præceptum Ecclesiæ de quotanni confessione pertinet, libentissime recipio. Sed in articulo mortis non auderem omittere confessionem, si haberem interpretem. Jactura enim illa parva est, ut prætermittam sacramentum, quod est necessarium ad salutem: quemadmodum retro dicebamus, in articulo mortis hominem obligari ad explicandum peccatum, etiam cum aliquo famæ alienæ detrimento. Et in hoc eventu intelligitur D. Thomas 4. distinct. 17. quæst. 3. art. 4. quæst. 3. ad secundum, cum utitur illis verbis, Exigitur, Debemus: quæ quidem verba obligationem præ se ferunt. In reliquis vero eventibus, etiam quum jure divino confessio est in præcepto, credere sine periculo possumus, neminem obligari ad confessionem peccatorum per interpretem. Quæ autem sint hæc eventa, sive tempora, in quibus præceptum divinum, etiam præter mortis articulum, ad confessionem obligat, paulo post expediemus.

Ad sextum principale argumentum priusquam respondeamus, necesse est expli-

Respon. ad 6. ar.

princip. init. hujus 6. par. positum. Quis sit proprius Sacerd. de quo Innoc. &c.

explicare, quisnam proprius sacerdos appelletur. Nam Petrus Palud. 4. dist. 17. quæst. 3. & Sylvester in verbo Confessor, primo docent, nomen proprii sacerdotis dupliciter accipi: uno modo, pro quocunque habente potestatem absolvendi, sive ordinariam, sive delegatam: & sic capitur (ajunt) in cap. Omnis utriusque sexus, ab Innocentio ibi: Omnia sua peccata semel confiteatur in anno proprio sacerdoti: alias non impleret illud præceptum, qui confiteretur Fratribus mendicantibus: non enim sunt proprii sacerdotes, nisi in hac significatione. Alio modo (inquiunt) capitur sacerdos proprius pro sacerdote habente jurisdictionem ordinariam absolvendi, qualis est vel Parochus, vel Episcopus, vel summus Pontifex. Quem in modum accipitur in eodem capite, Omnis, cum subjungitur: Si quis autem alieno sacerdoti voluerit justa de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet, & obtineat a proprio sacerdote.

Sed revera sine causa admittitur æquivocatio in eadem oratione apud Innocentium. Nam illud suum præceptum ipse idem explicuit, exceptionem addens: nisi de licentia proprii sacerdotis. Et quod in illo capite, Proprius sacerdos, Parochus intelligatur, manifeste liquet ex quadam extravaganti Martin. V. quam refert Adrianus, q. 5. de confessione. Sic etiam accipit nomen proprii sacerdotis divus Thomas, dist. 17. quæst. 3. artic. 3. quæst. 3.

Itaque sacerdos proprius vel intelligendus est parochialis sacerdos, ut Martinus V. intellexit, & ut revera Innocentius accepisse videtur, juxta plenam illius decretalis intelligentiam; vel intelligendus est sacerdos habens ordinariam potestatem & jurisdictionem. Et in priori quidem significatione, sacerdos proprius vocatur, & ut distinguitur contra alienum, & ut distinguitur contra communem. Contra alienum quidem, ut quilibet parochianus intelligat, suo proprio parocho, non alterius parochiæ sacerdoti debere confiteri. Contra communem autem, quia supponebat Innocentius, Episcopum, & summum Pontificem, qui sacerdotes communes dici possunt, non habere consuetudinem audiendi confessiones. Quare spectans in communem usum (quod leges facere solent) præcepit, ut parochiani suis parochis confiterentur. Nec objectio illa movere nos debet, quod si in illo capite proprius sacerdos sic acciperetur, qui confessionem faceret vel Episcopo, vel summo Pontifici, præceptum illius capitis non impleret. Nam cum parochus jurisdictionem habeat ab Episcopo, Episcopus a summo Pontifice, pro comperto relinquitur, ut pœnitens, qui privatis suis sacerdotibus confiteri solet, si ad Episcopum, vel summum Pontificem recurrat, eisque confiteatur, multo etiam magis præcepto confessionis satisfaciat.

At si quis contendere velit, & Episcopum, & summum Pontificem appellari proprios sacerdotes, dicat, ideo proprios appellari, quia propriam habent jurisdictionem absolvendi, quam scilicet sibi proprie vendicant ex officio ordinario pascendi oves.

In hunc igitur posteriorem sensum dubium est: an ex divino jure sit necessarium confiteri proprio sacerdoti. Nam Armacanus lib. 11. de quæstionibus Armenorum, cap. 4. ex solo jure humano id existimat necessarium: cum quilibet sacerdos in ordinatione sua acceperit potestatem remittendi peccata quorumcunque. Idem quoque videtur insinuare D. Thomas d. 17. quæst. 3. ar. 3. qu. 4. ad quintum; si literæ tantum superficies spectetur. Durandus etiam 4. d. 19. qu. 2. hanc Armacani opinionem asserit esse probabilem; hoc est, secluſa Ecclesiæ lege, quemlibet sacerdotem quemcunque peccatorem absolvere posse. Hanc tenuit Uvicleff. hanc demum nunc temporis Lutherani. Sentent. Armacani, quæ est etiam Vvicleffi, & Lutheri.

At hæc sententia defendi nulla ratione potest: quin exploratum haberi debet, præceptum de confitendo proprio sacerdoti, divinum esse. Primum, ex concilio Florentino: ubi minister hujus sacramenti definitur sacerdos habens auctoritatem absolvendi, vel ordinariam, vel ex commissione superioris. Quapropter sine hujusmodi commissione sacerdos alienus non est hujus sacramenti minister: atque proinde jure divino tenemur proprio sacerdoti confiteri. Nam confessio, quæ fit alteri ex facultate proprii sacerdotis, proprio sacerdoti fieri censetur. Improbatur.

Præterea, capite, Si Episcopus, de pœnitentiis & remissionibus lib. 6. Bonifacius tradidit, nulla consuetudine introduci posse, ut aliquis, præter sui superioris licentiam, Confessorem sibi

eligere valeat, qui eum possit solvere, vel ligare. Et tamen si esset solum de jure positivo, aliqua consuetudo posset prævalere: ut patet in decimis solvendis, in comedendis ovis tempore Quadragesimæ, & aliis ejusmodi Ecclesiasticis legibus, quæ per consuetudinem contrariam abrogari possunt.

Præterea, hoc videtur etiam definiri in illo cap. Omnis, de pœniten. ubi Innocentius, Licentiam, inquit, prius postulet, & obtineat a proprio Sacerdote: quum aliter illum alienus non possit absolvere, vel ligare.

Ratioque id manifeste docet. Nam potestas jurisdictionis non habetur nisi ab his, qui subditos habent. At non quilibet sacerdos ex jure divino subditos habet, sed solum pastores Ecclesiæ, quibus oves Christi commissæ sunt: ergo solus ille, cui ex officio est annexa cura animarum ex divina institutione judex est: atque ex consequenti ad eum solum judicialis sacramenti administratio pertinet. Erroneum igitur est hac tempestate asserere, sacerdotem simplicem Jurisdictionem habere, potestatemque solvendi. Unde & Martinus V. in Concilio Constantiensi circa finem, inter reliquas interrogationes ponit hanc: Utrum credat, auctoritatem jurisdictionis Papæ, & Episcopi esse majorem in solvendo, ligandoque auctoritate simplici sacerdotis, etiam habentis curam animarum. Vide Cajetanum in additionibus tertiæ partis, quæst. unica, de ministro sacram. pœnit. Turrecr. lib. 1. cap. 96. & 97. & 98. Nam in hanc sententiam conveniunt omnes Scholastici Auctores, atque adeo Divus Thomas distinctione 19. quæst. 1. artic. 3. quæst. 1. & dist. 17. quæst. 3. art. 3. quæst. 4.

Respon. arg. Armac.

Ad argumentum vero illud potissimum, quod opponitur ex ordinatione Sacerdotum, quibus dicitur, Accipite Spiritum Sanctum, &c. quoniam eisdem verbis Dominus Apostolis dedit potestatem jurisdictionis, Joan. 20. cum ibi fecerit eos Judices, & instituerit sacramentum confessionis, cujus eos quoque ministros effecit; respondetur, quod eisdem quidem verbis Ecclesia nunc posset tradere potestatem Jurisdictionis omnibus initiatis: at reveta non tradit, sed solum potestatem ordinis necessariam ad absolutionem sacramentalem. Nam ille actus sacramentalis duplicem potestatem exigit, alteram ordinis, alteram jurisdictionis: neutraque sine altera satis est. Nam Episcopus Diaconus subditos quidem habet, sed si tentet absolvere, nihil facit. Simplex quoque Sacerdos Ordinis potestatem habet, sed quia caret jurisdictione, nihil facit absolvendo. Accipit itaque Sacerdos quisque, cum initiatur, per illa verba, Quorum remiseritis, &c. potestatem ordinis, quæ necessaria est ad remittenda peccata: tametsi (ut retro diximus) jurisdictionem quoque accipiat ad remittenda venialia, &c.

Quod si quæras, unde constare possit, Ecclesiam ordinatis solam potestatem ordinis conferre velle, certe Ecclesiæ usu constat, intentioneque prælatorum ordinantium. Non enim intendunt Episcopi tradere jurisdictionis potestatem. Nam & Episcopus titularis cum ordinat, eisdem verbis id facit: cum tamen nullos habeat subditos, &c.

Dub. An quando non est tutum confit. proprio Sacerd. liceat pœnitenti cui voluerit, confiteri, &c.

At vero circa ea, quæ dicta sunt, oriuntur aliqua dubia indigna prorsus, quæ a nobis prætereantur.

Primum est: An, quando non est tutum confiteri peccata proprio sacerdoti, quia timetur scilicet vel scandalum, vel revelatio confessionis, possit homo confiteri cui voluerit sacerdoti, si proprius negat facultatem alteri confitendi.

Opinio quorundam.

Ad hoc, Doctores graves asserunt, quod si nec Sacerdos proprius, nec Episcopus volunt dare facultatem, tunc potest peccator confiteri cui maluerit. Id tenet Hostiensis in cap. Omnis utriusque sexus. Id videtur sentire Magister, distin. 21. cap. postremo, & Gratianus de pœnitentia, distinct. 6. circa finem. Id Sylvester in verbo Confessor 1. §. 6. & Richardus dist. 17. art. 3. quæst. 7. & Paludanus eadem dist. quæst. 3. art. 3. & Adrianus quæst. 5. de Confess. dub. 3. Id vero probant ex cap. ult. de pœnit. dist. 6. ubi Urbanus Papa, Placuit, inquit, ut deinceps nulli Sacerdotum liceat quemlibet commissum alteri Sacerdoti ad pœnitentiam susçipere, nisi pro ignorantia illius, cui pœnitens prius confessus est. Est igitur argumentum: pro ignorantia proprii sacerdotis licet adire ad alium sacerdotem, etiam sine proprii consensu: ut hic textus manifeste dicit, & Glossa item eodem loco: ergo multo magis pro malitia, &c.

Deinde confirmant hoc auctoritate D. Augustini, libro de vera, & falsa pœniten-

sentia, cap. 10. & refertur de pœnitentia, distin. 6. cap. 1. ubi D. Augustinus Et qui vult, inquit, confiteri peccata sua, quærat Sacerdotem, qui sciat ligare & solvere, ne ambo in foveam cadant, quam stultus evitare noluit.

Præterea, Sacerdos proprius in tali eventu tenetur dare facultatem: ergo si neget, satis fuerit petiisse: argumento capit. Licet, Extra, de regularibus. Nam (ut ibidem dicitur) Prælatus indiscrete negans facultatem juste petitam, privilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate.

Præterea, legislator non deficit in necessariis. Sed quando sacerdos proprius est ineptus ad audiendam Confessionem, vel ex ignorantia, vel ex malitia, Confessionis necessitas instat, sicut & communionis: ergo in tali eventu jam legislator de Confessione providit, ut etiam in articulo mortis quilibet sacerdos posset absolvere.

Opinio contrar.

His tamen argumentis præceptor meus bonæ memoriæ commoveri non potuit, quin crederet, hanc opinionem esse & minus tutam, & irrationabilem. Idem tenuit Cajetanus in Summa, in verbo Absolutio ex parte absolventis. Atque D. Thomas idem sentire videtur, dist. 17. quæ. 3. art. 3. quæst. 4. ad tertium, ubi dicit, quod electio discreti sacerdotis non est nobis commissa, ut nostro arbitrio facienda, sed de licentia superioris, si forte proprius sacerdos esset minus idoneus ad apponendum peccato salutare remedium. Et ad quintum argumentum expresse docet, quod in quibus eventis probabiliter timet Pœnitens periculum sibi, vel sacerdoti ex Confessione, debet recurrere ad superiorem, vel ab eodem petere licentiam alteri confitendi: quod si licentiam, ait, habere non possit, idem est judicium ac de illo, qui non habet copiam sacerdotis. Nec distinct. 21. in expositione litteræ huic sententiæ adversatur. Nam prius ex sententia propria asseruerat, quod cum pœnitens habet sacerdotem ignorantem, ex facilitate ipsius sacerdotis, vel superioris, debet alium petere prudentiorem. Cum autem posterius subdit per conjunctionem adversativam: quinque tamen casus ponuntur, quibus licet confiteri alii, quam proprio Sacerdoti, sine ejus licentia, &c. refert quidem aliorum opinionem, quam tamen ipse non probavit.

Et certe eam nos probare debemus: Primum ex cap. Omnis utriusque sexus, ubi dicitur, quod si quis alieno sacerdoti voluerit justa de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet, & obtineat a proprio sacerdote, cum aliter illum non possit solvere, vel ligare.

Ad hoc respondet Adrianus, quod cum Innocentius dicit, Licentiam postulet, & obtineat a proprio sacerdote, subintelligendum est, vel a jure. In casu autem, de quo loquimur, pœnitens habet a jure facultatem obtentam, scilicet ex illo cap. ultimo de pœnitentia, dist. 6. At hæc solutio non est idonea, tum quia jus illius capituli antiquius erat Concilio Lateranensi, cum Urbanus II. sub quo illud decretum est, multis annis præcesserit Innocentium III. qui illius capitis, Omnis utriusque sexus, fuit auctor: Tum quia, cum supponat Innocentius justam causam in petendo, & addat, licentiam petat, & obtineat, consequenter insinuat, licentiam petitam & negatam in causa justa non sat esse, ut alius possit absolvere, quamvis juste petita male negatur: Tum quia hæc facultas, per quam fit exceptio a Decreto Concilii generalis, nusquam habetur in jure, ut ex argumentorum solutione patebit: Tam demum, quia per hanc exceptionem aperitur janua multis incommodis, eisdemque absurdissimis. Nam & unusquisque facile sibi persuaderet, suum Parochum esse ignorantem, indeque eligeret facultate juris Confessorem: & idem quoque in casibus reservatis fieri eadem ratione posset, ut videlicet, quando nollet Prælatus vel ex ignorantia, vel malitia juste petitam concedere facultatem, hanc sibi ex concessione juris pœnitens assumeret. Quibus profecto qui non movetur, hunc nihil horum reputaviſſe certo scio.

Præterea, mortuo proprio sacerdote, non potest ille, de quo loquimur, cui maluerit confiteri: ergo nec vivente, & facultatem negante.

Præterea, si proprius sacerdos nominatim excommunicaretur, vel esset percussor clerici manifestus, non liceret Parochianis cuilibet confiteri, sed solum illi, quem Episcopus, vel Papa providerit.

Fac denique (id, quod usuvenire potest) ut proprius sacerdos ex mali-

tia, vel animi perturbatione nolit Confessionem cujusquam audire: tunc quæro, an Parochianus possit alieno sacerdoti pro suo arbitratu confiteri. Ac posse quidem, nullus, nisi indoctus, & temerarius, admittet. Quod si non potest, certe nec poterit, propter ignorantiam vel scandalum proprii sacerdotis, alieno sine superioris facultate confiteri.

Respon. argum. Ad primum argumentum respondeo, quod Urbanus loquitur de Pœnitentia publica injuncta a sacerdote, cui pœnitens prius confessus est, ut ipse etiam textus expressit. Docet autem Summus Pontifex, pœnitentiam publicam injunctam a Parocho, in propria Ecclesia esse faciendam, non in aliena Parochia. Ac præterea docet, alium sacerdotem pœnitentiam injunctam a priore Confessore non debere aut commutare, aut relaxare, nisi prior sacerdos adeo fuerit imprudens & ignarus, ut pœnitentiam indiscretam indixerit: tum enim si imprudentia fuerit manifesta, sacerdos secundus poterit pœnitentiam suo consilio moderari. Imo in Ecclesia olim, ubi erant plures sacerdotes, qui æque poterant populi Confessiones audire, si quis pœnitens uni illorum sacerdotum se commisisset, crediderim equidem jure optimo cautum esse, ut posteaquam illi peccata sua fuerat confessus, atque illius consilio pœnitentiam salutarem acceperat, ab alio sacerdote non susciperetur ad pœnitentiam, nisi forsitan prior fuisset ineptus, & imprudens. Erat autem ea lex justa primum, ne identidem mutatis animorum medicis, salus ipsa spiritualis pœnitentium præpediretur: deinde, ne pœnitens severitatem justam prioris Judicis, cui se commiserat, veritus, apud judicem alium remissionem quæreret: quod nostra hac tempestate quidam facientes, dum præ pudore sacerdotes graves & probos, quibus se permiserant, fugiunt, novosque quærunt, vel incognitos, experimento suo discere possunt, quam parum in salute spirituali provehantur. Reliqua omnia faciliora sunt, quam quæ nos morari debeant, qui ad alia graviora properamus.

Utrum habens facult. a proprio Sacerdote Aliud quoque dubium est, idque gravissimum: An habens facultatem a proprio sacerdote eligendi Confessorem, possit eligere quemlibet Sacerdotem, etiam alias non probatum, nec expositum. Ad hoc Gabriel, de possit eligere etiam non approb. Arg. pro part. affir. .17. q. 2. art. 3. tenet partem affirmativam. Idem tenet Sylvester in verbo, Confessor 1. §. 5. Idem quoque Adrianus post quintam quæstionem de confessione, dub. 1. Referuntque in hoc Hostiensem de pœnitentiis, cap. Omnis, & Panormit. Clement. 1. de Privilegiis. Breviter, hæc est communis opinio juniorum, quam suadent in primis ex cap. finali de pœnitentiis, ubi dicitur: Permittimus Episcopis, & aliis superioribus, nec non minoribus prælatis exemptis, ut etiam præter sui superioris licentiam, providum & discretum sibi possint eligere confessorem. At ex vi hujus privilegii non oportet eum, qui alias est probatus Confessor, eligere: ergo nec qui a Summo Pontifice, vel Episcopo facultatem habet eligendi Confessorem, tenetur eligere alias probatum & examinatum.

Præterea, simplex sacerdos ab ordinatione sua habet potestatem absolvendi, sed quia deest illi materia, circa quam possit illam exercere, idcirco non absolvit. At pœnitens, qui habet facultatem a proprio sacerdote, præstat se subditum Confessori, quem elegit. Talis igitur Absolutio, cum habeat materiam, erit valida.

Tertio, Summus Pontifex, per hoc solum quod voluntarie subjicit se simplici sacerdoti, eo ipso dat materiam convenientem Absolutioni sacramentali: ergo & quilibet Christianus, qui habet facultatem a proprio sacerdote, ubi primum se voluntarie subdit sacerdoti simplici, &c.

Quarto, Quia alias diploma Pontificium nihil daret. nam eligere Confessores jam expositos, videlicet Fratres præsentatos Episcopis, & ab ipsis probatos, sine diplomate fideles poterant: ergo per tale privilegium conceditur eis facultas eligendi alias non probatos.

Sentent. contr. Contrariam sententiam tenet glossa super illud caput, Omnis utriusque sexus: & super Clementinam primam de privilegiis. Et certe hæc opinio glossæ non est contemnenda. Nam, ut in cap. 2. de pœnitentiis, in sexto dicitur, in generali concessione illa non veniunt, quæ non esset quis verisimiliter in specie concessurus: sed inter Sacerdotes simplices non examinatos sunt multi ignorantissimi & perditissi-

tissimi, quibus, si exprimerentur in specie, non sit verisimile, superiorem talem facultatem concessurum: ergo, &c.

Et confirmatur. nam si Summus Pontifex institueret judices in foro interiori omnes sacerdotes simplices sine aliquo examine & probatione, peccaret mortaliter: quod non est existimandum de Summo Pontifice in generali & publica concessione: & tamen revera, si daret facultatem eligendi quemlibet sacerdotem, eo ipso facit universos Sacerdotes, etiam stultissimos, judices in foro interiori: quod nisi prælatis pestilentissimis tribuere indignissimum est.

Confirmatur ultimo; quia summus Pontifex in diplomate semper notat, se concedere facultatem eligendi Confessorem idoneum: idoneus autem in jure appellatur, qui habet publicam juris sufficientiam. Verbi gratia, Religiosus præsentatus Episcopo juxta normam Clementinæ, Dudum, de sepulturis: Item Clericus examinatus & probatus ab Episcopo, licet alias non habeat jurisdictionem, per probationem tamen factus est idoneus, &c.

Sentent. Aucto. Propter hæc argumenta, quæ videlicet mihi magnam faciunt fidem, ego tenui semper, teneoque, quod si sacerdos alias est probatus ab Episcopo, vel ejus vicario, juxta morem quem Episcopi servant bene instituti, tum per facultatem eligendi Confessorem, sive a Parocho, sive ab Episcopo, sive a Pontifice Summo concessam, potest eligi, etiamsi alias nullos subditos haberet, nullamve penitus jurisdictionem: At si quis sit reprobatus ab Episcopo, vel a Visitatore rejectus, tanquam stultus & ineptus, ejusmodi non potest eligi per clausulam eligendi Confessorem. Atque idem omnino de illo sentio, qui non est examinatus, & probatus a Prælato juxta formam præscriptam vel lege, vel consuetudine. Quia sententia contraria, ut minimum, januam facit patentissimam ad perniciem populi Christiani, dum indiscriminatim eliguntur ab ignorante plebe Sacerdotes ignorantissimi. Atque utinam qui illam opinionem invexerunt, prudentiore consilio incommoda & sacrilegia, quæ exinde consecuta sunt, considerassent.

Præterea, ridiculus esset, imo nefarius Summus Pontifex, si examen & probationem idonei Confessoris relinqueret arbitrio cujuslibet popularis, non minus quam si examen judicis Ecclesiastici in foro exteriori aut sutoribus, aut sartoribus committeret. At per illam opinionem, quam refellere conamur, quilibet idiota, & vulgaris homuncio pro suo arbitratu potest, ut eligere Confessorem, ita quoque expendere ac probare. Atqui quanto satius est, ratione Christiana duce, credere, duo esse præcepta necessaria, alterum, ne quis alieno Sacerdoti confiteatur, alterum ne quis sacerdos non examinatus Confessiones audiat! Nempe, si hæc præcepta duo (ut necesse est) admittimus, per facultatem eligendi Confessorem solvitur pœnitens ab obligatione confitendi proprio Sacerdoti: quod primo præcepto jubebatur. At non solvitur Sacerdos a præcepto, quo videlicet astringitur, ne Confessiones audiat non examinatus. Quare semper peccabit mortaliter contra illud secundum præceptum, si audierit Confessiones non probatus. Non est autem verosimile, ejusmodi sacerdotibus jurisdictionem esse collatam, qui quoniam jure optimo audire Confessiones inhibentur, si audiant, mortalis peccati rei efficiuntur.

Præterea, si summus Pontifex omnes tales constituit judices, non posset Episcopus condere legem, ut illi non audiant Confessiones, nisi prius examinati. Atque adeo ne posset quidem stulto sacerdoti Confessoris officium prohibere: esset enim perinde ac si prætor juberet, ne delegatus a Principe judicaret. Et item Prælati religionum qua auctoritate possent punire religiosos non expositos & examinatos, cum per hæc diplomata eliguntur in Confessores? Nam si Generalis Ordinis, aut Provincialis faceret me judicem alterius religiosi, non intelligo, quo pacto inferior possit prohibere. Quemadmodum si daret mihi Provincialis facultatem cœnandi, aut constitueret me Vicarium monasterii, ignoro prorsus, qua auctoritate Prior illud impediret. Et tamen fatentur omnes, ejusmodi leges ab Episcopis vel Prælatis Monasteriorum ferri optime posse, quippe ut necessarias ad rectam & populi Christiani, & Monachorum institutionem.

Denique (ut semel finiam) rogo eos, qui oppositam opinionem defendere volunt, an Sacerdos depositus au-

ctoritate publica, ac degradatus possit eligi per generalem concessionem eligendi quemlibet Sacerdotem. Quod si neges (ne Theologus insanus habeare) jam quæro rursum, quis possit eligi, cum detur in diplomate facultas eligendi quemlibet Sacerdotem? Dices forsan: excipitur depositus & degradatus, quemadmodum & excommunicatus nominatim, & percussor clerici manifestus: quoniam ejusmodi Sacerdotes legibus Ecclesiæ peculiaribus, a Sacramentorum administratione rejecti sunt. Bene volo: hoc enim tuo te gladio jugulare possum. nam & Sacerdotes non probati, seu reprobati ab Episcopis, atque eorum Visitatoribus, legibus certis arcentur a Sacramenti hujus administratione.

Resp. ad arg. pro 1. sent.

Ad argumentum itaque primum, concedo antecedens. Supponitur enim, Episcopos & Prælatos electuros esse Confessores peritos: nam ad illos jure pertinet examen & probatio Confessorum. Nego tamen consequentiam, quoniam ad populares non spectat sua electione idoneos facere Confessores & judices, sed ex jam probatis unumquemlibet eligere. Imo ex illo cap. potest fieri argumentum pro nostra sententia: Providum, inquit, & discretum sibi possint eligere Confessorem. Quod si Episcopi ex illo privilegio improvidum & indiscretum deligere nequeunt, cur concedamus hominibus vulgi, ut si elegerint ineptissimum, & improvidissimum Sacerdotem, quod absurdissimum est, id ex privilegio Summi Pontificis consequatur?

Ad secundum jam respondimus, Sacerdotem non habere potestatem jurisdictionis ab ordinatione sua. Nec ad hanc potestatem satis est, quod peccator se præbeat materiam, & subditum Sacerdoti. hoc enim verum esset, si auctoritas absolvendi esset judicis arbitrio, qui scilicet per voluntariam subjectionem reorum judicandi acciperet potestatem. At retro nos ostendimus, Sacerdotes auctoritatem judicandi non a populo, sed a Deo accepisse, nec hanc ex jure Divino quoslibet Sacerdotes habere, sed solos Pastores, vel eos qui a Pastoribus fuerint delegati.

Ad tertium, nego antecedens: sed sicut ante diximus, Sacerdos electus a Papa, a Christo Domino immediate accipit jurisdictionem.

Ad quartum, nego consequentiam. Nam non omnis examinatus & probatus Judex meus erat constitutus. Sunt enim in civitate & alii Parochi præter meum, & alii quoque probati ab Episcopo, qui per probationem facti sunt idonei, ut eligi possint in judices. Datur ergo facultas eligendi ex examinatis quemcunque ego voluero: id enim rationabiliter concedi poterat: sed eo amplius non nisi irrationabiliter. Quod autem additur, etiam de ordine Mendicantium, mirum est, si nos torqueat, velimusque in apicibus diplomatum esse mysteria. pari enim argumento crederemus irregularitatem esse mentalem. Magis nos terret consuetudo recepta, quæ cum tot auctorum gravissimorum sententia confirmetur, probabili ignorantia excusari potest. Sed an hæc consuetudo jus absolvendi conferat, incertum est. Sola namque ea jus hoc præstat, quam Prælati vident, & tacent: ut Episcopi videntes, Sacerdotes simplices mutuo se absolvere, interpretative & implicite concedunt hujusmodi jurisdictionem. Sed quod Summus Pontifex hanc consuetudinem sciat, quæ videlicet apud Hispanos maxime invaluit, me profecto fugit. Quamobrem in Sacramento adeo necessario non existimo tutum, huic nos periculo committere, ut eligamus Sacerdotem, cui forsitan Summus Pontifex auctoritatem absolvendi minime concesserit.

Jam si hinc colligere velis, ne viros quidem peritissimos eligi posse, si non fuerint ab Episcopo probati, etiamsi Theologiæ sint professores; Huic ego respondeo, ejusmodi viros in Theologia Magistros auctoritate publica haberi probatos: non enim solent ab Episcopis examinari. Si quis vero sit quamlibet doctus, nec auctoritate publica gradus Theologici comprobatus, nec ab Episcopo saltem implicite permissus Confessiones audire, hunc non probatum, nec examinatum eligere equidem non auderem. Satago enim per certa media certam facere & vocationem meam, & salutem meam. Atque in sexti principalis argumenti explicatione hæc satis dicta sint.

Septimum vero id quærit, an venialia peccata teneamur confiteri. At certissimum est, minime teneri: Primum ex communi omnium Theologorum consensu:

Resp. ad 7. princ. arg. init.

huius 6. part. positum: Utrum teneamur confiteri venial.

sensu: deinde ex communi Ecclesiæ consuetudine, qua post confessionem mortalium nullus Christianus solicitus est de confitendis venialibus. Item ex Divi Augustini testimonio in Enchiridio cap. 71. Et refertur de Pœnitentia, dist. 3. cap. De quotidianis: habeturque idem in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 13.

Præterea, qua ratione jure Divino teneremur aliqua venialia confiteri, pariter & omnia: quod non modo gravissimum esset, verum etiam impossibile. Et cum dolor de venialibus non sit necessarius, ne confessio quidem venialium necessaria est.

Ad argumentum igitur respondet Adrianus, quæstione quarta, de Confessione, artic. 1. ad quartam confirmationem, quod testimonium illud Joannis solum procedit de peccatis mortalibus. Et quantum ego quidem sentio, de his directe & primario Dominus loquitur, quæ videlicet sicut Sacerdotes absolvendo remittunt, ita non absolvendo retinent. Non est enim verisimile, æquivoce accipi peccati nomen in illo eodem contextu, ut videlicet in ordine ad verbum, Remiseritis, capiatur pro mortalibus, & venialibus, in ordine vero ad verbum, Retinueritis, pro solis mortalibus. Et cum potestas remittendi, & retinendi huic concessa sit, potestas clavium ad aperiendum & claudendum regnum cœlorum non comprehendit directe venialia, per quæ regnum cœlorum non clauditur.

Confess. venial. sacramental. est.

Sed cum objicitur, peccata venialia non esse materiam hujus Sacramenti, quia Christus hic non loquitur de venialibus, ubi tamen instituit hujus Sacramenti materiam: ita fieri, ut confessio venialium non esset Sacramentalis, contra Magistrum, atque omnes Doctores Scholasticos, imo contra Ecclesiæ sensum: credunt enim fideles, accipere Absolutionem Sacramentalem, cum venialia Sacerdotibus confitentur: nec Sacerdotes usurparent sibi potestatem judicandi de venialibus, nisi eam a Christo Domino accepissent. Ad hanc, inquam, objectionem respondetur, quod qui concedit majus, is ex consequenti concedit quoque minus. Nam si Princeps committit mihi remissionem gravissimorum scelerum, sine dubio intelligitur concessisse remissionem leviorum. Nec est eadem ratio de potestate retinendi, quoniam si majora peccata retineri dicuntur, non exinde censentur retineri minora, quæ videlicet multis aliis modis remitti possunt.

An ex præcep. Eccles. teneam. venialia confit.

Sed oritur tamen dubium, an saltem ex præcepto Ecclesiæ teneantur homines venialia confiteri. Nam in c. Omnis utriusque sexus, de Pœnitent. Confiteatur (inquit Innocentius) Omnia peccata sua semel in anno. Omnia, inquit: & cum constitutio illa obliget omnes, nullo excepto, sequeretur Ecclesiam in hac lege supponere, omnes fideles singulis annis peccare mortaliter, si sola mortalia præcepit confitenda. Et confirmatur. ex eo enim, quod dicit Decretalis, Omnis utriusque sexus, &c. universi obligantur ad præceptum communionis in Paschate, sive mortaliter peccaverint, sive non: ergo & ad præceptum Confessionis. Unde in Clementina 1. de statu Monachorum, confessio venialium Monachis præcipitur semel in mense. Omnibus igitur fidelibus semel in anno præcipitur, ut & D. Thomas videtur insinuare, dist. 17. quæst. 3. art. 1. quæst. 3.

At vero huic quæstioni respondet egregie Cajetanus 3. parte, q. 65. art. 2. ad quartum. Et in additionibus tertiæ partis, qu. 1. de confessione, statutum Ecclesiæ non obligare eos, qui solum habent venialia peccata. Primo, quia lex illa de confessione semel in anno facienda limitatio est Divini præcepti, quantum ad tempus: sed præceptum Divinum non comprehendebat habentes venialia peccata, &c.

Secundo, quia, ut Divus Thomas argumentatur, articulo illo proxime citato, ad tertium argumentum: decretalis illa dicit, omnia peccata: quod de venialibus intelligi non valet. nemo enim omnia venialia potest confiteri. De mortalibus itaque solum intelligitur, sicut & illud Concilii Florentini definientis, ad integritatem confessionis pertinere, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, confiteatur.

Tertio, ex eo quod dicit, proprio Sacerdoti: peccata autem venialia non exigunt proprium Sacerdotem.

Postremo, quia Ecclesia Confessionem voluntariam occultorum præcipere non potest: esset enim gravissimum onus, sine causa necessaria, cum aliis mul-

multis modis veniale peccatum remitti possit.

Atque hæc est communis Theologorum doctrina. Nam argumenta contraria facile solvuntur, præter illud ultimum: cui respondetur, eam Clementinam obligare quidem Monachos ad menstruam confessionem venialium, non tamen sub mortali, ut patet ex pœna subjuncta, quæ non adeo gravis est.

Ac de confessionis præcepto quidem quoniam fuse varieque disseruimus, dictum poterat videri satis, nisi illa Quæstio consequenter occurreret, de tempore, quo jure Divino confiteri tenemur. Quam ego quæstionem si nunc omitterem, in justas multorum reprehensiones incurrerem.

Quæst. de tempor. quo jure Divino tenemur confiteri.

Et quidem nonnulli existimant, satis esse (quod ad Divinum jus attinet) semel in vita peccata confiteri, quia non est (inquiunt) major ratio, quare obligemur magis in uno tempore, quam in alio: ex lege quippe Dei, nec post horam, nec post diem, nec post mensem, nec post annum, confessionis vinculo astringimur. Nam quod Innocen. IV. super cap. Omnis utriusque sexus, Et Archidiaconus super caput, Ille rex, de Pœnitentia, dist. 3. tenuerunt, obligari scilicet homines ad statim confitendum, uno Theologorum consensu explosum est. Et a D. Thom. dist. 17. quæst. 3. art. 1. quæst. 4. duobus irrefragabilibus argumentis refellitur: quorum alterum sumitur ex Sacramento Baptismi multo magis necessario, quem tamen illico suscipere non tenemur: alterum ex natura præcepti affirmativi, quod non protinus obligat. Jus itaque divinum nullum certum tempus confitendi præscribit.

Sentent. quorundam.

Refellitur.

Hæc differuntur ab his, qui confessionem semel in vita faciendam definire volunt. At falluntur tamen: nam semel in vita de omnibus peccatis confiteri, est impossibile: magna enim ex parte oblivione delerentur. Quamobrem lex de integritate confessionis plurimum fraudaretur, ad quam pertinet, omnia peccata mortalia confiteri.

Resolut. quæst.

Quocirca dicendum est, Christum Dominum non tuliſſe leges aliquas communes, quas Ecclesia postea ad tempus, aut etiam ad locum peculiariter determinaret. Præcepit enim Christus Dominus, in Ecclesia sua Episcopos esse, sed non reliquit pro singulis diœcesibus definitos. De Dei cultu, festisque servandis divinum præceptum est, sed certum tempus Euangelium non præscripsit. Ejusmodi itaque præcepta commode servari non possent, nisi Ecclesia quædam vel loca, vel tempora præfiniret. Nam (ut posterius hoc exemplum persequemur) ridiculus esset, qui præceptum de Dei cultu sese abitraretur impleſſe, semel in vita ab opere servili quiescendo. Sic ergo præcepta de sumenda Eucharistia & confessione reliquit Christus, nec revera potest determinari ex solo divino jure, pro quo tempore hæc præcepta nos obligent. Sive dicamus semel in vita, seu potius in mortis articulo, nihil dicimus prorsus, sed tunc obligamur, quando Ecclesia definierit. At hoc est (inquies) de jure positivo, semel videlicet in anno confiteri: fateor, sed citra hoc jus humanum, quo ad certum tempus confessio limitatur, divina de confessione lex incommode servaretur.

Quando teneam. jure Divino ad confit.

Sed sunt tamen aliqui casus, in quibus jus ipsum divinum obligat ad confitendum. Primus est in periculo mortis. Secundus, cum quis voluerit Eucharistiam sumere, si reus est peccati mortalis; tunc enim habet præcedere confessio juxta Christi institutionem. Tertius est ratione periculi carendi confessore, quem nunc habeo, non habiturus tempore necessario. Nam quartus de confessione quotannis, non solius divini præcepti est, sed divini limitati ac definiti per humanum; & ita utriusque juris violatio unicum peccatum est, quoniam ambo illa præcepta unicum actum injungunt, & alterum est alterius determinatio.

Quintum vero, quem Durandus adjecit, 4. distin. 17. quæst. 10. & Palud. eadem distinctione, quem Adrianus quoque refert, q. 3. de confessione, scilicet quando aliquis ex errore conscientiæ se teneri putat ad statim confitendum, nos existimamus supervacaneum. Non enim obligat præceptum de confessione in tali eventu, sed ipse habens erroneam conscientiam sese ligat, quamdiu non deponit talem errorem. Quemadmodum ergo in cæteris præceptis affirmativis, cum quærimus, quo tempore obligent, vanum forsitan esset, duo tempora præscribere, alterum ex necessitate, alterum ex errore conscientiæ: ita quoque, cum eventa & casus enumeramus, quibus præceptum de confes-

Confessione ligat, is, qui recensetur ex errore conscientiæ, supervacuus videtur esse: imo revera falsus, si naturam & obligationem hujus præcepti, de quo disserimus, consideremus. Quatuor igitur illi nobis explicandi sunt, idque quam maxima brevitate.

Notand. circa 1. casum. Circa primum casum diligenter advertendum est, non idem esse hoc sane loco periculum mortis, & articulum mortis. Est namque periculum mortis in his duntaxat, unde mors frequenter solet accidere. Etenim in hastarum ludo, in agitatione taurorum, in navigatione placidi maris, quamvis interim mors sequatur, non est tamen periculum mortis: sed in bello, in mari vehementer turbato, in partu fœminæ, de cujus morte probabiliter propter causas naturales timeretur, periculum mortis agnoscimus. Quod certe viri prudentis arbitrio magis, quam disputatione Theologica definiendum est, ut quis morbus periculosus sit & lethalis, prudentis medici finiat arbitrium. At articulus mortis, si nominis vim & proprium usum spectes, non idem est. Cum enim conceduntur per diplomata casus reservati in mortis articulo, non intelliguntur concedi in quocunque periculo, sed cum regulariter certa mors est, aut a morbo, vel vulnere, aut ab exteriori vi, ut cum quis mortis pœna damnatur.

Idem intelligo, cum Doctores asserunt, in mortis articulo quemlibet sacerdotem posse absolvere ab omnibus peccatis etiam quemcumque peccatorem. Non enim quemcunque aut navigaturum, aut congressurum cum inimicis quilibet sacerdos potest absolvere, etiam ubi periculum est. Quod si hæc sententia scrupulosa esse videatur, parati sumus eam retractare, cum adversarius (si quis erit) idoneas causas contrariæ opinionis reddiderit.

Sentent. Cajetan. circa 2. cas. In secundo vero casu Cajetanum habemus repugnantem, 3. p. q. 80. art. 4. & in summa, in verb. Communio, 1. Corinth. 11. in illa verba: Probet autem seipsum homo, &c. Imo cum hujus erroris esset ab Academia Parisiensi notatus, respondit, non ex suo capite id asserere, sed ex Pauli testimonio atque sententia. Nec hujus opinionis primus auctor Cajetanus fuit, sed eam prius Richardus tenuit, in 4. dist. 17. art. 3. q. 6. Petrus quoque Palud. ead. dist. q. 2. sentire videtur; non esse mortale peccatum sine confessione ad Eucharistiam accedere, si homo alias contritus est. Idem etiam sequitur Adrianus, quæst. 3. de Confessione, & Abbas in cap. De homine, de celebr. Miss. Suadetur autem hæc opinio primum ex eo Apostoli testimonio prioris ad Corinth. 11. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat. In quæ verba Div. Chrysostom. homil. 18. Non jubet, inquit, ut alter alteri probetur, sed ipse sibi, non publicum faciens judicium, & sine teste argumentum. Eadem fere Theophylactus in eundem locum: Neminem, inquit, tibi ipsi judicem proposuerim: ipse te proba, & sic de pane illo ede, &c.

Præterea, si divinum præceptum esset, id ex sacris literis colligeretur: non enim nobis licet divina præcepta pro nostro arbitratu fingere. Cum ergo nusquam hujusmodi lex reperiatur, certe qua facilitate invehitur, eadem quoque rejicitur.

Præterea, sunt eventa quædam, in quibus licet sine prævia confessione Eucharistiam sumere: Primum in villulis, ubi non est copia confessoris. Deinde, ubi homo se infamaret, si non perficeret rem divinam: ut si sacerdos post sacrificium inceptum recordaretur alicujus mortalis peccati, &c. esset enim infamia tum vocare Confessorem. Tertio etiam, propter reverentiam sacramenti, ut si post consecrationem solus esset cum alio sacerdote, & post consecrationem calicis aliquod mortale veniret in mentem: ne sacrificium rumpatur, poterit sacerdos sine confessione Eucharistiam sumere, ut communis Theologorum opinio credit: Hæc autem non licerent, si jure divino confiteri ante Eucharistiam teneremur.

Præterea, præcepta affirmativa obligant in casu necessitatis, juxta commune Theologorum proverbium. At quando sanus sumit Eucharistiæ sacramentum, videlicet ex consilio, & devotione, non est casus necessitatis: ergo in tali eventu præceptum de confessione non obligat.

Ad hæc, si homo tenetur ante Eucharistiam confiteri, id ob eam rationem maxime, quod purus & gratus Deo debet ad hoc sacramentum accedere. At exinde pari argumento ratiocinaremur, administraturum aliquod sacramentum debere prius confiteri, si quod

quod peccatum mortale commiſerit. Nam ſacramentorum adminiſtratores mundos, Deoque acceptos eſſe oportet, niſi velint eſſe ſacrilegi.

Præterea, ad alia ſacramenta ſuſcipienda, ut Confirmationem, Ordinem, Matrimonium, nullo divino præcepto prius confiteri tenemur: ergo nec ad ſumendum Euchariſtiæ ſacramentum, par enim cauſa aut in omnibus, aut in nullis ſacramentis obligabit.

Denique in capit. Omnis utriuſque ſexus, de pœnitentiis, Innocentius jubet, ut omnis Chriſtianus ſemel quidem in anno confiteatur omnia peccata ſua, Euchariſtiam autem ſumat in paſchate. Quod ſi hæc duo ſactamenta connexa eſſent, eſſetque neceſſarium ante Euchariſtiam confeſſionem facere, non dixiſſet Concilium, ſemel in anno confiteatur; ſed, ante paſcha confiteatur, ut id temporis percipiat Euchariſtiæ ſacramentum. Hæc dicuntur ab his, qui nobiſcum in hoc ſecundo caſu pugnare volunt. Quem tamen plerique Theologi omni vi & ratione aſtruere conati ſunt: idque adeo effecerunt, ut noſtra hac tempeſtate Cajetani placitum unanimi conſenſu doctorum & piorum fuerit exploſum. Ac revera non exiſtimo, hujuſmodi Cajetani ſententiam inter opiniones probabiles eſſe reponendam, ſed qua tamen nota inuri a Theologis jure poſſit, alii doctiores judicabunt. Nam Cajetano tantum ſchola debet, homini alioqui de repub. Chriſtiana maxime merito, ut quoad fieri per pietatem licet, parcere ei jure optimo, ſummiſque rationibus debeamus.

Refell. commu. Cajeta. doctr.

Communis ſententia.

Noſtra igitur eademque communis Theologorum ſententia primum oſtenditur ex eo, quod D. Auguſtinus principium ſumit 4. libro de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 24. in hæc verba: Si quiſquam in hac re auctoritatem divinam quærat, quod univerſa tenet Eccleſia, nec conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi Apoſtolica auctoritate traditum rectiſſime creditur. Ex hoc itaque principio fit argumentum. Nam viri pii ab ineunte Eccleſia confeſſionem Euchariſtiæ præmittendam cenſuerunt: nec id ab aliquo aut concilio, aut pontifice præceptum eſt. Apoſtolica igitur auctoritate traditum retinemus, ut & alia nonnulla, quæ non niſi verbo tenus Apoſtoli a Chriſto receperunt, nobiſque tanquam vivæ vocis oracula tradidere ſervanda. Quod vero conſuetudinem hanc confitendi ante Euchariſtiam, quam modo Eccleſia ſervat, a Patribus acceperit, atque adeo Apoſtolis, quæ ſequuntur teſtimonia manifeſtant.

Euſebius inprimis, 6. hiſt. Eccleſ. cap. 25. De Philippo, inquit, imperatore traditum nobis eſt, quod cum in die Paſchæ communicare myſteriis voluiſſet, ab Epiſcopo loci non prius eſt permiſſus, niſi confiteretur peccata ſua, & inter pœnitentes ſtaret, nec ullo modo copiam ſibi myſteriorum futuram, niſi prius per pœnitentiam culpas diluiſſet. Ferunt igitur, libenter eum, quod a ſacerdote imperatum fuerat, ſuſcepiſſe, divinum ſibi ineſſe metum, &c. Nec huic loco poteſt occurri, ex eo, quod Euſebius de publica confeſſione ſermonem facit. Nam quæ ratio eſt de Confeſſione publica in ordine ad peccata publica, eadem prorſus eſt de confeſſione ſecreta in ordine ad peccata ſecreta. Quod enim vel publice, vel occulte confeſſio fit, qualitas ſacramenti eſt, non ſubſtantia. Et ſicut ante diximus, Chriſtus quidem confeſſionis legem tulit, eam vero vel ſecretam, vel publicam fieri, rationi, ac prudentiæ naturali dereliquit.

Sozomenus deinde, lib. 9. hiſtoriæ tripartitæ, cap. 35. hanc conſuetudinem ab antiquiſſimis temporibus Romanos Pontifices conſervaſſe, teſtis eſt. Idemque teſtatur, Nectarium Epiſcopum, quibuſdam ſuadentibus, ut ſingulos ad communicandum judicio conſcientiæ ſuæ relinqueret, illam antiquitatis conſuetudinem ſuſtuliſſe.

Auctor item libri de Eccleſ. dogm. c. 53. Quem mortalia, inquit, crimina poſt baptiſmum commiſſa premunt, hortor, prius ſacerdotis judicio reconciliatum communioni ſociari, ſi vult non ad judicium, & condemnationem ſui Euchariſtiam percipere.

Circumfertur præterea inter D. Auguſtini opera libellus quidam ad Comitem de ſalutaribus documentis, quem quidem librum Eraſmus, licet D. Auguſtini neget eſſe, non negat tamen eſſe hominis pii. In hujus itaque capite 33. hæc verba ſunt: Quando corpus Chriſti accipere debemus, antea ad confeſſionem debemus decurrere, ſi peccata obnoxia in nobis ſenſerimus, ne cum Juda proditore diabolum intra nos celantes, pereamus.

D.

D. Auguſtinus inſuper in epiſt. 110. ad Januarium non reprobat, quod ex ore diſputantis dicitur: Si tanta eſt plaga peccati, auctoritate Antiſtitis debet quiſque ab altari removeri, ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliari: hoc eſt enim indigne accipere, ſi eo tempore accipiat, quo debet agere pœnitentiam, non ut arbitrio ſuo cum libet, vel auferat ſe communioni, vel reddat.

Cyprianus vero multis locis hujus rei teſtis eſt. Nam in Epiſt. 54. tertii libri, quæ ſcribitur Presbyteris, & Diaconis: Cum in minoribus, inquit, peccatis agant peccatores pœnitentiam juſto tempore, & ſecundum diſciplinæ ordinem ad exomologeſim veniant, & per manus impoſitionem Epiſcopi, & cleri, jus communicationis accipiant, nunc crudo tempore nondum reſtituta Eccleſiæ ipſius pace, ad communicationem admittuntur: & nondum pœnitentia facta, nondum exomologeſi finita, nondum manu eis ab Epiſcopo, aut clero impoſita, Euchariſtia illis datur: cum ſcriptum ſit: Qui ederit panem, aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis, & ſanguinis Domini. Sed nunc illi rei non ſunt, qui minus ſcripturæ legem noverunt: erunt autem rei, qui præſunt, & hæc fratribus non ſuggerunt, ut faciant omnia cum Dei timore, & cum data ab eo, & præſcripta obſervatione. Hactenus Cyprianus. Et paulo poſt de his, qui hanc traditionem non ſervant, Contempta, ait, Domini lege, & obſervatione, quam iidem Martyres, & Confeſſores tenendam mandant, ante reditum noſtrum communicant cum lapſis, & Euchariſtiam tradunt.

Eadem fere refert epiſt. 18. ejuſdem libri. In ſermone autem quinto de lapſis, contra Euangelii vigorem, inquit, contra Domini, ac Dei legem, temeritate quorundam laxatur incautis communicatio, irrita & falſa, periculoſa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Et inferius: Ante expiata delicta, ante exomologeſim factam criminis, ante purgatam conſcientiam manu ſacerdotis, pacem putant eſſe, quam quidam verbis fallacibus venditant. Et infra, de peccatis, & confeſſione ſecreta (ne quis exiſtimet ſolum de publicis eſſe ſermonem) ita diſſerit: Qui quamvis nullo ſacrificii, aut libelli facinore conſtricti, quoniam tamen de hoc vel cogitaverunt, hoc ipſum apud ſacerdotes Dei dolenter, & ſimpliciter confitentur, exomologeſim conſcientiæ faciunt, animi ſui pondus exponunt, ſalutarem medelam parvis licet & modicis vulneribus exquirunt, ſcientes ſcriptum eſſe, Deus non irridetur: & multa alia, quæ gratia brevitatis omittimus.

Præterea Leo Papa in epiſt. 69. ad Theodorum Epiſcopum Forojulienſem, referturque de pœnitentia, diſt. 1. cap. Multiplex: Mediator, inquit, Dei & hominum hanc Præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, ut confitentibus pœnitentiæ ſatisfactionem darent, & eadem ſalubri ſatisfactione purgatos ad communionem ſacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Hugo etiam de ſancto Victore in lib. de Eccleſiaſt. poteſtate ligandi, atque ſolvendi (quem refert Gabriel, lect. 7. ſuper canon.) Audacter, inquit, dico, ſi ante ſacerdotis abſolutionem ad communionem Corporis Chriſti quis acceſſerit, pro certo ſibi judicium manducat, & bibit, etiam ſi vehementer doleat, & ingemiſcat.

Præterea, præceptum de jejunio Quadrageſimali (juxta Cajetani ſententiam) non eſt ſcriptum: & tamen non licet in dubium vertere, an jejunii Eccleſiaſtici violatio peccatum mortale ſit, eo quod Chriſtiani etiam ſine ſcripta lege ita jejunant, ut reos gravis, mortaliſque peccati ſe exiſtiment, ſi jejunium ſolvant. At viri ſancti, ac timentes Deum, cum homo habet in promptu idoneum ſacerdotem, ejuſmodi condemnant, ſi accedat ad Euchariſtiam ſine prævia confeſſione.

Nec quiſquam inter fideles, vir bonus, & ſapiens auſus eſt unquam poſt mortale peccatum ad Euchariſtiam ſine prævia confeſſione venire. In mente igitur cujuſque fidelis ſcriptum eſt, & in animo quaſi inſculptum de confeſſione ante Euchariſtiam facienda præceptum.

Præterea ſuadetur id ex eo, quod habetur Matth. 5. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid adverſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo. Inde itaque ſic argumentor: Chriſtiani non habemus niſi unicum munus, quod offeramus ad altare: ergo

ergo prius debemus fratri reconciliari ſi quem offendimus, quam hoc munus de altari, aut manu ſacerdotis accipiamus. Multo igitur magis, qui Eccleſiam offendit per peccatum mortale, Eccleſiæ debet reconciliari per confeſſionem, quam reconciliationis ſacramentum ob id antiqui appellavere.

Præterea, ad miniſtros Eccleſiæ pertinet, ad hoc convivium dignos admittere, indignoſque repellere, juxta parabolam Matth. cap. 22. de eo, qui inventus eſt in convivio non habens veſtem nuptialem. At dignos admittere, indignos repellere, niſi per confeſſionem, non queunt. Et profecto, ſi conſtaret Eccleſiæ, quenquam peccaſſe mortaliter, non exciperet ad hanc amicorum menſam Dei inimicum, niſi prius per ſacramentum confeſſionis Deo ſibique conciliaretur.

Reſp. arg. pro Cajet. ſentent.

Ad primum igitur argumentum reſpondetur, teſtimonium Apoſtoli nec confeſſionem præſcribere, nec excludere. Tantum enim jubet, ut homo expendat vitam ſuam, examinetque conſcientiam, ut ſi juſtum ſe invenerit, ſecurus accedat, ſin vero injuſtum, videat quid facto opus ſit, ut digne Corpus Dominicum accipiat. Verbi cauſa, ſi inimicitias habuit, probet ſeipſum, non ut ſua probatione contentus, ſuoque interiori dolore ſacramentum Euchariſtiæ ſumat; ſed ut examinatus, atque probatus inimici gratiam quærat, cui injuriam fecit, & veniam petens inimicitiam priorem aboleat, non interius modo, ſed etiam exterius, in hunc modum, ſi publice fuerit homo aut concubinarius, aut uſurarius, ſumpturus Euchariſtiæ ſacramentum probet ſeipſum: non in eum ſenſum, ut poſt contritionem ſecretam de pane illo edat, & de calice bibat; ſed ut juxta criminis qualitatem, poſt examen, & probationem, publicas peccati occaſiones abjiciat, pecunias, quas injuſte rapuerat, reddat, ſcandalo populi ſatisfaciat, &c. In hunc etiam modum poſt quodcunque peccatum probet ſeipſum homo. Et ſi veniale fuiſſe repererit, nihil opus eſt, ut de confeſſione ſolicitetur; ſed ſi dolorem interiorem habeat, de pane illo edat, & de calice bibat. Sin vero mortale fuerit, quod commiſit, ad Sanctæ Sanctorum non niſi per januam reconciliationis introeat. Pro nobis itaque facit teſtimonium Pauli, non contra nos, ſi recte intelligatur. Nam, ut Chryſoſtomus adnotavit, hæc ſui temporis intelligentia fuit; in quo Nectarius Epiſcopus peccatores ſuo judicio reliquerat, & confeſſionem ſacramentalem abjecerat, ut retro nobis oſtenſum eſt. Theophylactus autem nihil aliud fuit, quam breviator, ſimiaque D. Chryſoſtomi.

Ad ſecundum, jam ex dictis facile patet. Non enim omnia præcepta ſive Chriſti, ſive Eccleſiæ habentur ſcripta, ſed quædam ex traditione, moreque ſervantur. Certe conſuetudinem hanc graviter in Eccleſia, diuque ſervatam vinculo peccati mortalis aſtringere qui negaverit, pari confidentia negare poterit, conſuetudinem jejunandi certis diebus olim ab Eccleſia ſervatam peccati mortalis obligationem inducere. Quamobrem præceptum eſſe peccatori, ut ante Euchariſtiam confiteatur, inficiari non poſſumus. An vero jus hoc ab Eccleſia, an a Chriſto Domino extiterit, id verti in quæſtionem poteſt. Nos Divinum præceptum eſſe arbitramur, quod per manus a Chriſto ad Apoſtolos, ab Apoſtolis ad nos venit.

Ad tertium non eſt difficile reſpondere, ſi quæ ſuperius diximus, teneamus. Simili enim argumento probaretur, confeſſionis integritatem non eſſe jure Divino præſcriptam: quoniam licet vel propter incommodum, vel propter ſcandalum evitandum, peccatum aliquod mortale in confeſſione retinere. Leges itaque Chriſti Servatoris noſtri ſuaviter diſponunt omnia, ſalva ſemper & naturæ æquitate, & prudentiæ ratione. Nam & arbitrio boni, prudentiſque viri decernendum eſt, quanta locorum intercapedo neceſſaria ſit, ut confeſſor abſens eſſe credatur, cenſeatque pœnitens non habere copiam confeſſoris. Porro ſi confeſſor intra civitatem ſit, quamlibet longo intervallo diſtet, debet pœnitens ad ipſum accedere. Si tamen pœnitens ſit in oppidulo, quod a civitate tribus milliaribus diſtet, tunc ego non cenſerem, hujuſmodi pœnitentem copiam confeſſoris habere.

Ad quartum reſpondetur, præcepta dupliciter obligare, per ſe, & per accidens: ut pœnitentia per ſe quidem obligat in periculo mortis; per accidens autem, cum quis vult ſacramentum aliquod vel ſuſcipere, vel adminiſtra-

ſtrare. Quod igitur de pœnitentiæ lege, idem de confeſſionis præcepto dicere, conſentaneum eſt, ut per ſe in articulo neceſſitatis confiteri teneamur; per accidens autem, ut digne ſuſcipiamus Euchariſtiæ Sacramentum: cui digne ſuſcipiendo peculiarem diſpoſitionem, & pœnitentiam lex Divina præſcripſit.

Ad quintum, non propter animi puritatem ſolum, & Dei gratiam neceſſariam, ſed propter Chriſti peculiare præceptum confiteri ante Euchariſtiam debemus. Adminiſtraturi autem ſacramenta, nulla aut Chriſti, aut Eccleſiæ lege confiteri tenentur, ſed ſolum animi munditiem habere, quæ ſola interiori pœnitentia comparatur.

Ad ſextum, non eſſet penitus abſurdum, ſi diceremus, ad reliqua etiam ſacramenta ſumenda confeſſionem præviam eſſe peccatori neceſſariam: ut ſicut baptiſmus janua omnium ſacramentorum eſt; ſic ſecunda poſt naufragium tabula recidenti poſt baptiſmum in mortale peccatum, ſit aliorum quoque janua ſacramentorum. Id autem Leo Papa in Epiſtola jam citata docere videtur, inquiens: ad communionem ſacramentorum per januam reconciliationis admitterent. Non ait, ad communionem Euchariſtiæ Sacramenti, ſed ad communionem ſacramentorum.

Præterea, de conſecrat. diſt. 5. cap. Ut jejuni, Concilium Aurelianenſe jubet, ut qui ad Confirmationem veniunt, moneantur Confeſſionem facere prius, ut mundi donum Spiritus ſancti valeant accipere.

Præterea, ſi Eccleſiæ conſtaret quemquam fuiſſe publicum peccatorem, non ei adminiſtraret Ordinis, ſive confirmationis, aut matrimonii ſacramentum, niſi prius ſacerdotis auctoritate Chriſto Domino, atque ipſi eidem Eccleſiæ fuiſſet reconciliatus. Indignum enim eſt, ut qui Eccleſiam offendit, munus Eccleſiæ & miniſterium ſine prævia conciliatione recepiat. Unde Divus Thomas in 4. diſtin. 24. quæſt. 1. art. 3. quæſt. 1. ad tertium, Aliquæ, inquit, medicinæ ſunt, quæ exigunt robur naturæ, alias cum periculo mortis aſſumuntur; & aliæ ſunt, quæ debilibus dari poſſunt: ita etiam in ſpiritualibus quædam Sacramenta ſunt ordinata ad remedium peccati, & talia peccatoribus ſunt exhibenda, ſicut Baptiſmus, & pœnitentia; illa vero, quæ perfectionem gratiæ conferunt, requirunt hominem per gratiam confortatum: & talia (ait) non ſunt peccatoribus exhibenda. Quo loco certum eſt, peccatores a D. Thoma vocari, qui mortaliter ante peccaverunt, etiamſi dolorem habeant de peccato, animumque in futurum recte ac juſte vivendi. Nam ſi peccatores appellaret, quibus interior pœnitentia non eſt, profecto nulla ſacramenta eſſent peccatoribus miniſtranda. Videtur ergo Div. Thomas ſentire, Eccleſiam his, qui ante peccaverunt, ſi habeant tamen interiorem de peccato dolorem, ſacramenta Baptiſmi & pœnitentiæ adminiſtrare debere: at reliqua ſacramenta non niſi per ſacramentum aliquod eorum juſtificatis, quæ directe ad juſtificationem ordinantur: ut Baptiſmus, & pœnitentia. Atque id etiam definiſſe videtur Innocentius primus in Epiſtola ad Ruffum & Euſebium capit. 4. his verbis: At dicitur legitimi ſacerdotis benedictio auferre omne vitium; ergo ſi ita eſt, applicentur ad ordines ſacrilegi, adulteri, atque omnium criminum rei. Quia in ordinatione omnia vitia putantur auferri, nullus ſit pœnitentiæ locus, quia id poteſt præſtare ordinatio, quod longa ſatisfactio præſtare conſuevit.

Sed quoniam hujuſmodi argumenta retundi poſſunt, & præceptum ejuſmodi non ratiocinatione, ſed traditione majorum conſtare debet, dicamus ſane, non eſſe eandem cauſam, quoniam alterum nobis traditum eſt, alterum non item.

Ad ultimum Divus Thomas in 4. diſtinct. 17. quæſt. 3. art. 1. quæſt. 4. ob eam rationem tenere videtur, quod obligatio, qua Eccleſia obligat ad Confeſſionem ſemel in anno faciendam, ſumitur ex eo, quod liget ſemel in anno ad Euchariſtiæ ſumptionem. Ait enim: Ad Euchariſtiam nullus poſt peccatum mortale, niſi confeſſus debet accedere, copia ſacerdotis oblata: & inde venit obligatio, qua Eccleſia omnes obligat ad ſemel in anno confitendum, quia inſtituit, ut ſemel in anno, ſcilicet in Paſcha, omnes ſacram communionem accipiant: & ideo ante tempus illud confiteri tenentur. Hactenus ille, & juxta hanc ſententiam connexa ſunt etiam in Eccleſiæ præcepto hæc duo ſacramenta.

Id autem etiam ſuadetur ex Concilio

lio Agathenſi, quod refertur diſt. 50. in cap. Et ex pœnitentiali Romano: ubi dicitur, quod hebdomada priore ante initium Quadrageſimæ, tum primum confitentibus peccata ſacerdotes pœnitentiam dent. Citat quoque Beatus Rhenanus in fine annotationum ſuper Tertullianum, decretum alterius ſynodi, quo præſcribitur, ut feria 4. ante Quadrageſimam peccatores confiteantur. Ac revera publice pœnitentes in die Cinerum ex more antiquo peccata ſua confitebantur. Imo adeo nunc etiam qui in Quadrageſima non confitentur, exiſtimant ſe illius præcepti prævaricatores. Prælati quoque excommunicant illos, qui in Quadrageſima non fuerint confeſſi. Præceptum igitur de Confeſſione jure etiam Eccleſiaſtico Euchariſtiæ præcepto adjunctum eſt. Nam & Sixtus IV. in quadam Extravag. de tregua & pace, cujus initium, Vices illius, jubet, ut Mendicantes deſiſtant prædicare, parochianos non obligatos, ſaltem in Paſchate, proprio confiteri ſacerdoti.

Verum enim vero, cum in illo cap. Omnis utriuſque ſexus, Innocentius dedita opera limitaſſe videatur præceptum communionis ad Paſchale tempus, non item præceptum confeſſionis: dixit enim: Confiteatur ſemel in anno, ſuſcipiens ad minus in Paſcha Euchariſtiæ ſacramentum: non video ego, cur ex eo præcepto fideles aſtringamus ad confitendum in Quadrageſima.

Præterea, ſi quis peccaverit mortaliter diu ante Quadrageſimam, & ſtatim confiteatur peccatum ſuum proprio Sacerdoti, quæro, an ille impleat præceptum illius capitis, nec ne: ſi implet, vincimus: ſi non implet: ergo etiamſi non peccaſſes mortaliter uſque ad Paſcha poſt priorem confeſſionem, teneretur iterum eadem peccata confiteri, a quibus ſemel abſolutus eſt.

Præterea, ſi homo habeat legitimum impedimentum ad communionem accipiendam, ut frequentem vomitum, vel quia detinetur in carcere, vel quia non habet ætatem idoneam ad Euchariſtiam percipiendam, rogo, an præcepto de ſemel in anno confitendo ſatisfaciat, cum ante Quadrageſimam confitetur: quod negare quoniam impudentia eſt, teneamus, præceptum communionis ad certum anni tempus conſtringere, præceptum vero confeſſionis non item.

Verum eſt itaque, ante Euchariſtiam oportere confiteri, quotieſcunque illam homo percipiat, ſed non ex illo præcepto Concilii Lateran. ſed ex Divina lege, ut prius nobis oſtenſum eſt. Nec intentio præcipientis obligat, ſed forma præcepti. unde quamvis ſummus Pontifex præciperet Confeſſionem, eo fine, ut Euchariſtiæ præmitteretur, non tamen ſuo ad id præcepto obligavit. Jam enim erat jus Divinum, quo hujuſmodi confeſſio ſemper erat præmittenda, ſive in Paſchate, ſeu quocunque alio tempore Euchariſtia ſumeretur.

Dubium circa 3. caſum.

Circa tertium caſum dubium oritur. Eadem enim ratione homo ſanus in principio diei, ſi timeret febrim ſuperventuram, teneretur Divinum totius diei officium prævenire. Imo etiam teneretur prævenire jejunium præceptum ab Eccleſia; ſi probabiliter crederet, ſe præſcripto die non habiturum jejunandi facultatem. Item, ſi in Paſchate crederem, me habiturum legitimum impedimentum Euchariſtiam ſuſcipiendi, deberem quoque prius ſumere, cum adeſſet opportunitas.

Reſ. ad propoſ. dub.

Ad hoc reſpondetur, non eſſe ſimile. Nam quædam præcepta ſunt homini ad certum & determinatum tempus implenda, ut de jejunio Quadrageſimæ, aut vigiliæ alicujus feſti: & ejuſmodi non eſt neceſſe prævenire, etiamſi exiſtimemus impedimentum legitimum nos habituros tempore, quo eſſent implenda. Alia vero præcepta ſunt ſine determinatione temporis, quæ videlicet nos obligant, ut aliquando impleantur, ſaltem ſemel in vita, ut ſunt media ad ſalutem neceſſaria, atque præcepta quæ de hujuſcemodi feruntur, antevertere neceſſum eſt, ut de Baptiſmo. Imo qui nunquam in vita Euchariſtiam ſuſcepit, credens futurum periculum mortis, nec habiturum ſe Euchariſtiæ copiam, prævenire debet, cum habet copiam. Nam tenetur ſaltem ſemel in vita illud præceptum implere. Hinc navigaturus periculoſo tempore, ſi non habet in navi Confeſſorem, tenetur periculum prævenire.

Hinc Chriſtianus, qui tenetur ſemel in anno confiteri ex Eccleſiaſtica lege, ſi credat ſe non habiturum copiam Confeſſoris in duobus poſtremis menſibus anni, obligatur ad confeſſionem faciendam intra decem menſes priores illius anni: verbi gratia, ſi habeat quis prolixa maria tranſfretare, etiamſi alias nul-

nullum navigationis periculum esset.

Respon. object.

Sed quid illi primo argumento respondebimus? nam reliqua faciliora sunt. Nempe, distinguendum est impedimentum legitimum postea futurum. Nam si voluntarium est, teneor profecto Divinum officium ante solvere, cum reliqui temporis impedimentum quamlibet legitimum & necessarium ego libere præstem. Quod si impedimentum a natura aut violentia extiterit, uti ab ingruente morbo; tunc ego non astringerem, nisi ad id officii persolvendum, quod pro tempore præsenti atque præterito debetur. Facultas autem, quæ datur ab Ecclesia, aut antevertendi, aut postponendi Divinum officium intra diem tamen naturalem, privilegium favoris est, non vinculum necessitatis: h. e. prævenire possumus, non tenemur.

Dubium Duran. circa 4. cas.

In quarto casu Durandus, in 4. d. 17. q. 14. in dubium vocat, an statutum illud Ecclesiæ de Confessione semel in anno facienda sit præceptum, an potius exhortatio ad Confessionem. Suadet autem non esse præceptum, quod nullum sit ibi verbum, unde vis præcepti colligi possit: habet enim textus in hunc modum: Omnis utriusque sexus, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno confiteatur proprio sacerdoti, & injunctam sibi Pœnitentiam propriis viribus studeat adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum. Quod si dicas, verbum, Confiteatur, vim habere præcepti, idque colligas ex pœna subjuncta, Alioqui & vivens ab Ecclesiæ ingressu arceatur, & moriens Christiana careat sepultura: contra Durandus argumentatur, quia illa clausula & pœna non refertur ad transgressionem legis de confessione, sed ad transgressionem præcepti de Eucharistia. Non enim Ecclesia legem fert, cujus transgressionem pœna legis punire non potest: frustra siquidem lex ejusmodi pœnalis a legislatore ferretur. At Ecclesia non potest punire violatorem legis de Confessione, quia non potest Ecclesiæ constare, quisnam sit illius legis transgressor: primo propter peccata occulta: secundo, quia non potest cognoscere, an omnia mortalia confiteatur: quod tamen lex præcipit: Tertio, quia solus soli Sacerdoti confiteri debet, juxta illam legem, & Sacerdos tenetur servare secretum, etiamsi nullum peccatum peccator confiteatur. Quamobrem incassum pœna illa transgressori legis de confitendo præfiniretur.

Contraria Duran. sen. & comm.

At vero communis omnium & Theologorum, & Jurisperitorum sententia certis argumentis astruit, legem illam Confessionis ad mortale peccatum obligare: non enim fideles existimant, cum in Quadragesima confitentur, ex consilio se confiteri, & non ex præcepto. Quod si quis negligeret toto anno confiteri, male dubio procul apud fideles audiret, & mortaliter peccare crederetur. Et confirmatur, quia Prælati in eos, qui non fuerint eo anno confessi, excommunicationis sententia animadvertere solent: supponunt igitur peccasse mortaliter.

Præterea, ut ante docebamus, Divinum de confessione præceptum per humanam legem ad certum tempus limitatur. Nam citra hujusmodi limitationem Divinum illud præceptum commode servari non posset. Non est ergo exhortatio & consilium, sed præceptum: quippe si consilium esset, vix unus, aut alter in Quadragesima confiteretur, nec implendo consilio tanta solicitudine, timore, ac diligentia plebs universa concurreret.

Resp. ad ration. Duran.

Ita licet Ecclesia non possit Confessionem interiorum peccatorum præcipere, nec pro transgressione pœnam inferre; præceptum a Deo tamen potest ad certum tempus limitare, transgressoresque legis limitatæ excommunicatione plectere. Illa vero pœna decretalis hujus, de qua disseruimus, locum habet, cum transgressio præcepti manifesta est, verbi gratia, si non habet schedulam Confessoris.

Utrum pueri ante 14. annum confiteri teneantur.

Illud tamen vere verti in quæstionem potest, an ante quartum decimum annum pueri confiteri ex hac lege Concilii teneantur. Dicit enim Concilium, Cum ad annos discretionis pervenerit, &c. Sed anni discretionis dicuntur, cum homo tertium decimum, vel quartum decimum attigerit: igitur usque ad ætatis non tenentur homines confiteri. Quod autem anni discretionis in eum modum sint intelligendi, probatur, quia non obligamus parvulos ad sumendam Eucharistiam ante illam ætatem. At simul utrumque præscribitur, & quod omnis homo, cum ad annos discretionis pervenerit, confiteatur, & quod suscipiat Eucharistiæ Sacramentum.

Huic quæstioni respondetur, usum rationis non simul circa omnia parvulis contingere. Nam sunt pueri, qui peccata gravia discernere a levibus possunt, distinguere inter cibum sacrum a profano non possunt. Puer ergo, ubi primum habet usum rationis ad peccandum mortaliter, hujus legis obligatione constringitur, teneturque jam semel in anno confiteri: sed Eucharistiam percipere non tenetur, nisi talem ac tantum usum habeat rationis, quo congruenter sacrum Christi Corpus sumere, & Divinitatem possit revereri latentem: propterea que dixit Innocentius, Reverenter suscipiens, &c.

Utr. Eccl. possit in præc. de confess. dispens.

Illud quoque Scholastici auctores vocare in quæstionem solent, an Ecclesia possit in Divino de confessione præcepto cum aliquo dispensare. Nam in eo, quod humanum est, de quotanni peccatorum confessione dispensari per Ecclesiam posse, minime controvertitur.

Pro par. affir. argu.

At illud controversiam habere merito potest: Nam reddere vota, juramenta servare, juris est & Divini & Naturalis: habet autem Ecclesia facultatem & dispensandi in votis, & relaxandi juramenta: ergo, licet confessio jure Divino præscripta sit, Ecclesia tamen poterit dispensare.

Et confirmatur ex eo, quod Matthæi 16. D. Petro dicitur: Quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlis, &c. ergo si quem Petrus absolverit ab obligatione confessionis, ille erit coram Deo revera solutus.

Resol. Quæst. Respon. object.

Huic ego quæstioni, quoniam alio loco opportunius differetur, solum dabo, quod ad præsentem locum satis est, negando primi argumenti consequentiam. Nec enim est similis ratio de præcepto confessionis & Baptismi, ac de præcepto reddendi vota, & servandi juramenta: quia baptizari, aut confiteri, salutis impedimentum afferre nemini potest, cum in his Sacramentis tota hominis salus consistat, sunt quippe ad salutem necessaria. Quapropter non expediebat, ut relinqueretur Ecclesiæ facultas in hujusmodi præceptis dispensandi. At vota & juramenta præstare, nonnunquam vergit in salutis dispendium, eo quod homines sunt ad jurandum atque vovendum faciles, non habita ratione futuræ incommoditatis. Quamobrem necessarium erat, ut Ecclesia Christi potestatem haberet in voto & juramento dispensandi, quæ scilicet vincula subinde majoribus bonis poterant esse impedimento.

Et per hoc ad testimonium ex Matthæo respondetur. Nam quia potestas ibi promissa, potestas clavium est ad aperiendum regnum dignis, claudendum vero indignis; & per Sacramenta Baptismi & Confessionis regnum cœlorum suscipientibus aperitur, non est Petro collata potestas, ut dispensaret in his Sacramentis, ne suam videlicet destrueret potestatem, ea Sacramenta tollendo, quibus administrandis regnum cœlorum habebat fidelibus aperire: sed enim vota & juramenta servare, poterat esse fidelibus regni cœlorum impedimentum. Quocirca sicut potestas clavium limitatur ex ordine ad finem, scilicet apertionem regni cœlestis (quapropter non potest Ecclesia Sacramenta tollere) ita etiam ex eodem fine amplificatur ad omnia ea tollenda, quæ apertionem regni cœlorum impediunt, qualia interim sunt vota & juramenta. Et certe illius testimonii intelligentiam Ecclesiæ usu magis, quam ratiocinatione colligere possumus. Quotus enim quisque per rationem humanam consequetur, qualis quantaque potestas per illa generalia verba, Quæcunque ligaveris, quæcunque solveris, fuerit Petro promissa? Accepit quidem potestatem ad ædificationem, & non ad destructionem, ut 2. ad Corinth. 10. Apostolus tradit: unde in his, quæ sunt de necessitate, dispensavit nunquam, nempe non poterat, quod in destructionem esset: In votis autem & juramentis dispensavit, ac poterat quidem, quod erat in ædificationem.

Unde D. Thomas, dist. 17. quæst. 3. art. 1. quæst. 5. in necessitate hujus Sacramenti fundavit, quod in eo dispensari non possit. Quamvis in solutione ad primum expresse doceat, Summum Pontificem in jure Divino positivo dispensare non posse. Ita discipuli Divi Thomæ, ut hanc sententiam tueantur, ajunt, Prælatos Ecclesiæ, cum dispensant in voto, non dispensare in præcepto juris Naturalis, vel Divini, sed in eo, quod humani juris est. Nam vinculum voti mei, lex mea privata est: ita humanum est, non Divinum. Habent autem D. Thomam a se, 2. 2. q. 88. art. 10. ad secundum.

Sed in hac tamen philosophandi ratione duæ difficultates existunt: Prima: quod ea, quæ sunt de jure positivo, pot-

est

eſt Summus Pontifex, etiam ſine cauſa, tollere & abrogare: ut quamvis male faciat, factum tamen validum ſit. At in voto abſque rationabili cauſa diſpenſare nequit; ſi diſpenſet, irritum eſt, quod facit. Servare igitur votum, non humani ſolum juris eſt, ſed Divini.

Altera autem difficultas eſt, quod ſi vinculum voti & juramenti humanæ facultatis eſſet, ante Divinam legem novam & veterem, per humanam poteſtatem diſſolvi poſſet: quod ſi non poterat, certe pluſquam humanum erat hoc vinculum. Naturale ſiquidem eſt, ut omnis obligatio per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſolvatur. Si igitur votorum & juramentorum obligatio per juris humani arbitrium ſolum extiterit, per idem etiam arbitrium diſſolveretur. Quo fieret, ut qui aut voti, aut juramenti vinculum induxiſſet, idem haberet ejuſdem ſolvendi facultatem. Quemadmodum Princeps, qui legem dicit publicam, eam ſolvere poteſt, & abrogare. Faciamus itaque hic tractatui de Confeſſionis præcepto finem, cujus prolixitatem poſtrema de Satisfactione diſputatio compenſabit: Erit enim quam breviſſima.

De ſatisfa. Utrum de ea præcep. divin. ſit. Opinio Scoti.

De tertia igitur pœnitentiæ parte, hoc eſt, de Satisfactione, inter fideles etiam ambigitur, an Divinum præceptum ſit. Nam Scotus, diſt. 18. & 19. circa finem aſſerit, nullum pœnitentem obligari ad acceptandam Pœnitentiam quam Sacerdos injungit.

Aſſerit rurſum, quod ſi Satisfactionem injunctam acceptat, tenetur implere ſub pœna peccati mortalis. Idem ſequitur Gabriel, d. 16. 4. q. 2. Quoniam ad ſatisfactionem pro pœna duo remedia ſunt: alterum in hac vita, alterum in purgatorio. Poteſt ergo pœnitens ſuo favori cedere, quo ex miſericordia Dei ſatisfactio præſens acceptatur pro futura pœna: atque proinde eligere poterit ſatisfactionem futuri ſæculi.

Reſellit.

At hæc opinio nulla ratione nititur. Si enim Sacerdos obligare ad mortale non poteſt, mea acceptatio non inducit peccati mortalis obligationem: quippe non aliter pœnitens implere vult Pœnitentiam injunctam, quam Sacerdos obligare poteſt. Non itaque cohærent ambæ illæ aſſertiones. Quamobrem acutius multo Cajetanus in q. 2. de Satisf. ad 2. argum. rerum conſequentiam & connexionem intuitus, exiſtimavit, quod pœnitens nec acceptare tenetur pœnitentiam injunctam ſub pœna peccati mortalis, nec acceptam implere.

At vero D. Thomas longe diverſam opinionem ſecutus eſt in 4. diſt. 18. q. 1. art. 3. q. 3. diſt. 20. art. 2 q. 2. ad 2. ſed & diſt. 16. in expoſitione textus aperte dicit, Joannem quidem fuiſſe denunciatorem præcepti de Satisfactione, Chriſtum autem inſtitutorem Sacramenti, & partium ejus. Et 3. p. q. 84. art. 8. dicit, quod pœnitentia exterior, qua, juxta arbitrium Sacerdotis peccator ſatisfacit, oportet, duret uſque ad determinatum tempus ſecundum menſuram peccati.

Opin. D. Thom. & Auctor.

Durandus etiam D. Thomæ ſubſcripſit, diſt. 17. q. 3. ad 2. & Sylveſt. in verbo Confeſſio 1. §. 26. Atque hanc nos ſententiam tenere debemus, ſi rectam Thologiæ rationem ſequi volumus.

Primum, quia ſacrilegium eſt, Sacramentum aliquod mancum, & imperfectum relinquere. At ſi ſatisfactio prætermittitur, tertia pœnitentiæ pars, mancum, & imperfectum conficitur ſacramentum. Sacrilegium igitur fuerit, ſatisfactionem a ſacerdote injunctam vel non accipere, vel non explere.

Deinde, in foro contentioſo judex habet poteſtatem pœnam pro delictis imponendi, quam etiam reus ſubire tenetur: ergo & judex Eccleſiaſticus in foro conſcientiæ hanc habebit poteſtatem. Non enim poteſtas Apoſtolis in foro interiore a Chriſto Domino collata imbecillior eſt, quam in foro exteriori.

Præterea, poteſtas, quæ non habet vim coercendi, ridicula eſt, & in nullos futura uſus, ut inter aſſerendum præceptum de confeſſione docuimus. Si ergo judices a Chriſto inſtituti non haberent vim, auctoritatemque ligandi ad pœnam rationabilem, & juſtam pro qualitate, & quantitate delicti, profecto eorum juriſdictio, & poteſtas de culpis judicandi merito rideretur.

Præterea, clavis poteſtas eſt non ſolum ſolvendi, ſed & ligandi, ut patet ex definitione clavis, quam & Joannes XXII. in extravag. Quia quorundem, de verborum ſignific. & communis probat Theologorum conſenſus. Imo adeo Dominus Matth. 16. Nam cum dixiſſet, Tibi dabo claves regni cœlorum, explicaturus, quid nomine clavium intelligeret, e veſtigio ſubdit: Et quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis, & quodcunque ligaveris,

erit ligatum. Quod si æquam habent Sacerdotes absolvendi & ligandi potestatem, certe sicut absolvunt vice Dei, cum formam Sacramenti proferunt; ita ligant vice Dei, cum mulctam pro culpis indicunt. Pœnam autem Divina sententia in sacramento taxatam subire nolle, sine dubio grave peccatum est.

Et confirmatur: Nam si princeps constitueret aliquem delegatum ad judicandum in Republ. de criminibus, nimirum intelligeremus, illius Reipub. cives sententiis judicis instituti obligari ad parendum. Cum ergo Christus sic instituerit vicarios suos, ut Joannis 20. dicitur, non est dubitandum, quin eorum sententiæ, & in absolvendo, & in ligando, eandem habeant vim, ac si a Christo latæ fuissent. Quamobrem ejusmodi sententiis obtemperare fuerit omnino necessarium.

Præterea (quod retro docuimus) exterior satisfactio in præcepto est, cum sit ad salutem necessaria: ergo qui ad aliam vitam remittit satisfactionem, reus peccati mortalis efficitur.

Nec aliud intelligendum est (quod alias sæpe commemoravimus) in lege nova factum esse, nisi ut quam pœnitentiam tenebatur peccator in delicti compensationem Deo præstare, eam præstet sacerdoti Dei vices habenti: quo fieri, ut si in naturæ lege, vel scripta homines exteriorem satisfactionem exhibere pro peccatis tenebantur, teneantur etiam lege Euangelica eandem exhibere ad Sacerdotum arbitrium, quibus Deus hujusmodi judicium delegavit.

Age vero, quem dolorem de peccatis, quem animum emendandi vitam ille habet, qui pœnitentiam justam & æquam injunctam a judice Dei locum habente nec vult acceptare, nec implere? Qua rursum humilitate accedit judicandus, qui judicis sententiam justitia, æquitateque plenam negligere non veretur? Cumque etiam vel judicis arbitri, quem tua voluntate delegeris, justæ sententiæ nolle parere iniquum sit, ac judici quoque arbitro injurium; quidni sit iniquum pariter, & injurium, judici non arbitro, sed divina auctoritate substituto nolle obedire, cum justam sententiam profert?

Præterea, etiam ut sacramentum hoc medicinale esset, non item judiciale, vel etiam tunc absurdum esset, libere pronunciare, non obligari pœnitentem ad parendum Sacerdoti in remediis curationis: quod perinde esset, atque diceretur, non oportere ægrotum medico obtemperare salubriter præcipienti. At satisfactio Sacramentalis sicut est in compensationem injuræ factæ Deo, ita etiam in medicinam spiritualis ægritudinis. Quocirca intolerabilis opinio est, quæ peccatorem ab obligatione satisfactionis sacramentalis absolvit.

Nos autem admirari satis non possumus, quid causæ fuerit hominibus doctis, ut non rem modo, verum etiam nomen satisfactionis excluserint. Satisfactio enim nomen justitiæ est, atque hoc loco sane justitiæ ejus, qua Deo pro culpis pœnas debitas solvimus. Quo si jure justa atque debita Christi, & vicariorum ejus judicia non amplectimur, impuneque licet eorum sententias rejicere: profecto (ut diximus) satisfactionis & res, & nomen aboletur; aboleturque proinde omnis obligatio, quæ ad standum parendumque judiciis humana ratione constituitur.

Illud vero, quod nobis objiciunt contrariæ opinionis assertores, indignum est, ut a nobis refellatur, & tempus postulat, ut finem jam dicendi faciamus: nam elatus studio res multas & magnas explicandi, longior quidem fui, non inficior; sed erat tamen difficile, argumentum tantum, tamque præclarum inchoatum relinquere. Quod si pro dignitate vestra mihi tractatum non est, veniam, obsecro, detis viri humanissimi: sin autem aliqua ex parte dignitati vestræ fecimus satis, id omnes Deo Opt. Max. acceptum referamus. In cujus gloriam, pœnitentiam, sive virtutem, seu Sacramentum, & ad salutis finem, & ex præcepto quoque Dei peculiari necessariam esse, hactenus dictum sit.

F I N I S.

IN-

INDEX
RERUM MEMORABILIUM,

Quæ in his Cani Operibus continentur.

In quo numerus paginas; a primam columnam, b vero ſecundam notat.

A

Abſolutio.

ABſolutio ſacramentalis ſententia quædam eſt in foro judiciali. 578. a. actus ſacramentalis abſolvendi duplicem poteſtatem exigit. 580. b

Abraham

Non eſt mentitus pueris cum dixit: Expectate hic, ego & puer cum adoraverimus, revertemur ad vos. 8. b. fuiſſe mentitum quadam ratione, aliqui admittunt. ibid.

Actio & paſſio in uno eodemque opere conſiderari poſſunt. 11. a

Actus,

Qui peccatum eſt, ſi in rerum moralium ordine conſideretur, ad cauſas naturaliter agentes inepte revocatur. 15. b. actus humani in juſtificatione impii nihil aliud faciunt, quam diſponere animam ut gratiam Dei recipiat. 425. b. inter actus voluntatis & intellectus proportio eſt. 476. b. primus actus pœnitentiæ nunquam eſt ſine actu charitatis. 500. a. actus charitatis prior natura eſt actu pœnitentiæ, imo illa hujus radix eſt, 500. b. & 502. a. actus interrupti in confeſſione quando exprimendi. 560. b

Adam primus jacet, ubi ſecundus ſepultus eſt. 299. a

Affectio animi optima facit ut homo doctrinam Dei ad ſalutem neceſſariam diſcernat ab errore contrario. 25. a

Agnus Paſchalis an fuerit legis veteris Sacramentum. 462. b

Alexander Tertius

Cum jubet in teſtamentis duos vel tres teſtes ſolum a judicibus exigi, cap. *Non eſſet*, de teſtam. quomodo intelligendus, 202. a. voluit judices etiam laicos in Eccleſiæ patrimonio ſecundum ſtatuta canonum de teſtamentis judicare. ibid. b. non impedit, quin principes ſeculares poſſint plures quam duos vel tres teſtes in civium ſuorum teſtamentis exigere. 203. a

Aloyſius Lippomanus gravem hiſtoriam edidit de vitis Sanctorum. 331. b

Altare dicitur, in quo offertur ſacrificium, ſicut menſa, in qua editur cibus. 413. a

Ambroſius

Cum ait, Petrum amiſiſſe fidem, nomen fidei pro Confeſſione fidei accipit. 208. b. non audet aſſerere, Chriſtum ſecundum humanitatem aut in ſapientia profeciſſe, aut quicquam ignoraſſe. 443. b

Anima.

Aſſerere, ejus immortalitatem ratione naturali probari non poſſe, erroneum eſt. 452. b. immortalem eſſe oſtenditur. 453. a. & ſeq. animam Chriſti ab inſtanti conceptionis Dei eſſentiam vidiſſe, Theologi definiunt. 436. b. animus hominis naturaliter eſt immortalis. 453. a. animam hominis non eſſe in potentia materiæ, cæterorum autem viventium animas eſſe, Moyſes manifeſte indicat. 452. b

Anni.

Annorum numerus ab egreſſione filiorum Iſrael de Ægypto, ad templum a Salomone inchoatum. 311. a. & ſeq. annorum numerus omnium qui præfuerunt a Moyſe ad Salomonem, in veteris teſtamenti libris ſingulatim deſignatus eſt, exceptis Joſue, Sangar, Samuel, & Saul. 314. b

Antoninus, & Vincentius Belluacenſis

non tam vera ſcribere curant, quam, ne nihil prætereant, quod alibi ſcriptum reperitur. 334. a
Apocalypſis librum a canonicis excipere hæreticum eſt. 33. b

Apoſtaſia

Non eſt hæreſis, 373. a. & b. apoſtatæ in pœnas hæreticorum incurrunt. 374. b.

Apoſtoli

Quædam literis, quædam viva voce prodiderunt, 91. b. tempore Dominicæ Paſſionis Chriſti fidem non amiſerunt, 125. a. ex animi perturbatione & ignorantia dubitaverunt, 383. b. cum baptizarunt in nomine Chriſti, non omiſerunt nomen Patris, & Spiritus Sancti, 203. b. quæ ad Apoſtolos pertinent quatenus ad Eccleſiæ ſacerdotes, hæc ad ſolos futuros ſacerdotes referenda ſunt, 205. b. Apoſtolos confirmatos fuiſſe in gratia, recte colligitur ex illis verbis: Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis. 210. b. Apoſtolorum nemo in legibus Eccleſiæ ferendis poterat errare, illorum vero ſucceſſores poſſunt errare. 77. b.
Aqua benedicta non ſanctificat. 463. b
Arabes quidem dixerunt, animum natura eſſe mortalem, ſed in noviſſimo die cum corpore immortaliter ſuſcitandum. 451. a
Arca veteris teſtamenti typus Eccleſiæ. 133. a

Argumentum.

Argumenta omnia vel a ratione, vel ab autoritate ducuntur, 2. a. argumenta eorum qui ſuadere conantur, ſcripturam ſacram non egere approbatione Eccleſiæ, 17. b. & ſeq. argumenta contra auctoritatem Scholaſticorum, 235. b. argumentis, quæ poſita ſunt contra Machabæorum libros, fit ſatis. 41. a

Ariſtoteles

Cum ait ſummum hominis bonum in contemplatione ſupremarum rerum conſiſtere, errat, 264. b. evidentiam in diſciplinis flagitat, ut rerum cognitio nec fallere poſſit, nec mutari. 344. b
Ars eſt dux certior quam natura, 347. a

Attritio

Suffieit ad ſuſcipiendum effectum baptiſmi, 514. a. attritio & contritio quid differant, ibid. & 515. a. quando ex attrito quis fiat contritus, ib. b. & 571. b
Attritio quælibet non ſufficit, ut fiat quis ex attrito contritus. 571. a
Auctoritas in Theologia primum locum tenet, ratio poſtremum. 1. a. & 2. b

Auctor

Libri Regum eos tantum redegit in numerum, quos intellexit, dum judices adminiſtrarent, interceſſiſſe, 314. b. auctores ſacri quomodo ſe habeant circa vulgi opiniones falſas, 298. a. & ſeq. auctores ſacræ ſcripturæ aliquando loquuntur, ut vulgus ſolet loqui, 62. b. auctores ſacros in libris canonicis non ſemper Divino Spiritu fuiſſe locutos aliqui probant, 71. b. auctores Sacri quicquid in libris Canonicis habetur, Spiritu Sancto dictante ſcripſerunt, 74. a. eorum ſcripta in duplici ſunt differentia, 76. a. alii auctores ſacri præter Apoſtolos, & illos, qui ab Apoſtolis probati ſunt, non expectandi. 20. b. & ſeq. & 165. a. auctores ſacri ſæpe vocabulis imaginum utuntur pro rebus per imagines ſignificatis. 405. b

Auguſtinus

Cum ait, Concilia priora a poſterioribus emendari, loquitur de legum emendatione, non fidei, 181. a. ait, nihil fieri niſi voluntate & permiſſione Dei. 14. b
Auxilium ſpeciale Dei neceſſarium eſt ad credendum. 26. b

B

BAlaam, & Caiphæ verba, non quia ipſi dixerunt, ad fidem ſpectant, ſed quia auctores ſacri ſcripſerunt, 350. b

Baptiſmus

In nomine Chriſti collatus, an jam ratus ſit, 203. b. ſine baptiſmi Sacramento in re ſuſcepto datur ſalus, 540. b. baptiſmi trina immerſio per contrariam conſuetudinem abolita, 98. b. baptiſmi ſacramentum num ante Chriſti paſſionem inſtitutum, 239. a. non eſt neceſſarium credere baptiſmum fuiſſe collatum ab Apoſtolis per illa verba: Ego te baptizo in nomine Chriſti. 203. b. qui ante baptiſmum peccavit mortaliter, in eo requiritur aliqua pœnitentia interior. 512. b

Baruch

A canone ſcripturarum ſacrarum eximere erroneum eſt, 31. b. ejus prophetia, tanquam pars Hieremiæ veteribus viſa. 38. b.

Beroſus.

Beroſos duos autor ponit, unum Annianum & mendacem, alterum verum, 323. b. & ſeq. unum alteri in multis opponit. ibid.

Bucerus

Aſſerit, tunc credendum eſſe Eccleſiæ, cum pronunciat ſecundum ſcripturas rectè intellectas, 121. b. errat, cum ait, in ſynodum Eccleſiæ non cogendos niſi filios Dei, 148. b. negat Chriſti animam fuiſſe a principio perfectam. 435. b

C

Cajetanus

Ait, Deum non eſſe autorem peccati, ut ſic, ſed quatenus eſt pœna peccantis, 12. a. fallitur, quod putat prophetiam Danielis referri non potuiſſe ad idolum Antiochi, 41. b. arguitur de falſa intelligentia illius loci: Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, &c. 253. b. & ſeq. ejus error in expoſitione ſacrarum literarum. 219. b

Calvinus ait, Euchariſtiam ideo a Patribus ſacrificium vocari, quia eſt exemplar & imago ſacrificii. 410. a

Canones

Apoſtolorum non ſunt computandi inter libros Canonicos, 162. a. Canones Trullani non habent Eccleſiaſticam poteſtatem. 175. b. & ſeq. canonum ſacrorum interpretibus creditur adeſſe Chriſtus. 250. b. canonici juris notitiam eſſe Theologo neceſſariam probatur. 249. a & ſeq.

Carion, & hiſtoria ipſius Lutherum ſapiunt. 335. b

Cauſa

Cauſarum duo genera, naturale, & morale. 14. b. cauſæ adjutrices omnes non ſe habent eodem modo, 247. b. cauſas morales non eſt neceſſe ſimul eſſe cum effectis. 574. a

Cenſores fidei admonentur. 384. b. & ſeq.

Cenſuræ non ſolum, ſed earum etiam culpæ & remiſſio a ſuperioribus reſervantur. 561. b

Cham typus fuit hæreticorum. 373. b

Chaldæi & Ægyptii non alios hiſtoricos approbabant, præter ſacerdotes, quod ipſos nunquam mentituros crederent. 332. b

Charitas

Remittit peccata, 508. b. an ſine pœnitentia remittat peccata mortalia. 507. b

Chriſtus

Intelligitur per Samaritanum. 460. a. non accepit teſtimonium ab homine propter ſe, ſed propter alios, 24. a. & b. nullum unquam verbum, niſi ex S. Spiritu loquutus eſt, 75. b. in cœlo offert ſacrificium altaris, 432. a. eſt ſalvator Eccleſiæ, non tamen omnes qui in Eccleſia ſunt, ſalvos facit, 133. a. Chriſtus & Spiritus veritatis cum Eccleſia uſque in finem ſeculi permanebunt, 174. b. quæ Petro dixit, ut præfecto Eccleſiæ, hæc ad ſucceſſores ejus pertinent. 205. b. Chriſtus obtulit ſacrificium Euchariſticum, ibid. idem præcepit Apoſtolis ut facerent, ibidem, & ſeq. quæ Chriſtus mandavit Apoſtolis, ut futuris Eccleſiæ paſtoribus, Epiſcopis & Paſtoribus mandata ſunt, 206. a. ſimilitudo Chriſti, & Melchiſedech, 412. a. Chriſtus omni gratia perfecte plenus fuit, 438. b. ex Chriſto gratia & veritas in omnes emanarunt, 439. a. ſolus Chriſtus fuit teſtis oculatus in negotio fidei, 439. b. ut Deus & homo fuit a Patre deſtinatus teſtis veritatis, 440. a. quomodo proficiebat ſapientia & gratia apud Deum & homines, 442. a. & b. Chriſtus paſſus eſt anno ætatis ſuæ trigeſimo tertio inchoato per tres menſes & decem dies, 295. b. quod paſſus ſit anno ætatis trigeſimo quarto, defendi non poteſt, 296. a. primo anno poſt baptiſmum non eſt publice concionatus, 296. b. ejus paſſio nobis applicatur in ſacramentis, 419. b. Chriſti præceptum & conſilium quomodo differant a præcepto & conſilio Beati Pauli, 76. a. ejus corpus videtur, tangitur, frangitur, &c. cum ſpecies ſacramentales videntur, tanguntur, &c. 182. a. ejus corpus frangitur manibus Sacerdotum, non ſolum Sacramentum, 410. a. Chriſtus in ſacrificio altaris immolatur quotidie pro nobis, 419. a. Chriſti gratia & veritas omnes habuerunt gratiæ & veritatis effectus.

ctus. 439. a. gloria ante paſſionem non fuit conſummata, & quicquid ei defuit ad abſolutam hominis glorificationem, hoc per paſſionem meruit, 445. b. Chriſtum nullam triſtitiam habuiſſe in voluntate, ſed in ſolo appetitu ſenſitivo poteſt dici, 446. a quod habuerit in voluntate intellectuali maximam triſtitiam, probabile eſt, 447. a. quod Chriſtus in cruce non habuerit gaudium, quod ex Deo viſo in voluntate naſcitur, probabiliter ſuſtentari poteſt. ibid. b.

Circumciſio in veteri teſtamento quomodo baptiſmo comparanda in novo. 483. a. & 493. a.

Circumſtantiæ.

Circumſtantiæ peccatorum duplices, 556. b. quæ ad confeſſionem integram neceſſariæ, ib. & ſeq. & 559. b. & ſeq. circunſtantia loci quando in confeſſione dicenda, 560. b. temporis non neceſſario dicenda. ibid.

Claves

Eccleſiæ ſunt poteſtas abſolvendi & retinendi peccata. 537. a

Clemens Romanus

Non omnes libros Canonicos collegit, quos Apoſtoli verbo tenus Eccleſiæ tradiderunt. 40. a

Cognitio.

Cognitio naturæ imperfecta eſt, ſi nulla rerum actio ſequatur, 342. b. cognitio gratuita ſupponit cognitionem naturalem, quemadmodum gratia naturam. 353. a

Concluſio Theologica, quam Eccleſia, Concilium, vel etiam Sancti confecerunt, & fidelibus præſcripſerunt, hæc veritas Catholica cenſenda eſt. 367. a.

Concilium

Univerſale definire debet, quis liber ſit canonicus, 23. a. triplex Conciliorum genus, 149. b. Concilium generale eſt, quod omnium Chriſtianorum Epiſcoporum convocatione & congregatione celebratur, ibid. Provinciale, quando a Metropolitano omnes unius provinciæ, aut regni Epiſcopi evocantur, ibid. b. Epiſcopale, quod ab Epiſcopis ſingulis in ſua diœceſi haberi ſolet, 150. a. Concilium generale, quod non eſt congregatum aut confirmatum auctoritate ſummi Pontificis, errare in fide poteſt, ibid. & 169. b. confirmatum autem a Pontifice certam fidem facit Catholicorum dogmatum, 161. a. & b. & 367. b. Concilium provinciale a ſummo Pontifice non confirmatum poteſt in fide errare, 152. b, confirmatum nequit. 153. a. aliquando, licet deſit ipſi auctoritas Pontificis, probabile argumentum facit ad ſuadendum dogmata fidei, 154. a. Concilium Epiſcopale, ſi confirmetur a Pontifice in decretis fidei, certum argumentum veritatis exhibet, ibid. poteſt quidem per ſe facere probabilem fidem hæreſeos, non tamen certam, ibid. b. Concilium coactum per legatos Pontificis aſſerunt aliqui errare poſſe, alii negant, 156. a. Concilium totum cum Legatis errare poſſe, nullo modo admittendum, 158. b. nunquam in Concilio generali omittitur quæſtio neceſſaria ad decidendas controverſias fidei, 162. b. neque unquam concilium ſemel confirmatum emendatur per poſterius: emendantur quidem quæ Pontificis confirmatione carent, 181. a. concilii & ſynodi nomen ſignificat Paſtores & Epiſcopos in unum locum congregatos ad definiendas Eccleſiæ cauſa, 146. a. Concilii Patres in cauſa fidei non conſiliarii tantum ſunt, ſed etiam judices, 158. b. & ſeq. Concilia non coguntur fruſtra, licet ſummus Pontifex ſit firmus judex in cauſa fidei, 181. b. Concilia & epiſtolæ Pontificum certas notas habent, quibus internoſcimus, quando definiant, 241. b. Conciliorum autoritas argumentis impugnatur, 144. a. Conciliorum definitiones non pertinent ad ſacram Scripturam, 161. a., & b. Conciliorum in fide decreta quibus notis internoſci queant. 166. a. & b. Conciliorum robur ab eo eſt, pro quo rogavit Chriſtus, ne deficeret fides ejus, 175. b. in Concilio Tridentino quidam Epiſcopus a Patribus exploſus eſt, quod aſſereret Chriſtum in cœna ſuum corpus & ſanguinem non obtuliſſe. 409. a.

Confeſſio.

Omnium peccatorum mortalium, quæ Sacerdoti fit, eſt ad ſalutem neceſſaria, 543. b. confeſſio peccatorum ſecreta divinæ, non humanæ inſtitutionis eſt, 544. a. confeſſio integra eſſe debet, 553. a. quæ ſit integra confeſſio, ibid. a. & 556. a. & ſeq. an ſufficiat confiteri omnia peccata, quo-

quorum quis ante memoriam habuit, 554. b. confeſſio non eſt dividenda, 562. a. ſi ex confeſſione alicujus peccati ſequitur ſcandalum, tale peccatum poteſt taceri, 565. a. inſtituta eſt confeſſio in remedium pœnitentis, 566. a. confeſſionis integritas non mathematice, ſed moraliter intelligenda, 565. b. confeſſio dupliciter informis, 567. a. confeſſio quando repetenda, ibid. & ſeq. an confeſſio, quæ Sacerdotibus in aurem fit, Euangelico jure ſit præcepta, 551. a. examinanda eſt conſcientia ante confeſſionem, 555. a. confeſſio eſt præcipua materia ſacramenti pœnitentiæ. 544. a

Confeſſio ejus, qui attritionem habuit tam imperfectam, ut virtute ſacramenti non fiat contritus, an ſit iteranda, 596. a. confeſſio ficta quando ſit ſacrilegium, 572. b. per Confeſſionem fictam, & informem ſatisfit præcepto Eccleſiæ, 574. b. an confeſſio generalis ſufficiat ad abſolutionem ſacramentalem, quando ſpecialis fieri non poteſt, 576. a. & ſeq. confeſſio, in qua nullum peccatum explicatur, non eſt ſacramentalis, ibid. an confeſſio ſacramentalis per nuncium, aut per literas abſenti confeſſori fieri poſſit, 577. a. confeſſio an fieri debeat per interpretem, cum alter alterius idioma non intelligit, 578. b. ſine conſenſu ſacerdotis proprii alteri non licet confiteri, 579. a. & 581. quando non eſt tutum confiteri proprio ſacerdoti, quia timetur ſcandalum, vel revelatio confeſſionis, ſi proprius ſacerdos neget facultatem alteri confitendi, poteſt homo confiteri ſacerdoti cui voluerit, 580. b. confeſſio annua non eſt ſolius præcepti divini, ſed limitati per humanum. 586. b. obligatio ſemel confitendi ſingulis annis exiſtit ex obligatione ſingulis annis ſemel communicandi, 591. b. quando quis aſtringatur ad præceptum Confeſſionis. 593. b.

Confeſſarius

Pontificis, a quo juriſdictionem habeat ipſum abſolvendi, 548. b. confeſſarius neceſſario interrogare debet pœnitentem, quando probabile eſt, pœnitentem aliquam circumſtantiam negleXiſſe, 557. a. intelligens pœnitentem eſſe indiſpoſitum, ſacrilegium committit ipſum abſolvendo. 572. a

Conſtantinus.

Confirmatio eſt ſacramentum. 463. b

Ejus donatio incerta, 316. a. Conſtantini lepra, ibid. b. baptiſmus. 317. a

Contrarietas quæ eſt mali & boni, eadem eſt veri & falſi. 7. b. & 8. a

Contritio

Prima eſt meritoria primæ gloriæ, licet non primæ gratiæ, 502. b. ad contritionem requiritur totus animi conatus, quem tunc pœnitens præſtare poteſt, 516. a. ad contritionem non requiritur certus intenſionis gradus, 517. b. contritio & attritio quid differant, 514. b. & ſeq. contritio non requirit certum tempus. 517. b. contritio ſpecialis pro ſingulis mortalibus peccatis non eſt neceſſaria, 523. b. in ordine ad confeſſionem requiritur contritio de ſingulis diſtincta, ibid. contritio quomodo ſit pars pœnitentiæ, 540. a. non eſt pars eſſentialis hujus Sacramenti, ſed integralis. 570. a

Creaturæ vox generationem habet intus incluſam, quæ Chriſti ſuppoſito abſolute divinitatem tollit. 389. a

Culpa

Interdum eſt alterius pœna. 12. a. condonatur hominibus per propriam fidem & charitatem, pœna vero non ſolum per propriam, ſed per alienam. 428. a

D

DEcalogi præcepta omnia continent, quæ Deus præcipit. 479. b. Decreta Pontificum duplicia. 202. a

Deus

Dupliciter cognoſci poteſt. 478. b. Deo improprie & figurate tribuuntur excæcare, indurare, decipere, hominum corda in odium convertere, &c. 13. b. Deus mentiri non poteſt, nec per ſe, nec per alium. 6. a. Deum poſſe mentiri ex ordinaria potentia, aſſerere hæreticum eſt. 7. b. Deus præcepit filiis Iſrael, ne redderent Ægyptiis vaſa, quæ ab ipſis commodato acceperant, 10. b. Deus omnis boni auctor eſt, 11. a. Deus non decipit deceptionem faciendo, ſed permittendo, 11. a. Deus earum pœnarum proprie cauſa eſt, quæ ſolum pœnæ ſunt, non culpæ, 12. a. Deus poteſt dici auctor non malæ

malæ actionis, ſed bonæ paſſionis, ibid. b. Deus eſt cauſa naturalis omnium motionum. 14. b. Deus proprie ſcit, quæ neceſſario eveniunt, & quæ in caſu & fortuna ſunt poſita, 344. b. Deus bifariam conſiderari poteſt, 352. b. & 355. a. Deus ut hominum judex, habet parata virtutibus præmia, vitiis ſupplicia. 353. a. quomodo naturæ lumine agnoſcimus Deum eſſe, agnoſcimus etiam remuneratorem eſſe inquirentium ſe. 354. b. Deus in remiſſione peccati & miſericors, & juſtus eſt. 434. b.

Dilectio Dei ſuper omnia dupliciter poteſt dici maxima. 518. b.

Diſciplina

Quælibet habet duas partes, 16. b. diſciplina omnis humana ad Deum tanquam ad principium ſapientiæ referenda eſt, 262. b. in diſciplinis humanis duo vitia maxime vitanda, 261. a. quid in humanis diſciplinis viri docti reprehendant. 263. b.

Diſcrimen duplex inter ſacros autores & ſummum Pontificem, Patreſque concilii reperitur. 161. a.

Diſplicentia

Peccati perfecta quæ, 514. a. & b. quæ imperfecta. ibid.

Diſtributio accommoda eſt ibi: Spiritualis homo judicat omnia, ſicut & ibi: Ille docebit vos omnem veritatem, & ibi etiam: Unctio docet vos de omnibus. 31. a.

Doctrina

Moralis non minus exigitur ad paſtum ovium Chriſti ſalutarem, quam fidei diſciplina, 168. a. doctrina fidei ſingulis hominibus neceſſaria, 24. b. doctrina Euangelica proprie nec hæreſis, nec ſecta appellatur, 372. b. doctrina veritatis aliquando poteſt intermitti. 558. b.

Doctor.

Doctoris Chriſtiani præcipuum inſtitutum eſt, exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt arguere, 1. b. Doctores Eccleſiæ univerſi nequeunt in falſam fidei doctrinam convenire. 125. b. juniores quid in ſacrarum literarum expoſitione facere poſſint, aut debeant, 230. b. Doctores Hebræorum diligenter contenderunt textum Hebraicum corrumpere. 55. b.

Dogma quodcunque fidei, quod vel Eccleſia habuerit, vel concilium, vel ſummus Pontifex fidelibus præſcripſerit, nobis pro Catholica veritate habendum eſt, ſive ſcriptum ſit, ſive non ſit. 367. b.

Dolor

Voluntatis eſt proprie hominis triſtitia: qui autem in ſolo appetitu ſenſitivo reperitur, magis eſt animantis dolor, quam hominis, 447. a. dolor comes individuus reſipiſcentiæ, 496. b. dolor peccati quia eſt contra Deum, eſt de eſſentia pœnitentiæ, 499. a. dolor omnis in amore fundatur, 500. a.

Driedo graviter erravit, qui relicto Hieron. & aliis probæ fidei, aurem Beroſo accommodavit in Perſarum regum geſtis. 328. a.

Dubius in fide an infidelis ſit. 376. a.

Dubitatio ſine aſſenſu atque diſſenſu nec error proprie eſt, nec fidei ex omni parte inimica. 377. b.

E

Eccleſia

FIdelium nunc viventium ſcribere librum canonicum non poteſt, ſed definire, quiſnam liber ſit canonicus poteſt, 22. b. Eccleſia præſens ſuo jure poteſt docere eos, qui fidem ſuſceperunt, quæcunque ſunt fidei, ibid. quæ præcepta Eccleſia ſolvere poſſit, quæ non, 77. b. Eccleſia antiquior eſt quam ſcriptura, 90. a. Eccleſia non poteſt eximere fideles a vinculo Traditionum, quas a Chriſto Apoſtoli acceperunt, nec illas contraria conſuetudine abolere, 99. a. Eccleſiæ græcum nomen, Latine Convocatio ſeu concio dicitur, 112. a. & b. eſt locus quo multitudo confluit, & ipſa multitudo, ibid. Eccleſia dupliciter intelligi poteſt, 103. a. ex quibus vere & proprie Eccleſia conſtetur, 108. b. & 133. a. in credendo non poteſt errare, 119. b. nec ejus fides poteſt deficere, 118. b. & Eccleſia eſt immaculata in his, qui a crimine mortali mundi ſunt, quamvis culpæ venialis nonnihil contrahant omnes, 136. a. non debet, nec poteſt appellari ſynagoga Sathanæ, 138. b. Eccleſia una manet mortuo ſummo Pontifice, manca tamen & imminuta, 139. a. Eccleſia Catholica, id eſt univerſalis nominatur, propter communem fidem & univerſalem doctrinam, in toto orbe dif-

diffusam. 140. b. Ecclesia in doctrina eorum morum, qui ad salutem sunt necessarii, non potest errare, 168. a. in moribus, qui ad privatos homines, aut Ecclesias referuntur, errare per ignorantiam potest, 170. b. in canonizationibus Sanctorum non errat, 171. b. Ecclesia Christi custodit scripturam, & ejus intelligentiam, 36. b. non haberet veram fidem & Euangelium, si non haberet legitimum sacræ scripturæ sensum, ibid. Ecclesiæ auctoritas certa regula est ad definiendum quis liber sit canonicus, 20. a. ejus auctoritas non est ratio per se movens ad credendum, sed causa sine qua non crederemus, 28. a. Ecclesiæ partes sunt omnes illi, qui post baptismum Christi characterem habent, nisi propter hæresim publice Ecclesiæ judicio fuerint damnati, 113. b. Ecclesiæ promisit Christus Spiritum veritatis, 119. b. Ecclesiæ, quam Apostoli fundarunt, spiritus sancti charismata sunt data. 126. a. decreta Ecclesiæ, quæ certis principiis non innituntur, certa & firma esse non possunt, 171. a. Ecclesiæ Romanæ autoritas multis argumentis impugnatur, 183. & seq. Ecclesiæ publicum privilegium fuit, quod Petrus aliis confirmandis solidam fidem proponeret, nec in fidei judicio deficeret, 210. a. Ecclesiæ Romanæ consuetudines aliæ sunt communes toti ecclesiæ, aliæ vero ipsi peculiares: illas Ecclesiæ omnes tenentur amplecti, has non, 211. b. Ecclesiæ intelligentia est germanus sacræ scripturæ intellectus, 364. b. Ecclesiæ societas fratrum fidelium pœnas communes per amicitiam facit, 428. a. Ecclesiam manifestam esse & cognitam fidelibus necesse est, 131. a. & b. extra Ecclesiam nemo salvatur. 467. b.

Ecclesiæ præceptum de facienda confessione semel in anno non obligat illos qui tantum peccaverunt venialiter, 585. b. hoc præceptum, an præceptum sit, an vero exhortatio, 592. b. an Ecclesia cum aliquo dispensare possit in præcepo divino de confessione. 594. a

Ecclesiastici scriptores si mentiantur, impudentes & impii sunt, quia ratio virtutis & bonæ fidei cognoscendæ facilior est illis. 332. b.

Editio

Vetus & vulgata sacræ scripturæ fidelibus est retinenda in omnibus, quæ ad fidem & mores spectant, 53. b. aliqui conantur probare, Latinam editionem per Græca & Hebræa exemplaria corrigendam esse. 506. b.

Eleemosyna remittit peccata. 509. a. & 523. b.

Enoch fidem habuit. 471. b.

Enunciationes loco interrogationum in judiciis usurpantur. 15. a.

Epiphanius in rerum & temporum ratione nullos graves auctores sequi solet, atque adeo in his interdum fallitur. 295. b.

Episcopus

Antiochenus, si Petrus semper Antiochiæ sedisset, ut cæpit, legitime illi in Pontificatu successisset, 206. b. Episcopum Romanum esse, qui Petro in eadem auctoritate & potestate succedit, probatur, 190. b. & seq. in fidei controversiis definiendis errare non posse probatur, 113. a. & seq. Petri successorem esse, constat gravissimis historiis, 206. a. & 207. b. Episcopi annulares sine causa aliquando in concilio sunt admissi, 148. a. Episcopi successores Apostol. in potestate ordinaria, quam singuli in suis Ecclesiis habuerunt, non tamen in potestate generali & extraordinaria. 210. b.

Epistola.

Epistolam Pauli ad Hebræos inter Canonicas non reponere, est hæreticum, 32. a. & 45. a. epistolam item Jacobi. 32. b. & 49. b. secundam Petri, duas posteriores Joannis, & illam aliam Judæ in canonicis non annumerare, hæresim sapit. 33. a. & 49. b.

Erasmus Roterodamus

Quas tenebras super universam terram factas scribit Euangelista, ipse super Judæam tantum, ignorans humanas historias, fusas intelligit, 283. a. licenter nimis Hieronymum mendacii arguit. 329. b.

Error

Duplex, personalis, & judicialis, 201. a. errare quid. 376. a.

Essentia divina nec genita est, nec generat. 368. a.

Euangelium

Pauli non fuisset receptum, nisi auctoritate Petri, & ecclesiæ fuisset roboratum, 206. & 24. a. Euangelium

lium non in ſcripturis & ſuperficie, ſed in ſenſu & medulla conſiſtit. 364. b.

Euchariſtia

Sacrificii Chriſti exemplar non eſſet, niſi eſſet quoque ipſa ſacrificium. 414. b. non modo ſacrificium eſt, quo Deo gratiam referimus, ſed nos etiam Deo placat, ibid. b. eſt ſacrificium laudis & gratiarum actionis, 408. a. & b. Euchariſtiæ ſacrificium quatuor partes habet, conſecrationem, oblationem, fractionem, conſumptionem, 421. b. inter omnia Sacramenta ſolum eſt ſacrificium, & quare, 435. b. corpus & ſanguis Chriſti in Euchariſtia offertur, 418. b. Euchariſtiæ ſacramentum ſumens ſine pœnitentia peccat mortaliter, 531. b. Euchariſtiæ ſpiritualis & ſacramentalis manducatio, qua ratione neceſſaria. 550. b

Euchariſtiam aliquando ſumere licet ſine confeſſione, 587. b. ante Euchariſtiam confeſſio præmittenda, ibid. & ſeq. & 592. b.

Euſebius,

Et veteres non ſatis explicant, quantum fuerit tempus prædicationis Chriſti, 297. b. Euſebii Cæſarienſis chronicon & hiſtoria Eccleſiaſtica a Gelaſio Papa, & multis aliis notantur. 334. b

Exemplaria Latina ſacræ ſcripturæ in his, quæ ad fidem & mores pertinent, non ſunt per Hebraica, vel Græca corrigenda. 53. b

Explicatur caput primum de hæreticis: Dubius in fide infidelis eſt. 377. b

Expoſitores quæ apponunt in margine, ea librariorum vitio textui nonnunquam inferuntur. 46. a

F

FAlſum abſurde in typum veritatis aſſumitur. 9. b

Feſtum.

Feſtus dies pro Paſchate ſolet in Euangelio accipi, 296. a. feſtum, de quo meminit Joannes cap. 5. non fuit Pentecoſtes, licet Chryſoſtomus, & Cyrillus affirment. 298. a. feſtorum corporalis quies quo pertineat. 530. a.

Fides

Romani Pontificis interior non eſt Eccleſiæ neceſſaria, 210. b. Fides immediate auctoritate nititur, 344. b. Fides & Theologia non aliter ſe habent, quam habitus principiorum, & ſcientia concluſionum, 345. b. fides innititur revelationibus, quas Apoſtoli & Prophetæ ediderunt, 350. a. fides non ſequitur privatas revelationes, ſed eas, quæ ad communem religionem attinent, ibid. b. cum natura non pugnat, 355. b. non ad verba, ſed ad ſenſa refertur, 364. b. naturalem rationem dirigit, 355. b. fidei quædam ſunt, quæ omnes fideles explicite credunt, quædam, quæ ſoli majores credere tenentur explicite. 141. b. fidei ratio formalis non eſt Eccleſiæ auctoritas, 26. b. fidei reſolutio ultima fit in cauſam interiorem efficientem, hoc eſt in Deum moventem ad credendum, 27. b. fidei ratio formalis, quæ eſt divina veritas revelans, non ſufficit ad movendum, niſi adſit Deus interius movens, 28. a. ejus ratio formalis non eſt ratio Theologiæ formalis, 349. b. fidei dogmata, ſive Chriſtus per ſe Apoſtolis revelaverit, ſive Spiritus ſanctus poſt ejus aſcenſionem, mutari non poſſunt, 98. b. non ſtatim ſi quicquam jure Canonico continetur, fidei dogma credendum eſt, 165. b. fidei doctrina non ſolum illud eſt, quod Apoſtolis expreſſe habetur revelatum, verum illud etiam, quod ex altera propoſitione revelata, & altera certa lumine naturali conficitur, 207. a. in duplici differentia ſunt ea, quæ ſunt fidei, 357. a. fidei habitum per dubitationem pertinacem amitti probabile eſt, 378. b. fides Chriſti implicita & explicita, 464. b. explicita non fuit ſemper ad ſalutem neceſſaria, ibid. poſt divulgationem vero Euangelii cuilibet eſt neceſſaria, 466. a. implicita poſt lapſum ſemper fuit neceſſaria ad ſalutem, 464. b. differentia inter fidem veteris & novæ legis, 467. b. & ſeq. fidei ad ſalutem major eſt neceſſitas, quam baptiſmi, 468. a. ſine fide hominem juſtificari poſſe, ſententia erronea eſt, 469. b. fides eſt fundamentum juſtitiæ, 470. b. non niſi a Dei gratia provenit, ibid. eſt ad remiſſionem peccatorum neceſſaria, 473. a. in lege naturæ ſola fides ſatis fuit ad ſalutem parvulorum, 479. b. Quod ſanæ doctrinæ adverſatur, Fidei quodammodo adverſum eſt. 363. a

Figurata dictione multa, quæ parti conveniunt, solent in totum transferri. 132. b.

Filius

Dei dicitur nescire diem judicii, quia scire se dissimulat, nec vult aliis revelare, 444. a. filii Dei non semper probi intelliguntur, sed ii quoque interdum, qui bona paterna prodegerunt. 133. b.

Finis est duplex, alius doctrinæ, alius doctoris. 342. b

Fractio & consumptio specierum, ad integritatem externi sacrificii pertinens. 422. a

Fratres

In Scriptura, non modo germani, sed propinqui dicuntur, 290. a. fratres vocat Scriptura eos, qui sunt consobrini. 292. b

Fundamentum domus secundum metaphoram idem est, quod servata analogia corporis caput. 187. a

G

Gelasius

GElasius multos libellos rejecit. 334. a

Gelasii Papæ censura de historiis Sanctorum. 331. a

Gens nulla est tam fera, quæ non sciat Deum habendum. 353. a

Gentes tales volebant Deos esse, quales ipsæ essent. 456. b

Gratia suavior & effusior est, quam natura. 425. a

Græci.

Græca historia falsa reputatur ante Olympiades, post verior, 319. a. Græci multis locis, ut Scripturam ad suum sensum traherent, novum testamentum violarunt. 55. a

Gregorius

Primus, & tertius loquuntur de muliere, quæ ante matrimonium erat impotens ad solvendum debitum, 204. a. decimus ratione Theologica demonstravit, Spiritum Sanctum ex Patre & Filio, tanquam ex uno principio procedere, 368. a. Gregorius Magnus in Dialogis, & Beda in Historia Anglorum, quædam miracula scribunt minus certa. 334. a

H

HAbitus fidei in ordine ad Theologiam habet se ut habitus intellectus in ordine ad disciplinas humanas. 28. a

Hebræi historiæ humanæ penitus sunt ignari, quia nulla externi regni monumenta habent. 328. b

Heli

eundem fuisse, qui & Joakim pater Virginis Mariæ, quibusdam probabile visum est, 290. b. Heli, Eliachim, Joackin, idem fere significant. ibid. b

Hæresis.

Hæreseos nota non est inurenda illis, qui tenent, Ecclesiam in aliqua lege & more posse errare, 169. a. & b. Hæresis sine pertinacia non constat, 370. b. Heresis est error pertinax illius, qui professus fuit fidem, 371. b. Hæresis & secta idem sunt, 372. b. Hæresis unde dicta, ibid. generale nomen est, sed contracto vocabulo dicitur secta seu divisio, qua quis a communi Ecclesiæ fide se sejungit, ibid. non incurritur ex verbis inordinate prolatis, si error in fide absit, 375. b. hæresim constare posse sine pertinacia, aliqui Doctores asserunt. 369. b

Hæreticus

est, qui volens unicuilibet dogmati assentitur, cum intelligat esse fidei contrarium, 380. b. non est, qui paratus est corrigi ab Ecclesia, 381. a. & b. nemo nominandus hæreticus, nisi a perfecta & consummata hæresi, 382. a. quæ necessaria sint, ut quis constituatur hæreticus, 383. b. hæretica propositio est, quæ hæresim interiorem enunciat, illiusque est omnino signum, 383. a. hæretici non sunt partes Ecclesiæ. 113. b. hæretici Spiritum veritatis concedunt Ecclesiæ Sanctorum, 126. a. hæreticis omnibus commune est Ecclesiam aut Ecclesiæ nomen spernere, aut ad se transferre, 107. a. & b. ex verbis inordinate prolatis hæresim incurri, quomodo sit verum. 375. b

Herodes Romam vocatus, ut accusationi filiorum responderet, distulit necem innocentium. 295. a. Herodias non fuit filia Arethæ regis. 293. a.

Hieronymus

non est regula Ecclesiæ in libris Canonicis decernendis, 39. b risit Adami sepulturam in loco Calvariæ. 299. a

Hierusalem ab Aram centum septuagin-

ginta duabus paraſangis perficis, & Hiſpanis, ab Ur Chaldæorum ducentis duodecim diſtat. 205. a

Hiſtoria

licet ad narrandum, non ad probandum ſit ſcripta, aliquid tamen ſine dubio probat, 289. b. non ſolum Eccleſiaſtica, ſed etiam ethnica, Theologo contra adverſarios fidei utiliſſima, 281. b. & hiſtoria Socratis ſcholaſtici Cano non placet. 336. a. hiſtoriæ humanæ auctoritas multis argumentis impugnatur, 285. a. hiſtoria veritatis certum ſignum eſt, ſi de iiſdem rebus eadem omnes ſcribant, 289. b. hiſtoriæ uſurpatio & approbatio non idem, 315. b. hiſtoriam Sozomeni improbavit Divus Gregorius, 323. a. ſcribentes hiſtorias ſanctorum, res humanas ab ipſis alienas fore non cenſeant, ſed ſicut Euangeliſtæ, nec affectus naturæ imbecilliores, nec cauſas naturæ graviores diſſimulent. 332. a

Hiſtoricus

certus eſſe non poteſt, ad faciendam certam Theologiæ fidem præter auctores ſacros, 289. a. hiſtorico debemus fidem, cui auctoritatem tribuit Eccleſia: cui autem Eccleſia derogat fidem, & nos ſimiliter, 334. a. hiſtorici graves ac fide digni probabile argumentum Theologo ſuppeditant, 280. a. hiſtorici omnes in eandem rem concurrentes certum argumentum faciunt, ut Theologiæ dogmata firma etiam ratione conſtituantur, 289. b. quomodo debeant concordare, ut certa ſit illorum doctrina, 291. b. hiſtorici gentium veraciores fuerunt, quam multi ex noſtris, 329. b. hiſtorici illi præferendi ſunt, qui ſeveritati ingenii quandam prudentiam adjungunt, & ad eligendum, & ad judicandum. 333. a

Homo

non ſolum vitales operationes per gratiæ formam, & virtutes in ſe edit, ſed vivendi ſibi cauſa eſt, 425. b. in ſui generatione Dei adjutor exiſtit, ibid. in ſe facit actus fidei, ſpei, charitatis, quibus Deus utitur ad animum vivificandum gratuito. 425. b. homo licet cauſa gratiæ non ſit, cauſa tamen ſibi eſt, ut per gratiam vivat, ibid. homo tunc ſecundum animam dicitur eſſe in cœlo, quando videt Deum, 449. b. hominem peccare in eo, quod Deo præcipiente agit, cum recta ratione pugnat, 14. a. homines boni, etſi pauci ſunt, plus valent, ut plebs bona ſit, quam multi mali, ut nominetur maſa, 138. b. homines hominibus credant neceſſe eſt, niſi vita pecudum more degenda ſit, 288. b. homo non tenetur ſtatim a commiſſo peccato facere pœnitentiam, 530. b. non tenetur pœnitentiam agere, quoties peccata memoriæ occurrunt, 531. a. nec divino nec humano jure obligatur homo diebus feſtis ad pœnitentiam, ibid. b. homo dominus eſt bonorum corporalium & ſpiritualium, non autem vitæ corporalis, 533. a. homo non poteſt producere pœnitentiæ actum ſufficientem ad juſtificationem, ſine ſupernaturali auxilio Dei. 507. b.

I

Jacob

IN illis verbis: Ego ſum primogenitus tuus Eſau, &c. ſecundum aliquos mentitus eſt, ſed matre conſulente, non Deo revelante. 9. a. cum præripuit fratri benedictionem, fidem gentium prænotavit, 9. b. eſt vere primogenitus ſecundum carnem, & ſecundum jus. ibid.

Jacobus frater Domini vocatus, non fuit filius Joſeph, niſi illum duas ſimul uxores habuiſſe nulla ratione contendas. 292. b

Jejunium quadrageſimæ Apoſtolicum inſtitutum eſt. 98. a

Jeſu epiſtola ad Abagarum regem fabula eſt. 334. b

Imperandi verbum an ſemper præceptum, an conſilium ſecum ferat. 10. b.

Impoſſibile quandoque dicitur, quod valde difficile eſt. 546. b.

Incitamenta aliqua exteriora & humana, neceſſaria ſunt juxta communem legem, ut in Evangelii fidem inducamur. 26. b

Infidelitas.

Infidelitatis ſpecies quot ſint, 381. b. infidelitas non eſt peccatum iis, qui nihil de fide audierunt. 469. b.

Infirmus, qui caſu obmutuit, ſi ſignis det teſtimonium ſe confiteri voluiſſe, abſolvitur. 575. a. & b

Injuriarum remiſſio remittit peccata. 509. a

Innocentium Tertium fuiſſe confeſſionis auricularis auctorem, falſum eſt. 552. b

Interpretatio quæ apponitur retentis vocibus Hebraicis, an ad ſacram ſcripturam pertineat. 46. b. & ſeq.

Interpres

Machabæorum veniam petit non falſitatis, ſed elocutionis. 41. b. interpres verbis Hebraicis retentis, jure ſuo poteſt interpretationem apponere, quod facere poterat verbis Hebraicis non retentis, 46. b. non eſt aſtrictus eaſdem omnino res, quæ in Hebræo habentur, ſemper in Græcum, Latinumque convertere, ſi ſenſus idem manet, 62. b. interpres editionis vulgatæ habuit ſpiritum quemdam prophetico vicinum & proximum. 66. a

Inſtrumentum a ſanis obſignatum, teſtamentum dicitur. 48. b

Joannes Evangeliſta quare non dixit, aut filium, aut vitam, aut lucem, ſed Verbum caro factum eſt. 438. b

Joannes Vergara Canonicus Toletanus Græcæ & Latinæ linguæ peritiſſimus. 327. b

Jonas nolebat Ninive ſubverſionem prænunciare, eo quod divinam putabat miſericordiam Ninivitis pœnitentibus eſſe flectendam. 10. a

Joſeph

non eſſe mentitum in illis verbis, per ſalutem Pharaonis exploratores eſtis vos, &c. aſſerit D. Auguſt. accepit enim verbum, eſtis, pro verbo, habemini, 15. a. Joſeph duos patres habuit, Heli legalem, Jacob naturalem, 290. b. Joſeph aliam præter Mariam uxorem habuiſſe conjectura eſt, quia aliqui in Euangelio fratres Domini vocantur, 291. b. cum Mariam conjugem accepit, octoginta fuiſſe annorum, Epiphanius non ſemel aſtruit, 262. b. Joſeph & Cleophas erant fratres ſecundum Egeſippum. ibid.

Joſephus egregius hiſtoricus a multis laudatur. 337. b

Judaico ritu gratias Deo agere, calicem in manus accipiendo & levando, vere eſt hoſtiam pro gratiarum actione offerre. 409. a

Judex.

Judicem vivum oportet in Eccleſia eſſe, qui fidei controverſias poſſit decidere, 22. a. judices Eccleſiaſtici merito eos omnes hæreſeos nomine condemnant, qui de dogmate Catholico dubitant, 378. b. & 379. a. tunc de hæreſi tuto poſſunt pronunciare, quando error eſt circa ea, quæ nullo modo poſſibile eſt ab errantibus ignorari, 385. b. dubitantes de errantis pertinacia, duas res tranſigere debent. 386. a

Judicium

de ſcripturis per ſcripturas ipſas idoneum eſſe non poteſt. 19. a. de ſcripturis canonicis ad privatos Reipub. cives non pertinet. 20. a

Julii Africani de temporibus quinque volumina. 338. a

Juris canonici cognitio theologo neceſſaria. 247. a

Juriſconſultus.

Juriſconſultorum auctoritate non eget Theologus in his quæ ad fidem pertinent, 250. a. parum etiam confert illorum auctoritas Theologo in his, quæ ad mores pertinent, de quibus lex Evangelica, vel ratio philoſophiæ præſcribit, ibid. Juriſconſultorum omnium concors ſententia fidem facit Theologo, cum de moribus Eccleſiæ, religionis inſtitutis, per leges tantum pontificum decernitur, &c. ibid. b

Jus divinum

nullum certum tempus præſcribit confitendi, 586. a. quatuor caſus, in quibus jus divinum obligat ad confitendum, 586. b. de jure divino eſt, confiteri proprio ſacerdoti, qui videlicet habeat ordinariam juriſdictionem. 579. b

L

LAtinus fulgor, & gloria Græciæ claritatem obſcuravit. 332. a

Legatum vetus, teſtamentum erat, ſignatum a vivo, ſed apertum morte Chriſto. 48. a

Lex.

Leges Eccleſiæ non omnes petendæ ſunt a juris voluminibus, in quo multi falluntur. 374. a. leges Eccleſiæ multæ ſunt, quas non ſcriptura, ſed uſus inſeruit. ibid. b. lex de hæretico denunciando, quamvis occulto, fraternæ correctionis legem non violat. 383. b

Liber.

Libri ſacri appellantur, quos Spiritu Sancto dictante, ſacri auctores exceperunt, 4. a. librum eſſe hujus aut illius ſcriptoris, non admodum intereſt Catholicæ Fidei, dummodo Spiritus Sanctus autor credatur, 44. a. li-

a. liber qui ſub antiquitatis nomine profertur, debet viro prudenti ſuſpectus eſſe, 328. a. libellos Adam, Enoch, & Noe noluit recipere Eccleſia, ibid. Libri lintei apud Romanos fuere quondam, 320. b. libri profani redarguuntur, & qui contra illos eduntur, myſteriorum Eccleſiæ pleni. 333. a

Linguarum peritia

utiliſſima eſt ad infideles alienæ linguæ ad fidem inſtituendos, 66. a. utilis ad dictiones explicandas, quæ magnam emphaſim habent, ibid. linguarum alia utilitas, ad accipiendos plures ſenſus catholicos ex eadem ſcriptura, ibid. b. quanta utilitas, ad cognoſcenda idiomata, phraſes, & proverbia linguæ alienæ, 67. b. & ſeq. quinta, ad menda ea corrigenda, quæ ex incuria typographorum, aut eorum, qui ſcripſere, imperitia obrepſerunt, 68. b. ſexta commoditas ad intelligenda quædam loca, quæ ab interprete apertius reddi poterant, & ſine linguarum cognitione nequeunt explicari, 70. a. ſeptima ad evitandum errorem ex Latini ſermonis amphibologia, ibid. demum utilis eſt ad quædam vocabula, vel Hebraica, vel Græca percipienda, quæ in editione Latina remanſerunt. ibid. b.

Literæ ſacræ.

Literis ſacris explicandis eodem ſpiritu opus eſt, quo ipſæ ſunt ſcriptæ, 65. a. literæ ſacræ non continent omnia, quæ ad doctrinam Chriſtianam pertinent, 91. b. 481. b. literarum ſacrarum conſuetudo eſt, eundem omnino populum nunc propter juſtos felicem dicere, nunc propter improbos miſerum & infelicem, 138. a de Luengas vias, luengas mentiras. 221. a.

Loci circumſtantia quando in confeſſione explicanda. 560. b

Lutherani

aliquando aſſeruerunt, ſacram Scripturam per ſe cuique habenti Spiritus ſancti, & fidei lumen eſſe manifeſtam, 17. a. putant nullum dogma poſſe traditione probari, 86. a. nullam in Eccleſia legem eſſe volunt, per quam Scripturæ ſenſa finiantur, præter rationem propriam, 88. a. docent, ſacras literas unum ſolum habere ſenſum, illumque in promptu cuique ſine magiſtro docente patere, ibid. b. Lutheranorum ſententia refellitur multis rationibus, 89. a Lutherani ſanctorum auctoritatem multis argumentis expugnare conterdunt, 212. a. nituntur probare Euchariſtiam non eſſe ſacrificium, 399. a. perperam definierunt ſacrificium, quod ſit ceremonia, vel opus a nobis Deo redditum, ut eum honore afficiamus, 405. b. Lutherani duas proximas ſacrificii ſpecies eſſe aſſerunt, & non plures, 407. a. ſacerdotium noſtrum Turcharum more informare cupiunt, 412. b. Lutherani Euchariſtiam percipientes, non item offerentes, Domini cœnam agunt, ſacrificium crucis non agunt, 409. b. miniſtri antichriſti jure dicuntur, 412. b. non omnino negant ſacrificium, ſed negant in eo, quod dicitur offerri pro peccatis, 414. b. negant pœnitentiam eſſe ad ſalutem neceſſariam, 541. a. item confeſſionem. 543. b

Lutherus

aſſeruit Philoſophiam eſſe Theologo inutilem & noxiam, omneſque diſciplinas ſpeculativas errores eſſe, 255. b. Luthero data eſt clavis putei abyſſi, ut errores ibi demerſos erueret. 132. a

Lumen naturæ.

Lumine naturæ errantes non minus a Deo falleremur, quam ſi per fidei lumen erraremus, 262. b. Luminis naturalis inveſtigationem & argumenta refellere, non modo ſtultum eſt, ſed impium. ibid.

Lux divina per ſe quidem ad videndum editur, ſed per occaſionem in eo cæcitatem efficit, qui prave affectos habet oculos. 14. a

M

MAhumetus omnem diſputationis aditum ſuis, edita lege, præcluſit. 88. a

Magi

qui Chriſtum adoraverunt, fuerintne reges, an non, parum intereſt, 293. a. Chriſtum decimatertia die, ex qua natus eſt, adoraverunt. 294. a

Marcus Evangeliſta, in illo, quod ſcripſit, hora tertia Dominum crucifixum, quo pacto vendicandus ſit a falſitate. 80. a.

Maria Virgo Magorum oblationem in quo conſumpſit. 294. b. utrum B. Virgo

go a peccato originali fuerit libera, in utramque partem potest credi. 218. a

Martyrium

remittit peccata, 521. a. sine charitate non valet. ibid.

Massiliani negarunt necessitatem confessionis. 543. b

Matrimonium.

Matrimonii materiam & formam, & an matrimonium conferat gratiam, inconstanter & varie affirmant Theologi, 241. a. matrimonium sine ministro Ecclesiæ contractum, an sit sacramentum, 242. a. & b. quod inter absentes per literas & procuratores contrahitur, non est sacramentum, ib. b. & seq. 462. a. sine ministro contractum, non esse sacramentum, varie probatur, 243. b. matrimonii ministri vir & fœmina contrahentes non sunt, ibid. matrimonium in statu innocentiæ non fuit sacramentum. 462. a

Medium ad salutem necessarium, duplex. 529. a

Melchisedech panem & vinum obtulisse Deo in sacrificium, quomodo colligatur ex 14. cap. Genes. 411. b

Mendacium

emanaret a fonte veritatis, si quispiam Deo auctore falleretur, 8. a. mendacium dicere & facere malum cum natura stabili, immobilique pugnat. ibid.

Mentiri est asserere falsum animo fallendi. 7. a

de μετάνοια voce quid sentiendum, 496. b

Metaphora & figura a rebus vicinis & similibus ducitur. 9. a

Methastenem Annii historicum repellit auctor. 324. b

Micæa Hebræis est oblatio. 413. a

Ministri & sacramenti, & sacrificii altaris sunt causæ, ad modum quo qui applicat ignem ad stipulam causa est, &c. 427. b.

Missæ

valor infinitus est, quoad sufficientiam, non autem quoad efficientiam, 433. a. missam habemus ex traditione Apostolorum, 413. a. esse sacrificium, probatur auctoritate Ecclesiæ, conciliorum, pontificum, & Sanctorum. ibid. b

Moyses

præceptum accepit a Deo, ut legem populo scriberet; legis autem occulta mysteria ministro suo Josue revelaret, 92. a. Moyses fuit sacerdos. 147. a

Monachi tenentur confiteri peccata venialia. 583. b

Mortis periculum, & articulus distinguuntur. 587. a

Mutus

tenetur confiteri eo modo quo potest, sive per nutus, sive per scriptum, 575. a. mutus non valens exprimere circumstantias peccatorum, sed signis tantum ostendens se offendisse Deum, absolvi potest. 576.

N

Nectarius

Episcopus Constantinopolitanus successor Gregorii Nazianzeni, & antecessor Chrysostomi. 536. b. quomodo confessionem apud Sozomenum de medio sustulerit. 551. a

Nemrot translatum a Diis dixit Berosus. 323. b

Nicænum concilium tempore Constantini a Sylvestro pontifice coactum, historici pii, gravissimique testantur. 289. b

Noe

præter tres priores filios, plures genuisse post diluvium, asserit Berosus Anianus contra sacras literas, 323. b. cum jaceret ebrius, carmine magico a Cham filio sterilis effectus est, secundum Berosum. ib.

Nomen.

Nomina quædam sunt, quæ si in eadem lingua aliis verbis explicentur, nihil absurdum orietur, quod in nominibus Benoni & Melchisedech evenire potuit, 47. a. nomen generis speciei illi absolute tribuere, quæ est in eo genere imperfectissima, in more majorum positum est. 388. a

Novatiani negarunt per absolutionem remitti peccata. 537. a

Numerus

locorum Theologicorum denarius est, 2. a. numeri depravati reperiuntur in historia sacra & profana, 304. b. numerus peccatorum mortalium ad confessionem integram necessarius. 555. a

Nuptias in Cana Galilææ non fuisse factas, anno integro post baptismum elapso, non sine causa aliqui putant. 296. a

O

Oblatio

Corporis, & Sanguinis Chriſti, quam miſſam, & ſacrificium appellamus, ex Apoſtolorum traditione habetur, 413. a. oblatio duplex, univerſalis, & particularis. 418. a

Offerre.

Offerentes ſacrificium non minorem partem accipiunt, ſi pro pluribus, ac ſi pro uno duntaxat offerretur, 433. a. non offerentes non accipiunt æqualem partem ſi pro pluribus, ac ſi pro uno tantum offerretur, 433. b. offerentes ſunt adjutores, auditoreſque miſſarum, hi etiam qui ſacerdori alimenta miniſtrant, vel quoquo modo ſacrificio inſerviunt, ibid. offerentium quiſque pro ſua devotione partem capit ſacrificii altaris. ibid.

Operationes humanæ ſunt, quæ in propria gratia, & meritis nituntur, aliæ vero ſunt, quæ non a nobis efficacitatem habent, ſed prorſus a Chriſto. 425. b

Operoſum & arduum eſt ſimul in Theologiæ controverſiis & elegans dicendi, & argutum diſputandi genus obſervare. 3. a

Opus idem, ſi quatenus pœna eſt, ad Deum; quatenus eſt culpa, ad auctorem diabolum referamus, nihil abſurdi eſt. 11. a

Ordines a ſummo Pontifice approbati, vel refelli, non pertinet ad ea, in quibus ipſe errare non poteſt. 171. b

Oriens in ſacris litteris accipitur pro terris, quæ orientales ad illam ſint, in qua ſunt qui loquuntur. 295. a

Oſiander

contendit, quod de duobus patribus Joſeph, naturali & legali refertur, commentum eſſe, 290. a. Oſiandro familiare eſt Sanctorum communem ſententiam pro nihilo habere. 290. b

Ovis nomen plerumque pro juſtis, & bonis accipitur, nonnunquam etiam pro malis, & improbis. 134. a

Ovile Chriſti aliquando pro ſolis probis, juſtiſque accipitur. ibid.

P

PActum veritatis cum Eccleſia initum, ad paſtores, & doctores ipſius referendum. 173. a

Parabolæ aliud in medalla, aliud in ſuperficie pollicentur. 68. a

Paſſio

non poteſt eſſe honeſta ſicut nec actio, quando unum peccatum eſt pœna alterius, 12. b. paſſio Chriſti applicatur nobis in ſacramentis. 541. a

Paſtores Eccleſiæ non propter majorem ſapientiam firmi in fide, & doctrina ſunt, ſed propter peculiarem Chriſti procurationem. 172. b

Pater

quas Chriſtus per ſe fudit preces, omni tempore, & loco exaudit, quas vero per homines, non ſemper exaudit, 432. a. Patres veteres in locutionibus, quæ actum Dei ſonare videntur circa duritiem, cæcitatem, errores, & peccata, ſolam permiſſionem agnoſcunt. 13. a

Patriarchæ duodecim ſepulti ſunt in Sichem, non autem in Hebron. 84. a

Paulus ſemen Abrahæ vocat populum gentium, eundemque fratrem appellat minorem. 10. a

Peccatum

collocatur in genere, & *ſpecie*, uno modo formaliter, & directe, altero modo materialiter, & reductive, 382. a. peccati nomine actus liber & moralis intelligitur, 14. b. peccati vox pro pœna peccati ſæpe uſurpatur, 422. a. a peccatis reſervatis nemo poteſt abſolvi a judice inferiori, niſi cum facultate ſuperioris, 562. a. quando liceat circumſtantiam peccati, per quam confeſſor poſſit peccati complicem intelligere, confiteri, quando reticere, 566. b. peccatorum remiſſio dupliciter intelligenda. 570. b. peccata venialia non tenemur confiteri, 570. b. peccatum eſt, pœnam divina ſententia in ſacramento illatam nolle ſubire, 595. b. recidivum, & peccati conſuetudinem ſacerdoti explicare conſulitur. 561. a

Petri Oxonienſis aſſertiones damnatæ. 552. a

Pœna duplex, animi & corporis. 510. a

Pœnitens

Pœnitentis finis triplex, 495. a. in pœnitente ſemper conjuncta ſunt deteſtatio vitæ veteris, & propoſitum novæ, 497. b. pœnitens diligentiam adhibere debet ad rememoranda ſingula peccata mortalia, 555. a. pœnitentes caute interrogandi, & caute ſcribendæ ſummæ, 558. a. pœnitens quando admonendus de peccato, quod ignoro-

gnorat, ibid. an pœnitens teneatur omnia peccata, etiam reſervata, judici inferiori confiteri, quando non eſt facilis aditus ad ſuperiorem, 563. b. an pœnitens præſenti ſacerdoti per ſcripturam confiteri poſſit, ut mutus. 578. a

Pœnitentia.

Pœnitentiæ ſacramenti inſtitutio, præceptumque confeſſionis colligit ſynodus Complutenſis ex illo, Quorum remiſeritis peccata, 368. a. pœnitentia virtus & ſacramentum eſt, 494. a. an pœnitentia ſit dolor de peccatis, quia contra Deum fuere commiſſa, 497. b. ejus vocabuli origo, 495. a. pœnitentia quid, ibid. & ſeq. an ad veram pœnitentiam præter dolorem de peccato præterito, exigatur propoſitum deinceps futura vitandi, 497. b. pœnitentia non eſt ſine actu charitatis, 499. a. de eſſentia pœnitentiæ eſt, quod diſpliceat peccatum, quia eſt contra Deum ſuper omnia dilectum, 501. a. pœnitentia eſt virtus, 503. b. eſt virtus ſpecialis a cæteris, quas Philoſophi cognoverunt, diſtincta, 504. a. & 505. a. pœnitentiæ proprius actus eſt, compenſare offenſam Dei, ibid. b. pœnitentia eſt virtus infuſa, 507. a. pœnitentiæ actus ſufficiens ad juſtificationem non poteſt produci ab homine abſque ſupernaturali auxilio Dei, 508. a. pœnitentia interior neceſſaria eſt ad remiſſionem peccatorum mortalium, 510. a. exterior neceſſaria eſt ad ſalutem, 511. a. pœnitentiæ lex præceptum ſpeciale continet, 527. a. pœnitentiam differre periculoſum, 529. b. pœnitentia religionis opus non eſt, ſed vindicationis, 505. b. & 531. a. pœnitentiæ præceptum obligat in articulo neceſſitatis, ibid. pœnitentiæ præceptum affirmativum eſt: & fundatur in præcepto charitatis affirmativo, 532. a. pœnitentia exterior, in qua ſacerdos pœnitentem abſolvit, eſt ſacramentum, 537. b. pœnitentiæ ſacramentum conſtat contritione, confeſſione, & ſatisfactione, tanquam materia, contra Scotum, & Durandum, 538. b. pœnitentiæ forma ſunt verba abſolutionis, ibid. pœnitentiæ ſacramentum in re ſuſceptum non eſt neceſſarium ad ſalutem. 540. b eſt neceſſarium ad ſalutem peccatoribus baptizatis in re ſuſceptum, ſi facultas adſit, ſin minus, in voto, 541. a. pœnitentia ſine ſatisfactione ſacrilegium eſt, 595. b

Pertinax ille eſt, qui nimis in errore permanet, falſamque ſententiam mordicus defendit. 379. a

Petrus Apoſtolus

ut caput Eccleſiæ, ita fundamentum eſt, 187. a. cum Eccleſiam docebat, & oves in fide firmabat, errare non potuit, ibid. b. Petrus ſi poſſet oves Chriſti falſis erroribus paſcere, non eſſet a Chriſto Eccleſiæ proviſum, 188. b. Dominicis oraculis commonitus, e civitate Antiochena Romam emigravit, cathedramque inde transtulit. 208. a. Petri privilegium fuit, ut ejus ne perſonalis quidem fides deficeret, ibid. b. & ſeq. Petro, & ſucceſſoribus ejus primo certam doctrinam aſſerere debemus, deinde Eccleſiæ Romanæ, 201. a. Petro data eſt poteſtas non minus ad tollendam ignorantiam, quam ad tollenda peccata. 188. a. Petro ſunt commiſſi, quicunque habent ſacramentum fidei. 134. b. Petro defuncto, divino jure ſuccedit alius in eadem auctoritate, & poteſtate, 188. b. Petrus ſignificantiſſimis verbis patefacit, quando Apoſtoli gloriam quaſi unigeniti a Patre viderint, 438. a. Petrum Apoſtolum inſtituit Chriſtus paſtorem Eccleſiæ univerſalis, 186. b. in Petro aliud eſt, quod ſpectat ad privatam hominis excellentiam, aliud quod pertinet ad Eccleſiæ utilitatem, 210. a. Petrum Romæ collocaſſe ſedem, & martyrium paſſum eſſe, graves hiſtoriæ tradunt. 289. b

Philo.

Philones duo fuerunt, unus Philoſophus & Theologus, alter hiſtoricus mendax, 321. b. Philonis auctoritas magna fuit, ſed breviarium temporum, & libellus alter de antiquitatibus, Philonis non fuerunt. 337. a

Philoſophi veteres pœnitentiam commendarunt. 507. a

Philoſophia

non eſt meretrix vaga, & garrula, ſed Thamar, quæ cauſa prolis ſedit in trivio, 266. a. vera eſt rerum humanarum ac divinarum, terreſtrium atque cœleſtium ſcientia, ibid. b. circa fidei veritatem quomodo ſe habeat. 261. b

Plato

voluptatem appellat eſcam malorum,

256. b. asserit, animos esse immortales, 353. a. docet sacerdotes magna oportere claritate abundare propter eorum quę tractant magnitudinem. 412. b

Pontifex

summus tantam in Ecclesia habet auctoritatem, quanta ad continendos Christianæ Reip. cives in fide, religione, & officio est necessaria, 190. b. summus Pontifex potest esse hæreticus, 210. a. non est hæres propriorum privilegiorum Petri, sed eorum, quæ spectant ad Ecclesiæ commune bonum, ibid. potest dispensare in his, quæ Apostoli tanquam Ecclesię pastores constituerunt, 98. b. nunquam contra Patres Concilii bene sentientes dixit, 160. b. Pontifex, & Concilium in fidei definitionibus debent adhibere sufficientem diligentiam, 161. a. Pontifex, & Concilii Patres præstant semper quod in se est, cum de fide pronunciant, 163. a. Pontifex, & Concilium, qua via procedant in judiciis fidei, 165. b. Pontifex a fidelibus judicari potest in solo casu hæresis, 209. b. non tenetur in Conciliis amplecti majoris partis sententiam, 160. a. ad ipsum pertinet definire, quisnam liber sit canonicus, 23. b. Pontifices respondent sæpe ad quæstiones privatas suam opinionem exponendo, non autem ferendo sententiam. 203. b. cum edunt libros de re qualibet, non tanquam judices de fide pronunciant, 205. a. aliqui Pontifices inciderunt in hæresim, 209. a. & b. Pontifex quando subjicitur Ecclesiæ in foro exteriori, quando in interiori? 549. a. Pontifici Romano, tanquam successori Divi Petri, commissæ sunt claves Ecclesiasticæ potestatis, ibid. b. summo Pontifici nullum crimen reservatur, quod non habeat annexam excommunicationem. 563. a. Pontifex ea, quæ sunt de jure positivo, sine causa tollere potest. 594. b

Populus Judæorum Machabæis ducatum tradidit, non tanquam proprium, & hæreditarium, sed ad legem depositi conservandum. 43. a

Potentia divina

absoluta definiri solet circa eas res, quæ non implicant contradictionem, 6. b. ordinata definitur circa ea, quæ esse possunt salva lege, statutisque divinis. ibid.

Præceptum

vulgo datum de hæretico denunciando, prudentia plenum est, 383. a. in sacris literis pro lege, & ordinatione quandoque accipitur, 14. a. præceptum Domini, seu consilium Paulus vocat, quod Christus ore proprio præcepit in Euangelio, vel consuluit, 76. a. præcepta, quæ in sacris literis scripta sunt, quædam a Christo Apostoli acceperunt gentibus evulganda, quædam ipsi Apostoli populo tradiderunt: illa non potest Ecclesia solvere, ista potest, 77. a. & 98. a. præcepta, & instituta Apostolorum, quædam temporaria fuere, quædam perpetua, ibid. tria præcepta ponuntur, ad argumenta Theologiæ invenienda. 395. b. præcepto divino id fieri dicitur, quod ordine justitiæ divinæ fit, 14. b. præcepti transgressor non est, qui actui bono ex genere suo, quem lex præcipit, apponit malam aliquam circunstantiam, 574. a. non omnia præcepta Christi, & Ecclesiæ sunt scripta, 590. b. præcepta dupliciter obligant. ibid. b

Prælati superiores licite possunt sibi aliqua peccata reservare. 561. a

Presbyteri dicuntur sacerdotes, id est, seniores, quoniam etiam apud gentiles, non nisi in regibus vel senioribus sacerdotium residebat. 311. b

Princeps.

Principes & præfecti Ecclesiastici, ecclesia appellantur, & sunt, 118. a. & 365. b. principes & optimates soli erga Deum habebant olim cæremoniarum facultatem. 412. b

Principium.

principia disciplinarum bipartita sunt, 16. a. quædam simpliciter sunt prima, alia sunt præcipua quidem & immediata, sed contractiora, 351. b. principia hæc, Deus est, & est remunerator inquirentium se, tanquam prima credibilia omnes fidei articulos simpliciter in se continent. ibid.

Professores doctrinæ Christianæ duabus quasi personis induti sunt. 256. a

Prolixitas utilitate pensatur. 4. a

Prophetæ intelligebant, quænam prophetiæ essent comminatoriæ, quapropter minime fallebantur. 10. a

Propositio.

propositionum, quæ ad fidem attinent, duo gradus generales collocantur, 363. a. propositio erronea ab hæretica, non modo cogitatione, sed re etiam sepa-

ſeparatur, 372. b. propoſitio erronea eſt error, qui minus quiddam, quam aperta hæreſis, Catholicæ doctrinæ contrarius eſt, 387. b. ſapiens hæreſim, quæ ſit, 389. b. male ſonans, quæ, 390. b. propoſitionum ſapores magis diſcernuntur viribus ſentiendi & guſtandi, quam ſpeculandi. 391. a
Propoſitum vitæ novæ eſt de ratione & eſſentia pœnitentiæ. 497. b
Proverbia Salomonis vix explicari poſſunt, niſi habita ratione Hebraicæ conſuetudinis & ſermonis. 68. a
Proximus non cognatione tantum, ſed humanitate definitur. 460. a

Q

Quæſtio

Theologica eſt duplex, altera, cujus cognitio eſt ad ſalutem neceſſaria, altera, cujus ignoratio ſine ſalutis jactura eſſe poteſt, 167. b. quæſtio & concluſio eadem res eſt, 357. b. quæſtio Theologica, ſive ad contemplationem, ſive ad mores attineat, alia eſt naturalis, alia ſupernaturalis, alia media, 359. a. Quæſtiones quatuor, quas Ariſtoteles infert de unaquaque re, quo pacto terminari queant, 358. a. quæſtiones cognitionis quadripartitæ, 359. a. quæſtiones Theologicæ ſunt quædam, pro quarum veritate Theologo eſt in capitis diſcrimen veniendum: ſunt & aliæ, quæ ignorari & negari ſine fidei jactura poſſunt, ibid. b. quæſtiones naturales in duplici ſunt differentia, quædam ſolis naturæ argumentis probantur, aliæ fidei etiam auctoritate confirmantur, 448. a. quæſtionum actionis duo ſunt genera. 459. a

R.

Ratio.

Rationes naturales & humanas Theologo non ſolum utiles, ſed neceſſarias eſſe oſtenditur, 256. a. rationes naturales non ſunt arma Saulis, quæ pugilem magis gravant quam juvant, ſed potius gladius Goliath, 260. b. rationes naturæ, quæ in uſum Theologiæ veniunt, firmæ nonnunquam, & infirmæ ſunt, 262. b. rationes Philoſophiæ qui rejicit, Dei veritati, qua illæ ſubſiſtunt, refragatur, ibid. rationibus naturalibus exteri ad fidem adducuntur, fratres confirmantur, dociles invitantur, repugnantes repellantur. 259. b

Regulæ

tres, ad quas fidei judicia externa dirigenda ſunt, 384. a. regulæ tres Annii, quaſi indices, quibus hiſtorici cujuſcunque fides ac veritas exploretur, 218. a. has regulas vanas eſſe Canus probat, ibid. b. harum regularum, & Annii cenſura. ibid. & ſeq. regulæ & leges multiplices ſunt, quæ veraces hiſtoricos a fallacibus diſtinguunt, 329. a. prima ex hominum probitate ſumitur, ibid. ſecunda præfert hiſtoricos, qui ſeveritati ingenii quandam prudentiam adjunxerunt, ad eligendum & ad judicandum, 332. a. tertia, cui hiſtorico auctoritatem Eccleſia tribuit, hic dignus eſt, cui nos etiam auctoritatem adjungamus. 334. a
Religioni apud veteres quantus honor habitus. 416. a
Remiſſio iniquitatis duplex, una perfecta, altera imperfecta. 491. b
Res a Deo creatæ improprie dicuntur eſſe fallaces. 6. b
Reſpublica non poteſt contineri, niſi præmio bonorum, & pœna malorum. 353. a

S.

Sacerdos

laboris ſui mercedem accipere a multis pro una miſſa non poteſt. 433. a ſive pro paucis, ſive pro pluribus celebret, cibum vitæ neceſſarium exigere ſuo jure poteſt, ibid. b. ſacerdotes illi a Deo vocati ſunt, qui ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus rite vocati ſunt. 418. a. ſacerdotes habent a Chriſto poteſtatem abſolvendi peccata. 538. a. non poſſunt judicare de peccatis, niſi ea cognoſcant, ibid. judices conſtituti ſunt omnium peccatorum, tam publicorum, quam occultorum, ibid. b. ſacerdos quilibet in articulo mortis abſolvere poteſt, 547. a. quilibet dum ordinatur, qualem accipiat poteſtatem juriſdictionis, 549. a. & 580. b. Sacerdos proprius quis, 579. a. ſine conſenſu ſacerdotis proprii, alteri non licet confiteri, 579. b. & 581. b. ſacerdos ſimplex ex ſe non habet juriſdictionem abſolvendi, 580. b. ſacerdos non habet poteſtatem juriſdictio-

ctionis ab ordinatione, ibid. a. ſacerdotes habent poteſtatem abſolvendi, & ligandi. 596. a

Sacramenta

medicina ſunt, qua homo deſcendens in Jericho curatur, 460. a. ſacramentum definitur, ibid. & ſeq. ſacramenta ſunt cæremoniæ ad Dei cultum pertinentes. 461. a. ſacramentorum materiæ earum rerum ſimilitudinem gerunt, quarum ſigna ſunt, ibid. b. ſacramentum eſt ſignum ſanctitatis practicum, ibid. ſacramenta conſtant materia, forma, & miniſtro, 462. a. poſt Adæ lapſum omni tempore fuerunt ad ſalutem neceſſaria, 480. a. ſacramenta fuerunt in lege veteri, 481. a. novæ legis ſunt cauſa gratiæ, & ſalutem animæ adferunt, 483. b. ſacramenta novæ legis ſunt ſeptem, 489. b. ſacramenta veteris legis nullæ prorſus cauſæ fuerunt gratiæ, aut ſalutis, ibid. novæ & antiquæ legis quomodo differant, 490. b. ſacramentorum novæ legis autor Chriſtus. 491. b

Sacrificare quid. 404. a

Sacrificium

eſt proprium opus religionis 404. a. in ſacrificio oportet hoſtiam eſſe, quæ immoletur, 405. a. ſacrificium eſſe non poteſt, ubi non eſt oblatio, ibid. ſacrificium quiddam aliud præter oblationem ſibi vendicat, ibid. ſacrificium & donum differunt, ibid. ſacrificii nomen dupliciter in ſacra ſcriptura accipitur, ibid. ſacrificium ſi fuerit cruentum, mors erit cruenta, ſi vero incruentum, mors quoque erit myſtica, & incruenta, id eſt effectus mortis, ceu nunc præſens adeſſet, 419. a. ſacrificiorum plura quam duo genera fuerunt in veteri teſtamento, 407. a. ſacrificii nomen interdum pro re, quæ Domino offertur, interdum vero pro actione ipſa ſacrificandi ſolet accipi, ibid. b. ſacrificium Euchariſtiæ duobus modis a Catholicis aſſeritur, ibid. ſacrificium vere & proprie eſt in lege nova, ib. ſacrificii altaris effectus nec a bono miniſtro fit major, nec a malo fit minor, 427. a. ſacrificium altaris per modum redemptionis, & pretii prodeſt vivis, defunctis vero per modum orationis & ſuffragii, 432. a. ſacrificium quo pacto dicatur delere crimina, & remittere peccata, 429. b. ſacrificium altaris per ſe propitiatorium eſt, ex ſe quoque ad remiſſionem peccati inſtitutum, 431. b. ſacrificium an contineat occiſionem animalis, quod offertur, & quomodo in Euchariſtiæ hoſtia mors interveniat, 318. b. ſacrificium in lege duplex. 462. a

Sacrilegium eſt pœnitentia ſine ſatisfactione. 505. b

Salomon

in peccatis Chriſti typus non fuit, ſed in pace, 9. b. ſtudium humanæ ſapientiæ vocat occupationem peſſimam, non quia mala, ſed quia moleſta ſit, 265. a. Salomonis ſententias ſparſas alii collegerunt. 44. b

Salmanaſſar & Sennacherib eundem fuiſſe dixit Euſebius, manifeſte contra ſacram ſcripturam. 336. a

Salus

duplex, æterna, & qua nunc ſanamur a peccato, 469. a. ad ſalutem aliquid neceſſarium eſt dupliciter. 523. a

Sancti.

Sancti omnes & Doctores Eccleſiæ, ſi aſſeruerint aliquem librum eſſe Canonicum, habendum eſt perinde ac ſi tota Eccleſia aſſeruiſſet, 23. a. de Sanctorum auctoritate triſariam diſputari poteſt, 214. a. ſanctorum teſtimonia referri poſſunt vel ad philoſophiæ dogmata, vel ad aſſertiones fidei comprobandas, ibid. ſanctorum auctoritas cum adfertur ad facultates, quæ naturali lumine continentur, tantum pollet, quantum ratio naturæ conſentanea perſuaſerat, 215. ſancti auctores, etiam probatiſſimi, non eodem gradu & loco ſunt omnes, 217. b. Sanctorum plurium auctoritas, reliquis licet paucioribus reclamantibus, firma argumenta Theologo præſtare non valet, ib. b. omnium communis intelligentia certiſſimum argumentum Theologo præſtat ad Theologicas aſſertiones corroborandas, 219. a. Sanctos Doctores in eundem ſcripturæ ſenſum convenientes qui contempſerit, non homines contemnit, ſed Deum, 224. a. ſanctis Doctoribus ſacrarum literarum intelligentia per ſpiritum data eſt, 226. b. ſanctis omnibus in ſcripturæ ſacræ interpretatione qui Spiritum veritatis negat, hic eundem ſpiritum Eccleſiæ tollit, ibid. Sancti ſimul in fidei dogmate errare non poſſunt, 267. a. ſanctorum Patrum doctrina, & Eccleſiæ traditio ita ſunt con-

conjuncta, ut diſſociari non poſſint, 228. a. ſanctorum Patrum antiqua conſenſio non in omnibus divinæ legis quæſtiuncalis, ſed ſolum in fidei regula eſt certo ſequenda. 229. b

Sanguis Chriſti

in ſingulis ſacramentis peculiarem effectum operatur, juxta cujuſque peculiarem ſignificationem, & naturam, 431. a. in ſpeciebus panis, & vini remiſſionem pœnæ, & culparum venialium tribuit, ibid. b. ex ſignificatione ſpecierum panis, & vini, tanquam ex cauſa inſtrumentali, & adjutrice definitur, ut eam remiſſionem efficiat, cujus participes ſunt ii, qui non indigne ad altare Domini accedunt, ibid. ſanguis Chriſti noſter eſt, eo modo, quo lux Solis noſtra eſt, nempe ut cauſa univerſalis. 417. b

Satisfactio

qua ratione par pœnitentiæ, 540. b. ad ſacerdotis arbitrium poſt ſacramentum pœnitentiæ eſt ad ſalutem neceſſaria, 545. b. quare, 557. b. de ſatisfactione poſt abſolutionem an ſit præceptum divinum, 595. b. ſatisfactio ſacramentalis neceſſaria eſt ad ſacramentum pœnitentiæ perficiendum, ibidem.

Scientia pietatis eſt, noſſe legem, intelligere Prophetas, Euangelio credere, Apoſtolos non ignorare. 267. a

Scripturæ.

Scripturæ ſacræ firmitas corruet, ſi per adminiſtros falli a Deo poſſumus, 7. a. ſcriptura minutos numeros præterire aliquando ſolet, 315. a. ſcripturæ ſacræ vis & energia in aliquibus locis non ſatis per negationem explicatur, 13. b. ſcriptura eſt judex mortuus, qui nec litigantium utrinque rationes audire, nec ſententiam eloqui valet, 19. b. ſcripturæ uſus eſt, perinde populum reprehendere, ac ſi omnes mali eſſent, atque ita conſolari, ac ſi omnes eſſent boni, 129. b. & 138. b. ſcripturæ ſacræ expoſitio legitima per majorum traditionem accipienda eſt, 219. b. ſcriptura in pluribus locis hebraicum verbum cum interpretatione ſua ponit, 46. b. ſcripturæ præcepta temporaria quædam, quædam vero æterna ſunt, 77. a

Sedes Apoſtolica, & infidens ei in fide, judicio, atque decreto pro eodem reputantur. 200. b

Signum

eſt, quod præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, aliud a ſe cognoſcere facit, 460. b. ſignum ſanctitatis ſpeculativum, & practicum. 461. b

Synagoga

poſt tempora Moyſis habuit ſemper unum ſummum Pontificem, e cujus judicio privati omnes cives, ac judices etiam minores penderent, 189. b

Sozomenum forte pro Theodoreto damnat Gregorius: nam quæ illi objicit, in Theodoreto reperiuntur, 336. a

Spiritum Sanctum a Filio procedere, Concilium Epheſinum ex illo ſcripturæ loco, De meo accipiet; & ex illo, Quem ego mittam vobis, &c. accepit. 365. b

Speculum exemplorum, & aurea legenda taxantur. 333. b

Stellam apparuiſſe Magis ante Chriſti nativitatem, Chryſoſtomo, & Auguſtino placet. 295. a

T

Tempus.

TEmporis circumſtantia non eſt neceſſario dicenda in confeſſione, 560. b. jus divinum nullum certum tempus confitendi præſcribit, 586. a

Tertulliani opuſcula apocrypha per Golaſium. 338. a

Teſtamentum

minus ſolemne an ſit validum ſecundum ſententiam Alexandri Tertii, 202. a. teſtamentum apud Latinos interdum pactum, & promiſſionem ſignificat. 48. a

Theologia

ratio eſt, ſermoque de Deo, 341. a. theologia ſcientiæ appellationem proprie ſibi vendicat, 344. b. circa res etiam contingentes verſatur ſine nominis ſui jactura, ibid. theologia duplex, naturalis, & ſupernaturalis, 347. b. theologia nullo modo inutilia colligit, quin ſuper Dei fundamentum, aurum, argentum, lapides pretioſos ſuperædificat, 355. a. theologica concluſio, ſeu quæſtio ea proprie eſt, quæ ex theologiæ principiis, ut effecta e cauſis ſuis, oritur, ib. theologiæ tractatio bipartita eſt, 337. a. Theologiæ finis primarius eſt divinæ naturæ contemplatio, poſtremus autem earum rerum actio, quæ ad bene

beateque vivendum ſunt neceſſariæ, 343. b. Theologiæ conſequentiæ firmæ & evidentes ſunt, 344. b. Theologiæ ratio formalis duplex, 349. b. Theologiæ ratio formalis eſt, eſſe revelatum a Deo, lumenve divinitus infuſum, 350. a. Theologiæ principia per fidem intelligi aſſerunt fere theologi, qui de viatorum theologia diſputant, ibid. ea theologiæ principia ſunt habenda, quæ per ſacros auctores Eccleſiæ ſunt divinitus revelata, 351. a. vera & germana Theologiæ principia ſunt, quæ libris ſacris, & Apoſtolorum traditionibus continentur, ibid. ejus primaria principia ſunt articuli fidei, cætera omnia quæ in ſacris litteris, vel in traditionibus aſſumuntur, ſunt ſecundaria. 351. b. theologiæ effecta cum in dubium vocantur, quæſtiones ſunt, cum ratione coguntur, concluſiones, 357. b. theologiæ principia, vel diſpoſita inter ſe, & ordinata ſunt, vel connexa & colligata, ibid. b. theologiæ ſcholaſticæ quod proprium munus, 233. b. theologiæ veræ tres fines, ſcientia Dei, cœleſtium rerum cognitio, humanarum prudentia & uſus, 235. b. theologiam ſcholaſticam explodunt, & exſibilant hæretici juniores, 232. a. theologiam non eſſe ſpeculatricem, ſed effectricem, conantur aliqui perſuadere. 342. a

Theologus

materiam a priſcis auctoribus, formam a junioribus mutuari debet, In Proœmio. Præter communem artem differendi, quam dialectici tradunt, aliam habeat neceſſe eſt, ibid. theologus ſcholaſticus eſt, qui de rebus Divinis prudenter e litteris & Divinis inſtitutionibus ratiocinatur, 233. a. theologi omnia theologiæ principia in quæſtionem verterunt, 358. b. differentis Theologi primum officium, 361. a. theologi univerſi in theologiæ certis decretis definiendis errare non poſſunt, 368. b. theologi quidam indigne nominantur, 233. a. theologorum ſcholaſticorum teſtimonium, ſi alii viri docti contra pugnant, non plus valet, quam ratio eorum, vel autoritas comprobat, 236. a. theologorum omnium communi ſententiæ refragari, temerarium eſt, ibid. b. theologis, qui Pontificum canones ignorant, multa deſunt ad uſus theologiæ neceſſaria. 247. a

Traditio

ad hæreticos confutandos majorem vim, quam ſcriptura habet, 93. b. traditionum Apoſtolicarum alteras Apoſtoli a Chriſto Domino acceperunt, alteras vero Apoſtoli ipſi Spiritu ſancto ſuggerente ad Eccleſiæ utilitatem ediderunt, 97. b. traditiones Apoſtolicæ impugnantur ab hæreticis, 86. a. ad traditiones Chriſti & Apoſtolorum inveſtigandas viæ quatuor ſternuntur, 95. b. traditionum Apoſtolicarum certitudo multis rationibus confirmatur, 99. a. traditiones ſunt divina verba, non aliter ac illa, quæ ſacris libris ſcripta ſunt, 103. b. traditiones non ſunt divinarum ſcripturarum additamenta, ſed complementa, & earum quaſi commentarii. ibid.

Tranſmigratio.

Septuaginta anni tranſmigrationis quomodo computandi ſint, an in primum annum Cyri, an vero in ſecundum Darii, fuſiſſime diſputatur, 195. a. tranſmigrationis ſeptuaginta annorum initium a deſolatione ſumendum eſt, non a tranſmigratione. 406. b

Turris David, id eſt, ſacræ ſcripturæ autoritas aretibus quatuor concuti ſolet. 4. a

V

VAſa argentea ac aurea, & ſupellex Ægyptiorum quid ſignificent. 235. a

Veritas

puriſſima non eſt, cui quoquomodo eſt falſitas permixta, 8. a. veritas quædam eſt, quæ non habet pietatem, 267. a. veritas ſcripturæ ſemper fuit connexa cum rectitudine fidei, 55. a. veritas Scripturæ vere & proprie in intellectu eſt, Scriptura autem improprie tanquam in ſigno, 365. a. veritates quædam catholicæ ita ad fidem pertinent, ut his ſublatis fides quoque ipſa tollatur, 388. a. veritates quædam Catholicæ ſunt, quibus everſis, fides quatitur, ſed non evertitur. ibid.

Vincentius Belluacenſis, & D. Antoninus non tam vera, quam multa ſcripſerunt. 334. a

Vindictæ.

Vindicta juſta duplex, 495. a. vindictæ finis triplex. ibid.

Vir.

Viri apoſtolici & ſpirituales omnia, diſcer-

ſcernunt, quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria, 31. a. viri prudentes nolunt cognitionem de Deo vacantem & otioſam eſſe. 343. a

Virtus.

Virtus eſt habitus electivus in mediocritate conſiſtens, 503. b. virtus infuſa duplex. 507. b

Vitam corporalem quilibet tenetur conſervare. 533. a

Vvicleff. docuit confeſſionem eſſe ſuperfluam & inutilem. 543. b

Unctio.

Unctio interior ſapientibus Eccleſiæ magiſtris ſufficit ad ea quæ fidei adverſantur refutanda, at ignorantibus opus eſt externa doctrina, 24. b. Unctionis ſacri Chriſmatis virtus. 484. a

in voce ambigua non licet unumquodlibet ſignificatum accipere. 127. b

Volente aliquo ea fieri dicuntur, quæ non invito fiunt. 14. b

Votum ſacramenti pœnitentiæ implicitum peccatoribus baptizatis non ſufficit ad ſalutem, ſed explicitum & formale. 544. b

Vulgata dictione rerum vocabula pro rerum imaginibus uſurpantur. 298. b

Vulgus.

Vulgi falſæ opiniones in duplici ſunt differentia, 298. b. vulgi ſermones non ſolent homines ſeveri aucupari, quamvis graviſſimi viri in ſcribendo id fecerint. 333. b

Indicis Rerum Finis.

IN-

INDEX
LOCORUM S. SCRIPTURÆ,
Qui in his Operibus explicantur.

Geneſis.

Cap. 2. INſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem. 366. a
16. Illa concepiſſe ſe videns, deſpexit dominam ſuam, &c. 254. b
18. Deſcendam, & videbo, utrum clamorem opere compleverint. 444. b
19. Ne reſpicias poſt tergum. 67. b
22. Expectate hic, ego & puer poſtquam adotaverimus, revertemur ad vos. 8. b
26. Iſaac diſcedens ut veniret ad torrentem Gerare, habitaretque ibi, rurſum fodit alios puteos, quos foderant ſervi patris ſui Abraham, &c. 60. a
29. Ego ſum primogenitus tuus Eſau, &c. 9. b
41. Per ſalutem Pharaonis exploratores eſtis. 15. a
46. Omnes animæ domus Jacob, quæ ingreſſæ ſunt in Ægyptum, fuere ſeptuaginta. 82. b

Exodi.

1. Erant igitur omnes animæ eorum, qui egreſſi ſunt de femore Jacob, ſeptuaginta. 82. b
12. Fecerunt filii Iſrael, ſicut præceperat Moyſes, & petierunt ab Ægyptiis vaſa argentea, & aurea. 10. b
31. Vocavi ex nomine Beſeleel, & implevi eum ſapientia. 262. b

Levitici.

4. Orabit pro eo Sacerdos, & dimittetur ei. 430. a
16. Sabbatum requiſitionis eſt, affligetis animas veſtras, ab omnibus peccatis veſtris mundabimini. 530. a. & 535. b.

Numer.

22. Si vocare te venerint homines iſti, ſurge & vade cum eis. 10. a
23. Non eſt Deus ut homo, ut mentiatur, nec ut filius hominis, ut mutetur. 8. a
36. Omnes enim viri ducent uxores de tribu, & cognatione ſua. 61. a

Deuteron.

17. Si difficile & ambiguum apud te judicium eſſe proſpexeris, venies ad ſacerdotes Levitici generis, &c. 188. b
17. Qui autem ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, &c. ex decreto judicis morietur. 159. a
18. Qui verba Prophetæ, quæ loquetur in nomine meo, noluerit audire, ego ultor exiſtam, &c. quod ſi in nomine Domini propheta ille prædixerit, & non evenerit, hoc Dominus non eſt loquutus. 18. a

1. Regum.

13. Filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpiſſet. 309. b

2. Regum.

16. Dominus præcepit ei, ut malediceret David. 14. b

3. Regum.

6. Factum eſt ergo quadringenteſimo octogeſimo anno egreſſionis filiorum Iſrael de terra Ægypti, &c. 311. a
8. Non eſt homo, qui non peccet. 115. b
22. Ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum. 10. b

4. Regum.

11. Athalia vero mater Ochoziæ videns mortuum filium ſuum, occidit omne ſemen regium. 321. b

Pri-

Primi Paralip.

15. Proficiebat David vadens & crescens. 443. a

Secundi Paralip.

15. Bellum vero non fuit usque ad tricesimum quintum anni 93. regni Asa. 309. b
17. Crevit Josaphat, & magnificatus est usque in sublime. 443. a

Job.

12. Qui immutat cor principum, & decipit eos, & errare eos facit quasi ebrios. 11. b
85. Qui docet nos super jumenta terræ, & super volucres cœli erudit nos. 274. a

Psalm.

11 Salvum me fac, quoniam defecit sanctus. 129. a
15. Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, &c. 445. a
21. Spes mea ab uberibus matris meæ. 436. a
31. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. 420. a
40 Beatum faciet eum in terra. 438. a
44. Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus. 444. b
47. Circumdate Sion, & complectimini eam, &c. quoniam hic est Deus Deus noster, ipse reget nos in secula. 119. a
49. Immola Deo sacrificium laudis. 408. a
50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus. 405. b
52. Deus de cœlo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens, &c. 444. b
73. Iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ. 134. a
88. Disposui testamentum electis meis, juravi David servo meo, usque in æternum præparabo semen tuum. 119. a
93. Qui docet hominem scientiam. 274. a
118. Erravi sicut ovis, quæ periit. 134. a
144. Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. 8. a

Proverbiorum.

1. Dominus dat sapientiam, & ex ore ejus prudentia. 470. b
5. Ne intenderis fallaciæ mulieris, favus enim distillans labia meretricis, &c. 266. a
7. Mulier garrula & vaga quietis impatiens, &c. ibid.

Ecclesiastes.

1. Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, &c. 464. a
7. Non est homo justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. 115. b
12. Donec revertatur pulvis in terram unde erat, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum. 462. b
12. Verba sapientium sicut stimuli, & quasi clavi in altum defixi. 224. b
12. Deum time, & mandata ejus serva, hoc est enim omnis homo. 265. b
21. Fili peccasti? non adjicias iterum, sed de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur. 510. b

Canticorum.

2. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. 134. a
5. Tenui eum, nec dimittam. 119. a

Sapientiæ.

2. Nescierunt sacramenta Dei, neque mercedem speraverunt justitiæ, &c. quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. 454. a. & b
9 Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ providentiæ nostræ. 264. b
13. Vani enim sunt omnes homines, in quibus non est scientia Dei, &c. 262. b

Ecclesiastici.

8. Non te prætereat narratio seniorum. 223. a
15. Non dicas, ille me implanavit. 11. b
37. A consiliario serva animam tuam, ne forte mittat sudem in terra, & dicat tibi, bona est via tua. 67. b

Esaja.

11. Erit fides cinctorium renum ejus. 435. b
22. Expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te, &c. 174. a
38. Morieris, & non vives. 10. a
38. Projecisti post tergum tuum omnia peccata mea. 420. a
50. Dedit illis linguam eruditam, ut sciant sustentare eum, qui lapsus est verbo, aperuit illis quoque aurem. 356. a. & b
53. Pro eo, quod laboravit anima ejus, videbit, & saturabitur. 444. b
54. In misericordia sempiterna misertus sum

ſum tui, dixit redemptor tuus Dominus, &c. uſque, Et fœdus pacis meæ non movebitur. 173. b
59. Spiritus meus qui eſt in te, & verba mea quæ poſui in ore tuo, non recedent, &c. 119. a. & 364. b
62. Ecce ſalvator tuus venit, ecce merces ejus cum eo, & opus ejus coram illo. 445. b
56. Ad quem aſpiciam, niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu? 516. a

Hieremiæ.

Dabo vobis paſtores, qui paſcant vos ſcientia & doctrina. 147. b
Convertimini filii, revertentes, & ſanabo averſiones veſtras. 134. a
20. Seduxiſti me Domine, & ſeductus ſum. 14. a
25. Servient gentes iſtæ regi Babylonis ſeptuaginta annis, cumque impleti fuerint ſeptuaginta anni, viſitabo ſuper regem Babylonis. 289. b
30. Poſtquam enim convertiſti me, egi pœnitentiam. 508. b
31. Novum creavit Dominus ſuper terram, ſœmina circumdabit virum. 437. a
32. Feriam eis pactum ſempiternum, & non deſinam eis benefacere, & timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant a me. 173. b
52. Iſte eſt populus, quem tranſtulit Nabuchodonoſor, &c. 309. b

Ezechielis.

3. Domus Iſrael nolunt audire te, quia nolunt audire me. 129. a
16. Emundavi ſanguinem tuum ex te, & unxi te oleo, &c. 135. b
18. Facite vobis cor novum & ſpiritum novum. 497. b
34. Suſcitabo ſuper eas paſtorem unum qui paſcat eas, ipſe erit eis in paſtorem. 224. b
37. Percutiam illis fœdus pacis, pactum ſempiternum erit eis. 173. b

Danielis.

4. Peccata tua eleemoſynis redime. 504. b
9. In dimidio hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificium. 133. a

Oſeæ.

2. Sponſabo te mihi in ſempiternum, &c. ſponſabo te mihi in fide. 119. a
14. Reddemus vitulos labiorum noſtrorum. 196. b

Amos.

6. Væ vobis, qui opulenti eſtis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, optimates, capita populorum. 139. b

Jonæ.

3. Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur. 315. a

Abacuc.

2. Juſtus ex fide ſua vivit. 425. b

Aggæi.

2. Interroga ſacerdotes legem. 147. b

Malachiæ.

1. Non eſt mihi voluntas in vobis, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra: a ſolis enim ortu, &c. & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. 467. b
2. Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus. 147. b

1. *Machabæorum.*

7. Homo ſacerdos de ſemine Aaron venit, non decipiet nos. 333. a

Matthæi.

2. Ecce Magi ab oriente venerunt. 294. b
2. Tunc Herodes videns, quoniam illuſus eſſet a Magis, mittens occidit omnes pueros, &c. 295. a
3. Ego baptizo vos aqua. 482. b
3. Facite fructum dignum pœnitentiæ. 493. b
5. Vos eſtis lux mundi. 116. b
5. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris &c. 590. a
6 Dimitte nobis debita noſtra. 115. b
10. Nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. 75. b
10. Quæ in aure auditis, prædicate ſuper tecta. 105. b
10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. 457. a
12. Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant quærentes te alloqui. 292. a
15. Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? 152. a

16. Cavete a fermento Phariſæorum. ibid.
16. Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, &c. 186. b
16. Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam. 119. a. 174. a. & 190. b.
16. Tibi dabo claves regni cœlorum. 168. b.
16. Quodcunque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque ſolveris ſuper terram, &c. 206. a. 537. b.
18. Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolum, &c. 206. a.
18. Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re, quamcunque petierint, fiet illis a Patre meo. 145. a & 175. a.
22. Simile factum eſt regnum cœlorum homini regi, &c. 116. b
22. Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, & Jacob: non eſt Deus mortuorum, ſed viventium. 457. a
23. Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi, &c. 151. b. & 172. b.
23. Væ vobis, qui ædificatis ſepulchra Prophetarum, & ornatis monumenta juſtorum. 238. a
25. Simile eſt regnum cœlorum decem virginibus, &c. 117. b
25. Omni habenti dabitur, & abundabit: ei autem, qui non habet, & quod habet auferetur ab eo. 67. b
26. Triſtis eſt anima mea. 446. a
28. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi. 119. a. & 173. b

Marci.

1. Initium Euangelii Jeſu Chriſti filii Dei, ſicut ſcriptum eſt in Iſaja Propheta. 78. b
13. De die autem illa nemo ſcit, neque Filius. 444. a
13. Quod vobis dico, omnibus dico: vigilate. 205. a
15. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. 79. b
16. Prædicate Euangelium omni creaturæ. 140. b
16. Qui vero non crediderit, condemnabitur. 542. a

Lucæ.

1. Regnabit in domo Jacob in æternum. 119. a
2. Jeſus proficiebat ſapientia, ætate, & gratia apud Deum & homines. 442. b
3. Qui fuit Sale, qui fuit Cainam, qui fuit Arphaxad. 81. b
7. Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. 421. a. & 460. b
10. Neminem per viam ſalutaveritis. 67. b
10. Qui vos audit, me audit. 151. b
10. Samaritanus appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum & vinum, &c. 460. a
13. Niſi pœnitentiam habueritis, omnes peribitis. 494. a
21. Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. 7. b
22. Accepto pane gratias egit, &c. hoc eſt corpus meum, &c. 409. a
22. Hoc facite in meam commemorationem. 205. b
22. Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua. 160. a. & 163. a
24. Petrus autem ſurgens cucurrit ad monumentum. 208. b
24. Aperuit illis ſenſum, ut intelligerent ſcripturas. 65. a. & 365. a

Joannis.

1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. 127. a
1. Verbum caro factum eſt, &c. 439. a
1. Vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi unigeniti a Patre. 436. b
1. Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Jeſum Chriſtum. 492. a
1. Deum nemo vidit unquam: Unigenitus, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarravit. 439. b
2. Nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ. 296. a
3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, &c. 485. a
3. Illum oportet creſcere, me autem minui. 443. a
3. Quod vidit & audivit, hoc teſtatur. 440. b
5. Pater omnia demonſtrat Filio, quæ ipſe facit, &c. 444. a
5. Ego non ab homine teſtimonium accipio. 24. a
6. Niſi manducaveritis carnem, &c. 550. a
7. Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoſcet de doctrina, utrum ex Deo ſit. 25. b

30. Oves meæ vocem meam audiunt. ibid.
13. Cum esset pontifex anni illius, prophetavit. 173. a
14. Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, ut maneat, &c. 120. a
14. Ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia. 164. b
15. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis. ibid.
26. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. 120. a
28. Sanctifica eos in veritate, &c. ibid.
28. Volo Pater, ut ubi sum ego, & illi sint mecum, &c. 440. b
28. Ego in occulto locutus sum nihil. 106. a
29. Non haberes potestatem in me ullam, nisi tibi datum esset desuper. 10. a
20. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum sanctum, &c. 206. a. & 210. a
20. Quorum retinueritis, retenta sunt. 541. a
21. Pasce oves meas, 168. a. & 186. b
21. Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scimus, quia verum est testimonium ejus, 20. b

Actorum.

5. Cæsis denunciaverunt, ne omnino loquerentur in nomine Jesu. 204. a
6. Verbum Dei crescebat. 443. a
7. Joseph accersivit Jacob patrem suum, & omnem cognationem suam in animabus septuaginta quinque. 83. a
7. Positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham pretio argenti a filiis Emor filii Sichem. 84. a
10. Mitte & accerse Simonem: ille dicet tibi, quid te oporteat facere. 467. a
15. Convenerunt Apostoli & seniores videre de verbo hoc. 147. b
15. Viri fratres vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbum Euangelii, & credere. 188. a
14. Visum est Spiritui sancto, & nobis. 152. b. & 159. b.
20. Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei. 147. b

Roman.

Tradidit illos Deus in reprobum sensum. 15. b
2. Factores legis justificabuntur. 470. a
2. Non enim qui in manifesto Judæus est, neque quæ in manifesto in carne est circumcisio, &c. 148. b.
3. Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu. 434. b
3. Unus est enim Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem. 466. a
5. Per unius justitiam in omnes homines in justificationem. ibid.
6. Ore autem confessio fit ad salutem. 480. a
10. Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum. 148. a
12. Obsecro eos, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem. 405. a
12. Non plus sapere, quam oportet sapere, &c. 223. a
14. Infirmum in fide assumite. 115. b

1. Corinth.

1. Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, vocatis sanctis. 112. b
1. Obsecro vos, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. 152. b
1. Perdam sapientiam sapientum. 266. b
1. Videte vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem. 172. b
3. Tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam, 115. b
4. Hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. 118. a
4. Habentes eundem spiritum fidei. 465. b
6. An nescitis, quia corpora vestra membra sunt Christi? 117. a
7. Præcipio non ego, sed Dominus: cæteris ego dico, non Dominus. 72. b & 76. a
10. Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo. 433. a
10. Omnes quidem de uno pane participamus. 485. b
11. Si quis videtur contentiosus esse, nos tamen talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. 99. a
12. In uno spiritu omnes nos, in unum corpus baptizati sumus. 117. a
12. Non potest caput dicere pedibus, non estis mihi necessarii. 256. b

13. Cum venerit quod perfectum eſt, evacuabitur quod ex parte eſt. 437. a
14. Prophetæ duo aut tres dicant, & cæteri dijudicent, &c. 223. b
14. Non eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis. ibid.
15. Alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, &c. 217. b
25. Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. 64. b

2. Corinth.

1. Fidelis autem Deus, quia ſermo noſter qui fuit apud vos, non eſt in illo, eſt, & non, ſed eſt in illo, eſt. 141. a
4. Id, quod in præſenti eſt momentaneum & leve tribulationis noſtræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. 366. b
5. Scimus enim, quod ſi terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvatur, ædificationem, &c. 367. a
7. Quæ ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam, &c. 511. b
20. Bibebant autem de ſpirituali, conſequente eos petra: Petra autem erat Chriſtus. 465. b
21. In quo quis audet (in inſipientia dico) audeo & ego. 72. b. & 76. a

Ad Galatas.

2. Scientes, quod non juſtificetur homo ex operibus legis, ſed per fidem Jeſu Chriſti. 473. a
3. Omnes enim filii Dei eſtis per fidem. 474. a
4. Hæres iſte parvulus, qui nihil differt a ſervo, ſed ſub tutoribus eſt uſque ad præfinitum tempus a patre. 465. a
5. Nec circumciſio aliquid valet, nec præputium, ſed fides. 490. a

Ad Epheſios.

2. Eratis illo in tempore alienati a converſatione Iſrael, & hoſpites teſtamentorum. 116. b
4. Unum corpus & unus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in una ſpe vocationis veſtræ, &c. 139. a
4. Unicuique noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti. 121. a
4. Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, &c. 115. b & 224. a
5. Eratis aliquando tenebræ, &c. 117. a
5. Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo. 485. a

Philippen.

4. Repletus ſum exceptis ab Epaphrodito, quæ miſiſtis in odorem ſuavitatis, hoſtiam acceptam, placentem Deo. 403. a

Coloſſen.

1. In ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare, pacificam, &c. 438. b
2. In ipſo inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. ibid.

2. Theſſalon.

2. Ideo mittet illis Deus operationem erroris. 12. a

1. Timoth.

2. Unus Deus, unus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus. 464. a
6. O Timothee, depoſitum cuſtodi, &c. 105. b
6. O Timothee, devita prophanas vocum novitates. 71. a

2. Timoth.

1. Reſuſcita gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum. 417. a
2. Sed firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum, &c. 114. b
2. Si quis emundaverit ſe ab iſtis, erit vas in honorem, &c. 426. a
3. Omnis ſcriptura divinitus inſpirata utilis eſt, &c. 103. a

Ad Hebræos.

2. Decebat enim, propter quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſummari. 445. b
2. Nuſquam enim angelos apprehendit. 366. a
5. Omnis pontifex pro hominibus conſtituitur, ut offerat dona & ſacrificia pro peccatis. 115. b. 405. a

6. Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt & prolapsi, rursum renovari ad pœnitentiam. 536. a
9. In redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori testamento. 420. a
10. Una oblatione consummavit in æternum sanctificatos. 419. b
10. Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam nulla relinquitur pro peccatis hostia. 420. b. & 536. a
11. Credere oportet accedentem ad Deum, quia est. 353. b
13. Per ipsum offeramus hostiam laudis, &c. id est fructum labiorum confitentium nomini ejus. 406. a
13. Beneficentiæ & communionis nolite oblivisci, &c. 405. b

Jacobi.

1. Deus neminem tentat. 11. b
2. Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum. 406. b
3. In multis enim offendimus omnes. 115. b

1. *Petri.*

1. Animas vestras castificantes. 426. a
2. Qui aliquando non populus Dei, nunc autem populus Dei. 116. b

2. *Petri.*

1. Non doctas fabulas sequuti notam fecimus Domini nostri virtutem & præsentiam, &c. 438. a
1. Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes, &c. 65. a

1. *Joannis.*

1. Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ. 136. b
1. Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. 115. b
2. In hoc scimus quoniam cognovimus Deum, si mandata ejus observamus. 136. b
2. Non necesse habetis, ut aliquis doceat vos, sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, &c. 24. b
3. Omnis qui peccat, non cognovit Deum, & omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit. 137. a
3. Qui facit justitiam, *justus* est, qui facit peccatum, ex diabolo, &c. *ibid.*

Apocalypsis.

6. Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere divinitatem & sapientiam. 436. b

FINIS.

CPSIA information can be obtained at www.ICGtesting.com
Printed in the USA
BVOW09s2153110614
356063BV00007B/519/P

WWW.KESSINGER.NET

ISBN 9781120002020

Cover design: GBRCreations.com